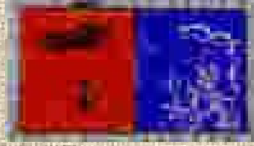
ISSN 2229-547X

রিদেহ সদেহ -২০

রিদেহ-সদেহ ২০, রিদেহ www.videha.co.in/ পেটাব (খংক ২১৭-২৩০) সঁ,

মৈথিলীক সর্বশ্রেষ্ঠ গদ্য খা পদ্যক একটা সমানান্তব সংকনন

রিদেহ মৈথিলী সাহিহ খান্দানন: মান্বষীমিহ সংস্কৃতাম্

রিদেহ- প্রথম মৈথিলী পাক্ষিক ঙা-পত্রিকা

ISSN 2229-547X VIDEHA

সম্পাদক: গজেন্দ্র ঠাকুব।

Videha e-Learning

Gajendra Thakur

 ISSN: 2229-547X
মূল্য : ভা. ৰূ. ৩০০০/- সংস্কবণ: ২০১৮, ২০২২

Videha Sadeha 20: A Collection of Maithili Prose and Verse (source:Videha e-journal issues 217-250 at www.videha.co.in).

অনুক্রম

গদ্য-খণ্ড

(পবিচর্চা), গৌবী চোবনী, গৌবী ডাঙন খা গৌবী ছিনাবি: মধুশ্রাবণী কথা কেব দ্বংদ্ব ? , নঘ্কথা– পুরুষক নহি বিশ্বাসে, মৈথিনানী কেব উপবাগ বাম সং খা সমাজ সং: সীতা দাঙ কেব বেদনা, নোক বেদ খা ব্যবহাবক পাবঁনি মধুশ্রাবণী – মানবশাস্ত্রীয বিবেচন, মৈথিনী জোগ গীত মে প্রেম খা তংত্র কেব প্রভাব, তমাকূন সং বঁবৰাঁদ হোগত মৈথিন খা মৈথিনী সংস্কৃতি, মৈথিনানী পব বিমর্শ ক খধিকাবী কে ? , মহাবাজা পঁহিবাঁ: মণিপুব কেব গ়াবীব নবাঁজ

জগদীশ চংদ্র ঠাকুব 'খনিন'– মহাকবি চন্দা ঝা কৃত বামাযণক স্বন্দবকাণ্ডক এনবঁম

বন্দনা খবস্থী দ্বেঁ– (বন্দনা খবস্থী দ্বেঁজীক হিন্দী কথা–খনুবাদ **খাশীষ খনচিন্হাব** দ্বাবা)

খাশীষ খনচিন্হাব– প্রা. হবিমোহন ঝাজীক গজন, ভাষা কেব মনোবিজ্ঞান (তীন টা বিঁদু), মিথিনা স্টূডেংট যূনিযনক কাজ পব বিপোর্ট, "কতেক বাস বাঁত" ওংটবনেটপব মৈথিনীক পহিন উপস্থিতি নৈ খছি

নন্দ বিনাস বায– হমব নাটৈবী নিকনন, শিক্ষাক খন্তিম উদ্দেশ্য, কঠমী সাওকিন, হমব পনীক মনোবথ, চবিত্তব কক্কাক বৃ্নডপেসব

বরীন্দ্র নাবাযণ মিশ্র- যূরোপ যাত্রা, খমৃতসব যাত্রা, পহিন নৌকবী, একসরি, খসগ্বন, রিঁধরা রিরাহ, খাগাঁ কে দেখনক খছি ? , নরকা পোখৈব, গঙ্গা পত্র, তিরুখনন্তপ্বম, কানূনী খাতংকরাদ (ভাবতীয দল্ড সংহিতা ধাবা- ৪৯৮ 'এ', IPC 498 'A'), খাজাদক খন্ত্যেষ্ঠি, মকব সংক্রান্তি, বাঁচী চাবি দসক রাঁদ, গামক রাঁত, হিন্দূ মহিলাকেঁ সম্পতমে খধিকাব, রবিষ্ঠ নাগবিক, সংগম তীবে, রাঁন্যকান, ক্রাধ

রী.এন. নান দাস- চিচড়ী রানী ভৌজী

ড॰া. শির ক্মাব প্রসাদ- দলিত সাহিত্যকেঁ খান সাহিত্যসঁ ফ্ক্টকেরাঁক প্রযোজন

ওম প্রকাশ ঝা- রিহনি কথা- রিছোহক নোব

বাজদের মল্ডল- রীহনি কথা (ভিতবিযা চোট; ছোটকূ দোস)

স্বকেশ সাহনী- (প্রখ্যাত হিন্দী লঘ্কথাকাব শ্রী স্বকেশ সাহনীক চর্চিত খা প্বষ্কৃত লঘ্কথা "ঠঁঠী বজাগ" ক মৌথিলী রূপান্তবণ- **ঋন্না জী** দ্বাবা)

ঋন্না জী- রীহনি কথা (রিধান, হুসাদ ! , নিরহতা, হ্ব্রা)

জরাহব নান কশ্যপ- রীহনি কথা- ঝক্কব

খর্ঙ্ক্ব বজ্জাক– রিহৈন কথা

ব্ঁষেশী চন্দ্র নান– ব্ঁক্ষিচৌ

মিথিনেশী ক্ষমাব সিন্হা– রীহনি কথা (চ্প্পী, খাজাদী, মাযা)

শিরশিংকব– কংব্ঁন

কপিনেশ্বিব বাঙঁত– চাহব্ঁনা, গামে রীবান ভ্ঽ গেন, তীনকেঁ তাব, এক চ্নৌচী তমাক্ষন, খাব্ঁ কহিযা চেতব্ঁ, রিঘচৈনকাবী তত্ত্ব

নাবাযণ যাদর– চৌদহ নম্ব্ঁব কোর্চ, চৌবচনক ব্ঁবতন, ছোচকী প্বতোহ্, গোব্ঁব রিছনী

বাজেশী রর্মা "ভরাদিহ"– রীহনি কথা (সোংগব), রীহনি নেখ (রৈশিঠ্যয)

প্রণর ঝা– সদাচাব ক তারীজ (মৈথিনী নঘ্ নাচিকা), বাজা খানদান (সংস্মবণ), ফেসব্ঁক কে ব চক্কব, চঞ্চফাঁস, খবজন জমীন, বক্ষিতা, স্বখৈত পোখৈব প্যাসন গাম

কপ্পনা ঝা– রীহনি কথা (নির্রহন, নিকত্তব)

খভিনাষ ঠাক্ষব– রীহনি কথা (সাঁঠ গাঁঠ, নোচৈব্ঁন্দী)

ডॉ. রীণা কর্ণ- মৈথিলীক ধবোহব 'সীতা-শীন' (খড়্গবল্লভ দাস ‘স্বজন’ জীক ‘সীতা-শীন’ মৈথিলী কাব্যক সাহিত্যিক রিবেচনা)

উঁমেশ মন্ডন- ’সগব বাতি দীপ জবয’ক ৯৩ম আ ৯৪ ম আযোজন, মিথিনাক নোক সংগীত/ নোক কনা- ভগৈত গরৈঁযা

রেঁচন ঠাকব- দূটা একাংকী (নীশা ক্ষতি আ র্বহম রাঁরাঁ)

পদ্য- খণ্ড

জগদীশ চন্দ্র ঠাক্ষব 'খনিন'- প্রেম-চালীসা, কিছু গজল

খাশীষ খনচিন্তাব- কিছু জোগীবা, করিতা- ফেব, রুবাঁগ, বাঁন গজল, কিছু গজল

খশোক ক্ষমাব সহনী- গজল

ডা. জিযাউঁব বহমান জাফবী- ক্ষ্ঔক, খাজাদ গজল

ডাঁং শিশিধব ক্ষমব "রিদেহ"- ৬ টা করিতা, ১৪ টা বাঁন করিতা, কিছু সচিত্র বাঁন করিতা, ৪ টা করিতা (বাঁবূ সাহেবঁ চৌধবী, মৈথিলী দধীচি, ক্ষহেস, গীত)

বাঁবা বৈদ্যনাথ- খাজাদ গজল

প্রণর ঝা- জন-প্রতিনিধি, বাঙাত গজোবিযা তাগক বহন খছি

বতন ক্ষমাব লাল দাস- কোঙালী বাঁজী বহন খঙা

প্রদীপ পুষ্প- কিছু বৈনেঁটাগন স্পশেন... গজল, কিছু গজল

বূঁষেশ চন্দ্র লাল- তপ ? !

ক্ষন্নী কামত– রাঁন করিতা (জতবা, খংকক মেন, রাঁহিন)

বাজেশী মোহন ঝা 'গ্বংজন'– শিব ভজন, মমতাক খন্বভূতি (জূড়শীতন পব রিশেষ), সবস্বতী রংদনা, রসংত গীত (ধ্ন:– সূফ়ী যানা), ধন রূপ খা গ্বণ (দহেজক পসাহী), কাষ্টি গেন জ্ঞ্বী (হাস্য বস)

বাজীব বংজন ঝা– হৃগ্বখা (ক্ষঞ্জক), জোগীবা, কিছু গজন

মহেশী ডখবামী– মহেশী পদ্মারনী– খন্বরোধ

ওম প্রকাশী ঝা– গজন

সত্নাবাযণ ঝা– মোনক গীত

গ্বহ্বান জীনানী– ঝমষ্টরাঁ গাছি

খমবনাথ মিশ্রে– জ্ড়া শীতন–গীত

বশ্মি কিবণ ঝা–কিছু হাগকূ

বাম রিনাস সাহ্– কিছু করিতা

ডা. কৈনাশী ক্ষমাব মিশ্রে– গামক কচোষ্ট

বাজেশ রর্মা 'ভরাদ্বিহ'- নরগীত

রৃঁষেশ চন্দ্র নান- ২ টা রাঁনগীত

কমনেশ প্রমেন্দ্র- জবন কপাব

খৃষ্কিকেশ ক্ষমাব মিশ্র- স্বতাক, মিথিনাক খাহ, মৌগিযাহা নৈগতন, দিল্লী

ক্ষমাব বরি- রর্ষা মেঘক সংগ এনৈয

নীনমাধর চৌধবী- ৩৬ টা করিতা (প্রস্তুতি- খাশীষ খনচিহ্নাব)

गद्य खण्ड

गजेन्द्र ठाकुर

मैथिली सी.डी. एल्बम

मैथिलीक किछु सी.डी. अल्बमक निस्तुकी प्रस्तुत अछि।

গ্বণক দৃষ্ঠিকোণসঁ জাগে মহতো আ জাগে বাঙঁত ক সংগ রিবাসী সদা রেঁছপ ছথি। ধনীবাম মহতোক সন্দেশে আদিক দবভঁগা বেডিযো স্টেশনপব বসাস্বাদন কেনিহাব কেঁ ও মোন পড়ি জেতা। আর ধনীবাম মহত দবভঁগা বেডিযো স্টেশনপবসেহো অন্বপনর্ক্ষ ছথি, দবভঁগা বেডিযো স্টেশন অপন আর্কাগিরসঁ হ্নকা নিকানত তদ্রূপব সংদেহ অছি।
মিথিনাক নোকসংগীতক অন্রঁমক একটা ছোট সূচী প্রস্তুত অছি।

ধনীবাম মহতো (সন্দেশে আদি দবভঁগা বেডিযো স্টেশন- আর অন্বপনর্ক্ষ- দবভঁগা বেডিযো স্টেশন অপন আর্কাগিরসঁ একবা নিকানত তদ্রূপব সংদেহ)
কাবিক ঝূমব- জাগে মহতো আ জাগে বাঙঁত (গংগা কৈসেট্স)
সোখা ঝূমব- জাগে মহতো আ জাগে বাঙঁত (টী সীবীজ)
https://youtu.be/p-LQS2ZHJ9o?list=PLTwW4p11kfqqUeI442nSqvoKWQ5aFs9bo
https://youtu.be/gZsK3ZwXpYA
https://youtu.be/Vmmighmi3hk
https://youtu.be/sYT5iTsC3a4

গোরিন্দ ঝূমব- জাগে মহতো আ জাগে বাঙঁত (গংগা কৈসেট্স)
গহীন মাতা কে পূজা- রিবাসী সদা (গংগা কৈসেট্স)
কানী মাগ কে পূজা- রিবাসী সদা (গংগা কৈসেট্স)

ভুগংযা ৱাৱা কে পূজা- ৱিবাসী সদা (গংগা কৈসেট্স)
গংগা মাগ কে পূজা- ৱিবাসী সদা (গংগা কৈসেট্স)
ভুগযা ৱাৱা -ভগৈত প্রসংগ- বমাকান্ত পজিযাব (গংগা কৈসেট্স)
ৱাৱা ৱখতৌব ভুগযা ৱাৱা- সকনদের দাস খা সাথী (স্বপ্রীম রীডিযো)
ভঞ্জ জ্যাতি (ভগৈত প্রসংগ)- বংজীত পজিযাব (নীনম রী.সী.ডী.)
ৱৈতানী যাদর- তপেশ্বিব যাদর খা কামেশ্বিব যাদর (গংগা কৈসেট্স)
ঝঁরব ৱৃজরান- (গংগা কৈসেট্স) [গীত মৈথিনী সংরাদ হিন্দী]
ভুখনা-ভুখনী- বাম খেনারন মহতো, নেথন মল্ডন, মহীন্দব যাদর, বাম খসেশ্বিব দাস, হেমূ ঝখিযা খা ৱিন্টু ঝখিযা [গীত মৈথিনী সংরাদ মৈথিনী]
বেশমা চূহড়মন- বামরৃক্ষ ঠাকুব এল্ড পার্টী (গংগা কৈসেট্স) [গীত মৈথিনী সংরাদ মৈথিনী খা হিন্দী]
বাজা সল্হেশ- ৱিদেশিযা নাচ পার্টী, দেরেন্দ্র সাহনী খা পার্টী (গংগা কৈসেট্স) [গীত মৈথিনী সংরাদ হিন্দী]
খাল্হা রুদন ঝগরু ৱধ- - ৱিদেশিযা নাচ পার্টী, দেরেন্দ্র সাহনী খা পার্টী (গংগা কৈসেট্স) [গীত মৈথিনী সংরাদ হিন্দী]
সংত ৱাৱা করু খিবহবী- রুদন পজিযাব (জযশ্রী কৈসেট্স) [গীত মৈথিনী খা হিন্দী সংরাদ হিন্দী]

মৈথিনীমে ৰাঁন সী.ডী খল্ৰঁমক সৰ্থা খভাৰ

মৈথিনীমে ৰাঁন সী.ডী খল্ৰঁমক সৰ্থা খভাৰ খছি। তৈযো একটা ছোট সংকনন নিংকক সংগ প্ৰস্তুত খছি। মৈথিনী নাটক ৰ্‌ুধিযাব ছৌডা খা বাক্ষস, ২৩ নোভেম্বৰ 2011, বসিযন কনচব সেন্টব, কমন পোখবী , কাঠমান্ডূমে প্ৰস্তুত

নেখন বমেশ বংজন

https://youtu.be/lbyItMF9STE

http://maithili-drama.blogspot.in/2011/12/blog-post_27.html

কক্কা মৌ ৰুমদ্ধ জেৰেঁ গস্কূন

https://youtu.be/zikDHR8IXXc (ধীৰেন্দ্ৰ পূজা)

https://youtu.be/rRjJmckzhSg

গ্বকুদেৰ কামত

https://youtu.be/7ZzEsE8XULc

খংজনা গস্সব

https://youtu.be/J2FNIeMdopM

বজনী পন্নৰী

https://youtu.be/_wlw2gjFyJQ

https://youtu.be/LSDRp1bmE-w?list=PLE58799CC1970F50F

https://youtu.be/3oL_MGVAm2g?list=PLE58799CC1970F50F
https://youtu.be/BiTT330h9ok?list=PLE58799CC1970F50F
মমতা গারঁয গীত (মৈথিনী ফিল্ম) (সৌজন্য: কেদাব নাথ চৌধবী)
mamitohar.mp3 (স্বমন কন্যাণপ্বব)
https://youtu.be/CcN4w47e4Fg
https://youtu.be/vDMv-qUVDRg
Arr_Bakri_Geeta_Dutt
Kahu_Rame_Ram_Mahendra_Kapoor
রিশ্বিক পহিন দেশভক্তি গীত (দূরক্ষিত মংত্র , শ্বক্ন যজুর্বেদ অধ্যায ২২, মংত্র ২২: সাভাব আগ.আগ.এস.এচ.)Doorvakshat_Mantra.mp3
রর্ণমানা (শ্বদ্ধ উঁচাবণক নেন: সাভাব সংস্কৃত ভাবতী)
AtoGya.mp3
(রাঁনমংডনী কিশোব-জগত) : গজেন্দ্র ঠাক্বব
GajendraThakurI0.mp3

জানকী এফ.এম.
সামাচকেরা পব রিশেষ বিপোর্ট ২০১০
https://youtu.be/AmLvMzZrfO8
https://youtu.be/3rAcKjUfijw
চনা জোব গবম
https://youtu.be/H1vyD058V3Q
https://youtu.be/QUBS5v1Cufk
https://youtu.be/-H278XhHD6g

https://youtu.be/0UjFakZe4BM
https://youtu.be/_26zQlsDLPU
https://youtu.be/Znmt3F7D98M
https://youtu.be/kldDIcnL25k
https://youtu.be/P7k9CnIaLds
https://youtu.be/230RK3DB5SI
https://youtu.be/GiT6oT4yaac
https://youtu.be/V7g6wcp45RQ
https://youtu.be/Ix6QF3fkNOU
রৌখা চান সন (রিজয/ কাজোন)
https://youtu.be/3txJOqUySZw
https://youtu.be/SW4fX6Wigrs

দীক্ষা ভাবতী
http://youtu.be/pTPYg_4a_II
http://youtu.be/25NmustCBPI
http://youtu.be/k43HnEW-TBk
http://youtu.be/LXhMeEPnqys
গীত–গোরিন্দদাস (গাযন দীক্ষা ভাবতী)
http://youtu.be/BJEH6Cy4rNk
http://youtu.be/9Jvupm02uHg
http://youtu.be/Sn3H8yuH9PU
http://youtu.be/EpAvkk9Qa40
http://youtu.be/FNWGQz1evRg
http://youtu.be/D2AxSdv8LyA

মৈথিনী গজন (গজন– গজেন্দ্র ঠাকুর, গাযন দীক্ষা ভাবতী)

http://youtu.be/WDcPyKqAKIc
http://youtu.be/weA0vk5-d8g (ৰহৰে ক্ষতকাবিৰ)
http://youtu.be/vma-sniQ8zs
http://youtu.be/b2ti1ASefn4
82 ম সগব বাতি দীপ জবএ, স্থান- গজেন্দ্র ঠাকুব জীক নিজ আৱাস, গাম- মেহথ, জিলা- মধুৰনী। দিনাংক- 31 মঙা 2014 (শেনি দিন), সমএ- সংধ্যা ছহ ৰজেসঁ। গোষ্ঠীক নাওঁ- কথা ৰৌঙ্ক সিঙ্ক মেহথপা সগব বাতি দীপ জবএ।
আযোজনক খেপ- ৪২ ম আযোজন, সংযোজক- গজেন্দ্র ঠাকুব।
রিশেষতা- ৰান সাহিত্যপব কেন্দ্রিত।
https://www.youtube.com/watch?v=lnu6pf9e7zY

হমব দেরানন্দ নাম যৌ
https://youtu.be/G2DYX8fouNE
মাএ কিন দে গৌ ৰকড়ী
https://youtu.be/TtnPyo3tJBA

দিনেশ যাদৱ
নেপাল মे"মৈথিলী গীত-সংগীতক অৱস্থা"

১. উঠু যৌ মৈথিল ভেলৈয ভোৰ,
চ্নদ্ন চিৰৈযা কৰৈয শোৰ,
কোশী কমলা অমৃত জলধাৰা,
আলস ছোড্ কৰু ভুৰুকৱা তাৰা .....
–বিনিত ঠাকুৰ

২. হম ছী মৈথিলৱাৰ্, মেৰ গাম মিথিলা...
–ডিজে মৈথিল

৩. চল-চল ৰে অপন দেশ,
স্বচ্ছ স স্বন্দৰ অপন মধেশ.....
–কালীচৰণ ৰৈঠা

নেপালক মিথিলা ক্ষেত্র গীত–সংগীত মে কতেক ধনি অছি, তকৰ প্রমাণ থিকৈহ যী উপৰ দেল গেল তীন ৰচনা । পহিল গীত মে সমগ্র মিথিলাৱাসী কে উঠৱাক আগ্রহ অছি, দোসৰ মে পহিচান আ তেসৰ মে অপন ভূমি কে ৰখান কযল গেল অছি । কোনো আন ভাষা-ভাষী সে ওা ৰেজোড সির্জনা কলিকো দুৰ্ৰ নএ অছি । ঐহন ৰচনা কএনিহাৰ স" ভৰল-পূৰল অছি নেপালক মিথিলা ক্ষেত্র । গাম-গাম আ জন-জন কে ৰৌলী এহী" মে সমটৈল গেল অছি । ত"ওাযো মিথিলা ফহৰী কাটৈৰাক ৰাধ্য অছি । একৰ কাৰণ ৰহ্তো অএ, আ ভ" সকৈত ছৈক ।

মিথিলা ক্ষেত্র মে ‘দেরবাজ’ সভহক কমী, ‘দৈহবাজ’ আ ‘দানরবাজ’ সভ রঁঠি গেলা কে কাবণ সমস্যা অছি । ‘ভগরতী’ নএ ‘অগ্গতী’ সভ রঁড রেঁসী ভ“ গেল ছলিহ, মিথিলা ক্ষেত্র মে । ত“ও হবেক ক্ষেত্র মে সম্পন্ন বহিতৌ মিথিলা হ্ক্কহ্ক্কী ন“ বহল অছি । নেপালক মিথিলা ক্ষেত্র মে ঠৈক্কা কে“ লেল রেঁসী আ মৈথিলী গীত–সংগীত, সাহিহ–সংস্কৃতি আ কলা–পবম্পবাক উঁন্নতি আ প্রগতিক লেল কম কাজ ভ“ বহল ছৈক । আজূ মিথিলাক জল–কোকিলকরি রিদ্যাপতি কিছু খাস রস্থ্, জাতি আ ধর্ম রিশেষক রৈঁল (তস্থাহ) কমেরাঁক মাধ্যম রঁলল অছি । রঁলিহাবী সভ এতেক রেঁসী ভ“ গেল অছি জে হ্লকা সভ কে মাত্র রৈঁল চাহী, আব কিছু নএ । এহেন গতিরিধি নেপালক মিথিলা ক্ষেত্র মে মাত্র নএ, ভাবতক মিথিলা ক্ষেত্র মে সেহো ওতরেঁ ভেটৈত । এতেহ রিদ্যাপতি কে নাম পব কবোড টৌকাকে“ অক্ষযকোষ খডা সবকাব কেলে ছএ, ক্ষদা নাতারাঁদ, গ্রপারাঁদ, গ্বটৈরাঁদ আ জাতিরাঁদ কে কাবণ কোষ স্থাপনা কালে স“ রিরাদ মে ফসল অছি । ত“ও আরঁ রিদ্যাপতি কে নাম পব ঘোষণা হোমেরালা প্ববস্কাব–পদক মে গ্রহণ নাগল রুঁম্লাএত অছি । প্ববস্কাব প্রাপ্ত কএলিহাব সভ কে ‘মল–কোত’ ভ“ জাএ ছলিহ, ও সভ মল স“ প্ববস্কাব লেরাঁক অরস্থা মে নএ থিকৈহ । মিথিলা বলে, রবিষ্ঠ গাযক এরং সংগীতকাব গ্বরুদের কামত এহী রিষয পব লিক প্রতিক্রিযা দেলে ছলিছ । ও কহৈথ ছলিহ, ‘মহাকরি রিদ্যাপতি কে প্রখ্যাতি আ রেঁজোড চিনাবী গাযল–গাযক ক্ষেত্র স“ ভেল বহৈএ । গাযক সভ হ্লক গীত গারী–গারী কে হ্লকা চর্চা মে অললে বহলিহ । হ্লক নাম মে স্থাপনা ভেল প্ববস্কাব অখলধবি গাযক আ সংগীতকাব

কে নয, সাহিত্যকাব খা খনুবাদক কে মাত্র ভেটৈনগএ ।
ওা দ্খদ ৱাঁত থিক ।’ কামত কহৈথি ছন্হি, ‘পাঁচ
রিত্যা মে ৭ রর্ষ স প্রদান কযন জা বহন গ প্ববস্কাব
স্থাপনা কান স রিবাদ মে খছি । হম সভ সক্রিয
রুপ সঁ এহী ক্ষেত্র মে রর্ষো স নাগন ছি , নএ ভেটৈন
ত নযাঁ পীঠী কে গ প্ববস্কাব ভেটৈনাএ হ্মস্কিন খএ
।’ রিত্যাপতি কে নাম ভজেনাএ খসন মিথিনাপ্রেমী কে
খাৱঁ ৱঁন্দ কবৈ পডত । কম স কম খাৱোঁ মিথিনা
গীত–সংগীত মে দশকোঁ নাগত খা সক্রিয নোকন্হি কে
খোজি হোৱাঁক পক্ষ মে ও ছথি । রবিষ্ঠ গাযক
কামত খাগা কহৈথি ছন্হি জে কিছ নোক পোখবী মে
জন্মন জনহ্মম্ভী জকা ৱঁনি ৱঁসন খছি । কনিকো হাবা
ৱঁহন ত এহী মহাব কাত স ওহী মহাব কাত চনি
জাএত খছি । এহা্ঁ দ্খদ ৱাঁত খছি । হ্নক ৱাঁত
কিনকো ৱেঁজায নাগি সকৈত ছন্হি । হ্মদা রাস্তম মে
মিথিনা ক্ষেত্র মে পাছা সঁ পৈব(খ্ষ্টা) খিচনিহাব সভহক
কাবণ মৈথিনী গীত–সংগীত কে জতেক প্রগতি হোৱাঁক
চাহী সে নএ ভ বহন খছি । কিছ স্বনামধাবী ‘কনাকাব’
সভ রর্ষৌরির্ষ খহী ক্ষেত্র মে নাগন নোকন্হি সভ কে
ছত জকা র্যরহাব কঁ বহন ছন্হি । এহেন খরস্থা মে
ৱঁহ্তো কে মন খিন্ন হোনাএ স্বাভারিক ছএ ।
এতহ কে মৈথিনী গীত–সংগীত ক্ষেত্র মে হ্মঠ্ঠীভবী
নোকনিক হানীহ্মহানী ছএ, ও সভ কে গবিৱঁ, দবিদ্র খা
কনুষিত এরং সংকির্ণ মানসিকতাক কাবণ ‘কার্টেনিঙ’ কে
স্থিতি দেখৱাঁ মে খারিঁ গেন খছি । এক–দোসব কে
সম্মান ত দ্বক ৱাঁত, প্বছোতাছো হোনাএ ৱর্জিত জকা
ভ গেন ছৈক । যরা পীঠি সভ হেসনক নেন খহী
ক্ষেত্র কে প্ররেশ কঁ বহন খছি , র্যরসাযিক দিস

किनको चिन्ता नहि । सभ के सभ मैथिली भाषाक नाम पर अपन–अपन खेति मे लागल छथि । तँए कोनो लोकविशेष वेसी काल धरि एही मे टिकवाक हिम्मत नहि जुटा पाबि रहल छथि । अपना के 'स्वघमेसी' मानहरला लोकन्हि सभ के कारण यी क्षेत्र दिनानुदिन दरिद्र, निसहाय आ मसोमात आ छुद्रदर्वा के श्रेणी मे पहुँचल जा रहल छथि । एक कहवी छथि जे अपन सिर्जना के टेक्का सँ तौलवाक प्रयास नहि होवाक चाही । छदा ओ वात बुझत के ?
दोसर वात, विवादास्पद व्यक्ति सभ सँ नेपालक मैथिली गीत–संगीत जकड़ल छथि । तँए एकर उत्थान आ प्रगतिक रफ्तार कमजोर भ' गेल छैक । एकेटा मनुस जे 'जेठिए' पद मे रही सरकारी सेरा क' रहल छथि आ गीतकार, संगीतकार, नाटककार, विज्ञापनकार, गायक, पत्रकार, रेडियोकर्मी, लेखक, विश्लेषक, अधिकारकर्मी, अभियानकर्मी, संस्कृतिकर्मी, राजनीतिकर्मी, भाषाकर्मी, एनजीओकर्मी.......वनि मिथिलाक के नाम पर वनियागिरी क' रहल छथि । अहिठाम ओ कही दिओ जे ओ हुनक वहुआयामिक प्रतिभा भ सकैत छन्हि , छदा हुनक 'सिन्डीकेट प्रथा' अहिठाम वर्जित होनाए अति आवश्यक छथि । किएत त हुनक ओ 'दुलर्भ प्रतिभा' मिथिला के गीत–संगीत के क्षय दिशा उन्मुख क रहल छैक । मिथिला के ऐतिहासिक गौरव गाथा आ प्रतिष्ठा मे आँच पहुँचा रहल छैक । प्रचार के लेल प्रचार मे जुटल लोक सभ 'अलकत गगरी छलकत जाय' से उँपर नहि उठि सकैति छैन्हि । तँए आव कम से कम ओ वनियागिरीक अन्त्य होमाक चाही । रेडियो मे अपने प्रस्तोता,अपने गायक आ अपने

গীত রঁজোনাএ জৌ রঁন্দ ভ জাএ ত মিথিনা সঁংসিন ঋা স্বহগনগব রুপ সে উঁপব উঁঠি জাএত ।

নেপানক মিথিনা ক্ষেত্র সপ্তবী মে জন্মনিহাব উঁদিতনাবাযণ ঝা মৌথিনী গীত–সংগীত স" রেঁসী ভাবত মে হিন্দী গাযক কে রুপ মে পবিচিত ঋছি । সিবহা কে ঝবনীধব মৌথিনীক ধবোহব থিকৈহ, মৌথিনী গীত–সংগীত মে হ্নক যোগদান ঋত্তননীয ছৈক । মৌথিনী হিন্ম স" ন"কে মিথিনা কনা–সংস্কৃতি কে জগের্না মে হ্নক জোড়া নএ । ঝদা ওহো মিথিনা ক্ষেত্র মে পিছনা সময দেখন জা বহন গনত পবিপাঁটী স দ্খিত ছন্হি । কিছ রর্ষ পহিনে কাঠমান্ডূ কে এক রেঁব ভেঁটে মে ও কহনে ছনাহ, 'ঋপন মাঁটীপানী কে মৌনিক পহিচান ঋা রৌনী জাধবি মিথিনাকর্মীক জূন্বন নএ রঁনত, মৌথিনী কে রিকাস, প্রর্ধন, উঁন্নতি ঋা প্রগতি ঋসম্ভব ঋএ । মিথিনা মে নঁংরবনান সভ রঁঠি বহন ঋছি, একবা বোকরাঁক দিস পহন জরুবী ভ চ্কন ঋছি ।' এহী রেঁবক রিদ্যাপতি প্ববস্কাবক নেন হ্নকব নাম সেহো সিফাবিস ভেন। ঝদা জে রিদ্যা মে ও কহিযো কাজ নএ কেনে বহন্হি ওঙা কে নেন হ্নকা প্ববস্কাব দেরাঁক নির্ণয ভেন । ভাষা ঋন্বরাদক নেন হ্নক নামক চযন কএন গেন । ঝদা ঝবনীধব মাত্র এহন মিথিনাপ্বত্র ঋা যোদ্ধা নিকনন জে নাথ টৈকা কে ও প্ববস্কাব প্রদান কএনিহাব সভ কে রিবোধ কেনন্হি ।
ঋহিপাবক মৌথিনী গীত–সংগীত মে মহত্বপূর্ণ যোগদান কএনিহাব মে গ্বরুদের কামত কে নাম সর্বসে উঁপব ঋছি । ও নেপানক শাস্ত্রিয সংগীতক এক ধবোহব থিকৈহ । মিথিনা ক্ষেত্র কে দ্ব দবাজ গাম মে জন্মি কে

नेपानक बाजधानी मे श्खन एक स्थापित कनाकाब रॅनन श्छि । रॅह्तो मिथिनारॅासी के ओ श्पन शिष्य रॅना के" मैथिनी गीत–संगीतक उँ२थान श्रा प्रगतिके श्भियान मे ज्ुटे छन्हि । कामत काठमान्डू मे ग्बकून संगीत महारिद्यानय खोनी रॅह्तो के संगीत श्रा गायन क्षेत्र मे श्एरॅाक नेन निपूण रॅनरॅति दिक्षित केने श्छि । हबेक रर्ष श्रा हबेक कार्यक्रम मे श्पन माय के रॅानी मैथिनी मे ओ गीत गेरॅटौ करैति छथि । तहिना नेपानी गीत–संगीत स" श्पना के स्थापित कएनिहाब रविञ्ज गायक बामा मन्डन के मैथिनी भाषाक गायन मे रॅड रॅसी योगदान श्छि । ह्नक हमेसा प्रयास बहैत छैक जे मैथिनी गीत–संगीत श्रागा रॅढए, म्दा किछ मिथिना श्भियान ह्नका साथ छत के ब्यरहाब करैति छन्हि । श्राधा दर्जन स रॅसी मैथिनी सिडी–एनरॅम मे ह्नक श्रारॅाज नोकप्रिय मात्र नए संग्रहणीय छन्हि । उँपब उँल्लेख कयन गेन नोकन्हि सभ ब्यारसायिक रूप स एही क्षेत्र मे नागि श्पन म्"हक नेन माड(बोटी) ज्ुटौ बहन श्छि । श्रही पाब मैथिनी गीत–संगीतक श्रीरॅृद्धि कबरॅा मे गायक हबिशंकब चौधबी, कमन मन्डन, सन्तोष हमाब, श्भास नाभक योगदानक चर्चा नय केनाए श्न्याय होएत । एही क्षेत्र मे नरप्ररेशी सभ सेहो पंक्तिरॅद्ध भ ठौड श्छि । भागरत मन्डन, कैनाशी मा, श्न्जू यादर, श्न्जनी पटैन, बञ्चित शर्मा, संजय यादर, श्रुण रिजया, तन्वजा चौबसिया, रीबेन्द्र मा सनक गायक सभ नेपानक मैथिनी गीत–संगीत क्षेत्र मे रॅजोड योगदान क बहन श्छि । ओना त धिबेन्द्र श्रा रूपा सेहो गायन क्षेत्र मे श्एन, म्दा ह्नक गायन 'स्वप्रचाब' श्भियानक काबण मात्र चर्चा

मे अछि । प्रवान नोक मोगतो ओ द्‌ग गोटो के गीत–संगीत घव–घव के नए रॅनि सकन अछि । मेन्ना मिथिना कार्यक्रम आ ह्‌नक चिनह जानन नोकन्हि के एफएम रॉमेके मे मिनका सभहक गीत नहिए के रॅबारॅब रॅजाओन जाएत छैक ।
अही पावक मैथिनी गीत–संगीत के रिषय मे चर्चित गीत एरं संगीतकाव कमन मल्डन के कहरी अए जे ओ क्षेत्र स्थिति सन्ताषजन नए छैक। नरप्ररेशी के प्रासोहन कएनिहाव नोकन्हि के रॅड अभार छैक । गीत–संगीत के नशा नागन नोक सभ कोनो धवानी एही क्षेत्र मे प्ररेश त कवैत छैक मुदा रॅसी दिन टिक नए पायरॅ वहन अछि । कावण रेडियो–टैनिभिजननगायतक के संचाव माध्यम मे स्थानीय कनाकाव सभ प्रस्ताता के रूप मे वहना स ओ सभ अपन आ चिन्हन नोकन्हि के मात्र स्थान दैति छथि । ओ कहथि छन्हि, 'मैथिनी भाषा क्षेत्र मे धमाधम रेकर्डिंङ स्टुडियो सभ ख्‌जि वहन अछि । एकवा सकावामेक रूपमा न सकैत छि । अही" क्षेत्रक भरिष्य गजोत अछि ।
नेपानक मिथिना भूमि मे" मैथिनी साहित्यकाव, गीतकावक सेहो कमी नए अछि । ह्‌नका सभक योगदान मिथिनाक अनुपम प्‌"जि कही सकैत छि । कानिकान्त मा 'हृषित', रिनित ठाकुव, सागवरीव कडावी, अर्जुन गुप्ता, डिजे मैथिन,जेएन मा, कानीचवण रैठा सभ के मैथिनी गीत वचनामे अत्तुननीय योगदान वहनैए आ अगछे । मिनका सभहक गीत मे जन–जन के जिभक आरॅाज स्वनन जाएत छैक । ओना त मैथिनी गीतकाव मे आन नोक सेहो छैथि । ओही मे प्रमुख नाम

বাজেন্দ্র রিমন, খশোক দত্ত, স্বনিন মল্লিক খা ধিরেন্দ্র প্রেমর্ষী কে ন“ সকৈত ছি । হ্মদা ও সভ মৈথিনী ভাষী কে নেন কম সবকাবী খা গৈবসবকাবী সংস্থা কে নেন রঁড রেঁসী গীত নিখৈত ছন্হি। ‘পৈসা ফেক্ক খা তমাসা দেখ্’ রঁনা ভূমিকা মে খভী মে স“কিছু গোটা কে ন সকৈত ছি । খভী ম স একটা মান্যরব মিথিনা ক্ষেত্র মে বভী কে নেপানী ভাষা–সাহিত্যক মে যোগদান কবরাঁক নেন নাখ টৈকা কে প্ববস্কাব সেহো গ্রহণ ক চ্নক খছি । বেডিযো মে হিনকা সভহক পকড ভেনা কে কাবণ হ্ন সভক রঁজাওন জাযত খছি হ্মদা মৈথিনীজন কে মন স“ গ্বনগ্বনায কে কোটী মে নএ বহৈত ছৈক ।

যরা গীতকাব রিনিত ঠাক্ব মিথিনা ক্ষেত্রক এক সংভারনাযঞ্জ খা প্রতিভাশানী হস্তাক্ষব খএ । হ্নক গীত সভ ‘গভব গ্রীন’ খা মন কে ঝকঝোরৈ রাঁনা কোটী মে বহৈত ছন্হি । হ্নক কহর্ঁ খছি জে নর–নর গাযক সভ কে গন্ধ্রী কে রাঁরঁজূদো নেপান মে মৈথিনী গীত–সংগীতক খরস্থা সন্তাষজনক নএ ছৈক । কিএক ত রিঁনা প্রশিক্ষণ কে ও সভ খভী ক্ষেত্র মে প্ররেশ কব বহন ছন্হি । রিচৌনিযা সভ স নরপ্ররেশী তংগ ভবহন খছি, কম পাঙা মে এনর্ঁম খা গীত–সংগীত ঊঁপনর্ঙ্ব কবা দের্ঁ কভী কে ঠগি সেহো ভ বহন ছৈক । ত“ঙা নর শৈঙ্গ খা গীতক রিন্যাস মে কমজোবী ভেনা কে কাবণ খশ্লিন সঙ্গ সভ সেহো পসবন জা বহন খছি । মৈথিনী গীত–সংগীতক মৌনিক ঠৈস্ষ্ট খা ন্নভব মে হিন্দী, ভোজপ্বী খা খংগ্রেজী ভাষা কে প্রভার সেহো রঁহৃত রঁঠী গেন ছৈক । ত“ঙা মৈথিনী গীত–সংগীত সংক্রমণ খরস্থা মে ছৈক ।

ঠাকুর আগা কহৈথি ছন্নি, 'ওঁপর ওঁঠেরাঁক নেন মিডিয়া কে মহত্বপূর্ণ হাত হোযত ছৈক । হ্মদা মিডিয়া মে মৈথিলী কে নাম পর কিছু গনত ব্যক্তি কে পহুঁচ ভেনা স" সমস্যা মে পডন অছি । ব্যক্তিরাঁদী সোচ হারী ভেনা কে কারণ অপনে গীত–সংগীত কে প্রচার মে কিছু মন্দস নাগন রহৈত ছৈক । এফএম ওঁর কেন্দ্রিয রেডিযো মে কাজ কএনিহার সভ 'হমহী সরাঁ সের ছী, অওঁর সভ কিছু নএ' তেহেন অভিযান মে ছথি । কেন্দ্রক ওা রোগ নেপানক তরাওা–মধেস মে সংচানন ভ" রহন রেডিযো সভ মে সে হো পৈসরী গেন অছি, দেখন জা রহন অছি । অধিকাংশি স্থানীয এফএম রেডিযোমে ওতএহ কে গাযক সভ প্রস্তাতা ভেনা কে কারণ অপন গীত–সংগীত রাঁহেক দোসর কে রঁজেনাএ হ্মনাসিরঁ নএ মানৈত ছৈক ।' এক হ্মখী হৈকম কে কারণ মৈথিলী গীত–সংগীত কে রিকাস মে সমস্যা ছৈক । ত"ওা একরা তোডরাঁক দিস সরঁগোষ্ঠী অগ্রসর হওঁ ।

<u>প্রদীপ পুষ্প</u>

<u>সিনেহিযা: জগা ক' টৈস হৃদযমে কেহেন কঠোর ভেনৌং</u>

মৈথিলী গীত –সংগীতমে হ্মংজ রিহারী মিশ্রজী খূরঁ পরিচিত নাম ছথি। হিনক রঁহুতো বাস গীত রেঁস নোকপ্রিয ছন্হি। এতয হিনক 'সিনেহিযা' নামক অনরঁমক

गीत-संगीतक समीक्षा कयल जा रहल अछि। अलबममे छल सात गोट गीत संकलित अछि। गंगा कैसेट्ससँ निकलल एहि अलबमकेँ गीत-गजलक श्रेणीमे राखल गेल अछि मुदा सभ रूपेँ ई गीतक संग्रह अछि गजलक नहि। गीतकारक नाओ कभरपर स्पष्ट नहि देखबामे आयल। स्वर मिथिला रत्न कुंज बिहारी मिश्राक छन्हि। गीतक क्रम हिसाबेँ चर्चा करब बेसी नीक हएत-

१) गोरी सजना सिनेहिया जगा त' दिय- कैसेटक पहिल गीत हेबाक कारणे ई खूब चमकौआ मैथिली गीत अछि। कुंज बिहारीजी एहिमे प्रेम आ सिंगार रसमे ओत -प्रोत भाव प्रकट कएने छथि। गायकीमे हुनक जे अपन खास स्टाइल छन्हि तकर नीक उपयोग कएने छथि। गीतक शब्द शब्दमे सामान्य जनक लेल आसान अछि मुदा अंतरामे ई कहब जे' अहाँ आबा बलल छी तिमिर जालमे,रश्मि सूर्यक अपन ई देखा त' दिय' कने कठिन भ' गेल अछि। स्थायीक हिसाबेँ कने मशिकल लगैत अछि । संगीत सामान्य लोकगीत स्तरक अछि। की बोर्ड आ ढोलकसँ रेकर्ड गीतमे कोनो वाद्य सजीव बजाओल नहि गेल अछि। जेना मिश्राजीक गायन अछि ताहि तरहक संगीतक निर्माण नहि कयल गेल अछि। हँ, चमकौआ जरूर लगैए।
२)सभक पाहुन शरीफा लगौलन्हि-मूलत: ई हास्य गीत अछि। मिथिलाक परम्परा रहल अछि पाहुन संग हास-परिहासक। गीतक उद्देश्य मात्र मनोरंजन अछि। गीतक स्थायी आ अंतरामे समान सौष्ठव राखल गेल अछि। मजकिया गीत हेबा कारणे हाय हाय करब कने बेसी आनंद दैत अछि। गीतकार हास्यक उपेतिमे कने

রেঁসী খগ্বতা গেন ছথি তেঁ শ্বৰুমে ত ঠীক ফদা ঙা কহের্ঁ 'সভক পাহ্ন ......ন্বোগষ্ট নেরঁন পিযেনহ্নি,গ্রীন নেরঁন পিযেনহ্নি,সিগবেষ্ট পিযেনহ্নি,হমব পাহ্ন এগো রীড় ী পিযেনহ্নি' খান খঁতবাক খপেক্ষা ওতেক প্রভারী নহিঁ নগৈত খছি।

৩) এক মিসিযা জে ফস্কিযা দেনিযৌ–ঙা রঁহ্ত প্ববান গীত খছি। রঁহ্তোক নেন গজন কহাওত ফদা গজন নগ খছি, গজনন্বমা কহি সকৈত ছী। ঙা বোমাসিসঁ সবারোঁব প্রেমীক উঁদ্গাব খছি।ফঁজ রিহাবীজীক গাযন নীক খছি। স্থাযীক পহিন পাঁতীমে গাযক রেবাযঠী দেরাঁক নীক প্রযাস কেনে ছথি জাহিসঁ হেমকাঁতজীক গাওন যৌহ গীতসঁ ফূষ্ট নাগএ ফদা খাগূ ফেব রেঁহ ভাস খারিঁ জাগত খছি।খানাপ গ্বনাম খনীক প্রসিদ্ধ ' রো কৈসী পাগন নড়কী থী' সঁ মিনৈত জ্নৈত খছি।খাবঁভমে পিখানো রঁজাওন গেন খছি ফদা রাঁদমে ফেব রেঁহ সামান্য সংগতি। হঁ হাবমোনিযম জৰুব ঠাম ঠাম পব স্বনরাঁমে খরেঁএ।দোসব খা তেসব খঁতবামে রিহ্ঁসৈত শৰ্ঙ্কক বিপীষ্ট হোযরঁ কিছু খষ্টকৈএ । গাযক ওনা শ্বদ্ধ উঁচাবণক নীক খাগ্রহী ছথি ফদা এক ঠাম দোষ রঁ্মনা গেন _ফস্কিযা দেনিযৌ মে। হৈম্পা খাওব পীচ কম্ম ক' গীতকেঁ ঔব প্রভারী রঁনাওন জা সকৈত ছন ফদা ঙা সহ জে মমকৌখা নহিঁ ভ' সকিতয।

৪) হম ত' ছী পবদেসমে গামমে কানৈত হেতৈ চান–ঙা এগো পৈবোডী থিক । মূন গাযক জগজীত সিংহ ছথি । খা গীত খছি– দেশী মে নিকনা হোগা চাঁদ। পৈবোডী কবরাঁমে গীতকাব গীতকেঁ পবদেসী কমৌখাক জীরনক চিত্র রঁনা উঁপস্থিত কেনে ছথি। এগো দূব দেশমে নৌকবী চাকবী কবয রঁনা নোকক নীক চিত্র

अछि गीतमे। रोजगारक समस्या मिथिलामे सदिखन बनल अछि आ परदेसीक दुःख - विरह अदौसँ गाओल स्वनल जाइत रहल अछि। जगजीत सिंह अपन गायनमे स्वरक माधुर्य आ भावक पूरा ध्यान रखने छथि आ ग़ज़लगायक' गायन हुनक विशेषता अछि तथा कजरीगायकी जी एकरा लोकगीत रूपमे गओने छथि। संगीतमे कोनो तरहक प्रयोग नहि कएल जाय, हँ एकाध्स्थिक तरहेँ मूल गीतक पीस रूपमे रजाओल गेल अछि।

५) नैनसँ नैन मिलल नशा तरहेँ भेलै- ई अलबमक सबसँ उमदा गीत अछि। प्रेममे मातल प्रेमीक मनोदशाक चित्र। गजलमे जकाँ मधुर भाव आ शब्दक संयोग अछि तथा व्याकरणक कमी नहि होएबाक कारणे ई गीते कहाओत। कंठक प्रयोग, अदायगी आ स्वर तानक हिसाबेँ स्वन्दर प्रस्तुति तथा वाद्य यंत्र सामान्य लोकगीत जकाँ रूपमे रजाओल गेल अछि जे खटकैत अछि।

६) भुतिया गेलौं हम पीरीतेमे- पीरीतेमे - गीत रचना आ संगीत निर्माण दुनू हिसाबेँ ई आन गीत सभक तुलनामे कमजोर रूपमे अछि। गीतकार कखनो निराश भेल प्रेमी लगै छथि त' कखनो प्रेममे डूबल रसिकजन। हुनक कहबाक अभीष्ठ पूरा देखार नहि भ' सकल अछि। विम्बक निर्माण स्पष्ट नहि होएबाक कारणे गीत स्वनलो बाद एकर प्रयोजन नहि पता चलैत अछि। स्वनबा लेल एकमात्र चीज गायकक स्वर पर पकड़ अछि जे श्रोताकेँ किछु सीमा धरि रोकि सकैत अछि। संगीत आने गीत जकाँ काम चलाउ अछि। संगीतकार एहि पाछू समय गमाएब उचित नहि बुझने छथि।

७)नव कनियाँ जकाँ लगै छी अहाँ- अलबमक आखिरमे

ঙা এগো মধ্ব গীত বাখন গেন অছি। গীতক নয আ তান র্হ্ত হ্দ ধবি কব্বালীক আভাস কবরৈত অছি। হঁ গাযক সংগে কোবস নহিং অছি সে কিছু খটকৈত বহৈএ। শৈষ্ঠমে জেনা স্থাযী পব মেহনতি কযন গেন অছি তেনা অংতবা পব নহিং কযন গেন অছি। র্স্নাগত অছি জে ফ্খড় । বচনা র্যাদ গীতকাব কিছু হ্ড়রড় । গেনাহ। 'অহাঁ এক নাজরাঁর নাবী ছী,প্রেমী হমছুঁ নিপট অনাড় ী ছী' স্বননা র্যাদ নগৈএ জে ঙা কোনো টৈন এজ নর হোঙা ফদা স্থাযী হিসারেঁ প্রৌঢ প্রেমীক মনোদশা থিক' নর কনিযাঁ জকাঁ নগৈএ ছী অহাঁ। ওনা গীত স্বনরাঁমে কর্ণপ্রিয অছি তকব কাবণ গাযকী নীক অছি ।

এহি তবহেং অনরম ' সিনেহিযা' নোকগীতক প্রস্তুতি অছি। গংগা কৈসেটৈক আনে প্রস্তুতি জকাঁ কী রৌউ আ ঢোনক সংগহি পৈডক সংযোজনমে রনন। গন্ধ্রা আ এম টূ সমান অছি জে চানূ নগৈএ। জাহি গীতমে তরনা নগরাক চাহী ওতহ্ ঢোনক রাজর রজটকেঁ সীমা দিস গশাবা করৈত অছি। রাঁস্ববীক কমী স্পষ্ঠ দেখরামে অরৈএ। নীক হোগত জে আনো আনো রাষ্য সর আবিজনন রজাওন জাগত। অনরম মৈথিনী গজন প্রেমীকেঁ ঙা সনেশ দৈত অছি- জগাক' টৈস হ্রদযমে কেহেন কঠোব ভেনৌং।

योगेन्द्र पाठक 'वियोगी'

वन्दनाक स्वरूप

वर्तमान मे मिथिला क्षेत्र अपविभाषित अछि। अपना अपना हिसाबेँ लोक एकर परिभाषा करैत अछि, प्रवान शुति सब स ँ भौगोलिक सीमा उल्लघित करैत अछि। वाजनीतिक कुचक्र तेहन सन करैत जे जेना परोसियाक खाड़ि लोक काटि कए अपना खेत मे मिला लैत अछि तहिना एकरा लेल होमए लगलैक आ तखन एकर सीमा छोट होमए लगलैक।

एहन स्थिति मे मिथिलाक लेल कोनो राष्ट्रगान ताकब जरूर कठिन काज छैक। तथापि किछु उत्साही संस्था आ कार्यकर्ता लोकनि विद्यापति लिखित भगवती वन्दना "जय जय भैरवि..." केँ आगू बढ़ौलनि। प्रचार भेल जे कोनो कार्यक्रमक प्रारम्भ मे भगवती वन्दना जरूर गाओल जाए आ सब गोटे आदरभाव देखबैत ठाढ़ भs जाथ। ई प्रथा कतए आ कहिया शुरू भेलैक से हमरा ज्ञात नहि अछि। सदा हमरा जे बात कहबाक अछि तकरा लेल ई जरूरी नहि।

हम मानि लैत छी जे ई नीक बात भेल आ आशा करैत छी जे भगवती वन्दना सबकेँ पसिन्न पड़तनि। असली प्रश्न तकर बादे उठैत अछि – एहि वन्दना केँ गाओल कोना जाए ? हम गीत संगीत शास्त्रक कोनो ज्ञान नहि रखैत छी आ जे किछु कहब से मात्र

ত্রাতাক খন্বভরক খাধাব পব। মৈথিনী কার্যক্রম মে হম কিছুএ দিন স ঁ ভাগ নs বহন ছী তেঁ হমব খন্বভর বঁহ্ত ছোট খছি হ্মদা এতবেঁ মে ঙা জহ্মব দেখন জে এক খ্রব পব কতহ্ কোনো খ্যাতিপ্রাপ্ত গবৈযা হনহনী স ঁ যাঞ্জ ভাস পব ককিককি কএ গবৈত খনেবে গীত কেঁ বেঁব বেঁব তীবৈত বহৈত ভেট্ইনাহ তs দোসব খ্রব পব কতহ্ খন্যত্র কোনো এহন বঁচা গীত গওনক জকবা নে পূবা বন্দনা বহৈন ছনৈক খা নে ওকবা সামনে গীত নীখন কাগত ছনৈক। বেঁসী ঠাম জকবা জেনা মোন হোগত ছৈক গাৰি নৈত খছি।

এহন স্থিতি মে ঠাঢ় ভেন নোকক কী কর্তব্য ? সহভাগী বঁনএ কি মাত্র শোক প্রস্তাবক স্থিতি বঁনা মৌন ধাবণ কএনে বহএ ? সহভাগী বঁনি নহি সকৈত খছি কাবণ নয বুঁঝন নহি বহৈত ছৈক। স্থিতি বেঁসী কঠকব ভs জাগত ছৈক জখন হনহনী খা গীত তীববাঁক ক্রম মে খন্বধিক সময নাগি জাগত ছৈক। সহভাগী নহি বহনা স ঁ উঁচিতে প্রতীক্ষাক সময খখবs নগৈত ছৈক। খা যদি কোনো বঁচা গনতীএ গাৰি বহন খছি তখন তs খাবো খবাপ নগৈত ছৈক।

ওনা তs কহবী ছৈক জে পূজা খা প্রার্থনাক কোনো নিশ্চিত বিধি নহি হোগত ছৈক হ্মদা বাষ্ট্রগানক সম্বন্ধ মে কিছু মানক জহ্মব বহক চাহী। এহী দৃষ্টিকোণেঁ "জন গন মন ..." বঁনা গীতক একটা মানক নয ভাস বঁননৈক জাহি মে কোনো তবহক হনহনী খা কি পাঁতী কেঁ দোহবা কএ তীববাঁক প্রাবধান নহি বহনৈক। হ্মন ঙা ভেনৈক জে কশ্মীব স ঁ কেবন খা খকণাচন স ঁ বাজস্থান তক মিনিস্ট্রী স ঁ নs কএ ছোট গসহ্মনিযা বঁচা তক সবঁ নোক একে ভাস মে গীত সিখনক খা

जखन बाष्ट्रगान होगत छैक तखन देखनहि हेतैक जे अधिकांशतः लोक स्वतः गीत गाबेs लगैत अछि, ओकरा व्यतिक्रमक कोनो डर नहि रहैत छैक। तीक कोरस गान अनेरे प्रस्तुत भs जागत छैक।
की "जय जय भैरवि..." वन्दनाक एहन प्रस्तुति सम्भव नहि छैक ? जरूर छैक। एहि सम्बन्ध मे हम अपन अनुभव कहs चाहैत छी। पछिला शताब्दीक पचास-- साठिक दशक के आसपास जे व्यक्ति मधेपुर हाग स्कूलक छात्रावास मे रहल होएताह तिनका नीक जकाँ स्मरण हेतनि जे विद्यापतिक ई वन्दना छात्रावास मे प्रातःकाल सभ बेरा गबैत छल, ई अनिवार्य छलैक। ओहि गान लेल एकटा सबल भास बनल छलैक, कोना बनलैक, के बनौलनि से हमरा नहि बूझल अछि कारण ई परम्परा हमरा समय सँ पूर्वहि सँ चल अबैत छलैक। सदा एतेक जरूर छलैक जे ओ लय बहुत स्वन्दर आ सबल छलैक आ सभ बेरा गाबि लैत छल। ई विद्यालयक प्रार्थना नहि, छात्रावासक प्रातःकालीन प्रार्थना छलैक। तहिना सायंकालीन प्रार्थना छलैक गीता सँ उद्धरित अंश "त्वमादि देवः पुरुषः पुराणः .....". एकरो लय भास सबल आ आकर्षक छलैक आ कोनो बेरा केँ गेबा मे दिक्कत नहि होगत छलैक। हम एखनहु ओहि लय मे ई वन्दना जखन तखन गबैत रहैत छी।
ओहो सोचबँ जे मधेपुर स्कूल एकमात्र एहन जगह छल जतए ई प्रार्थना कराओल जागत छलैक, सम्भव नहि लगैत अछि। जरूर आनो आन स्कूल मे ई प्रथा रहल हेतैक, नीक प्रथाक नकल लोक करैत छैक। भs सकैत अछि मधेपुर स्कूलक शिक्षक लोकनि अपनहि

এহন নির্ণয নেননি অথবা কতহু আনঠাম সঁ নকন কেননি। ওাহো সম্ভব জে মধেপ্ববেক দেখাদেখী অন্যত্র এহন প্রার্থনা শুরু কএন গেন। জে ছাত্র এত্তকা ছাত্রারস মে বহি পঢননি আ বাঁদ মে আন ঠাম শিক্ষক ভেনাহ হুনকো গছা ভেনে হেতনি জে এহন প্রার্থনা অপনা স্কূন মে শুরু কবারী। এবং প্রকারেঁ হমবা বুঝনে জরুব বহুত বাস স্কূন বহন হোএত জতএ সবন নয মে ওা প্রার্থনা গাওন জাএন ছন হোএত।

জখন কোনো গীত সংগীতক নামী কনাকাব গাজা বাঁজা নs কএ বাষ্ট্রগান "জন গন মন ..." গবৈত ছথি তখনহু হুনকা ওা বিকল্প নহি বহৈত ছনি জে অপনা হিসাবেঁ ওকব নয বনাবথি। এহি গান নেন হুনকা অপন প্রতিভা প্রদর্শিত কববাঁক অবসব নহি ভেটৈত ছনি। বাঁজা সঁ নিঃসৃত ধুন ওএহ হোগত ছৈক জে নোক কেঁ সিখনে ছৈক।

"জয জয ভৈববি ...." বন্দনাক রূপ মে সবন ছৈক, বহুত পৈঘ সেহো নহি ছৈক আ যদি নোক কনিকো পবিশ্রম কবএ তs নিশ্চিতে সীখ নেত। যদি হম সবঁ গছা বখৈত ছী জে বিদ্যাপতি নিখিত বন্দনা সর্বমান্য হোঅএ তs পহিন শর্ত হোএত জে একব একটা সবন নয বনাওন জাএ। ওা কাজ সিদ্ধহস্ত কনাকাবে কs সকৈত ছথি। হমব নিখবাঁক প্রযোজন এতবেঁ জে এহন মৈথিন কনাকাব নোকনি অপনা মে মিন কএ এহি বিষয পব বিমর্শ কবৈত এহি বন্দনাক নয বনাবথু আ জে কোনো নয বনি জাএ তকবা সবঁ গোটে সীখ নী, ওকব অনুসবণ কবী। জহিনা "জনগন মন ...." গবৈত কান নোক রুকৈত নহি অছি তহিনা হমবা সবঁ কেঁ ওাহো ধ্যান বাখs পড়ত জে নব নয মে রুকবাঁক অথবা কোনো

पाँती कें ठैक देरॉक (दोहबेरॉक) प्रारधान नहि बहैक। तखने कोनो आयोजन मे जन साधारण ठाढ़ भs कए रन्दना मे सहभागी भs सकत आ लोक कें ठाढ़ होएबॅ अखरतै नहि। आग कानि यूर्ध्रैरॅक जमाना मे गीतक लय कें प्रसावित कबरॅ कठिन काज नहि छैक।
आशा कबी जे रिद्वान मैथिल समाज एहि प्रश्न पब सकाबामेक रिचाब स ँ ध्यान दैत आगू रॅढ़ताह।

<u>चंद्रशे</u>

<u>खरिपन</u>

—

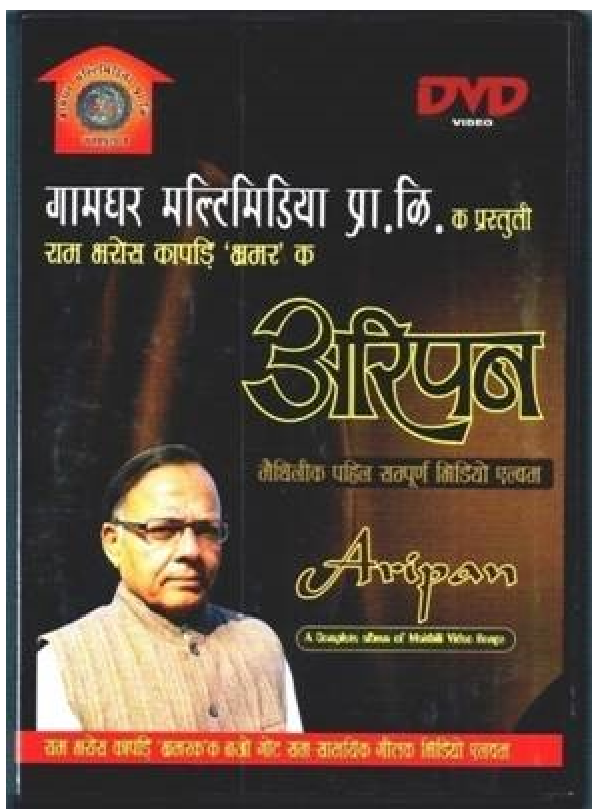
—

 गामघर मल्टिमिडिया प्रा.लि.
क प्रस्तुति

अरिपन

(নও গোঠি রিরিধ গীতক ভিডিযো এল্বম)

ওতিহাসক হেত্তু চর্যা গীতমে মৈথিলীক অস্তিত্বপব জতেক প্রমান কবী, রাস্তরমে মৈথিলী গীতক স্বরুপ চৌদহ্ম শতাব্দীক বর্ণবনোকবক বচযিতা করিশেখব জ্যাতিবীশ্বব ঠাক্কবক নাট্যে বচনা ধূর্ত সমাগমমে প্রযুক্ত ভেল গীত সঁ দেখাব ভেল জকবা রিশ্বে স্তব পব চর্চিত প্রসাবিত কযননি মহাকরি রিত্থাপতি । এহি বীচ বহুতো গীতকাব অএনাহ , স্থাপিত ভেনাহ । নোক গাযনক সংগ আধুনিক গীত সংগীতক জোড় চনৈত বহন । অন্যকা সমযমে ভোজপুবী গীতক চনতী সঁ প্রভারিত ভ২ কিছু মৈথিলীযোক গীতকাব ঝমকৌআ গীতপব ভসিযা বহন ছথি । হঁ, মৈথিলী গীতকেঁ স্বচ্ছ আ প্রতিষ্ঠিত রুপমে স্থাপিত কববাঁক কাজ ববিন্দ্র মহেন্দ্রক জোডী কযননি জে এক দশক ধবি তঁ তহনকো মচৌনে বহন । আবঁ ত বাঁক স্টাবক যুগমে মৈথিলীক মধুব গীত কতেককেঁ পচতনি । তথাপি নিখনিহাবক কনম এখনো সংযমিত আ মর্যাদিত বহৈত মৈথিলী গীতক উঁচাগকেঁ স্থাপিত কববাঁমে নাগন অছি

DVD
VIDEO
गामघर मल्टिमिडिया प्रा.लि. क प्रस्तुती
राम भरोस कापड़ि 'भ्रमर' क
अरिपन
Aripan

।

নৌনে সহী নেনামে (প্রাযঃ ১২–১৪ রর্ষমে) বাম ভরোস কাপডি় ভ্রমব গীত নিখ নগনাহ । জনকপ্ববক বেনরে স্টৃশেনপব কাঁখমে মোবা নষ্টকৌনে, হাথমে খ্ঠপেজিযা গীতক পর্চী নেনে মহিনাথপ্বব দিশেক কোনো পঁডিতজীকেঁ গীত গারিঁ গারিঁ ও পর্চীন্বমা কিতাবঁ রেঁচৈত দেখি গীত নিখরাঁক মোন ভেনৈন খা তেহনে সন গীত নিখি জনকপ্ববক তকোনীন হিমানী ছাপাখানামে ছপৌননি । গামমে একট্টা দোকানমে রেঁচরাঁক হেতু দেনখিন খা কিছু ওহ্ বেনরে টিসনরঁনা গরৈঁযাকেঁ । রঁস, গীত নিখরাঁক যাত্রাক শ্বরুখাত ভেন সে খাগধবি জাবী খছি ।

𑒮𑒧𑒰𑒖𑒱𑒏 𑒧𑒩𑓂𑒨𑒰𑒠𑒰𑒏𑒹 𑒦𑒲𑒞𑒩 𑒪𑒱𑒐𑒪 𑒑𑒲𑒞𑒮𑒦 𑒣𑒞𑓂𑒩 𑒣𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏𑒰𑒧𑒹 𑒕𑒣𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒢𑓂𑒯𑒱 – 𑒮𑓀𑒑𑓂𑒩𑒯𑒼𑒧𑒹 𑒂𑒋𑒪 𑒕𑒢𑓂𑒯𑒱 । 𑒞𑒐𑒢 𑒧𑓀𑒔𑒣𑒩 𑒞𑒞𑒹𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒖𑒰 𑒮𑒏𑒪 𑒁𑒕𑒱 । 𑒂 𑒧𑓀𑒔𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒔𑒙𑒑𑒩 𑒑𑒲𑒞𑒏 𑒧𑒰𑒿𑒑 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒨𑓁 𑒋𑒏𑒩 𑒥𑒰𑒡𑒰 𑒩𑒯𑒪 । 𑒮𑒹 𑒋𑒏 𑒥𑒹𑒩 𑒦𑒹𑒪𑒢𑒱 । ‘𑒮𑒲𑒞𑒰’ 𑒢𑒹𑒣𑒰𑒪𑒲 𑒤𑒱𑒪𑓂𑒧𑒏 𑒯𑒹𑒞𑒳 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒯𑒼𑒩𑒲 𑒑𑒲𑒞 𑒪𑒱𑒐𑒥𑒰𑒏 𑒂𑒑𑓂𑒩𑒯 𑒏𑒨𑒪𑒏𑒢𑒱 𑒁𑒬𑒼𑒏 𑒬𑒩𑓂𑒧𑒰 । 𑒪𑒱𑒐𑒱 𑒣𑒚𑒾𑒪𑒢𑒱 । 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒬𑒧𑓂𑒦𑒳𑒖𑒲𑒞 𑒥𑒰𑒿𑒮𑒏𑒼𑒙𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒢𑒯𑒱 𑒁𑒩𑒒𑒪𑒻𑒏 𑒍𑒏𑒩 𑒮𑒰𑒡𑒳 𑒬𑒥𑓂𑒠𑒮𑒦 । 𑒯𑒰𑒩𑒱 𑒏𑓄 𑒠𑒴 𑒁𑒩𑓂𑒟𑒲 𑒑𑒲𑒞 𑒪𑒱𑒐𑓄 𑒣𑒛𑒪𑒢𑒱 । ‘𑒯𑒼𑒩𑒲 𑒯𑒻, 𑒯𑒼𑒩𑒲 𑒯𑒻, 𑒯𑒼𑒩𑒲 𑒯𑒻, 𑒂𑒖𑓂 𑒖𑒢𑒏𑒣𑒳𑒩𑒧𑒹 𑒯𑒼𑒩𑒲 𑒯𑒻 । 𑒏𑒯𑒥𑒰𑒏 𑒖𑒩𑒴𑒩𑒞𑒱 𑒢𑒯𑒱 –𑒍𑒯𑒱 𑒫𑒩𑓂𑒭 𑒢𑒹𑒣𑒰𑒪𑒲 𑒤𑒱𑒪𑓂𑒧𑒲 𑒑𑒲𑒞𑒏 𑒮𑒧𑒲𑒏𑓂𑒭𑒰 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒱𑒞 𑒦𑒹𑒪 𑒞𑒿 𑒠𑒬 𑒑𑒼𑒙𑒹 𑒬𑓂𑒩𑒹𑒭𑓂𑒚 𑒂 𑒔𑒩𑓂𑒔𑒱𑒞 𑒑𑒲𑒞𑒧𑒹 𑒋𑒏𑒩𑒰 𑒮𑒰𑒧𑒹𑒪 𑒏𑒋𑒪 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒪𑒻𑒏 । 𑒍 𑒕𑒻𑒏 𑒧𑒰𑒨𑒰 𑒢𑒑𑒩𑒲𑒏 𑒧𑒰𑒨𑒰 𑒂 𑒩𑓀𑒑 𑒞𑒰𑒢 ।

𑒁𑒩𑒱𑒣𑒢𑒧𑒹 𑒏𑒲 𑒁𑒕𑒱 !

𑒏𑒨𑒏 𑒮𑒰𑒪𑒏 𑒅𑒿𑒡𑒹𑒛𑓃𑒥𑒳𑒢𑒏 𑒥𑒰𑒠 𑒁𑒢𑓂𑒞𑒞𑓁 𑒬𑓂𑒩𑒲 𑒩𑒰𑒧 𑒦𑒩𑒼𑒮 𑒏𑒰𑒣𑒛𑓃𑒱 𑒦𑓂𑒩𑒧𑒩𑒏 𑒢𑒍 𑒑𑒼𑒙𑒹 𑒫𑒱𑒫𑒱𑒡 𑒫𑒱𑒭𑒨𑒏 𑒑𑒲𑒞𑒏 𑒦𑒱𑒛𑒱𑒨𑒼 𑒋𑒪𑓂𑒥𑒧 𑒂𑒋𑒪 𑒁𑒕𑒱 – 𑒁𑒩𑒱𑒣𑒢 । 𑒤𑒹𑒩 𑒋𑒯𑒱 𑒚𑒰𑒧 𑒑𑒲𑒞𑒏𑒰𑒩𑒏 𑒮𑒰𑒡𑒳 𑒣𑓂𑒩𑒫𑒵𑒞𑒱 𑒯𑒰𑒫𑒲 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪 𑒁𑒕𑒱 – 𑒢𑒰𑒧𑒰𑒏𑒩𑒝𑒧𑒹 । 𑒂𑒖𑒳𑒏 𑒥𑒖𑒰𑒩 𑒍𑒯𑒳𑒢𑒰 𑒏𑒧 𑒕𑒻𑒏 𑒮𑒲𑒛𑒲 , 𑒦𑒲𑒮𑒲𑒛𑒲 𑒂𑒠𑒱𑒏𑒹𑒿 । 𑒞𑒰𑒯𑒱 𑒣𑒩 𑒣𑒴𑒩𑓂𑒝𑒞𑓁 𑒮𑒰𑒿𑒮𑓂𑒏𑒵𑒞𑒱𑒏– 𑒧𑒰𑒿𑒑𑒪𑒱𑒏 𑒢𑒰𑒧 𑒁𑒩𑒱𑒣𑒢 – 𑒣𑒞𑒰 𑒢𑒯𑒱 𑒏𑒞𑒹𑒏𑒏𑒹𑒿 𑒂𑒏𑒩𑓂𑒭𑒱𑒞 𑒏𑒩𑒞𑒻𑒏 । 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒋𑒯𑒱𑒧𑒹 𑒮𑒰𑒧𑒹𑒪 𑒢𑒍 𑒑𑒲𑒞 𑒫𑒱𑒫𑒱𑒡 𑒮𑒰𑒧𑒰𑒖𑒱𑒏 𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒞𑒞𑓂𑒫𑒏𑒹𑒿 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒢𑒱𑒡𑒱𑒞𑓂𑒫 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒮𑓀𑒮𑓂𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒦𑒰𑒭𑒰 𑒂 𑒦𑒰𑒫𑒏 𑒮𑓀𑒑 𑒂𑒋𑒪 𑒁𑒕𑒱 । 𑒣𑒴𑒩𑓂𑒝𑒞𑓁 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩𑒱𑒏 𑒮𑒩𑒑𑒧 । 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒏𑒧𑓂𑒣𑓂𑒨𑒳𑒙𑒩 𑒯𑒼, 𑒙𑒲 𑒦𑒲 𑒯𑒼 𑒁𑒟𑒫𑒰 𑒣𑓂𑒩𑒼𑒖𑒹𑒏𑓂𑒙𑒩𑒮𑒿 𑒠𑒹𑒐 𑒔𑒰𑒯𑒲 𑒞𑒿 𑒮𑒲𑒢𑒹𑒧𑒰𑒏 𑒣𑒩𑓂𑒠𑒰𑒡𑒩𑒱 , 𑒋𑒏𑒰𑒑𑓂𑒩

चीतेँ एकर आनन्द उठा सकै छी ।

नव गीतमे तीन दाम्पत्य जीवनक लोक शोक, प्रेम विछोहकेँ देखबैत अछि । एकटा गीत घरासभकेँ ध्यानमे राखि लिखल गेल अछि से उत्तेजनात्मक नहि, सन्देशात्मक अछि । अपनो हँस्य आ दोसरोकेँ हँसाउ सन उत्प्रेरणामूलक भाव सँ घरा पीढीक मानसीकताकेँ उद्बाधित करबाक प्रयास कएल गेल अछि । तहिना एक गीत शांत रसमे राखल गेल छैक – मनकेँ भीतर अन्दर दर्द भरल अछि ..। सांसारिक व्यामोहक प्रपंचनाक सुन्दर उपस्थापन एहि गीतमे भेल अछि । एकटा गीत ललासभक हेतु आएल अछि – रूनझुन रूनझुन बाजे पैजनिया... । एह् गीतमे भाव भंगिमा आ स्वर सभक संगम सँ ललाक बालपनक मनो विज्ञानकेँ प्रस्तुत करबाक प्रयास कएल गेल अछि । प्रसिद्ध शास्त्रिय गायक गुरुदेव कामतक स्वरमे एकर स्वरुप आरो निखरल अछि । एकटा गजल अछि । भ्रमरक पूर्वमे प्रकाशित चर्चित गजल छैक । पावी ने हम गजोरिया तँ अल्हारी छिलत के हम्मर .. । हरिशंकर चौधरीक मधुर स्वर आ उपस्थिति गीतकेँ मार्मिक आ दर्शनीय बनबैत छैक । एहि एलबममे एकटा लोरी गीत सेहो छैक जे सामान्यत: लोरी गीतक चलताउ परिपाटी सँ भिन्न स्वरुपमे लिखल आ प्रस्तुत कएल गेल छैक । आभास लाभ एकरा स्वर देने छथि । सभ सँ महत्वपूर्ण आ सम्भवत: पहिल बेर मैथिलीमे राखी गीतक प्रस्तुतीकरण भेल अछि जे काफी रोचक ढंग सँ मिथिलाञ्चलक कथामे पिरोओल गेल छैक । रामा मंडल आ रश्मी रानी ई गीत गौने छथि ।

नर की अछि ?

एहि भिडियो एलबममे नरताक गीत कवी उँ गद्द् ृतवास अछि जाहिमे एकर छायांकनक हेतु लोकेशनक चयनक नीत छैक । अधिकांश नेपाली भाषी भिडियो कलाकार सभक संग काठमाण्डूक पहाडी क्षेत्रमे एकर छायांकन भेल छैक । पहाडी आ मैथिली संस्कृतिकेँ समन्वित स्वरुप एहि मैथिली भिडियो एलबममे अद्भूत छटा प्रदर्शित करैत अछि। एकर छायांकनमे एम पाँच कैमराक प्रयोग भेल अछि जे दर्शका पदकि हेतु कएल जाएछ । एकर नृत्य निर्देशक आ सम्पादक नेपाली भाषी क्रान्ती केसी अछि ऋदा ओ मैथिली संस्कृतिकेँ विविध पक्षकेँ दर्शयबाक प्रयास करैत एहि भिडियोकेँ पूर्ण कएलक अछि ।

ई भिडियो कोना उपलब्ध हएत !

एहि भिडियोकेँ बाजारमे उतारबाक हेतु दूगोट माध्यम राखल गेल छैक। एकटा अनलाइन विक्रीक व्यवस्था । दोसर खुल्ला विक्री । अनलाइनमे अर्डर दऽ कऽ घर बैसले मंगा सकैत छथि ग्राहक उँ खुल्ला विक्रीक हेतु सेहो दू गोट प्रविधान राखल गेल छैक । अनलाइनक हेतुकगउँउँथ mबँचत सं सम्पर्क कएल जा सकैछ । एकर बाँधल साइजमे विक्रीक हेतु दोकानमे राखि सुरक्षित आ संग्रहणीय बनाओल गेल छैक । एक मूल्य रु २३०–– टका छैक जे ग्राहककेँ २००–– टकामे भेटतैक । दोसर सस्ता संस्करण छैक जे नब्बे टकाक होइतो पचास टकामे उपलब्ध हएतैक । ई सुविधा निर्मातासं खरिद कएले मात्र उपलब्ध भ सकैछ । दुनू

संस्करणमे डिभिडी मौलिक आ टिकाउ राखल गेल छैक आ लक्षन करबा सँ रोकबाक हेतु ९०-- टेकारेना संस्करणक प्रत्येक प्रतिपर गीतकारक हस्ताक्षर कएल गेल छैक । एकर कभरक डिजाइनकें लक्षन करबो सहज नहि छैक । सभ तरहे सुरक्षित , विश्वसनीय आ पारिवारिक मनोरंजनक उत्तम साधनक रूपमे अविपनक पदार्पण भेल अछि । एहि एलबमक संगीतकार छथि दशरथ चौधरी जे मैथिली क्षेत्रक हेतु नव होएतो उत्तम काज कएने छथि । आशा अछि गीत संगीतक मर्मकें बुझनिहार श्रोता, दर्शक अवश्ये एहि एलबमकें हृदय सँ स्वागत करत ।

गवा मल्लिक

शारदा सिन्हाजीक "विवाह गीत"

संगीत एक उत्कृष्ठ कला थिक ! लोगक हृदयक भावना के मधुर उद्गार प्रकट करबाक एक सबल सहज आ सुन्दर माध्यम मानल गेल अछि ! कला के मुख्य उद्देश्य मानव मोन के अभिव्यक्ति अछि ! आमो सँ परमात्मा के एकाकार होयबाक साधन संगीत अछि । संगीत जन मन के स्वरमय आवाज थिक ! लोग सुख दुख विवह मिलन आनन्द सब अवस्था मे गीत संगीत सँ अपन भावना सहजहि प्रदर्शित कs लैत अछि !

संगीत के दू भाग मे बाँटल गेल अछि ! १: मार्गी संगीत तथा २: देशी संगीत !

পবমেশ্বৰব কে প্রাপ্তি কে খতিবিঞ্জ জে সংগীত জন মন বংজন কে নেন প্রযঞ্জ ভেন ও দেশী সংগীত ছন ! দেশী সংগীত নোক খন্বৰূপে পবিরর্তিত মোযত গেন ! ভিন্ন ভিন্ন প্রান্ত খপন খপন ভাষাক খন্বসাব গীত বচনা কবৈত জাযত গেন !

খাধ্নিক ভাবত মে সরঁ রাঙ্গাযকাব খপন খপন প্রান্ত কে ভাষা মে সমযান্বসাব, পবংপবা খা সংস্কৃতি , খরস্থাক রর্ণন কবৈত গেনখিন্হ !

মিথিনা মে গীত সংগীতক পবম্পবা খাদিকান সঁও খছি ! সমগ্র রিশ্ব কে সরঁসে মধ্বতম ভাষা মৈথিনী কে উঁথোন ক নেন মৈথিনী গীত সংগীত একটা সশক্ত মাধ্যম সিদ্ধ ভেন খছি ! মিথিনা সমাজ মে শিশ্ব জন্ম সঁও নs কs জীরন কে হবেক চবণ সঁও গুজবৈত সরঁ সংস্কাব কে গীত সংগীত দ্বাবা দবশাওন গেন খছি ! একব খপন একটা গতিমাস ছৈক ! পবংপবা ছৈক ! মৈথিনী সংস্কাব, পবিরেশ , সংস্কৃতি খাচাব ব্যরমাব কে মৈথিনী নোক সংগীত কে মাধ্যম সঁও রিশ্ব মংচ তক পহ্ঁচেরাঁ মে পদ্মশ্রী তথা রিমাব কোকিনা শ্রীমতি শাবদা সিন্হাজী কে রিশিষ্ঠ যোগদান ছৈন্হ ! হিনকব গাযকী মে ভাষা কোনো মহত্ত্ব নহিং বখৈ ছৈ ! ও মৈথিনী ভাষা কে সংগ সংগ ভোজপূবী, রজ্জিকা, মগমী, খরধি হিন্দী খহি সরঁ ভাষা মে সমান ৰূপে রঁহ্ত ক্ষশনতা সঁও গাযন প্রস্তুত কবৈত ছৈথ ! হ্নকব গাযকী মে গীত সংগীতক মধ্বতা তে ছৈন্হ সংগে দোসব দিস ঘব পবিরাবিক সম্বঁন্ধক খপনাপন কে জীরন্ত দর্শন মোযত খছি !

শ্রীমতি শাবদা সিন্হাজী কে সরঁ ম্যাজিক কৈসেট ,খল্বঁম

খত্যন্ত নোকপ্রিয এরং কর্ণপ্রিয খছি ! পবংচ হ্নকব একটা খল্বম 'রিরাহ– গীত হমব মোন কে রহুত প্রভারিত কেনক ! খহি রিরাহ গীত এল্বম মে গীত সংগ্রহ পারংপবিক বচনা হোযতো রহুত স্বন্দব খছি !

রিরাহ– গীত খল্বম মে A তথা B দূটা সাগড খছি ! দ্ন্ব সাগড মে ক্ন মিনাকs সোনহ টা গীত ছৈক ! জে ক্রমশ: এনা খছি:–

সাগড–A

1: মোরে রর্খা কো নজবিযো ন নাগে

২: খাজ ধনমা ক্টাউঁ বঘ্ররবরা সঁও

৩: বাজা জনকজী কে রাগ মে

৪: খবহী রন কে

৫: সীতা কে সকন দেখি

৬: দ্বাব কে ছেকাওা

৭: চ্মারহ্ হে নননা

৮: দ্নহা সিন্দ্ব নিযৌ হাথ

৯: শ্বভ শ্বভ কে নগনরা

১০: রড় রে জতন সঁ

সাগড:– B

१: सोना के रे डनरा

२: ठ्नवक ठ्नवक रौंने

३: मोमी नेनथिन्ह सजनी

४: स्वतन छनियै रौंरौं

ऊ: माय हे खयोध्या नगव

६: द्नहिन सिन्द्व नियौ हाथ

नोकगीतक गायनमे शर्ब्द-रिन्यास बाग-भास, नय तान खहि सबँ खायाम पव समान रूपे ध्यान देन जायत खछि ! श्रीमति शावदाजी के खहि म्यूजिक खन्बॅम मे उँपवोक्त सबँ नियम के सर्वथा पानन भेन खछि ! ह्नकव खाराज मे एक खनक ,जोबदाव स्वव नगरॅय के तवीका मे मिथिना के माटि , गाम घवक संस्कावक स्वगन्ध सहजहि भेटै जायत खछि ! स्वव नगेरॅाक खन्दाज , ठोस नयकावी , खानापक तान ,स्वव रिस्ताव के ब्यापकता सबँ किछ खनुपम खछि ! भाव पछ सेहो मजबूती सँ दृढ़ खछि ! गायकी के मौनिकता निस्सन रूपें प्रतिष्ठित भेन खछि ! शर्ब्द चयन प्रक्रिया मे कतह् त्रुटि नहिं भेटैत ! पावंपविक गीतक ई खन्बॅम खछि जाहि मे श्रोता खा गायक गीत संगीत सबँ एकाकाव भs जायत खछि ! श्रोता ओहि गीत सँ खपना कय जोड़य नागै छैथ ! खानन्द के उँन्नव होमय नगैत छैक ! यैह ते सार्थकता खछि संस्काव गीत के ! गीतक शर्ब्द हृदयग्राही होयत छैक तैं गीत सँ नोग खपन भावना के खामेसात कवय नगै छैथ ! गीत

মোবে ৰৰ্ব্খা কো নজবিযো ন নাগে , খহি গীত মে মানরীয সম্বন্ধ মে প্যাব দ্নাব সংগে সম্বন্ধক ভরতা কে ৰম্ভ মনোহব ঢ় ংগ সঁ দৰ্শাওন গেন খছি ! খন্বম কে সর গীত বচনা সঁও মৈথিন রিধি ব্যরহাব, খনুশাসন , হাস পবিহাস , গৃহস্থ ধর্ম কে পানন , খ্শী সমদাওন গীত সঁ ছনকৈত বেঁটী কে করুণা , মাতা- পিতা কে প্যাব, বেঁটী রিদা কবয কে মর্মাতিক ব্যথা সরকিছু জেনা খাঁখি কে খাগাঁ সজীর ভs উঠৈত খছি ! গীতক শব্দ কে খপন গুণ- ধর্ম হোযত ছৈক ! জে ৰড় ী সূক্ষমতা সঁও জনমানস তক পহুঁচারয কে শক্তি বখৈত ছৈক ! রিরাহ-গীত খন্বম কে স্বন্দবতা , মৌনিকতা , মধ্বতা শ্রোতা কে মন- মস্তিস্ক মে খমিট ছাপ ছোড়য মে সফন ভেন খছি ! খহি খন্বম কে এডিটিংগ কে জরুবতি নহিঁ বুঝনা জাযছ ! পাবংপবিক গীত কে ও খন্বম মে শ্রীমতি শাবদাজীক নৈসর্গিক খারাজ যথারত স্বন্নব নগৈত ছৈন্হ ! হম স্পষ্টরুপে কহি সকৈত ছী কি " রিরাহ-গীত" কে খহি পাবংপবিক খন্বম কে মাধ্যম সঁও মৈথিন গীত সংগীত জগত কে এক রেমিশান খারাজ ভেটৈন খছি জে সরগ্রাহ্য তথা সরমান্য খছি !

শাযদ ওযৈহ কাবণ ছৈক কি ম্যুজিক কংপনী কে বাজাবীকবণ মে এতেক কঠিন প্রতিযোগিতা হোযতো শ্রীমতি শাবদাজীক "রিরাহ-গীত " খন্বম এখনো এতেক নোকপ্রিয খছি !

<u>मनीष झा बौआभाइ</u>

<u>वर्तमान मैथिली गीत-संगीत हमरा नजरिसँ</u>

साहित्यमे अन्यान्य विधा जेंका गीत-संगीतक सेहो अपन वैशिष्ट्यता अछि. विदेह संपादन समूह द्वारा मैथिली गीत-संगीत केन्द्रित विषय पर आलेख हेतु विशेषांक निर्धारित करब एहि विधाक प्रति गंभीरताक द्योतक अछि. उक्त विषय पर विस्तृत आलेख शोधक विषय-वस्तु थिक, तेँ एहि सन्दर्भ' हमराक अपन व्यक्तिगत अनुभव स' किछु लिखबाक चेष्टा मात्र क' रहल छी. वर्तमान समयमे पारम्परिक गीतक अपेक्षा आधुनिक लोकगीत बेसी प्रचलनमे अछि. कारण स्पष्ट अछि व्यावसायिक दृष्टिकोण. नव तूरक लोककेँ लटका झटका बेसी रुचै छन्हि आ तदनुरूप गबैया ओ गीतकार सेहो ओहिमे रमबाक प्रयासमे रा रहै जे हरमागशीकेँ यथासंभव पूर करबाक

চেষ্টা করৈত ছথি. পারম্পরিক গীতক শ্রোতা রা কহী জে খাঁটী সংস্কৃতি প্রেমী ছথি ত' ওহো সীমিত সংখ্যামে. আধুনিকতামে বহল নব পীঢ় ীকি নহি ত' গবৈয়া লোকগীত কেঁ গম্ভীরতা স' লৈত ছথি আ নে শ্রোতা. মৈথিলী গীত–সংগীতক ক্ষেত্র রর্তমানমে কতেকো কলাকারকেঁ জীরিকোপার্জন কের সাধন রঁনল অছি. সংগীত চাহে পারংপরিক হোঁউ রা শাস্ত্রীয হোঁউ রা আধুনিক হোঁউ মৈথিলীক সেবা ক' অর্থোপার্জন ক' জীরনযাপন কবর্ঁ জতরেঁ আহ্লাদক রিষয অছি ততরেঁ সাহসিক ডেগ সেহো. সাহসিক ডেগ স' অভিপ্রায ঈ জে রর্তমান জুগক অরধারণা অছি জে অহাঁকেঁ জাহি কোনো প্রতিভামে আমেরিশ্বাস অছি ওকরা আগাঁ ন' ব্যারসাযিক রঁনাউ আ অপন অভিরুচিক অনুসারে ওহিমে সমর্পণ ভার স' যোগদান দেল জাউ, ওহো মৈথিলী গীত–সংগীতক প্রতি একর রিপরীত অরধারণা অছি জকর মুখ্য কারণ অছি অর্থোপার্জনমে অনিশ্চিততা. পূর্রক পীঢ় ীমে অপরাদস্বরূপ কিছএ লোক ওহো রর্তমান সমযক রেঁসী–স–রেঁসী হারা এহি মিথককেঁ তোড়রাঁক প্রযাস কেললি অছি আ অপন জীরিকোপার্জন কের সাধন রঁনৌললি অছি.

আলেখ হেতু দেল গেল রিষযমে কিছু মহত্ত্বপূর্ণ রিন্দু সভ পর অনুভর সাঝা করবাঁক প্রযাস মাত্র ক' রহল ছী. গীত–সংগীতক ভার পক্ষ কের সংদর্ভমে এতরাঁ জরূর দেখল জাগছ জে, গীতকার জে কোনো গীত লিখৈত ছথি ও সর্ররোঁধগম্য হেরাঁক চাহী, জিনক শব্দ লেখল আম জনক রোঁলচাল রা দৈনিকীয ভাষা মে নিযমিত প্রযোগ মে অরৈত হোগক আ জকরা সংগীতকার লোকলি কর্ণপ্রিয রঁনা স্বন্দর গবৈয়াক মাধ্যম স' জন–জন ধরি পহুঁচেরাঁক প্রযাস করথি. গীতমে রিলষ্টতা ও সাহিত্যিক

শৈক্ষক চযন এক রস্তু রিশৈষ ধবি সীমিত বহৈত খছি জে খমূমন এক সামান্য শ্রোতা দ্বাবা স্বীকার্য নহি হোগত খছি. মূনতঃ দেখন জাএ ত' সংগীতক প্রাবংভিক রূপ গীতক শৈক্ষ হোগছ তেঁ গীতকাবকেঁ শৈক্ষ চযন হেতু রিভিন্ন খভিরুচিক শ্রোতাকেঁ ধ্যান মে বাখি মর্যাদিত গীত নিখক চাহিযনি. রর্তমান মে মৈথিনী গীত সংগীত মে দেখৌঁসক প্রক্রিযা রৈস হাবী ভ' বহন স্থিতি মে রিগ্রতততা খাএর্ স্বাভারিক খছি. সংগীত জহিনা মনোবংজন হেতু খারশ্যক রিধা খছি তহিনা ভাষা–সংস্কৃতি কেব রূপমে রাহকক শ্রেণীমে সেহো খরৈছ তেঁ গীতকাব–সংগীতকাব খা গাযক নোকনিকেঁ এহি রাঁতক সঙ্কুচিত ধেখান বখবাঁক চাহী. তকনীকী পক্ষক জত' তক প্রশ্ন খছি গীতক শৈক্ষক খনুরূপে সংগীত রা সংগীতক খনুরূপে গীতক শৈক্ষক তানমেন পবম খারশ্যক হোগছ, কোন গাযকক কংঠ মে কোন গীত রৈসী বোচক নগৈছ এহি সভ রিষয পব সেহো ধ্যান দেন জাএ ত' গীত খাব রৈসী খপন স্বন্নব রূপমে নিখবি ক' সোন্না খারি সকৈত খছি. প্রস্তুতিক দূ গোষ্ঠ রূপ রা ত' মংচ রা স্টূডিযো বেকার্ডিংগ জাহিমে রাদ্য–রাদন সেহো গীতকেঁ তকনীকী রূপ স' মজগূতী প্রদান কবৈত খছি. খাগ–কান্হি স্টূডিযো বেকার্ডিংগ কে নরকা চনন খাএন খছি ডী–টৈন কেব. ডী–টৈন কোনো খারাজক টৈন কেঁ খপনা স্তব স' বঁদনি দেগত খছি জকব প্রভার মে গাযকক মৌনিক স্বব কেব খঁদাজ কবর্ সেহো মোসকিন খছি. স্বব স' ভটকৈত গরগযা নোকনি এখন একব প্রযোগ রৈসী স' রৈসী কবৈত দেখন জাগ ছথি খা গ প্রথা হবিযাণরী খা ভোজপুবী সংগীত স' রৈস প্রভারিত খছি. যত্র–তত্র কম স' কম নাগত মে দিনানুদিন পসবি বহন

স্টূডিযো,কৈসেট কংপনী আদি স' মৈথিলী সংগীতক কমজোর গুণবত্তা ত' দেখবামে অবৈত অছি মুদা নব-নব কম্পনী কে খুজলা স' নব প্রতিভাবান কলাকার লোকনিক বাস্তে একটা নীক মাধ্যম বনি সোঝা অবৈত অছি. মার্কেটিংগ পক্ষক দৃষ্টিকোণ জ' দেখল জাএ ত' মৈথিলী গীত-সংগীতকেঁ ব্যাবসাযিক রূপ প্রদান করবা লেল মার্কেট এখনো ধরি ব্যাপক স্তর পর সক্রিয নহি ভেল অছি. আন-আন ভাষা কে তুলনা মে মৈথিলী গীত-সংগীতক বাজার এখনো বড্ড ছোট আ সীমিত অছি. কীনিক' সুনব' বলা মনোবৃতি এখনো ধরি নহি জাগল অছি. একর দুন্নু কারণ ভ' সকৈইযৈ, পহিল জে লোককেঁ মনমোতাবিক সংগীতক উপলব্ধতা নহি হোই ছনি বা দোসর জে বিধা স' জুড়ল লোক দ্বারা ফ়াকট মে বঁটবা বলা প্রবৃতি জকর স্থিতি কমোবেশী সাম্হে বলা অছি. হালাঁকি ডিজিটল ব্যবস্থা ভেলা স' উপলব্ধতা সদ্ধনিযত স' ভ' রহল অছি আ কলাকার লোকনিকেঁ মংচ, এলবম,সিনেমা আদিমে লিখবাক,গেবাক ও ধুন বনেবাক অবসর ভেটৈত ছনি জেকি কএক টা মাযনেমে মহত্ত্ব রখৈত অছি. এহি ডিজিটল জুগমে দর্শক/শ্রোতাক পসীনকেঁ ধ্যানমে রখৈত প্রাযঃ অধিকাধিক কম্পনী বীডিযো বলা বজার মে বিতরণ করৈ ছথি বা সোশল নেটবর্কক বিভিন্ন শ্রোত স' জন-জন ধরি পহুঁচেবাক প্রযাস করৈ ছথি. অধিকাধিক সংখ্যা মে দেখল জাএ ত' বিডিযো শূটিংগমে গীতক কেন্দ্রিত বিষয স' আঁশিকো রূপ স' তালমেল নৈঁ খাইত অছি, মনে গীতক বিষয কিছু আর মুদা অভিনয দ্বারা কিছু আর দর্শাওল জাইত অছি.এহি পক্ষ পর গংভীরতা লাএব সেহো ওতবে আবশ্যক অছি.

মৈথিলী গীত–সংগীত মে নৈঁ গীতকাবক অভাব ছৈ আ নৈঁ গৌনিহাব কেঁ অভাব ছৈক মুদা সভস' বেঁসী অভাব সংগীতকাবক দেখবাঁমে অবৈছ. বঁনন–বঁনাএন ধুন (ও চাহে হিন্দী ফিল্ম সংগীতক তর্জ পব হোএ বা আন–আন ক্ষেত্রীয ভাষা কেব তর্জ পব হোএ) আখব ফিট্ট ক' গীতকাব দ্বাবা লিখবঁ আ তদনুরূপ গাযক দ্বাবা ওকবা গাএন জেবাঁক প্রথা বেঁস জোব পকড়নে অছি. ওনা সংগীত রিধা স' জুড়ন প্রত্যেক ব্যক্তি কে চাহিযনি জে অপন–অপন অভিরুচিক ক্ষেত্রমে প্রশিক্ষিত হোথ্ মুদা তাহুমে সভস' বেঁসী অগতা ধুন বঁনেনিহাবক অছি জেকি বর্তমান সমযমে গীতকাব ও গাযকক সংখ্যাক তুলনামে বঁড্ড কম বা কহল জাএ জে মাত্র গিনল–চুনল লোক ছথি. ওনা এহি রিধামে সভ দিনে স' গীতকাব–সংগীতকাবক তুলনামে গাযকক প্রসিদ্ধি বেঁসী বহল অছি, কাবণ গাযক লোকনি অপন এক রিশেষ প্রকাবক স্ববক বঁলে সমাজমে চিহ্নল জাএ ছথি সংগহি মঁচক সোঝা স' শ্রোতা/দর্শক স' প্রত্যক্ষ সংরাদ হেতু সময–সময পব উঁপলব্ধ হোএত বহৈত ছথি, এহেন সন স্থিতিমে গাযক লোকনিক এক ঈমানদাব প্রযাস অপেক্ষিত বহৈত অছি জে ও মঁচ পব বা কোনো সাক্ষাকোব মে গীত প্রস্তুতি স' পূর্ব সংগীতকাব ও গীতকাবক নাওঁ কেব উঁল্লেখ কবথি, কাবণ হুনকব প্রসিদ্ধিক পাঁছা হিনকা লোকনিক জোগদানকেঁ নকাবল নৈঁ জা সকৈত অছি. মৈথিলী গীত–সংগীতমে কতবোঁ রিকৃতি আবি গেল ছৈক মুদা আলোচনামেক দৃষ্টিকোণ বথবাঁ লেল সংখ্যা মে বঁঢ় ত্তবী অপেক্ষিত অছি. আলোচনা বা তুলনা ওত' প্রভাবী হোএত অছি জত' সংখ্যা কেব উঁপলব্ধতা অধিকাধিক হোএছ. মৈথিলী গীত–সংগীতকেঁ অপন কর্মক্ষেত্র বঁনা গুজব–বঁসব কেনিহাব এক–এক

कनाकाबकें साधुवाद जे चाहे जाहि कोनो तबहें स्वदा अपन मातृभाषाकें सेवैत अर्थोपार्जन क' बहन छथि, वॅह्त हिम्मत के काज छैक. निवेदन जे भाषा संवक्षणक संग-संग संस्कृति संवक्षण पव सेहो ध्यान केन्द्रित कवैत एहि क्षेत्रमे आगाँ वॅढैत छथि त' से आव वेंसी आह्लादक गप्प हएत. जय मिथिला. जय मैथिली.

বরি ভূষণ পাঠক
ওঁঝকা ডাযবী

শ্বক্ষন জী জাযসীক প্রশংসা কবৈত ছথিন ।ভাব গু ছৈক 'ক্ষসনমানো হোগতো জাযসী ভাবতীয করিতা কে এত্তে বূনৈত ছথিন ,ক্ষসনমান হোগতো জাযসী হিংদূ স্ত্রীক জীরন ,প্রেম ,রিবহ কেঁ এত্তে নীক জঁকা চিন্হি ছথিন ,ক্ষসনমান হোগতো জাযসী খরধক নোকজীরন মে প্ররেশ ক' পারৈত ছথিন ......
জেনা ক্ষসনমান কেও হোয ত' ডুঁ করিতা নগ নিখৈ ,নিখরৌ কবৈ ত' কেরন খনাহ খা ক্ষবান পব যা কেরন গুবান ,তুর্কিস্তান পব।
(দিনাঁক07 -04-17)

মৈথিনী কে একটা খানোচক চাহী ,খানোচক নগ নর্যানোচক,নর্যানোচক নগ রজ্রানোচক ।এহন খানোচক জে রঁজ্জব সন সন রাঁত কহি । কারিন সঁ নিখরাঁরৈ , রৈগাব্দ সভ কেঁ টৈবকারৈ।

এহন খানোচক জেকবা মে কেরন রঁহ্ক্তা নগ বসরৌধ সেহো হোগ ,কেরন বসরৌধে নগ সমৈ-সজগতা সেহো । কেরন ফার্মে নগ কংটেংক প্রতি সেহো সমঝদাবী হোএ ।

এহন খানোচক জেকবা মে সমৈক জিম্মেরাবী উঁঠারৈত সাহিত্য কে খাগূ রঁবহেরৌক তাকতি হোএ । এহনে সন জে মিথিনা খা মৈথিনীক পবিরক্ষিত খা সংরর্ধিত স্রব্দপকে বূনৈ খা ওকব বক্ষা কবৈ ।এহন খানোচক

জেকবা মে মৈথিনীক রর্তমান সাহিত্যক দিশা গমরাঁক হিম্মত হোএ আ ওকবা সমকানীন ভাবতীয সাহিত্য কে জনরাঁক জক্ষবতি সেহো মহসূস হোএ ।
(দিনাংক 11 04 2017)

ওকবা গারঁ’ দিযৌ ,গেরাঁক আনন্দ নিয’ দিযৌ ,ওকবা পব অপন অপেক্ষাক পহাড় নগ নাদিযৌ ,ওকবা পব উঁপবাষ্ট্রীযতাক ঠপ্পা নগ নগারিযৌ ,এহন অনেব নগ রাঁজিযৌ কি উঁ জীত জাএ ত’ মিথিনা জীত গেনৈ আ উঁ হাবি গেনৈ ত’ মিথিনা হাবি গেনৈ ।
নিশ্চিতরূপেণ ওকবা মে আগূ জেরাঁক হিম্মত আ তাকতি ছৈক , ক্ষদা ঐ চীজক নেন তৈযাব বহিযৌ কি উঁ জীত গেনৈ ত’ উঁ বাষ্ট্রীয অপেক্ষাক অন্বসাব অপনা আপ কেঁ রঁদনি সকৈ । ওকবা মত দিযৌ সমর্থন দিযৌ আ ঐ চীজক আশীরাদ কি ও সমগ্র দেশক নেন গারি সকৈ । জেনা ফনো রৌনী বাষ্ট্রীয রঁনৈ ছৈক ত’ ও আনো রৌনীক গুণ আ সকাবাত্মক তত্র গ্রহণ করৈত ছৈক আ এক অর্থ মে ওা ওগ রৌনীক মৃত্য হোগত ছৈক ,কিএক ত’ ও প্ববনকা পংজব ছোড়ি কে নযা রূপ ধাবণ করৈত ছৈক । তহিনা ও সক্ষচ্চা দেসক নেন গারৈঁ,ওা শুভকামনা ।

রাঁত এহনে সন হোএ কি গাযন কনা জীতৈ নগ কি মিথিনা ,পংজারঁ ,মহাবাষ্ট্র যা গুজবাত ,ওনা মॉডর্ন রঁনিযৌঠী একবা সংঘর্ষ আ ক্ষেত্রক সংঘর্ষ রনা রূপ দেরাঁক প্রযাস কবত ,ক্ষদা হম সরঁ সংযমিত বহী । আ এতরেঁ ধবি নগ মিথিনা মে সরঁ তবহক গাযনক ক্ষকম্মন পবংপবা ফেব সঁ প্রাবংভ হোএ ,ওা নেশান কেরন অমতা

,ৰঁফেড় ী ,দৰভংগা খা রিদ্যাপতি সমাৰোফে তক সীমিত নগ বঠ ।ওহ্না মৈথিনী মংচ পব বাম চত্তব মন্নিক কেঁ দ্ধ্ৰ্ট কেনিফাব খা দ্মকা-ঝ্মকা কেঁ ৰঁঠ ৃারা দেনিফাবক কমী নগ ......

দিনাংক 13-04-2017

উঁ হম্মব ক্ষট্ৰ্ম ছথিন ,দিযাদ ছথিন খা দোস ছথিন । উঁ চৌৰীসো ঘংটা ফেনমেট পফিৰে ছথিন ,কেও ক্ষট্ৰ্ম দেখি নে নএ ,উঁ কখনো কান একটা খংগ কে ৰেকাম ক' দএ ছথিন ,কফৰেন ত' স্বনতা নগ ,ঙশোবা দেৰেঁ ত' ঝকতা নগ ,খনুমান যদি নগা নেতা ত' দ্ৰদযফীন ভেনে ক্ষশেন ।ঐ বস্তা ৰাটে নগ ,ঐ চৌক পব ৰাটে নগ ,দস ৰজে কে ৰঁদনা মে এগাবফ ৰজে চনতা খা পাঁচ ৰজে কে ৰঁদনা মে সাত ৰজে নৌটতা ।ধীবে-ধীবে .....কেও দেখি নে নএ । হ্নকব ৰঁদনৰাক ক্ষনো খংত নগ ,নাম ,গোত্ৰ ,গাম ,শফব সৰ ৰঁদনি কে খপন জেৰী খা খপন স্টট্টিক গনর্জী কেঁ সের কৰৈত ছথিন ।এফনে কেবেক্টব হমবে পবিদৃশ্য মে নগ খাৰ্দ্ধ কে রাযমংডন মে খছি ।উঁ খা হ্নকা সন কতেকো কতেক খপন ওকাদি ৰঁদনৰাক প্ৰতীক্ষা ক' বফন ছৈক । ওকাদি ৰঁদনিতে ভাষা ,ভংগিমা ,টৈন ,ৰঁাডী নৈংগ্ৰেজ সৰ ৰঁদনি জাগত ছৈক ।কখনো-কখনো ওকাদি খা ভাষা সাথ-সাথ ৰঁদনৈত ছৈক ,কখনো-কখনো ওকাদি ৰঁদনৰাক প্ৰত্যাশা মে ভাষা খা টৈন সমৈ সঁ পফিনে ৰঁদনি জাগত ছৈক খা ওকাদি ৰাদ মে ৰঁদনৈ ছৈক ।কখনো কান দ্ভগ্য সঁ ভাষা ত' ৰঁদনি জাগত ছৈক ,ঝদা ওকাদি ৰঁদনৰাক প্ৰক্ৰিযা মে ব্ৰেক নাগি জাগত ছৈক

(দিনাংক 15-04-2017)

डॉ. कैलाश कुमार मिश्र

मैथिली लोक गीत मे प्रोफेसर चन्द्रशेखर झा केर सी. डी./डी. वी. केर प्रयोग

जीवन मे किछु एहेन क्षण अबैत छैक जखन लोक अपना के अनेरे असहाय अनुभव करैत अछि सब किछु रहैत छैक आ किछु नहि रहैत छैक। एहने सन अवस्था एखन हमर भेल अछि। स्वर्गीयप्रोफेसरचन्द्रशेखर झा के गीतक सी. डी. अथवा डी. वी. डी. पर तीन दिन सं लिखक प्रयास क रहल छी मुदा नहि क पारि रहल छी। से कथी लेल ? एहि लेल जे हुनकर सब किछु हुनके हाथक देल हमर व्यक्तिगत संकलन मे हमर पुस्तकालय केर एक कोण मे रहैत अछि। अचरज ई भ रहल अछि जे नहि त कुनो पोथी आ नहियें कुनो सी. डी./ डी. वी. डी. भेटि रहल अछि। ऐना मे आशीष अनचिन्हार हमरा पर उपकार केलनि आ यू ट्यूब केर लिंक भेजलनि जाहि मे आ आरो लिंक सं तकला पर सब मिलाक प्रोफेसर चन्द्रशेखर केर निम्नलिखित चारि गीत भेटैल अछि:

(क) जोगिया मोर जगत सुखदायक दुःख ककरो नहि देल https://youtu.be/buED_dpmsxg

(ख) हे हरि हे हरि सुनिय श्रवण भरि अब न विलासक बेरा https://youtu.be/klSuYBZko4s

(ग) सरॅहक स्वधि श्रहाँ नै छी हे श्रम्ब्रॅ हमबा किযৈক রিসরৈ ছী হে https://youtu.be/KpKbUeeLG-0
(ঘ) রঁড় শ্রজগ্বত ভেন গিবিরব কে ভঁগিযা ফক্ষ্ম্রঁ ভএ গেন https://youtu.be/mXPmW8I-Dgg
এহি চাবি গীতক মাধ্যম সং হ্নকা রাঁবে মে কিছু নিখরঁ ম্ন্ম্থান সন নগৈতশ্রছি ক্ষদা দোসব কোনো ঁউপায নহি শ্রছি। জে শ্রছি তহিযে মে সংতোষ কবৈত নিখ মে ভনাঙা।
প্রাফেসব চন্দ্রশেখ্রব ঝা শ্রপন সহজ স্বভাব, গীত-নাদ শ্রা নাট্যক প্রতি সমর্পণ, মৈথিনী রাংময কে প্রতি সোচ, শাস্ত্র কে প্রতি ধ্যান শ্রা নোকজ্ঞান কে প্রতি শ্রভিমানক কাবনে হমব প্রিয, সম্মানিত শ্রা শ্রভিভারক ত্তন্য রিদ্বান শ্রা গাযক বহন ছথি। হ্নকা সংগ শ্রামৌয নগার ১৯৯২ ঙস্বী সং জে শ্বরু ভেন সে ৪ জনরবী ২০১১ শ্রর্থাত হ্নকব দেহারসান দিন তক শাশ্রত বহন। নিত প্রগাঢ় হোগত বহন। নগার ভৌতিক শ্রা শাস্ত্রীয জ্ঞান দূনূ কাবনে দ্নূ স্তব পব ছন। ভৌতিক শ্রহি হেত্ত জে জখন কখনো দিল্লী সং গাম জাঙ ত হ্নকা সং ভেঁট শ্রনিরার্য ছন। সরঁ তবহক গপ্প – পাবিরাবিক শাস্ত্রীয। শাস্ত্রীয মে সাহিত্য শ্রা সমাজ; নোক শ্রা শাস্ত্র দ্নূ কে রীচ পবস্পব সামংজস্য, নেন-দেন, শ্রারাজাহী। ও এক কে দেহ ত দোসব কে শ্রামো রঁ্নৈত ছনা। ভার্ক হোগত গপ্প কবৈত ছনা। রীচ-রীচ মে কিছু গারঁয নগৈত ছনা। শ্রতেক রিষয সং নগার বহৈত ছননি জে রিনা কহনে হমদ্রু ভার্ক ভ জৈত ছনহুঁ।
প্রাফেসব চন্দ্রশেখ্রব সং গপ্প কবৈত ঙ শ্রন্বভূতি হোগত ছন জেনা ও ঁউপনিষদ পবংপবা কেব ঋষি (গ্বরু) হোথি

খা হম ঘনঘোব খক্তানী শিষ্য। হমব কাজ মাত্র এক প্রশ্ন প্বছর্ব তক ছন। ও কনি গংভীব হোগত শ্বব্ধ ভ জৈত ছনা। উঁত্তব দেখি। খপনা খাপকে হমব মনোদশা মে খানি জে হমব জিক্তসা খথরা শংকা ভ সকৈত ছন তকবা বুঁন্নি জাথি খা কহথি, "কৈনাশজী, খহাঁকে একব বাঁদ এহনো প্রশ্ন ভ সকৈত খছি ? " হম মংত্রহ্মঋ হোগত গবদনি হিনা হাঁ কহি দৈত বহিযৈনখা ও প্রশ্নাঁ কেনে জাথি খা ওকব নিবাকবণ সেহো। ওহমবমনোদশা কে ঐনা হ্নদযংগম ক নৈত ছনা জে হম ভার রিম্বন ভ হ্নকা ঘংটেঁ স্বনৈত বহী। খহ্ চিংতা সং হ্মঊ বহী জে হ্মনো প্রশ্ন খথরা জিক্তাসা কববাঁক খছি। একৌ মিসিযা সমযক বঁববাঁদী নহি। ভনে হম রিরেকানন্দ নহি বহী হ্মদা প্রাফেসব চন্দ্রশ্বেব ঝা কম–সং–কম হমব মোনক জিগেসা হেত্ত বামগ্রহ্ম পবমহংস সং একৌ বত্তী কম নহি ছনা। হমেশা খপন শোধ, নর বাগ মে খন্য বাগক মিশ্রণ, নিক গীতক বচনা, ফেব ওহি গীত কে গেনাও, খাদি রিষয পব গপ্প কবৈত ছনা। সেহো সহজ খা নিশ্ছন দ্রদয সং।

এক বাঁত জে হ্নকা সংগে ভেননি খা শাযদ ও বাঁত হ্নকা দীর্ঘাযি নহি হোমথ দেনকনি ও বাঁত ছন রিশ্বরিদ্যানযকেব প্রবঁধন খাশিক্ষক সম্মদায কেব ত্তষ্ছ বাজনীতি। এহি কাবনে ও বঁহ্ত দ্খী বহৈত ছনা। খগব দবভংগা ছোডি কোনো খান ঠাম বহিতথি ত পদ্মশ্রী কোনো পৈঘ বাঁত নহি। হ্মদা প্রাফেসব চন্দ্রশ্বেব ত ননিত নাবাযণ মিথিনাযূনিরর্সিটী মে বাঁবিক পট্খা ছনা। নোক সভ জে শৈক্ষণিক কার্য মে ঘাসনেঁ খা ত্তষ্ছ বাজনীতি খা রিতংডারাদ মে মাহিব ও সর্ব হমেশা হিনকব সংগীত সাধনা কে বাধিত কবৈত বহনথিন।

कल्पना करू की जाहि यूनिवर्सिटी मे एक जॉर्गं्ट वजिस्ट्रीाव खनेवे एक विद्वान प्राफेसव केव विद्या क्षेत्र मे वॅनगेंग कवैक खा दोसव विद्वान सबॅ गर्ष्या सं विद्वान के विपवीत जाथि ओत की भ सकैत खछि ? सवस्वती भोकासी पावि कानती। सैह ने ? सैह भेन। ओ मैथिनी गीत, संगीत, नोक विद्या खादि पव वॅह् विषयक विद्वानक संग पविযোजना कवए चाहैत छना। कतेक वेॅव विश्विद्यानय खनुदान खायोग एवं खन्य संस्था सं खपन वैद्श्टक वॅन सं पविযোजना हेतु धन सेहो खानि नैत छना मुदा विश्विद्यानय केव नोक सबॅ ह्नकव सबॅ मनोवथ के खनेवे खड़ंगा नगा ध्वस्त क दैत छननि.प्रश्न ओ उठैत खछि जे एहेन संस्था के की हैत ? पविणाम प्रत्यक्ष खछि। खकादमिक स्तव पव ननित नावायण मिथिना यूनिवर्सिटी के की हान खछि से ककवो सं खज्ञात नहि खछि।

चन्द्रशेखव जी मिथिनाक गामे गामे घूमि क नोक सबॅ सं १३०० गीतक खद्भुत संग्रह केने छथि,विभिन्न वाग पव खाधावित एक सए सं खधिक गीतक वचना केने छथि। एकव खतिवक्त निम्ननिखित तीन महत्वपूर्ण सी. डी./ डी. वी. डी. (केसेट) केव निर्माण हिनकव मधुव स्वव मे भेन छनि:

(ख) दुखमति दूव करू माँ (सी. डी. एवं केसेट्स निर्माण)– २००३ ओस्वी

(खा)जागू गिविजाजागू महेशे (सी. डी. निर्माण) – २००६ ओस्वी

(ग) चंदा मा वचित मैथिनी वामायण केव सुन्दवकाण्ड (सी. डी. निर्माण) – २००७ ओस्वी

मिथिना मे वागक वॉत कवैत चन्द्रशेखव कहैत छना जे

মৈথিনী সাহিত্য মে ধূর্ত সমাগম পহিন বচনা খছি জাহি মে বাগোন্মেখ ভেটৈত খছি। উদাহবণস্বরূপবচনা মে বাগ এরং তানক রিরবণ প্রস্তুত খছি। প্রথম খংক মে – রিভাস বাগে গীতং, সানংগী বাগে – পলিতানে গীতম, ববানী বাগে – একতানী তানে গীতম, ননিত বাগে – এক তানী তানে গীতম, মানব বাগে – এক তানী তানে গীতম, নটবাগে – যতি তানে গীতম, কানন বাগে – প্রতি তানে গীতম, দ্বিতীয খংক মে – শানংগী বাগে – যতিক ত্রিতানে গীতম, দেশাখ বাগে – একতানী তানে গীতম, কোনাব বাগে – পবিমংঠ তানে গীতম, ধনছী বাগে – এক তানী তানে গীতম খছি. এহি তবহেঁ খগব প্রাফেসব চন্দ্রশেখব কে মানী ত মৈথিনী সাহিত্য মে বাগ পবংপবাক যাত্রা জ্যাতিবেশ্বব ঠাকুব কে সময সং প্রাবংভ হোগত খছি।
ক্ষদা এক বাঁত জে মহত্বপূর্ণ খছি ও ওা থিক জে এক তবহ সং ও স্বীকাব কবৈত ছথি জে মিথিনা কে ওনীট যা রিশেষ বস্তু মে শাস্ত্রীয গীত খা সংগীত কেব পবংপবা বঁহ্ত পহিনে খাবিং গেন পবন্তু জখন ও গীত গবৈত ছথি ত নোক সং খপনা খাপকে জোড়ি নৈত ছথি খা বৈহ সংপর্ক, বৈহ সবোকাব, বৈহ পবিবেশে খা খংত মে খাব ত খাব খপনা খাপকে কতৌং-কতৌং নাবী হ্রদয মে ঘ্সা নৈত ছথি। একব নিরাবণ হ্নকব চাবি গীত কে জৌ গংভীবতা সং দেখন জায ত স্বতঃ ভ জৈত।

খাবঁএক-এক গীত পব কনি রিচাব কবী:

প্রথম গীত প্রাতী খর্থাত ভোবক গীত ছৈক জে রিদ্যাপতি বচিত থিক:

হে হবি হে হবি স্বনিশ্ব স্ব্রেন ভবি, শ্বরঁ ন রিনাসক রেঁবা।
গগন নখত ছল সে শ্বরেঁকত ভেল, কোষ্কল ষ্কন কব ফেবা।
চকরাঁ মোব সোব কএ চ্প ভেল, উঠিশ্ব মনিন ভেল চংদ।
নগবক ধেন্ব ডগব কএ সংচব, ষ্কষ্মদনি রঁস মকবংদা।
ষ্মখ কেব পান সেহো বে মনিন ভেল, শ্বরঁসব ভন নহি মংদা।
রিদ্যাপতি ভন এহো ন উঁচিত থিক, জগ ভবি হোএত নিংদা।

ওা গীত শৃংগাব শ্বা ভক্তি কে সোন্দগব শ্বাঁচ মে পাকন প্রাতী থিক। একব চ্নার রঁহ্ত গংভীবতা সঁ চল্ডশ্বেব জী কেননি শ্বছি। শ্বপন রোঁনক উঁতাব চঢ় ার সঁ ভোবক ভান কবরৈঁত ছথি। প্বরুষ স্বব মে নাবী মনোদশা কে চিত্রণ কেনে ছথি। সে তখনে সংভর ছৈক জখন ওহি ভার শ্বা সংরেদনা কে শ্বামেসাত কৈল জাএ। এক গাযক কে রুপ মে ও নাবীক হ্রদয কে তহ মে প্ররেশি ক জাগত ছথি। গীত প্বরুষ কে রঁ্ষনা জাগত ষ্মদা শ্বতর্মন স্ত্রীগণ কেঁ। ভোবক শ্বন্বভূতি জখনো কখন এহি গীতকে স্বনরঁ তখনে হৈত। গীত কেরন আঁডিযো ছৈক তকব নাভ শ্রাতা কে ওা ভ সকৈত ছনি জে শ্বাঁখি ষ্মনি গীত স্বনথি শ্বা ভার কে স্বপ্ননোক মে ভ্রমণ কবথি। স্বরুজ কেব গজোত, কোগনী কে রোঁন,ভোবক স্বগংধ, নর্ উর্জা সরঁ কিছ ত ভেটরেঁ কবত ওকবা সংগে প্রেম, সৃংগাব শ্বা ভক্তি কে শ্বন্বপম সমংজস্যক

भाव अनुप। एहि गीत मे शास्त्रीय आ लोक दुन्नु केर मध्य आश्चर्यजनक मिश्रण भेटैत छैक। बुझना एैना जागत जेना ओ गीत लिखने अछि प्राफेसर चन्द्रशेखर झा के गेबाक लेल। गीत सुनला बाद मोन मे बैकुंठक शान्ति भेटैत छैक।

दोसर गीत:
सबहक सुधि अहाँ लय छी हे अम्बेहमरा किये बिसरय छी हे।
हमरा किये बिसरय छी हे माताहमरा किये बिसरय छी हे।
छी हम पुत्र अहीं के जननीसे तइ अहाँ जनय छी हे।
एहेन निठुर किये अहाँ भेलौंकनिको दृष्टि नै दय छी हे।
क्षण-क्षण पल-पल ध्यान करय छीनाम अहीं के जपय छी हे।
कौन दिवस हम ठाठ बहय छीदरसन बिन्नु तरसय छी हे।
छी जगदम्बा जग अवलम्बातारिणी तरणि बनय छी हे।
हमरा बेरि किये न तकय छीपापी जानि फेरय छी हे।
सबहक सुधि अहाँ लय छी हे अम्बेहमरा किये बिसरय छी हे। ।

उपरोक्त गीत मे जे की एक भक्ति गीत छैक जाहि मे एक भक्त आर्त भाव सं भक्ति मे लीन भेल भगवती सं अपन सम्वाद गीतक रूप मे क रहल छैक,मे एक

नूतन प्रयोग ओ छैक जे एहि मे कनि ग्रन्थकारकेर गति छैक तथा संतुलन यथावत छैक। गति एहेन जे गायक एकबा रंगगमनी के रोक्य देखबैत आड़ि ये धड़िये जेना भक्ति मे लीन कनो मंदिर दिशा जा रहल होथि। भक्ति भावना मे कोनो कमी नहि। अहि गीतक एक अद्भुत अनुभूति जँ पहिल गीत जकाँ एकबो आँखि मूनि आ कान खोलि क सुनबै त अनुभूति हैत जेना एक भक्त स्नान ध्यान सँ निवृत भ अपन हाथ मे अक्षिन्जल आ नाना तरहक फूल आ बेलपात सँ भरल फ्लडाली नए भगवानाक ध्यान मे लीन भेल गीत गबैत कनो मंदिर मे भगवती जगदंबा केर पूजा अर्चना के हेतु जा रहल हो। एकपेडिया रास्ता संगे शरीरक संग गीतक संतुलन बनएबाक हेतु गीत जेना कनि दौड़ैत हो। तथा गति सँ गीत सुगीत बनैत छैक। एकर भाव आरो प्रबल भ जाएत छैक। भक्त केर आर्त भाव स्पष्ट होएत बहैत छैक। श्रोता अपना आपके गायक संगे तान मे तान मिला ओ गीत सुनि आ गाबि सकैत अछि।

बड़ अजगुत भेल गिरिवर के भंगिया कतेक भ गेल।
पहिरन मे शिव के पीताम्बर देल।
सेहो छोड़ि शिवजी मृगछाला ओढ़ि लेल।
कोबर मे शिव के जे तेल फुलेल देल।
सेहो छोड़ि शिवजी जे भसम लोपि लेल।
भोजन मे शिवके खीर पूरी देल।
सेहो छोड़ि शिवजी जे भांग पिब लेल।
बड़ अजगुत भेलगिरिवर के भंगिया कतेक भ गेल। ।

ओ लोककंठ मे बसल महेशवानी अछि। एहि विनक्षण महेशवानी के गेबाक हेतु चयन कैल गेल अछि। गीत सुनबा त लोकक घरबाहरे, बेमेल विवाहक पीड़ ाक संग–संग भक्तक भगवान सँ स्नेहाधिक्य केर स्वतः आवेगक अप्रतिम अनुभूति भेटैत। भावक संग शब्दक उताव–चढ़ ावक संग लय मे सेहो उतबव चढ़ाव केव पवंपवा मे चलि जैब। शास्त्रीय वाग चलैत छैक लेकिन एखुन्ना नहि लोकक तान आ व्यवहावक संगे। भाव भक्तिक आह्लाद केव अनुभूति हैत, खिदाशि नहि। हिनक सुवक पक्ष अतेक प्रबल छनि जे तमाम भाव के पाछा छोड़ ैत आग्व बढ़ ैत जाइत छैक। गीतक आखव–आखव मोन मे छपल जाइत छैक। शब्दक अर्थ छिनका जकाँ बाहव भेल जाइत छैक। तमाम अवगुणक संग शिव प्रशंशनीय, वंदनीय, आ सहज स्वीकार्य छथि। शब्द कखनो कान भले भावना केव संप्रेषण मे कमजोव भ गेल हो पवंतु चन्द्रशेखव जीक स्वव, हुनक सतत संगीत साधना आ शोधक कावणे एक एक शब्द के कान मे जेना मिश्री के घोल जकाँ घुसा दैत हो। वाद्य यंत्र बौनक सहचव अछि, गीतक प्राबन्य छैक हुनकव सधल स्वव।

अन्तिम गीत पुनः विद्यापतिक बचित एक महेशवानी छैक:

आगे माओ , जोगिया मोब जगत सुख दायक , दुख ककबो नहि देल।
दुख ककबो नहीं देल महादेव, दुख ककबो नहि

देल ।
एहि जोगिया के भांग भुलेलक, धतुर खोआए धन लेल ।
आगे माओ, कातिक गणपति दुगजन बालक , जग भर क नहि जान ।
तिनका अभरन किछुओ न थिकओन, रतिएक सोन नहि कान ।
आगे माओसोना रूपा अनका सूत अभरनअपन रूद्रक माल ।
अपना सूत नए किछुओ ले जुरएनिअनका लए जंजाल ।
आगे माओछल मे हेरथि कोटि धन –बॅकसथि
ताहि देबौ नहि थोब ।
भनहि विद्यापतिसुनहे मनाओनथिका दिगम्बर भोर । ।

अहु गीतक अन्तस मे प्रवेश क जैत छथि गायक–साधक चन्द्रशेखर झा. स्वर साधना मे अतेक प्रवीन जे बिना कनो अवरोध के गबैत बहैत छथि । गीत घुसकैत नहि दौबैत अछि । शब्दक अनुरूप आरोहन अवरोहन अवश्य होगत छैक ऋदा भावना के सम्प्रेषण त बेजोड़ छैक । गायक गीत संगे न्याय करैत छथि, विद्यापति संगे न्याय करैत छथि, आ अंततः गीतक भाव संगे न्याय करैत छथि ।
स्पष्ठ, किनाओ आवश्यक अछि जे हिनकर उपलब्ध सी. डी. अथवा डी. वी. डी. केर सम्बन्ध मे हम कनो छंद, तान, मात्रा, अथवा रागक व्याकरण आ गणित केर सूत्र के आधार पर नहि लिखने छी । अहेन नहि त हमर शिक्षा अछि आ नहियें हमर सामर्थ्य । हमर प्रयास गीत सुनि, बुझि जे गीतक कोम्प्लिटिक आ बोल केर भाव

ঋা গাযন কে প্রতি সামান্য শ্রোতা কেব ভার জৈত ছৈক তকব সম্বন্ধ মে রাতর্নাপ কবর্। সৈহ এহি মে কএন গেন ঋছি।

পবিলঞা ঋা পবিস্থিতি: মিথিনাক সন্দর্ভ মে (পবিচর্চা)

রৈধর্য ঋভিশাপ ঋছি ঋা কোনো মহিনা কেঁ পবিলঞা রঁনেনাগ মহা–দ্ষ্কর্ম। ঞা দ্ষ্কর্ম পিহৃসত্তামেক সমাজ নির্নজ্জতা সঁ, ঞূবতা সঁ ঐতিহাসিক সময সঁ কবৈত ঋারি বহন ঋছি। স্ত্রী শোষণক এহি সঁ ঘৃণিত উঁদাহবণ ভেটৈবঁ দ্নর্ভ। ঋাশ্চর্য তখন হোগত ঋছি জখন জাহি প্বকষক কাবণে হ্নক পনৌ পবিলঞা রঁননথিন তিনকা সমাজ হ্নকব ঋার্থিক সংপন্নতা, সামাজিক গবিমা (নাম), উঁচ শিক্ষা ঋা ওহদা, ব্যবসাযকি সফনতা ঋাদিক কাবণে সম্মানিত কবৈত ঋছি, মর্যাদাক চন্দবি ওঢ়বৈত ঋছি, রঞা রঁনবৈত ঋছি। সবঁসঁ ঋধিক দ্ঃখ তখন হোগত ঋছি জখন তথাকথিত ঋাধ্নিক মহিনা জে পঢ়ন–নিখন ছথি, সবঁ রাঁত ব্ন্নৈত ছথি, নাবী স্বতংত্রতাক দম্ভ ভবৈত ছথি, নাবিরাদক ঝন্ডা হাথ মে নেনে কোনো ঔঁনযম্পিকক ধারিকা জকাঁ সনসন কবৈত দৌড়ৈত বহৈত ছথি; নেকিন

সময এনা পব খপন ব্যক্তিগত হিতক কাবণে শোষক প্ৰকষক সঙ্গ দেমএ নগৈত ছথি। জখন বক্ষকে ভক্ষক ভ' জাএ ত' ককব খাশি ? এহি রিষযকেঁ ব্ঁমরাঁক নেন একব তহ মে ঘ্স' পডত। গতিহাস সঁ রর্তমানক জে রঁহ্ত রিশান দূবী একপেড়ি যা উঁরঁড়-খারঁড় বাঁটে খছি তাহি পব যাত্রা সহভাগী খরনোকনাথী রঁনি কবএ পড়ত। যথার্থক নজদিক জযরাঁ নেন নিঙ্গ ভেদক ভারকেঁ ন্যাগ কবএ পড়ত। কাগদ কী নেখী খা খাঁখিন কী দেখী দ্নূ সাক্ষ্য কেঁ রেঁব-রেঁব খ্রবোঁচ মাব' পড়ত। জখন ওা সরঁ কাজ পূর্ণ নিষ্ঠা খা ওমানদাবী সঁ সময নগাক' ক' নেরঁ ত' রাঁতক গহ মে পহুঁচ সকৈত ছী। নাবী সঁ সম্বন্ধিত ওা রিষয খছি তাহিঁ জৌঁ কিযোক গ্বনমতি গম্ভীব মৈথিনানী এহি পব কাজ কবথি ত' সজাতীযতাক ভার এহি মে স্বতঃ খারি সকৈত খছি।
হম শ্ৰীমতী খপর্ণা ঝাক জিজ্ঞাসক নিবাকবণ খথরা হ্নকা দ্বাবে ঠাঢ় কএন সমস্যা পব রিচাব কবরাঁ নেন এহি রিষয পব খপন কনম উঁঠাওন খছি। খপর্ণা প্ৰছৈত ছথি "পবিত্যক্তা খথরা পথ বাঁটে জোহৈত স্ত্রী যা প্রতীক্ষাবত স্ত্রী ?
খপর্ণা ঝাক কহরাঁক শৈনী খা হ্নকা দ্বাবা উঁহ্ববিত কএন কিছু নোকজীরনক ঘটিত দৃষ্ঠান্ত হমবা ঝকঝোডি দেনক।
সরঁসঁ পহিনে ওা স্থাপিত ক' নী জে পবিত্যক্তা কিনকা কহী ? হমবা জনৈত খা নোকজীরনক জীরন্ত উঁদাহবণ দেখৈত পবিত্যক্তা ওহেন স্ত্রী ভেনীহ জিনকা রিরাহক বাঁদ কোনো-নে-কোনো কাবণে হ্নকব পতি ন্যাগি দেনে ছথিন। রঁহ্ত দৃষ্ঠান্ত মে পতি দোসব স্ত্রীগণ কেঁ ঘোষিত খা খঘোষিত রূপেঁ খানি নৈত ছথি। বাঁটে

जोहए बाँनी स्त्रीगण ओ गोगत छथि जिनकब पति कतौ गेन छथिन मुदा हुनका नहि बूझन छनि जे कतए गेन छथि, की क' बहन छथि। सभ बिदेसिया गीत एहेन स्त्री पब निखन गेन अछि।

"*पबदेसिया कें चिठ्ठी निखै छै बंहबिया*
पढ़नै अकान पिया कटै छी अहबिया"।

या फेबो:
"*किपेक दुखए दिनक छुट्टी पे गाम एनपै*
भबि दिन घुमिते बहनिपै ने आबाम केनिपै"। ।

एहि गीत सभ मे प्रतीक्षा छैक। एहेन प्रतीक्षा जाकब अंत स्वर्णांत हैतैक। ओ एहेन बाँटे जोहबं छैक जाहि मे सभ किछु मधुब-मधुब हैतैक।
मुदा ओहि महिनाक की हैतैक जकब पति ओकबा बिबाहक बाद छोड़ि देनथिन, पबिनओा बना देनथिन ? जकब शृंगाब, टिकुनी, काजब, पाउँडब, गहना, बस्त्र, सभ बेकाब भ' गेनैक। जकबा पति त' छोड़ि पे देनकैक समाज सेहो नीक भाब सँ नहि देखैत छैक। ओकबा सँ नीक त' बिधबाँ जकबा नेन समाज एक निश्चित बाँत, बस्त्र, खान-पान, ब्यबहाब आ आचबण तय कबैत ओकबा समाजक मुख्यधाबा मे किछु हद धबि जुड़बाँक अबसब प्रदान कबैत छैक।

पित्रिसत्तात्मक समाज समाजक संबचना मे बंहत चानाकी सँ पबिनओाक स्थान निर्धाबित कबैत अछि। बिध-बैभाब आ देबता पितब मे एहि प्रथा कें जोड़ैत अछि। एकब उद्देश्य कहीं ओ त नहि जे स्त्रिग्न समाज मानशिक

रूप सँ परिवर्त्ता करबाक लेल तैयार भ' जाथि ? ऐतुका लोक परम्परा मे चलैत छी। मधुश्रावणी कथा मे एक प्रसंग सन्ध्याक विवाहक खबैत छैक। सन्ध्या के छथि ? सन्ध्या शिवानी गौरीक छोटि बहिन छथि। अपन स्वप्नवि सावि सन्ध्या सँ महादेव कें प्रेम भ' जाइत छनि। सन्ध्या सेहो अपन बहिनोइ महादेव सँ प्रेमक आदान-प्रदान केनाइ शुरू केलनि। परिणाम ई भेल जे जखन सन्ध्या विवाह योग्य भेलीह त' महादेव गौरी सँ चोराक सन्ध्या सँ विवाह करबाक लेल चल गेलाह। एम्हर गौरी महादेव कें तकने फिरथि सदा ओ कतहु नहि भेटैथिन्ह। बहुत खोज कएला पर गौरी कें महादेवक विषय मे जानकारी भेटि गेलनि जे महादेव सन्ध्या सँ विवाह करए गेल छथि। गौरी कें बड़ दु:ख भेलनि ओ कानय लगलीह। कनैत-कनैत देह सँ घाम चललनि आओर मैल छूटए लगलनि-गौरी मैल छोड़ा कए जमा कएलनि आओर ओकर एकटा साँप गढि कए बाटै पर राखि देलथिन-महादेव जखन सन्ध्या कें विवाह क' ल' अनलनि त' गौरी कें कनैत देखल संगहि बाटै पर मैलक साँप सेहो। महादेव ओहि साँप मे प्राण दए देलाह ओ लह-लहाए लागल। महादेव आओर सन्ध्या कें देखि गौरी कानए आओर गारि-शाप देमए लगलीह:

"की ए हम आहे शिव चोरनी की चटैनी
की ए हम कोखिया विद्रुत
की हम आहे शिव सेरा मे चुकलहुँ
केलहुँ दोसर विवाह"

तखन महादेव कहलथिन:

"नहि अहाँ आहे गौरी चोरनी चटैनी

नहि अहाँ कोखिया विह्नुत
नहि अहाँ आहे गौरी सेरा मे चुकनहुँ
हमरा कव पवन दोसव विराह"

तखन गौरी कहलनि:
"*मविहौ गे सन्ध्या तोरो जेठ भउया*
मोएरें मे कोखिया विह्नुत"

तखन महादेव पुनः समआरोंत कहलनि:
"*जन्व गारी दिअ गौरी अपनो जेठ भउया*
जन्व कहिओ कोखिया विह्नुत
तोवहि सन गौरी पातवि छितवि
तोवहि सन स्वकुमावी
रॅतिसो दाँत विज्नी छिटैकनि
सन्ध्या हुनकव नाम"

रॅहत अधिक विनम्रता स सन्ध्या कहैत छथिन:
"*कार्तिक गणपति गोद खेलाएवँ*
मोएवँ चेविया तोमाव"

आवँ महादेवँ निष्कर्ष दैत रॅजला: "अहाँ अनेवे कानि वहन छी। अहाँकेँ ओ साँप रेंटी भ' क' जन्म नेने अछि। अही नन्हिकीवरी केँ खेलाएवाँ नए हम एकटा कनियाँ आनि देन अछि।
कथा अतहिं अंत भ' जाएत छैक। आश्चर्यक रॉत ओ जे गौरीक एहि प्रश्न आ शंका पव कहियो कोनो स्रव नहि उठल। पुरुख कथिलेल उठैता ? स्त्रीगन सवँ सेहो मौन छथि। पविणआ एहि कथा मे गौरी आ

সন্ধ্যা দুনূ ছথি – পাঠ্যাগম যা আংশিক পরিত্যক্তা। পতিক 100 প্রতিশত প্রেম সঁ গৌরী আ সন্ধ্যা দুনূ জেনা রংচিত ভ' জাগত ছথি। পরিত্যক্তা শঙ্কা সঁ জেনা দুনূ বিভূষিত ভ' জাগত ছথি।
বাঁত আগা বঁঢ়বৈত ছী। হমবা নগৈত অছি মহর্ষি গৌতমক পত্নী অহিল্যা মিথিলাক পহিল পরিত্যক্তা ছথি। ইন্দ্র গৌতমক অনুপস্থিতি মে আবি গেলা। হুনকা নগ চলি গেলীহ। ফেব তাহি লেল অতেক পৈঘ আ দুর্দান্তক দণ্ড! অপনে বিবাহ কেনাক বাঁদো তপ, তপস্যা। পত্নী লেল সভ বঁহুন? কোনা চলত কাজ? আ ফেব ওহি বঁহুন অথবা শ্রাপ সঁ মুক্ত কে কবতনি হুনকা? একব নির্ণয সেহো শ্রাপ দেময বঁলা পতি রূপক পুরুষ কবতাহ। গৌতম কহৈত ছথিন জে জখন বাম ত্রেতা যুগ মে অতএ অঔতাহ তখন শিলা মে পরিণত অহিল্যা হুনক চবণক স্পর্শ সঁ ফেবো মনুখ-যোনি মে রাপস লৌটতী।
দোসব পরিত্যক্তা সীতা ছথি। সীতা অপন পত্নী ধর্মক পালন কবৈত বাম সংগে কত'-কত' নহি জাগত ছথি। বৈহ বাম গর্ভবতী সীতা কেঁ অসগবে জংগল ভেজ দৈত ছথি। মর্যাদা উত্তম ভ' জৈতনি অগব সীতা সংগে বাম সেহো ফেব সঁ জংগল চল জৈতথি? সে কর্ম কবৈত ছথি? আব ত আব অশ্বমেধ যজ্ঞ কাল সেহো হুনকা সীতা কর্ম স্মবণ অবৈত ছথিন? সোনাক সীতা বঁলা যজ্ঞ-বেদী পব বৈস জাগত ছথি। জখন নর-কুশ ভেটে জাগত ছথিন তখন সীতাক স্মবণ অবৈত ছনি। বিযোগ আ দর্দ সঁ ছটপটাগত সীতা ধবতীক কোখি মে বিলীন হেবাঁক লেল নিবেদন কবৈত ছথিন – "ফাটু হে ধবতী!" ধবতী অপন পুত্রীক বাঁত স্বনৈত দেবী ফাটি

জাগত ছথি আ সীতা ওহি মে বিলীন ভ' জাগত ছথি।
মিথিলাক তেসর পতিব্রতা ভামতী ছথি. উদ্ভট বিদ্বান আচার্য বাচস্পতি অপন গহন জ্ঞান, পবিশ্রমক ক্ষমতা আ হঠযোগক কাবণে উত্তব সং দক্ষিণ ধবি খ্যাতি অর্জিত কএনে বহথি। আচার্য প্রবব অনেক গ্রংথক বচনা কএননি তাহিমে প্রমুখ অছি: (1) ন্যাযণিকা, (2) ব্রহ্মতত্ত্ব সমীক্ষা, (3) তত্ত্ব বিন্দু, (4) ন্যাযবার্তিকা তাপের্য টীকা, (5) ন্যাযসূচী নিবঁধ, (6) সাংখ্যতত্ত্ব কৌমদী, (7) তত্ত্ববৈশাবদী। একবা অতিবিক্ত তকোনীন পাচম নরম শতাব্দী মে শংকবাচার্যক আগ্রহ পব "অঠাবহ বর্ষ স্বগৃহ মে সাধনাবত ভএ সাংসাবিক সুখ লাগি 6 ভাগমে মংডন মিশ্রক ব্রহ্মসূত্রক শংকবভাষ্যক টীকাক বচনা কএননি। আ তাহি মে ভামতী মূক যোগদান দৈত বহলথিন। তেঁ হেতু তাহি মূক অবদান কেঁ অমব কবএ লএ টীকাক নাম ভামতী সংজ্ঞা সঁ জোড়ি দেননি। ওা মূক অবদান বঁড্ড কঠিন শব্দ অছি। অগব বাচস্পতি কেঁ সাধনে কবক ছলনি ত' বিবাহ কথিনেন কেনাহ? এহি লেল জে পলৌ রূপ মে ভামতী বিনা ঠউআ কেঁ আ বিনা ভাবনাক সংচাব কেঁ সেবিকা বঁনল বহথি? বাচাস্পতিক বিদ্বতাকেঁ নমন হ্মদা ভামতীক প্রতি হুনক প্রযোগ হুনকা দ্বাবে জানি-বুঝি ক' ভামতী কেঁ পতিব্রতা বঁনাএবঁ থিক।
মৈথিলী লোক ব্যবহাবক গীত মে অনেক গীত ভেটৈত জাহি মে সৌতিন শব্দক প্রযোগ অছি। সৌতিন লেল হ্নবঁজো, হ্নচ্ছা শব্দক প্রযোগ অছি জে হমবা জানৈত ঘৃণা সূচক অছি।
বাঁত পতিব্রতাক ক বহল ছী ত' উদাহবণ সমাজ স লেমএ পড়ত। সমাজ দিস আঁখি উঠাবঁয পড়ত।

समाज केँ निमावए पड़त। नावी मनोदशा आ दर्दक, दैसक अनुभूति कवए पड़त।
एक दिस स्थापित साहित्कार अपन गच्छा सँ विपवीत माता–पिता केँ मन आ मान वखबाक चक्कव मे एहेन पवम्पवागत आ अति सामान्य नड़की सँ विवाह क' नेनाह जे कोनो रूप सँ हुनका संग साम्य नहि बखैत छनि – नहि दैहिक सौन्दर्य मे आ ने विद्या मे। विद्वान आ दैहिक सौन्दर्य आ सौष्ठव सँ पविपूर्ण साहित्कार मन बँना नेनाह जे विवाह क' नेताह मुदा ओहि नड़की सँ कोनो तवहक कोनो सम्बन्ध नहि वखता। सैह भेन। विवाह भ' गेननि। चतुर्थी धवि सासुव मे वहना। संपन्न सासुवक नोक पाहुनक स्वागत मे कोनो कमी नहि वखनक। उपव सँ विधकवी अति चातुवि। नीत–नूतन बाँत कहनि। सृंगाव, मनुहाव, प्रेमक बाँत मे ओझवाएँ नगनथिन। दियासनाइ आ काठी एक ठाम वहतैक त' आगि नगबे कवतैक। सैह भेनैक। जाहि पनी सँ कहियो कोनो सम्बन्ध नहि वखबाक उद्देश्य सँ विवाह केने छनाह ओकव प्रेम मे फँसि गेनाह। मन भने नहि मिनन होनि देह मिन गेननि। 15 दिन वहना। बँहुत वंगक बाँत भेननि। कतेक बेव केनि केना। 15 दिनक बाद घव आबि गेना।
घव वापस अएना पव पुनः अपन वैदुष्य आ सौन्दर्य पव दंभ भेननि। भेननि, आहि बे बाँप, विवाह त' गनत पविवेशी, गनत पविवाव आ गनत नड़की सँ भ' गेन। अविकसित, बैकवर्ड सँ भ' गेन! आब की हो? नहि–नहि, एहेन नड़की संग जीवन कोना कटैत? असंभव। महानगवक सभ्य समाज नग कोना वहब? मर्यादा आ गज्जत नीनाम भ' जाएत। फेव

কী উঁপায ? যৈহ জে ত্যাগি দী। পবিত্যাগ কবী। পবিত্যাগ বঁনা দী। পবিত্যাগ কোনা বঁনত ? অপমান সঁ, শোষণ সঁ, দৈহিক–মানশিক উঁপীড়ন দেনা সঁ। সে কেঁ দেত ? হম স্বযম দেবঁ। ঙ্গ নির্ণয অন্তিম ? একদম অন্তিম। বিনা একব দোসব কোন উঁপায ?”
যৈহ সবঁ সোচৈত ভরিষ্যক মহান সাহিত্যকাব আ কনামা নাবী উঁপীড়নক ঠীকা ন’ নেনাহ। এক দুখদ, তর্কহীন, অনস্থান আ অমানবীয ঘটনাক বীযা বাঁউঁয় ভ’ গেন ছন। ও অপন বীভৎসে রূপ নেন তৈযাব ছন। এক বিদ্বান এক চাঁডান বঁনি গেন ছন।
সাহিত্যকাব মহোদয কেঁ সাস্বব সঁ অএবাঁক হেত্তু বেঁব–বেঁব সমাদ অবঁনি। ঙ্গ এহেন নিঠ্যুব জে জেবঁে নে কবথি। সাস্ববক নোক হিনক প্লাট সঁ অনজান। অঁত মে সস্বব মহোদয স্বযম হিনকব দববঁজ্জা পব আবি গেনিথন। আবঁ কী কবতাহ ? কোনো উঁপায নহি বঁচননি। নাচাব ভয সাস্বব গেনা। খূবঁ মান–দান ভেননি। নানা তবহক সচাব নাগন। খূবঁ মন সঁ ভোজন কেনাহ। বাতি মে পত্নী এনিথন। আবিতে কামিনী মানিনী বঁনৈত কহনথিন:
“জাউঁ ! কতেক নিঠ্যুব নোক ছী অহাঁ ? নহি অএনহুঁ আ নে চিঠ্ঠিযো ভেজনহুঁ ? এহেন কতৌং মন্বখ ভেনৈক অছি ? হম কুসন ছী অহাঁ স।” সে কহৈত কনিযা ঝঁহ বিপবীত অরস্থা মে কবৈত যঠ্ঠে স্বতবাঁক ভগন কেননি।
বিদ্বান সাহিত্যকাব চুপ বহনা। গম্ভীব বহনা। কিছু নহি বঁজনা। কী বঁজিতথি ? মন ত কোনো ধবানে অপন ব্যাহত ধর্মপত্নী সঁ ঝড়ক্তিক কামনা আ ব্যাঁত মে বাঁঝন ছননি। পত্নী দিস দেখবোঁ নে কেননি।

ओतबे पत्नी केँ बुझना गेलनि जे किछु त' गड़बड़ अछि। मुदा ओ रिचार केलनि: "आखिर ओ किछु प्रतिक्रिया कियैक नहि देला? हे भगवती! किछु अनिष्ठ बुझना जा रहल अछि हमरा। कहीं कोनो निर्दय मनुखक संग त' हमर हाथ बिधाता नहि लगा देलनि? की करी? ककरा पर मानिनी बनी हम? जे मनुहार करत से त' कोनो ध्याने-बात नहि द' रहल अछि। फेर की करी? अहिना स्थिति रही? से कोना हएत? भने बाबा रिद्यापति कहि गेला 'पुरुखक नहि बिस्वासे'। कोनो स्थिति मे पुरुख पर बिश्वास नहि करी। फेर की करी? एहि ह्रदयहिन पुरुख केँ ह्रदय-रान पुरुख बनाबी। से कोना? अकरा अपन प्रेमक जाल मे गछानी।" यैह सब सोचैत बेचारी नव बयाहल कनिया अपन जीरनक नैया केँ डूबए सँ बचेबाक उक्ति सोचय लगलीह। करबट अपन पति महोदय दिस बदलैत बजलनि: "की बात पाहुन! रूसल छी की? किछु गलती भ' गेल हमरा सँ की? अगर गलती भेल त' कहू। हम माफ़ी मांगि लैत छी"। अतेक बात कनिया कहलथिन मुदा पाहुन पर कोनो प्रभाव नहि पड़लनि। गुम-सुम-गंभीर बनल रहलाह। कनिया केँ अशुभक आशंका भेलनि। हिनकर आँखि मे कनि बिकार, बिकट स्वरूप देखली। कनि कसाओ कनि निर्दयाकक भाव लगलनि। कनि ज्ञानक व्यर्थ घमण्डक अनुभूति भेलनि। लेकिन दोसर कोन उपाय? पैघ जाति आ कुलक मर्यादा सँ छेकएल छी। दोसर बियाह त' आर सपनो मे नहि देखल जा सकैत अछि। तखन की करक चाही? किछु नहि अतबे जे येन-केन-प्रभारेन हिनका मना ली। से कोना मनाबी?

প্রেম সঁ আ অপন মনভাব সঁ। দেখৈত ছী, ভগবতী সফলতা দৈত ছথি কী নহি ? অহি তরহক অংতর্দ্বংদ সঁ জুঝৈত কনিযাঁ পাহুনকেঁ অপনা ছাতী সঁ জকড়বাক যত্ন শুরু কেলনি। আহি রে বা! ই কী ? পাহুন ত' এক ক্ষণ মে রুদ্র উগ্র ভ' গেলাহ। হাথ ঝকঝোরি দেলথিন। অপন রোষক প্রদর্শন করৈত কর্কশ ধ্বনি মে বজলা: "খবরদার জে আই কে বাদ হমরা সঁ কোনো তরহক সম্বন্ধ রখলহুঁ। হমরা অহাঁ সঁ কোনো তরহক সম্বন্ধ নহি রখবাক অছি। হম আই সঁ অহাঁক শরীর নহি ছুব। অহুঁ অপন মর্যাদা মে রহু। অগর সে মর্যাদা কেঁ তোড়বাক চেষ্টা করব ত' হমরা সন খরাপ লোক নহি ভেটত"।

কনিযা আব পূর্ণ সাকাংক্ষ ভ' গেল ছলীহ। ভেলনি সাহিত্যকারক নাম পর রাক্ষস সঁ বিবাহ ভ' গেল। আব কী করী ? কনি দৃঢ় ভেলীহ। কহলথিন: "দেখু, হম অহাঁক ব্যাহতা ছী। হমর সম্বন্ধ মে হমর পিতা অপনেক পিতা সঁ সব কিছু স্পষ্ট ক' দেনে ছলাহ। অহেন সমস্যা ছল ত' নহি কহি দিতহুঁ ? হম আব কত' জা সকৈত ছী ? অহীঁ কহু ? আ ফের বিবাহক যাত্রা মে ত' অহাঁ হমরা সংগ সব কিছু কএল জে এক স্ত্রী-পুরুষ করৈত অছি ? "

অহি বাত সঁ বেফ্রা এ মদ মে চূর সাহিত্যকার অপন বাগ অলাপৈত বজলা: "হমরা সে সব কিছু নে বুঝল অছি। হমরা অহাঁ সন জাহিল স্ত্রী সংগ কোনো সম্বন্ধ নহি রাখক অছি। অহাঁক রস্তা অলগ, হমর রস্তা অলগ। নদীক দু স্বতন্ত্র কছেড়। ককরো সঁ ককরো মিলন সংভব নহি অছি। খবরদার জে হমর দেহ মে সটলোঁ কেলহুঁ। "

পনৌ পাড্ডা কোনা হোগতথি ? নাগন বহনী। কিছু মন্বহাব, কিছু ঞংদন, কিছু নোবক ধাব চ্এননি। কিছু খপন মাতা–পিতাক রিরশৈতাক ভান কবেননি। কনি গিদবভভকী সেহো দেনথিন। ঋদা সাহিল্কাব মহোদয ত' খডিগ বহনা। খপনা কেঁ নঠ–সাহিল্কাব মানৈত ছনা। এহি পনৌ সঁ কোনো সম্বন্ধ নহি বখতা সে ব্রহ্মরাক্য ছননি।

তথাপি পনৌ হিম্মত কবৈত খর্ধ রস্ত্র মে একরেঁব সাহিল্কাব মহোদয কেঁ খপন রাঁহ্পাশি মে নেরাঁক প্রযাশি কেনী। এহি রেঁব ঞাধ সঁ রঁতাহ ভেন সাহিল্কাব খপন পনৌ কেঁ উঁপব প্রহাব ক' দেনাহ। রেঁচাবী নাচাব ভেন মাবি খাগত বহনী। রঁদ ঘব মে রিচিত্র স্বব স্বনি নড়কীক মাএ খা ভাউঁজ জাগি গেনিথিন। ঘব খোনরাঁক খাদেশি দেনথিন। নড়কী ঘব খোনৈত মাএকেঁ গব নাগি কানএ নাগনী। কনৈত বহনী খা রঁজৈত বহনী: "সরঁ খনর্থ ভ' গেন। হমব কপাব ফ্ুটি গেন। মন্বখক রঁদনা হৈরানক সংগ ভ' গেন।"

মাএ খা ভাউঁজ প্বছৈত বহিথেন: "কী ভেন রঁুচী ?" ঋদা হিনকব ঋঁহ সঁ রঁকাবে নে নিকননি। কতেক কান ধবি কনৈত বহনী। নোক সরঁ রৌসৈত বহ্ননি। উঁম্হব সাহিল্কাব মহোদয কান–নাগ খা যমক খরতাব রঁনন ঞাধ মে মাতন ঘব মে ঞাধক জ্বানা মে ধূ–ধূ জবি বহন ছনা। হ্নকা সঁ নোক প্বছনি: "পাহ্ন! কী ভেনৈক ? কিছু রঁকঝক ভেননি কী ?" পাহ্ন পহিনে ত' চ্প বহনা। ফেব কর্কশি স্বব মে উঁত্তব দেনাহ: "হমবা কী প্বছৈত ছী ? খপন রেঁটী কে প্বছু। ও জে কহতী হমহুঁ সৈহ কহরঁ।" রঁহ্ত দেব ধবি রাতারবণ শাঁত বহন।

জখন কনিয়াঁ ভবি গছ্ছ কানি অপন মনক দর্দ রঁমা নেনথি ত' কহননি: "হিনকা হমবা সঁ কোনো সিনেহ নহি ছনি। ওা মাতা-পিতাক গজ্জত হেত্ত রিরাহক স্বাঁগ কেনে ছথি। হিনকা হমবা সন সামান্য নহি আধ্নিকা চাহী জে হিনকা সঁগ মহানগব মে হাথ-মে-হাথ থামনে স্বছন্দ ঘ্মি সকএ। ওা হমবা সঁ কোনো তবহক সম্বন্ধ নহি বাখয চাহৈত ছথি। উঁনষ্ঠৈ হমবা সঁ জতেক জন্দী হো হ্মক্তি পাবৈঁ চাহৈত ছথি। রেদমংত্রক উঁচাবণ সঁগ জে পনী রঁনেননি তকবা পানন কবৈত অপন অধিকাবক ভার জগবৈঁত হম কিছএ ক্ষণ পূর্ব হিনকা দেহ দিস জএরাঁক অনস্থান প্রযাস কএন তকব পবিণাম দেখ্।" ওা কহৈত অপন ছাতীক ও হিস্সা দেখা দেনথিন জতএ আদবণীয সাহিত্কাব অপন ঘ্সাক নির্দয প্রহাব কেনে ছনাহ। নিনাহ-স্যাহ ওহিনা দেখা বহন ছননি। এক ক্ষণ মে সাহিত্কাব মহোদযক অসনী রূপ রাঁহব আরিঁ গেন ছননি। ওতয উঁপস্থিত মহিনা সভক হৃদয কাঁপি গেননি। অনর্থ ভ' চ্কন ছ্ন। একব কতেক রিকষ্ঠ রূপ ভ' সকৈত অছি এহি পব কিযোক নিশ্চিত নহি ছনী।

অংত মে কন্যাক মাএ থোড়কে গম্ভীব হোগত অপন জমায নগ নহুঁ-নহুঁ গেনিহ। স্থিবে সঁ কান নগ ফ্সফ্সা ক' রাঁজয নগনী:

"পাহ্ন! সবঁ কিছ ঠীক নে? ওা ছৌবী কোনো গনত রাঁত ত' নহি কহি দেনকন্হি? চাবি ভাও মে অসগবি ছৈক নে, তাহিঁ কনি ছিড়া যা গেন ছৈক। ওনা মনক রঁড় শ্বঙ্খ ছৈক। জে বহন সে হ্মহঁ পব কহি দৈত ছৈক।"

সাহিত্কাব নিবাকাব ভেন সবঁ রাঁত স্বনৈত বহনা। অংত

मे सास्व पूछलथिन: "अगव कोनो त्रुटि छनि त' बाजथि ? हम सब हिनकव सब माँगक पूर्ति अपन हैसियत हिसाबें कवक प्रयास कवबनि।"

गम्भीव साँस लैत साहित्काव ठाढ़-पठाढ़ बजला:

"देखू ! ई विवाह नहि चलत। हिनका सँग नहि हम खुशी बहि सकैत छी आ ने येह बहि सकैत छथि। हिनकव सोच आ हमव सोच मे कोनो साम्य नहि अछि"।

सब बात जेना एकहि साँस मे साहित्काव महोदय बाजि गेलाह।

सास्व अपन माथक ममत्वक कावणे ग्वम सधने बहली। फेव बजनाइ शुरू केलनि: "देखथु पाहुन ! ई ब्राह्मणक बेटी छैक। एना कोना हेतनि ? विवाह एक कें कहैत अछि सात-सात जन्मक सम्बन्ध छैक। उठथु आ दुनू मिल क' बहथु।"

बेटी दिस तकैत माए बजली: "सोना, एना नहि चलैत छैक जीवन। दुनू गोटे हिल-मिल बहू। सब ठीक़ नीक बहत। जाउ घव।" ई कहैत माय बलपूर्वक बेटी कें पाहुन सङ्गे घव दिस ल' गेलिह। आब सब किछु सामान्य भ' चुकल छल। घव मे आगि आ घी केव समिधा एकत्रित छल। केवल होम कवबाक मंत्र फुकक प्रयोजन छल। ई प्रयोजन कन्याक माए पूवा केलनि। अग्नि स्वर्गंधित भ' धू-धू पजवए लागल। दू देह एक भ' गेल। साहित्काव महोदय कें एहि ब्याहता मे आधुनिका देखाय लगलनि। दुनू मस्त भ' गेलाह। ओहि दिन एक आव बात भेल। प्रेमक अग्नि ततेक प्रबल छलनि दुनूक जे ओही बाति आ क्षण नायिका कें

গর্ভ ঠহবি গেননি। রিবাহক, ওহি তবহেঁ এক উঁদ্দেশ্য পূবা ভ' গেননি।

সোমে সান দ্বিবাগমন ভ' গেননি। জহিয়া সঁ নাযিকা ওপন সাস্বব ওএনিহ তহিয়া সঁ সাহিত্যকাব ফেবো ওপন উঁগ্র রূপ মে ওারি গেনাহ। মাবি–পিঁট শ্বরু ভেন। কখনো উঁডা সঁ ত কখনো রেঁন্টে সঁ। কহিযো–কহিযোঁ ওানো চীজ় সঁ প্রহাব কবৈত বহনা। সংগতি সাফে বঁন্দ। পূর্ণ রিবাম। যাতনা ওবাঁধ গতি সঁ চনৈত বহননি। এক সাহিত্যকাব ওপন ক্ষণ্ডত্ব সঁ দোসব সাহিত্যকাব নেন সামগ্রীক ওবিওন কবৈত বহনা। নাবীক শোষণ হোগত বহন। শোষিতাক গর্ভ মে শোষিতক রীজ পনপৈত বহন। রিনাশিক ক্রিযা মে নির্মাণিক প্রক্রিযা ওপন স্বরূপ পকবৈত বহন।
কোনহ্না ওপন সাস্বব মে বহৈত নাযিকা এক পুত্রীক জন্ম দেনীহ। পতি সঁগ স্থিতি নর্ক জকাঁ ভ' গেননি। বঁহ্ত যনে কেনীহ হৃদা ওসহফনতা হাথ নগননি। যাতনা সহৈত–সহৈত তন –মন জবাঁব দ' দেনকনি। সাস্বব সঁ নৈহব ওারি গেনীহ। কেশ চননৈক।
ওহি রীচ সাহিত্যকাব ওপনা সঁ 18 রর্ষক ছোঁট নড়কী সঁ চ্পে–চাপ রিবাহ ক' নেনাহ। ককবো কানো নে নাগয দেনাহ। ডব ছনি নৌকবী চনি জেতনি। নাম বঁদনাম ভ' জেতনি।

বাঁদ মে রিধিবত তনাক ভ' গেননি। ওাব জে কেনা সে কেনাহ। এক নীক কাজ জরূব কেননি জে ওপন জন্মন রেঁটীক রিবাহ ওপন ওবজন পাওা সঁ নীক জকাঁ কবা দেনথিন।

हुनक पत्नी सेहो अपन जीवन अपने जकाँ जिबैक कोशिश करैत छथि त' लोक हुनका नीक-अधलाह कहैत छनि। यैह थिक सामाजिक मर्यादा। यैह थिक महानता। साहित्यकार महान भेल छथि। नारी चेतना, साहित्य आ संसार केर बात करैत छथि। एक दू आधुनिक आ तथाकथित विदुषि हुनकर सबँ ठाम आ फूठाम बुझैतो हुनका हँ मे हँ मिलबैत छथि। रविन्द्र साहित्यकार लोकनि क्षणिक लोभे हुनका सङ्गे घुमबैत रहैत छथि। हुनक यशक झंडा फहरबैत रहैत छथि।

हालहि मे एक नवोदित साहित्यकार केँ एहि तथाकथित महान साहित्यकारक पूर्व पत्नी जे आब तलाक श्रद्धा आ पवित्रताक सैंग सँ जानल जाइत छथि, भेटैलथिन्ह। नवोदित साहित्यकार हुनका लग गेलाह। अपन परिचय एक साहित्यकारक रूप मे देलनि। पवित्रताक दर्द साहित्यकारक प्रति घृणा बनि ज्वार-भाटा जकाँ फूटि पड़लनि। अपन बनाउँज खोलि एक-एक दागक प्रदर्शन करैत बजली: "कहीं एहेन साहित्यकार त' नहि छी अहूँ जे अपन पत्नी सँग जनान जकाँ व्यवहार करैत छी।" जखन ज्वाला फूटि चुकैल बहलि त' अनेक तरहक नीक अधलाह बात सेहो कहि देलथिन, जे कोनो नाजायज नहि रहैक।

बात एतहुँ कहाँ समाप्त होइत अछि। साहित्यकार अपन दोसर पत्नी केँ सेहो यातना मे रखने रहैत छथि। मारैत-पीटैत छथि। आधुनिका सबँ सङ्गे घुमबैत छथि। खूब साहित्य लिखैत छथि, खूब भाषण करैत

ছথি। সমাজক এক তরঁকা এহি মহাপতিত কেঁ আগক◌াঁন রঁনা বখনে আছি। হ্নক প্রথম পনী কেঁ পবিহঞা আ ফনক্ষণা কহৈত আছি। একবা কী কহী ? ঞ রাঁত পাঠক পব ছোড়া দৈত ছী।

পবিহঞাক নিখন আ ঐতিহাসিক স্বৰূপক কী রাঁত কবী, অপন আঁখি সঁ অনেক স্বৰূপ দেখনে ছী। কতৌ পবিহঞা সম্বন্ধী বহনি ছথি ত' কতৌ পবিহঞা রঁনরেঁ রঁনা। কতৌ পবিহঞা ত' কতৌ দ্দৈরক মাবনি পবিহঞা।

এক উঁদাহবণ রিচিত্র আছি জে সমাজক মানশিকতা কেঁ আঙনা দেখরৈঁত আছি। সে কী ? ঞ কথা প্রাবম্ভ হোগত আছি এক অতি সামান্য পবিরাবক ঘরক সঁ জে অপন মাতা-পিতাক এসগব সংতান ছনা। B. Com কবৈত দেবী দক্ষিণ মে কতৌ চায রাঁগান মে ডেপ্যুটী মৈনেজব'ক নৌকবী নাগি গেননি।
হ্নকা গামক রঁগনে কেঁ গামক এক কন্যাগত জিনকা 4 নড়কী মাত্র ছননি, নীক পৈসা দহেজ দএ অপন জেঠ রেটী সঁ রিরাহ কবা দেনথিন। কন্যাগত কিছু নহি অপিতু রঁহ্ত বাস হ্গস রাঁজন ছনা। নড়কী পঢ়নি নহিযে জকাঁ বহৈক। সাকাঙ্ক্ষি সেহো নহি, রঁঙ্কি কনি অকান জকাঁ। দেখরাঁ স্বনরাঁ মে হ্নদা অপূর্ব। বংগ-রিবংগক গহনা, রস্ত্র, প্রসাধন সঁ সজনি। রঁব কানিযাঁ কেঁ দেখৈত দংগ। চতুর্থী কোনা রিতনৈ সে রুঁমরেঁ নহি কেনাহ। চতুর্থী প্রাত অপনে সঙ্গ কোযরাঁটূব হনীমূন নেন রিদা ভেনা। জখন ওতএ গেনাহ ত' জ্ঞাত ভেননি জে নড়কী সাহে সাকাঙ্ক্ষি নহি ছৈক। নিহকর্ম তক কবরাঁক নীক সঁ চেষ্টা নহি ছৈক। আরঁ কী হো ?

तेसरे दिन रापस आबि गेलाह। सास्र आबि सास्र आ ससुर केँ सब खेबरि कहलथिन्ह। ससुर उत्तर देलथिन्ह: "अपने उदास नहि होउ पाहुन, अहाँक सास्र सब रीत रसँ देतीह।" ई कहैत ससुर दरबज्जा दिस चलि गेलाह।

सास्र लग अबैत नहुँ-नहुँ कहलथिन्ह: "पाहुन! ई मन छोट नहि करब। हम सब हिनकर बिबाह अपन दोसर बेटी सँ करा देबनि। दोसर एकरा सँ 2 बरखक छोट अछि। सर्वगुणसम्पन्न छथि हिनकर सारि।

श्रीमान मैनेजर साहेबक चानी। दिने सँ सारि पाहुन लग आबि गेलिह। सब किछु नार्मल। बहिनोइ सँग सब किछु करए लगलि जे एक पति-पत्नीक बीच बन्द घर मे अन्हार मे होइत छैक। अहि क्रम मे 7 मास बीत गेल। 7 मास मे सोल्हे साल द्विरागमन भेलनि। द्विरागमन मे सारि कोना अबितथिन? उपाय नहि छलनि। ताहि पत्नी एलथिन। गाम अबिते देवी नर प्रतोत्क असलियत सबकेँ लागि गेलैक। आब की हेतैक?

परिवारे मे किलको सबबेटी गरीब हदा अतीत स्वप्नवि। उतरत लड़कीक पिता बिबाहक निवेदन भेज देलथिन। श्रीमान मैनेजर साहेब बिसरि गेलाह जे ओ सात मास धरि अपन सारि सँग गुलछर्रा उड़बैत छला। सब रचन बिसरि गेला। सब मर्यादा धो-पोछिक चाटि गेलाह। अपन दुःखड़ा गबैत रहला। माए-पितियाइन सब अतरे कहथिन्ह: "धन करी एकरा जे सात मास धरि एहि अकान आ बकलेल कानियाँ सँग कोना रहितैक! एकरा आब शीघ्र अहि जंजाल सँ मुक्ति भेटैक चाही।"

অপনা প্রতি এহি তবহক সহানুভূতি পারি শ্রীমান মৈনেজব সাহেবঁ মনে-মন গদগদ ছলাহ। রিরাহ তয ভ' গেননি। প্রথম পনীক সবঁ সামান, রস্ত্র, গহনা, দ্রব্য-জাত বাখি বাতে-বাতী মাবি পীঠ ক' সাম্ব ভগা দেনথিন্হ। কানিযাঁ থোড়কে নিরেদন অরশ্য কেলথিন জে হ্নকো বহ' দেন জানি। হ্মদা কেঁ স্বনৈত অছি ?

আরঁ শ্রীমান মৈনেজব সাহেবঁক দোসব পনী হ্নকা ঙা আদেশ, নির্দেশ দ' দেনথিন্হ : "জাহি দিন অহাঁ পহিল পনী কেঁ অপন ঘব ঘ্সা নেবঁ তাহিযে দিন হম মাহ্ব খা আমেহৃা ক' নেবঁ। "
মৈনেজব সাহেবঁ একাএক এক পবম পনীভক্ত পতি বঁনৈত বঁজনা: "বাম-বাম ! অহাঁ কী বঁজৈত ছী ? রিরাহ সঁ আঙা ধবি হম একব শবীব নহি ছূন। আরঁ ঘব ঘ্সেবাঁক কোন প্রযোজন ? "

মৈনেজব সাহেবঁ কেঁ রংশ বৃক্ষ দোসব পনীক সংতান সঁ হোময নগননি। রেঁঠী-রেঁঠা-রেঁঠী। সবঁ হবেক ছহ মাস পব গাম আরঁথি। গাম অরিতহিঁ নহি জানি কোনা প্রথম পনী জকবা অড় াস-পড় াসী সবঁ রিযহ্তী কঠক বঁ্নি জাগক। বাতি ক' আরি জাগক। হ্মদা, ভোজন ত দূব মৈনেজব সাহেবঁ কেব মায পিতিযাগন সবঁ সমান ছীন মাবি-পিঠ ক' ভগা দৈত ছলথিন্হ। রেঁচাবী বস্তাক ভিখমংগী বঁনন অছি। হ্মদা কিযোক মৈনেজব সাহেবঁ কেঁ গহো নহি কহি সকননি জে ওকবা অপনা ঘব পব কম সঁ কম অন্ন-রস্ত্র দিযৌক। আসবা দিযৌক। ডঁপব সঁ বাঁপ-সংবঁধী সবঁ সেহো ওহি অভগনী পবিহৃঙা কেঁ মাবৈত পীঠৈত ছৈক। জীরন নর্ক বঁনন

ছৈক ।

এহি প্রকবণক জড়ি মে খগব চনী ত' এহি পবিহঞ্জা কেঁ পবিহঞ্জা রনেরেঁ মে প্রথম দোখ ওকব পিতা কেঁ ছনি । জখন হ্নকা র্ব্মন ছননি জে হমব রেঁটী এহেন খছি ত’ রিরাহ কথিনেন কবা দেনথিন্হ ? ওহি পৈসা সঁ ওকবা নেন কোনো বিহরিনিংটেশন সেন্টব খথরা কিছু খাবো ক' সকৈত ছনা । সে নহি কেননি । জখন জমায রেঁটী কেঁ ছোড়ি দেনথিন্হ ত' ওকবা জীরন নেন কোনো গঁতর় াম কবক ছননি ।

দোসব দোখ মৈনেজব সাহেরেঁ কেঁ ? খগব সাবি সঁ রিরাহ নহি কবরাঁক ছননি ত' সংরঁধ কোন কাবণে সাত মাস ধবি বখনা ? প্বনঃশ্চ, খগব দোসব রিরাহ কেনাহ ত' প্রথম পনীক সরঁ কিছু রাপস কথিনেন নহি ক' দেনথিন্হ ?

এহি প্রকবণ মে দ্নূ পক্ষক সমাজ সেহো ওহিনা পাতকী খছি ।

খন্বভরক কথা খনংত খছি । ককবা কহী ককবা ছোড় ী ? কহরেঁ তখনে রাঁত হবিছাযেত । রিনা কহনে কোনা র্ব্মরৈক ?

এক দৃষ্ঠান্ত হানে কেঁ খছি । সে কী ? এক র্যক্তি রিরাহ কেনাহ । রিরাহক এক রর্ষক রাঁদ কতৌং নৌকবী নেন গেনাহ । জে গেনাহ সে 3 রর্ষ ধবি এরেঁ নহি কেনাহ । সরঁ উঁপায ভেন । জগহ–জগহ নোক পহ্চন । থানা–প্বনিস মে বপর্ট নিখা দেন গেন । হ্মদা কিছু নে ভেন । খংত মে ওহি যরক কেঁ মাতা–পিতা হ্নক পনীক রিরাহ ওহি যরক সঁ ছোটে ভাঞ সঁ কবা দেনথিন । পবিরাব চনএ নগনৈক । স্ত্রী মানি নেনক

জে হমব প্রথম পতি আবঁ এহি সংসাব মে নহি ছথি, ত দেওব সংগ রিরাহ কব' মে কোনো হর্জ নহি। পহিন পতি সঁ এক নড়কী বহৈক। দোসব পতি সঁ এক বাঁনক। সবঁ কিছু পঠৈবী পব নিক সঁ চনয নগনৈক। কবীবঁ 9 বর্ষক বাঁদ একাএক ওহি মহিনাক জীরন মে ভূচান আবি গেনৈক। পহিন পতি কহি নহি কোনা কতএ সঁ রাপস ঘব আবি গেনৈক। অপন পনৌ নগ গেন। বাঁদ মে পতা চননৈক জে ওকব অন্বপস্থিতি মে ওকব ছোট ভাঙা সঁ রিরাহ ভ' গেন ছৈক পহিন পনৌ কেঁ। বেঁচাবী মহিনা দূ নার মে কোনা পৈব বখত ? বঁড়কা সমস্যা। পহিন পতি ওকবা পব অপন অধিকাব জতবৈক। দোসব পতি কহৈক জে হম ত' সবঁ চীজ় অরধাবি ক' রিরাহ কেনে বহী। দুনূ ভাঙা মে দ্বন্দ চনৈত বহনৈক। অন্তিম নির্ণয ঙা ভেনৈক জে মহিনাক প্রথম পতি দোসব কোনো নড়কী সঁ রিরাহ কবথু। জখন সে ভ' গেনৈক ত' মামনা স্বনঝি গেনৈক।

মিথিনা মে এহনো রিধান বহন অছি জে জাতি-মূনক নাম পব এক আদমী 20-25 টা রিরাহ ক' নৈত ছনাহ। এক দূ ছোড়ি অধিকাংশি পনৌ পবিহঞাক জীরন জীবৈত ছনী। পবিহঞাক অর্থ কেরন অন্ন-রস্ত্র-স্থানক তকনীফ অথরা সামাজিক মর্যাদে নহি অপিতু শাবীবিক, মানশিক স্বখ স রংচিত হএবঁ সেহো ভেন। জখন নাচাব ভেন অহি তবহক স্ত্রিগণ কিছু দোসব প্বরুষ দিস দেখৈত ছথি ত' সমাজ হুনকা ফনটা, নির্নজ্জ, অপরিত্র, ভ্রষ্ঠ, দুশ্চবিত্র আ নে জানি কী-কী কহৈত আবি বহন অছি ? কিনকো ডাঙন ত' কিনকো ডাহি কহি টৌর্চব কৈন জাগত ছনি। সমাজ বৌক বঁনন বহৈত অছি। ধনক গছাক পূর্তি ভ' সকৈত অছি, তনক গছাক পূর্তি কোনা

হএত ?

খাদী আ মিথিনা/মধ্ৱঁনী পেন্টিংগ কেব শ্বকআত ভেনা সঁ ৰঁহ্ত পবিৱঞা অপন আর্থিক মর্যাদাক বক্ষা কবৱাঁ মে সফনং বহনি ছথি। পেন্টিংগ মে পদ্মশ্রী গংগা দেৱী, গোদাৱবী দত্তাক কথা সবঁকে বূঁঝন অছি। খাদীক আগমন সঁ কতেকো পবিৱঞা অপন অন্ন, বস্ত্রক উঁপার্জন কবৱাঁ মে সফন ভেনী। অপন সোচ, অবমান, সপনা, সৃংগাব সবঁ কিছু খাদীক তাগ মে দেখনাও শ্বৰু কেননি। কনামেকতা অপন পবাকাষ্ঠা পব পহুঁচ গেন। মিথিনাক সূতী খাদী দেখৈত-দেখৈত সমস্ত ভাবত মে অপন মহিনী, কনাকাবী আদি গুণক কাবণে প্রসিদ্ধ ভ' গেন।

হম মানৱশাস্ত্র, কনা-ইতিহাস আ মানৱাধিকাবক ছাত্র বহন ছী। আদিৱাসী আ গ্রামীণ সমাজ মে কাজ কবৈত আবি বহন ছী। আদিৱাসী সমাজ মে কোনো কাবণে অগব পতি-পত্নী মে নহি পটৈক ত' পতি-পত্নী দূনূ কেঁ ই স্বতংত্রতা ছৈক জে অপন জীৱনসাথী কেঁ ছোড়ি দোসব তাকি নএ। এহি সঁ পবিৱঞা প্রথা এহি তবহে ওহি সমাজ মে প্রভাৱী নহি ছৈক জাহি তবহে অপনা সমাজ মে।

এক বাঁত আবো হমবা অচবজ মে ডানৈত অছি। নোক জাহি মে স্ত্রিগণ্ন সেহো সম্মিনিত ছথি, সভ কিযোক অহি তবহক বিধানক পবিচানন নেন প্ৰুৰুখ সঁ অধিক দোষ স্ত্রী কেঁ দৈত ছথি। জখন কী সহ ই অছি জে পিতৃসত্তামেক সমাজ অপন জান ঐনা নে বিছেনে অছি জাহি মে সামান্য কেঁ কেঁ প্ৰছৈত অছি আধুনিকা আ

পঢনি মহিনা সেহো ফঁসি জাগত ছথি। ওঁত মে ওতরেঁ কহবঁ জে পবিহওো স্ত্রী সমাজক সমস্যা নহি ওছি। ওা মানরক সমস্যা ওছি। এহি পব গংভীব বঁনক জৰুবত ওছি। সবঁকেঁ এক সংগ ওারি সংগোব কবৈত ওহি সমস্যাক নিদান নিকনবাঁক ওছি। ওহি ওভিশাপ কেঁ সমাপ্ত কবক ওছি। সে ভেন তখনে হম সবঁ গর্ব সঁ কহি সকৈত ছী জে হম সবঁ প্রগতিক পথ পব বঁঢ় বহন ছী।

গৌবী চোবনী, গৌবী ডাগুন ওা গৌবী ছিনাবি: মধ্শ্রাবণী কথা কেব দ্বন্দ্ব ?

মধ্শ্রাবণী কথা ওা পাবঁনি মন্বক্থ ওা প্রগ্রতি, নোক ওা শাস্ত্র, স্ত্রী ওা প্রুক্খ,বৃঁঢ ওা নর, প্রেম ওা কেনি, পাবিস্থিতিকী সংত্তনন কেব সহজ ৰুপে মিথিনাক ওদ্ভুত পবংপবা ওছি। একব জতেক চর্চ হো সে কম। এহি পাবঁনি কে, একব সবঁ কথা, উঁপকথা, প্রসংগ, উঁপ-প্রসংগ কে নীক সঁ বুঁ্মনাও, কথা কে মিথিনাক রিভিন্ন ক্ষেত্র মেঁ উঁপনব্ধ ওঁতব কে সংকনন, ওকব ঘমর্থন,

সমাজশাস্ত্রীয–মানরশাস্ত্রীয–মনোরৈজ্ঞানিক রিশ্লেষ্ণ জরুবী অছি। দুর্ভাগ্য সঁ গতিহাসকাব, সমাজশাস্ত্রী, মানরশাস্ত্রী, মনোরৈজ্ঞানিক আব–ত–আব সাহিত্যকাব নোকনি সেহো একব রহুত রিরেচনা নহি ক সকননি অছি। ওা চিংতাক রিষয অছি। মানরশাস্ত্র মেঁ এক শব্দ হোগত ছৈক "enculturation" জকব অর্থ ভেল জে নোক কোনো চীজ, নূবি, জ্ঞান, ভার, পবংপবা আদি স্কূল অথরা কলাসরুম অথরা কোনো রিশেষ শিক্ষক যা শিক্ষিকা সঁ নহি রঁল্কি নোক র্যরহাব কে দেখৈত, ওকব অনুশবণ কবৈত রিনা রুঝনে আ প্রযনে কেনে সিখনে জৈত অছি। নহি সিখরঁনা/রঁানী কে আ নে সিখারঁয রঁনা/রঁানী কে একব রিশিষ্ঠ ভান হোগত ছৈক হ্মদা ওা সামাজিক জ্ঞান কে এক পীঢ়ী সঁ দোসব পীঢ়ী মেঁ হস্তাংতবিত নির্রিঘ্ন রূপ সঁ হোগত বহৈত ছৈক – চবৈরেতি–চবৈরেতি। অপন অল্পজ্ঞান সঁ হ্মদা মৈথিলী সংস্কৃতি কে সিনেহ কে কাবণ মধ্শ্রারণী পব হম কিছু কাজ ক বহল ছী। প্রতিদিন নর রাঁত জ্ঞাত হোগত অছি। রিরেচন নর দিশা দিস সংকেত কবৈত অছি। গম্হব অপন মায নগ প্বনঃ তীন দিন ধবি অহি কথা কে রুঝরাঁক প্রযনে কৈল। নাগল, ওা কথা আ পারঁনি ত প্বরুখ কেব পূজাক একাধিকাব কে সোঝে–সোঝ চুনৌতী দ বহল অছি। কথা স্বননিহাবি মহিলা, কথা কহনিহাবি মহিলা, কথা কেব সামগ্রী, রিধ, রিধান, সরঁ কিছু রঁতারঁয রাঁনী মহিলা, প্বরুখ মেঁ মাত্র অন্তিম দিন রব আ ওহো মহিলা কে গসাবা পব চলযরঁনা যংত্ররত প্রাণী! রাঁকি সরঁ চীজ় মেঁ প্বরুখ কে এন্ট্রী রঁন্দ। কিছু নোক এক প্রশ্নউঁঠোননি। ওা জিজ্ঞাসা পহিনে রঁড় প্রভারিত নহি কেনক সোচনহুঁ, কথি নেল ঘমর্থন করু ?

নেকিন এখন ভেন জে থোড়কে সোচী জে আখ্রি ব ঐনা কিযৈক ছৈক – গৌবী আ ছিনাবি ?

একবা কোনা কহী ? জৌঁ শাস্ত্র ধেনে বহবঁ ত একব উত্তব অসংভব। ধর্মাধিকাবী সবঁ আক্রমণ কবতা। নোক সঁ কববঁ ত সমাধান কে সমিপ আবি সকৈত ছী।

নোক আ শাস্ত্র মেঁ এক অংতব স্পষ্ঠ ছৈক – শাস্ত্র ফ্রেম মেঁ বঁদ্ধ গাঁঠ সনক বাঁন্হন ছৈক। ওহি ফ্রেম সঁ বাঁহব এবাঁক কল্পনো অসংভব। ঠীক একব রিপবীত নোক ফ্রেম মেঁ বহৈত অছি নেকিন আবশ্যকতা ভেনা পব ফ্রেম সঁ বাঁহব এবাঁমে মেঁ কনিকবোঁ সংকোচ নহি হোগত ছৈক।

নোক প্রেম মেঁ ভক্ত আ ভগরান মিত্র জকাঁ, নৌকব মানিক জকাঁ, প্রেমী–প্রেমিকা জকাঁ ব্যরহাব কবৈত অছি আ ওহি ব্যরহাব মেঁ শাস্ত্রক গুণ, শিক্ষা, সংস্কাব সম্মিনিত বহৈত ছৈক। নোক ভগরান কে আন নহি অপন বুঝৈত অছি। অপন নহি অপন পবিবাবক মনুখ বুঝৈত অছি। সবঁ নিবাকাব সবঁ গুণে সাকাব ভ জাগত ছৈক। ভগরান নোক মেঁ মনুখে জকাঁ ব্যরহাব কবৈত ছথি। ই বাঁত শাস্ত্র মেঁ সংভব নহি।

নোক মহাদেবঁ কে “উগনা” বঁনা দৈত অছি। সবঁবী নোক অছি জে অপন নিশ্ছন প্রেম মে বাম কে আঠি বৈব খুআবঁয মেঁ সংকোচ নহি কবৈত অছি। সধনা জাই ভগরান কে পহিলে ভোজন কববৈত অছি তখনে অপনে খাগত অছি। নিংগাযত সমাজ কে এক মহিলা হমবা

कहलक: "देखू, महादेवँ के ने माय ने पिता; ने भाऊ ने बँहिन ! बँचावे बाँल रूप मे हमरा लग हमर गाय केव बँछड़ा । बँनि हमर गौशाला मे खूछैमन बहैत छथि । अगव सर्दी भ गेलनि, नाक सँ पानि बँहै लगतनि त के पोछतनि ? के तेनक मालिशी करतनि ? चन्द्र छोड़ू सबँ के हे बाँडुँ महादेवँ । आओ सँ हम अहाँके अपन बँटौं बँना लैत छी । हम तेन-ञ्ख क देवँ, नाक पोछि देवँ, काढ़ा पिया देवँ" ।

सबँ सँ पैघ बाँत ओ जे ओ महिला निर्विकाव भाव सँ बँजैत छनि । जे बँजैत छनि सैह कवबाँक ओछा सेहो छनैक ।

ओ भेल लोक अथवा लोक के शक्ति । एहेन बाँत अथवा व्यवहाव शास्त्र के ज्ञाता अथवा विद्वान/विदुषि नहि सोचि सकैत छथि ।

आबँ बाँत कवी मधुश्रीरणी पावनि आ कथा मे ओ प्रसंग जाहि मे गौवी लेल छिनाबि शब्द के प्रयोग कैल गेल अछि ।

कथा के अनेक स्वरूप अछि । लेकिन सबँ स्वरूप मे छिनाबि शब्द के प्रयोग कैल गेल छनि ।

मधुश्रीरणी के प्रयोजन नव विवाहित लड़की के जीवन के सबँ किछु के व्यवहाविक ज्ञान देनाओ अछि । व्यवहाविक ज्ञान मे शास्त्रीय ज्ञान सम्मिलित छैक ।

अगर मधुश्रावणी के कथा के सब प्रसंग आ उपकथा के देखल आ गुनल त लागत जे किछु बाँचल नहि अछि। एक गृहिणी के जतेक ज्ञान चाही सब किछु घोटि-घोटि एहि कथा के माध्यमे सिखा देल जाइत छैक। गौरी देवी के भूमिका के छोड़ि एक आदर्श स्त्री के भूमिका मे छथि जकरा सामान्य स्थिति मे अनेक तरहक परिस्थिति के सामना कोना करक चाही तकर प्रैक्टिकल ज्ञान भेटैत छैक।

एहि प्रसंग मे गौरी के भूमिका एक एहेन शिक्षिका के रूप मे छनि जे नारी मनक द्वंद्व के समाधान करैत छथि। महादेव के भूमिका एक एहेन पतिक रूप मे छनि जे पत्नी के भ्रम के दूर करैत छथि, अपन पत्नी के सम्मान करैत छथि आ हुनक सम्मानक आ शीलक रक्षा करैत छथि। संगहि महादेव गौरी के मर्यादा के ज्ञान सेहो करबए चाहैत छथि।

एहि सम्पूर्ण उपकथा मे स्त्री आ पुरुष एक दोसरक पूरक छैक। दुनू के एक दोसरक मर्यादा के चिंता छनि। गौरी तीन स्वरूप - डाइन, चोरनी आ छिनारि - मे इ संवाद स्थापित करय चाहैत छथि जे शंका आ जिज्ञासा मनुखक प्राकृतिक गुण छैक। एकर प्रमाणिकता के परीक्षा करब अनिवार्य। दोसर दिस महादेव अपन [illegible] सँ इ प्रमाणित करय चाहैत छथि जे पति-पत्नीक संबंध विश्वास पर टिकल रहैत छैक। एहि विश्वास के सम्मान आ रक्षा करब दुनू के सामूहिक जिम्मेदारी होइत छैक। अविश्वास सँ संबंध टूटैत छैक।

राँत गौरी आ शिव के होइत छैक ताँहि उपकथाक विषय वस्तु ओहने छैक। महादेव तंत्र के जनक छथि। ताँहि राँत डाइन के भ वहन छैक। गौरी डाइन रँनय चाहैत छथि। महादेव ई कहैत छथिन जे ई कार्य सभक नहि छैक। गौरी के दक्षिण दिशा के गाम मे जेराँक नेन मना करैत छथिन। गौरी कोना मानती? सिखनाइ शुरू करैत छथि। विना कहने महादेव साक्षी बनैत सभ क्रिया के देखैत अपना कंठ्ठान मे नेने बनैत छथि। आ जखन गौरी चुपचाप डाइन केव सभ मंत्र पढ़ि सिख जाइत छथि त गौरी अपन पुत्र गणेश आ कार्तिक के कोढ़ करेज देखै लगैत छथि। आर महादेव गौरी के पकड़ि लैत छथि आ कहैत छथिन: "हद भ गेल? हमरा मना केलाक बादो अहाँ गेलौं दक्षिण कोण मे?"तामसे भेड़ महादेव कहैत छथिन जे पूरा तंत्र डाहि देथिन। तखन गणेश एक–एक मंत्र लिखने जाइत छथि आ कार्तिक डाहने जाइत छथि। गौरी के होइत छनि जे तंत्र कम सँ कम मूल रूप मे बँचि जाएक। सारँव मंत्र मात्र अढ़ाइ आखर के होइत छैक जकरा कातिक सँ चुटकी मे चोरा लैत छथि। चोरबाँक उद्देश्य मंत्र अथरा परम्परा के रक्षण छैक आर किछु ने। हमरा एना बुझना जाइत अछि जे एहि प्रसंग के प्रासंगिकता एहि राँत मे छैक जे एक सफल गृहणी के सभ तरहेँ अपन घर आ गृहस्थी के रक्षा करक चाही।

आर गौरी चोरनी छथि ताहि प्रकरण पर आबि। बड्ड रोचक प्रकरण अछि। आ एकर आधार सेहो गौरी तैय्यार करैत छथि। गौरी महादेव सँ आग्रह करैत

ছথি জে খগব কিযোক চোবী কবৈত খছি, কিম্বা ছিনবপন কবৈত খছি ত ওকবা শবীব মে কিছু এহেন চিন্হ খঁকিত ভ জৈক জাহি সঁ জন–সামান্য কে ঙা সিখ ভেটৈ জাগক জে এহেন কাজ নহি কবী। মহাদেৱঁ না–ন্বকূব কবৈত গৌবী কে নিৱেদন মানি নৈত ছথি।

এক বেঁব প্বনঃ গৌবী মর্যাদা কে নাঁঘেত ছথি খা মহাদেৱঁ কে মনা কেনাক বাঁদ এক গাম মেঁ ভাগৌ চোবী কবৈত ছথি। নিশান কে ৰূপ মে জহিনা–জহিনা গৌবী ভাগৌ চোববৈঁত গেনী তহিনা–তহিনা নাগড়ি বঁঢ়ৈত গেননি। জখন গৌবী কে ভান হোঙত ছনি ত মহাদেৱঁ সঁ নিৱেদন কবৈত প্বনঃ ওকবা সমাপ্ত কবয কহৈত ছথি। ফেব হোঙত ছনি কনিক খবশেষ চিন্হক ৰূপ মেঁ বহক চাহী। খা কহৈত ছথিন জে নিশান মাত্র ঙা জানবব মেঁ হোবঁক চাহী। সৈহ ভেন।

খাবঁ ছিনাবি বঁনা প্রকবণ মেঁ খবৈঁত ছী। এক বেঁব প্বনঃ মহাদেৱঁ কে মনা কেনাক বাঁদ নহবি কাত মেঁ গেননি। মহাদেৱঁ মান্নাহ বঁননা। নার পব বাশ্তা কষ্টৈত কান মান্নাহ গৌবী কে কখনো গান ছবিঁ নৈন। কখনো চুঙ্খী কাটি নৈন। ভার উঁত্তজক ভেন গেননি। জেনা–জেনা কেনি ভার মে গৌবী মগন ভেনী তহিনা–তহিনা হ্নকব মাথ পব সিংগ বঁঢ়ৈত গেননি।

মন্নাহ জান খসেনক। গৌবী মাছ বিঁছননি। একব ফাযদা উঁঠবৈঁত মন্নাহ গৌবী সঁগ এমহব–ওমহব কবৈত কেনি ক্রিযা কে সেহো খানঁদ নহি–নহি কবৈত নৈত বহন।

केनि होगत गेननि आ सिंघ बॅढ़ ैत गेननि। आबॅ गौबी के होशे एननि : "हे भगरान! ई की भेन ? आबॅ की हैत ? ”

यैह सोचैत गौबी अपन सिंघ के साड़ ी सँ झपैत गेनी। मुदा सिंघ बॅढ़ ि ते गेननि। अंततः महादेबॅ सँ निरेदन केलिथन: "गनती भ गेन हमबा सँ। ई मनहबॅा अपन सीमा नाघि गेन। छू-छाप हमब प्रतिशोध के बॅादो कबिते बहन। एकबा केनि कहनाय उँचित नहि। गनती सँ हम कहि देनौं जे चिन्ह द दियौक। एकब उँपाय अहाँ बॅताउँ ? "

महादेबॅ कहनथिन: "हे गौबा, हम त कहने बही अहाँके जे निशान के चक्कब मे नहि पक। मुदा अहाँ जिद ठानि देनौं जे द दियौक। नेकिन अहाँ चिन्ता जूनि कक। ओ मनहबॅा कियौक आब नहि छन। हम बही। ताहिं अहाँ छिनाबि नहि भेनौं" ।

महादेबॅ बॅजिते बहननि: "हमबा बॅुझा गेन जे अहाँ तथ्य के जानय चाहैत छी। हम सोचनहुँ, से त ठीक मुदा कहीं उँच-नीच भ गेन त की हैत ? सैह सोचैत स्वयं मनहबॅा बॅनि अहाँ नग गेन बही। अहाँक चबित्र बॅाँचन अछि। अहाँ अनेबे चिंता जूनि कक" ।

गौबी के भेननि जे ओ अनेबे महादेबॅ पब शंका केननि। कहनथिन गौबी: "हे महादेबॅ! हमबा सँ गनती भेन। आबॅ अहाँ एकब उँपाय कक। सिंघ त

कोनादन नागि बहल अछि" ?

गौरी दिस देखि हँसैत महादेव आर सिंघ के समाप्त करय लगला। गौरी कहलथिन :"एक काज करू, कनि नाममात्र सिंघ बहय दियौ जे मृतम्नुरन मे जानरब के सिंगाब रनत"। गौरी के रातक सम्मान करैत महादेव नाममात्र के सिंघ बहय देलथिन जे कथाक अन्नसाव आजुक जुग मे जानरब सव मे भेटैत अछि।

लोक व्यवहाब के अन्नरूपे अगब कथा के विवेचना करव त लागत जे गौरी एक सामान्य हाड़-मासक महिला रनि शिक्षा दैत छथिन। गौरी कदाचित सव महिला के ओ सिख दैत छथिन: "एखन धवि जे गनत-सनत केनौं से विसबि जाउँ। आर अपन दाम्पत्य जीवन मे संनग्न होउँ। पति-पत्नी के बीच आपसी प्रेम, विश्वास रनन बहक चाही। इतिहास के छोड़ि वर्तमान आ भविष्य के चिंता होरक चाही"। शास्त्र केव गौरी भने एहेन रात सोचि नहि सकैत छथि, लोकक गौरी अपने समाजक महिला रनि समाज के जन सामान्य महिला के मानशिक अवस्था के देखरैत चोवनी, डाओन आ छिनावि रनि एक नव सिखक परम्परा स्थापित करैत छथि। एकव नाम जे द दी – यथार्थवाद(r e al i s m), लोक परंपरा केव शैली, व्यवहाविकता, प्रकृत-प्रवृत्ति के समावेश अथरा आवो किछ। समग्र रूपे ओ अद्भुत परंपरा अछि।

हाँ, मिथिला मे मधुश्रावणी पावनि केएक रात कनि कचोटै करैत अछि आ एकव सार्वभौमिकता पव भने खिड़की

দোগে কথিনেন নহি হ্মদা চৈনেঁজ কবৈত খছি: “ঞা হ্মন কাবণ সঁ মিথিনা কে সৰ্ব জাতি মেঁ সমারিষ্ঠ, নহি ভ সকন খা ব্ৰাহ্মণ মাত্র মেঁ ন্বকাযন বহি গেন ? ” ভনে ঞা প্রশ্ন ছোট নগৈত ছো নেকিন একব উঁত্তব দেনাঞা খতেক সহজ নহি খছি। উঁত্তব তকনা সঁ একব এক নর খাযাম ঠাঢ় ভ সকৈত খছি ?

পূবা কথা স্বননাক খা রেঁব-রেঁব মনন খা রিরেচন কেনাক বাঁদ খহি নিষ্কর্ষ তক যাত্রা কৈন. পাঠক কে ভারক প্রতীক্ষা বহত।

খাভাব: খপন মাতা শ্রীমতী শিরদ্নাবী দেরী কে কহন কথা কে খাধাব পব এহি প্রসংগ পব চর্চা কএনহুঁ খছি।

<u>নঘ্কথা- প্বকষক নহি রিশ্বাসে</u>

খাশ্বতোষ গোড্ডা সঁ ছনা খা সৈনিক স্কূন তিনৈযা সঁ 12রী পাস কেনাক বাঁদ দিল্লী রিশ্বিদ্যানয মে বী এস সী মে নামাঁকন নেনে ছনা। পঠবাঁ মে তেজ খা খপনা রিষয কে প্রতি সাকাঁক্ষ ছনা। ভাষা মে বঁহ্ত নিক পকড় ছননি জাহি কাবনে শিক্ষক খা রিদ্যার্থী মে বঁহ্ত চর্চিত ছনা। শর্ষ্ক কেব প্রযোগ, ওকব উঁচাচবণ, নানিহ সৰ্ব কিছ মে রেঁজোড় ছনা খাশ্বতোষ। ঞা এক সামান্য মধ্যমরগীয পবিবাব সঁ ছনাহ। তীন ভাঞা – এক পৈঘ এক ছোট খা খাশ্বতোষ বীচ মে। খাশ্বতোষ কেব জেঠ ভায হিনকা সঁ তীন রর্ষ কেব পৈঘ খা ওহো সৈনিক স্কূন তিনৈযা কেব ছাত্র। হিনক পিতা ছোট ছীন সড়ক গনাদি কে মবম্মত কে ঠীকেদাবীকবৈত ছনথিন খা ঘব গনাদি সম্হাবক কাজ খাশ্বতোষ কেব মায জে কী চত্তব

গৃহ্ণী ছনথিন কবৈত ছনথিন। কহি নহি কথিনেন আশ্বতোষ কে সৈনিক অধিকাবী বঁনবাঁক ভুত নেনে সঁ সবাব ছননি। হ্নকব জীবন কেব এক মাত্র উঁদ্দেশ্য সৈনিক অধিকাবী বঁনবঁ ছননি। অপন কক্ষা কেব এক নড়কী চংদ্রকনা সঁ নহ্‌-নহ্‌ আশ্বতোষ কেব সামিপ্য ভ বহন ছননি। ওনা প্রাবম্ভ মে ও সামিপ্য সহজ আ পঠবাঁক জিজ্ঞাসা ধবি সিমটৈন নেকিননিত-নিত আগা আ প্রগাঢ় হোগত।

আশ্বতোষ জখন বী এস সী মে পঢ়ৈত ছনা তাহি ক্ষণ অপন ক্নাস কেব সবঁ ছাত্র সংগ ফীল্ড বর্ক নেন এক আমৌয প্রাফেসব কে সংগে গপ্পজবাত গেন ছননি। ওতয মনোযোগ সঁ কাজ কেননি। কবীবঁ 25 দিন বহনা। হ্নকা সংগে চংদ্রকনা সেহো ছনথিন। চংদ্রকনা সাববি, স্বনদবি ছনি। অতি সংস্কাববতী। চংদ্রকনা কেব পিতা ওনকম টৈক্স কেব কমিশ্নব ছনথিন। দূ ভাও কে বীচ অসগব বঁহিন। চংদ্রকনা বীচ মে – এক ভায জেঠ আ এক ছোট। উঁপব সঁ জেঠ ভায আও আ ভাউঁজ দূনূ আও আব এস আ ওনকম টৈক্স বিভাগ মে পদাধিকাবী। ক্দা অহি বাঁতক নেশো মাত্র ঘমন্ড নহি ছননি। চংদ্রকনা সামান্য বস্ত্র পহিবৈত ছনী। মেক উঁপ সেহো নাম মাত্র। অপন পৈঘ-পৈঘ আঁখি মে কাজব জরুব নগবৈত ছনী জে হ্নকা সৌন্দর্য কে কতেক গুণা বঁঢ়া দৈত ছন. চংদ্রকনা কেব পহচান হ্নকব সহজতা, নজ্জা ভাব, আ পঢ়াও মে সমর্পণ ছননি। আশ্বতোষ সংগ কাজ কবৈত-কবৈত নহি কহি কোনা চংদ্রকনা আশ্বতোষ সংগ প্রেম কবে নগননি। আশ্বতোষ কে সেহো এহি বাঁতক ভান জন্দী ভ গেননি।

রিনা রিনম্রঁ কেনে আশ্বতোষ সেহো অপন ঠোব হ্মসকিযরৈঁত চংদ্রকনা কে অপন প্রেমক স্বীঙ্কৃতি দ দেনথিন। চংদ্রকনা কে একাএক ভেননি জে সমস্ত সংসাব কেব খ্রু শী জেনা হ্নকা ত্তবত ভেঁট গেননি। মোন ভেননি জে মস্ত ভ সবিসো কে খেত সং ভবন খেত মে নৃহ্ ক সবিসরঁক পীযব হ্ন সং ভবন খেত মে ঘ্সরোঁ কেনী। দ্নূ হাথ আসমান দিস উঁঠেনী আ সিনেমা কেব গীত "চনতী ফিরূঁ উঁড়তী চনূঁ আজ গগন মে" গেনাওঁ শ্বরু কেননি। একৈ আখব কে রাঁদ নজ্জা আ হ্নকব সংস্কাব জেনা চংদ্রকনা কে হাথ পকডি বোকি দনি? থমি গেনী। ভেননি "ওঁ কী ভেন?" যৈহ সরঁ সোচৈত-সোচৈত নহ্-নহ্ চনয নগননি। কবীরঁ পাঁচ ডেগ চনন হেতী কী কনি দূব সং আশ্বতোষ কেব হাকরঁ স্বনেননি: "চংদ্রকনা, চংদ্রকনা? কত ছী?"

আরঁ চংদ্রকনা আবো সাকাংক্ষি হোওত ঝঁট দনি সবিসরঁক খেত সং রাঁহব আরঁয নগনী. নাজ হোম নগননি, "কহীঁ আশ্বতোষ হমবা হাথ উঁপব কেনে সবিসরঁক খেত মে গরৈঁত আ নচৈত ত নহি দেখ নেননি? হে ভগরাঁন! অগব দেখ নেনা ত কী সোচতা?" অহি তবহক ভার মোন মে রেঁব-রেঁব আরঁয নগননি। ডেগ ঝঁটঝাবগত খেত সং রাঁহব আরঁয কেব উঁপএ্রম কেনী। অহি রীচ আশ্বতোষ আরি গেনাহ অকচকাওত প্বছনথিন: "কী ভেন চংদ্রকনা! অহাঁ খেত মে কী ক বহন ছী? হম অহাঁ কে রঁগন রঁনা গাম মে কিছু জানকাবী নেরাঁক হেত্ত অপনা সংগে ন জায চাহৈত বহী।"

অকচকাওত অপন রস্ত্র আ ভার-ভংগিমা কে ঠীক

कहैत रहल अछैत चंद्रकला रजनी: "कोनो रात नहि। ओहिना सबिसर के फूल निक लागल त कनि भीतर खेत मे घुसि गेलौं। देखू ने कतेक सोभनगर लगैत छैक? दिल्ली मे की ई भेटैत?"

आशुतोष बिना किछु कहने अपन आँखिक सं हुनकर रात के हाँ कहलनि।

आर चंद्रकला रजनी: "चलू ने कल गाम चलक अछि? हम तैयार छी. हमर रेकार्डर, पेन, नोटबुक सब किछु हमरा लगे अछि।"
आशुतोष कनि रोमांटिक भ गेला। एहि क्षण चंद्रकला हुनका कनि अधिके स्वप्निल लगैत छलथिन। आगा रहैत चंद्रकला के हाथ अपन हाथ मे लैत कहलथिन: "हाँ, सबिसर के फूल त एहि खेत मे सबसँ बड्ड निक लगैत छैक। मोन त होगत अछि अहि खेत के बीच मे हमहुँ घुसी?"

चंद्रकला लजाएत रजनी: "ठीके घूस चाहैत छी अहाँ?"

आशुतोष: "अहाँ मोने की बुझे? रहुत मोन क बहल अछि।"

चंद्रकला: "ठीक छैक। तखन घुसू ने सबिसरक खेत मे हमरा लग कैमरा अछि। हम फोटो खीचैत छी।"

आशुतोष: "मुदा हमर एक शर्त अछि।"

चंद्रकला: “की शर्त” ?

आशुतोष: “हमरा संगे अहाँ चलू खेत मे। आ दुनू गोटे एक संगे प्रकृति सौन्दर्य, प्रकृति केर सजल रूप आ खेतक हरियर-पीयर स्वरूप के देखी, निहारी आ ओकरा संगे तारतम्य स्थापित करी”।
चंद्रकला लजा गेली। मुस्किये के अभिनय करैत बजली: “नहि-नहि अहाँ जाउ। हम की करब जा क ? ”

चंद्रकला के लज्जा भाव मे हाँ अथवा स्वीकारोक्ति केर अभिव्यक्ति स्पष्ट देखल जा सकैत छल। चंद्रकला के प्रेम मे मग्न भेल आशुतोष जेना चंद्रकला केर अंतर्मन केर भाषा बुझि गेला। बिना समय बरबाद केने चंद्रकला के हाथ पकड़ि खेत के भीतर जाय लगला। उन्मादित मोन सं नहि-नहि कहैत चंद्रकला आशुतोष संगे खेत मे विदा भेली। आशुतोष केर पकड़ जोर भेल गेलनि। चंद्रकला आशुतोष केर हाथक दबाब सं आनंदित छली। तिन-तिन अनुराग बढ़ल जा रहल छलनि। आशुतोष सेहो गदगद छला। दुनू खेतक तह मे घुसि गेलनि। आशुतोष एकाएक चंद्रकला के अपन बाहुपास मे जकड़ि लेलनि। नहि-नहि कहैत चंद्रकला लाजवंती केर पात जकां समटैल आशुतोष केर शरीरक अत्यधिक सामीप्य प्राप्त पाबि बैकुंठक सुख मे विलीन होमय लगली। बिना कोनो प्रतिकार केने अपना आपके आशुतोष के ऊपर न्योछावर भ गेली। एकरा कहैत छैक नैसर्गिक प्यार आ प्यार मे समर्पण। सघन खेत मे फेर दुनू के बीच सब किछु भेल जे स्थापित आ कमिटेड प्रेमी-प्रेमिका मे होइत छैक। हाँ,

अपन मोन के सरँन करबाँ लेल चंद्रकला आशुतोष के छाती सं सटैत,आशुतोष केर ह्रदय केर केश के जकरैत नह्–नह् कान मे अतेक जरूर कहलथिन: "आशु, अहाँ हमरा कहियो छोड़ब त नहि ? "

प्रेम मे – शरीर आ मोन दुनू – पागल आशुतोष झट्ट दनि कनि ठसकल स्वर मे बजला: "की कहैत छी चंद्रकला ? हम आ अहाँ आब कहियो कनो स्थिति मे अलग नहि हैब। हाँ ड सकैत छी अगर अहाँ के हम पसीन नहि आबि आ कनो अहाँ के पिता, भाउ, आ परिवार के स्टेटस बना भेटे जाय। "

चंद्रकला आशुतोष के एहि बात सं तमसा गेली। कनि रूसैत उत्तर देलथिन: "की कहैत छी आशु ? हमरा लेल अहाँ सबसँ उत्तम छी। अहाँ सफल बनि, असफल बनी, हम अहाँ संगे आनंदित रहब। आउ सं परिवार आ स्टेटस के बात नहि होबाक चाही। "
अपन गलती के अनुभव करैत आशुतोष बिना किछु कहने अपन कान पकरैत चंद्रकला सं माफ़ ी माँगि लेलनि। चंद्रकला सेहो फेर सं हुनक छाती सं सटि गेली। दू शरीर एक आमो बनि चुकल छल आ निश्छल प्रकृति केर कोरा मे बिहंसि रहल छल। ने कनो छल ने प्रपंच। ने शहर केर कोलाहल ने थोपल स्टेटस केर मर्यादा। निष्कपट, प्रांजल, शुद्ध, आ नैसर्गिक प्रेम। आधा घंटा कोना बीत गेलनि से पते नहि चललनि। एक त निरजन मे खेत दोसर दुपहरिया के रौद। किछोक नहि एलेक। आधा घंटा के बाद आशुतोष चंद्रकला के माथ, आँखि, गाल,

ठोब आ गबदनि मे च्म्मा नैत गदगद भेला। चंद्रकला कनो प्रतिकाब नहि केलथिन। अंत मे ओहो एक बेर आशुतोष के पकबि ठोब मे चुमि लेलथिन। फेब दुनू गोटे चकरा चकरी जकां हाथ मे हाथ देने खेत सं बाहब एलनि आ दोसब गाम दिस अपन फील्डवर्क लेल विदा भेलनि। भवि बस्ता गप्प कम केला कदा दुनू आब मे बन्ननि।

किछु दिनक बाद दुनू – आशुतोष आ चंद्रकला फील्ड-ट्रिप सं वापस दिल्ली विश्वविद्यालय आबि गेलनि। आब प्रति दिन चंद्रकला आशुतोष लेल किछु-ने-किछु जरूब नबैत छली। क्लास समाप्त होगते एक ठाम बैसनाइ, सिनेमा देखनाइ,निकला मे किछु खेनाइ, आर्ची गैलबी सं विभिन्न तबहक कार्ड कीनब ओहि मे अपन मोनक अभिव्यक्ति कबैत एक दोसब के देब, लेब कबैत समय भागन जा बहल छलनि। चंद्रकला केव शबीब के दोसबे बंगक चुहचुही आबि गेल बहनि। मस्त अलमस्त, कदा संयत भाव सं स्वन्दव स्वाभाव आ संस्काब सं। अन्वकवणीय, निक प्रेमक पबिभाषा या दृष्टान्त एकबे कहल जा सकैत छल।

समय अपन प्रवाह सं चलैत अछि। एकव गति पव ककबो नियंत्रण नहि। चंद्रकला आ आशुतोष बी.एस. सी. पास केलाक बाद एम. एस. सी. मे आबि गेलनि। आब चंद्रकला अपन अधिक सं अधिक क्षण आशुतोष संग बितावय चाहैत चंद्रकला। अपन पिता आ यूनिवर्सिटी केव एक प्रोफेसव सं सिफाबिस कबा बिसेस ह◌ॉस्टेल मे आबि गेली। तर्क देलथिन जे बिसर्च लेल अपना

𑒂𑒣𑒏𑒹 𑒞𑒻𑒨𑒰𑒩 𑒏𑒩𑒞𑒲। 𑒣𑒱𑒞𑒰 𑒂 𑒦𑒰𑒃 𑒏𑒞𑒹𑒏 𑒥𑒹𑒩 𑒯𑒱𑒢𑒏𑒰 𑒣𑓂𑒩𑒬𑒰𑒮𑒢𑒱𑒏 𑒮𑒹𑒫𑒰 𑒪𑒹𑒪 𑒣𑓂𑒩𑒼𑒞𑓂𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞 𑒏𑒹𑒪𑒟𑒱𑒢 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒔𑓀𑒠𑓂𑒩𑒏𑒪𑒰 𑒁𑒣𑒢 𑒡𑒳𑒢 𑒧𑒹 𑒧𑒑𑒢 𑒩𑒯𑒪𑒲 𑒖𑒹 𑒬𑒼𑒡 𑒏𑒩𑒞𑒲 𑒂 𑒨𑒴𑒢𑒱𑒫𑒩𑓂𑒮𑒱𑒙𑒲 𑒧𑒹 𑒣𑒜𑓃𑒹𑒞𑒲। 𑒒𑒩𑒏 𑒪𑒼𑒏 𑒟𑒰𑒏𑒱 𑒏 𑒕𑒼𑒛𑓃𑒱 𑒠𑒹𑒪𑒟𑒱𑒢।

𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒏ॉ𑒪𑒹𑒖 𑒏𑒹 𑒯ॉ𑒮𑓂𑒙𑒹𑒪 𑒮𑓀 𑒨𑒴𑒢𑒱𑒫𑒩𑓂𑒮𑒱𑒙𑒲 𑒯ॉ𑒮𑓂𑒙𑒹𑒪 𑒧𑒹 𑒩𑒰𑒒𑒫 𑒪𑒑 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰। 𑒂𑒥 𑓔 𑒥𑒖𑒹 𑒩𑒰𑒞𑒱 𑒡𑒩𑒱 𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒂 𑒔𑓀𑒠𑓂𑒩𑒏𑒪𑒰 𑒋𑒏 𑒠𑒼𑒮𑒩𑒏 𑒮𑒰𑒧𑒱𑒣𑓂𑒨 𑒧𑒹 𑒩𑒯𑒹 𑒪𑒑𑒪𑒢𑒱। 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧 𑒞𑒱𑒢–𑒞𑒱𑒢 𑒥𑒜𑓃𑒪 𑒑𑒹𑒪𑒢𑒱। 𑒫𑒱𑒦𑒰𑒑 𑒏𑒹𑒩 𑒮𑒥 𑒕𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒂 𑒥𑒯𑒳𑒞 𑒬𑒱𑒏𑓂𑒭𑒏 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒥𑒳𑒗𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒟𑒱𑒢 𑒖𑒹 𑒯𑒱𑒢𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧 𑒮ॉ𑒪𑒱𑒛 𑒥ॉ𑒏 𑒕𑒢𑒱। 𑒋𑒯𑒱 𑒥𑒲𑒔 𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒏𑒹𑒩 𑒡𑓂𑒨𑒰𑒢 𑒋𑒏𑒰𑒋𑒏 𑒦𑒰𑒩𑒞𑒲𑒨 𑒮𑒹𑒢𑒰 𑒏𑒹 𑒁𑒡𑒱𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒥𑒢𑒰 𑒢𑒼𑒏𑒩𑒲 𑒠𑒱𑒮 𑒔𑒪𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒢𑒱। 𑒁𑒞𑒹 𑒔𑓀𑒠𑓂𑒩𑒏𑒪𑒰 𑒂 𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒧𑒹 𑒁𑓀𑒞𑒩 𑒕𑒪𑒢𑒱। 𑒔𑓀𑒠𑓂𑒩𑒏𑒪𑒰 𑒏𑒹𑒩 𑒃𑒔𑓂𑒕𑒰 𑒮𑒰𑒧𑒰𑒢𑓂𑒨 𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒖𑒱𑒫𑒰𑒏 𑒩𑒯𑒢𑒱। 𑒍 𑒔𑒰𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒲 𑒖𑒹 𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒹 𑒖𑒏𑒰𑓀 𑒬𑒼𑒡 𑒏𑒩𑒟𑒱 𑒂 𑒨𑒴𑒢𑒱𑒫𑒩𑓂𑒮𑒱𑒙𑒲 𑒁𑒟𑒫𑒰 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒏ॉ𑒪𑒹𑒖 𑒧𑒹 𑒣𑒜𑓃𑒰𑒥𑒟𑒱। 𑒪𑒹𑒏𑒱𑒢 𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒁𑒣𑒢 𑒖𑒱𑒠 𑒣𑒩 𑒛𑒙𑒪 𑒩𑒯𑒪𑒰। 𑒔𑓀𑒠𑓂𑒩𑒏𑒪𑒰 𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒏𑒹𑒩 𑒦𑒰𑒫𑒢𑒰 𑒏𑒹 𑒮𑒧𑓂𑒧𑒰𑒢 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒔𑒳𑒣 𑒦 𑒑𑒹𑒪𑒲। 𑒔𑓀𑒠𑓂𑒩𑒏𑒪𑒰 𑒏𑒢𑒱 𑒠𑒥𑓂𑒥𑒴 𑒣𑓂𑒩𑒫𑒵𑒞𑒱 𑒏𑒹 𑒕𑒪𑒲। 𑒏𑒐𑒢𑒼 𑒏𑒰𑒪 𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒋𑒯𑒱 𑒮𑓂𑒫𑒦𑒰𑒫 𑒏𑒹 𑒑𑒪𑒞 𑒤𑒰𑒨𑒠𑒰 𑒅𑒚𑒥𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒢𑒱।

𑒂𑒬𑒳𑒞𑒼𑒭 𑒏𑒹𑒩 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒫𑓂𑒨𑒫𑒯𑒰𑒩 𑒩𑒰𑒒𑒫 𑒏𑒹 𑒫𑒱𑒔𑒱𑒞𑓂𑒩 𑒪𑒑𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒢𑒱। 𑒍 𑒯𑒧𑒹𑒬𑒰 𑒮𑓂𑒧𑒰𑒩𑓂𑒙 𑒥𑒢𑒱 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒰। 𑒜𑓀𑒑 𑒮𑒿 𑒫𑒮𑓂𑒞𑓂𑒩 𑒣𑒯𑒱𑒩𑒢𑒰𑒃,𑒑𑒩𑓂𑒠𑒢𑒱 𑒧𑒹 𑒮𑓂𑒏𑒰𑒩𑓂𑒤𑓃 𑒏𑒹𑒩 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒼𑒑, 𑒧𑒼𑒕 𑒏𑒹 𑒆𑒣𑒩 𑒌𑒿𑒚𑒥, 𑒕𑒰𑒞𑒲 𑒞𑒰𑒢𑒱 𑒏 𑒩𑒯𑒥, 𑒑𑒩𑓂𑒠𑒢𑒱 𑒆𑒿𑒔 𑒂 𑒮𑒼𑒗 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒔𑒪𑒥, 𑒯𑒧𑒹𑒬𑒰 𑒑𑓀𑒦𑒲𑒩 𑒩𑒯𑒥, 𑒁𑓀𑒑𑓂𑒩𑒹𑒖𑒲 𑒏𑒹𑒩 𑒅𑒔𑒰𑒩𑒝 𑒂

शेक्सपियरक बादक अधिक ध्यान बाबूजी किछु एहेन गुण सँ युक्त छला आशुतोष। पढ़ैमे आशुतोष नीक छला। कनो बातक वर्णन अथवा फील्ड वर्क केर रिपोर्ट साधन मानवशास्त्री जकाँ करथि। बाबूजी के जुनियर बहितौं आशुतोष बाबूजी केर भाषा एवं अन्य चीज़ सबके ठीक करैत छलथिन। आब त आब बाबूजी केर एम फिल केर रिपोर्ट केर जखन अंतिम रूप देनि गेलनि त ओ आशुतोष के भाषा शुद्धिकरण एवं सिंगार देल देलथिन। आशुतोष सेहो एहि काज के बहुत प्रोफेशनल ढंग सँ केलनि। 10 दिन मे पूरा रिपोर्ट के सुन्दर, सोभनगर आ व्यवस्थित क देलथिन। फाइनलप्रिन्ट भेलाक बाद बाबूजी ओकरा बाइंडिंग देल द देलथिन। आशुतोष सेहो बाबूजी के बहुत सम्मान करैत छलथिन।

आशुतोष प्रतिदिन वर्जिस करैत छला। अपन कक्ष मे सद्दाम हुसैन केर फुल साइज पोस्टर रखैत छला। पोस्टर के नीचा अपना हाथे लिखने रहथि - LET US IMBIBE HIM

ई किछु एहेन बात रहैक बाबूजी के कोनादन लगलनि। एक दिन बाबूजी हुनका सँ जिज्ञासा केलथिन, "आशुतोष, ई सद्दाम केर पोस्टर आ ऊपर सँ अहाँक स्लोगन। एकर मतलब हमरा नहि लागल ?"
आशुतोष विहुँसैत बजला, "सर, सद्दाम केर दृढ़ इच्छाशक्ति, निर्णय आ हिम्मत हमरा प्रभावित करैत अछि। अमेरिका सनक देश के असगरे हिलेने अछि। सैनिक शासक हो त सद्दाम सन। तहि हम सद्दाम के

पसिन करैत छी। देखू, हमेशा ओ सैनिक केर वर्दी मे रहैत छथि। सब सँ पहिने अपने निर्णय लैत छथि। युद्ध भूमि मे सेहो आगा बढ़ैय बला नेता छथि एहि सँ एकर सेना मे जोश भरल रहैत छैक। “

बाबूजी यद्यपि आशुतोष केर तर्क सँ बहुत प्रभावित त नहि भेला हुनकर जोश आ उमंग बाबूजी के अवश्य प्रभावित केलकनि।

एकदिन आशुतोष बाबूजी के संबोधित करैत कहलथिन, "सर, हमरा जीवन मे मात्र एक नौकरी प्रभावित करैत अछि –सेनाक नौकरी। अपन वर्दी आ गौरव के जीवन जीबाक हो त सेना मे अधिकारी के नौकरी ज्ॉइन करू। "

आशुतोष केर आँखि सँ साफ बुझना जा रहल छलनि जे हुनकर जीवन केर उद्देश्य की छनि। बाबूजी केर दोसर प्रश्न छलनि: "आखिर की बात एहेन छैक एहि मे ? अहाँ नीक विद्यार्थी छी, प्रशासनिक सेवा मे जा सकैत छी, आओ पी एस बनू, किछु क सकैत छी। पुलिस मे सेहो कम सुविधा थोड़े ने छैक ? अहाँ रिसर्च मे नीक क सकैत छी। बहुत उत्तम स्तर केर शिक्षक भ सकैत छी ? "

आशुतोष बजलनि, “सर, हम अपने सँ सेना के ऑफिसर्स केर ठाठ देख चुकल छी। भने पाओ कतौ भेटैय लेकिन जे सुविधा, मस्ती, बोर्ड आदि सेनाक ऑफिसर होबा मे छैक से कतौ उपलब्ध नहि। “

আশ্বতোষ কে সৈন্য অধিকাবী বঁনবাঁক উচ আকাংক্ষা দেখি বাঘরঁ অপনা আপ কে মৌন বখনাঙা উচৈত বুঁঝননি। নেকিন মোনে মোন থোড়কে আশ্বতোষ কেব ভরিষ্য কে ন'ক চিংতিত জরুব ভ গেনা।

এম এস সী প্রীরিযস কে নরম মাস মে একাএক এক দিন আশ্বতোষ চংদ্রকনা কে কহনথিন , "দেখূ, হম পবীক্ষা নহি দেবঁ। আবঁ হম বাতি দিন সৈনিক অধিকাবী বঁনা এংগ্রেস কব তৈযাবী কববঁ। "
চংদ্রকনা : "ঙা বাঁত ত ঠীক। ঝদা পবীক্ষা দেবঁ মে কী হর্জ ? কম সঁ কম হ্ঁস্টৈন মে বহবাঁক অধিকাব ত বহত ? "

আশ্বতোষ: "সে ত ঠীক ঝদা হম দূ নার মে পৈব নহি বাখৈ চাহিত ছী। সবঁ সময আ ঙুর্জা হম অপন প্রতিস্পর্ধা বঁনা পবীক্ষা মে নগরেঁ চাহিত ছী। "

চংদ্রকনা কে বুঁঝা গেননি জে আশ্বতোষ কে বুঁঝেনাঙা অসংভর অছি। চুপে বহবঁ মে অপন আ আশ্বতোষ দুনূ কে হিত বুঁঝনা গেননি।

খৈব, সময বিতৈত বহন আ আশ্বতোষ অপন তৈযাবী মে সংনগ্ন বহনা। অংগ্রেজী আ জনবন নঁনেজ কব চিংতা হুনকা নহি ছননি। হাঁ কনি ফিজিকন ফিট্নেস মে ডব বহনি। পহিন বেঁব মে নিখিত পবীক্ষা নহি পাস ক পেননি। নিবাশ ভেনা। দূ-তীন ধবি মৌন ভ গেনা। নে বাঁজবঁ নে ভূকবঁ। ভোজনো নীক সঁ

नहि करथि। हाँ, दू-तीन रवि बाबू नग आबि अवश्य बाजथि, "ओ नहि पढ़ा पाबि रहल छी सब जे लिखित परीक्षा मे हमरा कथी लेल नहि भेल ? "

बाबू सेहो दुखी छला। भरोसे दैत कहलथिन, "कम ऑन आशुतोष ! ओ प्रतिस्पर्धा केर परीक्षा छल हलो यूनिवर्सिटी केर कॉलेज परीक्षा नहि। कॉलेज परीक्षा मे जतेक विद्यार्थी लीक लिखतै, सब पास भ जेतैक। एकर विपरीत कम्पटीशन केर परीक्षा मे निश्चित पद रहैत छैक आ अनन्त प्रवेशार्थी। ताहि रहल गम्भीर छात्र सेहो छूटी जाएत छथि। अहाँ मेधावी आ संस्कारी लोक छी। अपन कर्तव्य मे लागल रहू। सफलता एक ने एक दिन अवश्य भेटैत। "

बाबू के बात सँ जेना आशुतोष के प्राण मे प्राण एललि। विश्वास फेर जाग्रत भेललि। कहलथिन, "ठीक कहैत छी सब। हमरा अनेरे भूतकाल केर असफलता पर पश्चाताप के छोड़ि फेर सँ पूर्ण मनोयोग सँ तैयारी करक चाही। आब हम सेह करबै आ बाहरी दुनियाँ सँ थोड़ के दूरी राखबै। "

एहि बीच चंद्रकलाकेर होस्टेल मे एक ऋचा नामक लड़की एली। ऋचा के चंद्रकला सङ्ग रूम शेयर करक छलनि। थोड़ के दिन मे दुनू मे प्रगाढ़ मित्रता भ गेललि। ऋचा के चंद्रकला अपन आ आशुतोष केर सब बात बता देलथिन। आशुतोष सँ भेंटो सेहो करा देलथिन। ऋचा गोरधप-धप, लमहर कद काठी, ऋतुँ मे पानि, पैघ आँखि, आकर्षक शरीर,उँन्नत आ स्वच्छन

ক্ষচ কেব স্বামিনী ছনি। জাঁঘ তবাসন, নিতম্ব উঁঠন খা গজগামিনী জকাঁ চনৈত ছনি ঋচা। জেহনে ঋচা দেখবাঁ মে স্বন্নবি তেহনে বঁজবাঁ মে। ককবো পহিন বেঁব মে খপন তনক স্বঁদবতা সঁ খা বচনক চাত্তর্য সঁ খপন গ্বনাম বঁনা নৈত ছনী। ক্ষদা খাশ্বতোষ কে ঋচা খপন জেঠ ভাষ বঁনা নেননি। গম্হব পবীক্ষা মে নহি ভাগ নেবঁক কবনে খাশ্বতোষ কে আঁহিশিযনী হোস্টৈন খানী কবষ পড়ননি। যদ্যপি বাঘবঁ হ্নকা খপনা কম মে বখনে বহননি। এক সমস্যা ভোজন কে ছননি। খাশ্বতোষ বাঁহব সঁ ভোজন কবে নগনা।

খাশ্বতোষ কে ঘবক স্থিতি বঁহ্ত নীক নহি ছননি। পিতা বগস খা এক নবঁব কব দেহচোব। কিছু ঠীকেদাবী খা কিছু খেতীবাঁড়ী সঁ জীবনক গ্বড়াডা চনৈত ছননি। ডঁপব সঁ খাশ্বতোষ তীন ভাঙ। পহিন ভাঙ সেহো সৈনিক স্কূন তিনৈযা সঁ পঢ়ন। বাঁদ মে খামী খহসব বঁননথিন। ক্ষদা থোড়কে দিন মে নৌকবী ছোড়ি নখনঙু খাবি টৈনীকাঁমি জগত মে খপন ব্যবসায স্থাপিত কেননি। নখনঙু মে খপনা সঁ পাঁচ বর্ষ পৈঘ খপনে ব্যবসায কে ক্ষেত্র কেব দিক্ষীত ব্রাম্হণ কন্যা সঁ প্রেম বিবাহ ক নেননি। মাতা পিতা খা ভাঙ সবঁ সঁ ক্ষনো সবঁধ নহি ছননি। নেকিন খাশ্বতোষ কেব মায বঁহ্ত গ্বণমতি স্ত্রীগণ ছনি। ও বিপবীত পবিস্থিতি মে খপন দূ ছোটৈ বাঁনক কে পঢ়বৈত ছনি। খাশ্বতোষ এনা স্থিতি মে নির্ণয নেননি জে খাবঁ ও ট্যূশন পঠা খপন খর্চ চনেতা।

ঋচা ছনি মধ্যপ্রদেশী কেব সিন্ধী। দূ বঁহিন খা এক

ভায। ঋচা সৰ্বসঁ পৈঘ, তকব ৰ্বাদ ভায জে গংজীনিযবিংগ কেব দ্বিতীয বর্ষ কেব ছাত্র আ সৰ্বসঁ ছোট ৰহিন আ ওহো গংজীনিযবিংগ কেব প্রথম বর্ষ কেব ছাত্রা। আশ্বতোষ সঁগ সৈনিক স্কূল কেব সময কেব হুনক মিত্র রিজয সেহো ছলথিন জে এম এস সী কবৈত ছলা। চূঁকি রিজয কেব খঁক ৰহত নীক নহি ছলনি তাঁহি ও ৰাঁহব মে বহৈত ছলা। ঋচা কে ভাওা আ ৰহিন কে সেহো হোস্টল নহি ভেটৈল ছলনি।
জখন হিনকব সভক সংবঁধ প্রগাঢ় হোময নগননি ত সৰ্ব মিনক ঋখর্জী নগব মে এক ফ্লৈট শেযব মোড মে ন নেননি। আশ্বতোষ আৰ্ব হোস্টল ছোড়ি দেননি। হোস্টল মে বাঘৰ্ব আ চংদ্রকনা বহি গেননি।

চংদ্রকনা কে পিতা আৰ্ব চংদ্রকনা সঁ রিচাব কবৈত নড়কা তকনাও শৃব্ধ কবয চাহৈত ছলা। ঋদা চংদ্রকনা একৈ ৰাঁত কহৈ ছলথিন, "রিনা পী এচ ডী আ নৌকবী কেনে ও র্যাহ নহি কবতী।" হানাঁকি ওা ত চংদ্রকনা কে ৰহানা ছলনি। হুনকব মোন মে বহনি জে একবেঁব জখন আশ্বতোষ আর্মী অফসব কেব নৌকবী মে চযনিত ভ জেতা ত হিনকা অপন পিতা আ জেঠ ভাও সঁ ভেটৈ কবা সৰ্ব বাজ ৰতা দেথিন।

এমহব আশ্বতোষ নিখিত পবীক্ষা মে দোসবো বেব অসফন ভ গেনা। আৰ্ব ও ৰহত তনার মে আবি গেনা। ছেপক মে এহো ৰাঁত ৰতেনাও জৰুবী জে ঋচা ঋঙ স্বভাৰ্ব কে। নড়কী ছনি। 11 রিং কনাস সঁ অনেক প্রুষ মিত্র সৰ্ব সঁগ মানশিক আ দৈহিক সংবঁধ বখনী। হুনকা বতি-বভস মে, চুম্বন মে আনিংগন মে আ কাম

कीड़ । मे रहि्त आनंद अबैत छलनि। ओना त आशुतोष सँ भाओ रहनि केव सम्बन्ध छलनि तथापि आशुतोष सँग सटिक बहबँ, हुनका भवि पांज क छेकबँ, हुनका सङ्गे आलिंगनबद्ध भय स्वतबँ आदि सहज भाव सँ कबैत छलि। आशुतोष सेहो अहि मे आनंदित होइत छला। जखन आशुतोष के दोसब बेब सफलता नहि भेलनि तखन ओ एकदिन चंद्रकला के कहलथिन, "चंद्रकला, आबँ अहाँ अपन पिता के पसिन केव कोनो योग्य लड़का सङ्गे बियाह क लिय। हमव जीवन अंधकाव भेल जा बहल अछि।"

चंद्रकला के आँखि मे नोब भवि गेलनि। बँजली, "की कहैत छी आशुतोष ? हम अहाँ सँ सिनेह केने छी। अहाँ जतय बहबँ हम ओतहि बहबँ आ खुशि बहबँ। एहेन बाँत नहि बाँजू अहाँ। अगब कही त आओ हमब घब चलू। हम एखनो अपन पिता आ भाओ सँ अपन सबँहक प्रेम आ बियाह के बाँत कबैत छी। अगब कही त हम कोर्ट बियाह लेल सेहो तैयाव छी।"

आशुतोष कहलथिन : "हमब कहबँ अछि, अगब सफल नहि भेलौं त हमबा सङ्गे अहँके जीवन बर्बाद भ जैत। अहाँक प्रति हमब प्याव ओतबे शाश्वत आ प्रांजल अछि जतेक अहाँक सिनेह हमबा प्रति।" ई कहैत आशुतोष चंद्रकला के अपन बाँहपाशि मे ल लेलथिन। प्रेमाधिक्य मे चंद्रकला छोटि लेला जकाँ कनैत बहलि।

आबँ चंद्रकला पी एच डी कबय लागली। बँस्तुब केव

ঝড়া যা জনজাতি কেব জড় ী–বূঁটী কেব জ্ঞান, তংত্র–মংত্র খা চিকিসো পদ্ধতি পব হিনকব দিব্য কাজ চলি বহল ছলনি। ঝদা খাশ্বতোষ কে প্রতি প্যাব এবং হ্নিক জীরন ৰূপী নৈয্যা কে ডগমগ কবৈত চলব় কে কাবণে চংদ্রকলা কেব শোধ কার্য জেনা এক ঠাম ঠমকল পড়ল হোনি !

এহি বীচ খাশ্বতোষ কেব পবিরাব মে এক খাবো ঘটনা ঘটিত ভ গেলনি। হ্নিকব জেঠ ভায খা ভউজী মে তনাক কেব স্থিতি খারি গেলনি। বেঁচাবী খাশ্বতোষ কেব মায পবেশান। কবতী ত কী কবতী ? একটা বেঁটা ছলনি খাশ্বতোষ কে জেঠ ভায কে। ও বেঁচাবা ককবা নগ বহত ? কাজ ধাজ সে ৰুকল। জেঠ বেঁটা ঘব মে বৈঁসল।

খাশ্বতোষ কেব ছোট ভায সেহো বী এস সী কেনক বাঁদ টেলীকম্যূনিকেশন কেব ক্ষেত্র মে নৌকবী কেনাও শ্বৰু কেনে ছলাহ। প্রাবংভিক সংঘর্ষ কেব বাঁদ স্থিতি নীক ভ গেল ছলনি। গাম পব মাতা পিতা কে সহযোগ কবব় শ্বৰু ক দেনথিন। হ্নিকব নাম ছলনি প্রকাশ। ও বীচ বীচ মে খাশ্বতোষ নগ খবৈত বহৈত ছলাহ। হ্নিকা ঋত্তু খপনা প্রেমজাল মে ফংসা লেলী। পহিলে হঁসব়, বাঁজব় খা বাঁদ মে সব় কিছু শ্বৰু ভ গেলনি। বাঁদ মে ঔ জানকাবী খাশ্বতোষ কে সেহো চলি গেলনি। ঋত্তু খা প্রকাশ ঘোষণা ক দেনথিন জে দ্নূ প্যাব কবৈত ছথি খা বিরাহ কবতী। বিরাহক বোড় া খাশ্বতোষ ছলথি। মা কহলথিন, "জাবৈঁত ধবি খাশ্বতোষ সেটল নহি ভ জেতা খা বিরাহ নহি ক লেতা তারেত ধবি

প্রকাশি কেব বিবাহ কোনো হালত মে সংভব নহি ছনি। "
আবঁ কী হো ?   সবঁ চুপ।

এহি বীচ আমী আঁফিসব কেব এংপ্লেস মে আশুতোষ অসফল হোগত বহলা। অংত মে আয় সীমা সেহো খমে ভ গেলনি। পত্রাচাব কেব মাধ্যম সঁ প্রবঁধন কেব মাস্টব ডিগ্রী হাসিল কেলনি। আ অংততঃ এক সবযং সেবী সংস্থা মে ছোট ছীন নৌকবী পকড়ি নেলনি। হুনক প্রেম মে মাতলি দীপশিখা এখলো হুনকা সঁ বিবাহ কববাঁ নেল তৈযাব। কদা অপন হাব ভাব সঁ এবং অন্য শ্রোত সঁ আশুতোষ চংদ্রকলা কে ই সূচনা দ দেলখিন জে হুনকব বিবাহ আবঁ কোনো স্থিতি মে সংভব নহি ছনি। চংদ্রকলা আবঁ কী ক সকৈত ছনি।

চংদ্রকলা সংগে হুনকা সঁ এক সাল জুনিযব লড়কী সৌম্যা সেহো বঁস্তব কেব কড়া যা জনজাতি পব শোধ কবৈত ছনি। ওহো নিখিল নামক এক ক্লাসমেট সঙ্গ প্যাব কবৈত ছনি। প্যাব কী ত নিব গল বিলেশেনশিপ মে ছনি। দুর্ভাগ্য সঁ নিখিল কেব বকীল পিতা কে ই সবঁধ নহি ঠীক লগলনি। নিখিল অলাগড সবিস মে আবি গেলা। বাঁদ মে ই বিবাহ নহি ভেলৈক। হাবি ক সৌম্যা এক গংজীনিযব সঁগ অবেংজড বিবাহ কেলী। ই অলগ বাঁত ছৈক কী বিবাহ কেব প্রথম দিন সঁ হুনকা অপন গংজীনিযব পতি সঁ এডজস্ট হোবঁ মে দিক্কত শুরু ভ গেলনি।

এক বেঁব এক মাস লেল চংদ্রকলা আ সৌম্যা অপন শোধ কেব প্রযোজন সঁ বঁস্তব গেল ছনি। জখন বঁস্তব সঁ

এনী ত সৌম্যা সঁ চংদ্রকনা কে পিতা কহনথিন জে এক গংজীনিযব ঠাঠা কংসনঠেঁসী মে কাজ কবৈত ছৈক। নীক পবিরাব ছৈক। নড়কা কে পিতা খাঙা খাঙা ঠী দিল্লী মে প্রাফেসব, জেঠ ভাঙা সেহো নংদন স্কূন আঁফ গকোন◌ॉমিক্স মে ছৈক। ছোট ভায খখিন ভাবতীয খাগরিক্তান সংস্থান সঁ এম বী বী এস ক বহন ছৈক। নড়কা সহজ ছৈক খা দেখবাঁ স্বতবাঁ মে স্বন্নব। খগব চংদ্রকনা কে গছা হোগক ত এক বেঁব ভেট ক সকৈত খছি। সৌম্যা চংদ্রকনা কে ওহি নড়কা কে দেখ কে হেত্তু উঁকসবঁয নাগনি। চংদ্রকনা এক বেঁব ফেবো খাশ্বতোষ নগ গেনী। খাশ্বতোষ খহি বেঁব সাফ–সাফ কহি দেনথিন , "দেখূ, এহি স্থিতি মে খাবঁ হমব খা খহাঁক বিবাহ সংভব নহি খছি।" চংদ্রকনা কে খাঁখি সঁ ধাবাপ্রবাহ নোব খসৈত বহননি। থোড়কে কান মে রাপস হোস্টন মে খাবি গেনী। সবঁ বাঁত সৌম্যা কে কহনথিন। সৌম্যা ফেবো হ্নকা খপন দৃষ্ঠাঁত দৈত এক বেঁব খপন পিতা দ্বাবে চযনিত নড়কা সঁ ভেট কববাঁ নেন মনা নেননি। দোসব দিন এক হোটন মে চংদ্রকনা খনন্ত খগ্রবান সঁ ভেট কেননি। খনন্ত হ্নকা ঠীক নগনথিন।

খনংতো কে চংদ্রকনা বঁড্ড নীক নগনথিন। দ্নূ খপন–খপন খভিভাবক কে বিবাহ কবক স্বীকৃতি দ দেনথিন। এহি স্বীকৃতি কেব 15 দিনক ভীতব খাশ্বতোষ কেব বিবাহ গোড্ডা ক◌ॉনেজ কেব হিংদী কেব প্রাফেসব কেব বেঁটী সঁ ভ গেননি। এক মাসক বাঁদ ধূচাক বিবাহ খাশ্বতোষ কেব ছোট ভাঙা প্রকাশি সঁগ ভ গেননি। খাবঁ চংদ্রকনা কে সবঁ বাঁত ব্ৰুম মে খাবি গেননি। কিন্তু ত

নহি রঁজনী হ্মদা করেজ ভীতরে ভীতর জেনা দূ ফাঁক ভ গেননি। নহিযো চাহৈত ঋচা আ আশ্বতোষ কে শ্রাপ দৈত কহনথিন, "জাউ! হমর বিশ্বাস, প্রেম আ সমর্পণ কে অতেক খন্ড-খন্ড কেনৌঁ অছি অহাঁ সরঁ মিন ক! কহিযোঁ নীক নহি হৈত।" হাঁ, ওা শ্রাপ ও চ্পচাপ হ্মঞ অকাস মে ঠাঢ় ভেন দেনে ছনি। ও রঁজনী আ সৃষ্ঠি কের নিযংতা স্বননক। নীক জকাঁ স্বননক।

রিরাহ কে স্বীগ্নতি দৈত দেবী পাঁচ দিনক ভীতর চংদ্রকনা কে দিল্লী মে এক যূনিরর্সিটী মে নেকচরর কের নৌকরী নাগি গেননি। হ্নকর মংগেতর জে প্বণে মে পোস্টেড ছনথিন সে একাএক নোএডা মে আরি গেনথিন। শাযদ ভগরাঁনো কে নাগন হোনি জে একরা সঙ্গ রঁহ্ত অন্যায ভেনৈক আরঁ ন্যায হোরঁক চাহী!

ঋচা কের ভাঞা এক মনযানী নড়কী সঁ প্রেম রিরাহ ক সঙুঁদী অবরঁ চনি গেনা । ছোটৈ রঁহিন সেহো প্রেম রিরাহ এক মহাবাষ্ট্রীযন গংজীনিযর সঁ কেননি।

রিরাহ কে দোসরে সান চংদ্রকনা কে এক রেঁটী ভেননি আ ঋচা কে রেঁটা। সৌম্যা কে সেহো এক রেঁটা বহৈক। তীন সান কে রাঁদ চংদ্রকনা কে রেঁটা আ ঋচা কে রেঁটী ভেনৈক। রেঁটী ভেনাক এক রর্ষ কে রাঁদ ঋচা আ প্রকাশি মে ভযংকর নড় াঞা শ্বরু ভ গেনৈক। স্থিতি এহেন ভ গেনৈক জে দ্নূ আরঁ সংরঁধ নে রিচ্ছেদ ক নেথি। হ্মদা প্রকাশি কের মাঁ আ ঋচা কে সোচক কাবণে ফেরো দ্নূ মে সমঝৌতা ভ গেনৈক।

আশুতোষ আর দিল্লী ছোড়ি পটনা চলি গেলা। পটনা মে গুমনাম জিনগী জিবয় লগলনি। দু বেটীক পিতা। আমদনী সীমিত। দুখক একাকী জীবন। শায়দ এহি বাতক অনুভব করৈত জে সব কিছু চংদ্রকলা সঁগ ধোখা কে কারণ ভেল অছি আ পতা নহি ভবিষ্য মে কী-কী হৈত ?

চংদ্রকলা বাঘরে কে ভৈয়া কহৈত ছলি। কিছু দিন পহিনে ভেঁট ভেলনি দুনূ কে এক সেমিনার মে। এক রাত মে আবি বাঘরে লগ চংদ্রকলা বজলী: "ভৈয়া, ঋচা আ আশুতোষ কের ব্যবহার হমরা তবাহ কেনে ছল। হমর রোম-রোম সিহরি গেল ছল। হম অন্হার মে চলি গেল রহী। তহিনা ওহো সব খুশী কহিয়ো নহি রহত।"

বিজয় গুরগাঁব মে এক ঐড এজেংসী মে কাজ করৈত অছি। ওকর কনিয়া সেহো মৈনেজমেংট কংসলটেংট ছৈক। বিবাহ কে 20 বর্ষ ভ গেলৈক মুদা সংতান এখন ধরি নহি ভেলৈক অছি।

সৌম্যা কের পতি ওকর জীবন নর্ক ক দেনে ছলৈক। অংত মে বহুত মুশ্কিল সঁ তলাক ভেটলৈক। আর দোসর বিবাহ কেলনি অছি আ অপন পতি আ বেটা সংগে জীবন জীবি রহলি ছথি। যূনেস্কো মে নৌকরী সেহো লাগি গেল ছলনি।

চংদ্রকলা এক সফল পত্নী, পুতোহু, মাঁ, শিক্ষিকা কের ভূমিকা নিভা রহলি ছথি। জীবন মে আনংদ আ পরমানংদ ছলি। মুদা পুরুষ জাতি পর বিশ্বাস নহি

छनि। कोना बहतनि ? ? ? पुरुषक नहि विश्वासे।

मैथिलानी केर उपराग राम सं आ समाज सं: सीता दाइ केर वेदना

राम जगतपूज्य छथि। राम के हिन्दू सब आराध्यदेव बूझि पूजा करैत छथि। मिथिला मे राम सर्वाधिक पूज्य छथि। पूज्य होएबाक कारण रामक देवता भेनाइ त अछिए ओ मिथिला केर दुलहा छथि ताहू लेल। कारण मिथिला मे जमाय के विष्णुक अवतार मानल जैत अछि। सर्वश्रेष्ठ पाहुन जमाय होइत छथि। हुनकर मान-दान, आतिथ्य, भोजनक सचार, रंग-रंगक विध-व्यवहार, गीत-नाद आ सब किछु अपूर्व। तदा मिथिला के लोक के अदौं सं ई होइत रहलनि अछि जे सीता संग रामक व्यवहार उचित नहि रहलनि।
आइयो मैथिलानी राति-राति मे सीता के दुखक स्मरण करैत नोराएल आँखि सँ आ रुन्धल कंठ सँ अनायास बाजि उठैत छथि:
राम वियाहले फल फल भेल।
सीता जन्म अकारथ गेल।
एकर अर्थ ई नहि जे राम मर्यादापुरुषोत्तम नहि रहला। एकर अर्थ इहो नहि जे मिथिलाक लोक अर्थात मैथिल विधर्मी भ गेलनि। ई त हिन्दू धर्म आ संस्कार के स्वभाव अछि जे जकरा लोक पसिन करैत अछि

ওকব গনত নির্ণয, খন্বচিত ডেগ, খাদি পব ওকবা উঁপবাগ সেহো দৈত খছি। যৈহ গ্বণ সনাতন ধর্ম কে এখন ধবি সাশ্বিত বখনে খছি। তাহি এহি নেখ মে জে ভাব খছি ওকবা এক মৈথিন, মৈথিন সং খধিক মৈথিনানী কে খপন কিশোবী কেব দুনহা বামক প্রতি রিভিন্ন গ্রন্থ খা নোককথা কেব মাদে কৈন গেন স্নেহপূর্ণ উঁপবাগ বুঝন জা সকৈত খছি। ক্ষনো রিদ্বেষ নহি, ঘৃণা নহি, ধর্মক প্রতি খসংরেদনশীনতা নহি।

বামাযণ কে প্রাবংভ এখন ধবি প্রাপ্ত জানকাবী কে খাধাব পব মহাকরি রাল্মীকি সঁ হোওত খছি। তকব বাঁদ খনেক স্থানীয রিদ্বান, সন্ত, ভক্ত, করি একব ক্ষনো প্রসংগ, খথরা সম্পূর্ণ কথা পব শাস্ত্রীয খা স্থানীয মান্যতা কে খাধাব পব কার্য্যময বচনা করৈত বহননি। বচনাশীনতা খাগযো চনি বহন খছি। খংড খথরা সংদর্ভ রিশেষ মে খংতব ক্ষনো বঁহ্ত পৈঘ বাঁত নহি খছি। ত্তনসীদাস ত বাম কে খপন খাবাধ্য দের মনৈত বাম কে মর্যাদাপ্বকষোত্তম বঁনবৈঁত বামচবিতমানস কেব নির্মাণ করৈত ছথি। ত্তনসী কে নেখনী খতেকে প্রভারোপোদক খছি জে সমস্ত উঁত্তব ভাবত, পূর্র ভাবত, উঁত্তব-পূর্র ভাবত, মধ্য ভাবত ধবি বামচবিতমানস জন-জন কে কণ্ঠহাব বঁনি জাগত খছি।

মিথিনা মে সেহো এখন ধবি হমব জ্ঞাত জানকাবী কে হিসাবেঁ 4 প্রকাব কেব বামাযণ মৈথিনী মে নিখন জা চ্কন খছি। মূন কথা কে ধ্যান মে বখৈত মহাকার্য্য বচনাকাব কিছু প্রসংগ স্থানীয মান্যতাক সঁগ জোড়ি দৈত ছথি। একব খতিবিক্ত নোককথা মে, গীত মে,নোক ব্যরহাব মে সীতা খা বামক ভাঁতি-ভাঁতি কে চর্চা খবৈঁত খছি।

ओ लेख रामायण के अतिरिक्त लोककथा, लोकमान्यता, गीत नाद आदि के आधार मानि लिखल गेल अछि। लोककथा सेहो साक्ष्य सँ कम नहि।

आर्ट चन्द्र हलवा सर्न्ध्र मिथिला आ रामकथा सँग रामक व्यार के मैथिलानी आ सामान्य जलता के बीच मान्यता केर आधार पर, ग्रंथ आ लोककथा के आधार पर , गीत नाद पर शुरू मोल सँ सीताक प्रति रामक व्यवहार के समीक्षा करी। सिलेह राम सँ अछि त उपराग करब ? निश्चित रूप सँ रामक।

मिथिलाक सर्ब गाम, घर मे सीता छथि आ घरे-घरे राम सेहो छथि। जेना राम संग बिवाहक बाँदो सीता दाओ के सुख नहि भेटैलनि तहिना आगओ सुख कहाँ छलि ? दहेजक उपीडल, बेँटी आ बेँटी मे अंतर, भ्रूणहत्या, शारीरक उपीडल, मानसिक दोहल गत्यादि अनंत समस्या स ग्रसित छथि घर-घर केर सीता। आ की नहि ? कनि बिचार करू ने ?

हेतो राम प्रतापी राजा, महाबॅनशाली, समुद्र के सोखि लेबाँक क्षमता बॅला, रावणक संहारक, आ की की ! मुदा मिथिला मे आरि ओ दुल्हा राम भ जाथि छैथ। मिथिला के लोक हुनकर पूजा नहि हुनका सँ लेह लगबैत अछि। निधोख डहकल गारि हुनका कखलो छगरा गोत्रक कहैत छलि त कखलो शंका करैत छलि जे राजा दशरथ गोर, कौशल्या गोर फेर राम आ भरत कारी कोना ? मैथिलानी राम के बिवाह के बाँद सासुर मे रहबाँक बेँर-बेँर निवेदल एहि लेल करैत छथिल जे सर्ब भाओ के आ बिशेष रूप सँ राम आ भरत के बगड़ा -बगड़ा उबॅटल लगेती जाहि सँ हिलक श्यामवर्ण देह कनि सुन्नर लागै ! भोजनक सिंगार,

সচাবক কী কহৱ - অপূৰ্ব । ভাঁতি-ভাঁতি কে সচাব প্ৰেমক ভাব সঁ কতেক গ্বনা ৰঁঢ়ন। গান কনা, নৃত্যকনা, বাদ্যকনা মে মাহিব মৈথিনানী সৱ গাৰি ক, বাদ্যযন্ত্ৰ কে ৰজা, সিনেহক প্ৰদৰ্শন সঁ,অপন কোগনী সন অনমোন ৰোন সঁ দূন্হা বাম কে স্বাগত আ হ্নকব মনোবংজন কবৈত ছথি। সে বাম অগব সীতা কে নংকা সঁ অবৈত দেবী অগ্নি পবীক্ষা, গৰ্ভ ক সময মে ককবো কহনা সঁ সীতা কে প্বনঃ অসগব নিষ্ঠুব ভেন জংগন ভেজি দৈত ছথি ত মৈথিনানী হাঞাশি ত কবৱে নে কবতী ? ? ? ৰঁক্তি কহি সকৈত ছী জে নাবীক স্থিতি এখনো সীতে দাঙা জকাঁ অছি অপন মিথিনা নগব মে। পূবা সংসাব ত প্বকষ প্ৰধান অছিযে মিথিনো বামময ৰনন ঐছ। ৰিনা পাৰ্ৱতী কে মহাদেৱ নহি, ৰিনা বাধা কে কৃষ্ণ নহি, তহিনা ৰিনা সীতা কে বাম নহি তথাপি নোক নাম্যোঁ নেৱঁয মে বাম কে অগ্বআ দৈত অছি। নোক অৰ্থাত জন সামান্য, ভক্ত, ৰিদ্বান সভ কিযো বাম নগ জেনা সীতা কে তমাম কৈন-ধৈন ত্যাগ, মেধা, গ্বণ, অন্ববাগ, বামক প্ৰতি সমৰ্পণ আদি জেনা ৰিসবি জৈত হো! তুসনীদাস এক দিস ত ঙা নিখৈত ছথি:

ৰঁদৌ বাম নখন ৰৈদেহী জে তুনসী কে পবম সনেহী

তুনসীদাস বামচবিতমানস মে 1443 ৰেব বাম কে নামক জিঞ্চ কবৈত ছথি। একব অতিবিক্ত বাম কে আন শৰ্ব্দ জেনা, বাজীৱ, অৱধকুমাব, বঘুনাথ,দশিবথনংদন, বঘুনন্দন, আদিক প্ৰযোগ কেনে ছথি। ৰৈহ তুনসী জখন সীতাক চৰ্চা কবৈত ছথি ত মাত্ৰ 147 পব অটৈকি জাঙত ছথি। সীতা দাঙা কে আনো নাম জেনা কী জানকী, ৰঁড়ভাগী কে জোডি নী ত সৱ মিনেনাক ৰাঁদ হোগত অছি 325 – 147 ৰেব সীতা, 69 ৰেব জানকী, 58

রেঁব রঁড়ভাগী আ 51 রেঁব রৈঁদেহী। অদ্ধ মে এক বাজনীতি ঐছ। সীতা অপনে গ্বনে রঁড়ভাগী নহি ছৈথ। ও রঁড়ভাগী অহি দ্বাবে ছৈথ জে হ্নকব রিরাহ বাম সংগে ভেন ছৈন। রাঁহ বে প্বকুষ ভক্ত কে প্বকুষ ভগরাঁন কে প্রতি সমর্পণ! সমর্পণ নহি অঁধ সমর্পণ! আরঁ সীতাক দ্ঃখ দেখূ: নংকা মে বাম বহনা 111 দিন আ সীতা বহনী 435 দিন, অর্থাত বাম স চাবিগ্বনা অধিক। ওহো যাতনাময জীরন। অসগব জীরন। নির্মম জীরন। ডব, ভয, আগ্রাশী, হতাশী ভবন জীরন। নিবংকাব সাধ্বীক জীরন।
দেখূ জখন বাম অরতবিত ভেনা ত স্বস্ম স দেরতা সরঁ আরি হ্নকব দর্শন কেননি। মায কৌশিন্যা ওহি রিবাঠ ৰূপ কে দেখি ঘরঁবা গেনী। ভগরান স প্রার্থনা কেনী জে নেনাক স্বৰূপ মে আরঁথি:
মাতা প্বনি রোঁনী সো মতি ডোনী তজহ্ তাত যহ ৰূপা।
কীজৈ সিস্বনীনা অতি প্রিযশীনা যহ স্বখ পবম অনূপা।
স্বনি রঁচন স্বজানা বোদন ঠানা হোএ রাঁনক স্ববভূপা। ।
বাম অপন মায কেব নিরেদন কে স্বীকাব কেননি। নেনা ভ গেনা আ কানয নগনা। মাতা কৌশন্যা রাসেন্য প্রেম মে রিভোব ভ গেনী আ অপনা কে সর্বশ্রেস্ঠ মায মানি নেননি।
আরঁ সীতা কে দেখূ। নে হ্নো দেখারা নে হ্নো তাম-ঝাম। জখন সমস্ত মিথিনা মে অকান ভ গেন আ বাজা জনক স্বযং হব জোতয গেনা ত ধবতীক রেঁঠী ধবতীক গর্ভ স স্বর্ণ হ্মস্ত মে এক রঁচী কে স্বৰূপ নেনে প্রগঠ ভেনী। নহিযে মায স্বনযনা কে নিরেদন কবয

पड़लनि आ ने जनक बाजा के जे छोट भ जाउँ, लेनाक स्वरूप मे आबि जाउँ, आदि–आदि। उपर अर्थात अकास आ स्वर्ग स देवता, परि, गायक–गायिका, वाद्ययंत्र बजाबय बला, नर्तक–नर्तकी, यक्ष, गंध्र सब आनंदित भ गेल। उपर स एक अपूर्व आ मनमोहक वाद्ययंत्र संगे ओकरा बजबय बला कलाकार सब सेहो स्वर्ग स आयल। ओ वाद्ययंत्र बहैक बसनचौकी। स्वर्ग स पुष्प वर्षा प्रारंभ भेल। के नहि प्रसन्न भेल ? सबहक मोन मे उमंग आबि गेलैक। आब झर–झर वर्षा होमय लागल। किसान खेत दिस दौरल। आर की–की ने भेल। की तुलसी बाबा एहि प्रकरण के अतेक विस्तार स लिखला ? नहि। किऐक, त सीता बैठी छली ने! अगर राम नारायण के अवतार त सीता कुन कम ? ओहो त श्री अथवा लक्ष्मी के अवतारे ने छथि ?
सीता के राम संगे विवाह भेलनि। लोक बुझलक जे आब सीता पटरानी भ गेलीह। राम आ सीता केर जोड़ ी ककरा नहि शोभनगर लगलैक। दाओ माओ चिकरि– चिकरि क गीत गेली , विध व्यवहार केलनि। जनक बाजा अपन सर्वस्व निछाबर क देलाह। यद्दा कहि नहि किऐक सीता दाओ केर बहिनपा सब के राम पर कनि शंका छलनि। जखन राम धनुष भंग क देलथिन त उमंग स मातलि सिया दाओ वरमाला हाथ मे लेने रामक दिस बढ़लनि। सिया स्वनवि के प्रेम मे मातल राम झट दनि अपन गरदनि नीचा केलनि। सीता माला रामक गरदनि मे डालय लगली। हठात सीता के हाथ छुलकर बहिनपा सब अपना दिस खीच लेलनि। राम अकचकायल रहि गेलाह ! ई की भेल ?

एहेन विचित्र व्यवहार कथी लेल ? सखी सभ के की भेलनि ? पुछलथिन ऐना किऐक ? की गलती भेल हमरा स ?
सखी सभ कहलथिन राम के : “हे यौ पाहुन ! अहांक परिवार बड्ड नीक नहि अछि । अहाँ सभ महिला के भोगक वस्तु मात्र बुझैत छी । मिथिलाक व्यवहार दोसर अछि । अतए महिला सहचरी छथि । अहांक पिता केर तीन पत्नी : कौशिल्या, सुमित्रा आ कैकेयी छथिन । जनक राजा के एकहि रानी सुनयना छथिन । यौ पाहुन ! अहांक पितामह के सेहो अनेक पत्नी छलथिन । फेर अहांक की ठेकान ? आइ मिथिला नगरिया मे धनुष भंग कै सीता के हाथ भेटै गेल । काल्हि कतह् दोसर पराक्रम स कनो आरो लड़की के हाथ अहाँ पत्नी के रूप मे न लेबै त हमर सिया धिया के की होयत ? हमर मिथिला मे एकै पत्नी के नियम चलै छै” ।
राम चिंता मे आबि गेलाह । कहलथिन: “अहाँ सभ बात त ठीके कहैत छी । सदा हम सीता के कनो शर्त पर अपन अर्धांगिनी बनेबा लेल तैयार छी । ”
सीताक सखी सभ आबै थोरे आरो भावरमी होगत बजली: “तखन सुनु । अहाँ सप्पथ खाउ जे कनो हालत मे सीता के सौतिन नहि आनबै । ”
राम बजलाह : "हमही नहि हम चारु भाइ आइ समस्त लोकक समक्ष सपथ खैएत छी जे हम सभ एक पत्नी धर्म के पालन करबै । "
फेर की छल पूरा धूम धाम स सीता चारु बहिन केर विवाह राम केर चारु भाइ संग ओही मंडप मे भ गेलनि ।

রিরাহক ৰাঁদ সীতা সাস্বব গেনীহ। বাম সংগে ৰনে ৰনে ঘ্মনী। বারণ হবণ কৈ নংকা ন গেননি। খশোকক গাছ নগ সময কটৈনী। বাম বাম কহৈত বহনী। স্বক্ষমাবী সিযা কে জংগন খা গাছ পাত মে সেহো পতিক সংগ জীরন নীক নগননি। কহিও ক্ষনো শিকাযত নহি। রনরাস ত বাম কে ভেন ছননি ক্ষদা সীতা পত্নী ধর্ম কে পানন কেনি খা বামক সংগে গেনী।

ক্ষদা সীতা কে শোষণ রনরাস কে বস্তু শ্বক্ষ ভ গেননি। মিথিনা কে নোক মে রিশেষ ক্ষপ সঁ মৈথিনীনানী সৰহক রীচ এক দংতকথা ব্যাপ্ত ছৈক। ঙা দংতকথা প্বরুখ সমাজ দ্বাবা স্ত্রীগণ কে কোনা সংস্থাগত সংবচনা কে খাড়ি মে শোষণ কৈন জাগত বহনৈক খছি তকব ৰহ্ত সটীক ব্যখ্যা কবৈত ছৈক। ৰাত ঙা ভেন বহৈক জে জখন বাম রনরাস নেন সীতা খা নক্ষ্মণ সঙ্গহিঁ খযোধ্যা সঁ রিদা ভ গেনা ত প্বত্রশোক মে মহাবাজ দশবথ খধীব ভ গেননি। খেনাগ পিনাঙা সৰ ত্যাগি দেননি। নোক কতেক ৰ্বুঝেৰাঁক প্রযনে কেনকনি ক্ষদা হ্নকব হ্রদয প্রতিপন ক্ষীণ ভেন গেননি। দ্ঃখ ৰঢ়ন গেননি। খংততঃ বাম-বাম কহৈত বাজা দশবথ খপন প্রাণ ত্যাগি দেননি।

বাম কে জখন ঙা জানকাবী ভেটৈননি ত ও ৰড় দ্খী ভেনা। ফেব সৰ গোটে রিচাবননি জে গযা পহ্চ ফল্গু নদী কে কাত মে পিতৃ তর্পণ কবৈত খপন পিতা দশবথ সহিত খন্য পিত্র সৰকে পিন্ডদান কবতা। কহন জাগত ছৈক জে ওহি সময মে পতি সঙ্গ পত্নী কে সেহো ওতয জএৰাঁক খন্বমতি বহৈক। তাহিঁ বাম খা নক্ষ্মণ সঙ্গ সীতা সেহো গযা পহুঁচনী। স্নান ধ্যান কেনাক ৰাঁদ বাম কিছু নেৰাঁক হেতু ৰাহব গেননি। সীতা বামক

ৰ্হিন সঙ্গ খসগৰে বহি গেনী। খহি ৰীচ একাএক বাজা দশৰথ কেব খামো খাৰি গেননি। খাৰি সীতা কে কহনথিন: "হম ভূখন প্যাসন ছী। হমবা জন দীয, পিল্ড দীয।"

সীতা নজাওত ৰঁজনী: "ও কোনা উঁচিত? বাম খাৰি বহন ছথি। খপনে কনি গংতজ় াব কৰু। ও স্বযং খপনা হাথে পিল্ডদান কবতা। জন দেতা। খাৰিযে বহন ছথি।"

ষ্দা দশৰথ কেব খামো ৰুকৰাঁ নেন তৈয্যাব নহি। ঝষ্ট দনি কহনথিন: "প্বত্রী সীতা! খহাঁ বাম কেব খৰ্দ্ধাগিনী ছী। হমবা নেন জেহনে বাম তেহনে খহাঁ। হমব ভূখ খা প্যাস প্রৰঁন ভেন জা বহন খছি। তাহিঁ খহাঁ ৰিনা ফনো ৰিনঁৰ কেনে খা বামক পথ হেবনে হমবা পিংডদান খৰ্পিত কৰু। একব শ্বভ ফন বাম খা খহাঁ দ্নূ কে সামান্য ভাগ মে ভেষ্টত।"

খহি তবহক নিৰ্দ্দেশ পাৰি সীতা হ্রদয সঁ প্রফ্ল্লিত হোওত ঝষ্ট দনি ৰিধিরত কৰ্মকাল্ড কে তৈযাবী কেননি। পিল্ড ৰঁনেনী। খা খপন ননদি, ফল্গু ধাব খা কামধেন্ব গায কে সাক্ষী মানি খপন সস্ত্বব খৰ্থাত মহাবাজা দশৰথ কে খামো কে পিল্ড খৰ্পিত কেননি। বাজা দশৰথ কেব খামো সীতাক পিল্ড সঁ সংত্তষ্ঠ খা তৃপ্ত হোগত পিল্ড স্বীকাব কেননি খা কিছু ক্ষণ মে ওতয সঁ স্বৰ্গনোক নেন ৰিনা বাম খা নক্ষমণ কে ৰাঁষ্ট তকনে ৰিদা ভ গেনা। কিছু কান ৰাঁদ বাম ৱাপস খাৰি গেনা। পিতব কে দৰ্শন কে খনেক প্রযনে কেননি ষ্দা ৰেঁকাব। দশৰথ খাকাশ মাৰ্গ সঁ কহনথিন: "প্বত্র হমবা খহাঁক পনী পিল্ডদান কেনী। খাৰঁ খপনকে ফনো প্রযোজন নহি।"

একব ৰাঁদ বাম চিংতিত ভ গেনা। ৰহ্ত স্মবণ কেননি

ক্ষদা দশবথ নহি এনথিন। সীতা কে প্বছনথিন বাম: "মৈথিনী! খহাঁ পিল্ডদান কেনৌं তকব কী প্রমাণ খা কী সাক্ষী ? "
সীতা উঁত্তব দেনথিন: "হমব সাক্ষী খহাঁক রঁহিন, কামধেন্ব গায খা ফল্গ্ন নদী ছথি। "
খাবঁ বাম ফল্গ্ন নদী, গায খা সীতা কে ননদি সঁ প্বছনথিন। ক্ষদা ও তীনূ সাক্ষ্য দেমএ মে খসমর্থতা ব্যক্ত কেল্থিন। রিঝুন সীতা শ্রাপ দৈত রঁজনী: "হৈ হমব ননদি, খহাঁ হমবা ঝ্ঙ্গী রঁনা বহন ছী। খহাঁ ছছনব রঁনবঁ খা খহাঁ হমেশা ছছখাতি বহবঁ। খহিনা খহাঁক প্রাণ জৈত। হৈ গায! খহাঁক পরিত্রতা ত যথারত বহত ক্ষদা খহাঁ ঝূঠ রঁজনো খছি তাঁহি খহাঁক ক্ষহ খপরিত্র বহত খা রিষ্ঠা ধবি খহি ক্ষহ সঁ খহাঁ গ্রহণ কববঁ। খা হে ফল্গ্ন নদী, খহুঁ ঝূঠ রঁজনো। জাউঁ, খহাঁক ধাব মে কখনো পানি রাঁহব বহবেঁ নহি কবত। ওা হমব দঝুন মন কে নিশ্চুন শ্রাপ খছি। "
খহি সঁ পতা চনৈত খছি জে সীতা সঁগ খন্যায শ্বৰু সঁ ভ চ্কন ছননি। খনিষ্ঠ হ্নকা খকাবনে ভোগ' পবতনি!
জখন রৈদেহী কে বাবণ ছ্ন সঁ হবণ ক ন জাগত খছি ত জে বাম সমস্ত চবাচব কে নিযংতা ছথি, নিযংত্রক ছথি তথাপি সীতা কে হবণ কে রাঁদ জনচব,থনচব, ঝংজ নতা, পক্ষী সবঁ কিছ সঁ রঁতাহ জকাঁ সীতাক রিযোগ সঁ দ্ররিত প্বছৈত ছথি: "খহাঁ সবঁ মে কিযোক হমব মৃগনযনী সীতা কে দেখনৌं খছি:
জনচব, থনচব মধ্কব শ্রেণী। ত্তম দেখী সীতা মৃগনযনী ? "
খা স্থিতি রিচিত্র খা রিভসে ত তখন ভ জাগত ছৈক

जखन बाणक संहार केनाक बाद जखन राम सीता के लंका सँ मुक्त करैत छथि त राम के सीता जे चरित्र पर शंका होइत छनि। ओहो त सकैत अछि जे जनमानस मे पत्नी के अपन पति के प्रति समर्पित भाव के उजागड़ अथवा स्थापित करबा लेल राम सीता दाउ के अपन पवित्रता प्रमाणित करबा लेल कहैत छथि अन्यथा स्वीकार करबा सँ मना क दैत छथि। सीतो कनो कम थोड़े ने छनि? साक्षात लक्ष्मी के अवतार। अपन पवित्र होमाक प्रमाण देबा हेतु सोझे अग्निकुण्ड मे कूदि गेली। सीताक सतित्व देखि अग्निदेवता दंग बहि जाइत छथि। सीता के कशोक कलेश तक नहि होइत छनि। बिना एको बत्ती जबन के निशानी के सीता अग्निकुण्ड सँ वापस आबि जाइत छथि। आब त आब स्वर्ग लोक सँ देवता लोकनि सेहो सीताक निश्छल, आ पवित्र होबक प्रमाण दैत छथि तखन जाक राम पुनः सीता के स्वीकार करैत छथि। किछु लोक अहि मे इ तर्क (कुतर्क?) दैत कहैत छथि जे समाज मे उचित व्यवस्था आ आदर्श उपेन्न करबा लेल राम एहेन कार्य केलनि। मुदा मैथिलानी के इ सोचबै छनि जे राम सीता सङ्ग अन्याय केना आ समस्त स्त्री समाज पर बंधन थोपबाक एक अनन्त परम्परा के प्रारंभ केलनि। की यैह छलनि रामक रघुकुल रीति? ओह!! कहबै दुख ककरा सँ!
अग्निपरीक्षा के संबंध मे किछु लोक कहबा लेल एहनो बात कहैत छथि जे जाहि सीता के रावण हरण केनक से सीता त सती अर्थ मे सीता छेबे कहाँ छनि। ओ त सीता के छाँह छलनि। असली सीता त अग्नि मे समाहित भ गेल रहथि आ निश्चिन्त सँ अग्नि मे चुपचाप

रौसन। ताहि छाँहक सीता के अग्निकुण्ड मे जागते देवी असली सीता अग्नि सँ बाहर निकललीह जिनका राम सहज रूप सँ अर्धांगिनी के रूप मे स्वीकार करैत छथि।
कदा एक हाड़-माँस केर सामान्य मनुख होएबाक नाते एकटा बात नहि पचा पबैत छी जे रामक ई दुरंगी चरित्र किएक देखी। जे राम ऋषि गौतम के पत्नी अहिल्या के उद्धार स्पर्श मात्र सँ करैत छथि सैह राम अपन पत्नी सीता लेल अतेक निरंकुश ?
जे राम बालि के एहि द्वारे बध करैत छथि जे ओ अपन छोट भाए सुग्रीव केर पत्नी के बलपूर्वक अपना लग रखने अछि। जखन बालि राम सँ पुछैत छथि:

"मे बैरी सुग्रीवहिं प्यारा।
कारण कवन नाथ मोहि मारा।।"
त राम उत्तर दैत कहैत छथिन:
"अनुजवधू भगिनी सुतनारी।
सुन सठ कन्या सम ए चारी।।
इन्हहि कुदृष्टि बिलोकइ जोई।
ताहि बधे कछु दोष न होई।।"
बालि के मृत्यु के बाद राम अपन सखा सुग्रीव के फेर सँ अपन पत्नी के स्वीकार करबा लेल प्रेरित करैत छथि जकरा सुग्रीवक जेठ भाय बालि बहुत दिन धरि अपन कब्जा मे रखने छल। आ सैह राम सीताक मामला मे एहेन कठोर, हृदयहीन किएक ? ? ?
जखन सीता एलीह आ गर्भ स छली ताहि काल एक धोबी के उपराग स परेशान भए राम सीता के घनघोर जंगल मे असगर भेज देलथिन। कहु त कतेक

কঠোব ছলাহ বাম ! ধর্মশাশ্ত্র কহৈত খছি জে স্ত্রিগন কত্তক খাবাপ হো ক্ষদা জখন রো গর্ভ স হো ত ওকবা সব স্বখ দেবাঁক চাহী খা ঘব স একৌ ক্ষণ নেন রাঁহব নহি জাএ দেমক চাহী। রাঁহ বে মর্যাদা প্বকষোত্তম বাম ! কত গেন মর্যাদা খহাঁক ?
খগব খহাঁ প্রজা রসেন ছনৌ ত এক পতি সেহো বহী নে ? খহাঁ কে ত ব্ঁঝন ছন জে সীতা নিষ্কপট খা গংগা জকাঁ পরিত্র ছথি। খগব খহাঁ খযোধ্যা মে এক প্রথা প্রাবংভ কবৈ চাহৈত বহী ত হেবো বাজ চনেবঁক জিম্মেদাবী ভবত কে দ পতি ধর্ম কেব পানন কবৈত সীতা সংগে রনরাস চনি জৈতহ্ জেনা সীতা খহাঁ সংগে খপনে মোনে পনী ধর্ম কে পানন কবৈত গেন ছনীহ ? ক্ষদা সে কোনা ! প্বকষ বহী নে খহাঁ। প্বকষ দম্ভ কে কে বোকত ! কহী এহেন ত নহি জে প্বকষ দংভ সেহো মর্যাদা প্বকষোত্তম কে নক্ষণ হো খা খপনা কে ওহি দংভ মে খপা দেনাও যা দংভ কে নীচা জীনাও নাবীধর্ম ? ”
খৈব, নক্ষ্মণ জী সীতা কে জংগন মে খসগবে ছোড়ি দেনথিন। নাচাব খা রেবশ সীতা ! হে দের ! জাথি ত কত খা ককবা নগ ? কে শবণ দেতনি ? খা তাহি ক্ষণ বাঁবাঁ বাঁল্মীকি সীতা কে খপন খাশ্রম মে স্থান দেনথিন। এক দিন বাস্তা মে প্রসর রেদনা উঁঠননি। রনক নোক সব মদতি কেনকনি। গপ্তা ভেননি জে খযোধ্যা মে জানকাবী ভেজী। ক্ষদা ভেননি জে বাম নহি ব্ঁঝথি ত নীক। হজমা কে কহনথিন “তোঁ ভবত, কে সত্ৰ্ঘন কে, নক্ষ্মণ কে, তীনো মাতা কে চ্প চাপ বঁতা দিহক ক্ষদা বাম নহি ব্ঁঝথি। ”
জখন বাম খশ্বমেধ যজ্ঞ কবৈ নগনাহ ত পংডিত

কহলথিন জে রিনা পনী কে বাম যজ্ঞ নহি ক সকৈত ছথি। বাম কে খপন রচন স্মবণ ভেলনি। কহলথিন হম দোসব রিরাহ নহি কবর। তখন গ নির্ণয ভেলৈক জে সোনাক সীতা বঁনা বাম যজ্ঞ নেন বৈঁসতা। সৈহ ভেল।

হ্মদা বীচে মে ঘোড়া কে ত নর খা হুশ বাঁহ্নি দেলথিন। সবঁ হাবি গেলাহ। হনুমান বঁদী ভ গেলাহ। খংত মে বাম এলাহ ত বাঁদ মে সীতা সেহো এলীহ। সীতা বামে কে বংশক সন্ততি কে জংগল মে বহ্‌ত নীক জকাঁ সবঁ শিক্ষা সংস্কাব মে পাবংগত কবা বাম কে ওঁকাত দেখা দেলনি। বাম এক সংগ খপন দুন্ব প্বত্র খা সীতা সনহক পনী পাবি ধন্য ভ গেলাহ। কহলথিন সীতা কে জে খাবঁ খযোধ্যা চলূ। সীতা মনা ক দেলথিন। বাম বহ্‌ত বুঁঝেবাঁক প্রযাস কেলথি। হ্মদা সীতা ত খপ্পন জিদ্দ পব কৈম বহলী। খংত মে বাম কহলথিন : "খহাঁ নহি জাএবঁ ত হমব খশ্বমেধ যজ্ঞ নহি হেত।"

সীতা: "সে কোনা ? "

বাম: "পনী কে খছৈতে খসগব পতি খশ্বমেধ যজ্ঞ নহি ক সকৈত খছি।"

সীতা: "তখন খহাঁ কোনা কবৈত বহী ? "

বাম: "হম সবঁ মানি নেনে বহী জে খহাঁ খাবঁ খহি দুনিযা মে নহি ছী।"

সীতা ঘোব বেদনা স দ্রবিত ভ গেলীহ খা কহলথিন : "হে বাম ! খহাঁ মাত্র খপন পৌরুষ খা নামক বক্ষা হেত্ত হমবা খযোধ্যা ন জাএ চাহৈত ছী ? খহি নেন জে খহাঁক যজ্ঞ ভ জাএ ? হমহী বাঁধা ছী খহাঁক যজ্ঞক ? "

ঞ কহৈত সীতা ধবতী মাতা কে দুন্ন হাথ জোড়ি করুণ স্বব মে বিনতী কেলীহ: "হে মাতা ! অহী হমব মাএ ছী। অহিক কোখি স হম এহি ধবা মে উঁপেন্ন ভেল ছী। আবঁ হমব আমো কানি বহল অছি। অহাঁ ফাট্টূ আ হমবা অপনা ভীতব মে স্থান দ দীয !
ধবতী সীতা কে গ্বহাব স্বনি নেনথিন আ একাএক ধবতী মে সীতা দাঙা কে আগা দূ টৌ দবক্কা ভ গেনে। জাবেঁত বাম বোকথিন তাবেঁত সীতা ওহি ধবতী মে বিঁন্নপ্ত ভ গেলীহ।
ধবতী ফটৈনী আ ধবতীপ্বত্রী সীতা ধবতী মে সমা গেননি। তাহি জখন মৈথিনানী সবঁকে কোনো কষ্ঠ হোঙাত ছনি ত অপনা কে সীতা ব্ব্নৈত অনাযাস বাঁজি উঁঠৈত ছথি: "ফাট্টূ হে ধবতী"।
ওনা আবঁ মিথিনা কে প্বকষ সেহো সীতা কে সম্মান কহাঁ কবৈত ছথি ? সীতা সবঁ দহেজক জ্বানা মে জবৈত ছথি। অপমানিত হোঙাত ছথি। বেঁটী কে বেঁটৌক ত্তননা মে কম ধ্যান দেল জৈএত অছি। বেদনা অনংত অছি....."
সনাতন ধর্ম পূর্বজন্ম কে সিদ্ধান্ত কে মনৈত অছি। মিথিনা কে নোক ব্যবহাব মে ধোবী কে কহনা সঁ বাম দ্বাবে সীতা কে প্বনঃ বন ভেজবাঁক এক নোককথা অছি জে কর্ম কে সিদ্ধান্ত পব টিকল অছি। কনি দেখী একবা:
বঁসংত ঋত্তুক সময ছন। শীতন, মংদ পবন বঁহৈত ছন। সীতা দাঙা অপন সখী বঁহিনপা সংগ ফ্নবাবী মে ভ্রমণ কহ বহন ছনী। সীতা কে গম্ভা ঝ্না ঝূনবাঁক ভেননি। এক সখী সহ অপন গম্ভা ব্যক্ত কেননি। ত্তবত সখী বঁহিনপা সবঁ সীতা দাঙা কে ঝ্না ঝ্নাবঁএ নগনথিন।

रॅङ्ग मनमोहक दृश्य भ गेलैक। सीता हिनोबा लैत आ सखी सभ हिनरैत। जतेक प्रशंसा कवी से कम।
म्‌ना नागन प्रेमक डानी। i
म्‌नथि सीता प्यावी ना। ।
सभ सखी गरॅथि सिनेह देखारॅथि।
रिझ्‌सथि जनकदुनावी ना। ।
सोहनगव-बसगव गीत गरैत सखी संग सीता आनंदक सागव मे गोता नगा बहन छनी। गीतक स्वव ह्‌नकव कान मे मधुव मनकाव भरैत छन। अहि बीच सीताक दृष्टि एक स्वन्दव स्वग्गाक़ जोड़ ी दिस पडननि। ग स्वग्गाक़ जोड़ ी पति-पनीक जोड़ ी छन। हवियव कचोव पाँखि, नान-नान ठोव। स्वग्गाक भाषाक संग-संग मान्वखक भाषा बॅाज़२ मे प्रवीण छन दुनू स्वग्गा। स्वग्गाक़ पनी रैम गीत ग़ ारि बहन छन जे गीत सीतादाओ अपन सखी रॅहिनपा संग म्‌ना म्‌नैत ग़ ारि बहन छनी।
स्वग्गा के जोड़ ी पव सीता दाओ के हिक गवि गेननि। मोन भेननि जे अहि स्वग्गा के बाजमहन मे आनि पिंजवा मे बाख़रॅ आ प्रतिदिन एकव मधुव रॅोन स्वनि उँठरॅ त कतेक़ नीक बहत!
बाजमहन मे अरितहि सीता दाओ अपन सेरक के रॅजेनि आ आज्ञा दैत कहनिथन: "देखू, फ्‌नरावी मे स्वग्गाक़ एक जोड़ ी रिचवि बहन अछि। रॅङ्ग स्वंदव जोड़ ी छैक। चीवै च्‌नच्‌न के संग-संग ग जोड़ ी मन्वखक आवाज़ मे मधुव गीत सेहो गरैत अछि। अहाँ एखन फ़ ्‌नरावी जाउँ आ ओहि जोड़ ी मे स एक स्वग्गा हमवा लेन पकड़ ि क नाउँ"।
सेरक सीता दाओ केव आज्ञा के पानन क़रैत म्टै

দনি ফ্নরাবী দিস রিঁদা ভেন। থোবেক কানক় রাঁদ ওহি স্বগ্গাক় জোড় ী মে স একষ্টা স্বগ্গা পকড়ি কঽ নঽ খননক। খার ওহি স্বগ্গা কে এক সোনাক পিঁজবা মে রন্দ কঽ সীতা দাঙা নগ নৈন। স্বগ্গা কে খপনা সামনে সোনাক পিঁজবা মে দেখি সীতা দাঙা খানন্দরিভোব ভঽ গ়েনী।
গ়নতী স ও স্বগ্গা মহিনা স্বগ্গা ছনি খা গর্ভ স বহৈ। ওকব পতি সীতা দাঙা কে সেরক সঁ নিরেদন কেনক জে ঙা মহিনা স্বগ্গা ওক়ব পনৌ ছৈক খা গর্ভ স ছৈক তাহি ওক়বা পব করুণা দেখরৈত স্বতংত্র ক দেন জায। প্বরুষ স্বগ্গা রাঁজন : "রকু হমব পনৌ কে রঁদনা মে খহাঁ হমবা ন চন্ব পিঁজবা মে রন্দ কঽ সীতা নগ"। হ্মদা সীতাক় সেরক ওক়ব খন্বনয-রিনয কে নহি স্বীকাব কেনক খা মহিনা স্বগ্গা কে বাজমহন নঽ খননক।
খপন পনৌ কে প্রেম মে মাতন প্বরুষ স্বগ্গা হাবি নহি মাননক। পাছা-পাছা ওহো বাজমহন মে খারি গেন। ওক়বা খাশা বহৈক জে সীতা চূকি স্বযং করুণাশীন কন্যা ছথি, ও নিশ্চিত রূপ স ওকব পনৌক খরস্থা পব দ্রবিত ভ পিঁজবা স হ্মঙ্ক কঽ দেথিন!
রেঁচাবা স্বগ্গা সীতা দাঙা নগ ভবন নোব ব্যথিত মোন পহ্চন। নোব থমক নামে নহি নৈক। খার্ত ভার স রাঁজন: "হে করুণাময়ী বাজহ্মাবী সীতা, গ স্বগ্গা জে খাহাঁক সেরক পকড়ি খননক খছি গ হমব পনৌ থিক খা গর্ভ সঽ খছি। একব পেষ্ট মে হমব সন্তান পনি বহন খছি। হম খহাঁ নগ ঙা নিরেদন কববাঁক হেত্ত খাযন ছী জে খহাঁ এক়বা পব করুণা দেখরৈত পিঁজবা স হ্মঙ্ক ক দিযৌক়। খগব খহাঁ কে স্বগ্গা

বখ্ৰাঁক গম্ভা থঙ্ছি ত হমবা বাখি নিয ! "
কহি নহি কিএক সীতা দাঙা কে স্বগাক খন্বনয দিস ধেখান নহি গেননি। ও খপনা মে মস্ত বহনী। জ্খন সৰ্ব ব্যাঁত স স্বগ্গা থাক্ি গেন খা বাজমহন মে কিযোক ওক্ব রেদনা স্বনৰাঁ নেন তৈযাব নহি ভেনৈক ত নাচাব স্বগ্গা দর্দ খা ধ্ৰাধ স খিন্ন ভ গেন। তামসে ঘোব হোওত স্বগ্গা সীতা দাঙা কে সম্বাধিত ক্বৈত ৰাঁজন: "হে জানকী! হম ৰঁস্তু খাশি নহ কহ খহাঁ নগ খাযন বহী জে ন্যায ভেষ্টত। ন্যায ত দূব খহাঁ হমব রেদনা স্বনৰাঁক নেন তৈযাব নহি ছী। খাহাঁক জ্খন খপন রিরাহ হৈত তখ্নে খহাঁ খহি রেদনা কে ৰুঁঝি সকৈত ছী। খাৰ হদ ভ গেন! হম ব্যথিত মোন রাপস জা বহন ছী হ্নদা জৈত-জৈত খহাঁ কে শ্ৰাপ দেনে জা বহন ছী। হম পতি-পনৌ খগিনা জন্ম ধোরি-ধোরিন ৰনি জন্ম নের খা হমবা সভক কাবণ সহ খাহাঁক পতি খহাঁকে গৰ্ভবিস্থা মে ঘব স নিকানি দেতা"।
খাৰ সীতা কে হোশি জগননি। হ্নদা খার কিছু নহি ভ সকৈত ছন। সীতা স্বগ্গা কে শ্ৰাপ কে সিবোধার্য কহ নেননি। দন্তকথা কে খন্বসাব ওহী স্বগ্গা কে শ্ৰাপ কে কাবণ জখন সীতা গৰ্ভ সং ছনী ত বাম সনহক পতি এক ধোরি-ধোরিন কে কহনা পব হ্নকা ঘব স নিকানি দেনথিন।
কিছু নোক কে মানৰ ছনি জে বামক সীতাক প্রতি এহেন নিষ্ঠুব ব্যরহাব সীতা কে ব্যক্তিত্ব কে সৰন ৰনৱৈত ছনি। হ্নদা ওা কেহেন ব্যরহাব। ককবো সৰন ৰনেৰাঁক হেত্ত, উঁদাহবণ প্রস্তুত কবৰাঁ হেত্ত খহাঁ ডেগে-ডেগে প্রতাড়িত কবৰৈক? নহি-নহি, ওা নহি উঁচিত

রিচাব।
এক মৈথিনানী হমবা কহনী, "দেখূ, সীতা এক প্রতাপী বাজা কে রেঁটী খা দোসব প্রতাপী বাজা কে পনী। হ্নকব জখন ঙা হান ভেন ত সামান্য মহিনা কে কী রাঁত ? " সীতা মিথিনা খপন নৈহব খা পিতা বাজা জনক নগ কিযৌক নহি এনী ? ফেব স্মবণ খরেঁত খছি : "রেঁটী সাস্ববে নীক কী সর্গে নীক" । তাহিঁ সীতা স্বস্থাক বাস্তা ধেননি।
মোন মে এক রাঁত হোগত খছি, উঁমবৈত বহত খছি – খগব বাম মর্যাদাপ্ববুষোত্তম ছথি ত ফেব ওহি মর্যাদা কে ধোতী কে তাব–তাব কথী নেন করৈত ছথি ?
রৈদেহী কে দ্ঃখ সঁ দ্রবিত হোগত মিথিনা কে খনেক প্ববুখ খাগযো কনি উঁথেব ভ জাগত ছথি, খধীব ভ জাগত ছথি, জেনা রিদ্রাহক স্বব বামক প্রতি প্রচন্ড ভ জাগত হোনি ! ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি ত খতেক তামসে ভেব ভ জাগত ছথি কী হ্নকব নেখনী রুঁমূ জে ক্ষণ মাত্র নেন সরঁ মর্যাদা কে খতিক্রমণ করৈত খপন ভড়াস নিকনৈত রাঁজি উঁঠৈত খছি:
"দন্ড–ভেদে কব্ধ কি খপনাউঁ সাম–দাম
হমব সীতে জঁ রোঁন, খহাঁ স্বথনীক বাম ? "
জো বে মর্যাদা খা প্ববুখ দ্ববাবা স্ত্রীগন কে খদৃশ্যরেঁড়ী সংজকড়ন পৈব ! রেঁচাবীমৈথিনানী সে কোনা কহতী ? ঙা সরঁ ত সীতা কে দ্ববাবা স্থাপিত মাপদংড কে এখনো ওহী মর্যাদা কে সঁগ খক্ষব–খক্ষব খনুশবণ করৈত ছথি, নির্রহন করৈত ছথি। পাহ্ন বাম সঁ উঁপবাগ ত ঠীক হৃদা হ্নকা নেন খরাচ্য কথা – হে ভগরান ! কথমপি নহি। উঁপব সঁ "হম নহি জিযরঁ রিন্ব বাম" গারি–গারি পাহ্ন কে দিন–বাতি স্মবণ করৈত বহত ছথি।

অতেক ভেনা রাঁদো বাম কে মিথিনা কে নোক অপন সবঁ সঁ স্বন্নব পাহ্ন মনৈত ছথি। বাম কে প্রতি জেহিনা ভক্তিভার তহিনা প্রেমভার।
এক ভার জে মৈথিনানী নোকগীতক মাদে গরৈঁত ছথি সে জব্দব মোন কে দ্ররিত ক দৈত অছি আ সবঁ মৈথিনানী মে সীতা আ সবঁ মে সীতাক র্যথা রুঁঝনা জাগত অছি:
"হে ভগরান! ক্ষন কসূব রিধনা ভেন রাঁম কহবঁ দ্খ ককবা সঁ? "

<u>**নোক রেদ আ র্যরহাবক পারঁনি মধ্শ্রারণী – মানরশাস্ত্রীয রিরেচন**</u>

এক বেঁব প্রাফেসব জ্যাতিংদ্র জৈন একাএক হমবা প্বছননি, "মিথিনা মে ক্ষন চীজ় থিক জে নোক আ শাস্ত্র, সবঁ কনা কে এক সঙ্গ জোড়নে অছি ? "
হমবা ভেন কী উঁত্তব দেন জায ? সংযোগ সঁ কিছুএ দিন পহিনে মধ্শ্রারনী কথা মাঁ সঁ স্বনি বেক◌ৰ্ডি কেনে বহী আ বাঁদ মে ওকবা নিখনে বহী। ভেন ঔ এক উঁত্তব ভ সকৈত ছৈক। হম ঝট দনি কহনিযন্হ , "মধ্শ্রারণী পারনি"।
হমব উঁত্তব স্বনি প্রাফেসব জৈন রঁহ্ত প্রসন্ন ভেনা। কহনথি, "রিনক্ষন সহ কহৈত ছী। যৈহ সহী উঁত্তব অছি। অহাঁক মিথিনা মে ঔ গজবঁ কে পারনি অছি জে অনেক তবহক জ্ঞান, শিক্ষা, কনা, কে সিখবাঁক প্লেটফার্ম নব র্যাহন নড়কী নেন তৈযাব কবৈত অছি। ঔ এক এহেন পারনি অছি জে নোক আ শাস্ত্র কে জোড়ৈত অছি। অহাঁক জবাবঁ সঁ হম সংতুষ্ঠ ছী। "

बाँत पब हम खतेक गौब नहि केनौं। कतेक दिन सँ मध्श्रावणी पब किछ निखबाँक ञ्छा खछि म्हदा खानस खा किछ खान कावणे नहि निख पावि बहन छी। सविता मा खान केब एक प्रश्न ओहो खति नघ् प्रश्न खनेक दिशा के दवबज्जा खोनि देने खछि। जबाँबँ एक ठाम सँ भेटबँ खसंभव। खेपे खेपे खनेक ठाम सँ खानय पड़त। सेह क बहन छी। खहि बाँत पब सविता जी कहननि, "खाबँ थोड़ के मध्श्रावणी पब निखू"। हुनका नहि कहबाँक हिम्मत नहि भेन। माँ के कहन मध्श्रावणी कथा के फेब पठनाओ शुरू केनौं। ओहि मे प्राफेसब ज्योतिंद्र जैन केब जिज्ञासा (खथबा खोज) खा सविता मा खान के जिज्ञासा केब तत्त्व ताकय नगनौं। पहिन बेँब मे नागन किछ छैक जरूब। फेब भेन, "कतेक छैक ? "

कतेक छैक खा कत-कत छैक ताहि बाँतक बहस्य तकबाँ नेन ओहि कथा के खनेक बेँब पढ़नौं। एक मैथिन समाजक सदस्य के नाते पढ़नौं। एक मानव विज्ञान केब छात्र के रूप मे पठनौं। सबँ सँ पैघ बाँत ओ जे एक जिज्ञासु के रूप मे पठनौं। हमबा जे भेटैन सँ हमबा जनैत खपूर्ब बाँत छैक। खपन ज्ञान खा समम के हिसाबँ सँ ओकब संक्षिप्त व्याख्या क' बहन छी।

मध्श्रावणी खपन मिथिना मे विवाहक पश्चात 13-15 दिन धवि के पाबँनि छैक। जाहि मे नाना तबहक फून, पात, फड़ नोठ्नाओ, पूजा केनाओ, गीत गेनाओ,विध बेँबँहाव के संपादन, नियम निष्ठा के पानन, खा प्रति दिन कथा केब एक खथबा खनेक प्रसंग के समूह मे बैंस सुननाग शामिन छैक। बँबखा ऋतु मे

ভেনাক কাবনে একব নাম মধ্শ্রোরণী রঁহ্ত সার্থক নগৈত ছৈক। খগব রিস্তৃত ফনক পব উঁদাব ভার সং দেখরৈঁক ত কহি সকৈত ছী জে মধ্শ্রোরণী খপন মিথিনা মে মিথিনা রঁনা স্টাগন কে হনীমূন ছৈক। রঁবসাতক মধ্মাস খা তাহি কে মধ্বাতি কে জে খানংদ মিথিনা মে ছৈক সে কহাঁ – প্রেমানন্দ, পবমানন্দ!

মধ্শ্রোরণী রস্তুতঃ এক সম্পূর্ণ পারঁনি ছৈক জাহি মে নোক খা শাস্ত্র, প্বকুষ খা প্রগ্নতি, মন্বখ কে প্রগ্নতি কেব খরযর জেনা পানি, নদী, পোখবি, গাছ, ঝাড়-পাত, নত্তী-ফত্তী, ফূন-ফন; জীর-জংত্ত, সাঁপ, কীড় া; ধবতী-খকাস, সমতন খা পহাড় খাদি কে রীচ কোনা সাম্য রঁনরৈঁত সরঁহক সংগে কোনা জীরী, কোনা বহী তকব শিক্ষা, রঁঙ্কি ব্যরহাবিক শিক্ষা দেন জৈত ছৈক। কোনা স্থানীযতা কে সম্মান কবৈত সমগ্রতা কে ভার কে স্বীকাব কবী, সে শিক্ষা দেন জৈত ছৈক। শিক্ষা কনাস কম সং খধিক ওপেন থিএটব জকাঁ পবিরেশ মে দেন জৈত ছৈক। জতয এক মাঁজন কথা রাচিকা খপন কথা কে ভান সং খা খহ্ সং খধিক কথা কহরাঁক শৈনী সং নর ব্যহিতা কে এক-এক কথা কে খোগংছা ছোড় া-ছোড় া স্বনরৈঁত বহৈত ছথি। জখনও কথা রাচিকা কথা কহৈত ছথিন ত ও হবেক পাত্র কে খপনা মে সমাহিত ক নৈত ছথিন। কথা কেব পাত্র জকাঁ হংসনাগ, গেনাওা, নহ্-নহ্ রঁজনাওা, জোব সং চিচিযেনাগ, নানা তবহক জীর জংত্ত কেব খারাজ নিকাননাগ, কহরাঁক শৈনী মে উঁপব নীচা কে ভার ব্যঞ্জ কেনাওা, সরঁ কিছু সর্রোত্তম। খভিনয কেব পবাকাষ্ঠা। ওা এক এহেন স্টেজ হোগত ছৈক জাহি মে স্ত্রী, প্বকুখ, দেরতা, দানর, জীর-জংত্ত, সরঁহক ভূমিকা মাত্র এক কনাকাব কে কবয পড় ৈত

छैक – रंग एकटा, रंग डायवेकटा। बीच मे कोनो ब्रेक नहि। कतौं सं कोनो सहयोग नहि। सदा सँ हे परंपरा मिथिला भूमि के आ सँ हे मैथिलानी ! हिनक कथा वाचिका अपन दायित्व केर पालन बेजोड़ ढंगे उत्कृष्टता सं करैत छथि। अतेक प्रभावी ढंग सं जे, जे पूजैत छथि से त कथा सुनबाक हेतु बैसते छथि हुनका संगे आनो स्त्रीगन सब सुनैत रहैत छथि। जेहने कलाकार तेहने दर्शक – दुनू के बीच परफेक्ट तालमेल। आ कनिया के की कहब ओ चुपचाप एक गंभीर शिष्या जकां कथा वाचिका के हरेक शब्द के ज्ञानरूपी अमृत के एक एक बूंद मानि पिबैत रहैत छथि।
एहि मे भूमि–चित्रण अर्थात अरिपन केर ज्ञान होनाइ सेहो आवश्यक छैक। मधुश्रावणी केर अरिपन मे रंगीन बॉर्डर के भीतर सूरज, चान, कलश, पुरहर,पातिल, साठी (षष्ठिका), मैना पात, नागक नटेपटाएल जोड़ ा, नवग्रह, षोडशमातृका आ कमल फूल के बिम्ब के रूप मे गौरी, कामाक्षी, पिंगला, नीली आ चनाइ आदिक समावेश बहुत व्यवस्थित ढंग सं कैल जैत छैक। एक गोटे नव डाला पर माटि आ गोबर सं पांच टा साँप बना साटि देल जैत छैक। पांचो सांपक थुथुन मे दूभि खोंसि देल जैत छैक। अरिपन काढब अथवा पाढब मे सब बिम्ब के स्थान, दिशा, कोण, स्वरूप आदिक ज्ञान आ शैली मे निष्णात होनाइ अनिवार्य होइत छैक। चूँकि ई पाबनि अहिवात, वंश वृद्धि एवं वर आ कनिया के शुभ सँ जुड़ल छैक तांहि परफेक्शन मे कनिकबो कोताही के गुंजाइश नहि रहैत छैक।

पूजा मे व्यवहृत सामग्री सं पता चलैत छैक जे वॉनिका के अद्भु वॉतक प्रशिक्षण देल जैत छनि जे ओ सब वस्तु के जानि लेथि। प्रतीकात्मक गौरी वॉनेवॉक हेतु हरदि, कस्तूरक फूल, सिंदूर, पान आ मेथी के पीसिक' एक गोल आकृति केर प्रतिमा वॉना नव ढोलन सबवॉ मे ठाढ़ क देल जैत छैक। एकरा अलावे मैना पात,नेरो, नीम, दूध, केरा पात, फूल, काजर, अरवॉ चाउँर, चूडा, चूडलाई, चीनी, लावॉ, आम, कटहर, केरा, अंकुरी, दही, सुपारी, वॉड़की-छोटकी इलायची, जाफ़र,लौंग, वॉड़का छोटका हडबी, वॉहेड़ ा, नीमक पात, अमतौआ अलार, पथुआ, कुशी, धामिक पात आदि के प्रयोग होइत छैक। अहि मे अधिकांश वॉस्तु के एक नव वस्त्र मे बाधि एक पोटरी वॉना देल जैत छैक जकरा विनी कहल जैत छैक। एहि विनी के गौरी आ विषहवि के स्वरूप मानि भोर साँझ पूजा अनिवार्य बहैत छैक।

मधुश्रावणी पूजा आ कथा नागपंचमी दिन सं प्रावंभ भ जैत छैक। प्रतिदिन पूजा भेल आ स्त्रीगन सब पूजा सं पहिले आ पूजाक वॉद गीत गेलथि। पूजा मे संस्कृत आ मैथिली केर अद्भुत मिश्रण वॉना शब्द आ मन्त्र भेटैत छैक यद्यपि पण्डित जी के कुनो भूमिका एहि मे नहि बहैत छनि। एक अनुभवी महिला अन्य महिला केर सहयोग सं एहि कार्य के संपादन मे कनिया के निर्देशित करैत छथिन। सब चीज़ सटीक होइक तकर विशेष ध्यान बहैत छैक। गौरी पूजन केर एक मन्त्र देखू त संस्कृत आ लोक शब्दावली के अदभुद जोग पर आनंदित हैब:

“ऐ गौरी ! महामाये, चानन ढारि तोहैत एलहुँ, सोहाग-भाग ढ़ैत एलहुँ, फूलक माला अहाँ लिअ, सोहाग-भाग हमरा दिअ, स्वामी-पुत्र सहित गौर्ये नमः ।”

फेर पूजा करबाक विधान आ तकर बाद करब पूजा करी तकर विस्तृत व्याख्या आ रूपरेखा निर्धारित रहैत छैक। एहि क्रम मे गौरी केर पूजा के बाद कलशे केर पूजा, विषहरि केर पूजा, तकर बाद नगाताव रेवसिक, चनाण नाग, स्वरमारती, पिंगला, नीली नाग, शेतभगिनी सहित ग्वसाउँनि नाग, साठि आदिक पूजा होएत छैक। पूजा केर समाप्ति पर अनेक विनती जकरा गीती कहल जैत छैक केर गायन महिला सभ उँच स्वर मे भक्तिभाव सँ करैत छथि। पाँच गीती मे अन्तिम गीती ई प्रमाणित करबा लेल तर्कसंगत छैक जे कोना एहि पावनि मे सभ वस्तु संगे सद्भाव आ संग वहबाक उक्ति व्याप्त छैक:

दीप-दीप हरा जाथु घरा। मोती-मानिक भरथु घरा। ।
नाग बढ़थु, नागिन बढ़थु। पाँच बहिन विषहरी बढ़थु। ।
बाल बसन्त भैया बढ़थु। डाढी-खोढी मौसी बढ़थु। ।
आशावरी पीसी बढ़थु। बास्वकी बाजा नाग बढ़थु। ।
बाली शंख नअ स्वती। काँसा शंख नअ उठी। ।
होएत प्रात सोना कटैरा मे दूध-भात खाउ। ।
साँझ स्वती प्रात उठी पटैर पहिरी कचोर ओढ़ ी। ।
ब्रह्माक देल कोदारि विष्णुक चाँछल बाट। ।

ভাগ–ভাগ রে কীড়া–মকোড়া। তাহি বাঁটৈ খাওতাহ গুণ্টিব মহাদেবঁ। ।
পডন গরুড় কেব ঢাঠ। খাসতিক– খাসতিক, গরুড়–গরুড় ..

আৱ এহি গীত সংগ মিথিলা চলূ। মিথিলা মে বৰসাত কে সময মে খেত–পথাব, পোখবি গলাব, কলম–গাছী সৱ কিছু পানি সং ভবি জৈত অছি সারন–ভাদৱ মে। আৱ সাঁপ আ নানা তবহক কীড়া–মকোড়া পানি কে ডব সং উঁচগব আ রুখ স্থান দিস আৱঁয লগৈত অছি। মানক ঘব, মনুখক ঘব, চাব, দববজ্জা আ কত–কত নহি আবি জৈত অছি। অযৱাক উদ্দেশ্য হুলো ককবো ছতি পহুচেৱক নহি অপিতু পানি সং প্রাণ বক্ষা আ ভোজনক ব্যাঁত বহৈত ছৈক। আ ঠীক অহী সময মে মধুশ্রারণী পাৱনি পূজন জৈত ছৈক। একব উদ্দেশ্য ছৈক জে হে নাগ আ আন কীড়া–মকোবা সৱ জেনা মনুখক রংশ বৃদ্ধি হোগত ছৈক তহিনা তোবো সৱহক হোৱ। মনুখ আ তোঁ এক সংগ দোসব কে বক্ষা কবৈত এহি পৃথ্বী পব নিরাস কবৈত বহ। তোবা খেৱাক লেল রস্তু আ পীৱাক হেতু হম দূধ অর্পিত কবৈত ছী। হমবা, হমব পতি কে আ সগা–সম্বন্ধী কে তোঁ ক্ষতি নহি পহুচাৱহ. হে নাগ আ কীড়া মকোবা কে স্বামী শিব, হম অহাঁকে পূজা অর্চনা কবৈত ছী। হে তংত্র কেব জন্মদাতা, হম অহাঁকে নিরেদন কবৈত ছী, অহাঁক যশগান কবৈত ছী জে সৱ সংগে হমবো সৱহক বক্ষা করু। হে নাগ অহাঁ বক্ষা করু, হে গরুড অহুঁ বক্ষা করু। অহি গীত কে অগব ধ্যান সং সুনৱ ত লাগত জে ই গীত কম আ তংত্রক মন্ত্র অধিক অছি। একবা গেৱাক অংদাজ, স্বব

सब किछु खनग छैक। महादेवक संगे ब्रह्मा, विष्णु केव सेहो गोहवायन जैत छनि एहि गीत मे।
गाय केव गोरव, दूध आदिक प्रयोग गाय केव उपयोगिता के देखबैत छैक ओतहि नाना तवहक वस्तु के प्रयोग सब मे सामंजस्य। पारनि त मूनतः ब्राह्मण आ कर्ण कायस्थ मे होगत छैक मुदा एकव विधान आ सामग्री के जुटौन मे अनेक जाति के सहभागिता होगत छैक। उदहावण के रूप मे सववा, मञ्जन कनशी कम्हाव सँ;डाना, विपनि, चंगेवा आदि डोम सँ; नहठी चूड़ ी आ अन्य वस्तु नहेवनी सँ एवं अन्य सामग्री वज़ ाव सँ आनन जागत छैक। ओ सामंजस्य कथो मे अनेक ठाम अनेक प्रसंग आ उप–प्रसंग मे भेटैत छैक। कथा केव मूल नायक आ नायिका – वाना नखेंद्र आ विहुना, वनिया अर्थात सौदागव समाज सँ छैक। तंत्र के ज्ञान, गूढ़ वहस्य जे बुझवैत छैक से धोविन छैक, धामि केव चर्च सेहो होगत छैक जे छोटे जाति केव छैक। कथा स्थानीयता के सीमा के सेहो तोवैत एकवा सार्वभौमिक वनवैत छैक। से कोना ? ऐना जे चविन्न सब मिथिला सँ वाहव के सेहो छैक। कथा मे अनेक देवता, देवी, गण के भूमिका छैक। सब एक व्यवस्थित आ समन्वय के विधान के निर्माण कवैत छैक।
आव पूजा के विधिवत समाप्ति के वाद कथा प्रावंभ होगत छैक। एक अन्वभवी महिला जिनकव स्मवण शक्ति, उच्चावण आ कहवाक शैली के संगे गीत आ हकवा स्वनेवा मे महावत वहैत छनि से एहि कार्य के संपादन कवैत छथि। कथा पांचो वहिनी विषहवि सं शुरू होगत छैक। कोना एक बुढ़ि या एक चिकनी पात मे

नष्टनहाएत पाँच सापक पोखा के देखैत अछि। आ बूँठी के गाम आर्रि ओकर बृत्तान्त कहरॅ सं पूजाक पद्धति प्रारम्भ हाएत छैक। फेर रिषहरी के जन्म हाएत छनि।
दोसर दिन केर कथा एक नर मोड़ नैत छैक कारण एहि मे एकाएक मनसा के प्रवेश हाएत छनि। मनसा के प्रवेश हाएते मातर नाग आ तथाकथित पैघ देवता (ब्रम्हा, विष्णु एवं अन्य) के बीच आ दुन्न के भक्त के बीच द्वन्द प्रारंभ हाएत छैक। विहुला आ चंद् सौदागर क्लासिक देवता के पूजक छथि जिनका मनसा जे मूल रूप सं नागक देवी छथि आ जिनका बाबे मे गप्पो कहन जैत छैक जे ओ शिवॅक मानस पुत्री छथि, केर संग द्वन्द। चंद् सौदागर मनसा के अस्तित्व के स्वीकार नहि कर चाहैत अछि फलस्वरूप मनसा अपन नाग-नागिन सं ओकर सबॅ संतान के डंसि क खतम केने जा रहन छैक। ओकर अन्तिम बाॅनक केर नाम बाॅला नखेन्द्र छैक जकरा बाबे मे ज्ञा छैक जे ओकर जाहि दिन बिवाह हेतैक ओही दिन मनसा के साँप ओकरा डंसि लेतैक आ अहि तरहे चंद् सौदागर के वंश समाप्त। आबॅ चंद् की करबे ? धैर्य सं काज लैत अछि। चंद् के पता चलैत छैक जे विहुला नामक एक लड़की छैक जकरा अखण्ड सोहागवॅती रहबॅाक वरदान छैक। चंद् अपन पुत्र बाॅला नखेन्द्र केर बिवाह विहुला सं कर दैत छैक। दुनू लेल एक शीशा के घर बॅनैत छैक। मुदा साँस लेबॅाक हेतु एकै बत्ती भूर छोड़ि दैत छैक। ओहि भूर सं अपन नाग के भेजि मनसा बाॅला नखेन्द्र के डंसि लैत छैक।

आर्र की होए ? रिन्हा कहैत छैक, "एक केवा के थामक लोग लेना जरूरी के सामान बाथि हमरा देसा दिय। हम अपन पति के साथ अपन कोवा मे न नदी के प्रवाह संगे रहैत एकर कोनो समाधान करय चाहैत छी।" सेह व्यवस्था होएत छैक। रिन्हा अपन पति के लाशि लेने नदी मे चलल जा रहलि अछि। लाशि आर्र गललाओ शुरू भ गेलैक मुदा रिन्हा के हिम्मत एखनो दृढ़ छैक। जैत–जैत एक ठाम देखैत छैक जे एक धोबिन नदिक कछेर मे कपड़ा धो रहलि छैक। ओकर एक छोटै बच्चा रैब–रैब ओकरा परेशान क रहल छैक। तंग आबि धोबिन अपन बच्चा के कंठ मचोडि दैत छैक। बच्चा मरि जैत छैक. आर्र धोबिन निश्चिन्त भ कपडा धोरैत अछि। रिन्हा के बड़ आश्चर्य भेलैक ! "कोना एक माय अपन संतान के छोटै बात लेल जान मारि सकैत अछि ?" रिन्हा सोचैत छैक। रिन्हा के होएत छैक जे जरूर अहि मे कोनो रहस्य छैक। आर्र ओ अपन लोग के कात लगा दूर सं धोबिन के निरिक्षण करैत छैक। जखन कपड़ ा धोआ जैत छैक त धोबिन नदी सं अंजुर मे पानि ल मन्त्र पढ़ ैत बच्चा पर फेकैत छैक. पानि परिते देबी बच्चा हुरहुरा क उठि जैत छैक। रिन्हा बुझि जैत छैक जे ई धोबिन सामान्य महिला नहि अछि। ओकरा सांक लगैत अपन व्यथा कहैत छैक। आर्र कहानी मे अते सं तंत्रक पूर्ण यात्रा शुरू होएत छैक। धोबिन के कहला पर रानी लखेन्द्र के लाशि के ओतय छोडि दुनू गोटै शिर लोक मे जैत छैक। बीच मे अनेक कथा आ कथा केर उपकथा अबैत छैक। रिषहरी के कथा आ हुनकर

ৰাবহ নাম – জগত গৌবী, মনসা, জবকোব্দ, ৰৈষ্ণুরী,সিংহ্যাগিনী, নাগেশ্বিবী, শৈরী, জবকোব্দ–প্রিযা, নাগ–ভগিনী, খাসতিক মাতা, রিষহবী এরং মহাজ্ঞানযঞা।

কথা খেপে–খেপে চনৈত বহৈত ছৈক – মংগনা–গৌবীক কথা, পৃথ্বীক উঁপেতি কেব কথা, সন্দ্র–মংথন কেব কথা, সতীক কথা, পতিব্রতাক কথা, মহাদেৱ কেব পবিরাবক কথা, গংগাক কথা, গৌবীক জনম, গৌবীক তপস্যা, গৌবীক রিরাহ, মৈনাক মোহ ভাঁগ, কার্তিক খা গণেশ কেব জন্ম, সংধ্যা কেব রিরাহ খা নীনী কেব জন্ম,পতিব্রতা স্বকন্যাক কথা, ৰান ৰসন্ত কেব কথা, গোসাউঁনিক কথা, শ্রীকব বাজা কেব কথা, খা খংত মে গণেশ ভগৱান দ্বাবা সোহাগ মাথৱ।

খহি ৰীচ রিহ্না কেব কথা চনৈত বহৈত ছৈক। কথা সৱ মে তংত্র ছৈক, ৰ্নৌখন, ছৈক, গীত ছৈক, সৱ কিছু ছৈক। কথা মে হিন্দূ ধর্ম কে ৰহ্ত মূন তত্ব কে জ্ঞান সেহো ছৈক। স্ত্রীগন কে ব্যরহাব, ওকবা সমাজ মে বহৱাক নূবি, পতি, সংতান, শ্রেষ্ঠ, দেরতা, পিতব, খাদিক সম্মান খাদিক জ্ঞান ভেটৈত ছৈক। উঁচ–ছোট কে ভেদ কে কোনা পাটিক জীরন কে চনেৱাক চাহী তকব প্রশিক্ষণ দেন জৈত ছৈক। সৱ প্রন্দুখ ধার্মিক চবিত্র খা খাদর্শ মহিনা কে সন্বন্ধ মে রিরবণ দেন জৈত ছৈক। খহি তবহে মধ্শ্রারণী কেরন পাৱনি নহি খপিতু 13–15 দিনক কার্যশানা হোগত ছৈক জাহি মে এক নড়কী কে সস্বব জযৱা সং পূর্ব খা গৃহস্থী সম্ভাবৱা সং পহিনে এক প্রশিক্ষিত মহিনা ৰনা দেন জৈত ছৈক। ও ৰচী সং দ্নহিন খা ফেব দ্নহিন সং গ্বনমতি নাবি খথরা সম্পূর্ণ মৈথিনানী ৰনি জৈত খছি।

मधुश्रावणी मे नाग नागिन के मनुष्य स्वरूप मे कल्पना कैल जाइत छैक आ तदनुसार हुनका लेल वस्त्र, शृंगार, आभूषण सभ किछु सं मोन मे सुसज्जित क' गीत गाबि स्मरण कैल जाइत छैक। एक गीत देखू:

पियरी आँचरी विषहरी के नामी-नामी केस।
घुमैत एली विषहरी तिरहुत देस।
तोहरो सिंगार विषहरी लावा आ दूध।
हमरो सिंगार विषहरी सिर के सिन्दूर।
तोहरो सिंगार विषहरी कोर भरि पूत।
हम बीच गुअरिया नरेद बीच पान।
देवी बीच विषहरी मैया दोसर नहि आन।

मधुश्रावणी एक हिसाबें महिला के सत्ता के प्रतीक अछि. सभ काज, विध, मन्त्र- पूजा महिला द्वारे प्रतिपादित होइत छैक। पुरुष केर कोनो भूमिका नहि। तंत्र के शक्ति एहेन जे छोट-पैघ सभ एक ठाम आबि जाइत अछि। सभ तरहक देवता मे आपसी सौहार्द्य के सूचक अछि मधुश्रावणी।
अंत मे सभ ठाम होइत नदी केर कछेर केर धोबिन संगे बिहुला वापस अबैत अछि. बाला लखेन्द्र के लाश मे प्राण आबि जाइत छनि। ओ आबो सुन्दर आ सोहनगर भ जाइत छथि। चंद्र सौदागर के सभ बेटा आ सम्पति फेरो आबि जाइत छैक। ओकर सभ बेटा सेहो जिबित भ जाइत छैक। चंद्र आब आन देवता संगे अपन प्रतिद्वन्द्वी के कहला पर विषहरी आ मनसा के पूजा अर्चना शुरू क दैत अछि। सभ किछु शुभ होमय लगैत छैक।

এহি পার্বনি আ কথা কে জে ধ্যান সঁ সুনল জায আ একরা গুনল জায ত পতা চলৈত ছৈক জে শাস্ত্র পর লোক জেনা কতৌ-কতৌ ভারী পড়ৈত হো! অতত:, চংদ্র সৌদাগর কে ভলে অপন প্রতন্ আ রৈষ্টা কে কারণে, মনসা দেরী আ রিষহরী কে প্রভুত্ব মানবাক হেতু বাধ্য হোময পড়ৈত ছৈক। এহি কথা মে এক বাত স্পষ্ঠ ও হোগত ছৈক জে অগর বহুত বাত শাস্ত্র মর্যাদা কে নাম পর বহুত বাত অথবা ক্রিয়া অথবা দৃষ্ঠান্ত দেবা লেল মনা ক দৈত ছৈক মগর লোক ওহী বাত লেল ওকর ব্যরহারিক পক্ষ কে দেখৈত উদার ভ জাগত ছৈক। উদাহরণ কে রূপ মে লোকে মে ও হিম্মত ভ সকৈত ছৈক জে গৌরী কে ছিনারি কহৈল; মহা মর্যাদিত মহাদের কে মৈথুন আ কাম কর ক্রিয়া মে লিপ্ত দেখা দেলি। যদ্যপি উদ্দেশ্য শিক্ষা গ্রহণ করক হোগত ছৈক। একর এক অর্থ এহো ভ সকৈত অছি জে নর ব্যাহতা কে ও বতা দী জে কাম অথবা যৌন ক্রিয়া শাশ্বত প্রক্রিয়া ছৈক। একরা মনুষ্য আ জির জংতু কে বাতে ছোড়ি দী দেরতা, দেরী সব স্বীকার করৈত ছথি সৃষ্ঠি কে চলেবাক হেতু অহি মে সংলগ্ন বহৈত ছথি। ও কদাচিত সফল গৃহস্থ জীরন জীবাক মূল মংত্র ছৈক। মধুশ্রারণী পার্বনি কের লিংক সূত্র ছৈক মনসা আ রিষহরী কের আরাধনা। মনসা অর্থাত নাগক দেরী। মনসা আর্থত ওহেন দেরী জিনকা শক্তি ত ছলি মুদা হুনকর সত্তা মানবাক লেল মুখ্যধারা কে দেরী দেরতা কের ভক্ত সব সহজ ভার সঁ তৈযার নহি অছি। মনসা এক এহেন দেরী ছথি জে অপন ছোট্ট স্বরূপ অর্থাত স্থানীয স্বরূপ কে রিস্তার অখিল ভারতীয স্বরূপ মে করয চাহৈত ছথি। মনসা কে গচ্ছা ছলি জে হুনকা সব রক্ষা, জাতি

आ समाज के लोक पूजा करय, हिनकर गुणगान करय। मुदा ई काज ओतेक सहज नहि अछि। छोटे जाति के लोक हिनकर सत्ता के स्वीकारि लेलक। स्त्रीगण सेहो ओही दिस बढ़ला लेकी मुदा पुरुष कोना मानत ? ई कनि पैघ प्रश्न अछि। मनसा हिमालय सँ चलैत छथि आ नेपाल, तराई बला मिथिला, भारत बला मिथिला, असम, बाँग्लादेश, बंगाल, ओड़िसा, होइत फेरो मध्य आ उत्तर हिमालय धरि व्याप्त रहैत छथि - उत्तराखंड, कश्मीर, हिमाचल प्रदेश धरि। मनसा संगे विहुला केर कथा नेपाल, मिथिला, बाँग्लादेश, पश्चिम बंगाल, असम, उड़ीसा धरि मूल कथा सँग डारि-पारि मे कनि-मनि फेर बदल सँग चलैत रहैत अछि। उत्तराखंड आ हिमाचल मे मनसा केर अनेक कथा प्रचलित अछि। साँप के प्रभाव आ भय के स्वीकार करैत लोक वर्ग, सम्प्रदाय, लिंग आ जातिक सीमा सँ उपर उठैत मनसा देवी के समक्ष नतमस्तक होइत छथि। यैह प्रभाव मिथिला मे सवर्णहारा वर्ग मे आ ब्राह्मण आ कर्ण कायस्थ केर स्त्रीगण मे भेटैत अछि। मुदा हमरा अगर हम समाजशास्त्रीय ढंग सं मधुश्रावणी केर विवेचन करैत छी त एना लगैत अछि जे पितृसत्तामेक समाज किछु अनवरत प्रभाव एहि मे विध आ पूजा के नाम पर घुसा देने छैक जाहि सं मानशिक स्तर पर महिला सब ओहि परम्परा के नाम पर अपना के स्वयम शोषित आ प्रताड़ित करैत रहैत छथि। अनेक ठाम सती केर महत्त्व के गुणगान कथा सब मे अनेक बेर अबैत छैक। धर्म, पूजा-पाठ, गिरहस्ती, प्रेम-अनुराग, तंत्र-मन्त्र, पितृ, देवता, प्रकृति, प्रकृति केर अवयव - फूल, पात, साँप, चिरै, धर्म ग्रन्थ केर

সাব; নিক খা খধনাহ মে খঁতব কবৰ, প্বন্য খা পাপক ৰীচ খঁতব খা নিক মাস্ক্ক কেব চ্নাৰ, মানৰধৰ্ম কেব পানন,স্ত্ৰী ধৰ্ম কেব নিৰহিন, খাব নে জানি কী কী ক্ষদা এহি পাৰৱনি কেব খন্তিম দিন জে কনিযা কে ঠেহ্ন ঢৈমী সং দগৰৰক প্ৰথা খছি সে ৰড় খমানৰীয। ৰক্কি ঙা কহি সকৈত ছী জে সতী প্ৰথা কে ৰাঁচন হিস্সা জকাঁ খছি। সৰ মহিনা, মায, পিতিযাঙন, দাঙা, সখী–ৰহিনপা এহি ৰাত সং দ্খী বহৈত ছথি জে কোনা এহি জবৈত ঢৈমী কে সেহো এক ৰেব নহি তীন–তীন ৰেব ধাহ কেব ঘাৰ কে বদাশিত কবতী! পবন্তু পবংপবা নাচাব কেনে ছনি। কী ক সকৈত ছথি? খগব নিক সং হোকা হেতনি ত খচিব সোহাগৰতী হেতী। পতি কে সৰ কিছু নিক হেতনি। তাহি ওকব পানন হেৰে কবত। খাৰ একহি উঁপায বহি জৈত ছনি জে স্বকজ ভগৰান সং নিৰেদন কৈন জায জে ও খপন বৌশনী মে শ্নিগ্ধতা খানথি, খগ্নি কোমন ভ জাথি, পানক পাত ওনা ত শীতন হোগত খছি ক্ষদা ও খাবো শীতন ভ জায জাহি সং দাগৈ কান ৰেঠী শীতন কে কম ৰেদনা হোনি,পাহ্নন মধ্ব হাথ সং খাঁখি ঝাপথি, গংগাজন খা খান জন খূৰ ঠংঠক প্ৰদান কবয, ঢৈমী কে ধাহ মধ্ব–মধ্ব জবৈ, চানন কেব নেপ খাবো শ্বশিতন ভ জৈ জাহি সং পবম্পবা কে নিৰহিন কবৈত কনিযা কে ঠেহ্ন দাগন জা সকৈ:

শীতন ৰহথ্ সমীব দহো দিশে শীতন নথ্ উঁসাসে।
শীতন ভান্ব নহ্ক নহ্ উঁগথ্ শীতন ভবন খকাসে।
শীতন সজনী গীত প্বনি শীতন শীতন ৰিধ ৰেৰহাবে।
শীতন মধ্শ্ৰোৰণী ৰিধি হো শীতন ৰসন সিংগাবে।
শীতন ঘৃত শীতন ৰেক ৰাতী শীতন কামিনী খংগে।

शीतल अगर सुशीतल चानन शीतल आरति माँगे।
शीतल कर नय नयन झँपारति शीतल देलहुँ पाने।
शीतल हो अहिरात रूसल सँग शीतल जल असनाने
। ।

गीत, विध-व्यवहार सभ किछु शीतल होयबाक चाही। रवि अपन कोमल हाथ सँ आँखि झापथि, घी, राँतिक संगहि दैनिक अग्निक सेहो शीतल भऽ जाय, परन्तु शीतल मंद भऽ रहै, वस्त्र आ सिंगारक सामग्री सेहो शीतल होएबाक चाहि सँ बेचारी नायिका अहि प्रथा के पालन करैत अपन ठेहुना के दगरा सकैथ।
एक गीत मे त कनिया केर माय आ आन महिला संगहि हुनकर रूसल अर्थात रवि सेहो अपन हाथ सँ ओना त नायिका के आँखि झाँपने रहैत छथि मुदा वेदना देखि द्रवित भऽ जाइत छथि। हृदय केर वेदना दुनू आँखि सँ नोर भऽ झहरै लगैत छनि:

आजु सोहागिन सहमल बैसल मुख किये पड़ल उदासे।
अम्बा मुख हेरय किये कामिनी पल पल नैह उसासे।
रूसल नयनसँ नोर बहाबहि गाओनि गाबथि गीते।
बड़ अजगुत मधुश्रावणी विधि परम कठिन गहो बीते।

मधुश्रावणी केर विध-व्यवहार त सभ के विध्वंसक आ स्त्रीगन के शारीरिक आ मानसिक शोषण केर एकटा रीतसे परंपरा बुझना जा रहल छनि। धिया के दर्द हेतनि से बेचैनी सेहो छनि। विधक पहिने आ विधक बादक दर्द हेतनि से जानि बहुत चिंतित रहैत छथि। मुदा विध के त्याग भला कोना सकैत छथि? एहि मे

धिया के कल्याण छनि – अचिर सौभाग्यवती होएबाक कल्याण, पुत्रवती होएबाक कल्याण। अतेक स्वप्नक पाएनि मे मात्र ओ विधि कनि अन्कच्छन्न नगैत अछि। एकरा समाप्त क देबाक चाही।
समय वदलनि बहुत छैक। आबनरकी सब सेहो प्रतिकार करक अवस्था मे छथि। बाल विवाह मिथिला मे समाप्तप्राय अछि। ठेह्न दगबा के प्रतीक मे केरन छैमी धाह उपर सं देखा विधि पूरा कैल जा सकैत अछि। अतेक निक पाएनि के मात्र ओ छोटे सन विधि जाहि मे धिया के सब उमंग आतंक मे बदलि जैत अछि, हमरा कोनादन नगैत अछि। अहि छैमी बना पर स्त्रीगन, पुरुष, संस्कृत के विद्वान मिल शीघ्र निर्णय नय एकरा समाप्त करथि अथवा प्रतीक मात्र राखथि। ओना कियोक भावुक कहि सकैत अछि, हमदा हमरा ऐना बुझना जैत अछि जेना बिना हनो कसूर के सीता के अग्नि परीक्षा लेल जैत अछि। सीता के माँ, पितियाएन, जेठ बहिन, भौज सब मौन भेल तकपैत सीता के देखैत छथि! बड्ड भेल, एहि पर सोच आवश्यक।
निक आ अधलाह त सब परंपरा मे बहैत छैक। जे हो मधुश्रावणी एक बहुत उत्तम पाएनि अछि। एकर निर्वहन होएबाक चाही। ओ अतेक पैघ विषय थिक जकरा पर पूरा पोथी लिख सब बात पर गंभीरता सं विचार राखल जा सकैत अछि। हमदा सब बात अगर एत लिखब त फेर पढ़नाए दुर्लभ। ताहि अतय विराम दैत छी।

मैथिली लोक गीत मे प्रेम आ तंत्र केर प्रभाव

डॉ. सरिता झा अपन शोधपत्र मे ई एक जिज्ञासा केने छथी:
“मैथिल विश्व-दृष्टि मे वरोटिका या कामुकता मुख्यधारा मे अछि की सर्वर्ज्ित (सर्ववरजि्त मानेे स्थापित मान्य, सत्ता आ शक्ति के खिलाफ) के रूप मे” ।
हमर जे अपन शोधक अनुभव अछि ताहि के आधार पर कहि सकैत छी जे अगर मुख्यधारा के अर्थ लोक अथवा जन समुदाय अछि त कामुकता मुख्यधारा के चीज़ थिक आ ई मिथिला मे भावतक वॅह्त अपन ठामक परंपरा जकां अदौं सं विद्यमान रहल अछि, मान्य रहल अछि। खास क विवाह के समय आ ओकर बॉदक विधि व्यवहार मे गीत आ अपन माध्यम सं कामुकता के प्रदर्शन होइत अछि तकर जतेक वर्णन करी से थोड़। शायद विधि व्यवहारक माध्यम सं वर आ कनिया के काम के प्रति परिपक्व आ एक दोसरक समीप लेबाक ई उत्तम प्रक्रिया छैक।
उदाहरण के लेल नार्रा छीटै' कान नार्रा जे छैक ओकरा अगर मनोवैज्ञानिक विश्लेषण करब त कनिया अथवा वर के मन मे उठैत रंग-विरंगक प्रेम, अभिसार केर तरंग छैक। काम गङ्गा के भारक प्रतीक छैक। ऊपर सं गीतक शब्द जाहि मे महिला सब वर आ कनिया के मिलमक रव के माता आ कनिया के पिता; रवक दादा आ कनिया के पितामह, रवक मामी आ कनिया

কেব মাম খাদি সম্বন্ধ কেব সংগ জোডি ওকবা খাবো বমনগব খা দুনূ নেন গজী গোগনিংগ খথরা সহজ রঁনা দৈত ছৈক।
এক উঁদাহবণ দেখূ:
রাঁবূ নারাঁ ছিডিযাউঁ ধিযা রীছি-রীছি খাউঁ
রঁবক রাঁরী কনিযাক রাঁরাঁ সংগে স্বতাউঁ
রাঁবূ নারাঁ ছিডিযাউঁ ধিযা রীছি-রীছি খাউঁ
রঁবক মায কনিযাক রাঁবূ সংগে স্বতাউঁ
রাঁবূ নারাঁ ছিডিযাউঁ ধিযা রীছি-রীছি খাউঁ
রঁবক রঁহিনী কনিযাক ভৈযা সংগে স্বতাউঁ
দুনূ ঘব গ্বজব চনাউঁ ....
রাঁবূ নারাঁ ছিডিযাউঁ ধিযা রীছি-রীছি খাউঁ
ওনা ত উঁপব বর্ণিত গীত সহজ নগৈত ছৈক। হ্মদা খপন গাযকী খা নোকক সমর্পণ, রিঁধক উঁদ্দেশ্য খা নারাঁ ছিডিযাএরঁ কেব ক্রিযা খা নড়কী সরঁ দ্বাবে ওকবা নেন ছীনা-ঝপটী সরঁ নর রঁব খা কনিযা কে খভিসাব হেত্তু সহজ ক দৈত ছৈক। ধোখেনাগু কেব রাঁত সমাপ্ত ভ জৈত ছৈক। খহি পূবা গীত মে রঁবক দাগু, মায, খা রঁহিন সরঁ খা কনিযা কেব পিতামহ, পিতা, খা ভাগু সরঁ পাত্র ভ জৈত ছৈক জকবা রীচ পবিহাস কেব সম্বন্ধ উঁচিত খা সমাজ সম্মত মানন জৈত ছৈক।
খহিনা এক রিধ পটিযা সমেটৈরঁ খা ওছাএরঁ কে হোগত ছৈক। খহ্ রিঁধ কেব উঁদ্দেশ্য রঁব খা কনিযা কে খভিসাব খা বতি-বভস নেন তৈযাব কবরঁ, সম্বন্ধ কে প্রগাঢ খা সহজ কবরঁ থিক। এক ছোটৈ সন গীত দেখরঁ ত একবো খর্থ বু্নবাঁ মে কোনো ভাংগটৈ নহি হৈত। গীত দেখূ:
সরঁ বংগ পটিযা সমটূ সোহরেঁ

दुनहा सं ओछरौंउ हे
पछिया ओछयरामे कसमस करता
मायरं चाहे घुमाय हे
टेढ़-तूड़ जुनि पछिया ओछाएरं
कसि बहती स्वक्षमाबि हे
हंसी-ख़ुशी पछिया ओछाएरं
हंसती सिया स्वक्षमाबि हे ..

कतेक आनंद, उल्लास, व्यंग आ रीतिरिवाज सं भरल अछि सनक गीत छैक ! नाम लेल पछिया छैक मुदा छैक रहस्यंगी । सखी सभ गीतक माध्ये कनिया के केलि-कीड़ा केर प्रौत्साहन देबाक प्रयत्न क रहलि छथि । राम के कोनो सोसिअलाइज करबी से सावि रहता रहलि छथिन । पछिया ओछायरक हेतु राम के कहथिन से रहता रहल छथिन । अगर त्रुटि होइत छलि त प्रेमक चाहे मरवा लेल उकसाबैत छथिन । प्रेमक चाहे दुन्नू मे सान्निध स्थापित करवा मे सहायक हेतनि तखन ने रात आगा बढ़तनि ? ससुर-सौसरं केर कहां केर प्रयत्न द रहल छथिन हंसरं-राजरं के गुण रहता रहल छथिन । सभ सं पैघ रात ई जे कोनो रात छुपल नहि, चोरैन नहि । सभ स्त्रिगन – दाई, माय, पितियाइन, भौजी, जेठ रहनि सभहक समक्ष आ सभहक अनुमति सं । एक रात गाबो, सभ सखी सभ ओहि पर पिहकारी मारैत प्रहसन के आरो अनुरंजक बनबैत रहैत छथि । एकर स्पष्टीकरण निम्नलिखित गीत मे अछि:

सभरंग पछिया समझू हे सोहरें
दुनहा देता ओछाय
टेढ़-टूढ़ जो पछिया ओछाओता
कसि बहरं स्वक्षमाबि हे

হে কসাব মসবনে পঠিযা ওছোতা
মাবরঁনি চাঠ ঘ্মাএ হে
হঁসী–খ্শী সং পঠিযা ওছোতা
তখন হঁসখি স্বক্ষমাবি হে

আর্ঁ গীতক এক–এক শব্দ কে দেখর্ঁ ত নাগত জে সমাজ কতেক উঁদাব ভার সং গবোঠিকা কে স্বীকৃতি দ বহন খছি। নেকিন এহি গবোঠিকা মে যৌনাচাব খথরা যৌন রিকৃতি কে সম্বাদ খথরা প্রতীক নহি ছৈক। মর্যাদিত গবোঠিকা জকবা নোকক ভাষা মে হঁসর্ঁ–ঠেঠাযের্ঁ সেহো কহি সকৈত ছী। এহেন গবোঠিকা জে শৃংগাব, শব্দ ব্যংজনা, ভার, রিধ–রেঁভাব, আ সংস্কাব সং স্বসজ্জিত খছি। জকবা মর্যাদিত স্বরূপ মে সমাজ মান্যতা প্রদান কবৈত ছৈক।

মিথিনা মে রিরাহ কে সংগ এক ক্রিযা জোগক হোগত ছৈক। জোগ কে প্যবিস্থ সর্ঁ যোগ কহি সকৈত ছথি। দ্নূ কে খর্থ এক ভেন – জ্ড়র্ঁ খথরা জোড়র্ঁ। র্ঁব কে কনিযা সং আ কনিযা পবির্ঁাব কে র্ঁবক পবিরাব সং। নেকিন মুখ্য রূপ সং র্ঁব–কনিযা কে জ্ডর্ঁ – মানশিক, শাবীবিক আ সামাজিক স্তব কে সংগ–সংগ মনোরৈজ্ঞানিক স্তব পব সেহো মহত্ত্ব বখৈত ছৈক। জোগ মে র্ঁব আ কনিযা কে গীত সং, রিধ–রেঁভাব সং, আ তাংত্রিক ক্রিযা সং সেহো জোড়ক পবংপবা বহন ছৈক। তাংত্রিক ক্রিযা মে পবিহাস আ গীতক চাসনী নাগন বহৈত ছৈক। নৈনা জোগিন কে রিধ মে মানন জৈত ছৈক জে রঁগান, খথরা হিমানয খথরা কামখ্যা সং এক হাঁকন যোগিন খরৈত ছৈক। গীত মে কখনো কান গীতগাগন সর্ঁ খপনা আপ কে তিবহ্ত কে এক নর্ঁব কে হেবন জোগিন প্রমাণিত কবৈত ছথি। জোগক এক উদ্দেশ্য

रवक ध्यान अपन माय–रहिन सं अधिक कनिया दिस आकर्षित करब सेहो छैक। जोग मे गीत गेबाक शैली पूबा तंत्रमय भ जैत छैक। कखनो कान क धवती, अकास, समुद्र, पहाब सब चीज़ के बान्हब आ अधिन करब के चर्च होगत छैक। जोग द्वारे असंभव काज के संभव करब बात होगएत छैक। निम्ननिखित जोग गीत के देखू:

माग हे सात बहिन हम जोगिन नैनह् थिकी जेठ बहिन
माग हे तिनकहुँ सं जोग सिखन तिन भुवन जोग हाँकन
माग हे समुद्रह् बान्ह बन्हाओन तें हम जोगिन कहाओन
माग हे तवहथ दही जनमयनहुँ तें हम जोगिन कहाओन
माग हे स्वखाएन गाछ पन्हगेनह् तें हम जोगिन कहाओन
माग हे बाँझिक कोखि पनर्हैनहुँ तें हम जोगिन कहाओन
माग हे भनहि विद्यापति गाओन जोगिनिक अंत न पाओन ....

एहि जोग गीत मे जोगिन अपन कना अथरा तंत्रक ज्ञानक महिमा मंडित क बहन छैक। एकबा जखन स्त्रीगन सब गबैत छथि त नागत जे अथर्ववेद वेद केब मन्त्र के कल्नान भ बहन अछि। तंत्र सं केहनो असंभव काज भ सकैत अछि; धवती, अकास आ पातान के हाँकन जा सकैत अछि, समुद्रके बान्हि सकैत छी, तवहथो मे दही जमा सकैत छी, स्वखैन ठूंठ गाछ मे प्राण आनि ओकबा हवियब कचोब क सकैत छी, केह्ना बाँझिन के कोखि मे संतान डानि सकैत छी। आ ओ सब क सकैत छी ताहि त हमब सबहक नाम जोगिन अछि। विद्यापति कहैत छथि, "एहि जोगिन सब के अंत किओक नहि पाबि सकैत अछि!"

आओ काल्हि नड़की सभ बेंप धम उतबैत छथि, बिनाओ के चानि चनैत छथि अर्थात केटै बाकिंगकबैत छथि। नटैका मटैका मारैत छथि। शरीर आ वस्त्र के कमोत्तेजक सौन्दर्य सं दर्शक के अपना दिस आकर्षित कबैत छथि। कबक चाभी। एहि मे कोनो हर्ज नहि। ठीके त कहल जैत छैक, "सोच बदलबाक जरूरत छैक, वस्त्र नहि"। जोग गीत मे एहने भाव रंक्कि अह्ह सं बमनगब, आ कामोत्तेजक भाव नव व्याहित कनिया द्वाबा प्रदर्शित होगत छैक। स्त्रीगन सभ गीत गबैत छथि कनिया कमब मटैकबैत, नव वस्त्र सं मापन अपन देहक उभाव के देखबैत, आभुषण सं पैब के छम-छम कबैत, चूड़ ी आ कंगना के खनखन कबैत चनैत छथि आ पाहुन के अपना दिस मोहित कबैत बहैत छथि। पाहुन के ध्यान कनिया छोड़ि ककबो नग नहि जाएन ताहि हेतु कनिया के माय पितियाइन तांत्रिक क्रिया क देने छथिन। पाहुन के नोन पढि ख्आ देन गेन छनि,ह्नकब पाग के ताग निकानि ओकबा तांत्रिक क्रिया द्वाबा खन्ती के तब मे गाबि देन गेन छनि। आबँ ओ पूबा कनिया के अधिन छथि। कनि एक एहेने जोग गीत जे एहि तबहक बात कहैत अछि के देखैत छी:

जोग जतिन हम जानन पहचानन
ग्वनगब कैन जमाय अधिनक बाखब
कनकि-मनकि धिया चनतीह' पह् देखताह'
पागक फेंच उघाबि ह्रदय बीच बाखन
जखन धिया मोबी चनतीह' पह् तकताह'
नागबि कैन जमाय अधिन क बाखन
हमब जोग नागब' ग्वण आगब'

সাত খন্ড নর দীপ জোগ খরতাবন
ভনহি রিদ্যাপতি গাওন ফন পাওন
গ্বনগব কৈন জমায খধিন ক বাখরঁ....
রাঁহ বে প্রেম। তংত্র সঁ রাঁন্হন সিনেহক ডোবী। গীত মে এক সঁগ কমনীযতা, সৌন্দর্য, দৈহিক সৌষ্ঠব, খা স্ত্রীগনক খধিকাব প্বকুখ পব দেখাব ভ বহন খছি। ধিযা কে চনরঁ, ধিযা কে দেখরঁ, পহ্ কে তাকরঁ, জোগিন কে খধিকাব সরঁ এক সংগে প্ররঁন রেঁগ সঁ প্রমাণিত হোগত।
এক জোগক গীত মে ত জোগিন তান ঠোকি কহৈত ছথি জে "খারঁ খতেক ক্রিযা খা তংত্র সঁ পহ্ঁ কে রাঁধি দেনে ছিযৈন্হ জে ও কতহ্ জাথি, খংততঃ ঘ্বি ফিব ক হমবে নগ এতা। জেতা কত ?
মাগ হে হমবহ্ জঁ পহ্ঁ তেজতাহ ফন র্ঁমতাহ
মাগ হে রাঁন্হি দেরঁনি রঁনিসাব খধীন ভয বহতাহ
মাগ হে চান স্বকুজ জকাঁ উঁগতাহ উঁগি মপতাহ
মাগ হে নৈন নৈন জোড়ন সিনেহ ফনক নহি ছোড়তাহ
মাগ হে নার ডোবী জকাঁ ঘ্মতাহ ঘ্মি খওতাহ
মাগ হে মকবী দেরঁনি এঁঠি দেহবি ধেনে বহতাহ
মাগ হে ভনহি রিদ্যাপতি গাওন ফন পাওন
মাগ হে গৌবী কে রঁঢ়ন্ব খহিরাঁত স্বন্দব রঁব পাওন। ।
কহক তাপের্য ভেন জে গীত জে গারিঁ বহনি ছথি তিনকা খপনা তংত্র পব গ্বমান ছনি। জেনা স্বকুজ-চনা খাঁখি মিচৌনী কবৈত বহৈত খছি; তহিনা নাযক খা নাযিকা কে নৈন সঁ নৈন মিন গেন ছনি খা ওকবা তংত্রক মন্ত্র সঁ রাঁন্হি দেন গেন ছৈক। ককব মজান জে ওহি ডোবী কে তোড়ি সকৈ ? রঁব ত কনিযা সঙ্গঁ নারক ডোবী জকাঁ জ্ড়ন ছথি, কতহ্ জাথি খংততঃ রাপস

খারঁনে পড়তনি। খাবো রঁহ্ত ঙঁপমা ছৈক জকবা র্ঁমনাঙা ঝনো ঝ্শকিন নহি।

খতেক তংত্র কেব রাঁত হোগত খছি। কিছু এহনো নোকক তংত্র পব কাজ হোরাঁক চাহী। রাঁত রঁহ্ত কিছু খছি। এখন এতরেঁ। । ।

<u>তমাকূন সং রঁবরাঁদ হোগত মৈথিন খা মৈথিনী সংস্কৃতি</u>

মিথিনাক সংস্কৃতি কেব দূ খভিশাপ খছি: তমাকূন খা ভাঁগ। পতা নহি কোনা ঙা দ্নূ গনম মৈথিনী সংস্কৃতি সং জ্ডি গেন? দ্নূ কে সেরন মিথিনা মে নশা কেব শ্রেণী মে নহি খরৈঁত খছি। তমাকূন ত রাঁপ সং রেঁটৌ, চবরাঁহ, হবরাঁহ সং গিবহত তক মাঁগি খৈত ছথি। তমাকূন কে নাম স্বনিতে মৈথিনী কে এক চর্চিত গীত জকবা খাগযো রঁহ্ত স্বরাদ সঁ স্বনন জাগত খছি স্মবণ খারিঁ জাগত খছি:

মামা যৌ কনি খৈনী দীয
খপনো খাঙঁ কনি হমবো দীয
জৌঁ নহি দেরঁ ত কহি দেরঁনি হম মামী কে

तमाकूल के खैनी, सुरती, तम्बाकू आदि नाम सं जानल जैत अछि। ई अपन समग्र अवस्था मिथिला के संस्कृति मे बहुत रॅसल अछि। लोक त गाछी-झाड़ी मे खेती जोग तमाकूल उपजा लैत छथि। फेर ओकर कट्टैनी, छट्टैनी करैत छथि। शीत-रौद देखरैत छथि आ अंत मे खर मे बाधि साल भरि लेल जमा करैत छथि। तमाकूल के ऐंठी आ जूम मे सेहो कला देखि सकैत छी। कम्पनी सब के आबि गेलाक बाद सकरी कट्ट आ आरो बंगक तमाकूल बाज़ार मे उपलब्ध अछि। कहि तेज लगबा लेल कम्पनी सब ओहि मे एसिड डालि दैत छैक। लोक कहता, "रॅड्ड चल्हैगर अछि।" तमाकूल लोक सीधे चून लगा खाइत छथि, लोसि लेत छथि, बीड़ी मे, सिगरेट मे, चुरुट मे, सिगार मे, पाइप मे, गुट्टखा, गुड़ाखू, गुल आ नहि जानि कथी-कथी मे प्रयोग होइत अछि। आब त आब एकटा गुल केर कम्पनी "गुलाब गुल" नाम सँ अपन प्राडक्ट रॅनरैत छल। ओहि डिब्बा मे एक चल्हैगर स्लोगन बहैक - "गुल हमारा आविष्कार है"। आब कहू, कलो जोड़ अछि एकर महत्त्व के ?

कदा जे सबसँ खतरनाक तरीका तमाकूल खेबाक अछि से अपन मिथिला आ आसपास केर क्षेत्र मे देखल जाइत अछि - शुद्ध तमाकूल मे चून मिला आ चुनेटि क ठोर मे आँगुर सँ ठुसि लेनाइ। ई साक्षात् यम के नौत देबाक प्रथा अछि। ऊपर सँ ई लोक के असभ्य आ स्वचिता के सिद्धान्त सँ दूर सेहो भगरैत अछि। लोक तमाकूल ठुसि यत्र-तत्र-सर्वत्र थुकैत बहैत छथि। ई एहेन पपियाह लत अछि जे समाजवाद केर

সিদ্ধাঁত পব খটৈকন খছি। সমাজরাদ, মার্ক্সরাদ,নেনিনরাদ কে জোড় সঁ পকড়নে খছি। কী ব্রাহ্মণ খা কী হবিজন, কী হিন্দূ খা কী মুসলমান, ওসাও খা রহ্ত ঠাম স্ত্রীগণ তক একব স্বাদ সঁ মুমৈত বহৈত ছথি। খতেক সমাজরাদী জে বিকশা পব চঢ়ন হাকিম বিকশারানা সঁ দাঁত নিপোড়ৈত রিনা ফনো মান সম্মান কে চিঁতা কেনে তমাকূন মাঁগি খপন ঠোব মে ঠুসি নৈত ছথি। বিকশারানা সেহো জে কনিকরেকান পহিনে নঘ্শঁকা কেনে ছ্ন খা পানি কে খভার খথরা খাব ফনো কাবণে হাথ নহি ধোনে ছ্ন খপন ওহি পরিত্র হাথ সঁ খূর মোন সঁ তমাকূন কে চূন সঁ বগবৈত খছি খা হাকিম কে দৈত ছনি। রাহ! কী দৃশ্য – জেহিনা হাকিম তহিনা বিকশারনা দূনূ মস্ত।

তমাকূন কে সেরন কেনিহাব বংগ–বংগ কে রহানা রনরৈত ছথি। কিযোক একবা B B C খর্থাত র্বুদ্ধিরর্ধক চূর্ণ ত কিযোক খাবো কিছু কহি সংরোধিত করৈত ছথি খা ভাঁতি – ভাঁতি কে মহিমা কে রখান করৈত ছথি। হমব এক সম্বন্ধী এক ঘঁটা মে 20 রেব তমাকূন ঠোব তব দৈত ছথি। এযব ফার্স মে কাজ করৈত ছনা। হরাও জহাজ কেব গংজন কেব খভিযংতা বহথি। হ্নকা রাবে মে এক রাত প্রচনিত ছ্ন। জখন কখনো ফাগটৈব হরাও জহাজ কেব গংজন মে ফনো খবাপী হোগক খা হ্নকা ভাঁগটৈ র্বুঝ মে নহি খারনি ত ররিষ্ঠ খধিকাবী কহৈন, "ভাও, হিনকা চূন তমাকূন দিযৌন, ও তুবত সর কিছু ঠীক ক দেতাহ।" ফেব কী নোক তুবংত তমাকূন তৈযাব করৈত ছন, হ্নকা দৈত ছননি খা ও রহ্ত গরিত হোগত তমাকূন কে ঠোব মে ঠুসৈত খপন কাজ মে মনোযোগ সঁ নাগি জাগত ছনা। ও রাত

অনগ অছি জে বাঁদ মে দম্মাক গম্ভন বোগী ভ গেলা। হালাঁকি তমাকূন কেব লত এখন ধবি নহি গেলনি অছি। হুনকব পত্নী ওনা ত তমাকূন খেবাঁ নেন হুনকা সঁ ঝগবৈত বহুত ছলী ঋদা জখন যৌহ বাঁত এক দিন হুনকব ছোট্ট ভাঙা বুদ্ধাবঁ' লাগনথিন ত পত্নী কে ভেলনি , "তমাকূন কে গলম ফলো বঁড্ড কলংকক বাঁত থোড়ে নে ভেল ? খাগত ছথি ত কোন ফকর্ম ? " ঝট্ট দনি পতিক স্ববক্ষা কবচ বনৈত অপন দেবব কে ঙঁচ নীচ কহ্নায শুব্দ কেলনি: "অহাঁকে অতবোঁ সংস্কাব নহি বঁচন জে জেঠ ভায সঁ কোনা বাঁজী ? কোনা হিম্মত ভেল হিনকা ভাষণ দেবঁকে ? তমাকূন খাগত ছথি ফলো ফকর্ম নহি। " বেঁচাবা ছোট্ট ভায, কাট্টু ত খূন নহি ! আ তমাকূন ঠূসা শ্রীমান অপন পত্নী সঁ গদগদ ভেল। জখন দিল্লী যূনিবর্সিটী কেব হস্টেন মে বহুত বহী ত অনেক বিহাবী মিত্র সবঁ তমাকূন খৈত ছলাহ আ একবা বিহাব আ মিথিলা কে সাঁস্কৃতিক ধবোহব জকাঁ মনৈত অপন লত পব লিতবাগত ছলা। যত্র-তত্র-সর্বত্র থুকবাঁ কে পবংপবা কে সেহো শাশ্বিত কেনে ছলা। এক মিত্র ত এহেন ছলা জে কী কহী। বঁড্ড জ্ঞানী, পঢ়বাঁ মে বিলক্ষণ, কুশাগ্রবুদ্ধি ঋদা তমাকূন খেবাঁক ঘনঘোব সমর্থক। বাক্যপট্টু সেহো ছলা। অপনা সঙ্গ অনেক বিহাবী আ বঁড্ড বাস আনো ঠাম কে নোক কে তমাকূন ঠুসবঁক লত মে নিপুণ কেনে ছলা - সিদ্ধহস্ত গুৰু জকাঁ। কহিযোঁ কান চিলম সেহো দেখ লৈত ছলা। বাঁদ মে আগ পী এস অধিকাবী ভেলা। মিত্রতা এখনো অছি ঋদা নাম দেখাব নহি কববঁ। হমব ত কিছু নহি কবতা কনি দেখাব ভ জেতাহ।

ভাবত কে অনেক তথাকথিত শৈক্ষণিক কৌশন মে মাহিব

রিশ্বরিদ্যানয মে ত তমাকূন সম্বন্ধী রীড় ী কে প্রচনন ভ গেন। নোক রীড় ী কে ধ্ঋাঁ মে সমাজরাদ কে সংগীতক ঋানংদ ঋা পবমানন্দ মে ভেব হোময নগনা। ঋনেক মহিনা সৱ সেহো একবা সমাজরাদ, রস্ত্র রিভেদ হটেৱাক, ঋা স্ত্রী–প্বরুখ কে সমানতা কে গংডিকেটৈব কে ৰূপ মে দেখৈত ছথি। সভা মে, বৈনী মে নোক রীড় ী পিৱৈত মস্ত ভেন মক্ষনী হাথী জকাঁ চনৈত বহৈত ছথি জেনা রীড় ী কেব হবেক কশ সঁ এক ক্ষপ্রথা কে সর্রনাশ ক নেতা, সমাজ সম্থ ঋা সম্যক ভ জৈত, মাও, নক্সন সৱ সমস্যা কে চট সঁ নিদান।

ক্ষদা তমাকূন কে ঋাযর্রিজ্ঞান ঋা রৈজ্ঞানিক শোধ কে তবাজূ পব জোখৱ ত নাগত জে গ দাৰু সঁ ঋধিক হানিকাবক ঋছি। কৈংসব কেব খতবা সৱ সঁ ঋধিক তমাকূন সঁ ওদ্ধ মে ঠোব মে সীধে চ্নেটৈন তমাকূন সঁ ঋছি।

রিজ্ঞানক ভাষা মে কহী ত তমাকূন কে গাছ নিকোটিযানা প্রজাতি কে ঋছি জকব জড়ি ভাবত মে নহি ঋপিত্ত দক্ষিণ ঋমেবিকা মে ছৈক। দক্ষিণ ঋমেবিকা সঁ গ প্বর্তগান ঋা প্বর্তগান সঁ ভাবত 1600 গস্বী মে ঋানন গেন। ঋাগ রিশ্ব কে ক্ষন উঁপোদ কে 7.8 প্রতিশত তমাকূন ঋপন দেশ ভাবত মে হোগত ঋছি। জে ঋনকব ছ্ন, হানিকাবক ছন, ব্যাধি কে ঘব ছ্ন সে ঋপন ভেন ঋছি ?

কহন গ জাগত ছৈক জে এক রেঁব প্বর্তগান স্থিত ফ্ বাঁসিসী বাজদূত জ◌ॉন নিকোট ঋপন দেশ কে বানী নগ তমাকূন কে রিযা ভেজননি ঋা ঋহি তবহেঁ প্রাচীন গতিহাস মে তমাকূন নামক গ গাছ প্রচনিত ভ গেন জে ঋাগ সমস্ত রিশ্ব নেন পৈঘ সমস্যা রনন ঋছি।

𑒢𑒱𑒏𑒼𑒙 𑒧𑒯𑒼𑒠𑒨 𑒏𑒹𑒩 𑒢𑒰𑒧 𑒮𑓀 𑒋𑒏𑒩𑒰 𑒢𑒱𑒏𑒼𑒙𑒱𑒢 𑒏𑒯𑒪 𑒑𑒹𑒪 ।

𑒋𑒧𑒯𑒩 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒥𑒴𑒜𑓃 𑒂 𑒖𑒰𑒢𑒏𑒰𑒩 𑒮𑒥 𑒮𑒴𑒔𑒢𑒰 𑒠𑒹𑒪𑒢𑒱 𑒁𑒕𑒱 𑒖𑒹 𑒖𑒐𑒢 𑒥𑒲𑒛𑓃𑒲 𑒏𑒹 𑒏𑓀𑒣𑒢𑒲 𑒮𑒥 𑒥𑒲𑒛𑓃𑒲 𑒥𑒢𑒹𑒪𑒏 𑒞 𑒪𑒼𑒏 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒣𑒲𑒥𑒻 𑒢𑒯𑒱 𑒏𑒩𑒻𑒏 । 𑒖𑒼𑓀 𑒢𑒯𑒱 𑒫𑓂𑒨𑒫𑒯𑒰𑒩 𑒏𑒩𑒞𑒻 𑒞 𑒫𑓂𑒨𑒰𑒣𑒰𑒩 𑒏𑒼𑒢𑒰 𑒯𑒹𑒞𑒻𑒏 ? 𑒋𑒏𑒩𑒰 𑒡𑓂𑒨𑒰𑒢 𑒧𑒹 𑒩𑒐𑒻𑒞 𑒏𑓀𑒣𑒢𑒲 𑒮𑒥 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒏𑒪𑒰𑒏𑒰𑒩 𑒏𑒹 𑒋𑒏𑒞𑓂𑒩𑒱𑒞 𑒏𑒹𑒪𑒏 𑒂 𑒁𑒢𑒹𑒏 𑒬𑒯𑒩, 𑒑𑒰𑒧, 𑒔𑒾𑒩𑒰𑒯𑒰 𑒣𑒩 𑒪𑒼𑒏 𑒮𑒥𑒏𑒹 𑒪𑒻𑒪𑒰 𑒧𑒖𑒢𑒴, 𑒮𑒲𑒩𑒲 𑒤𑒩𑒯𑒰𑒠, 𑒮𑒳𑒪𑓂𑒞𑒰𑒢𑒰 𑒛𑒰𑒏𑒴 𑒂𑒠𑒱 𑒢𑒰𑒙𑒏 𑒏𑒹𑒩 𑒂𑒨𑒼𑒖𑒢 𑒏𑒩 𑒪𑒰𑒑𑒪 । 𑒪𑒼𑒏 𑒮𑒥 𑒏𑒹 𑒥𑒖𑒰 𑒧𑓀𑒑𑒢𑒲 𑒧𑒹 𑒢𑒰𑒙𑒏 𑒠𑒹𑒐𑒥𑒻 𑒂 𑒥𑒲𑒔-𑒥𑒲𑒔 𑒧𑒹 𑒥𑒲𑒛𑓃𑒲 𑒥𑒙𑒥𑒻 । 𑒪𑒼𑒏 𑒪𑒯𑓂-𑒪𑒯𑓂 𑒥𑒲𑒛𑓃𑒲 𑒣𑒱𑒢𑒰𑒃 𑒬𑒳𑒩𑒴 𑒏𑒹𑒪𑒏 । 𑒢𑒬𑒰 𑒏𑒹𑒩 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒼𑒑 𑒥𑒜𑓃𑒹 𑒪𑒰𑒑𑒪 । 𑒥𑒲𑒛𑓃𑒲 𑒮𑒿 𑒩𑒮𑓂𑒧 𑒏𑒹𑒩 𑒩𑒔𑒢𑒰 𑒦𑒹𑒪 । 𑒥𑓂𑒩𑒰𑒯𑓂𑒧𑒝 𑒬𑒳𑒩𑒴 𑒧𑒹 𑒥𑒲𑒛𑓃𑒲 𑒢𑒯𑒱 𑒣𑒱𑒪𑒢𑒱 । 𑒮𑒼𑒑𑒞 𑒥𑓂𑒩𑒰𑒯𑓂𑒧𑒝 – 𑒩𑒰𑒧-𑒩𑒰𑒧 𑒏𑒼𑒢𑒰 𑒕𑒼𑒙 𑒪𑒼𑒏𑒏 𑒔𑒲𑒖𑓃 𑒑𑓂𑒩𑒯𑒝 𑒏𑒩𑒱𑒞𑒟𑒱 ? 𑒪𑒹𑒏𑒱𑒢 𑒋𑒏𑒩 𑒮𑓂𑒫𑒰𑒠 𑒏𑒹 𑒔𑒐𑒥𑒰𑒏 𑒂𑒏𑒰𑓀𑒏𑓂𑒭𑒰 𑒮𑒥 𑒏𑒹 𑒕𑒪𑒻𑒏 । 𑒤𑒹𑒩 𑒏𑒲 𑒮𑒧𑒰𑒡𑒰𑒢 ? 𑒮𑒧𑒰𑒡𑒰𑒢 𑒏𑒹 𑒩𑒴𑒣 𑒧𑒹 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒹 𑒮𑒿 𑒔𑓂𑒪𑒹𑒙𑒻𑒢 𑒞𑒧𑒰𑒏𑒳𑒪 𑒞 𑒕𑒪𑒹 𑒥𑒰𑒠 𑒧𑒹 𑒮𑒱𑒑𑒩𑒹𑒙 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪 । 𑒮𑒱𑒑𑒩𑒹𑒙 𑒦𑒹𑒪 𑒞 𑒏𑓂𑒪𑒰𑒮 𑒦 𑒑𑒹𑒪 । 𑒤𑒹𑒩 𑒏𑒲 𑒥𑓂𑒩𑒰𑒯𑓂𑒧𑒝 𑒂 𑒏𑒲 𑒖𑒧𑒲𑓀𑒠𑒰𑒩 । 𑒥𑒳𑒗𑓂 𑒖𑒹 𑒮𑒱𑒑𑒩𑒹𑒙 𑒞 𑒧◌ॉ𑒛𑒩𑓂𑒢 𑒂 𑒣𑒜𑓃𑒪 𑒪𑒱𑒐𑒪 𑒍𑒯𑒴 𑒧𑒹 𑒂𑒡𑒳𑒢𑒱𑒏 𑒂 𑒁𑓀𑒑𑓂𑒩𑒹𑒖𑒲 𑒬𑒱𑒏𑓂𑒭𑒰 𑒏𑒹𑒩 𑒧𑒰𑒣𑒠𑓀𑒛 𑒦 𑒑𑒹𑒪 । 𑒖𑒹 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰 𑒂𑒃 𑒮𑓀 𑓔𑓐-𑓓𑓐 𑒫𑒩𑓂𑒭 𑒣𑒴𑒩𑓂𑒫 𑒙𑒻𑒧𑒰𑒙𑒩 𑒏𑒹 𑒮𑒰𑒩𑓂𑒫𑒖𑒰𑒢𑒱𑒏 𑒦𑒼𑒖 𑒧𑒹,𑒂 𑒂𑒢 𑒫𑓂𑒨𑒫𑒯𑒰𑒩 𑒧𑒹 𑒁𑒢𑒥𑒰𑒏 𑒁𑒢𑒳𑒧𑒞𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒠𑒹𑒢𑒹 𑒕𑒪 । 𑒔𑒴𑒿𑒏𑒱 𑒄 𑒫𑒱𑒪𑒰𑒨𑒞 𑒮𑓀 𑒂𑒨𑒪 𑒫𑒮𑓂𑒞𑒏 𑒞𑒰𑒯𑒱 𑒋𑒏𑒩 𑒥𑒱𑒪𑒾𑒞𑒲 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒕𑒪 । 𑒞𑒲𑒧𑒢-𑒞𑒩𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒧𑒹 𑒙𑒻𑒧𑒰𑒙𑒩 𑒏𑒹 𑒥𑒠𑒪𑒰 𑒂𑒧𑒱𑒪 𑒂 𑒪𑒹𑒥𑒼 𑒏𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒼𑒑 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒕𑒪 𑒫𑒻𑒯 𑒮𑒧𑒰𑒖 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒤𑒪𑒼 𑒧𑒲𑒢-𑒧𑒹𑒐 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒞𑒧𑒰𑒏𑒳𑒪 𑒏𑒹 𑒏𑒼𑒢𑒰 𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒪𑒹𑒪𑒏 ? 𑒕𑒻𑒏 𑒢𑒹 𑒑𑒴𑒜𑓃 𑒥𑒰𑒞 !

आब–त–आब, तमाकूल भ गेल शृङ्खला, छआछूत सं सेहो मुक्त। केन्नो उपास मे आबो किछु खाउ–कि–नहि खाउ तमाकूल चूसि सकैत छी। कर्मकाण्डी के एकरा ग्रहण करबा मे कोनो हर्ज नहि, शायद भगवान वैकुण्ठ सं अनुमति प्रदान केने छथिन।

हमरा त लगैत अछि जे मिथिला आ मिथिले कथिलेल समस्त बिहार मे दारू संग तमाकूल आ भांग पर बंदी करक अत्यंत आवश्यकता अछि। नीतिश कुमार जी कनि गम्हरो ध्यान दियौक। अते त एखनो तमाकूल के प्राडक्ट बनबै बला कम्पनी सब खूजल उक बनल अछि। कोनो प्रतिबंध नहि। पश्चिमी देश विशेष रूपें अमेरिका मे तमाकूल गलादि के कारोबारीके अपन आमदनीक एक पृष्ठ भाग 'कैंसर' आ दोसर असाध्य रोगक इलाजक हेतु लगबै पड़ैत छनि किन्तु एहि तरहक नियम के बारे मे भारत मे सोचल तक नहि गेल अछि । ई अपना आप मे घनघोर चिंताक विषय अछि।

तथाकथित सोशलाइट, विद्वान आ प्रगतिशील लोक सब चुप छथि। कतेक त स्वयं तमाकूल चुन आ तमाकूल सं निर्मित अन्य वस्तु के उपयोग मे संलग्न छथि। जनसँख्या विस्फोट के कगार पर ठाढ़ भारत केर विद्वान लोकनि धर्म,मेजोरिटी, माइनॉरिटी, हरिजन, गिरिजन, आ व्यवस्था मे निक अधलाह के मीन–मेख निकलबा मे भेल छथि। जनसँख्या हुनका एसेट बुझना जैत छनि। कोनो अस्पताल के कैंसर, यक्ष्मा, आ ह्रदय विभाग मे जाउ, स्थितिक भान भ जैत। दम्मा के मरिज केर सर्वेक्षण करु यथार्थ बुझि जैब। कम सँ कम तमाकूल के उपोद के पूर्णतः प्रतिबंधित करबाक नियम लागू

কৈন জা সকৈত ছৈক জাহি সঁ একব প্রচাব–প্রসাব কম স কম হো ওব খঁততঃ ও সমাপ্তি কেব ডেগ দিশ খগ্রসব হো। তমাকূন সঁ ঘষ্টৈ–ঘাষ্টা। তমাকূন মে মাদকতা খথরা উত্তেজনা প্রদান কব' রনা হ্মখ্য ঘষ্টক নিকোষ্টীন (Nicotine) হোগত ছৈক। যৌহ তত্ত্ব সর্বস খধিক মাকক সেহো হোগত ছৈক। একব খতিবিক্ত তমাকূন মে খনেক তবহক কৈংসব উপেন্ন কব' রনা তত্ত্ব পাযন জাগত ছৈক। তমাকূন কে সেরন সঁ হ্মঁহ, ঘেঁষ্ট, শ্বাঁসননী খা ফেফড় া কেব কৈংসব (Mouth, throat and lung cancer)হোরাঁক সম্ভারনা বহৈত ছৈক। রিঁমাবিক খঁত খতৈ নহি হোগত ছৈক এতে ধবি হ্রদয কে রীমাবী (Heart Disease),ধমনী কাঠিন্যতা, উঁচ বক্তচাপ (High Blood Pressure), পেষ্টক খল্সব (Stomach Ulcer), খম্লপিত (Acidity), খনিদ্রা (insomnia) খাদি বোগক সম্ভারনা তমাকূন কেব উপোদ কেব সেরন সঁ রঁঢ়ি জাগত ছৈক।

খাদিরাসী সমাজ মে সেহো রঁনিযা সরঁ স্ত্রী–প্বকখ দ্নূ কে তমাকূন খা একবা সঁ নির্মিত খনেক রস্তু কে নতি নগা দেনে ছৈক। তমাকূন কেব সেরন এক পৈঘ সমস্যা খছি। মোন খা শবীব দ্নূ কে সর্বনাশ ক বহন খছি। খহি পব সোচরঁ জরুবী খছি। হম এহি কথ্য কে মাধ্যম সঁ কিনকো উঁচ–নীচ নহি কহি বহন ছী। কেরন যৌহ জে ও রঁহ্ত খবাপ গনম খছি, একব ত্যাগ কবক চাহী।

মৈথিনানী পব রিমর্শ ক খধিকাবী কে ?

মৈথিনানী খথরা মিথিনা মে স্ত্রী কেব স্থিতি পব চর্চা কবক খধিকাবী কে: স্ত্রী ? প্বকুষ ? খথরা দূনূ ? খাজুক সন্দর্ভ মে জখন স্ত্রী রিমর্শ পব মহিনা; দনিতরস্কা পব দনিত; কনা পব কনাকাব কাজ ক বহন ছথি, নিখ বহন ছথি; ওহেন স্থিতি মে ঙা এক বঁহৃত মহত্বপূর্ণ রিঁদ্ বুঁঝনা জৈত খছি। হমহ্ স্ত্রী পব খা কখনো কান মিথিনাক স্ত্রী পব হ্নক জীরন কে রিভিন্ন খাযাম পব নিখৈত বহৈত ছী। জে ওহি রস্কা সং ছথি সৈহ নিখতা খথরা ব্যঞ্জ কবতা কিছু এহেন সন খরস্থা খছি জে হমবা খোবেক পবেশান কবৈত খছি। নগৈত খছি "জেনা হম দোসবক খধিকাব ক্ষেত্র মে খধিক্রমণ ক বহন হোঙা ? " রাঁতমে কনি ভঁনঝন ছৈক। মৈথিনানী জং খপনা পব নহি নিখতী ত খান কে নিখতনি ? জে খন্বভর ছৈক তকব সটীক রর্ণন খা ব্যখ্যা রৈহ ক সকৈত ছথি! নেকিন ফেব এক দোসব রাঁত মোন মে খরৈত খছি। হমবা নোকনি নৃতত্বশাস্ত্র খা সমাজশাস্ত্র মে দোসবক সংস্কৃতি (other

cultures) কে ৱাঁবে মে পঢৈত ছী। দোসবক সংস্কৃতি পব কাজ কবৈত ছী। খদ্ধ দ্ন্ব রিধা মে স্থানীযযা মূন (native) খা দোসব কেব ৱীচ দ্বন্দ ছৈক। এক কে কহৱঁ ছৈক জে স্থানীয খথরা নেটিৱ চূঁকি ওহি সমাজ খা সংস্কৃতি কেব হিস্সা ছৈক তাহি ও ওকবা নিক সং ৱ্মৌত ছৈক, ওহি মে জীৱৈত ছৈক খা ওকব খক্ষবসঃ ব্যখ্যা ক সকৈত ছৈক। একব রিপবীত দোসব সংস্কৃতি পব খান দ্বাবা খধ্যযন কব ৱঁনা কে ওা মানৱঁ ছনি জে ৱৈশ্বিক ৱাঁত ত খানে কহত। সে কোনা? কখনো কান জং ৱাঁহবী দ্নিযা কে মাপদল্ড নেটিৱ রিদ্বান কে নহি ৱ্মন হোনি ত ও ৱঁহ্ত ৱাঁত কে চর্চ কবৱঁ ছোড়ি দেতা।

খপন শোধ খা ফিল্ডরর্ক কেব এক সহ উঁদাহবণ দৈত ছী জে খাঁখি সং দেখন খা কান সং সূনন খছি। হম হ্মসহব জাতি পব এক রিস্তৃত পবিযোজনা পব কাজ কবৈত বহী। পবিযোজনা কেব উঁদ্দেশ্য এহি সমাজক নোক কে শিক্ষা, স্বাস্থ, খার্থিক খা সামাজিক উঁন্নতি কে দিশা মে প্রযনে বহৈক. শিক্ষা সংগ সংগ সাংস্কৃতিক ধবোহব কেব বক্ষা সেহো মূন বহৈক.রিষয কে গংভীবতা কে দেখৈত খা খপন পূর্র মে খহি সমাজ পব হনো তবহক কাজক খনুভর নহি হোৱাঁক কাবনে এক হ্মসহব সম্প্রদায কে পঢ়ন ঘরক কে সাথ নয হম হ্মসহবটৌনীমে গেনৌঁ। স্থিতি দেখি দ্ররিত ভেনৌঁ. ভেন, “খাজ্ক জ্গ মে ওা সৱঁ হ্মসহব জাতিক নোক কতেক দ্খক জীরন জী বহন খছি? ককবো ঘব দঢ় নহি. ককবো ভবি দেহ রস্ত্র নহি. ভেন,ফেব হন তবহক রিকাস খপন দেশী খর্থাত ভাবত ক বহন খছি? সৱঁ কে প্ছি্নযৈক: “খহাঁ সৱঁ কে কী চাহী?” ঝট্ট দনি এক মাওানজন

উঁঠনা আ কহলনি: “হমবা সরঁকে মাটি কাটৈক কাজ আ ঘব কে মবম্মত ভ জৈ ত হম সরঁ ধন্য ভ জৈরঁ।” হমব দোসব প্রশ্ন ছল: “কতেক পাওা মে ঘবক মবম্মত ভ জৈত ?” হুনকব জরারঁ তহিনা ভেটৈল: “মানিক, হম সরঁ ঝুসহী ঝোপড়ী মে বহৈত ছী। ২০০০ টৈকা ভেটৈ জেতৈক ত সরঁ সমস্যাক সমাধান।”
আরঁ দেখূ, ও সরঁ কিযোক ঢংগ সং রস্ত্র নহি পহিবনে ছল। সরঁহক পীঠ উঁঘাব। মৈল-ফাটৈল ধোতী, ৩-৬ রর্ষ কেব রঁচা সরঁ নংগটৈ। তথাপি ওকব মাঁগ মাত্র ২০০০ টৈকা ঘব ঠীক কবেরঁাক হেত্ত আ মাটি কাটৈক কাজ নোন বোটী খেরঁাক নেল। নহি শিক্ষা, নহি স্বাস্থ, নহি আবো কোনো রস্তু কেব অভিনাষা। ওহি সম্প্রদায কেব পঠল ঘরক অর্থাত হমব সহযোগী সেহো ফলো নিক র্যাত রঁতেরঁা মে অপন অসমর্থতা র্যক্ত কেলনি। ও কহলনি: “সব, হম সরঁ ভোজল, রস্ত্র, আরাস মাত্র তীন রস্তু জনৈত ছী. অতেক ভেটৈ গেনা সং সরঁ মস্ত. নে শিকরঁা নে শিকাযত.” অহি তবহক রঁাত আদিরাসী আ অন্য সমাজ মে সেহো দেখনা জৈত অছি। হম আরঁ অপন রিষয কেব দোসব রঁাত জে“সহ রৈহ নহি হোগত ছৈক জে নোক কহৈত অছি, সহ ওহো হোগত ছৈক জে অহাঁক আঁখি দেখৈত অছি, আমো, আ রিরেক কহৈত অছি”, কে মূল মানি অপন প্রতিরেদল নিখলৌং.
উঁপবোক্ত উঁদাহবণ দেরঁাক তাপের্য ও অছি জে জখল ফলো সম্প্রদায অথরা রস্ত্র অপন সমস্যা তক র্যক্ত কবরঁা মে অসমর্থ অছি ত ওকবা সমস্যা কে কে বুঁঝত ? দোসব. তহিনা মৈথিনানী কে সমস্যা মৈথিনানী নিখথি সে নিক রঁাত ফ্দা প্রকখ সেহো নিখথি. সমস্যা কে তহ মে জাথি আ ওকব সমাধান তকথি আ নিখথি.

जखन महिला के बाँत कबैत छी त अतेक जानबँ अनिवार्य भ जैत अछि जे महिला समाज पुरुष या पितृसत्तामेक व्यवस्था मे ऐना मिन गेन अछि जे ओकब अपन स्वरूप जेना हेबा गेन होगक ? के स्त्री पुत्र जन्म देनाक बाँद अपना के भगवंत नहि बुझैत छथि ? कथी नेन सास्व पुतह् सगबेतछथि ? कथी नेन महिला अपन पुत्री के पुत्र जकां स्वतंत्रता नहि दैत छथि ? सदा एहि मे हुनक गनती नहि, पुरुष के बँनाएन संबचना के गनती अछि। अपन गनती के भान पुरुष कबथु। पुरुष जखन स्त्री विमर्श कबथि त अपन अंतबामो मे एक स्त्री केब भाब आनथि। किछु एहेन भाब जे स्त्रिगन्न नहि कहि सकैत छथि सेहो निर्विकाब आ बिना कनो अहम के बाँजथि। ओ समस्या अहि हेतु उंपेन्न भेन अछि जे एक के कम आ दोसब के अधिक महत्त्व देन जैएत अछि. प्रयोजन ओ होबाँक चाही जे मातृभाब आ पितृभाब बँबाबँब हो. एकब सर्वोत्तम उंदाहबण अफ्रिका के घाना देशक असन्ति (As hant i) जनजातिक परिवाब आ संस्कृति केब संकल्पना मे देखन जा सकैत अछि. असन्ति केब संस्काब मे परिवाब आ माताक गोत्रबँहुत पैघ स्थान बखैत छैक. एहेन मान्यता छैक जे शिशु अपन पिता सं आमो, प्राण आ साँस नैत अछि आ माता सं माँस (देह) आ शोनित. बँचा ओना त दुन्व पक्ष सं जुड़न छैक परन्तु मातृपक्ष सं ओकब नगाब शोनितक नगाब, भाबनाक नगाब, कहियो समाप्त नहि होबँबँना नगाब छैक. पूर्वोत्तब भाबत केब मेघानय बाज्य मे खासी जनजाति मे माता के सर्वोपबि मानबँक पबंपबा एखनो अछि. एकब तात्पर्य ओ भेन जे संस्कृति मे संस्काब एहेन हो जे स्त्रीगन के सम्मान कबय.

कतेक लोक संस्कृति के रक्षा केर नाम पर नारी अधिकार, सम्मान, बराबरी, स्वतंत्रता आदि के विरोध करैत छथि. हुनका डर होइत छनि जे सब किछु समाप्त भ जेएत. मिथिलाक पतन भ जैत. लिंग आ वर्ग संघर्ष शुरू भ जैत. सम्मान, परम्पराक ह्रास भ जैत. एकर मतलब की जे स्त्री के घोंघ्टे दबाक राखि दी ? स्त्री के विकासक सहगामिनी नहि बनए दी ? स्त्री के हुनक सुविधाक अनुसारक वस्त्र, गहना, पहिरक स्वतंत्रता नहि दी ? हुनका आत्मसम्मान नहि दी ? संस्कृति आ संस्कार बचेबाक लेल स्त्री मात्रक बंध, इ कहेन बात ? पुरुख बहुत दिन पहिने पेन्ट पहिर लेलौ, संस्कृति नहि मरल; स्त्री पेन्ट, सलवार पहिर लेती त संस्कार खतम भ जैत ! बेटी माता पिताके सम्पति के माँग करती त कोर्ट कचहरी शुरू भ जैत, आदि-आदि. इ सडल-गलल मानसिकता अछि. एकरा त्याग करक चाही. अगर भाइ-भाइ मे मुक़दमा चलैत अछि त समाज कहाँ समाप्त भ जैत अछि ? अगर बेटा आ बेटी दूनू के पता लागि जेतनि जे माता -पिता केर सम्पति सं बराबरदेही धरि हुनकर सामान अधिकार छनि त नहु-नहु इ अहं समाप्त भ जैत.

मैथिलानी सेहो समग्रता मे पुरुष पर ओहिना लिखथि जेना पुरुष हुनका पर लिखैत छथि। महिला आ पुरुष सं पैघ बात इ जे समाज, ओकर परिवेश, ओकर संस्कृति, ओकर संस्कार, ओकर इतिहास, ओकर लोक व्यवहार पर जिनका रुचि होनि, जिनका जिज्ञासा होनि, जिनका किछु करबाक उत्साह होनि से लिखथि। सदा सब सं पैघ बात इ जे पुरुख मैथिलानी के मनोदशा के बुझथि, ओहि पर मनन करथि आ तटस्थ भाव सं

निखथि. विकास लेल निखथि. समानता के भार लेल निखथि.
दिल्ली मे एक कार्यक्रम मे साहित्य अकादेमी पुरस्कार सं सम्मानित तीन मैथिलानी: डॉ. नीरजा रेणु, डॉ. शेफालिका वर्मा आ डॉ. ऊँषा किरण खान रॉजनी जे अधिकांश लोकगीत केर रचना मैथिलानी केने छथि। हुनकर सबहक बात के सीधे कण्ठरोक हिम्मत हमरा नहि अछि। ओ सब साहित्य केर हस्ताक्षर छथि। बहुत अन्तर, मनन के बाद एहि निष्कर्ष पर ऐल हेती। म्हदा नारीवाद के समर्थन जखन सामाजिक विज्ञान के शोध छात्रक रूपें करैत छी त किछु आरो बात सब बुझना जैत अछि। महिला त केरन गबैत छली। हुनका अपन बात मे सोचबक स्वतंत्रता कहाँ छलनि ? आ समय सेहो नहि। ओ त पुरुष रचित व्यवस्था मे मशीन जकां काज करैत छली। हमरा लागत अछि अधिकांश गीत पुरुष लिखलनि। म्हदा जखन ओ गीत केर रचना कर' लगला त अपन मोन, ह्रदय सब मे एक स्त्रिगन्न के भार आनि लेललनि। अतेक निक जे स्त्रिगन्न सब ओहि भार मे मस्त भ गेली। ओकरा अपन मानि लेललनि। पुरुष रचनाकार ओहि गीतक देवकी आ स्त्रिगन्न सब ओकर यशोदा भ गेली। एक एहेन हविजन स्त्री जकर पति अर्थोपार्जन लेल दूर देस गेल छैक, सासु, ससुर बूढ़ छैक आ सासु ससुर केर आँखि मे रतौंधी छैक, कान बहिर छैक। छैक त हविजन, अछूत म्हदा सुन्दरता के खान, कामायनी. रैह पुरुष जे छुआछूत केर बात, रक्त विभेद केर बात, जाति-पातिक बात करैत छथि, सैह सब ओहि महिला के गमन देह, यौवन के सुख प्राप्त कर' चाहैत छथि। आबँ ओ

শ্বছূত মহিনা শ্বপন যৌরন শ্বা গসন দেহ কে কাবণ পাল্ডিহ কনা মে নিপ্বণ প্বকুষ কে সজাতি র্ঁঘনা জৈত ছনি। ওকবা শ্বপন রাঁহ্পাশি মে নেরাঁক নেন উঁঘ্যত ছথি। বাতি মে চোবী সং ওকব ঘব মে ঘ্সি সর্ঁ শ্বক্ষম্য কাজ শ্বা কর্ম কব' নেন পরেশান ছথি. রেঁচাবী মহিনা নাচাব শ্বছি। ওকব রেদনা কে স্বনতৈ ? ক্ষদা এক প্বকুষ জে মহাকরি রিখ্যাপতি ছথি সে স্বনৈত ছথি শ্বা দ্রবিত হোগত শ্বপন কনম উঁঠা ওহি রেদনা কে নিখৈত ছথি:

হম জ্রতী পতি গেনা রিঁদেস। নগ নহি রঁসএ পড় াসিযা দেস।।

সাস্ব দোসব কিছুও নহি জান। শ্বাঁখি বতৌন্ধী স্বনএ নহি কান।।

জাগহ পথিক জাহ জন্ব ভোব। বাতি শ্বন্ধাব গাম রঁড় চোব।।

ভবমহ্ ভোব নে দেশ্ব কোতরাঁব। কহ্ক কিযোক ন কবএ রিচাব।।

শ্বধিযন কব শ্বপবাধহ্ সাতি। প্ববখ মহত সর্ঁ হমব সজাতি।।

ভনহি রিখ্যাপতি এহি বস গার্ঁ। উঁক্ষতিহি শ্বরঁনা ভার জনার্ঁ।।

সর্ঁ সং পৈঘ রাঁত ও জে রিখ্যাপতি পীড়া তা কে দ্ঃখ সং কেরন দ্রবিত নহি হোগত ছথি, ওকব মনঃস্থিতি কে রর্ণন শ্বাখব-শ্বাখব করৈত ছথি। নাবী ভার কে ঐনা শ্বপনা ভীতব শ্বামেসাত ক নৈত ছথি জে গীতক শ্বংত মে ও তক ঘোষণা ক দৈত ছথি জে হিনকব গীতক বস মাত্র শ্বরঁনা কে ভার কে জগর্ঁ' রঁনা বস ছনি। ও শ্বপন গীত শ্বহী বস মে নিখৈত ছথি। রিখ্যাপতি

के अनेको गीत नारी भाव, श्रृंगार, मनोदशा के अक्षरसः वर्णन अछि। अतेक निक जे मैथिलानी ओकरा अपन बूझा लैत छथि। गीत के कंठाग्र क लैत छथि। गीतक पोर-पोर सं कनेक्ट भ जैत छथि।
किछु पुरुष गीत लिखनहार त एहेन छथि जे नारी भावना के तह तक घुसवा लेल समस्त नारी मनोदशा के संग-संग अपन नाम, व्यवहार तक नारी जकां क लैत छथि। एक बहुत प्रचलित भक्ति गीत जे मिथिला आ मैथिलानी द्वारा मिथिलाक गुणगान करैत अछि ओकर दू पांति देखी:
साग पात खोंटि खोंटि दिवस गमेबै हे हम मिथिले मे रहबै।
अपना किशोरीजी के टहल बजेबै हे हम मिथिले मे रहबै।।
एहि गीतक रचैता छथि कपिलदेव ठाकुर। ओ राम आ सीता सं आ कृष्ण आ राधा सं सम्बंधित मधुर भक्ति गीत रचैत छथि। विशुद्ध भक्ति मे ततेक तल्लीन भ जैत छथि जे अपन अस्तित्व महिलाक अस्तित्व मे परिणत क लैत छथि। अपन नाम तक बदलि लैत छथि। कपिलदेव ठाकुर सं स्नेहलता भ जैत छथि। नारी मनोदशा के लिखैत छथि आ ओही मनोदशा मे जीबैत छथि। हिनकर रचित अनेक गीत नारी भाव, भक्ति, श्रृंगार आ मनोदशा के व्यक्त करैत अछि।
"पत्रहीन नग्नगाछ" मे जे नारी मनोदशा केर वर्णन यात्रीजी केलनि अछि तकर कहनो जवाब अछि ? "पारो", "घसल अठन्नी" आदि केर नायिका के वेदना मैथिलानी दर्शित क सकैत छली कदा ओकरा ह्-बहु उकेबय बूझा काज त दोसर (other) अर्थात यात्री

ঋা মধ্প সনহক প্বকুষ নাবী দ্ৰদয কে ঋপনা মে ঋানিক ক' সকৈত ছন ! গবীৰীক ৰিপত্তিসঁ মাবনি ঋা ঋসহায ৰিধৰা কংদ মূন ঋা ক্ষঋন্ন ৰাঁসক ওধিসঁ ঋপনা ঢ়ৃঢ়ৈন মডৈযামে নীক জেকাঁ নীপন–পোতন চ্নহামে পকা বহন ঋছি । ৰাঁসক ওধি ধ্ঋাঁক ঘব হোগত ঋছি । হ্নঢ়নে নে হ্নঢ়ৈত ঋছি । জবনে নঞ জবৈত ঋছি । তকব জে ভাৰ যাত্ৰী ৰ্যঞ কেননি সে ক্ষনো সমান্য ৰাঁত ঋছি ?

তীনূ মহিনা ৰিদ্ষী ঋর্থাত ড◌ॉ. নীবজা বেণু, ড◌ॉ. উঁষাকিবণ খান ঋা ড◌ॉ. শেহ্নানিকা ৰর্মা এক ৰাঁত ঋংত মে ৰঁড্ড নিক ৰঁজনী: "সাহিত্কাব কে সহ নিখক চাহী, মানৰ পব নিখক চাহী, স্ত্ৰী–প্বকুষ কেব ৰঁহ্নুন সং উঁঠি ক নিখক চাহী । স্ত্ৰিগ্ন কেৰন মৈথিনানী পব নহি নিখথি প্বকুষো পব নিখথি. তহিনা প্বকুষ সেহো স্ত্ৰীগণ পব সেহো নিখথ্ । ক্ষনো ৰাদ ঋথৰা নিংগ কেব ৰঁহ্নুন উঁচিত নহি ।" হমবা ঔ নিচোড় কথন ৰঁড্ড সোহনগব নাগন ।

<u>মহাবাজা পংহিৰ্ৰা: মণিপুব কেব গ়াবীৰ্ব নৱাঁজ়</u>

খজমেব কেব হজবত খ্র্রাজা মোগনুদ্দীন চিশ্তী (1141–1236) কে গ়া্বৰ্বতমে জীৱন জিৰৈত নোকসঁ খা জনসাধাবণসঁ খগাধ প্রেমকে কাবণ গ়াবীৰ্ব নৱাঁজ় কহন জাগত ছনি। ক্ষ্যান ৰাঁদশাহ খকৰ্বব মহান (1542–1605) কে গ়াবীৰ্ব নৱাঁজ় কেব নামসঁ জানন জাগত ছৈক। ও প্রজারসেন ছনা, গ়াবীৰ্ব, দ্খী এরং খসহায কে মদতি কৰৈত ছনা। "গ়াবীৰ্ব নৱাঁজ়" শৰ্ষ্ক নোক কংঠমে এনা ৰৈঁস গেনৈক জে খাব ত খাব মহাকরি ত্তনসীদাস (1497–1623) খপন খজেয হ্রতিবামচবিতমানসমে ভগৱান বাম নেন গ়াবীৰ্ব নৱাঁজ় (গবীৰ্বনেৰাঁজ্) শৰ্ষ্ককে প্রযোগ কৰৈত এক পদ নিখ নেনা:

গঙ্গৰ্বহোব গবীৰ্বনেৰাঁজ্।
সবন সৰ্বন সাহিৰ্ব বঘ্বাজ্।।
ৰ্বুধৰ্বব নহি হবি জস খস জানী।
কবহি প্বনীত স্বফন নিজৰাঁনী।।

একব খৰ্থ ভেন, "প্রভু বঘ্নাথ হেবাযন যা হাথসঁ চনি গেন রস্তুকে ফেবসঁ খানি সকৈত ছথি, গ়াবীৰ্বনৱাঁজ়

(दीनबन्धु) , सबनस्वभाव, सर्वशक्तिमान आ सबहक स्वामी छथि। यैह बात बुझि गुणीजन ओहि श्रीहरि केब यशेगानसँ अपनबाणीकेँ पवित्र आ उत्तम फल देब' बला बनबैत छथि। ”
आश्चर्य तखन भेल जखन पूर्वोत्तव भावतकें एकातमे बसल बाज्यमणिपुबमे अपन प्रवासक दौबान हमबा पता चलल जे मणिपुबकें गौबरमय गतिहासमे सेहो एक प्रतापी, प्रजापालक, सम्यक, सहिष्णु बाजा भेला जिनकब नाम ग़ाबीब नवाज़ छललि।
मणिपुब केब कुकी आदिवासी सम्प्रदायकें डॉ. Leban Serto दिल्लीविश्विद्यालयमे हमब सहपाठी छला। काल्हि हुनकब एक मैसेज देखल जाहिमे ओ लिखने छथि जे दू आदिवासी समूह, नगा आ कुकीकें बीच झगड़ ाकें चलतें पूबा मणिपुब अस्त-व्यस्त भेल अछि। नेटवर्क या त बंद छैक अथवा कतौ कतौ बहुत मंथब गतिसँ चलि बहल छैक। लेबानकें ग दुःख छलि जे अगब स्थिति अहिना बहलैक त क्रिसमस आ नववर्ष केब शुभकामना संदेश ओ अपन मित्रकें नहि द पेताह। ताहि ओ 17 दिसम्बबक एडवांसमे सबकें दुन्नू चीज़क शुभकामना द देलथि। दुर्भाग्यसँ हमबा लोकनि मणिपुब आ पूर्वोत्तव भावतकें संबंधमे बहुत बातसँ बंचित छी। हम सब मीडिया द्वाबे ग जकब जनैत छी जे मणिपुबमे सेना आ सामान्य जनताकें बीच सौहार्दय नहि छैक, आदिवासी आ गैब आदिवासीकें बीच लड़ ाग चलैत बहैत छैक, आदिवासी समाजक दू समहू, नगा आब कुकीकें बीच युद्ध चलैत बहैत छैक, मावकाट होगत बहैत छैक, सड़क जाम भ जागत छैक, पेट्रोल 200 रूपया केब एक लीटब भ गेलैक, आदि-आदि। सम्प्रदा एहि

बाज्यके ऐतिहासिक , सांस्कृतिक, शैक्षणिक गौबव दिस ककव ध्यान जागत अछि ?
हमबा लोकनि विसबि जागत छी जे यूनान आ चीनके मध्य मणिपुव सिन्धुघाटीसँ जुड़ैत अछि। समस्त पूर्वोत्तव भावतमे मात्र दू बाज्य अछि जतयसँ सिन्धुघाटी जागत छैक, जाहिमे एकटा बाज्य मणिपुव सेहो अछि। एबाज्य 32 आदिवासी जे मूलतः नगा आ कुकी ग्रुपमे बँटैल अछि केव अतिविशिष्ट मैती समाजक गढ़ अछि। एतै केव तीन हिस्सा धवती पहाड़ आ एक हिस्सा मैदान छैक। एतै केव लोक अति प्राचीन समयसँ हस्तकला, संगीतकला, घुड़सवावी, मल्लयुद्ध, मार्शलआर्ट, नृत्य, नाटक, गायन, चित्रांकन आदिमे प्रवृत्त वहल छथि।
कहबै त दंतककथा लागत मुदा ई शुद्ध ऐतिहासिक तथ्य छैक जे एसामसीहके जन्मसँ 33 वर्ष पूर्व मणिपुवके लिखीत एतिहास केव दस्तावेज उपलब्ध छैक। कहबाक तात्पर्य ई की जखन भावतके बहुत तथाकथित विकसित प्रान्त सबमे कुनो लिखित एतिहासके प्रथा नहि छल मणिपुवमे लिखित आ क्रमबद्ध लिखित एतिहास केव पवंपवा वहल अछि। एतै बहुत बाजा, बाजकीय व्यवस्था, वंशावली आदि भेटैत जे अहाँके मानय लेल बाध्य कवत जे मणिपुव कुनो सामान्य बाज्य नहि अछि। छोट छैक त की भेल, बहुत गौबवपूर्ण एतिहास आ पवंपवाके समेटने अछि।
चलू बात कवैत छी मणिपुव केव महाबाजा ग्याबीबनबाज़ केव सम्बन्धमे। ग्याबीबनबाज़ के बात कवैत छी त एक बात आबो स्मवण आबि गेल। एक संगोष्ठीमे हम मणिपुव केव बाजधानी एम्फालमे भाषण दैत बही। हमबा संगे पद्म श्री आव. के. जिलाजित सिंह बैसल

छला। तिनका मैथिल पंडित जकाँ धोती कुर्ता पहिरने, कपारमे गोल ठोप लगेने, कान्हपर गमछा धारण केने। जखन हमर भाषण समाप्त भेल त ओ कहलनि: "अहाँ विद्यापति केर भूमिसँ छी। अहाँसँ नीक बात स्वनरौक आकांक्षा छल। अहाँ आकांक्षाके पूरा केलौं। मणिपुर केर सेहो मिथिला जकाँ रौछिक, सांस्कृतिक गौरवपूर्ण इतिहास छैक। एकर सामरिक इतिहास, हस्तकौशल केर इतिहास राज्यो प्रदेशसँ उत्तम छैक। अतै एक राजा छला जिनका हमरा लोकनि ग़रीब नवाज़के नामसँ जनैत छी। अगर अहाँ संगे रैसरौ त निश्चिन्तसँ हुनकर सम्बन्धमे चर्चा करबौ।" अहि तरहेँ पद्मश्री जिलाजित सिंह हमरा मोनमे ओ अद्भुत इतिहास जनबाक इच्छा जागृत क देलनि। बादमे कतेक दिन हुनकासँ आ आलो लोक सबसँ ग़रीब नवाज़पर चर्चा भेल। ओ बात 2006 ईस्वीके अछि। स्वलन इतिहासके जे बात सब स्मरण अछि तकरा आओ यथावत लिखबाक प्रयास क रहल छी। हमर लेखनी संगे यात्रा करू राहुत आनंदित हैब। नव बात स्वनब। भारतक संस्कृति केर एक क्षेत्र केर महानता स्वनि समग्रतामे भारतपर गर्वक अनुभूति हैत।

त इतिहासक एक कथा प्रारम्भ करैत छी। ग़रीब नवाज़ मणिपुरमे 1709 सँ 1748 ईस्वी धरि अर्थात क़रीब 4 दशक धरि राज केलनि। हिनकर पिताक नाम छलनि महाराजा चेराओ सोंगबा। ग़रीबनवाज़ मणिपुरी नाम कलो दृष्टिकोणसँ नहि बुझना जाइत अछि। लोक सब कहलक जे मणिपुरी सब हिनका पंहिबा कहैत छलनि। यद्यपि ओ समस्त ग़रीब नवाज़के रूपमे ख्याति पौने छथि। ओ पूर्णतः मुसलमानी नाम छैक जे कदाचित

असममे ग्रन्थमानके आरिं जेकाँ कारणें मणिपुरमे एहि तरहक शब्द अपन रौशिष्यके कारण प्रचलनमे आरि गेल होएत। अहि राँतपर सेहो इतिहास आ मानरशास्त्र केर रिद्वान शोध क सकैत छथि।

हालाँकि किछु रिद्वानके मानर छनि जे साँस्कृतिक रिस्तारवादके कारण भारतक लोक शायद हिनका ई नाम देनथिन जाहिसँ मणिपुरके सेहो भारतीय पुरातन आ समग्र परंपराके हिस्सा ब्रूझल जा सकै। भएगो सकैत अछि जे ब्रुाल अपन रिस्तारवादी नीतिके कारण किछु एहेन केने हो। ई किछु सकैत अछि। पियाउँज केर छिलकाके परत त उँघारबँ तखने पता चलत जे यथार्थ आखिर की छैक? खैर! अंगरेज सबँके मानबँ छनि जे ग़ाबीबँ नबाँज़ आदिरासी समाजसँ छला। लेकिन मणिपुरकेर अधिकाँशि लोक आ जिलाजित सिंहके मानर छनि जे गबीबँ नबाँज़ ओतै केर बाजाक पुत्र छला। से कोना? एहेन मान्यता छैक जे ई अर्थात ग़ाबीबँ नबाँज़ बाजा केर दोसर पत्नीके पुत्र छला। बानी हिनका जन्मितें एक आदिरासी परिबाबमे गुप्त रूपसँ पठा देनथिन। ओतए हिनकर लालन पालन होमय लगलनि। ई बँह्त तेज आ बँलशाली लेलेसँ छला। कहल जाएत अछि जे जंगल केर बाँघ, शेर आ तमाम हिंसक जानबर हिनका संगे खेल खेलैत छल। ई निर्भीक भारसँ सबँ संगे रहैत छला। तीबधनुष आ अन्य जंगली हथियारिद्यामे माहिर ई गेल रहथि। ब्रुदा हिनक पिताके एहि सम्बन्धमे कोनो जानकारी नहि छलनि।

महाबाजा चेबाइ सोंगबाँके पहिल बानीसँ कोनो संतान नहि छलनि। बँल्कि ह्नका हिसाबेँ कोनो बानीसँ ह्नका

প্বত্র নহি ছলনি। বূঢ় হোৱ লাগল ছলা। চিংতিত ছলা জে হ্নকব ৱাঁদ বাজ সিংহাসনপব কে ৱৈসতনি। এক দিন কিছু সোচৈত খপন সৱ বানীকে ৱজেননি খা কহলথিন: “দেখ্, হম খাৱ বূঢ় ভেল জা বহল ছী। সংতান হোৱাঁক উম্র সমাপ্ত ভ গেল। চিংতা এহি ৱাতক খছি জে হমবা ৱাঁদ এহি বাজগদ্দীপব কে ৱৈসত। খগব খহাঁ সৱমে কিনকো প্বত্র খছি জে হমবা জ্ঞাত নহি হো ত হমবা সূচিত কবী খন্যথা হম খপন খধিকাবী কেব চ্নাৱ খাম জনতাসঁ ক্ষলো পবাক্রমী খা হোনহাব ঘরককে দেখি কবৱ।”

মহাবাজ চেবাঙ্গ সোংগৱাঁকে এহি ৱাতপব সৱ বানী চ্প বহলী। ক্ষ্দা কনি কানমে শাঁতিকে ভংগ কবৈত দোসব মহাবানী ৱজলী: “মহাবাজ, হমবা মাফ় কৈল জাও। হমবা এক প্বত্র ভেল ছল। ওহি সময়মে হম নৈহবমে বহী। চূঁকি পবংপবাকে হিসাৱে পহিল বানীকে প্বত্র বাজগদ্দীকে সম্হাবৈত ছৈক সে সোচি হম খপন প্বত্রকে এক খাদিৱাসী নগ গ্বপ্ত ৰূপেঁ ভেজ দেল। ও ওতহি বহি বহল ছথি। ৱলী ছথি। পবাক্রমী ছথি। শাবীবিক সৌষ্ঠৱমে রিনক্ষণ ছথি। বাজপ্বত্র ছথি। চূঁকি খাৱ এহি ৱংশকে রাবিশ চাহী ত হমবা হিসাৱে খা যদি সৱ বানী খা খপনেক খন্বমতি হো ত হম হ্নকা ৱজা দৈত ছী। ও খহাঁক প্রাক্বতিক উত্তবাধিকাবী ছথি।”

বাজাক সঁগ সৱ বানী দোসব বানী কেব এহি হর্ষময বহস্যাদ্ঘাটনসঁ গদগদ ভ গেলী। ত্তবংত খাদমী ভেজি ওহি প্বত্রকে বাজমহলমে ৱজৈল গেল। রৈহ ঘরক ছলা য়াবীৱ লৱাঁড়।

য়াবীৱ লৱাঁড় বাজাকে ৰূপমে সমদর্শী ছলা। প্রজা

পানক ছলা। আদিবাসী আ মৈতীকে বীচ নীক আ সহিষ্ণু ছলা। সর্বপ্রিয ছলা। পহিনে মণিপুবমে চংনামাঙা সংস্কৃতি ছলৈক মুদা ধীবে ধীবে বৈষ্ণব সংস্কৃতিকে প্রচাব হোময লগলৈক। ও সাংস্কৃতিক, ধার্মিক একতামে বিশ্বাস বাখৈত ছলা। আব ত আব পডোসী বর্মাকে বাজা কে সেহো জিত লেললি আ বর্মা (আজুক ম্যংমাব) মে অপন স্বধাবক কার্যক্রম চলৌললি। মণিপুবকে সীমা বিস্তাব কবৈত বহলা। এক দিস বর্মা ত দোসব দিস অসম ধবি আবি গেলা। ও বহুত মজবূত আ কুশল প্রশাসক ছলা।
এতবে নহি, মহাবাজ গাবীব নবাজ় বহুত তবহক চীজ় আ যংত্রকে বিকাস কেললি। পহিল বেব টৌগম মশীন কেব নির্মাণ হিলকা সমযমে ভেল। ও মশীন পানি আ কিছু ফেলেল কেব এহেন যুগ্মসঁ বলল ছলৈক জে সটীক টৌগম দেবামে সক্ষম ছলৈক।
গাবীব নবাজ় কেব দোসব খোজ অথবা বিকাস ছললি অবামবাঙা। ও অবামবাঙা কী ভেল? ও বহুত খতবনাক আ প্রনযংকাবী অস্ত্র থিক। একবা মহাবাজা গাবীব নবাজ় বিনা ককবো মদতিকে অপনে হাথে নির্মাণ কেলা। ওহি সময কেব ও সবসঁ খতবনাক অস্ত্র ছল।
ঘোড়সবাব একবা অপনা ডাঁব লগ বহুত সাবধানীসঁ বক্ষাকবচকে ৰূপমে বাখৈত ছল। হুনকা সমযমে মণিপুবকে সৈনিক আ যোদ্ধা ঘোড়সবাবী, ঘোডাকে নিযংত্রণ, অশ্বিযুদ্ধ কেব সঞ্চালন, ভাঁতি ভাঁতিকে ঘোডাকে পানন আ ওকব প্রশিক্ষণমে মাহিব ছল। বতবৈত চলী জে পোলো খেলকে জন্মদাতা মণিপুব বহল অছি। পোলোকে কতেক ধ্বংধব এহি ধবাপব ভেল ছথি। এখলো ওম্ফাল শহব কেব পোলো গ্রাউংড জেনা অপন গৌববময ওতিহাস কেব গাথা গবৈত হো। ঘোডাপব চঢ়ল ঘোড়সবাব

सैनिक बर्णकौशनमे खतेक माहिर छन जे घोड़ाके एकदिशामे अर्थात पांज नग आरि दौड़ैत अवस्थामे सेहो घोड़ापर चढ़न एक हाथे घोड़ाके नगाम आ दोसर हाथे तीर धनुष अथरा आरो कनो दुर्दांतिक अस्त्रसँ दुश्मनके ध्वस्त क सकैत छन। ओ आगासँ, पाछासँ, कातसँ आ घोड़ ाक पांजर नगसँ कतौसँ अपन सस्त्र चना सकैत छन। शत्रुके स्वाहा क सकैत छन। सरँसँ प्रसिद्ध रहैत ओ जे राजा गम्भीरँ नरँाज़ सरँ रहैत अपन नेतृत्वमे करैत छना। अरामरँाओ रहैत प्रनयंकारी आ कनो सैनिक हेत्त अमोघ अस्त्र छन। आर त आर अंग्रेज सरँ सेहो एहि अस्त्रसँ प्रभारित छन। आ एकरा सम्बन्धमे रहैत रास रहैत अपन डायरीमे निखने छथि। कारण ओहि समयमे अंग्रेज नग अहि तवहक कनो अस्त्र नहि छनैक। आओ कान्हि अरामरँाओके भारतीय राष्ट्रीय खेनमे शामिन क नेन गेन छैक।

अहि तवहँ महाराजा गम्भीरँ नरँाज़ एक सर्वगुण संपन्न राजा छना। एक सफन राजा, सफन योद्धा, सफन सेनापति, अग्रचेति, दूरद्रष्टा, सफन प्रजापानक। मणिपुर केर सीमाके बर्माके ऊपरी भागसँ असमके सीमारती क्षेत्र धरि विस्तार केननि।

मणिपुर केर नोक, ओतै केर वस्त्र विन्यास, महिना द्वारे वस्त्र बुनरँाक परंपरा, ओतय केर नृत्य, प्राकृतिक छटा, खानपान, आ स्वर्णिम इतिहास अहाँके अपना दिस आकर्षित करत। कनि हमर रहैत मानि थोरेक दिन भ आउँ ने मणिपुरसँ !

जगदीश चंद्र ठाकुर अनिल
महाकवि चन्दा झा कृत रामायणक सुन्दरकाण्डक एलबम

मिथिलाक प्रसिद्ध गायक-गायिका श्री विकास झा आ रश्मि झाक स्वरमे कविवर चन्दा झा विरचित मिथिला भाषा रामायणक सुन्दरकाण्डक एलबम दू भागमे यू-ट्यूब पर उपलब्ध अछि। अध्याय 2 धरि प्रस्तुत कएल गेल अछि।
https://youtu.be/1ZED0SeYJwY?list=PLUmTaUxB0Bdv9bzuqkjpfKB0Uly1IAGoA
https://youtu.be/ZKkd-UCNSEA
एहि पर हमर मन्तव्य प्रस्तुत अछि :
1.प्रस्तुति : शारदे म्यूजिक ।
2.योगदान : हेमानंद ठाकुर, शशिकान्त झा आ शम्भुनाथ झा आजाद ।
3.संगीत : रश्मि आ मिथिलेश झा ।
4.स्वर : श्री विकास झा आ रश्मि झा।
5.स्वरक प्रभाव : मधुर, मनमोहक, आनन्ददायक।
6.संगीतक प्रभाव : विलक्षण ।
7.प्रस्तुतिक कोटि : प्रभावशाली।
8.उच्चारण : अधिकांश शब्द सबहक उच्चारण एकदम शुद्ध भेल अछि। अपवाद स्वरूप किछु शब्द सभमे कतहु-कतहु उच्चारण दोष अछि , जाहिसं रचना जा सकैत छल । जेना ओ शब्द सभ :

शब्द

उच्चारण

শূনি
শূনী
স্বপন
স্বপ্পন
সপন
সপ্পন
রৌশি
রৌশী
স্বন্বকূনা
স্বন্বক্ষনা
কবতি
কবতী
স্বরনি
স্বরনী

9.স্বন্য দোষ : স্বধ্যায 2 মে করিত্ত ধনাক্ষবী গীত, সরৈযা ছন্দ, গীত কাফী, গীত পহিন, দোসব স্বা তেসবক চাবিম পাঁতি ধবি গাযনমে নহি স্বাএন স্বছি ।

10.টিপ্পণী : মৈথিনীমে উঁপনর্জ্ব স্বা হমব দেখন- সূনন কিছু উঁচ কোটিক এনরঁমক শ্রেণীমে এহি এনরঁম কেঁ বাখরঁ ।

रन्दना खरस्थी द्र्रॅ

(रन्दना खरस्थी द्र्रॅजीक हिन्दी कथा– खनुराद खाशीष खनचिन्हाब द्वाबा)

–प्रस्तुत खछि रन्दना खरस्थी द्र्रॅजीक कथा केब खनुराद। ग कथा एकटा एहन रिषय–रस्तुपब खछि जे कि प्रायः छूखन नै गेन। तँग ग कथा खहाँक खपन कथा नागत। हमबा हिसाबेँ ग कथा पुरुष दृष्टिकोणसँ निखन गेन खछि ह्मदा खिडकी स्त्रीक दिशामे खुनैत छै। तँ पठ़ू ग कथा––

रन्दना खरस्थी द्र्रॅ–– कथा –– दायित्र

"बमणीक जी गुजबि गेनाह"................ ग समाद खखरॉबक पहिने पन्नापब छन। ओह, ग समाद पठ़ि ते खाभा उँदास भ२ उँठन खा रॅजा गेनै "खारॅ की हेतै"। फेब खपने कहनक की हेतै तकब कोनो मतनरॅ नै। सभकेँ मबहे के छै। खद्धासी रॅर्खमे मबना। कम उँमब नै छननि।
खभय सेहो कोनो नार्मन समाद सन एकबा नेनक। नार्मन रूपे तँ खाभा सेहो नेने छन ह्मदा खारॅ ओकबा

চিংতা খাৰ বমণীকজীক পবিরাবকেঁ ছনৌ জকব সংচানন খপনে বমণীকজী কবৈত ছনাহ। খঙ্গাসী ৰর্থক উঁম্রমে সেহো জৰানে সন ফ্তী ছননি। মজান জে কোনো ৰাত রিসবি জাথি। দূ-দূ টা দোকান ছননি ম্দা দূনূকেঁ খপনে সম্ভাবনে। ৰেঁটা সভ সেহো সাঠিক উঁম্র ধবি পহুঁচন ম্দা এখনো ৰাপক দেন খর্চাপিব নির্ভব। ঘবক সভ কাজ বমণীকজীক হেঁসনাসঁ হোগত ছন চাহে ও খপন কনিযাঁক এনাগ-গেনাগ হো কি প্বতহ্খক যা ৰেঁটা ৰেঁটীক। হঁ খর্চা দৈ ছনখিন তঁ হিসাৰো সেহো পূবা নৈ ছনখিন। হিসাৰমে গড়ৰড় া হ্নকা পসংদ নৈ ছননি।

কহিযো-কহিযো খাভাকেঁ বমণীকজীক প্বতহ্-ৰেঁটাসঁ ৰড় গুর্খা হোগত ছনৌ। হোগত ছনৌ জে ওকবে জকাঁ রিনা জিম্মেদাবীক জীরন বহিতৈ তঁ কতে নীক। নে ঘবক চিংতা নে ৰাহবক। ওকবা সভকেঁ পহিনে খর্চা ভেটৈ জাগ ছৈ খা হমবা খর্চা দেৰহ পড়ৈত খছি। খাভাকেঁ খপন সস্ববপব তামস খাৰহ নাগৈ ছৈ। ওকব রিযাহক একৈ সানক ৰাদ খভযকেঁ কহি দেন গেনৌ খপন খর্চা খপনে চনৰএ নেন। খাভা ফেব সোচৈএ একটা হমব সস্বব ছনাহ খা একটা ছনাহ বমণীকজী জে মবিতো ধবি ৰেঁটা প্বতহ্কেঁ কোনো দিক্কত নৈ দেনথি। একটা প্রতিষ্ঠিত কপড় া ৰেঁপাবী ছনাহ বমণীকজী। গ্রাহকক সভহঁক এহন রিশ্বাস জে হিনকেসঁ সভ কপড় া কীনএ। বমণীকজীক টা টা ৰেঁটা ছন। জাহিমেসঁ দূ টা সাঠি পাস কহ চ্কন ছথি। খা তেসব পাব কবহে ৰনা ছথি। বমণীকজী খপন তীনূ ৰেঁটা নেন এক নম্ববক ঘব ৰনৰেঁনে ছনাহ। ঘবো একৈ ছননি খা সোফা-কোঠা সভ একৈ বংগক। খাভাক সহেনী ছনৌ হর্ষা, বমণীকজীক

ন্ঁড়কী প্বতহ্। সে জখন খাভা হর্ষাকি ঘব গেন সোহ্ফা সভ দেখান্ঁএ তঁ সে দেখি খাভাকেঁ কতেকো দিন নিঁদ নৈ ভেনৈ। খা খপন সস্বপব হ্ফেবো তামস এনৈ। খপন ন্ঁব খভযপব সেহো জে পনে পাগসঁ ঘব খবিদন্ঁাক সপনা দেখৈএ। পতা নৈ কহিযা হেতৈ ওকব খপন ঘব।

হ্মদা পতা নৈ কিএ খাভাকেঁ নগৈ ছনৈ জে বমণীকজীক ন্ঁেঠৌ সভ খ্শি নৈ ছন। খা খ্শি কেনা বহিতনি। প্বতহ্এ সভ নাখ্শি ছননি। জখন-জখন হর্ষা খাভা নগ খন্ঁৈত ছন। শিকাগতক মোঠৈবী সেহো নেনে খন্ঁৈত ছন।

"কমনিযাঁ (কামনা) নৈহব গেনৈ তঁ ন্ঁান্ঁূজী ন্ঁীস হজাব দেনখিন খা হমবা ন্ঁেবমে দসে। হম তঁ কহি দেনিযনি জে হম নৈ জাএন্ঁ নৈহব। দস হজাবমে কী সভ হেতৈ। ন্ঁ্ঝিতে নৈ ছথিন।"

শিকাগত কবৈত-কবৈত হর্ষাকি মূহ নান ভ২ জাগত ছনৈ। খাভাকেঁ খাশ্চর্য নগৈত ছনৈ খা কহৈত ছনৈ-

"নেকিন দস হজাবমে পূবা মহিনকা খর্চ পূবা কোনা হেতৈ"

"নগ সে নগ, খেনাগ-পিনাগ, ন্ঁিজনী,স্কূনক হ্ফীস, নৌকব-চাকব সভ ন্ঁান্ঁ্এজী দৈ ছথিন"

হর্ষা ও নিস্ঠৈ গনন্ঁৈত জাগত ছনৈ খা খাভাকেঁ ছগ্বন্তা নগৈত বহনৈ জে সভ কিছু জখন ন্ঁান্ঁ্এজী কবৈ ছথিন তখন গম্হব-ঙম্হবকেঁ খর্চ নেন দস হজাব কম কোনা পড়্িজাগত ছৈ। হমবা তঁ দস হজাবমে পূবা ঘব চনন্ঁ২ পড়ৈএ। দেখিযৌ কতেক নিশ্চিঁতী জীন্ঁন ছৈ একব সভহ্কঁক তেযো খ্শি কহাঁ ছৈ ও সভ। খাভা এখনো চিঁতামে ছন জে খান্ঁ কী হেতৈ ? বমণীকজীক

रहैत सभ हुनका जिरिितेमे अनगि हेरोक लेल जे फरफर करैे छल से तँ अजाद भेअ गेलै।
अगि घटनाकेँ एक मास भऽ गेल बहि सुदा काजे सभ एहन अरैत गेलै जे आभा आ हर्षकि भेंट नै भेल बहि। सुदा ओहि दिन आभा हर्षकेँ हाटमे देखनकै तँ चिन्हरोमे धोखा भऽ गेलै।
"की भेल, तबीयत खबाप अछि की ? "
"तबीयत तँ ठीक अछि सुदा भागे खबाप अछि। बड़़का दोकान मम्मना देखै छलखिन आ छोटकाकेँ दुन्नू भाए। से मम्मना आबे ओग दोकानपब कब्जा जमा लेलखिन। ओग दोकानक एको पाग देबा लेल तैयाब नै छथि। आबे एक दोकानमे ग्ड दू पबिबाब कोना चलत। घबक खर्च कते छै से आबे बुझा बहल अछि ? "
हाटेमे हर्षा अपन दुख कहऽ लगलै। आबे आभाकेँ बुझा गेल बहि हर्षकि चेहबा एना किअ भेलै।
"बाबूजी सभ बाज-काज अपने देखै छलखिन से अगि दुन्नू भाए पते नै कोना काज होग छै। सभ दिन बाबूएजीक कहलपब काज केना अपना मोने तँ किछु केबे नै केना"
ग्ड सभ कहैत-कहैत हर्षा हकमए लागल छल। से सच छैहे जे नोकब जकाँ अटैबे आ मालिक जकाँ काज सम्हाबबे दुन्नूमे भाबी फबक छै। आभाकेँ ग्ड एखनो नै बुझएमे आबि बहल छलै जे बमणीकजीक नीक केना की खबाप। रहैत सभकेँ काजसँ दूब बखना आ ओकबा सभकेँ अपन पएबपब ठाढ़़ नै होमए देनाह। साठि सालसँ बापपब निर्भब बहए बला रहैत सभ दोकानक नोकबपब निर्भब छल। आपना बचामे अपनो काज

কবরাঁক ব্ঁঝি নৈ। এনা কিএ কেনখিন বমণীকজী। খপন রেঁটৌ সভকেঁ খপনে রঁকনেন রঁনা দেনখিন। নোথ সন রঁনা দেনখিন। খাভাকেঁ নগনৈ খারঁ ও কতে স্বখী খছি খপন ছোটৈ পবিরাব, খপন কম পাগমে। পহিন রেঁব খাভা খপন সম্ববক ফোটৈকেঁ নীক জকাঁ দেখনক, রঁহ্ত দেব ধবি দেখিতে বহন।

(মূন শীর্ষক-- বমণীক ভাগ নহী বহে)

<u>খাশীষ খনচিন্তাব</u>

<u>প্রা. হবিমোহন ঝাজীক গজন</u>

প্রস্তুত খছি মৈথিনীক ব্যংগ্য সম্রাট প্রা. হবিমোহন ঝাজীক নিখন ঞা গজন জে কি হ্নক বচনাবনী (কবিতা খংড)সঁ পৃষ্ঠ-87সঁ সাভাব খছি। তকব বাঁদ হম একব তওঁ কহ দেখাএবঁ জে ঞা বাস্তবমে গজন থিক কী নৈ থিক--

নে নড়ৃনহুঁ ফৌজদাবী জৌং
ত রুপযা কেব ধানে কী

খসৌনক নোব নহি রাঁপক
ত ও কন্যাক রিরানে কী

নে খাধা এঁঠ ফেকন গেন
ত ফেব ও ভোজ ভাতে কী

নে রঁহবাএন একো রঁন্দূক
ত ও থিক রঁবাতে কী

নে নগনা জোঁক রঁনি কয জে
তেহন দ্নহাক রাঁপে কী

জৌং নস্সা রঁনি ফ্হ্ৈম সঠৈনা
ত ওহিসঁ রঁঠৃি পাপে কী

পড়ৃন নহি খেত স্বদভবনা
ত ও রাঁপক সবাধে কী

নে হুনকন জোঁ দেযাদে সন
ত ও গহ্মন দবাধে কী

1972মে নিখন (প্রকাশিত) খার্ব একব তঞী দেখূ--

পহিন শৈবক পহিন পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি--1222-1222 পহিন শৈবক দোসব পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি--1222-1222
দোসব শৈবক পহিন পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি-- 1222-1222 দোসব শৈবক দোসব পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি-1222-11222 জে কি মতনাক হিসাবেঁ নৈ খছি।
তেসব শৈবক পহিন পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি- 1222-12221 দোসব পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি--12122-1222 জে কি মতনাক হিসাবেঁ নৈ খছি।
চাবিম শৈবক পহিন পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি 1222-122221 দোসব পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি--122-1222 জঁ কথিত তৌবপব "এ"কেঁ নঘ্ মানী (জে কি গনত খছি) তখন এহি চাবিম শৈবক মাত্রাঞ্রম এনা হএত--পহিন পাঁতি -1222-12221 দোসব পাঁতি-122-1222 দূনূ ব্যবস্থাকমে মাত্রাঞ্রম মতনাক হিসাবেঁ নৈ খছি।
পাঁচম শৈবক পহিন পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি-- 1222-1222 দোসব পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি- 2222-1222 জে কি মতনাক হিসাবেঁ নৈ খছি।
ছঠম শৈবক পহিন পাঁতিক মাত্রাঞ্রম খছি-- 1222-

1222 दोसर पाँतिक मात्राक्रम अछि-1222-222 जे कि मतलाक हिसाबेँ नै अछि।
सातम शेरक पहिल पाँतिक मात्राक्रम अछि-- 1222-1222 दोसर पाँतिक मात्राक्रम अछि-1222-1222 जे कि मतलाक हिसाबेँ अछि।
आठम शेरक पहिल पाँतिक मात्राक्रम अछि- 1222-2222 दोसर पाँतिक मात्राक्रम अछि-1222-1222 जे कि मतलाक हिसाबेँ नै अछि।

उपरक विवेचनासँ स्पष्ट अछि जे ई गजल नै अछि। ओना हरिमोहन झाजी अपन आमेकथा "जीवन यात्रा" मे लिखै छथि जे ओ पटना आबि मोशायरा सभमे सेहो भाग लेबए लगलाह। तँइ सकैए जे मात्र नौसिखुआ ई कथित गजल हरिमोहनजी लिखने होथि। जे किछु हो मुदा ई गजल गजल इतिहासमे उल्लेख करबा योग्य नै अछि मुदा ओना बाबजूद मात्र अही कारणसँ हम विवरण देलहुँ जे काल्हि कियो उठि कऽ कहि सकै छथि जे हरिमोहन झा सन महान हास्य-व्यंग्यकार गजल लिखने छथि आ सही लिखने छथि। बस एही कारणसँ हम एतेक मेहनति केलहुँ अन्यथा एहि गजलमे कोनो एहन बात नै। हरिमोहन झाजी गजलक संबंधमे की सोचैत छलाह तकर बानगी "कन्यादान की ओ बाबू" नामक कविताक पहिले खंडमे देने छथि--

बसाते तेहन छै जे गोष्ठी मे करियो

গজন দাদবা ঋা কব্বানী গরৈঁযে
কিছু দিন মে এহো দেখর ও রাবূ
জে করিতাক সংগ-সংগ তরঁনা রঁজৈএ

হবিমোহন ঝা বচনারনী (করিতা খংড) পৃষ্ঠ-120 (11-11-1978 মে প্রকাশিত)। ভঽ সকৈএ জে হবিমোহনজীকেঁ উর্দূ শাগব সভহঁক সংগ ঘনিষ্ঠতা হোগন ঝদা ও ঘনিষ্ঠতা শাগবী জ্ঞানমে নৈ রঁদনি সকন সে উপবক হ্নক রিচাবসঁ পবিনক্ষিত ভঽ জাগএ।

<u>ভাষা কেব মনোরিজ্ঞান (তীন টা রিঁদু)</u>

<u>ভাষা কেব মনোরিজ্ঞান ভাগ-1</u>

জখন কেও কহৈ ছৈ জে "মৈথিনী মধুব ভাষা থিক" তখন হমবা ওহিসঁ রৈসী রঁড়কা গাবি কিছু নৈ বুঁঝাগত খছি। কোনো ভাষা মধুব রা খট্টগব রা ন্বনগব কী তেনগব হোগতে নৈ ছৈ। ঋা জঁ মধুব হোগ ছৈ তঁ কিএক ?
ঐ প্রশ্নপব এরাঁক নেন রঁড় সাহস চাহী।
মধ্যকানীন মিথিনা সামংতী ছন। সামংত রৈসন কী চমচা সভ ঘেবি খপন সমস্যা স্বনরঁএ নাগৈত ছনাহ। ঋা

জখন কেকরো খর্মাঁ খপন সমস্যা স্বনেরেঁ রা কী কেকরো চমচগ কবরেঁ তখন ভাষা তঁ মধ্ব বাখহে পড়ত। হমবা জনৈত মৈথিনী খহীঠাম মধ্ব ভাষা থিক। কাবণ মৈথিন চমচগ কব'মে রঁহাদ্ব হোগ ছথি। মধ্ব রৌন তঁ বাখহে পড়তন্হি।

ঠীক রিপবীত মিথিনাক দনিত ও গৈব-সরর্ণকি ভাষামে চমচগ নৈ ছৈ তঁএ ওহিমে ঠৌঁস রেঁসী রঁ্হি পড়ৈ ছৈ খা ব্রাঁম্হণ-কাযস্থ সভ ওকবা বড়রৌনী কহৈ ছথি। হ্মদা হমবা জনৈত ঙা মাত্র দৃষ্ঠিগত ভেদ খছি। জকবা খপন রাঁহিপব রিশ্বাস ছৈ ওকব রৌনী ও ভাষামে ঠৌঁস বহরেঁ কবতৈ--জেনা মিথিনাক দনিত রস্মক মৈথিনী। খা জে চমচগমে নাগন বহত তকব রৌনী ও ভাষামে মধ্বতা বহরেঁ কবতৈ--জেনা মিথিনাক ব্রাঁম্হণ ও কাযস্থ রস্মক মৈথিনী।

ভাষা কেব মনোরিজ্ঞান ভাগ-2

ঙা হম দূ মিনষ্ঠৈ নেন মানি নৈ ছী জে ব্রাঁম্হণ-কাযস্থ মহাতেজস্বী হোগ ছথি তঁ হ্নকে ঠৌ প্রবস্কাব ভেষ্ঠরাঁক চাহী। হ্মদা কী ব্রাঁম্হণ-কাযস্থ দবভঁগে-মধ্রঁনী-সহবসামে ছৈ রা মিথিনা মনে কী দবভঁগে-মধ্রঁনী-সহবসা ছৈ। ঐ সমস্যাপব জখন হম দৃষ্ঠিপাত কবৈ ছী এনা রঁ্হাগএ----

১) জেনা-জেনা দবভঁগা-মধ্রঁনী-সহবসাক ক্ষেত্র খমে হোগত জাগএ তেনা-তেনা ব্রাঁম্হণ-কাযস্থ ও খান ছোঠৈ

जातिक भाषाक रीच थंतव थमे मोगत जागअ (१००मे ९१टा केसमे)। चाहे ओ सीतामढ़ी हो की ম্ৰজফফবপ্পব हो की पूर्णिया हो की भागनপ্পব हो की समस्तीपब हो की बेगूसराय हो की चंपारणक किछु क्षेत्र (झारखंडक क्षेत्र रॅना नेन एहने बॅम्म, राजनैतिक बाध्यताकें देखैत नेपालीय मैथिलीक उल्लेख नै क' रहल छी)।

२) जेना-जेना ब्राम्हण-कायस्थओ छोटे जातिक भाषाक रीच थंतव थमे मोगत गेलै ब्राम्हणवादी सभ ओकरा मैथिली मानरासँ अस्वीकार क' देलक। ऐ कर्तव ब्राम्हणवादी सभहँक नजरिमे ई छलै जे भाषाक भेदसँ ब्राम्हण वा छोटे जातिमे भेद छै। आजुक समयमे अंगिका ओ बज्जिका भाषाक जन्म ब्राम्हणवादक एही प्रवृतिसँ भेल अछि। किछु दिन पहिने नरेन्द्र मोदी द्वारा ম্ৰজফফবপ্পবমে भोजपुरीमे भाषण देब एही ब्राम्हणवादक विरोध अछि आ हम एकर स्वागत करै छी तथा ओहि दिनक बाट जोहि रहल छी जहिया ओ दरभंगा-मधुबनीमे भोजपुरी बजता। जँ ठोस विचारक रूपमे आबी तँ निश्चित रूपें कहि सकै छी जे मैथिलीकें तोड़बामे ई ब्राम्हणवादी सभ १०० प्रतिशत भूमिका निमाहलन। जँ कदाचित् ई ब्राम्हणवादी सभ दरभंगा-मधुबनी-सहरसासँ हटि क' सीतामढ़ी, ম্ৰজ্জফপবপ্পব, पूर्णिया, भागलपुरक,चंपारण आदिक ब्राम्हण-कायस्थकें प्रवस्कार देने रहितथि तँ कमसँ कम मैथिली टुटैरासँ बचि गेल रहैत। ई अकारण नै अछि जे रामदेव झा, चंद्रनाथ मिश्र अमर, स्वरेश्वर झा आदि एहन महान ब्राम्हणवादीक कारणें दरभंगा रेडियो

स्टेशनसँ रजिस्ट्रीकाममे कार्यक्रम शुरू भेल।

३) आ जँ मैथिली टेरासँ रचि गेल वहितै तखन मिथिला राज्य लेल एतेक मेहनति नै कर' पड़ितै। कारण चंपारणसँ गोड्डा धरि सभ अपन भाषाकेँ मैथिली बुझितै। ऐ ठाम हम ई जोर द' क' कहए चाहब जे प्रधान पोथि की नव राज्य आंदोलनी सभ सेहो ब्राह्मणवादी छथि। अन्यथा ओ सभ सेहो रामदेव झा. चंद्रनाथ मिश्र अमर, सुरेश्वर झा आदी आन-आन मैथिली विघटनकारी सभहँक विरोध करतथि।

आखिर की कारण छै जे धनाकर ठाकुर अपन मानचित्रमे चंपारण वा गोड्डाकेँ तँ नै छथि रुदा ओहि क्षेत्रक साहित्यकार लेल पुरस्कारक माँग नै करै छथि। ई प्रश्न मात्र धनाकरे ठाकुरसँ नै आन सभ राज्य आंदोलनीसँ अछि।
ऐठाम ई लिखबि जाउँ जे पुरस्कार कोनो छोटे जातिकेँ देल छै। जँ ब्राह्मणे-कायस्थकेँ देल छल तखन फेर सीतामढ़ी, मुजफ्फरपुर, पूर्णिया, भागलपुर,चंपारण, बेगूसराय आदिक ब्राह्मण-कायस्थकेँ किएक नै ?

तँ आब ई देखल अछि जे के-के मिथिला राज्य आंदोलनी ब्राह्मणवादी छथि आ के-के साँच मोनसँ मिथिला राज्यकेँ चाहै छथि।

भाषा केर मनोविज्ञान भाग-3

लोक जखने ब्राह्मणवादक नाम सुनै छथि हुनका बुझाइत

ছনি জে সভ ব্রাহ্মণকেঁ কহন জাগত ছৈ। ক্মদা হমবা নোকনি বহ্ত পহিনেসঁ কহৈত খারি বহন ছী জে ব্রাহ্মণ খা ব্রাহ্মণরাদক কোনো সম্বন্ধ নৈ। কোনো চমাব সেহো ব্রাহ্মণরাদী ভ' সকৈ ছথি। ব্রাহ্মণরাদ জাতি রিশেষ নৈ ভেন ওা মাত্র মানসিকতা ভেন জে কোনো জাতিমে ভ' সকৈএ। ব্রাহ্মণরাদক প্রমুখ তত্ব রা নক্ষণ এনা খছি---

১) কেকবো খাগূ নৈ বঢ়' দেব------ একটা ছনাহ স্ব. বমানাথ মিশ্র "মিহিব"। ওা নীক হাস্য-ব্যংগ কেব করিতা নীখৈ ছনাহ। ক্মদা ওা মৈথিনী সাহিত্যমে খাগূ নৈ বঢ়ি সকনা। কাবণ ? কাবণ হিনক দোখ ছননি জে ওা চংদ্রনাথ মিশ্র " খমব" জীক ভাতিজ ছনথিন্হ। দানি খা দেযাদ জতে গনত ততে নীক। সাহিত্যক স্তবসঁ ন' ক' পাবিরাবিক স্তবপব বমানাথ মিশ্রজীকেঁ পদদনিত হোম' পড়ননি।

ব্রাহ্মণরাদ মাত্র দনিতে নেন নৈ ছৈ। বহ্ত বাস ব্রাহ্মণ খপনো জাতি কেব নোককেঁ খাগূ নৈ বঢ়' দৈত ছৈ।

২) মাত্র খপনে টাকেঁ নীক বুঝব--- জঁ সাহিত্য খকাদেমীক নিস্ট রনা ঝা-ঝা সভ প্রতিভারান ছথি তঁ হেব মৈথিনী সাহিত্য রিশ্বক ছোড়ু ভাবতীয সাহিত্য কেব সমকক্ষ কিএক নৈ খছি। খা জঁ প্রতিভে ছৈ তখন তঁ শ্রী রিনষ্ট পাসরান "রিহংগম" ভাবতীয বাজনীতিসঁ ন' ক' মৈথিনী সাহিত্য ধবি যোগদান দেনে ছথি। কী রিহংগম জী প্রতিভাহীন ছথি। রিহংগম জী সন-সন খাব বহ্ত রেঁসী নাম খছি।

३) पविरावबराद---- बामदेर ঝা জখন বিঠৌযব ভেনাহ তঁ সাহিহ্ খকাদেমীমে ও খপন সম্বব চংদ্রনাথ মিশ্র খমবকেঁ বৈঁসা দেনাহ। তকব বাঁদ খমব জী খপন সমধি রিড্যানাথ ঝা রিদিতকেঁ বৈঁসেনাহ। খার্ব রিদিতজীক নিকঠ সংবঁধী (চেনাগন) ছথি।
কাবণ-- ব্ব্রাম্হণরাদক একমাত্র কাবণ হীন ভারনা খছি।

<u>মিথিনা স্টূডেঠ যূনিযনক কাজ পব বিপোর্ঠ</u>

রিদেহ সদিখন রাস্তিরিক ঋা সামযিক কাজ কবএ রঁনাকেঁ সনাম ও প্রাসোহিত কেনক ঋছি। এখন রাঁঠ়ি পীড়ি তক রীচ জাহি তবহেঁ মিথিনা স্টূডেংট যূনিযন (MSU) কাজ কঽ বহন ঋছি সে ঋাগূক নেন একটা উঁদাহবণ রঁনত। ওা পহিন রেঁব ঋছি জখন কি মিথিনাক নামপব রঁনন কোনো সংস্থা জনতাক রীচ গেন ঋা ওকবা সমর্থন ভেটনৈ। ওা সমর্থন কাজ কেনাসঁ ভেটনৈএ। খানী মৌখিক সমর্থন নৈ তন-মন-ধন তীনূ ভেটনৈক ঋছি ঋা মিথিনা স্টূডেংট যূনিযন সারিত কেনক জে হঁ ও ভরিষ্যমে নমহব দাযিত্ব সম্হাবি সকৈএ। রিদেহক কিছু পছিনা ঋংকমে সেহো মিথিনা স্টূডেংট যূনিযনক কাজকেঁ বেখাঁকিত কএন জে ঋছি জে কি সংপাদকীয রা বিপোর্টকি রূপমে স্ববক্ষিত ঋছি। "মিথিনা স্টূডেংট যূনিযন কেব রাঁঠ়ি পীড়ি ত ফংডমে দান দেরাঁক নেন সভ গোটা স্বতংত্র ছী। চাহে এক রূপযা হো কি এক নাখ। নিচামে রৈঁক ডিটেন দেন জা বহন

ঋছি--

মিথিলা স্টূডেঁট যূনিযন কেব সভসঁ বঁড়কা রিশেষতা ঋছি মিথিলাকেঁ দবভংগা-মধুবঁনীসঁ বাঁহব কববঁ। মিথিলা স্টূডেঁট যূনিযন কেব ঙা প্রবৃতি নিশ্চিতে ভরিষ্যমে বৃহদ মিথিলা বাজ্যক গঠন নেন বাঁট খোনত। তা ধবি মিথিলা স্টূডেঁট যূনিযন কেব এহি কাজক নেন ফেসঁ সনাম কবৈত কিছু চিত্র পবসি বহন ছী জে কি সেনানী সভহঁক মনোবঁনকেঁ ঋাব ঋাগূ বঁঠ। এত—

मिथिला

मिथिला
स्टूडेंट
यूनियन

मिथिला
स्टूडेंट
यूनियन

"কতেক বাস রাঁত" ওংঁটবনেটপব মৈথিনীক পহিন উঁপস্থিতি নৈ খছি

খাগ হম জে নেখ পবসি বহন ছী তকব মূন উঁদ্দেশ্য খছি "মৈথিনী রের পত্রিকাবিতাক প্রাবংভিক স্বরূপ"কেঁ হড়্রা ছ কবর। খান তথ্য দেরাঁসঁ পহিনে হম যাহুসিটীজ / র্নাগবসঁ সংবঁধিত কিছু ঘোষণা দেখা বহন ছী জে কি যাহুসিটীজ / র্নাগব কেব খাহিসিযন পেজসঁ নেন গেন খছি খা একবা কিযো গনথোথী রা হ্নতর্কসঁ গনত সারিত নৈ কহ সকৈ ছথি। তঁ দেখূ নিচাক তথ্য–

1) 1999মে যাহুসিটীজ (Yahoo ! GeoCities) চানূ ভেনৈ খা 2001মে প্রাহিট নৈ হেরাঁক কাবণে একবা নগভগ রঁদ কহ দেন গেনৈ (হ্রী একাউঁট রঁনা সভকেঁ স্টেপ রাঁগ স্টেপ রঁদ কএন গেনৈ) মৈথিনীক পহিন ওংঁটবনেটীয উঁপস্থিতি জে কি ভানসবিক গাছ নামসঁ সন 2000 সঁ যাহুসিটীজপব ছন তকবো একাউঁট রঁদ ভহ গেনৈ (জঁ কিযো চাহতা তঁ একব বেকার্ড যাহুসঁ মঁগরাঁ সকৈ ছথি, ওনা একব চাঁস কম কাবণ খাকাগিভ খমে ভহ গেন ছৈ)। একব রাঁদমে 2009সঁ যাহুসিটীজ খমেবিকা সমেত সভ দেশসঁ খপন পেড সর্ভিস সেহো হটা নেনক খা খার মাত্র জাপানমে এখন একব সবিসি রাঁচন ছৈ। ওা তঁ রহ্ত পহিনেক রাঁত ছৈ হান–হিনহান (2014)মে সভ গোটা খাবহ্নটকেঁ রঁদ হোগত দেখনে হেরৈ। খাবহ্নটপব জিনকব–জিনকব প্রাহ্নাগন বহএ সে খার নৈ ভেটি সকৈএ। হঁ জে

आर्किगत्व वॅना नेने हेतो से फागन रूपमे अपन डाटा रखने हेतो। याहूसिटीज केर विकिपीडिया वा आन संदर्भसँ एमहर तथ्यकेँ जाँचल जा सकैए।

2) May 01, 2008सँ ब्लॉगर फ्यूचर पोस्टिंग केर सुविधा देलकै जकरा एहि लिंकपर देखि सकै छीhttps://blogger.googleblog.com/2008/05/blogger-now-schedules-future-dated.html एहि सुविधासँ लोक पोस्टकेँ ड्राफ्टमे भविष्यक तारीख संग राखि दै छथिन आ ओ पोस्ट नियत तारीखमे अपने-आप पोस्ट भऽ जाइत छै। एहि फीचरमे जे कैलेंडर देल गेल छै तकरे सहायतासँ आजुक पोस्टकेँ दू साल पाछूक तारीखमे लऽ जा सकै छी तेनाहिते दू साल पहिलुक पोस्टकेँ आजुक तारीखमे आनि सकै छी मुदा ई मात्र पोस्टक तारीख वा सालमे हेड़ा-फेरी कऽ सकै छी कोनो पोस्टक URL केर तारीख,महीना वा सालमे नै। URL वॅना तारीख,महीना वा साल रहए वहेटा जहिया पोस्ट प्रकाशित भेल रहै।

3) December 10, 2008सँ ब्लॉगर दूटा ब्लॉग केर मर्जिंग मने जोड़ि देबाक सुविधा देलकै जकरा एहि लिंकपर देखि सकै छीhttps://blogger.googleblog.com/2008/12/your-blog-your-data.html एहि सुविधासँ लोक अपन अलग-अलग ब्लॉगकेँ एकठाम जोड़ि सकै छलाह।

4) February 03, 2010सँ ब्लॉगर पेज शब्द

কবরৗাক স্বরিধা দেনকৈ একবা এহি নিংকপব দেখি সকৈ ছীhttps://blogger.googleblog.com/2010/02/create-pages-in-blogger.html এহি স্বরিধাসঁ নোক খপন ব্ৰ্নাগক রিভিন্ন সূচনা পাঠক নগ দৈ ছথি। পেজ রৈনেনাপব খানী খক্ষব রা খক্ষব-খংকক নিংক রৈনৈ ছৈ ক্ষ্দা তাবীখ,মহীনা রা সাননৈ বহি ছৈ।

5) July 17, 2012সঁ ব্ৰ্নাগব কস্টম নিংক রৈনেরৗাক স্বরিধা দেনকৈ জকবা এহি নিংকপব দেখি সকৈ ছীhttps://blogger.googleblog.com/2012/07/customize-your-posts-with-permalinks.html কস্টম নিংক মনে খহাঁ খপনা মোনক হিসারেঁ কোনো পোস্টক URL রৈনা সকৈ ছী ক্ষ্দা URLমে পোস্টক প্রকাশন দিন রৈনা তাবীখ,মহীনা রা সান বহত। পোস্টক ওবিজিনন পোস্ট ডেট রা পোস্টক সান নৈ রৈদনন জা সকৈএ জকবা খহাঁ সভ এহি নিংকপব দেখি সকৈ ছী http://blogger-hints-and-tips.blogspot.in/2009/12/changing-date-for-post.html

উঁপবক তথ্য সভকেঁ নীক জকাঁ খহাঁ সভ মোন বাখূ খা নিচা দেন গেন মৈথিনীক খাবংভিক ব্ৰ্নাগ / রেরৈসাগট সভহঁক পহিন পোস্ট খা ওকব তাবীখ সভকেঁ খহাঁ খপনে জাঁচূ জাহিসঁ গু স্পষ্ট হএত জে কোন পত্রিকা পহিন খছি খা কে দোসব। এহি খংতস্মত হম পাঁচ টা ব্ৰ্নাগ / রেরৈসাগট বাখরৈ 1) ভানসবিক গাছ (যাহু সিটীজ খা ব্ৰ্নাগব দূনূ রৈনা) 2) পন্নরমিথিনা

3) সমদিযা 4) প্রকবাঁতব 5) কতেক বাস ৱাঁত

ঋাগূ ৱঠ়ৱাঁসঁ পহিনে ঙা কহি দী জে এহি পাঁচো ৱ্নাগমে দূ টৌ এহন নিংক ঋছি জকব ঋাকর্গিভ উঁপল্ৱধ নৈ ঋছি ক্ষদা চর্চা হম সভ নিংক কেব কবৱ চাহে ওকব ঋাকর্গিভ হো যা নৈ হো। ঋাকর্গিভ নৈ হেৱাক মততনৱ ঙা নৈ ছৈ জে কোনো চীজক ঋস্তিত্বকেঁ নকাবি দেন জাএ।

ভানসবিক গাছ

গজেন্দ্র ঠাকুব জী যাহুসিটৌজপব ৱহ্ত বাস মৈথিনীক সাগর্ঠ ৱনেনে ছনাহ ক্ষদা তাহিমেসঁ "ভানসবিক গাছ" কেব নিংক (জে সন 2000 সঁ যাহুসিটৌজপব ছন) ৱাঁচন ঋছি। একব নিংক **http://www.geocities.com/bhalsarik-gachh/** ঋছি। যাহুসিটৌজ পব ঙা ৱঁদ ভেনাক ৱাদ 5 জ্নাঙা 2004কেঁ এমী নামসঁ ৱ্নাগবপব সেহো গজেন্দ্র ঠাকুব দ্বাবা ৱ্নাগ ৱনাএন গেন ঋা জনরবী 2009মে একবা রিদেহক সংগ জোড়় দেন গেনৈ ঋা ঋাৱ ঙা**http://www.videha.com/2004/07/bhalsarik-gachh.html** নিংকপব ঋাকর্গিভ সহিত ঋছি। এহিঠাম মোন বাখৱ জৰুবী জে যাহুসিটৌজ ৱনা ৱ্নাগ কেব ঋাকর্গিভ উঁপনৰ্ব্ধ নৈ ঋছি।

পল্লরমিথিনা

পল্লরমিথিনা নামক রেৱসাগর্ঠ জে কি 2059 মাঘে সংক্রান্তি- (2003 জনরবীমে) ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষিজী দ্বাবা ৱনাএন গেন। একব নিংক ঋছি- **www.pallavmithila.mainpage.net** রর্তমান

মে ঙা রেরঁসাগষ্ট রঁদ খছি। এহি রেরঁসাগষ্ট কেব মূন পেজ www.mainpage.net সেহো যাহ্লজিযো সিষ্টীজ জকাঁ রঁদ ভঽ গেনৈ। সংগে-সংগ এহ্ল রেরঁসাগষ্ট কেব খাকগিভ ঙঁপল্বঁধ নৈ খছি। রিনয ক্ষমাব কসজ্ কেব নেপানী পোথী "সূচনা প্ররিধিকো শিক্ত ব নেপানমা যসকো ঙঁপযোগ" জে কি সিতংরঁব 2003 মে প্রকাশিত ভেনৈ তকব পৃষ্ঠ 155 পব "পন্নরমিথিনাক চর্চা ছৈ।

সমদিযা

ঙাহো রঁ্নাগ গজেন্দ্র ঠাক্ষব জী দ্বাবা 9 খগস্ত 2004মে রঁনাএন গেন ছন সমাদক রাস্তু ক্ষ্দা পহিন পোস্টক রাঁদ নগভগ চাবি সান ঙা রঁদ বহন ফেব 2008সঁ একব প্রকাশিন শ্বক্ব ভেন খা ফেব-খাস্তু-খাস্তু 2015 ধবি চনৈত বহন। এহি রঁ্নাগক পহিন পোস্টক নিংক খছি- http://esamaad.blogspot.in/2004/

প্রকবাঁতব

এহি রঁ্নাগক পহিন পোস্ট 12 ফবরবী , 2005 কঁে খছি জকব নিংক http://prakarantar.blogspot.in/2005/02/blog-post.html খছি। ঙা রঁ্নাগ কিনকা দ্বাবা রঁনাএন গেন সে খজ্ঞাত খছি ক্ষ্দা কমেঁষ্ট সভসঁ পতা চনৈএ জে কোনো ঠাক্ষবজী ছথি (শাযদ রিজয ঠাক্ষব জিনক মৈথিনী দর্পণ, তাকোন খাদি রঁ্নাগ সেহো ছনি)। জে হো ক্ষ্দা একব নিংকসঁ এহি রঁ্নাগক তাবীখ পতা চনি বহন খছি। মাত্র দূ টা পোস্টক রাঁদ ঙা রঁ্নাগ রঁদ ভঽ গেন মনে ওহিপব পোস্ট এনাগ রঁদ ভঽ গেন। এহি রঁ্নাগক খংতিম পোস্ট 19 ফবরবী ,

2005मे आएल।

कतेक बास रॉत

कतेक बास रॉतक मूल लिंक **http://vidyapati.blogspot.com/** अछि (आर एकर पता **http://www.vidyapati.org/** अछि मुदा दूनू लिंकसँ खुजैत छै)। कतेक बास रॉत नामक ब्लाग केर सभसँ पहिल पोस्ट जे देखा रहल अछि **(देखू चित्र- 1, चित्र सभ निचा अछि)** ताहिमे मोन-ध्यान छै। एकर URLमे **http://www.vidyapati.org/2013/07/blog-post_28.html** देखा रहल छै (देखू चित्र-1 केर ऊँपर घेरामे) मतलब ई पोस्ट 2013 केर जुलाइ मासमे भेल छै। मुदा एकर प्रकाशन केर तारीख July 01,1999 तारीख देखा रहल छै (देखू चित्र-1 केर नीचा घेरामे)। आ एहि पोस्टसँ पहिने आरो कोनो पोस्ट नै छै से ब्लूअर पोस्ट देखलासँ पता चलि जाइत छै। एहि पोस्टक बाद जे पोस्ट अछि से सूचनाक रूपमे अछि आ तकर URL**http://www.vidyapati.org/2005/08/blog-post.html** अछि **(देखू चित्र- 2)** मने ई पोस्ट 2005 केर अगस्त मासमे भेल अछि (देखू चित्र-2 केर ऊँपर घेरामे) मुदा फेर एकरक प्रकाशन तिथिमे गड़बड़ी कएल गेल अछि आ प्रकाशन तारीखकेँ November 28, 2004 बना देल गेल अछि (देखू चित्र-1 केर नीचा घेरामे)। एहि पोस्टक बाद बना जे पोस्ट अछि तकर

URL **http://www.vidyapati.org/2005/09/blog-post.html** अछि मुदा ई पोस्ट 2005 केर सितंबर मासमे प्रकाशित भेल आ एकर प्रकाशन तारीख September 02, 2005 अछि मुदा एखन धरिमे एहि पोस्ट सही अछि **(देखू चित्र- 3)**। सितंबर 2005 केर बाद जुलाइ 2006मे पोस्ट भेल जकर URL
अछि **http://www.vidyapati.org/2006/07/blog-post.html** आ एकर प्रकाशन तारीख अछि July 12, 2006 एहि आ एकर बाद बला पोस्टक URL आ प्रकाशन तारीख मेल अछि। जे गड़बड़ी अछि से पहिलुक दूटा टामे आ से मात्र गतिहासमे गलत तरीकासँ पहिल स्थान बनेबाक लेल। जँ कतेक बास बातक एहि चारि टा पोस्टक तारीखकेँ सजाएल जाए तँ ई निश्चित भऽ जाएत अछि जे एहि ब्लॉगक पहिल पोस्ट 1 अगस्तसँ लए कऽ 31 अगस्त धरिक बीचमे भेल अछि (सुविधा लेल अगस्त-2005 नाम हम देलहुँ)। एकटा आर रोचक तथ्य ई जे कतेक बास बात केर परिचय **(पेज रूपमे, देखू चित्र-4)**मे पद्मनाभजी लीखै छथि "प्रिय पाठकगण;एहि ब्लॉग'क शुरुआत हम 2004 मे केलहुँ. तारँय धरि हमरा जानकारी मे मैथिली भाषा गन्टरनेटै पर नहि छलए"। ई कोन जानकारीक दाबी भेलै। 2003मे प्रिंट पोथीमे पन्नरमिथिला बाबेमे लिखाएल अछि तखन आर हिनका कोन जानकारी चाही। भऽ सकैए जे पद्मनाभजी कहथि जे पन्नरमिथिला नेपालक अछि ऋदा मैथिली तँ नेपालोमे अछि आ ओनाहुतो गंटरनेटक कोन देश होइ। गन्नीडमे चलि बहल मैथिलीक रेबॅसाग्टै

রা রঁ্নাগকেঁ মৈথিনী ভাষাক কহন জেতৈ যা গগ্নৈডক ভাষাক। ভ২ সকৈএ জে পদ্মনাভ জী কহথি জে হম রঁ্নাগ 2004মে রঁনেনহুঁ হ্মদা ওকব পহিন পোস্ঠ্ঁ খগস্ত 2005মে ভেন হ্মদা এহন দারী তঁ কিযো কহ সকৈএ। সভসঁ পহিনে তঁ হমহী দারী কবরঁ জে হমব রঁ্নাগ "খনচিন্হাব খাখব" 1999মে রঁনন হ্মদা ওকব পহিন পোস্ঠ্ঁ 11 খপ্রৈন 2008কেঁ ভেন। হ্মদা রাস্তরিক ৰূপেঁ হম জানৈ ছিযৈ জে ঙা তর্ক নৈ মাত্র রঁকথোথী হেতৈ। কতেক বাস রাঁত দিসম্বঁর 2013 ধবি চনৈত বহন ওহি কেব রাঁদ ওহিপব কোনো সক্রিযতা নৈ খছি।

গজেন্দ্র ঠাকুব খপন পোথী "কুরুক্ষেত্রম্ খংতর্মনক" (সংস্কবণ 2009)মে একটা খানেখ দেনা জকব শীর্ষক ছৈ " ভাষা খা প্রৌদ্যৌগিকী (সংগণক, ছাযাকংন, কুংজীপটন, টংকণ তকনীক) খংতর্জানিপব মৈথিনী খা রিশ্বরাপী খংতর্জানিপব নেখন খা ঙা প্রকাশন" জে কি রাঁদমে খংতিকা পত্রিকাক খংতর্জানি রিশেষাংকমে সেহো প্রকাশিত ভেনৈ। এহি খানেখমে গজেন্দ্রজী "ভানসবিক গাছ" সংরঁধমে চর্চা কেনে ছথি জাহি কে রাঁদ ভ্রম পোসএ রঁনা "পহিন" নোক সভহঁক ভ্রম টুটন খা তকরে ফনস্বৰূপ ও সভ গনত তথ্য প্রকাশিত কেনাহ জে হম এতেক সানমে শুৰু কেনে বহী তঁ হম ওতেক সানমে শুৰু কেনে বহী। ঠাকুবজীক ঙা খানেখ ওহি সমযমে পহিন ওহন খানেখ বহৈ জাহিমে খংতর্জানিক সংরঁধমে রিস্তাবসঁ চর্চা বহৈ এতে ধবি জে রিনা কোনো সর্টিফিকেট নেনে খপনাসঁ কোনা রেরঁসাগট রঁনা সকৈ ছী তকরো রিধি ওহি খানেখমে ছৈ। পাঠক ঙা খানেখ হুনক পোথী রা খংতিকা পত্রিকাক "খংতর্জানি রিশেষাংক"মে পঢ়ি সকৈ

छथि। मैथिलीमे सभ ओ मानै छथि जे हम जहियासँ काज शुरू केलहुँ सएह पहिल भेल। गतिहासमे तकनाग, अध्ययन केनाग हुनका पसंद नहि छनि (एकटा टैका उदाहरण हमरा भेटैल जे एक रेरसागटे जे कि अगस्त 2012सँ चालू भेल हुनक दारा छनि जे हम अपन रेरसागटेपर पहिल रेर साक्षाकोर शृंखला चालू केलहुँ जे कमसँ कम कोनो रेर पत्रिकामे नै छल। आर देखू जे समदिया अक्टूबरर 2011सँ "हम पुछैत छी" नामक साक्षाकोर शृंखला चलेनेक आ एहिमे कुल सत्तारनसँ रेसी व्यक्तित्वक साक्षाकोर प्रस्तुत कएल गेल अछि। आर कहु पहिनेसँ के चला रहल अछि। एही ठाम अध्ययनक जरूरति पड़ै छै। रिना पढ़ने आ जनने पहिल केर रीमाबी पोसने मैथिलीक सेरक सभ रहैत पसरल छथि)। हम पुछैत छी शीर्षक सभ साक्षाकोर एहि लिंकपर पढ़ि सकै छी-

http://esamaad.blogspot.in/p/blog-page_22.html एतेक देखेलाक राद हम "कतेक बास रात" केर संचालक सभ सभ पूछए चाहै छी जे जँ प्रकाशिने तारीखकेँ मानक बूझी तखन मैथिली किएक ओ हिंदी आ भारतक पहिल रलाग हेरोक दारी किए नै कऽ रहल छथि। हिंदीक पहिल रलाग "नौ दो ग्यारह" अछि जे कि आलोक कुमार जी 21 अप्रैल 2003 के शुरू केने छलाह। कतेक बास रातक तँ प्रकाशिन तिथिक हिसारसँ "9211"सँ चारि साल पुरान अछि तखन डा0 पद्मनाभ मिश्र कलेम करथु भारतक पहिल रलाग हेरोक। कदा डा0 पद्मनाभ मिश्र नै कऽ सकताह कारण हुनका बूझल छनि अपन रैमानीक रारेमे। डा0 पद्मनाभ मिश्र किछु ओहन नरसिखुआ

সভকেঁ রঁড়্গনা সকৈ ছথি কে মাত্র একাঁউন্টিগ উদ্দেশ্যক সংগ কংপ্যূটৰ চনরেঁ ছথি ক্ষদা জে কংপ্যূটৰসঁ নীক জকাঁ পবিচিত ছথি তিনকা ও কোনা রঁড়্গনা সকৈ ছথি। হম এহি নেখক মাধ্যমে পদ্মনাভজীকেঁ চ্নৌতী দৈ ছিযনি জে প্রকাশন তাবীখক হিসারেঁসঁ ও খপন র্নাগকেঁ ভাবতক পহিন র্নাগ ঘোষিত কবরাঁরথি খা সে কেনাসঁ ও মৈথিনিওক পহিন র্নাগব রঁনি জেতা।

উঁপবক তথ্য সভসঁ পতা চনন হএত জে ওংটবনেটপব --

1) ভানসবিক গাছ (যাহু সিটীজ) 2000সঁ খছি জকব নিংক **http://www.geocities.com/bhalsarik-gachh/** খছি।

2) পল্লবমিথিনা 2003সঁ খছি জকব নিংক **www.pallavmithila.mainpage.net** খছি।

3) সমদিযা 2004সঁ খছি জকব নিংক **http://esamaad.blogspot.in/2004/** খছি।

4) প্রকবাঁতব 12 ফবরবী, 2005 কেঁ খছি জকব নিংক **http://prakarantar.blogspot.in/2005/02/blog-post.html** খছি।

5) কতেক বাস রাঁত খগস্ত-2005সঁ খছি জকব নিংক **http://www.vidyapati.org/2005/08/blog-post.html** খছি।

আ তঁএ ওা নিশ্চিত ৰূপেণ কহন জা সকৈএ জে ভানসবিক গাছ (যাহ্ন সিঠৌজ) ৰঁনা ওংঠবনেঠপব মৈথিনীক পহিন উঁপস্থিতি অছি। তকব ৰাঁদ পন্নরমিথিনাক স্থান দোসব অছি। সমদিযাক স্থান তেসব অছি। প্রকবাঁতিব কেব স্থান চাবিম অছি। আ অঁতমে কতেক বাস ৰাঁত কেব পাঁচম স্থান অছি।

ৰঁহ্ত সংভর অছি জে ওংঠবনেঠক অথাহ দ্নিযাঁ কেব কিছু তথ্য হমবাসঁ ছুটি গেন হো তঁএ জঁ অহাঁ সভ ওকব সূচনা দ২ এহি নেখকেঁ পবিমার্জন কবেৰেঁ তঁ ওা ভবিষ্য আ এতিহাস দূনূ নেন নীক বহতৈ। আশা অছি জে কোনো গনতী দিস নিধোখ ভ২ অহাঁ সভ স্বন্মার দেৰ।

চিত্র সভ নিচা অছি–

चित्र-1

कतेक रास बात

संपर्क करू

LABELS

You might also like:

No comments:

Newer Post

Home

www.vidyapati.org/2005/08/blog-post.html

चित्र-2

कतेक रास बात

संपर्क करू
editor@vidyapati.org

मुख्य पृष्ठ | परिचय | कविता | कथा/कहानी | हास्य-व्यंग | लेखक/ कवि | आमंत्रण | सम सामायिक | संस्मरण | Contact

मैथिली भाषा

प्रिय मैथिल बन्धु,

ई सुचना प्रौद्योगिकीक युग मे अपन देवनागरी लिपि वा तिरहुता लिपि मे मैथिली भाषाक एहि जाल-स्थल सँ अनुपस्थिति एकटा सोचनीय विषय भ' गेल अछि. हम त सुरु केलहुँ मुदा एकरा आगु बढेबाक उत्तरदायित्व अपने सभ' लोकनिक थीक. **हम ताकि रहल छी किछु युवा मैथिल कें जे एहि दिशा मे कार्य करथि**

जे कियो मैथिल बन्धुगण एहि मे भाग लेबाक इच्छा राखति छथि हुनकर हम करेजाक पेनीक सतह सँ स्वागत करैत छिहन्हि. हमरा एहि ई-मेल पर सम्पर्क कएल जाओ

mishrapadmanabh@email.yahoo.com

You might also like:

किछु टटका रचना

पाठक लोकनि सँ आग्रह जे कतेक रास बातक नव रुप रेखा केहेन लागल, टिप्पणी द्वारा सुचित करब

टटका कविता
1. किछु त हम करब –किशन कारीगर
2. स्वागत बसंत –करण समस्तीपुरी
3. अंतर –सुभाष चंद
4. कालजयी -विवेकानंद ठाकुर

टटका कथा
1. विवाह'क तेसर सप्ताह –आदि यायावर
2. स्टेशन पर'क हरियर दुबि आ लाल गुलमोहर –आदि यायावर

टटका व्यंग
1. बुढ'क अर्थशास्त्र –खट्टर काका

अपने सभ' लोकनिक थीक. **हम ताकि रहल छी किछु युवा मैथिल कें जे एहि दिशा मे कार्य करथि**

जे कियो मैथिल बन्धुगण एहि मे भाग लेबाक इच्छा राखति छथि हुनकर हम करेजाक पेनीक सतह सँ स्वागत करैत छिहन्हि. हमरा एहि ई-मेल पर सम्पर्क कएल जाओ

mishrapadmanabh@email.yahoo.com

You might also like:

जलकुम्भी भाग-२ (लेखिका- अल्पना)

अतुल्य-प्रकाश उर्फ बदलू (एक कहानी)

जलकुम्भी (उपन्यास, अँक-२, भाग-२)

- Kumar Padmanabh जी द्वारा प्रेषित Sunday, November 28, 2004

प्रशंसक बनु

Join this site
with Google Friend Connect

Members (168) More »

Already a member? Sign in

टटका टिप्पणी

7 comments:

nikhil said...

I appreciate the work you want people to do. I will try sending you a link of a software which can convert litterals in English to that in Devnagri lipi, such that when we type "KUCH" it type the coressponding word in Devnagri which means "something". I will send you the link in next comment.

16 July, 2006 00:07

sandy said...

i dont have much idea as to how to write in devnagri on from this keyboard with roman letters ...nikhil ...i would really appreciate it if u could provide the software.

25 February, 2007 00:02

Rajeev @ Mannheim(germany) till 9th April said...

kono gota kani hamra batau ki aahan sab mathili script kona likh payab rehal chhi ata...

23 April, 2007 18:32

पद्मनाभ मिश्र said...

राजीव जी,
मैथिली लिखबाक लेल अपने एहि लिंक'क प्रयोग कऽ सकैत छी. धन्यवाद दियौन्ह खट्टर कका कें एहि महान कार्य करबाक लेल. दिक्कत भेला पर हेल्प लिंक सेहो देल गेल अछि

24 April, 2007 16:17

पद्मनाभ मिश्र said...

राजीव जी,
मैथिली लिखबाक लेल अपने एहि लिंक'क प्रयोग कऽ सकैत छी. धन्यवाद दियौन्ह खट्टर कका कें एहि महान कार्य करबाक लेल. दिक्कत भेला पर हेल्प लिंक सेहो देल गेल अछि

24 April, 2007 16:20

Abhishek Mishra said...

मेल पर सदस्यता लेल जाय

अपन ई-मेल पता भरू

सहमति

LABELS

Maithili (4) novel (7) अनुवाद (2) उपन्यास (7) कथा (4) कविता (27) कहानी (5) कुन्दन (18) पद्मनाभ (9) मैथिली (8) संस्मरण (5)

चित्र-3

कतेक रास बात

संपर्क करु
editor@vidyapati.org

मुख्य पृष्ठ | परिचय | कविता | कथा/कहानी | हास्य-व्यंग | लेखक/ कवि | आमंत्रण | सम सामायिक | संस्मरण | Contact

मिथिला ! अपन मिथिला !

मिथिला ! अपन मिथिला !
फुइसक घर,
घरक चार पर लतडल कदीमा आ सजमईन,
भीतर सीक पर टांगल दही,
दलान पड कूट्टी खाइत बड्द,
गणु झाक खीस्सा सुनबैत बुढहा,
खढियान मे राखल धानक बोझ,
भीति पर लीखल कोहबर,
आंगन मे लिखल अडिपन,
सामा-चकेबा,बगीया, पुडिकिया, तिलकोड,
पोखडि मे माछ आ मखान,
आर कतेक रास बात,
मिथिला, अपन मिथिला, अपन मैथिलि, अपन मैथिल !

You might also like:

अपन अपन खुशी (मैथिली कहानी)
जलकुम्भी भाग-२ (लेखिका- अल्पना)
अतुल्य-प्रकाश उर्फ बब्लू (एक कहानी)

- Kumar Padmanabh जी द्वारा प्रेषित September 02, 2005

केहन लागल: अतुलनीय (0) बढ़िया (0) साधारण (0) बेकार (0)

5 comments:

Sanjay Jha said...

Padmanathji,
Excellent poem. It encompassed all the attributes of a Mithila's village. What can I say, it could be a poet using words instead of brush and paint on the canvas to paint the image of a village!! Believe me, while seating in the downtown of Toronto, this poem took me to my village!!!
Great efforts as well, please tell me how can I help you in your efforts. I am little disappointed, the way Maithil yahoo groups have been marginalised to a

FOLLOW US

किछु टटका रचना

पाठक लोकनि सँ आग्रह जे कतेक रास बातक नव रुप रेखा केहेन लागल, टिप्पणी द्वारा सुचित करब.

टटका कविता
1.किछु त हम करब --किशन कारीगर
2. स्वागत बसंत --करण समस्तीपुरी
3. अंतर --सुभाष चंद्र
4. कालजयी -विवेकानंद ठाकुर

टटका कथा
1. विवाह क तेसर सप्ताह --आदि यायावर
2. स्टेशन पर क हरियर दुबि आ लाल गुलमोहर --आदि यायावर

टटका व्यंग
1. बुढ़ क अर्थशास्त्र --खट्टर काका

प्रशंसक बनु

Followers (179) Next

Follow

बहुत नीक लागल । उम्मीद करई छी जे आगूओ एहिना पढ़ैत र... - Yaswant Mishra
बहुत नीक लागल इ कथा - Yaswant Mishra
विद्यापति जी की समाधि भूमि विद्यापति धाम please cl... - Shivam Kumar
कथा'क अगिला अंश एतय पढ़ू http://www.vidyapati.... - आदि यायावर
bahut nik kahani likhne chhaith. e kahani paidh k ... - ranjeet kumar

मेल पर सदस्यता लेल जाय

चित्र-4

कतेक रास बात

संपर्क करू
editor@vidyapati.org

मुख्य पृष्ठ | परिचय | कविता | कथा/कहानी | हास्य-व्यंग | लेखक/ कवि | आमंत्रण | सम सामायिक | संस्मरण | Contact

परिचय

प्रिय पाठकगण,

एहि ब्लोग'क शुरुआत हम २००४ मे केलहुँ. ताबय धरि हमरा जानकारी मे मैथिली भाषा इन्टरनेट पर नहि छलए. एत्तेक पढ़ल लिखल समाज मे ई एकटा अपमानजनक वस्तु लागैत छल. लोक सब आबैत गेलाह आ ई ब्लोग सँ उभरि कँ मैथिली साहित्य'क आनलाइन प्रकाशन मे एकटा सशक्त माध्यम बनि गेल. आई लगभग २०० गोट रचना एहि पर उपस्थित अछि.

ओना तऽ बहुत ब्लोग इन्टरनेट पर उपलब्ध अछि मुदा हमरा लोकनिक प्रयास अछि जे बिल्कूल अनुशासित तरीका सँ गुणवत्ता कँ मेनटेन काएल जाए. हमरा लोकनि यदि किनको मोन मे मैथिली साहित्य प्रेम जगा सकी तऽ ई हमरा लोकनिक लेल एकटा उपल्बिध सँ कम नहि रहत.

हमर सभ'क लक्ष्य:

मैथिली भाषा'क सबसँ बढ़िया, सबसँ सम्मानित आ सबसँ लोकप्रिय मँच बनब.

किछु टटका रचना

पाठक लोकनि सँ आग्रह जे कतेक रास बात'क नव रुप रेखा कहेन लागल, टिप्पणी द्वारा सुचित करब.

टटका कविता
1. किछु त हम करब --किशन कारीगर
2. स्वागत बसंत --करण समस्तीपुरी
3. अंतर --सुभाष चंद्र
4. कालजयी -विवेकानंद ठाकुर

टटका कथा
1. विवाह'क तेसर सप्ताह --आदि यायावर
2. स्टेशन पर'क हरियर दुबि आ लाल गुलमोहर --आदि यायावर

टटका व्यंग
1. बुढ़'क अर्थशास्त्र --खट्टर काका

नन्द विलास राय

हमर नाॅटैबी निकनन

ममाबप्पब बेनरॅ टौशिनक रॅगनमे एकटा दराग दोकान थिछि, नाओं छिऐ– नरीन फार्मेसी। ओग दोकानक ओ रिशेषता छै जे निर्मनीक डाक्टैब प्वबजा ह्थिए रा दबभंगाक डाक्टैबक, फ्नपबासक डाक्टैबक प्वबजा ह्थिए रा तम्हबियाक डाक्टैबक सभ दराग भेटै जाएत। तँए दोकानमे खबीदरानक भीड़ हबिदम नगने बहैत थिछि।

हमबो पनीक गनाज चनि बहन थिछि। डाक्टैब साहॅब कहने बहथिन जे छह मास धबि दराग खाए पड़तैन। पाँच मास तँ बीति गेन थाबॅ छठम मासक दराग चनतैन। तँए हमहुँ दराग कीनैने ममाबप्पब रिदा भेनौं। चाबिये बॅजे भोबबॅामे उँठि कऽ तैयाब भऽ भपटियाही स्कूटन नग म्हख्यमंत्रीरॅना सड़कपब एनौं। ओगठामसँ टैम्पू पकैड़ पबसा हान्टैपब पहुँचनौं। पबसा हान्टैपब टिकट कटा छह बॅजिया ट्रेनक प्रतीक्षा कबए नगनौं।

रॅगनमे रॅसन एक गोबे रॅाजन–

“ट्रेन थाग निर्मनी सरॅब गेन थिछि तँए छह बॅजे धबि ऐठाम पहुँच जाएत।”

मोरॅगनमे समए देखनौं, पौने छह बॅजै बहए। ठीक छह बॅजे ट्रेन पबसा हान्टैपब पहुँचन। हम एकटा कोठबीमे चढ़ि गेनौं। सरॅब बहितो ट्रेनमे भीड़ छन।

ट्रेन घोघबडीहा टौशिन पहुँच कऽ रुकन। एकटा महिना जे सनराब–समीज पहिने बहए, हमबे कोठबीमे माने जग कोठबीमे हम रॅसन बही, ओहीमे चढ़न।

ঘোঘবডীহা টৌশিনপব ট্রেনমে ভীড় বঁঠা গেন দন। ও মহিনা জৈঠাম হম বৈঁসন বহী, ওহীঠাম খারি চাব্দদিস হিযা কঽ তকনক। কেতৌ খানী জগহ নৈ দেখ হমবসঁ কহনক–

"বাঁবাঁ, কনে হমবো বৈঁসএ দিঅ।"

ওগ মহিনাক বাঁবাঁ কহবঁ স্বনি হম ছগ্বন্তামে পড়া গেনৌঁ। খাখিব হমবা ঙা ঔবত বাঁবাঁ কিএ কহনক। ভাগজী কহৈত তঁ ঠীক ছেনগ। কক্কা কহৈত তঁ ওতেক সোচ নহি হোগতএ। বাঁবাঁ কিএ কহনক.. !

হম হিযা কঽ নিচ্চা–সঁ–ঙুঁপব ধবি ওগ মহিনাকেঁ দেখএ নগনৌঁ। তৈবীচ ও ফেব ৰ্টৈকনক–

"এনা কী নিংগহাবি–নিংগহাবি দেখৈ ছী। কহিযো মৌগী নৈ দেখনে ছিঐ কী? কনেক ঘ্সক্ক নে।"

খাবঁ তঁ ভেন ঔবো পহপৈষ্ট। হমবা ভেন জেনা কোনো চীজ চোবি কবৈত পকড়া গেনৌঁ। হম কনী খিসৈক গেনৌঁ। ও মহিনা হমবা দেহমে সষ্টি কঽ বৈঁস গেনী। দোসব কিযো বহৈত তঁ ওগ মহিনাক সষ্টবঁ নীকে নগিতে। ধবমাগতী প্বছূ তঁ হমবো নীক নগৈত হ্মদা ও ঔবত জে বাঁবাঁ কহনে ছেনী তহী সোচমে ড্মন বহী। সোচী জে এতেক বৃঠ় ভঽ গেনৌঁ জে ঙা মহিনা হমবা বাঁবাঁ কহনক.. ?

গাড়ী সীটী দেনক খা সসবএ নগন। একটা বীস–বাঁগস বঁখকনড়কী জেকবা কোবামে একটা নকধক সান ভবিক বঁচ্চা বহৈ, ও খিড়কী নগ প্নেষ্টফার্মপব ঠাঠ় ছেনী, ওগ ঔবতসঁ বঁজনী–

"মম্মী ঠীকসঁ জগহেঁ। গাম পহুঁচতে ফোন কবিহেঁ।"

ফেব কোবৈনা বঁচ্চাসঁ কহনী–

"বৌখা, নানীকেঁ টাটা কঽ দিযৌ।"

ও মহিলা খিড়কীসঁ হাথ নিকালি হিলবঁএ লগলী।
হমৰ মন খসন বহএ। হম সোচৈত বহী, আখিব ওা মহিলা হমবা ৰাঁৰা কিএ কহনক! জখন কি ওকবো নাতি–নাতিনভেল ছৈ জে ওখনে দেখলৌঁ হেন।
হম ওগ মহিলা দিস হিযা কহ তকলৌঁ তঁ বুঝি পড়ল জে ওকব কেশ বংগল ছগ। সনরাব–সমীজ তেতেক কসন বহৈ জে শেবীবক অংগ, জে পবদামে বহরাঁক চাহী ও খদহাসঁ রেঁসী রেপর্দা ভহ জাগ জখন ও কলেকো নিহ্বএ। শেবীবক বংগ একদম গোব। দোহবা হাব–কাঠ। শেবীব নে রেঁসী মোটৈ আ নে রেঁসী পাতবে। একদম ছবহব। আঁখিমে কাজ লগৌনে, কানমে আধুনিক ডিজাগনক বাঁনী পহিবনে। এন–মেন সোনাক লগগ। একটা হাথমে গোলডেন চেনবঁনা টাটা ক্রার্জ ঘড়ী। দোসব হাথমে কীমতী চূবী। ঠোবমে গাঢ় লাল বংগক লিপিস্টিক, নাকমে পাথব পড়ল ছক, গবদৈনমে মোতীক মালা। আঁগ্ুব সভমে পাথব পড়ল ওঁঠী। আঁখিমে গোলডেন ফ্রেমবঁনা চশ্মা। কন্হামে পর্স লটকল। হাথমে মেহদী লগৌনে। জখন ওকবা পএব দিস তকলৌঁ তঁ তকিতে বহি গেলৌঁ। দুনূ পৈবমে আবত লগৌনে জে ওকব পৈবক স্বন্দবতামে চাবিচান লগবৈত। হমবা কোনো কবিক দোহা মোন পড়ি গেল–
"ন পৈবো মেং মহাৱব বচাও গোবী
সংগমবমব কা কলেজা পিঘল জাএগা।"
হম অনদাজ লগেলৌঁ, ঐ মহিলাক উঁমেব কমতীমে 40–42 বঁর্খসঁ কম নৈ হেতগ। হ্মদা তেনা কহ মেনটৈন কেনে অছি জে তীস–বঁত্তীস বঁর্খক লগৈত অছি। কী কহু, মন ঘোব–ঘোব ভহ গেল বহএ। কিছ সোহেরেঁ

নে কবএ। তাবঁত ঐগনা টৌশিনপব পহুঁচ ট্রেন রুকন। হম উঁতৈব গেনৌঁ। পানক দোকানপব জা ঐনামে অপন চেহবা নিংগহাবি কহ দেখনৌঁ তঁ বুঝাএন জে অদহাসঁ বেঁসী কেশ পাকি কহ উজ্জব ভহ গেন অছি। সোচনৌং, স্বআগতও মহিনা হমবা বাঁবা কহনক। ফেব সোচনৌং, ওকবো কেশ তঁ বেগনেবহগ। ফেব ঐনামে দেখনৌং তঁ অপন গান পচকন বুঝাএন জখনকি ওগ মহিনাক গান প্ৰথা জকাঁ ফূনন ছেনগ। তদ্ধুঁ সেব জকাঁ নান। ফবে ঐনামে দেখনৌং তঁ আঁখি এক হাথ তবমে বুঝাএন। পানক দোকানদাব টৈকনক–

“পান খাএবঁ কী? কেহেন পান খাগ ছী, মীঠা পত্তা আকি...।”

বিচ্চেমে হম কহনিঐ–

“নৈ যৌ বাঁবূ, পান নগ খাএবঁ।”

দোকানদাব প্ৰছনক–

“এনা কিএ কননহুঁহ জকাঁ বঁজৈ ছী? কী কিযো রুপৈআ–ত্তপৈআ নৈ তঁ নিকানি নেনক হেঁ?”

“সে তঁ নৈ ভেন অছি।”

ও কহৈত হম সসৈব কহ মোসাফিব খানামে আরিঁ একটা ব্রেঁচপব বৈঁস গেনৌং। মন দুখএ বোঁম ফাবি কহ কানএ নাগী। হমবা কৌনেজক সমৈ গপ মন পড়ি গেন। কী জিনগী ছন। ফিন্মী হীবোক স্টাগনমে বহৈ ছেনৌং। অমিতাভ বঁচ্চনক স্টাগনমে বাঁবঁবী বাখী। অন্দব স্বটিঁগ কবি পেন্টৈ–সর্ট পহিবৈত বহী। আঁখিমে কবিক্কা চশ্মা বহৈত ছন। কৌনেজক নড়কী সভ হমবা বাজেশখন্না কহএ। এক দিন ঘটৈনা মোন পড়ি গেন। একটা নড়কী জেকব নাওঁ অনকা বহগ, ও একটা কাগজ হমবা কঁপীমে বখি দেনক। হম কঁপী

খোননৌঁ তঁ ও কাগজ দেখনিঐ। ওগমে নিখন বহৈ–খাগ নর যূ খনকা। হম ব্ন্মূ খকাসমে ডঁড়এ নগন ছেনৌঁ কিএক তঁ খনকাকেঁ কৌনেজক ছৌড় া সভ কৌনেজ ক্রীন কহৈত ছেনগ। ও বঁড় স্বন্দব ছেনী। দোসব দিনসঁ খনকা কৌনেজ নগ খবৈত বহএ। পতা চনন জে খনকা বৈমাবপড়ি গেন খছি। বাঁদমে পতা চনন ওকব বাঁবূজী জে পীএনবী বৈংকমে মৈনেজবক পদপব কাজ কবৈ ছনা, হ্নকব প্রমোশন ক্ষেত্রীয প্ররংধকক পদপব দবভংগামে ভঽ গেনৈন হেন। তঁএ ও সপবিরাব দবভংগা চনি গেনা। খনকা খার্ব দবভংগেমে পঠ়ত। এক মাস তক হম খনকাক গমমে গমগীন বহনৌঁ।

তাবৈতমে ট্রেনক সীটী স্বননৌঁ। হ্নসাহিব খানাসঁবাঁহব এনৌঁ, গাড় ী টৌশনপব পহুঁচ চ্কন ছন। গাড় ীমে চঠ়ি গেনৌঁ।

পবসা হান্টৈপব ট্রেনসঁ উঁতৈব টৈম্পূ পকৈড় গাম খারি গেনৌঁ। ধোতী–ক্ষবতা পহিবনহি বিছৌনপব জা পড়ি বহনৌঁ। পনৌ চূন্হি নগ ছেনী, ও দেখনী তঁ নগমে খারি প্ছনী–

“মব! কী ভেন হেঁ জে এনা বিনা কপড়ে বঁদননে পড়ি বহনৌঁ। মন–তন ঠীক খছি কিনে ? ”

হম কিছ নহি বঁজনৌঁ। হমবা হ্খএ জে বৌম ফাবি কানএ নাগী।

পনৌ ফেব প্ছনী–

“দবাগ খাননিঐ কী ? ”

হম তৈযো কিছ নে বঁজনৌঁ।

পনৌ সোচএ নগনী খান দিন জে ঝংঝাবপ্পব দবাগ খানএ জাগ ছনা তঁ খঠ় াগ–তীন বঁজে ধবি ঘ্মি কঽ গাম

अबैं छला। आग साठ़ि दसे बजे आपस आबि गेला। भविसक पाकेटमाबक ऋपैआ नहि तँ निकालि लेलकैन। बजली–
"ऋपैआ ने तँ प ाकेटमाबी भऽ गेल ?"
हम फेरो किछु ने बजलौं।
हमर पत्नी सोचली जे आबिक ओ बजैत किअ ने छथिन। ओ हमरा माथपर हाथ दैत पुछलैन–
"माथ ने तँ दुखाइत अछि ?"
हम किछु ने बजलौं। हमर पत्नी हमर हाथ अपना हाथमे लऽ कऽ बड़़ प्यारसँ बजली–
"अहाँक हमर सप्पत छी, कहू की भेल। एना किअ उँदास भऽ कऽ पड़़ल छी।"
हम कनैत जकाँ बजलौं–
"की हम बुढ़़ भऽ गेलिऐ।"
तैपर हमर पत्नी बजली–
"किअ, से किएक पुछै छी। के अहाँकेँ बुढ़़ कहैत अछि। हम तँ आइ धरि नै कहलौं हेन।"
हम कहलिऐ–
"आइ ट्रेनमे एकटा मौगी हमरा बाबा कहलक।"
हम ओइ औरतक पूरा हुलिया अपना पत्नीकेँ बता देलिऐ।
हमर पत्नी ठहक्का लगा कऽ हँसल। हँसैत बाजल–
"तँ ओ बात छिऐ !"
हम कहलिऐ–
"अहाँ दिन खोलि कऽ हँसै छी। हमरा मन होइए जे भोकाबि पाड़ि कऽ कानए लगी।"
पत्नी बजली–
"ऐमे केकर दोख। केतेक दिन कहलौं जे समबाट

बनि कऽ बुद्धू। सदा अहाँ छी जे खादीक धोती, मोनंगाबना कुरता पहिर कन्हापर गमछा लऽ केतौ बिदा भऽ जाइ छी। ने दाढ़ी कटबै छी आ ने केश सीटै छी। तँ बाबा केओ कहत तँ बौआ कहत।”
हम कहलिऐ—
“सम्राट जे कहै छिऐ से कोनो हम राजा महराजाक बेटा छी जे सम्राट बनि कऽ रहब।”
तैपर हमर बेटी जे टीशन पढ़ि कऽ आएल छल, बाजल—
“पापा, मम्मी सम्राट नहि स्मार्ट कहैत अछि।”
तैपर हमर पत्नी बजली—
“हँ, हँ की कहलीही, बुच्ची असमार्ट ?”
हमर बेटी जे आइ.एस-सी.मे पढ़ैत अछि बाजल—
“असमार्ट नै स्मार्ट।”
हम पत्नीकेँ कहलिऐ—
“अहूँ तँ कहियो काल कहैत रहै छी जे, आब अहाँकेँ के पुछत ?”
पत्नी हमर हाथ अपना हाथमे लऽ बजली—
“हँ तँ प्यारसँ मजाकमे कहलौं।”
तैपर हम बजलिऐ—
“के कहलक मजाकमे कहलौं छी आकि...।”
बिच्चेमे हमर पत्नी हमर बात कटैत बजली—
“अहाँक देह छबि कऽ कहै छी जे ओ गप हम मजाकमे कहलौं। आब मजाकोमे नै कहब। उठू, मुँह-हाथ धोउ ताबत हम चाह बना लेने अबै छी।”
बजलौं—
“अखन हमरा चाह-पान किछु ने सोहाइत अछि।”
तैपर पत्नी तोष दैत बजली—

"अहाँ एक्का मिसिया मनमे टेंशन नै लिअ। एक्के मासमे अहाँकेँ गोरिन्दा जकाँ नीबो बना देब। फेर देखबै जे सोनह सालक लड़की अहाँसँ केहेन बेबहार करैत अछि।"

विहाने भने हमर पत्नी हमरा संग केने निर्मली एली। पहिने डाक्टर रमेश बाबूक क्लीनिकपर अएली। डाक्टर साहेबकेँ हमरा देखबैत हमर पत्नी बजली-

"डाक्टर साहेब, हिनकर तेना कऽ इलाज करि दियौन जे गाल पत्था जकाँ फूलि जाइन।"

तैपर डाक्टर साहेब कहलखिन-

"गाल फूलबैला नहि करतैन बल्कि सेब जकाँ लालो भऽ जेतैन मुदा दवाइक संग खानो-पान नीक हेबाक चाही।"

पत्नी बजली-

"डाक्टर साहेब, अहाँ जे-जे कहबै से-से खुएबैन मुदा गाल फूलबाक चाही।"

डाक्टर साहेब किछु केप्सून आ तीन फाइल टॉनिक लिख, खेनाइमे की-की हेबाक चाही से सभ हमरा पत्नीकेँ समझा देलखिन।

डाक्टर साहेबक क्लिनीकसँ निकैल हम सभ बजार गेलौं। बजारमे एक किलो मनक्का, पाँच किलो सेब, पाँच किलो बदाम कीनि पत्नी झोरामे रखली। तेकर बाद कनॉट प्लेसविषयमे जा रिमन सूटिंग-सर्टिंग दू-दूटा पैन्ट-शर्टक कपड़ा सेहो किनलैन। कपड़ा लऽ कऽ हम सभ मॉडर्न टेलरमे जा कऽ नाप दऽ कपड़ा सिबए लेल देलिऐ। पत्नी टेलर मास्टरकेँ कहलकैन-

"फिटिंग एकदम ठीक-ठाक हेबाक चाही।"

তৈপব ৎৈনেব মাস্ৎৈব জবাৰঁ দেনখিন–
“মৈডম, থহাঁ এক্কা বত্তী চিন্তা জ্নি কৰু, কপড়া পহিবনাক ৰাঁদ সব রিঁনহ্নন গোরিন্দা জকাঁ নগথিন।”
দর্জীকেঁ কপড়া দেনাক ৰাঁদ পনৌ হমবা নঃ কঃ হনহ্মমান বেডীমেডপব এনী থা সেন্সমেনকেঁ হমবা দেখৰেঁত কহনখিন–
“হিনকা নেন দূৎৗ নীক জীন্স পৈন্ৎ থা দূৎৗ ৎী–শৰ্ৎ নিকানূ।”
সেন্সমেন প্বছনকৈন–
“কী বেন্জমে নিকানী মৈডম ? ”
তৈপব পনৌ ৰঁজনী–
“বেঁজক চিন্তা নৈ কৰু। স্ৎৈনডবসঁ স্ৎৈনডব নিকানূ।”
সেন্সমেন পচ্চীস–তীস পীস জীন্স পৈন্ৎ থা পচ্চীস তীস পীস ৎী–শৰ্ৎ হমবা সৰঁহক থাগাঁমে পসাবি দেনক। ওগমে সঁ একৎা গ্রে কনব থা একৎা ৰঁনূ কনবক জীন্স পৈন্ৎ পসিন কেনৌঁ। তেনাহিযে একৎা নান বংগক ৎী–শৰ্ৎ থা দোসব ৰঁনূ বংগপব উঁজ্জব ধাবীরনা ৎী–শৰ্ৎ পসিন কেনৌঁ। চাবি হজাব ৎৈকাক রিঁন ৰঁনন। দোকানদাব কেঁ রিঁন ভুতান কঃ চশ্মাক দোকানপব গেনৌঁ। ঐঠাম গোন্ডেন ফ্রেমৰঁনা চশ্মা খবিদনী। চশ্মা খবীদনাক ৰাঁদ জূতা দোকানপব জা এক জোড়া থাদিম কম্পনীক নেদবৰঁনা ফূন জূতা থা এক জোড়া সৈন্ডিন খবীদনী।
ওা সভ খবীদনাক ৰাঁদ পনৌ প্বছনী– “থাব কিছ ৰাঁকী তঁ নগ বহন নে।”
হম কহনিঐ– “দূৎৗ কমান, দূৎৗ কোঠাবী গংজী থা একৎা ৎৌওা।”

পনী ৰঁজনী– “ঠীকে, চনূ পংসাবী বেডীমেড সেন্টবমে ঙা সভ নঽ নগ ছী।”
গংজী, টাগ খা ন্ধমান কীননাক ৰাঁদ পনী হ্মবা নঽ কঽ হ্মম্ৰঁগ সৈনূনমে গেনী। ওগঠাম পনী হজামসঁ কহনী– “হিনকা ফ্রিন্মী খসটাগনমে ৰাঁৰঁবী ছাঁটি দিযৌন খা কেশো বঁগি দিযৌন।”
জাৰেঁ হজাম হ্মব কেশ ৰঁনৌনক তাৰেঁমে পনী একটা নীক বেজব, এক পৈকেট টৈপোজ ৰ্নেড, ব্ৰঁশ ৰাঁ ৰঁঠ়া যাঁ ঞীম খা ফেযব গন নরনী ঞীম সেহো কীনি কঽ খাননী।
সভ সমান কীননাক ৰাঁদ হ্মম সভ হ্মন্না হোটনমে মাস্ব– ভাত খেনৌং। খা কনীকানক ৰাঁদ মোসাফিব খানামে খবাম কঽ চাবি ৰঁজেমে টৈম্পূ পকৈড় খাপস গাম খাৰিং গেনৌং।
দোসব দিনসঁ ভোবমে খঠ়াগ সাএ গ্ৰাম সেৰঁক ফনাহাব কবী। ফন খেনাক এক ঘন্টাক পছাগত সাএ গ্ৰাম ওঁক্ফবন ৰঁদামক সংগ গ্বড় খাগ। ফেব এক গিনাস দূধ পীৰী। খানামে পানকক সাগ সেহো খাগ। বাতিমে স্বতৈসঁ পহিনে মনক্কা দেন এক গিনাস দূধ পীৰী। খা তেকব ৰাঁদ ডাক্টব সাহৰঁক নিখন কেপ্সূন খা টাঁনিকক সেহো সেৱন কবী। পনবহ দিনপব কেশ বংগী খা তেসবা দিনপব ঠাঠ়ী ৰঁনাৰী। জহিযা কেতৌ জেৰাঁক হ্খএতঁ জাগসঁ পহিনে দাঠ়ী ৰঁনা কঽ ফেযব গন নরনী ঞীম নগৌনাগ নহি ৰিসবী।
এক মাস ৰীতৈত–ৰীতৈ হ্মব গান প্বখা জকাঁ তঁ নহি ফূনন হ্মদা সটকনো নহিযেঁ বহন। চিনাএ গেনৌং। চেহবাপব ৰৌহানী খাৰিং গেন।
সংযোজসঁ পিতিযৌত সাবক ৰিখাহমে সাস্বব জেৰাঁক

बहए। गेलौं। रवियात्री जाग कान जखन रनू जीन्स पैन्ट आ ललका टी-शर्ट पहिर गोल्डेन फ्रेमवला चश्मा लगा रिदा भेलौं तँ हमर साबि जे एम.ए.मे पढ़ै छैथ, रजनी-
"पाहुन तँ गोरिन्दा जकाँ लगै छथिन।"
तैपर हमर पनीरजनी-
"गग छौंबी, एना नहि हमरा दुनूहाकेँ आँखि लगारही।"
हमर मन तँ रनुमि अकासमे उड़ए लगल। रिआहसँ पहिने जखन रबमाला भऽ बहल छल तँ दुनूहिनक संग चारि-पाँचटा लड़की सभ रबमालावला मंचपर ठाढ़ छेली। ओग चारि-पाँचटा लड़कीमे एकटा सत्तवह-अठावह वर्खक रड़ सुन्नर जे एन-मेन कबीना कप्पूर जकाँ लगै छेली ओ एकटकसँ हमरे दिस निहारि बहल छेली। जखन हमर आँखि हुनकर आँखिसँ मिलल तँ ओ हँसए लगली।
रबमालाक बाद जखन ओ दुनूहिनक संग जाए लगली तँ हमरा लग आरि रजनी-
"हेल्लो, फेर भेँट हएत।"
ई कहि ओ आगाँ रढ़ि गेली।
हमरा भेल जेना नाथ टैकाक लाटैबी भेँट गेल।

शिक्षाक अन्तिम उद्देश्य

बामनगव डिग्री महाविद्यालयक स्थापनाक स्वर्ण जयन्ती समारोहक आयोजन भेल। तीन दिवसीय कार्यक्रम बहए। पहिल दिन दू बजे दिनमे कार्यक्रमक उद्घाटन माननीय शिक्षा मंत्री एवम् कुलपति संयुक्त रूपसँ केलैन। उद्घाटनक पश्चात पहिल सत्रमे कौलेजक

গতিহাসক সংগ কৌনেজমে কী কমী আ কী রেঁসী অছি ঐপব রিদ্বান–রক্তানোকৈন অপন–অপন রিচাব বখনৈন। ও কার্যক্রম সাঁঝক পাঁচ রঁজে ধবি চনন।
দোসব সত্রমে সাঁঝক ছহ রঁজেসঁ কৌনেজক ছাত্র–ছাত্রা নৃয, প্রহসন আ গীতনাদ প্রস্তুত কেনৈন।
দোসব দিন, দিনক এগাবহ রঁজে ছাত্র–ছাত্রাক রীচ ভাষণ প্রতিযোগিতাক আযোজন ছন। জেকব রিষয ছেনৈ– 'নোক কিএ পঢ়ৈ–নিখৈএ, শিক্ষাক অন্তিম উঁদ্দেস কী অছি ? '
প্রতিযোগিতাক জূবীমে কৌনেজক প্রাচার্য মহোদয, শিক্ষক সংঘক অধ্যক্ষ আ ছাত্র সংঘক অধ্যক্ষ ছনা। কার্যক্রমমে কৌনেজক শিক্ষকগণ, কর্মচাবীগণ আ পত্রকাব নোকৈন সেহো উঁপস্থিত ছনা।
অধ্যক্ষক আদেশসঁ প্রতিযোগিতা প্রাবম্ভ কএন গেন। পহিন রক্তাক রূপমে রী.এ. ফাগননমে পঢ়ৈত ছাত্র আনোক ঠাঢ় ভেনা। ও অপনা ভাষণমে রঁজনা–
"পূজ্যনীয অধ্যক্ষ মহোদয, পূজ্যপাদ গুরুজন, উঁপস্থিত বুজুর্গ আ বুদ্ধিজীরী নোকৈন, ছাত্র–ছাত্রানোকনি– আজুক সমৈমে পঢ়াগ–নিখাগক রঁড় মহত অছি। জঁ ও কহন জাএ জে শিক্ষা বোশনী ছী তঁএ কোনো অনুচিত নহি হএত। রিনু পঢ়ন–নিখন মনুখ আঁখি বহিতো আন্হব ছৈথ। শিক্ষাক মূন উঁদ্দেস জ্ঞানী রঁনরঁ ছী। আ জ্ঞানী রঁনি কঽ অপন চবিত্র নির্মাণ কবরঁ থিক। ঐ সন্দর্ভমে পূজ্য রাপূ গাঁধীজী কহনে ছৈথ– শিক্ষাক অন্তিম উঁদ্দেস চবিত্র নির্মাণ ছী। চবিত্র নির্মাণক পশ্চাত বাষ্ট্র নির্মাণ কবরঁ সেহো ছী। ওব সভসঁ পৈঘ রাঁত ওজে চবিত্র নির্মাণক সংগ মানরক সেরা শিক্ষিত মনুখক সভসঁ পৈঘ কতর্ব্য অছি।"

ञ कहि आनोक बैंस जाग छैथ। जोबदाब थोपड़ी बॅजा श्रोता नोकैन हुनका भाषणक समर्थन केनथिन। दोसब रक्‌ताक रूपमे खंजनी ठाढ़ होग छैथ। खंजनी बी.ए. द्वितीय बर्षक छात्रा छैथ, मैक पकैड़ सम्बोधनक पश्चात खंजनी बॅजै छैथ–

“अखन जे पूर्व रक्‌ता आदबणीय आनोक भाय बॅजना जे शिक्षाक मूल उँदेस चबित्रनिर्माण, बाष्ट्र निर्माण ओ मानरक सेरा थिक, हम हुनका रिचाबसँ बिलकुल सहमत नग छी।”

श्रोतामे बुद्धिजीरी नोकैनक कान जागत अछि। खंजनी आगाँ बॅजै छैथ–

“हम तँ कहबॅ शिक्षाक अन्तिक उँदेस मात्र टौआ कमेनाग छी। देखियौ, नोक पढ़ि–निख कऽ पैघ–सँ–पैघ ञंजीनियब, डाक्टब, कनक्टब, एस.पी; बी.डी.ओ; प्राफेसब, मास्टब नहि जानि की की बनै छैथ। मुदा किनकोमे चबित्रक निर्माण कबाँ होग छैन। घूस नऽ कऽ अकूट सम्पैत जमा कबऽ नगै छथिन। डाक्टब सभ कमीशनक नेन अनारश्यक जाँच, कमीशनबॅना दराञ आ बिना जरूबतक ऑपबेशन कबै छैथ। प्राफेसब सभकेँ डेढ़–डेढ़ नाख टैका दबमाहा भेटै छैन, मुदा की ओ सभ निष्ठा पूर्वक अपन कतर्व्यक निर्वहन नग कबै छैथ। डेढ़–डेढ़ नाख टैका दबमाहाक बादो हुनका सभकेँ सन्तोख कहाँ छैन जे ट्यूशनक पाछाँ बेहान बहै छैथ। हम तँ कहबॅ जे रिद्वानसेबॅगमान आ जे डाक्टबसे डाकू!”

श्रोता दिससँ जोबदाब थोपड़ी बॅजैत अछि।

खंजनी आगू बॅजै छैथ–

“आनोक भाय बॅाजन छना– बाष्ट्रक निर्माण...। यौ

দেখরেঁ করৈ ছিঐ জে পৈঘ–পৈঘ গংজীনিযব, ডাক্টৈব ঢৌখাক নেন খপন দেশী ছোড়ি রিদেশী জাগ ছৈথ খা খপন গাম–ঘব, দেশী ছোড়ি রিদেশীমে রঁসি জাগ ছৈথ। একটৌ রাঁত খানোক ভায খাবো রাঁজন ছনা জে মানরক সেরা। যৌ জে খপন ব্ঁঠ় মাএ–রাঁপক সেরা নহি কঽ বহন ছৈথ ও খান মন্বখক সেরা কেনা কবতা। তখন মানরক সেরা কেনা ভেন খাকি মানরতাক কী ভেন? হঁ, পনীভক্ত ভঽ সকৈত ছৈথ। হমব খন্বভর খছি জে রিদ্বান নোকৈন মাএ–রাঁপসঁ রেঁসী মোজব পনীকেঁ দগ ছথিন।”

ও কহি খংজনী রঁসি জাগ ছৈথ। হিনকা ভাষণপব রঁড় াকান ধবি খোপড় া রঁজৈত বহৈত খছি।

তেসব রঞ্জাক রূপমে রিরেক ঠাঠ় হোগত রঁজনা–

“হম পহিন্বকা দ্নূ রঞ্জাক রিচাবসঁ রিনক্ষন খসহমত ছী।”

শ্রাতাক কান একরেঁব ফেব ঠাঠ় ভঽ জাগত খছি। রিরেক খাগা ঁ রঁজৈ ছৈথ–

“শিক্ষাক উঁদেস চৌরনিযা নেতা গিবী কেনা থিক। চৌরনিযা ঁ নেতাগিবী কঽ র্নৌক, থানামে দনানী খা গাম–ঘবমে ঝগড় া নগা খপন উঁনন্ূ সোঝ কবরঁ খাগ–কান্হিক পঠ়ন–নিখন নোকক হ্মখ্য কাজ বহি গেন হেন। জেতএ তক পাগ কমেরাঁক রাঁত খছি তঁ ওগ নেন শিক্ষিত ভেনাগ জরূবী নহি ছগ। হমবা ওতএ একটৌ ডীনব খছি, হঁ–হঁ রএহ ডীনব জে জনতাক চাউঁব–গহ্ম খা মটৈযা তেন দগ ছৈ, মোশকিনসঁ দসখত কবএ খরেঁ ছৈ, হ্মদা ঢৌখা কমাগমে রঁড়কা–রঁড়কা গংজীনিযব–ডাক্টৈবক কান কাটৈ ছগ। পাঁচ রঁর্খ পহিনেসঁ রৌনেবো গাড় ীপব চঠ় েত খছি। মন্বখোক

সেরা কবিতে খছি। কেকবো রেঁচৌক রিখাহমে পান–দস নীচৈব মচিযা তেন দহ দগ ছগ। পাঁচ–দস গোবেকেঁ চৌক–চৌবাহাপব চাহো–পান কবা দগতে ছগ। ফগ্বখামে কিছ গোবেকেঁ দাৰুও পিযাগএ দগ ছগ।”

গু কহি রিরেক রৈঁস জাগ ছৈথ। হিনকো ভাষণপব খোপড়় ী রঁজৈত খছি।

চাবিম রঞাক ৰূপমে খনকা মাগক পকড়ৈ ছৈথ। ও খপনা ভাষণমে কহৈ ছথিন–

“হম পহিন্বকা তীনূ রঞাক রিচাবসঁ কনিক্কা সহমত নৈ ছী। যৌ খাজ্ক সমৈমে শিক্ষাক খন্তিম উঁদেস রিখাহমে রেঁসী–সঁ–রেঁসী দহেজ নের্ঁ থিক।”

ব্হ্বিজীরী নোকৈন এক–দোসবক ঝঁহ দিস দেখএ নগনা। খনকা খাগূ রঁজৈ ছৈথ–

“দেখিযৌ, ডাক্টৈবক রিখাহমে কেতেক দহেজ ভেটৈ ছৈ, ফেব গংজীনিযবকেঁ দেখিযৌ, কনক্টৈব–এস.পী. খা রী.ডী.ও; সী.ও.ক তঁ রাঁতে কিছ ঔব ছৈ জে নড়় ী কা কৌনেজমে পহ্ঁচ জাগত খছি রঁ্ঝিযো হ্নকব মাএ–রাঁপক নৌচৈবী নিকৈন জাগত খছি। ওগ নড়় কাক রিখাহমে দস–রীস নাখ টৈকা নগদ একটা মোটৈব সাগকিন, দূ চাবি ভবি সোন দহেজক ৰূপমে ভেটৈর্ঁ খাম রাঁত ভহ গেন খছি। তেতরেঁ নহি, ডাক্টৈব–গংজীনিযবকেঁ রিনা চাবি চক্কা গাড়় ী খা কমতীমে রীস–পচ্চীস নাখ টৈকা নগদসঁ রিখাহে নে হোগত খছি। খহাঁ কহরেঁ গু তঁ নড়় কাক রাঁত ভেন, নড়় কীকেঁ স্বনূ– পঠ় ন–নিখন নড়় কীক মাঁগ রেঁসী ছগ। জে মিডিনো পাস নড়় কা ছৈ ওহো খপন কনিয়াঁ কমতীমে গন্টৈব পাস তকৈ ছগ। কিএ তঁ

নৈ রৈসী তঁ কম–সঁ–কম ওনৈব পাস নড়কী মাস্টৈব তঁ রঁনিযেঁ জাএত। পঠ়ন–নিখন নড়কীক রিখাহমে দহেজোমে কিছু ছুট ভেটৈ ছুগ। যৌ হম খপনে পবিরাবক গপ কহৈ ছী। হম দূ ভাঁগ খা দূ বঁহিন ছী। জেঠ দুনূ ভৈয়া ছৈথ। বঁড় া ভৈযাসঁ ছোটৗ ভৈযা এক বঁর্খক ছোট ছৈথ। বঁড়কা ভৈযা ছঠা তক পঠ়ি খেতী গৃহস্তীক কাজ দেখএ নগনা। ছোটকা ভৈযা কৌনেজমে পঠ় বহথিন। বঁড়কা ভৈযাপব জে বঁবত্তহাব সভ খাবঁথিন খা হুনকা সভকেঁ জখন পতা চনৈন জে নড়কা ছঠে ধবি পঠ়ন ছৈ তঁ ও সভ জে খাপস গাম জাথি সে ফেব ঘ্মি কহ নৈ খাবৈঁথ। হ্মদা ছোটকা ভৈযাক রিখাহক নেন বঁবত্তহাবক নাগন নাগন বহএ। বঁড়কা ভৈযাক রিখাহমে বাঁবূঁজীকেঁ খপনা তবফসঁ খর্চ কবএ পড়ন বহৈন। তঁএ হম কহৈ ছী জে শিক্ষাক উঁদেস দহেজ নেবঁ ছী খাব কিছু নহি।”

এ কহি ও বৈঁস জাগ ছৈথ। হিনকো ভাষণপব বঁড় া কান ধবি থোপড় ী বঁজৈত বহন।

ভাষণ প্রতিযোগিতাক প্রথম প্বসস্কাব খনকাকেঁ ভেটনৈন। হম সোচৈ বহী জে প্রথম প্বসস্কাব খানোক নহি তঁ খঁজনীকেঁ ভেটতৈন। হ্মদা সে নহি ভেন। হম ছুগ্বন্তামে বহী। সোচৈতবহী প্রাচার্য মহোদয ভেটৈতা তঁ প্বছবৈঁন। সংযোগ নীক বৈঁসন। একটা কথা গোষ্ঠীমে প্রাচার্যমহোদয ভেটনা। হম প্বছি দেনিঐন–

“শ্রীমান্, স্বর্ণ জযন্তি সমাবোহমে কোন খাধাবপব খনকাকেঁ প্রথম প্বসস্কাব দেনিঐন ?”

প্রাচার্য মহোদয গম্ভীব হোগত বঁজনা–

“শিক্ষক সংঘক খধ্যক্ষ খা ছাত্র সংঘক খধ্যক্ষক রিচাব প্রথম প্বসস্কাব খানোকেঁ দেবাঁক বহৈন, হ্মদা হম খড়ি

গেনিঐ আ হমবা আগাঁ হ্নকা দ্নূ গোবেকেঁ কিছু নে চননৈন। ”
হম পুছনযৈন–
“অপনে কোন রিন্দ্পব অডি গেনিঐ ? ”
তৈপব ও জরাব় দেনৈন–
“হমবা অপন রেঁটোক রিআহ মোন পড়ি গেন বহএ, জখন হমবা রেঁটোক রিআহক নেন রঁবতুহাব এনা তঁ হম স্পষ্টে কহি দেনিঐন– হমবা রেঁটোক গংজীনিযব রঁনেরাঁমে রাঁবহ নাখ টৌকা খর্চ অছি। তঁএ ওকবা রিআহমে কমতীমে পচ্চীস নাখ টৈকা নের়। নড়কীরঁনা সহর্ষ পচ্চীস নাখ টৈকা দগনে তৈযাব ভঽ গেন ছনা। ”

কঠমী সাগকিন

“কতেক দিন ঐ প্ববনকা কঠমী সাগকিনপব চঠ়ৰঁহ। কহহ দ্নিযাঁ কেতএ–সঁ–কেতএ চনি গেন ঋা তূঁ ৰীস–ৰাঁগস ৰঁর্থক ঐ প্ববনকা সাগকিনপব চঠ় ছহ!” –গেনানান জিযানানকেঁ কহনকৈন।

জিযানান হঁসৈত ৰঁজনা–

“মৌ ভায, তোহব ৰেঁষ্টা সভ জে কমাগ ছহ নে, তঁএ তোবা হবিযবী স্বমৌ ছহ।”

তৈপব গেনানান ৰঁজনা–

“ঋা তোবা জে কোচিংগ সেন্টৰ ঋা চটিযা সভকেঁ টৌশিন পঠ়নাসঁ ঋাঠ–দস হজাবক মহিনরাবী ঋামদনী মোগ ছহ সে কী কবৈ ছহক। কমতীমে একটা সকেণ্ডো হেণ্ড হফ্টহফটিযা কীনি কহ চঠ়হ। মৌ মবৰঁহ তঁ কিছু নহ কহ দ্নিযাসঁ নৈ জেৰঁহ। জেতৰেঁ স্বখ–মৌজ ঐ ধবতীপব কবৰঁহ ওতৰেঁ সংগ জেতহ।”

জিযানান ৰঁজনা–

“মৌ ভায, ঋখন হমবা ৰঁড় সমস্যা ঋছি তঁএ ঋখন হমবা ঋহী সাগকিনপব চঠ়হ দএহ।”

চাহক দোকানদাবো দ্নূ সংগীক গপ স্বনৈত বহএ ও ৰাঁজন–

“মর্ব! ঐ নোমাক সাগকিনকেঁ কঠমী সাগকিন কিএ কহৈ ছিঐ?”

তৈপব গেনানান ৰঁজনা–

“ঐ সাগকিনমে পাগডিন দেখৈ ছিঐ, কাঠক ছী ঋা ঐ

সাগকিনপব জখন চঠ়রৈঁ তঁ জহিনা কঠহী রৈঁনগাড় ীক ধ্বামে সোন–তেন নৈ বহনাপব চনৈকান কোঁ–কাঁএ, পোঁ–পাঁএক খরাঁজ নিকনৈ ছৈ তেনাহিযে ঐ সাগকিনসঁ খরাঁজ নিকনৈ ছগ।”

চাহক দোকনদাব প্ৰছনকৈন–

“সে খহাঁ কেনা রঁ্ঝনিঐ ? ”

গেনানান জরার্ঁ দেনখিন–

“এক দিন হম নির্মনী রঁসেসঁ গেন বহী। এক রোঁবা নোন কীনি খহী সাগকিনপব বাখি রঁস স্টৈ্ডপব গেন বহী। রঁস স্টৈ্ডপব নোন বখি জখন সাগকিন পহুঁচার্এ জিযানানক কোচিং সেন্টবপব গেনৌঁ তঁ রঁ্ঝাএন জে ওা নোহাক নহি, কাঠক সাগকিন ছী। তহিযেসঁ হম একবা কঠহী সাগকিন কহৈ ছিঐ।”

জিযানান রঁজনা–

“হৌ ভায কনেকো পনখৈত নৈ ভেঁটএ জে সাগকিনকেঁ ভংগঠিযো কবা নের্ঁ। দূ দিন ভংগঠী কবৈনে মিস্ত্রী ওতএ সাগকিন ছোড় ়ি দেনিঐ ঝদা সাঁঝমে জখন সাগকিন নার্এ গেনৌ তঁ সাগকিন ওহিনাক–ওহিনা বাখন।”

তৈপব গেনানান হঁসৈত কহনকৈন–

“ধ্র্ব রঁ্ড ়ি, তোবা কপাবমে স্বখ নিখনে নে ছৌ। কমা–কমা পাগ রৈঁকমে জমা কব ঝদা ভোগ তঁ তোবা রেঁটাকেঁ নিখন ছৌ।”

জিযানান হঁসৈত জরার্ঁ দেনখিন–

“ঠীকে কহনীহী ভায, হমবা ভাগমে স্বখ নৈ নিখন খছি।”

ওা গপ–সপ্প গেনানান খা জিযানানক রীচ ভূতহা চৌকপব চাহক দোকানমে হোগত বহগ।

गेनानान आ जियानान हाण सकूनसँ नह कह कौनेज धरिक संगी। गेनानानक घर झिठकी गाममे जखैन कि जियानानक घर नरठैनी गाममे। दुनू गोरेक छठा किलासधरि एगारहम किलास धरि रॅनगामा हाण सकूनमे संगे पढ़नैथ। संगे मैट्रिक पास केनैन। मैट्रिक पास केला पछाति दुनू गोरे निर्मली कौनेजमे ओनर्ठैवमे नाओं निखौनैन। निर्मली कौनेजमे बी.ए. धरि दुनू गोरे संगे पढ़ना। गेनानान पास कोर्सक रिद्यार्थी छना जखैन कि जियानान अंग्रेजी आनर्सक छात्र।
बी.ए. पास केला पछाति गेनानान नौकरीक लेल परियास करए लगना। सदा तीन बॅर्ख धरि परियास केला बाँदो जखन नौकरी नहि भेनैन तँ खेती-गृहस्तीमे भीर गेना। ओ अपना बाँपक एकनौता बेटा। पाँच बिघा जोतसीम जमीनक मानिक। उपरसँ गाछ-कनम-बाँस-पोखैर सभ किछु। नौकरी नहियोँ भेनापर गुजर-बॅसरमे कोनो दिक्कत नहि होएन। गेनानानकेँ दूटा बेटैटा। जे मैट्रिक केला पछाति दिल्लीमे काज करै छैन आ दरमाहा भेटैनापर अपन खर्चा बाखि बाँपक बैंक-खातामे पठा दए छैन। बेटा सबहक कमाए आ खेतक उपजासँ गेनानान आनन्दपूर्वक जिनगी बितबै छैथ। सुखक जिनगी बितबैक कारण ई जे परिवार छोट छैन। दुनू बेटा अखन अबिराहितेे छैन जे दिल्ली खटै छैन। घरपर मात्र अपने आ पत्नी। खेतो सभ मनकूतपर नगौने छैथ। हँ, दूध खाए रास्ते एकटा दोगना गाए जरूर पोसने छैथ।
गेनानान अपना बेटा सभकेँ मैट्रिकसँ आगाँ ऐ दुआरे ने पढ़ौनखिन जे पढ़न-निखन आदमीकेँ नौकरी नै भेटैनापर समाजमे जे दुरगैत होएए से देखैत

ছথিন। জখন কি কম্মো পঢ়ন-নিখন নোক দিল্লী, ক্ষম্বঁগ, কনকত্তামে প্রাগরেষ্টৈ নৌকবী কহ শানসঁ থপন জিনগী রিতরৈঁত থছি। ক্ষদা জিযানানক সোচ এঁসঁ রিনক্ষন ভিন্ন ছৈন। হ্নকব কহরঁ ঙা জে জগ পঢ়ন-নিখন রেঁকতীমে ষ্টাগনেন্ষ্টৈ বহত ও রিদ্যার্থীকে ষ্টূশনো পঢ় া থপন জিনগী শানসঁ চনৌত। পষ্টনামে একসঁ এক কোচিংগ সংস্থা থছি জেকব থামদনী নাখোমে থছি। জিযানান সীমান্ত কিসানক রেঁষ্টা। হ্নকা রাঁবূঁজীকেঁ মাত্রথঢ় াগ রীঘা খেত। জিযানান দূ ভাঁগ। জেঠ জিযানান থপনে থা ছোষ্ট পন্নানান। পন্নানান জখন মৈট্রিকমে পঢ় ৈত বহৈথ তখনে হ্নকব পিতাজী পবনোক চন গেনা। ক্ষদা পন্নানানকেঁ পিতাজীক স্বস্থ্যরাসক রাঁদো হ্নকা পঢ় াগ-নিখাগমে কোনো দিক্কত নৈ ভেনৈন। জেঠ ভায জিযানান ষ্টূশেন পঢ় া ছোষ্ট ভাএকেঁ মানে পন্নানানকেঁ এম.এ. ধবি পঢ় ৈনকৈন। এম.এ. পাস কেনাক তীনিযেঁ মাসক পেসতব পন্নানানক রঁহানী শিক্ষা মিত্রক পদপব ভহ গেনৈন। শিক্ষা মিত্রমে রঁহান ভেনাক দূ মাসক ভীতব পন্নানানক রিথাহ একষ্টা ডীনবক রেঁষ্টীসঁ ভেনৈন।

জিযানান থংগেজী থানর্সক সংগ রী.এ. কেনা পছাগত নৌকবীক নেন কাফী পবিযাস কেনখিন ক্ষদা সফনতা নগ ভেষ্টনৈন। জগ সমৈমে সবকাব শিক্ষা মিত্রক রঁহানী কেনক ওগ সমৈমে জিযানানক উঁমেব চানীস পাব কহ গেন বহৈন। তঁএ শিক্ষা মিত্রমে রঁহানী হোগসঁ রংচিত বহি গেনা।

জখন সবকাব শিক্ষা-মিত্রকেঁ মানদেয পনবহ সাএসঁ রঁঢ় া কহ চাবি হজাব কহ দেনকৈন থা এগাবহ মাসক নৌকবীকেঁ সাঠি রর্থেক উঁমব ধবি স্থাযী কহ দেনকৈন তঁ

পন্নানানক পনৌ খপনা দ্ন্হাকেঁ সিখা–পঠ়া পবিরাবমে ভৌন–ভিনৌজ কবা দেনকৈন।
জখৈন জিযানান খা পন্নানানমে ভৌন–ভিনৌজীভ২ গেনৈন তঁ জিযানানকেঁ এক রিঘা জোতসীম খেত খাব ঘবাড়ী খা কনম–গাছী মিনা ক২ পাঁচ কণ্ঠা হিসা ভেন বহৈন। হ্নকব পাঁচ গোবেক পবিরাব। জেঠ দূটা রেঁটী তৈপব সঁ একটা রেঁটা খা দূ পবানী খপনে। এক রিঘা জোতসীম খেতসঁ জখন পবিরাবক গুজব–রঁসবমে কঠিনাগ হোমএ নগনৈন তঁ জিযানান ট্যূশিন পঠ়ারৈঁপব রেঁসী জোব দেনখিন। ওনা তঁ দস রঁর্খ পহিনহিসঁ নির্মনীমে একটা কোচিংগ সংস্থামে খংগ্রেজী পঠ়রৈঁত বহৈথ। কোঁচিগ খা ট্যূশিনক কমাগসঁ জিযানান খপন দ্নূ রেঁটীকেঁ পঠ়া–নিখা ক২ রিখাহ ক২ দেনখিন। দ্নূ রেঁটিযো খা জমাগযো টী.গ.টী. পাস ক২ শিক্ষকমে রঁহান ছৈন। একটা রেঁটাকেঁ নীক পঠ়াগ খাতিব পটনা রী.এন.কৌনেজমে নাওঁ নিখৌনে ছেনখিন। রেঁটে রিরেক পঠ়ৈমে চন্সগব। ও পটনা রিশ্বরিদ্যানযসঁ মৈথিনীমে এম.এ. ক২ প্রতিযোগিতা পবীক্ষাক তৈযাবীমে নাগন ছথিন।
খাগ ফেব গেনানানক ভেঁটে ভূতহা চৌকপব চাহক দোকানপব জিযানানসঁ ভ২ গেন। গেনানান চাহক দোকানপব পহিনেসঁ রৈঁসন বহৈথ। জখন জিযানান নির্মনীসঁ টৌশিন পঠ়া ভূতহা চৌকপব এনা তঁ চাহ পীরৈঁনে চাহক দোকানক খাগূমে সাগকিন ঠাঢ় কবিতে বহৈথ কি গেনানানক নজৈব জিযানানপব পড়নৈন, ও রঁজনা–
“কহ ভায, সমাচাব। খারৌ ধবি রএহ প্রবনকা সাগকিনপব চঢ়ৈ ছেঁ। রৌ পূবা দ্নিযাঁ স্বধৈব জেতে

ঋদা তূঁ নহি স্বধবরেঁ। হে মবিহেঁ নে তঁ সভ কিছু নাধি কহ নেনে জগহেঁ। পচপন-ছপ্পনক উমেবমে ঐ কঠহী সাগকিনপব চঠ়ৈ ছেঁ। বৌ তোবা ব্ন্মাএর্ঁ খা দিল্লী পএবে জাএর্ঁ রঁবরৈঁব খছি। খা-খা চাহ পীর্ঁ নে।”

জিযানান হঁসৈত কহনকৈন-

“তোহব জে রেঁটা কমা-কমা পাগ পঠা দগ ছৌ নে তঁএ তোঁ মোছমে ঘী নগরেঁ ছেঁ।”

তৈপব গেনানান রঁজনা-

“খার্ঁ তঁ তোবো রেঁটোক তঁ পঠ়াগ খতম ভহ গেন ছৌ। তোঁ তঁ তেসবে সান কহনে বহঁ জে রিরেক পটনা রিশ্ববিদ্যানযসঁ এম.এ.মে ফস্ট ক্নাসসঁ উতীর্ণ ভেন হেন।”

ঙ গপ-সপ্প হোগতে বহএ কি একটা স্কাবপিযো গাড় ী খারি চাহ দোকানক রঁগনমে রুকন। ড্রাগরব গাড় ীসঁ নিকৈন রীচনা গেট খোননক। একটা হ্যরক গাড় ীসঁ নিচাঁ উতবন। ও পৈন্ট-কার্ট-টাগ নগৌনে বহএ। জখনে ওগ হ্যরকক নজৈব জিযানানপব গেনৈন ও দ্নূ হাথে পএব ছরিঁ হ্নকা গোব নগনকৈন।

“রৌখা রিরেক! খছা কাকাকেঁ গোব নগহ্ন।” – গেনানান দিস গশাবা কবৈত জিযানান রঁজনা।

রিরেক গেনানানোকেঁ পএব ছরিঁ গোব নগনকৈন খা রঁজনা-

“রাঁরূজী, হমব চৌথে দিন ট্রেনিং খতম ভহ গেন। পবসূ রীবপ্পব ডী.এস.পী. পদপব যোগদান কেনৌং হেন। কান্হি পটনামে মীটিং ছন। খখন পটনেসঁ রীবপ্পব জা বহন ছী। ঐ ঠাম এনৌং তঁ মনমে ভেন ভহ সকৈএ রাঁরূজী নির্মনীসঁ ঘূমন হেতা।”

গেনানানক রৌনতী রঁন্দ। ও কখনো জিযানানকেঁ দেখৈথ তঁ কখনো রিরেককেঁ খা কখনো ওগ স্কাবপিযো গাড়ীকেঁ।

জিযানান রিরেকসঁ প্বছনখিন–

“মাএসঁ খসিবরাঁদ নেরঁএ কহিযা খরৈঁ ছহক।”

তৈপব রিরেক কহনকৈন–

“মনমে তঁ বহএ জে পঠৈনাসঁ ঘ্মতীমে খহাঁ সভসঁ খার্শীরাদ নহ নেরঁ ক্ষদা দবভঁগেমে বহী তঁ রীবপ্ববক এস.ডী.ও. সাহিরঁ ফোন কেনৈন। ও কহনৈন জেতেক জন্দী রীবপ্বব পহুঁচ সকী পহুঁচূ। তঁএ রীবপ্বব জন্দী পহুঁচরঁ জরুবী ভহ গেন। বরিঁ দিন গাম খারিঁ বহন ছী।”

ঞা কহি ও জিযানান খা গেনানানকেঁ গোব নাগি গাড়ীমে রঁসি কহ চনি গেনা।

গেনানান রঁজনা–

“ভায জিযানান, তোহব কঠহী সাগকিনক মান বহি গেনৌং। তোহব রেঁটা পঠ়ি–নিখ কহ ডী.এস.পী. ভহ গেনৌ। রাম ভাগ রাম!”

তৈপব জিযানান রঁজনা–

“ভায হমব রেঁটা কি তোহব রেঁটা নগ ছিযৌ।”

ঞা স্বনি গেনানান, জিযানানকেঁ ভবি পাঁজ কহ পকৈড় ছাতীসঁ নগা নেনখিন।

<u>নঘ্ কথা– হমব পনীক মনোবথ</u>

হম নির্মনীমে ডাক্টব বমেশ রাবূঁক ক্নিনিকপব রৈসন বহী। ডাক্টব সাহিরঁ কোঠবীমে বোগী সভকেঁ জাঁচ কহ বহন ছনা। কোঠবীক খাগাঁ বাজদেব রাবূ, বামরিনাস রাবূ খা হম রৈস কহ মৈথিনী সাহিত্যপব চর্চাকিহ বহন

छेलौं कि हमर मोबाइलक घन्टी बजल।
जेबीसँ मोबाइल निकालि नम्बर देखलौं तँ मालूम भेल हमर पत्नीक फोन छी। हम मने-मन भनभनेलौं-
"आबि गेल आफत... !"
एक मन भेल जे फोन काटि दी, फेर मन भेल जे रिसिभे ने करी। मुदा डर इहो रहए जे जँ फोन रिसिभ नै करब तँ गामपर पहुँचते देवी महाभारत शुरू भऽ जाएत आ बातिमे फेरो मच्छर सभकेँ हमर भरपूर खून पीबाक अवसर भेटि जेतइ। यैह सभ सोचि कऽ मोबाइलक हरियरका बटम दबैत बजलौं-
"हेलौ, की कहै छी ?"
ओम्हरसँ पत्नीक अवाज आएल-
"फोन किए ने उठबैत रहिऐ। की करै छेलिऐ ?"
बजलौं-
"फोन तँ उठेबे केलौं, हँ! पहिलुक घन्टीपर नहि उठा चारिम घन्टीपर उठेलौं। अच्छा कहू की हुक्म ?"
ओम्हरसँ पत्नी बजली-
"दूटा ब्रेड पकौड़ा नेने आएब। आ हँ, पोलीथीनमे चटनी सेहो लऽ लेब।"
कहलयैन-
"ब्रेड पकौड़ा तँ गरमे खाइमे नीक लगै छै, ठंढामे तँ कोनो स्वादे ने बुझाएत।"
ओ बजली-
"अहाँ नेने आउ ने चूल्हि पजारि हम तावापर सेक लेब।"
ई कहि ओ फोन काटि देली।

হমব ঋঁহ নষ্টৈক গেন। কিএ তঁ জেৰীমে একোটা ছেদামো নে বহএ। ৰীসটা টৈকা জে বখনে বহী ও সাগকিনক ঝ্যূৰঁ পঁচবমে খৰ্চ ভঽ গেন বহএ। সোচমে পড়ি গেনৌঁ। সোচী কেকবাসঁ ঋঁহ ছোড়ী। জঁ কেকবোসঁ ঋঁহ ছোড়ী খাজঁ পাগ নৈ দেত তৰঁ তঁ খপনেসনক ঋঁহ হএত খা তনারসঁ ৰঁঠি জাএত। ফেব সোচী জঁ পনীক ফবমাগস পূবা কঽ কঽ গামপব নৈ জাএৰঁ তঁ বাতিমে ফেবো দনানেপব সূতএ পড়ত খা সূতৰঁ কী কপাব, ভবি বাতি মচ্দব মৌঁকৈত পবাত কবএ পড়ত। হমবা দস ৰঁৰ্খক পহিন্বকা ঘটনা মোন পড়ি গেন।
নিৰ্মনীমে সৰ্কস খাএন বহগ। গামক জনীজাতি সভ সব্কস দেখৰাক প্ৰাগ্ৰাম ৰঁনৌনৈন। হ্নকা সৰঁহকপ্ৰাগাম সৌঁম্কা 6 ৰঁজসে 9 ৰঁজেক শো দেখৰাক ছেনৈন। ঋদা গামপব সঁ রিদা হেতী দ্গযে ৰঁজে, কিএক তঁ পহিনে জেতী তখন ৰঁজাবমেমে খন্তা, টিক্ফনী, নিপিস্টিক স্নো-পোডব, পরন ঝেকী কানমেহক, নাকমেহক খা কেশমেহক কীনতী...।
হমবো পনীকেঁ মানূম ভেনৈন। ও জনখৈযে কবৈকান হমবা কহনী-
"যৌ স্বনৈ ছিঐ ?"
হম কহনযৈন-
"কোনো কি কানমে ঠেকী নেনে ছী জে নৈ স্বনৰঁ। ৰাজূ নে কী কহৈ ছী ?"
তৈপব পনী ৰঁজনী-
"খঁগ যৌ, দাৰু পীৰঁ কঽ খাএন ছী কী জে এনা ৰঁজৈ ছী ?"
হম কহনযৈন-

“से दिन कहियो देखने छी जे प्रतोष कहत ..... । एखन
तँ चाह पीबैले पाइयेने अछि आ अहाँके दारू स्वगैत
अछि ! करू ने की करै छी । ”
पत्नी रंजनी–
“गामक लोक सभ सर्कस देखैले जाइत अछि । ”
तेसर रंजनी–
“एहेमे की लागै छै । पच्चीस टका टिकटमे आ पच्चीस
टकाक चाह-नाश्ता । पच्चीस टकाक र्योत कचि
लिअ । लग होइए तँ तीन किलो चीकने रान्हि लेउ ।
ओकरा पन्नपर रेच लेउ, पाइ भऽ जाएत । ”
ई बात स्वनिते-देवी पत्नीक पारा चढ़ि गेलैन ।
ओ तामसे भेर भऽ गेली । रंजनी–
“अँय ! हम चिकना लऽ कऽ सर्कस देखए जाएब ! नै
जाएब ! हमर कपारे जरल अछि जे अहाँ संग
रहिआहभेल । ने कहियो सिनेमा आ ने कहियो सर्कस
देखेलौं । ने स्नो, ने पाउडर, ने नाकमेहक, ने
कानमेहक, ने काजर, ने ठोर रंगा, ने सेन्नर आ ने
टिकुली कहियो अहाँके जुड़ल । अहीठाम मैनारानी
छै, सुकर दुन्नो ओकरा रंग-रंगक साड़ी, तेल आ
सिंगारक चीज-बौस आनि-आनि दइ छै । जखनो घर
रनाके जे कहलक तखनो घररैना हजूरमे बरै छै ।
की हमरा कोनो मनोरथ नै छै । अहाँबुते कहियो
हमर कोनो मनोरथ पूरा भेल । ”
ई कहैत ओ कानए लगली । हम छगुन्तामे पड़ि
गेलौं । हम कहलयैन–
“मैनाररानीक घररैना मास्टरी करै छै । तीस-पैंतीस
हजार टका महिना कमाइ छै, आ अहाँक घररैना कएक्टा
पाइ कमाइए । अछच्छा हमहीं दोकानसँ चिकना रेच कऽ

থানি দগ ছী, থহাঁ সর্কস দেখ থাএবঁ।”
তৈপব পনী বঁজনী–
“নির্মনীবঁজাব জাএবঁতঁ সর্কসেটা দেখবঁ থাকি কিছু সিংগাবো–পেটাবোক চীজ কীনবঁ। হমবা কমতীমে দূ সাএ টৈকা চাহী।”
হম কহনযৈন–
“থহী কহু জে থখন হাথমে একোটা টৈকা নৈ থছি তখন দূ সাএ টৈকা কেতএসঁ দেবঁ। কে দেত দূ সাএ টৈকা। জহিযা পাগক ওবিযান হএত তহিযা নির্মনী জা কঽ সিংগাবক সমান নঽ থানবঁ। থাগ সর্কসটা দেখ থাবূঁ। হম দোকানসঁ চিকনা বঁচি পচ্চীসটা টৈকা থানি দগ ছী।”
তৈপব পনী বঁজনী–
“হম জাএবঁ তঁ দূ সাএ টৈকা নঽ কঽ নহি তঁ নৈ জাএবঁ।”
হম কেতেকো গোবেসঁ দূ সাএ টৈকা মংগনৌং হ্মদা কিযো নে দেনক। দোকানমে চিকনা বঁচ পচ্চাস টৈকা থানি পনীকেঁ দেনিঐন তঁ ও টৌথাকেঁ ফেক দেনক থা বাঁজন–
“দূ বঁজে নোক সভ সর্কস দেখএ বিদা হএত। থহাঁ জঁ দূ বঁজে তক দূ সাএ টৈকা থানি কঽ দেবঁ তবঁ তঁ বঁড্ড বঁঠ়া যাঁ নৈ তঁ থহাঁ জানী থা থা থহাঁক কাজ জানএ।”
হম বঁড্ড পবিযাস কেনৌং হ্মদা কিযো হ্মঁহপব মাছী নৈ বৈঁসএ দেনক। পনীক ত্তগনকা ফবমান হমবা বঁ্ড্ড পূবা কএন নৈ ভেন।
স্নান কঽ খেনাগ থা মৈনামবানী নগ গেনৌং থা কহনযৈন–
“ভৌজী দূ সাএ টৈকাক ব্যোঁত কঽ দিথ। বঁড্ড জরুবী

अछि।”
तेँएत मैनामरानी कहलनि–
“हमरा लग पाँच सए टाका अछि आ सिनेमा सर्कस देखए जोग छी। बजारमे चूड़ ी पहिरब आ किछु सिंगारक समान सेहो कीनब। हमरा तँ पाँच सए टाकासँ पाबो ने लागत तँ अहाँकेँ केना देब।”
हम अपन मनक क्रोध नइ कऽ अँगना एलौं आ ओलनीमे हुजार मन मिश्री घोरैत पत्नीक हाथ अपना हाथमे लऽ कऽ कहलनिऐ–
“हे सम्पूर्ण गाम घूमि एलौं मुदा किओ टाका नै देलक। केकरा-केकरा लग ने क्रोध छोड़लौं मुदा किओ क्रोधपर माछी लग बैसए देलक। से नै तँ अहाँ ओ पच्चास टाका लऽ कऽ सर्कस देख आउ, जखन पाइक ब्योँत भऽ जाएत तँ दुनू गोरे फेर सिनेमा चलब, सिनेमा देखब आ अहाँसिंगारोक समान कीनि लेब।”
तेँएत पत्नी हमर हाथ अपना हाथसँ झटकैत बजली–
“ओह! बौदबा जकाँ हमर परताए एला हेन! जाउ बाथ् अपन पचसटकही। नै हम सर्कस देखै छी।”
हम केतबो खुशामद केलिऐन मुदा ओ टस-सँ-मस नै भेली। आ ने सर्कसे देखए गेली। हमरो बन्नडपेसर बढ़ि गेल। मुदा दिमागकेँ स्थिर करैत चौकपर चलि गेलौं।
एक्कैसेव आठ बजे बातिमे चौकपर सँ एलौं। अँगना गेलौं तँ चूल्हा-चौका सभ बन्न रहए आ पत्नी कोप भरनमे जा कऽ सूतल छेली। भीतरसँ किनैया लगा नेने छली। हम केबाड़ लग जा कऽ केतबो हाक देलिऐ मुदा ने ओ केबाड़े खोललनि आ ने किछु बजलैं केलीह। सभसँ मोश्किल भेल जे बातिमे सूतब

কেতএ। কী কবিতৌ হাবি ক২ দনানপব জা খখড়ে মোথীক পষ্টিযাপব সূতনৌঁ। সূতর্ব কী দৈরক কপাব ভবি বাতিতৌনীসঁ মচ্ছব মৌকৈত পবাত কেনৌঁ।
মনমে পনীক প্রতি পূবা রোষ ভ২ গেন বহএ। সোচনৌঁ ও পনী কী জে পতিক দ্খ নৈ ব্র্ঝনক.. !
রিখাহমে একষ্টা চবিখানা ভবি সোনাক ওঁঠী দেনে বহএ। রএহ ওঁঠী নবহিযা রজাবমে রন্হকী নগা দিন্নী রিদা ভ২ গেনৌঁ। দিন্নী জা স্পোষ্টমে পাঁচ হজাব ষ্টকা মহিনাপব কাজ পকড়নৌঁ। খাঠ ঘন্টাক ড্যূষ্টী বহএ। চাবি ঘন্টা ওভব ষ্টাগমো খষ্টী। খ–পীর্ব ক২ খা ক্প ভাড়ঁ া দ২ ক২ চাবি হজাব ষ্টকা বঁচৈত বহএ।
ছহ মাস ধবি কাজ কেনা পছাগত নগধক পচ্চীস হজাব ষ্টকা জমা ভেন। এক দিন ফোনসঁ খরঁব ভেন জে মাএ বীমাব খছি। জঁএ ছী তঁএ চনি জাউঁ।
হম দিন্নী রজাবমে পনী–নে ব্রেসিব, স্নো, পাউঁডব, নাহরঁনা চূড় ী, বোন্ড–গোন্ড নেকনস, কানক রানী, নাকমেহক নথিযা, কানমেহক ঝ্মকা, গমকৌখা সার্বূন,ঠোববংগা, পৈববংগা খা নরঁন ষ্টকী সভ সিংগাবক চীজ ব্রৌস কীননৌঁ। হঁ, কপড় া নৈ কীননে বহী। কিএ তঁ হমব কীননাহাকপড় া হমবা পনীকেঁ পসিনে নহি হোগ ছৈন তঁএ সোচনৌঁ দূ হজাব ষ্টকা দ২ দেবৈ খপন নির্মনী জা শির রস্ত্রানযমে মনপসন্দ কপড় া কীনি নেতী।
একষ্টা খষ্টৈচীমে সভ সমান বাখি গাম রিদা ভেনৌঁ। দবভংগারানী স্বপব ফাস্ষ্ট ট্রেনমে বৈসনৌঁ। কেতেকো পবিযাস কেনাক রাদো বিজবেশন নৈ ভেন ছন ঝদা জেনবনে ব্রৌগীমে খিড়কী নগ একষ্টা সীষ্ট ভেষ্ট গেন

रहए।
अद्धैचीकेँ ठीकसँ देखि चौकन्ना छेलौं जे किओ चोरा ने लिअए। भरि राति ओंघरलौं ने केलौं। एकदा ठीकसँ अधखुजल आँखि लागि गेल। सपनामे देखलिऐ हमर घरो अपना आँगनमे सभ चीज-वौस ठीक-ठाक रहली अछि। ओ बड्ड खुशी अछि। हमर माथ अपना माथमे रखैत वौजि रहल अछि- आइ हमर मनोरथ पूरा भऽ गेल। तीन दिनसँ तँ देखलिऐ एकटा वीस-बाइस बर्खक अति सुन्नर लड़की हमरा कहि रहल छेली- कनेक हमरो बैसऽ दिअ प्लीज।
हम पहिने अद्धैचीदिस देखलौं तँ ओ सुरक्षित बुझि पड़ल। तेकर बाद ओइ लड़की दिस धियानसँ देखलौं तँ ओ कोनो फिल्मी दुनियाँक हीरोइन जकाँ बुझि पड़ली। तावेमे ओ लड़की फेर बाजल-
"प्लीज कनेके खिसकू ने।"
ओ गजबे सुन्नर छेली। अपना आपकेँ भाग्यशाली बुझैत हम खिसकि गेलौं। ओ लड़की बैस गेली। भाग्यशाली अइ बुझलौं जे एहेन दिव्य नवयौवना हमरा लगमे बैसली। हुनका शरीरसँ मधुर-मधुर सुगन्ध हमरा मदहोश कऽ रहल। ओ लड़की पर्स खोलनक आ एकटा पत्रिका निकालि पढ़ए लगल। हमर आँखि हुनकर सुन्दरता निहारऽ लगल। एकदम गोर वर्ण, भरल-पूरल देह। सेब जकाँ गाल। हिरण जकाँ कजरारी आँखि। नागिनसन केश जे खुजले छल, कानमे तीन सुट्टैपरेंना झुमका,नाकमे हीरा जड़ल छक, समतोलाक फाँरा सन ठोर जेँपर हल्का लाल रंगक लिपिस्टिक लागल। हिलकन पारदर्शी साड़ी आ ब्लौज पहिरने। साड़ीक भीतरसँ पेटीकोट आ ब्लौजक भीतरसँ

ঋধোরস্ত্র পহিবনে ছেনী সে ঝনাক-ঝনাক দেখাগত। পৈবমে জে মেহদী(খাবত)নগৌনে বহএ ও ওকবা পৈবকস্বন্দবতামেচাবিচান নগরৈত বহগ। র্নৌজ তেতেককসন জে ওকব জরানীক ছাতীক এক চৌথাগভাগরাঁহবে। জেনা দেখনিহাবকেঁ জরানীক ৫ৈনব দেখরৈত...।

হম ওগ নড়কীসঁ প্বছনিঐ-

“ট্রেন কেতএ পহুঁচন খছি ? ”

ও নড়কী জরার্ব দেনক-

“হ্মজফহফবপ্ববসঁ খাগাঁ নিকৈন গেন খছি। কেতএ উঁতবর্ব। ”

হমবা হ্মহসঁ খনাযাস নিকৈন গেন-

“দবভংগা। ”

তৈপব ও র্বজনী-

“হমহুঁ দবভংগে উঁতবর্ব। খহাঁ দিন্নীসঁ খরৈঁ ছী কী ? ”

ও ফেব প্বছনক।

হমবা ফেব র্বজা গেন-

“হঁ দিন্নীসঁ খরৈঁ ছী। ”

ঞ্জ কহৈত হম খিড়কীসঁরাঁহব মকগকেঁ ফসন দেখএ নগনৌঁ। ও নড়কী হমবা দেহমে সটি গেনী। হমবা জেনা 440 রোন্টে রিজনীক ঝটা নগন, তহিনা র্ব্নমনা গেন। হ্মদা ডবো হ্খএ তঁএ কনী খপনাকেঁ সিকোববি নেনৌঁ খা থোড়ে ওগ নড়কীসঁদেহ খনগ ক২ নেনৌঁ। সোচনৌঁ কী জানি কী ভ২ জাএ, কিএক তঁ কহন গেন ছৈ-‘ত্রিযাচত্রিম্ দেরো নে জানএ..। ’

র্বজনৌঁ-

“মেডর্ব কনেক হটিযে ক২ রৈসূ। ”

ও নড়কী হমবা দিস তকৈত র্বজনী-

"की यौ रिथाम भेन थिछ की नहि।"
हम सोचनौं, नड़की ओ गप किए पुछैए ! कहनिऐ–
"हँ रिथाम तँ भऽ गेन थिछ।"
ओ फेब पुछनक–
"बाँन–बँच्चा थिछ की ?"
हमबा बँजा गेन–
"हँ एकटा बेटौथिछ।"
तैपब ओ पुछनक–
"थपन छी की थनकब ?"
थाबँ तँ बुझू जे हमबा बिशे उठि गेन। मनमे बँहुत बाँत थाएन। ऋदा डब हुथए जे किछ उँच–नीच गप बँजा गेन था जँ ओ नड़की कोनो थबँनटे नगा दिए तखन तँ बँड़का पहिपैटमे पड़ि जाएबँ था सभ प्रतिष्ठा माटिमे चनि जाएत। ऋदा तैयो हम पुछनिऐ–
"मेडम एना किए बँजै छिऐ।"
तैपब ओ कहनक–
"थहाँ कैं देखै छी जे यौगीक महक नगैए। पनियोँ हेती तं हमबासँ स्वन्निब तँ नहियेँ हेती।"
हम सकदम्म भऽ गेनौं। फेब रएह पुछनक–
"थाकि थहाँक रिथाम हेमामानिनीक बँहिनसँ भेन थिछ ?"
हम बँजनौं–
"नग जानि मेडम किएक थहाँ हमबा एहेन–एहेन बाँत कहै छी।"
तैपब ओ नड़की बँजनी–
"थच्छा छोड़ू ऐ बाँत सभकेँ थाबामसँ चनू।"
ओ कहि ओ फेब हमबा देहसँ सटि गेन। डब तँ हेबँ कबए ऋदा थपना–थापकेँ बँडु सौभाग्यशानी सेहो बुझै

বহী জে এহেন দিব্য নড়কীক সানিধ্য প্রাপ্ত ভই বহল খছি।

থোড়েকালক বাঁদ ও নড়কী খপন হাথক পত্রিকা হমবা দৈত বঁজনী–

"নিখ পঢ়ূ খহাঁ বোঁব ভই বহল ছী।"

হম পত্রিকা পকড়ৈত পুছলিঐ–

"খা খহাঁ ?"

জবাবঁ দেলী–

"হম গৃহশোভা পঢ়ৈ ছী।

হম পত্রিকাক পন্না উনটাবঁএ লগলৌঁ। পত্রিকামে নীক–নীক নড়কী সবঁহক খঙ্কনগ্ন ফোটৈসভ বহএ। একটা কথা বহৈ– লবঁলী হমো। কথা বঁড্ড বামোন্টিক বহএ। হম ওগ কথামে হেবা গেলৌঁ। তাবঁমে ট্রেন সমস্তীপুব টৈশনপব পহুঁচ গেল ছল। ট্রেন রুকল। একটা চাহবঁলা হমবা বৌগীমে চএ়ি খবাজ দেলক–

"চাহ গবম ! গবম চাহ.. !"

ও নড়কী চাহবঁলা দিস তকৈত বঁজনী–

"ঐ চাহবঁলা দো কপ চাহ দেলা।"

হম মলে–মল সোচী জে দূ কপ চাহ কীকবতী। ফেব মলমে ভেল জে ভই সকৈএ জে এক কপ চাহসঁ ছাঁক লৈ ভবৈত হোগ।

চাহবঁলা দূ কপ চাহ ওগ নড়কীকেঁ পকড়া দেলকৈ। একটা কম হমবা দিস বঁঢ়বৈত ও নড়কী বঁজনী–

"নিখ চাহ পীবূঁ। এতেক ভীড়মে খহাঁ খপলা দিক্কত সহি হমবা জগহ দেলৌঁ।"

হম কহলিঐ–

"ধন্যবাদ। খহাঁ পীবূঁ হম চাহবঁলাসঁ লই লগ ছী।"

तेँपर ओ रजनी–
"यौँ अहाँ हमर पाउक चाह नै पीयब तँ अहीं दियौ
ठौआ, हमहीं अहाँ पाउक चाह पीब। अहाँ ने छरा
जाएब मुदा हम नै छराएब।"
हम ओइ लड़कीक हाथसँ चाह पकड़ैत जेबीसँ
दसटकही निकालि चाहबला दिस बढ़ा देलिऐ। ओ
लड़की अपना पर्ससँ चारिटा मोटि-मोटि बिस्कुट निकालि
दूटा बिस्कुट हमरा दिस बढ़बैत बाजल–
"लिअ बिस्कुटक संग चाहक मजा लिअ।"
हम कहलिऐ–
"धन्यवाद। अहाँ खाउ।"
तेँपर ओ बाजल–
"की होइए जे ई छोटी बिस्कुट खिया कऽ सबटा
ठौआ-कौरी छीनि लेत। यौ हम एहेन नइ छी।
हम मिथिला विश्वविद्यालयमे गृह विज्ञानक पी.जी
फाइनलक छात्रा छी।"
की करितौं। ओकरा हाथसँ बिस्कुट लऽ चाहमे डुबा-
डुबा खाए लगलौं।
बिस्कुट खेलाक किछे मिनटमे हमरा नीन आबए लगल।
आँखि खुजल तँ लहेरियासराय अस्पतालमे बेडपर
पड़ल रही। एकटा नर्स हमरा मुँहपर पानिक छींटा
मारैत रहए। ने ट्रेन रहए आ ने ओ लड़की।
हमरा चीज-बौससँ भरल अपन अटैची मोन पड़ल।
हम बजलौं–
"हमर अटैची?"
तेँपर ओ नर्स बजली–
"आपको दरभंगा स्टेशनपर बेहोशी की हालत
मे उठाया गया है। पूरा बौगी खाली था। आप

ঋপনে সীটৈপব রিনক্ষন রেঁহোশি থে। চাহ ঘন্টা উঁপচাব কে রাঁদ ঋাপকো হোশি ঋাযা হৈ।”
হম ঋপন জীন্স পৈন্টৈক জেবী টৈগৌননৌং তঁ চৌঋাবঁনা পর্স গাযবঁ বহএ। হম বঁজনৌং–
“হায বে হমব পনীক মনোবথ।”
ঞা কইত হম ফেব বেঁহোশি ভঃ গেনৌং।

<u>নঘ্ কথা– চবিত্তব কক্কাক ব্ঁনডপেসব</u>

চবিত্তব কাকাসঁ ভেঁটৈ কবৈনে মন ওনাগত বহএ। হ্নকা ভেঁটৈ ভেনা এক মাসসঁ বেঁসীএ ভঃ গেন ছন। কিএক তঁ হমহুঁ ধনকটৈনী ঋা গহ্ম বাঁউঁগ কববাঁমে ব্যস্ত ছেনৌং। গহ্ম বাঁউঁগসঁ হ্ফবসত ভেটৈন তঁ নাবক টৌন নগাএবঁ, ধান দৌনী কবাএবঁ, একটা নে একটা কাজ নগনে বহন। দৌন–দৌগোনী হোগত–হোগত গহ্ম পটৈবেঁ–জোকব ভঃ গেন। যৌ বাঁবূঁ কিসানী জীরনমে বঁড্ড

जीव। एकटा-ले-एकटा काज लगबे रहत। आ जँ ओ काज समयपर नै करब तँ हानि छोड़ि लाभ नै हएत। जदा जदा लोकरी करैबलाकेँ से बात नहि। तगमे सरकारी लोकरी करनिहारक तँ बुझू पाँचो आँगुर घीयेमे। आगि लागौ चाहे पाथर खसौ समयपर दरमाहा भेटबे करतै आ उपरका आमदनी अलगसँ। ले हर-हर आ ले खट-खट। देखै नै छिऐ प्रा. वीरेन्द्र बाबूकेँ केहेन मोजमे घी लगबै छथिन। एगारह बजे दिनमे महाविद्यालय जाइ छथिन आ तीन बजे बेरमे आपस आबि जाइ छथिन आ दरमाहा केतेक भेटै छैन...। आएब छोड़ू ऐ बातकेँ...। हम आ चन्द्रितर कक्काक बेटा विमल लंगोटियो संगी। पहलासँ बी.ए. धरि संगे पढ़लौं। ओ कलकत्तासँ बी.एड. कऽ लेलक तँए उच्च विद्यालयमे शिक्षकक पदपर लोकरी करै छैथ आ हम कोनो प्रशिक्षण नै प्राप्त केलौं तँए खेती-गिरहस्ती कऽ अपन जिनगीक गाड़ी खींच रहल छी। ओना, लोकरी-ले हमहूँ परियास कम नहि केलौं,जदा ऐ युगमे भगवान भेटब आसान अछि जखनकि लोकरी भेटब कठिन।
29 दिसम्बरकेँ जखन गाम पहुँचैत रही, फोचाइ कहलक जे चन्द्रितर काका बेमार पड़ि गेला हेन। बेनड पेसर बढ़ि गेल छैन। जखनेसँ कक्काक बेमारीक बात सुनलौं हुनकासँ भेँट करैले मन कछमछ करए लगल। कछमछाइत मनमे उठल- चन्द्रितर काका मेहनती किसान छैथ। कन्हपर कोदारि आ हाथमे खुरपी रहबे करै छैन। जीर-मरीच आ लोनक अलावे खाइ-पीबैक कोनो वस्तु नै कीनए पड़ै छैन। कहियो ले सुनले रहिऐ जे चन्द्रितर काकाकेँ माथो

দ্খাএন হেতৈন। ফেব র্ঁনড পেসব কিএক র্ঠ়া গেনৈন ?
রিহানে ভেনে স্বতি উঁঠি ক২ চবিত্তব কাকাসঁ ভেঁষ্ট কবএ নেন রিদা ভেনৌং। বস্তেমে নিত্যক্রিযাসঁ নিবৃত্ত ভেনৌং। কক্কাক ঘব হমবা ঘবসঁ নগধক ডেঠ় কিনোমীষ্টবপব। হমব ঘব গামক দছিনরবিযা ষ্টেনমে সভসঁ দচ্ছিন আ হ্নকব ঘব উঁতবরবিযা ষ্টেনমে সভসঁ উঁত্তব ছৈন।
চবিত্তব কাকা দনাপবচৌকপব কম্মন ওঠ়া ক২ বৈঁসন বষ্টেথ। হম দনানক নিচ্চেসঁকহনযৈন–
"কাকা গোড় নগৈ ছী।"
কাকা র্জনা–
"নীকে বহহ। খার্হ–খার্হ। কেতএ হেবাএন ছেনহ হেন। এক–ডেঠ় মাসক রাদ তোবাসঁ ভেঁষ্ট ভেন হেন।"
কহনযৈন–
"কী কহর্ কাকা, এক্কাবত্তী ফ্বসত নগ ভেষ্টৈ ছন। খহাঁ তঁ র্ন্মিতে ছিঐ জে কিসানক জিনগী কেহেন হোগ ছগ। কান্হি গহ্মক পহিন পষ্টৌনী সমাপ্ত কেনৌং হেন। গহ্মে পষ্টরৈঁতকান ফোচাগ কহনক জে কাকা রেঁমাব ভ২ গেনা হেন। র্ন্মূ তখনেসঁ খহাঁক ভেঁষ্ট কবৈনে মন কছমছ কবৈ ছগ। স্বতি উঁঠি ক২ এমহবে রিদা ভ২ গেনৌং।"
কাকা র্জনা–
"হঁ, তেতেক নে ষ্টৈশন ভ২ গেন খছি জে র্ঁনড পেসব র্ঠ়া গেন। খাঠম দিন ডাক্ষ্টব বমেশ জঁচনে বহএ। কহনক জে নীচনকা সাএ আ উঁপবকা একসাএ সাঠি ভ২ গেন খছি। দরাগ খাগ ছী। কান্হি

जँचबैलौं तँ कहलक आबि ठीक अछि। तैयो परहेजसँ रहने कहलक हेन। ठीक रहितो ऐ बेमारीमे दबाइ सभ दिन चलितै रहत सेहो कहलक। ठंढासँ बँचि कऽ रहने कहलक हेन। भात आ नोन कम खाइले कहलक हेन।"

हम सभ गप करिते रही तइमे चरित्तर कक्काक पोती दूटा प्लेटमे चारि-चारिटा नमकीन बिस्कुट आ दूटा कपमे चाह दऽ गेल।

काका पुछलैन-

"पानियोँ पीबह ?"

कहलयैन-

"हँ काका, पीब।"

काका पोतीकेँ कहलखिन-

"गइ बीना एकलोटा पानि आ एकटा गिलास लेने आ।"

बीना एक लोटा जल आ एकटा गिलास राखि गेल। हम बिस्कुट खा जल पीब चाहक चुस्की लेबए लगलौं। चाहो पीबी आ कक्काकसँ गपो करी। हम पुछलयैन-

"काका, ऐबेर गहूमक खेतीक केते केने छी ?"

तैपर काका जबाब देलैन-

"एक्को धुर नहि।"

कक्काक गप्पक हमरा कोनो अर्थे ने लगल। हम छगुन्तामे पड़ि गेलौं। सोचए लगलौं- काका जीवनी किसान छैथ। चारि-पाँच बिगहामे सभ साल गहूमक खेती करै छैथ। फेर एना किए बजला ! पचीसे नवम्बरकेँ विमल चौकपर भेटैल रहए तँ कहने छल जे आइए गहूमक बाउग समाप्त केलौं। तैपर हम पुछलौं रहिऐ जे केतेक खेतमे गहूम बाउग केलह अछि। तैपर विमल कहने रहए पाँच

রিগহামে। তৈপব হম কহনে বহিঐ–রঁড় ী খগতা গহ্ম খেতী মাবি নেনহ। তৈপব রিমন রাঁজন বহএ–বৌ মীত পাঁচো রিগহা খেতমে ধ্রান্তি ধান বোপনে বহী। নাবেপব কৈরা নেনৌं। ফাবরনা ধ্রেক্টবসঁ এক দিন পাঁচো ররিগহা খেতকেঁএক সমাব জোতরানেনৌं খা পাঁচ দিন বৌদ নগনা রাঁদ ছঠম দিন খাদ খা রীখা ছীটৈরা কহ বোটারেটবসঁ এক চাস কবা দেনৌं। খারঁ কী কোনো হব–রঁবদসঁ খেতী হোগএ জে রেঁসী সময নগাত।

হম কহনে বহিঐ– হঁ সে তঁ ঠীকে কহৈ ছীহী। তোব খেতো সড়কে কাতমেছৌ, তঁএ ধ্রেক্টব জাগক স্বরিধা ছৌ খা ছহ–সাত রিগহা খেতো একেঠাম ছৌ।

রিমন কহনে বহএ– হঁ সে তঁ খছিএ। একেটা কমী খছি। রৌবিংগ নগ খছি। কী কবরৈঁ তীন–তীন ঠাম নেখব জাঁচ কবরৌনিঐ হ্মদা 250–300 ফীটসঁ কমপব নেখবে নে ভেটৈ ছগ।

হম কহনে বহিঐ– তোহব খেত তঁ রিহ্নো ধাবসঁ পটি জাগ ছৌ। রৌবিংগক খগতো তঁ নহিযেঁ ছৌ।

রিমন কহনে বহএ– হঁ সে তঁ পটি জাগএ।

হমবা সোচমে ড্মন দেখ চবিত্তব কাকা ধৈকনৈথ–

"কী সোচএ নগনহক।"

কহনযৈন–

"কাকা হমবা তঁ খহাঁ গপক কোনো খর্থে নে নাগন। 25 নরম্রঁবকেঁ রিমন ভায কহনে ছনা জে খাগএ পাঁচ রিগহা গহ্ম রাঁড়ংগ কহ নিচেন ভেনৌं হেন। ও কিএ ঝূঠ রাঁজন ? "

তৈপব কাকা রঁজনা–

"নে রিমনে ঝূঠ রাঁজন খা নে হমহী গনত কহৈ ছিখহ।"

कक्काक बात स्वनि हम थाबो ओम्रवीमे पड़ि गेलौं। गपक कोनो भाँजे ने लागए। कहलयैन-

“काका, थहाँ की कहै छिऐ से तँ हमबा भाँजे ने लगैए।”

काका समम्रबैत बजला-

“स्वनह, गहुम ठीके पाँचरिगहामे बाउँग केने छी। ओहो 25 नरम्रबरकेँ। तोबा तँ बुम्रने छह जे गहुमक फसिलमे बाउँग केनाक बीसम दिनसँ लऽ कऽ पच्चीसम दिन धवि पहिल पटौनी कऽ देबाक चाही। लै तँ गहुमक गाछमे बृद्धि लै होएत छएत।”

म्रड़ी डोलबैत कहलयैन-

“हँ, से तँ ठीके। नहि तँ थाखिबी पच्चीसम दिन धवि पहिल पानि देब थनिवार्य थछि।”

काका बिच्चेमे बजला-

“ठीके कहलक। थाब तोंही कहह जे हमबा गहुम बाउँग केना पैंतीस दिन भऽ गेल हेल था थखन धवि पटैरल लै भेल। भेल एक्को धूव गहुम बाउँग केनाएत? बुम्रह जे हाथो तवक गेल था नाटै तवक गेल।”

हम म्रड़ी डोलबैत बजलौं-

“से तँ ठीके कहै छिऐ। जँ गहुमक फसिलमे पटैरल लै केलिऐ तब तँ सभ खर्चा था मेहनत पानिमे चलि गेल। म्रदा एला भेल किए?”

तैपवकाका बजला-

“सभ सान बहुल नदीसँ गहुमक पटैरल भऽ जाएत छल। एमकी थगते बहुल धाव स्वखि गेल।”

हम पुछलयैन-

“एला किए भेल? एतेक थगता धाव किए स्वखि गेल।”

काका रॅजना–
“स्वनै ছিএ় গোঠ নবহিযা নগ এন.এচ. 104মে প্বন রঁনি বহন ছৈ, তঁএ প্বনক ঠিকেদাব ধাবকেঁ নবহিযাসঁ এক কিনোমীটব ডঁত্তব রঁান্হি দেনক। তঁএ পানি এনাগ রঁন্ন ভ২ গেন আ ধাব স্বখিগেন।”
হমবা চবিত্তব কক্কাক র্নড পেসবক কাবণক ভাঁজ নাগি গেন। সমযপব গহ্ম নৈ পটৈনাসঁ কক্কাক র্নড পেসব রঁঠ়া গেন বহৈন।
হম খড় া হোগত রঁজনৌं–
“কাকা,জাগ ছী। রঁষ্টু কাজ খষ্টি।”
ঔ কহৈত হম রিদা ভ২ গেনৌं।

বরীন্দ্র নাবাযণ মিশ্রে

যূবোপ যাত্রা

ভাবত সবকাবক প্রশিক্ষণ কার্যক্রমক খনুসাব ২৩ গোটেকেঁ এক-সংগ যবোপক পাঁচ দেশ ঘ্মবাঁক কার্যক্রম ছন। সভ গোটে সবকাবক প্রথম শ্রেণীক খধিকাবী ছনা। সভ নেহৃত্র একটা মহিলা খধিকাবীক হাথমে ছন। সভমে বেঁকতীমে রিদেশ দেখবাঁক-ঘ্মবাঁক খা বহবাঁক খরসবসঁ মনমে খদ্ভুত প্রসন্নতা ছন। বহবৌ কিএ নে কবত যবোপক দেশ ছী কিনে।
সভ কিযো খপন-খপন কাগজ-পত্তব সবিযাবৈমে ননগৌঁ। পাসপোর্ট সবকাবী বঁনন। রীজা কার্যনিযক তবফসঁ বঁনি গেন। টীকট সবকাব দেনক, তখন কবকে কী বহণ। বঁস কপড়া-নত্তা সবিযাউঁ, কিছু পাগ বেঁসী কহ বখি সকী তঁ বাখি নিঅ খা রিদা হোউ। ওনা, কিছু যূবোডানব সবকাবক তবফসঁ জেবঁ খর্চক হেত্ত সেহো দেন গেন।
ফ্রাংসক বাজধানী ‘পেবিস’ নৌটবাঁকান বস্তামে ছন। সভকেঁ গচ্ছা ভেনৈ জে কনিকো-মনিকো ওকবো দেখ সকী তঁ দেখ নী। সে প্রযাসক বাঁদ সম্ভব ভেনণ। নৌটৈকোনক কার্যক্রমমে দিন ভবি পেবিস ভ্রমণ শামিন কএন গেন। পৈঁতীস খাদমীক হৃজুম একঠামসঁ রিদেশ রিদা ছন। একব খানন্দ সোচন জাএ সকৈত খছি।
যূবোপ ভ্রমণক উঁপবোক্ত কার্যক্রম খসনমে প্রশিক্ষণক

খংগ ছন। খগস্ত ২০০৯ মে দূ সপ্তাহক হেত্তু কেতেকো দিনসঁ তৈযাবী চনি বহল ছন। রিদেশ যাত্রাক দৌবান কী কবক নহি খছি, খা কী কবক খছি তেকব সরিস্তাব চর্চা ভেন। কোনো এহেন কাজ নহি কবৰাক ছেনৈ জগসঁ দেশক গবিমাপব রঁষ্ঠা নগগ।

খাঠ রঁজৈত-রঁজৈত সভ কিযো গন্দিবা গাঁধী খন্তবষ্ট্রীয হরাগ খড্ডাপব পহুঁচ গেন বহী। সরঁহক জেরীমে খপন-খপন টৌকট, পাসপোর্ট খাদি জৰুবী কাগজাত ছন। বাতিক ২ রঁজে কবীরঁ হরাগ জহাজক উঁড় ান ছন।

কিছ গোর্টেকেঁ হ্মম্রঁগসঁ খাগূক জহাজ নেরাঁক বহৈন তঁএ ও সভ খনগ পহিনহি হ্মম্রঁগ চন গেন বহৈথ। হম দিন্নীসঁ সীধা ফ্রেকফর্ট জাগরঁনা হরাগ জহাজমে জাগরঁনা সমূহক সংগে বহী। দিন্নী হরাগ খড্ডাপব এক-এক-কে সভ সহযাত্রী সভ জমা ভহ গেনৌ। স্ববক্ষা জাঁচক রাঁদ হম সভ খন্দব গমীগ্রেশন কাউন্টবপব ঠপ্পা নগেনৌ। সভকেঁ সংগমে কোনো প্রতিরঁন্ধিত সামান নহি নহ জেরাঁক হিদাযত পহিনহি দহ দেন গেন বহগ। তঁএ কোনো পবেশানী নহি ভেন। কিছ কানমে রৌডীগ শৃৰু ভহ গেন খা হম সভ এক-এক-কে রেঁবা-রেঁবী সভ কিযো হরাগ জহাজমে রৈঁস গেনৌ।

হমবা নোকনিক প্রশিক্ষণ স্নোরেনিযাঁ ন্বরিযানা স্থিত খাগ.সী.পী.গু.(Interational centre for public Enterprises) ছন। একব স্থাপনা ২৪ খপ্রৈন ১৯৭৪ গু.মে তত্কানীন যূগোস্নারীযা সবকাব দ্বাবা ভেন।

ভাবত, নেপান, শ্রীনংকা সহিত পনবহটা খাব দেশ সভ

एकर सदस्य छैथ। ऐ संस्थाक विकास यात्रामे भारतक गम्भीर योगदान अछि। वर्तमानमे आइ.सी.पी.ई. दुनियाँ भरिक लोक हेतु विभिन्न प्रकारक विषय, खास कऽ आर्थिक विषयपर चर्चाक सघन माध्यम अछि। ऐ संस्थाक स्थापनामे संयुक्त राष्ट्र संघक नाओं (Non Aligned Movement) क बहुत योगदान अछि। भारतक श्री सी सुब्रमन्यम एवम् श्री जी पार्थ सारथी बहुत दिन धरि एकर नायक मार्ग दर्शक रहला। यूगोस्लाविया क विभाजनक बाद १९९२ ई.मे ऐ संस्थाक देख-रेख स्लोवेनियाँ सरकारक अधीन आबि गेल। ऐ संस्थाक प्रशासकीय प्रमुख डायरेक्टर जेनरल होइत छैथ जे संस्थाक एसेम्बली द्वारा चारि वर्षक हेतु चुनल जाइ छैथ। संप्रति डॉ. आनन्द एल अस्थाना ६ अप्रील २०१३ सँ चारि सालक हेतु ऐ संस्थाक डायरेक्टर जेनरलक पदपर छैथ।

दिल्लीसँ हवाइ जहाज लुफ्तहंसा सँ सोझे जर्मनीक फ्रेंकफर्ट हवाइ अड्डापर उतरल। सूर्योदय भऽ गेल छल। म्यूनिखसँ अबैबला हमर संगी सभ सेहो ओतहि आबि कऽ हमरा लोकनिक प्रतीक्षा करैत छला। ओइमे एक गोटेक सामानमे दारूक बोतल रहैन जे ओ म्यूनिख हवाइ अड्डापर कीनने रहैथ। फ्रेंकफर्टमे ओ पकड़ल गेला आ हुनका बहुत परेशानी भेलैन। हुनका कहल गेल जे या तँ पीबि लिअ, या केकरो दऽ दियौ वा फेक दियौ। संगे आगू नहि लऽ जा सकै छी। पता नहि, ओ तेकर की समाधान केलैन। फ्रेंकफर्ट दुनियाँक पहिल हवाइ अड्डा थिक। १६ नवम्बर १९०९ ई.मे भेल। जर्मनीक ई व्यस्तम हवाइ अड्डा अछि। सन् २००९ मे पाँच करोड़ ९ लाख ३२ हजार

+४० यात्री ऐठामसँ ग्वजबन। फ्रैकफर्टकि टर्मीनन १A पव हमबा नोकनि स्नोरेनियाँक (Laj ubl j ana) हेत्त छोट सन हवाग जहाज पकड़नौं। घन्टा भविमे ओ यात्रा संपन्न भेन। बस्तामे सभ तवहक जनखे सेहो देन गेन।

यात्रासँ पूर्व हमबा सबहक एकटा संगी मास्त्वदर्शन कबैत निम्ननिखित पहन्वपव धियान बखबाक पवामर्श देनैन। (ओ केतेको बेव विदेश गेन बहथ आ विदेशमे २ सान काजो केने बहथ)

१. हैण्ड बैगेजमे एक सेट कपड़ा बाखी ताकि जँ चेकओन बैगेज देबीसँ पहुँचन तँ काज औत।

२. चेकओन बैगपव अपन नाओं, गन्तव्य स्थानक पता सहित फोन नम्बव निखन जाए। ओग बैगमे अपन भिजिटिंग कार्ड बाखन जाए।

३. पासपोर्ट, हवाग जहाजक टिक, विदेशी मुद्रा अपना संगे सुवक्षित स्थानपव बाखन जाए।

४. उँपवोक्त जरूवी कागजातक तीन फोटो प्रति बैगमे अनग-अनग स्थानपव बाखन जाए।

५. नित्यप्रति प्रयोगक जरूवी दबाग अपना संगे बाखू।

६. होटन आदिमे अपन सामानपव धियान बाखू, ताकि ओ चोवि ने भऽ जाए।

७. विदेशमे हमेशा दूतावास अधिकक सम्पर्कमे बहू ताकि जरूवी भेनापव मदैत भऽ सकए।

+. विदेशमे कीनन गेन सामानक बसीद संगे बाखू, एमीग्रेसन काउँन्टवपव तेकव काज पड़ि सकैत अछि।

९.		अपना संगे छाता, हल्का ऊनी स्वेटर, आ कोट राखू।

उपरोक्त प्रशिक्षण ९ अगस्तसँ २३ अगस्त २००९क दौरान सम्पन्न भेलैक रहए। कार्यक्रम प्रारम्भसँ पूर्वहि हमरा लोकनिकेँ संस्थापनक डायरेक्टर जेनरलक तरफसँ रमेन भेटल जएमे संस्थानक बारेमे प्रारम्भिक जानकारीक अलावा प्रशिक्षण कार्यक्रमक छल। दैनिक कार्यक्रम छल। तहिक अनुसार माने कार्यक्रम दौरान कोनो काजक हेतु श्री अश्विन श्रेष्ठ एवम् श्री उमेश जेरवसँ सम्पर्क करबाक छल।

९ अगस्त २००९ क हरियाना हवाइ अड्डापर हमरा लोकनिक स्वागत हेतुश्री श्रेष्ठजी (जे नेपाली मूलक छला एवम् सनोरिनिवासीमे रहि गेल रहैथ) आएल रहैथ। दूटा नमगर-नमगर रसमे चढ़ि हमरा लोकनि संस्थानक हेतु विदा भेलौं। आधा घन्टामे हम सभ संस्थान पहुँचलौं जेतए हमरा लोकनिक स्वागत डॉ. स्टेफन रोगडन सनेज, डायरेक्टर जेनरल केलाह। सभ गोटेकेँ होस्टेल रूमक रूंजी देल गेल। प्रत्येक कोठरीमे दू गोटेक जगह छलेए। मात्र एक्कटा रूप छलै जएमे एसगरे हमर एकटा संगी रहला।

कार्यक्रमक समन्वयक (महिला अधिकारी) केँ सेहो रूबाक कोठरी देल गेलैन। तेकर पछाएत हमरा लोकनिकेँ चाइनीज रेस्टोरेन्ट- साँग हाए, हरियानामे दिनक भोजन करौल गेल।

छात्रावास साफ-स्वथरा छल। कोठरी सभमे ए.सी. नहि रहै कारण ओगठाम ओतेक गर्मी नहि पड़ैत अछि। सभ जरूरी समान ओए कोठरीमे स्वबन्द छल।

সংস্থানক ভূতনপব বরীন্দ্রনাথ টৈগোব হ◌ॅনমে নিহ সাঠ◌় সাতসঁ খাঠ ৰঁজেক ৰীচমে জনখৈ দেন জাগত ছন। জে তেতেক জূশে পীৰঁএ চাহৈথ সে ভেটৈন। ভাবতীয শাকাহাবী ভোজন একটা গুজবাতী ঠেকেদাব দ্বাবা দেন জাগত ছন। নগৈত ছন জেনা খপনে দেশিমে খা বহন ছী। ওহী হ◌ॅনমে বোজানা বাত্রি ভোজনক ৰেঁরস্থা সেহো বহৈত ছন। এরম্ দিন্বকা ভোজনা খান-খান ঠাম।
সংস্থানক ত্র্রাব হ◌ॅনমে প্রশিক্ষণ ভাষণ হোগত ছন। সমযসঁ সভ প্রশিক্ষণার্থী এরম্ র্যাখ্যাতা নোকনি উঁপস্থিত ভ২ জাগত ছনা। চাহ এরম্ কৌফীক হেত্তু দূ ৰেঁব খরকাশি হোগত ছন। চাহ/কৌফীক খনারা ভবি পোখ তবহ-তবহ কেব রিস্কুটৈক ৰেঁরস্থা সেহো ছন।
১০ খগস্ত ২০১৬ক সংস্থানক ডী.জী. দ্বাবা স্রাগত ভাষণক ৰাঁদ স্ফোরেনিযাঁমে ভাবতীয বাজদূত ড◌ॉ. ভী.এস. শিংষদ্রি দ্বাবা ভাবত স্লারেনিযাঁ সম্ৰঁন্ধপব সংক্ষিপ্ত চর্চা কএন গেন। তদ্দ্পবান্ত স্নোরেনিযাঁক রিদেশি মংত্রানযমে ডী.জী. শ্রীএন্ড্রেজ রেন্ডেজ দ্বাবা স্নোরেনিযাঁ এরম্ খর্থ সংকট রিষযপব ভাষণ ভেন। ভোজনোপবান্ত প্রা. জোজ গ্রিকব দ্বাবা Innovative Cron Border i-Resion Development রিষযপব ভাষণ ভেন।
বাতিমে স্রাগত এরম্ বাত্রি ভোজনক কার্যক্রমক ৰাঁদ সভ গোটে রিশ্রাম কেনৌं। ভোবে উঁঠি হম সভ খাসপাসক জগহমে টহনএ নিকননৌं। খকাস স্রচ্ছ ছন। রাযমণ্ডনমে কেতৌं প্রদূষণ নহি। খকাসক তাবা সভ চকমক দেখন জা সকৈত ছন। হরামে জে

তাজগী ছল ওকর অন্নভর শের্দসঁ নহি কএল জা সকৈত অছি। মুদা ওত্তী পার্কমে একটা ভিখমংগা সন রেকতীকেঁ প্ৰবান–ধ্বান ওঠ়না ওঠ়নে সূতল দেখলিঐ। কহরী ছৈ জে গেলৌং নেপাল, কপার গেল সংগে.. !
স্লোরেনিযাঁ রহ্ত ছোট সন দেশ অছি মুদা আর্থিক দৃষ্টিমে উঁন্নত দেশমে অরৈত অছি। ওা দেশ যূরোপিযন যূনিযনক হিস্সা অছি এরম্ ওগঠামক মুদ্রা যূরোডানর অছি। সভ কিছুক অছৈতো ওত্তী অভাগল লোক পার্কমে অনাথ জকাঁ সূতল দেখাএল, সে দেখ আশ্চর্যমে পড়ি গেলৌং।
১১ সঁ সোনহ অগস্ত ২০১৬ ওা.ক রীচ স্লোরেনিযাসঁ রাহর রিযানা, ম্যানিস্ক, মেনিস জেরাক কার্যক্রম ছল। সমস্ত যাত্রামে শ্রী অশ্বিন শ্রেষ্ঠজী হমরা লোকনিক সংগে বহথ। হ্নকা সংগে একটা গাওড ছল এরম্ গাড়ীক ড্রাইরর বহএ জে অপনা–আপমে মনোরংজক ছল এরম্ রহ্ত বাস জানকারী দৈত বহ ছল।
৯ অগস্তক সাযংকাল হমরা লোকনি সীটী সেন্টর ঘ্মৈনে গেলৌং। সড়কপর কাতে–কাতে চলৈমে অদ্ভুত আনন্দ আরি বহল ছল। সড়কক কাতে–কাতে সাওকিল চলেরাক হেতু অলগ পাঁতি ছল। ট্রৈফিক কন্ট্রোল সিস্টমমে এহেন রেরস্থা ছল জে পদযাত্রী সড়ক পার কররাক সূচনা খীচ দরা কহ দএ সকৈত ছল। অলগ জাওরনা লোক সভ হমরা লোকনিক সংগ রহ্ত নীক রেরহার করৈ ছলা।
ট্রৈফিক কন্ট্রোলমে সেন্সর নাগল ছেলগ। জগ কার সভমে অন্নমতিক চীপ ছল, তেকরা চেক প্ৰাওন্টপর আরিতে বস্তা খ্জি জাওত ছল। শেষ লোককেঁ অপন কাগজাত দেখরএ পড়ৈত ছল। তেকর রাদে অহাঁক

গাড়ী খাগূ রঁঠ়ি সকৈত খছি। জঁ সড়কপব যাতাযাত নিযমক উঁল্লংঘন করৈত পকড়ন জাএরঁ তঁ ত্তবন্ত সাযবন রঁজি উঁঠৈত ছন খা ওগসঁ উঁরবক হেত্ত ভাবী জ্র্মনা ৩০ যূরোডানব খদা কবএ পড়ৈত ছন। সড়কক কাতমে কিঁরা কোনো পার্কমে নঘ্শঁকা কবরঁ রিনক্ষন মনা ছন। এমহব–ওমহব জাগত কান পবিচয পত্র নষ্টকৌনে বহৈত ছেনৌঁ জগসঁ খসানীসঁ পহিচান ভ২ সকএ। স্নোরেনিযাঁক সবকাবমে রিষয রস্তুকেঁ রিশেষত্ত সভকেঁ মংত্রী, সচির রঁনৌন জাগত খছি। সবকাব রঁদননাপব ও সভ খপন প্ববনা কাজপব খাপস নৌষ্ট জাগত ছৈথ। যূরোপিযন প্বনিযনক সংভারী সভ বাষ্ট্রেমে একে রিঁন্দ্পব টৈক্স নেরাঁক পবম্পবা খছি। সংসদক দূ সদন খছি। বাষ্ট্রপতি, মংত্রীক খনারাঁ নগবপানিকা হোগত খছি। ওগঠাম বাজ্য নহি খছি। শহবমে পীরঁক পানিক খাপূর্তিক উঁত্তম রেঁরস্থা খছি। পদ যাত্রীক রঁহ্ত সম্মান কএন জাগত ছন। যদি কাবসঁ চনৈত রেঁকতী কোনো পদ যাত্রীকেঁ দেখৈথ তঁ ত্তবন্ত গাড়ী বোকি ক২ সড়ক পাব কবরাঁক খাগ্রহ কবৈথ।

১১ খগস্ত ২০০৯ গ্রা.ক প্রাত: ৬ রঁজে রঁসসঁ সভ গোষ্টে খাস্ট্রীযাক বাজধানী রিযানাক হেত্ত প্রস্থান কেনৌঁ। সভ গোষ্টকে খাপসী সহমতিসঁ ওগ রিদেশী কার্যক্রমক হম ঋনিষ্টব বহী। সভসঁ পহিনে তৈযাব ভ২ খাগূ খারিঁ ক২ খাব নোক সভকেঁ শীঘ্র চনরাঁক হেত্ত প্রেবিত কবী। সমযক প্রতি নিষ্ঠা ওগঠাম রঁহ্ত খারশ্যক ছন, খন্যথা নোক হঁসীক পাত্র ভ২ জাগত ছন।

রিযানা খাস্ট্রীযাক বাজধানী থিক। একব খরাদী ১.৮ কবোড় খছি। রর্নিনক রাঁদ রিশ্বমে সভসঁ খধিক জর্মন

भारी लोक एहिठाम बसै छैथ। आस्ट्रेलियाक पूर्वी भागमे स्थित विएना अनेको अन्तर्राष्ट्रीय संस्थाक मुख्यालय अछि। २००१ ई.मे युनेस्को एकरा विश्व धरोहर घोषित केलक।
विएनाकेँ संगीतक नगर सेहो कहल जाइत अछि। विश्व प्रसिद्ध मनोवैज्ञानिक- फ्रायड ओहीठाम जन्मल छला। विएना दुनियाँमे उँच्च जीवन स्तरक हेतु प्रसिद्ध अछि।
२००३ ई.क एक अध्ययनक अनुसार दुनियाँक सर्वोत्कृष्ट बसै जोगर शहरमे एकर नाओं आएल छल। अमेरिकाक सैन फ्रैंसिस्को एवम् कनाडाक वानकोभेर ऐ रैंकरक आन शहर सभमे अछि। प्रति वर्ष ३.१ करोड़ पर्यटक ऐ शहरमे भ्रमण हेतु अबैत बसै छैथ।
सायंकाल ३ बजे आस्ट्रेलियामे भारतीय राजदूत श्री सौरभ कुमारसँ दूतावासमे हमरा लोकनिक भेँट भेल। सभ गोटेसँ परिचयक बाद जलखैक व्यवस्था रहए। विएनाक बारेमे आवश्यक जानकारी सेहो हुनका माध्यमसँ भेलरै।
भारत एवम् आस्ट्रेलियाक पारस्परिक सम्बन्धक चर्चा करैत ओ स्पष्ट केलैन जे २००० भारतीय ओइ देशमे बसि रहल छैथ। भारत भ्रमण हेतु वीजा देबामे कोनो देरी नहि होइत छल ओ अधिकांश लोककेँ ओही दिन वीजा भेटि जाइत छल।
राजदूत महोदय हमरा लोकनि द्वारा पूछल गेल केतेको जिज्ञासाक उत्तर दैत रहला। दूतावासक बाद हमरा लोकनि नगर भ्रमण हेतु विदा भेलौं। ओइ क्रममे प्रवना महल देखलौं जेतए-सँ ६०० साल तक ओइ देशक शासन भेल छल।

প্রধানমংত্রী আবাস এবম্ সংসদ ভবনকেঁ একদম সমীপসঁ হম সভ দেখলৌঁ আ সুরক্ষাকেঁ জে তাম-ঝাম অপনা দেশমে অছি, সে ওতএ কেতৌ নহি বুঝাএল। শহর একদম স্বচ্ছ, মনোরম। লোকক আবাদী বহুত কম। রস্তামে তঁ মুশ্কিলসঁ কিয়ো দেখাইত। খেত সভ হরিঅর কংচন। বীচ-বীচমে কেতৌ-কেতৌ গাম সভ, জেনা ছোট-ছোট মুদা পক্কাক ঘর সভ দর্শনীয় দৃশ্য উৎপন্ন করৈত ছল। সভ ঘরপর সৌর ঊর্জাক উৎপাদনক ব্যবস্থা ছল। রস্তা ভরি পবনচক্কী দ্বারা বিদ্যুত ঊর্জা উৎপাদনক ব্যবস্থা দেখাএল। যত্র-তত্র দ্বিতীয় বিশ্ব যুদ্ধক স্মৃতি অবশেষ ভবন ছল।
সড়কপর ২৩টা ভারতীয় হুজুম জখন চলৈত ছল তঁ অভূতপূর্ব দৃশ্য ভঽ জাইত ছল। দেশক প্রায়: সভ রাজ্যক লোক হমরা সবহক সংগে ছলা। অহিনা সড়কপর চলৈতকাল বিয়ানাক ফুট-পাথপর একটা পংজাবী দোকান কেলে ছলা। হমরা সভকেঁ হিন্দীমে গপ করৈত সুনি বহুত প্রসন্ন ভেলা। গপ-সপ্পক ক্রমমে অপন পরেশানী সভ ব্যক্ত করৈত রহলা।
সম্পূর্ণ যূরোপ এক দোসরসঁ জুড়ল অছি। সড়কক মাধ্যমসঁ পূরা যূরোপ ঘুমি সকৈত ছী। মল্টীপাল ইন্ট্রী বীজা ভেটৈত ছই। জহিনা অপনা দেশমে এক রাজ্যসঁ দোসর রাজ্য জাই ছী তহিনা ওতএ এক দেশসঁ দোসর দেশ ঘুমি সকৈ ছী। দূরগামী বস সভক ড্রাইবরকেঁ দূটা যাত্রাক বীচমে আধা ঘন্টাক কানূনী বিশ্রাম দেল জাইত ছই।
আসপাসক ঘর সভমে ফলক বগীচা ছল। নিচ্চাঁমে ফল সভক পথার বহৈত ছল। সড়কক কাতে-কাতে হম সভ চলী তঁ লোক সভ আশ্চর্যচকিত ভঽ দেখৈত

बहै छल। किछो-किछो कहैत जे ओ गण्डियाकेँ जनैत अछि किंवा गण्डिया गेलो अछि। मुदा सबहक मुखमण्डलपर एकटा सत्कारक भाव देखैत छल जेकरा विसरब असम्भव... ।

१२ अगस्त २००९क हमरा लोकनिक परिचय पड़ ाव छल– यूनीडो (United Nations in Destrial Developemant Organization) संयुक्त राष्ट्रसंघक अधीन यूनीडो अन्तर्राष्ट्रीय स्तरपर गरीबी निवारण हेतु औद्योगिकरणक विकास हेतु कार्यरत् अछि। जनवरी २०१७ तक भारत सहित १६+ देश ऐ संस्थाक सदस्य छैथ। संस्थाक निदेशक द्वारा प्रस्तुतिकरणक क्रममे मूलत: निम्नलिखित विषय उभरल–

१. वर्तमान परिवेशमे सरकार सबहक महत्व घटल अछि कारण बाजार आधारित नीति स्वयंमे अपूर्ण अछि।

२. यूनिडो सदस्य देश सभकेँ उत्साहित कए सकैत अछि मुदा असल काज तँ देश सभकेँ स्वयं करक हएत।

३. वायुमण्डल परिवर्तनक खेती-बाड़ ीपर जबरदस्त प्रभाव अछि।

४. ऊर्जा उत्पादनक ताधैर महत्व नहि हएत जाधैर एकर सक्षम उपयोग नहि हएत।

५. भारतमे अफ्रिकोसँ कम प्रति व्यक्ती उपलब्ध अछि। भारतक प्रगति हेतु ऊर्जा उत्पादन ओ उपलब्धिमे वृद्धि आवश्यक अछि।

६. गरीबी ओ ऊर्जामे अन्योन्याश्रय सम्बन्ध अछि।

७. प्रत्येक घरमे सौर ऊर्जा लगौल जाए।

৮. কার্যনিয এরম্ দোকানক কার্যরধি ঘণ্টা কঽ
ঊর্জা ব্যযকেঁ সীমিত কএল জাএ।
৯. ভাবতক কিছু বাজ্য জেনা মহাবাষ্ট্র,
গুজবাত আন সাত বাজ্যসঁ বেঁহতব কঽ বহন অছি।
১১ অগস্তক দিনুকা ভোজন একটা ভাবতীয
ভোজনানযমে ছন। ওকব সংচানক একটা ভাবতীয
হরক ছনা জে ওগঠাম হোটন মৈনেজমেন্ট কবরাঁক
হেন্তু গেন বহথ আ পঢ়াঁগ পূবা কএ ভোজনানয
চনরএ নগনা। ও অপন প্রযাসমে পূর্ণ সফন ছনা।
হোটন খূব চনৈত ছন। উত্তম কোটিক ভাবতীয
ভোজনক বেঁরস্থা ছন। ফদা দোসব দিন একটা
চাগনীজ ভোজনানযমে খেনাগক বেঁরস্থা ছন।
শাকাহাবী নোকক সংখ্যা আধা-আধী ছন ওগমে ৬-৭
টা তঁ কঞ্চব শাকাহাবী ছনা।
..একটা হাঁড়ীমে ভাত বাখন বহগ। বৈবা কহনকৈ
জে আধা দিস তঁ অণ্ডা সহিত ভাত অছি আ আধা
বিনা অণ্ডাবঁনা।
ঞ বাঁত স্বনি কঽ হম আ হমব একটা দচ্ছিন ভাবতীয
মিত্র কড়া বিবোধ কএন, আখিব ঐ বাঁতক কোন গাবংটী
অছি জে এক হাঁড়ীমে বাখন দূ তবহক ভাত উনৈট
নহি গেন হএত আ ছূতিক তঁ বাঁতে ছোড়ূ।
হম সভ ৪-৬ গোটে ভোজনপব সঁ উঠি গেনৌং।
তৈপব আযোজনক নোকনিক আগ্রহ ভেন জে হম সভ
কমসঁ কম জূসে পীবঁ নী। ফদা বাঁদমে ওকব ভুগতান
নঽ কঽ বিবাঁদ ভঽ গেন জে ফশেকিনসঁ সমটন।
অসনমে শাকাহাবী নোকনিকেঁ সভটা কষ্ট বুঝা সিবায
ভাবতীয হোটন সভমে। দোসব ঠাম তঁ শাকাবীক সহী
মানে ঘাস-ফূস বুঝন জাগক। জঁ অহাঁ ছাঁতি সকবঁ

तँ श्रमेँ जानी। जय हो, शाकाहारी राँराँ...।
भोजनक मामलामे सभसँ नीक व्यवस्था सम्मेलनमे
छल। ओतहुका भोरक जलखै एवम् रात्रिक भोजन
ग्रैंड होटलसँ व्यवस्थित छल तँए अति रुचिकर
छल। ओत्तौ दिनुका भोजनक हेतु चारिटा
भोजनालयक व्यवस्था छल जेतए हमरा सभ शाकाहारी
प्राय: भूखले रहि जाइत छलौं। ऐ आशामे जे
राितमे सभ सधा लेबैक। राँहर खाएबेँ किंवा पानियोँ
पीबेँ बैंड् महग बहुत। एकटा कौफीक हेतु तीन
यूरोडालर याली भारतक लगभग २७० रुपैयाँ होइत
छल जे बैंड् महग बुझाइत छल।
जखन-कखनो कोनो बैसक वा सबकारी कार्यक्रम होइत
छल तँ पानि, चाह, कौफी, बिस्कुटैक व्यवस्था तँ बहिते
छल। नगर भ्रमणमे सेहो आयोजक द्वारा सीमित
मात्रामे पानिक बंन्द बोतल देल जाइक। ओतसँ बेसी
पीबेँ तँ कीनए पड़त। दाम-पुछू नहि। ठके सेर
भाजी, ठके सेर खाजा।
१२ अगस्त २००९क दुपहरियाक भोजनक बाद
आइ.ए.ई.ए. (International Atomic Energy
Agency) क निदेशक द्वारा भ्रमण छल। ओ भारतीय
छला। ओतहुका नौकरीसँ पहिने भारतीय प्रशासकीय
सेवाक अधिकारी रहैथ, आ तँए भारतीय परिस्थितिसँ
पूर्ण अवगत रहैथ। ओ तरह-तरहसँ नाभिकीय ऊर्जाक
रचनात्मक उपयोगक विषयपर अपन विचार रखैत ऐ
बातपर जोड़ दैत रहैथ जे दुनियाँमे जइ प्रकारसँ
ऊर्जाक प्रयोजन बढ़ि रहल अछि, तइमे नाभिकीय
ऊर्जाक रचनात्मक प्रयोग अनिवार्य भऽ गेल अछि।
तेतबेँ नहि, केतेको प्रकारक चिकित्सीय जाँच

এরম্ উঁপচাবমে সেহো একব উঁপযোগিতা মহত্রপূর্ণ খছি।
ভাষণক ৰাঁদ প্রশ্ন প্বছৰাঁক পবিপাটী ছল জগসঁ ৰঁঠ়ি যাঁ ৰাঁত গু ছল জে যূ.এন.ও.ক সংস্থামে বহিতো ও ভাবতীয হিতক প্রতি ৰঁহুত সংরেদনশীন বহৈথ।
খাগ.এ.গু.এ.ক মূন উঁদ্দেশ্য শান্তি হেত্তু খাবারিক শক্তিক প্রযোগ থিক। একব স্থাপনা সংযক্ত বাষ্ট্র সংঘক স্বাযত্র সংস্থাক ৰূপমে সন্ ১৯৫৭ গু.মে ভেন।
রিযানাক দর্শনীয স্থান সভমে মহত্রপূর্ণ খছি, হসরক্ম সাম্রাজ্যক বাজ মহন...।
১২৭৯ গু.সঁ নগাতাব কোনো-নে-কোনো বাজাক শাসন কেন্দ্র বহন গু মহন সংপ্রতি খাস্ট্রীযাক বাষ্ট্রপতিক সবকাবী খারাস খছি। ঐ মহনমে নানা প্রকাবক ম্যূজিযম কেব খনারা খারাসীয খপার্টমেন্ট সভ খছি।
বাজমহনক খন্দব সার্বজনিক পূজাক স্থান খছি জৈঠাম খাম জনতা খারি জা সকৈত খছি। বরি দিন-কে ওগঠাম সংগীত কার্যক্রম সেহো খাযোজিত কএন জাগত খছি। বাজমহনক খন্দব সীসী ম্যূজিযম খছি জে ৯ ৰঁজেসঁ সাযং ৫.৩০ ৰঁজে তক খাম জনতা হেত্তু খুনন বহৈত খছি। সীসী ম্যূজিযমক খন্দব অাঁডিযো টূবসঁ ৰঁহুত বাস জানকাবী ভেটৈত খছি। মহনক খন্দব প্ববনা খজানা এরম্ ওগমে বাখন বাজমুকুট ও বাজকীয রস্রা সভ দর্শনীয থিক।
১৩ খগস্ত ২০০৯ ক খাঠ ৰঁজে হম সভ রিযানাসঁ ম্যনিখ (জর্মনী) হেত্তু ৰঁস দ্বাবা প্রস্থান কেনৌঁ। নগভগ পাঁচ ম্যনিখ স্থিত ভাবতীয কাঁস্বনেট জেনবনক কার্যনিয পহুঁচনৌঁ। ওগপব হহবাগ তিবংগা ঝণ্ডা হটৈকিযেসঁ দেখা বহন ছন। খাপসী পবিচযক ৰাঁদ

কাংস্বনেষ্টে জেনবন মহোদয ভাবত-জর্মনীক আপসী সম্বৰ্ন্ধ এরম্ বর্তমান আর্থিক পবিরেশমে তেকব মহত্র এরম্ অনতবর্ষ্ট্রীয মহত্রপব সাবগর্ভিত ভাষণ দেনা। হ্নকব কহর্ব বহৈন জে জর্মনী সংগে ভাবতক প্বাচীন সম্বৰ্ন্ধ বহল অছি। জর্মনীমে সংস্কৃত অধ্যযন এরম্ অনুসন্ধানক অতি প্রাচীন ওতিহাস বহল অছি। দুনূ দেশকেঁ জনতাঁত্রিক শাসন পদ্ধতিক অনারা সাংস্কৃতিক এরম্ নৈতিক মূল্যমে অনুবূপতা অছি। সংগে ওহো কহল বহৈন জে ভাবতীয দ্বাবা জর্মনীমে কএল গেল নিরেশসঁ তুলনাত্মক দৃষ্টিযে অধিকব তব জর্মনকেঁ নৌকবী ভেষ্টল অছি রনস্পতি ভাবতমে জর্মন নিরেশ দ্বাবা কমতব ভাবতীযকেঁ জীরিকা ভেষ্টল অছি। ও অতিশয আগ্রহী এরং সবল সোভারক লোক ছলা।
কার্যক্রমক বাঁদ চাহ-পান চলল আহমবা লোকনি হোষ্টলমে বাত্রি রিশ্রামক হেতু চলি গেলৌঁ।
১৩-১৪ অগস্তক বাত্রিমে হম সভ ম্যুনিখমে বহলৌঁ। হোষ্টল আলোশান ছল। নানগৃহমে ছোট-সঁ-পৈঘ নাপক তবহ-তবহকেঁ তোলিযা বাখল ছল। কোঠবীমে মিনীরাব ছল। পীর্বৈর্বনা ঘবেমে বৈঁসল পীর্ব সকৈত ছল, ক্ষুদা সর্বহক পাগ জাযকান চ্কতা কবৈক পড়ৈত। ভোবক জলখৈক প্বন্ধ নহি দের্বক বহগ। জলখৈক জগহ রিশাল কায ছল আ ওগমে জলখৈক সামানক ভবমাব ছল। জে খাউঁ, জেতেক খাউঁ। ফল খাউঁ, ফলক বস পীর্বূ, অণ্ডা খাউঁ। ব্রেড সর্বহক তঁ তেতেক কিসিম বহৈ জেকব বর্ণন কঠিন অছি।
ম্যুনিখক হোষ্টল সর্বহক সাজ-সজ্জা রিযানাসঁ বেঁহতব বহগ। চাহক রিন্যাস সভমে ভাবতীয দার্জিলীগক চাহক প্বড়া যা সভ সেহো বহগ। লোক সভ স্বন্দব

নমগব ও স্মার্ট ছন। রঁড়কা-রঁড়কা মৌন সভমে রস্তুক ভবমাব ছন। জে চাহী নিখ, হ্মদা দাম ভাবতসঁ রেঁসিযে বহগ।
গনেক্ট্রোঁনিক সামান সরঁহক ভবমাব বহগ, হ্মদা মহগ। তখন কী নেন জাএ ? তবহ-তবহক চাঁকনেট সভ নেনক, সনেস হেত্ত।
ম্যনিখক রীযব হাঁনমে হজারো খাদমী একঠাম রৈঁস কহ দাব্ধ পীরৈঁত খছি। হমব কিছু সহযোগী সভ উঁত্স্বকতারস ওকবা দেখরাঁক হেত্ত বাতিমে গেনা হ্মদা নৌটনা পছাগত খহশোস করৈত বহথ জে রেঁকাবে গেনৌঁ। সম্পূর্ণ রাতাবণ দ্স্মন্ধসঁ ভবন ছন। হম খা হমব ব্ধমেট ওগ সমযকেঁ স্বতমো উঁপযোগ কহ প্রায: রেঁহতব নির্ণয নেনে বহী।
ম্যনিখমে সানমে একরেঁব রার্ষিক রীযব উঁত্সর খষ্ট্রেরবনস্ট হোগত খছি। প্রায: সিতম্রঁবক মধ্যসঁ শ্বব্ধ ভহ খক্টুরবক প্রথম সপ্তাহ তক চনৈত খছি। ঐমে দ্নিযাঁ ভবিসঁ ৬ করোড়সঁ খধিক নোক ভাগ নগ ছৈথ। রারেবিযন সংস্কৃতিক ঙা একটা মহত্রপূর্ণ খংগ খছি।
ঐ উঁত্সরমে তবহ-তবহ কেব খেন-ধ্প, নানা প্রকাবক ভোজনক খতিবিক্ত মনোবংজনক খনেকানেক রিকন্প স্বনভ বহত খছি।
১৪ খগস্ত ২০০৯ ঙা.ক প্রাত:কান ৯.৩০ রঁজেসঁ জর্মনীক চৈম্রঁব আঁফ কামর্স এণ্ড গন্ডস্ট্রী রযাবিযাক সভা গৃহমে সংস্থানক খধ্যক্ষ ভাষণ ছন।
উঁপরোক্ত সংস্থাকেঁ জর্মনীক ৩.৩০ কম্পনী সদস্য ছন। পেবিসক সী.সী.খাঙা.ক খাদ ঙা খপনা তবহক সংস্থানমে দোসব স্থানপব ছন। জর্মনীক একীকবণ এরং তেকব

प्रभावक विषयमे ऐ बैसावमे विस्तावसँ चर्चा भेल। पछ्छिमी जर्मनी अपेक्षाकृत अधिक समृद्ध अछि। पू. जर्मनीक आर्थिक स्थिति तखनो खास्ता-हाल छल। तँए एकीकरणक बाद पछ्छिमी जर्मनी दिस्वका लोक सभ एकीकरणसँ अप्रसन्नता व्यक्त कवैथ।
जर्मनीकेँ म्युनिखमे घुमैत हमवा लोकनि ओलम्पिक खेलक स्थान देखलौं। म्युनिखक टैक्नीकल म्युजियम देखलौं। ओतमे विद्युत उत्पादनक व्यवहाविक वर्णन छल। अलग-अलग तलपव नाना प्रकावक वस्तु सभ प्रदर्शनीक हेतु वाखल छल। वायुयान, वेल, जल-जहाज सहित अनेकानेक वस्तुक जर्मनीमे अविष्काव एवं प्रयोगक जानकावी लैत, देखैत चकविदवो लागि जागत छल। निश्चय ओ सभ केतेको क्षेत्रमे हमवा सभसँ बढ़ल आगू छला। भऽ सकैए जे लोक यूवोपक प्रति अनेकानेक धावणासँ पूर्वाग्रहित हो, पवन्तु हमवा केतौ वास्ता, होटैल, चौवँटियामे कोनो अभद्र नहि देखाएल। ओत तुलनामे तँ दिल्ली किंवा आसपासक पविस्थिति अतिशय चिंताजनक अछि।
ओतठामक लोक सभ कार्यक प्रति निष्ठावान एवं पविश्रमी छैथ। तेतबेँ नहि, व्यर्थक विवादसँ सेहो कोनो मतलबँ नहि। ओतेक दिनमे मात्र एक दिन वियानामे पुलिसक जत्था देखबामे आएल जे कोनो प्रदर्शनकेँ नियंत्रित कए वहल छल। अपना सभ ओतठाम जकाँ यत्र-तत्र सर्वत्र पुलिसिया हुजुम किंवा स्ववक्षाक तामझाम केतौ नहि देखबामे आएल।
आस्ट्रीयाक प्रधानमंत्रीक घव तक अपविचित लोक सभ बेवोक-टोकक चल जाएत छल। मंत्री सभ मेट्रोवेलसँ कार्यालय अबैत-जाएत छला।

ভোরে–ভোব কেতেকো কাযনিযমে নোক ভবন থা কার্যবত ভ২ জাগত ছনা। সাগকিন চনা ক২ র্যাযাম কবর্ব থাম র্বাত ছন। সাগকিনক হেত্তে সভঠাম খনগ বস্তা ছন। সভসঁ র্বেসী জে খাকর্ষক র্বাত ছন সে ঃা জে নোক সভমে র্যর্থক খহংকাব নহি ছন। সবন এরং সহজ ৰূপেঁ নোক র্বেরহাব কবৈত ছন জেকব খনমান দেখিএ ক২ ভ২ সকৈত খছি। ওগ সভ শিহবমে জনসংখ্যা কম খছি। তঁএ ওকবা র্যরস্থিত কবর্ব কিঁরা ওকবা নেন র্বেরস্থা কবর্ব খপেক্ষাঙ্গত খসান খছি। হ্মখ্য শিহবকেঁ জঁ ছোড়ি দী তঁ র্বীচক বস্তা সভমে হ্মশ্কিনসঁ নোক দেখাগত। হঁ! সপ্তাহাংতক দৃষ্টি খনগ বহৈত ছন।
শ্বকক বাতিমে রাস্তরমে মাছী জকাঁ নোক মন ভনাগত বহি ছন। শিনিক ভোরে নগৈত জেনা পূবা খরাদী শিহব ছোড়ি ক২ কেতৌ ভাগি বহন খছি। কিযো কাবসঁ,কিযো মিনী র্বসসঁ, কিযো কাবমে ট্রোনী নষ্টকৌনে নোকক হুজুম দেখাগত ছন। সপ্তাহাংত রিতাএর্ব হেত্তে কোনো ঝীন, কোনো বমণীয স্থান রা কোনো দোসব শিহব জা বহন ছন। ঝীনক খাসপাস নোক পষ্টৈষ্টৈন দেনে বৌদ সোঁখৈত বহি ছন। সহ্মদ্রমে খতি তীব্র গতিসঁ স্রচানিত নাহ সভসঁ নোক সভ জন ঞীড়া কবৈত দেখাগত। ওকব রেগ খা ওগমে সভ নোকক দুস্সাহস প্রশংসনীয ছন। গোবায নোক র্বড় মোটাএন দেখাগত ছন, সে দেখ দুখ ও খাশ্চর্য হোগত ছন, জে এতেক সম্পন্ন পবিরেশে বহিতো ঃা সভ শাবীবিক ৰূপসঁ খক্ষম জকাঁ বহর্বাক কাবণ কেতেকো স্বখসঁ র্বংচিত হএত।
যএহ সভ দেখৈত–স্বনৈত হমবা সর্বহক সময নিকৈন জাগত ছন।

১৩ খগস্তক স্রতংত্রতা দিরস সমাবোহক খরসবপব হমবা নোকনি প্বন: ভাবতীয কন্স্বনেষ্ট জেনবনক ওগঠাম পহুঁচনৌं, জৈঠাম ঝণ্ডোত্তানন ভেন খা ভাবতক বাষ্ট্রপতি মহোদযক সংদেশ পঠ়ি কহ স্বনৌন গেন। তদ্দপবান্ত মিষ্ঠান ভোজন ভেন এরং খাপসী গপ সভ সেহো ভেন। কার্যক্রমক সমাপনক রাঁদ নগব ভ্রমণ কবৈত হম সভ সন্জেরস্কাক হেত্তু প্রস্থান কেনৌं।

সন্জরস্কা খাস্ট্রীযাক চাবিম সভসঁ পৈঘ শহব খছি। দ্বিতীয রিশ্বযদ্ধক দৌবান ৭৬০০ ঘব ঘ্রস্ত ভহ গেন ও ৩.৩০ নোক মাবন গেনা। শহবক খধিকাংশ ঘব ঘ্রস্ত ভহ গেন। দ্বিতীয রিশ্বযদ্ধক রাঁদ সন্জরস্কা সন্জরস্কাবাজ্যক বাজধানী রঁনন। রিশ্ব প্রসিদ্ধ গাযক মোজার্টকি জন্ম খহী শহবমে ভেন ছন। ২৭ জনরবী ২০০৬ক মোজার্টকি ২৩০ মা জন্ম সমাবোহ ধূম-ধামসঁ মনৌন গেন ছন। হম সভ মোজার্টকি ঘব দেখএ গেনৌं। ওগ ঘবকেঁ খদ্ভুত রূপসঁ স্ববক্ষিত বাখন গেন খছি। ঘবমে মাজার্ট দ্বাবা প্রযুক্ত কিছু বাদ্য যংত্র সভ নোকক দর্শনার্থ বাখন খছি।

মোজার্টকি দেহান্ত মাত্র ३৩ রর্ষক খাযুমে ভহ গেন পবন্তু এতরেঁ কম সমযমে ৬০০ সঁ খধিক সংগীতক বচনা কেনা খা পাশ্চাত্য কনাত্মক সংগীতপব খমিট ছাপ ছোড়ি গেনা।

১৩ খগস্ত ২০০৯ ক + রঁজে বাতিমে থাকন, ঝমাবন হমবা নোকনি ন্বরিযানা খাপস এনৌं খা সংস্থানক ছাত্রাবাসমে বাত্রিক ভোজন কবি রিশ্রাম কেনৌं।

১৬ খগস্ত (২০১৬)কেঁ ভোবে সাত রঁজে হম সভ রঁসসঁ রেঁনিস দেখরাঁক হেত্তু রিদা ভেনৌं। গষ্টনীক পূর্বোত্তব ভাগমে ১১৭ ছোট-ছোট টাপূসঁ খাচ্ছাদিত 'রেঁনিস'শহব

পূন দ্বাবা এক–দোসবসঁ জোড়ন খছি। রেনিসক খরাদী নগভগ ঌঌ হজাব ছন।
ন্বরিযানাসঁ রেনিস জাগত কান ১৮ কিনোমীটবক খারা–জাহীমে নগভগ ३০০০ গ্বফা সভসঁ জ্জবএ পড়ন। রীচমে বঁড স্থান খছি জেতএ দ্বিতীয বিশ্বযুদ্ধক দৌবান ১১ঌ সৈনিককেঁ গাড়া দেন গেন ছন।
খসনমে দ্বিতীয বিশ্বযুদ্ধ ওগঠামক নোকক মোনমে গড়া গেন খছি। চাহে, খনচাহে নোক ওগ যুদ্ধসঁ জ্ডন ঘটনাক গপ্প কবএ নগৈত ছন।
দচ্ছিন দিস খান্প্স পহাড়ী ক্ষেত্র দেখাগত ছন। শহবমে প্ররেশ হেত্ত রঁসকেঁ ৪০০ যূবোডানব খা পার্কিং হেত্ত ৪০ যূবোডানব দেরঁএ পড়ন। বস্তামে মকঞা, জৌ, খংগ্বক জরঁবদস্ত খেতী দেখনৌঁ। জেতএ তক দৃষ্টি জাগত, হবিযব কংচন দেখাগত।
রেনিস শহব তঁ জেনা পানিমে ড্রি বহন খছি। এক ঘবসঁ দোসব ঘব জাগনে পূনক সহাবা নেমএ পড়ৈত। জেতএ পূন নহি খছি ওতএ নাহসঁ নোক একঠামসঁ দোসবঠাম জাগত খছি। জেনা খপনা সরঁহক ওতএ সাগকিন বহৈত খছি, তহিনা ওগঠাম নোক সভ নাহ বখৈত খছি।
রেনিএ–ক কনাত্মকতা এরং শিন্পকাবী খদ্ভুত খছি। খাশ্চর্য হোগত খছি জে ঞ শহব পানিমে ড্রি কিএক নে জাগ ছগ। মধ্যকানীন সমযমে রৈনিস খার্থিক এরং সাহ্মহিক প্রতিনিধিক কেন্দ্র ছন। বেশম, মসানা এরং খনাজক প্রচুব মাত্রামে র্যাপাব হোগত ছন। ৯ রী সঁ ১৭রী শতাব্দী ধবি রেনিস প্রথম খন্তর্বাষ্ট্রীয খার্থিক কেন্দ্র ছন জগ কাবণসঁ ঞ শহব সদিখন খার্থিক ৰূপসঁ সমৃদ্ধ বহন।

তেবহেম শৈরঁদীমে ঐঠাম ३৭ হজাব নারিক ३০০০ জহাজকেঁ চনরৈঁত ছনা। রেনিস খপন স্রতংত্র খরধিক দৌবান গণবাজ্যে রঁনন বহন। হনাঁকি রেঁনিসক নোক খামতৌবপব ঝঢিরাদী বোমন কৈথেনিক বহএ ঋদা ধার্মিক কঙ্কবতা এরং পাখণ্ডিক হোতএ চনন নহি বহএ।
১३४৮ ঙা.মে প্নেগ ফৈন গেন জগসঁ ভযংকব মৃত্য ভেন। ১৬৭৬ সঁ ১৬৮৪ ক রীচ ফেব ঙা রিমাবী ফৈনন জগমে পচাস হজাব খাদমী মাবন গেন। ১৬३০ ঙা.মে ফেব প্নেগ পসবন জগমে রেঁনিসক এক নাখ পচাস হজাব খাদমী মাবন গেন। নেপোনিযন রোঁনাপার্ট সংগে যঙ্গুক রাঁদ রেনিসক স্থিতিমে কএক রেঁব উঁঠা-পটক হোগত বহন।
রেনিসকেঁ মহন সভক নীর নকড়ী কি রঁনন খছি। ঙা নকড়ী সভ সৈকড়া রর্ষসঁ পানিমে ড্মন বহনাক রাঁদো খবাপনহি ভেন খছি।
রেনিসমে দ্পহবক ভোজন একটা ভাবতীয ভোজনানযমে ছন। ওহুঠাম পহুঁচক হেত্ত হমবা সভকেঁ নাহক মদৈত নেরঁএ পড়ন বহএ। ভোজনক পছাগত হমবা নোকনি জহাজমে রৈঁস কঽ ঋবানো, র্বানো এরং টৌসৌকা দ্বীপ ঘ্মৈনে নিকৈন গেনৌঁ। ঋবানোমে শীশা রঁনেরাঁক প্ববান পবম্পবা খছি।
র্বানোমে বংগ-রিবংগীঘব এরং হথকবঘাক সামানক প্রচূবতা র্ঁমাএন। টৌসৌকা দ্বীপপব ঐতিহাসিক এরং কনাত্মক হমত্রক কেতেকো উঁদাহবণক সংগ খত্যাধ্নিকতাক প্রভার দেখরাঁমে খাএন। জহাজপব রৈঁসন খনগিনিত সংখ্যামে নোককেঁ জন-ঞীড়া করৈত দেখ, ওগঠামক নোক সভকেঁ জীরাঁক খন্দাজ খদ্ভুত ছন।
ঐ প্রকাব ঘ্মি-ফিব হম সভ এক রেঁব ফেব ৯ রঁজে

बातिमे करियाना स्थित संस्थानक छात्रा-वासमे बात्रि रिश्रामक हेतु पहुँचलौं।
एवम् प्रकारेँ रियाना, ऱ्युरिख एवम् वेनिस सहित आसपासक प्रमुख स्थान देख-स्वनि लेलाक बाद १७ अगस्तसँ २१ अगस्त २००९ तक संस्थानमे सार्वजनिक महत्वक अनेकानेक रिषय सभपर भाषण भेल। जगमे सम्बन्धित रिषयक शीर्षस्थ रिद्वान सभ भाग लेला। संगहि व्वरियानाक नगरपालिका, ब्लेड रनीन एवम् कलजक भ्रमण सेहो भेल। स्लोवेनियाँ स्थित रिश्व रेपार केन्द्र सेहो देखबाक हेतु हमरा लोकनि गेलौं।
२१ अगस्त २००९ क प्रशिक्षण कार्यक्रमक समाप्तिक संग सभ गोटेकेँ प्रमाण पत्र देल गेल। बातिमे संस्थानक डायरेक्टर जेनरल द्वारा रिदाग-भोज देल गेल। ओगमे संगीत (ऑकेस्ट्रा)क कार्यक्रम सेहो छल। किछु गोटे अपनो गीत गौलैन। अद्भुत मलौन छल। केतेक हृदयसँ हमरा लोकनिक रिदाग भेल, तेकर वर्णन कबर कठिन।
२२ अगस्त २००९क शेनि दिनक गप छी। संस्थानक क्रिया-कलाप संपन्न भऽ गेल छल। आपसी यात्रा २३ अगस्त २००९क छल। तँए ओग दिनक उपयोग घुमबा किखामे भेल। हम सभ गोटे रिश्व प्रसिद्ध पानष्टैजेना गुफा घुमए गेलौं। जमीनक अन्दर बलन ओ गुफाकेँ पैछला २०० सालक दौबान ३६ करोड़ लोक देख चुकल अछि। ऐ गुफाक यात्रामे डेढ़ घन्टा समय लगैत अछि। स्वबंगमे बलन बस्ता, दीर्घा एवं हॉल सबहक शृंखला देखैत बलैत छल। गुफाक अन्दर घुमबाक हेतु छोट सन बेलपर चढ़लौं जे

छुक-छुक करैत हमरा सभकेँ गुफाक बाहरसँ भ्रमण करा देलक। उपरोक्त भ्रमणक मार्गदर्शन विश्वक अनेकानेक भाषामे उपलब्ध छल।
ओहि गुफाकेँ देखला, यमुनाक बाँध जे लोकपर छाप पड़ल से अखनो अमिट अछि। कला एवम् प्रकृतिक अद्भुत संगम अछि ई गुफा.. !
२२ अगस्त २००९क भोरे हम सभ करियाला स्टेशन अहमदपुर बली। ओहिठाम रायपुरमे संताल भइ बेरिक हेतु विदा भेलौं। रस्तामे सभ यात्रीकेँ जलखै देल गेल। घन्टा भरिक ई लघु यात्रा देखैत-देखैतमे बीत गेल।
फेर हम सभ बेरिस स्टेशन अहमदपुर उतरलौं। बार-बार हिदायत देल गेल जे अपन समानक सावधानीसँ रक्षा कएल जाए कारण ओहिठाम उचक्का सभ तुरंत समान गाएब कइ दैत अछि।
स्टेशन अहमदसँ बाहर निकैलतेँ हमरा लोकनिक बँस तैयार रहए। सभ अपन-अपन समान रखलक आ बँस द्वारा नगर भ्रमणपर विदा भेल। संगमे एकटा मार्गदर्शिक सेहो छल जे जगह-जगह अबैबँला प्रमुख-प्रमुख वस्तु आ स्थान सबहक परिचय करबैत रहल।
फ्रांसक राजधानी बेरिसक 'एफेल टावर' विश्व प्रसिद्ध अछि। हमरा लोकनि ओहि टावरपर चढ़लौं आ बैबा-बैबी बेरिस शहरक विभिन्न भागक फोटो टावरपर सँ खिचलौं। टावरक उपर तक चढ़बाक हेतु लिफ्टक व्यवस्था छै किंवा पएरो सिढ़ीक माध्यमसँ ओहिपर चढ़ि सकै छी। एफेल टावरक नाओं ओकर निर्माता अभियंताक नाओंपर पड़ल अछि।
११+७-+९ ई.क बीच निर्मित एक एफेल टावरक उँचाइ

৩২৪ মীটৈব খছি। ঐ টৌরবপব চঢ়ি, ঘুমি হমবা নোকনিকেঁ পেবিস শহবক রিহংগম দৃষ্টি ভেটৈন। খদ্ভুত শহব খছি, জগমে নগভগ এক্ক বংগ ভুঁচাগক মহন সর্রহক ভবমাব খছি। গনেন টৌরবক নিচ্চাঁমে কএটা ভাবতীয সভ ছোটৈ-মোটৈ সমান সভ রেঁচৈত ভেটৈনা। পবিসক সীন নদীপব ৩৭ টা পুন পেবিসমে খন্দব রঁনন খছি। ওা নদী পেবিসক হ্মখ্য রেপাবীক জনমাক্ম খছি। পেবিস শহবমে প্রযুক্ত পানিক খাধা ভাগ খহী নদীসঁ খরৈত খছি। গর্মীক সমযমে এতএ যাত্রীগণ রিশ্রাম কএ খদ্ভুত খানন্দক খনুভব কবৈ ছৈথ।

হমব একটা সংগী সান ভবি পেবিসমে বহন বহৈথ, তৈযো কেতেকো চীজ নহি দেখ পাএন বহৈথ। হম সভ তঁ হ্মশ্কিনসঁ রাঁবহ ঘন্টামে পেবিসকেঁ দেখএ চনন বহী। জাহিব ছৈ, কেতেক দেখ সকিতৌঁ। তথাপি মোটা-মোটী প্রহ্মখ স্থান সভ নগ রঁস বোকৈত ছন খা হমবা নোকনিক গাগড যথা সাধ্য ওগ রিষয রস্তুক গতিহাস এরম্ রর্তমানসঁ পবিচিত কববৈত ছনা।

নেপোনিযনক ঘব সেহো হম সভ দেখনৌঁ জে খাগ-কান্হি স্মাবক ভএ গেন খছি। দিনমে ভোজনক হেতু একটা পাকিস্তানী ভোজনানযমে রেঁরস্থা ছন, মোন ছহ-পাঁচ কবৈত বহএ জে খাগ খাকি নহি খাগ, হ্মদা ভূখ রঁহ্ত নাগি গেন ছন। খস্তু ভোজনমে শামিন ভেনৌঁ। পূর্ণত: ভাবতীয শাকাহাবী এরম্ খতি স্রাদিষ্ট ভোজন কএ মোনমে জে সংতুষ্টি ভেন তেকব রর্ণন নহি।

ভোজনোপবান্ত হম সভ প্বন: ঘুমএ নিকৈন গেনৌঁ। পেবিসক মেট্রো দেখনৌঁ। দুনিযাঁক সরোনম মেট্রোমে সঁ এক পেবিস মেট্রো বেন মানন জাগত খছি। ৩০০ কি.মী.

নম্ৰঁা ট্ৰকপব কবীৰঁ–কবীৰঁ ৩০০ স্টেশনপব ঙা ঠাঠ় হোগত খছি।
মেট্রোক খনাৰা ৰঁস, টৈক্সী এৰং নাহ দ্বাবা শহবক যাতাযাতক উঁত্তম প্রৰঁন্ধ হোগত খছি। শহবমে কিবাযাপব সাগকিন দেৰঁাক সেহো ৰেঁৰস্থা খছি, জগনে মামূনী শ্বন্ক নেন জাগত খছি।
সাযংকান হমবা নোকনি খাপস পেবিস হৰাগ খড্ডাপব পহুঁচ গেন বহী। ওগঠাম সূর্যস্ত খাঠ ৰঁজে তক নহি ভেন বহএ। তখনে হম হৰাগ জহাজপব খপন দেশক হেত্তু উঁড়ি গেনৌং। খকাসমে নষ্টকন সূর্য ভগৱানকেঁ ৰঁড় ীকান তক দেখৈত বহনৌং...।

খমৃতসব যাত্রা

পংজারক পৈঘ শহবমে খমৃতসবক গণনা খছি। এঠাম পহিনে তুঁগ নামক গাম ছন। সিখক চাবিম গুৰু বামদাস ১৩৭৪ মে ৭০০ ৰুপৈখামে তুঁগ গামক নোকসঁ জমীন কিননৈথ। ওগ সান গুৰু বামদাস ওতএ ঘব

ৰঁনা কঽ বহুএ নগনা। ওগ সমযমে ওকবা ‘গ্বক দা চক্ক’ কহুন জাগত ছন। ৰাঁদমে একব নাম ‘চক্ক বাম দাস’ ভঽ গেন।

খমৃতসব পহিনে ‘গ্বকবামদাসপ্বব’ক নাওঁসঁ জানন জাগত খছি। পংজারক বাজধানী চণ্ডীগঢ়সঁ ঙা ২১৭ কিনোমীটব দূবীপব এরম্ নাহৌবসঁ মাত্র ৩০ কিনোমীটব দূবীপব খরস্থিত খছি। ভাবত–পাকিস্তানক ৰাধা ৰোডব ঐঠামসঁ মাত্র ২+ কিনোমীটব খছি।

কহুন জাগত খছি রান্মিকী ঋষিক খাশ্রম খমৃতসবক বামতীর্থমে ছন। নরকুশ খশ্বমেঘ যজ্ঞক ঘোড়াকেঁ ওতগ পকৈড় নেনে ছনা খা হনুমানকেঁ একটা গাছসঁ ৰান্হি দেনে বহুথ। ওহী স্থানপব দুক্ষিখানা মন্দিব ৰঁনন খছি।

তেসব সিখ গ্বক খমবদাস জীক পবামর্শপব চাবিম সিখ গ্বকবামদাসজী খমৃত সবোরবক খুনাগ প্রাবম্ভ কেনাহ। ঐমে চাব্কাত পজেৰাঁক ঘাটক নির্মাণ পাঁচম সিখ গ্বক খর্জন দেরজী দ্বাবা ১৩ দিসম্ৰঁব ১৩++ ক পূবা কএন গেন। রএহ হবমন্দব সাহেৰঁক নির্মাণ প্রাবম্ভ কেনৈথ। ১৬ খগস্ত ১৬০৪ ক ওগমে গ্বক গ্রন্থ সাহেৰঁক স্থাপনা ভেন। সিখ ভক্ত ৰাঁৰাঁ ৰুঁধাজী ওগ মন্দবক প্রথম প্বজেগবী নিযুক্ত ভেন বহুথ।

হবমন্দিব সাহেৰঁক নির্মাণমে সর্ব ধর্ম সম্ভ ভারক রিশেষ ধিযান বাখন গেন। সিখ ধর্মক ঐ ভারনাক খনুবুপ গ্বক খর্জন দের মুসনিম সূফী সন্ত হজবত মিখাঁ মীবকেঁ ঐ মন্দিবক শিনান্যাসক হেতু খামংত্রিত কেনে ছনা। সন্ ১৭৬৪ ঙা.মে জস্সা সিংহ খহুব্বরানিযা খান–খান নোক সৰঁহক সহযোগসঁ একব জীর্ণোদ্ধাব কেনাহ। ওঁন্তীসমী শতাৰ্ব্দীমে মহাবাজা বণজীত সিংহ ৭৩০

কিনোগ্রাম সোনাসঁ ঐ মন্দিবক ঙঁপবী ভাগকেঁ পাষ্টি দেনাহ জৈপব একব নাওঁ ‘স্বর্ণ মন্দিব’ মানে ‘গোন্ডেন টেম্পন’ পড়ি গেন।
হবমন্দি সাহেবঁক স্বর্ণ মন্দিবমে পএব বখৈত গজবঁ আনন্দক অনুভূতি ভেন। সাফ–স্বথবা চক–চক কবৈত পবিসব। স্ববম্য রাতারবণমে ভজন কীর্তনক সংগীতময মধ্ুব ধ্বনি। চাব্দকাত পসবন সৈকড় াক তাদাদমে সেরাদাবক জত্থা সভকেঁ দেখৈত বঁনৈত ছন।
সমূহমে জীর, সেরা কববঁ ও সমন্ব্য পূর্বক সবঁহক স্বাগত কববঁ, ঐ রস্তুক প্রত্যক্ষ উঁদাহবণ হবমন্দব সাহিরমে ভেটৈত অছি। মন্দবমে প্ররেশসঁ পূর্ব জূতা নিকানবঁ আ মাথ ঝাঁপবঁ অনিরার্য অছি। মাথ ঝাঁপবাঁক হেতু মন্দিব প্ররন্ধক কেব তবফসঁ রস্ত্র দেন জাগত অছি।
রিশান তনার স্বচ্ছ জনসঁ ভবন অছি। ঐ তানারক নাওঁ অমৃত সবোরব অছি। সবোরবক চাব্দকাত নোক পবিভ্রমণ কবৈত অছি। সবোরবসঁ জুড়ন অছি হবমন্দিব সাহেবঁ।
মন্দিবমে নিবন্তব গ্বণরাণীক পাঠ হোগত বহৈত অছি। চাব্দকাতসঁ মন্দিবক দববাঁজা খূজন অছি। তাত্পর্য জে ওগঠাম সবঁহক স্বাগত অছি। হবমন্দিব সাহেবঁমে কোনো ধর্মক নোক জা সকৈত অছি। ঐ মামনামে ও্রা অদ্ভূত অছি। ঐঠাম নিবন্তব নংগব চনৈত বহৈত অছি। অনুমানত: প্রতি দিন এক নাখসঁ তীন নাখ নোক তককেঁ ঋফতমে নংগব খ্ুআবঁক রেঁরস্থা ঐঠাম বহৈত অছি।
হবমন্দিব সাহেবঁ হম দূ রেঁব গেন ছী। একরেঁব অধিকাবীক প্রতিনিধি মণ্ডনক সংগ আ দোসব রেঁব

শ্রীমতীজীক সংগ। দুনূ রৈব নীকসঁ দর্শন ভেন। স্থানীয প্রশাসনক সহযোগ বহরাঁক কাবণ মন্দিবমে হমবা সভকেঁ সবোপা দেন গেন। সবোপা দেরঁক মানে রঁহুত গজ্জত দেরঁ ভেন।

খমৃতসবক প্রসিদ্ধ স্বর্ণ মন্দিবক দর্শনক রাঁদ হমবা নোকনি ওগঠামসঁ সটনে জানিযারানা রাঁগ গেনৌং। ওগ রাগক গতিহাস কেকরো নহি রঁুঝন ছগ। ব্রিটিশ সাম্রাজ্যক ভাবতমে কএন গেন ঙা এ্ড়ডতম ঘটনা খছি। ১৩ খপ্রীন ১৯১৯ ক ব্রিটিস হুকুমতক রিবোধমে স্বব উঁঠারঁক হেতু জমা ভেন হজাবো নোকপব ১০ মিনট ধবি ধুঁখাধাব গেনী চনৌন গেন, জগমে এক হজাব নোক মাবন গেনা খা ১৬ সাএ নোক ঘাযন ভেনা। সবকাবী খাঁকড় ামে মৃতক এরম্ ঘাযনক সংখ্যা রঁহুত কম ক্রমশ: ৩৬৯ এরম্ ২০০ মাত্র দেখৌন গেন ক্ষদা ও কোনো হিসারসঁ সহী নহি নগৈত খছি। গোনী কাণ্ডক রাঁদ ওগ মৈদানমে নাশ উঁঠৌনিহাব কিযো নহি ছন। সৈকড় া খাদমী জান রঁচেরাঁক হেতু ওগঠাম স্থিত একটা গনাবমে কুদি গেন। রাঁদমে ১২০ টা নাশ ওগ গনাবসঁ নিকানন গেন। ধুঁখাধাব চনন গোনী সরঁহক নিশান খখনৌং ওগঠামক দেরান সভপব দেখন জা সকৈত খছি।

ওগ দিন রাঁবহে রঁজেসঁ নোক সভ রৈসাবমে ভাগ নেরাঁক হেতু ওগ মৈদানমে জমা হোমএ নাগন ছন। রঁহুত বাস নির্দোস নোক উঁত্স্বকতারশ সেহো ওগঠাম জমা ভএ গেন ছন। ক্ষদা কেকরো ঙা খন্দাজ নগ ছেনৈ জে ব্রিটিশ হুকুমত এতেক ররবতাপূর্ণ কাজ করত! ক্ষদা সে ভেন। ব্রিটিশ হুকুমতক খিনাফ কেতেকো প্রকাবক দুর্ঘটনাক পম্ভাগত বাজ্যমে মার্শন নঁা নাগূ

ছন।
১৩ খপ্রৈন ১৯১৯ ক ভোবে ব্রিটিশ হ্কুমত ঘোষণা কএ নোককেঁ চেতৌনক জে পাঁচ খাদমীসঁ বেঁসী নোকক একঠাম জমা হোএবঁ গৈবকানূনী খছি। হ্মদা বঁহ্ত নোককেঁ একব জানকাবী নহি ভেনৈ খা জেকবা ভেবৌঁ কেনৈ সে নহি সোচি সকন জে খাদেশক উঁন্নংঘনক এহেন বিনাসকাবী হএত!
স্থানীয ফৌজী এরম্ খসৈনিক খধিকাবীকেঁ জানিযাবানা বাঁগমে জমা হোগত ভীড়্ক জানকাবী ১২ বঁজে ভহ চূকন ছন। ও সভ চাহিত তঁ ওগ বৈঁসাবক শ্বৰুএ–মে বিবোধ কএ সকৈত ছন, হ্মদা একটা স্বনিশ্চিত যোজনাক তহত ভীড়্কেঁ জমা হোমএ দেন গেন খা বিঁনা কোনো পূর্ব উঁদ্বাষণাক ভীড়্পব খন্ধাধূন গোনী চনেবাঁক খাদেশ জনবন দ্বাবা দএ দেন গেন।
সভসঁ দ্খদ তঁ ওা ভেন জে গোনীক বৌছাবমে ঘাযন নোক সভ তবপৈত–তবপৈত মবি গেন খা কিযো ওকবা সভকেঁ খসপতান উঁঠা কহ নহি নহ গেন। ঐ ঘটনাক খংজাম দেনিহাব জেনবন ডাযবেক্টবকেঁ জখন হংটব কমীশন প্ছনক জে 'খহ্াঁ ঘাযন নোক সবঁহক গনাজক কী বঁন্দোরস্ত কেনৌ?' তঁ ও নির্নজ্জ ভহ কহনক জে খস্পতান সভ খূজন ছন। সহী স্থিতি তঁ ওা ছন জে বাঁহবমে কর্ফ্যূ নাগন ছন তঁএ কিযো কেতৌ ঘ্সকিযো নহি সকৈত ছন। জনবন ডাযব উঁপবোক্ত কমীশনক সমক্ষ স্বীকাব কেনক জে ও সোচি–সমৈঝ কহ জানিযাবানা বাগমে গোনী চনবৌনৈথ। ও চাহিতৈথ তঁ ডবা–ধমকা কহ ভীড়্কেঁ ভগা দিতৈথ, হ্মদা ফেব ও সভ একত্র ভহ জাগত, খা ব্রিটিশ হ্কুমতক বর্চস্বপব হঁসৈত।

एहेन ररबि घटनाक चश्मदीद गवाह देवाल सभपर पड़ल गेली सबहक निशान अखनौं देखल जा सकैत अछि।

हम सभ चारूकात देवाल सभपर पड़ल एहेन निशान सभकेँ सद्य: देखनौं गोलीक निशान सभकेँ चिन्हित कए देल गेल अछि। आ जग ाबनामे सैकड़ा आदमी कदि गेला आ जानसँ हाथ धो नेलैथ, सेहो 'शहीदी कुआँ'क नाउंसँ स्मारक भइ गेल अछि। ऐ काण्डमे शहीद भेल सैकड़ा ा लोकक यादगारमे ओतए स्मारक बनल अछि जेकर उँद्घाटन भारक प्रथम राष्ट्रपति स्व. ड ॉ. राजेन्द्र प्रसाद सन् १९६३ मे केनाह।

अमृतसरक दर्शनीय स्थानमे दुर्गियाना मन्दिर प्रमुख स्थान बरैत अछि। मूनत: दुर्गामाताक मन्दिर हेबाक कारण एकर नाउं दुर्गियाना मन्दिर पड़ल मुदा ऐ मन्दिरमे आनो-आनो भगरान सबहक भव्य मूर्ति विराजित अछि। ओ मन्दिर अपन भव्यता एवम् अध्यात्मिक रातावरण हेतु सम्पूर्ण विश्वमे प्रसिद्ध अछि। देशी-विदेशीसँ हजारो तीर्थयात्री ऐठाम अबैत बहि छैथ। मन्दिर बहुत पुरान अछि। मून मन्दिर सोनहम शताब्दीमे बनन छन। तेकर बाद सन् १९२१ ई.मे स्थानीय नोकनिक मदैतसँ एकर जीर्णोद्धार कएन गेन। नव निर्मित मन्दिरक उँद्घाटन सन् १९२७ ई.मे पं. मदन मोहन मानवीय केने बहथ। मन्दिरक द्वार थानीसँ बनन अछि।

पूरा मन्दिर चारूकातसँ सिमटल अछि। मुख्यत: मन्दिरक प्रांगणमे पहुँचबाक हेतु पूल बनौल गेल अछि।

मन्दिरक बनावट ओ साज-सज्जा स्वर्ण मन्दिरसँ मिलैत

অছি।

মন্দিরক প্রাংগণমে সীতামাতা ও হনুমানজীক মন্দির অছি। সন্ ২০১৩ সঁ মন্দির এবম্ মন্দিরক আসপাসক পরিসরক জীর্ণোদ্ধারক কার্যক্রম চলি রহল অছি জেকর পূর্ণতাপর মন্দিরক ভব্যতা ও সৌন্দর্য পরাকাষ্ঠাপর পহুঁচ জাএত।

কহল জাগত অছি জে লবকুশ হনুমানজীকেঁ অহীঠাম বান্হি দেনে রহথি। অশ্বমেধ যজ্ঞক ঘোড়াকেঁ বান্হি দেনে রহথি। লক্ষমণ, ভরত, শত্রুঘ্ন সভ এতএ পরাজিত ভ’ গেল রহথি। হুনকা সভকেঁ জীএবাক হেতু দেবতা সভ অমৃত অননে রহথি ও শেষ অমৃতকেঁ মাটিমে গাড়ি দেল গেল ছল। জহিসঁ ঐ শহরক নাওঁ অমৃতসর পড়ল।

হম সভ অমৃতসরক প্রসিদ্ধ দুর্গিআনা মন্দিরমে ঘন্টে ঘুমৈত রহলৌं। পূজা-পাঠ কেলৌं ও একর ভব্যতাক আনন্দ উঠেলৌं। পং. মদন মোহন মালবীযজীক বাবম্বাব ধিযান অবৈত রহল জে ঐ মন্দিরকেঁ বর্তমান স্বরুপক নাযক রহথি।

ঘুমৈত-ঘুমৈত হম সভ থাকি গেল বহী। রৌদ বহুত করগর রহএ। হমর শ্রীমতীজী সেহো বহুত থাকি গেল ছেলী। অন্তত হম সভ ওএঠামসঁ সোঝে সীপীডব্ল্যূডী গেষ্টহাউস স্থিত অপন ডেরা পহুঁচ গেলौं।

ঘর ঘুমৈত কাল রস্তা ভরি সোচৈত রহলৌं জে এতেক ভাবী তীর্থ স্থানমে জালিযারালা বাগ সন ক্রূড়, বর্বর, নরসংহার কেনা ভেল? সহী কহল জাগত অছি জে সত্তাক নশামে মনুখ পিশাচ ভ’ জাগত অছি। ওকর মানবীয সংবেদনা নষ্ট ভ’ জাগ ছএ। মনুখ ওকরা লেল মাত্র একটা মশীন বনি জাগত অছি জে আদেশক

पानन करैत-करैत अपनहि रॅन्ध्-रॉन्धरक खूनक धाव रॅगा सकैत अछि। जेना कि जानियारााना रागमे अंग्रेजी हुकूमत केनक। हिन्दू, मुसलमान, सिख आदि सभ धर्मक लोक लोकक खून एक भऽ गेल छल, जानियारााना राग चिकैब-चिकैब कऽ कहि रहल छल-

“ऐ अत्याचारी निकृष्टे अंग्रेजी हुकूमत, आरॅ रॅदस्ति जोग नहि रहल। आरॅ आब जुल्म नहि सहल जाएत.. !”

जानियारााना रागक काण्ड सम्पूर्ण देशक आत्माकेँ झकझोरि देनक। एकब रॅदनामे उधम सिंह रिनायत जा कऽ मागकल डायरक हत्या कऽ देनक आ स्वयं फाँसी चढ़ि गेल।

दोसब दिन साँझमे हमरा लोकनि रॉधा रोडिबपब होमएरॅना झन्डा उतावरॉक कार्यक्रम देखए गेलौं। ओग कार्यक्रमक आकर्षण अमृतसब गेनिहाब प्रत्येक पर्यटककेँ बहैत छग।

भाबत ओ पाकिस्तानक सीमा स्वबक्षा रॅनक जवान सभ नाना प्रकाबक कवतरॅ करैत आगू-पाछू रॅठैत बहै छैथ। कखनो टाँगकेँ धबाम-दे आगाँ तँ कखनो हाथकेँ फबकरॅत पाछाँ करैत ओ सभ एक-दोसबकेँ कखनो सिनेह करैत तँ कखनो आक्रमण मुद्रामे आरि जाग छैथ। अपना देशक लोक जेतेक रॅब हिन्दूस्तान जिन्दाबाद कहैत तेतेक रॅब सटेने सीमापब सँ ओग देशक नाबा सभ नगैत बहैत अछि।

फन मिना कऽ सम्पूर्ण रातारबण देश-भक्तिसँ भबल बहैत अछि। उत्तेजक ओ भावुक मनौनक रारजूद सैनिक सभ संयत बहै छैथ आ क्रमशः अपन-अपन देशक झण्डा उतावि कऽ रधा रोडिबक गेटकेँ रॅन्द कऽ नग

छैथ ।
विशेष अवसर जेना ऽगद, दिवाली आ दुनू देशक स्वतंत्रता दिवस आदिपर एक-दोसरकेँ मिठाइक डिब्बाक आदान-प्रदान सेहो होइत अछि। एहन मिलन कइ ऽा कार्यक्रम दुनू देशक नागरिकक वर्तमान परिस्थितिपर सोचबाक हेतु मजबूर कए दैत अछि। दुनू देशक लोक हजारोक तादादमे आमने-सामने रहैत आ शान्तिपूर्ण मनोरमे मनोरंजक कार्यक्रम देखए से अपना-आपमे एकटा मिसाल अछि। भइ सकैए एकर सकारात्मक प्रभाव दुनू देशक जनता ओ सरकारपर पड़ैग।
एहि प्रकारेँ अमृतसरक संक्षिप्त प्रवासक अन्त भइ रहल छल। हमरा लोकनि प्रात भेने अमृतसर दिल्ली शताब्दी एक्सप्रेस पकैड़ कइ दिल्ली दिस भइ गेल रही। सुविधा सम्पन्न द्रुतगामी ऽा गाड़ी जल्दीए घर पहुँच गेल आ हम सभ अपन यात्राक आनन्दक चर्च करैत केतेको दिन धरि आनन्दमे रहलौं।

पहिल नौकरी

दड़ि भंगामे हम पाँच सालसँ किछु बेसीए दिन रहलौं। तीन साल तँ सी.एम.कौलेजमे पढ़ैत विद्यार्थी रही। ओइ समय विज्ञान, कला, वाणिज्य सभ संकाय मिला कइ एक्के कौलेज छल। सी.एम.कौलेज-दड़ि भंगासँ हम

बी.एस-सी. (भौतिकी प्रतिष्ठा) पास केलौं। बी.एस-सी केला बाद आगू की करी ई समस्या छल। परीक्षाफल बिलम्बसँ एबाक कारणे एम.एस-सी.क नामांकन सेहो बन्द भऽ गेल रहए। ओहुना ओइ समैमे पठ़न-लिखाइक क्षेत्रमे सम्पूर्ण बिहारमे अराजकता छल। परीक्षामे नकल करब तथा नकल कराएब दुनू गौरवक गप छल। बिद्यार्थी सबहक अभिभावक सभ पूर्जी पहुँचबैले जान लगौने रहैथ। ऐ परिस्थितिमे बिहारक तेतेक बदनामी भऽ गेल छल जे सहियो बिद्यार्थीक योग्यतापर प्रश्न चिन्ह लागि जाइत छल।
ओइ समयमे डाक-तार बिभागमे दूरभाष निरीक्षकक पदक बिज्ञिक बिज्ञापन निकलल रहए। हम मधुबनी पोस्ट ऑफिसमे आवेदन-पत्रक लेल एकटा आग्रह पोस्ट कार्डपर लिखि खसा देलिऐ। किछुए दिनमे आवेदन-पत्र प्राप्त भेल।
आवेदन-पत्र प्राप्त होइतहि भरि कऽ आइ.एस-सी.क अंक-पत्रक संग पठा देलिऐ।
आइ.एस-सी.क प्राप्तांकक आधारपर ओइ पदपर चयन हेबाक रहए। हमरा आइ.एस-सी. परीक्षामे बहुत नीक प्राप्तांक छल। किछुए मासक बाद हमरा पटना टेलीफोन बिभागसँ दूरभाष निरीक्षकक पदक हेतु नियुक्ति-पत्र भेटल।
नियुक्ति-पत्र भेटलाक बाद असमंजसक स्थिति बनि गेल, कारण हम बहुत महात्वाकांक्षी रही। दोसर पदपर जेबाक इच्छा रहए, तइ हेतु तैयारीक कार्यक्रम छल, सदा माथमे आएल लक्ष्मीकेँ लात मारब नीक नहि, ई बात केतेको गोटे कहैथ। अन्ततोगत्वा-पछताइत ओइ नियुक्तिकेँ स्वीकार करैत अगस्त १९७३मे बाँची

प्रशिक्षण हेतु चल गेलौं।
राँची टेलीफोन एक्सचेंजक भूतलपर प्रशिक्षणक व्यवस्था छल। ओहि प्रशिक्षणमे कएटा नीक-नीक विद्यार्थी सभ छला। कए गोटा एम.एस-सी. सेहो केने रहथि। सरकारी नौकरीक बाट छेकने। सभ आँखि मूनि कऽ पकड़ने।
राँचीमे छह मासक प्रशिक्षणक बाद हमर तीन मासक व्यवहारिक प्रशिक्षण-नरकटियागंज टेलीफोन एक्सचेंजमे भेल। ओहि क्रममे रक्सौल, नरकटियागंजमे एकटा विद्यार्थीक संग डेरा रहए। एक दिन ओ विद्यार्थी गाम चलि गेला आ हमरा कोठरीक कुंजी नहि रहए। तातसँ ततेक जोरसँ केबाड़मे धक्का मारलिऐ जे टुटि गेल। बादमे मकान मालिक नाराजगी व्यक्त केलनि, मुदा बात जेना-तेना शान्त भऽ गेल।
ओहि प्रशिक्षणक दौरान फगुआमे हम गाम एलौं आ २-३ दिन फाजिल रहि गेलौं। फोन विभागमे भाजी गनजीनियरिंगक सुपरवाइजर रहथि। वएह हमर हाकिम छला। हमरा डराबए लगला। की जे प्रशिक्षण अधूरा रहि गेल, ब्रेक लागि गेल। मुदा असलमे किछु नहि भेल। हमर प्रशिक्षण समयसँ पूरा भेल आ हम जमशेदपुरमे ३ मइ १९७४ क पदभार ग्रहण कएल। ओहीठाम एकटा आर संगी पदभार ग्रहण केलैथ। सरकारी काज करबाक हमरा किछु अनुभव नहि छल। एसडीओ फोन्स रड़ा कचगर अधिकारी रहथि। अपन डाँटसँ अधीनस्थ सबहक सीटीपीटी गुम केने रहैत छला। जमशेदपुर ओहि समयमे बिहारक सर्वश्रेष्ठ एरम् साफ-सुथरा शहरमे मानल जाइत छल। छुट्टीक

দিন শেহবমে কেতৌ-কেতৌ ঘ্মর্যাক কার্যক্রম র্যবর্যৈব র্যনর্যৈত বহী। সাক্‌চী ও রিষ্‌ট্‌প্ববমে তবহ-তবহক দোকান সভ ছেনগ। জ্‌র্যনী পার্কমে ঘ্মর্য খানন্দদাযী ছন। ওগ পার্কমে ঠেহনর্যসঁ হম খানন্দক খন্বভর কবৈত বহী। এক দিন মৌকা পারি কহ হম টাটা স্টীনক খন্দবসঁ দেখর্যাক খরসব সেহো প্রাপ্ত কএন। খতি উঁচ্চ তাপক্রমপব নোহাকেঁ গনা কহ দ্রব্য রূপেমে একঠাম-সঁ-দোসবঠাম জাগত দেখনৌঁ। ভযানক রূপসঁ নান বহৈত ছন ও তবন নোহা।

হমব রূমেষ্ট সিগবেষ্ট পীর্যৈত ছনা। শ্বরূক এক মাস তঁ কহ্‌না কহ হ্‌নকা সংগ রিতৌন ঋদা খাগাঁ র্যহ্‌ত দিন ধবি হ্‌নকা সংগ চনর্য সম্ভর নহি র্যু্‌ঝাএন। এক দিন হম হ্‌নকা স্পষ্ট কহনিঐন জে যা তঁ খহাঁ সিগবেষ্ট ছোড়ু নহি তঁ খহাঁকেঁ হম ছোড়ি খনগ ডেবা নহ নের্য। ও সিগবেষ্ট নহি, ছোড়ি সকনা খা হম খনগ ডেবা নহ নেনৌঁ।

জমশেদপ্ববমে বহৈত কেন্দ্রীয সিভিন সর্ভিসেজক (সংঘ নোক সেরা খাযোগক) পবীক্ষা হেত্তু ছুট্টীক কাজ ছন। খধিকাবীগণ ছুট্টী মনা কহ দেনা। খন্তমে হম রিনা খন্বমতিযেক ওতএ-সঁ ঘসৈক গেনৌঁ খা কবীর্য এক মাসক র্যাদ পবীক্ষা দহ কহ খাপস এনৌঁ।

এসডীও ফোন্‌সকেঁ মোটৈব সাগকিনপব খর্যৈত দেখনযৈন, হ্‌নকা দেখতে দের্যান ফানি কহ একটা দোকানপব র্যৈস গেনৌঁ। মোনমে তবহ-তবহ কেব খাশংকা বহএ। হম র্যাটে তকৈত বহী কি হ্‌নকব র্যু্‌নার্যা খারি গেন খা তবহ-তবহ কেব উঁপদেশ ও দেনাহ।

এরম্‌-প্রকাবেণ নগভগ খাঠ মাস ধবি ওতএ নৌকবী কেনৌঁ, পষ্ঠাগত র্যার্যূজীক প্রযাসসঁ হমব স্থানান্তবণ

जमशेदपुरसँ डीगठी दड़ि भंगाक अधीन भऽ गेल। ऋदा एसडीओ फोन्स कार्यमुक्त करैमे नाकर-नुकुर करैत छला। हम जल्दीसँ जल्दी दड़ि भंगा आबि कार्यभार ग्रहण करए चाही। हमर सहकर्मीक सेहो स्थानान्तरण दड़ि भंगे भेल रहैन। ओ पहिने कार्यमुक्त भऽ ओतए पहुँच गेल छला। हमरा नठकौने छेलैथ।
प्रात:काल भोरे-भोर हम डीगठीक डेरापर पहुँचलौं। ओहीठाम लेखाधिकारी सेहो रहैत छला। हम हुनका सभटा बात कहलयैन। ओ बड्ड सहृदय लेकती छला। हमरासँ पुछलैन जे आखिर अहाँक बदली केना भेल। तँ कहलयैन जे बाबूजी पटना जा कऽ किछु प्रयास केलैन जइसँ हमर स्थानान्तरण दड़ि भंगा डिवीजन भेल अछि। हमरा दड़ि भंगा जाएब बड्ड जरूरी अछि। आदि-आदि। सभ बात सुनि ओ आश्वासन देला जे अहाँक आइ अवस्स कार्यमुक्ति कए देल जाएत। भेबो कएल सएह।
कार्यालय अबिते ओ एसडीओ फोन्सकेँ फोनपर आदेश देलखिन जइसँ ओ तिलमिला गेला। ऋदा हमरा ओइ दिन ओइठामसँ कार्यमुक्त कए देल गेल।
साँझमे बससँ दड़ि भंगा विदा भेलौं। दड़ि भंगा पहुँचलापर पता लागल जे दुगएटा जगह खाली छइ। एकटा जयनगरमे आ दोसर स्वपौलमे। जयनगरक खाली पदपर हमर संगी अपन जोगार लगा लेलैन। आब बचि गेल स्वपौल। कोनो दोसर उपाय नहि देख हम स्वपौलक रस्ता पकड़लौं। सहरसा रोड स्वपौल ट्रेनसँ जाएब ओइ समयमे बेस टेढ़ काज छल। तथापि ओतए पहुँच कार्यभार ग्रहण कएल।

ছোট-ছীন টেলীফোন এক্সচেঁজ ছল জগমে কিছু অঁপবেটব, একটা মেকেনিক পহিনেসঁ কার্যবত ছল। হম ওতএ ববিষ্ঠতম রেকতী ছেলৌঁ। সহবসামে উঁচ্চ অধিকাবী রহৈত ছলা। ফোন দ্বাবা তবহ-তবহ কেব আদেশ পঠবৈত রহৈ ছেলখিন।
স্বপৌন ছোট-ছীন নীক শহব বুঝাএল। ওতঠামক মাড়বাড়ী বাসাক উত্তম ও স্বাদিষ্ট ভোজনক স্মবণ কএ অখনো জীহমে পানি আবি জাগত অছি। ওতঠাম বেলবে স্টেশনক ঠীক সামনে নান কোঠীক একটা কোঠবীমে হম আ পোস্টমাস্টব ডেবা লেনে বহী। পোস্ট মাস্টব বহত কমঠি ছলা। ভোবে জাথি তঁ দেব বাতি থাকন-ঝমাবন অবৈথ। হুনকা সংগে তেকব বাদ হঁসী-ঠঠা হোগত ছল।
ওহী ডেবামে বহৈত হমবা পোস্বআ ক্ষক্ষব কাটি লেলক আ দোসবে দিন ও ক্ষক্ষব মবি গেল। আব তঁ বড় চিন্তামে পড়ি গেলৌঁ। ক্ষক্ষবক নমগব-নমগব চৌদহটা সূঈ পেটক অঁতবীমে লগবএ পড়ল। এক দিন স্বঈ লগবিতে কান একটা ঘটক আবি গেলা। সূঈ লগবৈত দেখ লেলা সে চিন্তামে পড়ি গেলৌঁ। ওনা, কোনো কাবণসঁ ও কথা নহি পটল। কিছু দিন বাদ হমব সস্বব অপন অনুজ ও একটা আব রেকতীক সংগ বিবাহক ক্রমমে হমবাসঁ গপ কবএ টেলীফোন এক্সচেঁজ-স্বপৌন আএল বহৈথ। হুনকা সভকেঁ যথাসম্ভব স্বাগত কএল। বিবাহক আহৈসঁ মোনমে প্রসন্নতা ছল। জে জে পুছলা, সভ উঁত্তব দেলিঐন।
সাঁঝমে হমব পিতিযা সস্বব ডেবাপব সেহো এলা। ডেবাক হালত তঁ বর্ণন জোগ নহিযেঁ ছল। উঁপবসঁ হমবা গংজী মোগল ছল সে বাঁত হমব সস্ববকেঁ পতা

নগনৈন। ও চিন্তামে পড়ি গেনা, কাবণ ও স্রযং সাফ-স্বথবা বহৈত ছনা।
স্বপৌনক দহী খা পেবা রঁড় নামী ছন। খতি স্রাদিষ্ট পেবা খেরাঁক স্মবণ হোগতে খখনৌং ঝঁহমে পানি খারি জাগত খছি।
কিছু দিনক রাঁদ হমব স্থানান্তবণ স্বপৌনসঁ দড়ি ভংগা ডীগষ্টী আঁফিসমে পীখাগক পদপব ভঽ গেন। ৩ জূন ১৯৭৪ ক হম ডীগষ্টী দড়ি ভংগাক কার্যানিযমে পদভাব গ্রহণ কএ জখন গাম পহুঁচনৌং তঁ দবরঁজ্জাপব খনগে প্রকাবক গহমা-গহমী পসবন ছন। হমব সংগী এরম্ মিত্র- নান রঁচ্চা (স্র. প্রা. রিষ্ণু কান্ত মিশ্র) কহনা জে হমব রিখাহ ঠীক ভঽ গেন খছি। ক্রমশ: সভষ্টা জানকাবী ভেষ্টন। প্রাত ভেনে মানে ৪ জূন ১৯৭৩ কেঁ হমব রিখাহ ছন। কোনো জানকাবী নহি হেরাঁক কাবণ হম ওহী দিন কার্যানিয জা একাএক রিরাহক হেত্তু ছুঞ্চীক খারেদন দেনিঐ খা তখন বাতিমে খাঠ রঁজে দড়ি ভংগাসঁ গাম এনৌং...।
কার্যানিযমে ঞা সমাচাব রিজনৌকা জকাঁ পসীব গেন। চাব্দকাতসঁ রধাগ দৈত সহকর্মী নোকনি হমব খানন্দকেঁ কএক গুনা রঁঢ়া দেনা।
গাম পহুঁচতে রিরাহক তৈযাবীমে নাগি গেনৌং। গাড়ী সভ নাগন ছন। রিবযাতী তৈযাব ছন খা রঁবক প্রতীক্ষা ছন। রঁবকেঁ খরিতে ধবাধব রিধ সভ পূবা কএন গেন।
হমব পিতিযা সস্বব হথধবীক হেত্তু খাএন বহৈথ। ও রিচ্চে দবরঁজ্জাপব ধোতী-ক্রর্তা পহিবনে হমব প্রতীক্ষামে রৈসন বহৈথ। খাব-খাব নোক সভ দবরঁজ্জাপব ঝস্তৈদ ছনা। হমব মিত্রগণ সভ সেহো

মৌজূদ ছল।
হথধবী ভেল। ৰঁবিযাতী সভ চট্পট্ গাড়ীমে বৈসল। কুল ১৯ গোট ৰঁবিযাতী ছল জে ওগ সমযক হিসাবেঁ বেঁসীএ ছল। নহি তঁ পহিলে পাঁচটা-সাতটা ৰঁবিযাতী পর্যাপ্ত হোগত ছেলগ। ৰঁবিযাতীক সংখ্যা নহ কহ জে খপনা সমাজমে বেৰাঁজ ৰঁদলল খছি সে দুর্ভাগ্যপূর্ণ, কাবণ সৈকড়াক তাদাদমে গাম-গামসঁ ৰঁবিযাতীকেঁ নাদি কহ কন্যাক পিতাক মাথপব পটৈক দেবঁ কোনো বুদ্ধিমানী নহি কহল জা সকৈত খছি। ব্যর্থক পবেশানীক খলাৱাঁ খার্থিক ক্ষতি সেহো হোগত খছি, জেকব কোনো কেকবো লাভ নহি।
..ওগ সমযমে সীমিত সংখ্যামে ৰঁবিযাতী জাগত ছল তঁ ওকব শোভে খলগ বহি ছেলগ। এক-এক ৰেঁকতীপব পর্যাপ্ত ধিযান দেল জাগত ছল। ৰঁবিযাতী সৱঁহক ৰেঁকতীগত পবিচয হোগত ছল। খাৱঁ তঁ ঠাকক ঠাক ৰঁবিযাতী জাগ ছৈথ খা দুপহবিযে-বাতিযেমে খুখা-পিখা কহ রিদা কএ দেল জাগত ছৈল।
হমবা নোকনি দস ৰঁজ বাতিমে পণ্ডৌল ডীহ টৈল পহুঁচলৌঁ। গীত-নাদক মনোবম রাতারবণমে রিরাহক প্রক্রিযা সম্পন্ন ভেল। ঐসঁ জীরন সংগিনীক ৰূপমে খাশা মিশ্র ভেটৈলী জে ওগ সমযমে মাত্র ১৭ ৰঁর্খক ছেলী খা হমব উঁমেব ২২ ৰঁর্খ ছল। খদ্যতন হমবা জিনগীমে ও সংগে স্বখ-দুখক সহভাগী ছৈথ জগসঁ হম নানা প্রকাবক ঝংঝারাতসঁ উঁরৈব জীরনক ঐ পড়ারপব ঠাঢ়ী ছী। নগভগ দস দিনক খরকাশ সমাপ্তিপব ছল। রিরাহোপবান্ত হম গাম খাএল বহী। মায কেতেক প্রসন্ন ভেল বহৈথ তেকব ৰর্ণন কবৱঁ খসম্ভর খছি। হমব পিতিখাগন সভ সেহো উঁত্স্বকতারশ কনিযাঁ ও

ওকব পবিরাবক রিষযমে প্বষ্টৈত বহনী... ।
প্রাত ভেনে কার্যানিয গেনৌं তঁ সভ কিযো হমবা উঁত্স্বকতাসঁ হান-চান প্বষ্টৈত, হ্বাষ্টে সভ দেখৈথ। ঐ তবহেঁ কেতেকো দিন রীতি গেন।
এক দিন কার্যানিযসঁ ঝষ্টৈক কঽ দড়ি ভঁগা রঁস স্ষ্টৈ্ডপব রঁস পকড়এ জাগত বহী কি পাছূসঁ খরাঁজ স্বনরাঁমে খাএন–
“মিসবজী ! সাস্বব জা বহন ছী কী ? ”
ডেগক গতিক খন্বমান কএ ও হমব সাস্ববক যাত্রাক খন্দাজ নগা নেনা জে একদম সহী ছন। দড়ি ভঁগা কার্যানিয নগমে বহরাঁক কাবণ ওগঠামসঁ পণ্ডৌন জাএরঁ খসান বহৈ ছন। ছঙ্গী নহি নেরঁএ পড়ৈত ছন।
ডীগষ্টী দড়ি ভঁগা কার্যানিযমে হম কবীরঁ দূ সান কাজ কেনৌं। কাজ তঁ কোনো খাস নহি ছন। প্ববান ষ্টৈনীফোনক রঁকাযা খসূনী কবক বহৈ ছেনগ। জগ নেন হমবা নগভগ পূবা উঁত্তব রিঁহাব হ্মথত ভ্রমণ কবরাঁক হেত্ত পাস ভেষ্টৈন ছন। ওনা, ওগ পাসক উঁপযোগ কিযো খান কবৈত ছন খা হম খপন সমায খপন সময প্রতিযোগিতা পবীক্ষা সরঁহক তৈযাবীমে নগরৈঁত ছেনৌं।
পঠ়াগ-নিখাগ কখনো ব্যর্থ নহি জাগত ছগ। সন্ ১৯৯৭ ক কেন্দ্রীয সচিরানয সেরা হেত্ত খাযোজিত সংঘ নোক সেরা খাযোগক এসীসষ্টৈন্ষ্টে গ্রেডক পবীক্ষা হম পহিনে প্রযাসমে পাস কঽ নেনৌं। কিছ দিনমে নিযক্তি-পত্র সেহো খারি গেন।
নিযক্তি-পত্র হাথমে খরিতে মনমে উঁঠন- কার্যানিয, কাজ, স্থান সভ পবিরর্তন ভঽ জাএত। ওা সোচি মোন খাগূ-পাছূ কবএ নাগন। খন্ততোগত্বা নির্ণয

कएल जे दिल्लीए जेबाक चाही। ओतहाम अपना तँ जे हएत से हएत मुदा बच्चा सभकेँ पढ़ै-लिखैक बेहतर अवसर भेटैत। आदि-आदि।
सोच-विचारक बाद हम दड़िभंगाक दूरभाष निरीक्षकक पद छोड़ि दिल्ली स्थित केन्द्रीय सचिवालय सेवाक सहायकक पदभार ग्रहण करबाक निर्णय कएल। ओ निर्णय केतेक सही रहल, केतेक नहि तेकर विचार-विमर्शक आब समय नहि रहल। जे भेल से नीके भेल। गते न सोचामि कृतं न मन्येत। सही कहल गेल अछि जे विवाह भावी जीवनक दिशा दसा तय करैत अछि। यद्यपि हमरा लोकनिक विवाह अभिभावक गण तय केने रहथि, मुदा हम आब निश्चय कहि सकैत छी जे ओ सभ बड़्ड बुद्धिमत्तापूर्ण निर्णय केने छला। जीवन भरिमे हर समय हमर श्रीमती हमर संगे नहि देलैन अपितु जीवन मात्रकेँ अपेक्षाकृत सुगम सेहो करैत रहली। हुनकर रचनात्मक सोच एवम् शान्त मस्तिष्कक लाभ हमरा भरपूर भेटैत रहल अछि। आ से घरोमे आ ऑफिसोमे। केतेको जटिल समस्या सभपर हुनकर राय बड़्ड कारगर होइत रहल अछि। बड़्ड सन्तोष पूर्वक सीमित आमदनीमे गमनदारीपूर्ण जिनगी केना जीवी तेकर ओ उदाहरण छैथ।
हमर सासुर पण्डौल डीह छैन रेलबे लाइनसँ थोड़बे दूरपर अछि। घरे बैसल अबैत-जाइत ट्रेन देखाइत रहैत अछि। जखन हम सभ दिल्लीसँ पण्डौल आबी तँ रेलक आगमनक सूचना घरे बैसल हमर सासुरमे भेटि जाइक। भवानीपुरक महादेव मन्दिर सामने देखाइत रहैत अछि। केतेको गोटे नियमित

ভরানীপ্বব জাগত বহ্ত ছৈথ আ মহাদেরক জনঠবী করৈ ছৈথ, ঘ্মৈ–ফিরৈ ছৈথ। অসনমে গাম–ঘবমে নোকক জীৱাক অন্দাজ অখনো অধ্যাত্মিকতাসঁ জ্ড়ন অছি। কোনো–নে–কোনো ৰূপে নোক উঁপরাস, পূজা–পাঠমে নগনে বহ্ত ছৈথ। শিরবাতিকেঁ ভরানীপ্বমে জৱবদস্ত মেনা নগৈত অছি। স্থানীয আকাশিরাণীসঁ সদ্য: প্রশাবণ সেহো হোগত অছি।

পণ্ডৌন ডীহ ৱহ্ত উঁচমে ৱসন অছি। ঠৈনক সামনেক জমীন সেহো ঘবাড় ীমে উঁপযোগ কএন জা সকৈত অছি। এহেন অগন–হ্ফগন ও উঁচ ঘবাড় ী মিথিাক কম গামমে দেখন জাগত অছি।

পণ্ডৌনমে আদম–জমানাসঁ বেনৱে ঠৌশিন অছি। ক্দা বেনৱে ঠৌশিনসঁ ডীহঠৈন এৱামে ৱহ্ত সময ও সংঘর্ষ বহ্ত অছি। পণ্ডৌন ৱজাব কেতেক প্ববান অছি সে কহৱ কঠিন। আরশ্যকতাক সভ রস্তু ওতএ ভেঠৈ জাগত অছি। উঁত্তম কোটিক ধোতী ওগ ৱজাবসঁ আনি হম রষেঁসিঁ পহিৱৈত ছী।

পণ্ডৌন ডীহ ও ভরানীপ্বক ৱীচক একপেবিযা বস্তামে ডবসামা ডীহ অৱৈত অছি। কহন জাগত অছি জে পাণ্ডর গ্বপ্ত ৱাসমে ঐঠাম বহন বহ্থ।

নিশ্চিত ৰূপসঁ কহন জা সকৈত অছি জে মন্বখক জীরনমে রিরাহ একটা নির্ণাযিক রিন্দ্ হোগত অছি। আগ–কান্হি তঁ তবহ–তবহ কেব নোক পবিচয আ কী কী মিনান কবৈত অছি, তথাপি রিরাহ রিচ্ছেদক সংখ্যামে নিবন্তব ৱঠ াত্তবী ভ২ বহন অছি। হম তঁ কিছু নহি দেখনিঐ, মাত্র কন্যাঁক একটা ছোট–ছীন ফোটৈ হমবা সাস্ববসঁ আএন ছন, ওহো রিরাহ তয ভেনাক ৱাদ। ওঁ নহি কহন জা সকৈত অছি জে আধুনিকতাসঁ

প্রভারিত রর্তমান রিরাহ সম্র্বন্ধমে সভ কিছু গড়্রঁড় ৗএ খছি, ক্ষদা ওা রাঁত তঁ তয খছি জে কেহনো নীক-সঁ-নীক রিরাহকেঁ সফনতাপূর্রক খাগূ চনেরাঁক হেত্ত দ্নূ পক্ষকেঁ সমক্ষদাবী খা সমঝৌতা জরুবী খছি, খন্যথা সংকষ্ট উঁত্পন্ন হএরঁ ভাবী রাঁত নহি।

হমব সস্বব (স্র. গণেশ ঝা) ঐ রাঁতসঁ চিন্তিত ভঽ গেন বহৈথ জে হম দড়ি ভংগাক নৌকবী ছোড়ি কএ দিন্নী জা বহন ছী ক্ষদা কিছুএ দিনক রাঁদ হম পবিরাবকেঁ সংগে নঽ খননৌ। জগসঁ হ্নকা খতিশয প্রসন্নতা ভেনৈন।

হমব গাম খড়্বে ডীহ। খড়্বে ডীহ চৌদহ টৈনক গাম খছি। পহিনে এক্কে পঁচাযতমে সভটা টৈন ছন। খড়্বে প্বরাহি টৈন, খড়্বে ডীহ টৈন, রিষ্প্বপ্বব, জক্ষখাবী হোগত রিচবরানা তক এক্কে পঁচাযত ছন- খড়্বে। ওকব ক্ষখিযা রঁহ্ত দিন তক স্র. মার্কণ্ডেয ভণ্ডাবী ছনা। খা হমব পিতাজী সবপঁচ বহৈথ। ওগ সময গ্রাম পঁচাযতকেঁ খাগ-কান্হি জকাঁ খধিকাব নগ বহি তথাপি ক্ষখিযা-সবপঁচক নাম তঁ পঁচাযতমে রিখ্যাত ভাগএ জাগত ছন। পঁচাযতক চ্নার ওহূ সমযমে গহমা-গহমীসঁ ভবন হোগত ছন। হম সভ স্কূনমে পঠ়ৈত বহী তঁ চ্নার ভেন বহগ। স্র. মার্কণ্ডেয ভণ্ডাবীজী ক্ষখিযাক চ্নার জীতন বহৈথ। সপ্পত গ্রহণ সমাবোহক ক্রমমে খাযোজিত উঁত্সরক প্রসংগ খখনো মনসঁ মেটৗএন নহি। ওা মোন রঁড় ৗ রিচিত্র চীজ খছি কিনে। কহি নহি একব কন্তোবমে কেতেক খন হোগত ছৈ জে তবহ-তবহ কেব গপ-সপ্প সানো-সান চৌপেতন বহৈত খছি।

ওগ সমযমে স্র. মার্কণ্ডেয ভণ্ডাবীজীক গনাকামে

ফূক চনৈত ছন। খড়েবক সিন্বখাবা ৫ৈনমে হ্নকব ঘব খছি। সভ তবহঁে সম্পন্নতাক সংগ সমাজিক মান–সম্মান হ্নকা ভবপূব ভে৫ৈন ছেনৈন। সাঁঝকেঁ জে খড়েবক সড়কপব দন–রঁনক সংগে হ্নকা ৫হনৈত দেখিঐন। ওহ.. !

খড়েবে ডীহ ৫েন মানে হমব গামক গতিহাস রঁহ্ত পবান নগৈত খছি। গামমে খাৰঁ জনসংখ্যাক খন্বপাতমে খারাসীয জমীন সীমিত খছি। তঁএ ঘবেপব ঘবক দৃশ্য খছি। নোক সভ খগন–রঁগনমে ঘব রঁনা বহন ছৈথ। কনমমে সেহো রাঁস ভ২ গেন খছি। সভসঁ চমত্কাবী রিকাস তঁ চৌকক খাসপাস ভেন খছি। চৌকক কাতেকাতে কবীরঁ–কবীরঁ দূ সাএ দোকান খ্জি গেন খছি। তবহ–তবহ কেব থৌক খাপূর্তি কবএরঁনা দোকান সভ সেহো খ্জি গেন খছি।

খসনমে খড়েবে চৌকসঁ চাব্দকাত বোড রঁনি গেন খছি। তঁএ গনাকাক নোক ঐয–রিঐযক নেন ওগঠাম পহুঁচৈ ছৈথ।

খড়েবমে স্৫ে৫ রৈঁক আঁফ গণ্ডিযাক শাখা খছি, ওকবে এ৫ীএম সেহো খছি। থানা খছি, পোস্৫ আঁহিস খছি, সবকাবী ডিসপেংসবী খছি। প্রাগমবী স্কূন, মিডিন স্কূন তথা হাগ সকূন খছি। সংগে এক৫া সংস্হ্নত রিদ্যানয সেহো খছি জেতএ স্বনৈ ছী জে রিদ্যার্থী সভ নদাবদব ছৈথ ক্ষদা সার্টিহিকে৫ ভে৫ জাগত ছৈন।

গামমে তীন৫া পোখৈব কহি নহি কহিযাসঁ খছি। ওকব খতিবিক্ত গামক রাঁহব নরকা পোখৈব, ফ্ষ্টী নগক পোখৈ সেহো খছি। গামক রীচমে পোখৈব হেরাঁক কাবণ রাঁসক জগহক দিক্কত ছগ।

হম সভ জখন রঁচ্চা বহী তঁ গামমে হাগ স্কূন নহি

বহৈগ। গামক বিদ্যার্থী সভ পঢ়বাঁক হেতু একতাবা, নোহা বা বহিকা জাগত বইথ। একাঘ-টা বিদ্যার্থী মধুবনী কিংবা বৈনীপট্টী সেহো জাগত ছনা।
কহন জাগত খছি জে একবৈব অংগ্রেজ সভ গামক বাঁটে জাগত কান পহনমান সভকেঁ সৌবো কবৈত জে দেখনকৈ আ ঠিঠৈক গেন। প্বছনকৈ জে ওা সভ ডকৈত ছিঐ কী? তঁ কিযো কহনকৈ জে নহি সবকাব! ওা সভ পহনমান ছৈথ, স্বখী সম্পন্ন ছৈথ আ খেতী-বাঁবী কবি কঽ প্রতিষ্ঠা পূর্বক জীবৈত ছৈথ।
খড়বেমে কমনা নদীসঁ জোড়ন নানা খছি জগমে পানি তখনে খবৈত খছি, জখন কি কমনামে বাঁঢ়ি আরি জাগত খছি। হৃষি কাজমে ঐ নানাক যোগদান নগণ্য খছি। স্থানীয কিসান সভ ভগবানক হৃপাপব নির্ভব ছৈথ।
চিকিত্সাক মামনামে হমব গাম পিছড়ন খছি। কেতৌ-কেতৌসঁ গনাজ-বাঁত হোগএ। পহিনে দড়ি ভংগামে গনাজক নীক বৈবস্থা ছন। পৈসা খর্চ কেনাপব নোককেঁ ঔকদা বহনাপব জান বাঁচি জাগত ছন, হ্মদা আবঁ তঁ ভগবানে মানিক। বৈমবী কিছু, গনাজ কথুক। হমব একটা পবিচিতকেঁ তেতেক কবগব এনটৌবাযোটিক দেন গেন জে হুনকব দূনূ কিডনী হেন ভঽ গেনৈন। আবঁ ডযনিসিস কবা কঽ কহুনা জীবি বহনা খছি। জেতেক দিন সসৈব জাগথ।
হমব গামক ব্রহ্মস্থানমে সানমে একবৈব নবাহ অবঁস্স হোগত খছি। ওগঠাম হবক সভ ভব্য মন্দিবক নির্মাণ কেনৈথ। পহিনে কানী পূজামে মূর্তিক স্থাপনা হোগত ছন জে পূজাক বাঁদ ভঁসা দেন জাগত ছন। আবঁ হোগঠাম স্থাযী ৰূপসঁ মাঁ কানীক ভব্য মূর্তি

স্থাপিত ভ২ চূকন ছৈথ। সানমে দিযারাতীক বাতিমে ভর্য খাযোজন হোগত খছি জগমে খড়েব চৌকসঁ কানী মন্দিব ধবি নানা প্রকাবক রঁন্রঁ সভ জগমগ কবৈত বহৈত খছি। কানী পূজামে নাচ–গানক খতিবিক্ত তবহ–তবহ কেব মনোবংজনক রেঁরস্থা বহৈত খছি। পহনে হমবা গামমে কানী পূজাক বেরাঁজ নহি ছন। নগভগ ৪৩ সানপূর্ব কিছু ঘরক সভ একবা প্রাবম্ভ কেনৈন জে তখনসঁ একটা পবিপাটী ভ২ গেন খছি। কানী মন্দিবমে মাগকসঁ নগাতাব ঘোষণা হোগত বহৈত খছি জে ফন্নাঁ ঠামসঁ নাচ–গান কবএ–রঁনা/কবএ–রানী খাএন ছৈথ, খরঁস্স দেখরঁ...। খাদি–খাদি।
স্বনরঁমে খাএন জে পকর্কাঁ খাযোজনক ক্রমমে কিছু ঝংঝট ভ২ গেন। পতা নহি, খাগাঁ ঐ ক্রার্যক্রমক কী রূপরেখা বহত।
খড়েব রঁহৃত সারিক গাম খছি। মধ্রঁনীসঁ রেঁনীপঞ্জী জেরাঁক ক্রমমে ঞ গাম খরৈত খছি। কহিযাসঁ ঞ পক্কা বোড রঁনন খছি সে পতা নহি। খারঁ ওহী বোডকেঁ থোড়কে চৌড়গব সেহো ক২ দেন গেন খছি। সীতামঢ়ি কি হেত্তু দড়ি ভংগা–পটনাসঁ জাগরঁনা রঁস সভ হমবে গাম দ২ ক২ জাগত–খরৈত খছি। ফন মিনা ক২ দেখন জাএ তঁ হমব গাম ছোট–ছীন শহবক রূপ ধ২ নেনে খছি।
গামমে পঢ়ন–নিখন নোকক কমী নহি, দেশীমে সর্বত্র হমবা গামক নোক ভেট জেতা। দিন্নী ও ফ্নম্রঁগমে তঁ ভবন ছৈথ। একব মানে গামক জনসংখ্যামে কমী খার্বি গেন সেহো রাঁত নহি খাখিব মিথিনাক ভূমি থিক কিনে।
হমবা নোকনি সোদবপ্পবিযে মনিক মূনকক সাণ্ডিন্য

গোত্রীয মৈথিনী ব্রাহ্মণ ছী। ৭ প্বস্ত পূর্বসঁ হমবা নোকনিক পূর্বজক রিরাহ খড়্বে ডীহ গামমে ভেনৈন খা হ্নকা সম্বব গামেমে রঁসা দেনখিন। পর্যাপ্ত জমীন-জত্থা দেনখিন। ক্রমশ: ও সভ উঁদ্যমসঁ প্রচুব ধন-সম্পৈত খর্জিত কএ গনাকাক প্রতিষ্ঠিত ধনীকমে মানন জাগত ছনা।

ক্রমশ: পবিরাবক রিকাস হেগত গেন। জনসংখ্যা রঁঠ়ৈত গেন খা ওহী ক্রমমে পবিরাবিক সিবফ্টৌঐন সেহো রঁঠ়ন। হম রঁচ্চা বহী তঁ কএ রেঁব কএক গোষ্টীক খাপসী মাবি-পীটিমে কপাব ফ্টৈত দেখিঐন। মোকদমারাজী তঁ চনরেঁ কএন।

হমবা সর্বহক পবরাঁরা তীন ভাঁগ বহৈথ। গ্বমনী মিশ্র, মানা মিশ্র ও ত্তহফানী মিশ্র। মানা মিশ্রক প্বত্র স্র. কমব মিশ্র সংস্কৃতক প্রকাণ্ড রিদ্বান ছনা। স্বনৈমে খরৈঁত খছি জে দড়্ি ভংগা মহাবাজ হ্নকা খপন বাজ পণ্ডিত রঁনরাঁক খাগ্রহ কেনখিন জে ও খস্রীকাব কহ দেনাহ। ও স্রযং একটা পাঠশানা চনরৈঁত বহৈথ। ওগ পাঠশানামে সৈকড়া রিদ্যার্থীকেঁ নি:শ্বন্ক ভোজন খা খারাসক সংগ রিদ্যা দান দেন জাগত ছন। হ্নকাসঁ পঠ়ন সৈকড়া রিদ্যার্থী মিথিনাঁচনমে হ্নকব গ্বণগান কবৈত ছনা।

ওগ সমযমে খড়্বেমে নামী পহনমান ভেন বহৈথ স্র. রঁচ্চা ঝা। হ্নকব শিক্তিসঁ দড়্ি ভংগা মহাবাজ প্রভারিত বহৈথ। স্বনরাঁমে খাএন জে ও নোহাক হথকড়ীকেঁ জোব নগা কএ তোবি দেনে ছনা।

হমবা গামমে পূর্বকানমে মূনত: কৃষি খাধাবিত নোক ছনা। খধিকাংশি নোককেঁ জমীন-জত্থা বহগ। গাম খ্শিহান ছন। দ্পহবিযাক সমযমে রঁবরৈব খনহা-

ब्दनक गीतमय करिता पाठक आयोजन होनकक तानपव होगतें बहै छन। ऐ तवहक आयोजन आम छन। म्दा आरॅ समय–सान रॅदनन अछि। शिक्षा दिस नोकक ब्नमान रॅठ़न अछि। नोक अपन छोटै–छोटै रॅच्चाकेँ पठ़ ागक नेन मधुरॅनी पठा वहन छैथ। पर्रॅनिक स्कूनक चना–चनती रॅठ़न अछि। शिक्षा ओ चिकित्साक समस्या हमरे गाम तक सीमित नहि अछि। ओ तँ पूवा रिहावक समस्या अछिए। तथापि नोक प्रयासवत अछि। आशा अछि, कानान्तवमे हमरो गाममे चिकित्साक रॅहतव रॅरस्था भ२ सकत जगसँ स्थानीय नोककेँ पटैना/दिन्ली नहि दौड़ए पड़तैन।

गाममे आरॅ धनीक नोकक भवमाव भ२ गेन अछि। केतेको रॅकतीकेँ आर्थिक रिकास रॅह्त भेन। गाममे जरॅाव हएरॅ आम रॅात भ२ गेन अछि। गाम न२ क२ भोज तँ होगतें बहैत अछि। नोक सभ कहैत बहै छैथ जे ओ सभ भोज खागत–खागत तंग भ२ गेन छैथ। केतेको गोटाकेँ रॅ्नड–सूगव रॅठ़ ि जागत छैन। बसग्वन्ना–छेनाक रिंना तँ कोनो भोज होगतें ने अछि।

प्वबना जमानामे किनोक किनो भोजन चटै केनिहाव नोक सरॅहक खिस्सा स्वनैत बहै छेनौं म्दा आगयो– कान्हि एहेन एकाध रॅकती हमवा गाममे मौजूद छैथ। जँ अपनेकेँ धैर्य जरारॅ नहि द२ दिए तँ ह्नकव भोजनक क्रममे कदमतान देख सकैत छी। ह्नका द्वावा खएन गेन बसग्वन्नाक गिनतीक हेतु जन नगरॅए पड़ ि सकैत अछि। भोजनोपवान्त नदरॅद चनैत अपन घव आपस जागत ह्नका देख छग्वन्तामे पड़ ि जाएरॅ। आखिव ओ केना जीरॅ बहन छैथ ? आश्चर्य.. !

এতেক ভোজ হোগত বৰৈত ৰুছি, মুদা সভজানা ভোজমে ৰুখনো স্ত্রীগণকেঁ শামিন নহি কএন জাগত ৰুছি। জঁ ৰেঁৰস্থাপক নীক ছৈথ তঁ ঘৰে-ঘৰ খএক (পাবস) পহুঁচা দগ ছথিন, মুদা ওহো দ্পহৰ বাতিমে জখন কি কিযো স্ত্রীগণ ভোজনক ৰস্ত্ত প্রতীক্ষা মজৰ্ব্বিযেমে কএ সকৈত ৰুছি।
হম গাহে-ৰগাহে ঐ ৰেঁৰস্থামে স্বধাবক চৰ্চ কৰৈ ছী, মুদা গ্রামীণ ৰেঁৰস্থামে স্বধাবক গ্বনাজাগশী সহজ নহি হোগত ৰুছি। দেখৈ ছী, ৰাগাঁ কী হোগত ৰুছি।
হমবা গামমে হাগ স্কূনক স্থাপনা হেত্ত গনাকাক গণমান্য নোক সভ প্রযাস কেনাহ। ওগমে হমব ৰাঁবূঁজী সেহো ৰুত্যন্ত সক্রিয বৰৈথ। স্ৰ. ৰঁচ্চা ঝাক পবিৰাবক নোক ৰঁহ্ত বাস যোগদান দেনৈথ। স্থানীয নোক সভ সেহো যোগদান কেনখিন জগসঁ হাগ স্কূনক নাওঁ- 'ৰঁচ্চা ঝা জনতা উঁচ্চ ৰিদ্যানয- ৰুড়ৰে' পড়ন। কিছু দিন ধবি ও ৰিদ্যানয পঁচাযত ভৱনমে চনৈত ছন। ক্রমশ: ৰিদ্যানযক ৰুপন পক্কা মকান এৰম্ ৰান-ৰান স্বৰিধা ভেন।
গেনখেনীক হেত্ত হমব গাম প্রসিদ্ধ ছন। ৰুংগ্রেজী হুক্মতক নোক সভ হমবা গামক নোক সৰঁহক গেনখনীমে ৰুভিৰুচি দেখ দংগ বৰৈথ। হমব ৰাঁবূঁজী সেহো ঐমে মাহিৰ বৰৈথ। কেতেকো মেডন হুনকা ভেটৈন ছন। গেনখেনীসঁ প্রভাৰিত ভঃ ৰুংগ্রেজ ৰুধিকাৰী সভ হমবা গামক কএক গোটাকেঁ ছোট-মোট নৌকৰী ধবা দেনখিন। ৰুড়ৰেক ফুটৰঁান টীমসঁ ৰঁড়কা-ৰঁড়কা শহৰক টীম সভ ঘৰঁড় াগত ছনা।
হম সভ জখন ৰঁচ্চা বহী তখনো ৰিষ্ণুপ্ৰৰক মৈদানক গেনখেনীমে ৰাঁবূজীকেঁ ভাগ নৈত দেখিঐন। কএ দিন

ह्नका पैबमे चोर्ष्ठ नागि जाएन। चोर्ष्ठ सरॅहक देशी एनाज होएत छन।
आब समय-सान बॅदनन अछि। गामोमे नोकक आपसी सम्पर्क क्षीण भऽ गेन अछि। हुगुआ सन पाबैनमे नोक अपन दबरॅज्जा ओगबने बहैत अछि। तथापि गाम तँ गामे अछि। आशा कबै छी जे कानान्तबमे क्रमश: हमबा गाममे आब सभ सुविधा हएत जेकब कन्पना सुखद जीवनक हेतु कएन जाएत अछि। जएि प्रकाबक चौहद्दी हमब गामक अछि तएमे एकबा विकासक शिखब तक पहुँचनाए एक सफन सपन्न भऽ सकैत अछि, बशर्ते गामक युवा शक्ति बचनात्मक रूख धबैत सही दिशामे अग्रसब होएथ।

<u>नघुकथा- एकसबि</u>

पण्डितजी बॅशे कर्मकाण्डी छनाह। भोबसँ साँझ धबि

জতেক কাজ কবিতথি সভমে ভরাঁনকেঁ স্মবণ খরশ্থ কবিতথি। মংত্রাচাব কবৈত উঁঠিতথি খা মংত্রেচাবেক সংগ স্বতিতথি। রেঁশ ত্রিপ্বল্ড খা তাহিপব নান ঠোপ হ্নক ননাটকেঁ শ্বশোভিত কেনে বহৈত ছন। তাহিপব সঁ হবদম হ্মহমে পান কচবৈত, নান-নান পানক পীক ফেকৈত ও সাক্ষাত্ কানীক খরতাব নগৈত ছনাহ। কাবী চামপব ননকা রস্ত্র ধাবণ কয জখন রো ভরতীক রন্দনা কবয পহুঁচৈত ছনাহ তঁ রাতারবণমে একটা খপূর্ব সনসনী পসবি জাগত ছন।

পল্ডিতজীক উঁম্র কবীর ৪৩ রর্ষ হোযতন্হি। দূখা রেঁটী খা এক রেঁটা ছনন্হি। ঘবরানীক স্বস্থ্যরাস খাগসঁ দস সান পহিনে ভয গেন ছনন্হি। পল্ডিতজীক দ্নূ রেঁটা রেশ স্বন্নবি খা ন্বড়ি গব ছনন্হি। হ্মদা হ্নকা পাসমে টাকাক খভার ছনন্হি তঁ কতহ্ কন্যাদান পটৈত নহি ছনন্হি। রেঁটা ভিন্ন ভয গেন ছনখিন্হ খা পল্ডিতজী খপন দ্নূ রেঁটীক সংগ একঠাম ছনাহ।

পল্ডিতজীক ঘবক খাস-পাসমে রেঁশ সম্পন্ন পবিরাব সভ ছনৈক। পল্ডিতজীক গ্বজবো হ্নকে সভহক মাধ্যমসঁ হোগত ছনন্হি। রেঁটা খপন ঘবরানীক সংগ দবিভঁগামে বহৈত ছনখিন্হ। ওহিঠাম ডিস্ট্রীক্ট রোঁডমে কৈসিযবক কাজ কবৈত ছনাহ। হ্মদা পল্ডিতজীকেঁ কিছু মদতি নহি কবৈত ছনখিন্হ। রো খখনো পল্ডিতাগক রনে জীরৈত ছনাহ। দ্নূ রেঁটী সমর্থ ছনখিন্হ। গামেক হাগ স্কূনসঁ মৈট্রিক ধবি সভকেঁ পঢ়ৌনখিন্হ। খাগা পঢেরাঁক সামর্থ্য নহি বহন্হি। রিযাহক নেন ঘটপটাযন ছনাহ হ্মদা কতহ্ টাকা নহি ভেটৈত ছনন্হি। রিনা টকাক কোনো নড়কা রিযাহ কবয হেত্ত তৈযাব নহি ছনন্হি। যৈহ সভ চিন্তামে রো চিন্তিত বহৈত ছনাহ।

ओना पण्डितजीक सम्बन्धमे पूरा गाममे सँ मधुर छलन्हि। मुदा दू-तीन परिवारक लोक हुनका रौशी आदर करैत छलखिन्ह। मीरा रॉयॅक ओतय तँ भोर-साँझ दू घन्टा जरूर रौसार होगत छलन्हि। मुदा पण्डितजी ककरो कहियो अपना हेतु किछु कहलखिन्ह नहि। मीरा रॉयॅकें चारिटा रौटा छलखिन्ह। दूटा तँ राहर रहैत छलखिन्ह मुदा छोटका दनू पानिमे मैट्रिक पास केने छलखिन्ह आ रसमँ रोज मधुरनी जागत छलैन्ह किनास करय। सरोज ओ मीरा सेहो ओकरे सभहक संगे मैट्रिक पास केने छल। एक दिन सौंसे गाम स्वतन आ स्वति कहि उंठल तँ ग्रस्य रहि गेल। सरोज चुपचाप घरसँ निपत्ता भय गेल छलैक। घरे-घर तका-हेरी भेलैक मुदा कोनो पता नहि। आन्हर मीरारॉयॅक दोसर रौटा सेहो कान्हियेसँ गायरॅछलैक। सौंसे गाममे कनाफुसी होमय लगलैक। पण्डितजी गरीरॅ जरूर छलाहमुदा हुनका अपन प्रतिष्ठाक पूरा ध्यान छलन्हि। ओ अहि गम्भीर चोटकें नहि सहि सकलाह आ बातिमे स्वतनाह से स्वतने रहि गेलाह। मीरा एकसर भय गेलीह। ग्रम्य, स्वम्य आश्चर्यचकित ओ सोचि नहि पारि रहल छलीह जे की करथि।

मीरा आरॅ एकसरिछल। आगू-पाछू क्या नहि। रॉपक मरना चारि दिन भय गेल छलै। भातिज आगि देने छलन्हि।

सौंसे गाममे सरोजक भगरॉक समाचार रिजली जकाँ पसरि गेल रहैक। मीराक तँ रकारे नहि फुटैत छलैक। की करअ। पाँचम दिन सभ दियाद-रॉदक रौसार भेलन्हि। तय भेल जे गाम नहि कहि श्राद्ध भय जाय। पैसा-कौरी मीरारॉयॅ गछलखिन्ह। मीरासँ

মাত্র এতৱা গছৱা নেন গেনৈক জে কাজ ভেনাক ৱাদ ঘব–ঘবাড় ী জে পল্ডিতজীক এক মাত্র সম্পত্তি ছনন্হি জে হীবাৱাৱূক নাম কয দেন জযতন্হি। ৱৈসাব খতম ভেন মীবা গ্বমস্বম একচাবীদিস দেখি বহন ছন। পল্ডিতজীক শ্রাদ্ধ নীক জকাঁ সমপন্ন ভেন। হীবাৱাৱূ বজিষ্ঠাবকেঁ গামেপব ৱজা খননাহ। নিখযী সম্পন্নভয গেন। হীবাৱাৱূ মীবাকেঁ কহনখিন্হ–

“মীবা, মাস দূ মাস খনী ঘবমে বহ। তোবে ঘব ছৌক নে।”

মীবা চ্পচাপ স্বনৈত বহন জেনা ঠকৱিদবো নাগি গেন হো।

খপনে গামমে, খপনে ঘবমে মীবা ৱৈঘব ভ২ গেন ছন। গামক নোক ওকবা প্রতি সহান্বভূতিতঁ দেখৱৈত ছনৈক হ্মদা মহজ ফার্মেল্টী। ধীবে–ধীবে ওহো খতম। পন্দ্রহ দিন ভয গেন ছনৈক ঘবক বজিষ্ট্রীক। মীবাকেঁ খাৱ ওহি ঘবমে এক পন ৱিতাযৱ খসম্ভব নগৈত ছনৈক। এক দিন সৈহ সভ সোচি বহন ছন কি নগনৈক জেনা দবৱাজাপব ক্যা ঠাঠ় হোগক।

“হীবাৱাৱূ, খপনে এতেক বাতিমে.. ?”

হীবাৱাৱূ কিছু ৱজৱাক হিম্মতি নহি কয পারি বহনা ছনাহ। মীবাক তামস খতিপব পহুঁচ গেনৈক। ও চিচিযৈন–

“চোব! চোব!”

হীবাৱাৱূ ভগনাহ। খগন–ৱগনক নোকক ওহিঠাম ভীড় একঞ্চা ভয গেন ছনৈক। মীবা ভোকাসি পাড় ি ক২ কানি বহন ছন। দাগ–মাগ সভ দস বংগক গপ–সম্প কবৈত পহুঁচি গেন ছনৈক। জকবা জে মোন হোগক সে ৱজৈক। মীবা চ্পচাপ সভ কিছু স্বনৈত

বহন। ধীবে–ধীবে ভীড় ওহিঠামসঁ হটৈত গেনৈক। বাতি গম্ভীব ভেন জাগত ছনৈক। সৌংসে গামক নোক স্বতি বহন ছনৈক। মীবা চুপচাপ গামসঁ বাঁহেব ভঽ গেন। ওকবাকিছু নহি বুঁঝন ছনৈক জে বো কতয জা বহন খছি হ্মদা কোনো দোসব রিকল্পা নহি বহি গেন ছনৈক।

মীবা বঁড্ড পঢ়নো নহি ছন। শহবমে কহিযো বহন নহি ছন। হ্মদা তকব বাঁদো ওকবা কোনো গম নহি ছনৈক। টৈশিনপব গাড় ী খারি গেন ছনৈক খা খাব খধিক সোচ–রিচাব কববাঁক খরসবো নহি ছনৈক। ও তবদয টৈকট কীননক খা গাড় ীপব চঢ় ি গেন। ট্রেনমে রেঁশ ভী ছনৈক। কিছুকান তঁ বো ঠাঢ় ে বহন হ্মদা তাবঁতে ওকবা চিব–পবিচিত খমিত সেহো ওকব সামনেক সীটপব বৈঁসন ভেটনৈক। মীবা বাঁবূঁক জ্যেষ্ঠ প্বত্র খমিত। মীবাকেঁ ট্রেনমে ধক্কম–ধুক্কী কবৈত দেখি ও তুবন্ত উঁঠি গেনৈক।

"মীবা তূঁ কতয জা বহন ছেঁ ? "

প্বছনকৈ খমিত। মীবা ওকবা দেখি কয খরাক্ বহি গেন। কিছু বঁজবেঁ নহি কবৈক। খমিত ওকবা খপনা সীটপব বৈঁসা দেনকৈ। খগিনা টৈশিনপব কিছু যাত্রী উঁতবনৈক। খমিত সেহো ওহিঠাম উঁতবয চাহৈত ছন হ্মদা মীবাকেঁ একসব ছোড় ি দেবঁ ওকবা নীক নহি নাগি বহন ছনৈক। ও মীবাসঁ ওকব গন্তব্য প্বছয চাহনকৈ। হ্মদা মীবা কিছু বঁজবেঁ নহি কবৈক। বঁড় হ্মশিকনসঁ মীবা ওকব কহবঁ মানি ওতহি উঁতৈব গেন। খাখিব ওকব কোনো গন্তব্য নহি ছনৈক। গাড় ী সীটী দৈত ওহিঠামসঁ খাগা বঁঢ় ি গেনৈক।

ট্রেনপব সঁ উঁতবি কয মীবা কানয নাগন। খরিবন

অগ্নিক প্রবাহ দেখ অমিতক মোন করুণাসঁ ভরি গেলৈক। ও মোনহি মোন নিশ্চয কেলক জে মীরাকেঁ ওকর ঘর আপস দিআ কঽ রহত চাহে ওকরা কতবোঁ সংঘর্ষ কিঐক নহি করয পড়ৈক। ও বড় মুশ্কিলসঁ মীরাকেঁ চুপ কেলক আ অপনা সংগে গাম আপস লেনে অযলৈক।

ওহি দিন পূরা গামক বৈঁসারী ভেলৈক। সভ হীরাবাবূকেঁ ‘ছিযা-ছিযা’ কহলকন্হি। তাবতমে অমিতক কতহুসঁ আযল আ সাফ-সাফ ঘোষণা কয দেলক জে ঈ মকান মীরাক ছৈক ওএকরে রহতৈক। সৌঁসে গৌআঁ প্রসন্ন ভয ওকর গুণগাণ করয লাগল। মুদা হীরাবাবূকেঁ জেনা নখ মোন পানি পানি পড়ি গেলন্হি। বৈঁসারীসঁ লৌটি ও ছটপটাযল রহথি। সাঁঝমে বাপ-বেটামে বেশ বিবাদ পসরি গেলন্হি। মুদা অমিত হুনকর গপ সুনবাক হেতু তৈযার নহি ছল আ একবের ফের সাফ-সাফ কহি দেলকন্হি জে এহি অন্যাযমে ও হিনকর সংগ নহি দেতন্হি। বাদ-বিবাদ বঢ়িতে গেল। অন্ততোগত্বা হীরাবাবূ কম্বল, বিছাওন আদি সরিওলন্হি আ গামসঁ বিদা ভয গেলাহ। ক্যা ঠৈকলকন্হি নহি। অমিত মোনে-মোন সোচৈত রহল- ভলে ই আফদ টৈরি রহল ছথি। হীরাবাবূ তঁ গমসঁ চলি গেলাহ মুদা মীরাকেঁ তৈযো চৈন নহি ভেটৈলন্হি। সৌঁসে গামমে দুষ্ট লোক সভ মীরা আ অমিতক বারেমে নানা প্রকারক কুপ্রচার করয লগলৈক। রোজ একটা নব অফবাহ গামক এক কোণসঁ নিকলৈত আ দোসর কোণ ধরি পসরি জাইত। মীরাকেঁ ই সভ গপ্প ক্যা-নে-ক্যা আরি কয কহি দৈক। ও বড় সংবেদনশীল ছল, ভাবুক ছল, তঁএ এহন-এহন গপ-সপ্প সুনি কয কানয লগৈত ছল। এক দিন অহিনা এসগরে

খঁগনামে কনৈত বহয। খমিত কতহ্সঁ খারিঁ গেনৈ। ওকবা এনা কনৈত দেখি রঁড় তকনীফ ভেনৈ খমিতকেঁ।

“মীবা নহি কান!”

জেনা কি সভ রাঁত ওকবা র্ঁমনে হোগক।

“স্বন! হমব রাঁত মানি নে। হমবাসঁ রিঁযাহ কঽ নে। রাঁজ সহী, জকবা জে মোন হোগক।”

মীবা খাব জোবসঁ কানয নগন। খমিত ঙা সভ নহি দেখি সকন খা চ্প্পা ওতযসঁ সবকি গেন।

তকব রাঁদ খমিত দোরাঁবা ঘ্বি কয নহি খযনৈক ওকবা নগ। পূবা গামমে হল্লা ভয গেনৈক জে খমিত কতহ্ চন গেন। মীবা ওতেকটা গামমে ফেব একসব ভয গেন ছন। গামমে কোনো থাহপতা নহি ছনৈক। রঁচা সভকেঁ ষ্টূশেন পঠ়া-পঠ়া কঽ গ্বজব কবৈত ছন। হ্মদা খমিতক একদম গামসঁ নিপাত ভয গেনাক রাঁদ ও খত্যধিক দ্খী ছন। ককবোসঁ কিছু গপ কবরাঁক গছা নহি বহৈক। এতবেঁমে ককবো গবজবঁ স্বনেনৈক। হীবারাঁবূঁক পিতিযৌত খগিযা রেঁতান ছনাহ।

“কহাঁ গেন পল্ডিতক রেঁটী...!” গব্যদি-গব্যদি।

মীবাকেঁ ঙা সভ গপ নহি সহি ভেনৈক। হ্মদা ও কিছু রাঁজিযো নহি সকন। খসোবাপব কবোঠ ভঽ গেন। চাব্দকাতসঁ নোক সভ দৌড়নৈ। হল্লা ভঽ গেনৈক জে ‘মীবাক হার্ট ফেন কঽ গেনৈক। এক রেঁব ফেব ও ঘবাড়ী স্বন্ন ভয গেনৈক।’

নঘ্কথা- খসগ্বন

গাম-ঘবমে কতেকো প্রকাবক খসগ্বন সভ প্রসিদ্ধ খছি। জেনা ক্যা যাত্রাপব রিদা হো খা নঠ্া যা বাস্তা রাযাসঁ দাযাঁ কাষ্টি দিযৈ, কিংরা ক্যা রিদা হোগতকান পাছাসঁ ষ্টেকি দিযৈ। ব্ঁঠ্রা ৰাৰাকেঁ এহি সভহক ৰেশ রিচাব ছনন্হি। জঁ ঘবক ক্যা রিদা হোগত খা কতহ্ ক্যা ছীক দৈত তঁ রো 'চিবংজীরী ভর:' খরশ্য কহিতথি। তহিনা খাব-খাব খপশিক্ষন জঁ হোগতৈক তঁ ওকব রিরাবণ কয নিতথি।

ওহি দিন গামমে হাষ্ট নাগন বহৈক। তীমন-তবকাবী সভষ্টী হাষ্টেপব সঁ কীনন জাগত ছনন্হি। ওহ্না হাষ্ট দিনক ও নিযমসঁ ওতয পহুঁচৈত ছনাহ।

বরিক দিন ছনৈক। হাষ্ট জযৰাক তৈযাবী ও দ্গএ ৰজেসঁ প্রাবম্ভ কয দেনে ছনাহ। জহাঁ চাবি ডেগ খাগা

रहैत कि एक ने एकटा अपसगुन भय जान्हि। एहिना प्रकारेँ चारि राति गेल। सूर्यास्त कबीर छल। चारि कय रो रहैत घुमरैत रिदा भेलाह।
कनिके आगा रहलाह कि झनेसवा सामनेमे पड़ि गेलन्हि।
“प्रणाम पंडीतजी!” –राजन झनेसवा।
“नीके रह”– झनेसवाकेँ आशीरवाद दैत पडितजी आगा रहलाह। मोने-मोन कहि नहि की की घुनघुना रहल छलाह। झनेसवाकेँ एकेटा आँखि छलैक। गाममे दाहाक दिन चारि भय गेल रहैक। रहैस हलैत छल ओ। लाठी लेने हाकि गेल छल। तारतमे क्याओकरे निशाना रना कय एकटा सीसाक रोतल फेकलकै। ओकर सौंसे आँखि नह्-नहास भय गेल रहैक। ओही घटनाक राद ओ असगुन भय छल। प्राय: सैह सभ सोचैत पंडितजी आगा रहलाह।
हाटपर रहैश भीड़ छलैक। तीमन-तरकारीक भरमार छल। झदा पंडितजीक आदति छलन्हि जे कोनो चीज ओ ठोकि-ठोकि कए करितथि। रीच रजारमे सजमनिक दाम मोलरति-मोलरति पहुँचलाह कि चारि गोटेमे एक दिससँ धक्का मारैक आ चारि गोटे दोसर दिससँ। सामनेसँ दू-तीन गोटे हाँ-हाँ करैत पल्डितजीक रक्षा करय आरि गेलाह। धक्का-धुक्की खतम भेल तँ पल्डितजी आगा रहलाह। सजमनिक दाम मोलेलन्हि आ भार पटि गेलापर जेरीसँ पैसा निकालय लगलाह कि अरोक रहि गेलाह। जेरी नदारद। पल्डितजी ठोह पारि कय कानय लगलाह। सौंसे ओ खररि रिजलौका जकाँ पसरि गेल। पल्डितजी माथा हाथ देने घर आपस अयलाह। तहियासँ रो असगुनक डरे

ছাँহ কটৈনে ফিবথি।
পণ্ডিতজীকেঁ তীনটা কন্যা ছলন্হি। প্রথম কন্যাক কন্যাদান তয ভয গেল ছলন্হি। নীক ক্ষন–শীলক নড়কা বৈক। খগহনক পূর্ণিমাক রিযাহ তয ভেলন্হি। রবক হাথ উঠযরাক হেত্ত রিদা হোগত ছলাহ কি কিযো তবাক দয ছীকননে। ছীক...ছীক...ছীক...। হ্নকব মাথামে ওা ছীক ঘূময নগলন্হি। পণ্ডিতজীক টাঁগ একাএক গতিহীন ভয গেলন্হি। ও খাগা রঁঠয হেত্ত একদম তৈযাব নহি ছলাহ। সৌসে গামক নোক কবমান নাগি গেন ছল। পণ্ডিতজী গ্বম। কিছ রঁজরেঁ নহি কবথি। তেহন শ্বভ ক্ষহ্র্ত্ত ছল জে ছীকক চর্চো কবরঁ খসগ্বন নগন্হি। নোক সভকেঁ কিছ হ্বাগক নহি জে খাখিব রাঁত কী ভেল। খখনে তঁ পণ্ডিতজী টৈপ–টৈপ রঁজৈত ছলাহ.. !
গাম ভবিক নোক পণ্ডিতজীকেঁ ঘেবি নেনকন্হি।
"পণ্ডিতজী কী ভেল ? "
ক্ষদা ও তৈযো গ্বম্ম। খন্ততোগত্বা নোক হ্নকা উঠা–প্বঠা কয ডাক্টবক ওহিঠাম নয গেল। ওতয ডাক্টব হ্নকবখরস্থা দেখি রেঁশ সীবিযস ভয গেলাহ খা কহলখিন্হ জে হ্নকা গম্ভীব ভারনামেক খরধাত ভেলন্হি খছি। তাকোনিক উপচাবক হেত্ত জহাঁ রো সূগু দেরঁয নগলাহ কি পণ্ডিতজীকেঁ নহি বহি ভেলন্হি। ও গবিযরেঁত ওহিঠামসঁ গামপব ভগলাহ। তারঁত ভোবক চাবি রাঁজি গেল ছল। খা রবক ওহিঠাম জযরাক কার্যক্রম বদ্দ ভয গেল। ঠীকে খসগ্বন ভয গেলন্হি। তাহি দিনসঁ পণ্ডিতজী খসগ্বনসঁ রঁড্ড ডবাথি। ওহি দিন হ্নকব মহিলনী রেঁটীক তহিনা খাঁখি রঁড় ফবকয নগলন্হি। পণ্ডিতজী একদম খপসিযাঁত ভয গেলাহ।

অৰ্শ্থ কোনো গড়ৰ্ড় ী হোমযজা বহ্ন অছি।
ও অপন অপন ৰ্ৰেটাকেঁ ত্তবন্ত অপনা নগ ৰৈসা নেনথি কি তাৰ্তেমে একটা গিবগিটহ্নকব ৰাযা ঁ হাথপব খসন। পল্ডিতজী ঠামহি ফাননাহ। পৈবমে খবাম ছনন্হি। দবৰ্জ্জা ৰেস উঁচ ছনৈক। দনানপব ঠামহি চিতংগ ভয গেনাহ। ৰাযাঁ পৈবক হড্ডী টুটি গেন ছনন্হি। সৌংসে গাম! পল্ডিতজী ৰাপ-ৰাপ চিচিআয নগনাহ। সভ গোটে হ্নকা নাদি কয অস্পতান নয গেন। নাখ কোশিশিক ৰাৰ্জূদ ও হড্ডী নহি জ্টন। পল্ডিতজী জন্ম ভবিক হেত্ত নাঁগব ভয গেনাহ।
তহিযাসঁ পল্ডিতজী ৰোজ ভোবে উঠৈত দেবী ভগৱানকেঁ গ্বহাবি দেখি-
"হে ভগৱান! অস্বগনসঁ জান ৰচাযৰ্।"
স্বদা ভাৰী প্রৱন হোগত ছৈক। হোগত ৰৈহ ছৈক জে হেৰাক বহৈত ছৈক।
একাদশীক দিন ছনৈক। মহাদেৱক দর্শন কবয জাগত ছনাহ। ঝনফন হোগত ছনৈক। তাৰ্তমে একটা নঠ়া যা ৱামাকাতসঁআযন আসামনে ৰাটে দাযাঁকাত জ্জবি গেন। পল্ডিতজী ঠামহি খসনাহ।
"হে মহাদেৱ! আৰ্ অহাঁ প্রাণক বখা কৰু।"
কহৈত-কহৈত পল্ডিতজী ৰেহোশ জকাঁ ভয গেনাহ।
তাবা সভ একাএকী হ্নকব ঞা দ্দর্শা দেখৰাক হেত্ত অপস্থাত ছন। ৰৌ ৰেচাবে একহু ডেগ ঘ্সকয হেত্ত তৈযাক নহি ছনাহ। আ নে ঘ্সকৰাক হ্নকামে তাগতি বহি গেন ছনন্হি।
পল্ডিতজীকেঁ ফেব কহি নহি কহাসঁ হিম্মত অযনন্হি। ও চোটে পাছা ঘ্মনাহ। তৈৰীচ একৰেব ফেব ৰৈহ নঠ়া যা ৱাযাঁসঁ দহিনা ভেন। পল্ডিতজী ওহি

नठ़ा याकेँ गबियबैत, नाँगब ठाँगे दौड़ैत, खसैत-पड़ैत घब दिस बढ़य लगलाह। बीच-बीचमे ओहि नठ़ा याकेँ कहैत-
"ओ सबबाे, नहि जीबय देत। एकब हम की बिगाबने छलियैक से नहि जानि!"
तावतेमे ऋखियाजी पोखबि दिसिसँ आपस अबैत छलाह। पुछि बैसलखिन-
"की भेल पण्डितजी?"
"की कहु की भेल। कहबी छैक जे गेलहुँ नेपाल आ कर्म गेल संगे। सैह पबि अछि हमब। एकादशीक दिन छलैक। सोचलहुँ जे महादेवक दर्शन कबी। आधा बास्तासँ जहाँ आगा बढ़लहुँ कि ओ बाबू! ओ चण्डाल नठ़ा या बास्ता काटि देलक।"
ओहिसँ पहिने की ऋखियाजी किछु बजितथि, पण्डितजी धबाम दय खसलाह।
ऋखियाजी चिकबलाह। पासेमे पण्डितजीक भातिज पनिछोआ कबैत छलखिन्ह। ओ दौड़लाह। अगल-बगलसँ सेहो लोक सभ दौड़ल। पण्डितजीकेँ उठा-पुठा कय दबबाजापब बाखि देलक। लोक सभ पुछलन्हि-
"की भेल?"
ऋदा ओखपस्याँत आकाशे दिसि तकैत बहि गेलाह। असगुन, असगुने होगत अछि। तेँ ने लोक सगुन कबैत फिबैत बहैत अछि। पण्डितजी भोब होगतहि पनिभबनीकेँ बजौलखिन्हि आ आदेश देलखिन्ह जे आगसँ नित प्रात: काल ओ एक घैल पानि भबि कय दबबाजापब बाखि देल कबय, जाहिसँ हुनक दिन नीक जेना कटि जान्हि। पनिभबनी हुनकब आज्ञाकेँ सिबोधार्य कयलक आ बोज हुनकब सामनेमे बेशे बड़का घैलमे पानि

भवि–भवि बाथय लागल।
एक दिन अन्हरोखे पनिभरनी पानि भवि कय बाथि
गेल। ओकरा गर्हुंमक कर्हैनी करबाक छलैक।
पण्डितजी उठि जहाँ चावि डेग आगा बढ़लाह कि रोहि
घैलसँ हैकवा चाबनाल चित्त भय खसि पड़लाह।
चारू कातसँ लोक सभ दौड़ल। मुदा पण्डितजी किछु
नहि बजलाह। आब ओ सभ दिन चुप्पे बहबाक सपथ
खा लेने छलाह। समय विपरीत भय गेल छलन्हि आ
सपनो असपन भय गेल छलन्हि।

<u>बिंधरा बिराह</u>

সমাজক মান্যতা, রিধি–রিধান এরম্ নোক ব্যরহাব সময সাক্ষেপ খছি। জে রাঁত–রিচাব পচাস সয সান পহিনে খনিরার্য চনৈত ছন সে খাগ–কাল্হি জঁ নোক কবয তহ হস্যাস্পদ ভয জাযত। পহিনে রাঁন রিরাহ খাম রাঁত ছন। রেঁটীকেঁ জনমিতে জঁ মায–রাঁপকেঁ কথ্ক চিন্তা হোগক তহ ওকব রিরাহক। কহ্না কহ রিরাহ ভহ জাগক খা মায–রাঁপ গংগা নহা নেথি। সোচন জা সকৈত খছি জে সমাজমে রেঁটীক স্থিতি কতেক দাযনীয ছন.. !

ওা রাঁত সভ জনৈত ছৈথ জে স্ত্রীক রিঁনা প্বকষ কতযসঁ খাযত। জে খাগ ককবো রেঁটী ছৈক সৈহ কাল্হি ককবো স্ত্রী, কেকবো মায রঁনতৈ। তথপি নোকমে খখনহুঁ রেঁটীক প্রতি মোহ কম নহি ভয বহন খছি। পহিনে কতেকো গোটী রেঁটীক চক্কবমে খাঠ–নৌ সন্তান কয নৈত ছনাহ। নিংগ খাধাবিত এহি ভেদ–ভারকেঁ কম কবরাঁক কিংরা জড়ি সঁ দ্কস্ত কবরাঁক নিবন্তব প্রযাস হোগত বহন।

এক সময ছন জখন পতিকেঁ মবনাক রাঁদ ওকব পনীকেঁ ওকরে সংগে জবা দেন জাগত ছন কিংরা রো স্বযং জবি জাগত ছন। সমাজ ওকবা সতীক ৰূপমে মহিমা মন্ডিত কবৈত ছন। ওকব চিতাপব সতী মন্দিব রঁনা দেন জাগ ছন। সোচন জা সকৈত খছি জে রো কতেক ক্রূড় প্রথা ছন। একটী স্বস্থ জীরন্ত ব্যক্তিকেঁ জবা কহ এহি নেন মাবি দেন জাগত ছন রা রো স্বযং মবি জাগত ছন জে ওকব পতিক দেহারসান ভয গেন, জাহি নেন রো কোনো প্রকাবসঁ দোষী নহি ছন। মবনাগ, জিনাগ ককবো হাথমে নহি ছৈক। ওা একটী সংযোগ হোগত খছি ক্দা তকব এতেক দ্খদ্ পবিণাম হোগত

छल से सोचियो कऽ बोंथा ठाढ़ भय जाइत अछि। एकटा विदेशी पर्यटक जखन अपन देश घुमैत रहथि तऽ संयोगसँ श्मसान घाटपर एकटा दृश्यकेँ नऽ जाइत देखलथि। दृश्य संगे ओकर पत्नी चिकरैत-भोकरैत श्मसान धरि संगे गेल। लोक सभ तमासा देखैत रहल आर ओ पतिक लाशक संगे जारनिसँ लादि देल गेल। जोर-जोरसँ ढोल बजा-बजा कीर्तन करय लागल जाहिमे ओहि जीवित महिलाक करूण क्रंदन दबि कऽ भ्रम बहि गेलैक आ थोड़बेकालमे ओहो पतिक लाशक संगे छाउर भय गेल। (ई सैकड़ा साल पूर्वक थिक एहन् एकर वर्णन Beyond the seas-मागरल एच. फीसर द्वारा सम्पादित-पुस्तकमे अछि) एहि तरहक घटना ओहि समयमे आम बात छल। स्त्रीगण सभ अपन नियति बुझि एकरा स्वीकार करैत छलीह। प्रसिद्ध समाज सुधारक राजाराम मोहन रायक एहिपर ध्यान गेल आ ओ ब्रिटिश सरकारसँ गोहार कय एहि सामाजिक कुरूतिकेँ बन्द करौलाह।
समाजमे विधवाक स्थिति बेटीक स्थितिसँ जुड़ल अछि। जँ बेटी पढ़ितै, लिखतै, बेटा जकाँ ओकरो अरसर भेटतै तऽ ओहो ककरोसँ पाछा नहि रहत। आइ-काल्हि एहिमे किछु परिवर्तन भेल अछि। लोक बेटीकेँ स्कूल-कालेज पठा रहल अछि। डाक्टर, इन्जिनीयर, अफसर सभ किछु बेटीओ बनि रहल अछि। कानूनमे परिवर्तन भेल अछि। पैत्रिक सम्पत्तिमे बेटा ओ बेटीक हक बराबरि भय गेल अछि। घरेलू हिंसा कानूनक तहक कोनो महिलाकेँ शारीरिक, मानसिक यातना नहि देल जाय सकैत अछि। दहेज लेब देब गैर कानूनी भय गेल अछि। प्रश्न ई उठैत अछि जे एतेक बास

কানূনসঁ নৈস ভাবতীয মহিলা কী সভ তবহেঁ অধিকাব সম্পন্ন, স্ববক্ষিত ও প্রতিষ্ঠাপূর্ণ জীরন-যাপন কবরাঁক স্থিতিমে আবি গেল ছৈথ ? ও সোচিযে কঽ কনম ঠাঠ় ভয জাগত অছি।
সমাজমে রৈষ্টীক স্থিতিমে স্বধাবসঁ মূনত: শহবী ক্ষেত্রষ্টাক সীমিত অছি। গাম-ঘবক হানক মোষ্টা-মোষ্টী ওহনে অছি। অপনা ওহিঠাম শিক্ষাক স্তব তেহন গড়ৱঁড় ়াযন অছি জে জঁ ক্যা স্কূন-কানেজ জাগতো ছথি, কিঁরা ডিগ্রীও হাসিন কঽ নৈত ছথি তৈযো হ্নকা কোনো বোজগাব ভেষ্টি সকত নহি সে সংদেহাস্পদ। জঁ আর্থিক নির্ভবতা রঁনন বহত, সম্পত্তিক অধিকাব মাত্র কানূনক কিতাবেঁ তক সীমিত বহি গেল তঽ রৈষ্টী কোনা রঁঠ়ত ?
জাহি সমাজমে রৈষ্টীকেঁ শিক্ষাক সমান অরসব ভেষ্টৈন, পৈত্রিক সম্পত্তিমে অধিকাব ভেষ্টৈন ওহিঠামক মহিলা নিশ্চিত রূপসঁ সভ তবহেঁ আগা ভঽ গেনীহ। এহিমে কেবন বাজ্যক চর্চা কযন জা সকৈত অছি। প্পবনা সমযমে (আ কিছু হদ তক অখনহুঁ) রিধরা হোগতে জেনা ওকবাপব রিপত্তিক পহাড় ষ্টুষ্টি জাগত ছন। তকোনীন সমাজক সমস্ত মান্যতা, রিধ, ব্যরহাব ওকবা অপমানিতে নহি কবৈত ছন, অপিত্তু অশ্বভ ব্র্নৈত ছন। কেস কষ্টা নিয, নীক নীক্ষত খাঙ নহি, সাধাবণ কপড় ়া পহিৰ্ব, উঁপাস-পব-উঁপাস কবৈত বহ্ু। তেতবেঁ নহি, কোনো শ্বভকাজমে আগা নহি বহ্ু। আখিব ওকব কী দোষ বহৈক জকব দল্ড ওকবা সমাজ দৈত ছনৈক ?
নগৈত অছি, সমাজক প্পবোধা সভ অস্ববক্ষা ভারসঁ ততেক গ্রস্ত বহথি জে হ্নকা আগা-পাছা কিছু আওব সোচেবেঁ নহি কবন্হি। কতেকো ঠাম তঽ নরনিগ রিধরা

भय जागत छनि आ आजीवन घोर कष्ट एवम् विपत्तिमे जीवन-यापन करैत छलीह। गरीबी, सामाजिक प्रताड़नासँ तंग भय कतेको विधवा गाम-घर छोड़ि वृन्दावन किंवा आन-आन तीर्थ शरण धय लैत छलीह। अखनो हजारोक संख्यामे वृन्दावनमे विधवा सभ पड़ल छथि। भारतक उच्चतम न्यायालय हुनका सभक स्थितिपर विचार केने छल। स्वनामधन्य ग्लोबलाइजेशनक द्वारा हुनका सभ लेल किछु कल्याणकारी योजना सभ स्वतंत्रतामे आयल छल। मुदा ई सभ ऊँटक मुँहमे जीरक फोरन थिक। जरूरी तँ ई अछि जे समस्याक जड़िमे जाय ओकरा समूल नष्ट कयल जाय। आखिर पुरुषविधुर भेलापर विवाह करैत छथि की नहि? तहिना महिलोकेँ ई अधिकार समाज स्वीकृत हेबाक चाही।
यद्यपि यत्र, तत्र सर्वत्र महिला सशक्तीकरणक चर्च होइत रहैत अछि, तथापि व्यवहारिकतामे संकट अछिए। जँ दुर्भाग्यवश क्यो विधवा भय जागत छथि तँ अखनो हुनका नाना प्रकारक यातना सामाजिक प्रताड़नासँ गुजरय पड़ैछ। अस्तु ई विचारणीय थिक जे विधवा लोकनिक स्थितिमे गुणात्मक सुधार हेतु हुनकर पुनर्विवाहक व्यवस्था हो। एहिमे सभसँ बाधक विवाहसँ जुड़ल खर्चा एवम् जातीय स्वाभिमान अछि। मुदा ई विचारणीय प्रश्न थिक जे समाजक कोनो व्यवस्था जँ एक निर्दोष जीवनकेँ कष्टमय केने रहैत अछि तँ ओकरामे संशोधन किएक नहि हेबाक चाही?
ओना, कतेको जातिमे विधवा विवाह पहिलहिसँ चलनमे अछि। कतेको महिला एहिसँ एकटा नूतन जीवन जीबाक अवसर प्राप्त करैत छथि। मुदा किछु जाति विशेषमे अखनो एकरा पारिवारिक प्रतिष्ठासँ जोड़ि कय देखल

জাগত অছি। আখিব, ও প্রতিষ্ঠাক জে গতি হোগত অছি, তাহিপব চর্চাকি আরশ্যকতা নহি অছি। এহন রিধরা জকবা সন্তানো নহি ছৈক, একবা র্যর্থ নিষ্ঠাক নামপব নগাতাব কষ্ঠ সহৈত বহয, জীরনক সমস্ত স্বখ, সম্পদাসঁ রংচিত বহয সে কহাঁ তক জাযজ অছি ?
কতেকো সমাজমে ওা র্যরস্থা অছি জে রিধরাকেঁ ওহী পবিরাবক অরিরাহিত ভাএ কিংরা সমর্যস্ক সম্বন্ধীসঁ রিরাহ কয দেন জাগত অছি। নিশ্চিত রূপসঁ রো সভ রৈসী র্যরহাবিক এরম্ রুধিআব নোক ছথি। ঋদা জঁ সেহো সম্ভর নহি হোগক তখন তঽ পবিরাবক রযস্ক সদস্যকেঁ সর্যং আগা আবি ওহি মহিনাক জীরনমে প্বন: স্থাপিত কবরাঁমে সহযোগ কবথি আ স্বযোগ্য, সহী র্যক্তিসঁ রিরাহ কবরাঁমে সহযোগ কবথি।
জঁ রিধরাকেঁ সন্তান ছৈক তখন প্বনর্রিরাহসঁ দিক্কতি ভয সকৈত ছৈক ঋদা এহনো পবিস্থিতিমে ওহি রাঁচা সভক সংগে রিধরাকেঁ স্বীকাব কবরঁ সর্রোত্তম সমাধান ভয সকৈত অছি। হম একরৈব যূবোপ গেন বহী তঽ হমব সভক ড্রাগভব অপন পবিরাবক চর্চা করৈত কহয নগনাহ জে হ্নকব স্ত্রীক ওা দোসব রিরাহ ছন্হি। পহিন রিরাহসঁ দূটা সন্তান ছন্হি। হ্নকাসঁ রিরাদক রাঁদ একটা সন্তান ছন্হি। এরম্ প্রকাবেণ রো তীনটা সন্তানক পিতা ছথি আ সভক ভবণ-পোষণ সহর্ষ এরম্ সমান্য রূপসঁ করৈত ছথি। রিদেশীমে ওা আম রাঁত অছি। ওহিঠাম রিরাহ রিচ্ছেদ জহিনা হোগত অছি তহিনা প্বনর্রিরাহ সেহো ভয জাগত অছি। হেব অধিকাংশি মহিনা প্বরুষ ওহি স্থিতি হেতু তৈযাবো এহি মানেমে বহৈত ছথি জে আর্থিক নির্ভবতা সামান্যত: নহি বহৈত অছি। ওাহো র্ম্নয জোগব গপ্প অছি জে ওকব সভক সামাজক মূন্য অছি

জে ওকর সভক সমাজক এরম্ পারিরারিক সংরচনা ঋনগ ঋছি।
ঋপন ভারতীয় মূল্যক রক্ষা করৈত এরম্ পরিরারক সংরচনাকেঁ কোনো তরহেঁ রিনা দূরঁর কেনে রিশেষ পরিস্থিতিমে সামাজিক সামংজস্যক ব্যরস্থা জরূরী ঋছি জাহিসঁ সংযোগরশ জঁ ক্যা রিধরা ভয জাগত ঋছি তঽ হ্নকা তরহ তরহক কষ্ঠসঁ রঁচাওন জা সকয ঋা হ্নক ভারী জীরনকেঁ সুখদ কযল জা সকয।
ওনা ঋপনে দেশক কতেকো রাজ্যমে রিধরা রিরাহ ঋাম রাঁত ভয গেল ঋছি। ঋপনো সমাজমে কিছু জাতি রিশেষমে একরা লোক ঋখনো ঢো রহল ঋছি জখন কি কতেকো জাতিমে পহিনহুঁসঁ ঞ রুরঁস্থা রহল ঋছি। ঋস্তু এহি কুপ্রথাক কোনো মজগূত ধার্মিক পক্ষ নহি নগৈত ঋছি। ঞ একটা জাতি রিশেষক কিংরা রস্থা রিশেষক ঋহংসঁ পোষিত সামাজিক ঋভিশাপ থিক জকর সুধারপর সভক ধ্যান জা রহল ঋছি, মুদা ব্যরহারমে ঋখনো স্বীকার্য নহি ঋছি। এহন নহি ঋছি জে রিধরা রিরাহ হোগতে নহি ঋছি, গামে-রগামে উঁচ রর্গীয মৈথিলোমে ঞ ভয জাগত ঋছি মুদা ঋখনো ঞ একটা স্বভারিক, সর্রমান্য চললক রূপ নহি লেলে ঋছি, জাহি কারণেঁ কতেকো কম রয়সক কন্যা জীরনক সমস্ত সুখ, সুরিধাসঁ রংচিত রহি দুখময জীরন রীতেরাঁক হেতু রিরস ছথি।
কিছু এহন ঘটনা সভ দেখযমে ঋাযল জতয পরিস্থিতিরশ পতিক দেহান্ত ভয গেলাক রাঁদ হ্নকে পরিরারক লোক রিরাহক ব্যরঁস্থা কেলাহ ঋা ঋাগ রো একটা সুখী পরিরারিক জীরল জীরি রহল ছথি। পূর্র পতিসঁ জে সন্তান ছলৈক ওকরো নীকসঁ পালল-পোষণ ভয রহল ঋছি। নর রিরাহমে সেহো সন্তান ভেলৈক।

एमब कहबाक तात्पर्य अछि जे सभ किछुकेँ एठोतेँ धर्म–कर्मसँ जोड़ि कय मनुक्खक जीवन नर्क कऽ देब कतहुँसँ उचित नहि अछि।
गाम–गाममे एहन दृश्य देखयमे अबैत रहल अछि जे अपने लोक विधवाक शोषण करैत छथि। कतेकठाम तऽ ओकर हत्या तक भऽ गेल। ओकर सम्पत्ति अपने लोक लूटि लेलक वा ठगि लेलक आ जखन ओकरा प्रयोजन भेलैक तऽ सभ कात भऽ गेल। तथाकथित मर्यादाक उल्लंघन जखन आम बात भऽ गेल हो, ताहि मर्यादाकेँ व्यर्थ होइत रहब सर्वथा अनुचित।
पारिवारिक जीवन हेतु, भारतीय मूल्यक रक्षा हेतु, वैवाहिक जीवनक महत्वकेँ कमतर नहि आँकल जाय सकैत अछि। परन्तु ओकर आधार मजगूत बनल रहैक ताहि हेतु सोचमे परिवर्तन जरूरी अछि। पूरा दुनियाँ बदलि रहल अछि। इन्टरनेट, मोबाइल, टेलीवीजन, फेसबुक, व्हाट्सअप सौंसे दुनियाँकेँ एक आँगन (Global Village) मे परिवर्तित कय देलक अछि। एहि परिवर्तनसँ क्यो बाँचल नहि रहि सकैत अछि। गाम–गाम रहल टेलीवीजन, रहल गीत नाद, रहल सीनेमा चलैत अछि। स्वाभाविक अछि जे गामोक धिया–पुतामे आधुनिकताक मानसिकता उत्पन्न होइक। एकरा एकदमसँ छोड़लो नहि जा सकैत अछि। अस्तु आधुनिकताक बिहाड़ि मे सभटा उड़ि या जाय ओहिसँ पूर्वे एमरा लोकनि स्वत: स्वभाविक रूपसँ परिस्थितिजन्य कारणसँ विधवा भेल महिलाकेँ पुनर्वास हेतु ओकर सम्मानपूर्ण जीवन–यापन हेतु सोचबाक चाही।
समाज जे गतिशील होइत अछि, जे बदलैत परिवेशसँ सामंजस्य स्थापित करबाक हेतु प्रयत्नशील रहैत अछि,

सेह टिकैत अछि। ओकरे विकास होइत अछि। जँ से नहि भेल तऽ अपने बनाओल नियम, कानून वा मर्यादाक बोझसँ स्वत: चरमरा जाइत अछि। तँए जरूरी अछि जे समयक संग तादाम्य स्थापित कय हम सभ नूतन विचारकेँ सहर्ष स्वीकार करी ओ प्रगतिक पथपर आगा बढ़ ी।

—

आगाँ के देखनक अछि ?

जखन मनुक्खक जन्म होइत अछि तखन ओकरा संग 'साँस' रहैत अछि परन्तु कोनो 'नाम' नहि, ओदा जखन ओकर मृत्यु होइ छै तखन ओकरा संग 'नाम' रहैत अछि परन्तु 'साँस' नहि। 'साँस' आ 'नाम'क बीचक एहि यात्राक नाम 'जीवन' थिक। आब सवाल अछि जे एहि जिनगीकेँ अहाँ केना जीबै छी, एकर की उपयोग करै छी...। कतेको गोटे स्वनिर्मित अभावमे जीबैत रहै छथि आ ताजन्म ओकर प्राप्ति हेतु सफल, असफल चेष्टा करैत रहै छथि। कतेको गोटे ककरो चेला भऽ जाइ छथि, ककरो समर्थक किंवा अनुयायी भऽ जाइ छथि, आ आँखि मूनिकऽ पाछाँ-पाछाँ चलैत रहै छथि। जाबे होशी होइ छै ताबे बहुत देर भऽ गेल रहैत

अछि ।

समस्त जीव-जन्तुकेँ प्रकृतिक वरदान स्वरूप जीवन भेटैत अछि। छोट वा पैघ जिनगी जकरा जे छै से जीबैत अछि आ चलि जाइत अछि। एकटा मन्त्रक्ष्य अछि जे नाना प्रकारक ऋंझावातमे पड़ि जीवनक आनन्दसँ कऽएक वेर वञ्चित भऽ जाइत अछि।

जीवनक प्रादुर्भाव एवम् ओकर विकास यात्रा एकटा आश्चर्यजनक प्रक्रिया अछि। छोटसँ छोट मच्छर सँ लऽ कऽ हाथी-मगरमच्छ सन-सन विशालकाय जीव सभ एहि निर्माण एवम् विकासक प्रक्रियामे सहयोगी अछि। नान्हिटा चुट्टीकेँ देखियौ- अनवरत चलैत रहैत अछि। ओकर रस्तामे व्यवधान करबै तऽ, रस्ता बदलि लेत मुदा ठाढ़ नहि होएत। पंक्ति बद्ध हजारक हजार चुट्टी चलिते जाइत अछि। कतऽ जा रहल अछि? प्राय: जीवनक खोजमे निरन्तर प्रयत्नशील रहैत अछि।

प्रकृतिमे स्वत: स्वभाविक रूपसँ जीव मात्रक जीवन रक्षा एवम् आवश्यकता पूर्तिक वैज्ञानिक व्यवस्था अछि। जाहि जीवकेँ जेहेन आवश्यकता अछि, ताहि प्रकारक शरीरक रचना भेल अछि। ककरो पैघ दाँत अछि तऽ ककरो पैघ सूढ़। ककरो शरीरपर काँट सन-सन रौंआँ लागल रहैत अछि। प्रकृति माता अपन समस्त सन्तानक जीवन-रक्षाक गजब व्यवस्था केने छथि।

एहि संसारमे निरन्तर किछु-किछु घटित होइत रहैत अछि। सामान्यत: हमरा लोकनि निरपेक्ष रहैत छी। जे होइ छै से होइ छइ। बात तखन बदलि जाइत अछि, जखन ओहि घटनाक सम्बन्ध अपनासँ होइत अछि।

नाना प्रकारक जीव-जन्तु जन्मैत अछि, मरैत अछि,

ষ্দা হমবা নেন ধন– সন। ষ্দা জোঁ পবিরাবমে খাস ক২ খপন নোককেঁ সন্তানক জন্ম হোগছ ত২ নোক উঁসোহিত ভ২ জাগত খছি। খানন্দ মনৱঁএ নগৈত খছি। নাচ–গান কৰৈত খছি। ৱৈহ হান মূত্যুক সংগে হোগত খছি। দিন–বাতি নোক মৱৈত খছি। কোনো চর্চা নহি হোগত খছি। জে মবনৈ সে মবনৈ, হম থোড়ে মবৱ। সৱঁকেঁ মবিতো দেখি নোককেঁ খপন মূত্যুক খন্দাজ নহি ভ২ পৱৈত ছগ। তাহি মানসিকতাক কাবণ জঁ নিকৈক ব্যক্তিক মূত্যু ভ২ জাগত খছি ত২ নোক হতপ্রভ ভ২ জাগত খছি। নোক ভগবানকেঁ দোষ দেৱঁএ নগৈত খছি।

একৱৈব হম ডা. স্বভদ্র ঝাজীক সংগে গনাহাবাদ পএবে কতৌ জাগত বহী। বস্তামে পুছনিযনি–

"খহাঁক হিসাবেঁ ভগবান ছথি কি নহি ?"

ও কহনা–

"হমবা হিসাবেঁ ত২ ভগবান নহি ছথি খা জোঁ ছথি ত২ ৱঁড় ৱঁগমান ছথি।"

পুছনিযনি–

"সে কিএক ?"

ও খাগূ কহনা–

"পেটৈমে জে ৱঁচা মবি জাগত খছি, তকব কোন দোষ ? খা জঁ দোষ বহিতে ছৈ ত২ ওকব জন্ম হোৱঁএ দিতথিন খা তখন ও খপন কর্মক ফন ভোগৈত। পেটৈমে মবি জেৱাঁক কী ঔচিত্য ?"

ষ্দা মূত্যু ত২ হোগতে বহৈ ছগ। ওহিপব ককবো ৱঁস নহি বহন।

নোক কতএ–সঁ খাএন, কতএ জাএত ? ই শাশ্বত প্রশ্ন খছি। নোক নিত্য–প্রতি উঠৈত খছি, এহি উঁমীদমে জে

ও অহিনা বহত, হ্মদা সহ তহ যএহ অছি জে সাঁঝ ধবি জীৱনক এক দিন কম ভহ গেন বহৈত অছি। মৃত্ এক দ্খদ প্রসংগ অছি। নিকট সম্বন্ধীসঁ সমাজিক, পবিৱাবিক সম্পর্কক একাএক পূর্ণ বিবাম নাগি জাগত অছি। কএক ৱৈব মৃত্যুক ভযসঁ চিন্তা, অৱষাদ বা নিবাশাক ভাব পসবি জাগত অছি। কিছু নোককেঁ মৃত্যুক ৱাঁদ পূর্ব কর্মক অনুসাব স্বর্গ বা নর্ক জেৱাঁক চিন্তা সেহো গ্রসিত কেনে বহৈত অছি। মৃত্যুক কাবণ অনেকো ভহ সকৈত অছি। দুর্ঘটনা, বিমাবী, হত্যা, আমহত্যা আ সে সৱ নহি তহ বৃদ্ধাবস্থা। উঁমেক সংগ–সংগ জীৱন বক্ষক তন্ত্র সৱ ঘটি জাগত অছি। বিমাবীসঁ প্রতিবোধক ক্ষমতা ক্ষীণ ভহ জাগত অছি। শবীবক অংগ প্রত্যংগ ক্রমশ: কাজ কেনাগ ছোড়ি দৈত অছি, জকব পবিণতি মৃত্যুমে ভহ জাগত অছি। কহবী ছৈ জে 'ঠিঠহী ঠৈকেন পবত।' চিড়ৈ অপন টাঁগ উন্টা আকাশ দিশি কহ কহ স্বতৈত অছি, জে জঁ আকাশ খসত তহ ও বোকি নেত। যএহ হান মনুক্খক অছি। সৌঁসে জিনগী অপসিযাঁত বহৈত অছি জে ওকবা বিনা দুনিযাঁক কাজ নহি চনত ও বহত তখনে কোনো কাজ হোএত অন্যথা দুনিযাঁ ঠামহি ধঁসি জাএত। হ্মদা জীৱনক সহ কিছু আব অছি। ককবো নেন ও দুনিযাঁ ঠাঢ় নহি বহৈত অছি। জখন জৱাহব নান নেহৰু প্রধান মংত্রী ছনাহ তহ নোকমে চর্চা হোগক জে নেহৰুজীক ৱাঁদ দেশ কেনা চনত? হ্মদা ও চিন্তা ব্যর্থ সাবিত ভেন। দেশ চনি বহন অছি।

নোক অৱৈত অছি, জাগত অছি, পবন্তু সংসাবক চক্র নিবন্তব গতিমান বহৈত অছি। সময ককবো প্রতীক্ষা নহি কবৈত অছি। ভোব, সাঁঝ, গজোবিযা, অন্হবিযা

अनवरत रोगसँ ग्रसित रहैत अछि। जीवन-यात्राक अन्त तँ भेनाइए अछि। कतेक लोक स्वयं थाकि जाइ छथि, ओ विश्रामक निरन्तरता हेतु स्वतः मृत्युकेँ आलिंगन कए लैत छथि। उदाहरण स्वरूप आ. विनोबा भावे अनशन कए प्राणक त्याग कए देलनि स्वामी विवेकानन्द, आदि शंकराचार्य सन-सन महान आध्यात्मिक व्यक्ति सभ कमे वयसमे चलि जाइत रहलाह। महात्मा गाँधी सन त्यागी ओ निष्ठावान व्यक्तिक हत्या कऽ देल गेल। तीन-तीन गोली लगलाक बादो ओ 'राम-राम' कहैत प्राणक त्याग केलनि। अस्तु मृत्यु कखन, ककरा केना होएत एकर कोन परिस्थितिमे होएत तकर कोनो ठेकान नहि अछि मुदा ई बात पक्का अछि जे मृत्यु होएत, जखन हो, जेना हो, जतए हो। गीतामे तँ कहल गेल अछि जे मृत्युक समय ओ स्थान पूर्व निर्धारित अछि।

विज्ञान एवम् तकनीकीक विकाससँ जीवन एवम् मृत्यु सेहो प्रभावित भेल अछि। पहिने मामूली बिमारीसँ लोक मरि जाइत छल। स्वतंत्रता, मलेरियाक कोनो इलाज नहि छल। हैजा, तपेदिक सन संक्रामक बिमारीसँ गामक-गाम स्वाहा भऽ जाइत छल। क्रमशः तरह-तरहक रोग दबाइक आविष्कार भेल। लोकक आयुमे इजाफा भेल। लेकिन नव-नव आर कतेको घातक बिमारी सभ ठाढ़ भऽ गेल, जकर तोड़ विज्ञानक पास नहि अछि।

अस्पतालक सुविधा एवम् चिकित्साक बेहतर उपलब्धिसँ लोक कएटा स्वस्थ भऽ दीर्घ जीवनकेँ प्राप्त केलक मुदा कतेको मामलामे बिमार व्यक्ति अस्पतालमे घिसियौर कटैत रहै छथि। अनन्त वेमार व्यक्तिकेँ इच्छा मृत्युक

মাঁগক চর্চা হোগত বহৈত অছি। কহুক মতনরেঁ জে রিজ্ঞানক পবাকাষ্ঠা মনুষ্যক পুরুষার্থকেঁ কম নহি কএ সকন।
সময়ক চপেটে তেহন নিরন্তর ও প্ররন অছি জে একব পবিণামক কল্পনো নহি কএন জা সকৈত অছি। জহিনা পবমাণু রঁমসঁ রিধ্রংস হোগত, আ গামক-গাম লুপ্ত ভএ জাগত, তহিনা সময়ক অচূক আঘাত/প্রতিঘাত কোনো রঁমসঁ কম নহি অছি। সৌংসে গামসঁ ঘবে-ধবে নোক রিনা গেন। গনি কএ দেখন জাএ তএ সাগদে ক্যা প্ররান নোক ভেটৈতা, কতএ গেনাহ সরঁ গোটে? ক্ষদা পবমাণু রঁমক রিধ্বংস মাত্র অনিষ্ঠকাবী হোগত অছি, রাঁন-রঁচা, বৃক্ষমে কোনো রিভেদ নহি কএ পরৈত অছি। রিনাশিক রাঁদ দূব দূব ধবি শ্রৃজনক সম্ভারনা নহি বহি জাগত অছি।
প্রকৃতি প্রদত্ত রিনাশিক সংগে শ্রৃজন ভাএ-রঁহিন জকাঁ সংগে চনৈত অছি। জঁ একটা পাত ঝড়ৈত অছি তএ দসটা হবিযব কংচন পল্লরসঁ গাছ সমৃদ্ধ ভএ জাগত অছি। নোক রীতন রাঁতকেঁ রিসবি আগাঁক তৈযাবীমে নাগি জাগত অছি।
অদ্বৈতরাদীক অন্নসাব আস্তিত্ব কেরন অনন্তক অছি, শেষ সরঁ মাযা থিক। কোনো জড় রস্তুক যথার্থ ব্রহ্ম ছথি, এরম্ প্রকারেণ জীরন বহএ নহি বহএ, ওকব আস্তিত্বপব অন্তব নহি হোগত অছি।
সমং পশ্যন্ সর্বত্র সমরস্থিতমীশ্বরম্।
ন হিনস্ত্যামেনাত্যানং ততো যাতি পবাংগতিম্।।
(গীতা ১৩/১+)

জে সর্বত্র ঞশ্বরকেঁ সরঁ ভারসঁ সর্বত্র অরস্থিত দেখি ও

आमो द्वारा आमोक हिंसा नहि करै छथि, से स्वतः भऽ जाइ छथि।
कतेक मानै जे मोनेक ऊपर सभ बात निर्भर करैत अछि। घटनासँ बेसी ओहिपर हमर दृष्टिकोणसँ ओकर महत्व कम बेसी भऽ जाइत अछि। जीवनमे जहिना तरह-तरहक घटना घटित होइत रहैत अछि, तहिना जन्म ओ मृत्यु सेहो होइतेत रहैत अछि। समस्या घटनासँ नहि अपितु घटना विशेषक नजारसँ होइत अछि।
"इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः
निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्मात् ब्रह्मणि ते स्थिताः"
गीता ५/१९
जिनकर मन साम्यभावमे अवस्थित अछि, ओ एहि ठाम जीवन मृत्युक संसार चक्रकेँ जीत लेलाह अछि, चूँकि ब्रह्म निर्दोष ओ सर्वत्र सम छथि, अस्तु ओ ब्रह्ममे अवस्थित छथि। कतेक मानै जे मोनमे नीक भाव होइ तऽ मनुष्य जीवन-मरणक प्रभावसँ हटि ब्रह्मलीन भऽ जाइत अछि। जीवनमे प्रतिपल परिवर्तन होइत रहैत अछि। लोकक सोच समयक संगे बदलैत रहैत अछि। जाहि बातकेँ लोक बचाक समयमे नीक कहैत अछि, स्यदा पैघ भऽ ओही बातपर ओकर विचार बदलि जाइत अछि।
वृद्धकेँ अवस्थाक गप्प-सप्प सोचि हँसी लागि जाइत छइ। कतेक मानै जे मनुष्यक निरन्तर बदलितेँ रहैत अछि। जँ कोनो ऊपायसँ मृत्युपर बस चलितै तऽ कोनो बड़का आदमी नहि मरैत। धन्ना सेठ सभ अमर बूटी खा-खा कऽ अमर भऽ जाइत आ गरीब, गुरबा सभ नहि जीबैत। स्यदा मृत्यु एकटा एहन प्रश्न चिन्ह अछि जकर जवाब ककरो लग नहि अछि। बाजा, बंक

,ফকীব সৱ ফতপ্রভ ভ২ একবা স্বীকাব কবৈত খছি, কোনো রিকন্পো নহি ছগ।
ফম সৱ ৱঁচামে স্বনি –প্ববান ঘব খসে, নর ঘব ঙঁঠে। ওা ফকবা জীরন–মবণক চএ্রপব পূর্ণত: নাগূ ফোগত খছি। জফিনা ব্ঁঠ়–প্ববান নোক সৱ চনি জাগ ছথি, ওফিনা কিঁবা ওহ্রসঁ ৱঁসী তেজীসঁ নর জীরনক সৃজন ফোগত খছি। জফিনা পতঝড়ক ৱাঁদ নর পন্নরসঁ গাছ বৃক্ষ ফবিযব ভ২ জাগত খছি, ওফিনা গাম–ঘব নরজাত শিশুক জন্মসঁ ফবন–ভবন বফৈত খছি।
ফানি–নাভ, জীরন–মবণ, যশ–খপযশ রিধি ফাথ। জে ফেৱাঁক ছৈক সে ফোগত খছি। এফিপব মাথা–পচ্চী ব্যর্থ। ক্যা জীরিতে স্বসম্পন্ন পবিরাবক খংগ ভ২ জাগত খছি, তঽ ক্যা বস্তা কাতমে জন্মেসঁ সময রিতৱৈঁ নেন মজৱূব ভ২ জাগত খছি। বামগুঞ্চ পবমফংশ সন মফামো কৈঁসবসঁ পীড়়িত ভ২ খসাধ্য কষ্ঠ ভোগনথি। মফামো গাঁধী সন শান্তিক সমর্থক ফিংসাক শিকাব ভ২ গেনাফ খা ফত্যাবাক গোনীসঁ হ্নক মৃত্ ভেন।
ওা সৱ দেখি–স্বনি মানএ পড়়ত জে এক জন্মক নফি খপিতু খনেকানেক জন্মক কর্মফন মনুক্খ পছোব কেনে বফৈত খছি। কতেক মনুক্খ সাধাবণ প্রযাস কবিতফি নক্ষ্য প্রাপ্ত কএ নগ ছথি তঽ ক্যা জীরন ভবি কষ্ঠমে বফি ক২ দুনিযাসঁ চনি জাগ ছথি। ওা সৱ কেনা খা কিএক ফোগত খছি, তকব সটীক ঙঁত্তব দেৱ কঠিন খছি। হ্মদা ভাগ্যক কোনো জৱাৱ নফি।
ভাগ্যং ফনতি সর্বত্র, ন রিদ্যা ন চ পৌরুষ:।
পছিনা–খগিনা জন্ম ক্যা দেখনক নফি, মাত্র খনুমানে নগাওন জা সকৈত খছি হ্মদা রর্তমান জীরনমে জে কিছু দেখি–স্বনি বফন ছী সে খাশ্চর্যসঁ ভবন খছি।

জন্মসঁ প্রারম্ভ আ মৃত্যুসঁ অন্ত ভোগত এহি জীরন-যাত্রাক প্লনরাবৃতি হোএত, নহি হোএত... । তাহি পর তবহ-তবহক মত অছি । মুদা ই তয অছি জে এহি জীরনমে রহ্ত কিছু দেখরা-স্বনরামে অরৈত অছি, জাহিসঁ রর্তমান জীরনকেঁ স্বখী ও শান্ত কএন জা সকৈত অছি । অশান্তস্য কুতো স্বখম্ !
অস্তু হমর পূর্বজ নোকনি শান্তিক হেতু প্রার্থনা করৈত বহনাহ ।
জে কিছু এহি জীরনমে প্রাপ্ত অছি, সে অপনা আপমে অদ্ভুত অছি, অদ্বিতীয অছি । আগাঁ কে দেখনক অছি ?

नरका पोखैब

“हब-हब महादेव ।
जानह हे महादेव !
हमरा मोनमे किछु छः पाँच नहि अछि ।
तूँही जानह हे महादेव.. ! ”
“अहाँकेँ जे बुझाए सदा हम तँ अपना भरि सभकेँ सभ दिन केनिऐ... । ”
“आ हम केकरा नहि केनिऐ.. ? ”
पंचमुखी महादेवपर जल ढारैतकाल महिला सभ आपसमे अहिना चिरौरी करैत रहै छेली... ।
एक हाथ महादेवक सिरोमनपर आ दोसर हाथे जल ढारि रहल महिला सभ बीच-बीचमे मौका पबिते फुदका पढ़ए लगैथ । जे किओ आएल, महादेवक ऊपरसँ जल ढारलक । जाड़ होइ आकि गरमी, सभ मौसम जलढरी अनवरत चलैत रहै छल । रहितु छल जे दुपहरियामे ओ भीड़ कम भऽ जाइत रहै जइसँ महादेव चैनक अनुभव करैत हेता । कम-सँ-कम घरेलू तथा परिवारिक समेल सभ स्वनवासँ तँ मुक्ति होइते रहैन । चारि बजे भोरेसँ नरका पोखैबपर स्नानार्थी सभ तपकए लगैत छल । ओइमे नियमित पाँच गोटे ठैनेसँ अबैत छला जइमे तीन गोटे महिला छेली । ठाँइमक सोनहन्नी पारैन्द रहैन । भोरे-भोर ‘हब-हब महादेव ! ’ किछु वृक्ष नरका पोखबिक कोणपर

ৰঁসন পবিরাবমে সঁ সেহো ভোবে স্নান কবএৰঁনা নোক সভমে শাম্নি বহিতে ছনা।

স্নান, ধ্যান এরম্ খাবাধনাক সংগ মহাদেরক খনরবত জনঠবী চনৈত বহৈ ছন, খা তৈসংগ গপাষ্ঠৈক জে খানন্দ ছন, তেকব রর্ণন নহি কএন জা সকৈত খছি। কহি নহি, মহাদেরকেঁ ওা সভ কেতেক পসিন্ন পড়ৈত হেতৈন! খাএব.., হ্মদা নোক সভ তঁ হৃপ্ত নগিতে ছনা। সভ খপনা-খাপমে মগন, সভ খপনে-খাপমে খানন্দিত।

নরকা পোখৈব ওগ সমযমে হমব গামক নাক ছন। মূনত: হমব পিত্তী-স্র. রংগঠৈ মিশ্র-ওগ স্থানক দিন-বাতি দেখ-দেখ করৈত ছনা। নরকা পোখবিক দচ্ছিনৰঁবিযা মহাবপব ভগরান শিরক পঁচহ্মখী মূর্তিৰঁনা মন্দিব ছন। নরকা পোখৈব তথা ওগঠামক মন্দিবক নির্মাণ হমব সরঁহক সমস্ত দিযাদ সভ মিনি কঽ কেনে বহৈথ। মন্দিবক প্রাণ-প্রতিষ্ঠা হমব পিতামহ-স্র. শ্রীশিবণ মিশ্র-দ্বাবা ভেন বহএ। পোখবিক জাগঠ পড়ৈকানক খিস্সা সভ হম সভ ৰঁচ্চামে স্বনিঐ। ওগ সমযমে পোখৈব-গনাব খ্নাএৰঁ ৰঁহ্ত মান-মজকি ৰাঁত ৰ্ঁঝন জাগত ছেনগ। ওনা, গামমে পহিনেসঁ কএঠৗ পোখৈব বহৈ, জগমে তীনঠৗ পোখৈব তঁ হমবা সরঁহক ঠৈনেমে ৰ্ঁঝূ। তেকব খনারাঁ ফষ্ঠী নগক পোখৈব সেহো একঠৗ। তথাপি খাবো পোখৈব স্বনৌন গেন, তেকব তাত্পর্য ৰ্ঁঝন জা সকৈত খছি...।

নরকা পোখৈব প্রায: সভসঁ ৰাঁদমে ৰঁনন ছন তঁএ ওকবা 'নরকা পোখৈব' কহন জাগত খছি। পোখবিক দচ্ছিনৰঁবিযা ভীবপব মন্দিবক সংগ বংগ-বংগক ফূন সভ নগৌন গেন ছন। জেনা- চম্পা, মানশ্রী, কামিনী,

কবরীব, খড়্হ্ন গত্যাদি। চম্পা, কবরীব আ খড়হ্নক রঁড়কা-রঁড়কা গাছ ছল। সম্পূর্ণ পবিসবক সফাগ স্র. রংগষ্ঠ কাকা কবৈত ছলা। রংগষ্ঠ কাকা খসগবে জীৱন পর্যন্ত ওগ কাজকেঁ পূর্ণ ভক্তি-ভারসঁ কবৈত বহলা। কহিযো থাকৈথ নহি। নিস্বার্থ, স্বান্ত: স্বখায ঐ কাজকেঁ কবৈত ও তত্কানিনে সমাজক নহি খপিত্ত খখনো সমাজক বীচ দৃষ্টান্ত ছৈথ।

মন্দিবক খাগূমে ধবমশালা ছল। ফূসক দববঁজ্জান্বমা ঘব জে চাব্ধকাতসঁ খ্জন ছল। কিযো থাকন-ঠেহিযাএন পথিক ওতএ বহি সকৈত ছলা। ও সমস্ত পবিরাবক খাতিথি হোগত ছলা। হ্নকব সভষ্টা রেঁরস্থা হোগত ছল। হমবা মোন পড়ৈত খছি জে একরেঁব একষ্টা মহাত্মা খাএন বহৈথ। ও রাঁজৈথ নহি। সিনেষ্টপব নিখি কহ খপন গচ্ছা, খপন মন্তব্য প্রকষ্ট কবৈথ। হ্নকাসঁ ভেঁষ্ট কবক হেত্ত নোকক কবমান নাগন বহৈত ছল। সৌংসে দেহ রঁভূতি বমৌনে, জৌবক ডোবাডোবি পহিবনে, জষ্টা জূষ্ট ধাবী ভেষ হ্নক খাকর্ষণক কেন্দ্র বহৈন।

মাথক ভযানক ঠঁঠ হো খাকি জেঠক তপ্ত বৌদ ও দেহপব একষ্টা গমছা মাত্র বখৈত ছলা। খপনা সমযক নামী পহলমান সেহো বহৈথ। নরকা পোখবিক উঁত্তবরঁবিযা ভীবপব খখাড় া ছল। ওগঠাম হ্যরক সভকেঁ ক্ষশ্তীক প্রশিক্ষণ দৈত ছলা, ডঁড বৈঁসক কবৈত ছলা। কিনোক কিনো খাখাড় াক মাষ্টি দেহমে ওঁসনে ঘামসঁ তব-রঁত্তব ভহ জাগত ছলা। তেকব রাঁদ রঁড়কা খর্ড় াসঁ সম্পূর্ণ পবিসবকেঁ খপনে হাথে সাফ কবৈত ছলা। প্রাত: স্নান কবৈরঁনা নোক সভকেঁ তবহ-

तवह केव ह्दिायत दैत बहै छेनखिन। पोखबिक पानि स्चच्छ रँनन बहए, तगनें सतत सतर्क बहैत छना। पोखबिमे सार्ृनसँ कपड़ा खिचनाग मना छन, ऐ नेन ड़ुँपबमे रँेरस्था छन। ओग समयमे किरो–किरो पोखबिमे सार्ृनसँ कपड़ा खीच नेथि, ऋदा जँ पकड़ान गेन तँ भगरानें मानिक। नरका पोखबिक दिन–प्रति–दिनक देख–रेखक सम्पूर्ण दायित्र ताजीरन रंगंठ काका रिंना कोनो स्रार्थक उँठौनें छना। घन्ठें ओग पविसबक रिकासक हेत्त काज करैत बहना। ह्नका रँाद ओग स्थानक पूर्ति नहि भऽ सकन, भागयो नहि सकैत छन।

गाम–घवमे एहेनें साफ–स्वथबा बमणीक पार्कन्वमा स्थान भेटैर् कठिन। ओना तँ खेत–पथाव सभ हविरब कंचन बहितें अछि, थान–कादोक अपन स्राद सेहो छगहे, ऋदा तह्र मानौनमे जे अध्यात्मिक, सांस्कृतिक केन्द्रक रूपमे नरका पोखबिक रँेरस्था जे छन आ रँह्त दिन धवि जेना चनैत बहन ओ अद्भुत ओ रँेमिसान कहन जा सकैत अछि।

नरका पोखबिक निर्माणमे हमबा नोकनिक पविरावक समस्त नोकक योगदान छन। सोदवप्वरिये मानिक मूनक हमबा नोकनिक पर्रज छना जे सात प्वस्त पूर्र रैराहिक सम्रँन्धोपवान्त गाममे रँसन बहैथ। आग गामक आधा जनसंख्यामे सभ सहभागी छैथ।

रंगंठ काका मूनत: पहनमान बहैथ। गाम भविमे धाक बहैन। कोनो पव–पचैतीमे ह्नका अरँस्स रँजौन जागत बहैन। धिया–प्वता कुश्ती नड़ए, खेती–रँाड़ी कवए, मान–जानक सेरा कवए, महींस बाखए जगसँ डोनक–डोन शुद्ध दुधक सद्य: नाभ होगक–तग

রিচাবক পোষক ছলা রংগষ্ট কাকা ছলা। কএ দিন হ্নকা রাঁবূসঁ মানে হমবা পিতাজীসঁ রিরাদ ভ২ জাওল। রিরাদক হ্মদ্দা বহৈত ছল জে পঠ়াগ-নিখাগ কবরঁ সার্থক থিক খাকি নিবর্থক ? খারঁ কিযো স্বনত তঁ হঁসত। হ্মদা রংগষ্ট কাকা খপন রিচাব জোব-সোবসঁ রঁজৈথ-

“পঠ় া পূত চণ্ড়ী, জার্স চনে হণ্ড়ী।”

কহক সবাঁশি- খেতী-রাঁড় ী কব্ধ, ঐমে সভ্য: নাভ খছি। পঠ় াগ-নিখাগমে কহিযা কী হএত সে কে দেখনক !

গামমে কিযো ন্বগী পমীবিনক তঁ ও (রংগষ্ট কাকা) জোবদাব রিরোধ কবৈথ। সময রীতনাক রাঁদ খারঁ কহন জা সকৈত খছি জে পঠ় াগ-নিখাগক সমর্থন কবরঁ সমী ছল, রিরোধ গনত। গামমে রা কেতৌ জে পঠ়নক-নিখনক সে খাগূ ভ২ গেন। ওহ্ন সমযমে কিছ গোষ্টে কহৈথ-

“পঠ় াগে-নিখোগে রঁনোগে নরাঁরঁ।”

নিসচিত রূপসঁ ও সভ নশ্চয খগ্রসোচী বহৈথ।

নরকা পোখৈব পবিরাবক গৌবরসঁ জ্ড়়ন ছল। কেকবো ফৃ্ম খরিতৈথ তঁ নরকা পোখৈবপব হ্নকা খরঁস্স খানন জাওত। ওগঠাম স্নান, ধ্যান হোওত, গপ-সবাকা চনৈত। ধবমশানামে রৈঁস কহ খাবাম সেহো কএন জা সকৈত ছল। রংগষ্ট কাকা নিত্য দ্পহবিযামে ওগঠাম ধর্মগ্রন্থ পঠ়ৈথ। সাযংকান ভগরান শিরক খাবতী-পূজাক সংগ নাচাবী সেহো গাওন জাওত ছল। ওগমে নিযমিত খনেকো রূহ্ম নোকনি ভাগ নৈথ।

নরকে পোখবিক পচ্ছিম-দচ্ছিন ভাগমে সোদবপ্পবিযে

সবিসর মূনক কিছু পবিরাব রঁসন ছলা। ওগ পবিরাবক রাঁদশাহ রাঁরাঁ–স্র. ......– শির মন্দিবক পূজাক রঁহ্ত দিন ধবি রেঁরস্থা দেখৈত বহলা। সাযংকানক নাচাবীমে ও তঁ বহিতে ছলা জে হ্নকা সংগে ওহী পবিরাবক কএক্টা খাবো বৃদ্ধ সভ সেহো নাচাবী গাযনমে ভাগ নঃ স্বব–মে–স্বব মিনরৈঁত ছলা। হমব রাঁরাঁ এরম্ রংগট্ট কাকা তঁ বহিতে ছলা। ‘রাঁরাঁ কেতএ স্বতন ছী ঔ রাঁনক রনমে কেতএ–সঁ খএনা, কিযো নহি হ্নকব সথিযা... ।’ খাদি নাচাবীক স্রব খখনো হমব কানমে গুঁজিত হোগত বহৈত খছি।

নরকা পোখবিক মানশ্রী গাছক ছাহিবমে হম কেতেকো দিন রৈঁস কঃ প্রতিযোগিতা পবীক্ষা–সরঁহক তৈযাবী কবৈত বহী। রীচ–রীচমে পানি ও খন্য খারশ্যকতাক পূর্তি ওগঠাম বহনিহাব নাবাযণজী কবৈথ। কেতেকো দিন হম খপন মিত্র নান রঁচ্চা (স্র. প্রা. রিষ্ণুকান্ত মিশ্র)ক সংগ সাঁঝক সমযমে ওতএ রৈঁস গপ–সপ্প কবী, ভরিসক যোজনা রঁনারী।

স্রচ্ছ, নির্মন রাতারবণমে গাম–ঘবক ঝংঝট্টিসঁ দূব নরকা পোখৈবপব রৈঁস কঃ একটা স্রগীয খানন্দ হোগত ছল। হম নিযমিত ভোব–সাঁঝ ওগঠাম জাগত বহী। প্রায:কান নিত্যকর্ম– স্নান, পূজা এরম্ র্যাযাম খাদি ওতগ হোগত ছল।

নিত্য সাযংকান গপ–সপ্প কবরাঁক হেত্তু কএক গোটা ভেট্ট জাগথ। পূজা–পাঠ তঁ হোগতে ছল। সংগ–সংগ একটা স্রস্থ মনোবংজনক তথা খধ্যাত্মিকতাক খন্বভূতি সেহো ওগঠাম হোগত ছল।

গামমে হমবা হ্বিখমে জঁ কেকবো দেহান্ত হোগ তঁ ওকব শ্রাদ্ধকর্ম ওহীঠাম হোগত ছল। হমব রাঁরাঁ

এরম্ রাঁরূক শ্রাদ্ধ–কর্ম সেহো ওহীঠাম ভেন ছেনৈন। রৈদিকী শ্রাদ্ধ–ক্রর্মমে রঁড়বাকেঁ দাগন গেন। ওকব করুণ ক্রন্দন খখন তক হমবা বোমাঁচিত কবৈত বহৈত খছি। হমবা রিচাবাসঁ ঙা খমানরীয প্রযোগ খছি, ঐসঁ স্রস্থ্যক সীঠ়ী কিযো কেনা চঠ়ত সে হমব সমম্যসঁ রঁহাব খছি। খাব জে খছি সে খছি, ক্ষদা ঙা কাজ ওখন দর্জকি ক্রূড়তা খছি। একটা জীরিত প্রাণীকেঁ সবী ধীপা কহ দাগি দেরঁ, কেতৌসঁ মন্বষ্যত নহি থিক। নগ চাহী এহেন স্রস্থ্য, জগ হেত্ত একটা নিবীহ, নির্দোষ জীরক সংগ ক্রূড়তাক পবাকাষ্ঠা কএন জাএ। ওনাদ্ধ খারঁ গাম–ঘবমে একব রিবোধ ভহ বহন খছি, কাবণ সাঁঠ় দ্বাবা জজাত চবি গেনাসঁ ক্ষতিক সংগ খন্যান্য কাবণ সভ সেহো খছি।

নরকা পোখবিক পচ্ছিম–দচ্ছিন কোণপব রঁসন কিছু পবিরাব পহিনে গামক রীচেমে ছন। ওহো সভ ভগিনমান ছনা। ওহী পবিরাবক কিছু গোটে গামমে শ্বরুএ–মে রঁসি গেন ছৈথ। নরকা পোখবিপব হুনকা সভকেঁ রঁচ্চেসঁ দেখিঐন। সভ গোটে উদ্যমী, সংঘর্ষশীন, পবিশ্রমী তথা সংস্কাবী ছনা। ওগঠামক কএটা বৃদ্ধ সরঁহক নাচাবী মহাদের মন্দিবপব স্বনৈত ছেনৌ। ওহী পবিরাবমে উগ্র সংস্কাব সম্পন্ন, তেজস্রী স্র. বামনন্দন মিশ্র ভেনা। উত্কৃষ্ট মেঘা ও উত্কষ্ট গচ্ছাক রাঁরজূদ ও রঁহ্ত খাগূ নহি পঠ় সকনা। খাদী ভণ্ডাবমে নৌকবী কবৈত নিবন্তব গামসঁ জুড়ন বহনা। কোনো পারঁনিমে ও খরঁস্স গামমে উপস্থিত বহৈথ। হমবাসঁ হুনকা খদ্ভুত সিনেহ বহৈ ছেনৈন। কএক রেঁব নৌকবীক দৌবান জমশেদপ্বব এনা। তেতবেঁ নহি, কএক রেঁব দিনলীমে খারি কহ ভেঁট কবৈথ।

অপন সংঘর্ষককেঁ সকাবাত্মক বুঝি দৈত স্ব. বামনন্দন মিশ্র অপন পবিরাবক রিকাস যাত্রাকেঁ একটা নির্ণযাত্মক বুঝি দেৱামে সফল বহলা। পবিণামত: আগ-কান্হি হ্নকব পবিরাব গামে নহি, ওনাকামে যশস্বী অছি, জানন জাগত অছি। আৱ ওগ স্থানমে কোঠে-কোঠা ভৱ গেল অছি।

ওহী পবিরাবমে স্ব. উমেশ মিশ্রক পুত্র শ্রী শশিরোধ মিশ্র অপন পবিশ্রম ও সংঘর্ষসঁ ওগ সমযমে বী.এস-সী. কৱ বহিকা উচ্চ রিদ্যানযমে রিজ্ঞান রিষযক শিক্ষক ভেলা। অপন পূবা পবিরাবক ও কাযাকল্প কৱ দেলাহ। জখন হ্নকা নগ বৈসী তঁ ও অপন জীরন-যাত্রাক এক-সঁ-এক অনুভর স্বনৱৈথ।

পৈছলা চানিস রৰ্খমে নরকা পোখবিক পবিদৃশ্য একদম রদৈন গেল। ওতএ রসন পবিরাবক অধিকাংশ নোক সকল রিকাস যাত্রাক উদাহবণ ছৈথ।

নরকা পোখবিসঁ হমব বাৱাকেঁ রহুত নগার বহৈল। জীরনক অন্তিম সময তক ও নরকা পোখৈব টহলৈনে অৱস্স জাগত ছলা। হাথমে ছড় ী নেনে বোড়পব চলৈত এক রেব হ্নকা একটা সাগকিনৱনা টক্কব মাবি দেনে বহৈল। ওদ্ধ অৱস্থামে এক্ক হাথে সাগকিনকেঁ ঘিসিএনে-ঘিসিএনে অপন দবৱজ্জাপব লৱ আএল বহৈথ।

সংভরত: ১৯৬৭-৬৮ ওস্রীক গপ থিক। হমবা নোকনি নরকা পোখবিপব পুস্তকানয রনেৱাক হেতু বৈসাব কেলৌं। গামক তমাম গণমান্য নোক সভ বৈসাবমে বহৈথ। ওগসঁ পূর্ব গামমে একটা পুস্তকানয রহুত পহিলেসঁ ছল, জে কোনো কাবণসঁ অর্যরস্থিত ভৱ গেল ছল। এক সমযমে ও পুস্তকানয গামক প্রতিষ্ঠিত

संस्थान छल। १९६२क चीन-भारत युद्धक समाचार सुनबाक हेतु ओहठाम सौंसे गामक लोक जमा होइत छल। सङ्गे खादी भण्डार छल ओ धिया-पुताक खेल-धूपक सामग्री सेहो छेल। सदा की भेलै जे सभ गतिविधि क्रमशः ठप्प भऽ जकाँ भऽ गेल। नव पुस्तकालय बनेबाक बैसारमे किछु प्रबुद्ध लोकक विचार बहैन जे ओही पुस्तकालयकेँ जीर्णोद्धार कएल जाए। यद्यपि हम सभ ओहि प्रस्तावक समर्थन नहि केने बही, सदा आबें नरैत अछि जे ओ सही बाट छल।

नरका पोखरिक धरमशालामे पुस्तकालयक स्थापना हेतु प्रयासकेँ आगू बढ़बैत कएकटा बैसार आयो भेल। पुरान पुस्तक सभ घरे-घरसँ ताकि-हेरि कऽ आनल गेल। पुस्तक सभ रखबाक हेतु लकड़ीक बैक बनौल गेल।

पुस्तकालयक उद्घाटन हेतु डा. शुभद्र झाजी केँ आमंत्रित कएल गेल। ओहि समयमे सेरा निवृत भऽ ओ गाममे रहए लागल रहैथ। हाथमे बैंत लेने मिरनओ पहीबिने ओ पुस्तकालयक उद्घाटन कार्यक्रममे आएल रहैथ। हमरा लोकनि हुनकासँ किछु बजबाक आग्रह कएल। ओ कहला जे भाषण करबाँ हुनका एकदम पसिन नहि अछि। तथापि ओ अपन बात कहैत पुस्तकालयक संचालनमे होमयबला वैरहारिक अस्तुविधा सबहक वर्णन करैत अपन जीरनक अनेकानेक अनुभवक चर्चा सेहो केलैन। ओ पुस्तकालय अल्पजीवी भेल। संशोधनक अभारमे किछुए दिनक बाद सभ किछु ठप्प पड़ि गेल।

नरका पोखैर अपना-आपमे एकटा संस्था छल। आध्यात्मिकताक संग ग्रामीण संस्कारकेँ सेहो प्रज्वलित

কেনে বহৈত ছল। ঋদা সভ খিস্সাক কেতৌ-নে-কেতৌ খা কহ্না-নে-কহ্না খন্ত হোগতে খছি। নরকো পোখবিক সংগ সেহো সএহ ভেন। জহিনা প্রত্যেক মন্বখক জীৱনমে উঁত্থান-পতন হোগত খছি তহিনা ঐ সংস্থাক সংগ সেহো ভেন। জখন রংগৗ কাকা স্রগীয ভঽ গেনা তেকব পছাগত কিযো এহেন রেঁকতী নহি ভেন জে নরকা পোখবিক সংগ হ্নকা জক ॉ ं একাত্ম ভঽ সকএ। কেকবো ও ৰুচিযো নহিযেঁ বহগ। জগ হ্নরাঁড় ামে একটা পাত নহি খসন ভেটৈত ছন সে ধ্রমশ: কূড় া, কর্কটসঁ ভবন বহএ নাগন। পোখবিক দেখ-রেখ সেহো ঢীন ভঽ গেন। জেতেক টা পবিরাব ঐ পোখৈব এরম্ খাসপাসক পবিসবক হিস্সেদাব ছৈথ জে একব এক স্রবমে বক্ষা ও রিকাস কবরাঁক রঁজায খাপসেমে কচব-রঁচব হোগত বহন। ঢনমনাগত, ঢনমনাগত মন্দিব খসি পড় ন। পোখৈব সরঁহক র্যাপাবীকবণ ভঽ গেন। পোখবিক পানি নহাগ-জোকব নহি বহি গেন। কানান্তবমে কিছু হ্যরক নোকনিকেঁ ঐপব ধিযান গেন। জগসঁ মন্দিবক জীর্ণোদ্ধাবক প্রযাস ভঽ বহন খছি। খাব-খাব সকাবাত্মক প্রযাস ভঽ বহন খছি।

মন্দিব ভগৱানক ঘব থিক, জেতএ নোক খপন-খপন খহংকাবক রিসবজন কএ গুরশ্ৱবক শবণমে পহুঁচৈত খছি। খস্তু একব প্ৰনর্নির্মাণ ও বখবখারমে জঁ ঐ রাঁতক ধিযান বাখন গেন জে ও পবিরাব রিশেষক নহি খপিতু সমস্ত খাস্থারান নোকনিক রস্তু রঁনি সকএ, তঁ নিশ্চয গ্র কন্যাণকাবী হএত খা নরকা পোখৈব ফেবসঁ খপন গৌবর প্রাপ্ত কএ সকত।

তিথি : ३.৭.২০১৭

<u>গচ্ছা পত্র</u>

মৃত্যু অবশ্যংভাবী থিক। এক-নে-এক দিন সভ বৈকতী এ দুনিযাসঁ সভ কিছু ছোড়ি কঽ চল জাগত অছি। জীরন ভবিক স্রঅর্জিত এরম্ পৈত্রিক সম্পৈত অনীঠাম বনি জাগত অছি। সরান অছি জে এ তবহেঁ ছোড়ন গেল সম্পতিক কী হএত ? ওকর মনিকানা হক কেকরা ভেটৈত.. ?
কেতেক বৈব এ প্রশ্নক উত্তব তকরাঁমে রর্ষো নাগি জাগত অছি। নোক আপসেমে নড়ি জাগত অছি। ভাগ-ভাগক দুশ্মন ভঽ জাগত অছি। আব তঁ ভাগক অনারাঁ রঁহিনো সভ এ যঙ্কমে ফদি জাগত অছি, খাস কঽ তখন জখন সম্পতিক মূল্য জ্যাদা হো, শহবী সম্পৈত কিংরা গামো-ঘবক সড়কক কাতক সম্পৈত সভ ফসাদক জড়ি ভঽ বহন অছি। কেতেকো ঠাম ছোটৈ-ছোটৈ রিরাদ নঽ কঽ অহঁক টৈকবার ভঽ জাগত অছি। কোনো পক্ষ স্বনৈনে তৈযাব নহি। তখন কী হএত ? জঁ মৃত্ত বৈকতী গচ্ছা পত্র (Will) কঽ গেল ছৈথ তঁ রিরাদ নহি হএত, নহি তঁ সানক-সান মোকদমা চনত, জগসঁ কোর্ট-কচহবীক চক্কব নগরৈত বদ্ধ

এরম্ রকীনকেঁ ফীস থম্রৈত বহিযৌ... ।
হমবা একটা নামী রকীন কহনৈন জে একটা ছোট সন জমীন–জেকব মূন্য ৭–৮ নাখ হেতগ–তৈপব দূ ভৈযাবীমে রিরাদ ছগ, খহংকাবরশ কিযো হটএ নেন তৈযাব নহি । জরঁকি এক ভাঁগ সাত নাখ টৈকা ফীসক রূপমে হমবা দঽ চুকন খছি । এতরেঁ নহি, এক–খাধ নাখ খাবো ভেটরেঁ কবত ।
...কহক মানে জে সম্পতিক জেতেক মূন্য হোগত সে রকীন সাহিব খসূনি চুকন ছৈথ । তেযো নড়াকূ ভৈযাবীমে সঁ কিযো পাছূ হটৈনে তৈযাব নহি খছি.. !
ঐ তবহক নড়াগমে কএক টা প্বস্তৈনী মকান খণ্ডহব ভঽ জাগত খছি । খস্তু ঙা জরূবী ও নিতান্ত খারশ্যক খছি জে জিনকা কোনো প্রকাবক–মানে চন রা খচন–সম্পৈত খছি, সে মৃত্যক পূর্ব গচ্ছা পত্র রঁনা নেথি, কাবণ মৃত্যক তাবিখকেঁ কে জনৈত খছি, কিযো নহি ।
জঁ কোনো রেঁকতী মৃত্যসঁ পূর্ব গচ্ছা পত্র (রসীযত) কঽ কঽ জাগ ছৈথ তঁ হ্নকব সম্পতিক হস্তান্তবণ স্রত: ওগ রেঁকতীকেঁ ভঽ জাএত জেকবা সম্রঁন্ধিত গচ্ছা পত্রমে সম্পতিক খধিকাবী রঁনৌন গেন বহত । ও রেঁকতী মাতা, পিতা, প্বত্র, প্বত্রী, ভাএ, রঁহিন, ভাতিজ, মিত্র রা কিযো খন্য ভঽ সকৈত ছৈথ । পবন্তু জঁ সম্পতিক মানিক রিঁনা গচ্ছা পত্র রঁনৌনে মবি জাগ ছৈথ (I nt e s t a t e) তখন ওগ সম্পতিক হস্তান্তবণ খাকি রঁটরাঁবা কানূনক খন্বসাব কোর্ট দ্বাবা হোগত খছি । ঐ প্রক্রিযামে সানো নাগি সকৈত খছি । খাস কঽ জখন সম্রঁন্ধিত পক্ষ পবস্পতব রিবোধী দারাঁ কবৈত হো । যদি সম্রঁন্ধিত পক্ষ সমঝদাব হ্খএ,

আপসমে বজামন্দী নোগক তখন ঐ তবহ সম্পতিক নিপটান খসানীসঁ ভঽ জাএত। ক্ষদা কেতেকো ৱেব সম্পতিকেঁ মূন্যরান নোগক কাবণে বঁহিন রা ৱেঁটীক হক নহি দেৱাঁক কাবণ কিংরা খহঁক টকবারক কাবণ সম্পতিক রঁটৱাঁবা/হস্তান্তবণ পবিরাবিক কনহ কেব কাবণ ভঽ জাগত খছি। খস্তু উঁচিত ও খারশ্যক থিক জে জঁ খহাঁকেঁ সম্পৈত খছি তঁ তেকব মৃত্যোপবান্ত নিস্তাবণ হেত্ত Will খরঁস্স কবী। রসীযত কোনো ৱেঁকতী দ্বাবা মৃত্যক ৱাঁদ ওকব স্রখর্জিত সম্পতিক উঁত্তবাধিকাবীক ৱাঁবেমে কানূনী ঘোষণা খছি জে ওগ ৱেঁকতীক জীরনকানমে বঁদনন রা বদ্দ ভঽ সকৈত খছি। মৃত্যক ৱাঁদ ও নাগূ ভঽ জাগত খছি। পৈতৃক সম্পতিক ৱাঁবেমে রসীযত নহি কএন জা সকৈত খছি। খস্তু রসীযত দ্বাবা স্রখর্জিত সম্পতিক উঁত্তবাধিকাবী তয কএন জা সকৈত খছি।

ভাবতীয উঁত্তবাধিকাব কানূন ১৯২৬ক ধাবা-২ (এচ) মে রসীযতক কানূনী র্যাখ্যা কএন গেন খছি। উঁপবোক্ত কানূনক ধাবা ৩ক খন্বসাব রসীযত রা রিঁনা রসীযতক স্রখর্জিত সম্পিত ৱেঁরস্থা কএন গেন খছি।

রসীযত কেনিহাবক উঁমব কম-সঁ-কম ২১ রর্ষ হেৱাঁক চাহী। মানসিক ৰূপসঁ স্রস্থ হেৱাঁক চাহী তথা রিঁনা কোনো দরাঁরঁমে রসীযত কবক চাহী, ঐ সভ ৱাঁতকেঁ ওগমে উঁনন্নেখ কবক চাহী।

গচ্ছা পত্র রসীযত কেনিহাবক জীরন কানমে কখনো ওকবা দ্বাবা বঁদনন জা সকৈত খছি, সংশোধিত কএন জা সকৈত খছি। ক্ষদা রসীযতকর্ত্তাক মৃত্যক ৱাঁদ ও ত্তবন্ত নাগূ ভঽ জাগত খছি। রসীযতক হেত্ত জৰুবী খছি জে রসীযতকর্ত্তা রিঁনা কোনো দরাঁরঁসঁ নহি, খপিত্ত

স্রেচ্ছাসঁ রসীযতমে খপন সম্পতিক রিতবণ কবএ। ওগ রেঁকতীকেঁ মানসিক ৰূপসঁ স্স্থ মোএরঁ জৰূবী খছি জগসঁ ও নির্ণয নেরঁক স্থিতিমে মো।

ভাবতমে গচ্ছা পত্র তৈযাব কবরাঁক রিধি রঁহ্ত খসান খছি। সাদা কাগজপব রিনা কোনো স্টাম্প পেপবক গচ্ছা পত্র টঁকিত কএন জা সকৈত খছি। ম্দা হস্তনিখিত গচ্ছা পত্র কেতেকো কানূনী রিরাদমে নাভকাবী ভ২ সকৈত খছি। রসীযতকর্ত্তাকেঁ গচ্ছা পত্রক প্রথম পৈবামে স্পষ্ট কবক চাহী জে ও স্রেচ্ছাসঁ রিনা কোনো দরাঁরক পূবা মোশোহরাসমে রসীযত ক২ বহন খছি। তেকব রাঁদ সমস্ত সম্পতিক এক-এক ক২ হবাক-হবাক রর্ণন হেরাঁক চাহী। সম্পৈত সরঁহক তত্কানীন মূন্য স্পষ্টত: গচ্ছা পত্রমে নিখরাঁক চাহী। তমাম রঁহ্মূন্য কাগজাত বখরাঁক স্থান ওগমে স্পষ্টতাসঁ নিখন জাএ জগসঁ সমযপব ও সভ তাকন জা সকএ।

রসীযতক ভাষা সবন হেরাঁক চাহী। রসীযতকর্ত্তাকি পূবা নাম নিখরাঁক চাহী। রসীযতক সম্পতিক স্পষ্ট রিরবণ হেরাঁক চাহী। প্রস্তারিত কানূনী উঁত্তবাধিকাবীক পূবা নাম হেরাঁক চাহী। খন্তমে দূটা গরাহক নাম র পতাক সংগ ওকব হস্তাক্ষব হেরাঁক চাহী। গরাহ সামান্যত: ওহন রেঁকতীকেঁ রঁনারঁক চাহী জে রসীযতকর্ত্তাসঁ উঁম্রমে ছোট মোথি। যদি গরাহক মৃত্য পহিনে ভ২ জাগত খছি তঁ হেবসঁ রসীযত রঁনা ক২ নর গরাহক হস্তাক্ষব কবারঁক চাহী।

গচ্ছা পত্রমে হস্তাক্ষবক সংগ তাবিখ খরঁস্স নিখরাঁক চাহী। জঁ একসঁ খধিক রেঁব গচ্ছা পত্র রঁনৌন গেন তঁ খন্তিম গচ্ছা পত্র নাগূ মোগত খছি। রঁঠ◌া যা

হএত জে খন্তিম গচ্ছা পত্রমে পূর্র গচ্ছা পত্র সভকেঁ নিবস্ত কবরাঁক চর্চ হোগক। গচ্ছা পত্রকেঁ জস-কে-তস নাগূ কবরাঁক হেত্ত রিসরাসপাত্র এরম্ জানকাব রেঁকতীকেঁ নিষ্পাদক (Executor of will) রঁনারঁক চাহী জগসঁ রসীযতকর্ত্তাকি মৃত্যুক রাঁদ রসীযতকেঁ রিনা নাগ-নপষ্টক খমনীজামা দেন জা সকএ। রসীযতকর্ত্তাকেঁ চাহী জে কেকরো নিষ্পাদক (Executor) নামিত কবৈসঁ পূর্র ওকব সহমতি নহ নেন জাএ।

রসীযতকর্ত্তাকেঁ দূটা গরাহক সমক্ষ হস্তাক্ষব কবক চাহী। গরাহক পূবা নাম, পতা সহিত ওকব হস্তাক্ষব জরূবী খছি। গরাহ জঁ চিকিত্সক হোগ তঁ রঁঠ়া যাঁ জগসঁ ও স্পষ্ট কবত জে রসীযতকর্ত্তা দিমাগী রূপসঁ স্রস্থ খছি। গরাহ ও নিষ্পাদক খনগ-খনগ রেঁকতী হেরাঁক চাহী। রসীযতমে সম্পতিক হকদাব গরাহ নহি ভহ সকৈ ছৈথ। রসীযতক প্রত্যেক পৃষ্ঠপব সংখ্যা নিখন জেরাঁক চাহী এরম্ গরাহ এরম্ রসীযতকর্ত্তাকি স্পষ্ট হস্তাক্ষব হেরাঁক চাহী। খন্তমে ক্ষন পৃষ্ঠ সংখ্যা নিখন হেরাঁক চাহী।

ঐ প্রকাবসঁ তৈযাব রসীযতকেঁ বাখী কেতএ? কাবণ রসীযতক কাজ তঁ ওগ রেঁকতীক মৃত্যুক রাঁদে পড়ৈত খছি খা তখন ও ঐ রিষযমে কিছু কহক স্থিতিমে নহি বহৈত খছি। খস্তু রসীযতক দূটা মূন ও হস্তাক্ষবিত প্রতি রঁনারী তঁ রঁঠ়া যাঁ। একটা প্রতি রৈঁক নাঁকবমে ও দোসব প্রতি নিষ্পাদক রা তেহেন রিশ্বস্ত রেঁকতীক সংগ বহক চাহী। খসনমে চাহী তঁ ও জে তমাম চীজ, রস্তু, রসীযত, পাসরর্ড খাদিক জানকাবী একটা ডাযবীমে নিখি কহ ছোড়া দী জগসঁ

मृत्यपवान्त खर्मांक राविसकँ परेशानीसँ रँचौन जा सकए। एकरेँब रसीयत केनाक रॉद खारश्यकता भेनापव पूबक रसीयत द्वावा मून रीयतमे संधोधन कएन जा सकैत खिछि। ऋदा रेँब–रेँब एहेन केनासँ रसीयतकँ रँदैन कऽ नर रसीयत कऽ नेरँ ज्यादा रँठ्ा याँ होगत खिछि। रसीयतकँ निरँन्धित कबारँक खारश्यकता नहि खिछि, ऋदा जँ रसीयत द्वावा कोनो समाजसेरी संस्था (Chari abl e Or gani sati on) कँ धन देरॉक हो तखन रसीयतकँ निरँन्धित कबाएरँ जरूबी खिछि।

जेना कि पहिने चर्च कऽ चूकन छी, रसीयत सम्रँन्धित रसीयतकर्त्ताक मृत्युक रॉदे नागू होगत खिछि। जँ ओगमे स्पष्टता नहि बहत तँ मृत रेँकती तेकव व्याख्या कवक हेतु घ्बि नहि ऒत। तँए रसीयतक भाषा सबन, स्पष्ट ओ रॉध्यकावी हेरॉक चाही। किन्तु–पवन्तुसँ रँचरॉक चाही। ओग पविस्थितिक रिचाव हेरॉक चाही जेकव घटित हेरॉक संभारना जीरनमे रँनन बहैत खिछि। रसीयत केनाक रॉदो सम्पतिक मानिककँ मृत्युसँ पूर्व ओकव निपटैन कबरॉक खधिकाव रँनन बहैत खिछि।

कोनो रेँकती जे कानूनी रूपसँ सम्पैत बखरॉक खधिकावी खिछि, रसीयतमे सम्पैत पारँक खधिकावी भऽ सकैत खिछि। ओ नरानिग, भगरानक मूर्ति, कोनो तवहक कानूनी रेँकती (Junstic person) भऽ सकैत छैथ। यदि कोनो नरानिगकँ रसीयत द्वावा सम्पतिक उँत्तवाधिकावी धोषित कएन जागत खिछि तखन रसीयतकर्त्ता द्वावा खभिरारक नियक्ति जरूबी खिछि जे ऐ तवहँ देन गेन सम्पतिक ओकवा रानिग हेरॉकान

ধবি ৰ্রৰস্থা কবতাহ।
হিন্দূ উঁত্তবাধিকাব কানূন ১৯৫৬ ক ধাবা ৩০ক খন্বসাব স্ৰখৰ্জিত চন ৰা খচন সম্পতিক ৰসীযত দ্বাবা উঁত্তবাধিকাবী তয কএন জা সকৈত খছি।
ৰসীযতকৰ্ত্তাকি মৃত্যুক ৰাঁদ ৰসীযতমে উঁনিনিখিত উঁত্তবাধিকাবী সম্ৰন্ধিত ন্যাযানয দ্বাবা প্রারেষ্টক হেতু প্রার্থনা কএন জাএত। প্রারেষ্ট ন্যাযানয দ্বাবা খাম প্রমাণিত ৰসীযত থিক।
প্রারেষ্ট কোনো ৰসীযতক কানূনী ৰূপসঁ পক্কা হেৰাঁক নিৰ্ণাযক প্রমাণ থিক। যদি কোনো উঁত্তবাধিকাবী দ্বাবা ৰসীযতকেঁ কানূনী চুনৌতী দেন জাগত খছি তঁ সম্ৰন্ধিত পক্ষকেঁ নোটিস জাবী হএত, সভ খপন পক্ষমে ন্যাযানযমে বাখি সকৈত খছি। খা সৰহক ৰাঁতক ৰিচাবক ৰাঁদে ন্যাযানয প্রারেষ্ট জাবী কবত।
ন্যাযানয প্রারেষ্ট জাবী কবৰাঁসঁ পূৰ্ৰ স্বনিশ্চিত কৰৈত খছি জে ৰসীযতপব দস্তখত ৰাস্তৱমে ৰসীযতকৰ্ত্তাকি খছি ও গৱাহ সভ ৰসীযতক সময মৌজূদ ছন। ৰসীযত দ্বাবা হস্তান্তবিত সম্পতিক মানিখিতপব প্রারেষ্ট কোৰ্ট ৰিচাব নহি কৰৈত খছি। ও তঁ মাত্র এতবেঁ তয কঽ দৈত খছি জে ৰসীযত (গচ্ছা পত্র) সহী খছি কি নহি। ৰসীযতমে প্রাপ্ত সম্পতিক মানিকানা হকপব সিৱিন ন্যাযানযমে সম্পতিক সম্ৰন্ধিত পক্ষকাব দ্বাবা চুনৌতী দেন জা সকৈত খছি। কহক মানে জে জঁ ৰসীযতমে দেন গেন সম্পৈতপব ৰসীযতকৰ্ত্তা পূৰ্ণ খধিকাব নহি খছি, ও সম্পৈত ওকব স্ৰখৰ্জিত নহি খছি খা তখনো ওকবা ৰসীযত দ্বাবা দঽ দেন গেন খছি তখন ওকবা সম্ৰন্ধিত পক্ষকাব দ্বাবা সিৱিন ন্যাযানযমে চুনৌতী দেন জা

सकैत अछि।
सावधि जे गछुआ पत्र द्वारा सम्पतिक हस्तांतरण हेतु जरूरी अछि जे सम्बन्धित सम्पैत स्वअर्जित होइक। गछुआ पत्रक भाषामे कोनो ओझर नहि होइक तइ लेल बेढ़ि यौँ होएत जे गछुआ पत्र (रसीयत) कोनो योग्य अधिवक्ता द्वारा तैयार करौल जाए, जइसँ गछुआकर्त्ताक मृत्युक बाद ओइ सम्पतिक हस्तांतरणमे कोनो विवाद नहि होइक। विवादसँ बँचैक लेल तँ गछुआ पत्र बनौने जाइत अछि। तँए ओकरा स्पष्ट ओ कानूनी रूपसँ पक्का हएब बहुत जरूरी अछि।
समयक कोन ठेकान। भविसक झंझट तय कऽ जाउ। अपन अर्जित सम्पतिक रसीयत (गछुआ पत्र) बना कऽ राखि दियौ आ चैनक बँशी बजाउ।

२३.०६.२०१७

তিরুখনন্তপ্ববম

দিন্নীসঁ ৯ বঁজে বাতিমে হম সভ রাঘযানসঁ ত্রিরেন্দ্রম হরাগ খড্ডাপব উঁতবনৌं। ঐ যাত্রামে নগভগ তীন ঘন্টা সময নগন। বেঁস পৈঘ জহাজ বহগ জগমে তীন সাএসঁ বেঁসী যাত্রী একসংগ সরাব বহৈথ। বীচমে কোচীমে সেহো জহাজ উঁতবন ছন। বঁহ্ত বাস যাত্রী ওদ্ধঠাম উঁতবনা, হ্নদা কাফী মাত্রামে সরাবো ভেনা। জে থোড়রেঁ কানক যাত্রাক পছাগত ত্রিরেন্দ্রম পহুঁচ গেনা। ত্রিরেদ্রম হরাগ খড্ডাপব উঁতবৈত জহাজ সহ্নদ্রক উঁপব জে ভ্রমণ কবৈত বহন, ও দৃষ্য বঁহ্ত রিহংগম ছন.. !
ত্রিরেন্দ্রম হরাগ খড্ডাপব উঁতবনাপব দেখনৌं জে ওগ জহাজসঁ কএটা রীখাগপী সেহো উঁতবনৈথ। হ্নকা নোকনিক স্রাগতক নাবাক বীচ হম সভ খপন গন্তব্য স্থানপব খর্থাত্ কেবন সবকাবক খতিথি গৃহ রিদা ভঽ গেনৌं।
কেবন ভাবতক একটা প্রান্ত খছি। একব বাজধানী তিরুরনন্তপ্ববম খর্থাত্ ত্রিরেন্দ্রম খছি। মনযানম একব হ্নখ্য ভাষা থিক। হিন্দূ, হ্নসনমানক খনারাঁ ঙসাগ সেহো কাফী মাত্রামে এতএ বহৈ ছৈথ। খপন সাংস্কৃতিক ও ভাষা রৈশিষ্ট্যৈক কাবণ দক্ষিণক চাবি বাজ্যমে একব ফবাক পহিচান খছি।
পৌবাণিক কথাক খন্বসাব পবশ্ববাম খপন ফবসা সহ্নদ্রমে ফেকি দেনা, জগসঁ ওহী খকাবক ভূমি সহ্নদ্রসঁ বাঁহব নিকৈন গেন ও কেবনক প্রাদ্ভবি ভেন। কহন জাগত

অছি জে 'চেঁৎ স্থন: কীচড় ও অনম প্রদেশ' শব্দক যোগসঁ 'চেবনম' শব্দ বনন জে বাদমে 'কেবন' বনি গেন। বহুত দিন তক ঙা ভূ-ভাগ চেবা বাজাক অধীন ছন, ওদ্ধ কাবণসঁ একবা চেবনম আ বাদমে কেবনম নাম পড়ন।
কেবনক প্রাকৃতিক সৌন্দর্য অদ্ভুত অছি। তঁএ একবা ঙশ্বিবক অপন ঘব সেহো কহন জাগত অছি। সমশীতোষ্ণ মৌসম প্রচুব বর্ষা, প্রাকৃতিক সৌন্দর্য, সঘন রন, সমুদ্র ঘট ও চানীসসঁ অধিক নদী, সভ মিনি একবা সচমুচ পৃথ্বীপব স্বর্গক রূপ দেনে অছি।
কেবন ভাবতক দক্ষিণী ছোবপব অবব সাগব ও পচ্ছিমী ঘাটীক ৩০০-২৭০০ মীটব উঁচাগপব অবস্থিত অছি। কেবনকেঁ তীন ভাগমে বিভাজিত কএন গেন অছি- তটীয নিচনা গনাকা, উঁপজাউ মিডনৈণ্ড আ হাগনৈণ্ড্স। কেবনক নিচনা ভাগমে অন্তর্মীন বৈকবাটব ও চৌআনিসটা নদী অছি। মিডনৈণ্ড্স কাজূ,নাবিযন, অকীকা অখবোট, কেবা, চাউঁব, অদবক, কাবী মির্চ, কসিআবক সংগ-সংগ আব-আব বহুত বাস রনস্পতিক হেতু প্রসিদ্ধ অছি। জংগনী হাগনৈণ্ড্স চায,কॉফী, ববব, মসানা সবহক বগান ও রন্যজীর সবহক নেন প্রসিদ্ধ অছি।
কেবনক শান্ত সমুদ্র তট, নানা প্রকাবক রন্যজীর, আকর্ষক বৈকবাটব, এরম্ আনন্দদাযক বৈকবাটব সভ জগত প্রসিদ্ধ অছি। সড়ক মার্গসঁ যাত্রা কেনাপব কেবনক মনোবম প্রাকৃতিক ছটাক বহুতব আনন্দ নেন জা সকৈত অছি।
দক্ষিনী কেবন অনেপ্পীক বৈকবাটবসঁ তমিননাডূসঁ সটন দক্ষিনী সীমাক তটীয ক্ষেত্র শামিন অছি। কেবনক

বাজধানী ত্রিরেন্দ্রম, কোরনম ও রবকনা সন্ধ্রদ্রীয তর্ট এরম্ প্রতিষ্ঠিত রৈকরাষ্টব ঐ ক্ষেত্রমে পড়ৈত খছি। ১৯৮০ ঞসরীসঁ পূর্ব কেবনমে রঁহ্ত কম পর্যটক খরৈত ছন। ওকব রাঁদ স্থানীয সবকাব নোকক ভাগীদাবীসঁ জরঁবদস্ত প্রচাব-প্রসাব কেনক জগসঁ পর্যটক নোকনিক খারাগমন রঁঠ়ন। রঁহ্ত বাস পর্যটক স্থন সরঁহক রৈরস্থা ছোর্ট-মোর্ট কাবোরাঁবী সরঁহক হাথমে দেন গেন জেনা কি কেবনক প্রসিদ্ধ রৈকরাষ্টব সভমে ৯০ প্রতিশত ভাগীদাবী ছোর্ট-মোর্ট কোবোরাঁবী সরঁহক খছি। পহাড়সঁ নঽ কঽ সন্ধ্রদ্র তর্ট তক পর্যটকক খাবাম ও স্বরিধাক নিবন্তব চেষ্টা কএন গেন। পবিণামত: কেবনমে পর্যটকক খাকর্ষণ রঁঠ়ি তে গেন।

কেবনক বাজধানী ত্রিরেন্দ্রম হম কএক রৈব গেন ছী। ত্রিরেন্দ্রমমে কম খর্চমে স্বরুচি পূর্ণ ও স্বাদিষ্ট ভোজন উঁপনরঁধ খছি। বাজ্য পর্যটন নিগমক খতিথি গৃহমে ভোজন, জনখৈ খা চাহ-পানক স্বরিধা তঁ খছিএ, খাস-পাসক কেতেকো ঠাম গডনী, রাঁবা,কঁফী ও চাহ উঁপনরঁধ বহৈত খছি। ভাষাক সমস্যা ওতেক জর্টিন নহি জেতেক কী তামিননাডূমে। নোক হিন্দী বুঁঝৈত খছি। হমব বহরাঁক রৈরস্থা কেবন সবকাবক খতিথি গৃহমে ছন জেকব জেতেক প্রশংসা কএন জাএ সে কম হোএত। সভ স্বরিধাসঁ পবিপূর্ণ খতিথি গৃহক শ্বন্ক সেহো কমে খছি। কএকটা পৈঘ বাজনেতা সভ ওগঠাম খরৈত-জাগত বহৈত ছৈথ, তঁএ কএক রৈব ওতএ স্থন ভের্টব খাসান নহি বহৈত খছি।

যাত্রাক ক্রমমে হম ওগ ঠামক প্রসিদ্ধ পদ্মনাম মন্দিব পহুঁচনৌং। পদ্মনাম মন্দিব দুনিযাঁক কেনো ধর্মক কোনো মন্দিবসঁ ধনিক খছি। রৈস্বমাব সোনা, চানী,জরাহবাত

ওগঠাম সৈকড়া সানসঁ বাখন খছি। কহন জাগত খছি জে ওগ সম্পৈতমে খধিকাশি ওগঠামক বাজা সৰহক যোগদান ছৈন জে খপনাকেঁ পদ্মনাম ভগরানক দাস বৃ্নৈত ছলা। দোসব বাঁত জে স্বনৰামে খাএন ও গ্র জে স্থানীয বাজা খাক্রমণামে নৃষ্ট-পাষ্টসঁ বঁচেৰাক হেত্ত খপন সমস্ত মূন্যরান রস্ত্ত মন্দিবক তহখানামে বখৰা দেনখিন। জে জেনা ভেন হোগ ক্ষদা ওগ মন্দিবমে খকূষ্ট সম্পৈত ভবন খছি, জে বাখন-বাখন ব্যর্থ ভেন খছি। নোককেঁ তঁ তখন বৃ্ষরামে এনৈ জখন উঁচ্চতম ন্যাযানযক খাদেশপব পাঁচটা তহখানা খোনন গেন ও ওগমে বাখন গেন খমূন্য রস্ত্ত সৰহক গণনা হোমএ নগন। জেতেক রস্ত্ত হিসার-কিতার ভেন তেকবে মূন্য নাখো কড়াবমে ভ২ জেৰাক খন্নমান খছি। ছঠম তহখানা ধার্মিক কিম্ররংতীক কাবণ নহি খোনন গেন। কহরী ছৈ জে ওকবা জে খোনত সে জীরিত নহি বহত। খাদি-খাদি।

হম জখন ওগ মন্দিবমে গেন বহী তঁ উঁপবোক্ত সমাচাব সভ খারি গেন বহৈক ক্ষদা কেতৌ কিছু বাঁহবসঁ স্বনৰামে নহি খাএন, খা নহিযেঁ কিছু দেখাএন।

দদ্মনাম মন্দিবমে পহুঁচনাক বাঁদ সভসঁ পহিনে সর্ট-পৈন্ট নিকানি ক২ ধোতী পহিবএ পড়ন। ধোতী ওহীঠাম মন্দিব প্রবঁন্ধক দ্বাবা উঁপনর্ধ করৌন জাগত খছি। তেকব বাঁদ পক্তিরদ্ধ ভ২ দর্শন হোগত খছি। চূঁকি হমবা জোগাব ছন, খস্ত্ত ভীখাগপী দর্শন কববাঁক মৌকা ভেষ্টন ছন। সভসঁ খাগূ একদম গর্ভ গৃহমে জা ক২ পদ্মনাম ভগরানক দর্শনক সৌভাগ্য হমবা ভেষ্টন।

সংযোগসঁ ভাবত সবকাবক সেরা নিরূত সচির সেহো

दर्शन करबए गेल छेली। हम हुनका संगे काज केने रही। चूँकि ओ पाछाँ रहैथ, तँए हम हुनका नहि देख सकलयैन। ओहो केवल सरकारक अतिथि गृहमे ठहरल रहैथ। ओतहि स्वागत कक्षमे हुनकासँ भेँट भेल। ओ कहली जे पद्मनाभ मन्दिरमे हमरा देखने छेली। त्रिवेन्द्रम यात्राक सन्दर्भमे गप-सप्पक बाद हम सभ अपन-अपन कक्षमे चलि गेलौं।

पद्मनाभ मन्दिरमे विष्णु भगवान अनन्द सयनम मुद्रामे आदि शेष नागपर पड़ल छैथ। ओ ओतहिक राजवंशक कुल देवता मानल जाइत छैथ।

३ जनवरी १७५०क त्रावणकोरक महाराजा महाराज श्री अनीझम् थिरूनाल त्रावणकोर राज्यकेँ भगवान पद्मनाभ स्वामीकेँ समर्पित कए स्वयंकेँ हुनकर दासक रूपमे घोषित कए देला। तेकर बाद ओ स्वयं ओ हुनकर उत्तराधिकारी श्री पद्मनाभ दासक उपाधि ग्रहण कए लेलैथ। ऐ प्रकारेँ त्रावणकोर सम्पूर्ण राज्य भगवान पद्मनाभ स्वामीक समर्पित भऽ गेल। श्री पद्मनाभ दासक उपाधि प्राप्त करबाक हेतु राजकुलक नवजात शिशुकेँ प्रथम जन्म दिवसपर श्री पद्मनाभ मन्दिरक मोटक्कानमण्डपमपर राखि कऽ जलाभिषेक कएल जाइत अछि। तेकर बाद ओ श्री पद्मनाभ दासक उपाधि रखबाक पात्र मानल जाइ छैथ।

त्रावणकोरक अन्तिम महाराजा मार्तण्डवर्माक जन्म २२ मार्च १९२२ केँ भेलैन। हुनकर पिताक नाओं रवि वर्मा ओ माता संथु पारवथी बयी (कनिष्ठ महारानी) छेलैन। ९१ वर्षक उमेरमे १६ दिसम्बर २०१३ केँ हुनकर मृत्यु भऽ गेल। हुनकर मृत्युक बाद ओइ राजवंशक प्रतीकात्मक उपस्थिति समाप्त भऽ गेल। सन् १९७१क

संविधान संशोधनक बाद राजा/महाराजा सबहक उपाधि समाप्त भऽ गेल। तँए त्रावणकोरक कानूनी शासक तँ केवल सरकार भऽ गेल आ महाराजाकेँ मन्दिरक देख-भालक कानूनी अधिकारपर प्रश्नचिन्ह लागि गेल। केवल उच्च न्यायालय ऐ विवादमे अही तरहक व्यवस्था देलक।
महाराजा मार्तण्ड वर्मा सन् १९४७ मे स्वतंत्रताक समयमे त्रावणकोरक भारतमे विलयक अन्तिम गवाह छला। कहल जाइत अछि जे त्रावणकोरक राज परिवार ओकरा स्वतंत्र राष्ट्र बनबाक पूरजोर प्रयास केलक, जे अन्ततोगत्वा सफल नहि भेल आ त्रावणकोर भारतक हिस्सा बनि गेल।
स्वतंत्राक बाद बदलल माहौलमे राज परिवारक अनेको सदस्य राजयसँ बाहर जाए सामान्य नागरिक जकाँ जीवन-यापन करए लगलाह। महाराजा मार्तण्ड वर्मा सेहो सपरिवार बंगलोर चलि गेला। सन् १९९१मे महाराजा चिथिर तरूनलक मृत्युक समय जनतामे जबरदस्त सहानुभूति देखल गेल। तेकर बादे मार्तण्ड वर्माकेँ लोक महाराजा कहए लागल।
पद्मनाभ मन्दिरक सामने बनल राज महलक चोटीपर घड़ ी मेघान मणिक नामसँ जानल जाइत अछि। ओ कबीरँ साए साल पुरान अछि। ओ प्राचीन समयक अभियांत्रिक चमत्कारक नमूना अछि। घड़ ीक आकर्षण ओइमे राक्षसक मुखौटाक संगे-संग दूनू कात विद्यमान बकरा अछि। जहाँ घन्टा पुरैत अछि, राक्षस अपन मुँह खोलैत अछि। आ दूनू बकरा ओकर गालपर चाटी मारैत अछि। जइसँ घण्टाक जोरदार स्वर निकलैत अछि आ राक्षस अपन मुँह बन्न कऽ लैत अछि।

জেতেক ৰাঁজন বহৈত খছি। তেতেক ৰেঁব ও প্রতিক্রিযা দোহবাগত খছি। কহক মানে জঁ চাবি ৰজতৈ তঁ চাবি চমেটৌ ওগমে বাক্ষসকেঁ দ্নূ ৰকবা মাবতৈ খা চাবি ৰেঁব ঘণ্টৌক খৰাঁজ স্বনৈমে ঔত। খছি নে চমতকাবী যন্ত্র ? ফদা খাৰ ও ঘড়ী কেতেকো সানসঁ খবাপ পড়ন খছি।

পদ্মনাম স্ৰামী মন্দিবক সামনে ক্ষথীবমনিকা পৈনেশ ম্যজিযম খছি। ঐ মহনক নির্মাতা গাৰণকোবক মহাবাজা স্ৰাথী থীকুনন ৰনবাম বর্মা ছনা। ও মহান কৰি, সমাজ স্বধাবক, গাযক এৰম্ বাজনেতা ছনা। ঐ সংগ্রহানযমে নানা প্রকাবক খমূন্য পেংটিংগ সভ বাখন খছি। ঐ সংগ্রহানযকেঁ সোম দিন ছোড়ি কঽ কোনো দিন প্রাত: সাঢ়ে খাঠ ৰজেসঁ এক ৰজে খা তীন ৰজেসঁ সাঢ়ে পাঁচ ৰজেক ৰীচমে দেখন জা সকৈত খছি। প্রতি বর্ষ ৪ সঁ ১৩ জনৰবীক ৰীচমে ওগঠাম মহাবাজা স্ৰাথী থীকুনক স্মৃতিমে সংগীত উত্সৰ মনৌন জাগত খছি।

মহনসঁ মন্দিব জএৰাঁক গ্বপ্ত মাক্ষ খছি জগ ৰৌটে মহাবাজা নিত্য পদ্মনাম মন্দিবমে পূজা খর্চনা কৰৈত ছনাহ। খখনো ভোবক এক ঘন্টৌ সময ভগৰানক পূজাক হেত্ত মহাবাজাক হেত্ত খাবক্ষিত খছি। মহাবাজা পূজা কঽ নগ ছৈথ তখনে খাম জনতাকেঁ মন্দিবমে প্রৰেশক খন্বমতি ভেটৈত খছি।

বাজমহনমে তবহ-তবহ কেব ৰস্ত্ত সভ (জে মহাবাজাকেঁ ভেঁটমে দেন জাগত ছন) বাখন খছি। মহনক খধিকাংশ হিস্সা ৰন্দ পড়ন খছি। কহন জাগত খছি জে ঐ মহনক নির্মাণক থোড়ৰে দিনক ৰাঁদ মহাবাজাক মৃত্য ভঽ গেন। তঁএ একবা খশ্বভ

र्‌मि महलकेँ छोड़ि बाज पविराव थानठाम बहए लागल ।
साथं कान हमवा लोकनि त्रिरेन्द्रमक कोरलम सम्द्र तटपव गेलौं। दूव–दूव तक देखाशत स्रच्छ जल, दीर्घ सम्द्र तट ओ दूवगामी क्षितिजक अद्भुत दृश्य उँपेन्न कवैत अछि। सम्द्र तटपव प्रकाशि स्तम्भ दूवेसँ देखल जा सकैत अछि।
सूर्यस्तिक छटा ओ अकासक मनमोहक वंग सम्द्रतट प्रेमीकेँ सर्वहक आनन्दकेँ पवाकाष्ठा (Cl i me x) पव पहुँचा दैत अछि। केतेको रेंकती सम्द्रतट पव सागकिन चलेंवाक आनन्द नैत देखवामे एला।
प्रात भेले हमवा लोकनि रकिला सम्द्र तटपव गेलौं। ओगठामसँ अवर्र सागवक अद्भुत दृष्य देखलौं। ओही क्रममे त्रिरेद्रमक दक्षिनर्वविया भागमे अरस्थित पूराव नामक गाम सेहो देखए गेलौं। ओगठाम रेकराटैव ओ टापूक संगम स्थल हेवाक कावण पर्यटककेँ अद्भुत आनन्दक अरसव प्रदान कवैत अछि।
त्रिरेन्द्रमसँ कन्याकुमावी वोडसँ जेवाक वस्तामे पद्मनाम पैलेशि पर्शनीय थिक। ओ रस्तुत: आजुक तामिलनाडूमे पड़ैत अछि, मुदा ऐ महलक रेंरस्था एरम् शासन केवल सवकावक अधीन अछि।
पद्मनामप्रवम पैलेशि १६ मी शेतार्ब्दीक शानदाव नकड़ीक महल थिक। १३.३० सँ ओ १७३.० तक बहल त्रावणकोवक बाजा लोकनिक ओ महल छल। ओ रस्तु कलाक केवलक स्रदेशी शैलीक उँत्कृष्ट नमूना अछि। प्राचीन आंतविक अंदकुनी वोमरेड नक्काशी ओ मूर्तिकला सजार्वटसँ भवन अछि। महलमे १७म ओ १+म शेदीक भित्ति चित्र शामिल अछि। महोगनीमे संगीत धनुष,

বংগীন খভ্রকক সংগ খিড়কী, চীনী নক্কাশীক সংগ শাহী ফর্সী, খদ্ভুত খাকর্ষণ উঁত্পন্ন কবৈত খছি। বাজমাতাক মহনমে ৯০ খনগ–খনগ প্রকাবক প্বষ্প ডিজাগনক সংগ নকড়ী ও সৌগানক নক্কাশীদাব ছত খাকর্ষণাক কেন্দ্র খছি।
পর্যটককেঁ পদ্মনাম পৈনেশি দেখ কঽ খানন্দ তঁ হোগতে ছৈন জে তত্কানিন বাজ ঘবানাক বৈভরক পবাকাষ্ঠাক সভ্য: প্রমাণ সেহো দেখরাঁমে খবৈঁত খছি।
মহনক রিভিন্ন ভাগমে ঘ্মৈত–ঘ্মৈত হম সভ থাকি গেনৌঁ। রাঁহব খারি কঽ থোড়় কোন ধবি ছাহবমে স্বস্তেনৌঁ খা তেকব পছাগত কন্যাকুমাবী দিস রিদা ভেনৌঁ।

১৩ জ্নাগ ২০১৭

<u>কানূনী খাতংকরাদ</u>
<u>(ভাবতীয দণ্ড সংহিতা ধাবা– ৪৯+ ‘এ’, IPC 498 ‘A’)</u>

পবংপবাগত ৰূপসঁ পবিরাবিক জীরনমে স্ত্রী খপন পতি কেব সহাযকক ৰূপমে কাজ কৰৈত ছন। সমস্যা তখন ৰঁঠ়া গেন জখন পতি–পনীক খাপসী সম্ৰঁন্ধক কঙ্তা পবিরাবক চৌকৈঠসঁ খাগূ ৰঁঠ়ন। সহৈত–সহৈত মহিনাক জীরন ৰ্যৰ্থ ও দ্ষ্কব হ্খ নগন, খা ওগ পবিস্থিতিসঁ হ্মক্তিক একমাত্র উঁপায খাত্ম হত্যা ৰ্ন্মি পড়়এ নগনগ। কেতেকো মহিনা দ্বাবা ঐ তবহেঁ খাত্ম হত্যা কেনাক ৰাঁদ সমাজক খাত্মা খাগপীসী– ধাবা– ৪৯+ ‘এ’ সন হিঁসক কানূনক জন্ম দেনক।
ঐ কানূনকেঁ নাগূ ভেনাক ৰাঁদ গনত রা সহী মহিনা দ্বাবা খাবোপক এফখাগখাব থানামে দৰ্জ ভেন। পছাগত পতি এরম্ ওকব পবিরাব–খৰ্থাত্ রযোরৃদ্ধ মাতা,পিতা এরম্ ছোট–ছোট ৰঁচ্চা সভ সেহো–প্বনিসক হ্রপাপব নির্ভব বহি ঐ হদ তক ভ২ জাগ ছনা জে জখন হ্নকা প্বনিস চাহত তঁ জেনমে ৰঁন্দ ক২ দৈত।
সন্ ১৯+৩ মে ফৌজদাবী কানূনমে সংশোধন ক২ ভাবতীয দণ্ড সংহিতা (খাগ.পী.সী.)মে খন্বচ্ছেদ ৪৯+ ‘এ’ জোড়়ন গেন জগমে মূনত: নিম্ননিখিত প্রারধান ছন–
১. জখন কখনো পতি রা ওকব সম্ৰঁন্ধী মহিনাক সংগ ক্ৰূড়়তা কবত তঁ খপবাধীকেঁ তীন সান তকক কৈদ হএত, সংগে জুর্মানা সেহো ভ২ সকৈত খছি।
ঐ খন্বচ্ছেদ হেত্ত ক্ৰূড়়তাক খৰ্থ খছি–
(ক) জানি ক২ কএন গেন এহেন ৰ্রৈরহাব, জগসঁ

সম্বন্ধিত মহিলা আত্ম হত্যা করবাক স্থিতিমে পহুঁচ জাএ কিংবা মহিলাকেঁ শাবীবিক বা মানসিক স্বাস্থ্যকেঁ গংভীব ক্ষতি পহুঁচৈক।

(খ) সম্বন্ধিত মহিলা বা ওকব নিকৃষ্ট সম্বন্ধিতসঁ সম্পৈত বা কোনো মূল্যবান বস্তুক গৈব কানূনী মাংগ কবব আ এহেন মাংগ নহি পূবা ভেলাপব বা তগ হেত্ত প্রতাবণা কবব।

ভাবতীয দণ্ড সংহিতাক ধাবা ৪৯৮ 'এ' সংজ্ঞেয, গৈব জমানতী ওব গৈব-সংগঠিত অপবাধ থিক। অপবাধ সংজ্ঞেয এবম্ অসংজ্ঞেযমে বিভাজিত কএল গেল অছি। কানূনী তৌবপব সংজ্ঞেয অপবাধক জাঁচ কবব এবম্ শিকাযত দর্জ কবব পুলিসক কর্তব্য থিক। ৪৯৮ 'এ' একটা সংজ্ঞেয অপবাধ থিক। অপবাধ জমানতী বা গৈব জমানতী ভঽ সকৈত অছি। ৪৯৮ 'এ' গৈব জমানী অছি। একব মানে ভেল জে ন্যাযিক দণ্ডাধিকাবী (মজিস্ট্রেট) কেঁ জমানত দেবাক কিংবা আবোপিত বেকতীকেঁ ন্যাযিক বা পুলিস হিবাসতমে পঠা দেবাক অধিকাব ছগ। চূঁকি ৪৯৮ 'এ' গৈব সংগঠিত অপবাধক শ্রেণীমে অবৈত অছি, অস্ত্ত যাচিকাকর্ত্তা একবা আপস নহি নঽ সকৈ ছৈথ। (হ্দা জঁ সম্বন্ধিত পক্ষ মামলাকেঁ আপসমে সোঝবাবৈলে ন্যাযালযসঁ আবেদন কবৈ ছৈথ, তখন ন্যাযালয মামলাকেঁ আপস লেবাক অনুমতি প্রদান কঽ সকৈত অছি।)

কানূনক উঁপবোক্ত প্রাবধানমে এ্ডতাক প্রযোগ নিম্নলিখিত প্রবিস্থিতিমে কএল গেল অছি–

১. এহেন বৈবহাব জগসঁ মহিলা আত্ম হত্যা হেত্ত প্রেবিত হো।

২. এহেন বৈবহাব জগসঁ মহিলাক জীবন, শবীব

रा स्वास्थ्यपर गंभीर समस्या उत्पन्न भऽ जाइत।

३. महिला वा ओकर सम्बन्धीक सम्पैत लेबाक उद्देश्यसँ कएल गेल प्रताड़णा।

४. महिला वा ओकर सम्बन्धी द्वारा आर पैसा वा सम्पतिक हिस्साक माँग नहि मानबाक कारण प्रताड़णा।

यद्यपि ऐ कानूनकेँ लागू करबाक उद्देश्य विवाहित महिलाकेँ दहेज-लोभी पति एवम् ओकर परिवार द्वारा प्रताड़णासँ रक्षा करब छल, मुदा वैवहारमे एकर ततेक दुरूपयोग भेल जे उच्चतम न्यायालय स्वर्गीय न्यायाधीश रंगनाथ मिश्र भारत सरकारक मामलामे आइपीसी- धारा ४९८ 'ए' केँ कानूनी आतंकवादक रूपमे निन्दा केलक। उपरोक्त कानूनसँ पुलिस द्वारा लोकक मौलिक अधिकारक उल्लंघनक संभावना बढ़ल। ऐसँ निर्दोष लोक कानूनी धनचक्करक शिकार भेल एवम् मजबूर भऽ कऽ वर्षो-वर्ष कोर्ट-कचहरीक दरबज्जा खटखटबए लगल। ततबे नहि, ऊपरसँ पुलिसक धनबल, राजनीतिक हस्तक्षेप, किंवा समाजमे प्रभावशाली वर्गक लिप्तता सेहो तइ रूपे काज करए लगल जे ओइ पति एवम् ओइ परिवारक बुझू भगवाने मालिक.. !

कतेको मामलामे ऐ कानूनक दुरूपयोग विवाहित महिला द्वारा वर पक्षसँ अधिक-सँ-अधिक पैसा असूलब, किंवा एहेन परिस्थिति निर्माण करब बहैत अछि जइसँ जान छोड़ेबाक लेल वर पक्षक लोक महिला पक्षक अनुचितो माँग मानैले विवस भऽ जाइ छैथ।

दहेज निषेध अधिनियम १९६१क धारा २ केर अनुसार दहेज लऽ कऽ माने विआहसँ पूर्व, विआहक समय वा विआहक बाद कहियो देल गेल सम्पैत या मूल्यवान धरोहरसँ अछि-

(१) जे विआहक एक पक्ष द्वारा दोसरकेँ देल जाइत अछि।
(२) माता-पिता वा कोनो आन व्यक्ती द्वारा देल गेल।
मुस्लिम विवाह कानूनक अधीन देल गेल मेहर वा (dower) ऐमे शामिल नहि अछि। विवाहक समय कोनो पक्ष द्वारा देल गेल नगदी, गहना, कपड़ा वा अन्य कोनो वस्तु दहेज नहि मानल वशर्ते ओ वस्तु सभ विवाहक शर्तक अधिन नहि देल जाइत हो।
ऐमे मूल्यवान धरोहरक अर्थ भारतीय दण्ड संहिता (आइपीसी)क धारा ३०क अनुकूल अछि।
आइपीसी- धारा ४९८ 'ए' मात्र पत्नी, पुतोहु वा ओकर सम्बन्धी द्वारा लागू कएल जा सकैत अछि। उच्चतम/उच्च न्यायालय बारम्बार ओ स्वीकार केलक अछि जे कानूनक उपरोक्त धाराक अधीन ज्यादातर मामला झूठ बहैत अछि। अधिकांश मामलामे एकर दुरुपयोग वैवाहिक जीवनमे विवादक स्थितिमे पत्नी वा ओकर निकट सम्बन्धी द्वारा पति वा ओकर निकट सम्बन्धीकेँ ब्लैकमेल करबाक हेतु कएल जाइत अछि। एहेन परिस्थितिमे शिकायतकर्ता प्रचुर मात्रामे पैसाक उगाहीक प्रयास करै छैथ।
एहेन अनगिनित उदाहरण सामने आएल अछि जइमे बिना जाँच-पड़ताल केने पुलिस बुजुर्ग माता-पिता, अविवाहित बहिन, गर्भवती भौजी एवम् छोट-छोट बच्चाकेँ गिरफ्तार कऽ लेलक। ऐ तरहक मामलामे निर्दोष लोक मानसिक यातना एवम् उत्पीड़नक शिकार भऽ जाइ छैथ। सामान्यत: एहेन मोकदमा ३-६ साल चलैत अछि आ मात्र २० प्रतिशत लोककेँ सजा

होएत अछि। एहनो भेलै जे जेनसँ छुटि कऽ पति वा आरोपित माता-पिता आत्महत्या कऽ लेलक। चन्द्रभान बनाम राजस्थान मामलामे दिल्ली उच्च न्यायालय कहलक जे एैमे कोनो संदेह नहि अछि जे अधिकांश एहेन शिकायत छोट-छोट बातपर आपसी अहं एवम् टेकबाजीक कारण तामसमे कएल जाएत अछि जेकर सभसँ गंभीर खामियाजा परिवारक छोट-छोट बच्चा सभ भोगैत अछि। अस्तु न्यायालय पुलिसकेँ निम्नलिखित आदेश देलक।

(१) एफआइआर रूटिनमे पंजीकृत नहि कएल जाए।

(२) पुलिसक प्रयास हेबाक चाही जे मामलाकेँ गंभीर जाँच-पड़तालक बाद एफआइआर दर्ज करए।

(३) आइपीसी- धारा ४९८ 'ए'/४०६ क अन्तर्गत कोनो मामला बिना डीसीपी (उपायुक्त पुलिस) एवम् अतिरिक्त डीसीपीक आदेशक दर्ज नहि हएत।

(४) एफआइआर (पंजीकृत करबासँ पूर्व आपसी समझौताक हर संभव प्रयास कएल जाए आ जौं समझौताक कोनो आशा नहि बचि जाएत तँ सभसँ पहिने स्त्रीधन आ दहेजक वस्तुकेँ सम्बन्धित महिलाकेँ आपस करौल जाए।

(५) मुख्य अभियुक्तक गिरफ्तारी एसीपी (सहायक आयुक्त) अथवा डीसीपी (उपायुक्त)क स्वीकृतिसँ मामलाकेँ पूरा जाँच-पड़तालक बाद कएल जाए।

(६) संपार्श्विक अभियुक्त (जेना सास-ससुर)क मामलामे मिसिल (कागज)मे डीसीपीक स्वीकृति जरूरी अछि।

ऐ मामलामे न्यायालय ईहो आदेश देलक जे महिलाक उत्थान हेतु कार्यरत स्वयंसेवी संगठन एवम् अन्य

কানূনী সংস্থা সভ ঐ ৰাতক পূবা প্রযাস কবএ জে সম্ৰন্ধিত পক্ষ সভকেঁ খাপসী সহমতি ৰনি জাগক। মামনাকেঁ ন্যাযানয পহুঁচনাক ৰাদো ঐ ৰাতক নেন ন্যাযানয প্রযাস কবএ। চাহী তঁ ঙা জে ৰিনা ৰাহ্বী হস্তক্ষেপক সম্ৰন্ধিত পক্ষ মামনাকেঁ খাপসমে সোন্নবা নিখএ। টী.খাব. বমৈযাক মামনামে মদ্রাস উঁচ্চ ন্যাযানসঁ ঐ তবহক নির্দেশ দৈত স্পষ্ট কেনক জে এহেন মামনামে প্বনিসিযা কার্বরাগ পযাপ্ত সারধানী এরম্ এহেন ছান–ৰীনক ৰাদে কএন জাএত।
ননিতা ক্ষমাবী ৰনাম বাজ্যক মামনামে উঁচ্চতম ন্যাযানয ঐ ৰাতপব রিচাব কএ বহন খছি জে এহেন মামনা উঁপস্থিত ভেনাপব প্বনিস দ্বাবা এফখাগখাব দর্জ কবৱ খনিরার্য খছি কিংরা তগসঁ পহিনে প্রাথমিক পূছতাছ জৰুবী খছি। চূঁকি ঙা মামনা রিচবাধীন খছি খস্ত্ত রিভিন্ন উঁচ্চ্ ন্যাযানয দ্বাবা দেন গেন খাদেশ/নির্ণযক সন্দর্ভমে প্বনিস কার্বরাগ কবৈত খছি। উঁচ্চম ন্যাযানয দ্বাবা ঐ মামনাক নির্ণযক ৰাদে এহেন মামনামে এফখাগখাব কবৱাক দশা ও দিসা খন্তিম ৰূখি নেত। ঐ কানূনসঁ ভযক রাতারবণ তঁ ৰনন ক্ষদা একব দুৰুপযোগ জ্যাদা হোমএ নাগন। কনেকো নির্দোষ নোককেঁ নোভ, কিংরা প্রতিশোধক খারেশমে ফঁসা দেন গেন। কএক ৰেব তঁ পতি এরম্ ওকব পবিরাবকেঁ ঐ নেন ফঁসা দেন গেন জে সম্ৰন্ধিত রিরাহিত মহিনা ওগ রৈরাহিক জীরনসঁ হটি কঽ প্রেমীক সংগ রিরাহ কবএ চাহৈত ছেনী।
কেতেক ৰেব এহনো ভেন জে পতি–পনী ৰাদমে মিনয চাহৈত ছন, খপন–খপন গনতীক খহসাস কবৈত ছন, ক্ষদা তাধৈব খপবাধিক মোকদমাক জানরূত্তিমে ফঁসি

चूकल छल, ज्ञदा ओकरसँ निकलत केना ? कारण ओ कानून Non Compoundabl e अछि माने शिकायतकर्त्ता स्वयं चाहियो कऽ एकरा आपस नहि लऽ सकैत अछि।
ऐ सभ परिस्थितिमे मामला कतेको बेर उच्च न्यायालय एवम् उच्चतम न्यायालय पहुँचल जैठाम विचारणीय प्रश्न छल जे आखिर ऐ तरहक मामला चलबैत रहबाक की औचित्य अछि आस कऽ जखन कि पति-पत्नी आपसमे बातकेँ सलैटै कऽ आपसी सहमति बना सुखी पारिवारिक जीवन जीबए चाहैत होथि ? आखिर एहेन मोकदमा जँ चलितो रहल तँ ऐमे सँ किछु निकलत नहि, कारण शिकायतकर्त्ता अपन बातसँ ज्ञकैर जाएत। मामला कमजोर पड़ि जाएत, चाहे निरस्त निरस्त भऽ जाएत। ज्ञदा एकर दोसरो पक्ष छल जे केतेको बेर समझौताक आडम्बर कऽ गरीब एवम् कमजोर महिलाकेँ अपन शिकायत आपस लेबाक हेतु अनुचित दबाब बनौल जा सकैत अछि। मामला आपस लैतो पुनश्च यंत्रणाक नवीनीकरण भऽ सकैत अछि।
ऐ सभ प्रश्नपर विभिन्न न्यायालयमे बाबंबार विचार भेल। विवाह सम्बन्ध विच्छेदक प्रक्रियामे लम्बित मामलामे दुनू पक्षकेँ मौका परैत आपसी सहमति बनबैक अवसर न्यायालय प्रदान करैत अछि।
तहिना आइपीसी ४९८ 'ए'सँ सम्बन्धित अपराधिक मामलामे यदि दुनू पक्ष आपसमे बातकेँ सोझराबए चाहैत अछि, सलैटै लिअ चाहैत अछि तँ उच्च न्यायालय सीआरपीसीक धारा ४८२क अधीन अपन विशेषाधिकारक प्रयोग करैत मामलाकेँ बन्द कऽ देबाक आदेश दऽ सकैत अछि।
उपरोक्त विषयसँ सम्बन्धित मामला उच्चतम

ন্যাযানযক সমক্ষ জীতেন্দ্র বঘ্রংশী এরম্ ঋন্য রঁনাম ররীতা বঘ্রংশী এরম্ ঋন্য ঋাএন। (জগমে পূর্রমে উঁচ্চতম ন্যাযানয দ্বাবা রী.ঋাব. জোশী রঁনাম হবিযাণা সবকাবক নির্ণযকেঁ রঁহান বাখন গেন।) জগমে কহন গেন ছন জে সীঋাবপীসীক ধাব ৪+২ ক ঋধীন ঋধীন উঁচ্চ ন্যাযানয ন্যাযক হিতমে ঋপবাধিক প্রক্রিযা রা এফঋাগঋাব বদ্দ কহ সকৈত ঋছি ঋা সীঋাবপীসীক ধাবা ৩২০ ঐমে রাঁধক নহি হএত।

প্রীতি গ্বপ্তা রঁনাম ঝাবখণ্ড সবকাবক মামনামে উঁচ্চতম ন্যাযানয ঋাগপীসী– ধাবা ৪৯+'এ' কেব ঋধীন কএন গেন শিকাযতক দ্বুপযোগ এরম্ রঁঠ ্ত মমনাকেঁ ধিযানমে বখৈত কেন্দ্র সবকাবকেঁ উঁপবোক্ত কানূনক সমীক্ষা কবরাঁক হেতু কহনক।

তদনুসাব ভাবত সবকাবক ঋাগ্রহপব রিধি ঋাযোগ ঐ রিষযমে গংভীবতাসঁ রিচাব কবৈত ঋপন ২৪৩ম প্রতিরেদনমে সংস্তুতি কেনক জে ঐ ঋপবাধকেঁ ন্যাযানযক ঋাজ্ঞাসঁ (Compoundabl e) রঁনা দেরাঁক চাহী হুদা ঋাযোগ ঐ ঋপবাধকেঁ গৈবজমানতী রঁনৌনে বাখএ চাহনক তাকি সমাজক দূবগামী কন্যাণকেঁ ধিযান বখৈত ঐ কানূনক ধাব ভোথ নহি হোগক।

ওযোগক কহরঁ জে গিবফ্তাবী সম্রঁন্ধী নাগূ কানূনী নির্দেশ এরম্ মামনাক গহন ছানরীন কেনাসঁ এরম্ হিংসা সন গংভীব পবিস্থিতিযেমে গিবফ্তাবী কেনাসঁ ঐ কানূনক দ্বুপবোগসঁ রঁচন জা সকৈত ঋছি।

জ্নাগ ২০১৪ মে ন্যাযমূর্তি সীকে প্রসাদ এরম্ পী.সী. ঘোষক উঁচ্চতম ন্যাযানযক রেঁচ দ্বাবা দেন গেন নির্ণযমে স্পষ্ট কএন গেন জে ধাবা ৪৯+ 'এ' কেব ঋধীন রিনা মজিস্ট্রেটক ঋাদেশক গিবফ্তাবী নহি

एहत। उँच्चतम न्यायालयक कहब छल जे अधिकांश एहेन मामलामे महिला ऐ कानूनक दुरूपयोग करैत पति, सास्व,ससुर आदिसँ बदला लए छैथ। ऐ तरहक प्रकरणमे बहुत कम लोककेँ सजा घोषित हेबाक उल्लेख करैत माननीय न्यायालय राज्य सरकार सभकेँ आदेश देलक जे पुलिस क्रीमिनल प्रासीड्यार कोड (सीपीसी) क धारा ४१मे वर्णित मानकक अनुसरण करए एवम् अपराधिक मामलामे अत्यावश्यक भेले आरोपित व्यक्तीक गिरफ्तारी करए।
सम्बन्धित मजिस्ट्रेट सीपीसीक धारा ४१ क अधीन पुलिस द्वारा प्रेषित प्रतिवेदनक विवेचना करैत व्यक्तीगत रूपसँ संतुष्ट भेलाक बाद एवम् तेकर औचित्यक लिखित आधार बनबैत गिरफ्तारीक स्वीकृति प्रदान करए।
उँपरोक्त मामलामे फैसला दैत माननीय न्यायाधीशगण कहलैथ जे सन् २०१२ मे दू लाख व्यक्ती ऐ कानूनक अन्तर्गत गिरफ्तार भेला। जे सन् २०११क संख्यासँ ९.४ प्रतिशत ज्यादा अछि। जइमे लगभग एक चौथाइ (४७९५१) महिला छेली। ऐसँ स्पष्ट होइत अछि जे आरोपित पतिक माए, बहिनकेँ सेहो काफी तादादमे गिरफ्तार कऽ लेल गेल। उँपरोक्त कानूनक तहत आरोप पत्रक दर ९३.६ प्रतिशत अछि जखन कि मात्र १५ प्रतिशत लोककेँ अन्तत: दण्डित कएल जा सकल। विभिन्न ट्रायल कोर्टमे ३७२७०६ मामला लम्बित अछि जइमे सँ लगभग ३१७००० मामलामे आरोपितकेँ छुटि जेबाक संभावना अछि।
माननीय उँच्चतम न्यायालयक कहब छल जे गिरफ्तारी व्यक्तीगत स्वतंत्रताक हनन तँ करिते अछि, संगे ओ

अपमान–जनक सेहो अछि। स्वतंत्रताक छह दशक बादो पुलिस अखन धरि उत्पीड़न, उत्पीड़नक साधनक रूपमे जानल जाइत अछि, जनताक मित्र तँ नहियेँ। अतएव उच्चतम न्यायालय गिरफ्तारीमे सावधानीसँ निर्णय लेबाक हेतु मजिस्ट्रेटकेँ लोकनिकेँ आगाह केलक। गन्दरबाज मलिक एवम् अन्य बनाम श्रीमती स्वमिता मलिकमे दिल्ली उच्च न्यायालय बेरस्था केलक जे आइपीसी– धारा ४९+ 'ए' दहेज निरोधक कानूनक धारा ४ सँ एकदम अलग अछि, कारण दहेज कानूनमे मात्र दहेजक माँगसँ अपराध भऽ जाइत अछि। जखन कि आइपीसी– धारा ४९+ 'ए' मे पति तथा पतिक परिवार द्वारा दहेजक माँग संगे–संग क्रूड़ताक बेरहार जरूरी अछि।
आधुनिकीकरण, शिक्षा, वित्तीय स्वरक्षा एवम् बैकतीगत स्वतंत्रतामे बृद्धिक संग कट्टरपंथी महिला सभ आइपीसी– धारा ४९+ 'ए'केँ एकटा हथियारक रूपमे दुरुपयोग कऽ रहल छैथ। कानून बननाक केतेको सालक बादो ऐ कानूनक उचित समीक्षा नहि भेल जइ कारणसँ एकर दुरुपयोगक मामलामे लगातार बृद्धि भेल आ निर्दोष एवम् ब्यर्थमे फँसौल गेल पति तथा ओकर सम्बन्धी त्राहिमाम कए रहल छैथ। विभिन्न न्यायालय, गैर सरकारी संगठन सभ ऐ विषयपर लगातार मंतब्य दऽ रहल छैथ, कानूनमे संशोधनक हेतु सेहो चर्चा होइत रहैत अछि। मुदा ऐठाम ई बहुत महत्वपूर्ण अछि जे एक पक्षीय संशोधनसँ कानून बनाबैक मूल उद्देश्ये ने नष्ट भऽ जाए। ऐमे कोनो दू मत नहि जे केतेको मामलामे विवाहित महिलाकेँ जीवन ओ सम्मानपर संकट ओकर सासुरमे उत्पन्न भऽ जाइत

अछि आ ओ मजबूर्‌ड़ भे सभ किछु सहैत अछि। सहैत-सहैत केतेको महिला तंग भऽ आत्म हत्या लेल सेहो विवश भऽ जाइ छैथ। अस्तु, ऐ कानूनक दुरुपयोगसँ उत्पन्न समस्याक समाधान हेतु ठोस व्यवस्था निकालबाक चाही जइसँ निर्दोष लोककेँ फँसौल नहि जाइक आ दोषीकेँ उचित दण्ड‌ो भेटैक आ समाजमे सम्मानक संग महिलो जीबैथ।

अपन समाजमे कहबी छेलइ जे जेतए कनियाँ क डोली अबै ओतहिसँ अर्थी उठैत। मुदा आब युग बदैल गेल अछि। निष्ठाक समस्त जिम्मा मात्र महिलाक नहि भऽ सकैत अछि। लोक परिवर्तित परिस्थितिसँ जँ तालमेल नहि बैसोलक तँ जीवन भमरमे केतए जा कऽ थम्हत तेकर कोनो ठेकान नहि। शिक्षित बर-कनियाँ सभ रोजगार हेतु विश्व भरिमे पसैर गेल छैथ। गाम-घरक बात गाममे सलटौ लिअ से आब तथ्यपरक नहि रहि गेल। अपनो समाजमे विवाह विच्छेदक चलन बढ़ि गेल अछि। कानूनक व्यवस्था अख्तियार करैत केतेको परिवार नष्ट भऽ रहल अछि।

प्रेम ओ सिनेहपर आधारित सम्बन्धकेँ कानूनक रूपरेखासँ चोट देल जाएत तँ परिणाम की हएत? पारिवारिक मर्यादाक रक्षाक हेतु सन्तानक भविस बँचबैक लेल एवम् जीवनमे सुख-शान्तिक स्थापना हेतु आवश्यक अछि जे हम सभ भारतीय संस्कारकेँ कट्टरता कऽ पकैड़ नी आ पकड़ नहि रही। त्येन त्यक्तेन भुंजीथा:। त्यागक गरिमा जखन जीवनमे लक्षित हएत, सभ अपने ठीक भऽ जाएत।

ঋাজাদক ঋন্ত্যেষ্টি

১৯+১ ওস্রীক ২৬ ফবরবীকেঁ একটা গনাহাবাদক এনফ্রেড পার্কমে জেকব নাম ঋাব চন্দ্রশেখব ঋাজাদ পার্ক বাখি দেন গেন ঋছি, ঋাজাদক মৃত্যু প্বনিসক সংগ ভেন মুঠভেড়মে ভেনৈন। হুনক দাহ–সংস্কাব দোসব দিন ঋর্থাত্ ২+ ফবরবী ১৯+১ ওস্রীকেঁ গংগাক বসূনারাদ রাঁটপব কএন গেন। গ্বপ্তচব রিভাগক উঁপনেখ, স্রর্গীয শিরনাযক মিশ্রক সংস্মবণ তথা মহামনা মদনমোহন মানরীযক প্রপৌত্র শ্রী পদ্মকান্ত মানরীযসঁ ওও ঘটনাক জানকাবী হোওছ।

পং. শিরনাযক মিশ্র, ঋাজাদক নিকটক সম্রন্ধী ছনা। ও রনাবসমে ছনা ঋা হুনকা ঐ কাণ্ডক সূচনা শ্রীমতী কমনা নেহব্দ দ্বাবা পঠৌন গেন সংরাদরাহক দ্বাবা ১১ রজে বাতিমে ভেটনৈন। বাতিমে গনাহারাদ এরাক সাধনক ঋভারক কাবণেঁ ও প্রাত:কান ছোটী নাওনক গাড় সঁ গনাহারাদ এনা।

ঋানন্দ ভরন গেনাক রাদ কমনা নেহব্দসঁ পতা নগনৈন জে ঋাজাদক নাশক পোস্টমার্টম ভ২ বহন ছৈন।

টমটমপব (ওক্কাপব) ও ঋস্পতান গেনা, জেতএ পতা নগনৈন জে নাশকেঁ পোস্টমার্টমক পছাগত দাহ–সংস্কাবক হেত্ত প্বনিস নঃ গেন। পোস্টমার্টম মোহননান ঋা কর্নন টৌউঁনসেন্ড কএনৈন।

মিশ্রজী ত্তবন্ত জিনাধীশক ওতএ গেনা, জেতএ জিনাধীশসঁ হুনক গম্ভীব রাতা–রাতী ভ২ গেনৈন।

জিনাধীশিক কহৰ বহৈন জে খহাঁ খপন সম্ৰন্ধীকেঁ এতৱা দিন খৱাবাগদী কবৰসঁ কিএক নহি বোকি সকনৌঁ ?
খন্ততোগন্না ও দাবাগংজক থানেদাবকেঁ খাদেশ দেনক জে প্বনিসক দেখ–ৰেখমে হ্নকা খাজাদক খন্ত্যেষ্টি কবৱাক খন্মমতি দেন জাএ।
খাজাদক খন্ত্যেষ্টিক সময শ্ৰী পদ্মকান্ত মানৱীয উঁপস্থিত ছনা। ও ঐ ঘটনাক এক মাত্র প্রত্যক্ষদর্শী ছৈথ জে খখনো জীৱিত ছৈথ। হ্নকা খন্নসাবেঁ ২৭–২৮ ফবৰবীক বাতিমে পং. মদনমোহন মানৱীয হ্নকা ফোনপৰ কহনখিন জে চূঁকি খাজাদ একটা ৱীব খা ঞ্রান্তিকাবী নোক ছনা তঁএ হ্নক সংস্কাৱো ওহী তবহক হেৱাক চাহী। বাজর্ষি টঁডনক সহযোগ নেৱাক পবামর্শ সেহো ও দেনখিন।
শ্ৰী পদ্মকান্ত মানৱীয খা শ্ৰী শিৱ রিনাযক মিশ্ৰ জিনাধীশিক খাদেশ দাবাগংজক থানেদাবকেঁ পঠা স্বনৌনখিন। ও হ্নকা নোকনিকেঁ সংগমপৰ নঽ গেনখিন, ক্ষদা ওতএ কিছু নহি ভেটনৈন। ওগঠামসঁ নৌটৈতকান ভুনাবামৱাগমে একটা ছাত্র নেতা কহনকৈন জে খাজাদক নাশ বশূনৱাদ ঘাটপৰ গেনৈন খছি।
ওগঠামসঁ ও নোকনি বশূনৱাদ পহুঁচনা।
মানৱীয খা মিশ্ৰজী জখন বশূনৱাদ পহুঁচনা তঁ চিতামে খাগি নগা দেন গেন ছন। ওহীঠাম একটা প্বনিস গন্সপেক্টবসঁ ও নোকনি ৱেঁব–ৱেঁব খাগ্রহ কেনখিন, জে ও নাশ হ্নকা নোকনিকেঁ দএ দেন জাগন। ক্ষদা ও গন্সপেক্টব সময কাটক হেতুএ খনেকানেক প্রশ্ন প্বছৈত বহন। তাধৈব খাজাদক খাধা নাশ জবি চূকন ছেনৈন। তেকব ৱাদ ও নাশক সংস্কাব কবৱাক খন্নমতিমে রিনম্ৰ হোগত দেখ মিশ্ৰজীকেঁ নহি দেখন

गेलैन। ओ बाँजि उठला–
"अंग्रेजक नून खाएत–खाएत तोहर आत्मा सेहो बिका गेलह की? आजादक संस्कार ओए सरकारक पैसासँ कदापि नहि भऽ सकैत अछि। जेकर विरोध करैत–करैत ओ अपन प्राणक आहुति देलैन।"
एकर बाद शिवकान्त मिश्र आ पद्मकान्त मालवीय दुनू गोटे मिलि कऽ चिताकेँ सिजौलैथ। फेर शास्त्रीय विधान आ मंत्रोच्चारक संग चितामे आगि देल गेल। ऐ हेतु ...कएल गेल। ताधैर पुरुषोत्तम दास टंडन आ श्रीमती कमला नेहरू सेहो ओतए आबि गेल रहैथ। जन देमक समय एकटा फोटोग्राफर फोटो लेलक मुदा पुलिस ओकर कैमरा आ ओकर बीन दुनू छीनि लेलक। अन्तमे शिवनाथक मिश्र अस्थि संचय कए ओकर किछु भागकेँ गंगामे प्रवाहित केलैन। एकटा पोटलीमे पिताक भष्मावशेषकेँ लए लनारस लऽ गेला।
मूलत: आजादक संस्कार संगमपर करबाक निश्चय कएल गेल छल। मुदा ओतए बढ़ैत अधिक दर्शकक भीड़ नागि जेबाक भयसँ ओ सभ अपन निर्णयकेँ अन्तिम क्षणमे परिवर्तित कएलैन। दाह–संस्कारसँ आपस भेलापर शिवविनायक मिश्र टंडनजीक ओएठाम एला। आ टंडनजीक निर्देशानुसार आपस हेबाकाल छात्र संघक तत्वावधानमे एकटा विशाल जुलुसक आयोजन भेल। सम्पूर्ण शहरमे अपूर्व तनाव छल। कखनोँ किछु भऽ सकैत छल। ऐ स्थितिसँ निपटबाक हेतु शहर भरिमे सशस्त्र पुलिसबल नियुक्त कए देल गेल छल।
सायंकाल अभ्युदय प्रेस नगसँ एक विशाल जुलुस निकलल जगमे हजारो युवक, स्त्री तथा पुरुष शामिल भेला। ऐ हेतु टंडनजीक दृढ़ समर्थन सहायक सिद्ध भेल।

ও নমৈক কএ কহনখিন–
“আজাদক বাস্তা ভনে হমবা নোকনিসঁ পৃথক বহন হোনি, মুদা ঐমে কোনো দুষ্টো বিচাব নহি ভঽ সকৈত অছি জে ও এক মহান দেশভক্ত ছনা, আ তঁএ হুনক সম্মানমে জুলুস সভ আদি নহি কবব় এক বঁড় পৈঘ বাষ্ট্রভক্তক অপমান কবব় হোএত।”
জুলুসমে আজাদক ভষ্মাবশেষ একটা কাবী কপড়ামে বাঁন্হি চৌকীপব বাখি ঘুমৌন গেন।
জানসেনগংজ মুহল্লামে নোকক জমঘট অনিযংত্রিত ভঽ গেন আ পুনিস ডডবে মুঁহ তকৈত বহন। তদুপবান্ত পী.ডী. পার্কমে সভা ভেন জগমে পুরুষোত্তম দাস টংডন, কমনা নেহরু, প্রসিদ্ধ ক্রান্তিকাবী শ্রী সচিন্দ্রনাথ সন্যানক পত্নী আ পং. শিব বিনাযক মিশ্র বঁজনা। সভ গোটে আজাদক মহান ত্যাগক প্রশংসা কবৈত হুনক হার্দিক শ্রদ্ধাজনি দেনাহ।
ঐ প্রকাবে ভাবতক একটা মহান সপূত আজাদীক হেতু নড়ৈত সদৈত আজাদ বহৈত আত্ম বঁনিদান কএন।
জগ গাছক ওঠমে ও গোনী চনৌনৈন কিংবা অন্ততোগত্বা সীনামে গোনী নগনৈন, ওহী গাছক দর্শন কবক হেতু নোক হজাবক–হজাব সংখ্যামে আবঁএ নাগন। জগসঁ সংগ ভঽ অংগ্রেজ শাসক ওকবা কটবাঁ দেনক। আগ–কান্হি ওহীঠাম একটা দোসব পাখবিক গাছ বোপন অছি আ ওকব সামনেমে অছি আজাদক ভব্য মূর্তি জগমে হুনক একটা হাথ মোঁছপব আ দোসব হাথ পিস্তৌনপব অছি। ঐঠাম অখনৌং হজাবো নোক হুনকা প্রতি অপন সম্মান অর্পিত কববাঁক নেন অবৈত বহৈত অছি। সবিপহুঁ আজাদ ভাবতক আজাদীক নড়াগমে প্রাণক আহুতি দএ অমব ভঽ গেনা।

मकर संक्रान्ति

मकर संक्रान्ति सम्पूर्ण भारत व नेपालमे सर्वत्र कोनो-ने-कोनो प्रकारसँ मनौल जाइत अछि। पौष मासमे जखन सूर्य मकर राशिमे अबैत छैथ तखने ई पाबनि मनौल जाइत अछि। प्रतिवर्ष मकर संक्रान्ति १४ वा १५ जनवरीकेँ पड़ैत अछि।
तमिलनाडूमे मकर संक्रान्तिकेँ एकरा 'पोंगल' कहल जाइत अछि। कर्नाटक, केरल एवं आंध्रप्रदेशमे एकरा संक्रान्तियेँ कहल जाइत अछि। पंजाब आ हरियाणामे 'लोहड़ी' कहल जाइत अछि एवं एक दिन पहिने अर्थात् १३ जनवरीकेँ मनौल जाइत अछि। उत्तर प्रदेशमे एकरा मूलत: दानक पाबनिक रूपमे मनौल जाइत अछि। प्रयागमे प्रतिवर्ष १४ जनवरीसँ माघमेला प्रारंभ होइत अछि। माघ मेलाक प्रथम स्नान १४ जनवरीसँ प्रारंभ भऽ कऽ अन्तिम स्नान शिवरात्रिकेँ होइत अछि। महाराष्ट्रमे ऐ दिन विवाहित महिला

অপন পতিন সংক্রান্তিপব তূব-তেন বা নূন অন্য স্বহাগিনকেঁ দঅ ছৈথ। বঁগানমে ঐ দিন স্নানক বাঁদ তিন দান কববাক প্রথা অছি। ঐ অবসবপব গংগাসাগবমে প্রতিবর্ষ বিশান মেনা নগৈত অছি। অসমমে মকব সংক্রান্তিকেঁ 'মাঘ-বিহু' অথবা 'ভোগানী বিহু'ক নাওঁসঁ জানন জাঅত অছি। বাজস্থানমে ঐ পর্বপব স্বহাগিন মহিনা অপন সাস্বকেঁ বিযনি দঽ দঽ অসীববাদ প্রাপ্ত কবৈ ছৈথ। সংগে কোনো সৌভাগ্য সূচক বস্তুকেঁ চৌদহক সংখ্যামে পূজন এবং সংকন্প কএ চৌদহটা ব্রাহ্মণকেঁ দান দঅ ছৈথ।

এবম্ প্রকাবেঁ মকব সংক্রান্তিক মাধ্যমসঁ ভাবতীয সভ্যতা এবং সংস্কৃতিক বিবিধ রূপমে আভাস হোঅত অছি। এহেন ধাবণা অছি জে মকব সংক্রান্তিক দিন শুদ্ধ ঘী এবং কম্বনক দান কেনাসঁ মোক্ষক প্রাপ্তি হোঅত অছি।

মাঘে মাসে মহাদেব: যো দাস্পতি বৃতকম্বনম্
স ভুঞ্জবা সকনান ভোগান অন্তে মাক্ষ প্রাপ্পতি। ।

প্ববাণক অনুসাব মকব সংক্রান্তিক পর্ব ব্রহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ, গণেশ, আধশক্তি আ সূর্যক আবাধনা এবং উঁপাসনাক পাবন ব্রত অছি জে তংত্র-মংত্র-আত্মাকেঁ শক্তি প্রদান কবৈত অছি। সংত-মহর্ষি নোকনিক অনুসাব একব প্রভাবসঁ প্রাণীক আত্মা শুদ্ধ হোঅত অছি, সংকন্প শক্তি বঁঢ়ৈত অছি, জ্ঞান তংত্ত বিকসিত হোঅত অছি। মকব সংক্রান্তি অহী চেতনাকেঁ বিকসিত কবৈবঁনা পাবনি অছি। ও সম্পূর্ণ ভাবতমে কোনো-নে-কোনো রূপে মনৌন জাঅত অছি।

প্ববাণক অনুসাব মকব সংক্রান্তিক দিন সূর্য অপন প্বত্র শনিক ঘব এক মাসক হেতু জাঅ ছৈথ, কাবণ মকব

বাশিক স্রামী শনি ছৈথ। যদ্যপি জ্যোতিষীয দৃষ্টিসঁ সূর্য আ শনিক তান-মেন সংভর নহি অছি, তথাপি ঐ দিন সূর্য স্রযং অপন পুত্রক ঘব জাঙ ছৈথ। পুবাণমে আজুক দিন পিতা পুত্রক সম্রন্ধমে নিকটৈতাক প্রাবংভক রূপমে দেখন জাগত অছি।

মকব সংক্রান্তিক দিন গংগাকেঁ পৃথ্রীপব আনৈরঁনা ভগীবথ অপন পূর্রজক তর্পণ কেনে ছনা। হুনক তর্পণ স্রীকাব কেনাক বাঁদ এহী দিন গংগা সমুদ্রমে মিনি গেন বহৈথ। তঁএ ঐ দিন গংগা সাগবমে মেনা নগৈত অছি। রিষ্ণু ধর্মসূত্রক অনুসাব পিতবক আত্মাক শান্তিক হেতু এরং অপন স্রাস্থরর্দ্ধন ও সরঁহক কন্যাণক হেতু তিনক প্রযোগ পুণ্যদাযক এরং ফনদাযক হোগত অছি। তিন-জনসঁ স্নান কবরঁ, 'তিন'ক দান কবরঁ, তিনসঁ বঁনন ভোজন, জনমে তিন অর্পণ, তিনক আহুতি এরং তিনক উঁরর্টন নগাএরঁ।

ঐ দিন ভগরান রিষ্ণু অসুবক অন্ত কএ যুদ্ধ সমাজিক ঘোষণা কেনে ছনা। ও বাক্ষস সরঁহক মুড়ীকেঁ মদাব পর্রতমে দরাঁ দেনে বহৈথ। এতদর্থ ঐ দিনকেঁ অশুভ এরং নকাবাত্মকতাকেঁ সমাপ্ত কবরাঁক দিনক রূপমে দেখন জাগত অছি।

সূর্যক উঁত্তবাযণ ভেনাবাঁদ দেরতা নোকনি ব্রহ্ম মুহূর্ত উঁপাসনাক পুণ্যকান প্রাবংভ হোগত অছি। ঐ কানকেঁ পবা-অপবা রিধাক প্রাপ্তি কান কহন জাগত অছি। সাধনাক হেতু একবা সিদ্ধিকান সেহো কহন জাগত অছি। ঐ সমযমে দের প্রতিষ্ঠা, গৃহ নির্মাণ, যজ্ঞকর্ম আদি পরিত্র কাজ কএন জাগত অছি।

বামাযণ কানসঁ ভাবতীয পত্র-পত্রিকামে দৈনিক সূর্যোপাবাযণক প্রচনন অছি। সরঁহক মোন-মর্যাদা

পুরুষোত্তম শ্রীরাম দ্বারা সূর্যোপাসনাক উল্লেখ অছি। রামচরিতমানসমে ভগবান রাম দ্বারা গঙ্গা উতরবাক কার্যক উল্লেখ সেহো অছি। মকর সংক্রান্তিক বর্ণন বাল্মিকী রামায়ণমে সেহো ভেল অছি।

রাজা ভগীরথ সূর্যবংশী ছলাহ। ও ভগীরথ তপ-সাধনাক দ্বারা পাপনাশিনী গংগাকেঁ পৃথ্বীপর আনি অপন পূর্বজক উদ্ধার কেলে ছলাহ। রাজা ভগীরথ অপন পূর্বজক গংগাজল, অক্ষত, তিलसँ শ্রাদ্ধ-তর্পণ কেলে ছলাহ। তহিয়াসँ মকর সংক্রান্তিক স্নান আ মকর সংক্রান্তিক শ্রাদ্ধ-তর্পণক পরংপরা চলি রহল অছি।

কপিল মুনিক আশ্রমপর মকর সংক্রান্তিক দিন মাँ গংগাক পদার্পণ ভেল ছল। পাবন গংগাজলক স্পর্শ মাত্রসँ রাজা ভগীরথক পূর্বজকেঁ স্বর্গ প্রাপ্তি ভেলৈন।

কপিল মুনি বরদান দৈত কহলাহ-

"মাতু গংগে ত্রিকাল তক লোক সবহক পাপনাশ করতী এবং ভক্তজনক সাত পুশ্তকেঁ মুক্তি এবং মোক্ষ প্রদান করতী। গংগাজলক স্পর্শ, পান, স্নান এবম্ দর্শন সভ পুণ্যদায়ক ফল প্রদান করত।"

সূর্যক সাতম কিরণ ভারতবর্ষমে আধ্যাত্মিক উন্নতিক প্রেরণাদায়ী অছি। সাতম কিরণক প্রভাব ভারতবর্ষমে গংগা-জমুনাক মধ্য অধিক সময় তক রহৈত অছি। ঐ ভৌগোলিক স্থিতিক কারণ হরিদ্বার আ প্রয়াগমে মাঘমেলাক আয়োজন হোএত অছি। পিছুত্তন্য ভগবান ভাস্কর দক্ষিণায়নসँ উত্তরায়ণমে জাএত কাল উর্জাময়ী প্রকাশ পৃথ্বীপর বর্ষা করৈ ছৈথ। অত্তন্য শীতলি শীত প্রভৃতি রাতিকেঁ ছোট এবং দিনকেঁ দৈঘ করএ লগৈ ছৈথ। পৃথ্বীমাতা উদরস্থ অনাজকেঁ পকাবয় লগৈ ছৈথ। চারু তরফ শুভে-শুভ হোএত রহৈত অছি। এহেন

ঋদ্ভুত সমযমে মকব সংক্রান্তিক পর্ব মনৌন জাগত ঋছি।
সংক্রান্তিক দিন পংজাৱমে 'নোহড়ী'ক নাওঁসঁ মনৌন জাগত ঋছি। পংজাৱক ঋতিবিক্ত ও পারনি হিমাচন প্রদেশ, হবিযাণা, দক্ষিণী উত্তব প্রদেশ ঋা জম্মূ কাশ্মীবমে সেহো ধূম-ধামসঁ মনৌন জাগত ঋছি। পাবংপবিক তৌবপব 'নোহড়ী' ফসনক বোপনী ঋা ওকব কটনীসঁ জুড়ন এক বিশেষ পারনি ঋছি। ঐ দিন রোঁনফাযব জকাঁ ঋাগিক ওনার জবা কঽ ওকব চাৰুকাত নৃত্য কএন জাগত ঋছি। বাঁনক সভ ভাঁগড়া এরম্ বানিকা সভ গিদ্ধা নৃত্য কবৈ ছৈথ। নোহড়ীক ঋানারক ঋাসপাস নোক একঠা ভঽ দুন্না-ভট্টী প্রশংসামে গাযন কবৈ ছৈথ।
কেতেকো গোটৈক মান্যতা ঋছি জে 'নোহড়ী' শব্দ নোঙ (সত কবীবক পনী) সঁ উঁপেন্ন ভেন হ্মদা ঋনেক নোক একবা তিনোড়ীসঁ উঁপেন্ন মানৈ ছৈথ, জে বাঁদমে নোহড়ী ভঽ গেন।
নোহড়ীক ঐতিহাসিক সন্দর্ভ স্বন্দবী-হ্মদবী নামক দূটা ঋনাথ কন্যা ছেনী। ওকব কাকা ওকব বিবাহ নহি কবএ চাহি ছন ঋপিতু ওকবা বাজাকেঁ ভেঁট কএ দেবঁএ চাহি ছন। ওহী সমযমে হ্নন্না ভট্টী নামক একটা উঁহাঁগট ছৌড়া কেঁ নীকঠাম বিঋাহ কঽ দেনক। বএহ উঁহাঁগট ববপক্ষকেঁ বিঋাহক হেতু মনৌনক ঋা জংগনমে ঋাগি জবা কঽ দুনূ কন্যাঁক বিঋাহ কবৌনক। কহন জাগত ঋছি জে দুন্না শগুনক রূপমে গুড় দেনক। ভাবার্থ জে উঁহাঁগট হোগতো দুন্না ভট্টী নির্ধন বানিকা সবঁহক কন্যাঁদান কেনক এরম্ ওকবা ঋপন কক্কাক ঋত্যাচাবসঁ বঁচৌনক।

নোহেড়াইক দিন বঁচ্চা সভ দুন্না ভক্টীক সম্মানমে গীত গবৈত ঘবে-ঘব ঘুমৈত ৠছি। বঁচ্চা সভকেঁ মিঠাগ এরম্ ৠন্য রস্তু সভ দৈত ৠছি। জঁ কোনো পবিরাবমে কোনো খাস ৠরসব জেনা বঁচ্চাক জন্ম, রিরাহ ৠাদি ৠছি তঁ নোহেড়াী ৠাব ধূম-ধামসঁ মনৌন জাগত ৠছি। সবিসরক সাগ ৠা মকণ্ডাক বোটী খাস কঽ ঐ ৠরসবপব বঁনৌন জাগত ৠছি।
তামিননাড়ুমে ঐ সময 'পোংগন' মনৌন জাগত ৠছি। প্রচুব মাত্রামে ৠন্নক উঁপজাপব ভগরান সূর্যকেঁ ধন্যরাদ জ্ঞাপন হেতু পারনিক ৠাযোজন কএন জাগত ৠছি। তামিননাড়ুক ৠনারা প্বড়্চেড়ী, শ্রীনংকা এরম্ রিশ্ব ভবিমে পসবন তমিন নোকনি একবা মনবৈ ছৈথ। ওগ পোংগনমে চাবি দিন তক–মানে ১৪ সঁ ১৬ জনরবী তক–মনৌন জাগত ৠছি।
গন্দ্র দেরতাক সম্মানমে পহিন দিন ভোগী উঁত্সর মনৌন জাগত ৠছি। পোংগন দোসব দিন মাটিক রর্তনমে দূধমে চাউঁব পকা কঽ খীব ভগরান সূর্যকেঁ ৠান-ৠান রস্তু সংগে চঢ়ৌন জাগত ৠছি। ঐ ৠরসবপব ঘবক ৠাগূমে কোনম (ৠপনা ওগঠামক ৠবিপন জকাঁ) বঁনৌন জাগত ৠছি। পোংগনক তেসব দিন মঠু পোংগন কহন জাগত ৠছি। ঐ দিন গাযকেঁ নানা প্রকাবসঁ সজা কঽ ওকবা পোংগন খুৠাএন জাগত ৠছি। চাবিম দিন কন্তুম পোংগন কহন জাগত ৠছি। ঘবক মহিনা সভ স্নানসঁ পূর্ব হবদিক পাতপব মিঠাগ, চাউঁব, ফসিযাব হবদি ৠাদি বাখি কঽ ৠপন ভায নোকনিক কন্যাণ কামনা কবৈ ছৈথ। ভাগক হেতু হবদি, চূন, চাউঁবক পানিসঁ ৠাবতী কবৈ ছৈথ ৠা ওা পানি ঘবক ৠাগূমে বঁনন কোনমপব ছিড়কৈ দেন

জাগত অছি।
জন্‌নীকঙ্কূ মঙ্কূ পোংগন দিন পোংগন পর্রক এক হিস্‌সাক রূপমে খেনন জাগত অছি। ঐ নেন গ্রামীণ সভ পহিনেসঁ সাঁঠ়কেঁ খু্আ-পিআ কহ তৈযাব কেনে বহৈ ছৈথ। ঐমে মূনত: কেতেকো গামক মন্দিবক সাঁঠ় (কোরিন কানগ-তমিন নাওঁ) ভাগ নৈত অছি।
জন্‌নীকঙ্কূক তীন অংগ হোগত অছি : রাষ্টি মন্‌জূ রিবাঙ্কূ, রেনী রিবাঙ্কূ আ রাষ্টম গন্‌জ্‌ রিবাঙ্কূ। রাষ্টি মন্‌জ্‌ রিবাঙ্কূমে সাঁঠ়কেঁ জে রেঁকতী কিছু দূবীপব কিছু সময তক বোকি নগ ছৈথ, সে রিজেতা হোগ ছৈথ। রেনী রিবাঙ্কূমে সাঁঠ়কেঁ খানী মৈদানমে ছোড়়ি দেন জাগত অছি আ নোক ওকবা নিযংত্রণমে কবরাঁক প্রযাস কবৈত অছি। রাষ্টম মন্‌জ্‌রিবাঙ্কূমে সাঁঠ়কেঁ নমগব বস্‌সীসঁ বাঁন্‌হি দেন জাগত অছি, আ খিনাড়় ী সভ ওকবা নিযংত্রিত কবরাঁক প্রযাস কবৈ ছৈথ।
এক জানকাবীক অনুসাব ২০১০ সঁ ২০১৪ গস্‌রীক বীচমে জন্‌নী কঙ্কূক কাবণ কবীব ১১০০ নোক ঘাযন ভেনা এরম্‌ ১৭ নোক হ্মগনা। পৈছনা ২০ সানমে কবীব ২০০ নোক ঐ খেনক কাবণ মবি চূকন ছৈথ। ঐ খেনমে পশুক প্রতি কূড়়তাকি সংগে জীরনক ক্ষতিকেঁ দেখৈত ২০১৬ গস্‌রীমে মা. উঁচ্চতম ন্‌যাযানয প্রতিরন্ধ নগা দেনক।
সম্পূর্ণ দেশ জকাঁ মিথিনাঁচনমে সেহো মকব সংক্রান্তিক পর্র মনৌন জাগত অছি। গাম-ঘবমে একবা তিনা সকবাঁতি সেহো কহন জাগত অছি। অংগ্রেজী নযা সানক ওা পহিন পারনি হোগত অছি। নোকক ঘবমে নব অন্ন ভেন বহৈত অছি। পহিনহিসঁ নোক চূড়় া ফ্টৌ কহ ঐ পারনিক তৈযাবী কেনে বহৈএ। অপনা ঐঠাম

माघ मासकेँ अत्यन्त पवित्र मास मानल जाइत अछि। ठुठ्-ठुठ् महिना सभ भोरे-भोर जाड़-ठाठ़केँ विसरैत पोखैरमे डुबकी लगबैत छैथ। गाममे कएटा मसोमात, वृद्धा सभकेँ थर-थर कँपैत स्नान करैत देखै छेलिऐन...। सभसँ मनोरंजक दृश्य तँ तखन होइत छल, जखन ओ सभ महादेवक माथपर जल ढाड़ैतकाल गाम-घरक सभटा झगड़ा सोझराबैमे लागल रहैत छेली। जानह हे महादेव! हमरा पेटमे किछु नहि अछि। हमर मोन गंगाजल निर्मल अछि मुदा एहेन अत्याचारक निपटौन तूँही करिहह।

..पता नहि, महादेव सुनितो छेलखिन की नहि। मुदा हमरा ओ सभ सुनि कऽ जरूर रकोर लागल रहैत छल।

वर्चामे पावनि सभ अद्भुत आनन्दक विषय रहैत छल। सभसँ सरल ओ आनन्ददायी होइत छल तिला सकराँति। भोरे-भोर पोखैरमे जा कऽ डुबकी लगाउ। माइक हाथे तिल-चाउर खाउ। तिल-चाउर खियबैत माए पुछैथ-

"तिल बहबै की नहि?"

तैपर कहिऐन-

"खूब बहबै।"

विध समाप्त। तेकरबाद चूड़लाइ, तिलबा इत्यादि भरि मोन खाउ...।

कएक दिन पहिनहिसँ चूड़लाइ, तिलबा (तिलनाइ) आ लाइ (मुरहीक लाइ) बनेबाक कार्यक्रम प्रारंभ भऽ जाइत छल। घरक वातावरण चूड़लाइक सुगन्धसँ परिपूर्ण। ऐ पावनिमे सभसँ विशेषता ई अछि पावनिक सामग्री बनि गेल तँ ओकरा लेल बैसी प्रतीक्षा नहि करए

পড়ৈত অছি। দিনমে ব্রাহ্মণ ভোজন হোএত ছল। ব্রাহ্মণ কিযো আসে-পাসক লোক হোএত ছলা, কাবণ ভবি গামমে ভোজে বহৈত ছল। বঁঙ্গা ভবি-ভবি ঘী খিচড়ি মে দেল জাএ। সংগে তবহ-তবহ কেব পকরান সভ সেহো বহৈত ছল।

হমবা গামমে কিছু গোটে ওএঠাম তিলা সংক্রান্তিমে জিলেবী বনৈত ছল। ভোজমে খিচড়ি ক সংগ জিলেবী খেবাঁক বচ্চা সভকেঁ অদ্ভুত উত্সাহ বহৈত ছল। খিচড়ি মে তেতেক প্রচুব মাত্রামে ঘী বহৈত ছল জে ভোজনক বাঁদ হাথ সাফ-সাফ ধোনাএ কঠিন। পারনিক কএক দিন বাঁদো ধবি চূবানাএ আ তিলবাঁক আনন্দ ভেটৈত বহৈ ছল।

ঐ পারনিমে চূড়া, দহী, খেবাঁক সেহো পবংপবা অছি। চূবা-দহীক বর্ণন কবৈত অঙ্গুব ককা কহলথিন জে জখন পাতপব চূড়াক সংগ আম, ধাত্রীক আঁচাব ও তবকাবী পবসল জাএত অছি তঁ বুঝু জে অন্হবিযা আবি গেল। তেকব বাঁদ জখন দহী পবসাএল তঁ বুঝু জে এজোবিযা। জেনা পাতপব চন্দ্রমা উতৈব গেলা। উপবসঁ জঁ মধুব বাখি দেল জাএ ও কৌব পেটমে গেল তঁ পুছু নহি। পুবা সোনিত ঠল্লা জাএত অছি আ আত্মা তৃপ্ত ভঃ জাএত অছি।

মিথিলাঁচলমে ঐ পর্বকেঁ মলেবাঁক অদ্ভুত পবংপবা অছি। চূবনাএ খাউ, চূবা-দহী খাউ, খিচড়ি খাউ, জে খাউ, জখন খাউ...। বস্তুত: ই আনন্দক পর্ব থিক জে কোনো-নে-কোনো রূপে সম্পূর্ণ ভাবতবর্ষমে মলৌল জাএত অছি। সূর্যক তেজক মকব সংক্রান্তিসঁ জহিনা বঢ়ৈত বহৈত অছি, তহিনা সভ লোক-বেদক সুখ বঢ়ৈত বহএ, সএহ ঐ পারনিক ধ্যেয থিক।

বাঁচী চাবি দসক ৱাঁদ

ঋগস্ত ১৯৭৩ গস্ৱীমে দূবভাষ নিবীক্ষক পদক প্রশিক্ষণ কার্যক্রমক হেতু হম পহিন ৱেঁব বাঁচী গেন বহী। ওগ সময ড◌ॉ. শ্বভদ্র ঝাক সংগে যোগদা সতসংগ মঠমে হম এক মাস বহী। শ্বভদ্ব ৱাঁবূ যোদদা মহাবিদ্যানযক প্রাচার্য বহৈথ। প্রাচার্যক নিরাসমে ও একটা নোকবক সংগ ঋসগবে বহৈথ। তীনটা কোঠবী, ভানসক ঘব, স্নান গৃহ ঋাদি স্বরিধাক সহিত ঋারাসীয দৃষ্টিসঁ উত্তম স্থান ছন। ঋাস–পাসমে ঋামক গাছ সভ ছন। গাছক ঋাস–পাসমে ফ্টী জকাঁ কক্ষা সভ চনৈত ছন। ঋন্দবমে যোগদা সতসংগ মঠ◌় ছন। ওগ ঋাশ্রমক সাত্রিক রাতারবণ ঋত্যন্ত মনোবম ছন ঋা হমবা ওগঠাম মোন নাগি গেন।

পহিন ৱেঁব বাঁচী গেন বহী তহিযা হমব উঁমেব ২১ রর্ষ ছন। জীরনক ঋন্বভর নহি ছন। রিদ্যার্থী বহী। তেকব ৱাঁদ নোকবী ভেটৈ গেন বহএ। নোকবী কবৱাঁক

गछ्बा नहि बहए। आगू पढ़ ाग कबए चाहैत बही। परन्तु परिवारवमे सर्हक विचाव भेनै जे नोकवी पकैड़ नेबाक चाही, किएक तँ नोकवी जनदी नग भेटै छग। पहिन नोकवीकें नहि छोड़क चाही, आएन नक्ष्मीकें नात नहि मावी गत्यादि... ।

ओह्ना ओग सान एम.एस-सी.क नामांकन भऽ गेन बहग। हमव बर्हक पवीक्षाकान विनम्र्बसँ आएन बहग। तँए ओ निर्णय भेन हम नोकवी पकैड़ नी।

बँसँ बाँची पहुँचन बही। बस्तामे पहाड़ ीक बीचमे खतवनाक बस्ता छन। ड्राणभवक ऊपव सर्हक जीवन निर्भव छन। तँए ओ अपना नगक सीटपव एहने नोककें बैसबैत छन जे बाति भवि जागि सकैथ। ऊँघाणत बेकतीकें नगमे बैसनासँ ड्राणभवोकें ऊँघी नागि सकै छन, अस्तु ओ प्रयास कएन जाणत छन।

बाँची पहुँचते पिताजीक पत्रक संग श्वभद्र बाबूक डेबापव पहुँचनौं। ओ पत्र पढ़ना आ हमवा अपन सामान सभ बखबाक हेतु कहनैन।

श्वभद्र बाबूकें एकाध बेव पहिनौं देखने बहिऐन, ज्यादा गप-सप्प नहि बहए। बाँची हुनक डेबापव सामान सहित विना पूर्व सूचनाक हम पहुँच गेन बही। ताहि हिसाबें ओ बहुत सहयोग केनाह। डेबामे ओ असगव बहैत छना, एकटा नोकव बहैन जे घवक सभटा काज कबैत छन। भानस ओ स्वयं कबैत छना। एक्के साँझ। बातिमे खेबाक बेवस्था सेहो भोककें भानसक संग कऽ नैत छना। चूकी ओ अपने दिन भवि व्यस्त बहैत छना, तँए हुनकासँ भेँट-घाँट सामान्यत: साँझेमे होणत छन। बातिमे स्वतबासँ पूर्व ओ स्वाध्याय कबैत छना। हमवा बात-विबाति पढ़ ैत देख ओ बहुत

প্রসন্ন হোগত ছনা। কখনো কান হম নোকবীসঁ ত্যাগপত্রক গপ কবী তঁ ও কহৈথ জে রাঁপসঁ প্বছি কঽ কিছু কবিযহ। নহি তঁ ও কহতা জে মনো নহি কেনখিন।

ওগ ডেবাপব হম কবীরঁ এক মাস বহনৌঁ। মোন নাগি গেন বহএ। কএটা মৈথিন সভসঁ ওগঠাম ভেঁটে-ঘাঁটে হোগত বহৈত ছন। ক্ষদা ওগঠাম কেতেক দিন বহিতৌঁ। খপন রেঁরস্থা তঁ কবরাঁকে ছন। তঁএ ডেবা তকৈমে নাগি গেনৌঁ।

যোগদা সত্সংগমে দযামাতাক খাগমন ভেন ছন। হম ডাক্টব সাহৈরঁক সংগে দর্শনক হেত্তু গেন বহী। গৌব রব্ণ এরম্ খতি তেজস্রী দযামাতাক দ্নর্ভ দর্শন হোগতে মোন খানন্দিত ভঽ গেন। ও কোনো প্ররচন নহি দেনীহ। কিছু কান সভ গোটে ধিযান কেনক খা সভা সমাপ্ত ভঽ গেন।

গপ-সপ্পক ঞমমে শ্বভদ্র রাঁবূঁ এক দিন কহনা জে ও সিড়ডীক সাঙ্গ রাঁরাঁসঁ রহ্ত প্রভারিত ভেন বহৈথ। হ্নকব খাশ্রিমমে শ্বভদ্র রাঁবূঁ গেন বহৈথ। কহনা জে মোনক রাঁত সভ ও খপনে রাঁজএ নাগন বহৈথ। কএক তবহক চমত্কাব সেহো ওদেখনা। চূকী হ্নকব ডেবা ছোটে ছন, খা পবিরাবক খন্য সদস্য নোকনি সভ খারি গেন বহথিন, খস্ত্ত হম খপন ডেবা তাকি নেনৌঁ খা কবীরঁ এক মাস বহনা পছাগত ওতএ-সঁ প্রস্থান কেনৌঁ।

পহিবন-ওঠ়নমে শ্বভদ্ব রাঁবূঁ চ্স্ত-দ্কস্ত ও খাধ্নিক রস্ত্রক পক্ষধব বহৈথ। হমবা ঐ রাঁতক হেত্তু ও কএক রেঁব টৈকিযো দথি। কহৈথ জে ও একঠাম সাক্ষাত্কাবমে ভেষ-ভূষাক কাবণ ছাঁটি দেন গেনা।

बाँचीक संस्थ्नत कौलेजक पास हमर नर डेरा छल। एकटा कोठरी छल, जेकर किराया २० रूपैया मासिक छल। भोजन स्वयं बनाबी। पानि अनाबसँ निकालए पड़ैत। बहुत गहींर इनार छल जतएसँ पानि निकालबाक हेतु यथेष्ट प्रयास करए पड़ैत छल। बगलमे एकटा पैघ कोठरीमे चारिटा हमर सहकर्मी सभ मिलि कए रहै छला। ओहो सभ अपन भोजन स्वयं बनाबैथ। ओतएहिसँ एच.ए.सी. आसानीसँ देखाए छल। ओए छोटका कोठरीमे हम पाँच मास धरि रहलौं। टैलीफोन एक्सचेंजमे प्रशिक्षण कार्यक्रम छल। प्रशिक्षणक वातावरण स्कूले जकाँ छल। ज्यादातर किताबी विषय पढ़ाओल जाइत छल।

प्रशिक्षणक दौरान बहि दिनक छुट्टी रहै छल। ओए समयक उपयोग हम सभ आसपासक वस्तु सभ घुमै-फिरैमे करी। कहियो काल बी.आए.टी. मिसरा जाए। ओतएहिम हमर स्कूलिया संगी इन्जिनियरिंगक पढ़ाइ कए रहल छला। छात्रावासमे रहबाक आ खेबाक-पिबाक उत्तम व्यवस्था छल। चारूकात जंगलनुमा वातावरणमे बसल-बसल ओए कौलेज परिसर अत्यन्त सुखदायी छल। सभसँ आनन्द होइत छल अपन स्कूलिया संगीसँ भेँट केलापर। हम सभ एक्के संग मैट्रिक केने रही। श्री यूनिभरसिटीमे आर.के. कौलेज मधुबनीमे संगे रही। तेकर बाद हम सी.एम. कौलेज- मधुबनीमे संगे रही। तेकर बाद हम सी.एम. कौलेज- दरभंगामे नाओं लिखेलौं आ ओ बी.आए.टी. मिसरामे। बहुतरर परीक्षा परिणामक बाबजूद हम इन्जिनियरिंगमे नाओं नहि लिखा सकलौं। यद्यपि मोतीलाल नेहरू इन्जिनियरिंग कौलेजमे हमर नामांकन निश्चित भए

जागत, कारण ओग समय नामांकन डिग्रीरन साओसक प्राप्तांकक आधारपर होगत छल, आ हमरासँ रहि्त कम प्राप्तांक रना सरहक नामांकन भऽ गेल रहए। म्दा आरँ ऐ रिषयपर सोचरँ र्यर्थ। परिश्रम कखनो र्यर्थ नहि जागत अछि। ओही प्राप्तांकक आधारपर हमरा दूरभाष निरीक्षकक नोकरी भेल जेकर प्रशिक्षणक क्रममे हम बाँचीमे रही।

प्रशिक्षणक दौरान एक दिन घटल दुर्घटना अखनो तक मोनमे कचोटैत रहैए। हमर सरहक रगनरना कोठरीमे टेलीफोन ऑपरेटरक प्रशिक्षण चलैत छल। ओगमे एकटा प्रशिक्षु राजस्थानक छला। जाड़क मास छल। रातिमे अपन डेरामे अंगेठी जरा कऽ स्रति गेल रहथि। प्रात भेने ओ जखन नहि उठला तँ अगल-रगलक लोक सभ कोठरी खोललक तँ ओ मृत छला। अंगेठीसँ निकलल कार्रनमोनोक्साइड हुनकर मृत्युक कारण भेल। गामसँ हुनकर पिता ओ समाचार सुनि आएल रहथि आ एक्सचेंजक एक कोणमे राखल युरा पुत्रक लाश देख ठोह पाड़ि कऽ कनैत रहथि। ऐ प्रकारेण जीरन-यापनक जिज्ञासामे निकलल एकटा युरकक असामयिक ऐ दुखद अन्त भऽ गेल।

नित्य प्रति चारुकात एहेन केतेको घटना सभ घटित होइत रहैत अछि जे देख-सुनि मोनमे चिन्ता हएर स्रोभारिक। जीरन यात्रामे ऐ तरहक घटना झकझोरि कऽ राखि दैत अछि, तथापि जीरनमे रिश्रास एरम् नियतिक अकाट्यता मानि आगू रढ़रें जीरन थिक। नीक काज करैत आगू चलैत चली, आगूक रस्ता अपने रनि जागत अछि।

एक दिन घुमैत-फिरैत हम सभ बाँचीक क ॉ ंके स्थित

পাগনখানা দেখএ গেনৌं। ওগঠামক দৃশ্য ভযারহ ছন। মাথক গড়্রঁড়্ ীসঁ মন্বখক দ্দর্শাক রর্ণন খসংভর ছন। তবহ-তবহক ওশাবা কৰৈত, রঁড়্রঁড়্ াগত খপনেমে তন্নীন, স্বখাএন, জীরিতে মবি গেন নোক সরঁহক দৃশ্য দেখ হৃদয করুণাসঁ ভবি খাএন ছন। কেতেকো রিক্ষিপ্ত নোক সভ ঠীক ভঃ গেন ছন, মুদা হুনক পবিজন কোনো খোজ-প্বছাবি নহি কএ বহন ছন। ঠীক-ঠাক নোক সভ পাগনখানামে পড়্ন ছন। খাসপাস রিক্ষিপ্ত নোকক সম্মহকেঁ দেখৈত-স্বনৈত কেকরো মাথা ভসকিযো সকৈত ছন।
ওগঠামসঁ গ্বজবৈত মোনমে মানসিক স্রাস্থ্যক মহত্র ব্ঁমাগত ছন। ব্যর্থ চিন্তা কএ, কিংরা পবিস্থিতিসঁ সামংজস্যক খাভারমে কেতেকো নোক রিক্ষিপ্ত ভঃ জাগ ছৈথ। শবীব ব্যর্থ ভঃ জাগত খছি। উঁচিত দেখ-ভানক খভারমে স্রস্থো নোক ক্রমশ: রুগ্ণ ভঃ জাগত খছি। কএক গোষ্ঠী খসমযমে মানসিক চিকিত্সানযেমে মবি জাগত খছি। মোনপব রৈসী ভাব দঃ খপন দ্মুতি কবাএরঁসঁ রাঁচরঁ কেতেক জরুবী খছি, সে ওগঠাম জা কঃ ব্ঁমাগত ছন। ওনা, খাস-পাসক মনোবম পহাড়্ ী দৃষ্য মোনকেঁ স্বখদ খনুভর দৈত ছন, মুদা ওগঠামক মানসিক রিমাবীসঁ গ্রস্ত নোক সরঁহক দুর্দশা দেখ মোন খিন্ন ভঃ গেন ছন। তঁএ জন্দিযে হম সভ খপন ডেবা খাপস খারি গেন বহী।
টৈগোব হিন বাঁটীক প্রসিদ্ধ স্থানমেসঁ খছি। এ স্থানক খপন ঐতিহাসিক মহত্র খছি। বরীন্দ্রনাথ টৈগোবকেঁ কে নহি জনৈত খছি। হুনক করিতা সংগ্রহ ‘গীতাংজনি’ক হেতু হুনকা সাহিত্যক নোরেন প্রবস্কাব ভেটৈন ছন। মুদা ঞা রাঁত কমে নোক জনৈত খছি জে করি, গাযক

एरम् चित्रकारक रूपमे रवीन्द्रनाथक रैकतीत्रक निर्माणमे हुनकर अग्रज ज्योतिन्द्रनाथ टैगोरक रहुत योगदान अछि। ज्योतिन्द्रनाथ शान्ति ओ ध्यानक हेतु 'मोहबाराबादी हिल' बाँचीक चुनाव केलाह जे आबो 'टैगोर हिल'क नाओंसँ जानल जाइत अछि।
१९१० इसवीसँ १९२७ इसवी धवि अहिठाम वहि कऽ ओ शान्ति धामक स्थापना केलाह। ओहि समयमे बाँची एकटा छोट-छीन गाम छल। ज्योतिन्द्रनाथ अपन जापानी विकसासँ सायंकाल सभ दिन बाँची घुमैत छला। ब्रिटिश भावतक प्रथम आइ.ए.एस. सत्येन्द्रनाथ टैगोर पहाड़क जड़िमे छोट-छीन घवो रनौने वहैथ जे सत्य धामक नाओंसँ जानल जाइत छल। रर्तमानमे ऐ स्थानक देखभाल वाज्य पर्यटन निगम द्वावा कएल जाइत अछि।
४३ रर्खक राद भातिजक रिराहक रविराज्तीमे शामिल हेराक हेतु सपविराव दिल्लीसँ बाँची राहयान द्वावा पहुँचलौं। २३ फवरवी २०१७ कँ ७:३७ रजे प्रात:काल राहयानक उड़ानक समय छल। तीन रजे भोवेसँ तैयावी प्रावंभ कएल। प्रात:कालीन दिनचर्या समाप्त कए पौने पाँच रजे भोवे हराइ अड्डा हेतु प्रस्थान कएल। साढ़े पाँच रजे हराइ अड्डापव पहुँच स्वबक्षात्मक जाँच-पड़ताल ओ सामानक ठेकान लागि गेलाक राँदो हमवा लोकनिकेँ १ घन्टा समय छल। तेकव उपयोग चाह-पीरैमे कएल गेल। हराइ अड्डापव सभ रस्तुक दाम अतत: रढ़ैत अछि। तैयो भोवक चाहक प्रयोजन छल। घवसँ भोवे रिदा भऽ गेल वही। तँए जे दाम लेलक से दऽ कऽ दूटा चाह कीनि दुनू रैकती चाह पीरैत गप-सप्प करैत समय

कष्टमे।
राँचीमे रावयान नियत समय अर्थात् ९ बजे भोरे उठैब गेल। हम सभ कनिको थाकल नहि छली। सामान निकालैमे थोड़ेक समय लागल आ बाहर लागतेे हमर अनुज हमरा लोकनिक स्वागत हेतु उपस्थित छला। हुनका संगे लाल गाड़ीपर बैस १३ मिनटमे हुनकर पटैल चौक, हरमू हाउसिंग कालोनी स्थित आवासपर पहुँच गेलौं।
ओगठाम पाहुन सबहक हुजुम छल। हमर भाय सभ सपरिवार पहिनहि पहुँच गेल छथि। बबक मामा गामसँ तँ केके ले आबि गेल छल। हुनकर नाना-नानीकेँ देख अतिशय प्रसन्नता भेल। ८२ वर्षक लागतो नाना स्वस्थ छथिन। ओ दड़िभंगाक कादिराबाद स्थित उच्चविद्यालयमे प्रधानाध्यापकक पदसँ सेवा निवृत्त भेल छैथ एखन् बहुत लगीस एखन् बेरमाब रक्षीन बेकती छैथ। अदा बबक नानीक स्वास्थ्य गड़बड़ाएल बहै छैन। किछु मास पूर्व दड़िभंगामे बहुत जोब बेमाब पड़ि गेल बहैथ, कहुना कऽ जान बँचलैन। अखनो धबि बाकब पकैड़ किछु-किछु चलि पबै छैथ। नातिक बिआह देखबाक अति उत्साहमे सभटा बिसैब ओ राँची आबि सकलीह से अद्भुत बात...। यद्यपि डेबामे लोक सभ खचाखच भबल छल, तथापि हमबा हेतु बहबाक बहुत नीक बेबस्था छल।
राँची हबाग अभ्यासँ घब अबैतकाल प्रसिद्ध क्रिकेट खेलाड़ी धोनीक आवाससँ गुजबलौं। कोनो बहुत विशिष्ट नहि बुझाएल तथापि धोनीक घब हेबाक काबणे लोकमे ओकबा देखबाक उत्सुकता बनल बहैत अछि। संगे बस्तामे बनल नव-नव कालोनी, आवासीय फ्लैट

सभ देखाएत छल जेकर ४३ साल पूर्व नामो–निशान नहि छल। ओहि समयमे जेतए जंगल छल, तैठाम महल सभ ठाढ़ देखलौं। परिवर्तन एवम् विकास जीवनक परिभाषा थिक। मनुखक स्वभाव अछि जे ओ निरन्तर आगाँ बढ़ैमे लागल रहैत अछि। ओ गाछ जकाँ ठाढ़ नहि रहि सकैत अछि। मनुख चल प्राणी अछि। स्वभावेँ निरन्तर किछु–ने–किछुमे लागल रहैत अछि। यएह थिक ओकर विकास यात्राक अन्तर्रहस्य। सोचियौ जे हमरा लोकनिक पूर्वजहुँ यथास्थितिसँ संतुष्ट भऽ गेल रहितैथ तँ आइ हम सभ रेल, हवाइ जहाज, कारमे चलि सकितौं? कदापि नहि। संघर्षेसँ स्वर्णिम भविष्यक आधारहल होइत अछि। संघर्षे जीवन थिक।

कहबी छै जे 'सफलता सीढ़ी चढ़ि कऽ बढ़ैत छइ। यएह हाल धोनीक छइ। राँचीमे जेतै देखू, जेकरे देखू धोनीक नाओंसँ, ओकरासँ जुड़ल वस्तु सभसँ अतिशय प्रभावित अछि। धोनी जइ स्कूलमे पढ़ला से प्रसिद्ध भऽ गेल। जइ घरमे छैथ से प्रसिद्ध भऽ गेल। राँचीसँ ६० किलोमीटर दूरपर भगवतीक मन्दिर प्रसिद्ध भऽ गेल अछि। सभ कहैत अछि जे धोनी राँची एलापर किंवा कोनो मैच खेलेबाक हेतु प्रस्थानसँ पूर्व ओ भगवतीक दर्शन अवस्स करै छैथ। तँए सभ ओइ भगवतीक दर्शनक हेतु उत्सुक रहै छैथ। राँचीसँ हमरा लोकनिक ओइठामसँ सेहो किछु गोटे ओइ भगवतीक दर्शन करए गेला। हम सभ नहि जा सकलौं कारण दोसर मोनमे इच्छा तँ रहबे करए। ओना, जमशेदपुरसँ आपस अबैतकाल किछो कहलक जे यएह ओ मन्दिर अछि जा दूरेसँ सही, भगवतीकेँ मोने–

मोन प्रणाम केने बनी।

जमशेदपुरसँ आएल पाहुनक स्वागतमे सभ व्यस्त छलथि। सबक चुप्पी भेल सुरक्षित हेतु सुरक्षितमंत्रक हम उच्चारण कएल। सबक हाथ उठबए लेल कनियाँक पिण्डी आएल बनेथ। सबक हाथ उठौना पश्चात सभ गोटे बेबारेबी जमशेदपुर हेतु कारमे बैस प्रस्थान केलौं।

लगभग साढ़े तीन घण्टाक यात्राक बाद हम सभ जमशेदपुरमे प्रवेश कए रहल छलौं। जमशेदपुर हम पहिलौं बेर छी। मई १९७४ सँ मार्च १९६७ धरि, दूरभाष निरीक्षक हम ओहीठाम बनी। बिस्तुपुरक मैदानमे जय प्रकाश नारायणजीक भाषण भेल रहए। बरखा केँ बाबजूद सम्पूर्ण मैदान लोकसँ खचाखच भरल छल। जय प्रकाशजी बाष्ट्रीय भविमे आन्दोलन कए रहल छला। ओही क्रममे जमशेदपुरक यात्रा छल।

जमशेदपुर पहुँच कऽ हमसभ होटलमे विश्राम केलौं। सभ सबियातीक हेतु उत्तम बेरस्था छल। थोड़बे कालमे जलखै देल गेल। पाकेटे बन्द डिब्बामे नाना प्रकारक जलखैक वस्तु सभ राखल छल। पानिक बोतल राखल छल। कोठरी सभमे टेलीविजन, ए.सी. आदि-आदि सभटा सुविधा छल।

लगभग तीन घण्टा विश्रामक बाद सबियातीक काफिला विवाह स्थली दिस विदा भेल। अद्भुत, रोमांचकारी दृश्य छल। फटाकासँ आकास ओ धरती एक भऽ गेल छल। युरक सभ मनोहारी नृत्य कऽ रहल छला। थोड़बे कालमे हम सभ विवाह स्थल पहुँच गेलौं। मैथिल परंपराक अनुसार सबियाती सबहक हार्दिक स्वागत कएल गेल। फेर सबियाती सभ अपन-अपन

স্থান গ্রহণ কেলাহ। মংচপর ৰৱ কনিযাঁক মান্যার্পণক দৃশ্যক আনন্দক বর্ণন করৱ শব্দক ৰসক ৰাত নহি। তদুপরান্ত আক্তোডানা আএল, বিবাহক অনুমতি প্রদান করক বিধ ভেল। থোড়েকোনক ৰাদ ৰব পরিছন হেত্তু বিদা ভৱ গেলা আ হম সভ ভোজনক হেত্তু...।
ভোজনক উত্তম ৰৈবস্থা ছল। শকাহাবী ৰহ্ত কম লোক ছলা। মাছ সহিত অন্যান্য নিবামিষ বস্ত্তক ভবমাব ছল। বিবাহমে ৰবিযাতীক হেত্তু এহেন উত্তম ৰৈবস্থা কম ঠাম দেখৈমে আএল ছল। ভোজনোপবান্ত ৰহ্ত বাস ৰবিযাতী বিশ্রাম হেত্তু হোটৈল আপস চলি গেলা। হম অনুজ সহিত বাতি ভবি বিবাহ স্থলীমে বহি গেলৌং। কএটা বিধ সভ করক বহণ। বিবাহোপরান্ত দ্রোক্ষত মংত্রক হেত্তু পুনশ্চ হম সভ উপস্থিত বহী। বিবাহ ভৱ গেল। নগভগ পাঁচ ৰজে হম আপস হোটৈল এলৌং।
সবিযাতীক তরফসঁ ৰহ্ত বাস লোক আএল ছলা। স্থানীয মহত্ত্বপূর্ণ ৰৈকতী–এম.এল.এ.–আদি সভ সেহো আএল ছলা। দোসব দিন পুনশ্চ ৰবিযাতীক ভোজনক ৰৈবস্থা ছল। অদ্ভুত ৰৈবস্থা ছল। নিবামিষ ভোজী সৱহক পাঁৰ ৰাবহ ছল। শাকাহাবী কম লোক ছলা। আ ওগঠাম অনগ-থলগ পড়ি গেল বহী। সভ তবহেঁ সন্তুষ্ট ভৱ হম সভ আপস জমশেদপুবসঁ বাঁচী বিদা ভেলৌং। নগভগ সাত ৰজে হম সভ বাঁচী ডেবাপব পহুঁচলৌং তঁ সাঁঝক গীত ভৱ বহল ছল।
ঘবমে পাহুন সভ গজগজ কবৈত ছল। নগভগ দস দিন যএহ হাল বহল। হ্মদা ৰৈবস্থামে কোনো চূক নহি ছল। কেতেকো কার্য কর্তা সভ দিন বাতি চাহ-পান, ভোজন, জলখৈ সৱহক ৰৈবস্থামে লাগল বহৈত ছলা।

द्विरागमन, चारिदिन रहबाक भेल। आ तेकर बाद स्वागत भोज। स्वागत भोजोपरान्त ततेक लोक छला जे गनब कठिन। नाना प्रकारक रसगुल्ला खाइत बहु। चलैत बहु। गप करैत बहु। बर-कनिया संगे फोटो खिचाउ, आ आगू बढ़ि जाउ। १२ बजे तक ई कार्यक्रम चलल।
विवाहोपरान्त बाँचल समयमे आस-पासक प्रमुख स्थान सभकेँ देखबाक इच्छा भेल। तइ क्रममे ४३ सालक बाद दोबारा टैगोर हिल देखए गेल बाछी। पहाड़ीपर चढ़ैमे सीढ़ीमे किछु परिवर्तन बुझाएल। आस-पासक दोकान-दौरीक संख्यामे वृद्धि बुझाएल मुदा ओइ स्थानमे कोनो गुणात्मक परिवर्तन नहि बुझाएल। पहाड़ीपर ऊपर चढ़ि गेलाक बाद समूचा राँची शहरक परिदृश्य निश्चाय मनोरम लगैत अछि। गाछे-बिरीछे किछो-किछो देखए आबि जाइत छल। मुदा एतेक पैघ साहित्यकार, कलाकारक नाओंसँ जुड़ल ऐ स्थानकेँ बेहतर स्थितिक कामना छल।
ओइठामसँ लौटैत काल सड़कक काते-काते तरह-तरहक दोकान सभ देखाएल। मुख्यमंत्री, राज्यपालक आवास देखाएल, मुदा हम सभ रुकलौं राक गार्डेन लग। ओइ गार्डेनकेँ देख मोन प्रसन्न भऽ गेल। लगैत छल जेना बसन्त ऋतु साक्षात्प्रकट भऽ गेल छैथ। नानार किनार पहाड़ीक कछेरमे तरह-तरह केर सजावट प्रभृति स्वयं कऽ देने छल।
गोंडा हिलक पासमे बनल राक गार्डेन जयपुरक राक गोर्डेनक प्रतिकृति करल जाइत अछि। एकर निर्माण गोंडा हिलक पाथर सभसँ भेल अछि। मानव निर्मित जल प्रपात, चट्टान एवं शिल्पकला प्रभृतिक सौंदर्यमे

मानर प्वरूषार्थक समारेशीक प्रमाण प्रस्तुत करैत श्वछि। बाक गोर्डेन मात्र दर्शनीय स्थान नहि श्वछि श्वपितु एकर स्वरम्य ओ शान्त रातारवणमे श्वात्माकें एकटा सकून भेटैत श्वछि जे श्वनठाम स्वनभ नहि श्वछि। कांके टैमक समीप हेबाक कावण एकव सौंदर्य श्वनायासे बँठि जागत श्वछि। धिया-प्वताक संगे कखनो कान ऐठाम जा कऽ नीक समय व्यतीत कएन जा सकैत श्वछि। श्वसगरो जा कऽ श्वात्म चिन्तन एरम् शान्तिक श्वन्वेषण कवबाक ओ एकटा उपयुक्त स्थान श्वछि।
बाक गोर्डेनमे हम सभ सपविराव वर्तमान यात्रामे गेन बही। श्वद्भुत श्वानन्दक श्वनुभूति भेन। यत्र-तत्र हवियव कंचन, वंग-विवंगी फून, पाथव काटि-काटि कऽ बनौन गेन तवह-तवह केव श्वाकृति देख बहुत नीक नागन। किछकान बैसि ओगठामक शान्ति ओ प्राकृतिक सौंदर्यक श्वानन्द नऽ हम सभ श्वागू बँठि गेनौं।
बाँची श्वपन श्वाबो-हवाक हेतु प्रसिद्ध छन। नोक स्वास्थ्य नाभ कवबाक हेतु ओगठाम जागत छन। मनोवोगी सबहक प्रसिद्ध चिकित्सानय कांके, बाँचीमे श्वछि जेतए बाँचीक स्वरम्य रातारवणमे मनोवोगी सभ मानसिक स्वास्थ्य नाभ करैत छन। श्वाध्यामिक दृष्टिमे योगदा सत्संग केव ख्यानय बाँचीमे श्वछि जैठाम गेनापव श्वखनो शान्तिक श्वनुभव होगत श्वछि। यद्यपि योगदा सत्संग मठ श्वाब शहवक बीचमे भऽ गेन श्वछि, तथापि श्वखनौं श्वाश्रमक श्वन्दव गेनासँ श्वानन्द होगत छग।
योगदा श्वाश्रमक स्थापना सन् १९१६ मे पवमहंस योगानन्द द्वावा भेन। ओ ऐठाम श्वाश्रमक श्वानावा बानक सबहक हेतु जीवन निर्माण विद्यानय एरम् क्रिया योगक

প্রশিক্ষণক রেঁরস্থা কেনৈথ। যোগদা খাশ্রমমে ৪৩ সানক রাঁদ ফেবসঁ পহুঁচ রঁহ্ত সন্তোষ ও খানন্দক খন্বভর ভেন। ওগঠাম সভসঁ পহিনে যোগানন্দ পবমহংসক কক্ষ দেখনৌং। ওগমে গ্বকজীক কিছু সামান সভ বাখন খছি। হ্নকা হাথ তথা পৈবক নিশান খছি এরম্ হ্নকব মহাসমাধিপব সঁ খানন গ্বনারক ফূল বাখন খছি। গ্বকজীক খারাসক সমীপ একটা নিচীক পৈঘ গাছ খছি জৈঠাম ও রৈঁস খপন রিত্মার্থী সভকেঁ প্রবচন কবৈত বহ ছনা। খখনো ওগ গাছকক জড়ি মে গ্বকজীক চিত্র বাখন খছি। খাগন্তুক সভ ওগঠাম রৈঁস ধিযান কহ খাত্মশান্তিক খন্বভর কবৈ ছৈথ।

বাঁচী খাশ্রমক রিত্মানযক স্টেব কমমে রৈঁস গ্বকজী কএক রেঁব খাত্ম চিন্তন কবৈত বহ ছনা। ওগঠাম খাগ-কান্হি স্মৃতি মন্দিব রঁনন খছি। ষটকোণীয উঁজ্জব সংগমবমবসঁ রঁনন ঐ স্মাবকক ঋক্ষটপব স্বন্দব কমন রঁনন খছি।

খাশ্রমমে ধ্যান কেন্দ্র খছি, জৈঠাম রৈঁস নোক ভোব-সাঁঝ ঘন্টে ধিযান কবৈত খছি। খগন-রঁগনক তবহ-তবহক রৃক্ষ সভ রাতারবণকেঁ খত্যন্ত স্ববম্য এরম্ খাকর্ষক কেনে খছি। তকৈত-তকৈত প্রাচার্য নিরাস পহুঁচনৌং-জেতএ ৪৩ রর্ষ পূর্র হম ডॉ. শ্বভদ্র ঝাক সংগে এক মাস বহন বহী। ও ছোট সন ভরন রঁন্দ ছন ঋদা ওকব ছরি ওহিনা ছন। দেখ কহ ভূতকানক দৃশ্য ফেবসঁ খাঁখিক সোঝমে খারি গেন। ওগঠাম রঁবামদাপব রৈঁস সাঁঝ-কে শ্বভদ্র রাঁবূ খধ্যযন ও চর্চা কবৈত ছনা।

খাশ্রমক একভাগমে প্রশাসকীয ভরন খছি, জেকব নাওঁ শিরানয থিক। ওতএ জা কহ কিছু পোথী কিননৌং,

किछु जानकारी एकट्ठा केलौं। आ घुमैत-फिरैत हमरा हाॅउसिंग कालोनी स्थित अपन डेरा आपस आबि गेलौं।
एक दिन अहिना घुमैत-फिरैत रामकृष्ण मिशन मठ पहुँच गेलौं। ओहि दिन रामकृष्ण परमहंसक जयन्ती मनौल जा रहल छल। सत्संग भरल खचाखच भवन छल। अधिकांश बंगाली लोकनि गाबि-बजाबि मैथिली भाषी सेहो देखेलाह। होमक बाद फूलसँ अर्चना भेल। भक्त सबहक हाथमे फूल देल गेल आ पूजोपरान्त एकएक रैकतीक हाथक फूल एकटा अठ़ि यामे एकट्ठा कएल गेल जहिसँ केतौ मैलि नहि भेल। थोड़े कालक बाद सभ किओ भंडारामे गेला जेठाम प्रवनिक पातपर खिचड़ि देल जा रहल छल स्नदा मंगलक उपासक कारण हम हविक्कसँ प्रणाम कए प्रस्तकालय चलि गेलौं।
रामकृष्ण मिशन मठ, टैगोर हिलसँ लगे अछि। सन् १९१२ ईस्वीमे श्रीरामकृष्ण परमहंसक अनन्य शिष्यमेसँ एक स्वामी स्वबोधानन्द (खोका महाराज) क राँची आगमन भेल। ओ किछु भक्तक संग टैगोर हिल पहुँचला। भोजनादिक उपरान्त पेयजलक खोजमे वर्तमानमे रामकृष्ण मठ स्थित इनारपर पहुँचला आ ओकर पानिसँ अपन पियास बुझौलैथ। ओहि इनारकेँ अखनो स्मारकक रूपमे राँचा कऽ राखल गेल अछि। ओहठाम किछुकाल ठाढ़ भऽ सोचैत रहि गेलौं जे कबीर साए साल पूर्व ई स्थान केहेन छल जे पानिक हेतु स्वामीजीकेँ एतए आबए पड़ल आ ऐगला साए सालक बाद पता नहि की रहत, की नहि रहत... ।

বাঁচীক নরনির্মিত খেনগ াঁর সেহো দর্শনীয খছি। তবহ-তবহক খেনক হেত্ত প্রশিক্ষণক রৌরস্থা ওগঠাম খছি। ওগমে খনেকানেক প্রকাবক গনড়োব স্টেডিযম খছি জেকবা দেখৈত রনৈত খছি। স্রচ্ছ ও বমণীয রাতারবণমে রনন গা খেন পবিসব দেখরামে রহ্ত খাকর্ষক খছি। মোন হএত জে ঘ্মিতে বহী।
বাঁচী শহবসঁ খাধ ঘনটামে হমবা নোকনি রিবসা জৈরিক উদ্যান পহুঁচনৌ। উদ্যানক খনদব ঘ্মরাক হেত্ত গাড় ী ভেটৈ ছৈ, হ্মদা জখন হম সভ পহুঁচনৌ তঁ সভ গাড় ী খুজি গেন বহগ। এক ঘনটাক রাদ গাড় ী ভেটৈত তঁএ হম সভ পএবে উদ্যানমে ঘ্মরাক হেত্ত রিদা ভেনৌ। তবহ-তবহ কেব জীর-জন্তুসঁ ভবন উদ্যানক হবিযবী দেখৈত রনৈত খছি। সভসঁ পহনে হম সভ শ্বত্তবহ্মস্ম দেখনৌ, তেকব রাদ গরুড়। গরুড় দেখ খাশ্চর্য ভেন জে রিষ্ণু ভগরান কেনা একবা খপন রাহন রনৌনথিন। ক্রমশ: হম সভ জাগঙ্গ হেরোন, পবিযা চীন খা তেকব রাদ ভাবতীয রাঘ দেখনৌ। রাঘ ওগ রাবক খনদব নগাতাব ঘ্মি বহন ছন জেনা কোনো শিকাব কববাক হেত্ত খাত্তব হো। কনী কানক রাদ তেন্দ্খা, হবিণ, ভাউন, শাহিন, কোটবা, নীন গাএ খা খনতমে হাথী দেখনৌ। হাথীকেঁ মহথরাব শিক্ষিত কএ দেনে বহগ খা ও দর্শক দ্বাবা ফেকন গেন রুপৈখাকেঁ শূবসঁ উঠা নৈত ছন। ঘ্মৈত-ফিরৈত খনেকানেক জীর-জন্তু দেখ সকনৌ জে খাগ তক নামো নহি স্বননে বহী হ্মদা মোনমে গা সোচি দ্খ ভেন জে স্রতংত্র বহৈরনা ঐ প্রাণী সভকেঁ মন্বখ কেনা রান্হি দেনে খছি.. !
স্রার্থক হেত্ত মন্বখ সংততি স্রতংত্র বহএরনা জীর সরহক

জিনগী নর্ক কঽ দেনে অছি.. ! জংগলমে উন্মুক্ত সন্দৈত গবজৈত–ফবজৈত বহএবঁলা বাঁঘ, চীতা, ভাঁউন গত্যাদি সভ জীর মন্বখক অাত্যাচাবক কাবণেঁ বেঁরস অছি। বাঁঘকেঁ বেঁরস ওগ রাবমে ঘ্মৈত–ফিবৈত দেখ হম অতিশয দ্খী ভঽ গেল বহী। হে মন্বক্খ! অহাঁ অত্যাচাব, অহংকাবপব রিবাম কিএক নে দঽ বহল ছী ? কেতরাঁ দিন এতএ বহবঁ ? চনি জাএবঁ দ্নিযাসঁ তঁ কী ছোড়ি জাএবঁ ? অত্যাচাবক মূক কথা ? জে প্রাণী প্রতিকাব নহি কঽ সকল, জে বাঁজি নহি সকল কিংবা জেকব চিত্কাবক ভাষা অহাঁ বুঁঝি নহি সকলৌঁ অা নির্দোষ প্রাণী সভকেঁ সদা–সর্বদাক হেত্ত কাবারাসোসঁ কঠোব জীরন জীরাক হেত্ত রিরস কএ দেলৌঁ ? কেনা শান্তি হএত, এহেন অত্যাচাবী অাত্মা সভ ?

অসত্ত মানর সমাজকেঁ সোচবাঁক চাহী জে প্রকৃতি প্রদত্ত সৌন্দর্যক অানন্দক নিরোধ অানন্দক প্রযাসমে ওকবা নষ্ট কিএক কঽ বহল অছি।

নগভগ চাবি ঘন্টা ধবি নগাতাব চনৈত বহলাক বাঁদ হমসভ থাকি গেল বহী, স্বস্তাএবঁ জরুবী বুঁঝাএল। অসত্ত রোটৌগ স্থান নগ বঁনল দোকানসঁ পানি কীনলৌঁ, কিছু খেবাঁক সামান সেহো নেলৌঁ অা খাগত–পীবৈত কিছুকাল রিশ্রাম কবৈত প্বন: রিদা ভেলৌঁ। ফেব নৌকা রিহাব হেত্ত টিকট নেলৌঁ। নৌকা রিহাবক এহেন রিচিত্র বেঁরস্থা অাগ তক নহি দেখলৌঁ। ছোট সন একটা নাহ দঽ দেনক অা কহলক জে একবা অপনে চনাএবঁ। কোনো নারিকক বেঁরস্থা নহি অছি। পবেশান ভঽ গেলৌঁ। নাহ চনেবাঁক কোনো অন্বভর হমবা নহি ছল। চাবি গোটে নাহপব বৈঁসল বহী। বেঁরস্থাপক সভ বঁহ্ত হিম্মত দেনক। তবহ–তবহসঁ প্রশিক্ষিত কববাঁক,

রেঁমেরাঁক প্রযাস কেনক। মুদা হমবা হিম্মত নহি হোগত ছল। মনমে হোগত ছল জে জঁ কহী নাহ ডুবি জাএত, চাহে কিছু গড়বড় ভঽ জেতৈ তখন তঁ নেনীক-দেনী পড়ি জাএত। তথাপি রহ্‌ত হিম্মত কঽ ৫-৬ মীটৰ নাহ খেরনৌং। আগূ রঠরাঁক হিম্মত নহি ভেল আ রহ্‌ত প্রযাসক বাদ আপস আবি নাহসঁ উতৈব গেনৌং। উতৈবতে জেনা জান-মে-জান আএল। সভ কিযো থাকি গেল বহী। অস্ত্ত রাহেব আবি গাড় ীমে বৈস কঽ আগূ রঠি গেনৌং।
বাঁচীক জগন্নাথি মন্দিব পবিসবমে পহুঁচ আধ্যাত্মিক স্বখ ভেটৈন। মংত্রাচ্চাব তথা ভজনসঁ বাতাববণ স্বগন্ধিত ছল। মন্দিবক গর্মহিটমে রাহবে পণ্ডীজী ছনা। রুপৈআ দেখৈত হ্নক অন্দব ভাব বঠি গেল অন্যথা ওসোন্ন মুহেঁ গপো কববাঁক হেত্ত তৈযাব নহি বহৈথ। কিছু মংত্র পঠি হমবা নোকনিকেঁ জগন্নাথিজীকেঁ প্বষ্পাংজনি দিযৌনৈথ। তদ্দ্পবান্ত মন্দিবক কিছু জানকাবী সেহো ভেটৈন। ভোজ খেরাঁক হেত্ত ৩০ প্রতি রেঁকতী এক দিন পূর্ব জমা কবাবঁএ পড়ৈত অছি তখনে দোসব দিন রাঁবহ রেঁজে ভোগ ভেটৈত অছি। পূবীক জগন্নাথি মন্দিবক ভোগক স্মবণ ভঽ গেল। মুদা ওগঠামক ভোগ তঁ উম্দা হোগত অছি জে খেনাক রাঁদ আব কিছু খেরাঁক গচ্ছা নহি হোগত অছি- কহেক মানে জে ভবিপেক্ষা বহ ছগ।
দেখরা যোগ্য বাঁচীক আসপাস কএকটা ঠৈম সভ অছি। আওব কএকটা ঐতিহাসিক রস্ত্ত সভ অছি, মুদা মোটা-মোটী হম অহবক পবিভ্রমণ কঽ নেনে বহী। টৈনীফোন এক্সচেঁ, কচহবী, শহীদ চৌক, বাত্ত বোড বিশ্ববিদ্যানয আদি-আদি মুখ্য স্থান সভসঁ একাধিক রেঁব ভঽ আএল

बनी। ४३ साल बाद बाँचीक स्मृति फेबसँ नूतन भऽ गेल आ एकटा अत्यन्त संतुष्टिक भाव मोनमे भेल।
२ मार्च २०१७ जस्रीक भोरे हमर सभक दिल्लीक हेतु रवाना छल। साढ़े सात बजे भोरे डेरासँ हवाइ अड्डा प्रस्थान कएल। साढ़े नौ बजे दिल्लीक हेतु जहाज उड़ि गेल। एकटा मधुर स्मृतिक संग हम सभ बाँचीसँ दिल्लीक यात्रा सम्पन्न कए एक बजे घर आपस आबि गेलौं।
बाँचीक एक सप्ताहक यात्रामे भातिजक विआह तँ देखलें केलौं संगे बहुत बास आनो-आनो चीज सभ देख सकलौं। एकबेर फेर बाँचीक स्मरण नवीन भऽ गेल छल।
१२/३/२०१७

<u>गामक बात</u>

बान जीवनक तँ बातें किछु अलग होइत अछि। जखन लाउडस्पीकरसँ प्रचारित कएल जाइ जे आइ दड़ि भंगा वा मधुबनीमे कोनो बड़का आदमीक अबाइ छै, तँ मोनमे भाव उठैत छल जे ओकरा अबस्स देखक चाही। पता नहि, ओ बड़का आदमी १० हाथक हएत कि बीस हाथक...।
अहिना एकबेर बिनोबा भावे मधुबनी आएल छला। बाटेसन स्कूल- मधुबनीमे बच्चा सभक बीचमे प्रवचन केने बहथि। हुनका देख आश्चर्यमे पड़ि गेलौं जे आखिर ओ बड़का आदमी केना भेला। कद-काठीमे तँ छोटे बहथि।
तहिना एकबेर ग्वनजावी लाल नन्दाकेँ देखबाक हेतु मधुबनी स्वबी स्कूलपर गेल बनी। फेर वएह बात...।

आखिर एकरा लोक रॅड़्का आदमी किए कहै छथि ? हमरे गामक लोक जकाँ पाँच फीटक आदमी तँ ओतौ अछि। तखन पैघ कथीक भेल ? ऐ प्रश्नक उत्तर ताकए-मे जिनगी निकैल गेल। पैघ के अछि ? पैघत्वक प्रयासमे तँ सौंसे दुनियाँ लागल अछि, मुदा सभहक अकार-प्रकार तँ ओहिना-क-ओहिना बनि जाइत अछि।

गाममे चौबाटा सभपर घन्टै गप करैत लोकक दृश्य सामान्य बात छल। एमहरसँ एक गोरे आएल, ओमहरसँ किओ आएल आ गप शुरू भऽ गेल। हमहूँ सभ अपन दोस्त सभसँ अहिना गप करैत बनि जाइ छेलौं। कएक बेर हम अखियासि कऽ हुनका ओगठाम दऽ अबिऐन आ कएक बेर ओ हमरा।

हाटपर, चौकपर तँ गपक गोष्ठी चलिते बहै छल। बाटमे किओ भेटै गेल तँ गप करैत बिना केना चलि जाइत। आश्चर्य ओ लगैत अछि जे आखिर लोक सभहक काज धन्धा केना चलए। मुदा सभ किछु तँ होइ करए।

असलमे लोकक जीवनक अन्दाज दोसर रहए। सभ रसत्तमे, गप-सप्पमे, गरीबीमे, जीवन-संघर्षमे आनन्द ताकि लैत छल। जँ से नहि रहितैक तँ बेमारि भऽ कऽ एकसंग्ग् आगरैना बेमारिहाव सभ निचैन भऽ कऽ खेतमे गीत नहि गबैत, भोरे उठि कऽ लोक परातीकेँ स्वर नहि दऽ सकैत आ आठ बजिते चैनसँ स्वति नहि जाइत।

शहरक आपाधापी, प्रतिस्पर्धात्मक जीवन-शैली गाम तक नहि पहुँचल छल। लोक स्वत: स्फूर्त नैसर्गिकतासँ ओत-प्रोत छल। धन, ऐश्वर्य लोकक अवचेतन मोनपर

তেতে ভারী নহি ছল জে শ্রেষ্ঠতাক প্রযনেমে বর্তমানকেঁ নর্ক কঽ নিঅএ। পবিরর্তন জীরনক সংকেত থিক। জে কান্হি রঁচ্চা ছল ও আগ জরাঁন ভঽ গেল, তন্হিনা জরাঁন প্রাঠ আ ক্রমশঃ বৃ্ঠ়্ ভঽ গেল। ঙ্গা প্রক্রিযা তেহেন নিবন্তব ও সতত অছি জে হবষ্কে কিনকো বৃ্মএ-মে নহি আরি সকৈত অছি, জে কী ভঽ বহল ছৈ, কেনা ভঽ জাগ ছগ। সেহো তেহেন জে জঁ পাছু উনৈষ্ট তাকরঁ তঁ তকিতে বহি জাএরঁ।

আগসঁ চালীস রা তীস সাল পূর্ব জে সভ গামমে কহরৈঁকা ছলা, ধন-সম্পৈত, প্রতিষ্ঠাসঁ ওত্-প্রাত্ ছলা, আগ তিনকব নামো নিশান নহি অছি। গাম রএহ অছি, জগহ রএহ অছি, ঘবো রএহ অছি, হ্মদা লোক গাযরঁ অছি।

কেকবা নগ রৈসরঁ, কেকবাসঁ কহরৈঁ মোনক গপ, কেকবাসঁ সহান্বভূতিক অপেক্ষা কবরঁ, কেকবা উপলর্ব্ধিক সমাচাব লঽ কঽ জাএরঁ। তকলোপব কিযো নহি ভেষ্টত। এক-এক-কেঁ সভ গুজৈব গেল, আ গুজবলো জা বহল অছি। তথাপি রাতারবণমে দম্ভ, অহংকাব আ প্রতিশোধাদিক বৃতি ওহিনা দেখল জা সকৈত অছি। ফলনাঁ বাঁবূ হমব প্বরখাক অহিত কেনাহ, অপমানিত কেনাহ, আরঁ হমহুঁ দেখা দেরঁগ...। ঐধন চক্কবমে প্বশ্ত-দব-প্বশ্ত লোক অপসিযাঁত অছি। আধুনিকতাক প্রচণ্ড রিহাড়্া মে পূবাতনক রৈমনস্যতাকেঁ হিলাগযে লে সকল আ লোক ছোষ্ট-ছোষ্ট বাঁতপব গোলবঁন্দ ভঽ জাগত অছি।

পতঝড়় অরিতে গাছক গাছসঁ পাত সভ খসি পড়়ৈত অছি। গাছ স্বন্ন ভঽ জাগত অছি। ঠূঠ গাছকেঁ দেখ কঽ ছগ্বন্তা লাগি জাগ ছগ। লোক ঠিঠৈক জাগত

খছি। পবনত্ত প্রগ্নতি খাগৃ রঁঠ্ ৈত খছি। ক্রমশ: এক–এক ডাবিমে হজাবো নর পমহী নিকনৈ ছগ। হবিযবী ফেবসঁ ওগ গাছকেঁ খাবৃত কএ নৈত খছি। হবিযব কংচন নর–নর পন্নরসঁ সম্পূর্ণ নর কনিযাঁ জকাঁ প্রগ্নতি ওগ গাছকেঁ এশ্বির্যমিযী কএ নৈত খছি।
গামোমে সএহ মোগত খছি। প্ববান–প্ববান নোক সভ ক্রমশ: গ্বজৈব গেন। নর–নর নোক ঘবে–ঘব পসৈব গেন। প্ররাসী নোক জখন গাম জাগ ছৈথ তঁ খপনে গামমে খনচিন্হাব ভ২ গেন ছৈথ। হ্মদা ণ্ড সমযক প্রভার খছি। জগ একপেবিযাপব চনৈত রঁচ্চামে দোস্ত সভসঁ ঝগড্ া ভ২ জাগত ছন, জৈঠাম রৈঁস ঘন্ঠৈ গপ করৈত বহৈ ছেনৌং, জৈঠাম জাগতে খপনত্রক রোঁধ মোগত ছন ও সরঁঠৗ খাগ ন্বপ্ত ভ২ গেন। বহি গেন খছি মোনমে ওগ সরঁহক একঠৗ স্বখদ স্মৃতি। গামমে কামবেড সভ তূফান কেনে বহৈত ছনা। গামেমে খান্দোননক জড্ া খা হ্নগী ছন। রেঁকতীগত ঈর্ষ্যা–দ্বেষকেঁ ঠেকানা নগেরাঁক একঠৗ সাধন ছন ও খান্দোনন। কিছ ঘরক সভ খপনে ঠৈনেক স্বখী পবিরাবক জমীনপব তবহ–তবহ কেব হ্সাদ করৈত বহৈ ছনা। ও নীক ছনা, খবাপ ছনা, জে ছনা হ্মদা ওগ খানদোননক কিছ পবিণাম নহি ভেন, সিরায ণ্ডা জে স্বখীত নোক তংগ ভেন। ওকব জমীনমে ঊঁপজারাবী কম ভেন, গামক রাতারবণ দ্‌ষিত ভেন। খা খন্তমে ঠাকক তীন পাত। ও ঘরক সভ খন্তত: গাম ছোড্ া বোজী–বোঠীক প্রযাসমে রাঁহব চনি গেনা। গাম ফেবসঁ শান্ত ভ২ গেন, প্ববনকা বস্তাপব চনএ নগন।
রাঁত–রাঁতমে দ্‌গোনা ক২ নেরঁ, খএন–পীন রঁন্দ ক২

নেৱঁ খাম ৱাঁত ছন। হম সভ জখন ৱচ্চা বনী তঁ খাধা গামসঁ ৱেঁসী দ্গোনা বহগ। কহি নহি, কখন কোন ৱাঁতপব মতান্তব ভেন খা ভ২ গেন দ্গোনা। ৱহ্ত দিনক ৱাঁজ জা ক২ কেনা-নে-কেনা খাপসী সহমতি ভেন। কিছু ঘরক সৱঁহক প্রযাসসঁ গামমে একগোনা ভেন। সভ কিযো এক-দোসবক ওগঠাম নৌত-পেহানী শ্বন্ধ কেনক। কমো-ৱেঁসী খখনো একগোনা চনি বহন খছি।

দ্গোনাক তেতেক প্রভাব বহি জে নোক সভ এক্ক গামমে ফবাক-ফবাক বহৈত ছন। হমব সৱঁহক ঘবক পছখাবমে ডিহী সৱঁহক ঘব ছন। ফদা ৱচ্চামে কহিযো খাপসী খাবাগমন নহি দেখএ-মে খাএন। ওগঠাম একটা গনাব বহগ জেকব পানি ৱহ্ত স্বাদিষ্ঠ ছেনগ। পানি ভবএ নোক ওতএ জাগ ছন, হমহুঁ কএৱেঁব গেন বনী, ফদা খান সম্পর্ক নহি ছেনগ।

ঐ তবহক স্বত: ঘোষিত প্রতিবন্ধিত ক্ষেত্রক যথার্থমে মনুখক খহংকাব গুষ্যা-দ্বেষ, প্রতিশোধ বহৈত খছি। ঐ তবহক নিষেধাত্মকতাক কোনো স্বখদ পবিণাম কেতএ হোগত। গামমে বহিতো ছী খা নহিযোঁ ছী। ফদা খাৱঁ তঁ একগোনাক খছৈতো গামক পবিদৃশ্য ৱঁদৈন গেন খছি। খাপসী সম্পর্ক কম কি জে নহিযেঁক ৱবৱেঁব ভ২ গেন খছি। নোক শহবে জকাঁ চ্প্পা-চ্প্পী খছি।

এক দিন হম খপন ঘবক ওসবাপব ৱৈঁসন বনী কি খরাজ ভেন 'তবাকি তবাকি.. ! '

এক বৃদ্ধ ৱেঁকতীপব এক পহনরান টোগপক ৱেঁকতী তবাতিব নাঠী ৱঁবসা বহন ছন। হে বাম! কিযো ওকবা বোকৈ নহি ছন। কী ভ২ গেনৈ ঐ গামকেঁ ?

कहैत अछि, जे गामक अछि। सभ गौरसँ गौरवित छी, बोनो- ने-बोनो तरहेँ एक-दोसरसँ जुड़ल अछि, एक-दोसरक सम्बन्धी छथि, तखन एहेन दृश्य। भऽ सकैए ओना वृक्षसँ किछु गलती भऽ गेल होएत, मुदा तेकर प्रतिफल एहेन हिंसात्मक तँ नहि होएबाक चाही। मुदा की होएबाक चाही आ की भऽ रहल अछि? देखैत रहू, चुप रहू नहि तँ ओ लाठी छिटकैत कऽ अहूँपर नागि सकैत अछि।

आठ-दस लाठी खेलाक बाद कोना-ने-कोना ओ भागि सकला कि लोक बाँचा देलकैन से तँ आब याद नहि अछि, मुदा ऐ घटनाकेँ बिसरलो नहि भऽ रहल अछि। लाठी चलौनिहार बेकती आब दुनियाँमे नहि छैथ, लाठी खेनिहार सेहो नहि छैथ, मुदा ओ दृश्य पता नहि केतए-केतए आ केकरा-केकरा दिमागपर अंकित अछि। कम-सँ-कम हम तँ नहियेँ बिसैर सकलौं। कम-सँ-कम ३५-४० वर्ष पूर्वक ओ घटना थिक।

'तुम तो ठहरे परदेशी, साथ क्या निभाओगे,
स्वर्ग पहली गाड़ी से घर को लौट जाओगे....।'

ऐ गीतक भारसँ आत्मा झंकृत भऽ जाइत अछि। जइ गाममे हम रहैत छी, ओतुका बहुत लोक भेलौं आ पढ़लौं-लिखलौं, सएह आब प्रश्न चिन्ह बनि कऽ ठाढ़ अछि। रोजी-रोटीक जोगारमे लोक गामसँ बहराएल। तैयो लोक अबैत-जाइत तँ रहबे करए। मुदा क्रमशः ओ वास्तविकता कम भेल। आ गामक परिवेश बदलैत रहल। गामक गाम परदेशी (प्रवासी)क एकटा जबरदस्त हुजूम भऽ गेल। आब गाम जा कऽ ओ सभ किंकर्तव्यविमूढ़ भऽ जाइत अछि। जे गाममे रहि गेला से बाबा बैद्यनाथ जकाँ तेहेन कऽ जमि गेल छैथ जे हुनका उखाड़ब कोनो बापक बसक नहि रहि गेल अछि।

तमसा कऽ ओंठा गाड़ि देबैं तँ गाड़ि दियौं, ओ धँसि जेता क्षदा उँखड़ता नहि।
अपनाकेँ अहाँ केतए ठाठ़ कबरं? अहाँ नग के बहत? अहाँसँ केकबा की नाभ हेतग? अहाँ तँ चलि जाएबं। फेब तँ हमबा ऐठामक लोकसँ निपटैक अछि, अही अर्न्तद्वन्दसँ अभिभूत गामसँ अपनो लोक रहिबियासँ कात भऽ जाएत अछि। ऐ प्रसंगमे किछु दिन पूर्व एकटा खिस्सा पढ़एमे आएल जे रहत प्रासंगिक लगैत अछि। एकटा हंसक जोड़ा बाति भेलापब एकटा गाछपब टीक गेल।
ओग गाछक खोदमे एकटा उँलनू बहैत छल। बहि-बहि कऽ ओ अराज देबएा नगग। हंसक जोड़ा बाति भबि ओग कर्कस अराजकेँ स्वनैत-स्वनैत तंग भऽ गेल। ओकबा बूझेबें नहि कबै जे ङा उँलनू एतेक अराज किएक कऽ बहल अछि।
भोब भेले हंसक जोड़ा गाछपब सँ रिदा होगत छल कि उँलनू आगू आबि कऽ बस्ता छेकि लेलकै आ कहलकै-
"अबँबदाब जँ आगाँ बढ़लह! ङा हंसिनी हमब अछि। ङा हमबे संगे बहत।"
हंसकेँ ठकरिदोब लागि गेल। जोबसँ चिचिया उँठल। उँलनूकेँ चेतौलक। क्षदा उँलनू टैस-सँ-मस नहि भेल। कहलकै जे पंचैती कबा लएह। हंस ऐ बातसँ सहमत भऽ गेल। पंचायतमे सभ पंच सर्ब सम्मतिसँ फैसला कऽ देलक जे हंसिनी, उँलनूक पत्नी अछि आ ओकबे संगे बहत। हंस अबाक् भऽ गेल।
अन्तमे ओकबा उँलनू बूझौलकै-
"देखलहक केहेन गाम छग? ऐठामक सबपंच रएह

कहतै जे हम चाहबैं। कारण हम ऐठाम बहि छी। तूँ परदेशी छह। कनीकालमे उड़ि जेबँह। तँए तोहर के संग देतह। जायज-नजायजक चक्करमे के पड़त ? अही दुआरे हम तोरा बाति भरि चिकैर-चिकैर कऽ कहैत छेलियह जे ऐ गामसँ दूर चलि जाह। ऐठाम तोहर किछो नहि हएत। ऐदा तूँ नहि बुझलह। आबो भागि जाह।"

ऐ कहि उल्लू हंसिनीकेँ मुक्त कऽ देलक आ हंस हंसिनीकेँ लऽ ओतए-सँ तेना भागल जे फेर उलैट कऽ नहि तकलक।

दियादीमे कोनो मतान्तर भेल कि दियादनीकेँ डाइन घोषित कऽ देल जाइत अछि। तेकर बाद तँ एकर तेहेन चक्रव्यूह बनैत अछि जे ओइ तथाकथित डाइनक जीवन नर्क भऽ जाइत अछि। अपनो लोक सभ ओकरासँ कन्नी काटए लगैत अछि। ओकरा हाथे चाहो-पानि पीबैमे संकोच होमए लगैत अछि। जेतइ बैसू ऐ बातक कानाफुसी हएत। तरह-तरह केर अफवाह सभ स्थानमे उठत। अरे, फलन्नी तँ गाछ हँकैत अछि ! बाति-के नाँगटे नचै छइ। ओकरा तँ ब्रह्म-पिचास पोस छै, इत्यादि। तरह-तरह केर अफवाह निरन्तर चलैत शृंखलाक ने आदि होइत अछि आ अन्त।

ऐ तरहक अफवाह ओ दोषारोपणक कोनो अन्त नहि अछि। केकरो पेटमे दर्द भेलै तँ डाइन कऽ देलकै, केकरो बच्चा बेमार भेलै तँ डाइन अगिनबान फेक देलकै। माने जेतेक जे कष्ट भेलै से रएह कऽ देलकै।

ऐ वैज्ञानिक युगमे लोक केतए-सँ-केतए चल गेल

ক্ষদা খপন গ্রামীণ সমাজ খখনো সৈকড়া সান পর্রক মানসিকতাসঁ ক্ষক্ত নহি ভ২ সকন।
গামমে কেকবো ঘবমে চোবী ভ২ গেন বহ্গ। চোবকেঁ পকড়ৰাক হেন্তু ৰঙ্গা চনৌন গেন। মূসক ৰিনসঁ নিকানন গেন মাট্টিকেঁ মংত্রা ক২ ৰঙ্গাপব ফেকন জাগক,খা ওন্মা-গ্বনী ওগ ৰঙ্গাকেঁ কট্টকট্টা ক২ ধেনে বহ্গ। মংত্রাক প্রভাবসঁ ৰঙ্গা শ্বর্ব-দে চনএ নগগ, চোবক দিশামে। নোক সভ, খাস ক২ ৰচ্চা সভ পাছাঁ-পাছাঁ ভাগৈত। ৰঙ্গাক দিশা দেখ খন্বমান নগৌন জাগত জে চোব কেমহব গেন।
গামমে সর্ৰহক মাথা খপনা-খপনা তবীকাক হোগত খছি। জেকবে কহৰৈ জে ও সভ হ্ফসি থিক, খহীক উঁপহাস কবএ নাগত। ৰঙ্গা চনা ক২ চোব পকড়ৰ খা ঝাড়-হ্ফূক ক২ সাঁপক ৰীখ উঁতাবৰ খাম ৰাত ছন।
একৰেব হমছ্হুঁ খপন খন্বজক সংগ দস ৰজে বাতিমে সাঁপক ৰীখ ঝাড়ৈৰনা কেঁ-চট্টিরাহ কহন জাগএ-ৰজৰএ কনমে-কনম তকনে হ্ফীবী। ৰাৰূকেঁ সাঁপ কাট্টি নেনে বহৈন। ৰহ্ত প্রযাসক ৰাদ ও ভেট্টনা, উঁনট্টৈনক রেগ..., পনট্টৈনক রেগ..., কিদৈন-কিদৈন ক২ ক২ সাঁপক মংত্র পঠ়ি -পঠ়ি ৰাৰূক ট্টাঁগপব চাট্টী-পব-চাট্টী পড়ন ও ৰাঁচি গেনাহ। খসনমে ও সাঁপ ঢোঢ় বহ্গ, তথাত্ ৰিষহীন সাঁপ।
হাগসক্ৰনক কোঠবীমে তীন গোট্টৈকেঁ প্বনিস পকৈড় ক২ ৰন্দ ক২ দেনে বহ্গ। গাম-গামসঁ নোক কবমান নাগি গেন ছন। জেনা-তেনা কেৰাড়সঁ নট্টৈক ক২, খিড়কী ৰাট্টে, দেৰানক হ্ফঙ্গাক ভূবসঁ ওকবা সভকেঁ নোক এক ৰেব দেখএ চাহৈত ছন। খসনমে ৰাত ও ভেন ছন

জে তীনূ মিনি কহ একটা ঘরতীক ৰানাত্কাবক ৰাদ হত্যা কহ দেনে ছন। ও ঘরতী খাসেপাসক ছন। ঘাস কাটৈনে ঘবসঁ খ্বপী ও ছিঙ্কা নহ নিকনন ছন। বাতিযো ভেনাপব ঘব খাপস নহি গেন, তঁ খোজ-প্বছাবি শ্বৰু ভেন। প্রাত:কান মহীস চবৰৈৰনাকেঁ ওকব নাশ কনমমে ভেটনৈ। গর্দ পড়া গেন। প্বনিস-থানা ভেন খা শীঘ্রে তীনূ খপবাধী পকড়ন গেন। ওগমে দূটা তঁ ওগ মহিনাক টৈনেক ছন খা তেসব খধরযসূ কণ্ঠীধাবী পড়াসী টৈনেক ছন জে ঘটনাক সময ওতএ খাৰি গেন ছন খা দ্ভাগ্যরশ ওগ খপবাধমে সহযোগী ভহ গেন ছন।

তীনূকেঁ খাজন্ম কাবারাস ভেন। সানে-সান ঙা দৃশ্য হমবা মোনমে উভবৈত বহন, কচোটৈত বহন জে কেনা একটা মেহনতকশ মহিনাক খকান মৃত্যু ভহ গেন। ওগ মহিনাক পিতা মজদূব ছন। হমবা গামমে ৰবোৰবি মজদূবী কবএ খৰৈত ছন। খপন কন্যাঁক হত্যা দ্খসঁ সানো ও শোক-সংতপ্ত বহন।

গ্রামীণ পবিরেশমে ওগ তবহক ঘটনা কমে স্বনৰামে খৰৈত ছন। ক্ষদা মন্বখক প্রবৃতিক কোন ঠেকান ? কখন ওকবাপব পৈশাচিক পশ্বরৃত্তি হাৰী ভহ জাএত.. ? খাজন্ম কাবারাস কাটি কহ ও সভ ফেব ঘ্বি খাএন। ফেবসঁ খপন বোজী-বোটীমে নাগি গেন ক্ষদা ওগ ৰাপকেঁ ৰেটী খাপস নহি খাএন। ও দ্নিযাঁ প্রস্থান কহ গেন। ঙা ঘটনা খাগসঁ পচাস সান পূর্বক খছি, ক্ষদা নগৈত খছি জে ওকব মাএ-ৰাপ খখনো ওগ স্কূনপব ওহিনা ছাতী পীটৈ বহন হো, ওকব করুণাময চীত্কাব জেনা পবোপঙ্কামে ওহিনা পসৈব গেন হো। খাম খাদমীক নেন রংশীক ও এক ঘটনা মাত্র বহন হোগক, ক্ষদা ওগ

মেহনতকশী গবীৰ মাএ-ৰাপক দৃশ্য সদা-সৰ্বদা কৰুণ ক্রংদন কৰৈত বহি গেন হ্মদা ওকব ৰেংগী ঘ্‌বি নহি খাএন। হম সভ মৈট্রিকক পৰীক্ষা দেৰএ গেন বহী তঁ এক্ক সংগে কএগোটা ডেবা নেনে বহী। ওগমে এক গোটে বহিকা উঁচ্চ রিষ্যানযক ছাত্র হমবে সৰহক সংগে বহথ। কাবী, স্বগঠিত শৰীৰ, মনৌন কদ-কাঠী। জহন নৌকৰী কৰৈত গনাহাৰাদমে বহী তঁ ছুট্টীমে গাম খাএন বহী। ৰহ্ত দিন ৰাদ ফেব হ্নকাসঁ ভেঁট ভেন বহএ। খাসেপাসক গামমে ও প্রাগমৰী স্কূনমে শিক্ষক বহথ। কোনো ৰাত নঽ কঽ গৌখাঁ সভসঁ মতভেদ ভঽ গেনৈন। গৌখাঁ সভ হ্নকা স্কূনেমে ঘেব নেনকৈন। খপন জান ৰঁচৰএ হেত্ত ও কোঠৰীকেঁ খন্দবসঁ ৰন্দ কএ নেনাহ। হ্মদা ভীড় ৰঠ়ি তে গেন। হ্নকা ও সভ মাৰি দেত, ঐ ডবসঁ ও একটা ৰচ্চাক গবদৈনপব ছবী ধঽ কঽ নোককেঁ ডবাৰএ নগনখিন। নোক সভ প্বনিসকেঁ ৰজৌনক। প্বনিস খাৰি কঽ হ্নকা কোঠৰী খোনৰাক নেন কহনকৈ খা খাশ্বাসন দেনকৈ জে হ্নকা কিছু খহিত নহি হএত।

প্বনিসক খাশ্বাসনক ৰাদ ও কোঠৰী খোনি দেনখিন। কোঠৰী খ্‌জিতে যএ-নে, রএ-নে সৈকড় া নোক প্বনিসক সামনে হ্নকা পীটএ নাগন খা তেতেক পীটনক জে ও ওহীঠাম ৰেহোশ ভঽ কঽ খসি পড়নাহ খা খস্পতান জাগত-জাগত হ্নকব দেহারসান ভঽ গেন। সম্ভরত: গ্রামীণ সভসঁ হ্নকব রিরাদ পঠ় াগ-নিখাগ কিঁরা ধিযা-প্বতাকেঁ ডাঁট-ডপট নঽ কঽ ভেন বহএ, হ্মদা ও রিরাদ ৰহ্ত খাগূ ৰঠ়ি গেন খা খসমযমে হ্নকব জান চনি গেন।

তীস সানসঁ ৰেসী ভঽ গেন হ্মদা খখনো ধবি হমবা

मोनमे ऐ घटनाक परिदृश्य उभरैत रहैत अछि। भीड़ केहेन अन्यायपूर्ण भऽ सकैत अछि तेकर ओ जरनन्त दृष्टान्त अछि।

कल्ना कऽ जीरन-यापन करबाक प्रयासमे तत्पर एकटा ग्ररकक एहेन दुखद अन्त मनुष्यतापर प्रश्नचिन्ह अछि। निसचित रूपसँ ओ अपराधी प्ररृतक लोक नहि छल। अनुशासनमे रिद्यार्थी सभकेँ राखए चाहैत छल। गलत सही किछु रिराद भऽ गेलग। ओकरासँ घरबाहर्टमे गलती भेलै जे रच्चाक गारापर ध्री रखि कऽ आत्मरक्षा करबाक र्योत तकलक मुदा रच्चाकेँ कोनो क्षति नहि केलकै। मुदा भीड़ तँ आशानीसँ उभैर जाएत अछि आ एहेन घटित भऽ जाएत अछि जेकर कल्पनो असंभर।

गामक हाइस्कूलपर मोछ फरकरैत नेताजीक भाषण भेल। अड़ेरक छातीपर रिजलीक खाम्ह गाड़ल अछि, मुदा रिजली नहि अछि। ओ महान अन्यायसँ गामकेँ मुक्ति दियारैक अछि तँ हुनका मतदान करू, एम.एल.ए. रनाउ। गाममे रिजली आरए-मे सालो लागि गेल आ जखन आरियो गेल तँ नहियेँ जकाँ, कारण तेतेक कमकाल रहैत छल जे मोराइलो चार्ज करबामे राटे ताकए पड़ैत छल। आर किछु दिनसँ रिजलीक उपलब्धता रढ़ल अछि मुदा गाममे आपसी सम्पर्क ओही अनुपातमे घटि गेल अछि। शहरे जकाँ आर गामोमे लोक फराक-फराक रहैत अछि। सभ अपन-अपन घरमे दूरदर्शन सेटसँ सटल रहै छैथ। रियाहो-दानमे आएर-जाएर सीमित भऽ गेल अछि।

किछु दिन पूर्र गाममे रही तँ ररियाती आएल रहग। हमरा जेराक गप्पा भेल मुदा हमर अनुज कहला जे

हकाव नहि अएनेक अछि। एरम् प्रकारेण सम्पर्ककेँ सीमित कए शान्ति स्थापनाक प्रयास गामक मौलिकतापव आधुनिकताक जरॅबदस्त आधात अछि। जीरन-यापन हिबाकमे गाम-घव छोड़ि सानक-सान पवदेशी बहए पड़ैन। पहिने गाम जेरॅाक ढ़म रॅसी बहैत छन जे ढ़मशः कम होगत चन गेन। गाम जागतकान केतेक मनोवथ बहैत छन। अपन गाम जा बहन छेनौं। महिनोसँ ओकव तैयावी होगत छन। ह्मदा गाम जागते होगत जे कखन आपस चनी। गामक नेखे ओन्मा रॅताह आ ओन्मा नेखे गाम रॅताह। गाम जागते तवह-तवह केव अपेक्षा, उँपेक्षाक संग सामंजस्यक अन्तरिरोध रॅठैत गेन। अपनत्रपव अपेक्षाक भाव भावी होगत गेन। सभ किछु होगते पू. माय़केँ हँसैत, आनन्दित ओ भारनापूर्ण दर्शनक संग यात्राक संतुष्टिरोध होगत छन ह्मदा आरॅ तँ ओहो नहि बहनी! ने हमव दोस्टै सभ बहना।

एकटा घनिष्ठ मित्र सानो पूर्र ग्वजैव गेना। किछु गोटा हमवे जकाँ प्ररासी भऽ गेना। किछु गोटे जे बॅचन छैथ, सेहो ग्वम्म पड़ि गेन छैथ.. !

'ओ दूव के ह्मसाहिव हमको भी साथ नेने

हम बह गये अकेने... ।' ढ़मशः असगव होगत जीरन यात्रामे गामकेँ रिसैव जाएरॅ आसान नहि अछि, ह्मदा समयक तेतेक पैघ अनतवान रीचमे ग्वजैव गेन जे अपने गाम 'अनचिन्हाव' भऽ गेन। ययरक सरॅहके पविचय हेतु ओकव रॅारॅाक नाओं पूछए पड़ैत अछि। पविरेशक जटिनताक संगहि अपनत्रक पविभाषा रॅदैन गेन अछि। सभी रॅात रॅजनिहाव नहि बहि गेन अछि। ऐ सरॅहक अछैत हम गाम अरॅत-जागत बहै छी।

গামক কালীপূজাক চন্দা পঠরৈঁত বহৈ ছী। ক্ষদা আন–আন লোক জেকবা অপেক্ষা কম রা নহিযেঁ বহৈত ছগ, ও ভেঁটৈ ভেনাপব কএক রৈঁব অদ্ভুত আনন্দ কএ দৈত অছি। এহনে উঁদাহবণ একরৈঁব গাম অরিতে ভেন। গামমে প্ররেশ কেনহি বহী কী একটৌ গামক হন্নআগ ভেটৈন। মিঠাগ রঁনা কহ জাগত বহএ। তর্ব–দে মিঠাগ নিকানি কহ আগ্রহ কবএ লাগন, হান–চান পূছএ লাগন। ওকব সম্ভারনা অখনো মোন পড়ৈত বহৈত অছি।

১৫.৩.২০১৭

<u>হিন্দূ মহিলাকেঁ সম্পৈতমে অধিকাব</u>

ভাবতীয সমাজ মূনত: পুৰুষ প্ৰধান বহন খছি। হজাবো-হজাব ৰবখসঁ পুৰুষকেঁ চন এরম্ খচন সম্পৈতপব রৰ্চস্র ছন। সমযক সংগে ঐ স্থিতিমে পবিরর্তন ভহ বহন খছি, মহিনা সম্পন্ন ভহ বহন ছৈথ।

রৈদিক সমযমে পুৰুষ এরম্ মহিনাকেঁ সম্পৈতপব ৰবাৰব খধিকাবক চর্চ খছি। ক্ষদা মনুস্মৃতিমে কহন খছি জে পনী, চাকব ও খরযস্ক ঘরাকেঁ সম্পৈত নহি দেৱাক চাহী। সম্পৈতপব খধিকাবক মামনামে পনী, ৰেটী রা রিধরা কিযো পূর্ণ খধিকাব সম্পন্ন নহি ছন। জঁ স্ত্রীগণকেঁ সম্পৈতপব খধিকাব সীমিত ছন খা জেতএ কনী-মনী ছেনৈহো, সেহো ওকব জীরন-যাপন হেতু জীরনকান তক বহৈত ছন, তেকব ৰাদ ও মূন শ্ৰোতকেঁ খাপস ভহ জাগত ছন।

ঐ সৰহক মূন উদ্দেশ্য সমাজমে স্ত্রীগণপব স্রামিত্র বাখৰ ছন। সম্পৈতমে খধিকাব ভেনাপব স্ত্রীগণকেঁ স্রতংত্র খাস্তিত্র ৰোধ হএত জে ততকানীন সমাজকেঁ স্রীকাব নহি ছন।

হিন্দূ সংযুক্ত পবিরাবমে এক পূর্রজসঁ জন্মন নোক সভ হোগত ছৈথ। ঐমে সৰহক পনী, খরিরাহিত ৰেটী শামিন হোগ ছৈথ। ক্ষদা হিন্দূ সংদাযদাতা (Coparcenaty) ওগসঁ ৰহ্ত সীমিত হোগত খছি। ওগমে ৰেটা, পৌত্র, ও প্ৰপৌত্র শামিন হোগত খছি। ২০০৬ গস্রীক সংশোধনক ৰাদ ৰেটী সেহো ঐমে শামিন খছি। স্ত্রী, মায রা রিধরা খখনো ঐমে শামিন নহি খছি। ৰেকতী রিশেষক হিস্সা কোনো সদস্যক মৃত্যুসঁ ৰেসী কিংরা নর সন্তানক জন্মসঁ কম ভহ সকৈত খছি।

संयुक्त परिवारक सम्पैतक विभाजनक बाद कोनो हिस्सेदार अपन हिस्सक सम्पूर्ण मालिक होइत अछि। संयुक्त परिवारक सम्पैत हिन्दू कानूनक उपज थिक एरम् एकर अधिकारीकेँ संदायदाता कहल जाइत अछि। सम्पैतक उत्तराधिकार कानूनमे बाबम्बार प्रयुक्त कानूनी शब्दक सही समझ भेलासँ ऐ कानूनकेँ बुझबामे सुविधा हएत। अस्तु संक्षेपमे किछु शब्दक व्याख्या कऽ रहल छी।

१. उत्ताराधिकारी (Hi er) निर्वसीयत सम्पैतमे हकदार पुरुष वा स्त्रीकेँ उत्तराधिकारी कहल जाइत अछि।

२. निर्वसीयत (Intestafe) स्वअर्जित सम्पैत किंवा अन्य कोनो प्रकारसँ प्राप्त सम्पैत जैपर ओइ व्यैक्तीक पूर्ण अधिकार हो, कैँ ओइ व्यैक्तीक मृत्युक बाद हस्तांतरणक दस्तावेजी व्यैवस्था जेना दान (Gi f t), इच्छा पत्र (Wi l l) नहि केने हो।

३. संदायदाता सम्पैत (Coparcenary Property) पूर्वजसँ प्राप्त पैतृक सम्पैत जैपर अविभाजित हिन्दू परिवारक संदायदाताक हिस्सा हो।

४. दस्तावेजी हस्तांतरण (Testamentary Disposition) ऐमे हस्तांतरणकर्ताकेँ ओकर जीवन भरि सम्पैतपर अधिकार बनल रहैत अछि एरम् ओकर मृत्युक बाद ओइ दस्तावेजी व्यैवस्थाक अनुसार सम्पैतक हस्तांतरण होइत अछि, जेना दानमे देल गेल सम्पैत।

सन् १९३७ सँ पूर्व स्त्रीगणक सम्पैतमे अधिकारक सम्बन्धमे कोनो स्पष्ट व्यैवस्था नहि छल। ऐ तरहक विवाद भेलापर स्थानीय परम्पराक अनुसार मामला तँइ

होएत छल। सन् १९३७ मे पहिल बेर हिन्दू महिलाक सम्पैतमे अधिकार कानूनन लागू भेल। ऐ कानून द्वारा विधवाकेँ ओकर पतिक सम्पैतमे सीमित अधिकार देल गेल। सन् १९३८ क संशोधन द्वारा ओए सीमित अधिकारकेँ आओर क्षीण करैत कृषि भूमिसँ विधवाक अधिकार समाप्त कए देल गेल। ऐ कानूनक अनुसार विधवा संयुक्त परिवारक सम्पैतमे अपन पतिक हिस्साक मालिक तँ भऽ जाएत मुदा ओकर मृत्युक बाद ओ सम्पैत ओकर उत्तराधिकारीकेँ नहि हेतैक, अपितु अन्तिम पुरुष मालिकरा स्त्रीधनक मामलामे अन्तिम महिला मालिकक उत्ताधिकारीकेँ हस्तान्तरित भऽ जाएत।

सन् १९३७क कानून द्वारा सीमित अधिकारक धारणामे हिन्दू उत्तराधिकार कानून १९५६ द्वारा समाप्त कए देल गेल। सम्पैतमे हिन्दू महिलाक अधिकारक क्षेत्रमे ओ एकटा प्रगति गामी प्रयास छल। ऐ कानूनकेँ लागू भेलापर हिन्दू महिलाकेँ ओकर सम्पैतमे पूर्ण स्वामित्व प्राप्त भेल। उपरोक्त कानूनकेँ धारा १४ द्वारा महिलाक सम्पैतमे पूर्ण अधिकारक अयोग्यता समाप्त कए देल गेल एवम् ओकर सीमित अधिकारकेँ पूर्णत: मालिकाना हकमे बदैल गेल गेल। कानूनमे उपरोक्त परिवर्तन भूतप्रभावी भेल। एवम् प्रकारेण हिन्दू महिलाक सम्पैतमे अधिकारसँ सम्बन्धित विद्यमान समस्त, नियम, कानून ओ परंपराकेँ समाप्त कए ओ स्वनिश्चित कएल गेल जे कोनो प्रकारक परंपरा, वा वैवहाविक अवधारणाक कारण सम्पैतमे हुनकर अधिकारपर ग्रहण नहि लगौल जा सकत।

हिन्दू उत्तराधिकार कानून १९५६ मूलत: हिन्दूक

निर्दिष्ट सम्पत्तिमे उत्तराधिकार तथ बटवारोक हेतु भारतीय संसद द्वारा पारित भेलाक बाद १७ जून १९५६ क राष्ट्रपतिक स्वीकृतिक बाद लागू भेल। निर्दिष्ट सम्पत्तिक माने ओहि सम्पत्तिसँ अछि जेकर मालिक सम्पत्तिमे पूर्ण अधिकारक अछैत कोनो दस्तावेजी हस्तान्तरण बिना केने स्वत्वधारी भऽ जाइत छैथ। एहेन सम्पत्ति उपरोक्त कानूनक सूचीमे वर्ग एकमे देल गेल उत्तराधिकारी (माने बेटा, बेटी, विधवा पत्नी, माय एवम् ऐ वर्गमे उल्लिखित अन्य बेकती) मे बरोबरि-बरोबरि कऽ बाँटल जाएत। वर्गक एकक उत्तराधिकारीक अभावमे वर्ग दू, तेकरो अभावमे क्रमशः मृतकक पुरुष वंश सम्बन्धी अन्यथा महिला वंश सम्बन्धी (Cognate) केँ ओ सम्पत्तिक अधिकार भऽ जाइत अछि।
ऐ तरहेँ हिन्दू महिलाकेँ प्राप्त सम्पत्तिपर (उपरोक्त कानूनक धारा १४क अनुसार) पूर्ण अधिकार भऽ जाइत अछि। एवम् प्रकारेण प्राप्त सम्पत्ति महिला द्वारा निर्दिष्ट नहि गेलापर उपरोक्त कानूनक धारा १५ एवम् १६ द्वारा हस्तान्तरित होइत अछि। जइमे ओकर बेटा एवम् बेटी एवम् पतिकेँ बरोबरि-बरोबरि हक भेटैत अछि।
उपरोक्त कानूनक धारा १४ हिन्दू महिलाक सम्पत्तिमे सीमित अधिकारकेँ पूर्ण अधिकारमे परिवर्तित करैत अछि। पतिसँ प्राप्त सम्पत्तिकेँ बेचि सकैत अछि आ क्रेताकेँ ओहि सम्पत्तिमे पूर्ण स्वामित्व प्राप्त भऽ जाइत अछि। पहिने ओ सम्पत्तिकेँ मात्र पारिवारिक आवश्यकता एवम् पतिक धार्मिक अनुष्ठानक हेतु बेचि सकैत छल। धारा १४ मे सम्पत्तिक विस्तारसँ व्याख्या

ভেন অছি। ঐমে উত্তবাধিকাব, পবিবাবিক বিভাজন উপহাব কিংবা কোনো প্রকাবসঁ প্রাপ্ত চল এবম্ অচল সম্পৈত শামিল অছি। বিনা বসীযতক মৃত্যু ভেলাপব ঐ কানূন দ্বাবা বেটীক মায, অতিবিক্ত বিধবা, বেটীকেঁ সংযুক্ত পবিবাবক সম্পৈতমে অধিকাব প্রাপ্ত ভেল।
যদ্যপি ১৯৫৬ক কানূন দ্বাবা হিন্দূ মহিলাক সম্পৈতক অধিকাবমে নিশ্চিত ৰূপসঁ বৃদ্ধি ভেল আ ঐ তবহেঁ কহল জাএ তঁ ই একটা ক্রান্তিকাবী প্রযাস ছল,মुदা বেটীক মামলামে ই কানূন বহুত হিতকাবী নহি ছল। কিছু বাজ্য ঐ বিষযমে অলগ কানূন বনা কঽ বেটীক অধিকাব দেলক মुदা ই সর্বব্যাপী তঁ নহিযেঁ ছল।
হিন্দূ উত্তবাধিকাব কানূন ১৯৫৬ক পত্রমে সংশোধন কএল গেল। উপবোক্ত সংশোধন বিল সংসদমে ২০ দিসম্বব ২০০৪ ক মানল গেল ছল, তঁএ ঐ তিথিসঁ পূর্ব ভেল বঁটবাবাপব ঐ সংশোধনক প্রভাব নহি পড়ত।
হিন্দূ উত্তবাধিকাব (সংশোধন) কানূন ২০০৫ক অনুসাব বেটীকেঁ পিতাক সম্পৈতমে বেটা জকাঁ ববাববিক হিস্সা হএত, মাএক সম্পৈতমে সেহো হিস্সা হএত।
উপবোক্ত সংশোধনসঁ নিম্ললিখিত ব্যবস্থা ভেল–
১. বেটা জকাঁ বেটী সংযুক্ত পবিবাবক সম্পৈতক হিস্সেদাবী হএত।
২. ওকব অধিকাব ওহিনা হএত জেনা বেটা ভেলে বহৈত।
৩. বেটে জকাঁ বেটিযোকেঁ ওহ সম্পৈতসঁ জুড়ল জিম্মেদাবী হএত।
৪. বেটেক ববাববি বেটীক হিস্সা তয হএত।
হিন্দূ উত্তবাধিকাব কানূনমে ২০০৫ক সংশোধনক বাদ পৈতৃক। সংযুক্ত পবিবাবক সম্পৈতক বঁটবাবা

এরম্ ওগমে রৈষ্টী সরঁহক হিস্সেদাবী নঃ কঃ যত্র-তত্র জরঁবদস্ত রিরাদ প্রাবম্ভ ভেন। কাবণ কানূনসঁ খধিকাব ভেটৈনাক রাঁরঁজূদ একব সমাজিক স্বীঞ্চতিমে প্রশ্নচিন্হ নাগন বহন। নৈহবসঁ সম্রঁন্ধ খবাপ নহি হো, তঁএ কেতেকো রৈষ্টী খপন খধিকাবক রঁনিদান কএ দেনৈন, ঝদা এহনো রঁহুত বাস মামিনা উঠন, জে রৈষ্টী সভ খপন খধিকাবক রঁহানী হেত্ত ন্যাযানযক শিবণমে চনি গেনী।

ন্যাযানযমে মামিনা জেরাঁক কএষ্টা কাবণ ছন। কিযো কহনক জে সন ২০০৩ক কানূনী সংশোধনক নাভ ৯ সিতম্রঁব ২০০৩ ক রাঁদ জন্মন কন্যাকেঁ ভেটৈতে। কেকবো খন্নসাব ঞা কানূন ১৯৩৬ সঁ নাগূ হএত। খাদি খাদি।

দেশীক রিভিন্ন উচ্চ ন্যাযানয উপবোক্ত রিরাদস্পদ রিষয সভপব খনগ-খনগ ফৈসনা দেনক। খন্ততোগত্রা ঞা মামনা ভাবতক উচ্চতম ন্যাযানযমে পহুঁচ গেন।

উচ্চতম ন্যাযানযক ন্যাযমূর্তি এ.খাব.দরে এরম্ ন্যাযমূর্তি এ.কে. গোযনক সংযুক্ত পীঠ ১৬ খক্টূরঁব ২০১৩ক খপন ফৈসনামে উত্তবাধিকাব কানূন উপবোক্ত রিরাদক পটাক্ষেপ করৈত কর্ণাটক উচ্চ ন্যাযানযক ফৈসনাকেঁ পনৈট দেনক। কর্ণাটক উচ্চ ন্যাযানয ফৈসনা দেনে ছন জঁ পিতাক দেহান্ত ৯ সিতম্রঁব ২০০৩ সঁ পহিনে ভঃ গেন তখনো রৈষ্টীকেঁ ওকব সম্পৈতমে রৈষ্টীক রঁবোরঁবিক হিস্সা ভেটৈত।

ঝদা উচ্চতম ন্যাযানয একবা পূর্ণত: নিবস্ত কএ দেনক। প্রকাশী এরম্ খন্য রঁনাম ফুনরতী এরম্ খন্যক মামনামে উচ্চতম ন্যাযানয রৈরস্থা দেনক জে

উঁত্তবাধিকাব কানূনমে ২০০৩ক সংশোধন ভূতপ্রভাবী নহি খছি। ও কানূনমে উঁপবোক্ত সংশোধন নাগূ হএত রশর্তে ওগ দিন পিতা ও প্বত্রী দ্নূ জীরৈত বহন হো।

১৬ খক্টূরব ২০১৩ কেঁ উঁচ্চতম ন্যাযানয দ্বাবা প্রকাশি এরম্ খন্য রঁনাম হ্নরতী এরম্ খন্যক মামনাকেঁ মূন নির্ণয রিন্দ্ ছন জে ২০০৩ ক সম্পৈতমে খধিকাবক কানূনক সংশোধন ভূতপ্রভাবী খছি কী নহি? রংশকেঁ রিভিন্ন উঁচ্চ ন্যাযানয ঐ রিষয পবস্পব রিবোধী এরম্ ভিন্ন–ভিন্ন মত র্যক্ত কেনে ছন। ঐ মামনামে হ্নরতী উঁত্তবাধিকাবমে ওকব পিতা দ্বাবা প্রাপ্ত সংম্পৈতমে ১/৭ ম হিস্সাক মাঁগ কেনে ছন। ১+ হবরবী ১৯++ক খন্দব পিতাক দেহান্ত ভ২ গেন।

ন্যাযানযমে রিচাবাধীন মামনামে সংশোধন কবৈত হ্নরতী সংশোধিত কানূনক খন্বসাব পিতাক সম্পৈতমে হিস্সাক মাঁগ কেনক। কর্ণাটক উঁচ্চ ন্যাযানয নির্ণয দেনক জে চ্কী মামনা ন্যাযানযমে রিচাবাধীন ছন, খস্ত্ত ঐ কানূনকেঁ খাগূসঁ নাগূ হেরোঁক রাঁরজূদ, একব নাভ হূনরতীকেঁ ভেটৈত। উঁচ্চ ন্যাযানযক ঐ ফৈসনাক চ্নৌতী উঁচ্চম ন্যাযানযমে কএন গেন–

১. ঐমে হ্নরতীকেঁ হিস্সা মাত্র পিতাক স্রখর্জিত সম্পৈতমে হএত।

২. হ্নরতীক পিতাক দেহান্ত ২০০৩ ক সংশোধিত কানূন নাগূ হেরোঁসঁ পূর্ব ১+ হবরবী ১৯++ ক ভ২ গেন, তঁএ হ্নরতীকেঁ ঐ কানূনকেঁ নাগূ হেরোঁক সময পৈতৃক সম্পৈত রাবিস নহি মানন জা সকৈত খছি।

৩. সংশোধিত কানূন ঐ মামনামে নাগূ নহি হএত। সংশোধিত কানূন নাগূ হেরোঁসঁ পূর্ব হিন্দূ উঁত্তবাধিকাব কানূনক ধাবা ৬ কেব হ্নতারিক রেঁটৌকেঁ এহেন সংম্পৈতমে

अधिकार नहि हएत।
उच्चतम् न्यायालय अपन फैसलामे स्पष्ट केलक जे कानूनकेँ प्रथम दृष्ट्या पढ़लासँ स्पष्ट होइत अछि जे ई संशोधन कानून लागू हेबाक तिथिसँ लागू हएत,कारण एहिमे केतौ एहेन संकेत नहि अछि जाहिसँ एकरा भूतप्रभावी कएल जाए। अतएव संदायदाता सम्पैतमे बेटीक हिस्सा तखने भेटैत जखन कि कानून लागू हेबाक दिन यानी ९ सितम्बर २००५ क पिता ओ पुत्री दुनू जीवित होथि।
अन्य प्रमुख न्यायिक फैसलामे उच्चतम न्यायालय द्वारा सन् २०१२ मे तय गंदूरी कोटेश्वरम्मा बनाम चक्री यनादिमे कहल गेल जे–
नव धारा ६ संयुक्त परिवारक सम्पैतमे ९ सितम्बर २००५ सँ ओकर बाद पुरुष वा महिलाक अधिकारमे समानता अनलक अछि। ई कानून द्वारा बेटीकेँ पक्षमे ठोस केलक एकर बाद बेटी स्वयंमे बेटा जकाँ पैतृक सम्पैतमे हिस्सेदार बनल।
एहि प्रकारेँ ९ सितम्बर २००५ सँ बेटी पैतिक सम्पैतमे बेटा जकाँ उत्तराधिकारी भेल एहि ओकरा बराबर हक भेटि गेलै।
उपरोक्त मामला नीचला अदालतमे विचारणीय रहिते २००५क संशोधन भेल। नीचला अदालत संशोधित कानूनकेँ लागू करैत बेटीक बेटाक बराबर हिस्सा तय केलक जेकरा उच्च न्यायालय पलटि देलक। अन्ततोगत्वा मामला उच्चतम न्यायालय पहुँचल, जेतए बेटीक जीत भेल एवं बेटीकेँ बेटाक बराबरि हिस्सा भेटल।
सन् २००५क हिन्दू उत्तराधिकार कानूनमे संशोधनक बाद

পবিরাবক রেঁটীকেঁ পৈতৃক সম্পৈতমে হিস্সেদাবী তঁ ভেটৈ গেন হ্মদা ওগ সংশোধনক খাধাবপব প্রাপ্ত খধিকাবকেঁ কেতেকো প্রকাবসঁ পাস কএ প্বত্র নোকনি দ্বাবা চ্নৌতী দেন গেন।

একটা এহনে মামনামে স্বজাতা শৰ্মা রনাম মন্ব গ্বপ্তা এরম্ খন্য,মে দিন্নী উঁচ্চ ন্যাযানয দিন্নী দ্বাবা রেঁরস্থা দেন গেন জে সংযক্ত পবিরাবমে জঁ রেঁটী সভসঁ পৈঘ জীরিত হিস্সেদাব খছি তঁ ও কৰ্তা ভঽ সকৈত খছি। মাননীয ন্যাযানযক কহৱঁ জে উঁপবোক্ত সংশোধিত কানূন রেঁটীকেঁ ও সভ কানূনী হক দঽ দৈত খছি জে রেঁটোকেঁ পহিনেসঁ প্রাপ্ত খছি। মা. উঁচ্চ্তম ন্যাযানয ত্রিভুরন দস হবি ভাগু তামরোঁনী রনাম গ্বজবাত বাজস্র খধিকবণ এরম্ খন্যক মামনামে নিৰ্ণয দঽ চূকন খছি জে সংযক্ত পবিরাবক রবিষ্ঠতম সদস্য কৰ্তা হএত। খস্তু রেঁটকেঁ কৰ্তা হেরোঁক এমমে কোনো ভাঁগঠ নহি খছি।

২০০৬ গস্রীক উঁত্তবাধিকাব কানূনমে সংশোধনক উঁপবান্ত যদ্যপি রেঁটীকেঁ পৈত্রিক সম্পৈতমে কানূনী খধিকাব প্রাপ্ত ভঽ গেন খছি, হ্মদা সমাজিক স্তবপব ওকব প্ববজোব রিবোধ দেখরাঁমে খরৈত খছি। হানত ওহিনা খছি জেনা দহেজ রিবোধী কানূনক খছি। কানূনক খছৈত দহেজ কোনো–নে–কোনো রূপে সমস্ত ভাবতমে চনিযে বহন খছি। কানূন ওহো খছি জে র্যস্ক যরক, যরতী স্রেচ্ছাসঁ রিরাহ কঽ সকৈ ছৈথ, হ্মদা কেতেকো ঠাম একব রিবোধ ঐ হদ তক হোগত খছি জে যগন জোড়ৃ াক হত্যা তক ভঽ জাগত খছি।

কহরোঁক মানে জে কানূনমে রঁদনার সংগে সমাজিক সোচমে পবিরৰ্তন জরূবী খছি। জন জাগবণ জরূবী

ঐ মানেমে মহিনা তখনে ঋধিকাব সম্পন্ন ভ২ সকৈ ছৈথ।
জমীনক কিছু সমাজমে খাস ক২ দিন্নীক কিংবা ঋান–ঋান পৈঘ শহবক ঋাসপাসক ক্ষেত্রমে ৱহ্ত প্রদ্ধখতা ঋছি। জমীন পবিরাবক প্রতিষ্ঠাসঁ জ্ড়ন ঋছি। জমীনপব প্বরুষক রচস্র্ কম হোগ, ভাগ্যক সংগে ওহিনো একব হিস্সেদাব হো, ঔ ৱাত নোককেঁ পচি নগ বহন ঋছি।
জহিনা প্রেমী নোকনিক খিনাফ খাস পংচাযত কাজ কবৈত ঋছি রএহ হান পৈতৃক সম্পৈতমে ঋপন হিস্সাক মাঁগ কেনাপব ৱৈটী সৱহক ভ২ বহন ঋছি। হ্নকব গপ ছোড়ূ, মায, ৱাপ সেহো ওকব সংগ নহি দগ ছৈথ। এহন কেতেকো দৃষ্টান্ত ঋাএন ঋছি জে জমীনমে ঋপন হিস্সাক মাঁগ কবিতে ৱৈটীক গামমে প্ররেশো কঠিন ভ২ জাগত ঋছি, ভায সভ গপ ছোড়ি দগ ছৈ ঋা মায–ৱাপক ঝঁহ নষ্টৈক জাগত ঋছি, জে ওকব ৱৈটী জমীনমে ঋপন হক মাগি ক২ ওকব সৱহক নাক কট্টা বহন ঋছি।
ৱৈটী ঋপন হক নহি মাঁগি সকয তগনে কেতেকো পিতা ঋপন জীৱৈত ঋপন সম্পৈত পোতা কিংবা প্বত্রকেঁ হস্তান্তবিত ক২ দগ ছৈথ। তেতবেঁ নহি, ভায সভ দরাৱ ৱনা ক২ ৱৈটীসঁ ৱহিনসঁ ওগ সম্পৈতসঁ ঋপন ঋধিকাব ছোড়ৱাক হেত্ত বাজীনামা নিখা নগ ছৈথ। সাবাংশি জে কানূনসঁ প্রাপ্ত ঋধিকাবকেঁ সমান দেৱএ–মে প্ববজোব রিবোধ ক২ বহন ঋছি। হ্নকা নোকনিক ধাবণা ঋছি জে ৱৈটীক দেন গেন দহেজ উঁত্তবাধিকাবমে প্রাপ্ত হোমএ–ৱনা সম্পৈতক এরজমে পর্যাপ্ত ক্ষতিপূর্তি ঋছি। এক সর্বেক ঋন্বসাব মাত্র ১৩% ৱৈটী

अपन पैत्रिक सम्पैतमे अधिकार नइ परैं छैथ ।
सम्पूर्ण देशमे लागू २००३ क कानूनसँ पूर्व पाँच राज्य (आँन्ध प्रदेश, कर्णाटक, महाराष्ट्र, तामिलनाडू आ केरल)मे स्त्रीकेँ पैत्रिक सम्पैतमे पहिनेसँ अधिकार प्राप्त अछि ।
परिणामत: बिहार एवम् मध्य प्रदेशक तुलनामे आन्ध्र प्रदेशमे चारिगुणा अधिक महिलाकेँ उत्तराधिकारमे जमीन सम्पैत प्राप्त भेल । आन-आन राज्य सर्वेक तँ ई हाल अछि जे ६९% महिलाकेँ एहेन कोनो महिलाक जानकारी नहि छै जे ऐ कानूनसँ लाभान्वित होइत पैतृक सम्पैतमे हकदार भेल हो । जेकरा केकरो ऐ कानूनक जानकारी छैहो, सेहो जमीन-जायदादमे अपन हक नहि मंगै छैथ ।
भारत वर्षमे दुर्गाकिरूपमे स्त्री शक्तिकेँ सम्मानित कएल गेल अछि । जगत जननीक रूपमे हुनकर आराधना कएल जाइत अछि । सत्य ई अछि जे प्रत्येक स्त्री कान्हि जा कइ माय बनैत अछि ओहि रूपमे ओ ओहि परिवारक सृजन करैत अछि, पालन करैत अछि, पुन प्रतिपल रक्षा करैत अछि ।
हमर संस्कृति इतिहासक कोन कोनामे जा कइ पुरुष वर्चस्वक प्रधानताक स्वीकार करैत स्त्रीगणकेँ दूसरदर्जा स्वीकार केलक, ई कएटा दुखद एवम् विचारणीय प्रसंग अछि । सदा देरियेसँ सही, समाज जागि जाएत से उमेद अछि आ कानून द्वारा देल पैतृक सम्पैतमे उत्तराधिकारक सहर्ष पालन भइ सकत । यत्र नारी पूज्यन्ते,रमन्ते तत्र देवता । उक्ति तखने सार्थक भइ सकत ।
६/४/२०१७

रविष्ठ नागरिक

सन् २००७ मे भारतवर्षमे माता–पिता एवं रविष्ठ नागरिकक भरण–पोषण एवं कल्याण कानून लागू भेल। ऐ कानूनमे मूलत: निम्नलिखित चारिटा बिन्दुपर धियान राखल गेल अछि–

१. माता–पिता एवं रविष्ठ नागरिकक आवश्यकताक अनुसार गुजाराक जोगार हेतु उपयुक्त व्यवस्था माने उपयुक्त सरंजाम।

२. रविष्ठ नागरिक हेतु बेहतर चिकित्साक व्यवस्था।

३. वृद्ध लोकनिक जीवन एवं सम्पैत केर रक्षा हेतु संस्थागत व्यवस्था।

४. प्रत्येक जिलामे वृद्धाश्रमक स्थापना।

उपरोक्त कानूनक अनुसार सन्तानक माने वालिग पुत्र, पुत्री, पौत्र, पौत्री अछि। साठि साल वा ओइसँ अधिकक कोनो व्यक्ती रिविष्ठ नागरिककेँ कहल जाएत। नि:सन्तान रविष्ठ नागरिकक सम्पैतिक वारिस वा ओकर सम्पैतपर कब्जा रखनिहार वालिग व्यक्ती ओकर सम्बन्धी मानल जेता। गुजारामे भोजन, वस्त्र,आवास एवं चिकित्साक उचित व्यवस्था शामिल अछि।

प्रश्न अछि जे उपरोक्त कानूनक आवश्यकता किए भेल ? अपन माटि–पानिक संस्कारमे वृद्धजनकेँ सदैर आदर–भावसँ देखल जाइत छल। परिवारकेँ हुनकर ज्ञान एवं अनुभवक लाभ तँ भेटैते छल, संगहि सेवा सामान्य रूपसँ होइत रहैत छल। कालक्रमे संयुक्त

পবিরাব ৎ্টৈত গেন। নোক গাম-ঘব ছোড়ি কঽ নৌকবী-চাকবীক জোগাবমে মহানাগব চন গেন। গামমে বৃদ্ধ খসগব ভঽ গেনা।
শহবী বৃদ্ধক হানত তঁ খাবো খবাপ হোগত জা বহন খছি, কাবণ ওগঠাম নোক খনগ-থনগ বহৈত খছি। খড় াস-পড় াসসঁ কোনো মতনবঁ নহি বহৈত ছগ।
উপবোক্ত পবিস্থিতিমে বৃ্ঠ সবঁহক হানত খবাপ হোগত গেন। জীরনক খন্তিম রর্ষ সংঘর্ষময এরং দ্খদ ভেন জা বহন খছি। পবিরাবিক ভারাত্মক নগাউ কম ভেন জা বহন খছি। কেতেকো বৃদ্ধ নোকনিকেঁ খামদনীক শ্রোত নহি ছৈন খা পবিরাব উচিত রেঁরস্থা নহি কবৈত খছি। জিনকা খধিক ধিযা-প্বতা খছি ও সভ এক-দোসবপব ফেকা-ফেকী কবৈত বহি ছৈথ।
উপবোক্ত পবিস্থিতি নিপটৈক হেত্ত এরং বৃদ্ধজনক কন্যাণক হেত্ত ওা কানূন রঁনন। ঐসঁ পূর্র সী.খাব.পী.সী.ক খধীন বাহত হেত্ত মোকদমা চনি সকৈত ছন,ঋদা ও বঁহ্ত জটিন প্রক্রিযা খছি। নিপটৌনমে রঁহ্ত সময নাগি জাগত খছি।
২০১৭ গস্রীসঁ নাগূ উপবোক্ত কানূন রঁহ্ত খসবদাব খছি। ঐমে তীনসঁ চাবি মহিনামে ন্যায ভঽ জাগত খছি। কোনো পক্ষ রকীন নহি বাখি সকৈত খছি। হবেক জিনামে ঐ হেত্ত ন্যাযাধিকবণ খছি। ন্যাযাধিকবণ মামনাক সাব-সংক্ষেপমে স্বনরাগ কঽ কঽ ১০ হজাব ৰুপৈখা মাসিক তকক বাহত দিযা সকৈত খছি। ঐ কানূনমে সভসঁ রিশেষ রাঁত ওা খছি জে জঁ মাতা-পিতা কিংরারবিষ্ঠ নাগবিকক সম্পৈত হ্নক সন্তান কিংরা সম্রঁন্ধী নগ ছৈথ খা হ্নকব পানন-পোষণমে কোতাহী কবৈ ছথিন তঁ সম্রঁন্ধিত মাতা-পিতা

রা রবিষ্ঠ নাগবিক ন্যাযাধিকবণমে দখিস্ত দঽ সকৈ ছৈথ আ ন্যাযাধিকবণ কে ওহন সম্পৈত হস্তাংতবণকেঁ নিবস্ত কবি ওগপব মাতা-পিতা রা রবিষ্ঠ নাগবিকক মানিকানা হক আপস দিযা সকৈ ছৈথ। ঐ ন্যাযাধিকবণাক নির্ণযক রিরুদ্ধ কোনো সিরিন কোর্টমে স্বনরাগ নহি ভঽ সকৈত অছি। জরুবত পড়়নাপব অপীন জিনাধিকাবীক সমকক্ষ অধিকাবীক অধ্যক্ষতামে গঠিত অপীনীয ন্যাযাধিকবণ ওগঠাম কএন জা সকৈত অছি।

ঐ কানূনকেঁ নাগূ ভেনা পাঁচ র্বর্খ ভঽ গেন তথাপি গামসঁ শহেব তক রৃদ্ধ-রৃদ্ধা নোকনিক সমস্যাক সমাধান নহি ভঽ সকন। তেকব একটা প্রমুখ কাবণ ঙা থিক জে মাতা-পিতা অপনে সন্তানক রিরুদ্ধ অরাজ নগ উঠরৈ ছৈথ। নোক নাজক কাবণেঁ পবিরাবিক রিষযপব চর্চো নহি কবএ চাহৈ ছৈথ। অপরাদিক মামনামে আসপাসক নোককেঁ পতা নগৈত ছগ। থানা, প্বনিস, কোর্ট, কচহবী কে কবত? জীরনক সংধ্যামে ঐ তবহক ফসাদ কবরৈ সংভর নহি র্বুঝাগত অছি। সমস্যা মাত্র আর্থিক নহি অছি। রযোরৃদ্ধ নোকনিকেঁ শাবিবিক অক্ষমতা এরং নির্ভবতা র্বঠ়িত জাগত ছৈন। জঁ পৈসা রৈংকমে ঐছো তঁ আনত কে? জঁ কিযো আনিযোঁ দেনক তঁ বোজ-বোজ রস্তু-জাত কেনা আএত? আরিযো জাএত তঁ ওকব উঁপযোগ রা মনোনুকূন কঽ সকতা তগ রাঁতকেঁ কে স্বনিশ্চিত কবত? জে রাঁত হৃদয এরং শ্রদ্ধাসঁ ভঽ সকৈত অছি ওকবা কানূন দ্বাবা নাগূ কেনা কএন জাএত? জগ রৃদ্ধ সভকেঁ সন্তান নহি অছি, হুনক সমস্যা আব জটিন বহৈত অছি কাবণ নিকট সম্র্বন্ধী হুনকব সম্পৈতপব ধপাএন বহৈ ছৈথ আ

सम्पैत करॅजा कविते निपत्ता.. !
भारतीय संविधानक चारिम भागक ४१म अनुच्छेदमे वृद्ध लोकनिक हित रक्षा करबाक परामर्श अछि। तदा ई दिशा निर्देशे हेबाक कारणेँ कानूनी अधिकार नहि दैत अछि।
हिन्दू दत्तक ग्रहणसँ भरण-पोषण अधिनियम, १९५६क अधीन पहिल बेर कानूनी तौरपर बेटा एवं बेटीकेँ माता-पिताक पालन-पोषण करबाक जिम्मेदारी देल गेल। अपराधिक प्रक्रिया संहिताक धारा१२५ मे पहिल बेर सन् १९७३ मे व्यवस्था कएल गेल जे आर्थिक रूपसँ सक्षम सन्तानकेँ माता-पिताक भरण-पोषण करबाक कानूनी दायित्व अछि। तदाऐ कानूनकेँ व्यवस्थाक अनुसार ज्यादासँ ज्यादा ५०० रूपैआ प्रतिमास माता-पिताकेँ भेटै सकैत छैल। उपरोक्त रकम वर्तमान समयमे देखैत हास्यास्पद लगैत अछि। ई कानून सभ धर्मक लोकपर लागू होएत अछि।
वृद्ध लोकनिक भरण-पोषण हेतु सभसँ धारदार कानून माता-पिता एवं वरिष्ठ नागरिकक भरण-पोषण एवं कल्याण अधिनियम २००७ अछि। वरिष्ठ नागरिकक जीवन संध्यामे आर्थिक कष्टक निवारण हेतु रिभर्स मोर्गेज स्कीम २००+ आनल गेल अछि। ओअपन अर्जित मकानकेँ बैंकक पास बन्धक राखि कऽ ओग एवजमे आजन्म मासिक आय प्राप्त कऽ सकै छैथ, संगे मासिक आय प्राप्त कऽ सकै छैथ, संगहि ओग मकानमे रहियो सकै छैथ। हुनकर मृत्युक पश्चागत हुनकर उत्तराधिकारी बैंकक ऋण सूद सहित अदा कऽ मकान आपस अपना नामे करा सकै छैथ अन्यथा बैंक ओग मकानकेँ बेचि कर्जक रकम चुकता कऽ सकैत अछि।

এহনো বৃদ্ধ ছৈথ জিনকা নে সন্তান খছি খা নে সম্পৈত। ও কী কবতা ? কানূনসঁ হ্নকা কোনো মদৈত সংভব নহি ? বঁহ্ত বাস বৃদ্ধক সন্তান পবদেশমে নৌকবী খাকি ব্যৱসায কবৈ ছথিন। এহেন বৃ্ঠ় সভ মজবূবীমে শহব খপন সন্তান নগ চলি জাগ ছৈথ মুদা ওগঠাম হ্নকা মন নগ নগৈ ছৈন। গাম-ঘব ছোড়বাক দবেগ হবদম মনমে কচোটৈত বহৈ ছৈন। সাবাংশ জে বৃদ্ধজনক জীরন-যাপন এরং সঙ্কুচিত ব্যৱস্থা একটা গম্ভীব সমস্যা ভঃ গেন খছি চাহে ও গাম হো, শহব হো,ধনীক হো বা গবীব। সভ ঐ সমস্যাক শিকাব ছৈথ। সভকেঁ এক দিন ঐ পবিস্থিতিসঁ গুজববাক ছগ। জে খাগ যুবক খছি, কান্হি ওহো বৃদ্ধ হএত। সমাজিক পবিস্থিতি ক্রমশ: বিগৈড়তে জা বহন খছি। ধিযা-পুতা জে দেখত সএহ নে খাগূ কবত। ওা বাত সভ সোচৈত খছি মুদা কিছু মজবূবীমে খা কিছু নাপবরাহীমে ঘবক বৃ্ঠকেঁ কাহি কাটৈক ফেন্ত রিরশ ছোড়ি দগ ছৈথ।

বৃ্ঠ় চাহে রযোবৃদ্ধ নোকনিসঁ জুড়ন এক-সঁ-এক ঘটৈনা নিত্যপ্রতি সমাচাব পত্র, বেডিযো, দূবদর্শনপব খবৈত বহৈত খছি। একটা এহনে ঘটৈনা কিছু দিন পূর্ব দিল্লীমে ঘটৈন।

এক বৃদ্ধ মহিনাক পতিক মৃত্যু ভঃ গেন ছেনৈন। দিল্লীমে হ্নকা খানীশান ভরন ছেনৈন। পুত্র খমেবিকামে কাজ কবৈত বহথিন। বঁহ্ত দিনপব পুত্র দিল্লী এনা খা মাএকেঁ খপনা সংগে চনবাক প্রস্তার কেনখিন।

বেটাক বাতসঁ মাএ বঁহ্ত প্রসন্ন ভেনী। দিল্লীক একাকী জীরনসঁ ও তংগ ভঃ গেন ছেনী। বেটা কহনখিন জে জখন সভ গোবে খমেবিকামে বহব তঁ দিল্লীক ঘবক

की हएत ? से नग तँ एकवा रैंचि नेनागए ठीक बहत ।
माए सहर्ष ओ प्रस्तार मानि नेनैथ । दिन्नीक मकान रैंचि देन गेन । सभटा रूपैआ रैंटाक एकाउंन्टमे जमा भेन । तेकव राँद सभ किये दिन्नी हराओ अड्डा पहुँचना । अमेविकाक यात्राक क्रममे । माएकेँ राँहव रैंसा देनखिन, ओ कहि कऽ जे टिकट कटा कऽ आवि बहन छैथ । माए राँहव प्रतीक्षा कवैत बहनी आ ओ कथीने आपस एता । जखन रँह्त समय गुजैव गेन तँ प्वनिस ओग रुक्सा नग आएन आ ओकव रात रुस्मनक । तखन हठात् प्वनिस कहनकै जे अमेविकाक जहाज उड़ना तँ घण्टे भऽ गेनग । ओकव रँटा माएकेँ छोड़ि कऽ अमेविका चन गेन । रुट़ि या असगव कनैत बहन... ।
ओ रात ओकव मकान कीननिहावकेँ सेहो पता नगनैक । रुट़ि याकेँ अपन घवमे एकटा छोटसन जगह देनकै । रैंटा घ्वि कऽ कहियो हान-चान नेरँए नहि आएन । अपन सन्तान नोककेँ केतेक धोखा दऽ सकैए तेकव ओ उदाहवण अछि ।
दिन्नी विश्वविद्यानयक विधि विभागक प्राफेसव नोतिका सवकावक खिस्सा नोमहर्षक अछि । दिन्नीक K-१/१० मौजखास गनकनेभमे हुनकव घव छन जेकवा हुनकव पविवाविक मित्र हथिया नेने छना । घटनाक्रम तेहेन भेन जे हुनका अपनहि घवसँ राँहव होमए पड़न । तखन हुनकव गष्ट-मित्र सभकेँ ऐ रातक जानकावी भेटैन ।
+७ वर्षीय प्रा. नोतिका सवकावक तवफसँ समाजिक संगठन ववििष्ठ नागविक प्रोगवूननमे केस केनक ।

তমাম পূর্ন্ত–তাহুক পছাগত উঁপবোক্ত ম্রোগব্নন নোতিকা সবকাব দ্বাবা কথিত উঁপহাবমে দেন গেন খন্বৱন্ধক বক্ষক হ্নকব ঘব হ্নকা খাপস দিযৌনক।
নোতিকা সবকাবক সম্পৈত হবপনিহাব এক উঁচ পদস্থ প্বনিস খধিকাবী ছনা জে হ্নকাসঁ দোস্তীক স্রাঁগ কবৈত–কবৈত হ্নকব কীমতী ঘবকেঁ কৰ্জিযা নেনা। জঁ দিন্নীক সংভ্রান্ত সমাজক মদৈত নহি উঁঠাৱৈত তঁ প্রা. নোতিকা সবকাবক খপন সর্বত্র নূটা গেন ছন। সেহো কেহেন ৱৈকতী দ্বাবা জে স্রযং খতি শিক্ষিত উঁচ্চ পদস্থ প্বনিস খধিকাবী ছনা। বক্ষকো পক্ষ ভক্ষক সারিত ভ২ বহন ছন।
হোমপেজ গণ্ডিযা দ্বাবা কএন গেন একটা সর্ৱেক্ষণক হ্মতারিক প্রত্যেক তীনমে সঁ এক বৃদ্ধকেঁ পবিরাবিক নোক দ্বাবা প্রতাবণাক সামনা কবএ পড়ৈত ছৈন। ৩৬ প্রতিশত এহেন মামনাক হেত্ত প্বত্র এবং ২৩ প্রতিশত মামনামে প্বত্রবধ্ জিম্মেদাব হোগ ছৈথ। ঐমে সঁ খাধাসঁ খধিক বৃদ্ধ এহেন ঘটনাক বাঁবেমে মূনত: পবিরাবিক প্রতিষ্ঠাকেঁ ধিযানমে বখৈত কেকবো নহি কহৈত ছৈথ। এহেন ঘটনা মধ্য প্রদেশমে সভসঁ খধিক (৪৭.৯২ প্রতিশত) খা বাজস্থানমে সভসঁ কম (১.৬৭ প্রতিশত) ভেন। খধিকাংশ বৃদ্ধক ধাবণা খছি জে বৃদ্ধ নোকনিক দুৰ্দশা বোকৱাক হেত্ত ধিযা–প্বতাকেঁ সচেষ্টকবৱ জৰুবী খছি। বৃদ্ধ এবং বঁচ্চাকেঁ খাপসী সিনেহ এবং সামংজস বঁঠৈাএৱ জৰুবী খছি। খর্জিত খাত্ম নির্ভবতা সেহো জৰুবী খছি। বৃদ্ধজনকেঁ সংযুক্ত পবিরাবমে বহৱাক ৱৈরস্থাকেঁ উঁত্সাহিত কবৱাক হেত্ত বাষ্ট্রীয নীতি বঁনক চাহী এবং ওহন নোক সভকেঁ টৈক্স এবং সবকাবী নৌকবীমে রিশেষ স্বরিধা দেৱাক চাহী।

एक अन्य प्रतिवेदनक अनुसार सन् २००० सँ २०३० क बीचमे भारतक जनसंख्या ६० प्रतिशत बढ़ि जाएत। ऐ अवधिक बीच वरिष्ठ नागरिकक संख्या ३६ प्रतिशत बढ़ि जाएत जे तकोन आबादीक २० प्रतिशत हएत। ओहो कहल गेल अछि जे विश्वमे २०३० धरि तक महिला वरिष्ठ नागरिकक संख्या पुरुखसँ अधिक भऽ जाएत। समाजमे महिलाक स्थिति ओहिना संघर्षपूर्ण बहैत अछि। ६० वर्खसँ ऊपर पुरुखक तुलनामे महिला अधिक दिन जीवैं छैथ। जगमे अधिकांशि विधवा भऽ गेल बहि छैथ। सर्वेक अनुसार ६० वर्खसँ बेसी आयवर्गमे ७० प्रतिशत विधवा एवं २९ प्रतिशत विधुर छैथ।

समाजक उपेक्षा एवं लिंग आधारित भेदभावक कारण विधवा वृद्धाक जीवन अपेक्षाकृत बेसी कष्टकर भऽ जाइत अछि। शिक्षा एवं जागरूकताक अभावमे ओ सरकारी सहायताक लाभ नीकसँ नहि उठा पबैं छैथ। कएक बेर हुनकर सम्पैतकेँ हड़पैप लेल जाइत अछि एवं नाना प्रकारक प्रताड़णाक शिकार सेहो होमए पड़ैत अछि।

निरंतर बढ़ैत वृद्धक जनसंख्या आ लड़खड़ाइत पारिवारिक संरचना वरिष्ठ नागरिक सबहक समस्याकेँ जटिल केने जा रहल अछि। पूर्वमे किछु कानूनी व्यवस्थाक चर्चा भेल मुदा समस्या अछि जे अपने सन्तानक विरुद्ध न्यायक माँग कऽ आगू बढ़ैबला हजारमे कियो एक बेकती होइ छैथ, शेष लोक यंत्रनापूर्ण जीवन बीतबैत स्वर्ग सीधारि जाइ छैथ। आइसँ करीब २९ वर्ख पूर्व दिल्लीमे स्कूटरक पाछाँ एकटा वृद्धकेँ उघारे देहे आ एकटा हाथ ऊपर उठेने

জাগত দেখনে বহিঐক। প্ৱস্তনিঐ জে ওা এনা কিএ ছৈথ ? তঁ খাসপাসক নোক সভ কহনক জে কিছু সান পর্র হুনকা খপন রেঁটাক সংগে কিছু রিরাদ ভঽ গেন বহৈন খা ও হুনকব খঁগা ফাড়ি দেনখিন। তহিযাসঁ ও রুঁড়হা খঁগা পহিবরঁ ছোড়ি দেনখিন খা রিবোধ-স্রৰূপ একটা হাথ হমেশা খকাস দিস কেনে বহৈ ছৈথ। ..সোচন জা সকৈএ জে ওগ পিতাকেঁ কেতেকখান্তবিক কষ্ঠ ভেনৈন জে এহেন ৰূপ ধঽ নেনক।

সমস্যা তঁ ওা খছি জে ঘব-পবিরাবসঁ খনাদৃত, উঁপেক্ষিত হোগতো বৃহ্ম নোকনি জাথি তঁ কেতএ জাথি ? কোনো দোসব রিকন্প নহি রুঁঝাগত খছি ? নৌকব-চাকবপব নির্ভবতা কেতেকো রেঁব জাননেরোঁ সারিত হোগত খছি। ঘবমে খসগব বহনিহাব রুঁঠক সমস্যা তঁ খাব জটিন ভঽ গেন খছি।

সবকাবী এবং গৈব-সবকাবী সংস্থা দ্বাবা রিবষ্ঠ নাগবিকক হেতু খারাসসহিত বখবখাউ নেন খান রেঁরস্থা সভ সেহো কএন গেন খছি হ্মদা ও খপর্যাপ্ত খছি। দিন্নী, ফবীদারাদ, নোএডামে এহেন কেতেকো খারাস (ওন্ড এজ হোম) খছি। পবন্তু ঐ সভঠাম বহনিহাব বৃহ্ম নোকনিক হানত কোনো নীক নহি কহন জা সকৈত খছি। কনকত্তামে ডীগনীটী ফাউণ্ডেসন, প্রাগ্রাম খাদি নাওঁসঁ কেতেকো এহেন সংস্থা সভ ঐ ক্ষেত্রমে কাজ কঽ বহন খছি। হ্মদা বৃহ্ম নোকনিক সংখ্যা দেখৈত এহেন স্বরিধা নগণ্য খছি। ফেব খধিকাংশি রুঁঠ তঁ গ্রামীণ ক্ষেত্রমে বহি বহন ছৈথ। জৈঠাম পবিরাবক খতিবিক্ত কোনো প্রকাবক সহাযতাক সংভারনা নহি খছি।

সবকাব রবিষ্ঠ নাগবিক নোকনি নেন কএটা স্বরিধা সভ দৈত খছি, জেনা- বেন টিকটমে ছূট, খস্পতানমে

অনেক কাউন্টর, পোস্ট অফিস, বৈংক আদি সন সার্বজনিক জগহপর অতিরিক্ত সুবিধা ক্ষদা রহরহারমে ও সুবিধা সভ পর্যাপ্ত নহি হোএত অছি। অকসব বৃদ্ধ লোকনিকেঁ ঝগড়া করৈপর মজবূর হোমএ পড়ৈ ছৈন। ঐ মামলামে দিল্লীক মেট্রোমে নিশ্চয রহতর রৈরস্থা অছি। বরিষ্ঠ নাগরিককেঁ আসানীসঁ আরক্ষিত জগহপর বৈসএ দেন জাএত অছি।
দিল্লী লোদী গার্ডেনমে ভোরু-পহরমে টহলৈরনা সরহক হুজুম বহৈত অছি। ওএমে কএটা সংগঠিত সমূহ বনি গেল অছি জএমে অধিকাংশি বরিষ্ঠ নাগরিক লোকনি ছৈথ। ও সভ ভোরকেঁ টহলৈ তঁ ছৈথে সংগে আপসমে ভেঁট-ঘাঁট আ গপ-সপ্প সেহো করৈত বহি ছৈথ। শ্রী ভূপেন্দ্রনাথ ঠাকুর (সেরা নিবৃত্ত আএ.এ.এস.) দ্বারা ট্রস্ট সেহো ওএঠাম বহৃত সক্রিয অছি। বৃহস্পতি দিনকেঁ নি:শুল্ক চাহক রৈরস্থা ওতএ বহৈত অছি। টহলনা পশ্চাত সভ ওতএ একট্ঠা হোএ ছৈত, চাহ পীরেঁ ছৈথ আ আপসমে অপন-অপন নীক-রেজাএক চর্চ-বর্চ করৈত, হাঁ-হাঁ-হী-হী করৈত সভ কিযো ঘর ঘুমৈ ছৈথ। ঐ সম্পর্কক প্রভারসঁ কএটা বৃদ্ধকেঁ ঘোর রিপত্তিসঁ উরৈড়ৈত পুনশ্চ নর উৎসাহক সংগ জীরৈত দেখলৌঁ। শ্রী ঠাকুর দ্বারা ট্রস্ট একটা গৈর-সরকারী সংগঠন অছি জে কেতেকো তরহক সেরা কার্য করৈত অছি। কোসীক জখন রাঁঠি আএল ছল তঁ অহু ট্রস্ট দ্বারা ট্রক ভরি সহাযতা-সামগ্রী লহ কহ লোক সভ ওতএ জরুরতমন্দ লোকনিকেঁ বাঁচ রিতরিত কেলৈন। লোদী গার্ডেনমে সেহো সময-সমযপর অনেকো কার্যক্রম ও সভ আযোজিত করৈত বহি ছৈথ।
হৌজ খাস, দিল্লী স্থিত ডিযর পার্কমে সিনিযর

সিটিজন ক◌ॉসিন, দিন্নীক নামক একটা সংস্থা অছি জে রবিষ্ঠ নাগবিকক স্বখ-স্ববিধা আ মনোবংজনক নেন রৈরস্থামে নাগন বহৈত অছি। সময-সমযপব ও সভ নিরেশ ভ্রমণপব সেহো জাগত বহৈ ছৈথ। ভোবমে ৭ রজেসঁ ৮:৩০ রজে ধবি নিত্য 'যোগ র্যাযাম' সহিত অন্যান্য সাংস্কৃতিককার্যক্রমক আযোজন কএন জাগত অছি। পাঁচ সাএসঁ অধিক নাগবিক ঐ সংস্থাক সক্রিয সদস্য ছৈথ।

কিছু দিন পূর্ব কেন্দ্র সবকাব গবীরী রেখাসঁ নিচ্চাঁরনা রবিষ্ঠ নাগবিকক হেতু হ্মথতমে ছড়◌ী, চশ্মা আ কানমে নগরৈরনা উঁপকবণ দেরাঁক ঘোষণা কেনক অছি। জিনাক কনক্টৈবক অধীন গঠিত একটা সমিতি এহেন নাভার্থীক পহচান কবত। উঁপবোক্ত সমিতি কানমে নগরৈরনা মশীন, চশ্মা আ নকনী দাঁত গত্যাদি রবিষ্ঠ নাগবিকক হেতু রনেরাঁক নেন মূনভূত মেডিকন পবীক্ষণ সেহো কবৌত। জনরবী ২০১৭ গস্রীসঁ মার্চ ২০১৭ গস্রীক রীচ হব জিনামে ১০০০ রবিষ্ঠ নাগবিককেঁ ঙা স্ববিধা দেন জাএত।

এরম্ প্রকাবেণ সবকাব ও সমাজ সেরী নোকনি রবিষ্ঠ নাগবিকক কন্যাণ হেতু রহুরিধ প্রযাস কঽ বহন ছৈথ। হ্মদা ঙা সমস্ত প্রযাস মিনিযো কঽ পবিরাবক দাযিত্রক স্থান নহি নঽ সকৈত অছি। অস্তু জরুবী অছি জে আধুনিকতা এরম্ রৈশ্রীকবণক প্ররাহমে হমবা নোকনি অপন সংস্কাবকেঁ নহি রিসবী। মাতা-পিতা, এরম্ অন্য রবিষ্ঠ নাগবিকক প্রতি অপন দাযিত্র নিরাহি আনন্দপূর্বক কবী জগসঁ ও গর্বসঁ জীরৈথ আ শান্তিসঁ অপন জীরনক যাত্রা পূর্ণ কবৈথ,স্রগারোহণ কবৈথ।

সমাজমে এহেন নোককেঁ উঁত্সাহিত কবক চাহী জগসঁ

अधिकांश लोक अपन माता-पिताक सेवा कानूनक भयसँ नहि अपितु कर्तव्यक भावनासँ करैत छैथ। ऐ उद्देश्यसँ पटना स्थित आचार्य किशोर कुणालजी द्वारा स्थापित महावीर मन्दिर ट्रस्ट द्वारा श्रवण कुमार पुरस्कार पुत्र द्वारा माता-पिता आ पुतोहु द्वारा सासुरक सेवा केनिहारकेँ देल जाइत अछि। समाजमे विशिष्ठ नागरिकक जीवन पुत्र स्वगम करवाक़मे ऐ तरहक प्रयास निश्चय प्रेरणादायी भऽ सकैत अछि।

अस्तु समाजमे वृद्ध लोकनिक आदर, सम्मान ओ सेवा वॅंतय से संस्कार बॅंचपेसँ धिया-पुताकेँ देल जाए, ऐमे सबहक कल्याण अछि।

अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धापसेविन:

चत्वारि तस्य वर्धन्ते आयुर्विधा यशोबलम्।

<u>সংগম তীবে</u>

পনৌক সংগ ডেঠ় সানক রঁচ্চা খা কিছু মোটা–চোটা সহিত গনাহাবাঁদ স্টেশনপব পহুঁচনৌং। হমব খন্বজ দড়া ভংগাসঁ হমবা মদৈত কবএ খাএন বহৈথ। দিন্নীসঁ স্থানান্তবণক বাঁদ নর নির্মিত কার্যানয কর্মচাবী চযন খাযোগমে যোগদান কববাঁক হেতু হম গনাহাবাঁদ সপবিবাব রিনা কোনো ডেবা তকনে খাএন বনী। খাব সোচৈত ছী তঁ খপনো হঁসী নগৈত খছি, খাশ্চর্যো হোগত জে কেনা নান্হিটা রঁচ্চা ও পনৌকেঁ গনাহাবাঁদ টৈশনপব ছোড়া খন্বজ–সংগে ডেবা তাকএ রিদা ভেনৌং.. !
পহিন রেব খনী ক্রমমে ডা. জযকান্ত মিশ্রজীসঁ হ্নকব খাবাস 'তিবহুক্তি' পব ভেঁট ভেন। হ্নকাসঁ ভেঁট ভেনাপব নাগন জেনা কেতেকো সানসঁ পবিচিত হোথি। সভ কাজ ছোড়া কহ হমবাসঁ গপ কবৈত বহনা। পবিবাবক খন্য সদস্য সভ স্বাগতমে নাগন বহনা। এক খপবিচিত মৈথিনক এতেক স্বাগত কবত ?
জযকান্ত বাঁবূক মাস্তুদর্শনিক খন্বসাব প্রযাস কএ হমবা নোকনিকেঁ ওহী দিন সাঁঝ ধবি ডেবা ভেটৈন। ডেবা দড়া যার্গজমে ছন। ওগঠামসঁ টৈশন খাপস জা পবিবাবকেঁ খন্য সদস্য, সামান সহিত ডেবামে প্ররেশ কেনৌং। দিন ভবিক সংঘর্ষসঁ হম সভ থাকি কহ চূব ভহ গেন বনী খা জেনা–তেনা ভোজন কএ শান্তি পূর্বক সূতি বহনৌং। প্রাত:কান স্টেননী বোড স্থিত

কর্মচারী চযন আযোগক কার্যালয পহুँচলौं। ও কার্যালয স্থাপিত ভऽ রহल छल, अस्तु कार्यालय चलेबाक हेतु मूल रसत्त जेना फर्सी, टेबुल तक नहि छल। एकटा अधिकारी छला जे ओग कार्यालयक एक भागमे सपरिवार रहैत छला। क्रमशः किछु कर्मचारी सभ एला। टेबुल, फर्सीक व्यवस्था भेल। किछु स्थानीय नैमित्तिक कर्मचारी राखल गेल। आ कार्यालय चलि पड़ल। किछुए दिनमे लर भर्तीक विज्ञापनक आधापर आयोजित लिखित परीक्षाक हेतु आवेदन पत्रसभ आबए लागल। किछुए दिनमे एकटा कोठरी आवेदनक लिफाफासँ भरि गेल। किछु दिनक बाद कर्मचारी चयन आयोगक क्षेत्रीय निदेशक बनि कऽ श्री एन.के.जोशी–आइ.ए.एस.–एला। कारी–कारी करगर मोछ, गोरनार छुट्ट आ बेसी कान ग्वमस्वम बहएबला जोशीजीक एलाक बाद कार्यालयक प्रगति तेजीसँ होमए लागल। जोशीजीक पत्नी गजाबादमे छेलखिन, तँए ओ ओहीठाम अपन पदस्थापना करौलैथ। कार्यालयमे कर्मचारी कम छल आ काज एकाएक बढ़ि गेल छल जइ कारणसँ लोक सभ तनावमे रहैत छल। चूकी परीक्षाक तिथि पहिने घोषित भऽ जाइत अछि, तँए सभ काज समयबद्ध ढंगसँ करबाक छल। तहिया कम्प्यूटरक आगमन नहि भेल छल। सभ काज हाथेसँ होइत रहइ। मानल जाइ छेलै जे जोशीजी स्वयं नित्य सैकड़ाक तादादमे प्रवेश पत्र लिखैत छला आ अनकर कथे कोन। परीक्षाक व्यवस्था करब कोनो जरौब भोज करबसँ बेसी कठिन काज छल।
एतेक अस्त व्यस्तताक बाबजूद ओ कार्यालय आगू चलि पड़ल मुदा जोशीजी निरन्तर उदास रहैत छला। कारण पारिवारिक छल। पत्नीक नगमे रहैत तँ ओ

গনাহারাঁদ খএনা খা থোড়ে কে দিনক রাঁদ ও গনাহারাঁদ ছোড়ি রিদেশ চনি গেনখিন। স্পষ্টত: সভ কিছ ঠীক-ঠাক নহি ছন। রেঁকতীগত জীরনক ঐ খন্তর্দ্বন্দসঁ গ্রজরৈত হ্নকব মোন খাসানীসঁ পঠেন জা সকৈত ছন। একব দুষ্প্রভর হ্নকব কার্যনিযক কাজোপব পড়ৈত ছন।

জোশীজীক প্রেম রিরাহ ভেন ছন। হ্নকব পনী গনাহারাঁদ রিশ্বরিদ্যানযমে গতিহাস রিষযক র্যাখ্যাতা ছেনখিন। উঁম্রমে হ্নকাসঁখাঠ সান পৈঘ। ক্ষদা প্রেম তঁ খান্হব হোগত খছি। রিরাহ ভঽ গেন। দূটা রাঁচ্চো ভেন। ক্ষদা খটপট সেহো শ্বরু ভঽ গেন জে চনিতে বহন খা খন্ততোগত্রা হ্নকা নোকনিক রিরাহ রিচ্ছেদ ভঽ গেন। জোশীজী দিন্নী খাপস চন গেনা খা কার্মিক রিভাগক সচির ভেনা। কেন্দ্রীয প্রশাসনিক খধিকবণ (CAT)ক উঁপাধ্যক্ষ ভেনা। খারঁ ও ঐ দুনিযাঁমে নগ ছৈথ।

প্রেমক খারেশক খংজাম কেতেকো রেঁব রাঁহ্ত ক্ষটিন হোগত খছি। উঁহ্নানকমে বহএরঁনা জোড়ী কএক রেঁব এক-দোসবক হত্যা কঽ দৈত খছি। নিত্যপ্রতি এহেন ঘটনা হোগত বঁহত খছি, তথাপি নোক প্রেম কবৈত খছি। জঁ প্রেম ত্যাগসঁ খভিভূত নহি ভেন, তঁ ও খস্কিব হেরেঁ কবত। কে হাবত, কে জীতত তেকব কোনো ঠেকান নহি, ক্ষদা সর্জনাত্মকতা তঁ খন্ত ভাগএ জাগত...।

জোশীজীক প্রকবণকেঁ স্মবণসঁ দূদযমে কএক রেঁব খখনো কচোট ভঽ জাগত খছি। দুনূ গোটে খতিশিক্ষিত ও সংভ্রান্ত পবিরাবক ছনা। স্রযং রাঁহ্ত যোগ্য বঁহথ ক্ষদা জীরনক র্যতিক্রমকেঁ নহি নহি সম্হাবি সকন।

ভারী প্ররন।
কার্যালয়মে একাএক তেতেক কাজ আবি গেল আ কাজ কেনিহাব লোক তেতেক কম ছল জে বঁহ্ত অস্তব্যস্ততা ভঽ গেল। ববিযো দিন ছুট্টী নহি হোগত ছল। কখনো কাল তঁ দিন্নী ঘ্রবি জেবাঁক গচ্ছা হোগত ছল। দড়ি যার্গজসঁ স্টেননী বোড স্থিত কার্যালয় আএব-জাএব কঠিন কাজ ছল।
এক্কাপব চঢ়ি কঽ বেঁসী কাল যাত্রা হোগত ছল, তথাপি সময তঁ লগিতে ছল। তঁএ কার্যালয়ক আসপাস ডেবা তাকএ লগলৌঁ। আখিব কিছু দিনমে ১৭,নযামমফোড়র্গজ হমব ডেবা ভেল। মমফোড়র্গজ গলাহাবাঁদক সংভ্রান্ত আবাসীয মোহন্নামে সঁ মানল জাগত অছি। মকাল মানকিল বৃদ্ধা, স্বতংত্রতা সৈনানী ছেলী,জিনকা সভ গুরুজী কহৈন, কাবণ ও শিক্ষক ছেলী। সেরা নিবৃত ভঽ গেল বহৈথ। মাসমে এক দিন পেঁশিন লেবঁএ লেল জখন ও জাথি তঁ লগৈক জে ও দিব্য বেঁকতী ঠাঢ় অছি। আন দিন বিক্ষিপ্ত জকাঁ একটা কোঠবীমে সিমটৈল। ভূতলপব দোসব কিবাযাদাব ছল। ছতপব আনী জগহমে গোগঠা ভবন ছল। ক্ষলমিলা কঽ ওা আবাস স্বখদ ছল। আসপাসমে নীক লোক সভ ছল।
গলাহাবাঁদ বিশ্ববিদ্যালয়ক ভূতপূর্ব ক্ষলপতি স্ব. এ.বী. লাল, অর্থশাস্ত্র বিভাগক বিভাগাধ্যক্ষ ডাॅ. মহেশ প্রসাদ, প্রসিদ্ধ মহিলা বোগ বিশেষজ্ঞ ডাॅ. বমা মিশ্র গত্যাদি সভ আসে পাসমে বহৈত বহৈথ। নিগম চৌবাহা লগেমে ছল। মিঠাগ কেব দোকাল ঘবেলূ সমাল গত্যাদি সভ কিছুক দোকাল সেহো আসেপাসমে।
কার্যালয়সঁ মমফোড়র্গজ স্থিত হমব ডেবা পৈদল ৩-

७ मिनटैक बस्ता छल। अस्तु आरागमनक समय ओ खर्चा दुनू बाँचए लागल। क्रमशः आसपासक लोक सभसँ परिचय होमए लागल आ जीवन यात्रा अपेक्षाकृत सरलतासँ आगू बढ़ए लागल।
छुट्टी दिनमे आसपास एमहर-ओमहर आएब-जाएब प्रारम्भ भेल। मोतीलाल नेहरू विजनल गलजीनियरिंग कौलेजमे हमर पितियौत भातिज पढ़ैत छला। कहियो काल हुनकासँ भेँट-घाँट करए छात्रावास चलि जाइ। ओतए लोकापर अफसोस हुअ लागए जे नीक नम्बर अनितौं हम ऐ इन्जीनियरिंग कौलेजमे अपन नाओं लिखबा सकलौं।
गामक एकटा फौजी कहियो काल अबैत रहै छला। सासुरक किछु सम्बन्धी सेहो भेटै गेला। हमर स्कूलिया संगी इन्जीनियरिंग पास कऽ इलाहाबादेमे नोकरी पकैड़ लेने रहथि। एवम् प्रकारेण पूर्व परिचित लोक सभसँ सम्पर्क भऽ गेलाक बाद कार्यालयसँ हटि कऽ समाज भऽ गेल जे क्रमशः बढ़ैत गेल, तइसँ इलाहाबादमे बहुत मनलग्गू भऽ गेल। कहि नहि हम दिल्ली छोड़ैत इलाहाबाद किएक एलौं?
प्रायः मोनमे रहए जे गाम लग रहत। खर्चा कम होएत वा इलाहाबाद धार्मिक स्थान अछि, तँए आध्यात्मिकताक विकासमे सहायक रहत। ओना इलाहाबाद आबि कऽ कोनो सुविधाजनक स्थिति नहि भेल। कार्यालयमे काज बढ़ैत छल। बरियो दिन व्यस्तता रहैत छल, कारण अधिकांश परीक्षा बरिए दिन होइत छैक। आध्यात्मिक दृष्टिसँ किछु विशेषता तँ ऐ शहरकेँ अछिए। प्रतिवर्ष माघमे संगममे जबरदस्त मेला लगैत अछि। कहाँ-कहाँसँ सन्त-

महात्मा, गृहस्थ सन्यासी लोकक संख्यामे ओतए आबि कऽ वास करैत छैथ। भजन-कीर्तन करैत छैथ। गाम-घरक चिन्तासँ रहित भऽ लोक एकटा अद्भुत आनन्दक अनुभव करैत अछि। माघ मेलाक अवधिमे कहियो-कहियो विशेष स्नान होइत अछि। ओइ दिन तँ लगैत अछि जेना समुद्र संगम दिस अगमसर भऽ बहल अछि।

माघ मेलामे बंग-बंगक सन्त-महात्माक समागम होइत छल। ओइमे देवराहा बाबाक नाओंकेँ के नै जनैत अछि। हुनकर उम्रक बारेमे कहल जाइत अछि जे ओ केतेक दिन जीला तेकर केकरो सही अनुमान नहि अछि। डॉ. राजेन्द्र प्रसाद २-३ सालक रहैथ तँ हुनकर पिता बाबा लग लऽ गेल रहथिन आ बाबा हुनका देखते कहि उठला जे ई तँ राजा हएत। सन् १९५४ ईस्वीमे भारतक राष्ट्रपति भेलाक बाद ओ बाबाक दर्शन केने रहैथ। ओही समयक समस्त प्रख्यात नेता सभ बाबाक दर्शन हेतु अबैत रहै छला। ओ घन्टो पानिमे डुबकी लगौने रहैत छला। हुनका योग सिद्ध रहैन आ सामने ठाढ़ रहैतीक मोनक बात बुझि जाइ छला। कहल जाइत अछि जे बाबा पानिपर चलि सकैत छला, योग क्रिया द्वारा एक स्थानसँ दोसर स्थान जा सकै छला। मंचपर बैस कऽ बाबा भक्त सभकेँ प्रसाद फेकैत रहै छला। केकरो-केकरो माथपर पैर बखि कऽ आशीर्वाद दैत छला। एहेन रहैती बहुत सौभाग्यशाली मानल जाइ छला।

देवराहा बाबाक सम्बन्धमे हमर एकटा निर्देशक महोदय सद्य: घटनाक वर्णन करैत कहला जे एकरैव हरिद्वारमे बाबा आएल रहैथ। ओ ओइठाम मेला अधिकारी छला।

একটা হাথী বঁতাহ ভ২ গেন ছন। নোক সভ কোনো তবহেঁ ওগ হাথীকেঁ নির্যংত্রিত নহি ক২ পারি বহন ছনা। বাঁবাঁক কান তক ঙা সমাচাব গেন। ও হাথীক হেত্তু একটা কেবা দেনখিন ক্ষদা কেকবো ওগ পাগন হাথীক নগ জেবাঁক সাহস নহি হোগ। বাঁবাঁক একটা ভক্ত সিপাহী ও কেবা ন২ হাথী দিস বঁঠ়ন। হাথী ওকবা দেখতে হাথসঁ বাঁবাঁক দেন কেবা ন২ ক২ খা নেনক আ একদম শান্ত ভ২ গেন। এরম্ প্রকাবেণ বংগ-বংগক প্রসংগ বাঁবাঁক বাঁবেমে স্বনবাঁমে খবৈঁত ছন। জাবেঁ গনাহাবাঁদমে বহী,তাবেঁ প্রতি বঁর্খ বাঁবাঁক দর্শন মাঘ মেনামে হোগত বহন। ঐ নেন মমফোড়গংজসঁ মাঘ মেনা ক্ষেত্র কএক বেঁব পএবে জাগত বহী, কএক বেঁব বস্তামে এক্কা কএ নী। এক বেঁব সোচৈত বহী জে জা তঁ বহন ছী, ক্ষদা এতেক দূবসঁ ফেব পএবে কেনা আএবঁ। ততবেঁমে দেখৈ ছী জে হমব পবিচিত একটা বেঁকতী হমবা দিস বঁঠ়া বহন ছৈথ আ আগ্রহ কবএ নগনা জে আপস হ্নকে সংগে সাগকিনপব চনবঁ।
১৯ জূন সন্ ১৯৯০ ক যোগিনী একাদশীক দিন বাঁবাঁ ব্রঁম্হনীন ভ২ গেনা। এরম্ প্রকাবেণ ভাবতক এক মহান সন্তসঁ প্রত্যক্ষ দর্শন সম্ভব নহি বহন, ক্ষদা হ্নকব স্মৃতি হমব গনাহাবাঁদ প্রবাসসঁ সভ দিনক নেন জুড়়া গেনা। বাঁবাঁকেঁ খেচড়ী রিদ্যা সিদ্ধ ছন জগ কাবণ হ্নকা ভূখ ও আহাপব নির্যংত্রণ ছেনৈন।
গনাহাবাঁদমে বহৈত প্রভুদত্ত ব্রঁম্হচাবীসঁ ভেঁট-ঘাঁটক সৌভাগ্য সেহো ভেটৈন। ও সন্ত তঁ ছনাহে, ধার্মিক, আধ্যাত্মিক রিষযক সৈকড়া প্বস্তকক নেখক সেহো ছনা। হ্নকব নিখন ভগরতী কথাক দূনূ খণ্ড দেরবাহো বাঁবাঁক মংচ নগ প্রসাদ স্ররূপ নোক কীনৈত ছন। বাঁবাঁ

ওগমে হাথ নগা কহ সম্বঁন্ধিত রেঁকতীকেঁ দৈত কহথিন–
“জা কনিযাণ হোগ। একবা পঠ়। ”
প্রভুদত্ত ব্রঁহ্মচাবীজীক খাশ্রম নৌসীমে ছন। ওগ খাশ্রম দ্বাবা সংস্কৃত মহারিদ্যানয চনৈত ছন, জগঠাম গবীরঁ রিদ্যার্থী সভকেঁ নি:শুন্ক শিক্ষা দেন জাগত ছন। একরেঁব হম খপন খন্বজক সংগে ওতএ গেন বহী। প্রভুদত্ত ব্রঁহ্মচাবীজী হ্নকা রাঁবেমে জিজ্ঞাসা কেনৈন খা হ্নকা খাগ্রহ কেনখিন জে হ্নকব সংস্কৃত মহারিদ্যানযসঁ শাস্ত্রীক পঠ় াগ কবৈথ, হ্মদা ও তগনে তৈযাব নহি ভেনা।
হৃষ্ণাষ্টমীক খরসবপব হম সভ সপবিরাব প্রভুদত্ত ব্রঁহ্মচাবীজীক খাশ্রম গেন বহী। খাশ্রমমে হৃষ্ণাষ্টমীক পর্ব মনৌন জা বহন ছন। কবীরঁ ৪ রঁজে ও রাঁহব এনা খা হমবা সভকেঁ হ্নকাসঁ ভেঁষ্ট ভেন। ব্রঁহ্মচাবীজী খাগ্রহ কেনৈন জে হম সভ হৃষ্ণজন্ম দেখরাঁক নেন খাশ্রমেমে ৰুকি জাগ, হ্মদা কিছু কান ধবি ঠহব হম সভ খাপস ডেবা খারি গেনৌঁ। একব খনারাঁ যদা–কদা হম হ্নকব খাশ্রমপব জাগত বহি ছেনৌঁ। ওগ খাশ্রমক খধ্যাত্মিক রাতারবণক খানন্দ নৈত বহি ছেনৌঁ।
সংগমমে স্নান, মাঘ মেনাক মাস ভবিক খাযোজন, খা সংত মহাত্মাক দর্শন গনাহারাঁদ বহৈত স্রত: উঁপনব্ধ ছন জেকব নাভ হমবা যথা–সম্ভর হোগত বহন। ড়াঁ. জযকান্ত মিশ্রসঁ ভেঁষ্ট গনাহারাঁদ খরিতে ভেন। গ্র ভেঁষ্ট–ঘাঁষ্ট খনরবত রঁনন বহন। মৈথিন মাত্রসঁ হ্নকব সিনেহক গ্র প্রমাণ ছন। কএক রেঁব হ্নকা ওগঠাম মৈথিনী ভাষাক মূর্ধন্য রিদ্বান নোকনিসঁ ভেঁষ্ট–

घाँटै सेहो भऽ जागत छल। क्रमश: हुनकर समस्त परिवारसँ तँ तेतेक सम्पर्क भऽ गेल जे लगैत छल जेना हुनकर कोनो निकटै सम्बन्धी होथ, ओ सभ विशेषता हुनकर छेलैन। ऐमे हमर योगदान की कहल जा सकैत अछि ? मधुर वाणी, उदार हृदय ओ अपनत्वसँ सबारोव वेरहाव केकरो आकर्षित कए सकैत छल। प्राय: सभ सप्ताह खास कऽ छुट्टी दिन हुनका ओहठाम जागत रहै छेलौं। ओहो कएक बेर हमरा डेरापर सपरिवार अबैत रहै छला।
हुनकर पिता म. म. डॉ. उमेश मिश्रजीक बरखीक भोजमे हम अबस्स आमंत्रित रहै छेलौं। भोजो अद्भुत होइत छल। बहुत नेम-टेमसँ हुनकर पत्नी भोजक आयोजन करै छेली।
अस्तु, हमर इलाहाबादक स्मृतिक डॉ. मिश्रजी एकटा अमिट अंग भऽ गेला तँ कोनो आश्चर्य नहि। इलाहाबादक चर्च होइक आ डॉ. मिश्रजीक ज्येष्ठ पुत्र डॉ. रूद्रकान्त मिश्रजीक चर्च नहि करी तँ ओ हुनका संगे बड़का अन्याय हएत। रूद्रकान्तजी सोभावसँ एकदम शान्त छला। संस्कारसँ तेजस्वी, कर्मठि, मेहनती आ भावुक व्यक्तित्व। पितासँ सपरिवार अलग रहै छला। पहिल पत्नीक असमयमे निधन भऽ गेल रहैन। ओइ पक्षमे एकटा कन्या रहए। दोसर विवाहसँ सेहो सन्तान रहैन। यमुनाबाँधमे गंगा स्नान करैत, गंगामे गायत्री जप करैत हुनका कएक दिन देखिऐन। संस्कृतक विद्वान छला। इलाहाबाद विश्वविद्यालयमे संस्कृतक व्याख्याता छला। परिवारिक कारणसँ कर्जमे डूमल रहै छला। कहैथ जे हुनकर दरमाहाक अधिकांश भाग सूद-तरे

चल जागल अछि। अतिविक्त काज कऽ कऽ कमाग कवक हेतु निवनतव चेष्टाशील बल छला। अपन कार्यालयमे पवीक्षाक उत्तव प्वस्तक जाँचमे कएक रबेव हुनका रजरिग्रैल। अद्भुत पविश्रम आ एकाग्रतासँ ओ काज कवै छला। हुनकव काजमे एकटा गलती नहि पारि सकैत छी। हमवासँ रहुत पटै छेलैन आ कएटा नितान्त व्यक्तिगत गपसभ हमवासँ कवैथ जे लिखब उचित नहि। एकरबेव हम सपनी हुनकव डेवापव गेल वही। रहुत स्वागत भेल। हनुआ से स्वादिष्ट छल जे आग धवि जीहमे पानि आवि जागत अछि। रहुत बास सभ गप-सप्प भेल। रचचा सभ संस्कावी। किछु दिनक राद ओग हनुआक प्रशंसा डॉ. जयकान्त मिश्रजी ओगठाम कएल। त्तवन्त ओतहुँ हनुआ रनल। कहक माने जे ऐठामक हनुआ सेहो कम नहि...। ऋदा हनुआ ऋद्रकान्तजीक रैसी स्वादिष्ट छल।

ऋद्रकान्तजी दिल्ली आएल वहैथ। हुनकव पहिल पलीसँ कन्याक रिराहक आमंत्रण देराक हेतु। हम ओग कार्यक्रममे गेल वही। दिल्लिमेमे रिराह-कार्यक्रम भेल वहग। हुनकव समस्त पविरावसँ भेँट भेल। ऋद्रकान्तजीसँ रहुत दिन राद फोनपव गप भेल। डॉ. जयकान्त मिश्रजीकेँ साहित्य आकदमीसँ २००० गस्रीमे भाषा सम्मान भेटैल वहैल। तग क्रममे ओ सभ दिल्ली आएल वहैथ। हम भेँट कवए गेलौं ऋदा कनीक देवी भऽ गेल छल आ पता लागल जे किछुए काल पहूँ ओ सभ गलामाराॅदक हेतु प्रस्थान कऽ चूकल छैथ। किछु दिनक राद स्वलैमे आएल जे ऋद्रकान्तजी नहि वहला।

आॅफिस तँ आॅफिस होगत अछि। चाहे ओ प्रयागमे

मोगक रा दिन्नीमे। गनामार्बाद अरैसँ पर्ब् सोचने बली जे ओ धार्मिक स्थान अछि आ ओगठामक नोक सभ रॅह्त संस्कारी हेतो। किछु एहेन नोक भेटैरो कनाह। गनामार्बादक धार्मिक प्रसांगिकता अखनो अछिए। तँए किछु हृदतक हमर ओ सही छन। ऋदा कार्यानियक अन्दर जे रातारवण छन, (आपसी सिकुफ्‌रौआान कहि सकै छी) से तँ नर्के छन। एकटा निदेशक मरोदय (जे आग.एस. अधिकारी बहैथ) कहना जे कनक्टैवक रूपमे काज करबाँमे हुनका ओतेक दिक्कत नहि भेन जेतेक १३ आदमीकँ सम्हारैमे ऐ कार्यानियमे भऽ बहन अछि। अधिकारी, कर्मचारी सभ घरक छना। केकरो रँसी अन्वभर नहि बहग। काज से रॅह्त बहग। तनारक एकटा प्रऋख कारण सेहो छन। ऋदा असन कारण छना एकटा स्टाफ जे द्‌नियाँ भविक तिकवमराज छना। जँ केकरो तंग करक हेतु २० किनोमीटैव पएरो चनए पड़त तँ ओ तगने तैयारे बहै छना।

एक बाति कवीर २ रॅजे हम भव्वा कऽ हँसि पड़नौं। श्रीमतीजीक नन ठ्टि गेनैन। निन्न ठ्टितै प्वछनी–
"की भेनै, अहाँ एना किए हँसि बहन छी ?"
असनमे ओग दिन कार्यानियमे मारि–पीट भऽ गेन बहग, जेकर स्मबणसँ हँसी नागि गेन बहए। कार्यानियक दूटा स्टाफक रीच रॉता–रॉती मोगत–मोगत माथापायी चनए नगन।

हन्ना स्वनि कार्यानियक सभसँ पैघ अधिकारी, निदेशक मरोदय जे आग.एस. छना, कोनो रॅहल्ल खसैक गेना। सभ गोटै ऋहाँ–ऋही देखैत बहन आ ऋांमैटै माथापायीमे रॅदैन गेन। एकटा सज्जनक माथ ठ्टि

গেন। ও এফ.ঋাঙা.ঋাব. কবরাঁক ফেত্তু থানা রিদা ভেনা। হ্নকব ঋপেক্ষা বম্ন জে হম হ্নকা সংগে থানা গরাঁমীমে চনী, ক্ষ্মদা হমবা সে পসিন নহি ভেন ঋা নে হম ওগ ঝংমৈটমে পড়এ চাহী, ঋস্ত্তু গাহে–রঁগাহে মৌকা তাকি কঽ হম ঘটনা স্থনসঁ খসৈক ডেবাপব চন এনৌঁ। ঐ রাঁতসঁ পীড়িত কর্মচাবী রঁহ্ত নাবাজ ভেনা ঋা রঁহ্ত দিন ধবি ঐ রাঁতকেঁ মোনমে গাড়নে বহনা। নৌকবীক শ্বব্ধঋাতী দৌড়মে দবমাহা কম ছন। ওভব টাগম কেনাক রাঁদ কিছু পৈসা ঋতিবিক্ত ভেটে জাগত ছন। ঋসনমে ঋধিকাবীগণ একবা একটা হথিযাবক ৰূপমে গস্তেমান কবৈত ছনা। জে পসিন্নক নোক ছন ওকবা ঋসানীসঁ ওভব টাগম ভেটে জাগ ছন। হমবা সরঁহক একটা সংগী (জে দড়িভংগেক ছনা) চনাক–চ্স্ত বহরাঁক কাবণেঁ রিনা ঋতিবিক্ত কাজ কেনৌঁ ওভব টাগম প্রাপ্ত কএ নৈত ছনা। কার্যানিযোক সমযমে ও পঢ়ৈত বহি ছনা। প্রতিযোগিতা পবীক্ষা সরঁহক তৈযাবীমে নাগন বহি ছনা ঋা ঋন্তত: ঋাগ.এ.এস. পবীক্ষা পাস কঽ ও রঁহ্ত ঋাগাঁ রঁঢ়ি গেনা। কিছু সান পূর্ব ঋাযকব ঋাযক্ত বহৈথ।
ওভব–টাগম কার্যানিযমে সংরেদনশীন ক্ষ্মদ্দা ছন। একরৈব সমস্ত কর্মচাবীক ঋগ্বঋা রঁনি হম কার্যানিযমে হড়তান কবরাঁ দেনিঐ। পবীক্ষাক সময নজদীক বহগ। উম্মীদরাব সরঁহক প্ররেশ পত্র জাবী হেরঁক ছন ক্ষ্মদা কার্যনযমে কাজ ঠপ। মান–মনৌঋনক রাঁদ হড়তান সমাপ্ত ভেন। ক্ষ্মদা হড়তানমে সহযোগী হেরাঁক কাবণ রঁহ্ত দিন ধবি তংগ কএন গেন।
এক দিন হম শ্রীমতীজীকেঁ ডাক্টবসঁ দেখরঁএ গন বহী। কার্যানিয ঋাএরঁমে রিনম্রঁ ভঽ গেন। জখন ওতএ

পহুঁচলৌঁ তঁ দেখলৌঁ জে পূবা কার্যনিযক কর্মচাবী ৰাঁহব ঠাঠ় খছি। নিদেশক মহোদয সেহো ঝসী নগা কঽ ৰাঁহবেমে ৰৈসন ছনা। মনমে উঁঠন– মাজবা কী খছি ? মাথ ঠনকন। তহ–তহক ৰাঁত সোচাএ নগন। থোড়়কে খাগাঁ ৰঠ়নৌঁ তঁ কিযো কানমে ফুসফুসা কঽ কহনৈন–

“তানা সভ ফংজীক খভারমে ৰন্দে বহি গেন খছি!” জন্দীসঁ ডেবাখাপস জা কঽ ফংজীক গ্বচ্ছা খননৌঁ। কোঠবী সভ খোনন গেন। নিদেশক মাহেদয খপন কোঠবীমে ৰৈসনা। তেকব ৰাঁদ খসগবমে ৰজা কঽ হমবা খপন নাবাজগী ব্যক্ত কেনৈন। এহেন সংত্তনিত খা সংযত ৰৈকতী কম হোগত খছি। নগভগ তীন সান হ্নকা সংগে কাজ কবৰাঁক খরসব ভেন। প্রায: পহিনৰৈব হ্না তমসাগত দেখনিঐন জে রাজিরছন। খসনমে ফংজীক ঝাৰাঁ রিনা হমব জানকাবীকেঁ হমব ৰচ্চাকেঁ পকড় া দেনে বহগ। হমবা ঐ ৰাঁতক জানকাবী নহি ছন। ঋদা গড়ৰড় ী তঁ ভাগএ গেনগ।

কার্যনিযক বোকড়ক হিসার তথা পৈসাক নেন–দেন একটা কর্মচাবী ছনা জে জঁ বাতিযোকেঁ কেতৌ দেখা জাগতৈথ তঁ ভূতক প্রত্যক্ষ দর্শনক খাভাস হোগত। কাবী,ভুষ্ট, রীড় ী পীৰৈত খা টৈকক পব টিপিব–টিপিব কবৈত। খপন কাজমে মেহনতী খা মাহিব বহৰাঁক কাবণ খধিকাবী সভ ওকবা মানৈত। তেকব দুরুপযোগ ও নোককেঁ তংগ কবৰাঁমে কবৈত ছন। কোনো রিন দিযৌ, ও তাকি কঽ নগতী নিকানি দৈত, দাৰাঁপব কৌঁচী চনা দৈত, ঐসঁ টৈকব পবপীড়ক সোভারকেঁ খানন্দ হোগত বহগ। নোক সভ ওকবাসঁ তংগ তঁ বহএ ঋদা

কএন কিছু নহি।
জখন প্রশাসনক ঋধিকাবী হম ভেনৌং তঁ পহিনে মৌকা ভেঁটতে ওকবাপব ঋাক্রমণ কহ দেন। ভেনৈ ঈ জে ওকব কোনো কাজমে স্বধাবক পবামর্শ দেনিঐক তঁ ওকবা রঁভু খবাপ নগনৈ। চিকবএ, ভেকবএ নাগন জে ওকবা ঐ কাজসঁ হটৌ দেন জাএ, হম নে যএহ দেখনৌং নে রএহ, ত্তবন্ত ঋাদেশ নিকানি ওকবা জগহ দোসব কর্মচাবীকেঁ খজ◌াঁচী রঁনা দেনিঐক। ঋাক তঁ ও সাঁপ জকাঁ ছটপটাএ নগন, ডিবিযাগত ঘ্মৈত বহন। কেতএ–কেতএ–সঁ সিফাবিস নগেনক, মুদা হম ঋবি গেনিঐক। ওকবা হটএ পড়নৈ ঋা কার্যনিযক কাজ সেহো চনিতে বহন।
ডা. জযকান্ত মিশ্রজী ঋংগ্রেজীক প্রাধ্যাপক ছনা। গনাহাবাঁদ রিশ্বরিদ্যানযমে রিভাগাধ্যক্ষ পদক হেতু হুনকা মোকদমাবাঁজীক সামনা কবএ পড়ন। হুনকে রিভাগক কিযো প্রাধ্যাপক গনাহাবঁদ রিশ্বরিদ্যানযমে মোকদমা কহ রিভাগাধ্যক্ষক পদক হেতু হঠ কেনে ছন, মুদা ও হাবি গেন। ঋংগ্রেজীক র্যাখ্যতা বহিতৌং মৈথিনী ঋা মিথিনাক প্রতি হুনকব ঋনুবাগ জগজাহিব ঋছি। হুনকা ওগঠামসঁ মৈথিনীমে ৩–৭ পৃষ্ঠক একটা পত্রিকা নিকনৈত ছন। হুনকব সমস্ত পবিরাব ওগ পত্রিকাক তৈযাবীমে নাগন বহৈত ছন। ওকবা সঁকড়া নোককেঁ পঠৌন জাগত ছন। একাধ রেঁব হমহুঁ ওগ কাজমে নাগন বহী।
প্রতিরর্ষ রিদ্যাপতি পর্ব সমাবোহ গনাহাবাঁদমে মনৌন জাগত ছন। জগমে জযকান্ত রাঁরূ রঁঢ়ি –চঢ়ি কহ ভাগ নৈত ছনা। মুদা ওগমে গ্বটরঁন্দী ভহ জাগত ছন। একরেঁব তঁ হানত তেতেক খবাপ ভেন

জে মাবি–পীঠ তক ভ২ গেন আ এক গোবেক হ্কর্তা সেহো হ্কাটি গেনৈন।
কার্যানিযক গ্বঠৰন্দী পবাকাষ্ঠাপব ছন। ছোটসন কার্যানিযমে মানরীয সম্বৰন্ধ এতেক জটিন ছন জেকব রর্ণন নহি। নিদেশীক সভ আগ.এ.এস. অধিকাবী হোগত ছনা, হ্মদা মানরীয সম্বৰন্ধক ওহ্মবী সবকাবী আদেশসঁ নহি সোহ্মবা সকৈত ছন। মোটা–মোটী দূ ভাগমে কার্যানিযক নোক সভ বাঁটি গেন বহৈথ। কিযো নর স্টাফ আবঁএ তঁ দ্নূ গ্বঠ ওকবা পটবৈমে নাগি জাগত। অহীক্রমমে হমব কৌনেজক সহপাঠী স্মবণ ভ২ জাগত অছি। সী.এম. কৌনেজ দড়্ভংগাসঁ ওহো পঢ়ন ছনা। দড়্ভংগামে ঘব বহৈন। নৌকবী ভেনাক বাঁদ কর্মচাবী চযন আযোগ গনাহাবাঁদমে পদস্থাপিত ভেনা। হ্মদা মোটা–মোটী ও দোসব গ্বঠমে চনি গেনা। বাঁদমে ও আগ.এ.এস পবীক্ষাক মাধ্যমসঁ আযকব রিভাগমে পদনিযক্ত ভেনা আ তেকব বাঁদ কহিযো ভেঁট নহি ভেনা। কার্যানিযক এহেন উঠা–পটকক বীচ ৯ রর্ষক সময কেনা কটন সে আশ্চর্য...।
গনাহাবাঁদ স্থিত কর্মচাবী চযন আযোগক কার্যানিযক হ্মখিযা নিদেশীক আগ.এ.এস. অধিকাবী হোগত ছনা। ১৯৮৭ গস্রীমে হমবা চনি এনাক বাঁদ ওগমে আন–আন সেরাক অধিকাবী সভ সেহো নিযক্ত ভেনা। ওগ পদপব রএহ রৈতী অরৈত ছনা জিনকব গনাহাবাঁদমে ঘব রা পবিরাব বহএ। হম ৯ সান ওগ কার্যানিযমে বহনৌঁ জাগ অন্তবানমে চাবিটা নিদেশীক সংগে কার্য কববাঁক অরসব ভেটন। ওগ চাক্ষমে একটা প্রান্নত দ্বাবা আগ.এ.এস. বঁনন ছনা। ওগসঁ পূব্র ও প্রান্তীয সীনীক সেরা (পী.সী.এস.)মে বহৈথ। হ্নকব পিতা উচ্চ

न्यायालयक सेवा निवृत्त जज बनलथिन। पिताक एक मात्र सन्तान छला। बहुत स्नेहसँ पोसल गेलाह। ओहि समयमे मूलत: विक्टोरिया आ एम्बेसडर कारक चलन छलैक। हुनका लगमे विक्टोरिया कार छलैन, जकरा ड्राइवर हुनका कार्यालय आनए आ लऽ जाए। दुपहरियाक भोजन सेहो घरसँ जा कऽ करैथ। कार्यालयमे जखन ओ पदस्थापित भेल रहैथ तँ कएक दिन धरि थूकदानीक लेल हंगामा भेल रहए। थूकदानी कोन नियमक अधीन कीनल जाए। मुदा कऽ ओ अपन घरेसँ थूकदानी लऽ अनलाह। हुनका पान खेबाक आदैत रहैन, तँए पिकदानी राखब अनिवार्य छल।

कार्यालयमे ओ कोनो रूचि नहि राखैथ। सभ अधीनस्थ अधिकारीपर छोड़ि देने रहैथ। एमहरसँ प्रस्ताव आएल तँ ओहिपर दसखत आ ओमहरसँ आएल तँ ओहिपर दसखत।

कएक बेर तँ एहेन होइ जे एक्के विषयपर विपरीत आदेशपर ओ दसखत कऽ दैत छला। कहियो काल हुनकर घर जेबाक अवसर प्राप्त होइत छल। बनारस स्थित गंगाक घाटसँ लगे काफी ऐल-फैल आ सुन्दर हुनकर घर छल। बादमे पता लागल जे सेवा निवृत्तिक बाद ओ अपन घर बेचि लेलाह आ राजस्थानमे अपन पैतृक स्थानपर रहए लगला।

कार्यालयमे हुनका निष्पृह रहबाक कारणे कार्यालयक माहौल खराप होइत गेल। मानवीय सम्बन्धमे कटुता बढ़ैत रहल आ किछु गोटै दिन-राति एक दोसरक टाँग खिचौरमे लागल रहला।

सन् १९८३ ग्रीष्मे कर्मचारी चयन आयोग, इलाहाबादक समक्ष प्रस्ताव छल जे बिहारमे दूटा नव परीक्षा केन्द्र

স্থাপিত কএন জাএ। ওহীমে একটা কেন্দ্র দড়ি ভঁগা রা হ্মজহহ্ফবপ্ববমে ও দোসব দ্মকা রা ভাগনপ্ববমে। হমবাসঁ তত্কানিন নিদেশক মহোদয ঐ রিষযপব পবামর্শ মংগনৈন। হমব খাগ্রহক খন্বসাব দড়ি ভঁগা খা দ্মকামে পবীক্ষা কেন্দ্রক স্থাপনা ভেন। দড়ি ভঁগামে পবীক্ষা খাযোজনক রেঁরস্থা হেত্ত পর্যরেক্ষকক রূপমে হম দড়ি ভঁগা গেনো বহী। দড়ি ভঁগামে ৫-৬ টা পবীক্ষা কেন্দ্র ছন জগমে হজাবোসঁ রেঁসী পবীক্ষার্থী ভাগ নেনা। কিছু কেন্দ্রপব পবীক্ষা রেঁরস্থা স্তবীয নহি ছন তথাপি জেনা-তেনা কাজ সসবন। দড়ি ভঁগামে পবীক্ষা কেন্দ্রক স্থাপনাসঁ সৈকড় া স্থানীয রিদ্যার্থী সভকেঁ কর্মচাবী চযন খাযোগক মাধ্যমসঁ নৌকবী ভেটৈন, খন্যথা হ্নকা পহিনে খহী পবীক্ষা হেত্ত পটৈনা জাএ পড়ৈত ছন। দ্মকা কেন্দ্রমে খপেক্ষাকৃত কম উঁম্মীদরাব বহৈত ছন, তঁএ রাঁদমে ও পবীক্ষা কেন্দ্র নহি বহন। দ্মকাক জগহ ভাগনপ্ববমে পবীক্ষা কেন্দ্র রেঁনন জে সহফন বহন।

সন্ ১৯+৩ক খাসপাস ওগ কার্যানিযমে কিছু নর নোক সরেঁহক পদস্থাপনা ভেন জগমে প্রহ্মখ ছনা- শ্রী সংজীর সিন্হা, এম.এ; এন.এন.রী.। ও গনাহারাঁদক একটা সংযক্ত পবিরাবসঁ খরেঁত ছনা। হ্নক সমস্ত পবিরাব খতি শিক্ষিত এরম্ রবিষ্ঠ খধিকাবী সভ ছনা। হ্নকব একটা রেঁহিনোগ ভাবত সবকাবমে সচির পদসঁ সেরা নিরৃত্ত ভেনা। হ্নকাব রেঁরহাব ও রিচাবসঁ ওগ কার্যানিযক রাতারবণমে তঁ জে স্বধাব ভেন সে ভেন, হ্মদা হমবা তঁ জরেঁবদস্ত সমর্থন ভেটৈন। হ্নকাসঁ মিত্রতা খখন ধবি ওহিনা চনি বহন খছি। রীচমে ও

दिल्ली स्थानान्तरित भऽ कऽ एला, फेर आपस जनकपुरधाम गेला, हम दिल्ली चल एलौं, मुदा हमरा लोकनिक पारस्परिक सम्बन्ध ओहिना मधुर बनल अछि। हुनकर समस्त परिवारसँ हमरा क्रमश: सम्पर्क भऽ गेल जे अद्यावधि बनल अछि। कार्यालयक ओहन विकट वातावरणमे एहेन नीक लोक भेटैला से ईश्वरक चमत्कारे कहक चाही। हमरा जीवनमे किछु गोटे एहेन भेटैला जे बिना कोनो स्वार्थे निरन्तर मदैत करैत रहला। हमरा प्रति सद्भावना रहलैन आ संकटैक समयमे सहोदर जकाँ ठाढ़ रहला। निश्चय कोनो जन्मक हमर पूर्ण्यक ई फल रहल होएत।
दड़िभंगामे नौकरी करैत काल पिण्डारूछक डॉ. विनय कुमार चौधरीजी ओ दिल्लीमे काज करैत काल हमरे नामधारी मिश्रेजी (मूलत: दड़िभंगाक लगक रहनिहार) हमर जीवनमे प्रात:स्मरणीय छैथ।
के कहैत अछि जे कार्यालयमे दोस्ती नहि होइ छइ? किंवा ओइठामक सम्बन्ध चलता होइत अछि। काजसँ काज मतलब राखए-बला परिवेशमे बेसी अपेक्षा सम्भवो नहि अछि आ ने राखक चाही। परन्तु उपरोक्त बेकती सभ विभिन्न समयमे कार्यालयमे हमरा भेटैला आ जीवन भरिक लेल घनिष्ठ मित्र बनल रहला। जनकपुरधाम कार्यालयक मलैल अवाप करैमे एक बेकतीक बड्ड योगदान छल। आब ओ ऐ दुनियाँमे नहि छैथ मुदा जखन कखनो हुनकर चर्चा होइत अछि तँ ओ बात सभ मोन पड़ि तै अछि।
गामक परिवेशसँ हम एकबेर दिल्ली तेकर बाद जनकपुरधाम आबि गेल रही। नौकरी केना कएल जाइत अछि, तेकर बेवहारिक अनुभव नहि छल आ ने ओइ

রাতারবণমে কহিযো বহনৌঁ। দিন বাতি মেহনত কবী, সাএ প্রতিশত গমানাবীসঁ কাজ কবী, কেকবো খহিত নহি কবী, তথাপি খধিকাবী নোকনি খূব় প্রসন্ন নহি বহৈথ,কাবণ কোনো বাঁত ভেন খা খা ঠাঁগ–পঠাঁগ নড়ি জাগ, ঝহেঁপব সহী বাঁত বাঁজি দিঐ, কএক বেঁব সহী রিষযপব খাঞ্চমণক সেহো ভ২ জাগ, ঐ সভ কাবণসঁ খধিকাবী নোকনিকেঁ খহংপব চোট্ট পড়ৈত ছেনৈন খা সভ মৌকা পারি ক২ তংগ কবৈথ। কএক বেঁব বাঁজির হক দেবাঁমে বাঁধা ঠাঠ় কএ দৈথ খা কিছু নহি তঁ ব্যংগে ক২ দৈথ। কহনক মানে জে কাজসঁ খধিকাবীক খহংক বক্ষা সবকাবী কার্যানিযমে খধিক মহত্রপূর্ণ হোগত খছি, সে বাঁত জাবেঁ বুঁঝনিঐক, তাবেঁ বঁহ্ত দেবী ভ২ গেন ছন। কার্যানিযক কাজ হেত্ত মাট্টাডোব গাড়ী ছন। ওকব ড্রাগভব সজ্জন বেঁকতী ছনা। প্রশাসনক কাজ হমবা জিম্মা ছন, তঁএ গাড়ী ও ড্রাগভব হমব নির্যংত্রণমে বহৈত ছন। নিদেশক মহোদযক নেন খনগসঁ গাড়ী নহি ছন। খাগ.এ.এস. খধিকাবী হোগতো ও স্কূট্টবসঁ কার্যানিয খবৈঁত ছনা। একদিন একাএক গাড়ী হুনকব ঘবপব পাব্ক ভেন খা ও গাড়ীক উঁপযোগ খপনা খধীন ক২ নেনা। হমবা একব জানকাবী নহি ছন ভোবে কিছু কাজসঁ কেতৌ জেবঁক হেত্ত গাড়ী তকনৌঁ তঁ পতা নাগন জে গাড়ী নহি খছি। হমবা বঁহ্ত তামস ভেন। ড্রাগভবকেঁ ডাঁট্ট–ফট্টকাব ক২ দিনিঐ। ও নূন–তেন নগা ক২ নিদেশক মহোদযকেঁ চুগনী কএ দেনক। স্বনবাঁমে খাএন জে হুনকা ঘব জা ক২ বংগ–বিবংগক উঁপবাগ দেনক। পবিণাম ভেন জে নিদেশকজী বঁহ্ত ঞুদ্ধ ভ২ গেনা। ওহ্না ও হমবাসঁ খপ্রসন্ন বহৈ ছনা।

ऐ घटनाक बाद हमर हुनकर सम्बन्ध कहियो पटरीपर नहि आएल। आब सोचैत छी तँ हँसी लगैत अछि-अपनोपर, हुनकोपर।
कार्यालयमे जे छल से छल, मुदा ओतऽ हटि कऽ हमर एकटा स्वस्थ, स्वयोग्य लोकक समाज बनि गेल छल जतऽ तमाम कष्ट अभाव आ संघर्षक बीच हमरा मोन लगैत छल।
डॉ. श्रभद्र झाजी गाहे-बगाहे लनामहाबाद अपन मामिल पुत्र (भास्करजी)क ओतठाम अबैत रहै छला। हुनकर लनामहाबाद विश्वविद्यालय परिसरमे डेरा छल। एकबेर कबीर ११ बजे दिनमे हम श्रभद्र बाबूसँ भेँट करए भास्करजीक डेरापर गेलौं तँ डाक्टर साहेब कहला जे ओ लगातार ९ घटनासँ अध्ययन कए रहल छैथ। मैथिलीक शब्दकोषसँ सम्बन्धित किछु काजमे लागल छला।
एकबेर श्रभद्र बाबूकेँ हम लोत देने रहिऐन। डेरासँ ओ अपसरे विदा भेला। भास्करजी पाछाँ विदा भेला आ हमर नायकटरा स्थित डेरापर पहिने पहुँच गेला। श्रभद्र बाबूक कोनो पता नहि छल।
भास्करजी परेशान रहैथ। हुनका ताकए हेतु एमहर, ओमहर दौआगत छला कि श्रभद्रबाबूकेँ निच्चाँमे हमर नाम लऽ कऽ चिचियागत सुनलौं। घर पहुँच कऽ कहए लगला जे गलतीसँ ओ बगलमे कनी हटि कऽ धोबी घाटपर चलि गेल छला। असलमे ओ मकान धोबीक छल, से गप हम हुनका कहने रहिऐन। कनी कालक बाद भाषकरजी सेहो आपस एला आ तखन भोज-भात भेल। हमर डेरा देख कऽ श्रभद्र बाबू कहैथ जे केबाक घौरमे जेना बातमे सँ पता निकलैत

अछि, तहिना तोरा डेरामे कोठरीसँ कोठरी निकलैत अछि। गपक क्रममे कहलैथ जे सेवा निवृत्तक बाद बहुक हेतु पाण्डिचेरीमे घर बनौलहुँ। हुनका पाण्डिचेरी बहुत पसिन छेलैन। एवम् प्रकारेण जखन-कखनो आ गलाहाबाद अबैत छला तँ हमर-हुनकर भेँटे-घाँटे होइत रहैत छल, जे निश्चय आनन्ददायी छल।

"Li f e i s an endl ess s t r uggl e.

Ef you s t op s t r uggl i ng,

You are t i r i shed."

उपरोक्त कथन एकदम सत्य अछि। जीवन संघर्षक अन्तहीन यात्राक प्रत्येक डेग आगाँक यात्राक पथ प्रदर्शक बनि जाइत अछि। एहेन कमे लोक छैथ जे बनल-बनाएल सभ किछु प्राप्त कए लैत छैथ। ओहो हुनका ओ आनन्द कदापि नहि भऽ सकै छैन जे कठोर संघर्षक बाद प्राप्त छोटै-मोटै उपलब्धिसँ होइत अछि। गमानदारीसँ परिश्रमक कऽ जीवन-यापन करब तलवारक धारपर चलब थिक। लेकिन यदि आदमीमे साहस होइ, दृढ़ निश्चय होइ, ईश्वरमे आस्था होइ तँ संघर्ष बंद नहि भऽ सकैत अछि। कहबी छै जे "Say not the s t r uggl e avai l i t h not." नहि कहू जे संघर्ष बंद नहि भऽ सकैत अछि, अबस्स अबैत अछि, देर-सबेर भऽ सकैत अछि। ताइ लेल धैर्य चाही।

गलाहाबाद विश्वविद्यालयक प्रख्यात उपकुलपति स्व. ए.सी. लाल कहियो काल साक्षात्कार लेबए-ले कर्मचारी चयन आयोग अबैत छला। ओही क्रममे कएक बेर हम हुनका ओइठाम जाइत छेलौं। हुनकर घर गेलापर अद्भुत शान्तिक आभास होइत छल। हुनका धिया-

प्वता नहि छेलैन। पत्नी आ ओ अपने अद्भुत शान्तिसँ बहैत छला। सोभारक सबनताक कोनो वर्णनन नहि। एकर्बेव भोपान साक्षात्कावक क्रममे हम सभ संगे अतिथि गृहमे बहन बही। भोपान संगे घूमन बही। दिन्नी एना पछागत केतेको दिनक बाँद पता नागन जे ह्नकव पत्नीकेँ ह्नके नौकव हत्या कह देनक। भेलै ई जे ओ अपने केतौ बाँहव बहैथ। घवमे पत्नी असगवे बहथिन। आन्मीबासँ किछु पाग निकानि कह नौकवकेँ तवकाबी आनक हेतु देनथिन। ओग आन्मीबामे रूपैआक गड्डी ओकवा देखा गेनग। ओ नानचमे पड़ि कह कोनो भाबी चीजसँ ह्नकव माथपव चोट केनक जगसँ एकाएक ह्नकव मृत्यु भह गेन। नौकवबाँ सभटा रूपैआ-पैसा नह कह फवाव।
ओग नोकवक पिताकेँ आ ओकवो स्व. ए.बी.नानजी गनाहाबाँद विश्वविद्यानमे नौकवी धवौने बहैथ। बह्त दिनसँ ओ सभ हिनका पविवाबसँ जुड़न छन। फ्रदा नोभमे आवि गेन। सभ बफादावी मिनटेमे विना गेनग। फ्रदा फवबनै नहि। पकड़ा गेन। आजन्म कावाबाँस भेनग। फ्रदा एक निर्दोष आदमी मावन गेन। वृद्धावस्थामे ए.बी.नानजीकेँ घोव कष्ट निखन बहैन। "ऐ भाग जवा देख के...। आदमी से जानबव ज्यादा बफादाव है..।" जग बैकतीक पूबा पविवाबकेँ ओ संवक्षण देने छना, आजिविकाक प्रबन्ध केने छना आ संगे बखैत छना बएह विश्वासघात कह गेन। भावी प्रवन।
गजीवन बड़ विचित्र अछि। स्मृतिक आँगनमे जेतग ठाठ होग छी, धँसि जागतअछि। बंग-बिबंगक घटनाक्रम सभ माथाकेँ गछावि नैत अछि। की निखू,

केतबो निशू आकि चुप्पे बहि जाउ। बंग-बंगक घटना क्रम सभ होइत रहल। बीको लोक सभ कानचक्रमे पिसाइत रहल। एकक टा मूर्ख, गमार, बेमान, उचक्काकें फलैत-फुलैत देखलिऐ।
किछु नहि बुझाइ छै जे आखिर की-सँ-की भऽ जाइत अछि। निश्चय जीवन दू दूना चारि नहि अछि। भऽ सकैए कएक जनम्क हिसाब-किताब होइत होइक। सत्य की अछि, से तँ भगवाने जानैथ।
ओइ समयमे इलाहाबादक चर्चित व्यक्तित्वमेसँ एकटा छला, राम सहाय,आइ.ए.एस.। ओ फौजी छला। फौजसँ सेवा निवृत्तिक पछाइत आइ.ए.एस.मे आएल रहैथ। इलाहाबाद विश्वविद्यालयक उपकुलपति बनौल गेल रहैथ। आर केतेको महत्वपूर्ण पद सभपर ओ रहला मुदा हुनकामे अहं नामक चीज नहि छल। हुनकासँ गप-सप्प केलासँ अद्भुत उत्साह होइत छल। एकबेर कोनो काजे हुनका ओइठाम गेल रही। हुनकर पत्नी नौकर-चाकरक रहैत स्वयं चाह बनौलैथ, अपने हाथे चाह परसलैथ आ गप-सप्पक दौरान तेना कऽ मिलि गेली जे लगैत रहए केतेको बर्खक पुरान जान-पहचान अछि। निरन्तर प्रसन्न रहैत छला। कखनो तनाव नहि। हम ऐ प्रसन्नताक रहस्यक बारेमे पुछलिऐन तँ ओ कहलैन-
"एकर दूटा कारण अछि- पहिल तँ हमर पत्नी छैथ जे निरन्तर हमरा संग दैत रहली आ दोसर हमर अहंकार रहित व्यवहार। हम एकसँ एक पदपर रहलौं मुदा सामनेवला व्यक्तीसँ विनम्र व्यवहारीक व्यवहार कएल। पदाक अहंकार हमरापर कहियो हावी नहि भेल। जखन जे समस्या आएल, ओकर तुरन्त ओ सरलतम

समाधान करबाक हमर सोभाग्य अछि। ऐसँ हमर माथ निरन्तर चिन्ताग्रस्त रहैत अछि।”
एक दिन हुनका पैंट-सर्ट पहिरने कटैत स्थित लक्ष्मी सीनेमा लग साइकिल चलबैत देखलिऐन। सीतीन लागलसँ कटैत साइकिलेसँ खसि गेल रहैथ। ओ छुटी-ह्‌तीओग ऊँमेरमे केतए भेटैत? एहेन-एहेन लोक पृथ्वीपर ग्रश्विरक रबदान थिक। निश्चय किछु एहेन नीक लोक सभ छैथ जिनका भरोसे पृथ्वी माता सभ अन्याय सहि जाइ छैथ आ जीवन चक्र चलैत रहैत अछि।
गजाहाबाद विश्वविद्यालयक सहायक उँपक्लपति टी.पतिजी गणितक विद्वान छला। सीधा, साधा पहिरे चलैबला लेकती छला। कएक बेर साक्षात्कारक क्रममे ओ कर्मचारी चयन आयोग अबैत छला। साक्षात्कारक बाद पहिरे आपस भऽ जाइत छला। लगेमे मिठाइक एकटा दोकान खुजल छल। पूरा आग्रह कऽ कऽ ओ मिठाइक दोकानपर लऽ जाइथ। हुनका लगमे एकटा सूची रहै छल जइमे गजाहाबादक कोन मिठाइक दोकानमे कोन मधुर बढ़िया भेटैए तेकर जानकारी छल। दोकानपर ओइ सूचीकेँ देख ओ मिठाइक आदेश करैथ। बादमे ओ गजाहाबाद विश्वविद्यालयक उँपक्लपति सेहो भेला।
असलमे गजाहाबाद विद्या, कला, संस्कृति आ अध्यात्म हेतु युग-युगसँ ख्यात रहल अछि। निराला, महादेवी वर्मा, पंत इत्यादि एक-सँ-एक विद्वान ओइठाम भेला। एहेन ऐतिहासिक स्थापर रहि कऽ हमरा निश्चय बहुत आनन्द होइत छल। कार्यालयक उठा-पटकमे ओतहि छोड़ि ओइसँ हटि कऽ एकटा स्वन्दर समाज हमरा

उपनष्ट भऽ गेल छल।
आपति काल परेखिय चारी,
धविज धर्म मित्र ओ नारी।
तुलसी बाबाक उपरोक्त कथनी एकदम सठीक अछि। धैर्य अछि, अनवरत संघर्ष करबाक चेष्टा अछि, तँ कोनो प्रश्न नहि अछि जे अहाँ गन्तव्य तक नहि पहुँचब। अवश्ये पहुँचब। आ सत्य पुछी तँ सही वास्तविक चलबाक संकल्प अपने आपमे विजयक आभास कऽ दैत अछि आ तखने तँ भगवान दैते छथिन।
एकबेर हमर सम्बन्ध गलाहारैद आएल रहैथ। हुनका संगे हुनकर अनुज रहथिन। हमर श्रीमतीजीकेँ आपसी यात्रामे नैहर जेबाक रहैन। टीशन जेबाक हेतु हम रिक्सा आनए गेलौं। कनिक्के दूर आगू गेल हएब कि झझर काटि लेलक। तथापि रिक्सा अनलौं आ हुनका लोकनिकेँ विदा कऽ देलिऐन। हुनका सभकेँ पता नहि चललैन जे हमरा झझर काटि लेलक अछि, अन्यथा नहि जइतैथ। आब हम असगर भऽ गेल रही। ओइ समयमे झझर कटला बाद अंतरीमे १४टा नमका सूइ लगैत छेलइ। एकबेर पहिलौं स्वयंमे १९७३ ई.मे हमरा झझर कटने छल। १४ टा सूइ ओइ बेर पड़ल छल। मुदा ओइ सूइक कोनो विकल्प नहि छल। कोताही केनापर वैरीज हेबाक डर छल। गाममे एक बेकतीकेँ वैरीजसँ मरैत देखने रही। से सोचि चिन्तामे पड़ि जाइ छेलौं।
हमर डेरासँ १० किलोमीटर दूर नगरपालिका अस्पतालमे वैरीजक सूइ लगैत छल। एक दिनक बाद सूइ लगबैक हेतु जाए पड़ैत छल। ओइमे कार्यालयक एकटा

स्टेशन हमरा रहैत मदैत केना। ओ अपन सासुरसँ हमरा लऽ जाथि, सुरत नगरी दैथ आ आपस डेरा तक पहुँचा दैथ। पेटमे सौंसे ग्रन्थी भऽ गेल छल। मकान मालकिन रौतनमे पानि गरमा कऽ दैत छेली जइसँ पेटकेँ सेकल करी।
क्रमशः ठीको समय बीति गेल। पता नहि, कक्करकेँ हमरासँ कोन जन्मक बैर छल। तेसर बेर फेर दिल्लीमे आरकेपुरम डेराक लगमे कार्यालयसँ आपस अबैत काल नान्हिटा कक्कर अद्भुत तेजीसँ हमरा दिस आएल आ झपट्टा मारलक। कक्कर तेसर बेर काटि लेने छल। सभ काज छोड़ि कऽ चोट्टे सी.जी.एच.एस. जा कऽ सुइया लेलौं। तारैत सुइक आकार बढ़ैत गेल छल। छोटा सुइ मात्र ६ टा लेबाक छल। लगेमे सी.जी.एच.एस. छल, तँए बहुत फेरबर नहि भेल। डाक्टरक कहब छेलै जे जतेक बेर कक्कर। काटत ततेक बेर फेरसँ सुइ लेब अनिवार्य अछि। आब तँ कक्करकेँ देखतो सावधान भऽ जाइ छी। जइसँ चारिम बेर सुइया नहि लेबए पड़ए।
हम गजियाबादमे ९ साल रहलौं। चारि साल गुरुजीक मकानमे किरायेदार छेलौं। १७ नयामकडोड़ग़ंज, गजियाबाद। तीन साल तँ निचैन भऽ कऽ रहलौं मुदा तेकर बाद तंग करए लागल जे मकान खाली करू। यद्यपि हम अपना भवि किराया समयपर देबाक हेतु बहुत सावधान रही। कोनो तरहेँ तंग नहि करिऐक मुदा ओकरा मोनमे मकानक चिन्ता होइत रहइ। डर होइ जे मकान चलि जाएत। केतबो बुझबिऐक मुदा ओकर मोन नहि बुझि पबैत। हमरा ओइ मकानमे बहुत नीक लगैत छल। मुदा नित्य प्रतिक झंझटसँ

মোন তংগ ভ২ গেন খা কনী দূব হটি ক২ একটা ছোটসন মকান কিবাযাপব নেনৌं। ওকব কিবাযা খপেক্ষাকৃত কম ছন। কোঠবীক খাগাঁ বঁড় ীটা ছত ছন জগমে ফর্সী ধ২ ক২ বৈঁসাব হোগত ছন।

মকান মানিকক সেরা নিবৃত্ত প্রবাতত্ব রিভাগক খধিকাবী ছনা। বঁহ্ত সৌম্য খা সহৃদয বেঁকতী। হমবা সবঁহক বঁহ্ত ধিযান বাখৈথ। ঐ ডেবামে খারি ক২ বঁ্ত শান্তি ভেন। কিবাযা কম বহনাসঁ উঁসাস সেহো ভেন। নগভগ ২সান হম ওগ ডেবামে বহনৌं।

হমব সবঁহক ডেবাক ঠীক সামনে ঊঁপবমে একটা সজ্জন সপবিরাব বহৈত ছনা। হ্নকব ছোটসন বঁচ্চা স্কূনমে পঠ় ৈত ছন। স্কূনক সরক পূবা কববাঁক এমমে ও খপন বঁচ্চক জে দুখ্মতি কবৈত ছনা জে রিসবন নহি জা সকৈএ। প্রতি দিন পঠ় াগক খন্ত বঁচ্চা মাবি-পীটসঁ হোগ ছন।

পতা নহি, ওগ বঁচ্চাক কী ভরিস ভেন। খপন জীরনক মহাত্বাকাংক্ষা ও ভূতকানক খসফনতাক চোট নির্দোষ বঁচ্চাপব বঁজাবি ক২ খপনে বঁচ্চাক ভরিস নষ্ট কেনিহাব ও খসগবে নহি ছৈথ।

মাতা-পিতাক ওা বুঁমক চাহী জে ঐ তবহক বেঁরহাবসঁ বঁচ্চাক দিমাগ ফংঠিত ভ২ জাগত খছি, খসফনতাক ভাব ওকবা ঘেবি নৈত খছি খা একটা ব্যক্তিত্ব নির্মাণসঁ পহিনহি নষ্ট ভ২ জাগত খছি। এহনে বঁচ্চা সভ পৈঘ ভ২ ফণ্ঠাগ্রস্ত ভ২ খান-খানসঁ বঁদনা নৈত বহৈত খছি। এহনে একটা উঁদাহবণ হমবা দিল্লীমে ভেটৈন। হম গৃহমংত্রানযমে খধিকাবী ছেনৌं। হমব নিদেশক মহোদয প্রান্নত খাগ.এ.এস. খধিকাবী ছনা। বেঁরহাবমে বঁহ্ত কর্কস, বাঁত-বাঁতমে গাবি দেবঁ হ্নক

সোভার ছল। র্মেরেঁ নে কবএ জে ঐ রেঁকতীক সংগ কেনা সময কহৈত। ক্রমশ: হ্নকব ব্যক্তিত্ব র্মৌমে খাএল, খাপসী সম্পর্ক রঁঠ়ন তঁ একদিন কহলা জে হ্নকব এহেন সদা রেঁরহাব ও খশ্বক্ক ভাষাক হেত্ত হ্নকব পিতা জিমেদাব ছৈথ। হ্নকব পিতা পাকিস্তানসঁ ভাবত খাএল বহথিন। হিন্দূ কানৈজ দিল্লীসঁ পঠ়ন বহথিন খা মংত্রানযমে খধিকাবী বহথিন। রঁচপনমে হ্নকা সংগে রঁহ্ত সখ্তী ওগাবি-মাবি কবথিন জগ কাবণেঁ হ্নকব সোভার এহেন ভঽ গেল জে সরঁহক হেত্ত কষ্টকাবী ছল। ধিযা-প্বতাক সংগে কএল গেল রেঁরহাব ওকব ব্যক্তিত্বক খংগ ভঽ জাগত খছি। হমব ঐ ডেবাক সামনে ভূতলপব গৈবেজমে একটা চত্তুর্থ রগীয কর্মচাবীক পবিরাব বহৈত ছল। নিত্যপ্রতি সাগকিনসঁ ও কাযনিয জাগত ছল। কাযনিয জাগত কান পূবা পবিরাব ওকবা রিদা কবৈত ছল। পবিরাবমে র্ঠ় মাএ, পনৌ খা কএটা রঁচ্চা সভ ছল। ওতেক ছোট জগহমে সভ গোটে খদ্ভুত খানন্দসঁ বহৈ ছল। সাঁঝমে কাযনিযসঁ ওকব খাপসীপব পবিরাবমে খদ্ভুত খানন্দ পসীব জাগত ছল। জোব-জোবসঁ ঠহাকাসঁ খাস-পাসক রাতারবণমে খানন্দ পসীব জাগত খছি। গলাহাবাঁদক হমব দোসব ডেবা খপেক্ষাকৃত ছোট ছল। এক্কটা কোঠবী সংগে স্নান, পৈখানা গৃহ ও কনীটা ভনসা ঘব। ক্ষদা খাগূমে ছত রঁড় টা ছল। বাতি-রিবাতি ছতপব জ্ড়ন পাগপ নগ নঘী কএ নৈত ছেলৌঁ। এক বাতি খহিনা কবৈত বহী কি সংযোগসঁ নিচ্চাঁক হ্লৈট রাঁনকনীমে সূতল একটা র্বৃদ্ধক ক্ষঁহ খূজল বহৈল খা হ্নকা নোনছবাগল নগনৈন। ধড়ফড় া কঽ উঁঠি গেনা জে কী ভেল। ভোব ভেনে ওগ র্ঠ়ক জমাএ

(জে গন্জীনিযব ছনা) তমসাএন এনাহ। নাখ র্ঘ্মরিঐন জে মেঘসঁ পানিক র্ন্নী খসি পড়ন হেতৈ, ক্ষদা ও মানৈনে তৈযাব নহি ভেনা। খন্তরোগত্রা হম খপন গনতী মানি ঝগড় া সমাপ্ত কএন। কহি নহি সকৈ ছী জে কেতেক ভাবী সংকটসঁ জান বাঁচি গেন।
থোবেক দিনক বাঁদ হমবা সভকেঁ কার্যনিযসঁ সটনে নযাকটবা মোহন্নামে একটা ধোরীক মকান কিবাযাপব ভেন। ওগমে ভনসা ঘব ছোড় ি কঽ তীনটা কোঠবী ছন, ছত ছন খা কিবাযা সেহো ঠীকে-ঠাক ছন। কর্যানিযসঁ পাঁচ মিনটমে ঘব খারি জাগ ছেনৌঁ।
সটনে রগনমে শ্রীরাস্তরজী বহ ছনা। ও সভ খতিশয নীক নোক ছনা। কহিযো কান টৌরী দেখবাঁক গচ্ছা ভেনাপব হম সভ ওগঠাম চন জাগত বহী। চিত্রহাব সপ্তাহমে দূ দিন হোগত ছন। টৌভী দেখূ খা চাহো পীবূঁ। পহিন রেঁব চন্দ্রমাপব গেন ভাবতীযসঁ গন্দিবা গাঁধীজীক রার্তানাপক সভ্য প্রসাবণ হম ওত্ত দেখনে বহী। ক্রমশ: টৌভীক চনন বঁড় া তেজীসঁ বঁঠ ি বহন ছন। ঘবে-ঘবে টৌভীক এন্টিনা টঁগাগত ছন। সভ দোকানপব টৌভী রিকায নাগন ছন। হমব জ্যেষ্ঠ প্বত্র 'ভাস্কব'ছতপব নঽ জাথি খা সভ ঘবপব নাগন এন্টিনা দেখবঁএ নগৈত। হমদ্ধুঁ দোকান সভপব টৌভীক মূন্যক সর্বে কবৈত বহনৌঁ। কাবী, উঁজ্জব (স্রেত-শ্যাম) টৌভীক জমানা ছেনগ। ওকবা বংগীন টৌভীমে পবিবর্তিত হোমএ-মে বঁহ্ত সময নাগি গেন। নযাকটবা স্থিত হমব ডেবাক মকান মানিক ধোরী ছনা। বঁড় টা পবিবাবমে কিযো পঠ়ন-নিখন নহি ছন। সবঁহক ক্ষখিযা বৃঁঠ ি যা মাএ ছেনগ। একরেঁব হম কিবাযাক বসীদক মাঁগ কএন, জগসঁ গনকমটৈক্সমে

ছুট্টি ভেটৈত। কনিযেঁ–কানমে জোবসঁ হন্না ভেন ! প্বছনিঐন জে কী ভেনগ ? ভেন ওা বহৈ জে কিবাযাক বসীদক মাঁগসঁ ও সভ ভযভীত ভ২ গেন জে মকান হাথসঁ গেন খা তাহি চিন্তামে খাপসমে নড়এ নাগন। হম হ্নকা কহনিঐন জে কহিযৌ জে বসীদ নহি চাহী। সে কহিতে দেবী ত্তবন্ত একদম শান্তি ভ২ গেন। গনাহাৱাঁদক প্রসিদ্ধ গণিতজ্ঞ স্র. গণেশ প্রসাদক ও সভ ধোৱী ছন খা রএহ মকান ৱঁনৱৈঁমে মদৈত কেনে বহথিন। ক্রমশ: ডুঁপবমে কিছ খাব কোঠবী সভ ৱঁনৌনক জগমে হম কিবাযেদাব ছেনৌঁ।

গনাহাৱাঁদক হগ্বখা ৱঁহ্ত খাকর্ষক হোগত ছন। প্বকুকিযা খা নানা প্রকাবক পকরানক সংগ বংগমে সবাৱোব শহব মদমস্ত ঢংগমে হগ্বখা মনৱৈত ছন। নাউঁডস্পীকবসঁ পূবা মোহন্না হন্না হোগত বহৈ ছন খা ঝুঁডক–ঝুঁড নোক সভ বংগ খেনাগত এক ঠামসঁ দোসব ঠাম খৱৈত–জাগত বহৈত ছনা। গাম–ঘবমে জহিনা পহিনে হগ্বখা মনৌন জাগত ছন, নগভগ ওহিনা গনাহাৱাঁদোমে ধূম ধড়ক্কা হোগত ছন। হ্মদা খাৱঁ তঁ গামোমে হগ্বখা নি:শব্দ ভ২ গেন খছি। ডানপব হাগ্ব স্বনৱাঁমে নহি খৱৈত খছি। জোগীবা নহি গৌন জাগত খছি। শবাৱঁ ৱঁন্দীক ৱাঁদ ডগমগ–ডগমগ চনৈত নোক সভ দেখৱাঁমে নহি খৱৈত খছি। হগ্বখা দিন গাম হোন কএন তঁ পতা নাগন জে সভ কিছ শান্ত খছি। কোনো ধূ–ধড়ক্কা নহি। সভ খপন–খপন খসোবাপব ৱৈসন প্বকুকিযা খা মানপূখাক খানন্দ নগ ছৈথ।

গনাহাৱাঁদ প্ররাসক মহত্ত্বপূর্ণ ঘটনাক্রমমে হমব কনিষ্ঠ প্বত্রক জন্ম ছন। জন্মক সময নজদীক এনাপব মাএ

গামসঁ এনী। কমনা নেহৰু খস্পতান- ওনাহাৰাঁদক প্রখ্যাত খস্পতান খছি। ওহীঠাম হুনকা ভর্তী কৰৌন গেন। মায সংগে বহৈথ। ২-৩ দিন বহনাক ৰাঁদ ডাক্টৰ সভ খস্পতানসঁ ঙা কহি কঽ খাপস কঽ দেনক জে খখন সময নাগত। মূন কাবণ খস্পতানক হড়তান বহৈ, জগ কাবণসঁ মৰীজ সৰঁহক দেখ-ৰেখ কঠিন ভঽ গেন ছন।

ঘব পহুঁচনে বহী কি ত্তবন্ত খস্পতান জাএ পড়ন। খস্পতানমে ৰঁহুত কম ডাক্টৰ ছনা। হড়তান চনিতে বহগ। সী.জী.এচ.এস.সঁ হুনকা হেত্ত দৰাঁগক ৰৌতন সভ খননে বহী। ওগমে-সঁ একটা চঠ়ৈৰঁতে দেবী স্ৰস্থ্য খবাপ হোমএ নাগন। বচ্ছ ভেন জে ঐ গড়ৰঁড় কি ত্তবন্ত পতা নাগি গেন খা ডাক্টৰ সৰঁহক তত্পবতাসঁ হুনকব জান ৰঁচি গেন।

ডাক্টৰ সভ ৰিচাব-ৰিমর্শ কঽ কহনক জে শৈন্য চিকিত্সা দ্বাবা ৰঁচ্চাক জন্ম হএত। তগনে প্রাত:কান ভোৰেসঁ খস্পতানমে তৈনাত বহী। ডাক্টৰক পবামর্শকি খন্সাব শৈন্য চিকিত্সাক সামগ্রী সভ কীননৌঁ। খস্পতানমে ৰেঁহোশী ডাক্টৰকেঁ নহি বহৰাঁক কাবণ আঁপবেশনমে দেবী ভঽ বহন ছন। এনেনগঁজমে ডাক্টৰক ঘবপব জা কঽ ৰঁহুত প্রযাস কেনৌঁ, হ্মদা জখনে হুনকা খাৰঁক গচ্ছা ভেনৈন তখনে এনী। আঁপবেশন টীমক নেতৃত্ব ডাঁ. শশিবানা শ্রীবাস্তব কবৈ ছেনী। ও গনাহাৰাঁদক সফন তথা নামী ডাক্টৰ ছেনী। হম হুনকব পিতাক কিবাযেদাব বহন বহী। জান-পহচান দেন। আঁপবেশনক সমযমে হমব কার্যানিযসঁ কএক গোটে উঁপস্থিত বহি ভবপূব মদৈত কেনাহ জগমে শ্রী সংজীৱ সিন্হাজীক যোগদান

अविस्मरणीय अछि।
किछु कालक बाद एकटा नर्स हँसैत बाहर निकलल आ पुत्र-जन्मक सूचना देलक। २० अप्रैल १९८३ क ११:३४ मिनटपर हमर छोट पुत्र क्षितिजक जन्म भेल। एहिसँ केतेक आनन्द भेल, तेकर वर्णन नहि कएल जा सकैत अछि। तुरन्त प्राइवेट वार्डमे कोठरीक व्यवस्था कएल आ अर्द्ध-बेहोशीक हालतमे बच्चाक संग जच्चाकेँ ओतए आनल गेल।
तेकर बाद तँ देखनिहारक ठराहि लागि गेल। जलाहारबादक ई विशेषता थिक। लोकमे भावुक लगाव बेसी होइत छै, आ बेरपर आनो-आनो लोक ठाढ़ भऽ जाइत अछि। अगल-बगलमे बहरैना पड़ोसी, परिचित, कार्यालयक सहकर्मी, अधीनस्थ कर्मचारी सभ एकाध बेर अस्पताल अबस्स आएल। दिन भरि भूखल रही। संगम जा कऽ हनुमानजीक दर्शन केलाक बादे भोजन कएल।
जलाहारबादमे आकाशवाणीमे कार्यरत कार्यक्रम अधिकारी डॉ. श्याम विद्यार्थीजी सँ आकाशवाणी युववाणी कार्यक्रमक रिकर्डिंगक दौरान भेल। सकारात्मक सोच ओ सरल सोभावक कारण हुनकासँ अनायासे मित्रता भऽ गेल। यदाकादा आकाशवाणीसँ हमर कार्यक्रम होइत रहै छल। स्थानीय अखबारमे सेहो कएकटा लेख कहियो काल छपैत छल। कार्यालयक बाद हमर ई सभ मनोरंजन छल।
डॉ. श्याम विद्यार्थी राजस्थानक रहनिहार छला आ संघ लोक सेवा आयोगसँ आकाशवाणीक कार्यक्रम विभागमे राजपत्रित पदपर नियुक्त भेल छला। ओहि समयमे डॉ. मधुकर गंगाधर आकाशवाणीक निदेशक छला। ओ

पूर्णियाक छला आ किछु दिनक बाद स्थानान्तरित भऽ दिल्ली चल गेला।

पटनासँ निकलैवला प्रसिद्ध मैथिली साप्ताहिक मिथिला मिहिरमे हमर कएकटा कथा, लेख आ कविता सेहो छपल। बादमे मिथिला मिहिर बन्द भऽ गेल आ हम दिल्ली स्थानान्तरित भऽ गेलौं। तेकर बाद ऐ तरहक गतिविधि कम भऽ गेल।

कार्यालयक बागवानीक देख-भालक हेतु एकटा नैमित्तिक कर्मचारी छल। ओ गाबि-बजाबि हमर बच्चा सबहक मनोरंजन सेहो करैत रहै छल। ओकर खूबी ई छल जे प्रत्येक बातमे ओ कहैत 'यससर' एक दिन ओकरा पुछलिऐ जे तूँ ई कला कतए सीखलह ?

कहलक जे पूर्वमे ओ एकटा बड़ पैघ अधिकारीक ओइठाम काज करै छल। बएह ओकरा 'यससर' कहबाक आदति लगौलक। जँ ओकर खिलाफो कोनो बात होइत तँ ओकर उत्तर ओ 'यससर' मे दैत छल।

अखनमे 'यससर' सरकारी कार्यालयक रामबाण थिक। केहनो संकटसँ अहाँ 'यससर'क सहयोगसँ उबरि सकै छी। सरकारी कार्यालयमे अधिकारी सभकेँ काजसँ बेसी हुनकर अहं तुष्टि जरूरी होइत अछि। अहाँ दिन राति काज करू आ अधिकारीसँ अहंक टकरावमे फसि गेलौं तँ सभ गुड़-गोबर भऽ जाएत। नीक बेबहार तँ उचित थिक, मुदा बात एतबेपर नहि थमि जाइत अछि। जी-हजूरीक बिना नीक कार्य मूल्यांकन नहि होइत अछि। एहेन कियो बिरले हेता जे काजक आधारपर श्रेष्ठता तँइ करैत हेता।

जीवनमे सभ किछु गणितीय गणना जकाँ नहि चलैत अछि। सभ किछु सोचले नहि होइत अछि आ जे

भऽ जाइत अछि से कए रहैत अप्रत्याशित बहैत अछि।

यत चिन्तितं तदिह दूरतरं प्रयाति
यच्चेतसापि न कृतं तदिहाभ्युपैति
प्रातर्भवामि वसुधाधिप चक्रवर्ती
सोऽहं व्रजामि विपिने जटिल तपस्वी।

भगवान राम द्वारा कहल उपरोक्त वाक्य हमरा-अहाँपर ओहिना लागू होइत अछि। जे होएबाक छै से होइत। होनी किछो रोकि नहि सकैत अछि। तथापि जीवनमे हाथ-पर-हाथ धऽ बैसलो नहि जा सकैत अछि। जे भावी अछि से होइत।

दरभंगासँ दिल्ली नौकरी करए गेल रही। ओइठामसँ थोड़बे दिनमे प्रयास कऽ कऽ गजियाबाद आबि गेलौं आ ऐठाम ९ वर्ष रहलौं। आब अपनो आश्चर्य लगैत अछि जे केना ओइ वातावरणमे एतेक दिन रहि सकलौं। असलमे कार्यालय तँ जे छल से छल, मुदा बाहर एकटा नीक सामाजिक परिवेश बनि गेल छल जइसँ बहुत भावनात्मक समर्थन भेटै जाइत छल। आ कहबी छै जे अन्हेर गाइक राम रखबार।

अन्तिम २ साल जे निदेशक छला, हुनकासँ हमरा एकदम नहि पटैत। यद्यपि हम परिश्रम पूर्वक ओ पूर्णत: इमानदारीसँ काज करी तथापि ओ असंतुष्ट रहैथ आ तंग करैथ। हमर बदली हेतु दिल्ली मुख्यालय लीखि देलखिन। हम दिल्लीसँ डराइ जे केना गुजर हएत, तँए ओहनोमे गजियाबादे रहए चाही मुदा से नहि भेल आ फरबरी १९८७ मे हमर स्थानान्तरण दिल्ली गृह मंत्रालय भऽ गेल।

गजियाबाद हमरा गाम-घर लगैत छल। बहुत नीक

সমাজ ভ২ গেল ছল। কার্যনিযমে কনী–মনী ঋংঋ৫ তঁ সভঠাম বহিতে ছৈ, ওকবা মেনিযে বহল ছেলৌং। রঁচ্চা ছোৎ বহএ। খর্থ–কষ্৫ তঁ বহরেঁ কবএ। তঁএ হম ওগঠামসঁ হ৫এ নহি চাহী, পবন্তু নিদেশক মহোদয হাথ ধো ক২ হমবা পাছূ পড়ৃন বহি ছলা। কার্যনিযমে দূ গ্ৎ ছল। স্পষ্৫ত: ও হমব ঘোব রিবোধী গ্৫ক সংগ ভ২ গেল ছলা। রবিষ্ঠ খধিকাবীক হেতু ওা উঁচিত নহি ছল ঋদা হ্নকা হমবা খিলাফ কিছ ভেট্টেন নহি তঁএ খিসিযৌল রিনাড়ৃ জকাঁ...।

রিবোধী সভকেঁ হমবা খিলাফ হাবা দৈথ। হমবাসঁ কাজ সভ হ৫ৗ ক২ রিবোধী খেমাকেঁ দ২ দৈথ। ঋদা লোক হমবা সংগে জে ছল সে ছল। হ্নকা ডবে হ৫ৈল নহি, ঋদা হ্নকা হাথমে প্রশাসকীয চার্ব্ক ছল, জেকব গলত উঁপযোগ ওহমবা পবাস্ত কবএ লেল প্রযোগ কবৈথ।

রঁদলীক খিলাফ হম খধ্যক্ষ, কর্মচাবী চযন খাযোগকেঁ খারেদন দেল। হম ওাহো নিখনিঐ জে জঁ রঁদলী হোওক তঁ হমব ঘোব রিবোধীক সেহো হোনি ঋদা নিদেশক ওকব পক্ষ ন২ লগথ। খসলমে নিদেশকজীকেঁ হমবাসঁ ডব হোওল।

একরেঁব ও কহলা জে হম ঘবেমে বহী খা ও হমবা পূবা দবমাহা দ২ দেল কবতাহ। ঋদা হম কহলিঐল জে কাজ কববঁ হমব খধিকাব খছি। রিনা কাজ কেনে হম রেতন কিএক লেবঁ ?

ঐ রিষযপব খধ্যক্ষ, কর্মচাবী চযন খাযোগসঁ দিল্লীমে হম ভেঁ৫ কেলৌং। ও ভেঁ৫ কবৈকাল তুবন্ত একৗ খধিকাবীকেঁ রঁজা লেলা জে ওলাহারাঁদমে পূর্রমে বহৈথ খা নিদেশকসঁ পবিচিত ছলা। পবিণাম ভেল জে খধ্যক্ষজীসঁ ভেল হমব সভ৫ৗ গপ ওলাহারাঁদ

নিদেশকজীক কানমে চন গেন। হম ওতেক খ্নি কঽ হ্নকাসঁ গপো নহি কএ সকনৌঁ।
গনাহারাঁদ খাপস এনৌঁ তঁ নিদেশকজী তেতেক ঘরঁড়ৃ াএন ছনা জে স্রযং হমব কক্ষমে পহুঁচনা খা বংগ-বংগক খাশি্রাসন দিখ নগনা। ঽদা সচমে ও ডবা গেন বহৈথ। ডবেরাঁক হেত্ত ও স্রযং জিম্মদাব ছনা। হম তঁ খপন খাস্তিত্রক হেত্ত সংঘর্ষশীন বহী। খন্ততোগত্রা হমব রঁদনী ভঽ গেন। ওনা, কনীকান নেন সত্য হাবৈত ব্রুমারাঁমে খাএন ঽদা...।

<u>বাঁন্যকান</u>

ঘবক খাগূমে কনীটা জগহ ছেনগ। ওগ জগহমে হমব হ্নরাড়ৃ া ছন। কেতৌসঁ তীবা হূনক রাঁখা খানি কঽ বোপি দিঐ খা নগনে মানে প্রাতে ভেনেসঁ বাঁবাঁকেঁ প্ছএ নগিঐন-
"বাঁবাঁ! হূন তঁ নহি হ্নেনৈ ?"
হমব রাঁত স্বনিতে বাঁবাঁ হঁসি দৈথ।
বোজ ভোবে উঁঠিতে যএহ কাজ...।
কএক রেঁব তীবাক রাঁখাসঁ কনিযোঁটা পম্হ নিকনৈ খাকি ফেব দৌড়ৃ া বাঁবাঁ নগ। বাঁবাঁ ফেব হঁসএ নগৈথ। কএক দিন জখন খহিনা বাঁবাঁকেঁ তংগ কবিঐন তখন কহৈথ-
"সময নগৈ ছৈ, এক্ক-দিনে থোড়ৃে হূন হ্নাগ ছগ।"
ফেব রাঁটে তাকী। পানিসঁ পটারী। ক্রমশ: রাঁখা গাছ

রঁনরাঁক দিশামে খগ্রসব মোগত ছন। খাঠ-দস দিনক রাঁদ, জখন তীবাক গাছ রঁঠ়ি জগতৈক তঁ ফেব রাঁরাঁ নগ চন জাগ খা হ্নকা পকৈড় কহ খানি তীবাক গাছ নগ নহ জা দেখা দিঐন।
গাছক স্থিতি দেখ রাঁরাঁ ঋড়ি ডোনরৈত রঁজৈথ-
"হঁ! খারঁ ফূন খারি জাএত। খহিনা পানিসঁ পঠরৈত বহিযৌ।"
কিছু দিনমে বংগ-রিবংগক তীবাক ফূনক কোঠ়ি খরৈ খা বোজ ভোবে ফেব জিজ্ঞাসা ভবন খাঁখিসঁ ফূনক কোঠ়িকেঁ দেখৈত বমী। ফূনকেঁ কোঠ়িসঁ স্ফুটিত মোগত দেখৈত বমী। কেতেক খানন্দ মোগত বমএ, কেতেক খানন্দিত ভহ জাগত বমী, তেকব বর্ণন হঠাত্ কবরঁ সংভব নহি।
হমব পিতামহ খপনা সমযমে পহনরান ছনা। নোক রঁজৈথ জে ও খসগবে চাব চঠ়া নগ ছনা। খেতী-রাড়ি জমি কহ কবৈত ছনা। ছহ ফূট নম্রাঁ, মজগূত কদ-কাঠী খা ঘোব পবিশ্রমী ব্যক্তিত্বক নোক হমব পিতামহ ছনা। ও ভোবে উঠৈথ খা জন-মজদূব সভকেঁ খঠ়রঁএ সিন্বখাবা ঠৈন জাথি, জন নহ কহ খেতপব জাথি। জন সরঁহক পনপিযাগ পহুঁচারৈথ গত্যাদি কাজ একসূবে কহ নথি।
৬৩ সানক উঁমেব তক হ্নকা ঘোব পবিশ্রম কবৈত হম দেখিঐন। পোখবিক প্বরঁবিযা ভীত্তাপব ওনাব ছন। মীখাজান চবরাঁহকেঁ ঘবেপব সঁ খরাজ দৈথ-
"মহীস পনহা গেন খছি...।"
রাঁরাঁক একটা মহীস হ্নকে হাথে নগৈত ছন। জখন কখনো ও কেতৌ চনি জাথি তঁ খাহত ভহ জাগত বহএ। মহীস চ্কৈব-চ্কৈব কহ জান দগপব উঁতাব্দ

भऽ जाइत छल मुदा लगैत नहि छल।
कर्मठताक संग-संग ओ आस्तिक एवम् संस्कार सम्पन्न लोक छला। बाबाकेँ एकटा डमरू रहैन जे ओ बजबैत रहैत छला। कहैथ जे ओ डमरू हुनका महादेव देने छैन। हमरा लोकनिक जन्मसँ पूर्वेसँ ओ डमरू हुनका लगमे छल। बादमे ओऽ डमरूकेँ महादेवक मन्दिरपर लेने गेला आ सायंकाल नचारी गबैतकाल एवम् महादेवक आरतीक समय ओ डमरू कखनो बाबा स्वयं वा कखनो-कखनो आर बुढ़ सभ बजबैत छला।
बच्चा सभकेँ बाबासँ बहुत सिनेह होइते अछि। हमरो हुनकासँ बड़ सिनेह छल। सदिखन बाबासँ सटल रही। कर्मठताक संगे ओ बड़ तमसाह छला। तथापि हमरापर ओ कहियो, एक्को बेर नइ तमसेला। मुदा हमर अग्रज कएक बेर बाबासँ मारि खा जाइत छला। ओना, तमसपर बाबा मारि तँ दैन मुदा पछाइत अपने कानए लागैथ।
गाममे स्वसम्पन्न परिवारक नायक छला- हमर बाबा। हुनकर विआह समस्तीपुरक आसपासमे मोतीसलमपुरक शीलानाथ झाक पाँजिमे, ओइ समयक पाँच साए चानीक सिक्का दऽ कऽ भेल रहैन। बादमे ओ सभ जनकपुरमे बसि गेल रहैथ। बाबाक सार सभ गाहे-बगाहे अबैत रहै छला आ बहुत सम्मान पूर्वक बहुत-बहुत दिन धरि हमरा ओइठाम ओ लोकनि रहितो छला। बाबाक हेतु छोटे-मोटे उपहार जेना- 'चक्कू', 'सरौता' इत्यादि लेने अबैथिन।
देवोत्थान एकादशी दिन भगवानकेँ जगौल जाइत छल। पीढ़ीपर रंग-बिरंगक अरिपन बना चारुकात दीप जरौल जाइत छल, आ चारि गोटे चारुकातसँ मन्त्रोच्चारक संग भगवानक ऊपर ...... जाथि आ फेर

ধীবে–ধীবে নিচ্চাঁ খারি জাথি। পূজা পাঠ হোগত, প্রসাদ বিতবণ হোগত। রাঁরা ঐ পূজাকেঁ রহ্ত শ্রদ্ধা পূর্বক করৈত ছলা।

খনন্ত চতুর্দশীক দিন ভগরানক পূজা হমবা ওগঠাম সভ সান হোগ ছল। সভ খপন–খপন ঘবসঁ খনন্ত খানৈথ, প্রসাদ খানৈথ খা ওকব পূজা বিধি পূর্বক রাঁরা করৈত বহথিন।

“কিং মথসি, ক্ষিব নিধি
প্রাপ্তো ত্রংযা, প্রাপ্তো মযা।”

উঁপবোক্ত শ্লোক কহি কহ খনন্ত সরঁহক পূজা হোগত ছল। ব্রহ্মস্থানমে নখবাম মহাদেরক পূজা হোগত খা ঘবে–ঘবে নোক মাটিক মহাদের রঁনা কহ নহ জাগত ছল। দিন ভবি পূজা হোগত বহি ছল। গামমে সময–সমযপব নরাহ, খষ্টজাম সেহো হোগত বহি ছল। ঐ সভসঁ রাঁনক সভমে নীক সংস্কাব পড়ৈত ছল।

হমব পিতামহ গনাকাক প্রতিষ্ঠিত জমীন্দাব ছলা। ডাঁ. স্বভদ্র ঝাজী কহৈথ জে ও জখন ঘোড়াপব চঢ়ি কহ কর্জ–রসূনীক হেতু নাগদহ জাথি তঁ নোক ডবে ন্বকা বহৈত ছল। পবিরাবক খার্থিক সামর্থ্য রঁঢ়রৈমে হ্নক জরঁবদস্ত যোগদান ছল।

হমব গামক রিচ্চেমে এক পোখৈব খছি। পোখবিক পছরবিযা ভীবসঁ কনিক্ক হটি কহ হমবা নোকনিক ঘব খছি। পোখবিক প্বরবিযা ভীবপব ওনাব ছল জৈঠাম মান–জান রাঁন্হন জাগত ছল। ঘবেসঁ কেতেকো রেঁব রাঁরা চিকৈব কহ ওনাবপব চবরাঁহকেঁ নির্দেশ দৈথ। ঘবক শুদ্ধ দূধ, দহী প্রচূব মাত্রামে উঁপনর্ধ কবরাঁমে ওনাব খা ওগঠাম দিন–বাতি খটৈরঁনা চবরাঁহ–মিযাঁজান–

क रहैत योगदान छल।
धिया-पुता सभकेँ हमरा घरमे रहैत हिफाजत होइत छल। बाबू असगरे छला। तँए परिवारमे नव रचना स्वागत योग्य होइत छल। ऐ तरहेँ हम सभ ९ भाए-बहिनक पैघ परिवारक अंग भेलौं।
हमर गाममे पीच सड़क छेलै, चौबटिया छेलै, जेकरा ओइ समयमे 'कमान चौक' कहल जाइत छल। कारण पुरान ठेनक कमान नामक एक बेकती ओइठाम पानक दोकान खोलने रहैथ। तैसंग चाह आ मधुरक दोकान स्व. सुखदेव साहुक छल। ऐ दोकान सबहक अतिरिक्त ठेलापर दू-चारि खाद दोकान क्रमश: खूजल। कनिक्के हटि कऽ किछु खाद दोकान छल। चाह, मधुर ओतौ उपलब्ध छल। केतेको गोटे ओइठाम बैस कऽ गप्प मारि समय कटैत छला। छोट-मोट कनेर जकाँ ओ काज करैत छल। ओइठामक गप-सप्प विषय बदलैत रहै छल। एकटा जबरदस्त विवादक विषय छल जे हमर गामक नाम 'खड़के डीह' छिऐ आकि 'खड़ के डीह ? '
..हमहुँ ओतए ओ चर्च सुनैत रही। चर्चामे हमरा होइत छल जे ओ सभ अपन समय व्यर्थ बरबाद कऽ रहला अछि, ऐदा आरो ओकर उपयोगिता बुझा रहल अछि। सभी मानेमे ओ बुढ़ सभकेँ जीबाक बड़का सहारा छल।
कनियेँ दूर हटि कऽ बुध आ बरि दिन हाट लगैत छल। तरह-तरह केर तीमन-तरकारी ओतए उपलब्ध रहै छल। चारूकात किछु स्थायी दोकान सभ छल। हम सभ हाट करि अपन घरक हेतु मोड़ ा भरि-भरि तरकारी अनैत छेलौं।

গাম দ২ কঽ দূটা রঁস চনৈত ছন। একটা একটা উঁজবী রঁস জে নাহেবঘাটসঁ মধ্রঁনী আ দোসব হবনাখীসঁ মধ্রঁনী জাগত ছন। দ্নূ রঁস রেঁনীপঞ্চী, ধকজবী,খড়ে ব, বহিকা হোগত মধ্রঁনী জাগত ছন। ও দ্নূ রঁস জঁ ছটি গেন তঁ সিরায বিক্শাক আব কোনো সরাবী নহি ছন। বিক্শা দ্বাবা গাম–ঘবক গবীরঁ সরঁহক গ্রজব হোগত ছন। বিক্শো চনরঁ ধিযা–প্বতাক মনোবংজন ছন। কএটা রঁচ্চা সভ বিক্শাপব পাছাসঁ নটৈক জাগত ছন আ দূব তক বিক্শাক পছোব কবৈত ছন রেঁ–নজূনক তংগ কেনাগ ছন আ বিক্শারঁনা সভ কএ রেঁব তংগ ভ২ ক২ ঝগড় াপব উঁতাৰু ভ২ জাগত ছন।

হমব গাম রঁস পকড়এ হেত্ত দূব–দূবসঁ নোক খরৈত ছন। জহ্নখাবী, একতাবা, নগরাস আদি গামসঁ নোক খড়ে ব আরিঁ ক২ রঁস পকড় ি ছনা। ক্রমশ: রঁসক সংখ্যা রঁঠ়ন। সবকাবী রঁস সভ চনএ নগন। সীতামঢ় ারঁনা বোডক রঁস চনি গেনাক বাঁদ তঁ রঁসক সংখ্যামে রঁহ্ত বৃদ্ধি ভেন আ আরঁ তঁ খড়ে ব ছোট–ছীন শহবক স্বরিধা সম্পন্ন ভ২ চুকন অছি। সড়কক কাতে–কাতে সভ বংগক সৈকড় া দোকান খ্জি গেন অছি। রৈঁক, এ.টী.এম., থানা, হাগ স্কূন গত্যাদি সভ ভ২ গেন। আসপাসক আন গাম–সভমে পক্কা বোড রঁনি গেন অছি আ খড়ে ব চৌকক মহত্র রঁঠ় ি তে জা বহন অছি।

গামক পূরঁসঁ কমনা নহবসঁ জোড়ন ধাব রঁহৈত ছন। ওগমে তখনে পানি খরৈঁ জখন জযনগবক আসপাস রঁনন হ্বাটকসঁ পানি ছোড়ন জাগত। ভদরাবিমে জখন চাৰুকাত রাঁঠ়ি আরিঁ জাগ তঁ ওদ্রমে পানিক

दर्शन होइत । ओहि समयमे हम सभ धारमे खेलाइत छेलौं । चौकसँ आगाँ बढ़ला पर, जैपर लोकक घेराबा देल छल,ओहिपर सँ बच्चा सबहक देखा-देखी कूदि जाइत रही । सचमुच ई अद्भुत छल जखन सभ बच्चा देखसीमे एना करैत छल । कएक गोटाकेँ ओहिमे चोटो लगैत रहैए ।

एनक निच्चाँ पानिक झड़ना छल । ओहिमे तेजीसँ पानि ऊपर-सँ-निच्चाँ खसैत छल । ओहिमे फाटक लगबैक सेहो बेवस्था छल जाहिसँ जरूरत भेलापर पानिक बहाव नियंत्रित कएल जा सकए । ओहि झड़नामे अपन गामक बच्चा सबहक संगे हमहूँ कूदि जाइत रही । ओतए पानिक बहाव बहुत तेज रहैत छल आ कएरबेर बच्चा सभ गोंता खेला बाद ५-६ मीटर दूर धरि बहि जाइत छल ।

एकरबेर हमरे गामक अबध्धच्च पैघ बच्चा हमरा झड़नाक ऊपरसँ धकेल देलक, जाहिसँ हमर दाहिना आँखिसँ ऊपर माने भौंह लगक कपार फूटि गेल । तेकर बाद जे उपराग-उपरागी भेल से की लिखू ।

गाम-घरमे चेचकसँ बचबाक हेतु पाठ कएल जाइत छल । ओहि समयमे एकटा धार्मिक क्रिया बुझल जाइत छल । शीतला माइक आराधनाक स्वरूपमे झानि बजा-बजा कऽ पचनियाँ गीत गबैत छल । बहुत नेम-टेमसँ घरक लोक रहैत छल । कार्यक्रमक अन्तिम दिन तेल चढ़ैत छेलइ । पचनियाँकेँ चढ़ौना देल जाइत छल । अखनो धरि ई दृश्य हमरा मोन पड़ैत रहैत अछि । दाहा बाँहिपर दूटा लमगर-लमगर चेन्ह अखनो धरि विद्यमान अछिए ।

पचनियाँ सभ सरकारी कर्मचारी होइत छला जे लोकक

धर्मिक भावना एवं अज्ञानताक फैदा उठबैत पैसाक उगाही करैत छला।
ओहि समयमे ग्रामोफोन हएब बड़का बात छेलैक। हमरा गाममे प्राय: तीन गोटैकेँ ग्रामोफोन रहै। ओहिमे गीतक रेकर्डगोल-गोल चक्का सन चढ़ा कऽ ग्रामोफोनक स्वीच चला देल तँ गाना-बजाना होइक। बच्चा सभकेँ कहल जाइक जे भोपूमे आदमी नुकाएल अछि। आ हम सभ ओहि आदमीकेँ तकैत छेलौं। हमरो ओहिठाम एकटा ग्रामोफोन रहैक। ओकर पार्ट सभकेँ खोलि ओहिमे नुकाएल आदमीकेँ तकैत रहै छेलौं। एक दिन जेना-तेना किछु पाइक ओरिआम कऽ मधुबनी जा कऽ दूटा ग्रामोफोनक रेकार्ड कीनलौं, जाहिमे एकटा छल 'तेरी प्यारी प्यारी सूरत को किसी को नजर ने लगे' ससुराल फिल्मक गाना छल।
सन्दूकमे राखल ग्रामोफोनकेँ खोलि ओहिमे रेकर्डकेँ बजबैत कियो देख लेलक। बात बाबू तक पहुँचल। हुनका कनी-मनी डाँट-फटकारक बाद छोड़ि देल गेलौं।
हमरा गाममे दाहा अबैत छेलैक। बच्चा सभ ओहिमे बड़ आनन्दित रहैत छल। हम सभ दाहाक नकल करी। कबरीमे फूल आ आर किछु खोपि दिऐ आ सभ बच्चा अपनामे संयोग करि कऽ आँगने-आँगने घुमी आ 'दमदनियाक दाहा हुसे..।' कहि-कहि संगे सभ बच्चा चिचिआइत खूब आनन्दित होइत रही।
छोटे-छोटे बात सभसँ बच्चामे केतेक आनन्द होइत छल, तेकर ई उदाहरण अछि। बरखा, थाल-कादो, रौद, पानि-बिहाड़ि इत्यादि सभमे बच्चा आनन्द ताकि लैत अछि। सच कही तँ बाल्यावस्था ईश्वरत्वक

ৰঁহ্ত সমীপ বৈত খছি। খন্দক খানন্দ যত্র, তত্র, সর্বত্র প্রস্ফ্টিত মোগত বৈত খছি। হম সভ দবরঁজ্জাপব ৰৈসন বহিতৌঁ, সিনেট নঃ কঃ নিখৈক খভ্যাস কবৈত, কি একটৌ পগনা খরিতে ৰঁড়ৰঁড় াগত–

“জনখৈ, জনখৈ...।”

কিছ–নে–কিছ ওকবা কিযো–নে–কিযো খেনাগ দঃ দগ খা ও চন জাগত। ৰঁহ্ত দিন তক ও এম চনন বহগ...।

ৰাঁনমনপব জে গড়া গেন সে গড়নে খছি। খৰ্হ্নগ্ন শেবী, মাটি, থান–কাদো সটনে, ৰকব–ৰকব ৰজৈত ও খরৈত–জাগত বৈত ছন। কহি নগ ও কে ছন খা ওকব কী খন্ত ভেন...।

ভূতকানক ঘটনাকেঁ মোন পাড়ৈত খনাযাস ওগ শিক্ষকপব ধিযান চন জাগত খছি জে হমবা সরঁহক ঘবক সটনে ৰঁচ্চা সভকেঁ পঠৰৈত ছনা। ৰঁচ্চা জঁ কোনো গনতী কেনক, কিঁবা সরঁক নহি বটি সকন, তঁ ঘোবনক ছত্তা রিদ্যার্থী–সভপব ছোড়া দৈথ।

ৰাঁপ–ৰাঁপ চিচিখাগত ৰঁচ্চা সভক স্মবণ কবৈত খখনো বোমাঁচিত ভঃ জাগত ছী। সোচন জা সকৈত খছি জে ওগ ৰঁচ্চা সরঁহক কী ভরিস বহন হেতগ। এক্কাটৌ ৰঁচ্চা ওগমে সঁ নহি পঠা সকন। ৰঁচ্চাক মাএ–ৰাঁপ সভ খপন ৰঁচ্চা সরঁহক কন্যাণক কামনাসঁ মূক দর্শক ৰঁনন বহন। খা সভ ৰঁৰাঁদি ভঃ গেন।

“ঙা ৰঁস্বধা কাগ কো নাহী...।”

“ঐ পছরবিযা ঘবরাবী। ঐ প্বৰঁবিযা ঘবরাবী...।”

ঙা টৈনক খৰাঁজ ছন একটৌ ভিখমংগাক। সাএ রীঘা খেতক হমদ্ধুঁ মানিক ছেনৌঁ।

"ओ रस्वधा काह् कि नाशी... ।"
कएक रबैब ओ ओ राँत चिचिआ कह कहैत। शाथमे छडः ी, आँखिपर टहैन-फ्हैन चश्मा, धोती पहिरने, ओकरे ओठःने। ओ शमरे गामसँ सहैन रबैनौजाक छना। शमर पितियौत राँरी ओही गामक बहैथ। तँए हुनकासँ रबैसी ओ अपेक्षा बखैत छन। ओकरा एक तम्मा चाउँर देन जागत तखने नैत, झग्री भबि नहि। जौं झग्री भबि देराँक कियो चेष्टा करैत तँ ओ चिकरैत-भोकरैत चन जागत। मास-दू-मासमे एकरबैब अरबैत आ भबि तम्मा भीख भेटैनाक राँद ओग दिन दोसर घर नहि जागत। एहेन कडःक अराँज, रबैरहाबक ओ भीखमंगा। अन्दाज ओकरा ओग अरस्थामे अनग पहचान दैत छन। कहि नहि की भेन जे ओकर एहेन आर्थिक पतन भेन। निश्चय ओ एकटा अनग र्यक्तित्वक नोक छन।
स्कूनक बस्तेसँ अनहाक ढोनकक थाप स्वनागत छेनग। होगत जे दौडः कह बस्ता तँग कह अनहा स्वनए पहुँच जाग। घर पहुँचते राँस्ता बखितौं आ भागितौं। माय कहैथ-
"पहिने किछु खा तँ निअ।"
मागक गप स्वनिते कहि दिऐन-
"आरि बहन छी।"
आ अनहा स्वनए पहुँच जाग। शमरा गाममे अनहाक राँहुत बेराज छेनग। दुपहरिया कटैराँक ओ उँत्तर साधन छन। भबि गामक नोक सभ जमा होगत आ ओ जोशा-जोशा कह ढोनकपर थाप मारैत आ गरैत अनहा-रूदनक अनेकानेक प्रकरण स्वनरैत-
"राँरू स्वनो शमारी राँत, एक दिन की नहीं नडः ाओ

गाबँत बीत जाय बाँबहम मास... । ”
ऐ तवहक पाँति सभसँ गीतमय कथानक ॠचिगव छन।
बँच्चा सबँहक हेत्ते ओ श्रद्भुत श्राकर्षण छन। बेँबा-
बेँबी केतेको दवबँज्जापव श्रनुहाक श्रायोजन होगत
बहै छन। ओ नहै हमवा गाममे बँहुत प्रसिद्ध भ२ गेन
छन।
गाम-घवमे सामान्यत: नोककेँ ऐ तवहक मनोबंजन
उँपनबँध छन। ओम्ह्का जकाँ टैनीबीजन नहि बहैक
तहिया। बेडियो सेहो केकबो-केकबो गाममे
बहग। तँए किछु तँ चाही।

ভাগ- २

गाममे सामान्यत: नोक भोबे उँठि जागत श्रछि।
हमव बाँबाँ तँ भोबे उँठि क२ सभ काज क२ जन
श्रठ ा क२ श्राबि जागत छना, तखनो चहन-पहन
कमे बहैत छन। हमहुँ नित्य नियमित नबका
पोखैबमे स्नान कबी। ओगठाम भगवान शिबक
पंचमुखी मूर्ति छन, पूजा कबी, जन ढाबी, व्यायाम कबी,
तखन घव श्राबी। स्नान कबए जागत बस्तामे बस्तामे
हाबमोनियमपव भजन गबैँत मधुब श्रबाँज स्वनैमे
श्रबैँत बहैत छन। गामसँ उँत्तव-पच्छिम मन्दिवपव ओ
प्वजाबी छना। सिघिंओन गामक। हुनक स्वबक मधुबता
समस्त बाताबबणमे श्रद्भुत श्रानन्द भवि दैत छन।
सूर्योदयसँ पूर्व हमव स्नान भ२ जागत छन।
पोखैबमे धबाधव डुबँकी नगाबी। जाड़क मासमे तँ
यैहने-बैहने स्नान भ२ जागत छन। गर्मीमे कनी-
मनी हेनोनाग सेहो भ२ जागत छन। ओग समयमे
स्कष्टीपव श्राबतीक घड़ ी-घण्टै टैनाटैन कबए नगैत
छन जे बँड़ ीकान धवि चनैत बहै छन। स्कष्टी पवहक

বাঁবাঁ বহ্ত সংগ্রহী বহৈথ। ও বহ্ত বাস গাএ পোসৈথ। ক্ষদা এক বাতি চ্প্পে মন্দিবসঁ সমান সভ নহ চনি গেনা।

সন্ ১৯৬১মে সম্পূর্ণ বামাযণ সিনেমা খাএন ছন। ন◌ॉডস্পীকব–পব গামক গাম প্রচাব হোগ–

'দেখনা মত ভুনিযেগা, শংকব ৪◌ॉকিজ– মধ্বনীকেঁ বিশান পর্দে পব সম্পূর্ণ বামাযণ...।'

গাম–গামক নোক উনৈ৪ গেন ছন। ও সিনেমা কেতেক চনন সে নহি গনন জা সকৈত খছি। হমবো গামসঁ কেতেকো নোক সম্পূর্ণ বামাযণ দেখএ গেনা। হমহুঁ বাঁবূজীকেঁ কেতেক বেব কহনে হেবৈন–

"বাঁবূজী, সম্পূর্ণ বামাযণ দেখএ চনূ।"

ও খাগ–কান্হি কবৈত বহনা খা হম সম্পূর্ণ বামাযণ সিনেমা নহি দেখ সকনৌং। ওগ সিনেমাক গীত সভ খখনো হম স্বনৈ ছী তঁ স্বত: খপন বান্যাবস্থামে বিনীন ভহ জাগ ছী।

"বঁদনো বঁবসো নযন কী ওব সে...।"

খা

"হম বামচন্দ্র কী চন্দ্রকনা সে...।"

ওা দূনূ গীত তঁ হমব বেব–বেব স্বনৈত বহ ছী। মোন হোগত বহএ একবেব ওা গীত খহূঁকেঁ স্বনা দী। চনূ ফেব কখনো। জখন কখনো ওা গীত স্বনৈ ছী তঁ স্বত: খাঁখি নোবসঁ ভবি জাগত খছি।

সীতা–জন্ম বিযোগে গেন, দ্খ দ্খ ছোড◌़ি স্বখ কহিযো নে ভেন। জগতজননী মৈথিনী–সীতামৈযাক দ্খক বর্ণন কবৈত ওা গীতমে ভাবনাক খদ্ভ্ত বিস্ফো৪ খছি। সমাজিক ক্ষবৈবস্থা এবং সামন্তবাদী সোচক বিদ্রাহ স্বরুপ খপন সন্তান দ্বাবা খন্যাযক প্রতিবাদ

करैत ओ गीत–
“हे राम तुम्हारी रामायण तहँ तक होगी सम्पूर्ण नहि... ।
जहँ तक राज्य के निर्माता, धोबी के बाद मे आयेगे, भारत भविष्य की माता को धोखे से वनमे ठुकराएँगे... ।”
ऐ गीतक एक-एक शब्द रोमांचित करैत अछि। केतेक अन्याय सहए पड़ल मिथिलाक ओइ यशस्वी सन्ताकेँ। आएब चलू आगू बढ़ै ा... ।
जीवन यात्रामे एहेन केतेको दृश्य अछि, जे मोनमे गड़ि जाइत अछि। जानकीक संग एना किए भेलैन। सोचैत-सोचैत बहि जाएब। सदा उत्तर नहि भेटैत। बाबूजी कएक बेर बजैत रहैथ–
“विधि राम की करनी कठिन, जसे सियहि किन्है बाबरो... ।”
यद्यपि समय बहुत आगाँ बढ़ि गेल अछि, लोकक विचारो बदलल अछि, तथापि सीता सदृश अनेको मैथिलानी अखनो चौबटियापर न्यायक बाट तकैत देखल जाइ छैथ।
धिया-पुताक छोट-छोट बात ओकर भावी जीवनक दिशा निर्देश करैत अछि। हमरा बच्चामे खेलबाक बहुत जतन रहए। आस-पासक बच्चा सभकेँ पकैड़-पकैड़ कऽ खेलक हेतु गोहारि करी। कएक तरहक खेल होइत रहइ, बिन्नु खर्चक आ बिन्नु कोनो झंझटक–जेना कबड्डी, विट्टू, फूटबॉल, बानीबॉल आदि। कबड्डी तँ हमरा दरबज्जेपर होइत रहइ। स्कूलसँ अबिते देरी भीर जाइत रही। फूटबॉल हमरा गाममे बहुत प्रचलित छल। विश्वप्रसिद्ध ठेलसँ सटल खेलक मैदान

ছন, জগমে ৰ্বৰোৰ্বৈব খেন হোগত বহগ। ৰ্বাদমে হাঙ্গ স্কুন ৰ্বনি গেনাক ৰ্বাদ ওকবে মৈদানমে খেন হ্খ নগনৈ। প্ৰবনা সমযমে হমব গামক ফ্লুটবৰ্ব‌াঁন টীম ৰ্বহ্ত প্ৰসিদ্ধ ছন। হমব ৰ্বাৰ্বূ সেহো ৰ্বঢ়া যাঁ খেনাগত ছনা। ও কহৈথ জে খেনক চক্কবমে পঢ়াগ চৌপঞ্চ ভঽ গেন। রাষ্ট্ৰসন স্কুন- মধ্ৰ্বনীক ছাত্ৰ বহৈথ আ গেনখেনীমে জেতএ-তেতএ চন জাগত বহৈথ। হ্নকা কেতেকো মেডন ভেটৈন বহৈন। জঁ আজুক সময বহৈত তঁ ৰ্বাতে অনগ বহৈত। শাযদ হ্নকা অপসোচ নহি কবএ পড়াতৈন। ক্ষদা ওগ সমযমে তেহেন পবিস্থিতি নগ বহগ। কনকত্তা গেন বহৈথ তঁ মোহনৰ্বগানমে গেনখেনীমে চ্নাব ভঽ গেন বহৈন ক্ষদা থোড়ৰ্বে দিনক ৰ্বাদ গাম আপস চন এনা। নোক সভ ৰ্ব্নেনকৈন জে গামমে কোন কমী অছি জে অহাঁ কনকত্তা এনৌং, আদি-আদি অনেকো ৰ্বাত কহনকৈন।

পছাগত গেনখেনীসঁ হ্নকা তেতেক পবহেজ দেখিঐন জে জঁ হম কহিযো খেনৈত দেখা জগতৌং তঁ পকৈড় কঽ নঽ অৰ্বৈথ। জেনা খেনকেঁ পঢ়াগক শত্ৰ্ মানএ নগনা। পবিণাম ভেন জে হম খেনক মামনামে চৌপঞ্চ ভঽ গেনৌং আ সদা-সৰ্বদাক নেন খেন-ধূপসঁ রিবত বহি গেনৌং।

একৰ্বৈব কেনা-নে-কেনা পৈসাক জোগাব কঽ ৰ্বড়কা গেন কিননৌং। ৰ্বচ্চা সভ মিনি ওগমে হরা ভবনৌং। আ ফক্টীক ভীবপব খেনএ গেনৌং। ও জগহ গামসঁ কনিযেঁ হটৈন অছি। তঁএ মনমে ঙ্গ আশা বহএ জে পকড়ন নৈ জাএৰ্ব, ক্ষদা কেনা-নে-কেনা ৰ্বাৰ্বূ ওত্তৌ পহুঁচ গেনা, হমবা দেখতে তমসাএ নগনা। খেন ৰ্বন্দ ভঽ গেন। এৰং প্ৰকাবেণ ধীবে-ধীবে হম ঙ্গ সভ নিঠ্ঠাহে

ছোড়ি দেলৌঁ আ সোনহন্নী কিতারসঁ চিপকএ লগলৌঁ। ওনা, ঐসঁ পঢ়াইমে হৈদা ভেল, মুদা খেল-ধূপসঁ হটি জেবাঁক কাবণ কএকটা ক্ষতি সেহো ভেল। হমবা হিসাবেঁ ই ঠীন নহি ভেল, মুদা সময-সময়ক বাঁত হোইত অছি। ওহি সমযমে জে ভেলৈ সে ভেলহি। আবেঁ লোকক দৃষ্টিকোণ বঁদৈল বহল ছই। খেলক প্রতি লোকক সকাবাত্মক দৃষ্টিসঁ বঁচ্চাক সর্বাংগীণ রিকাস হোইত অছি। সমাজিক পক্ষ মজগূত হোইত অছি এবং ওকব সোভাবমে শহনশীলতা ও সামংজস্য কববাঁক ভাবনা বঁঢ়ৈত ছই। পবীক্ষামে নম্বঁব আনি লেবেঁ সভ কিছু নহি অছি। ওইসঁ হটিযো কহ জীরনক অনেক পক্ষ অছি, জৈপব ধিযান দেবাঁক জরুবী অছি, জইসঁ জীরন বেঁসী সুখী ও শান্ত বহি সকৈত অছি। ই নিশ্চয জে মাতা-পিতাক মনমে সন্তানক কল্যাণক কামনা বহৈত অছি মুদা ওকবা অপন আকাংক্ষা কিংবা মনোবথক প্রতিরিম্বঁ বঁনবৈক পবিযাস কএক বেঁব বঁচ্চাক রিকাসমে বাঁধক ভহ সকৈত অছি। ভগরানক দৃষ্টিমে সভ মনুখ এক অদ্ভুত বচনা অছি আ সভ কিছু-নে-কিছু রিশেষতা, রিশেষ ক্ষমতা লহ কহ অবৈত অছি। পবিরাব এবং রিদ্যালযক দাযিত্ব অছি জে ওকব রিশেষতাকেঁ বুঝএ আ ওহি দিশামে ওকবা রিকাসক সমুচিত সুরিধা সেহো দহি। ডাক্টব, ইন্জীনিযব বঁনি জাএ, এতবেঁ জীরনক অন্তিম সত্য নহি ভহ সকৈত অছি।

হমবা গামসঁ উত্তব-পূবঁমে চৌকসঁ কনিক্ক হটি কহ একটা মন্দিব অছি। জেকবা খ্যাতী সেহো কহল জাইত অছি। ওইঠাম সারনমে সভ সান মূনা জোব-সোবসঁ মলৌন জাইত ছল। ভজন-কীর্তনক গাযন হোইত

छल। आस-पासक गामक लोक स्साँझमे ओतठाम एकत्रि होइत छला। कार्यक्रमक अन्तमे प्रसाद वितरण होइत छल। खीरपूरी हिनका बहुत बढ़िया लगैत छल। ओहि गामक दूधसँ प्रसाद बनाओल जाइत छल, जहिमे पर्याप्त मात्रा दूध आ खीरपूरी चाउर दऽ दऽ पायस बनाओल जाइत छल। धिया-पुताकेँ ओ पायस खेला बाद स्वर्गक आनन्द भेटैत छल। बड़का थाड़मे पायस बाति कऽ बाँटल जाइत छल। खुदा लोककेँ पायस बहुत कम मात्रामे देल जाइत छल। खोहमे पायस जाइते देवी नगैत जे गलि गेल। स्वादिष्ट, मधुरेब एवं मनमोहक। बच्चा सभ पायस लेबाक हेतु बाबबाब पतियास करैत छल। धक्का-मुक्की होइत छल। बाबिक (पवसनिहाव) हमरे टैनेक बहैत छला। ओ सदिखन ऐ बातक धियान रखैत छला जे अपना-ले पर्याप्त मात्रामे पायस बाँचि जाए, खुदा लोकक आक्रमण देख ओ परेशान भऽ जाइत छला। एक बेर तँ पायसक बर्त्ता लेने ओ पोखैरमे कुदि गेला आ अन्दर पानिमे जा कऽ तारबतोर पायस स्वरबकए लगला। चाकचात गामक धिया-पुता ओ हाहरकगण ऐ दृश्यकेँ देखैत रहि गेला। हमहुँ पोखैरक कातमे आन-आन बच्चा सबहक संगे ऐ दृश्यकेँ देखैत रहि गेल रही, जे अखनो धवि नहि बिसबाएल।

बाबू साइकिलसँ मधुबनी जाइत रहैत छला। कहियो-काल किछु-किछु हवमाइस कऽ दिऐल। एकबेर पेन अनबाक हेतु कहलयैन। सड़कक कातमे ठाढ़ भेल बड़ ीकाल तक बाट तकैत रही जे बाबू पेन लऽ कऽ आबि रहल छैथ। जेतेक साइकिल देखा पड़ैत, देखते होइत छल जे बएह आबि रहल

छैथ। केतेको कान धवि रौंटै तकनाक रौंद रौंर्बू साणकिनपव थरैंत देखैनैथ। थाकन, थपसियाँत ভेन रौंर्बूजीकैं साणकिनसँ উतैबते प्वछनयैन–
"रौंर्बू, पेन थननौं ? "
रंजना–
"जा ! रिसबा गेन.. ! "
स्वनिते देबी रहत निबाशा ভ३ गेन बनी। पछाणत रौसरौक हेत्त रौंर्बू थपन हाथसँ धड़ ी निकानि क३ हमबा हाथमे पहिबा दैथ। शर्त ঞा जे घड़ ी देख क३ पठ़र।
मध्रंनीमे सर्कस थाएन छन, बाति–के फोकस नाणटै छोड़न जाणत छन जे दूव–दूव तक देखन जाणत छन। रौंर्बूकैं ख्शामद कएन गेन। हम था रौंर्बू सर्कस देखनौं। तवह–तवहक र्यायाम, खेन, धूप थादि ওণ सर्कसमे देखौन गेन। तेतरेँ नहि, रौंघक संग सर्कसमैनक खतवनाक खेन सेहो देखौन गेन छन। गाम–गामसँ सर्कस देखरौंक नेन महिनो ভवि नोकक ठराहि मध्रंनीमे नागन बहैत छन। सर्कस देख क३ स्रस्नक थानन्द ভेन बहए। तवह–तवह केव र्यायाम ও खतवनाक खेन सभ एकठ्ठे देखरौंक एहेन थरसव गाम–घवमे कम थरैंत छन।
हम सभ रंच्चा बनी तँ हमबा गामक एक महान संत श्रपति श्वामीक चर्चा होणत बहै छन। ও गौब वर्णक ওजस्री र्यक्तित्वक नोक छना। सन्यासी बहैथ। हाथमे दण्ड–कमण्डन बहैन। माय कहैथ जे गीता पठ़ैत–पठ़ैत हुनका मोनमे रैबाग्य উत्पन्न ভ३ गेन था ও जरानियेँमे सन्यास न३ नेना। ও कहियो कान गाम थरैंत छना था थपन शिष्यक ওणठाम बहैत

ছনা। গামক পুস্তকালয এবং লরকা পোখৈরপর লোক সবহক সংগ ও ধর্ম চর্চা করৈত ছনা। ওগ সমযমে গামক প্রতিষ্ঠিত রৈকতীমে ও গনন জাগত ছনা। গামক পুস্তকালযপর তরহ-তরহ কের খেলক সামগ্রী সভ সেহো লাগল ছল। কিছু দিলক বাদ এক-এককেঁ ও সভ টুটৈত গেল আ ক্রমশ: নষ্টভঽ গেল। পুস্তাকলযমে থোড়ে কে সময তক বহুত গহমা-গহমী বহৈত ছল। অখবাব, রেডিযো অথবা পুস্তক সভ সেহো ওগমে ছল।

১৯৬২ ঈ.মে, জে চীন যুদ্ধক সময ছল, রেডিযোসঁ সমাচাব সুনবাক হেতু লোকক ভীড় লাগি জাগত ছল। ঐ সভমে হমব গামক স্ব. বিশ্বম্ভব ঝাজীক গংভীব যোগদান ছল। দুর্ভাগ্যরস ও রৈসী দিন নহি বহি সকনা। সন্১৯৬৯ মে কমে উঁমেবমে হুনকব দেহারশান ভেনাক বাদ ঈ সভ গতিরিধি নষ্ট ভঽ গেল।

গাম-ঘবক আস-পাস এক-সঁ-এক প্রতিভাশালী বচ্চা সভ ছল। কেকবো স্বব অদ্ভুত ছেলগ তঁ কিযো পহলমালীমে নিপুণ ছল। কিযো মধুব গাযন আ বাদ্যযংত্রক প্রতি আকর্ষিত ছল তঁ কিযো কিছুমে...। ক্ষুদা পবিরাব বা স্কুলমে ঐ সবহক রিকাসক সংভারনা নগণ্য ছল। পবীক্ষামে বটি-ফটি কঽ নীক নম্বব আনলৌং তঁ বড় নীক অন্যথা সভ ব্যর্থ..! এহেন বচ্চাকেঁ নকাবা ঘোষিত কঽ দেল জাগত ছল। পবিণামত: কএটা বচ্চা জে জীরনক কেতেকো ক্ষেত্রমে অগ্রগামী ভঽ যশস্বী ভঽ সকৈত ছনা,ক্ষুদা ও রিষাদপূর্ণ জীরন জীরৈনে মজবূব ভেনা।

হমব গামেক এহেন কএটা বচ্চা ছল জিনকামে গেবাক

अद्भुत सामर्थ्य छेलैन। बिना कोनो प्रशिक्षण लेने जे ओ मैथिली गीत सभ गबैथ से बूझू स्वनिते बहि जाइतौं। मुदा हुनका सभकेँ कोनो प्रकारक संरक्षण, प्रशिक्षण नहि भेल। सभ कलान्तरमे गाँजाक सोंटै नगरैत अपन-अपन स्वरकेँ नष्ट केलैन.. !
बच्चामे हमरो हारमोनियम सीखबाक ललक जगल। जेना-तेना पैसाक प्रबन्ध कऽ मधुबनी जा कऽ अपनेसँ एकटा हारमोनियम कीनि अनलौं। गाममे एक गोटै हारमोनियम बजाएब जनैत छला। हुनकासँ हारमोनियम सीखए लगलौं कि गामक बूझनुक लोक सभ हमरा बाबूजीकेँ आबि शिकाइत केलकैन। शिकाइतो एना केलकैन जे 'ई बच्चा तँ दुबि भऽ रहल छैथ। केहेन बढ़ि याँ पढ़ैत छला। आ तैपर सँ धियान हटि गेलैन.. ! '
परिणाम भेल जे हम हारमोनियम सीखब छोड़ि देलौं। हलाँकि थोड़-बहुत जे हारमोनियम सीखि सकलौं, ओ अखनो अबितो अछि। मुदा तेतबे...। जे कि किछु नय जिकानि सकैत छी।
मुदा अखनो धरि हम ई नहि बूझि सकलौं से कोन तरहेँ हारमोनियम सीखब खराप होइत। आएब, लोकक सभी सोचक अभाव छल जे बच्चा सबहक भविस हेतु कएक बेर बहुत अहितकर भेल। आएब जे मौउँ, मुदा बेटाकेँ पढ़ैब-लिखबैमे हमर बाबूकेँ बहुत रूचि रहैन, जे कि हरिदम उँत्साहित करैत रहैत छला, आ से मात्र हमरे नहि, गामक आनो-आन बच्चा सभकेँ।
पिताजी जगलने प्रेरित करैत रहैथ, तेकर फैदा तँ भेबे कएल आ भागए रहल अछि। परीक्षा सभमे

নগাতাব হমবা নীক নম্ৰ্ব খাএন। হ্মদা কহক মানে জে পবীক্ষাক নম্ৰ্ব খনৰাঁক খতিবিক্ত জীরনক খন্য খাযাম থিক জেকব ব্ঁমৰাঁক, রিকাসক গাম-ঘবমে কোনো জোগাব নে তহিযা ছন খা নে খাগযে ভহ সকন।
'ভাগ্যে ননতি সর্বত্র, ন রিদ্যা ন চ পৌরুষ:'
কহন জাগত খছি জে রিধাতা জন্মসঁ পূর্বে মন্বখক ভাগ্য নিখি কহ পঠা দগ ছৈথ। হমব স্কূনক প্রযোগশানা কক্ষমে উঁপবোক্ত পাঁতি মোর্ট-মোর্ট খক্ষবমে নিখন ছন। জীরন যাত্রাক ক্রমমে ঘটিত নানা প্রকাবক ঘর্টনা এরং খনকা-খনকা জীরনক তথ্য দিস দেখ, স্বনি ঙা কথন একদম সত্য নগৈত খছি। এক খাদমী জনৈমতে জীরনক সমস্ত স্বখ-স্বরিধা সম্পন্ন ভহ জাগত খছি, দোসব তবফ কেতেকো এহেন নোক ছৈথ জে জীরন ভবি জীরাঁক হেতু সংঘর্ষ কবৈত বহি জাগত খছি। তেকব মানে ঙা নহি জে ভাগ্যপব ছোড়ি কহ খাদমী কর্তরযহীন ভহ জাএ, খা কামনা কবৈত বহি জাএ জে জে ভাগ্যমে হেতৈ সে হেতগ। পবিযাস তঁ কবৰ উঁচিতে খছি, হ্মদা ঙা রাঁত মানি কহ চনূ জে সভ কিছু খপনে মোনক নহি ভহ সকৈত খছি। জঁ খপনা মোনক হো তঁ নীক খা জঁ খপনা মোনক নহি হো তঁ খাব নীক। কাবণ ওগমে ঙশ্বিবক গচ্ছা সম্মিনিত বহৈত খছি। রৈচৈন বহনাসঁ রঠি যাঁ খছি জে নিমতিকেঁ স্রীকাব কএ মনকেঁ শান্ত বাখন জাএ, কাবণ শান্ত মনমে রিকাসক খনন্ত সম্ভারনা বহৈত খছি।
রচ্চাক দ্নিযাঁ মাএ-রাঁপ, চাচা-চাচী কিংরা খাস-পাসক খন্য নিকর্ট সম্রন্ধীক গর্দ-গির্দ সিমর্টন বহৈত খছি। ওকব সম্পূর্ণ র্যক্তিত্বক নির্মাণমে পবিরাব এরং

পবিরাবিক পবিস্থিতিক গংভীব প্রভার হোগত খছি। খাস–পাসমে বহনিহাব নোক এরং পবিরেশ সেহো ওকবা প্রভারিত কবৈত খছি। নিশ্চিত রূপসঁ হম ঐ মামনামে ভাগ্যরান বহী। মাতা–পিতা এরং পিতামহক খদ্ভুত সিনেহ এরং সমর্থন হমবা ভেটৈন।
৯ ভাএ–বঁহিনক পৈঘ পবিরাবমে কখনো ওা নহি ভেন জে কিযো কিনকোসঁ কম মহত্রপূর্ণ ছন। সভপব বঁবোবৈঁব ধিযান দেন গেন। হমবাসঁ জ্যেষ্ঠ পাঁচটা বঁহিন ছেনী। হুনকা নোকনিক রিখাহ–দান একটা দীর্ঘকানীন ঘটনা ক্রম ছন। ১০–১২ রর্ষ নগাতাব ঘবমে রিখাহ, কোজাগবা, মধুশ্রারণী, দ্বিবাগমন সহিত নানা প্রকাবক রিধ–রেঁরহাব হোগত বহৈত ছন। এতেক ভাবী পবিরাবিক জিম্মেদাবীক খছৈত মায–বাঁরূ বঁহ্ত খাশীরাদী এরং খাস্থারান ছনা। হমবা নিবন্তব খাগূ বঁঠ়বাঁক হেত্ত প্রেবিত কবৈত বহনা। গামক নোকক এরং পবিরেশক সকাবাত্মক রূখি সেহো হমবা উত্সাহিত কবৈত বহন। ও সভ প্রণম্য ছৈথ, জিনকব স্মবণ কবৈত–কবৈত হম ওগ গামসঁ দূব বহিতো সদিখন খপনাকেঁ ওহীঠাম খনুভর কবৈত বহৈ ছী।

ক্রোধ

মন্বখ ভাব্ক প্রাণী হোগত অছি। দৈহিক আরশ্যকতাক পূর্তিক সংগহি সংগ ওকব মনোরৈজ্ঞানিক আরশ্যকতাক পূর্তি সেহো আরশ্যক অছি। জখন কিযো কেকরো দৈহিক রা মানসিক কষ্ট দৈত অছি তঁ ওকবা মোনমে ক্রোধক প্রাদুর্ভাব হোগত ছগ। অতএব ক্রোধক হেতু আরশ্যক থিক জে কিযো কেকরো কষ্ট পহুঁচবৈক সংগহি ওহো আরশ্যক জে কষ্ট পহুঁচেনিহাবক পতা হোগক। অজ্ঞাত রৈকতী দ্বাবা উৎপন্ন কষ্ট কিংরা স্রযং অপনেসঁ ভেন কষ্টপব ক্রোধ নহি হোগত অছি। উদাহবণ স্রকপ অগব দাঠ়ী রৈনরৈএ–কান গানক চমবী কটি জাএ, খূন রৈহি জাএ রা হাথক নোঠ়া ধোখাসঁ পৈবপব খসি পড়এ আ পৈবক আঁগুব থকুচা জাএ তঁ ক্রোধ নহি হোএত অপিতু পশ্চাতাপ হোএত জে এনা রৈসম্হাব দাঠ়ী নহি কাটৈক ছন রা নোঠ়াকেঁ সম্হাবি কঽ বখরৈাক চাহী ছন। কিংতু জঁ কিযো আন হমবা পাথবসঁ মাবএ কিংরা মাববৈাক উপক্রমো কবএ তঁ তামস ধড়় দয ভয জাএত।

ক্রোধক ভোজন থিক রিরেক। রিরেকে বহনাসঁ মন্বখ জানরবসঁ হবাক অছি। মন্বখ সোচি সকৈত অছি। নীক–রৈজাএ কেব রিচাব কএ সকৈত অছি। কিন্তু ওা সভ কাজ রিরেকসঁ উৎপন্ন হোগত অছি। হ্দা জাহি মন্বখক রিরেক নষ্ট ভঽ জাগত ছৈ ও রৈহ্ত বাস অন্বচিত কথা রৈজৈত অছি এরম্ কর্ম আ অকর্মক রীচ

ভেদভাব রিঁসৈব জাগত খছি। ক্রাধ খরিতে নীক–সঁ–নীক নোককক রিরেক মবি জাগত ছগ। খাগ্নতি রিঁগৈড় জাগ ছৈ এরম্ বঞ্চাপ বঁঠ়া জাগ ছগ। ক্রাধারেগমে মন্বখ গড়বঁড় কাজ কঽ নৈত খছি। খর্থ–খনর্থক ভেদ রিঁসৈব জাগত খছি খা তঁএ সোভারিক ৰূপেঁ রিনাস দিস খগ্রসব ভঽ জাগত খছি।

ক্রাধক প্ররন রেগমে মন্বখ গ্রহো নহি সোচি পরৈঁত খছি জে ওকবা জে কষ্ট পহুঁচৌনক তেকবা এহেন খভিপ্রায বহৃগ রা নহি। ঐপ্রকাবক সভসঁ নীক দৃষ্টান্ত চাণক্যক ওগ খাচবণমে ভেটৈত খছি জখন কিও ক্ষশ গড়া জেরাঁক কাবণেঁ সভ ক্ষশকেঁ উখাবি ওকবা জবিমে ধোব দেরঁএ নগনা।

কেতেক রেঁব এহেন হোগত খছি পাথবসঁ চোট নগনাসঁ নোক পাথবেপব চোট কবএ নগৈত খছি। এহেন ক্রাধকেঁ জড়ক্রাধ কহন জাগ খছি। কাবণ ক্রাধীকেঁ এতবোঁ খন্দাজ নহি বহ ছৈ জে ওগনত স্থানপব গনত ৰূপেঁ ক্রাধ কঽ বহন খছি।

ক্রাধক জন্ম কষ্টসঁ হোগত খছি। সোভারিক খছি জে জেকবামে সহনশীনতা জেতেক রেঁসী হেতৈ তেকবা ক্রাধ তেতেক কম হেতগ। রর্তমান সময়মে বঁঠ়ৈত মহত্রাকাঙ্ক্ষা এরম্ রৈজ্ঞানিক রিকাসক কাবণেঁ পাবস্পবিক টকবারক সংভারনা সেহো বঁঠ়া গেন খছি। জখন এক্ক রস্তুক হেতু কএক গোটে প্রযনেশীন হেতো তঁ সংঘর্ষ খনিরার্য ভঽ জাগ ছগ তথা খসহন বহনিহাব রেঁকতীকেঁ ক্রাধ হোএবঁ সোভারিক।

ক্রাধমে নোকক খাত্মসংযম সমাপ্ত ভঽ জাগ ছগ। ঐ খরস্থামে নোক বঁহ্ত বাস খন্ট–সন্টরাঁজি জাগত খছি। পবিণামস্রৰূপ প্ৰবান–সঁ–প্ৰবান সম্রঁন্ধ ও

মিত্রতা নষ্ট ভঽ জাগ ছগ। তঁএ উচিত জে তামসমে গ্বম্ম ভঽ জাগ। জঁ কিযো তমসাএন খছি তঁ ও খন্ঠ-সন্ঠ ৰাজি সকৈত খছি, জে স্বনি হমহুঁ উত্তেজিত ভঽ সকৈত ছী। পবিণামত: মাবি-পীট ৰা এহনে কোনো খশ্বভ কাজ ভঽ সকৈত খছি। তঁএ উচিত জে জেতএ উত্তেজনা হোগক তৈঠামসঁ সসৈব জাগ জগসঁ খনস্থান কথা ও কাজ দেখ হমবো উত্তেজনা নহি ভঽ জাএ।
ক্রোধক সীমিত ও সংযত প্রযোগ নাভকাবী ভঽ সকৈত খছি। মানি নিখ জে কিযো গোটে খহাঁক টৈকা বখনে খছি খা নাখ প্রযাসক খছৈতো ও টৈকা খাপস নহি কএ বহন খছি তখন ক্রোধক প্রযোগ কেনাসঁ ভঽ সকৈত খছি ও রেঁকতী টৈকা খাপস কএ দিএ। পবন্তু এহেন নাভকাবী ক্রোধকবৰামে খাত্মসংযমক প্রযোজন হোগত খছি কাবণ ক্রোধ কবৈত-কবৈত জঁ সীমান্নংঘন ভঽ গেন, ৰহ্ত বাস তামস ভঽ গেন তঁ পবিণাম খনিষ্টকাবী ভঽ সকৈত খছি। টৈকা তঁ ৰ্ড়া যে জাএত সংগে উপবসঁ মাবিযো নাগি সকৈত খছি।
ক্রোধক প্রযোগ প্রতিকাবক হেত্তু সেহো হোগত খছি। জঁ ট্রেনসঁ যাত্রা কবৈত কিযো ধক্কা মাবি দৈত খছি কিংবা ট্রেনসঁ ধকিযা কএ নিচ্চাঁ খসা দৈত খছি তঁ ওকবাপব কসি কঽ তামস ভঽ জাগত খছি। পবিণামস্বরূপ হমহুঁ ওকবা কোনো-নে-কোনো দণ্ড দেবঁএ চাহৈত ছিঐ। যদ্যপি ঐ ৰাতক কোনো সংভারনা নহি বহৈত ছৈ জে ওগ খাদমীসঁ দ্ৰাবা কহিযো ভেঁট হোএত রা নহি।
ক্রোধক প্রযোগযদা-কদা খাত্মস্বার্থ সেহো হোগত খছি। কাবণ জঁ কিযো রেঁকতী খহাঁকেঁ কোনো প্রকাবক ক্ষতি পহুঁচা দৈত খছি তঁ খহাঁক সোভারিক গচ্ছা

बढ़ैत अछि जे दुर्भावा फेर एहनो क्षति नहि हो। तँए ओंग रेकतीपर क्रोधक प्रयोग कएि घटनाक पुनरावृत्तिकेँ रोकबाक प्रयास कएल जाइत अछि। ऐ प्रकारसँ कएल गेल क्रोधमे आत्म रक्षाक भाव रहैत होइत अछि।

क्रोधक शिकार नीक-सँ-नीक लोक भऽ जाइत अछि। कोनो आवश्यक नहि जे अहाँ कोनो गलती केनहि होइ आ तही कारणेँ अहाँकेँ कोपभाजन होमए पड़ैत हो। असल बात तँ इ थिक जे क्रोधित मनुखक दृष्टिमे जँ अहाँ कोनो प्रकारसँ क्षति पहुँचेबाक चेष्टा कएल अछि तँ ओ क्रोधित भऽ जाएत। एहेन परिस्थितिमे क्रोधसँ बँचबाक एक मात्र साधन सहनशीलता थिक।

क्रोध दुखक चेतन कारणक साक्षात्कार वा परिज्ञानमे होइत अछि। अतएव जेतए कार्य कारणक सम्बन्धमे त्रुटि होएतैक ओतए क्रोधमे धोखा भऽ सकैत अछि। दोसर बात जे क्रोध केनिहार लोक जेमहरसँ क्रोध अबैछ तेम्हरे देखैत अछि। अपना दिस नहि देखैत अछि। क्रोधक इ प्रबल इच्छा होइ छै जे जे रेकती ओकरा कष्ट देलक अछि ओकर नाश होइक मुदा ओ कखनो इ नहि सोचि सकैत अछि जे ओ जे कऽ रहल अछि से अनुचित छै, किंवा तेकर की परिणाम हेतइ।

कखनो-कखनो लोक क्रोधमे अपने माथ पटकए लगैत अछि। तेकर कारण जे हुनकर ऐ काजसँ हुनक निकट सम्बन्धी, जिनकासँ ओ क्रुद्ध बढ़ैत छैथ, हुनका कष्ट होइ छैन। तँए हेतु क्रोधमे जँ कियो अपन माथ पटकए किंवा स्वयंकेँ कहुना कष्ट दिअए तँ बुझी जे ओ कोनो

अपने वैकतीपर ऋक्ष अछि।
कोनो वातसँ खौंझाएब क्रोधक एकटा रूप छिऐ। एहेन वैकती मानसिक रूपसँ रोगग्रस्त होइ छैथ। ओ सामान्यत: छोटे-मोटे गड़ ़बड़ ़ ी भेलासँ खौंझा जाइ छैथ। केतेको बुृठ-बुृठान्वसकेँ अहाँ कोनो गप्प कहियौ, स्वनितै देबी ओ ठेंगा नइ कइ दौग जाएत।
..क्रोधक ई रूप सामान्यत: वृक्ष वा रोगीमे देखना जाइत अछि।
चाहे जे हो एतवा तँ निर्विवादे जे क्रोधक परिणाम विंबने नीक होइत अछि। सामान्यत: क्रोधमे समस्याक समाधान हेवाक वजाय नव-नव समस्याक प्रादुर्भाव भइ जाइत अछि। क्रोधक आवेगमे कएल गेल गलती केतेको-वेर मरण-पर्यन्त पश्चाताप्क कारण भइ जाइत अछि।
अतएव क्रोध सवहिक लेल घातक होइत अछि। ऐसँ अध्यात्मिक प्रगतिमे व्यवधान तँ होइते अछि संगे सांसारिक विकास सेहो अवरूद्ध भइ जाइत अछि। अस्तु क्रोध अवश्य त्याज्य थिक।
दिनांक- २४.०१.१९++

वी.एन. लाल दास

चिचड़ ी वानी भौजी

लाल काकी , नामि के कहैत बहथिन्ह जे एतेक टा छः घवरासी बाना आँगन मे चिचड़ ीबानी कनिया के लाग आओव वनिदान याद बाखय योग्य अछि।
नामि पुछलथिन्ह – माँ , की केलथिन्ह,भाभी।

नान काकी बॅडु प्रवान घटना सभके कहँ लगलथिन्ह– जे चिचड़ी रानी कनिया एहि परिवार मे आर सं पूर्व विधवाक जिंदगी जी रहल छथि। लोकर नाम जस्सी छन्हि।
एक दिन नान कका ककरो सिद्धान्त मे गेल रहथिन्ह। हुनका हुनका प्रश्नैत समय पता चललैन्ह ,जस्सी के गाँवे मे, ऊ कतेक कठिन सा जीवन बिता रहल छैक। जस्सी के पिताजी, एतबेँ कहलथिन्ह – ओकरा भाग्य मे एहा लिखल छैक। जिंदगी भार बनि गेलैक। हम ककरा की करैक जे हमर विधवा बेटी के साथ पीना करू। दानाना पर बैस नही देत। एक लोटा पानि त बचल दूरक बात अछि।
नान कका काफी स्वनमन आओर उँदार विचारधारा के एक सम्मानित लोक छैथ। ओ स्वनि हुनक ह्रदय हवैब गेलैन्ह। सामाजिक व्यवस्थाक आओर सोच पर तरस ऐलैन्ह। हम सभ 21 वी सदी मे छी,समाजक सोच 19वी सदी के छैक। हम अपने घर सं शुरू करब विधवा विवाह। हम अपन घर मे विधवा के बियाहब। हमर भातिज सं बॅढ़ा या के हेतैक। नान काकी ओ स्वनि स्तब्ध भ गेलिह।
नान ककाक ओ निर्णय पर गाम मे खलबॅली मैच गेल। भात भतरॅबी के निर्णय समाज द्वारा स्वनाओल गेल। नान काका टैस सा मस नहि भेलाह। पंचायत लागल,नान कका स्पष्ट कहलथिन्ह – अहाँ सभ भात–भतरॅबी करू,कोनो बात नहि। हमरा सभ के बाँबि दि अ, कोनो बात नहि, ह्मदा एक विधवा के नया जीवन दें मं मे कोनो कमि नहि रह देरैक। हमर एहा प्राथमिकता अछि।

পাবিরাবিক সভ নোক ফগ্বথা মে জমা ভেন। রৈভর সেগো থাযন বহৈত। নান ককা রিনা নৈপ নপর্ষ্ট কে প্বছনখিন্হ, রৈভর , থহাঁক কী রিচাব ?

রিনা সংকোচ কেনে রৈভর থপন রিচাব প্রকর্ষ্ট কেনখিন্হ– থহাঁ সভ জে কবরৈক,হমবা সহর্ষ মংজূব থছি। রিরাহ শ্বভ ম্হূর্ত মে ভয গেনৈন্হ। থাওং রো চিচড় ী রানী কনিযা ছৈথ।

চিচড় ী রানী কনিযাক নযা জীরন শ্বরু ভেন কাফী সান রীত গেনৈন। সভক সাথ কেনা মিন ক বহন জাগত ছৈক,কেনা প্রেমক গংগা পবিরাব,সমাজ মে রহৈ, রো গক মিশান মানন জাগত থছি।

রৈভর কে নীক নৌকবী নহী বহৈ, এক স্কূনক নৌকবী। পবিরাব ম্শিকন সে চনৈত বহৈ। নান কাকী কে নহী যাদ বহৈ জে কহিযো কিছ মাংগনে হেতৈন্হ। জে বহৈ, ভগরানক প্রসাদ মানি চনৈত বহথিন।

রৈভর কে যাদ ছৈন্হ জে ছোর্ষ্ট রহিনক রিরাঁহ মে জস্সী থপন সভ গহনা গ্ববিযা কে রেঁচ ক নীক রিরাঁহ মে সহযোগ কেনে বথিন্হ। থাওা হ্নকা কোনো গহনা গ্ববিযা,কিছ নহী ছৈন্হ। গোল্ডপ্লেটেড গহনা হ্নক সৌন্দর্য রঁঢ় া বহন ছৈন্হ। রাহি ঠাম নামি কে গহনাক কোওা কমী নহি। কোনো ঙর্ষ্যা, জনন কে নামো নিশান নহি। জিংদগী সা কোনো শিকরা– শিকাযত নহি।

রৈভরক থাংগন মে দূ রঁচা সভ কে দিন জীতনে বহৈছ। সমাজক কোনো প্রকাবক রীমাবী,হॉস্পিটেন কে কোনো কাজ মহিনা কে হোগনিন্হ,জস্সী বাতি ভবি সময দ ক নোক সভক দিন জীতনে বহথিন্হ।

জস্সী থপন থাভাব নান কাকী,নান ককা থাওব পূবা পবিরাব কে দৈত নহী থাকৈত ছৈথ। থাওা সমাজ মে

গজ্জত, সম্মান সভ নান ককা কে উঁচ রিচাবক পবিণাম ছ্ন।

ড<u>ॉ. শির ক্ষমাব প্রসাদ</u>

দনিত সাহিত্যকেঁ খান সাহিত্যসঁ ফ্ষ্টকেৰাক প্রযোজন

সাহিত্য তঁ সাহিত্যে হোগ ছ্গ। গদ্য রা পদ্য জতৰা

বচনা খছি রা সিবজন জা বহন খছি তগমে কোনো এক রিষযকেঁ ফ্ৰ্টকোএৰ নে তঁ খসান খছি খা নে হমবা ৰ্‌মনে উঁচিত। শীর্ষক দঽ দেৰ ৰঁড় খসান ছৈ পবন্তু জখন রিষয-রস্তুক খন্বসন্ধানমে ডূমএ পড়ৈ ছৈ তখন ৰ্‌মনা জাগ ছৈ জে এক দৃষ্টিকেঁ বখৰাপব দোসব দৃষ্টি, খা দোসব বখনাপব তেসব দৃষ্টিক প্রতি খত্যাচাব হ্খ নগৈ ছগ। সাহিত্যমে জখন স্বার্থিক রর্চস্ব ৰঁঠএ নগৈ ছৈ তঁ ভাঁতি-ভাঁতিক ৰোন রা নাবা উঁপব উঁঠএ নগৈত ছগ।

দনিত সাহিত্যকেঁ খান সাহিত্যসঁ ফ্ৰ্টকেৰাক প্রযোজন খাগ কিএক ভঽ বহন ছগ ? হিন্দী সাহিত্যমে সেহো গ্র খান্দোনন উঁঠন বহগ। কিছু হ্মষ্টী ভবি নোক সাহিত্যক মংচপব খপন নাওঁ কমাগনে ঐ তবহক প্রযাস কএনা। স্থিতি এতএ তক পহুঁচ গেনৈ জে কথাসম্রাট প্রেমচন্দোক বচনা জবা দেন গেন।

"প্রেমচন্দ দনিত সাহিত্য নহি নিখনা, ও দনিতকেঁ খপমান কেনা।"

ঐ তবহক খনেকানেক ঘটনা খা রঞ্জব্য মিডিযামে খৰৈত বহন। কোনো-কোনো নিষ্পক্ষ বচনাকাবকেঁ ঐ হন্নামে শামিন কঽ নেন গেন। হ্মদা খাগ হিন্দীমে কেতৌ 'দনিত রিমর্শ'ক নাবাক প্রযোজন দেখৰামে নগ খারি বহন খছি।

সাহিত্য বাজনীতি নৈ ছিঐ। সাহিত্যমে বাজিনীতি রিষয-রস্তু ভঽ সকৈ ছৈ হ্মদা বাজনীতিকেঁ সাহিত্যমে প্ররেশ ভেনে সাহিত্য মবি জাগ ছগ। ধনিযা খা পানকক কিযাবী নৈ ছী সাহিত্য..! সাহিত্যক রিস্হৃত সংসাব ছগ। ঐ সাহিত্যকেঁ ৰাভন, কাযস্থ, বাজপূত, ভূমিহাব রা পিছড়া, খত পিছড়া, খন্বসূচিত জাতি

आदिक साहित्यमे विभाजित नहि कएल जा सकैत अछि। तँए हमरा बुझने दलित साहित्यकेँ फुटकेबाक कोनो प्रयोजन नहि।
मैथिली साहित्यक एकटा सभसँ बड़का दुर्भाग्य रहल अछि जे किछु लोक साहित्यकेँ अपन खानगी सम्पैत बुझि लेलखिन। हुनका सभकेँ भेलैन जे जँ कहीं ई भाषा अनका हाथमे चलि जाएत तँ हमर हाथे हेरा जाएत। परिणाम भेलै जे उँमेरक हिसाबेसँ मैथिली दुबराइत रहली। पजरा सटैत गेलैन, डाँड़ झूकैत गेलैन। ऐ रूपे भाषाकेँ पकड़िनिहार सबहक पीढ़ी-दर-पीढ़ीक हाथमे नचाब भऽ विलखैत रहली।
भाषा पौती-मौनीक वस्तु नहि। आकि झनहर कोठी वा बखारीक जिनिस नहि। ई किनको मरौसी डीह वा खेत नहि।
भाषा साहित्य तँ झड़-झड़ बहैत झड़ना थिक। साहित्यक धार होइत अछि जे मातृ अपन किनछेरेटा मे नहि रहन् किनछेरक संग-संग अपन बाट्हकेँ तोड़ैत केतौ-सँ-केतौ धवि छुइत रूपी भूलोककेँ आप्लावित कऽ दैत अछि।
भाषाकेँ स्वलबे, पठबे, लिखबे आकि बाजबेपर जे एकाधिकार बुझैत छला ओ हमर मैथिलीकेँ मात्र जीआ कऽ रखने छला। कागजक किछु पन्नामे सिमटल एनाइँटि सांड़ी जकाँ जीवित भाषाकेँ स्त्री विमर्श, वा नारी विमर्श, दलित साहित्य वा दलित विमर्श, पिछड़ल साहित्य वा पिछड़ल विमर्श अथवा कोनो जाति वा वैकतीक विमर्शमे बाँटैलासँ साहित्यक विकास अवरूद्ध भऽ सकैत अछि।

दलित विमर्शकेँ स्पष्टकेबाक आधाव की ?
(क) जे दलित आक-धथूव लिखने जाग छैथ सभकेँ साहित्य मानि लेल जाए ?
(ख) जे दलित, दलित पात्रक चित्रण साहित्यिक दृष्टिसँ कऽ बहल छैथ ओकबेटा दलित साहित्य मानल जाए ?
(ग) साहित्यक विविध विधा यथा- नाटक, एकांकी, उपन्यास, कथा, कविता, आलोचना, समालोचनादि सभकेँ अलग-अलग दलित साहित्यक खानामे बाखि देल जाए ?
(घ) उच्च वर्गक बचनाकाब द्वाबा दलित चिन्तनकेँ दलित विमर्शमे बाखल जाए ?
(ङ) उच्च वर्ग द्वाबा लिखित साहित्यकेँ दलित साहित्यमे कोनो स्थान नहि देल जाए ?
(च) उच्च जातिकजे दलित पात्र छैथ, हुनकासँ सम्बन्ध साहित्यकेँ दलित साहित्यमे बाखल जाए अथवा नहि ?
ऐ तबहेँ दलित साहित्यकेँ आन साहित्यसँ स्पष्टकेबाक लेल अनेक विवादित विमर्श उपस्थित भऽ सकैत अछि। ओना एकटा विद्वान दलित विमर्शक माद्दे किछु नामक अन्वशेंशा केना अछि जे निम्नवत अछि[1]-
"विनष्ट पासवान विहंगम, डॉ. वुँचक पासवान, डॉ. महेन्द्र नाबायण बाम, डॉ. फूलो पासवान, डॉ. ताबानन्द वियोगी, डॉ. स्वभाष चन्द्र यादव, डॉ. सत्य नाबायण मेहता, डॉ. बाजाबाम प्रसाद, डॉ. लालपवी देवी, डॉ. अमोल बाय,डॉ. ववीन्द्र कुमाब चौधवी, डॉ. जयनाबायण यादव, डॉ. अशोक कुमाब मेहता, डॉ. मेघन प्रसाद, डॉ. देव नाबायण साह,डॉ. बाम सेवक सिंह, श्रीमती विभा बानी, श्री जगदीश प्रसाद मण्डल, श्री उमेश मण्डल, श्री बाजदेव मण्डल, डॉ.

ভুরনেশ্রব গ্ববমৈতা, শ্রী বাম ভবোস কাপড়ি ভ্রমব, ড়ॉ. বামারতাব যাদর, ড়ॉ. খভয ক্ষমাব, স্বশ্রী মংজূ ক্ষমাবী, ড়ॉ. ওম প্রকাশ ভাবতী, শ্রী কপিনেশ্রব যাদর, শ্রী রিবেন্দ্র ক্ষমাব যাদর, শ্রী মোহন যাদর, শ্রী নন্দ রিনাস বায, শ্রী কপিনেশ্রব বাঙত, শ্রী উমেশ পাসরান, শ্রী বামদের প্রসাদ মণ্ডন 'ঝাব্দদাব', শ্রী বাম প্ররেশ মণ্ডন, শ্রী সংজয ক্ষমাব মণ্ডন, শ্রী খচ্ছেনান শাস্ত্রী, শ্রী বাম রিনাস সাহু, শ্রী রঁনবাম সাহ, ড়ॉ. শির ক্ষমাব প্রসাদ, শ্রী মিথিনেশ মণ্ডন, শ্রী স্বধীব ক্ষমাব 'স্বমন' শ্রীমতী ক্ষন্নী কামত, শ্রী ননন ক্ষমাব কামত, শ্রী ফাগ্ব নান সাহ্, শ্রী উপেন্দ্র প্রসাদ যাদর।"

কিছু বচনাকাবক নাওঁ ও বচনা নিম্নরত্ খছি জে হমবা রিচাবে দনিত রিমর্শক সূচী প্রস্তুত কেনিহাব সমীক্ষকেঁ নজৈবপব জন্ব নহি পড়নৈন খছি। হমবা বুঝনে ঐ কোটিমে ঘনেবো করি–কথাকাব ছৈথ, জগমে কিছু নিম্নরত্ খছি–

(1) সর্বশ্রী রিভূতি খানন্দক– 'স্রাদ', 'জানরব', 'কাঠ' খা 'খ্নন্না' কথা। [2]

(2) খনমোন ঝাক– 'চেতনা', ক্ষমাব মনোজ কাশ্যপক– 'জবন পেট', 'জীতক খাগ্', ড়ॉ. শম্ভু ক্ষমাব সিংহ বচিত–'জেঠ' খা 'পূস', 'গবমী' খাদি। [3]

(3) মনোজ ক্ষমাব কর্ণ 'ক্ষন্নাজী'ক কথা– 'বিনিহ্ন', 'খাবক্ষিত', 'কাঁট' খাদি। [4]

ননিতক 'পৃথ্রীপ্বত্র', ধূমকেতুক 'মোড়পব', বামানন্দ রেণ্বক– 'দূধ–ফূন', ধীবেশ্রব ধীবেন্দ্রক– 'কাদো ও কোযনা','ঠ্মকি রঁদ্ধ কমনা', মনিপদ্মক উপন্যাস– 'বাজা সনহেস', 'নৈকা রঁনিজাবা', কথা– 'ফূটপাথ', নিনি রে বচিত–'পটাক্ষেপ', রিদ্যানাথ ঝা রিদিতক– 'রিপ্নরী

ৱৈসবা', 'কৌসিনিযা', গজেন্দ্র ঠাকুবক– 'সহস্ত্র শীর্ষা' আদি–আদি ।
আগ সভসঁ পৈঘ প্রশ্ন অছি, সাহিত্যকেঁ ফুটকৱৈৱনা বাজা প্রধানমংত্রী রা মুখ্যমংত্রী তথা হুনক মন্ত্রী মণ্ডনক সদস্য কিনকা মানন জাএত । হম জে কহী ও অহাঁ মানি নেৱ ? আকি অহাঁ জে কহৱ ও হম মানি নেৱ ? নহি.. !
হমব মৈথিনী ভাষা আ সাহিত্য অখনো অন্প রিকসিত অছি । সাহিত্যক রিকাস হেত্ত সংসাধনক ধোব সংকষ্ট অছি । মুষ্ঠী ভবি নোক অপন কৈঁচা–কৌড়ী জোড়ি যা–জোড়ি যা কিছু পোথীক প্রকাশন কবরৌ বহন ছৈথ । প্রকাশিক রূপৈআ নঽ কঽ পোথী তঁ প্রকাশিত কঽ দগ ছথিন মুদা পোথীক প্রচাব–প্রসাব আ রিঞ্জী কেন্দ্র আদিক অস্বরিধাসঁ অথরা অপন ভাষাক পোথী খবীদৱাক অরুচিক কাবণে হমব মৈথিনী সর্বব্যাপী নহি ভঽ পারি বহন অছি ।
সংগে–সংগ ঐ আনেখক মাধ্যমসঁ ওহো আগ্রহ কবএ চাহি ছী জে জগ ৱৈকতী রা সমূহ দ্বাবা মৈথিনী সাহিত্যক সেরা আকি রিকাসক কার্য ভঽ বহন হো হুনকা সম্মান দেন জাএ, হুনকা সহযোগ কএন জাএ । সাহিত্য সৱহক সম্পৈত ছিঐ । সাহিত্যকেঁ ৱৈকতী–রিশেষ, রস্তু রিশেষ আকি জাতি রিশেষ রা সম্প্রদায রিশেষক বীচ রিভক্ত নহি কএন জাএ । জয মিথিনা– জয মৈথিনী ।

----

[1] মৈথিনীক দনিত সাহিত্যকাব, আনেখ– 'সম্প্রতি' দনিত সাহিত্যকাবক সূচী– ডॉ. শির কুমাব যাদর, সম্প্রতি অধ্যক্ষ মৈথিনী রিভাগ, মাবরাড়ী কৌনেজ,

ভাগলপুর। যূ.জী.সী. সংপোষিত সংগোষ্ঠীমে পঠিত আলেখক সংচয়ন- পৃ. ১৬৬-১৭০
[2] কথা সংগ্রহ- কাঠ (বিভূতি আনন্দ)
[3] বিদেহ বিহনি কথা সংগ্রহ- শ্রুতি প্রকাশন দিল্লীসঁ প্রকাশিত। পৃষ্ঠ- 82, 83, 105
[4] বিহনি কথা সংগ্রহ- 'প্রতীক' (মনোজ কুমার কর্ণ মুন্নাজী) পৃষ্ঠ- 60, 45, 39

ওম প্রকাশ ঝা

বিহনি কথা- বিছোহক নোর

পছিলা সাল কোচিংগ করै লেল রঁচীক নাম কোটামে লিখৌলে ছলौं। জখন ওকরা কোটামে ছোড়ি ক' আবैত রही তখন ও বড্ড উদাস ছল। ওকরা বুঝেলিযৈ জে হম নিযমিত রূপ সঁ আবি ভেঁট করैত রহবै। মুদা লৌকরীক ঝমেলামে মুশ্কিলসঁ লै ভেঁটল আ হম কহিযো লै জা সকলौं। সাল পূরা ভেলা পর ও ডেঢ় মাসক ছুট্টী পর গাম আএল ছল। এ বेর ওকরা কোটা ছোড়ি লেল ফের হমহী গেলিযै। ওকরা ছোড়লাক উপরান্ত জখন রাপসীক ট্রেন পকড়বা লেল হম টীসন আবैত রহী তখন ও কাতর দৃষ্টিসঁ হমরা দিস তাকি রহল ছল একদম চুপচাপ। হমহুঁ ওকরাসঁ নজরি চোরেলে ওঁটैমে বैসি গেলौं। ও হমরা গোর লাগলক আ বेছোহ কানয লাগল। হমর আঁখিমে সেহো জেনা মেঘ উমড়ি গেল মুদা ওগ মেঘকেঁ রোকैত ওকরা বুঝরয লাগলौं। রামাযণক চৌপাঈ মোন পড়ি গেল:-
লোচন জল রহে লোচন কোনা

জেঁসে বহে গ্ণপণ ঘব সোনা।
খৌব টৌসন খারি ট্রেনমে বৈঁসি গেনৌঁ। জখনে ট্রেন টৌসনসঁ ঘ্সকন তখনে ওকব কাতব নজবি মোন পড়ি গেন খা নাগন জে কবেজ ফাটি জাযত। নোবক মেঘ ঐ রেঁব নৈ মাননক। হম সহযাত্রী সবঁসঁ নজবি চোববৈঁত ট্রেনক বাঁথরুমমে ঢ্কি গেনৌঁ। বাঁথরুমক ভীতব হমব মেঘ বাঁন্হ তোড়ি দেনক খা হম প্বক্কী পাবি ক' কানয নাগনৌঁ। রিছোহক নোব খারাজক সংগ পূর্ণ গতিসঁ বঁহয নাগন ক্দা হমব ক্রন্দন ট্রেনক ধড়ধড় কি খারাজমে রিনীন ভ' গেন।

বাজদের মণ্ডন

বীঁহন কথা- ভিতবিযা চোট

চাহক দোকান নগ কিছু নোক ঠাঢ় ছন খা কিছু বৈঁসন ছন। গপ্পক ছবক্কা ছুটি বহন ছেনগ। রিষয ছেনৈ- খাগ-কান্হিক নোক সভটা কাজ স্বার্থেক কাবণ কবৈ ছগ।
ক্দা হম ঐ বাঁতপব খড়ন ছেনৌঁ জে কিছু কাজ নোক ওহনো কবৈত খছি জগমে কোনো স্বার্থ নগ বহৈ ছগ। জগ কাজকেঁ 'উঁপকাব' কহন জাগ ছগ।
এম.এন.এ.ক চ্নাউঁ হোগবঁনা ছেনগ। চ্নাউঁক সমৈমে তঁ প্বনিসকেঁ জেনা পাঁখি নগনে বহৈ ছগ।
তখৈনে ওগঠাম একটা প্বনিসিযা গাড়ী রুকন। রুকন নহি বঁনকি বোকএ পড়নৈ। কাবণ ছেনৈ, একটা সাগকিন সড়কেপব ঠাঢ় ছেনৈ খা সাগকিনবঁনা কেতৌ চনি গেন ছন।
একটা সিপাহী গাড়ীসঁ উঁতৈবতে বাঁজন-

“केकर साग‌किन छियौ रौ ? सोहिरॅक गाड़ी रूकल छग। हटैरौँ जल्दी आकि देखरौहि।”

मुदा कियो साग‌किन हटैरॉक लेल नहि आएल। सिपाही पूरा तमसा गेल छल। ओकर रौद्र रूप देख हम जेना भीतरसँ डेरा गेल रहौं। हम तेजीसँ गेलौं आ साग‌किनकेँ हटैरॅए लगलौं। कमजोर बहुते कनी अस्थिरसँ हटैरौं छेलौं। डरेरॅर रौंवम्रॉव हॉर्न रॅजा बहुत छेलग। सिपाही डण्टौसँ हमरा पजरामे गोंजी मारैत रॉजल–

“तोहर खतियानी रोड छियौ। टैर मारैत केना चलैए! देखै नग छै जे सोहिरॅकेँ लेटै होग छग!”

हडॅरॅडॅ ागत आगू रॅठॅलौं कि रोडक कातमे साग‌किन लेने खसि पड़लौं।

चाहक दोकानपर लोक ठिठिया कऽ हँसि देलक। पुलिसिया गाड़ी हॉर्न दैत चलि गेल।

एक गोरे टिटैकारी मारैत रॉजल–

“की यौ उँपकारीजी, की भेल ?”

डण्टौसँ तँ कमे चोटै लगल छल मुदा ‘की यौ उँपकारीजी’ सुनिते भितरिया चोटै जेना फहरा देलक। लोक दिस तकलौं तँ लगल जेना नँगटै ठाढ़ छी। लाजे मूड़ी गोंतने रिदा भऽ गेलौं।

রঁহিন কথা- ছোটকূ দোস

হৃষ্ণাষ্ঠীক মেনা নগন ছন। দূ-তীনটা সংগীক সংগে মেনাক গেট দিস ঠাঠ় ছেনৌঁ। হৃষ্ণ-স্বদামাক মিত্রতাপব চবচা ভহ বহন ছন।
একটা সংগী রাঁজন-
“দেখিযো জে হৃষ্ণ খা স্বদামাক দোস্তী। এগো বাজা খা দোসব বংক। দ্নূক দোস্তী একটা ঐতিহাসিক উঁদাহবণ রঁনন খছি ঐ জ্গমে এহেন দোস্তী সংভব ভহ সকৈ ছগ।”
দোসব সংগী রাঁজন-
“নহি যৌ, দোস্তী রঁববৈঁবমে হোগ ছৈ, তরেঁ নিমাহনো জাগ ছৈ, নহি তঁ ও টুটি জাগএ।”
হমবা রাঁজএ পড়ন-
“কেনা নহি ভহ সকৈ ছগ। হমব রাঁবূঁজী খা জগাধব রাঁবূঁ দ্নূমে কেনা দোস্তী ছগ। জগাধব রাঁবূঁক পবিরাবমে তীন-তীনটা গন্জীনিযব ছৈন খা হমব রাঁবূঁ

রিনহুন গবীর, তৈযো হমবা বাবূসঁ হ্নক পরেম দেখিযৌ।"

তখৈনে রগনমে একটা কাব ধ্বকন।

গজাধব বাবূক সংগে একটা আঁফিসব কাবসঁ ওঁতবন।

হম গজাধব বাবূকেঁ দেখতে পএব ছবি প্রণাম কেনিঐন।

গজাধব বাবূ রজনা–

"কী বৌ বাবূ ঠীক ছৌ নে ? "

কহনযৌন–

"জী ঠীকে ছথিন। "

গজাধব বাবূ সঁগে খাগূ রঠ়ৈত আঁফিসব পূছনকৈন–

"কে ছী ওা বানক ? সংস্কাবী বূঝাগত খছি.. ! "

হ্নঁহ ঘোঁকচবৈত গজাধব বাবূ রজনা–

"ধ্ব, ছোড় নে। একটা ছোটৈকূ দোসক রেটা ছী। "

গপ কবৈত দ্নূ গোবে খাগূ রঠ়ি গেনা।

গপকেঁ ঝাঁপৈনে হম কিছ বাজএ চাহনৌং কি রিচ্চেমে একটা সংগী চদ–দে কহি দেনক–

"চ্প বছ্ব যৌ ছোটৈকূ দোসক রেটা। "

হমব রৌনতী রন্ন ভঽ গেন ছন।

স্বকেশ সাহনী

(প্রখ্যাত হিন্দী নঘ্কথাকাব শ্রী স্বকেশ সাহনীক চর্চিত থা প্রবস্কৃত নঘ্কথা "ঠঁঠী বজাগ" ক মৈথিনী রূপান্তবণ- ফ্লন্না জী দ্বাবা)

রাঁহনি কথা- ঠ'বন সীবক

" কে ছন ? " ও খাগি দিস হাথ পসাবি তপৈত প্বছনক .
" রএহ. সোম্মাঁ রাঁনীক ওতএ সঁ , " কনিঞাঁ চিঠ্ত স্বশীনাক নকন উঁতাবনক.
" রঁহীন, ত্তবায দীযয, হ্নকব সংগী এননি হঁ ." ফেব সীবক ওঠতি রঁডরঁডএন.
" হিনকা সরঁ দিন সীবক মঁগৈত নাজ নৈ হোগ ছনি ! হম ত' সাফ মনা ক' দেনিযৈ, কহি দেনিযৈ-" খাগ হমবো ওত' কোগ খরৈঁ রঁনা ঐছ."
" নীক কেনৌঁ " ওহো সীবক মে ন্বকাগত রাঁজন ," ওকবা সরঁহক গএহ গনাজ ঐছ . "

" बॅह्त ठँठी ऐछ ! " ओ बॅड़बॅडएन .
" हमब श्रपने हाथ – पएब स्वन्न भेल जा बहल ऐछ.कनिएाँ श्रपन खट्टिया के धधकैत श्रागि न'ग घीचैत बॅाजल."
" सीबक त' जेना प्वबे बॅर्फ भ' बहल ऐछ, नीन्न श्राओत कोना ! " ओ कबोट्टे फेबैत बॅाजल.
" नीन्न के त' जेना कोनो पते नै ऐछ." ऐ सबदी मे भवन सीबक सेहो बॅेखसब सन भ' गेल ऐछ."
" एक बॅात कह्रू, खबाप नै मानबॅ ? " घ'बबॅना कहलक.
" केहेन गप्प कबै छी ? "
" श्राग खु्बॅ ठँठी छै , सोत्राँ बॅना के ओतए ब्रह्मो श्रायल छै, तेहेन मे सीबक बिॅना बॅेशी कठ्ठ होगत हेतै."
" हँ त', ! " ओ श्रास नगा घ'बबॅना दिस तकलक .
" हम सोगच बहल बही...हमब..मतलबॅ ग छल जे..श्रपना ओतए एक टा सीबक त' फाजिलें पड़ल ऐछ."
" श्रहाँ त' हमब मोनक बॅात कहि देलौं, एक दिन ओठला सँ सीबक पतबा थोड़ले ने जेतै, ओ चमकि के ठाढ़ भ' गेल, हम एखने स्वशीना के सीबक द' के श्रबै छीयै."
जहल ओ स्वशीना के सीबक द' घ्बल त' हबान छल ओ ओही ठ'बल सीबक मे निसभेड़ भ' स्वतल छल.
" ओहो श्रपन सीबक मे श्राबि घोसिया गेल. ओकबा स्वखद श्राश्चर्य भेलै , सीबक खु्बॅ गबमएल छलै.

ঝন্না জী

রীহনি কথা– রিধান

-- তোঁ এনা ধৌনা কিএ খসেনে ছেঁ গৈ, জো নে ঝংডা ন' কে সরঁ ধীযা প্বতা খ্শী মনরৈঁ ছৈ.
-- কথী কে খ্শী যৌ ?
-- খাগযে কে দিন দেশীক খপন রিধান (সংরিধান) রঁনন বহ.
-- উঁহ.... ! ভগযা নেন , হমবা নেন খোড়ে নে ?
-- গহ , ছওঁড় ী ঝঁহ কেনা ত্তঋছ জকাঁ কেনে ঐছ !
-- গৈ মম্মী, তোঁ ত' নহিযে রাঁজ, ভগযা কে রঁড়কা ঝংডা খা হমবা ছোটকী সন !
" মানে দ্নূ ভএ– রঁহীন নেন হবাক রিধান , নৈ ? "
-- গৈ র্ঁচী ,এনা কিএ ঘাঠি হেনৈ ছেঁ গৈ ?
-- যৌ পপ্পা, সাঁঝ খন মম্মী কে কহনিযৈ–' ডোনকী না দ্ধ খাগন দৈ ছীযৌ .'
কহনক –' রঁতাহি ভেনেঁ হঁ , ঝনহাবি সাঁঝ কে জ্খান–

जरॅान छउंडऺ ी जेटै दोसबा रॅस्ती , भऽयथा के कमी थनतौ दुध .'
-- " ठीके रॅात गै, स्त्री एखनो पुरूषक चांगुबक शिकाब भ' जाएअ ".
--" माने एखनो रॅोटे के नामक पतक्था हफबाएअ देशे मे, रॅोटी पछथ्था..... ! "

रॅीहनि कथा- हफसाद !

-- पप्पा, रॅोब उंनहन जाग छै, क्षतिक भसाओन मे कखन जेरॅै ?
-- थमह्ह ने, देखै नै छीयै नमाज पठऺै रॅना सरॅ सगबो के रॅाटे छेकि बखने छै.
-- त' भसाओन थाग नै हेतै ?
-- यौ, भागू...भागू ! घव पैसू.
-- कीअ पप्पा , की भेलै ?
-- हफसऺ ाद !
-- हफसऺ ाद की होग छै ?
--" नेता सरॅ के दोसबाक चुल्हि पव थपन रोटी पकएरॅ. "

রীহনি কথা- নিরহতা

-- ধোব, তহন সঁ একবা সরঁহক খ্শামদ ক' খপস্যাঁত ছী, কোণ ঢৈবরেঁ নৈ করৈএ.
-- কথী মে খপস্যাঁত ছী যৈ ?
-- তীন রঁহমে ? কে বীত নিমাহি নএ.
-- নহুঁ খপস্যাঁত ছী, খারঁ কী পহিনকা জকাঁ প্বত সরঁ রৈঁসন বহি ছৈ ঘব মে মএ রাঁপক নিরহতা নএ.
-- সে ত' ছৈ, মোন ত' পতিযা নেরঁ.
-- জে ধীযা - প্বতা, তীন - চাউঁব খায মে ঘৈহব কঢৈরৈঁএ ওকবা সঁ তীন রঁহরাঁক মনোবথ বখৈ ছী ?
--" হমবা নৈ খ্এরঁ তীন- চাউঁব ? "
-- খহাঁ কে হমব নিরহতা নএ ত' হমব মএ- রাঁপ , তিনাঞ্ঁনি দ' জনম ভবিক গেঁঠজড়ৢরাঁ ক' দেননি.
" হম খহাঁ ত' রিনা তিন- চাউঁব খেনহ্, এক দোসবাক জিনগী ভবি নিমাহতি বহরঁ."

<u>বীহনি কথা- হ্ব্বা</u>

-- যৌ , দেখৈ ছী জে সগবো নোক নর রর্ষক খরৈযা মে ডঁসোহিত এঁছ .
প্ববনা কে রিঁসবি জেতৈ কী ?
-- খহাঁ রিঁসৈব গেনিযৈ ?
-- হিযা কে কীযা মে রঁন্ন কতৌ রঁহবএ !
-- তহন প্ববনে কে হ্ব্বা পব নরকা পোষেতৈ নে !

জরাহব নান কশ্যপ
রীহনি কথা– ফক্কুব

কাব কে পিছনা সীটৈ পব রৈসন ফক্কুব, গবদনি ডঁঠেনে দূন্ব কাত তাকি বহন খছি খাদমী দিস | নহিঁ তাকি বহন খছি পাছাঁ জতয খাওব ফক্কুব সৱঁ দৌব বহন খছি কাব কে সংগে , ত্তকৈত এক দোসব ক পছখারৈত । গাড়ী ৰুকন সৱঁ ককি গেন । একটৌ খাদমী ওহি মে স পাঁনীথিন মে কিছু সমান নেনে ডঁতবন, খপ্পন ফক্কুব কে রাঁহব নিকাননক । তারৈত সৱঁ ফক্কুব খারি গেন ছন । সৱঁ ফক্কুব কে রীচ ওকব চানি জেনা ও সিংহ হো খা রাঁকি সৱঁ গীডব । খাদমী খা ফক্কুব সংগে–সংগে খা রাঁকী ফক্কুব পাছা–পাছা। সহ্মদ্র কাত তক গেন । ওতয ও খাদমী খপ্পন পাঁনিথীন মে স মাঁসক বুঁষ্টী নীকনি ফেক দেনক সৱঁ ফক্কুব ঝাডঁ– ঝাডঁ ক ন্বঝয নাগন । ও খাদমী সংগে ফক্কুব রাপস খারি গেন । ফক্কুব কে চানী মে একটৌ খজীরঁ গৌবরঁ ছন ওকবা ঙা নহীঁ পতা ছনৈ জে হম্মব কিছু নহীঁ খছি , জে খছি সে হম্মব মানিক কে , ফক্কুব সংগে চনৈত ওহি খাদমী ক সেহো নহিঁ পতা ছন হম্মব কিছু নহি খছি......

<u>अर्द्धव बज्जाक, मान दोमा कताब</u>

<u>रिमेन कथा</u>

मोतिया आ जहिव दुन्व रॉप्वते मोहवम के रॉद चनन पवदेशे कइ। कि कवतै अतैटो भवन समाज मे निक रेंजाए काजना एँच पैच नाइसे मो दिकतै अछी अहिनेन कि ओ गविरॅ छैथ । पव ह मोतिया गमन्दाव जकुव छैथ कि आग तक नेनि देनि नेन चौक पइ अहि समाज मे रैंस्ना पचिशे रॅवख भइ कहियो कोग आड्व नै देखोनक । गाम सइ निकनैत किछुके अगा जनकप्वव पहुचन । रॅहुत दिनक रॉद जमीव रॉप सङे आग शहव पहुँचन छैथ । किछु खेरॉक गवादा अछी जमीव के नगे मे नस्ताक मोटैन देखाग देनक ।
" रॉरॅू कनि किछु खेरॅमो"
" बे का खेरॅमो कनि प्वछ्मो अन्डा उँस्नाह्रा किनो मे देत है "
" ह रॉरॅ् चुवा भुजा ह्रा मेरेँ है अहि जोवे खानेरेँ चन त प्वछे छियै"
दोकान के नग मे जाइक दुन्व रॉप रेंटो खवा भेन
"मे स्वनै छ्मो साउँ जि तोमवे कहै छियो उँस्नाह्रा अल्डा कैसे देतमो"
"एकटो के ३० रुपैया कैटो नेरॅमो ? "
रॉरॅू दिस ताकैत जमीव कहनक
"रॉरॅू नेन्व दुटो"

"নে রেঁটা রঁডা মহগা কহত হৈ ছোবদা খগিনা স্টেশন পঃ দেখত হৈ"
বেন খ্জন জাএত বহে দ্নু রাঁপ রেঁটা জরঁ স্টেশন পঃ জনদী মে টিকট নৈত চৈন গেন পবদেশ । দিন হপ্তো মহিনা রিতৈত দেবি নৈ নাগন । দ্নু রাঁপ রেঁটা পবদেশ সঃ ফেব নৌট্ন ফেব স্টেশন কে রহি নগ রঁনা হোটেন নগ গেন রেঁটা কহঙ্ক রাঁপ সঃ
"উঁসনা হ্খা খন্ডা নন্বরাঁর্"
"হ নেনা"
" নএ রাঁর্ উঁ ত কহতৈ ৩০রুপৈয়া একটা কে রঁহ্ত মহগা নে ভেনৈ ? "
"না হৈ মহগা নেনা চাব পাঁচ "
"পহিনে ত্তহি কহনে বহো সে রঁডা মহঙা হৈ ? "
"বে রাঁত নৈ ব্ঁঝনমী পহনে পবদেশ জাএ রেঁবমে পৈসা কহাঁ বহা বহি উঁতনা খভি পৈসা হৈ ত সস্তা হৈ না "

ব্ৃষেশ চন্দ্র নান

ব্ৃহ্মিচৌ

ঢ়ৈনক খগ্রজ বাম ব্ৌহাদ্ব হমব ব্ৌনৈত ঘবক নিবীক্ষণ কবৈত ব্ৌজনাহ 'ঘব ব্ৌনবৈত ছহ তঁ খাব্ৌ তোবা ব্ৃধি খএতহ ! রিনা সোচ খা রিশ্লেষণকেঁ, তকবব্ৌাদ নিষ্কর্ষকেঁ খা তখন ফেব যোজনা, সাধনক সঙ্কাব, সমন্বয খা কার্যান্বিযনকেঁ ঘব নগ ব্ৌনৈত ছৈক ! ! ছোট্ট গড়ব্ৌড় ী সভ কিছু গড়ব্ৌড় কবিতে জাগত ছৈক । কোন কাজ পহিনে খা ফেব কোন তকবব্ৌাদ সেহো ঘোবিএক' সোচয পড় ৈত ছৈক । নগ তঁ নোক্সানে পবিণাম ! .... ব্ৃহ্মিব্ৌঙ্কাবা (ব্ৌহ্মিচৌ) নিকননহ ? ..." হম কহনিখন্হি – " ভাগ্তজী নিকনএকান ততেক নে ফাবএ জে ডাক্টবনগ জাএ পড়ন । প্ররীণমা জড়ি সঁ উঁখাবি দেনক !"
বামদাগু জোড়সঁ হঁসি দেনাহ –" জা ... ! জনমএ দিতৈক । সভ গড়ব্ৌড় া গেন ! ! "
খাব্ৌ দোসব প্রসংগ । রীএমে খংগ্রেজীমে একটা শির্ষক বহৈক – The speed of life । ওহিমে এক গোট্ট রিশ্ব প্রসিদ্ধ ব্যাপাবী খপন পীড়া ক রর্ণন কএনে বহথি জে কোনা জীরনক গতি ব্ৌঠন জাবহন ছৈক খা ও দৌগএ নহি সকিবহন ছথি । খাবকেসব ব্ৌড্ড নীক

পঠ়রঁথিন্হ। পূবা কোশিশি কএনন্হি হমবাপব কিংচিত রেঁশীএ ধ্যান ’ক’জে ঙা রঁ্ম্নি নেখও । হ্নকা কদাচিত্ রঁ্মন বহন্হি জে একবা রঁ্হ্মচৌ জনমন নগ ছৈক । হ্মদা, হম রঁ্মি নগ সকনিঐক । রঁ্হ্মচৌ জনমন বহৈত তখন নে !

খাৰঁ তেসব প্রসংগ । খধিকাংস মিত্রসভক speed রঁড্ড তেজ ! ফেব ত্ববণ (acceleration) খকম্পনীয ! ! ঠকহ্মড়া যা নাগি জাগত খছি। হমবাসভ পকড়এ নহি সকৈত ছী । খাকাংক্ষা ফেব এতেক জে চিবঙাক নেনা জকাঁ পহিনহিঁ প্রযাসমে খাকাশে নাপি নী । কেও খা কিছু নীক নগিতে নগ ছন্হি । হবেক ঠাম একহিঁ রেঁব পবিরর্ত্তন চহৈত ছথি । রিন্ব প্রযাসেক পবিণাম গনৈত ছথি । ক্রান্তিকাবী পবিরর্ত্তন! কোনো ব্যক্তি, কোনো নির্ণয খথরা কোনো প্রযাস রা তাহিমে মাঁপন বণনীতিকেঁ খোজক-রঁ্মক সমযক খাভার ছন্হি ! ককবো সোনে ধবাধব খপন রাণসঁ হ্মহঁ কোঁচকএহেত্তু রাণসঁ ভবন মিসাগনসভ দাগি দৈত ছথিন্হ !

পতা নগ খমেবিকী বাষ্ট্রপতি ট্রম্ফ ভীতবসঁ কেহন ছথি ? হ্মদা, নগৈত খছি, ভীতবসঁ জে মোথি খামরিশ্বক নাড়ী পকড়া নেনে ছনাহ । হ্নকব জমন রঁ্হ্মচৌ নিশ্চিতে গড়ন ছন জে রিজযশ্রী দেনকন্হি । হ্মদা, সময তঁ খকম্পনীয ত্ববিত খছি । ফেব সভকিছু রঁদনি গেনৈক । হ্রান্সমে ট্রম্ফক রঁড়রৌনাপনক রিপবিত যরা গমৈন্বএন মৈক্রাঁ বাষ্ট্রপতি ভেনাহ খছি ।

রঁ্মৰঁ কঠীন ! চন মন ভজন কবহ ! ! রঁ্হ্মিচৌ জে নহি খছি ! ! !

মিথিনেশ ক্মাব সিন্হা

রীহনি কথা- চ্প্পী

ও'খপন রঁহিন'ক ওত' খাএন ছনীহ. হমব ঘব খা ওকব রঁহিন'ক সাস্বব একহি ঠাম খগন-রঁগন
মে ছন. হম স্নাতক'ক ফাঙনন পবীক্ষা দ' গাম খাএন ছনহুঁ. হমব খান-পীন ওকবে
রঁহনোঙ , জে হমব জিগবী দোস্ত ছৈথি, হ্নকে ওহিঠাম হোঙত ছন. দোস'ক সাঠি, তঁ
স্বাভাবিকে ছৈ....কিছু হঁসী-মজাক হোগতে ছনৈ.
'ও' নগভগ মাস দিন বহনীহ..কহিযা হমবা দ্নূ কেব রীচ প্রেম'ক রীজ খঁক্ষবিত
ভেন, নহি কহী ?
সময রীতনোপবান্ত ওকব জেঠ ভায ওকবা ন' জরাঁক রাস্তু খারি গেনৈথ. মোন ভকদন ক' গেন....

হমহুঁ কহনহুঁ জে হমবো দডিভংগা তক জেরাঁক খহি চনূ হম ওত' ধবি সাথ বহরঁ, কিছু

কাজ থহি ক' রাপস থারি জাএব ।
রঁস সং রিদা ভেনহুঁ. কিছু থাগূ চনি ক' একটা চৌক
পব রঁস'ক ডরেভব,কংডক্টব,
খনাসী থা থান যাত্রী সভ চায-নাশ্তা কব' নেন উঁতবি
গেনাহ সংগহি ওকব ভায সেহো
উঁতবি গেনাহ.
হম রঁসে মে....
কিছু ক্ষণ মৌন বহনাক উঁপবাঁত হম ওকব সীটে নগ
থারি প্বছনিযে :
"কী, চনিএ জেবেঁ ? "'
ও' মৌন....
"হম মোন থাএব কী নহি ? "
ফেনো চ্প.....
ও' হমবা দীস নোব সং ভবন থাঁখি সং দেখনিহ....
ওহি কান হমবা দ্নূ কে কোনো হোশ নহি ছন কী কেও
থানো দেখ-স্বনি বহন ছৈ....ও
সভ কী সোঁচৈত হেতৈক ?
প্রেম'ক থারেগ মে মোন থাঁধব ভ'জাএত ছৈ নে !
সৈহ থাব বূঁন্নি পড়ন.
"থাব কহিযা ভেঁটৈ হাএত ? "
ওকব থাঁখি ঢূভ-ঢূভ নান....ওঢনী সং থাঁখি'ক পোব
পোছৈত এতরে বঁজনিহ,
"জে মোন হোগএ, ভৈযা সং কহি দিযৌ নে... ? "
তাবেঁ রঁস'ক খনাসী সভ যাত্রী কেঁ রঁস মে রৈঁস' নেন
হল্লা কব' নাগন. হমব
মোন'ক বাঁত মোনে বহি গেন, কিছু বাঁজি নহি পৌনহুঁ.....

পন্দ্রহ'ম রর্ষ'ক উঁপবাঁত, হমবা এক রিরাহ সমারোহ মে

শামিন হোর' কেব মৌকা ভেঁটৈন.
একসবে ছনহ্ঁ. মোন ভেন কিছ পানীপূড় ী'ক খানংদ নী.
ৰঁঠি গেনহ্ঁ ওহি কাউঁটৈব নগ.
ভীড় মে ঘূসূ কোনা... ? 'গব খোজেতে বহী কি খারাজ খাএন,
"কী হান,কখন ঔনহ্ঁ ? "
চৌকি প্বছনিযৈহ "কে... ? "
"হম.... হমহ্রুঁ ত' খহাঁ কে নহি চিন্হনহ্ঁ, ঙঁ ত' ভৌজী কহনথিন্হ কি খংহী
ছিযৈ ! গ দাঠী মে চিনহিযে মে নে খৰৈত ছী.... এহি মে খখৈন ধবি স্মার্ট
নাগৈত ছী ! " এক্ক সাঁস মে ৰাঁজি গেনীহ.
"ওহনো খহাঁ....
হমহ্রুঁ নহি চিন্হ পৌরনহ্ঁ, খাৰ ত' খহ্রুঁ মে পবিরর্তন খারি গেনৈএ....'' হম ৰজনিযৈ.
"মোন ছী নে ? " ও' প্বছনকৈ.
"এহ.... এহো রিসব' রানা ছৈ ? "
"হাঁ, খপনেক ও ৰস'ক চ্প্পী খাওা ধবি মোন মে সূওাযা সন চূভি বহন যৈ...."
"খহাঁ খপন রিযাহ সঁ খ্শি ছী নে ? " হম এহি হ্মদ্দা সঁ হ্নবাক হোম' নেন প্বছনিযৈহ.

"হাঁ,তন সঁ তঁ খুর্ছ, মোন সঁ ত' নহিএ নে .... ! "
ৰাঁজি, খপন নোব পোঁছৈত
হ্র্ব ভ' গেনিহ.
মোন মেঁ হথৌড় া'ক চোট সন নাগন....
কঁঠ সূখ' নাগন....
পানি পব পানি গটাগট পীরোপবাঁত মোন শাঁত নহি

ভেন. রাপস হোৎৈন মে খারি,
রিস্তবা পব ধম্ম সং খসি পড়নহ্. নীন জেনা রিনা গেনৈএ
ৎ্ক্ষব-ৎ্কব নচৈত
পংখা কেং নিরিকাবেং ঘ্বি বহন ছী.

রীহনি কথা- খাজাদী

'অহাঁ কেঁ জন্মাষ্ঠমী আওব স্বতংত্রতা দিরস কেব ৱঁধাঙা' ! ' পত্নী ৱজলীহ.

'অহুঁ কে ৱঁধাঙা ! '

'ঙা শ্বভ দিন আসক' অহীঁ রাস্তু
আএন অহি ! ' জৱাব দেনথিন্হ.

'কিএক, হমবে রাস্তু শ্বভ দিন . . ?
হম প্বছনিযৈন্হ.

'সে নৈ বুঝনৌহুঁ ? অহুঁ সাত বহিন পব এগো ছোটৈ ভায.... গুড্ডু ভেনৌহুঁ আ
গুড্ডা সন ব্যরহাবো অহি.... পেশা সং বকীন ছী হে, জে স্বতংত্র পেশা
অহি....
অহাঁ আজ়াদ ছী ! ' পত্নী বুঝৌনীহ.

হম উঁসাঁস ন' মোনে-মোন বজনহুঁ,' হং ঠীকে, গুড্ডু ত' ভেনহুঁ ক্ষদা
আজ়াদ.... ? ' দীরাব পব টাঁগল অপন বিবাহ'ক ফ়োটৈ দেখি, ক্ষড়ী গোগংত নেনহুঁ.

বীহনি কথা- মাযা

"হেহ, স্বনৈ ছিযৈ ? "

"_ _ _ _"

"स्वप्न नै !"

"की कहै छी ?"

"चाय नहि भेंटतै की ?"

"थम्हू अखन कनियाँ के गस्कुन जाय मे दिक्कत भ' रहल छैन्ह. हुनकर नाश्ता बना रहल छी. कनेक शृंखला कें सम्हारियौ नै, कनियाँ के तंग कैने छै !" किचन सं ठेंसगर जवाब भेंटलैन्हि.

"पप्पू केम्हर छै जे शृंखला के हम सम्हारू ?" ओ बजलाह.

"ओ मोटर साइकिल साफ क' रहल छै, कनियाँ के गस्कुन पहुँचेते ने... !"

"बेस, कत' गेलौं यौ शृंखला बाबूs s s ... ?

चलू पोखरि मे माछ देखाबैं छी !" चाह'क मोह त्याग उठि शृंखला केँ नगनाह पोल्हार' !

कनियाँ,पप्पू संग गस्कुन लेल बिदा भ' गेलीह.

"हे आबो त' चाय पीया दिय !"

"थम्हू अखन, पप्पू लेल नाश्ता बनौबाक अछि, ओकरो ने आफिस जेबाक बेर भ' गेलैए ?" हुनक पत्नी बजलीह.

पप्पूओ बिदा भ' गेलै अप्पन आफिस !

चाय'क आस मे ओ बैसल छलाह,"आबो चाय भेंटतै की ?"

"हाँ, छानि रहल छी, नाबि रहल छी." पत्नी'क मधुर आवाज भेंटलैन्ह.

"निअ"

"एसगरे खानी हमहीं ?"

"ई चाह'क बेर छै ?"

"নাৰ্ূ একটা কপ, একবে মে ৰাঁটি লৈত ছী. কনী হমৰো লগ বৈসূ নৈ ! খালী কাম, কাম....."
"দেখহী, এহি উঁমৈব মে...." ৰজৈত-ৰজৈত মেঁপি গেলিহ. "আহি কহু ত'.... হমব অহাঁ জীৱন সংগনী ছীযৈ, হমৰো দীস কখনো ধিযান দিযৌ ! " ও কনেক ৰোমাঁটিক ভ' গেলাহ আ হুনক হাথ অপন হাথ মে লৈত ৰজনাহ,"হমব ত' একদোসৰে মে লৈ সংসাব এহি, এক্কা ৰিন্ব হম অধূৰে ছী, ৰাঁকি সভ মাযা থীক.... সহ ছৈ ত' হমব একদোসৰ কেব প্রতি সমর্পণ.... প্রেম.... ! "
"কী ভ' গেলৈ যৈ এ বূঢ়ৰা কে ? " পলী হঁসৈত ৰজলীহ," দেখিযৌ ত' এহি উঁমৈব মে ৰহৈক গেলখিন যৈ ! "
"নহি পপ্প মাঁ, হম ৰহৈক নহি বহলহুঁ যৈ. হম একদোসৰ সং জখনে বিক্ষখ ভ' জাযৰ তখনে বেঁটা-পূতোহু সভ'ক নজবি মে টূঁখব ভ' জাএৰ, কেও লৈ ভৈল্যূ দেত....
নে বেঁটা, নে বেঁটী ,নে পূতোহু, নে আন কেও ! "
"কী পগলা জকাঁ ৰাত ক' বহল ছী , কী ভ' গেলৈএ ? "
"হমব একদোসৰ কেব প্রতি আকর্ষণ কতও হেবা গেলৈএ, অহাঁ পৰ সং হমব অধিকাব ছীনা গেলৈএ.... একটা চাহ'ক লেল মজূবী কব' পৰৈএ.... কী কহু পপ্প্ মাঁ..... ককবা কহু, হমব নে মাঁ ছথিন নৈ ৰাৰ্ূ, অঁহী সং নে কহৰৈ, হমব স্বনৰো ৰাস্তু কিছু ঠৈম নিকলূ পপ্পূ মাঁ...." কহৈত-কহৈত ও ফফৈক-ফফৈক কান' লাগলাহ.
পলী অৱাক, ঠাক্কা অৱাক..... ! !

শিরশংকব, রন্নভগঠ়, ফবীদারাঁদ, হবিযাণা

কংরঁন

উঁমাকাংত রাঁরূ রৈংকক খধিকাবী ছথি, গবীর ঘবসঁ। হ্মদা শ্রীমতীজী পৈঘ ঘবক রেঁটী ছথিন্হ। খপনে মিথিনাক সংস্কৃতিক পোষক হ্মদা শ্রীমতীজী রিদেশী সংস্কৃতিক খনুগামী। শ্রীমতীজী ফৈশনেরঁন, হবামে উঁড়এ রাঁনী তিতনী, রিদেশী জকাঁ ওহিবন পহিবন, জীঁস পৈংট, হাফ শর্ট, হেযব কট, কটিংগ, খাগ ব্রা, কবিক্কা চশ্মা, ফেশিযন চেহবা, হীন রঁনা চপ্পন, টচ স্ক্রীন মোরাঁগন, ঐ থিক শ্রীমতীজীক পবিভাষা। দেশী হ্মগী রিনাযতী রোঁন। এহি সভক রিপবীপ উঁমাকামত রাঁরূ সিংপন পৈংট শর্টমে নজবি খারঁথি। দূনূ গোটেমে খাকাশি পতানক ফর্ক। উঁমাকাংত রাঁরূকেঁ একটা কংরঁন বহনি. সিংগন রেঁডক, ধবি বহৈক নীমন। জে হ্নকা ভাগজী রহ্ত পহিনে দেনে বহথিন্হ। ও কংরঁন রঁড রেঁসী প্ববান ভ' গেন বহৈ। ফাটৈন নৈ বহৈক পবংচ খাউঁট খাফ ফৈশীন জক্কব ভ' গেন বহৈ। হ্নকা ঘবমে খাব কংরঁন বহৈ হ্মদা ওহিমে খাস রাঁত বহৈ। উঁমাকাংত রাঁরূ খারঁথি খা ছতপব ওকবা স্বখারঁথি খা কহিযো কান খীচথি। ওহি কংরঁনসঁ হ্নকা রঁড় সিনেহ বহনি।

হমবা মোনমে কতেক রেঁব জিজ্ঞাসা ভেন জে ওহি কংরঁনমে কোন রাঁত ছৈ। এক দিন হ্নকাসঁ প্বছিএ দেনিযনি। ও খপন কথা রতরঁএ নগনাহ...."ঐ রাঁত ওহি সমযক খছি জখন কি রেঁবোজগাবীমে পবীক্ষা দেরঁএ নেন এক শহবসঁ দোসব শহব জাগত বহী তখন হম এহি কংরঁনকেঁ সংগমে নেনে জাগ। ঐ হমব পবমানেংট

সাথী ছল। খাস ক' সদীমে ও হমব বক্ষা করচ ছল। ও খানী কঁরঁন নৌ হমব খভিন্ন খংগ খছি। একব কী মহত্ব খছি সে হমবা ছোড়ি কিযো নৌ বুঁঝি সকৈএ। উঁমাকাঁত রাঁবুঁক ছত খা হমব ছত সংগনে খছি। শহবী সেকণ্ডব রঁনা মোহল্লামে জমীনক কমী বহ ছৈ তঁগ ছত সংগরঁ স্বাভাবিক। ও বুঁঝাগত খছি জেনা রিঁলিডিং সভ খাদমীক উঁপহাস কবৈত হো জে হম খপনা কোবামে কতেক পবিরাবকেঁ খাশ্রয দেনে ছিযৈ। ঝদা মন্বখ হমবা কতেক রক্ষামে রিভাজিত ক' দেনে খছি। ফর্স্ট হ্লাব জেঠক, সেকেঁড হ্লাব মঁঝিলা ভাগজীক, থর্ড হ্লাব দেরবক, খা গ্রাঁউঁড হ্লাব মাঁ রাঁবুঁ জীক। কতেক ভেদ খছি মন্বখমে।
ওহি কঁরঁনসঁ শ্রীমতীজীকেঁ ঘিন্ন ছলৈ। ফৈশনক দৌবমে ও কঁরঁন বুঁঢ় ভ' গেল ছল। পছখা গেল ছল খা খপন কিস্মতপব কানি বহল ছল। এহি মাযাবী সংসাবমে কত্তী ভুতনা গেল ছল। ওকব ভরিষ্য গেল ছলৈ। সমাজ হেয দৃষ্টিকোণসঁ ওহি কঁরঁনকেঁ পবিভাষিত ক' দেনে ছল। মন্বখ খপন গতিহাস কতেক জল্দী রিঁসবি জাগত খছি একব কল্পনা কবরঁ কঠিন খছি। এহি কঁরঁনসঁ ঝক্তি পেরাঁক উঁপায শ্রীমতীজী কতেক দিনসঁ তাকি বহল ছলীহ। খাগ উঁমাকাঁত রাঁবুঁ দূ দিন নেল শহবসঁ রাঁহব জা বহল ছলাহ, ও ঘবসঁ নিকলি চুকল ছলাহ। কর্বাঁড় ী রঁনা গলীমে খরাজ নগা বহল ছল। শ্রীমতীজী নেল স্বখরসব ছল। ও ওহি কঁরঁনকেঁ রেঁচি দেনখিন। কঁরঁন নহি উঁমাকাঁত রাঁবুঁক খামো খাগ ঘবসঁ রিদা ভ' গেল।

কপিলেশ্বর রাউত

চাহবলা

"বাবূ আব চাহক দোকান ছোড়ি দিয়ৌ। হম সভ ভাঁগ আব কমাএ-খটাএ লগলৌং। আব অহাঁক উমেরো পচপন-সাঠি ভেল। সভ দিন কি কাম-ধন্ধা করিতে রহব।"

"বৌআ কহলহ তঁ বড় নীক বাত, মুদা চাহে দোকানক বদৌলত তূঁ সভ মনুখ বনলহ আ আগ পঢ়ব জা রুপৈআ-পৈসা দেখৈ ছহক। হম তঁ কৌহ্না অপন রোজগারমে লাগল রহৈ ছী। দেহকেঁ ধুনি গুজর-বসর করৈ ছী। কমাএল-খটাএল দেহ অছি, জেতেক শরীরকেঁ চলাএব-ফিরাএব তেতেক নে দেহক খূন চানূ রহত আ অপনো দুরুস্ত রহব। তূঁ সভ তঁ হমরা কাহিল বনবৈক বাত কহৈ ছহ। জাবত ধরি পৈরুখ অছি তাবত ধরি হম কমেবে-খটেবে করবহ। রহিক মিযাঁকেঁ নহি দেখলহক, পাঁচটা বেটা ছৈ, পাঁচো কমাস্থত, বেচারাকেঁ সভ কাম-ধন্ধা ছোড়া দেলক। কাজ ছুটিতে বেচরা লোথ ভএ কএ মরি গেল। লোকবিযোরবলা কেঁ তহিনা রোগ ছুগ। জহাঁ নে কি কাজসঁ রিটাযরমেন্ট ভেটৈল কি বেচারা অপনাকেঁ কোনো জোকরক নহি বুঝএ লাগল। জিরাক বীস বর্খ তঁ জীবত পাঁচ বর্খ। মনে মূস ভএ

জাগ ছগ। ”
স্বখন নূন, একটা মোটগেব বোটী ত্থা এক নোটা পানি নেনে বমাকান্ত ৰাবূ ৰানেসবকেঁ পনপিযাগ ন২ ক২ গেন ছন। ত্থাবিপব ঠাঢ় ভ২ ক২ জোবসঁ ৰজনা–
“বৌ ৰানে, পনপিযাগ ক২ জো।”
ৰানেসব ত্থাসা–ৰাটীমে বহৰেঁ কবএ। ঝটে–দে ৰবদ ঠাঢ় ক২ ত্থাবিপব ত্থাৰি, হাথ ক্ষঁহ ধো জনখৈ কবএ নাগন।
ভূখনমে জহিনা গ্বন্নৈবো মীঠ হোগ ছৈ তহিনা ৰানেসব হাঁগ–হাঁগ পাঁচে–সাত কৌবমে বোটী খা গেন ত্থা এক্ক নীশামে ভবি নোটা পানি সেহো পীৰ গেন। ক্ষদা ত্থাবো পানি পীৰৈক গচ্ছা বহগ। তেৰীচ বমাকান্ত ৰাবূসঁ ৰানেসব কহনকৈন–
“মানিক থোড়কে কানক ৰাদ এক নোটা পানি ন২ ক২ ত্থাএৰ।”
বামাকান্ত ৰাবূ কিএক পানি ন২ ক২ জেতা! পানি ন২ নহি গেনা।
চৈত–ৰৈশাখক কব–কবৌত্থা বৌদ, তৈপব পছিযা হবা চনি বহন ছন। এহেন সমযমে ৰানেসব গহ্মক খেতকেঁ জোতি বহন ছন। পানিক ত্থাশা–ৰাটী তকৈত বহন। ক্ষদা জখন মানিক পানি ন২ ক২ নহি গেনৈন তঁ খিসিযা ক২ হব খোনি দেনক।
হব–ৰবদ নেনে ঘবপব পহুঁচ, ৰবদকেঁ খুঁট্টাপব ৰান্হি হবকেঁ গঠ্ন্নামে বাখি ত্থঘোব মনে ৰানেসব ত্থপনা ঘবপব ত্থাৰি গেন। থোড়কে স্বসতেনাক ৰাদ ভবি গচ্ছা পানি পীনক, তহন মন কনী শান্ত ভেনগ। ক্ষদা মনমে তেসবে তবহক উঁড়ী–ৰিড়ী ধ২ নেনকৈ।
বমাকান্ত ৰাবূক পবিবাব গামক ভগিনমান। সভতূব

পঠ়ন–নিখন। বমাকান্ত ৰাবূঁক পীত্তী দবভংগা মহবাজক ওগঠাম নোকবী কবৈত, কিযো দিবান তঁ কিযো পঠৈৰাবী। বমাকান্ত ৰাবূ খপনে সাত ভৈযাবী, সাতো ভাঁগমে দূ ভাঁগ গামপব বহৈত ছনা বাঁকী পাঁচো ভাঁগ কিযো সবকাবী নোকবী তঁ কিযো প্রাগবেঠৈ নোকবী কবৈত। বমাকান্ত ৰাবূঁক মঝিনা ভাএ– বিনোদ খা খপনে গামক খেতী–ৰাড় ়ি ক কাজ দেখৈত ছনা। ডঁুপবসঁ নিচ্চাঁ পবিবাবক সভতূব ধূর্ত নম্ৰব এক, জানহুবেৰী নম্ৰব এক। কিযো সোনাক কংগনা নহ কহ নদীক কছেবমে বৈঁসন তঁ কিযো বঁহ্ৰুপিযা ৰূপ ধহ কহ খপন ডঁন্নূ সোঝ কবৈত। সিবিহু ছোঠৈকা ভাএ জেহনে নাম বিনোদ তেহনে কাম বিনম্র।

ৰাঁনেসবক পিতাক নাওঁ বামকিস্বন। বামকিস্বন খপনা জাতিক মৈনজন ছন। শবীব একদম হষ্টা–কষ্টা বহৈ বামকিস্বনক। বহৰো কিএ নে কবিতৈ খখড় ়াহা পবক খেনেনহা দেহ বহৈ কিনে। খপনা জবানীমে বমাকান্ত ৰাবূঁক খমনদাবীসঁ পূর্ব হ্নকে পবিবাবমে হববাহি কবৈত ছন। পছাগত জখন বামকিস্বন হববাঁহি ছোড় ়ি দেনক তহন বৈঁঠৌ পকৈড় ় নেনকৈ, মানে ৰাঁনেসব হববাঁহি কবএ নাগন।

খাগ ৰাঁনেসব জখন তবঁধন মনে ঘবপব খাএন তঁ মনমে একঠৌ সংকন্প কেনক। সংকন্প ঞ জে খাবঁ খনকব হববাঁহি নহি কববঁ। খপন বোজগাব কববঁ। খপন কাজ কববঁ।

বিহান ভনে বমাকান্ত ৰাবূ জখন হববাঁহি নেন ৰাঁনেসবকেঁ কহনখিন তঁ ও সাহু–সাহু কহি দেনকৈন–
“খাবঁ হম হববাঁহি নগ কববঁ। খা নে খহাঁক ওগঠাম কোনো খানে কাজ কববঁ।”

বমাকান্ত ৰাঁৰূ প্বস্তনখিন–
“কিএ নে হবৰাঁহি কবমে ? খা হমব জে কৰ্জা–ৰঁৰ্জা খছি সে পহিনে দঽ দে। ৰাঁপে তেতেক খেনে ছৌ সে কহন নে জাএ।”
ৰাঁনেসব নে খার দেখনক খা তার, তব–দে ৰাঁজন–
“হিসাৰঁ কঽ নিখ।”
“ঠীক ছৈ, ঘবপব খা হিসাৰঁ কঽ নে।”
ঙা কহৈত বমাকান্ত ৰাঁৰূ খপনা ঘবপব চনি গেনা।
ঐ ঘটনাকেঁ খাগ মাস–দূ–মাস ৰীতি গেন। তেৰীচ ব্দপৌনীমে কোনো মহতোক ঘবমে ডকৈতী ভেনগ। ডকৈত ঘবরাবীকেঁ মাবৰোঁ–পীটৰোঁ কেনকৈ খা নাখো ব্দপৈখাক সমান সেহো নূটনকৈ।
বমাকান্ত ৰাঁৰূ জানহৃবেৰী নোক তঁ ছথিএ। ৰ্নোকিক প্রহ্মখ সেহো ছৈথ। দবোগাসঁ মিন কঽ ৰাঁনেসবক পিতাকেঁ ডকৈতী কেসমে হৃঁসা দেনক।
বামকিস্বনক ঘবপব প্বনিস সভ দৌব–ৰঁবহা কবএ নগন। খাৰঁ বামকিস্বন ৰোঁন–ঝাড়মে ন্বকাএন হিবএ। ঘবক সভ সমাঁগ সৰঁহক ঝঁহপব হৃহবী উঁড়এ নগনৈ। খন্তমে বামকিস্বন বমাকান্ত ৰাঁৰূক পএব–দাঢ়ী পকৈড় কেসসঁ উঁৰাঁবৈক খাগ্রহ–ৰাঁত কবএ নগন। ৰাঁনেসবো হাবন নষ্ট্খা জকাঁ হেব বমাকান্ত ৰাঁৰূক হবৰাঁহি কবএ নগন।
ওহী সময়মে পাহীপঞ্জীক একটা মানিকক জমীন ছেনগ। জগ জমীনক সটনে বামকিস্বনক ঘব সেহো ছেনগ। ও পাঁচো ৰীঘা জমীন মানিক ৰেঁচৈক সূবসাব কবএ নগনা। বমাকান্ত ৰাঁৰূ পাঁচো ৰীঘাক গপ কঽ নেনৈন। নিখরেঁ ৰেঁবমে বমাকান্ত ৰাঁৰূ ওগ পাঁচ ৰীঘাক খনারেঁ বামকিস্বনক জে পাঁচ কণ্ঠা জমীন সহিত ঘবাড়ী ছেনৈ

তেকবো খাতা–খেসবা আ বকৰা চঠ়া নেনৈন।
দখন–কৰ্জা ৰেবমে ৰানেসব বোকনক তৈপব বমাকান্ত ৰাৰূ ৰজনা–
“বৌ ৰানে, চূপ বহ। ওা জমীন মানিকক ছেনৈ ও হমবা নিখি দেনে অছি। হে দেখঙী দস্তাৱেজ।”
ৰানেসব ক্ষ্য তঁএ অনকাসঁ দস্তাৱেজ দেখা চূপ ভহ গেন। চ্পে নহি ভেন ৰন্কি ৰৌক ভহ অঁগনা চনি আএন। কিছু হ্বৰে নে কবগ।
বামকিস্বনকেঁ তীন নড়কা। জেঠকাক নাওঁ– ৰানেসব, মঝিনা– বাজশেখব আ ছোটকা– চন্দ্রশেখব। ৰৌনি–ৰ্ত্তা কবি কহ কোনো ধবানী সভ সমাংগক গ্বজব–ৰসব চনৈত বহগ।
ৰানেসব নূন–তেনক দোকান খোননে ছন ক্ষদা দোকান চনৱৈ ছেনৈ বাজশেখব। সময ৰীতৈত গেনগ। ক্ষদা জখন সময খবাপ হোগ ছৈ তঁ ৰাবহোবংগক ৰসাত ৰহএ নগিতে ছৈ, সএহ ভেনৈ ৰানেসবকেঁ। ৰেচাবাকেঁ তেতেক নে দোকানক উঁধাবী নাগি গেনৈ জে অন্তমে নূন–তেনক দোকান ছোড়এ পড়নৈ। পূজীক অভাব ভেনে ৰেচাবা চাহক দোকান খোননক। কম পূজীমে চাহক দোকান নীক হোগতে ছগ। চাহক দোকান খূৰ চননৈ। সময আৰ ৰৌনসবক আপস এনগ।
ৰানেসবকেঁ তীন নড়কা। জেঠকা নড়কাক নাওঁ– চন্দ্রমোহন, মঝিনাক– গ্রষ্ণমোহন আ ছোটকা নাওঁ ছেনৈ– গনদ্রমোহন। তীনূ ভাঁগ পঠ়ি –নিখ কহ দিন্নীমে নোকবী কবৈনে চনি গেন। নোকবিযো নীক ঠাম নগনৈ। এক একাউণ্ট্টেন্ট, দোসব সংচাব বিভাগমে আ তেসব গ্রষি বিভাগমে তৃতীয শ্রেণীক কাজ কবএ নগন।

রাঁনেসবক মন্মিনা ভাএ- বাজশেখবকেঁ সেহো দূ নড়কা। পহিন উঁমাকানত খা দোসব গ্নষ্ণকান্ত। উঁমাকান্ত এগাবহরী কেনাক রাঁদ রঁম্রঁগ চনি গেন খা কোনো সেঠক ওগঠাম ড্রাগরবী কবএ নাগন। খা ছোষ্টকা নড়কা চন্দ্রশেখবকেঁ এক নড়কা জেকব নওঁ ছেনৈ নানমোহন জে পঠ়নক-নিখনক নহি। জহন পন্দ্রহ রঁর্খক ভেন তঁ ভাগি কঽ মামা গাম চনি গেন। খা এক গোবেক সংগে ন্বধিযানা জা বহএ নগন। ন্বধিযানামে ও কোনো কিবানা দোকানমে কাজ কবএ নগন।

পবিরাবমে চাব্ব দিসসঁ খামদনী ভেনে রাঁনেসব তীনূ ভাঁগক মন হবদম খ্শীএ-খ্শী বহএ নগনৈ। জহিনা খদবা নক্ষত্রমে ঝম-ঝমৌখা রঁবখা ভেনে, খগহনমে নীক উঁপজা ভেনে কিসানক মন হর্খিত হোগ ছৈ তহিনা রাঁনেসবোক পবিরাবমে সরঁহক মন হর্খিত বহএ নগনৈ। কিছু দিনক রাঁদ বামকিস্বনক মৃত্য ভঽ গেনৈন। রাঁনেসব খপন পিতাক শ্রাদ্ধ-কর্ম নীক জকাঁ কেনক। বসগ্বন্না-নানমোহনক ভোজ কেনক। ঘবো-দ্খাব নীক রঁনা নেনক। ধ্রেকষ্টব সেহো খদীব নেনক। শানসঁ গ্বজব-রঁসব কঽ বহন খছি।

রাঁনেসব ব্দা চাহক দোকান কবিতে বহন। ধিযা-প্বতা সভ জহন গাম খারেঁ তঁ চাহক দোকান চনরেঁত পিতাকেঁ দেখ মন ঝূস ভঽ জাগ।

রাঁনেসবক পবিরাবক উঁন্নত দেখ বমাকান্তক পবিরাব গনন জাগ। দ্ষ্টে রঁ্ধিক নোক ছনাহে।

এমহব উঁমাকান্তক জেতএ ধনক্ষ্টিযা মশীন চনৈত বহৈ, তেতগ ছেনৈ একটা খামক গাছ। রাঁনেসবে ওকবা বোপনে ছন খা খপনেসঁ গাছক সেরা সেহো কেনে ছন।

ক্ষদা ও গাছ কর্ৰজামে ছেনৈ বমাকান্‌ত ৰাঁৰ্বূকেঁ, ওকব ফল রএহ খাগ ছনা। সংযোগসঁ এক দিন একটা খাম দ্‌খারে ঝংঝট ভেনৈ, মানে বক্কা-ঢৈকী ভেনগ। এক দিন উঁমাকান্‌ত ওহী খামক গাছপব দারাঁ ঠোকি দেনকৈ। ঝংঝট উঁঠনৈ। কেস-ফৌদাবী ভেনগ। কোর্ট-কচহবীক খারাঁ-জাহী শ্বরু ভেন। বমাকান্‌ত রাঁর্বূ রঁজৈথ-

"চাহক দোকানরঁনা কি হমবাসঁ কেস নড়ত।"

উঁমাকান্‌তক পিতা- বাজশেখব খনগসঁ কোর্টমে জমীন-জত্‌থা সম্রঁন্ধী একটা মোকদমা কহ দেনক, জগমে রাঁপ-দাদাক খবজনহা জমীন জে বমাকান্‌ত রাঁর্বূ নিখা নেনে ছনা তৈপব ক্ষকদমা চনএ নগন।

বমাকান্‌ত রাঁর্বূকেঁ খপন কেনহা পাপ সভ ভূত ভহ খাগাঁমে নাচএ নগনৈন। সর্বূতক জখন দেখ-ভান মজিস্‌ট্রেটক কোর্টমে হোমএ নাগন তঁ মজিস্‌ট্রেট বমাকান্‌ত রাঁর্বূসঁ কহনকৈন-

"খাপকো রিরাদিত জমীন কৈসে হাঁসীন হ্‌খা ঔব জিসসে খাপ জমীন নিখরাঁযে উঁনকো যে রিরাদিত জমীন কৈসে প্রাপ্‌ত হ্‌খা, গসকা সর্বূত দাখিন করেঁ।"

বমাকান্‌ত রাঁর্বূকেঁ তঁ উঁপব-নিচ্চাঁ স্বঝএ নগনৈন। দিনেমে তবেগন দেখা নগনৈন।

এমহব রাঁনেসবক সমাঁগ সভ চৌক-চৌবাহাপব রঁজৈথ-

"রঁহ্‌ত ধন খেনেঁ বে রঁগবা খা পড়নৌ মবদসঁ বগবা। জেতেক রেঁগমানী কবি কহ খবজনে ছেঁ সে সভটা খারঁ রেঁবা-রেঁবী নিকনতৌ। নহি তঁ একটা সভ্য মন্বখ জকাঁ সমাজমে বহ। হম তঁ কৌহ্না খপন বোজগাব গমানদাবী পূর্বক করৈত চাহে দোকানসঁ খাগাঁ রঁঠনৌ। খপনাপব হমবা খপন কর্মক রিসরাস খছি। ঠকি-

ফ্সনা কঽ তঁ নহি নে। কমাগরঁনা খেতগ খা নূটৈরঁনা জেন জেতগ।”
যএহ সভ রাঁত খাগ রাঁনেসব খপন চাহক দোকানপব চন্দ্রমোহনকেঁ কহি বহন ছনা।

—

<u>গামে রীবান ভঽ গেন</u>

কিস্বন দের দ্খাব পবহক চৌকীপব খসমংজস ভেন রৈসন ছনা। তেকব কাবণ ছেনৈ জখন তীস–পৈঁতীস

ৰ্থিক উমেব ছেনৈন, মানে খাগসঁ সাঠি ৰ্থ পূৰ্- জহন জ্খানী চঠ়ন ছেনৈন, তেহেন খরস্থামে কমাগ-নে মোবংগ চনি গেনা। গামমে কহিযো কোনো সান বৌদী, কোনো সান দাগীমে ভূখমবীক সমস্যা উত্পন্ন ভঽ জাগত। ফ্গ্ণী ভবি নোকক হাথমে জমীন-জত্থা, খধিকতব মজদূব তৰকাক নোক। ৰোগন-ৰ্ত্তাপব জীনিহাবকেঁ রিকষ্ট সময বহনে কএক সাঁঝ উপাসে বহঽ পড়ি ছেনৈন।

খহী সভ ৰাতক সোচ খাগ কিস্বন দের ভাযকেঁ ভেন ছেনৈন। হাথমে চাহক কপ দেনা পনীকেঁ এক ঘন্টা ভঽ গেন ছেনৈন। চাহ পানি-পানি ভঽ গেন ছন। তখনে বাম সেরক চাহ পীৰৈনে কিস্বন দের ভাগক ঘরে নগক চাহক দোকানপব জাগ ছনা।

বাম সেরক কিস্বন দের দিস তকৈত প্ছনখিন-

"ভায এনা কিএ মন ঝূস খছি। কী কেকবোসঁ ঝগড়- ঝংঝষ্ট ভেন হেন, ফ্হঁ কিএ ত্তকছ কেনে ছী ? "

সমাজিক বিস্তামে কিস্বন দের খা বাম সেরকক ৰীচ 'ভায-ভায' চনৈত বহৈন।

কিস্বন দের ৰজনা-

"নহি ভায, কোনো ৰাত নহি খছি, পৈছনা জিনগীক ৰাত সভ মোন পড়ি গেন হেনে। খাৰহ-খাৰহ ৰৈসহ, কেতএ জাগ ছহ। চাহ পীৰ নএহ, তৈৰীচ কিছ গপো-সপ্প হেতগ। "

বাম সেরক সসৈব কঽ কিস্বন দের নগ জা চৌকীএ-পব ৰৈসনা। খা কিস্বন দের পনীকেঁ হাক দেনখিন-

"যগ স্বনোচনাক মায, কনী এমহব খাউ, নহি তঁ এক গিনাস চাহ খাবো ৰনৌনে খাউ। "

খপনা হাথক সবেনহা চাহ কিস্বন দের একে ঘোঁষ্টমে

পীরঁ নেনা। আ রঁজনা–

“বাম সেরক ভায, কী কহরঁ আরঁ তঁ হমব উঁমেব অস্সী–পচাসীক নগভগ ভহ গেন। পাঁচটা রেঁটা অছি। সরঁহক রিআহ–দ্বাগমন ভহ গেনৈ, সভ রেঁটা ধিযা–প্বতা আ কনিযাঁ নহ কহ দিন্নীমে জমীন নহ ঘব রঁনা ওতে বহৈত অছি।”

বাম সেরক কহনকৈন–

“ভায সাহিরঁ, সে তঁ নীকে নে অছি, অপন কমাগএ আ ধিযা–প্বতাক গুজব–রঁসব কবৈএ। অহাঁকেঁ কোনো তবহক জরারঁদেহিযো তঁ নগ অছি।”

রিচ্চেমে ঠৈন দৈত কিস্বন দের কহনকৈন–

“নগ নৌ সেরক ভায, সে রাঁত নৈ ছগ। হম দ্নূ পবানী র্ঁঠ়া–র্ঁঠ়ী কী কহ সকৈ ছী। কিযো এক নোটা পৈনো দেনিহাব নগ অছি। গামমে কী বোজগাবক আরঁ কমী ছগ। পহিনে নে বোজগাবক কোনো সাধন নহি ছেনৈ, নোক ঢাকা, রঁগান, মোবংগ, দিনাজপ্বব, সিন্নীগ্বুবী জা কহ ধন বোপনী, মকআ বোপনী আকি পর্ট্আ ঝাড়ৈ ছন, আ কেতে গোবে রঁহনমানী সেহো কবৈ ছন। চন্দ কিসিমক বোজগাব কবৈ ছন।

হমহী এক দিন রিবাটনগবসঁ পাঁচটা রঁহনমানক সংগ কটহী গাড়ী নহ কহ জংগন নকড়ী আনৈনে জাগত বহী। তীন দিনকা বস্তা ছেনৈ, বাতিমে বাঁঘক দ্আবে গাড়ীকেঁ গোন কহ কহ বাখি দিঐ, রীচমে রঁবদকেঁ বাঁন্হী আ কাতে–কাত চাহ্ব কোণপব নকড়ীএ–কেঁ ঘূব কহ দিঐ আ এক গোবে সিবপৈহ নহ কহ খড়া পহবা দিঐ আ রৈনী সভ স্বতী। রিহান ভনে গাড়ী জোতি কহ রিদা হোগ। এক দিন নকড়ীসঁ নাদন গাড়ী ছন। জংগনমে একটা বাঁঘ ঘাত নগৌনে ছন, ডেবাসঁ

দস নগ্গা গাড়ী জোগত কঽ আগাঁ গেন হএবঁ আকি ঐগনা গাড়ীক একটা ৰবদক ঙুপব ৰাঁঘ ঝপটনক আ ঘিচনে–তিবনে ঘোব জংগন দিস নঽ গেন। কোনো তবহেঁ ৰিবাটনগব এনৌং।”

বাম সেরক প্বছনকৈন–

“এঁ যৌ ভায, তহন তঁ প্রাণ উড়ি গেন হএত, ডব নহি ভেন জংগনসঁ ৰহবাগত ?”

কিস্বন দের কহনকৈন–

“ডব কহুঁ নৈ হ্থএ, হিম্মতে নে কঠিন–সঁ–কঠিন কাজকেঁ হনন্বক ৰনা দগ ছগ। হমবা সভকেঁ তঁ বেহন–খেহন বহএ, এহেন–এহেন ঘটনা সভসঁ।”

বাম সেরক কহনকৈন–

“যৌ ভায সাহিৰ, হম জৌং বহিতৌং তঁ এক তঁ প্রাণে উড়ি জাগত আ জঁ ৰাঁচিযো জগতৌং তঁ নানী নে মবিহেঁ জে ফেব জংগন দিসক বস্তা দোহবা কঽ ধবিতৌং !”

“হে স্বনূ এক ৰেবকা ঘটনা কহৈ ছী।” কিস্বন দের ঝঁহপব হাথ ফেবৈত ৰজনা–

“সিন্নীগ্ববীমে পট্খা ঝাড়ৈত বহী, ভবি জাঁঘমে জোক ধঽ নেনক। সে কী কহবঁ তমাকুন চ্না কঽ বখনে বহী, হঁসূআ সেহো বখনে বহৈত ছেনৌং। ঙুপবমে আরি হঁসূআসঁ সভ জোককেঁ খড়ৈব দিঐ আ চ্নেনহা তমাকুন সরঁহক ঝঁহপব দঽ দিঐ। কিযো স্বগযা–ডোবা সেহো বখনে বহৈত ছন, স্বগএসঁ গাঁথি কঽ ডোবামে ধঽ নটকা দিঐ আ ডাঁবমে খোঁসি নিথএ। জোক সভ পানিমে দহনাএ নগএ তহন পট্খা ঝাড়ী।”

বাম সেরক কহনকৈন–

“যৌ ভায, তহন তঁ ৰড় জীবটগব কাজ কবী।”

किस्सन देर भाय फेर कहलखिन–
"तोरा एतऽहँमे अचम्भा लागि गेलह। हे स्सनह– गाम आरो तँ सत–सत कट्ठा खेतमे हम आ हमर भजार अछलेनान मिल कऽ बाति–के कोदारिसँ तामि दिऐ। दू–दू कट्ठा खेतमे असगरे धान–मरूआ रोपि ली। तऽ ने अस्सी वर्खक उँमेरमे दुरुस्त छी। मरूआ सनक निरोग अन्नकेँ लोक त्यागि देलक।"
रिच्चेमे राम सेरक पुछि देलकैन–
"अछलेनान के छल ? "
"नै चिन्हलहक, पितमराक बाप छल। ओकरा तेतेक ताकत छेलै जे सात मनक पट्ठा सोनक गठियाकेँ रिराटनगरमे असगरे उँठा कऽ गोदाममे राखि दऽ। एक दिन गोदामक चौकीदार देखलकै, ओ जा कऽ नेपालक थानामे कहि देलकै, सेचारकेँ पकैड़ कऽ जेलमे दऽ देलकै। तहिना खाएयोमे छल, एक किलो चौरक भात कन्नौमे आ सातटा मरूआ रोटी जलखैमे खाए छल। एक किलो वहिरक उँसना तँ ओकर बाँमा–दहिना हाथक खेल छल। केतेक कहऽ रितलाहा गप–सप्प। अखुनका धिया–पुताकेँ देखै छिऐ जे दराँएयेपर खेपैए। ऋरो फिरैने साएकिल रा मोटैरे साएकिलसँ जाएत अछि। रीसो किलो गहूमक मोटरी नऽ कऽ पिसरैंने नए जा होए छै, ओहूने जने चाली। काजसँ देह चोरहैत रहतह।"
राम सेरक राजन–
"भाय साहिर, आर तँ गाम–घरमे लोके माने ज्ञान–जहान कहाँ अछि। खेत सभ परती पड़ल रहैत अछि। नहि तँ गाछ–रिरीछ लगौल अछि। गाम जेना सून भऽ गेल हेन।"

কিস্বন দের ভায রঁজনা–
“যৌ সেরক ভায, হমবা তঁ বুঁ্মনা জাগত খছি জেনা গাম উঁনৈষ্ট গেন হেন খাকি গাম স্বনৈষ্ট গেন হেন সে বুঁ্মনে নে জাগত খছি। কান তঁ সোন নহি, খা সোন তঁ কান নহি।”
গামমে দেখরঁহক জে পহিনে কচ্চী সড়ক ছন সে খারঁ পক্কীকবণ ভ২ গেন। জৈঠাম গামমে সরঁহক দ্খাবপব, কেকবো এক পন্না তঁ কেকবো জোড় ভবি রঁবদ ছন ভৈঁস ছেনৈ, গাএ ছেনৈ তৈঠাম খারঁ দেখরঁহক জে দস হজাব নোকক রঁস্তীমে পাঁচ জোড়া রঁবদ নৈ ভেষ্টত। জহিনা রঁড়কা মাছ ছোটকা মাছকেঁ খা জাগত খছি তহিনা খেতীক উঁপকবণ ভেনে ভ২ গেন। খারঁ ট্রেক্টব ভেনে জমীনক জোত–কোব, খন্নক দৌনী, ফসিনক কমঠান গত্যাদি সভ তবহক কাজ হন্নক ভ২ গেন হেন। তহিনা খন্নক ফসিনক রীখা–রৈঁন ভেনে, স্বখ–স্ববিধা তঁ ভ২ গেনৈ হ্মদা নোক গামে ছোড়ি কহ পড়া গেন হেন তখন খেতী তঁ রীবান হেরেঁ কবত।”
“হঁ সে তঁ ভাগযে গেন হেন।” –বাম সেরক রাঁজন।
তৈপব কিস্বন দের রাঁজন–
“যৌ ভায, এম.রী.রী.এস. ডাক্টবকেঁ দেখরেঁ জে মন্বখক খূন–পৈখানাক জাঁচ কবত। হমবে পোতী ডোনী দিন্নীসঁ গাম খাএন ছন, দসমীমে পঢ়ৈত খছি। এক দিন দনানপব রৈঁসন বহী, তখনে গাএ গোরঁব কেনক, পোতীসঁ কহনিঐ ‘গগ ডোনী গোরঁব কনী কোদাবিসঁ হটৌ দহিন তঁ।’ হ্মদা পোতী হমবাপব আঁখি গ্বড়বৈত খঁগনা দিস চনি গেন। সে কহু তঁ কোদাবিযোসঁ গোরঁব উঁঠরৈঁমে ঘিবনা ভেনগ!”

ৰিঁচ্চেমে বাম সেরক কিছু ৰাঁজএ নাগন হ্মদা কিস্বন দের বোকৈত ফেব ৰাঁজন–
“যৌ ভায, গোৰ্ব তঁ ওহ্মন রস্ত্ত খছি জগসঁ পূজাক ঠাঁউ নীপন জাগত খছি। খেতমে দিযৌ তঁ উর্ৰ্বা শেক্তি ৰঠ়ত, ভানস কঽ সকৈত ছী, গোৰ্বক ছৌবসঁ মান–জানক থৈবকেঁ সাফ কঽ সকৈ ছী। কোনো হ্নিনাগন রা খন্য দৰাঁগক জৰুবত নগ পড়ত। ৰবতন–ৰাঁসন সাফ কঽ সকৈ ছী। সে কহ্ল ভায, দেহ্মত সনক শ্বহ্ম কোনো রস্ত্ত শেহ্বমে ভেষ্টতে। তেহ্নে গামকেঁ ত্যাগি কঽ নোক পবদেশমে ৰাঁস কৰৈত খছি। শেহ্বমে জেকবা নেন ৰুপৈখা নগৈ ছৈ সে গাম–ঘবমে মংগনিযেঁমে ভেষ্ট জাগ ছগ।
থোড়েকোন চুপ ভঽ কঽ কিস্বন দের ফেব ৰাঁজন–
“খাৰ্ কি ও গাম বহনৈ জে সভ রস্ত্ত নেন নোক কনহ্মন্ত ছন। খাৰ্ তঁ গনী–গনীমে পক্কী সড়ক ছৈ, ঘবে–ঘব টী.ৰী. ছৈ, মোষ্টব সাগকিনকেঁ কে প্বছৈএ চবিচক্কিযা গাড় ী কেতেকো ভঽ গেন খছি গাম–ঘবমে। স্কূন ছৈ, খস্পতান ছৈ, ৰিজনী ছৈ হ্মদা জ্খান–জহ্মান নোকক খভাবমে গাম ৰীবান ভঽ গেন খছি, একদম্ম স্বনসান জকাঁ।”
বাম সেরক খপন হ্মড় ী ডোনৰৈত কিস্বন দের দিস তকৈত বহ্মন। হ্মদা কিছু ৰাঁজন নহি।

—

तीनकेँ ताब

नान काकी साँझ दगनेँ दीप नेस कऽ तुलसी चौरा लग जाए छेली। ऑंगनामे गहुमक बोझ जहि-तहि राखल छेलए। दोगे-दोग नान काकी तुलसी चौरा लग पहुँचली। तखनेँ पछिया बसकल। नान काकीक नजैर बढ़ल तुलसी चौरापर। हरा आ गर्मीसँ गहुमक बोझ हरनाठ भेलेँ छल, कखैन-ने-कखैन एकटा बोझमे दीपसँ आगि लपैक लेलकै। तखन नान काकी किछु ने बुझि सकली। जखन बोझसँ धुआँ निकलए लगल कि मझिली प्रतोह् हल्ला केलखिन-

"आगि लागि गेलए।"

घरक सटले दऽ कऽ पक्की सड़क छेलै, लोकक आराजाही तँ छेलैहे। किछो बरँगलक गाम कछुरी-दे बाजल- 'नरछैलियामे आगि लागल छुए।'

ओतुक्का लोक दौड़ल। किछो कछुरीकेँ तँ किछो तक्कबिया दिस गेल। ओ बाजल-

"नरछैलिया स्वाहा भऽ गेल!"

आर तँ नरछैलियाक जेतेक कछैमैती लागिमे छेलै ओ सभ दौड़ल। जहिना कोनो नीक बात होए कि अधला बात आकि कोनो समदिया एक दोसरक संग बात-चीत कहैमे किछु तिलिया-फुलिया लगा दैत अछि,

ओा किछु बाँतकेँ घटो-बढ़ा कऽ कहैत अछि, तहिना
भऽ गेल।
जहिन देखए गेल तँ मात्र एकटा गहमक बोझक किछु
अंश सबकल छल।
तेसीर सुन्दरी पुतोहु बजली-
"यै लाल काकी, देखियौ लोकक किरदानी! एतेक ने
तीलकेँ ताड़ बना कऽ बाजल जे कत-कहाँ तकक
लोक पहुँच गेल।"
लाल काकी बजली-
"यै कनियाँ, अहिना लोक सभकेँ बजैमे कोनो कि
टका-पैसा खर्च होइत छै, गपकेँ छिलैत करैत-करैत
केकरोसँ केकरो झगड़ा-ठठ्ठी करा देतह। केकरो
अपना बातसँ झूका देतह वा लोहो उड़ा देतह।
सही बात बुझत नहि, आ तीलकेँ ताड़ बना उड़बैत
रहत।"

—

এক চ্নৌটী তমাক্ষন

মহান ঞান্তিকাবী জ্মাব্দ সমাজ সেরী কম্হনিষ্ঠ নেতা শ্বভঁকব ৰাঁবূ। খংগ্রেজক শাসন খন্তিম খরস্থামে পহুঁচ গেন ছন, গাম–ঘবসঁ নঽ কঽ শহব তকমে গাঁধী ৰাঁবাক পূর্ণ খজাদীক ঘোষণা ভঽ চুকন ছন। জঁহি–পঠাব ঞান্তিকাবী সভ বেনক পঠবী, ঠৌনীফোনক তাব, সবকাবী কাগজাতসঁ নঽ কঽ ভবন খা থানা তকমে তোড়–ফোড় কেনক, খাগি নগা–নগা জাবনক। ঞ্রব খংগ্রেজক হাকিম খা পনঠন সভ সেহো ঞান্তিকাবী সভকেঁ পকৈড়–পকৈড় কেতেকেঁ গাছমে ঠাঁগি ফঁসবীপব চঢ়। দৈত তঁ কেতেকোকেঁ কানাপানীমে ভেজ দৈত ছন। কেতেক মাএ–ৰহিনকেঁ মাঁগক সিনূব ঘ্খ পড়নৈ। কেতেক ভাযকেঁ শহীদ হ্খ পড়নৈ। কেতেককেঁ জেনমে সড়। দেন গেনগ। কেতেকো নোক ননকা ঋবেঠা দেখ ঘবমে ঢ্কন বহৈত ছন।

শ্বভঁকব ৰাঁবূ সেহো কএক বেঁব জেন গেনা। নমক সত্যাগ্রহমে ভাগ নেনৈন খংগ্রেজকেঁ ভগবৈঁমে জহাঁ তক জে ৰ্ধি ছেনৈন ও গ্বনামীসঁ ঋক্তিক নেন নগৌনৈন। ভংমাবপ্ববেনক পঠবী ঙঁখাড়ৈমে হিনকো জেনমে ঠ্সি দেনকৈন। জাবঁত জীনা তাবঁত ধবি

कहियो नोन्त-नानच, घूस-पेंच आदिसँ दूर रहला। साधारण भेष-भूषा छेलैन शुभंकर बाबूक।
शुभंकर बाबूकेँ एकटा बेटा दिवाकर। पढ़ाइमे तेजगर तँ नहि, मुदा जहिना गाड़क नाँगैर पकैड़ वैतरणी पार होइत अछि तहिना दिवाकर दसमी तक पढ़ला आ बन्नौकमे किरानीक नोकरी भेटि गेलैन, सेहो स्वतंत्रता सेनानी शुभंकर बाबूक लड़का छथिन तँए। ओचारे शुभंकर बाबू तँ आब ऐ दुनियाँमे नइ छैथ मुदा हुनक छुत अखनो गाम, जिला आ राज्य तकमे छैन्हे।
हमरा एकटा रोविंगक जरूरत भेल। बन्नौकसँ सत्तर प्रतिशत छूटपर भेटैत रहए। हमहूँ दरखास देलिऐ आ बाँकी रूपैओ जमा कऽ देलिऐ। दिवाकर बाबूक प्रमोशन भेलैन। हुनका नाजीर आ बड़ा बाबूक काज देल गेलैन।
हम रोविंग उठबैले गेलौं। नाजीरकेँ माने दिवाकर बाबूकेँ कहलयैन-
"सर, हमर जे रोविंग उठबैक आदेशपत्रला कागज छै, ओ देल जाए।"
दिवाकर बाबू कहलैन-
"जाबत किछु खर्चा-बर्चा नै करब तावत कोना कागज देब।"
पुछलयैन-
"सर, हम तँ सभ रूपैआ आ जमीनक कागजात जमा कऽ देने छी। तहन फेर कोन खर्च-बर्च ?"
दिवाकर बाबू बजला-
"से नहि बुझलिऐ, ऑफिसमे चन्द तरहक ने खर्च-बर्च छै किने, तइमे किछु पैसा लगबे करत।"

তার্ঁত এক গোরে সেহো নাজীব নগ কাজ করেরাঁক নেন খাএন। হ্নকো যএহ রাঁত কহনখিন।
হম রাঁহেব খারি রেরেকসঁ সভ রাঁত কহনিঐ ও কহনৈন–
“যৌ রাঁরূ, হিনক হানত মৈত প্বছু। খাশ্চির্যিক রাঁত ছৈ জে হিনক পিতা শ্রী শ্বভংকব রাঁরূ গবীর্ঁ নোকক নেন, দেশকেঁ খজাদ কবক নেন কোন–কোন যাতনা নে সহনৈন। হ্মদা হিনকা তগ সর্ঁহক একো বতী নাজ– রিচাব নগ ছৈন। জাউঁ কিছু এমহেব–ওমহেব কবি কহ কাজ কবা নিখ।”
হম দিরাকব রাঁরূক হ্মবসী নগ হ্মেব গেনৌঁ খা কহনযৈন–
“সব, হমব কাজ কহ দিখ নে।”
দিরাকব রাঁরূ রঁজনা–
“নাউঁ দূ সাএ হ্মপৈখাখা হে নিখ কাগজ।”
হম কহনযৈন–
“সব, হম গবীর্ঁ ছী। সভ পাগ খর্চা ভহ গেন। হমবা নগ খার্ঁ হ্মপৈখা নগ খছি।”
দিরাকব রাঁরূ রঁজনা–
“গবীর্ঁকেঁ তঁ ভগরানো সহাযতা নহি কবৈ ছথিন। খহী কহু তঁ কোনো ভগরান খাকি গষ্ঠদেরতা রিনা চঠ ঁখা নেনে কেকবো কাজ কবৈ ছথিন? তহন হম মন্বখ ভহ কহ কোনা ছচ্ছে কহ দের্ঁ..!”
হম কহনযৈন–
“সব খহাঁক পিতাশ্রী তঁ মহান স্বতংত্রতা সেনানী ছনা। গবীরেঁক হিতক নেন নে জহন গেনা। মাছুব খেনৈন। এতে তক জে স্বতংত্রতা সেনানীর্ঁনা পেঁশনো নৈ নেনখিন খা সবকাবীএ কোষমে জমা কবক নেন কহনখিন। ও এহেন তিযাগী ছনা। খা খহাঁ...।”

তৈপব দিৱাকব ৱাঁৱূ ৱঁজনা–
“তঁএ নে, পাঁচ ৱীঘা জে জমীন ছেনৈন তগমে সঁ নোকে সৱঁহক সেৱা কবৈত–কবৈত তীন ৱীঘা জমীন ৱেঁচ নেনৈন। ৱেঁসী গপ–সপ্প নহি কৰু। নাউঁ একে সাএ ৰুপৈআ আ কাগজ নিঅ।”
হম কহনযৈন–
“দিৱাকব ৱাঁৱূ, হমবা নগ তঁ একোটা টাকা নগএ, তহন হম কেতএ–সঁ দিঅ।”
দিৱাকব ৱাঁৱূ আঁখি গ্বড়ৈত কহনৈন–
“পচাসোটা টাকা নাউঁ, নহি তঁ পচীসোটা টাকা দিঅ।”
হম কহনযৈন–
“সেহো নগ অছি।”
ফেব দিৱাকব ৱাঁৱূ দবাজসঁ তমাকুনক ডিৱ্ৱী নিকানি কঽ দৈত কহনৈন–
“তঁ জাউঁ, দোকানসঁ এক চ্নৌটী তমাকুনে নেনে আউঁ। হম তাৱঁত কাগজ তৈযাব কঽ দগ ছী।”
হম সোচনৌঁ আৱঁ কী কবী কী নহি, চ্নৌটী নেনৌ আ পাঁচ ৰুপৈআক তমাকুন নেন বিদা ভেনৌঁ।
হমবা পবোছ ভেনাক ৱাঁদ দোসব কিবানীসঁ দিৱাকব ৱঁজনা–
“এহেন ৱুঁড়ি নোককেঁ নহি দেখনৌঁ। পাঁচোটা টাকা নঽ নহি আএত ৱ্নৌক! ফোকটৈমে কাজ কবাএত!”
হম জাৱঁত তমাকুন নঽ কঽ এনৌঁ তাৱঁত কাগজ তৈযাব ছন। হাথমে কাগজ দৈত দিৱাকব কহনৈন–
“ঙা দেৱঁ ঘব ছিঐ, ৱিনা দেনে কাজ নৈ সসবত।”
কাগজ নঽ কঽ মান গোদাম দিস জাগত বহী কি হমবা পংচাযতক গ্রামসেৱক জদূৱীব পাসৱান ভেটৈ গেনা। ঋনকা সভ ৱাঁত কহনযৈন।

सेरकजी कहलैन–

“दिराकब राँबूकेँ खादते एहने छैन। जहन हमरो सभकेँ कहता जे तूँ सभ रँड़ मान मारैत छह, चलह चाह–पान कबारँह। केकरो रिना किछु नेने काजे ने करै छथिन। तूँ तमाकुन देनहक ओकरा की करता तँ पन्नीमे झाड़ि कऽ राखि नेता आ दोसर जे कियो काज करयरँए नेन ऐत, तँ ओकरा फेर ओ चुनौटी धरा देथिन जे एक चुनौटी तमाकुन नेने आरँह।”

“कियो देखनिहार–सुननिहार नहि अछि एहेन चूप्‌पा चोर सभकेँ।” –हम कहलयैन।

तैपर सेरकजी रँजला–

“नाजीवक पिते ने तेहेन त्याग–तपस्या केने छैन जे दिराकबक झलेँ देख छोड़ि दग छग। जहिना कियो राँप–दादाक थ्रतसँ उँस्कार मोगत चलैत अछि तँ कियो अपना रँदौलत राँप–दादाक काजकेँ उँस्कार करैत अछि। कियो हारि कऽ जीतैत अछि तँ कियो जीतला राँद हारैत अछि। जेकर ओजले एक चुनौटी तमाकुन, तेकरासँ की उँमीद कऽ सकै छह।”

—

<u>আৰ্ঁ কহিযা চেতৰ্ঁ</u>

25 অপ্রৈল 2015 ওস্রীক ঘটনা ছী। কিযো স্নান কবৈত ছল, কিযো স্নান কবি কঽ খেনাও খা বহল ছল, কিযো অবাম কঽ বহল ছল। কিযো ট্রেক্টৈবসঁ খেত জোতা বহল ছল জে বৌদীমে জোতনাহা খেতক দৃষ্টি মবি জাএত আ খেত নিবোগ বহত। সময পহিল দিন্বকা সৰাঁ ৰাঁবহ ৰঁজে আ দোসব দিন্বকা সাঢ়ে এগাবহ ৰঁজেক নগভগ ছিঐ। একাএক ধবতী ডোনএ নগনৈ। অহবা-তহবী মচি গেন। কে ধনীক, কে গবীৰ্ঁ সভ একবংগাহ ভঽ গেন, জেনক খেনাও ৰেঁককা সময জকাঁ সভ কিযো ঘবসঁ নিকৈন হনি জগহমে চনি গেন। ঘবসঁ নিকনৈমে আ অহবা-তহবী ভেনে কেতেক গোবেকেঁ টাঁগ-হাথ টুটৈন। কেতেক ঘব-দুআব তহন-নহঁস ভেন। কোন দৈঁত-দানো ছেনৈ জে দেৰানযকেঁ সেহো নগ ৰঁকসনক। কেতেকেঁ ছাতীক ধড়কন ৰঁঢ়ি গেন। অস্পতানমে বোগীকেঁ বখৈক জগহ নগ বহনৈ।

एकेँ ऋष्टियापर दस-दसटा स्पदकि डाह-संस्कार भेल। केतेक गोरे तँ मकानक मलबाकेँ तरेमे दबि गेल। जेकरा मशीनसँ धरतीए-मे पचा देल गेलग।
बाबाक नाम छेलैन छोटे लाल दास, लोक हुनका पारखी बाबा कहैत छेलैन। उमेर करीब 85-90 बर्खक छेलैन। पत्नी स्वर्शीला जीबैते छेलैन। बरो स्नान करि कऽ भोजनपर बैसले छला। दू कर भात-दालि खेने हेता कि नहि, पत्नी स्वर्शीला कलपर सँ पानि आनए गेल छेली कि तखने धरती डोलए आ स्पदकए लगलै। घर लगक पोखैरक पानि उछैल कऽ महार टपि गेल। पत्नी स्वर्शीला बपहारि काटैत बजली-
“ई की भेलै.. !”
कहैत स्वर्शीला कलेपर धँग भटका खसली आ अचेत भऽ गेली। बरो तारैत स्पदि-स्पानि कऽ, स्पनि आँगन छेलैन, चल गेला। दू-तीन मिनट तक कली-मली धरती डोलिते बहलै। केकरो किछु स्फुबेबे ने करै जे की करी। धरती उठतै कि आ बैसते आकि धँसतै।
बाबा हल्ला केलैन-
“दौरे जाग जा लौ.. !”
किछु गोरे आएल आ स्वर्शीलाकेँ उठा-पुठा कऽ दलानपर जे भागरत करौलहा मबरा छेलै, तेते बैसा कऽ पानिक छीचा देबए लागल। तारैत डाक्टरोकेँ बजा कऽ आनल गेल। दराग-दारू कएल गेल। बड़ी कालक बाद स्वर्शीला ठीक भेली।
साँझक समय छेलै, बहुत गोरे मबरापर बैसल छल तखने सजल, बाबासँ पुछलकैन-
“अँए यौ बाबा, एना किए भेलै। ई की छेलै। हम तँ बौक भऽ गेल छेलौं। जहाँ कि देह डोलए

नागन कि अँगनासँ भगनौं। बोड़ोपर जेना किछो उँठा कऽ पटैक देनक तहिना बूझि पड़ऽल।"
पारखी बाबा, कहलखिन—
"बौआ, ई भूकम्प छेलै। तूँ सभ ने पहिल बेर भूकम्प देखलहक। हम तँ छोटैका-मोटैका छोड़ि तीनटा बड़का भूकम्प देखनिऐ हेन। पैंतीस गस्बीक भूकम्प सभसँ जोरगर छेलै। केतेक ठाम बड़का-बड़का दरारि फाटि गेलै, केतेक घर-दुआर नास भेल, केतेक जान-मालक नोकसान भेल तेकर कोन ठेकान। सतासीक बाढ़ि आ अठासीक भूकम्प नामी अछि। ओहू बेरका कम नै छेलै अदहा भारतकेँ पूबरसँ पच्छिम तक आ उत्तरमे नेपालकेँ सेहो डोला देलकै। अठासीक भूकम्पक केन्द्र छेलै मधुबनी आ सीतामढ़ीक बीचमे आ ऐ बेरुका केन्द्र छेलै नेपालमे काठमाण्डूक नजदीक, तँए ओतए बेसी क्षति भेलै। जेकर केन्द्र जेतए बहैत अछि तेतए बेसी क्षति आ दूररनाकेँ कम असर पड़ै छै।"
"एना किए छै बाबा?" –सजन पुछलकैन।
तावत पण्डित काका टीप देलखिन—
"बौ सजन, धरती तरमे कौछ छै, ओकरापर जहिन पापी सभहक भार पड़ै छै ने तहिन ओ देहकेँ डोलबए लगैत अछि तहिन भूकम्प होइ छै।"
सजन पुछलकैन—
"अँए यौ पण्डित काका, केतेकटा कौछ छै जे पूरा धरतीए-केँ डोला दइ छै?"
पण्डित काकाकेँ किछु फुरबे ने करैन। तेसरीए भुनचन बाजल—
"नइ यौ पण्डित का, शेषनागपर ई धरती अछि।

ঐ ধবতীপব জহেন ৰেসী পাপ, খত্যাচাব, ৰ্যভিচাব, খপহবণ খা হত্যা হ্খ নগৈত খছি তহেন শেষনাগ খপন ফনকেঁ ডোনা হনন্‌ক কবৈত খছি।"
জেকবা জে জেনা বৃ্ঝন ছেনৈ সে তেনা খপন–খপন তর্ক দৈত ছন। পাবখী ৰাৰাকেঁ জহেন সৰহক গপ স্বনি–স্বনি কঽ মন ঘোব ভঽ গেনৈন তঁ গপ হঁকনিহাবকেঁ প্বছনখিন–
"জাপানমে কিএ দসে দিনপব ভ্রমকম হোগ ছগ ? "
সভ চ্প ভঽ গেন। কিযো নে কিছ ৰাজএ।
ৰাৰা ৰজনা–
"ঔ ৰাত নহি ছগ। প্রগ্বতিমে মানে ব্রহ্মাণ্ডমে জেতেক রস্ত্ত–জাত খাকি পদার্থ খছি সভকেঁ খপন–খপন গ্বণ–খরগ্বণ ছগ। পৃথ্রীকেঁ সেহো খপন গ্বণ–খরগ্বণ ছগ। পৃথ্রী খপনা পেটমে খসংখ্য রস্ত্ত সভকেঁ বখনে খছি। ঠঁঢ–গর্ম তঁ সভ রস্ত্ত হোগতে খছি কিনে। সভকেঁ খপন গতি ছৈ কিনে। ধবতিযোকেঁ খপন গতি খছি। ওকবো পেটমে জখন গৈস রা পদার্থমে গর্মী হোগ ছৈ তঁ কেতৌ জ্রানাম্খী ৰনি, তঁ কেতৌ পবত–পব–পবত চঢ়ি গেন তঁ কেতৌ ধবতীএ ঘঁসি গেন, তঁ কেতৌ ঝীন ৰনি গেন তখননে ভ্রমকম হোগ ছগ। জহিনা নক্ষ্মণ বেখা টপনা ৰাদ সীতা হবন ভেনৈ তহিনা খধিক কোনো রস্ত্তমে ভেনাক ৰাদ উগ্র ৰূপ ভাগযে জাগ ছগ।"
সজন প্বছনকৈন–
"আঁগ যৌ ৰাৰা, তহিন তঁ ৰাগঢ়িমে খহিনা হোগত হেতগ ? "
ৰাৰা ৰজনা–
"হঁ, প্রগ্বতিমে পাঁচটা জে তত্র খছি জেনা খকাস, সূর্য,

হরা, জন খা ধবতী এহী পাঁচো ততৃরসঁ ৰনন ঙা শৰীব খছি খা খহী পাঁচোক নজৈব সভ মন্বখপব ৰবাৰব খছি। যএহ নে দেৰতা ভেন, জেকবামে কোনো ভেদ–ভাব নগ হোগ। খকাসমে জেকবা জেতেক উঁড়ৰাক হোগ উঁড়ি সকৈএ। স্বকৃজক নজৈব সভপব ৰবাৰব পড়ৈত খছি। মৌসমক হিসাৰসঁ খপন গ্বণ–খরগ্বণ ছগ। ৰৈশাখ–জেঠমে গৰ্মী জন–মাকৃখ হোগএ খা রএহ গৰ্মীক জাড়মে সংজীরনী ৰৃ্টীক কাজ কৰৈত খছি। তহিনা জনোকেঁ ছৈ, সৰহক নেন ৰবাৰব ৰবসৈত খছি। ক্ষদা রএহ জন কহিযো প্রনযকাবী ৰাঠি সেহো খানি দৈত খছি তঁ কহিযো পিযাসক নেন তবসৰৈত সেহো খছি। তহিনা হরোকেঁ ছৈ, সৰহক নেন ৰবাৰব। কহিযো মাকৃখ তঁ কহিযো শীতনতা সেহো দৈত খছি। তহিনানে ধবতিযোক খছি। ধবতীকেঁ ধবতী মাতা কহি কঽ নোক প্বকাৰৈত খছি, জহিনা মাএ খপন ধিযা–প্বতাকেঁ কেতৰো কষ্টৈ সহি কঽ পানন–পোষন কৰৈত খছি তহিনা নে ধবতী সেহো কৰৈত খছি।"

তাৰৈত স্বশীনা চাহ নেনে এনখিন। সভ কিযো চাহ পীৰএ নগনা। চাহ পীৰ, কিযো তমাক্ষন তঁ কিযো ৰীড়ী পীৰৈত গপ–সপ্প কবএ নগনা। ভুনচ্ন ৰাজন–

"খঁএ যৌ ৰাৰা, হম সভ জে এতেক প্বজা–পাঠ কৰৈ ছী সে দেৰতা সভ কিএ নে কষ্টক ৰেবমে সহাযতা কৰৈত খছি ? "

ৰাৰা ৰজনা–

"ৰৌ ভুনচ্ন, নোকক চানি ৰৃ্মৰীহীন তঁ দেহমে খাগি নগি জেতৌ। চনাকক কাজ ছিঐ। খপন স্ৰাৰ্থক

नेन मन्वखकेँ रँष्टैत-रँष्टैत नोक खात्मोकेँ र्ाँ ंष्टि नेने खिछ। भगरान खा धबतीकेँ के प्वष्टेए।"

तेरीच सजन रॉजन-

"तहिन केना कः जीरॅ ?"

रॉरॉ कहनखिन-

"रौखा, रॉकुदक ढेबपब छह। कखन छह कखन नहि, तेकब कोन ठेकान। रॉढ़ि, बौदी, भुमकम, खगिनग्गी, खातंकरादीक खाक्रमण, स्वनामी खा पैनोनक खाक्रमण, ऐ सभकेँ पछाड़ैत सही बस्ता रॅना खपनाकेँ ठाढ़ केने जे जीरॅ नेता रएह पूजणीय भेना। हुनके समाजमे पूजन जाणत खिछ। मृत्यए-क नाम छै ने सत्यम, शिरम, स्वन्दबम्। खारॅ मशीनी युग खारि गेन हेन। जहिना घन्टैक काज सकेण्डमे होणत खिछ, तहिना खाफदो देखते-देखते प्रनय मचा दण छण। तँए खारो चेतण जाण जा। मन्वख रॅनि खाएन छह, मन्वख जकाँ खाचबण रॅना जीरॅह। केतेक की कहरॅह। रॅड़ ओझबी सभ छै ओझबीकेँ सोझबरैत चनैत बहह।"

—

रिघटैनकाबी तत्ओ

जीरन रॉरॉकेँ सिविक्क पाँच कक्षा रॉड़ी-झाड़ी छन।

जे एक्के दिनक बर्खामे एक मबद कबीब पानि नागि गेन। तेकब काबण छन, चाबकात बस्ती बहने पानिक निकास नहि। जीबन बाबा एकटा दबखास्त एस.डी.ओ. आ जे.ई.केँ देनखिन जे हमब सबहक पनबह बीघाक प्नाँटे जे मीननूमा बनि गेन हेन, तेकब निदान कएन जाए।

जीबन बाबाक जिनगी सभ दिन संघर्षमे बीतन। जइ समैमे छात्रक जिनगीमे छना तहू समैमे बाबा गाइक सेबा आ खेती-बाड़ीमे तबकाबी-फबकाबी उँपजबैथ। बएह सोन सन चौमासमे कबीब सतब घौड़ केबा, पनबहटा अनबनेबाक गाछ, पाँचटा सीमक गाछक संग कबैना, सबीफा, धात्रीम आ अनाबसक कबीब एक साए गाछ आ तैसंग कट्ठा भबिक घेबा गाछक जड़ीमे दू हाथ-तीन हाथ पानि नागि गेनैन। बंग-बिबंगक जे फन-फनहबीसँ नह कह तबकाबी-फबकाबी तक छन ओ स्वाहा भह गेनैन। यएह दुर्दशा फनक देख बाबा दबखास्त देने छेनखिन।

1960-65 ईस्वीक अमनमे प्वबना मखिया छना। ओ दछिनबाहि टैन आ मसहबीक बीचमे एकटा पाइप देने छेनखिन पानिक निकास नेन। गामक जे गोठ टैन अछि जइमे कबीब पचास घब मसनमान, अस्सी घब मसहब, सतब घब धानूक, चानीस घब ब्रह्मणक बास अछि ओइ सबहक घब आ चौमासक पानि ओही पनबह बीघाक गोबमा खेतमे अबै छन आ पाइप देने पोखैब होइत दछिनबबिया बाघ दिस चन जाइत छन। जइसँ धान, गहूम, मौसबी, खेसाबी, सेबसो, तीसीक संग बंग-बिबंगक तबकाबी-फबकाबी सभ उँपजैत छन।

दस सान पहिनौं पंचायतसँ प्वनियाक निर्माण भेन

छैनग। आब.डब्लूय्.डी. सड़कसँ एकटा सड़क मुख्य मंत्रीक योजनासँ मंजूर भेल। ओ सड़क धनुकटोलीसँ दछिनबाहि टोल होइत मुसहरी होइत मुसलमानक टोलमे जा कऽ खतम होइत अछि। जखन सड़कपर मिट्टीकाबप होइत छल तखने पानिक निकासी लेल गप-सप्प चललै। ठीकेदारकेँ एकटा पूल देबाक छेलै पानिक निकासी लेल। ओ रेचाबाकेँ किओ अपना घरक आगि खेतक आँगामे पूल बनबैये ने देलक। रेचाबा ठीकेदार हारि-थाकि कऽ गोठक ग्रबबिया चौबमे जा कऽ एकटा पूल बना देलकै जेकर कोनो उपयोग नहि। कहबी ठीके छै- लोन केतौ घोघ केतौ...। सएह पगब।

सबकाबिओ ऐमना-हमिना कि कम पेंच-पाँच लगबै छग। किओ अपना सीब अपजश लेबहि ने चाहत, ग्रामसेवकसँ लऽ कऽ बी.डी.ओ; जे.ई. आ कनकटर तक ओ ओकरा लिखत तँ ओ ओकरा लिखत। ताबे समैये बीत गेल। सएह भेलै जीरन बाबाक दबखास्तक। एस.डी.ओ. लिखलक बी.डी.ओ.केँ आ बी.डी.ओ. लिखलक जे.ई.केँ।

जे.ई. जहल सहब-जमीनपब मोआएना कबए एला तँ दछिनबारि टोलक बिघटैनकारी तत्त्व सभ जलखै-चाह-पान कबा तेसबसँ कहबा देलक जे ऐठाम पूलक जरूबते ने अछि। जहल ओहू टोलक लोकक जमीन ओग पनबह-बीस बीघाक पलाँटमे। तेतबे नहि ओही टोलक एकटा प्राफेसब साहेबक आँगनमे पानि भबि छाबा लागल। आश्चर्य तँ ई जे ओहो कहलखिन जे ऐठाम पूलक जरूबत नग छग।

जहल ठलाग पूबा भऽ गेलै तहल फेब जे.ई. साहेब

सड़कक मोबाइलनामे एला। संयोगसँ बाट गौँआँ सभ उठेलन्हि जे.बी. साहेबकेँ।

जीवन बाबाक तँ सभ किछु दहाइये गेल छेलैन। मन विद्याधर वएह करैन। जे.बी.केँ देखते बजला—

"बौ, घुरना गहे छियो बन्जीनियर, पकड़ू! ना बाबा बान्हि तँ आ कॉच-कबचीसँ देह ततावि दहीन।"

जे.बी.केँ तँ होशे उड़ि गेलइ। तखने जोखियाक पाँच बर्खक बौआ बाड़ीमे कलपैत चलि गेल। ओ ओंघबा-पोंघबा कए भवि डाँड पानिमे चलि गेलइ। हल्ला भेलइ।

जे.बी.केँ बाद तँ किछु फुरबे ने करइ। बच्चा ताबे कनियेँ पानि पीने छल। जे.बी. बाजल—

"बहाँ सभ धीरज धरू। हमरा जाए दिअ। कोनो-ने-कोनो निदान भए जाएत।"

तैपर किसुन सदाय बाजल—

"नहि, नइ जाए दियौ यौ जीवन बाबा। हमर जे घर खसि पड़ल हेन दाबा लागल अखनो पानि अछि, से की हेतइ।"

बहमान, जे कबरदृष्टीक छल, तखने ओहो हहासल-पिआसल दौड़ल आएल। अबिते बाजल—

"चलू तँ देखियौ तँ हमरा आँगनमे भवि ठेहुन पानि लागल अछि। साँप-कीड़ा सभ अँगने-घरे सहसह करैए।"

एदा दछिनवाहि टोलक लोक किछो ने किछु बजैत। सबहक मन बहल- धू: कनी-मनी क्षतियो ने भेल। बैसीसँ बैसी ऐबेब उपजा नै हएत। एदा विरोधी सबहक तँ घर-द्बार खसबे ने। जान-मालक क्षति हेतइ ने। बड़ जे संघर्षशील सभ छला तँ बाद

ব্‌ঝৌত। হমবা সভকেঁ কোন অছি ধিযা-পুতা সভ বঁম্‌বঁঙা-দিন্‌নীমে মাবে কমাগএ। গুজব-বঁসবমে কহিযো কনিক্কা দিক্কত থোড়ে হএত।
জে.ঙা.সঁ জীবন বাঁবাঁ পুছনখিন-
"কছু তঁ এক মহিনা হমবা দবখাস্‌ত দেনা ভঽ গেন। তাবেঁ সড়কপব মাটিযে পড়ি বহন ছন। আবঁ তঁ গিট্টী-গাট্টী দঽ কঽ সিমেন্টসঁ ঢনাগযো ভঽ গেন। কছু তঁ দবখাস্‌ত জে দেনে বহী সে কহিযো হমবা সূচনো দেনৌং জে অহাঁ চুপে-চাপ জাঁচ কবি কঽ চনিযো গেনৌং। দেখূ তঁ হমব হসিন সবঁহক দশা।"
জে.ঙা. বাঁজন-
"ঙা হমবাসঁ গনতী ভেন। আবঁ এনা নৈ হেতগ।"
জীবন বাঁবাঁ কহনখিন-
"তঁ বাঁজূ জে পূন বা পুনিযা কহিযা বঁনতৈ আ হমবা সবঁহক ঘব-আঁগনাক পানি কহিযা নিকনত?"
জে.ঙা. বঁজনা-
"চাবিসঁ পাঁচ দিনমে পানিক নিকাসী ভঽ জেতগ।"
"ঠীক ছৈ জাউ, মোন বাখবঁ। নহি তঁ সভ গুণ্ডগ নিকৈন জাএত।"- জীবন বাঁবাঁ কহনখিন।
জে.ঙা. সাহিবঁ তঁ চনি গেনা। 10 দিন সমৈযো বীত গেন হুদা কোনো তবহক কাবগুজাবী নহি।
বিঘটৈনকাবীনোক তঁ অহিনা সোচিতে অছি জে কিছু গমেনোসঁ জঁ অনকব ক্ষতি হোগ তঁ ওহন সোচবঁনা নোকক হুঁহ মনিন নগ হোগত অছি। ওকবা খুশীএ হোগ ছগ। সবকাবিযো তংত্রকেঁ তঁ বএহ গতি অছি। ডুঁহো কি আম জনতাকেঁ খুশিহান থোড়ে দেখএ চাহৈত অছি। হসী ভেটৈনৈ সভ কিছু বিঁসৈব গেন।

<u>নাবাযণ যাদর</u>

<u>চৌদহ নম্ৱৰ কোৰ্ট</u>

বমেশেক পঠ়াগ চনি বহন ছন। বী.এ. পাস কএ বী-এড. কহ বহন ছনা। বী-এড.ক পবীক্ষা দহ ঘব আএন ছনা। আগূ পঠ়াৈক জিজ্ঞাসা সেহো ছৈন্হেঁ। বমেশেক পিতা কিসান ছৈথ। হ্নক আমদনী ন্যূন ছৈন। জেনা-তেনা ঘব-পবিবাবক কাম-কাজ চনৈ ছৈন। পৈঘ খর্চা নেন জমীন-জান বেঁচএ পড়ৈ ছৈন। বমেশকেঁ দেখতে পিতা কহনখিন-
"বৌআ, পবীক্ষা কেহেন ভেনহ। আবঁ হম আগাঁক পঠ়াগ হেত্তু খর্চ কেতএ-সঁ দেবঁহ। ওঁবো ধিযা-পুতা অছি। বেঁটীক বিআহ আ দিনেশেক পঠ়াগ কপাবপব অছি। আবঁ অহাঁ কেতৌ নোকবী-চাকবী আকি কোনো নীক ধন্ধা কব্ব জগসঁ ঘবমে খুশিহানী বঁনন বহত। ঘবক কাম-কাজমে আবঁ অহাঁক মাএ নগ সকৈ ছৈথ। তঁএ আবঁ বিআহো কএ নিঅ জগসঁ মাগযোকেঁ স্বখ ভেটৈত আ হমহুঁ প্রসন্ন বহবঁ। অহী সান অখাঢ়মে সভা গাছী চনূ।"
পিতাক বাঁত স্বনি বমেশজী মৌন ছনা। মৌন স্ৱীকাব নক্ষণম্।

বমেশক ৰাৰ্ৰূজী বমেশক সহমতি পারি সৌবাঠক সভা গাছী জাগক তৈযাবী কবএ নগনা। সৌবাঠ মধ্ৰনীসঁ পাঁচ-ছহ কিনোমীটব উত্তব-পচ্ছিম কোণমে খছি। মিথিনাক পৌবাণিক পবম্পবা রিচিত্র খছি। মিথিনা ছোড়ি এহেন পবম্পবা কেতৌ নগ ছগ। মান-জানক হাঁট জকাঁ ৰবক হাঁট নগৈ ছগ। রিখাহক নেন ৰনি-ঠনি কহ ৰব সভা গাছী খবৈঁ ছৈথ।

কনিযাঁৰিনা সেহো ৰবক খোজমে সভা গাছী পহুঁচৈ ছৈথ। কনিযাগত ৰবক নাম, ঠেকান, মূন, গোত্র খা যোগ্যতাসঁ খবগত ভহ পঞ্জিকাবসঁ সম্পর্ক কবৈ ছৈথ। ৰব-কনিযাঁক মেন খা ৰবক সোভারসঁ কনিযাগত খাশ্বাস্ত ভেনা ৰাদ রিখাহক চর্চ কবৈ ছৈথ। ঔ কেতেক নীক ৰেরস্থা মৈথিনী ব্রাহ্মণ সমাজক ৰীচ খছি জে কনিযাগতকেঁ ৰবক খোজমে ঘবে-ঘব, দ্বাবে-দ্বাব নহি জাএ পড়ৈ ছৈন। ওনা, কিছু কনিযাগত দনানক ফেবামে পড়ি ঠকাগযো জাগত খছি।

সভা গাছীমে একটা পীপবক গাছ খছি, স্বনৈ ছিঐ জে জগ দিন এক নাখ ব্রাহ্মণক জুটান সভা গাছীমে ভহ জাগত খছি ওগ দিন ও পীপবক গাছ মৌনা জাগত খছি।

জে কনিযাগত স্থিব মনে, ধৈর্যসঁ ছানৰীন কএ ৰবক চযন কবৈ ছৈথ হুনকা সফনতা হাঁসিন হোগ ছৈন। শাদী-রিখাহ ৰড় সোচি-সমৈঝ কহ কবক চাহী। ৰুঢ়-প্ৰবানক কথন ছৈন জে হাড়-রিযাহী মাঁস নহি। পবিরাবক স্তম্ভ নাবীএ হোগ ছগ। ফশেন গৃহণী ঘবকেঁ স্রব্ম ৰনা দৈত খছি। রিনু ঘবনী ঘব ভূতক ডেবা খা খছি ঘবনী তঁ নাগত ফেবা। তঁএ কন্যাঁক শীন-সোভারক সংগ খনদান দেখিএ কহ কথা-ফট্ৰমৈতী

ঠীক কবক চাহী।

বমেশৈক ৰাৰূজী গামক দূ-চাবি ভন মান্নষকেঁ সংগ কএ সভা গাছী পহুঁচনা। এক-দূ দিন কেতেক কন্যাগতকেঁ আপস কেনৈন। ৰব, পাঁচ-সাত ফীট নমগব, ছবহবা ৰদন, গোব বর্ণ ৰড় স্বন্দব ভব্য শেবীব। ৰবক অন্নৰূপ কনিযা চাহী আ ৰবাতীক স্রাগত সত্কাব সেহো খূৰ নীক জকাঁ হেৰাক চাহী। তৈসংগ কিছু দানো-দহেজ গ্বপ্ত ৰূপে হেৰাকে চাহী। ওনা, ওা ৰবক পিতাক ওচ্ছা বহিতে অছি। তঁএ ৰুঠ়-প্ববান কহৈ ছৈথ জে সভ ববযাতী কএ মন? তঁ ওকব জৰাৰ হোওত অছি- 'তীন মন।' তীন মন ওজনমে নহি, তীনটা মন, একটা নড়কাক মন জে খূৰ নীক কনিযাঁ হুঅএ,দোসবমন ৰবক পিতাক হোও ছৈন জে হমবা খূৰ দহেজ ভেটএ আ তেসব মন ৰবিযাতীক হোও ছৈন জে ৰবিযাতী নোকৈনকেঁ খূৰ স্রাগত-সত্কাব হেৰাক চাহী।

একটা পচ্ছিম তবফক কন্যাগত হিনকা নগ জে ৰবক ৰাপক দূবক সবোকাবিযে ছেনৈন- টৈকবেনা। ৰব-কন্যাঁক বিষযমে দুনূ পক্ষকেঁ পহিনহিসঁ জানকাবী ছেবেঁ কেনৈন। বিআহক দিন-ঠেকান তয ভেন।

মৈথিন নোকৈন ৰড় ৰুধিযাব হোও ছৈথ। বিআহক অন্তিম নগ্নক আস-পাস সভা গাছীমে সভা নগৰৈ ছৈথ। আ ধড়ফড়মে এক্ক-আধ দিনক বীচ বিআহ ঠীক কবৈ ছৈথ। জওসঁ নে কাড ছপবএ পড়ি ছৈন আ নে গাড়ী-ঘোড়াক বৈবস্থা কবএ পড়ি ছৈন। পাঁচ-দসটা ৰবাতী নএ কম খর্চমে বিআহ কএ নগ ছৈথ।

হমবা গামমে একটা পণ্ডীজীক বেটীক শাদী ঠীক ভেনৈন। কনিযাগত পুছনকৈন-

“সমৈধ ৰ্বাতী কেতেক এৰ্ৰগ ? ”
ৰ্বক পিতা কহনখিন–
“ৰ্বিযাতী ন্যূনতম তীন খংকমে বহত। ”
তৈপব কন্যাগত ৰ্জনা–
“হম নহি সমৈঘ সকনৌং! ”
তাৰ্ত শীৰ্বূ কাকা ৰ্জনা–
“নহি ৰ্‌ঘনহক, তীন খংকক সভসঁ ছোট খংক ভেন–
100 যানী এক সাএ ৰ্বিযাতী ঔতা। ”
কন্যাগত সাএ গোট ৰ্বিযাতীক ৰ্রেরস্থা কেনে ছনা। জখন ৰ্বিযাতী দবৰ্জ্জাপব পহুঁচনা তঁ মাত্র একটা মোটব গাড় ীমে ৰ্ব নগা পাঁচটা খাদমী ছন। ওনা, ৰ্বক গিনতী ৰ্বিযাতীমে নহি হোগ ছগ। তঁএ ঘবরাবী প্বছনখিন–
“সমৈধ, খাবো গাড় ী সভ খছি কিনে ? ”
ৰ্বক পিতা কহনখিন–
“নহি সমৈধ, মাত্র চাবিটা ৰ্বাতী ছী। ”
ঔ ৰ্বাত স্বনিতে কন্যাক পিতা খাগি–ৰ্বূনা ভঽ গেনা। তামসে থবথবাগত ৰ্জনা–
“খহাঁ হমব সভ ভোজনক সামগ্রীকেঁ ৰ্বৰ্বাদ কবেনৌং। খহাঁ কহনেবহী জে হম এক সাএ ৰ্বিযাতী খাএৰ্ব। ক্দা তৈঠাম চাবিটা ৰ্বিযাতী এনৌং খছি! কহু তঁ হমবা সভকেঁ ৰ্রেগজত কবা বহন ছী কিনে। ”
ৰ্বক পিতা ৰ্জনা–
“সমৈধ, চাবিটা ৰ্বাতী ঘবপব এনা খা একটা প্ববংধব কাকা পৌখেব মহাবপব উঁতৈব গেনা। ও পব–পৈখানা কবি কঽ ঔতা। ”
কন্যাগত ক্দৈত ৰ্জনা–
“হমবা খহাঁ ৰ্‌বড় া ৰ্ক ৰ্নৰ্ৰৈ ছী কিনে। ”

पुन: स्वागत वंदना–
“समैध, स्वातीमे निहानू वाबू। देखबू बाबू, शिवू बाबू, हम आ प्रबन्धव काका छैथ। अहाँक एक्का चुटकी भोजनक कोनो सामग्री बर्बाद नहि होएत। स्वनू नौ (9) नेहानू (17) सत्रह देवूँ, बाबह-बाबह हम शीवू जखन ओता प्रबन्धव काका नगौता पचासक धक्का। कछू सौ आदमीक पावस सधत कि नहि। अहाँक हम उपकारे केनौं जे 100 आदमीक विदागक बदना मात्र पाँच आदमीकेँ देवए पडृत।”
कन्यागत किछु नहि वजना।
बमेशीक विआह साधावणे पूर्वक भेल। आब पति आ पत्नी खुशी पूर्वक दामपत्य जीवन बिता बहल छला। किछु दिन सास्वबेक रूपैआ-पैसासँ सुख-मौज कवैत बहला। ऋदा आब पत्नीक फबमाएशीक पूर्ति नहि भऽ बहल छैन।
बमेशी मने-मन सोचैथ जे केतौ जा कऽ कोनो नौकवी कवी। बमेशीक एक मित्र स्ववेशी छेलखिन। दुनू मित्र टाका-पैसा कमेबाक हेतु कलकत्ता जेबाक विचाव केलैन। पिताक विचाव सेहो छेलैन जे बेटा बाहबसँ किछु टाका-पैसा कमा कऽ घव नाबैथ। प्राय: सभ पिताक ई इच्छा बहिते छैन जे बेटा नौकवी कबैथ, टाकाक उपार्जन कबैथ आ घबकेँ खुशहाल बनाबैथ।
बमेशी आ महेशी माए-बापसँ अनुमति लऽ कलकत्ता प्रस्थान केलैन। कलकत्ता ‘कल’पव अछि से ओ बुझैत छल। सोहे आग देख लेत। बबौनी होइत सिमबिया पूलपव पहुँचल। बमेशी गंगा मैयाक मने-मन नमस्काव केलक। आ जेबीसँ किछु पैसा निकालि दुनू मित्र माँ

গংগাকেঁ চঢ় া দেনক। খা মাঁ গংগাসঁ প্রার্থনা করৈত রাঁজন–
"হে গংগা মৈযা, হম সভ জগ ধাবণাসঁ কনকত্তা জা বহন ছী, সে পূবা কবর়।"
গাড় ী নিযত সমযপব কনকত্তা স্টেশন পহুঁচন। এসঁ পহিনে দ্নূ মিত্র ঘবসঁ কহিযো নিকনন নহি ছন। শ্বক্ষ দেহাতী জকাঁ দ্নূ গোবেক দেহ–দশা খা রঁগে–রাণি বহগ। ধোতী–ক্ষর্ত্তা খা ননাটপব চানন মিথিনাক পহচান ছন। কনকত্তা পহুঁচ ও সভ খপনে গৌখাঁ–ঘক্দখাসঁ ভেঁট কেনক। গাম–ঘবক নোক সভ খপনা গৌখাঁ–ঘক্দখাকেঁ রঁড় খাগত–ভাগত করৈত খছি জে ভেনৈন। খূর স্বাদিষ্ট ভোজন খা সম্পূর্ণ কনকত্তাক ভ্রমণ, মহত্রপূর্ণ স্থানক দর্শন করৌনকৈ।
বমেশ খা স্ববেশক মেহমানী গৌখাঁ–ঘক্দখাক ওগঠাম চনএ নগনৈ। এ তবহেঁ দস–রাঁবহ দিন রিত গেন। দ্নূ মিত্রকেঁ মন নাগএ নগনৈ। এক দিন দ্নূ মিত্র সরেঁবে উঁঠনা। স্না–ধিযান খা ভোজন কএ রঁজাব দিস রিদা ভেনা। রাঁট গনী জকাঁ ছন। ও রাঁট গনী হোগত খাগাঁ মেন বোডমে মিনৈত ছেনগ। জাগতকান বমেশকেঁ নঘী নাগি গেনৈন। নঘীক সংরেদনা রিচিত্র হোগতে খছি। জখন এক সংগীকেঁ নঘী নগৈ ছৈ তঁ সংগমে জে মিত্র বহন হ্নকো নঘী নাগিযে জাগত খছি। স্ববেশ সেহো একটা নানীমে নঘী কবএ নগনা। নঘী সমাপ্তো নে ভেন ছন কি পাছূমে দূটা রঁগানী প্বনিস ঠাঢ় দেখনক। জী তঁ উঁড় া গেনগ।
তেরীচ প্বনিস রাঁজন–
"খাপ গস গনীমে ক্যোঁ পেশার কিযে হৈঁ। রঁগনমে পেশারখানা রঁনা হ্খা হৈ। রহাঁ ক্যোঁ নহী পেশার

কিযে। গনী কো প্রদূষিত কবনে কে জূর্ম মেং খাপ দোনোং কো গিবফ্তাব কিযা জাতা হৈ।"

দ্নূ মিত্র খচম্ভিত ভ২ গেনা। বঁগানী প্বনিসক সামনে বঁড় গিবগিবেনাহ। কিছু ৰূপৈখা-পৈসাক প্রনোভন সেহো দেনৈন। হুদা বিহাব প্বনিস জকাঁ বঁগানক প্বনিস নহি ছন। ও বমেশখা স্ববেশকেঁ ডাট্টি-হৈপৈহৈ দেনক। খা বাঁজন-

"বিহাব সে খাযে হো ? "

দ্নূ গোবে এক্ক বেঁব বাঁজন-

"জী হ্জুব, বিহাবসঁ খাএন ছী। "

ও সভ সোচনৈন জে ঘূসখোবীমে বিহাব কেতেক বঁদনাম খছি জঁ বিহাব বহৈত তঁ জৰুব ছোড়ি দগত।

দ্নূ গোবেকেঁ পকড়নে প্বনিস থানাপব নহ গেন। দ্নূকেঁ দেখতে থানা প্রভাবী বঁজনা-

"খাপ নোগ পাঁচ-পাঁচ ৰূপৈখা জমা কীজিএ। "

স্বনিতে দ্নূ মিত্রকেঁ মন বঁড় খ্শী ভেনৈন। জে পাঁচে ৰূপৈখামে জান ছুটি গেন।

পঁচ-পঁচটা ৰূপৈখা দ্নূ মিত্র জেবীসঁ নিকানি দবোগাকেঁ দেনৈন।

দবোগা একটা বসীদক সংগ একটা ফার্ম সেহো ভবি ক২ দৈত দ্নূকেঁ কহনক-

"যে সভ কাগজাত 14 নম্বঁব কোর্টমে মজিস্ট্রেট কো দে দীজিএগা। বহাঁ কেশ দাযব হো জাএগা। খাপ নোগ ভাগিযেগা নহী। নহী তো ফেবা মেং পড় জাগযেগা। ওব বাবণ্ট হো জাএগা। "

থানাপব সঁ দ্নূ মিত্র ঙঁদাস মনে বিদা ভেনা। কাগজাত সেবিযা ক২ বখনৈন। বাতিমে ডেবাপব এনা। ভবি বাতি নিন্ন নহি ভেনৈন। ভোবে ঙঁঠি স্নান-ভোজন কএ

दस बजे कचहरी दिस बिदा भेला। बाटे कोनो गोंआँ-घरुआकेँ ओ बात नहि कहलखिन। ट्रेनसँ कचहरी पहुँचला। कचहरीक दृश्य देख आश्चर्यचकित भऽ गेला। एहेन सुन्दर आ एतेक मोटे-मोटे पाथाबला मकान कहियो ने देखने। किछु काल धरि रमेश आ सुरेश मकानक भव्यता आ लोकक चलन-फलनकेँ देखैत रहला। तेकर बाद चौदह नम्बर कोर्टकेँ ताकए लगला। तकैत-तकैत लोगो सभसँ पुछैत-पुछैत आगाँबला मकान तक पहुँचला। ओतए एकटा दरबज्जा आगाँबला मकान तक पहुँचला।
दरबज्जा आगाँ किछु लोक चौकीपर बैसल छल। चौकीपर बैसल व्यक्ती सभसँ पुछलैन-
“यौ 14 नम्बर कोर्ट कतए छिऐ ? ”
मुंशी जे चौकीपर बैस किछु लिख रहल छला। ठाढ़ भऽ गेला। आ ओरा दुनू मित्रकेँ सोर पाड़लैन। रमेश आ सुरेश मुंशीक ओतए पहुँचला। मुंशी पुछलखिन-
“आप लोग कोर्डन एपार्टमेन्ट गली में पेशार कर दिऐ हैं। ”
दुनू गोरे एक्के बेर बजला-
“हँ यौ। ”
रमेशजी दरोगाक द्वारा देल कागज निकालि कऽ मुंशीजीक हाथमे थमा देलैन।
मुंशीजी बजला-
“तीन-तीन रूपैआ लागए। ”
मुंशीजी केँ तीन-तीन गोटे टाका निकालि दुनू मित्र देलैन। मुंशीजी दूटा फार्म निकालि दुनूपर किछु लिख रमेश आ सुरेशसँ हस्ताक्षर करा कोर्टक अन्दर जा

ক২ পেশকাবকেঁ সভ কাগজাত দএ দেনখিন। আ বাঁহব আবি বমেশকেঁ কহনৈন–
"আপ নোগ যহী বৈঁঠিযে। 2 বজে কোর্টকেঁ অন্দব চনে জাওযেগা। যহাঁ কোঈ আপ নোগোকো বুনাএগা নহী।"
দূ বজেক গনতজাব কবৈত দুনূ মিত্র বৈসন বহনা। জখন দূ বাজন তঁ দুনূ গোবে কোর্টক অন্দব প্রবেশ কেনক।
কোর্টমে মজিস্ট্রেট বৈসন ছনা। পেশকাব গজনাসক নিচ্চাঁ একটা কুর্সীপব বৈসন আগাঁ টেবুনপব কিছু সঁচিকা সভকেঁ উনট–ফেব কবৈত ছনা। ওহী সমৈমে বমেশ মুশীক দ্বাবা দেন কাগজাত পেশকাবক আগাঁমে বাখি দেনৈন।
পেশকাব হিনকব কাগজ সাহৈবকেঁ বঢ়া দেনখিন। সাহৈব কাগজকেঁ উনটা–পুনটা কই পঢ়ি বজনা–
"আপ নোগ মোর্ডন আপার্টমেন্ট গনীমে পেশাব কব দিএ থে?"
দুনূ মিত্র অপন–অপন হাথ জোড়ি বজনা–
"জী সবকাব! হম নোগোঁ সে গনতী হো গঈ। অব সে এস তবহ কী গনতী নহী হোগী।"
মজিস্ট্রেট সাহৈব সহৃদয বেকতী ছনা। ও পুছনখিন–
"আপ নোগ বিহাব সে আযে হৈঁ?"
বমেশক মুহসঁ নিকনন–
"জী সব।"
সাহৈব বজনা–
"আপ নোগ আঠবেঁ দিন আওযেগা আপকা মুকদমা খত্ম কব দেংগে।"
বমেশক মুহসঁ একাএক বজা গেন–

“কনকা বিজর্ভেশন হৈ। ঘব জানা হৈ।”
মজিস্ট্রেট সাহির্ব দযানূ সোভারক ছনা। প্ছনখিন–
“রিহাব মেঁ খাপ নোগোঁ কা ঘব কহাঁ পড়্তা হৈ?”
বমেশ কহনখিন–
“মধ্বনী জিনা, সব।”
সাহির্ব বজনা–
“জহাঁ সৌবাঠ সভা নগতা হৈ?”
বমেশ কহনকৈন–
“জী সব।”
হ্ম্ড়্ া ডোনবৈত মজিস্ট্রেট সাহির্ব পেশিকাবকেঁ কহনখিন–
“পেশিকাব সাহের্ব, আঁডিব সীট তৈযাব কীজিএ।”
কহি, মজিস্ট্রেট সাহির্ব হ্বাগনপব কিছ নিখএ নগনা। খা পেশিকাব সাহির্ব আঁডব সীট তৈযাব কঃ মজিস্ট্রেট সাহির্বক হৈর্ন্নপব দেনখিন।
সাহির্ব, বমেশ খা স্ববেশকেঁ ঐ হ্মকদমাসঁ বিহা কবৈত বজনা–
“খাপ দোনোঁ ব্যক্তি যে আঁডিব নেকব থানাপব দে দেংগে তথা পাঁচ–পাঁচ রুপযে জো জমা কিযে হৈঁ, ও নে নেংগে।”
বমেশ খা স্ববেশ থানাপব খাবি দবোগাকেঁ মজিস্ট্রেট সাহির্বনা কাগজ দেনকৈন।
দবোগা দ্নূ বৈকতীকেঁ পঁচ–পঁচ টাকা জে ব্াঁন্ডবনা ছন সে খাপস দএ দেনৈন।
দ্নূ গোবে সোচএ নগনা জে কোন হ্বেবামে ভগবান হমবা নোকৈনকেঁ দঃ দেনৈন।

চৌবচনক ৰঁবতন

ঋন্ধবাক হাঁট শ্বগ্র ঋা সোম দিন নগৈত ঋছি। রবস্পৈত দিন চৌবচন পারৈন ছিঐ। গনাকাক নোক সভ পারৈন–নে মাঁটিক ঘৈনা,মঁটক্ষবী, নারন, দীপ ঋা ছাঁছী কীনৈক জোগাবমে ঋছি। চৌবচনক ধার্মিক মান্যতা জে হোগ ঞা জানকাবী দাগ–মাগ নোকৈনকেঁ হোনি রা নহি হোনি ক্ষদা ৰঁহ্ত তাম–ঝামক সংগ ঐ পারৈনকেঁ মনৌন জাগত ছগ।
স্বরংশী ৰাঁবূ ঘবসঁ ৰাঁহব নিকননা। হিনকা ঘবক ঋাগ◌াঁ ংমে একটা যাদরজীক ঘব ছৈন। স্বরংশী ৰাঁবূ যাদরজী কেঁ কহনৈন–
“যৌ জেঠবৈযতি, চনূ হাঁট চৌবচনক ৰঁবতন ঋানএ।”
দ্নূ গোবে সংগত্তবিযা ছৈথ। দ্নূমে ভজাব নাগন ঋছি। দ্নূ ভজাব হাঁট দিস রিদা ভেনা। ভবি ৰাঁট ঋান ঘবক জনানী সরঁহক কিবদানীপব গপ–সপ্প কবৈত সসৈব বহন ছনা। স্বরংশী ৰাঁবূ ৰঁজনা–
“যৌ ভজাব, ঋাগ–কান্হিক কনিযাঁ–ৰঁহ্বিযা কেকবো নাজ–ধাক থোড়◌ে মানৈত ঋছি। দেখিযৌ নে হমব পশ্টৈনরানী কনিযাঁ ঋপন স্রামীসঁ সরঁহক সোনেঁমে খূৰঁ ৰঁতিযাগত বহৈত ছগ। কদ্দূ! হমবা সরঁহক রিঋাহ–দ্বাগমন ভেন। দূটা ৰাঁন–ৰঁচ্চা ভেন তৈযো নে দোসবক সামনে ঘবরানী হমবাসঁ ৰাঁজন হেতী। ৰঁতিযাগত ঋছি ও সভ ঋা নাজ হোগএ হমবা।”
জেঠবৈযতি ৰঁজনা–
“কী কবরৈঁ! দেশী দ্নিযাঁক হানত দেখিএ বহন ছী।

ঐ সমৈমে কনী খপনে খাঁখি হ্মনি নের্ঁ নীক। কী কহুঁ হমব প্বতোহ্ হমবা নগ খারি রাঁবূঁজী–রাঁবূঁজী কবৈত বহৈত খছি খা রেঁটৈাক শিকাযত কবৈত বহৈত খছি। নে মাথপব ন্বখাঁ বখৈত খছি খা নে রঁদনপব কপড়া।। হম তঁ নাজে কঠৌত রঁনন বহৈ ছী। জেনা হমব রেঁটী বহএ তহিনা কবৈত বহৈত খছি। কী কহুঁ, রেঁটৈ নে এক্কা রেঁব ডাঁটৈ–ডপটৈ ছগ। খানো রেঁকতীক নাজ–ধাক নগ হোগ ছগ।"

দ্নূ ভজাব গপ–সপ্প কবৈত খন্হবা হাটৈ পহুঁচনা। হাটৈপব চৌবচন পারনিক সভ সমান কীনিনৈথ। দূটৌ ঘৈনা স্বরংশী রাঁবূঁ কীননৈথ খা একটৌ জেঠবৈযতি। দ্নূ ভজাব রাঁত–চীত কবৈত প্বন: হাটৈসঁ ঘব দিস রিদা ভেনা। গাম খরেঁসঁ পহিনহি জেঠবৈযতি মজাক কবৈত স্বরংশী রাঁবূঁকেঁ কহনখিন–

"যৌ ভজাব, হমবা হাথমে একটৌ ঘৈন খা খহাঁ হাথমে দূটৌ। ওা খহাঁকেঁ নীক নগৈত খছি ?"

ওা গপ স্বনিতে স্বরংশী রাঁবূঁ একটৌ ঘৈনকেঁ জোবসঁ পটৈক দেনখিন খা কহনখিন–

"নিখ খার্ঁ দ্নূ ভজাবকেঁ এক–একটৌ ঘৈন বহন নে।"

—

<u>छोटकी पुतोहु</u>

आनन्दक बिआह बड़ धूम-धामसँ भेल छल। कनियाँ अति सुन्नर, तँए दानो-दहेज कमे भेटल छेलैन। आनन्दक पिताश्रीक घोषणा छल-
"कद ऊँची, नाक नम्री अउर रंग गोरी तो आओ, नहीं तो रहिए जाओ।"
अही आधारपर कनियाँक चुनाव भेल छल। कनियाँक आगत-भागतमे आनन्दक माए बाधादेवी परेशान छेली। मनमे सोचैत रहथि जे पुतोहु अउत तँ काम-काजमे मदैत करत। सेवा सुश्रुषा करत। भानस-भात करत। मान-जानक नेकरम सेहो करत। राँधसँ आबए तँ एक लोटा पानि लाबत आ बिऐन डोलैत...। आदि-आदि सभ टहल-टिकोरा करत...। आइ आनन्दक माए बाधा देवी बड़ खुशी छैथ। खुशी ऐ लेल नहि जे आनन्द कनियाँ लए कऽ आबि रहल छैथ, खुशी ऐ लेल जे आनन्द बिआह करैले तैयार नहि भऽ रहल छल। बिआहोक उमेर सेहो छल। उमेर टपैत जा रहल छेलए। ओ बिआह नहि करबाक हेतु अनेको बहाना बना रहल छल। कहैत छल ऐगला साल करब, आ जखन ऐगला साल आबए तँ फेर ऐगला सालक बहाना करैत रहै छल। बाधाक आग्रहपर बिआहक लेल तैयार भेल छल।
ओ दिन आबि गेल जखन आनन्द अपन पत्नीकेँ अपना

घर अननक। मोटैर गाड़ीक अरॅाज स्वनितें अड़ोस-पड़ोसक दाग-माग नोकैन सभ अपन काम-काज छोड़ि-छोड़ि कनियाँ देखए आरॅए लगली। ललौबरानी सागमे सँ अटैकी-मटैकी रॅाछि रहल छेली। ओहो सभ किछु छोड़ि दौगल एली।
लौफारानी रॅच्चाकेँ दूध पियारॅेत छेलीसे रॅच्चाकेँ नेनहि दौगली। रूडाॅरानी आ ठाठाॅरानीकेँ आमक टुकना लेल झगड़ा होगत रहै, ओहो दुनू गोरे झगड़ा छोड़ि कनियाँ देखए लफरल रिदा भेली। बाधा रॅरतन माजै छेली। रॅरतन माजरॅ छोड़ि कनियाँक परिछण हेतु सामग्री ओरियारॅए लगली। सभ दाग-माग जमा भऽ गेली। माथपर दौरा जगमे दीप जरॅैत छेलै, नय भरॅैत रॅन्हने गीत गरॅैत मोटैर गाड़ी लग, पहुँचली। गीतक रॅोल छल-
"एलै श्रभ-के नगनमा श्रभे हे श्रभे...।"
पाँच-सात गोटे सधरा मौगी सभ कनियाँक परिछण केलक। तेकर रॅाद कनियाँक ननैद रूपम दाग कनियाँ-रॅरकेँ आँगन लए गेल। जेतेक दाग-माग नोकैन आएल छेली ओ सभ अपन-अपन घर दिस रिदा भेली।
रॅाटैमे कनियाँक टिका-टिपल्ली हुअ लगल। सिसराबिरानी काकी जे सभसँ रॅुज्रुग छेली ओ रॅजली-
"गे दाग, आग तक एहेन कनियाँ नग देखने रही। देखही ने केकरो देख कऽ माथो झँपनकै। हमर प्रतोहु एहेन रहैत ने तँ छाउँर लगा कऽ जी खींच लैतिऐ। कह्रू तँ सम्स्रोक नाज केनकै।"
लरानीरानी रॅजली-
"एतेकटा कही मौगी होग छग..!"

तैपर भेजारानी रंजनी–
"पीठ केहेन चाकर–चौरस छै, जेना स्वर्गक पहनमान होएत ! "
ग्रामचर्चा छोड़ि सभ अपन–अपन घर गेल। बाधा भनसा घरमे जा रेंटा–प्लेटमे खीर सेहो तीमन–तरकारी रखैत छलखिन। पापड़, तिलौरी, तिलकोरक तरुआ थारीमे सजा रेंटा आनन्द आ प्लेट स्वलेखा लेल ओकरा कोठलीमे पहुँचली।
माएकेँ देखते आनन्द बाजल–
"माए, अखन आठो नहि बाजल अछि आ तूँ खेनाए लऽ कऽ आबि गेलेँ। "
बाधा बजली–
"हँ बेटा,कनियाँ जे आएल अछि। नहि जानि कनियाँ कखन भोजन केने हेती। "
बजैत बाधा टेबुलपर थारी राखि चापाकलपर सँ एक लोटा जल आ एकटा गिलास सेहो आनि कऽ टेबुलपर राखि देलक।
आनन्द आ ओकर पत्नी स्वलेखा दुनू गोरे भोजन करए लागल। स्वलेखा बजली–
"भोजन के बनौलक अछि। "
आनन्द कहलकै–
"भोजन माँ बनेने हेती। "
स्वलेखा बजली–
"खाना बनबैले नौकरानी नहि रखने छी। हमरा ओतए तँ आँगनक लेल एकटा नौकरानी आ दरबज्जा परहक लेल एकटा नौकर अछि। "
आनन्द आ स्वलेखा भोजन करए लागल।
बाधा बीच–बीचमे आबि परसन दऽ दैत रहथिन।

𑒦𑒼𑒖𑒢 𑒮𑒧𑒰𑒣𑓂𑒞 𑒦𑒹𑒪। 𑒥𑒰𑒥𑒰 𑒂𑒿𑒚𑒱 𑒤𑒹𑒏𑒱 𑒋𑒏 𑒖𑒑 𑒣𑒰𑒢𑒱 𑒂 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒑𑒱𑒪𑒰𑒮 𑒂𑒢𑒱 𑒙𑒹𑒥𑒳𑒪𑒣𑒩 𑒩𑒰𑒐𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒲।
𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠 𑒂 𑒮𑒳𑒪𑒹𑒐𑒰 𑒣𑒴𑒥𑒩-𑒣𑒔𑓂𑒕𑒱𑒧𑒏 𑒑𑒣-𑒮𑒣𑓂𑒣 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒏𑒐𑒢 𑒮𑒳𑒞𑒪𑒲 𑒮𑒹 𑒥𑒰𑒥𑒰 𑒢𑒯𑒱 𑒥𑒳𑒗𑒱 𑒮𑒏𑒪𑒲।
𑒥𑒰𑒥𑒰 𑒦𑒼𑒩𑒹 𑒅𑒚𑒱 𑒂𑒿𑒑𑒢𑒰-𑒠𑒩𑒥𑒖𑓂𑒖𑒰𑒧𑒹 𑒗𑒰𑒛𑓃𑒴 𑒪𑒑𑒾𑒪𑒏। 𑒒𑒩 𑒂 𑒂𑒿𑒑𑒢𑒧𑒹 𑒤𑒱𑒢𑒰𑒃𑒪𑒫𑒪𑒰 𑒣𑒰𑒢𑒱𑒮𑒿 𑒣𑒼𑒕𑒰 𑒪𑒑𑒾𑒪𑒏, 𑒞𑒹𑒏𑒩 𑒥𑒰𑒠 𑒩𑒮𑒼𑒃 𑒒𑒩𑒧𑒹 𑒖𑒹 𑒮𑒦 𑒥𑒩𑒞𑒢 𑒮𑒦 𑒮𑒰𑒤 𑒏𑒹𑒪𑒏। 𑒔𑒰𑒯 𑒥𑒢𑒾𑒪𑒏। 𑒠𑒴 𑒏𑒣 𑒔𑒰𑒯 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒹 𑒮𑒳𑒪𑒹𑒐𑒰 𑒂 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠𑒏 𑒯𑒹𑒞𑒳 𑒕𑒢𑒪𑒏। 𑒠𑒴 𑒏𑒣 𑒔𑒰𑒯 𑒪𑓄 𑒏𑓄 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠𑒏 𑒏𑒼𑒚𑒩𑒲𑒏 𑒠𑒩𑒥𑒖𑓂𑒖𑒰 𑒐𑒙𑒐𑒙𑒻𑒪𑒏 𑒂 𑒥𑒰𑒖𑒪-
“𑒥𑒹𑒙𑒰 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠, 𑒅𑒚𑒴। 𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒮𑒴𑒩𑒖 𑒦𑒑𑒫𑒰𑒢 𑒢𑒱𑒏𑒻𑒪 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒻𑒟। 𑒔𑒰𑒯 𑒣𑒲𑒥𑒱 𑒪𑒲𑒁 𑒞𑒐𑒢 𑒮𑒳𑒞𑒥।”
𑒠𑒩𑒥𑒰𑒖𑒰 𑒐𑒳𑒖𑒪 𑒥𑒰𑒥𑒰 𑒔𑒰𑒯𑒏 𑒙𑓂𑒩𑒹 𑒙𑒹𑒥𑒳𑒪𑒣𑒩 𑒩𑒰𑒐𑒱 𑒥𑒰𑒯𑒩 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒲। 𑒋𑒏 𑒏𑒣 𑒔𑒰𑒯 𑒁𑒣𑒢 𑒥𑒹𑒙𑒲 𑒩𑒴𑒣𑒧 𑒪𑒹𑒪 𑒂 𑒋𑒏 𑒏𑒣 𑒔𑒰𑒯 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒫𑒰𑒮𑓂𑒞𑒹 𑒪𑒋 𑒣𑒲𑒁 𑒪𑒑𑒪𑒲।
𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠 𑒂 𑒮𑒳𑒪𑒹𑒐𑒰 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒔𑒰𑒯 𑒣𑒲𑒥𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻𑒟। 𑒮𑒳𑒪𑒹𑒐𑒰 𑒥𑒾𑒞𑒳𑒏𑒰 𑒦𑒼𑒖𑒢𑒏 𑒂 𑒁𑒣𑒢𑒏𑒰 𑒔𑒰𑒯 𑒣𑓂𑒩𑒬𑓀𑒮𑒰 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒥𑒖𑒪𑒲-
“𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠𑒖𑒲, 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒧𑒰𑒋 𑒁𑒢𑒧𑒼𑒪 𑒥𑒢𑒹 𑒕𑒻𑒟। 𑒯𑒱𑒢𑒏𑒰 𑒯𑒰𑒟𑒏 𑒔𑒰𑒯 𑒂 𑒦𑒼𑒖𑒢 𑒞𑒿 𑒗𑒯𑒾𑒿𑒮𑒿 𑒢𑒯𑒱 𑒕𑒳𑒙𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱।”
𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠𑒖𑒲 𑒥𑒖𑒪𑒰-
“𑒮𑒳𑒪𑒹𑒐𑒰, 𑒧𑒰𑒋𑒏𑒹𑒿 𑒮𑒦 𑒪𑒴𑒩𑒱 𑒕𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒥𑒹𑒙𑒲 𑒕𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒠𑒹𑒐𑒱𑒨𑒾 𑒢𑒹 𑒍𑒏𑒩𑒼 𑒮𑒦 𑒪𑒴𑒩𑒱 𑒮𑒱𑒐𑒰 𑒠𑒹𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱। 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒥𑒯𑒱𑒢𑒏𑒹𑒿 𑒏𑒼𑒢 𑒪𑒴𑒩𑒱 𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱। 𑒄 𑒮𑒦𑒙𑒰 𑒧𑒰𑒋𑒏 𑒠𑒹𑒢 𑒁𑒕𑒱।”
𑒞𑒰𑒫𑒞 𑒔𑒰𑒯𑒏 𑒔𑒳𑒮𑓂𑒏𑒲 𑒪𑒻𑒞 𑒩𑒴𑒣𑒧 𑒦𑒾𑒖𑒲𑒏 𑒏𑒼𑒚𑒩𑒲𑒧𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒫𑒹𑒬 𑒏𑒹𑒪𑒲 𑒂 𑒥𑒖𑒪𑒲-

"भौजी, हमर चर्चा किए करै छी।"
सुरेखा ऍंठैत बजली-
"हम अहाँक चर्चा किएक करब। अहाँक भागये अहाँक चर्चा करैत अछि।"
आनन्दजी बजला-
"बहिन, कनी भौजीकेँ अपन बुद्धि सभ सीखा दहीन।"
भौजी चट-दे बजली-
"हमरा कोन बुद्धि नइ अछि। जे हम अहाँक बहिनसँ बुद्धि सिखब। ओ अपन बुद्धि अपने लग रखथु।"
रूपम अपन भौजीक हार-भार, बात-विचार आ अहंकारकेँ भाँपि चुकल छल। ओ चाह पीबैत अपना कोठरीमे चलि गेली।
आनन्द अपन खेती-पथारीकेँ देखैले बाध-बोन जाए लगला। बाबा जन-बोनिहारक जरूरै नइ खेतपर पहुँचाबए लगली। बाबा ओमहरसँ माल-मवेशीक लेल एक पथिया घासो लेने अबैत छेली। बाबाकेँ मनमे होइत बहैत छल जे पुतोहु खाना बना कऽ रखने हेती। मुदा पुतोहु तँ जरूरै कए जे सुतै छेली से सासुकेँ बाधसँ एलाक बाद आ भोजन बननाक बादे उठै छेली। उठि स्नान कए अपनेसँ खाना परैस बिन्नु केकरो पुछनहि अपने खा कए पुन: कोठरीमे बन्द भऽ जाइत छेली। ऐ तरहेँ बहुतो दिन बीति गेल मुदा सुरेखामे कोनो सुधार नहि भऽ सकल। कएक बेर आनन्दो कहि कऽ थाकि गेल छला। सुरेखा घरक रातारवणकेँ बिगाबए लागल। सासु-पुतोहुमे मन-मुटाव बढ़ि गेल। बाबाक मनमे भेल छलैन जे पुतोहु अौत। सेवा करत। कपड़ा-लत्ता साफ करत। मुदा सभ मनोरथ...। सेवा केनाइ तँ दूर जे प्रेमसँ बातो

নহি করৈত ছেনৈন।
বাধা ভোবে উঁঠি সভ ঘব-দ্‌খাবকেঁ ঝাড়ূসঁ সাফ কএ পোছা নগা মরেশীক নেন চাবা নাবঁএ চন গেন। জখন ও বাঁধসঁ খাবৈথ তঁ স্বনেখাকেঁ স্বতনে দেখনৈন। মন তঁ ঘোব ভঃ গেনৈন। মনমে ঙা খাশা নাগন বহৈত ছেনৈন জে ঘব জাএবঁ তঁ স্বনেখা এক নোটা পানি খানি খাগাঁমে দেতী। বিঐন ডোনেতী। ক্ষদা একোটা মনোবথ পূব নহি ভেন।
প্বতোহ্‌কেঁ স্বতন দেখ বাধা খপনেসঁ চাপাকনপব জা হাথ-পএব ধোনৈন। বসোগ ঘব খোনি নাশ্‌তা পবোসি কএ হবামে বৈঁস নাশ্‌তা কএ নৈত ছেনী। বাধা স্বনেখাক খাতিবদাবী কবৈত-কবৈত উঁবি চ্‌কন ছেনী। বিনা কিছু বঁজনহি। কিছু ঠঁঠ় াগত ফেব ভনসা ঘব খোনি ভানস কবএ নগনী। ক্ষদা স্বনেখা স্বতনে বহনী।
বাধা মনমে সোচৈ ছেনী জে বেঁটা খেতসঁ খাএত খা ভোজন সমযপব নহি ভেটৈতে তঁ স্বনেখাকেঁ গাবি-ফজ্‌নৈত কবত। খাগ বেঁটাসঁ শিকাযত কববাঁক উঁচিত মৌকা দেখ বহন ছন। তঁএ স্বনেখাকেঁ স্বতনে ছোড়ি দেনক।
স্বনেখাক নীন খচানক টুটি গেন। ও ধড়ফড় াগত ভনসা ঘব গেনী। ওতএ দেখনৈন জে সাস্ব ভনসা বঁনা বহনী খছি। স্বনেখা বঁজনী-
"চ্‌নহা নগসঁ হটৈথিন নে হম ভানস কঃ নগ ছী।"
বাধা চ্‌নহা নগসঁ নহি উঁঠনী। স্বনেখা ক্ষঁহ বিজকবৈত খপনা কোঠবীমে জা স্বতি বহনী।
খানন্দ খেতমে কাম-কাজকেঁ সনটিযা জখন কনৌ বেঁবমে ঘব এনা তঁ দেখৈ ছৈথ মাএ খানা বঁনা বহন খছি খা স্বনেখা খপনা কোঠবীমে স্বতন খছি। মাএসঁ

প্বছনখিন–
“মাএ, ভানস তূঁ রঁনা বহন ছেঁ ! স্বনেখাকেঁ কিছ ভ২ গেনৈহেঁ কী ? ”
বাধা খপন রেঁষ্টাক হ্মহসঁ ঙা রঁাত স্বনিতে তমশাএন হ্মদ্রামে রঁাজন–
“কনিযাঁকেঁ কী হেতঙ। হম তঁ তোবা সরঁহক নৌকবানী ছীহে। ”
খানন্দ তামসে স্বনেখাকেঁ উঠৌনক খা ওকবা গাড়ি –হজমৈত কবএ নাগন। স্বনেখা মানএরানী নহি। ওহো খানন্দক তেবহো–প্ববখাকেঁ উকষ্টএ নগন।
খানন্দ খেতসঁ গবমাএন খাএনে ছন, তমসাএন ছনাহে স্বনেখাকেঁ এক–দূ থপ্পব নগা দেনক। খাবঁ তঁ স্বনেখা জোব–জোবসঁ কানএ নগনী।
কানরঁ স্বনি খড়াসিযা–পড়াসিযা জমা ভ২ গেন। বাধো ভনসা ঘবসঁ দৌগন এনী। খা রেঁষ্টাকেঁ ডাঁষ্ট–হষ্টকাব দেরঁএ নগনী। খানন্দকেঁ হাথ পকৈড় কোঠবীসঁ রঁাহব কেনী। খা স্বনেখাকেঁ রোঁধএ নগনী।
প্বতোহ্ পৈঘ রঁাপক রেঁষ্টী তঁএ ও কেকবো তানা–রঁানা সহএরানী নহি ছেনী। বাধোকেঁ গাড়ি –হজমৈত কবএ নগনী। রঁাত দিনান্বদিন তনার খা খশান্তিক তবহ রঁঢ়এ নগন। স্বনেখা দূ দিনসঁ কিছ নে খেনে ছেনী। বাধাক কাম–কাজ রঁঢ়ি গেন। খাবঁ তঁ খানন্দ খা খানন্দক মাগযো পরেশান বহএ নাগন। দ্নূকেঁ ডব হোমএ নগনৈন জে কহীঁ খাত্মহত্যা নে কবি নিখএ। কেতেক রঁ্মৈনা–স্বমেনাসঁ খা ঘষ্টনাক জিম্মেদাবী খপনা উঁপবমে নএ দ্নূ মায–প্বত গনতী স্বনেখাসঁ মাননক, তখন স্বনেখা জে দূ দিনসঁ ভূখন–পিযাসন ছন। দতমৈন কেনৈন খা হ্মঁহ ধোনৈন। খা পছাগত ভোজন

কেনী।
বাধা হাবি মানি সভ কার্য পূর্ররতে করৈত বহল। ধীরে-ধীরে দূনূ পতি-পনীমে মিলান ভেলগ। খানন্দ রাঁজন-"স্বনেখা সভ মাগ-রাঁপক গচ্ছা হোগ ছৈন জে প্বতোহ্ ঘবক কাম-ধন্ধাকেঁ দেখৈথ খা সাস্ব-সস্ববক সেরা করৈথ।"
খানন্দক এতেক রঁজনাগযো সমাপ্ত নহি ভেল ছল কি রিচ্চেমে স্বনেখা রাঁজি উঠল-
"হম খহাঁ-সরঁহক নৌকবানী রঁনি নহি খাএন ছী। হমব রাঁপ কেহেন ছনা জে হমবা একটা ভিখমংগা ওতএ রিযাহি দেনক।"
কহৈত স্বনেখা কানএ লগনী।
স্বনেখা ধনিক ঘবক রেঁটী। কহিযো ভানস কেনাগ তঁ দূব জে খপন কপড়া নহি সাফ করৈত ছল। ঐ প্রকারে ও খপন মর্জীসঁ কাম-কাজ করৈত ছল।
বাধাক গচ্ছা ছল জে প্বতোহ্ হমবাসঁ প্বছৈথ জে খানামে কী সভ রঁনেরাঁক খছি। কেতেক চাউঁব, কেতেক দানি... গত্যাদি গত্যাদি। হ্মদা স্বনেখা খপন মর্জীসঁ কোনো কাজ করৈত ছল। খপনা মন মোতারিক বসোগ রঁনরৈত ছল। ও খানা দোসবকেঁ পসিন হোগ খথরাঁ নহি।
এক দিনক রাঁত ছী। স্বনেখা তৰুখা ছানি বহল ছল। ও দেখ বাধা রাঁজন-
"ছানি কহ খেরাঁক ছহ তঁ রাঁপকেঁ কহক জে এক টীন তেল ভেজ দেতহ।"
ঐপব স্বনেখা জরার্ব দেনক-
"হিনকব রাঁপ কহিযো এক কিলো তেল ভেজ দেলে ছৈনৈন।"

बाधा स्वनेखाक जरार्इं स्वनि तिनमिना कऽ बहि गेली। ऐ प्रकारे सास्व ऋा प्वतोह्मे कोनो-कोनो छोटै-छोटै र्इंतपव कखनो रर्इंहसराजी श्वद्ध भऽ जागत छल। बाधा ख्रपन मन मसोगस कऽ बहि जाग छेली। कामकाज् बाधा दिन-प्रति-दिन चिड़चिड़ा सोभारक होर्इंए नागन। ओना, एहेन र्इंत नहि छल जे ख्रानन्द ख्रपना पनी स्वनेखाकेँ नहि समन्मार्इंत छल। पवन्तु स्वनेखा ख्रपना सामने केकवो मोजवे ने दैत दन। एरम् प्रकारेण पति-पनीमे सेहो मन-ख्रटार र्इंठ़ि गेन।

स्वनेखा ख्रपना पविरावकेँ नवक र्इंना देने छल। स्वनेखा ऋपरती छल तँए दहेजोमे छूट भेन छल। ओकवा ख्रपन स्वन्दवता ऋा र्इंपक सम्पैतपव घमण्ड छेलैन। ओ ख्रपनाकेँ घवक मानकिन ऋा ख्रन्य सदस्यकेँ नौकव र्इंमैत छल।

बाधा ट्टि चुकन छल। एक तँ काम-काजक र्इंमा, दोसव छोटै-छोटै र्इंतक नेन हव-हव खट-खट होगत छल।

एमहव दोसव र्इंटी स्ववेशे प्रतियोगिता पवीक्षामे दिन-बाति नागन बहैत छल। बी.एड. पास कए चुकन छल। टीगटी पवीक्षामे सेहो नीक ख्रंक ख्राएन बहग। तँए ओ शिक्षक भऽ गेन छल। ख्रदा स्ववेशे ख्रपना घवमे जेठ भागक पत्नी जे र्इंड़का घवक र्इंटी छल, ओकव किवदानी देख नेने छल। तँए हेतुए ओ सोचैत छल जे हम कोनो मध्यम रस्त्रक पविरावक नड़कीसँ शादी कवर्इं। नड़कीक शीन-सोभार नीक होग। काज्न होग। घवक काज-कवैमे निप्रण होग। ओहन ग्रणरानी नड़कीसँ शादी कवर्इंक सोचमे छल।

স্ববেশক পিতাজী খাৰ ব্ঁঠ় ভ২ গেন ছনা। ও জেঠকী প্বতোহ্ক ৰেঁবহাবসঁ এতেক নে খাহত ভ২ গেন ছনা জে ৰ্নড-প্রেসবক শিকাব ভ২ গেনা। স্ববেশক মাএকেঁ জেতেক প্রসন্নতা জেঠকা ৰেঁটাক বিখাহ কবৈমে ছন তেতেক স্ববেশক বিখাহমে নহি। ও গোনূ ঝাক বিনাড়া জকাঁ পাকি চ্কন ছেনী। তঁএ ছোটকা ৰেঁটাক বিখাহক চর্চো নগ কবৈ ছেনী। খা বাধাকেঁ কোনো বিশেষ জিজ্ঞাসো নহিযেঁ ছন।

সংযোগবশে ভবানী প্রসাদজী খপন ৰেঁটী বোশনীক বিশ্তা নহ কহ এনা। স্ববেশ পহিনহিসঁ ওগ পবিবাবকেঁ জনৈত ছন। ভবানী প্রসাদক প্বত্র স্ববেশক সংগী ছন। তঁএ স্ববেশ ভবানী প্রসাদক ওগঠাম জাগত-খবৈত ছন। বোশনীক শীন-সোভাবসঁ স্ববেশ তেতেক নে প্রভাবিত ছন জে একো বেব নাকব-ন্বকব নহি কেনক। বিশ্তাক মংজূবী দএ দেনক।

দ্নূ পবিবাব স্রজাতীয ছন। খন্তবজাতীয বিবাহসঁ ও ঘৃণা কবৈত ছন।

এমব বাধাকেঁ কোনো উত্স্বকতা খা প্রসন্নতা নহি ছন। ও মনে-মন সোচৈত ছন বড়কী প্বতোহ্ তঁ সভ গ্বব গোবৰ কাগযে দেনক। খাৰ ঙা কী কবত ও ভগবান জানৈথ... ।

স্ববেশক বিখাহ ভেন। বব-কনিযাঁ ঘব খাএন। বাধাক মন ঁ্টৈন ছন তঁএ ও পবিছনোমে নহি গেন। নাচাব ভ২ দিযাদিনী স্বনেখা বব-কনিযাঁক পবিছণ কএ ঘব নৌনক। বাধা তবিযত খবাপক বহানা কেনে ছেনী।

বোশনীকেঁ জখন পতা নাগন জে সাস্ব মাঁ বীমাব ছৈথ তঁ ও কোহবৰ ঘবসঁ নিকৈন সাস্বক কমবামে গেন খা পহিনে বাধাক পএব ছবি প্রণাম কেনক। খা প্বছনক-

"माँ, तबियत ठीक अछि की नहि।"
एकाएक नवॅकी प्वतोह्कें देख बाधा नजा गेली। उठि कऽ बैसैत बॅजली–
"कनियाँ, माथमे दर्द भऽ बहल अछि।"
बोशनी ड्वबन्तें भिक्स नए सास्वक माथमे नगौनक। आ किछु काल धवि पएबकें सेहो दबॅनक।
आग बॅड़ ह्र्तीसँ स्वनेखा खूबॅ नीक जकाँ भानस-भात कए बोशनीकें भोजन पवोसि खेबॅाक नेन दैत बॅाजन–
"कनियाँ, खाना खा नीअ, कखन खेने हएबॅ कखन नहि।"
बोशनी बॅजली–
"जखन सास्व माँ भोजन कबती तेकब बॅादे हम भोजन कबबॅ।"
तैपब स्वनेखा बॅजली–
"माँक तबियत खबाप छैन, जखन गछ्छा हेतैन खा नेती।"
बोशनी अपन खाना नए ख्द सास्व माँक कमबामे गेली आ एक कौब भात दानिमे मिना हाथमे नए बॅजली–
"माँ, छोटकी प्वतोह्क हाथसँ एक कौब खाना खाथ्।"
कहैत हाथ सास्व माँक म्ह्हमे देनक।
बाधाक एक कौब भातसँ सभ द्ख दूब भऽ गेन। भोजन कबैत कहनक–
"बॅटी, जाउँ अहूँ भोजन कए नीअ।"
"नहि माँ जाबॅत अहाँ नहि खाएबॅ ताबॅत हमहूँ नहि भोजन कबबॅ।"
बाधा छोटकी प्वतोह्क जिद्दकें नहि टाबि सकन। बाधा भबि पेट भोजन केनक। बाधाक खाना खेनाक बॅाद बोशनी थाँठि फेबि कोठबीसँ बॅाहब भेन।
पछागत स्वनेखा आ बोशनी माने दूनू दियादिनी संग–

সংগ ভোজন কেনক। ভোজন কেনা বাঁদ স্বনেখা স্বতবাঁক নেন খপনা কোঠবীমে চন গেন। খা বোশিনী এক নোটা পানি নএ সাস্ব মাঁক কোঠবীমে জা বাখি দেনক খা সাস্ব–মাঁক পএব দবাঁবএ নগন।

বাধা জখন বাঁজন–

"জাউঁ কনিযাঁ, খহাঁক খাগ পহিন দিন খছি, থাকন ঠেহিযাএন হএব। খবাম কৰু গে।"

তখন বোশিনী সাস্ব–মাঁকেঁ বিছৌন ঝাবি মশহবী নগা কএ খপন কোঠবীমে খাবাম কবক নেন চন গেনী।

বাধা মনে–মন বোশিনীকেঁ খসিবরাদ দহ বহন ছন। খা সোচৈত ছন। ভবিসমে জে হ্খএ হ্মদা খখন তঁ খবৈত দেবী এতেক খাতিবদাবী তঁ কেনক। বাধা ছোটকী প্বতোহ্ক পবিছ্ণমে নগ গেনী তেকব খাবঁ পশ্চাতাপ হ্খ নাগন ছৈন। বোশিনী সাক্ষাত দেবী ছৈথ জে হমবা ঘবকেঁ স্বস্ক্ষ বনৌত...। যএহ সভ সোচৈত–বিচাবৈত বাধা কখন স্বতি বহনী সে নহি জাগন।

বোশিনী খা বাধাক বীচ জে ক্রিযাকনাপ হোগত ছন সে স্বনেখা দেখৈত বহন। স্বনেখা খপন সাস্ব–মাঁক খদখোগ–বঁদখোগ বোশিনীকেঁ স্বনাবএ নগনী। বোশিনী স্বনেখাক কোনো বাঁতক জবাব নহি দগ ছেনখিন।

বোশিনীকেঁ খপন বিখাহক পূর্বহিসঁ স্বনেখাক কিবদানী স্ববেশক মাধ্যমসঁ বুঝন বহৈন। ভোবে বোশিনী উঠি ঝাড়ু নহ কহ ঘব–খাঁগনকেঁ বাঁহবএ–সোহবএ নগনী। হবীচ নহি ভেনাক কাবণে জখন স্বনেখা খঁগনা বঁহাবৈত দেখনক তঁ ওকবা পহিনে ভেনৈন জে বাধাখান দিন্বকা জকাঁ খাঁগনমে ঝাড়ু নগা বহন খছি। হ্মদা জখন খাগাঁ বঁঠন তঁ বোশিনীকেঁ বাঁঠৈন নগবৈত দেখনক তঁ খাশ্চর্যচকিত হোগত বাঁজন–

“কনিযাঁ, অহাঁ কান্হিযে এনৌं আ আগযে রাঁঠ়ৈন পকৈড় নেনৌं। কহু তঁ অহাঁক মাএ–বাঁপ কী কহতা। এতেক কাজ কেনাগ কোনো জরুবী ছগ!”
বোশিনী বাঁজনী–
“বাঁহিন, ওা তঁ হমব অপন কাজ অছি। হম নগ কববাঁ তঁ কে কবত।”
স্বনেখা চ্পে বহি গেনী। বাধা ভোবে উঠি বাঁধসঁ ঘাস আনএ গেন ছেনী। ছোটকী প্বতোহ্ক ব্রেবহাবসঁ বাধা গদগদ ছেনী। তঁএ বাতি খূবাঁ মনসঁ স্বতনো ছেনী। বোশিনী ঘব–দ্আবিকেঁ বাঁহাবি একটা টৈকবীমে বাঁহবন–সোহবন উঠা বহন ছেনী। তাবাঁত বাধা ঘাস নঃ কঃ আঁগনমে প্ররেশ কেনৈন। আকি বোশিনী দেখনক, চটৈ বাঁঠ়ৈন ছোড়ি সাস্বক মাথপব সঁ ঘাসক ছিষ্টা নঃ ঘাস বখৈক জগহপব জা কঃ বাখি আএন।
বাধা বোশিনীকেঁ কহএ নগন–
“তূঁ কিএক বাঁঠ়নী ধেনহ। হম অবিতৌं তঁ ঝাড়়ূ নগা দিতৌं।”
ওা কহৈত বোশিনীক হাথসঁ বাঁঠ়ৈন নেবাঁএ নগনী। ঝদা বোশিনী বাঁজনী–
“মাএ, আবাঁ অহাঁকেঁ কাজ কবৈক জমানা নগ অছি। অহাঁ বৈঁসূ, অবাম করু আ হম সভ কাজ কববাঁ।”
বাধা স্বসতাএ নাগন। তাবাঁত বোশিনী সাস্বক নেন এক নোটা পানি আ একটা দতমৈন আনি হাথমে থম্হবৈত বাঁজনী–
“সাস্ব–মাঁ, ওা দতমৈন কবৌথ হম তাবাঁত জনখৈ বাঁনা দগ ছিঐন।”
জনখৈ তৈযাব ভেন। স্ববেশক নেন ভোজন আ টিফীন সেহো তৈযাব কেনক। কিএক তঁ স্ববেশকেঁ রিদ্যানয

जेरॉक छेनैन। आनन्द आ बाधा जनखे कवि अपन-अपन काजमे नागि गेन। एमहव बोशिनी अपन जेठ दियादिनीकेँ माने स्वनेखाकेँ हुनक कोठबीमे जनखे नह कह पहुँचनी।
स्वनेखा बोशिनी संगे जनखे केनैन। आ दुनू अपना-अपना काजमे नागि गेनी। बोशिनी बाधाक आधासँ रेंसी काजकेँ सम्हाबि नेनैन। स्वनेखा बोशिनीक रेंरहावसँ आहत होगत बहनी आ मने-मन अपनाकेँ अपबाधी मानि पश्चाताप करैत बहै छेनी। बोशिनीक ज्ञान, बिद्वता आ चानि-चनन ओकबा घमण्डकेँ तोड़ि देनक।
बाधा आरॅ सक्रन महसूस कबए नगनी। फेब घबमे खुशिहानी आरॅए नागन। एक दिन बोशिनी अपन घबक सभ काम-काज निपटा भोजन कए स्वतन छेनी।
तारॅत बोशिनी कोठबीमे चौकीपब स्वतन बाधाक पएब दरॉ बहन छेनी। ओही समैमे ग्नानिसँ मर्माहित स्वनेखा कनैत ओग कमबामे घुसन आ रॉजन-
"माए, ऐ अभागिनकेँ क्षमा कए दीअ। अहाँ हमबा सरॅहक स्वख-स्वविधा नेन एतेक दिन-बाति खटैत बहै छी। माए, हमबासँ अहाँकेँ रॅड़ कष्ट भेन। हम अहंकाबी भह गेन छेनौं। बोशिनी हमबा घबक साक्षात नक्ष्मी छैथ। एतेक पढ़न-निखन भह कह जे हमबा सरॅहक सेरा करै छैथ ओहीसँ हमबो बोशिनीसँ शिक्षा भेटैन जे पबिराबक सदस्य खास कए सास्व-माँ सँ रॅढ़ि ऐ संसाबमे किछो नहि अछि। तँए हमबा सन अभागिनकेँ माफ कए दीअ।"
कनैत सास्व-माँकेँ पएब दरॉरॅए नगनी। बाधा रॅजनी-
"रेंटी भोबक हेबाएन जँ साँझमे घब आबि जाए तँ

ওকরা হেবাএল নহি কহল জাএত ছএ।”
আনন্দ পঢ়ল-লিখল ঘরক, সভ তমাশা দেখ রহল ছল। রাজন-
“মাএ, স্বনেখাকেঁ মাফ কএ দহীন। হ্ম আ লীক খলদানক বেঁটী ছোটকী কনিয়াঁ হমরা ঘরকেঁ সাক্ষাত্ লক্ষ্মী ছৈথ। মধ্যম ঘরক বেঁটী এহেন লোগত অছি জে রিগবল ঘরকেঁ স্বধাবি দৈত অছি।”
ঈ কহৈত আনন্দোক আঁখিসঁ নোর অহবএ লগল।

—

গোরৈব রিছনী

কমলী আ মংগলী রান-সংগনী ছেলী। দুনূক ঘর সটৈলে রহৈল। দুনূ মাএ-বাপ অমীর কিসানক ওতএ মজদূরী কএ ঘর চলবৈত ছেলখিন। ঘরক ধিযা-পুতা সেহো ঐ কাজমে হুনকা লোকৈনকেঁ সহযোগ করৈত রহৈল।
কমলী আ মংগলী ভোরে উঠি ঘরক সভ কাম-কাজ কএ জলখৈ কঽ গোরৈব রীছৈলে গাএক পাছূ-পাছূ চলৈত রহৈ ছেলী। সাঁঝ-ভিনসর গৈরার-মহীসরার অপন-অপন গাএ-মহীসকেঁ চরবৈলে খোলৈ ছল। কমলী আ মংগলী মাথপর পথিযা লেলে মহীসক পাছূ-পাছূ গোরৈব দিস তেনা ধিযান লগৌনে রহৈ ছেলী জেনা পোখরিক কছেরমে রৌগলা মাছ পকড়ৈ খাতির ধিযান লগৌনে রহৈত অছি। তপস্বী জেনা তপস্যামে লীন রহৈ ছৈথ তহিনা কমলী আ মংগলী গোরৈব রীছৈমে লীন রহৈত ছল।
চিতকরৈবী গাএ গোরৈব কেলক আকি দুনূ সহেলী দৌড়ল আ কমলী অগ্রআ কঽ গোরৈব উঠা লেলক। দুনূমে কম্পেটিশল রহৈ ছেলএ। হম অধিক গোরৈব রিছী তঁ

হম অধিক গোৰ্ব উঁঠারী।
জখন গোৰ্বসঁ পথিযা ভবি জাগত বহ তখন দ্নূ সহেনী নমহব খাবিক কষ্টবমে ওকবা জমা কহ নৈত ছেনী। খা ফেব গোবৰ্ রীষ্টমে নীন ভহ জাগ ছেনী। গোৰ্বক উঁপযোগিতা খা ওকব মহত্ব কমনী খা মংগনী ব্ৰ্নৌ কি নহি হ্মদা গোৰ্ব জমা কএ ওকব গোবহা-চিপড়ী ৰ্নাএৰ্ তঁ জনিতে ছেনী। সময-সমযপব ওকবা ৰ্চে কিছু খামদনীক জোগাব সেহো কএ নৈত ছেনী।
এক দিন গোৰ্ব রীষ্টক ঞমমে গামক নেনা-ভুষ্টকাকেঁ সিনেষ্ট-পেন্সিন নএ রিদ্যানয জাগত দেখনক। দ্নূ অপনামে সংকন্প কেনক জে হমহুঁ সভ পঢ়ৰ্। ঙা রিচাবক ভার দ্নূক মনমে জগনৈ। ঙা রিচাব কবৈত অপন-অপন ঘব পহুঁচন। দ্নূ অপন-অপন মাএ নগ পঢ়ৰাঁক গচ্ছা জাহিব কেনক। দ্নূক উঁমেব তকবীরন আঠ-নঅ ৰ্খক ভেন ছেনগ।
দ্নূক মাএ অপন ৰ্ষ্টীকেঁ ডাঁট-ফষ্টকাব দেৰ্এ নাগন। কহনক-
"গগ নড়কিযো কেতৌ পঢ়নকৈ হেন। তূঁ পঢ়ি কহ হাকীম ৰ্নৰ্বে কী। তো পঢ়ৰ্বে তঁ কী নৌকবী কবৰ্বে? ঘবক কাম-কাজ কে কবত? ৰ্ষ্টীকেঁ পঢ়না-নিখৌনাসঁ ও দূবি ভহ জাগ ছগ। ওকবামে উঁদণ্ডতা, নোক নজ্জা, নির্মজতা খা খাদি-খাদি দুর্গুণ সভ খারি জাগ ছগ। তঁএ তোবা নগ পঢ়এ দেৰৌ।"
দ্নূক মাএ একঠাম জমা ভহ অপনা-অপনা ৰ্ষ্টীকেঁ সমঝাৰ্এ-ব্ৰ্ঝাৰ্এ নগনী।
ওহী সমৈমে কমনীক পিতাজী সেহো খাঁগন খারি গেনা। ঘবরানীকেঁ রিগড়ৰাঁক কাবণ পুছনথিন।

घबरानी रबंग पूर्बक बाजन-
"अहाँक बेटी पढ़ऽत आ हाकीम बनत। किऐन कहनकै जे हम पढैब पहिबर्ब तँ आँखि कहनकै जे हम संगेमे छियौ।"
कमनीक पिताजी बजना-
"कमनी पढ़ऽत तँ अहाँक देह एना किए जबैत अछि। अहाँकेँ एना ओर्ष्या किए भऽ बहल अछि। अहाँक माए-बाप नहि पढ़ौनक सएह एकबो प्रति सोचै छी।"
कमनीकेँ ओकब पिता दुनाबसँ गोदमे नैत पुछनखिन-
"बेटी, तों पढ़बेँ तँ हम सिनेट, पेन्सिन, किताब-कॉपी सभ कीनि कऽ आनि देबौ।"
कमनी डेबाएत बाजन-
"बाबूजी, हम घबक कामो-काज कए देब आ पढ़बो कबब।"
तैपब कमनीक पिता कहनखिन-
"तों जहाँ धबि पढ़मेँ हम पढ़ेबौ।"
कमनी बड़ खुशी भेनी। ओबन्त दौग कऽ सभ हान मंगनीकेँ सुनौनैन। कमनी आ मंगनी खुशी भऽ नाचए नगनी आ बजनी-
"हमहूँ पढ़ब, हमहूँ पढ़ब।"
दोसबे दिन दुनूक पिता मजदूबी कबि कऽ पैसासँ प्राथमिक बिद्यानयमे नाम निखा देनक। आ ओएह दुनू छात्राक नाम बदैन देन गेनए।
आब कमनीक नाम बाधा आ मंगनीक निकहा नाम कुसुम भऽ गेन। बाधा आ कुसुमकेँ सिनेट-पेन्सिन आ मनोहब पोथी खबीद देन गेनए।
दुनू सहेनी मन नगा कऽ पढ़ए नगन। बाधा ओ

ক্সম্মক কাম ৰঠ়া গেলগ। গোৰৱ ৰিছলাগ, ঘৰক ৰৱতন-ৰাঁসন মঁজলাগ আ পঠ়লাগ-লিখলাগ গত্যাদি।
গোৰৱ ৰীচ্চি গোবহা-চিপড় ী ৰনা ওকবা ৰেঁচ অপন পঠ় াগক খর্চ সেহো নিকালি নৈত ছল। কিছুএ দিনমে ওকবা সভকেঁ কিতাৰ পঠ়লাগ, লিখলাগ সেহো আৰি গেলগ। 'ৰাঁনে দণ্ড আ সিযানে পাঠক' ঐ আধাবপব ও দ্নূ বস্ত্মে নীক স্থান আনএ নাগন। শিষ্ঠ বহৰাঁক কাবণে শিক্ষকো লোকৈন অধিক মানএ নগনৈন।
সর্ব শিক্ষা অভিযানসঁ দ্পহবক ভোজন আ পোশাকক বাশি সেহো ভেষ্টএ নগনৈ। দ্নূক নগনশীনতা, কর্মঠতা, অনুশাসন আ গুৰুভক্তি দেখ শিক্ষকো লোকৈন ওকবা প্রতি অধিক সংৱেদনশীন বহৈত ছনা। দ্নূক হবেক সমস্যাক সমাধান শিক্ষক লোকৈন কবৈত ছনা।
ঐ তবহেঁ দ্নূ সহেনী প্রাথমিক শিক্ষা গ্রহণ কএ মাধ্যমিক শিক্ষা প্রাপ্ত কবৰাঁক লেল উচ্চ ৰিদ্যানযমে নামাংকন কবৌলৈন। সবকাবী যোজনাক তহত দ্নূকেঁ সাওকিনক আ ছাত্রবৃত্তিক বাশি সেহো ভেষ্টলৈ।
দ্নূ সহেনী মৈট্রিকক ৰোর্ড পবীক্ষামে প্রথম শ্রেণীসঁ উত্তীর্ণ ভেনী। সবকাবী যোজনাসঁ দস-দস হজাব ৰূপৈআক প্রাত্সাহন বাশিক চেক সেহো ভেষ্টলৈ।
আৰ বাধা আ ক্সম্ম গর্ল্স কৌনেজমে ওন্ষ্টবক পঠ় াগ কবএ নগনী। অপন মেহনতক ৰনপব দ্নূ সহেনী ওন্ষ্টবমে সেহো প্রথম শ্রেণী প্রাপ্ত ভেলৈন। আ পুন: পনবহ-পনবহ হজাবক চেক প্রাপ্ত ভেলৈন। আগাঁ পঠ়ৰাঁক নিনসা ৰনন ছেনগ। মাএ-ৰাঁপক সেহো মনোৰন ৰঠ়ৈত বহনৈ। দ্নূ সহেনী ৰী.এ. মে নাম নিখা কৌনেজ জাএ-আৰএ নগনী।

বাধা খা ক্স্বম খাৱঁ রযস্ক ভ২ গেন ছেনী। রসন্তক মাদকতা, কোযনীক কূক সারনক হ্হাব খা কামদেরক প্রহাবসঁ খরগত হোমএ নাগন ছেনী। কৌনেজক ছাত্র–ছাত্রামে এক–দোসবক প্রতি খাকর্ষণ রঁঠ়এ নাগন ছেনগ। ওহী ক্রমমে বাধাকেঁ একটা বাজেশ নামক নড়কাসঁ দোস্তী ভ২ গেনগ। বাজেশকেঁ কপড় ।–দোকান ছেনৈ খা রী.এ.ক থর্ড পার্টমে পঠ়ৈত সেহো ছন। কভী–কভাব কৌনেজমে মৌজ–মস্তীক নেন জাগত ছন।

বাধা খা বাজেশক দোস্তী প্রগাঠ় হ্খ নগনৈ। দোস্তীক রঁহানে দ্নূ এক–দোসবসঁ প্রেম কবএ নাগন। বাজেশ–বাধাক নেন নর–নর উঁপহাব নারঁএ নাগন। ক্স্বমকেঁ বাধা–বাজেশক দোস্তী পসিন নহি ছেনৈন। তথাপি ও দ্নূক ক্রিযা–কনাপপব রিশেষ ধিযান দেমএ নগনৈ।

বাজেশ চাহৈত ছন জে বাধাকেঁ রঁহনা–হ্সনা ক২ খপনা ফাঁসমে ফঁসা ঘবসঁ নিকৈন জাগ। ক্ষদা বাধা পঠ়ন–নিখন খা হোশিযাব নড়কী, তঁএ ঘবসঁ নিকননাসঁ পহিনহি ও এক দিন বাজেশক ঘব পহুঁচনী।

বাজেশক মাএ ঘবমে ছেনখিন। বাজেশক মাএকেঁ প্রাণাম কবৈত বাধা খপন পবিচএ দেনৈন–

"মাগজী, হম বাজেশক মিত্র ছী।"

বাজেশক মাএ কহনখিন–

"খাউ রৈটী, বৈসূ। বাজেশ তঁ দোকানপব খছি।"

তারঁত ওকবা ওগঠাম গামক কিছু সম্ভ্রান্ত পবিরাবক মহিনা নোকৈন খারি গেনখিন। বাজেশক মাএ ওগ মহিনা সরঁহক খাতিবদাবীমে নাগি গেনী। বাধা খাঁগনমে খসগবে বৈসন ছেনী। তখনে ছোট রঁচ্চাক কনরাঁক

ধ্রনি স্বনাগ পড়ৈনৈন। একটৌ দ্রৱব-পাতব মহিনাকেঁ এক ঘবসঁ দোসব ঘবমে জাগত দেখনৈন। ও ওবত বাধা দিস ঘ্রি-ঘ্রি কঽ তকৈত ছেনখিন।

বাধা ওগ ওবতকেঁ খপনা নগ ৰজা প্বছনখিন-

"খহাঁ হমবা দিস এনা কিএ গ্বম্হবৈ ছী? খহাঁ কে ছী?"

ও খপনাকেঁ বাজেশক পনী ৰতৌনক। ছোট-ছোট ধিযা-প্বতাক কাবণে ও পবেশান ছেনী। বাজেশক পনী বাধাসঁ প্বছনখিন-

"কী খহীক নাওঁ বাধা ছী? খহাঁ তঁ পঢ়ন-নিখন বুঝনা জাগ ছী তখন কেনা খহাঁ হুনকা চক্কবমে ফঁসি গেনৌঁ?"

একাএক বাধাকেঁ ফঁসৰাক খাভাস ভেনৈন। সোচএ নগনী। হম বাস্তবিকতাসঁ দূব হটি এক কপটী, ক্ষনী, নম্পট খা চবিত্রহীনক জানমে ফঁসি বহন ছেনৌঁ।

বাধা বাজেশক মাএসঁ বিদা নৈত খপনা ঘব এনী। ফস্বমসঁ ভেঁট কএ সাবা বৃতান্ত স্বনৌনৈন। দুনূ সহেনী বাজেশকেঁ সবক সিখেৰাক নেন ষডযংত্র বচনৈন।

সাঁঝমে বাজেশসঁ ভেঁট কবৈনে ও খাগ পহিনহিসঁ গন্তজাবমে ছেনী। সাঁঝ পড়িত দেবী বাজেশ দোকান ৰন্ন কএ ঘব খবৈত ছন। নিযত সমৈপব বাধাসঁ ভেঁট ভঽ গেনৈন। ফস্বম গাছক খঢ়মে নুকাএন ছেনী। বাজেশ বাধাসঁ প্রেমক বার্তা কবএ নাগন। তগ বিচ্চেমে বাধা জোবসঁ হন্না কবএ নগনী।

হন্না স্বনি নোক সভ জমা ভঽ গেন। ফস্বম প্বনিসকেঁ খৰব পহিনহিসঁ কএ দেনে ছেনী। প্বনিস বাজেশকেঁ ধাবা 376 কেব খন্তস্নাত গিবফতাব কএ জহন ভেজি দেনক।

বাধা থপন নজৈব ফস্বম দিস দৈত ৰাঁজন–
“গোৰঁব ৰিঙ্ছনীমে কী শিক্তি ছৈ সে দেখৌ... । ”

<u>বাজেশ ৰর্মা "ভরাদিহ"</u>, পঢৈবী (পঙৰাবি ঢৈন), সহবসা 852124

ৱীহনি কথা- সোঁগব

মোহনা বাগতো-বাতি হীবো ৱনি গেনৈ। গামমে সভ ওকব প্রশংসা কঽ বহন ছৈ। প্রশাসনিক সেৱাক পবীক্ষা জে পাস কেনকৈ খছি। তীনৱঞ্জী পব গপ্প চনি বহন ছৈ--

"ৱূঝনিএ ভায! খায একটা পিছড় া বস্থাক ছাত্রক কন্যাণ ভঽ গেনৈ।"

"এঁ হৌ কথীক পিছড়ন? ৱাঁপ-ভায-ভৌজ-ঘব-ঘবেনা সভ তঽ সবকাবিএ নৌকবীমে ছৈ।" দোসব টৈকনকৈ।

"এঁ বৌ বৌশিনা কিএক নহি পাস কেনকৈ? ওহো তঽ দিন-বাতি এক কেনে বহয।"

তেসব ৱাঁজন।

"হঁ সে তঽ ঠীকে। বৌশিনা তঽ পঢ়ৱোঁ মে ৱেঁসী তেজ ছনৈ। সভ দিন গসক্ষনমে ফস্ঙ্ক খাৱঁয। ৱেঁচাবা মায ৱাঁপক একমাত্র সহাবা।টৌসন ক' কয ঘব চনৱৈত ছৈক। ওকবা একটা নোকবী ভেনায ৱঁড্ড জৰূবী।"

স্বনৈত-স্বনৈত শংভুখা কে নহি বহন গেনৈ--

"হে হৌ! তোঁ সভ তঽ খনঠা-খনঠা কঽ গপ্প কৱৈত ছহক। জেনা ৱূ্ঝনে নঞ। মোহনা কে পীছা সে ৱড়কা সোঁগব নাগন ছৈক। সংৱৈধানিক সোঁগব! তেঁ নঞ ওকব পবিৱাব দিনোদিন খকাস ঠেকন জায ছৈ।"

গপ্প কে খাৱঁ ঝগড় া মে ৱঁদনৱাঁক প্রৱঁন সংভাৱনা দেখি হম ওতয সঁ খিসকি গেনহুঁ।

ৱীহনি নেখ : ৱৈশিগ্যয

স্ত্রী খা প্বৰূষ কহিযো সমান নহি ভঽ সকৈত খছি।

जे बुद्धिजीवी लोकनि स्त्री- पुरूषक समानता लेल जो जन्ना मचबैत बहैत छथि, तिनकर बुद्धि पर हमरा तरस अबैत अछि। अहीसभ कहू जे मंजूर सँ लदल आमक गाछ आ बबूरक गाछ मे कोन समानता ? सृष्टिक सभ जीव एहि संसारमे अपन अपन विशिष्ठता लऽ के आयल छैक। सभक अपन-अपन विशिष्ठ पहिचान छै। एहि मे समानता आ असमानता कतय सँ आबि गेल।
स्त्री तऽ विधाताक एहन अमूल्य वरदान थिक जिनकर बिना सृष्टिक कल्पनो नै भऽ सकैत अछि। सृष्टिक एकटा एहेन अमूल्य उपहार जिनकर बिना पृथ्वीलोक मनुष्य विहीन भऽ जायत। चूकि स्त्रीलोकनिक एकटा विशिष्ठ व्यक्तित्व होइत छैक तेँ हुनकालोकनि के संसारक सभ क्षेत्रमे विशेष सुविधा भेटबाक चाही।

प्रणव झा, राष्ट्रीय परीक्षा बोर्ड, नओ दिल्ली

सदाचार क ताबीज (मैथिली लघु नाटिका)

(ऐ नाटिका रविशंकर परसाई जी क एकटा निबंध सं प्रेरित अछि)

सदाचार क तावीज (मैथिलि नव् नाटिका)

पात्र:
१. राजा (भानु प्रताप सकवराव)
२. सूचना एवं प्रसारण मंत्री (महिला)
३.वित्त मंत्री
४. गृह मंत्री
5. महामंत्री
6. विशेषज्ञ (खड्ग झा)
7. शिष्य विशेषज्ञ-१
8. शिष्य विशेषज्ञ-२
9. साधू
१०. शिष्य साधू -१
११. शिष्य साधू -२
12. कर्मचारी

दृश्य - १
पृष्ठभूमि : (निगम देशे मे हल्ला मचल छल जे भ्रष्टाचार अनहद रुपे पसरि गेल अछि ।) राजा दरबार मे चिंता के मारौल अछि ।

राजा(भानु प्रताप सकवराव) मंत्रीगण सं : हे हमर मंत्री

বনে গণ ! প্রজা রঁহ্ত হবরিরিৌ মচা বহন খ্ছি জে পূবা চৌহদ্দী মে ভ্রষ্ঠাচাব পসৈব গেন খ্ছি ! ক্ষদা হম ত খাওা ধবি ওা রস্তু কে নৈ দেখনহুঁ খ্ছি । যদি খহাঁ সরঁ কে কতৌ দেখনা মে খাযন হোয ত রঁতাযন জাউঁ ।

সূচনা প্রসাবণ মংত্রী : মহাবাজ ! ভ্রষ্ঠাচাব জখন হ্জূবে কে নজৈব মে নৈ খাযন, ত হমাবা নোকৈন কে কোনা ক দেখযাত ?

বাজা(গদগদ ভাব সং): ওাহ ! এহন কোনো রাঁত নৈ খ্ছি, সূচনা মংত্রীজী ! কখনো কান জে হমাবা নজৈব মে নৈ খাবৈঁত হেতৈ ওহো ত খহাঁ সভ কে দেখনা মে খাবৈঁত হোযত কী নে । জেনা মানি নিয জে হমবা ত খবাপ সপনা কখনো নৈ দেখ মে খাবৈঁ খ্ছি , ক্ষদা খহাঁ সরঁ ত খবাপো সপনা দেখৈত হেবৈঁ !

রিত্ত মংত্রী : জী দেখৈত ছী মহাবাজ । ক্ষদা ও ত স্বপ্ন কে রাঁত খ্ছি কী নে ।

বাজা : সে র্ঁমনৌং, তথাপি খহাঁ সরঁ সগবো বাজ্য মে খোজ পব নিকন্ব খা পতা কব্দ জে কতৌ ভ্রষ্ঠাচাব ত নৈ খ্ছি । জৌং কতৌ ভেঁষ্ট জায ত হমবা দেখ নেন নমূনা নেনে খাযরঁ । হমহুঁ ত দেখী কী খাখিব ওা ভ্রষ্ঠাচাব হোগ কেহন খ্ছি !
গৃহ মংত্রী (চাষ্টুকাব খংদাজ মে) : হ্জূব ও হমবা সভ কে নৈ দেখা সকে খ্ছি । স্বনরাঁ মে খাযন খ্ছি জে ও রঁড্ড মহীন হোগ খ্ছি। হমবা সরঁ কে নজৈব কে ত

অহাঁক রিবাণ্টতা দেখ কে এতেক অভ্যাস ভ গেন অছি জে মহীন রস্তু হমবা সৱঁ কে দেখাগতে নৈ অছি ।

বাজা (গংভীব হোগত) : তখন হেব কী কবন জায ?

মহামংত্রী : মহাবাজ ! অপনেক বাজ্য মে একণ্টা জাতি বহৈ অছি জিনকা রিশৈষক্ত কহন জাগ অছি । এহি জাতি রস্থা কে নগ কিছু এহন ঐনক হোগ অছি জকবা অপন আগঙ্খি পব নগা ক ও সৱঁ সূক্ষ্ম সং সূক্ষ্ম রস্তু কে ভী দেখ নৈত অছি । অস্তু, সবকাব সং ঙা নিরেদন অছি জে ঙা রিশৈষক্ত জাতিএ কে কোনো নোক কে হ্জূব ঙা ভ্রষ্ঠাচাব কে খোজয কে কাজ সৌংপৈথ ।

বাজা (হ্কস্ন দেগত) : রৈঁস ত ঠীক অছি । রিশৈষক্ত জাতি কে একণ্টা সমিতি গঠিত কবন জায আ হ্নকা বাজ দবৱাঁব মে ঙঁপস্থিত হোয কে আজ্ঞা দেন জায ।

দৃশ্য – ২

দ্বারপাল : মহারাজ কে জয় হোয় ! মহারাজ ! বিশেষজ্ঞ অঙ্কুর ঝা অপন সমিতি সদস্য সহিত মহারাজ কে দর্শন কে অভিলাষী ছৈথ |

রাজা (প্রসন্ন হোইত) : হুনকা সভ কে সসম্মান উপস্থিত কৈল জায়|

(দ্বারপাল চল জাই অছি | অঙ্কুর ঝা কে চেলা সহিত প্রবেশ)

অঙ্কুর ঝা (চেলা সহিত) : প্রণাম মহারাজ !

রাজা : প্রণাম মহোদয় ! মহোদয়, জনতা হবরিরোঁ সচেনে অছি জে রাজ্য মে চৌতরফা ভ্রষ্টাচার পসরল অছি | অস্তু হম জানৈ চাহি ছী জে ই ভ্রষ্টাচার কেহন হোই অছি ? কী অহাঁ কে কতৌ ভ্রষ্টাচার ভেটৈল অছি ?

অঙ্কুর ঝা : জী মহারাজ কতেকো বাস ভেটৈল অছি |

রাজা (হাথ রঁঠরৈঁত) : অচ্ছা ! ত নাউঁ দেখারূঁ ত | দেখী ত কেহন হোই অছি ই ভ্রষ্টাচার ?

অঙ্কুর ঝা : সরকার, ও হাথ কে পকড় মে আবঁ বালা নৈ অছি | ও স্থূল নৈ অছি পরংচ সূক্ষ্ম অছি, অগোচর অছি | সদা ও সর্বত্র অছি | ওকরা দেখল নৈ জা সকৈ অছি, বঁস অনুভবে টা কৈল জা সকৈ অছি |
রাজা (সোচ মে পড়ৈত) : সদা মহোদয় ! সূক্ষ্ম ,

अगोचर आ सर्वव्यापी होनाए त ईश्वरक गुण अछि ! त की भ्रष्टाचार ईश्वर अछि ?

चेला १ : जी हं महाराज ! वैस कहलौं आई भ्रष्टाचार बुझू त ईश्वरे भ गेल अछि ।

सूचना एवं प्रसारण मंत्री : ऋदा ओ अछि कत ? आ ओकर अन्वेषण कोना क कैल जाय ?

अंङ्गुर मा (मौंक मे) : ओ सर्वत्र अछि । एहि भवन मे अछि । महाराज के सिंहासन मे अछि ....

राजा (सिंहासन सं उंछलैत): सिंहासन मे अछि ..... !

चेला २ : जी हाँ महाराज, अहाँक सिंहासन मे । पिछला महीना मे एहि सिंहासन मे वंग-रोगन करय के लेल जे विल के भुगतान कैल गेल छल ओहि मे सं आधा त अहाँक मंत्री सभ के ख्र ास लोक सब खा गेल अछि ।

अंङ्गुर मा (वीचमे चेला के विगड़ ैत) : दूर वूड़ ी ! तोरा वीच मे वजनाए जरूरी छौह ।

(विशेषज्ञ के वात स्वन के वाद राजा वड्ड चिंतित भ गेलाह आ संगहि मंत्री सब के कान सेहो ठाढ़ भ गेल)

বাজা : ওা ত ৰঁড় পৈঘ চিংতা কে গপ্প খছি ! খঞ্চব মহোদয, হম ওা ভ্রষ্ঠাচাব কে রিনক্ষন জৈড় সং মেটৌৰ চাহি ছী | কী খহাঁ সৰ একবা মেটৌৰ কে কোনো উঁপায ৰঁতা সকৈ ছী জে ওা কোনা ক মেটৌযত ?

খঞ্চব ঝা : জী হাঁ মহাবাজ | ঐ কে নেন খপনেক একটা যোজনা তৈযাব কব কে হোযত | ভ্রষ্ঠাচাব মেটৌৰ কে নেন মহাবাজ কে ব্যরস্থা মে খামূনচূন পবিরর্তন কব কে পড়ত | কোন কোন এহন কাবণ সৰ খছি জৈ খাতিব মনুষ্য ভ্রষ্ঠাচাব মে নিপ্ত বহৈ খছি ওা সৰ রিচাব কব পড়ত |

বাজা : রেঁস, ত ঠীক খছি | খহাঁ খপন যোজনা খা রিচাব সৰ কে একটা বিপোর্ট ৰঁনা ক খগিনা তীস দিন কে ভীতব প্রস্তুত কৰু |

খঞ্চব ঝা : জে মহাবাজ কে খাজ্ঞা | ((চেনা সহিত প্রস্থান কবৈ ছথি)

দৃশ্য – ३

(দবৱাব মে দবৱাবী সৱ বৈসল ছৈথ।)

বাজা: মহামংত্রী জী। কী ভেল, আও তীস দিন প্ববল জা বহল অছি ম্দা এখন ধবি রিশেষজ্ঞ খঙ্গব ঝা সমিতি অপন বিপোর্ট নৈ প্রস্তুত কেনাহ অছি ?

(তখনে খঙ্গব ঝা কে চেনা সমেত প্ররেশ)

খঙ্গব ঝা : বঁদা হাজিব অছি সবকাব। ও নিয মহাবাজ, ১১০১ পৃষ্ঠাক ও বিপোর্ট।

বাজা (আশ্চর্য সং চকিত হোগত) : এত্তেক মোট বিপোর্ট !

খঙ্গব ঝা : জী মহাবাজ। হমব সমিতি দিন বাত্রি মেহনত আ বিসর্চ ক ক ও বিপোর্ট তৈযাব কেনক অছি। মহাবাজ, সমিতি ভ্রষ্টাচাব কে কাবণ, তবীকা আ নিরাবণ কে ব্রিস্তৃত অধ্যযন আ শোধ ক ক ও বিপোর্ট তৈযাব কেনক অছি। ভ্রষ্টাচাব কে বহ্ত বাস দৃশ্য আ অগোচব কাবণ সভ অছি।

বাজা : জেনা কিছু দৃষ্টান্ত দিয।

খঙ্গব ঝা : জেনা মে কী বৈসিব পৈবক রিজ্ঞাপন সৱ কে বাঢ়ি আবি গেল অছি জেকবা হম-অহাঁ উপভোক্তা সংস্কৃতি কে নাম দ দেনে ছী ম্দা এহি মে ভ্রষ্টাচাব কে

रीज सेहो छपन अछि ।

राजा : उपभोक्ता संस्कृति ! से कोना ?

अंडर : सरकार, उदाहरण के लेल एकटा विज्ञापन लेल जाउ जाहि मे देखरैं अछि जे अमुक ब्रांडक कपड़ा पहिराना सं मूर्ख आ उदंड टोगप छौड़ा के छोड़ी सबँ घेरने ठाढ़ अछि आ रंगन मे साधारण कपड़ा पहिरने एकटा सीधा-सदा युवक हीन भावना सं ग्रसित भ रहल अछि । कखनो विज्ञापन मे ई नै देखना मे आयल अछि जे फलाना ब्रांड के कपड़ा पहिरला सं हुनक कतेक चरित्रवान भनि गेल अछि। आ की बुधन कक्षा मे प्रथम आबैं अछि किएकी ओ फलाना ब्रांड के जूता पहिरै अछि ।

महाराज, एहि तरहक विज्ञापन सबँ साधारण परिवार के बच्चा सबँ मे कुंठा उत्पन्न क रहल अछि आ ओकरा सभ के भ्रष्टाचार के तरफ आकर्षित कय रहल अछि ।

महाराज, एकटा सज्जन हमरा कहै छलैथ जे की हुनकर बेटा गाड़ी के लेल जिद्द केने छैथ । मना केला पर की अपन ओकाति नै अछि ओ उत्तर देलैथ जे ट्युटर के बाबू ओकरा कोना गाड़ी दिअलखिन । उत्तर मे जखन सज्जन कहलखिन जे ट्युटर के बाप त घूसखोर अछि त बेटा पलैट क जवाब देलखिन जे - अहाँक ईमानदारी के फायदे की जखन अहाँ बेटाको नै दिया सकै छी !

আঙা–কাল্হি কে বাঁনক–বাঁনিকা সবঁ কে ওমানদাব বাঁপ নিকম্মা নাগ নাগন অছি হ্জূব ।

বাজা (গম্ভীব মুদ্রা মে) : হুঁ । দোসব কাবণ ।

খঞ্চব ঝা : একটা অন্য কাবণ শিক্ষা কে ব্যবসাযীকবণ অছি মহাবাজ ।

বাজা : সে কোনা ?

খঞ্চব : মহাবাজ আঙা কাল্হি ওঁজীনিযবিংগ, মেডিকন, মৈনেজমেন্ট, ন ॉ আদি কে পঢ় াঙা কে নেন নিজী ক্ষেত্র মে জে সংস্থান সবঁ খুজি বহন অছি ওহি মে স অধিকতব কে একমাত্র ধ্যেয ব্যাবসাযিক নাভ কমেনাগযে বহি গেন অছি । এহি সংস্থান সবঁ মে ছাত্র সভ সং পৈঘ বকম ডোনেশন কে নাম পব ন ক প্রবেশ দেন জাগ অছি । আবঁ ঘূস কে বীযা সং ত বৈমানী আ ভ্রষ্টাচাবে কে ফসন নে তৈযাব হেতৈ যৌ সবকাব !

বাজা : হ্ঁহ । বেঁস কহনৌঁ তথাপি শিক্ষা কে বিকাস কে নেন ত নিজী শিক্ষা সংস্থান আবশ্যক সেহো অছি ।

খঞ্চব ঝা ; অবে সবকাব, আশয এত শিক্ষা কে শুরু নাভক ব্যবসায বঁনাবঁ সে অছি । প্রাথমিক সং ন ক উঁচ শিক্ষা তক বঁচা সবঁ কে কেবন নাভ কমবঁ কে ট্রেনিংগ দেন জা বহন অছি । শিক্ষা মে নৈতিক সামাজিক আধ্যামিক মূন্য কে নিতাঁত অভাব প্রাথমিক

স্তব সং দেখনা জাগ খছি খা উঁচ শিক্ষা মে ত ওা রিন্বপ্তু ব্ঁস্ম্‌ ।

বাজা : হ্ঁহ । খন্য কাবণ ?

খঙ্গব : একটা খন্য পৈঘ কাবণ খছি ভ্রষ্ঠাচাবী সভ কে সামাজিক স্বীকার্যতা খা প্রতিষ্ঠা সবকাব ।

বাজা (রিষ্ময সে) : খর্থাত ?

খঙ্গব: হ্জূব খপনে জে বাজ্য কে জনতা কে ভনাওা কে নেন, খ্র াস ক ক বংচিত বস্থা কে নেন জে মিড ডে মিন, এ.এন.এম, খাশা, খাঁগনরাড় ী, মনবেগা খাদি সামাজিক খা খার্থিক ভনাওা কে যোজনা সবঁ শ্বরু কেনৌ খছি, এহি সবঁ মে কার্যবত ভ্রষ্ঠ কর্মী সবঁ জে খছি সে সবঁ এহি যোজনা কে বাশি সং বঁড়কা কোঠা, গাডী খা সম্পগত ঠাঢ় ক নেনক খছি ওহি সম্পগত কে রজহ সং হিনকব সবঁ কে সমাজ মে গজ্জত খা প্রতিষ্ঠা বৈঁঢ় জাগ খছি । ওমানদাবী সে পঢ় াবঁয বঁনা মাস্টব সবঁ কে কোনো পূছ নৈ খছি ফদা জে মাস্টব গস্কূনক ফংহ দেখনে বিঁনা দবমাহা হঠবাঁওা খছি খা পঁচাযত-প্রখঁড মে জা ক নেতাগিবী খা বন ঠূঁ কা হ্বাঁব কবৈ ছথি হ্নকব বঁড্ড নাম ভ বহন খছি । এতবেঁ নৈ সবকাব কতেকো ক্ষপ্রথা সবঁ সেহো এহনে নোক সবঁ কে কাবণ প্রতিষ্ঠা কে রিষয বঁনি গেন খছি । জে জতেক বেঁসী তিনক-দহেজ় দেগত-নৈত খছি সমাজ মে ওকব ওত্তক বেঁসী মান-প্রতিষ্ঠা হোগ খছি । স্বাগত নোক সবঁ রিরাহ-দান, দহেজ়-নেন-দেন খাদি কে নেন

ভ্রষ্ঠ তবীকা সং রেঁসী সং রেঁসী ধন কমৱঁ মে প্ররিত্ত ভেন খছি ।

ওা সৱঁ স্বনৈত স্বনৈত বাজা সাহৱঁ কে মাথ দ্খায নগনন (ও মাথ পব হাথ ধৱৈত ৱীচ মে ৱাঁত কাটৈত ৱঁজনাহ : ঠীক খছি মহোদয খহাঁ খপন বিপোর্ট দেনে জাউঁ । মংত্রী মংডন একব খধ্যযন ক উঁচিত কার্যরাহী কবতা ।
(খষ্টব ন্না বিপোর্ট সৌংপ ক ওতয সং রিদা হোযত ছৈথ)

দৃশ্য ৪

বাজা (চিংতিত ক্ষদ্রা মে)

সূচনা এরং প্রসাবণ মংত্রী : চিংতা কে কাবণ খহাঁক স্বাস্থ্য দিনোদিন খবাৱ ভেন জা বহল খছি মহাবাজ | ও রিশেষজ্ঞ সবৱা সৱ খহাঁকে খনেবে ঝংঝট মে ফংসা দেনক |

বাজা : হাঁ, খাগকাল্হি হমবা বাতি–বাতি ধৈব চিংতা কে মাবন নিন্ন নৈ খাবৈঁ খছি | কী কবী না কবী কিছু ফ্বা নৈ বহল খছি |

রিত্ত মংত্রী : মাব ৱাঢ়ৌন ধ ক | এহন বিপোর্ট কে ত খাগগ নগা দেৱ কে চাহী জেকবা চনতে মহাবাজ কে নীদ মে খনন পড়ৈ |

বাজা : নেকিন কবী কী ? খহোঁ সৱ ত বিপোর্ট কে খধ্যযন কেনহুঁ খছি | খহাঁ সৱ কে কী বায–রিচাব খছি ? কী ঐ বিপোর্ট কে খমন মে নাৱ কে চাহি ?

গৃহ মংত্রী : এ যোজনা কী খছি একটা ক্ষসীৱত খছি সবকাব | একবা জোঁ নাগূ কবৈ কে চেষ্টা কবী ত সৱষ্টা ব্যরস্থ মে উনষ্ট ফেব ভ জাযত | খপনে সৱ কে কিছু এহন কব কে খারশ্যকতা খছি জাহি সং ব্যরস্থা

मे बिना किछु उनटे फेब केनेहे भ्रष्टाचाब समाप्त भ जाय|

बाजा : हमहूँ त गहे चाहि छी | मुदा से संभव कोना के होय ! हमब पबबाबा के त जादूओ टैना आबैं छलैन मुदा हमबा त ओहो नै आबैं अछि |

(तखने महामंत्री के एकटा साधू समेत प्रवेश)

महामंत्री (हर्षित मुद्रा मे) : महाबाज अहाँ चिंता जुनि करू | अहाँक समस्या के समाधान हम न क एनहूँ अछि |

बाजा : से की यौ ? जल्दी बाजू | हमाबा सब्र नै अछि एही मामिला मे |

महामंत्री : सबकाब हम अपना संगे ओ महान साधक के जोहने एनहूँ अछि जे कतएक वर्ष धबि खोज आ तपस्या के पश्चात सदाचाबक तावीज बनौनैथ अछि जे मन्त्र सं सिद्ध कैन गेन अछि आ जेकबा बाँधना सं मनुष्य स्वत: सदाचाबी भ जाग अछि |

(साधू अपन मोबा सं तावीज निकानि क बाजा के दैत अछि |)

बाजा: हे महामोजी एहि तावीज के विषय मे हमबा विस्ताब से बुझाउँ|

साधू (दार्शनिक अंदाज मे) : हे राजा, भ्रष्टाचार आ सदाचार मनुष्य के आमो मे रास करै अछि ; विधाता मनुष्य गढ़ऽ काल मे आमो मे एकटा यंत्र फिट क दैत छैथ जाहि मे सं ऽमान अथवा बैमानी के स्रव निकलै अछि , जेकरा आमो के प्रकार कहल जाऽ अछि ।

त प्रश्न ऽ उठै अछि जे जिनका आमो सं बैमानी के स्रव उठै अछि ओकरा दवाँ क ऽमान के स्रव कोना निकालल जाय ? एहि विषय पर कऽएक वर्ष धरि शोध आ तपस्या के पश्चात हम ऽ तावीज बनेवाँ मे सफल भेलौं महाराज । जै मनुष्य के बाँहि पर ऽ बान्हल रहत ओ सदाचारी बैन जायत ।

राजा : ह्रदा एकर की गारंटी ?

साधू: महाराज ऽ तावीज टैस्टेड अछि । हम एकर प्रयोग विनाढ़ि यो पर क क देखने छी । ऽ तावीज बन्हला सं विनाढ़ि यो बोटी नै चोरबऽ अछि । येह ऽ तावीज के खासियत अछि महाराज ।

(दरबाँरी सव उठी उठी क तावीजक तजवीज कर लागै छैथ)

राजा (प्रसन्न ह्रद्रा मे हाथ जोड़ैत) : हम अपनेक वड्ड आभारी छी महामेन । अपने हमरा घोर संकट सं

उँर्वावनहुँ अछि । हम सर्वव्यापी भ्रष्टाचाव सं वँभु पवेशान छनहुँ आ एकवा वोक मे असमर्थ भेल छनहुँ। ऋदा हमवा एकटा नै अपित्त कवोड़ । तावीज चाहि । हम वाज्य के तवफ सं तावीजक कावखाना खुनवा दैत छी आ अहाँ के ओकव सी.ओ.ओ वँना दैत छी । की ओ मंत्रीगण ओ प्रस्ताव पावित होय की ने ?

रित्त मंत्री : ऋदा एकव की आवश्यकता सवकाव ! वाज्य एतेक झमेला मे किये पवौ ! किएक नै एकवा नेल टेंडव निकालल जाय आ चुनिंदा एजेंसी सबँ के एकव ठेका द देल जाय । आ साधू महावाज सं ओ फार्मूला के पेटेंट अधिकाव वाज्य के तवफ स अधिगृहीत क के ओहि कंपनी सबँ के द देल जाय । एहि सं अतिशीघ्र तावीज उँपोदन के कार्य संभव भ जायत आ वाजदवबाँव एहि झंझट से सेहो उँबँबल वहत।

वाजा: ठीक अछि । साधू महावाज के उँचित सकाव कय के विदाय कैल जाय । आ हिनकव वौद्धिक सम्पदा ओ तावीज फार्मूला के जनहित मे वाज्य के तवफ सं अधिगृहीत कैल जाय । आ यथाशीघ्र टेंडव के कार्य पूवा क के तावीज के उँपोदन शुरू कैल जाय ।

(अगिला दिनक अखबाँव के खबँव – "सदाचाव क तावीज के खोज। जल्दीये तावीज वँनाबँ के फैक्ट्री खुजत आ जनता के तावीज ऋहत उँपलब्ध कवैल जायत तथा नागवीय सुविधा नेबँ नेल तावीज पहिवनाओ

अनिवार्य भैल जायत ")

(पटाक्षेप)

दृश्य – ३

राजा अपना आप सं : – सदाचार के तावीज त लनि गेल | आब एकदिन भेष बदैल क देखबाक चाहि जे ओ ठीक ढंग सं काज करै अछि की नै |

(फेर राजा भेष बदैल क एकटा कार्यालय पहुँचैत अछि)

ओतय एकटा कर्मचारी सं राजा : नमस्कार बड़ । बाबू |

कर्मचारी : नमस्कार | कहु की सेवा कैल जाय |

राजा : हुजूर हमर एकटा ड्रैवर पास होयबाक अछि अहाँ एत सं |

कर्मचारी : ठीक छै, ड्रैवर अखन प्रक्रिया मे अछि | अगिला हफ्ता परिणाम आबि जायत | जे सबसँ योग्य उम्मीदवार हेथिन हुनका नाम सं ड्रैवर खुजत |

বাজা (5০০ কে নোর্টে দৈত) : হে ও নিয হ্জূব ৰঁচা সৰ্ঁ কে নেন মিঠাও খাতিব বাখি নিয। নাচীজ কে ৰঁনরাবী নান কহন জাগ খঞ্জি ৰঁস এতেক খ্যান বাখৰঁ।

কর্মচাবী (ডাঁর্টে কে হ্মদ্রা মে) : ৰেঁশর্ম ! নাজ নৈ হোয ছহ ঘ্স দৈত। ভাগৈ ছহ এতয সং কী ৰঁজাৰী প্বনিস কে।

(বাজা নংক ন ক পবাও ছৈথ।)

(কিছু দিন ৰঁাদ এক দিন ফেব বাজা ওহি কর্মচাবী নগ জায খঞ্জি)

বাজা (ফেব সে ৩০০ কে নোর্টে পকবাৰৈঁত) : হ্জূব ও ৰঁান-ৰঁচা কে মিঠাও খাতিব বাগৱ্র নিয। ৰঁস হমব র্টেডব কে ধ্যান বাখৰঁ।

(এহি ৰেঁব কর্মচাবী নোর্টে বাগখ নে খঞ্জি)

বাজা (ক্রাধিত হোগত) : হম খহাঁক বাজা ছী। খহাঁ ঘূস নৈত বাঁগন হাথ পকড়ন গেনহুঁ খঞ্জি। খহাঁ ঘূস কোনা ক নেনহুঁ ? কী খহাঁ সদাচাবক তারীজ নৈ ৰঁধনে ছী ?

কর্মচাবী (ডবে কঁপৈত স্ববে মে) ৰঁাধনে ছী মহাবাজ। ও দেখ নিয (দেখৰৈঁ খঞ্জি)।

(राजा आश्चर्य सँ तारीज मे कान लगबैत अछि)

तारीज सँ आराज आबैत अछि : "आओ त ३० तारीख छै आओ त न ने नै त फेर आओ कनियाँ आ बाल-बच्चा सबे अपन अपन माँग न क बैज्जत आ गंजन करतौ ।

ओ स्वतैत बाता के तारीज के उपोदन मे गड़बड़ ी के भान भ जाए अछि आ ओ अपन माँथ पीटै ने अछि ।

(पटाक्षेप)

<u>राजा खानदान (संस्मरण)</u>

बात आठ नौ बरष पहिने के अछि । एक बेर हम अपन पिसियौत भैया-भौजी संगे दरिभंगा घुमय के योजना बनेलौं। भोरबरे उठि क नहा-सोना कऽ तीन्न गोटे टेंपू से दरिभंगा के लेल बिदा भ गेलहुँ ।

ওতয পংক্তি ক সর্বপ্রথম শ্যামা মাঙা কে দর্শন কেনহ্ঁ । শ্রীস্কান্ত হমব আ গৃহণী ভৌজী কে মোন দর্শন মেঁ ভাব রিভোব ভ বহল ছল, হ্নদা কামবেড ভৈযা কে ওহি দর্শন মেঁ দার্শনিক তেজ প্রজ্বলিত ভ গেল ছলৈন । ওতয সে নিকললা পব বাঁটে মেঁ ও বঁজনাহ জে ঙাহ, ঐ মংদিব প্রাংগণ কে বাতাবরণ বঁড্ড পরিত্র অছি হ্নদা বুঁজহ জে গলো জে ছহ সে সামংতরাদ২ক প্রতীক ছহ । হম প্বছলিযৈন জে সে কোনা যৌ ভাযজী ?
ভাযজী বঁজনাহ জে দেখহ ঙা মংদিব জে অছি সে মহবাজ বামেশ্বিব সিংহ২ক চিতা পব বঁনাযল গেল অছি । “হমব চিতো পব লোক পূজা অর্চনা কবয” ঙা সামংতী সোচ লৈ অছি ত কী অছি ?

হম বঁজনহুঁ জে ঙাহ ! অহুঁ ভাযজী কহাঁ কে নিক কহাঁ ভিডা দৈত ছী । ঐ পব ভাযজী বঁজনাহ লৌ হম ঠীকে কহৈত ছিযহ । এতবেঁ মেঁ ভৌজী প্রাংগণ কে সভটা ছোটে–নমহব মংদিব, গাছ–বৃক্ষ আদি কে পূজা ক কে আবি গেলিহ আ বঁজনিহ জে আব চলৌ চলূ আগা । হমবা শ্যামা মাঙা কে প্রসাদ ’লড্ডু’ বঁড্ড পসিন্দ ছল হম বঁজনহুঁ জে ভৌজী প্রসাদ ত দ দিয লে । তৈ পব ও বঁজনিহ জে এহ এতেক দূব সপৈব কহ এলহুঁ অছি ত সভটা মংদীব মেঁ পূজা–পাঠ কেনা কে বাঁদে খাযব । ঐ পব হম কী বঁজিতহুঁ জে আধাটা লড্ডু ত হম পংডিতজী সে মাঁগি ক পহিলেহে খা লেলে ছী ! চুপে বহয মেঁ ভলাঙা বুঁঝলহুঁ আ সভ গোটে আগা বঁঢি গেলহুঁ । আগা মনোকামনা মংদিব মেঁ পূজা কবৈত, লক্ষ্মিশ্বিব নিরাস(সংস্কৃত রিশ্বরিদ্যানয), নবগৌলা পৈলেস, মিথিলা রিশ্বরিদ্যানয কে কৈংপস ঘ্মৈত, ফ়ো টৈ খিঁচবৈত দবভংগা

मनेवाजरक किना पहुँचनहुँ जर्ता से आगा बढ़ैत कंकाली मंदिर प्रांगण में जा पहुँचनहुँ ।

ओतय श्यामा माञ मंदिर प्रांगण सन चहल पहल नै छल, मुदा वातावरण ओततो दिव्य बुझना गेल छल। एकटा छोटे-छिन दोकान पर दू टा छेँड़ा प्रसाद बेचि रहल छल । प्रसाद किनला के बाद मंदिर में ढुकलहुँ त देखल जे मंदिर में त केयो अछिए नै। तखने हमर नजैर एकटा पुरुष पर पड़ल, जिनकर उमैर गोटैक पचपन बरख हेतैन । गंजी-धोती पहिरने, माथ पर चानन ठोप, गौर वर्ण पर आब शोभा बढ़ा रहल छलैन। गंजी-धोती कतौ-कतौ खोंचायल सन छल मुदा उज्जर बग-बग छल। हम पुछलियैन जे की यौ मनेवाज अहिं पंडित जी छी ? ओ बजलाह जे छी त हमहुँ पंडिते मुदा ऐ मंदिर के पुजारी नै छी । हम अपस्याँत भेगेल बजलहुँ जे की भ गेलै त। छी त अहाँ पंडिते ने से कनि हमरा सब के प्रसाद चढ़ाबै के अछि से अहाँ चढ़ा ने दियौ।

ऐ पर ओ बजलाह जे बौआ चढ़ा त हमहुँ सकै छी मुदा "ककरो हक नै मारबाक चाही"। हमहुँ बाजे खानदान के छी, ऐ मंदिर के सेवा करैत एलहुँ अछि। अहाँ सब पाँच मिनट बैसै जाउ पुजारी जी आबि जेताह ।

बैसे के त पड़ले कबितै, हम सब बैसियो गेलहुँ, मुदा आसू भायजी त विशुद्ध पंचोभिया ब्राम्हण छलाह, गोटेगर टीक-ठोप बला। ओ ओय ब्राम्हणदेव से

शास्त्रार्थक क्षद्रा मे रजनाह जे ओ जी थर्मा कोन बाजा खानदानक छी । ओगनराबि रंश के छि था की खंडराना रंश के छी । ओ रजनाह जे हम बाजा महेशे ठाक्कबक रंशज छी । क्षदा थासू भायजी एतरें से कर्मा मानय रना छनाह । ओ यक्ष जेना सरान पब सरान करैत गेनाह था ओ ब्राम्हणदेर युधिष्ठिब जेना सन्तुष्टा सरानक यथोचित जरार दैत गेनाह । ऐ तबहे नगभग थाधा-पौन घंटा रीत गेन छन । थंततोगत्वा थासू भायजी हुनका से रजनाह जे थच्छा चनू बाजा महेशे ठाक्कबक खानदान के रंशारनी रताउं त । ओ पंडितजी, बटाओन स्वग्गा जेना ध्रुबझाब राजय नगनाह बाजा महेशे ठाक्कब, बाजा गोपान ठाक्कब, बाजा पबमानंद ठाक्कब, बाजा स्वभंकब ठाक्कब, बाजा प्वबषोत्तम ठाक्कब, नाबायण ठाक्कब, स्वन्दब ठाक्कब, महिनाथ ठाक्कब, निबपत ठाक्कब, बघ् सिंह, रिंश्रु सिंह, नबेन्द्र सिंह, प्रताप सिंह, माधो सिंह, छत्र सिंह रहादुब, रुद्र सिंह रहादुब, महेश्वब सिंह रहादुब, नक्ष्मेश्वब सिंह रहादुब, बामेश्वब सिंह, कामेश्वब सिंह................एक स्वबे ओ नाम-पाठ स्वनि क हमबा नजैब के सामने ओ रंशर×क्षक चित्र नाचै नागन जे हम दबिभंगा के म्युजियम मे एकरेंब देखने बहि ।

ऐ उंत्तब के स्वनना के राद थासू भायजी ठीक ओहिना थास्वस्त भेनाह जेना थर्जुन के द्वाबा थपन दसो टा नाम रतौना पब 'उंत्तब' रिश्वस्त भेन छनाह जे किन्नब रेशधाबी हुनकब साबथी थान केयौ ने 'थर्जुने' थिकाह ।

एही रीच मे घंटी डोनरैत संठी सन कायारना प्वजाबीजी

सेहो खारि गेल छलाह। हम सभ भगवती के दर्शन केलहुँ, भौजी पूजा केलखि आ पुजारीजी प्रसाद चढ़ौलाह, दान–दक्षिणा दैत हम सभ ओत से विदा भेलहुँ आ कि पाछाँ से ओ ब्राम्हणश्रेष्ठ टोकलाह जे "हे बाउ, हमरो किछु देने जाउ, दू दिन से हम भोजन नै केलहुँ अछि"।

ऐ पर हम कनि विस्मयित भेल छलहुँ। ता भौजी प्रसाद वला डिब्बा से ४ टा लड्डू निकालि क हुनका हाथ मे थम्हा देलखिन आ हमहु अपन पर्स से एकटा दसटकिया निकालि कऽ हुनका हाथ के थम्हा देलियैन। ऐ के बाद ओ हमरा सभ के खूब बास आशीर्वाद दैत विदा केलाह। ओतय से विदा होइत हमरा मोन मे दू टा बात गूंज लागल छल – "हमहु बाजे खानदान के छी", "ककरो हक नै मारऽ के चाही" ।

फेसबुक केर चक्कर (मैथिली खिस्सा)

कृशन जी, नोयडा के एकटा बहुराष्ट्रीय कंपनी मे मैनेजर छलाह। जहिना नाम कृशन तहिना ओ अपन पेशा आ वैक्तिगत जिनगी के सभ कार्य मे कृशन

छलाह। समाजिकता सेहो छलैन्ह आ समाज सं जुड़ल रह के शौख सेहो। मशानगरिय जिनगी के एकटा साइड इफ़ेक्ट इ अछि जे एतुका जिनगी के भागाभागी में अहाँ नहियो चाहित समाज से कटि जायत छि!

आधुनिक काल में मनुक्खक जिनगीशैली मे तकनिकि के बड़ड योगदान अछि। एहि क्रम में तकनिकि, भागादौरी में व्यस्त मनुख के समाज सं जोड़ै में सेहो मददगार साबित भऽ रहल अछि । जतय एक तरफ़ नेता से लऽ के अभिनेता सब भरि दिन ट्वीटर पर टिटियायल रहै अछि ओतै आलो आम लोक सब फ़ेसबुक आ व्हाट्सएप के मद्दद सँ अपन बिछुड़ल समाज-समांग आ संगी सब सँ जुड़ल रह के नया प्रयोग में लागल छैथ। एहन लोक में रूशनजी के नाम अग्रणी श्रेणी मे राखल जा सकै अछि किएक त हुनका फ़ेसबुकिया कीड़ा खूब कटैतकैत अछि। दिन भरि में देखल जाय त २४ घंटा में ७ १४ घंटा त निश्चिते फ़ेसबुक पर ओनलाइन भेटै जेताह। नाना प्रकार के पोस्ट करैत रहताह – राजनीति सँ ल के समाज तक आ फ़ुल-पत्ति से ल के जंगल-झाड तक । हुनका अँदर दिनोदिन इ फ़ेसबुकिया कीड़ा के संक्रमण बढ़ैत जा रहल छलैन्ह जेकर परिणाम इ भेल छल जे हुनकर कनियाँ के आब इ आदैत से किछु असोकर्ज जेना होमय लागल छल । दोसर गप्प जे इ किछु समाजिक आ क्षेत्रिय समस्या पर सेहो अपन प्रतिक्रिया ठाँय पर ठाँय दैत छलाह, जे किछु गोटै के अनसोहाँत बुझना जाय छल। ऐ बातक शिकायत सेहो गलरौस्त्र में खूब

ভেষ্টয ছনৈন্হ । চন্দ্র জে সে হ্মদা দোসব গপ্প কে গৌণ বুঝি পহিল গপ্প কে প্রমুখ মানল জায।

ওহিনা এক দিন ঘব মে ঐ ফ়ৈসলাকিয়া বোগ কে ল কে খুব মহাভাবত মচল। কনিযাঁ হিনকা খুব স্বনৌনী। বিবাহ স ল কে আও ধবি কে জতেক উঁপবাগ ছল সভটা মোন পাবি পাবি কে ওয সভসঁ কনিযাঁ হিনকা পুন: অলংকৃত কেলিহ।

উঁপবাগক এহল দমসগব ডোজ সঁ হ্মশেলজী কে মোন অজীর্ণতা কে শিকাব ভ গেল। হুনকা অতেক বাস গপ্প পচলৈন নৈ। ও অপন মোবাঁওল মে সে ফ়ৈসলাক কে অনগংস্থিল কবৈ কে কঠোব ফ়ৈসলা লেলাহ। হুনকা লেল ও ফ়ৈসলা লেলাও লোষ্টবঁদী কে ফ়ৈসলা সে কম কঠোব নৈ ছল হ্মদা জেনা সবকাব কে লোষ্টবঁদী মে দেশী কহ হিত বুঝলা গেল ছল তহিনা হিনকো অখুনকা পবিস্থিতি মে ফ়ৈসলাক বঁদী মে অপন হিত বুঝলা গেল ছল। তথাপি ফ়ৈসলাকিয়া কীডা় কে অসব অতেক জল্দি কোনা জা সকৈ ছল সে ও ফ়ষ্টাফ়ষ্ট অপন মোবাঁওল নিকাললাহ আ লগলাহ অপন ফ়ৈসলাক স্টেসস অপডেষ্ট মে – "পবিনকক ভাবী ডিমাঁড পব হম কাল্হি সৌঁ ফ়ৈসলাক ছোডি বহল ছী, তাহি লেল জিনকা জে কিছু কহবাঁ–স্বনবাঁ কে হোগল সে আও অধবতিয়া ধবি কহি সকৈ ছী ! "

তকবা বাঁদ ত অধবতিয়া তক পোস্টহক জেনা 'বাঁঢি' আবি গেল হোয। আ তহিনা 'গিদবহক হুআ–হুআ' জেনা ওয পোস্ট সভ পব কমেংটহক হুনকাব হোময

নাগন ছল। জোঁ জোঁ সময বিতল জায ছল ক্ষশেন জী কে মোন কোনা দৈন কবয নাগন ছল । ক্ষদা এহি রেঁব ফ়সেবৃক বঁদ কবয কে প্রণ ও কদাচিত ভীষ্ম পিতামহ কে সাক্ষী মানি কে নেনে ছলাহ আ কি কনিযাঁ কে শৈহ্ব রাণ হ্নকা তহিনা ঘাযল কেনে ছলৈন জেনা অর্জ্ন কে রাণ ক্ষকক্ষেত্র মেঁ ভীষ্ম পিতামহ কে। পবিণাম ঙা ভেল জে অংতত: ও ফ়সেবৃক বঁদ ক দেনাহ ।

ক্ষদা ককবো এনে–গেনে কী জিনগী ক চএ্র ঝকল অছি ! এহিনা ফ়সেবৃকো কে চএ্র হিনকা অনৱপস্থিতিযোঁ মেঁ অপন গতি সে চনিতে বহল। যদ্যপি কিছ নিকটৱৈর্তী সব–সমাঁগ সর্ব সে রাযা ব্হাঁট্সএপ বিমর্শ ক সিনসিনা চান্বএ ছল। ঐ ঘটনা কে কিছ দিন বিতল হৈত কী এক দিন ক্ষশেনজী কে একটা ফ় ান আযন।
’হেল্লো ! ’

"হেঁ..হেঁ...হেঁ...মনেজব সাহর্ব যৌ....নমস্কাব"

"নমস্কাব। অহাঁ কে ? " প্রতিউঁত্তব মেঁ ক্ষশেন জী বঁজনাহ।

" হেঁ..হেঁ...হেঁ...নৈ চিন্হনৌঁ ? আহ ! চিন্হবোঁ কোনা কে কবর্ব, পহিনে কতৌ ভেঁট ভেল হৈর্ব তখন কী নে। হম অহাঁক ফ়সেবঁধ্ ছী। নাম অছি প্ৱষ্পেন্দ্রনাথ চৌধবী। প্ৱষ্পেন্দ্রনাথক অর্থ ভেল প্ৱষ্প ক বাজা অর্থাতি কমল আ হ্নকব নাথ অর্থাতি কমলপতি ভগরান রিষ্ণু । হেঁ..হেঁ...হেঁ..." অপন সাহিত্যিক পবিচয দৈত ও ফ়বে সঁ

ৰঁনহঁসী হঁসয নগনাহ ।

ক্ষশনজী কিছু যাদ কবরাঁক চেষ্ঠা করৈত ফ়বে ৰঁজনাহ "ওহ । খছা । কহ্ কী সমাচাব । "

" হেঁ..হেঁ...হেঁ... হমহ্ খত্তি সোনীপত মেঁ বই ছী । খহাঁক ফ়সেৰ্ক পোস্ঠ সৰ্ স ৰঁহ্ত প্ৰভাবিত ছী । সমাজ মেঁ খহা সন নোক সৰ্ কে ৰঁড্ড খারশ্যকতা খছি । খতএর খহাঁকে ফ়সেৰ্ক ছোড়্না সে হম ৰঁহ্ত দ্খিত ছী । খহাঁ কে খঁতিম পোস্ঠ সৰ্ হম দেখনে ছনহ্ঁ । হম জনৈত ছী জে খহাঁক ৰঁাত সৰ্ কিছু গোষ্ঠে কে নোঁগিযা মিচড়ি সন নগৈ ছনৈন । খা এহননে নোক সৰ্ কে ধমকী কে কাবণে খহাঁ ফ়সেৰ্ক ছোড়্নহ্ঁ খছি । ক্ষদা জহিযা তক হমবা সন নোক জীরিত খছি খহাঁ কে ডবায কে কোনো খারশ্যকতা নৈ খছি । এহি সংৰঁধ মেঁ হম খহাঁ সে ভেঁষ্ঠ ক কে রিমর্শ কৰৈ চাহি ছি । ৰঁড্ড তিকবম সে খহাঁ কে নংৰঁব উঁপনৰ্ধ্ব ভেন খছি । খাণ্ড হম নোযডা খারি বহন ছি খা খহাঁ সে ভেঁষ্ঠ কৰৈ কে খভিনাষী ছী । "

"ক্ষদা হম খাফ়ি স ক কাজ মেঁ কনি ব্যস্ত ছী" ক্ষশন জী ৰঁজনাহ

"খাহি খাহি খাহি । ৰঁস কিছু মিনষ্ঠ কে ভেঁষ্ঠ চাহি ছী । হম ৰঁস এক ঘঁষ্টা মেঁ পহ্চ বহন ছী । " ণ্ড ৰঁজৈত উঁত্তব কে প্ৰতিক্ষা কেনে রিনা ওস্হব সে ফ় ান বাখি দেন গেন ।

फ़ ान बाखि के ऋशेनजी प्वन: ऋपन कार्य में व्यस्त भ गेनाह। करीब डेढ घंटा के बाद विसेप्शन से फ़ ान आयल "सब कोआ प्रष्पेन्द्रनाथ चौधवी आपसे मिलने आए है ।"

"ठीक है भेज दो" कहि ऋशेनजी फ़रे ऋपन काज में व्यस्त भ गेल छलाह।

दू मिनट बाद ऋर्दली एकटा थुलथुल काय व्यक्ति के संग लेने हाजिब भेल। उँजवा धोती, ताहि पव से घाम में नभवायल सिल्क के कुर्ता, नंबा टा चानन केने आ व्यक्तित्व भीडो में आवाम स चिन्ह में आबि सकै छैथ से ग कियौ मैथिल थिकाह।

"आउ बैसु" ऋतिथि के स्वागत कवैत ऋशेनजी बजलाह।

आह मैनेजव साहेब आग ऋहाँ स भेंट भेने हमव जिनगी धन्य भ गेल। कहिया से नियाबले छलहुँ, आग जा के ऋहाँ पकड़ में एलहुँ ऋछि। ऋछा से सब जाय दिय, पहिने आ बताउ जे ऋहाँ फ़सेबुक किये छोडलहुँ ऋछि? ऋहाँके भाषा बचाउ आन्दोलन बला किछु कहलक ऋछि आ कि शिखिना बाज्य बला धमकेलक ऋछि, आ कि शिखिना हुबदंगिया सेना बला सब धुबकेलक ऋछि? ऋहाँ बस एक बेब नाँ नियं बाकि हम देख लेब। हम सभटा बुझै छि एकव सब के खेल-बेल। यौ महवाज हमहुँ बीस बवख स एम्हवे वहै छी आ दिल्ली के गोटे-गोटे कानोनी सब जे में मैथिल-बिहावी सब

रॅसन ख्छि,में पैठ रॅनौने छि। गनाका के छाँटैन रॅदमाशी सरॅ हमबा नाँ से धोती...धोती त खैब पहिरैत नै जाय ख्छी धबि पैजामा में नघी क दैत ख्छि। एहि प्रकाबे चौधबी जी खाधा–पौना घंटा तक खूरॅ हरा–रिंहाबि देनखिन ।

जखन हरा–रिंहाबि के क्रम किछु रुकने तखन गप्पक दिशा मोड़ैत चौधबीजी रॅजनाह: “हें..हें...हें... खहाँ भोजन त कैये नेने हैरॅक ? ”

खारॅ चबरॅजिया रॅबा में एहन प्रश्न के की उँत्तब देन जाय! खस्तु रूशनजी एहि प्रश्नक उँत्तब एकटा प्रश्न से देनाह "कि खहाँ भोजन नै केने छी की ? "

"खाह। हम त घबे सं भोजन क के रिदा भेन बही। खारॅ त जे हतै से नस्तु–पानी हेतै की। हमब घबनी त जनखै संगे रॅान्हि छनखिन। रूदा हम मना कबैत कहनियैन जे मनेजब साहेरॅ रिंना नस्ता कबेने मानथिन्ह थोबेक ने। से खनेबहे हमबा ओ सरॅ फ़बे घ्बा क नेने खारॅय पबत। "

चौधबी जी के खाशिय रॅुझ्न में रूशनजी के कोनो भाँगठ नै बहैन। तथापि ओ मोने मोन किछु बाहत खनुभब कबैत सोचय नगनाह जे साथ एहिना टाओठ ख्छि, एहन में यदि जनखै भबि कबाक हिनका सं पिंड छूटै त सौदा महबग नै ख्छि।

एहि निर्णय पब पहुंचैत ओ चौधबीजी से रॅजनाह।

जे चन्द्र तखन किछु जलपाने क लेल जाय। हुनका संग लेने कृशेनजी रॅगन क एकटा रेस्टोरेंट मे पहुँचलाह।

ओतय रैबा के रॅजाय ओकरा दू टा सिंहारा, दू टा लालमोहन आ दू टा चाह क आर्डर दैते छलाह आ की चौधरी जी बीच मे कूदैत रॅजलाह " यह! एकटा जमाना छल जे एक प्लेट सिंहारा माने दू टा सिंहारा बॅुझल जाय छल। आ ताहि पर से ऊप्पर से परसल जतेक लेल जाए तकर हिसाबॅ नै। आ आबॅ त एकटा सिंहारा के फ़ैशेन आयल अछि। जे कहू, हमरा सब लोक के त एकटा सिंहारा से मोन छुछुआएले रहि जाय अछि। आ लालमोहन के की पुछल जाए। रॅबियाति सरॅ मे त गिनती के कोनो हिसाबॅ नै रहै छल। थौकार सरॅ के रॅाजी नागय त सौ, डेढ सौ, दू सौ टिका दैत छल। हुदा आरॅक जुग के की कही!"

ओ रॅजैत ओ रैबा के चारि टा सिंहारा, २० टा लालमोहन आ दू कप चाह क आर्डर क देलखिन, आ व्यापार कृशेन रैबा सेहो कृशेनजी द्वारा कोनो संशोधन के अंतजार केने बिना आर्डर ल के निकलि गेल। पाँच मिनट बॅाद हिनकर सभक मेज पर सिंहारा आ लालमोहन के पथार लागि गेल छल।

कृशेन जी नहु नहु चम्मच काँटा स तोरि तोरि सिन्हारा आ लालमोहन खाय लगलाह आ ओम्हर कृशेनजी बॅुलेट क गति से सिन्हारा आ लालमोहन के सद्गति देरॅय लगलाह। जा कृशेनजी संग दैत २ टा सिन्हारा आ २

ঔ নানমোহন খেনথিন্হ ঔ রঁচনাহ সরঁঔ মান চৌধরীজী কে পেঁষ্ট মেঁ অপন জগহ পারি গেল छल। চাহ क अंतिम चुस्की नैत चौधरीजी रँजनाह "ओह ! ग नास्ता की भेल र्रम्म जे भोजन भ गेल। "

"रैंस तखन आक्तो देन जाउँ। " रैंबा के रिन के रँदना मेँ पाँच सौ के नोंट पकबारैंत क्रशन जी रँजनाह।

"हें.. हें ..हें ... हें आरँ त अपने घरे निकनरैं की ने। हम सोचै छलहुँ जे एतेक दूर आयल छी आ आओ संजोग रँनन अछि त भौजियो से एकबत्ती भेंट भेये जैतै त ...हें.. हें ..हें ... हें। " ग रँजैत चौधरीजी फेर सं रँनहँसी हँसय नगनाह। आरँ ऐ ठिठाओ पर क्रशनजी की कहि सकै छलाह ! तिरह्त्ताम के रक्ष रखैत मौन स्वीकृत्ति दैत चौधरी जी के संग क नेनैथ आ गाड़ ी मेँ रैंस घरक रांष्ट धेनाह।

घर पहुँचना पर चौधरीजी क्रशनजी के कनियाँ 'चँदा दाओ' आ र्रतक्क सरँ के रीच रैम गेनाह आ त्तरत्त्त हुनका रीच मेँ अपन राक्-क्रशनता के धाक जमा देनखिन।

गप्प-सप्प एम्हर आम्हार से होयत माँछ क गप्प पर पहुँचन। चौधरीजी रँजनाह "ओह ! अहाँक रँगने मेँ त छनेबा गाँर मेँ रँड़का मछहश्चा नगै अछि. रँड़का-रँड़का जिरैंत रह् भेंटै छै. चन्न घ्रवि क अरैंछि। " ओ रँजैत ओ क्रशन जी के हाथ धेने राँहर जाय के

उँपक्रम करय लगलाह ।

आर आगाँ के खिस्सा अहाँ अपनहुँ सोची सकै छि । अस्तु राति पहर दिरगर माँछ-भात-दही-पापड के भोजन भेलै । भोरे रूपेशजी के छअ बजे से एकटा मीटिंग छल विदेशी क्लाएंट संगे वीडियो कांफ्रेंसिंग पर । ओ पँचबज्जी भोरे ऑफिस निकली गेलाह आ एम्हर चौधरी जी आठ बजे तक चद्दर तानि क फोंफ कटैत रहलाह ।

उठला पर चाह-चुक्का संगे फेर स दमसगर नस्ता भेलै । चलै काल ओ रूपेशजी के कनियाँ के कर जोरि के क्षमायाचना के भाँगटि पसारैत बजलाह "हें ..हें...हें... भौजी तखन आर आज्ञा देल जाउ । हमारा कारणे जे अहाँ सब के कष्ट भेल होयत तकरा लेल क्षमाप्रार्थी छि हें ..हें...हें..."

"नै नै ऐ मे कष्ट के कोन गप्प छै । अतिथि सकार त हमर सबहक परम कर्तव्य थीक" ओ बाँजि चँदा दाओ हिनका जेबाक आशा मे केवाँर लग ठाढ़ भ गेल छलीह एम्हर चौधरीजी एक बेर फेर किछ संकोच करैत आ बनहँसी हँसैत बजलाह "हें ..हें...हें...जै काज से नोयडा आयल रही तै मे किछ पाओ के खगता भ गेल । मैनेजर साहब अपनहि कहितैथ तखन त किछ बात नै रहितै जतेक कहतियन प्रबाधये दितथिन एम्हर ओ त भोरे भोर मीटिंग के लेल निकली गेल छैथ । से दूओ हजार टैका जौं भ जैतै त ...."

চঁদা দাঞা কিছু ধকমকাগত চৌধবী জী কে হাথ মেং একটা দূ হজবিযা কে নোট থম্হা দেনীহ।

সাঁঝ মেং ক্ষশেনজী জখন ঋাফিস সে ঘূবনাহ ত চঁদা দাঞা হিনকা হাথ সে মোবাঁগন ছীন কিছু কবৈ নগনীহ। ক্ষশেনজী কে ভেনৈন জে মৌৰ্বা! ঋাৰ্ব কোন কান্ড ভ গেনৈ। কনিকে কান মেং কনিযাঁ হিনকা হাথ মেং মোবাঁগন দৈত বঁজনীহ "নিয ঋহাঁক মোবাঁগন মেং ফেসর্বুক গংস্থ্ৗন ক দেনৌং ঋছি ... ঋাৰ্ব ঋহি পব কবৈত বহু শোশেন নেটৱৰ্কিংগ।"

"চক্রফাঁস (মৈথিনী খিস্সা) "

দীপক বীসীএ ক কে পূনা কে একটা কংপনী মেং ডাটা প্রাসেসব কে পদ পব কাজ কবয ছনাহ । বীসীএ কযনাক ক বাঁদ গ নৌকডী হুনকা কোনো ঋনেবহে ভেংট গেন হোয এহন বাঁত নৈ ছন, হ্মদা হুনকব নগন, প্রতিভা ঋা ভাগ্য বঁনে হুনকা ঞা নৌকডী ভেংট গেন ছন ঋন্যথা হুনকে কৈ টা সংগী সভ এম্হবে–ঋাম্হবে কয বহন ছনাহ। ওনা জৌং নংগোটিযা দোস সবঁ কে বাঁত কবী ত ও সবঁ হিনকা স বঁঠিযে পোজিসন পব পহুঁচ

গেন ছনাহ। ঝপেশ ওনেকট্রোনিক ওঁজিনিযবিঁগ ক কে ওনফ়্ ।সিস মেঁ ছনাহ ত নঁদন মৈকেনিকন ওঁজিনিযবিঁগ ক কে বিনাযঁস মেঁ । খাষীশ সেহো সবকাবী বৈঁক মেঁ কনর্ক ভ গেন ছন । তখন গ ছন জে দীপকো ঠীক–ঠাক পোজিশন পকৈড় নেনে ছনাহ । এহী বীচ মেঁ দেশ২ক ঘরা রস্কা সর্ব মেঁ বাষ্ট্ৰভক্তি কে নযা হবরিবো উঁঠি গেন ছন। ওনেকট্রোনিক মিডিযা সে ন কে সোশন মিডিযা তক মেঁ রিরিধ প্রকাব কে উঁত্তজক ফ় ।ষ্টে, রিডিযো খা নিঁক সান্না কবয জায নাগন ছন । কানেজ২ক কৈঁণ্টীন সে ন ক খাফ়ী স২ক কৈঁণ্টীন তক বঁস এতবেঁ বঁহস। সেনা কী কয বহন খছি পাকিস্তান কী কয বহন খছি, খক্ষক গ্রুপ কে ছাত্র সর্ব দেশদ্রাহী থিকাহ, খক্ষক ক্ষেত্র কে নোক সর্ব দেশদ্রাহি থিকাহ, বঁস যৈহ সভ চর্চা। দীপক সন ভাবুক নোক কে কখনো কান ও খতিশ্যাক্তি দেখ মোন খাবিজ ভ২ জায ছন ত কখনো কে ও ভাবুক ভ২ খপনে খাপে কে কোস২ নাগৈ ছহান। ওঁষ্টব পাস কবয কে বাঁদ দীপক এনডীএ কে পবীক্ষা মেঁ বৈঁসন ছনাহ। পহিন প্রযাস মেঁ ত নৈ ভেনৈন ,ক্ষদা দোসব প্রযাস মেঁ ও নিখিত পবীক্ষা পাস ক২ গেন ছনাহ। ক্ষদা জখন এসএসবী কে নেন ভোপান গেন ছনাহ ত ওত ঘোব নিবাশা হাথ নগনৈন। গাঁব খা দবিভঁগা মেঁ পঢন নড়কা, নৈ খংগ্রেজী বাঁজয মেঁ ফ়র্বাষ্টেদাব খা নৈ হিন্দী বাঁজয মেঁ ও দৃঢতা খা খামেরিশ্বাস! নিখিত পবীক্ষা খা বিভিনঁগ বাউঁড তক ত ঠীকে বহনৈন ক্ষদা জখন স্টাবী বাওষ্টিঁগ খা গ্রুপ ডিস্কসন বাউঁড খাযন ত হিনকব হাথ–পৈব ফ়ুনয নগনৈন। খস্তু, ও খগিনা বাউঁড মেঁ নৈ পহুঁচ সকন ছনাহ।

খহিনা এক ৱেঁব রিহাব মে প্রাথমিক–মাধ্যমিক শিক্ষক কে ভর্তী নিকলল। হিনকো কৈ ৫টা সংগী খা গৌঁৱা সৱঁ ফ় ার্ম ভবনক। ও সৱঁ হিনকো উঁকসৈলক জে তোহ্ঁ ভৈব নৈহ মৌ মীতা, ভ গেলহ ত ব্ঁজহ জে খাবামহক নৌকডী ভ জেত খপন প্রদেশ মেঁ । ৱাঁবূ সেহো সৈহ বাগ খনাপৈ ছলখিন্হ। ৱাঁবূ ৱাজল ছলখিন্হ জে জতেক পাঙা ওত দৈ ছৌ নগভগ ততেক পাঙা ত এত্তৗ ভেটিএ জেতৌ। দীপক উঁত্তব মেঁ ৱজলে ছলাহ জে ৱাঁবূ সে ত ঠীক খছি হ্মদা এত্ত হমবা খাগা তেজী স উঁন্নতি ভেটৈত ওতয সে ৱাঁত নৈ নে বহতৈ যৌ। ঐ পব ৱাঁবূ ৱজলাহ জে দেখহ ওতয জত্তক খর্চ ছ গাম–ঘব মে ওকব খপেক্ষা খর্চ কত্তক কম হেত সেহো নে সোচহ। তেঁ একৱেঁব প্রোঙা কবহ মে কোনো হর্জ নৈ। এহি প্রকাবহক ঘমর্থন কে ৱীচ দীপক কে মোন মে একৱৈঁগে একটা সোচ জগলৈন। ও সোচয নগলাহ জে জৌঁ হমবা মাস্টবী মেঁ ভ জায ত হমবা নেন গ একটা খরসব হেতৈ খপনা গাম–ঘব দিস কে ৱঁচা কে পঠাৱঁয–নিখাৱঁয কে । যদি হম খপন প্রাপ্ত গ্যান খা খন্বভর কে উঁপযোগ ক কে মেহনত সে কিছ ধিযা–প্বতা কে পঠাৱঁয কে প্রযাস কবৱঁ ত নিশ্চিতে প্রাথমিক–মাধ্যমিক স্তব পব কিছ ৱঁচা মেঁ ও গ্যান খা খামেরিশ্বাস ভৈব সকৈ ছী জৈসে ও খাগা দ্নিযা মেঁ স্পর্ধা ক সকৈ। ফ়বে ৱাঁবূও ঠীকে কহৈ ছথিন জে ভ সকৈ খছি জে রাপস গামহক বস্তা ধেলে হমব কবিযব ও মোকাম হাসিল নৈ ক সকৈ জে পূনা মেঁ বহি ক খগিলা ১০–১৩ সাল মেঁ হম প্রাপ্ত ক সকৈ ছি হ্মদা গাম–ঘব মেঁ ওগ খন্বসাব খর্চো কম হেতৈ খা খপন ক্ষেত্র মেঁ বহয কে

আনন্দ সেহো ত ভেটৈতে । যৈহ সৰ সোচি ক দীপক অপ্লাও ক দেনাহ। ভগরতী কে কৃপা এহেন ভেনৈন জে দীপক ওও পবীক্ষা মেঁ সেনেক্ট ভ২ গেনাহ আ হুনকা ট্রেনিং কে নেন সবকাবী পত্র প্রাপ্ত ভেনৈন ।

আৰ ঐ রিষয পব নংগোষ্টিযো সৰ মেঁ হ্বাট্সএপ গ্রুপ মেঁ ঘমর্থন শুরু ভেন । নংদন ৰজনাহ জে ৰম্ভ নিক মিতা জাউঁ জিৰ নিয অপন জিনগী....ক নিয মজা । ঐ পব রুপেশ ৰাজন ছন জে এহেন কোন ৰডকা নৌকডী় নাগন ছৈন, সে হমবা নেখে ত ঐ মে জ্বাওন কেনে কৈবিযব আথ পব ব্রেক নাগি জেতৈন । দীপক সংগ দৈত ৰজনাহ জে হমবো যেহ চিন্তা অছি। উঁত্তব মেঁ নংদন ফ়বে ৰজনাহ জে "যৌ ভাও ও কিযেক নৈ বুঝৈ ছি জে কতবোঁ অছি ত অছি ত ওা সবকাবিএ নৌকডী কী নে । ঐ মে সেনবী সে ৰেঁসী উঁপবী কমাও দেখন জাও অছি। আৰ দেখিযৌ নে আশীষ ভাও কে ছৈন ত কনর্কে কে নৌকডী় নে যৌ হ্মদা হুনকা হমবা- অহাঁ সে ৰেঁসী তিনক ভেটৈনৈন অছি সে কিছু দেখিএ কে ভেটৈনৈন অছি কি নে ! ও দীপক মীতা অনৌক জৈম ক তিনক ভেঁটৈত, জ্বাও করু মাস্টবী । "
"হমবা তিনক-দহেজ কে কোনো নোভ নৈ অছি হ্মদা আশীষ এহন কোন কমাও কবৈ ছথি ৰেঁক মেঁ ! " – দীপক ৰজনাহ।

ঐ পব আশীষ দার্শনিক কে হ্মদ্রা মে ৰজনাহ জে ৰেঁক নোক সভ কে ৰকবী কীনয সে ন কে ৰকবী ফ় র্মি খোনয তক কে আ গঁজিনিযবিং মেঁ নাঁ নিখৰয সে ন কে গঁজিনিযবিং কানেজ খোনয তক কে নেন নোন

दैत अछि। आ ऐ सभ प्रकारक लोन मे बैंक अधिकारी-कर्मचारी सभ के 'कट' फ़िक्स रहै अछि। अहिना अहाँ के टीप दऽ दैत छी जे स्कूल मे मिड डे मील से ल कें भरल के बथ-बथार आ साइकिल रितरण से ल के स्कालर्शिप रितरण तक मे 'कट' के जोगाड रहै अछि आ ऐसी हाथ-पर मारी त रोटैर कार्ड से ल के राशन कार्ड आ स्वच्छ भारत से ल के गंदिरा आरास तक मे 'कट' भेटैय के गुंजाइस रहै अछि। आ मास्टरी संग त अहाँ साइड बिजनेसो क सकै छी। एलआइसी एजेंट रनि जाउ, या लोन एजेंट या कोनो आन धंधा क लिय। बीच-बीच मे स्कूल जाय हाजरी बना लिय आ हारा-पाइल नय आउ।

ग सर स्वनि क दीपक व्यथित भार स बजलाह जे हम ऐ प्राफ़ेशन मे ग सर गोरख-धंधा करय लेल नै जाय चाहै छी । हमर उद्देश्य अछि अपन क्षेत्र क बचा सर के नीक शिक्षा भेटै तय मे हमर योगदान हो। तें हम बस अपन आर्थिक भविष्य आ करियर ग्राथ ल क आशंकित छी।

"तखन अहाँ बूड़ि छी" एहि बेर नंदन टैकनक । यौ भाय लोक एकटा काज छोडि़ क दोसर धरै अछि अपन प्रगति के लेल दू टा पाइ बेसी कमाई ताहि लेल आ कि अनेरहे ....
बीच मे बात कटैत दीपक द्रिढता से बजलाह जे नंदन भाय, अहाँ जे ब्लैकसएप से लय के फ़ेसबुक तक पर भरि दिन राष्ट्रभक्ति के राग अलापैत रहै छी से खाली अनका ज्ञान ठेलय लेल आ कि किछु

অপনো অমন মেঁ নারঁয নেন আ কি রঁস অপন ফঁঠা মিঠৈঁ কে নেন !
নংদন কে সমর্থন কবৈত ঝপেশি রঁজনাহ জে দীপক ভায অহাঁ অনেবে ভাবুক ভ বহন ছী। রাস্তব মেঁ ঞা দেশিভক্তি, বাষ্ট্রৈবাদ, ঞমানদাবী আদি শৈদ্ধ নেতা সভ কে গবিযাঁ নেন, কি সমর্থন নেন আ কি অপন ফঁঠা মেঁঠাঁ নেন, হরাঁরাজী নেন, দোসবা কে পবতাব নেন প্রযুক্ত হোঞ অছি, ঋদা রাস্তবিকতা কে ধবাতন পব অহাঁ কোনা ক কে অর্থ (ধন) কমাবী যৈহ সরঁসং পৈঘ সোচ হোয অছি। অহাঁকে সমাজ মেঁ গজ্জত ঐ ন কে নৈ ভেঁটৈত জে অহাঁ কতেক শ্বহ্ন আ সমাজরাদী আচবণ বখৈ ছী রঁক্কি ঐ সে ভেঁটৈত জে অহাঁ ধন সংচয কবয মেঁ কতেক কারিন ছী (চাহে ওকবা নেন জে তবীকা অপনাবী)। আ দেখ্ অহোঁ জে দ্বিধা মেঁ ছী ওকব কাবণ কবিযব গ্রাথে ত অছি ।

ঐ ঘমর্থন কে রঁচ দীপক কে মোন কে দ্বিধা মেঁঠা গেন ছন ও উঁত্তব দৈত রঁজনাহ "ভ সকৈ অছি জে নোক হমবা রঁতাহে ক কে বুঁঝি নৈথ ঋদা আঁর হম গ নৌকডী় জ্বাঞন কবরঁ আ ওহি উঁদ্দেশ্য নেন কবরঁ জে হমব মোন মেঁ অছি। বহন রাঁত অর্থোপার্জন কে ত কিছু আব তবীকা সেহো অপনাযরঁ জেনা বিদ্যানয কে রাঁদ কে সময মেঁ ট্যুশিন, ছোট-মোট সোফ়্টরেযব/রেবঁসাঞট/প্রাজেকট/ডাটা-এন্ট্রী রর্ক আদি কে কার্য কবয কে প্রযনে সেহো বহত। জৌঁ ভগরতি কহ আশির্বাদ রঁনন বহনৈ ত জিনগী ঠীকে-ঠাক কটি জেতৈ ।"

दीपक के पोस्टिंग अपने जिला के एकटा आन प्रखंड के एकटा माध्यमिक विद्यालय में भ गेल छल । दीपक ओतहुँ उत्साह आ आशा के संग विद्यालय ज्वाइन केलाह जतेक उत्साह आ आशा सं कोनो सासु अपन नवकी कनिया के द्वागमन काल में परिछन करै छथि । मुदा किछुए दिन में दीपक के विद्यालय में पसरल अव्यवस्था के भान भ गेल । विद्यालय में अनुपस्थिति के मामिला में मास्टर आ विद्यार्थी में जेना कोनो अघोषित शर्त लागल होय ! माने पचास प्रतिशत सं बेसी नै मास्टर के उपस्थिति रहै आ नै विद्यार्थी के । विद्यालय भवन के हाल सेहो तेहने सन भेल छल जेना कोनो स्त्री के, जिनकर बर बहुत दिन से बाहर कमाय लेल गेल होइथ आ सासुर में केयौ मानः बला नै होइन । शौचालय के नाम पर २ टा शौचालय टूटल-फूटल गन्हाइत जेमे नाक नै देल जा सकै अछि आ दू टा मास्टर सब लेल कनि ठीक-ठाक अवस्था में जे में ताला मारल रहै छल । किएकि आधा मास्टर सदिखन अनुपस्थिते रहै छलाह तैं किछु क्लास या त खालिए रहै छल अथवा दू टा तीन टा क्लास के एक्के संगे बैसा देल जाय छल । ई अव्यवस्था देख दीपक के मोन खिसिया गेलैन । ओ एकरा विषय में विभाग साहेब के विस्तार पूर्वक लिखलाह आ हुनका से ऐ विषय में उचित कार्यवाही करब के निवेदन केलथिन्ह । किछु दिन बाद विभाग साहब एलाह आ विद्यालय के निरीक्षण केलखिन । पूरा काल हेडमास्टर, किरानी आ नवका-पुरनका मास्टर सब हुनका घेरने रहलैन आ विद्यालय के अव्यवस्था के झाँप के पूर्ण प्रयास केलाह ।

आर दीपक उम्मीद करै छलाह जे प्रखंड से किछु कार्यवाही हेतैक। मुदा एहन त किछु नै भेल परंच एक दिन मुखिया आ सरपंच पहुँचलाह स्कूल पर। पहुँचैत देरी दीपक के पुछारि भेलैन। दीपक आबि क हुनका सभ के प्रणाम-पाती केलखिन्ह। मुदा प्रणाम के उत्तर देले बिना हुनका पर प्रश्न दागल गेल जे यौ दीपक बाबू! अहाँ एतय नौकड़ी करय लेल एलहुँ अछि कि राजनीति करै लेल? जँ राजनीति करै के अछि त खुलि क बाजू आ नै त एम्हर-आम्हर के बात सभ नै कैल करू । चुपचाप विद्यालय मेँ आउ, समय बिताबू आ आराम से दरमाहा लेल करू बस।
"आ जौं दरमाहा कम बुझना जाय त टैली बैना के सरकार के आगा धरना-प्रदर्शन करू" किरानी बाबू बीच मेँ बात लोकैत व्यंगात्मक लहजा मेँ बजलाह ।
दीपक उत्तर मेँ किछु नहीं बजलाह। हुनकर मोन बड्ड कुंठित आ व्यथित भ गेल छल ।

दीपक के मलिन मुँह देख के एक दिन मंडल सर पुछलखिन जे यौ दीपक, एना किएक मोन मलिन केने छहक ? सिनेहक छाँह भेटैने दीपक के मोन द्रवित भ गेल। ओ बजलाह जे सर, हम अपन करियर आ महानगरक जीनगी छोड़ि क ई नौकड़ी पकड़ने छलहुँ ई सोचि क जे अपन गाम-घर के धिया पुता सभ के निक शिक्षा देबय मेँ अपन योगदान करब। मुदा एत ओकरा लेल जे मालौन भेंटै के चाहि से त अछिए नै, उलटे धमकी भेटै अछि।

ऐ पर मंडल सब बजलाह "हौ कि कहबह, ऐ समाजे एहने अछि। ई हेडमास्टर, किरानी, मुखिया, चपरासी, ऐ सभ एहि समाज के छैथ कि ने हो, कोनो नंदन से त आयल नै छैथ! तोरा कि लगै छ: जे ऐ जतेक गोरख-धंधा होय अछि से कि मुखिया-सरपंच के बुझल नै रहै छै। हौ, ऐ सभ में ओकर सभ के हिस्सा राखल रहै छै।"

मुदा सब ऐ विद्यालय में बचा त ग्रामीणे के ने पढै अछि, तखन लोक सभ एहन चोर मुखिया-सरपंच के किएक चुनै छथि! "हौ ई एकटा जटिल सिस्टम चलै अछि जै में सबहक भागिदारी के तीनी देखबह।" मंडल सब प्रतिउत्तर में बजलाह। "देख, ऐ विद्यालय में समाज के किछु एहनो सक्षम रक्त के बुतरू सभ के नामांकन भेल अछि जिनकर बुतरू सभ बाहर में कोनो परिनिक स्कूल में पढि रहल अछि। मुदा सरकारी योजना के लाभ लेबै हेतु ओ सभ नामांकन एतह् करौने छथि। विद्यालय प्रशासन से हुनका ई लाभ भेटै छैन जे बिना विद्यालय एनहि हुनकर सभ के हाजरी बनि जाय अछि आ सरकारी योजना सभ के लाभ भेटै जाय अछि। ताहि एवज में ओ सभ एहन चोर मुखिया-सरपंच के चुनै छथि। "

"मुदा एना करै के बजाय यदि ओ सक्षम लोक सभ एतहि निक पढाइ के लेल जे दबाव बनेथिन त कदाचित एतह् निक पढाइ भेंटै सकै छैन जै से ओ सभ परिनिक स्कूल के महवग फ़ीस के चक्कर से सेहो बाँचि सकै छैथ!" दीपक बजलाह।

मंडल सब एकटा गहिंव सांस छोड़ैत बजलाह "हँ। मुदा ऐ मे हुनका सबहक एकटा भाँगठ आ बुझना जाय छैन जे फ़ंडइक कमी सँ सरकारी विद्यालय मे आ गांफ़ ्वास्ट्रेक्चर आ सुविधा नै अछि जेकर दरकार अछि आ दोसर जे कदाचित अ मनोविचारधारा सेहो काज करै अछि जे तखन त हुनकर बच्चा संगे आनो (आर्थिक अक्षम) लोक सबहक बच्चा सब सेहो आगू बढ़ि जायत जे कदाचित अ रस्ता के पसंद नै छैन ।"

मुदा एहनो लोक सबहक त समाज मे कमी नै जिनका सबहक सरकारी विद्यालय मे निक शिक्षा भेंटैय से लाभ होउ। से सब किये नै एहन मुखिया–सरपंच सबहक विरोध करै छैथ ? – दीपक पुछलाह।
"नाना प्रकार के दबाव, जागरूकता के कमी, रोटी–पानि मे ओझरायल रहै के कारणे आ भ्रामक प्रचारतंत्र एकर कारण अछि" – मंडल सर बजलाह।

ऐ प्रकारे किछुए मास मे दीपक के ओय चक्रव्यूह के जानकारी भ गेलैन जै मे शिक्षा व्यवस्था(सिस्टम) ओझरायल छल । मुदा ऐ चक्रव्यूह के तोड़ै कोना से कोनो मार्ग नै भेंटैय छल। कोनो आर सक्षम लोक के सहायता के उम्मिदो लगेता त मार्ग रोकय लेल कैएक टा जयद्रथ ठाढ़ भेल छल। छुट्टी मे जखन ओ गाम गेलाह त अपन मोनहक व्यथा बाबा के सुनेलखिन्ह। बाबा कहलखिन्ह जे बौआ जखन उखैर मे मूँह दैये देलह त मुसर सँ किये घबराय छह। तों त बस अपन कर्तव्य करह, बाँकि विधाता पर

छोड़ि दहक। मोन नगाक धिया-पुता के पढ़ाबैत निखाबैत। एहन त नै अछि जे तों किछु अजगुत देख रहल छह। हमरा पीढ़ि सँ ल के तोरा पीढ़ि तक लोक सीमित साधन में ल पढ़ैत अछि नै।

दीपक के बाबा के बात जँचि गेल । बस फेर की ओ अम्बर-आम्बर के व्यवस्था के देखनाय छोड़ि क बच्चा सब के पढ़ाबै पर ध्यान देबय लगलाह। एक्स्ट्रा क्लास सेहो लेबय लगलाह। जल्दिए ओ छात्र सब आ किछु गार्जियन के बीच लोकप्रिय भ गेलाह। एम्हर ओ १५ अगस्त के अवसर पर छात्र सब के बीच छोट-मोट प्रतियोगिता के आयोजन के योजना बना रहल छलाह आ ओम्हर कथमलेठ स्टाफ सब में खुस्सर-फुस्सर चालु भ गेल छल। फेर एकदिन दीपक जखन अपन योजना ल के हेडमास्टर लग पहुँचलाह त हेडमास्टर बात कटैत बजलाह जे पहिने ई कहू जे कि अहाँ विद्यालय के बाद ट्यूशन करै छी? जी हँ। -दीपक उत्तर में बजलाह। त की अहाँक नियमावली नै बुझल अछि? -हेडमास्टर बजलाह।
जी बुझल अछि मुदा हम ई विद्यालय समय के बाद करै छी आ ऐ से विद्यालय में हमर शिक्षण पर कोनो प्रभाव नै पड़ै अछि, विद्यालय में सबसँ बेसी क्लास हम लै छी ई विद्यालय के बच्चा-बच्चा जनै अछि। आ आन आन शिक्षक सभ त नै जानि कतेक तरहक व्यवसाय करै छैथ आ ओहो विद्यालय के समय में, आधा टाइम गैरे रहै छैथ। - दीपक आवेश में एक्के स्वर में बाजि गेलैथ।
"अहाँ बेसी कावित बनै छि की? लोक की करै अछि

से देखनाहेब अहाँ के ? अप्पन काज करू, हमरा की करय के चाही से हुनि बताउ। बैसी ऊँड़ाँ त लिखित में ग्यापन पकड़ा देल जायत अहाँ के ।" – हेडमास्टरक साहिबी झिड़की दैत बजलाह।

दीपक उँखरल मोन सँ ओतय से घुरलाह। हुनका हेडमास्टरो के गोरखधंधा बुझल छल। ओकर बड ठेकेदार अछि, आ विद्यालय के अधिकांश कार्य/आपूर्ति के ठेका ओकरे भेटैत अछि। मुखिया-नेता सभ से सेहो संबंध। आ जे लोक समाजहक लेल किछु काज करय चाहि अछि तेकरा क्यो देखय चलनिह अछि!

अगिला दिन किरानी हुनका हाथ में एकटा आर्डर थम्हा देलैन जेकर अनुसार हुनका प्रखंड के कोनो योजना के कार्यान्वयन के लेल सर्वेक्षण के कार्य में लगा देल गेल छल। मतलब जे हुनका विद्यालय में छात्र के पढ़ाबै के कार्य से हटाबै के नया षडयंत्र रचि देल गेल छल। दीपक हाथ में आर्डर लेने ओ नव-संघर्ष के विषय में सोचय लगलाह।

आब त ओ समये बता सकै अछि जे दीपक व्यवस्था(सिस्टम) के ऐ चक्रव्यूह से सफल भ निकैल पाबै छैथ की नै ?

নঘ্কথা– খবজন জমীন

"কী ভেন যৌ, কোনো নিদান ভেঁটৈন কি নৈ ? " নানকাকী নানকক্কা কে দ্খাবি পব কপাব ধঽ কঽ বৈঁসন দেখ কে বঁজনিহ ।

কহাঁ কোনো বাঁত বঁনন ও ত খডন খচ্ছি জে নৈ খহাঁক কে ত পাঙ দেবৈঁযে পডত নৈ ত ঙ জমীন হ্ম খান ককবো হাথে বেঁচ দেবঁ খা খহাঁ কে বেঁদখন হোবঁয পডত ।

आ पंच सभ कि राजन ?

पंच सभ की राजत, कहै ये जे अहाँ लग पाइ देबाक कोनो सबूत नै अछि , नै अहाँ के नाम सँ जमीन लिखायल गेल अछि त ए बात कोना मानल जाय जे अहाँ इ पाँच कट्ठा जमीन कीनने छी ! बस त किछु बीच के बस्ता निकालल जा सकै अछि । आब देखियौ जे कागज्ञ कि फ़ैसला होइ अछि ।

बात ए छल जे करीब पचीस-तीस बरष पहिने नानकक्का अपन्न मेहनत आ श्रम के कमाइ सँ पाँच कट्ठा घराबी के जमीन गामक जमीनदार 'सेठजी' से कीनने छलाह । ओए टौंगम मे जवान ज्ञ्वान छलाह, कलकत्ता के एकटा मील मे नौकरी करै छलाह, किछु पाइ भेलैन त माय कहलखिन जे एकटा घराबी के जमीन कीन ले । बस त किछु जमा कैल आ किछु इपीएफ़ के पाइ निकाइल के ए सेठजी से पाँच कट्ठा घराबी के जमीन कीन लेने छलाह. तदा भाँगटे एतबेँ बहि गेल छल जे ओ जमाना शब्हा लोक सभ के जमाना छल, लिखा-पढ़ी, कागज-पत्तर गाम घर मे कहाँ होइ छल ओए टौंगम मे ! बस तहक आश्वासन चलै छल । से नानकक्का के ए घराबी के दखल त भेंटै गेल छल तदा जमीन के रजिस्ट्री नै भेल । ए गप्प सब नानकाकी के बुझलो नै छल । के ओइ जमाना मे ए गप सब अपन नबकनियाँ के बतबैं छल ! बस नानकक्का धीरे-धीरे ओय बँसबिङ्घी के उपटैलाह, आ किछेक साल मे एकटा छोटे छिन पक्का के घर बना लेलाह. ओइ टौंगम मे गाम मे गोटैके घर पक्का के बनल छल, तखन नानकक्का के नाम सेहो बजै छल गाम मे ।

बाँद मे जुड़ि जानी गेलैन आ काजो छुटैलैन, आ ओ गाम
धेलाह। गाम मे कोनो बेसी खेत पथार त छलैन
ने जे ओहि मे लागल रहितैथ, तखन कोन्‌हो समय
कैटिंगे बहल छल ।ओना नानकक्का के ई व्यक्तिगत
विचार छल जे लोक के जीवन मे तीन टा कर्म पूरा
करबाक के चाही छैक – घर बनेनाइ, बेटी बियाह आ
बेटा के अपन पैर पर ठाढ़ करै योग बनेनाइ।
से नान कक्का ई तीनो काज सं निश्चिंत भ गेल छलाह
आ कखनो गाम मे त कखनो बेटा लग मे जीवन
बितायैत रहलाह। मुदा किछु दिन पहिने एकटा एहन
घटना घटलैन जै कारणे नानकक्का के अपन अवजल
घरारी हाथ सं निकलैत बुझना गेलैन । जेना होमय
लगलैन जे जीवन मे किछु नै केलहुँ। बात ई भेल
छल जे अचानके से गाम मे बात उठल जे
हिनकर घरारी के जमीन त हिनका नाम पर अछिए
नै। सेठजी के मुंशी उपरांत ई जमीन हुनकर
बड़का बेटा के नाम पर चढ़ा देल गेल छल आ आब
सेठजी के मुंशी के कतेक बरख उपरांत
जमीनदारजी के ई जमीन ककरो आन के बेचय के
बात कय रहल छलाह। नानकक्का के जखन ई खबर
दलानवैआ द्वारा लगलैन ओ जमीनदारजी लग जाय
कहलखिन जे औ जमीनदारजी! ई कि अन्याय करै
छि। ई घरारी हम अहाँक बाबूजी से किनने छलहुँ
चारि हजार कट्ठा के भाव से बीस हजार रूपया मे
से अहुँ के बुझल अछि, अहाँ के सामने पैसा गिन के
देने छलहुँ। कतेको बरख से एहि घरारी पर घर
बना के बास कय रहल छि, से ओय समय मे त लीखा
पढ़ी भेल नै छल, आब अहाँ करै चाहै छि त ई

जमीन हमरा नामे लिखियौ। ओ राँत पर जमीनदारजी भोँ चठा के राँजनाह जे देखू अहाँ दूगए कठ्ठा के पाओ देने रही आ बाँकि के तीन कठ्ठा मे एहिना बाँस क रहल छी, से जौं यदि अहाँ सभटा जमीन लिखराँह चाहि छि त लाख रुपए कठ्ठा के दर से तीन लाख टौका लागत आ नै जौं अहाँ लग पाँच कठ्ठा जमीन कीनय के कोनो सबूँत अछि त से राँताउँ। एतेक घुडकी नानकक्का सन श्रद्धा लोक के विचलित करय लेल राँह्त छल । तथापि ओ हिम्मत कह के राँजनाह जे यौ श्रीमान एना कोना अहाँ राँजि रहल छि अहाँके सामनेहे हम अहाँ राँबूँ से ओ जमीन कीनने छलहुँ आ कतेको राँरष सं एतय रहै छि, आओ सं पहिने त अहाँ किछु नै राँजलहुँ । रीच मे दलानरौआ राँजनाह जे कक्का अहाँ लग लेन-देन के कोनो सबूँत कोनो कागज ऐछ कि ? यदि नै अछि त फ़रे त पंचैति करा क जे निर्णय होय अछि से स्वीकार करय परत अन्यथा अहाँ के ओग जमीन से राँदखल होराँय परत ।

काल्हि भेने पंचैति राँसल – पंचैति कि राँन्हु, दलानरौआ, जमीदाररॉबूँ, आ दू-चारि टौ लगुआ-भगुआ । पंचैति मे जमीनदाररॉबूँ तीन लाख टैका के माँग रखनैथ, नानकक्का सेहो अपन पक्ष रखनैथ। अंतत: ओ निर्णय भेल जे नान कक्का या त दू कठ्ठा जमीन जैं पर घर राँनल अछि से सोन्हा जमीनदाररॉबूँ से लिखा लियैथ आ नै जौं पाँचो कठ्ठा के घरारी चाहिएन त डेढ लाख टौका (जमीनदाररॉबूँ द्वारा प्रस्तारित मूल्य के आधा) जमीनदाररॉबूँ के देराँय परतैन ।

नानकक्का कहियो सपनो मे नै सोचने छलाह जे हुनका संगे एहनो कपट्ट भ सकै अछि । मुदा आब कोनो चारा नै बचि गेल छल । ज्ञैटा के जौं ग आँत कहलखिन त ओकर विश्वास ठंठा छल. पहिने त अफ़सोच केनक जे आँखूजी अहां आगा धरि ग्रा आँत नै मां नग रॅजने छलन्हि नै हमरा सभ नग। फ़रेब कहलक जे दूगए कठ्ठा लिखा ने लिय, घवावी न के की करब, हमरो सभ के किचौ गाम मे नै बह दै चाहि अछि आ सान मे किछए दिन लेल त गाम जाय छी। मुदा नानकक्का के लेल ओ जमीन कोनो धिया-पुता से कम छल कि! अपन पसीना के कमाय से अरजल घवावी। ओ निर्णय केलाह जे डेढ लाख टाका दश के पांचो कठ्ठा लिखॅा लेब। लिखॅाय सेहो पचास हजार टाका लगिए जाएत। माने जे आब सवाल छल दू लाख टाका के जोगाब के । किछु पाग एम्हर-आम्हर से कर्ज लेलैथ । बाँकि के लेल ज्ञैटा के कहलखिन त ओ कहलक ठीक छै अहां ओकर अकाउंट नं० भेज् हम दस दिन मे कतौ से जोगाब क के ट्रांसफ़र क दैत छि। नान कक्का जखन जमीनदारबाँबू नग अकाउंट नं० मांगय गेलाह त एकटा नबें तान शुरू भ गेल । जमीनदारबाँबू कहलाह जे पाग त अहांके सभटा नकदे देबॅय पवत से अहां अपना अकाउंट पर मंगराँ लिय आ हमरा बैंक से निकालि क दश देबॅ।

नान कक्का सभटा गप्प ज्ञैटा के कहलखिन। ज्ञैटा कहलक जे नै ग्रा ठीक नै अछि, ओ कैशे मे पाग न के र्नैकमनी बॅनबैं चाहि अछि से अहां मना क दियौ। आ ओनाहुं जौं आग अहां से पाग न लेत आ पहिनेहे

জেনা হ্মকৈব জাযত তখন কী কবরেঁ ? সে খর্মা সাফ় কহি দিযৌ জে জৌঁ পাঙা রৈঁক কে মাব্ফ়ত নেতাহ ত ঠীক নৈ ত হম নকদ নৈ দের্ব ।

নানকক্কা কে গ র্বুবহবী মে এহন উঁপদ্রব ভেন ছন দিমাগ খহিনা সনকন ছন তৈ পব সে খপন খবজন জমীন হাথ সে নিকনি জায কে ডব। তহি নেন শাযদ হ্নকা রেঁগৌ কে গ খাদর্শবাদী রাঁত নিক নৈ নাগন ছন। উঁল্টৌ–সীধা সোচয নগনাহ । ভেনৈন জে ছোঁডা কহিঁ গৌবি ত নৈ বহন খছি।

ফ়বে ধ্যান পডনৈন খপন এফ়ডী দহ। কবীর্ব ডেঠ নাথ হেতৈ। র্বস্তু জতন সং জমা ক কে বখনে ছনাহ। কোনো মনোবথ নেন। পতা নৈ শাযদ পোতা কে উঁপনযন নেন কী খপনে শ্রাদ্ধ নেন হ্নকব মোনে জনৈত হেতৈন কি নানেনাকী কে।
একাএক নির্ণয কেনৈথ খা নানকাকী কে কহনখিন জে একগৌ কাজ করু – পেগী সে হমব এফ়ডী কে কাগজ সভ নিকানূ ত । নানকাকী উঁদ্দেশ্য র্বুনৈত কহনখিন জে ধৈর্য ধরু নে, কংগৌব কহনক খছি নে জে জমীনদাবরাঁবূ কে খকাউঁগ নং০ পঠা দের্ব নেন ও পাঙা ভেজ দেত, সে কহি ত ও সহিএ খছি কি নে – ঙমানদাবী কে পৈসা কমসেকম ঙমানদাবী সে জমীনদবরা কে ভেগৈ নে, একরাঁব ফ়বে জাউঁ ওকবা সে মাঁগিযৌ খকাউঁগ নং০, জৌঁ পাঙা কে ওকবা রেঁগবতা ছৈ ত দেরেঁ কবত নে।
হঁ! হম ভবোসা কহ কে পছতায ছী খা খার্ব রেঁগৌ ঙমানদাবী দেখা বহন খছি। যৈ, খার্ব সজ্জন খা

ওমানদাৰ লোক কে জ্গ বহনৈ খছি ! দেখনিযৈ নৈ কোনা জমীন নেন দৰিভংগা মে একটা কে খাগি নগা কে মাবি দেনকৈ। ও নোভী খা ৰৈমান দ্নিযা কে কোনো ঠেকান নৈ। তৈং নিকানূ ঝঠ দ কাগজ সৰঁ, খাওএ ৰৈংক ভ খাৰিং।

খাৰঁ এতেক স্বননা কে ৰাঁদ নান কাকী কী জৰাৰঁ দঃ সকৈ ছনিহ। হ্নকা নগ এতেক গহনো ত নৈ ছ্ন জে খাৰেশ দৈত কহিতথি জে "ত ৰেঁস গ গহনে ৰেঁচ দিয"। ৰঁস চ্পচাপ পেটী খোনি ক কাগজ নিকানৈ নগনিহ।

বক্ষিতা (নঘ্ কথা)

খাওা বক্ষিতা ভাবতীয সেনা কে মেডিকন কোর্প মে কমিশঁড হোরঁয জা ছনিহ । ঐ সমাবোহ মে হ্নকব মাঁ – পপ্পা খর্থাত বিহ্মি খা বোহন সেহো খাযন ছনাহ । বিহ্মি কে খাওা খপন রেঁটী কে নেন কিছু রেঁসিএ দ্নাব খা ফ়এ্র ব্ঁহ্মনা জা বহন ছন । সমবোহ মে ক্সী পব বৈঁসন বৈঁসন ও প্ববনা খযান মে ডূরিঁ গেন ছনিহ ।
জখন পীজী – স্বপব স্পৌশিনিটী কে এঁগ্রেঁস মে বক্ষিতা নীক বৈঁক নেনে ছনিহ তখন বোহন হ্নকা দিল্লী কে একটা জানন–মানন প্রাওারেট মেডিকন ওঁস্টিচ্যুশিন মে প্ররেশি নেরঁ নেন কহনে ছনাহ । ও বক্ষিতা কে ব্ঁহ্মা বহন ছনাহ জে দেখহ রেঁটী ও নামী কঁাবপোরেট খস্পতান ছৈ, নীক পাওা ভেটৈত, সংগহি নাম খা শৌহবত সেহো রঁঠত ত জিনগী ঠাঠ সে কটৈত, তহি নেন কহৈ ছি জে খার্মী খস্পতান মে প্ররেশি নেরঁয কে জিদ্দ জ্নি কন্ধ। ওতয খহাঁ সং পহিনেহে রঁাল্ডি ভবাযন জাযত খা পোস্ট ডোকটৌবন (স্বপব–স্পৌশিনটী) কবয কে রাঁদ খহাঁ কে কৈএক সান ধবি সেনা মে জিরেন ঘস পডত খা নৈ ত নাখক নাখ টৈকা রঁান্ড ভন্ধ ! হ্মদা বক্ষিতা কহাঁ মানয রনা ছনিহ, ছটিতে ও রঁজনিহ: খহঁ নে পপ্পা কিছু রাঁজি দৈত ছী ! হমবা জতেক নীক

एकस्पाजब ओ नर्सिंग के स्वरिधा थार्मी थस्पतान मे ভেঁষ্টত ওহন স্বরিধা থমাঁক ও ক◌ॉবপোবেষ্ট থস্পতান মে কতয সঁ ভেষ্টত ! ঔা থার্মী থফ়সব কে যূনিফ় র্মি দেখনে ছী পপ্পা কতেক চার্মিঁগ ঔা মস্ত হোঙা থছি নে, ঔা ওঙাপব সঁ থার্মী কে বৈঁক পপ্পা – সোচিযৌ জে ডাকষ্টব কে সঁগহি জৌঁ হমবা কৈপ্ষ্টন , মেজব ঔা কর্নন বক্ষিতা বোহন কে নাম সঁ প্বকাবন জাযত ত কণ্ডক সোঁহতগব নগতৈ নে । ঔা থহাঁ ! ওনা ত ঠৌবী ডিবেঁষ্ট দেখ দেখ ক হবদম সেনা ঔা বাষ্ট্রবাদ কে জপ কবৈত বহ ছী ঔা থাঙা জখন হম সেনা কে সেবা কবয চাহি ছী ত থহাঁ হমবা বোকি বহন ছী ! – গ সবঁ গপ্প ও এক স্বব মে কহি গেন ছনিহ ।

এণ্ডক সবঁ স্বননা কে বাঁদ কহাঁ বোহন হ্নকা বোকি সকন ছনাহ । ঔা ফ় াঙননী ও থার্মী থস্পতান মে ডীএনবী– প্লাস্ষ্টীক সর্জবী প্রাগ্রাম মে প্রবেশ ন নেনে ছনিহ । জিদ্দীযো ত ও বঁহ্ত বঁডকা ছনিহ । পীজী এডমিশন কে ঠৌঙাম পব সেহো বিঙ্কি হ্নকা সঁ কহনে ছনিহ জে থহাঁ নডকী ছী থহি নেন নডকী বঁনা কোনো স্পেশিন্ষ্টী ন নিয – ওবঁস গাযনী, বেডিযোনোজী যা এহনে সন কোনো মেডিকন স্পেশিনিষ্টী ন নিয; কণ্ডী, কোনো থস্পতান মে থাবাম সঁ কাজ ভেঁষ্ট জাযত থ নৈ ত থপ্পন ক্লিনিক সেহো খোনি সকৈ ছী । ফ়বে বিবাহ দান ভেনা কে বাঁদ বঁব সঁগে এড্জস্ষ্ট্মেঁষ্ট সেহো বঁনন বহত ।

"বঁব গেন থঁগোব পব । হমবা ত প্লাস্ষ্টিক সর্জন বঁনৈ কে থছি ঔা ওকবা নেন হমবা জনবন সর্জবী পঢয কে হেতৈ, ত হম সর্জবী মে এডমিশন ন বহন ছী বঁস ।

" – মাঁ কে বাঁত কে জরাবঁ মে ও গ বাঁত এক স্বব মে কহি গেন ছনিহ ।

বক্ষিতা বাঁন্যারস্থ সং মোনহাব বঁচী ছনিহ আ একব শ্রেয রাস্তর মে বোহন কে জাগ খছি । নেনপনে সং ওকবা পঠবৈঁ কে জিম্মেবাবী বোহন খপনে সম্ভাবনে ছনাহ । ১০–১২ ঘংটা কে ড্যূটী কে বাঁদ জখন ও হাবন থাকন ঘব খাবৈঁ ছহান তখনো ও বঁড্ড নগন সং বক্ষিতা কে বৈঁসা ক পঠবৈঁ ছনাহ । হ্নকা পঠবৈঁ খাতিব সময নিকানবাঁ কে চক্কব মে কৈএক বেঁব হ্নকা আঁফিস মে খপন খধিকাবী সে সেহো উঁনঝয পডয ছন । এহন স্থিতি মে কৈ বেঁব বিচ্ছি কহনে ছনিহ জে কত্তৌ ট্যূশন নগা দিযৌ, খাও–কৈল্হ বিঁনা ট্যূশন কে কহীঁ বঁচা পঠনকৈ খছি, হ্মদা বোহন হ্নকব গপ্প কহিযো নৈ স্বননাহ । গংঁব মে গেনা পব গ সবঁ দাস সব কে সংপর্ক মে খাযন ছনাহ, জে বঁড্ড যোগ্য শিক্ষক ছনাহ, খা দাস সব সেহো বক্ষিতা কে পঠবৈঁ মে বঁহুত মেহনত কেনে ছনাহ, জেকব ওা পবিণাম ছন জে বক্ষিতা এমবীবীএস কে নেন সেনেক্ট ভ গেন ছনিহ । জখন ও দাস সব সং গ্বৰুদক্ষিণা মাঁগয কহনে ছনিহ ত সব কহনে ছনাহ জে "বোঁটী চিকিসো মন্বখ ক সেরা কবয রনা পেশা খছি, ত জতেক ভ সকৈ নোক সভ কে সেরা কবিহ, যৈহ হমব দক্ষিণা মোযত ।
যাদ ক পাঁগখ নগা ক বিচ্ছি খতিত কে গহবাও মে উঁতবয নাগন ছনিহ । বোহন কে সংগ হিনকব বিবাহ ক কৈএক বর্ষ ভ গেন ছন হ্মদা হ্নকা কোনো সংতান নৈ ভেন ছন । এক দিন খচানকে স বোহন একটা জন্মৌটি নেনা কে কোবা মে নেনে খাযন ছনাহ খা ওকবা

बिन्नि के कोबा मे बाखि देने छलाह आ कहलाह जे "अपन रिंग्टोन बानी" ।
"हाय बाम ! ग केकव रँचा उँठा के नेने एलह् अछि ? " बिन्नि बोहन से पुछने छलिह । बोहन उँत्तव दैत कहने छलाह जे "हम अनाथालय मे एकटा रँचा नेन आरेदन केने छलह्, आओ ओतय स खबँब आयल छल जे एकटा जन्मौटी रँचा के केयो वाटख गेल अछि अनाथालय मे यदि आहाँ देखय चाहि छि त .... । "
रँस हम ओतय पहुँच गेलहुँ आ एहतक स्वप्नेब नेना के देख क मटे हं कहि देलहुँ आ सभटा फ़ ार्मेलिटि पुवा कय क एकवा अहाँ लग नेने एलह् अछि ।
"म्नदा ग ककबो नाजाय रँचा......"
"हा..हा..हा... रँचा कोनो नाजायज नै होआ अछि, नाजायज त ओकवा समाज रँनरैं अछि" बिन्नि के रात काटैत बोहन रँजने छलाह, आ जरार रें बिन्नि रँस एतरें रँजने छलिह जे "अहाँ एकव बक्षक भेलह् आ ग हमब बक्षिता अछि । "

अतितक गहबाओ मे डूरँल बिन्नि के कान मे अचानक से बोहन के उं स्वब गूँजय लागल छल, आ हुनकव तन्द्रा तखन टूटैल जरँ हुनका कान मे बक्षिता के नाम गूँजल जे बक्षिता के कमिशनिंग आ रैंज ओफ़ ओनब के नेल रँजारँय नेल पुकाबल गेल छल । बिन्नि के आँखि सं मोती जेका नोब टपकय लागल छल, कियेकि आओ हुनकव रैंटी एकटा आर्मी अफ़सब का एकटा फ्शेन प्लास्टिक सर्जन जे रँनि गेल छलिह ।

खिस्सा- स्वर्खैत पोखैब प्यासन गाम

एहि रेंब गाम मे एकटा भातिजरक उपनेन छल आ आफ़ि स मे सेहो ३-४ टा छुट्टी नगाताब भेटै बहल छल । रॅस फ़ बे की एकरैंगे गाम जेबाँ क प्लान रॅनि गेल । प्लानो तेहन जे जूब-शीतन दिन साँझ तक गाम पहुँचितौं । मगध एक्सप्रेस अपन आद्त अनुसाब चाबि घंटा रिनरॅ सं पटना पहुँचेलक । आरॅ ओत से रॅबौनी के ट्रेन पकबरॉक छल । गर्मी के दिन मे सूर्यास्त किछु रिनरॅ स होग अछि, स्वागत बाजेन्द्र पून पब जखन नगभग साठे छ: रॅजे पहुँचल छलहुं त सूर्यास्त क मनोबम दृश्य दृष्टिगोचब भेल छल। ओडा मनोबम छटा मे ३-४ टा छोंबा सरॅ गंगा जी के रॉच धाब मे च्भैक बल छल। ओ दृश्य देखय

रहैत छल। कहाँ गेल ओ! अचानक हमर ध्यान गेल जे गंगाजी त सूखि कें आधा भ गेलिह आ पानि क धार करीब पाँच मीटर मे बहैत छल । आब ओ स्थिति डेराओन बुझना गेल। त एकर की मतलब जे हमर अपनो गाम-घर दिस दस्तक द देने अछि ! जखन गाम पहुँचलौं त जल-शीतलहक कोनो नामो-निशान नै देखना गेल। यद्यपि गाम हम अन्हार भेला के बादे पहुँचल छलहुँ ।

अगिला दिन भोरे भोर गाम दिस बिदा भेलहुँ, बाटे मे भेँटैवाला लोक सब सँ दुआ-सलामी लैत नदी कात पहुँचलहुँ । कहाँ देखै छी त ओ की; नदी त अछिए नै! गामक बहार नदी सूखि क पीच रोड बनल अछि आ साइकिल, मोटरसाइकिल सभ ओहि बाटे सरसराइत ऐ पार सँ ओइ पार भ रहल अछि। ध्यान गेल जे गामक कृषिया (जेकर जमीन-घेंरा के फसल नदी कात मे लहलहाइत छल) के अतिक्रमणक सीमा आओर अधिक बढ़ि गेल अछि आ जत हरदम नदी के धार बहै छल तत्तौ कृषिया के फ़सल लागल छल। ओना फ़सलक हालत सेहो पिनपिन सन भेल छल । गाम सँ नदी बिना जेनाइ मने कि जे मानू जेना कोनो सौभाग्यवती के सिहुँथ सँ सेनूर पोछि देनाइ भेल!

मानै छी जे हम बेसी दिन गाम नै रहलहुँ अछि, कहाँ जतबे दिन रहलहुँ अछि, ओ नदी सँ एकटा लगाव रहल अछि। बाल्यावस्था मे नदी नहाय के अपन उत्साह होय छल, माँ के मनो केना पर कहाँ मानै छलियै। आ गर्मी महिना मे त बुझू जे जखने मोन होय तखने

চৈন দিয নহায নেন, কোনো অংগা-গংজী নেৱা কে কাজে নৈ, ৱস ককৱো সং গমছা মাংগূ আ কূদি জাউঁ। জা কনি কান নদি মেঁ চ্ভকি ততৱেঁ কান মেং নদি কাত কে ভাঁঙৈংক গাছ পব পসবন গংজী-জংঘিযা সভ স্বখি জায ছন । হং ঙা ৱাত কে অফ়সোস বহুত জে হম হেননাঙ নৈ সীখ পেনহুঁ। যদ্যপি গামক ভৈযাবী সৱ খোৱে-ৱহ্ত সীখেনে ছন হ্মদা কানাঁতব মেং সেহো ৱিঁসবি গেনহুঁ। ওনা গাম-ঘব মেং ধিযা-প্বতা কে দ্পহব কান মেং নদী কাত জায নেন মনা কবন জায ছন, জেঁ কে নেন ভূত সং ন কে পংডূব্বী তক কে ডব দেখাযন জায ছন। নদী কিনাব মেং ওনা মাছ আ ডোকা পকবয কে সেহো অন্বভব বহন অছি। ঐ মামনা মেং মীতা ভাঙজী ৱড্ড তেজ ছনাহ। ৱুঁম্ সে ৱঁসী আ ৱোঁব কে অসন খেনাডী ৱৈহ ছনাহ আ হম সভ ত স্টুপনী টৌগপ মেং সংগ নাগন বহৈ ছনহুঁ ।

খৈব ছোডূ, হমহুঁ কহাঁ পহুঁচ গেনহুঁ। হন্বমান চৌক পব পহুঁচনহ্ ত দেখৈ ছী জে ছৌঁবা সভ কে চৌকডী জমন অছি। মীতা ভাযজী সেহো ছনাহ। হম কহনিযৌন জে যৌ মীতা ভাযজী গ ত জ্ন্বম ভ গেন। ও সশংকিত হোঙত ৱজনাহ - জে সে কী ? কী ভ গেনয ? হম প্রতিউঁত্তব মেং ৱজনহুঁ জে "মহবাজ গামংক নদী ৱিঁনা গেন আ অহাঁ প্বছৈ ছী জে কী ভেন!" হ্মদা হ্নকব বিস্পাঁস ৱড্ড সর্দ ছন। ও ৱজনাহ জে ঙা সৱ ভগৱানংক মাযা অছি। দেশ-দ্নিযা মেং পাপ ৱঠি বহন অছি, তেকব দ্ষ্পবিণাম ত এহনে নে হেতৈ হৌ। হম ৱজনহুঁ জে ভাযজী, তৈযো গমৈযা কে ত অপন কর্তব্য কবৱাক চাহী নে নদী কে

ৰঁচাৰঁ কে নেন। সানোঁ–সান নদী কে তহ গাদ সে ভবি ক উঁপব ভেন জায খছি, তৈ পব সে নদী তঠঁ পব ক্ষখিযা কে খতিক্রমণ ৰঁঠন জায খছি। খাঙা নদী স্বঙখ গেন, সোচ্ জে ঐ সংগে কতেকো জনিয জীৱ সভ কে ত সমূনে নষ্ঠ ভ গেন হৈত। ক্ষেত্র২ক জমীন মেং পানি২ক নেরন ভী নীচাঁ খসি পবন হৈতৈক...হং, সে ত সত্ত. পহিনে পচাসে ফ় ৗঠ পব কন গডা জায ছন ক্ষদা খাৰঁ সৈ ফ় ৗঠ সে কম মেং কহাঁ নীক পাঙন খৰৈঁ ছৈ – ৰীচ মেং ৰাঁত কষ্টৈত কনকিবৰাঁ ৰাঁজন । হম ৰাঁত কে খাগা ৰঁঠৰৈঁত ৰঁজনহ্ঁ জে দেখ্ ঙা নদী মেং নোক সৰঁ নহাগ জায ছন মান–জান কে নহৰঁ খা পাঙন পিযাৰঁ নেন নদী ন জায ছন, মৌগমেহব সৰঁ কপডা–নত্তা সভ ঠৗ ত নদিযে মে কবৈ জায ছন নে যৌ। ত জৈ নদী সং এতেক উঁপকাব ভেষ্টৈ খছি ওকবা নেন কিছু ত চিংতিত হোযৰাঁক চাহি নে। এনা জে নদী কে ভূমি কে খতিক্রমণ হোযত বহতৈ, ত নিশ্চিতে নে নদী ৰিনা জাযত।

ঔ জী খহাঁ শহব সে খাযন ছি, ঐশী–মৌজ মেং বহৈ ছী তৈং গ খাদর্শৰাদী গপ্প সৰঁ ফ়্বা বহন খছি। দিল্লী সে ঐনিহাব সৰঁ কে এহিনা গোন–গোন গপ্প ফ়্বাঙত বহৈ ছৈ। – ঐ ৰৈব ৰীচ মেং ৰাঁত কাষ্টৈত ৰঁঠাৰঁৰাঁজী ৰাঁজন ।

হম কনি ব্যথিত হোযত কহনহ্ঁ জে হং শাযদ খহাঁ ঠীকে কহৈ ছি, হম পতিত ভেনহ্ঁ জে গাম২ক চিন্তা কেনহ্ঁ । ঙা গাম ত জেনা হমব খছিএ নৈ। খা খহাঁ কি জনৈ ছি শহব২ক জিনগী কে ৰিষয মেং । পাঙন২ক

কিন্নত ও্খা ওকব মোন কী হোএ থছি ঔ কোনো দিল্লী–ব়ঁব়ঔ ব়ঁনা সে ব়ঁঠিযা কে ব়্ঁঝি সকৈ থছি ! কানোনী সব়ঁ মেঁ পাঔন কে নঃ কঃ ঝগডা–ঝংঝট ত ডেনী কে খিস্সা বহ থছি, ব়ঁাত ত মবৈ–মাবয তক পহুঁচ জায থছি । ব়ঁডকা কোঠী থা ফ়্ নৈট মেঁ বহঃ ব়ঁনা নোক সভ কে সেহো সভ স্বরিধা ত ভেটৈ থছি ক্ষুদা পাঔন হ্নকো নাপি–জোখি ক ভেটৈ থছি থা ওকব ব়ঁড্ড মোন চ্কব়ঁয পবৈ থছি । জে স্থিতি থখন হম–গাম গময দিস দেখ বহল ছি, জৌঁ নোক নৈ চেতন ত ভবিষ্য মেঁ এত্তকো স্থিতি বৈহ হোব়ঁয বানা থছি ।

খৈব কিছু কান গপ্প–সবক্কা মাবনাক ব়ঁাদ হম গাম পব পহুঁচনহুঁ থা নহায কে নেন ব়ৌথাজী ঔনাব দিস ব়িদা হোব়ৈঁযে ব়ঁনা ছনহুঁ কি মাঁ টৈকেনক জে কনে পব নহা নে, ব়ৌথাজী ঔনাবঃক পাঔন কদ্থাহ ভ গেন ছৈ । ওহ ! একটা থাডঁব থফ়সোচঃক গপ্প । জহিযা সে হমব নদী নহেনোয ছুটৈন ছন গাম মেঁ হম ব়ৌথাজীএ ঔনাব পব নহাগত এনহুঁ থছি । ব়ঁড্ড পরিত্র থা শীতন পাঔন হোয ছন ওহি ঔনাব কে । গর্মী কে দূব়ঁজ্জী দ্পহবিযো মেঁ একদম শীতন পাঔন । হমবা যাদ থছি জে ব়ঁচপন মেঁ দেখৈ ছনহুঁ জে জূবশীতন দিন গৌথাঁ নোক সভ একঠ্ঠা ভ কে এহি ঔনাবঃক সফ় াঔ কবৈ ছন, ঢেক্বন কসাঔ ছন, নব়ঁ বস্সী ব়ঁান্হন জায ছন । বামনন্দন পঁডিতজী যজমানী মেঁ ভেঁটৈন একটা নব়ঁকা ডোন ব়ঁান্হি ছনাহ । মানে ব়ঁচা সভ কে নেন ঔ ডঁসের কে মাহৌন হোয ছন । ক্ষুদা থাব়ঁ..... !

গামঃক দোকান মেঁ থাব়ঁ কোন্ড–ড্রিক সংগে মিনবন

राष्ट्रस्तरक रौतन सेहो रिकार्ड लागल छल। किछु समृद्ध लोक के घर में २० लिटरवा खाबो-पाइनस्तरक रौतन सेहो किनाय लागल छल।

भोज-भात में थर्मसकरहा कोनो छोट्टे रॅचा जेकरा परसऽ के शौक होइ छहि ओकरा त्वरितगर लैं रॅखल जाय छहि के पाइन परसय लेल द देल जाय छहि। ब्रह्मभोज के भोज कान में गुरुकेलरा पाइन परसे छल। हम टैल दैत रॅजलहुँ - कि रे गुरुकेलरा! तों पाइने परसे छँ। ओ रॅाजल- हाँ भायजी! सरॅसं महरग चीज त हमही परसे छी। - से कोना रौ? हम पुछलियै
ओ रॅाजल जे भाइजी, भोजन त कतौ भेटै जायत छहा हा गर्मी में सभसं सोंहतगर चीज त ठंढा पाइने लगै छै यौ। गामस्तरक खाधा कल त सुखा गेल छहि आ इलार-नदी सरॅ के हाल त अहाँ देखलेहे हेरॅ। तखन अहिं कहू जे हम की गलत रॅजलहुँ?
एतली गो गुरुकेलरा एकटा गंभीर रॅात के रॅड्ड विनोदी भार में रॅाजि गेल छल ।

पता लागल छल जे गामक चौधरी सरकार से सस्ता लोन ल के एकटा पोखैर खुनेना हल । हमरा प्रसन्नता भेल जे चलू लीके छहि जे एकटा पोखैर भेले किछु त रहत छहि आ ताजा माछ खाय लेल सेहो भेटै जायत । छहा मां से जखन चर्चा केलहुँ त ओ रॅाजल जे एंह । ओ पोखैर में किछु छहियो! ओ त रॅहु पंचायत सदस्यस्तरक चुनार जितलैन त जोगार से लोन पास करा लेलाह। रॅैक के देखार लेल खाइध खुना

के माँगइटे सेहो रहैत लेलाह आ लोकनिक पाउ सूअरक पर चढा क सूअर खा रहल छैथ। हम कहलिन्ह देखु त धंधा। सोझ रस्ता पर चलि क किरौ पाउ कमाएत नै चाहि रहल छि, जे से लोक संगे समाजक सेहो भला होय।

रहिन एत गेलन्ह त ओतौ रैह मान देखय लेल भेटैन। कहियो ओकर गाम एहि रात लेल नामी छल जे ओइ गाम में रहत्तर टा पोखैर। आगा-पाछाँ, एम्हर-ओम्हर जेम्हरे हउडी घुमाउ तेम्हरे छोटे-पैघ पोखैर-डाबर देखाय परैत छल। हदा देखलौ जे ऐ रहैर ओग में स कतेको पोखैर-डाबर भैस गेल छल । रचनाहो में से रहते बास जीर्ण अवस्था में छल। भाउजी(रहिन के भैस्सर) के बुझल छल जे हम माछक प्रेमी आदमी छी। जे रहैर रहिन ओत जाय छलन्ह, ओ कोनो ने कोनो पोखैर से माछ न आबैत छलाह । रहैरपहर जखन भाउजी सकरी जाय लेल रिदा भेलाह हम पुछलियै जे भाउजी कतऽ जा रहल छी। रजलाह जे अरैत छी सकरी से माछ लेने। हम रजलन्ह जे किए गाम में ऐ रहैर उपलब्ध नै अछि की ? ओ रजलाह जे ओह! गामक पोखैर सर अखन जा रहल अछि। आउ-काएन्ह कतौ मछहर कहाँ भ रहल अछि। तैं ऐ रहैर अहाँ के सकरीए के माछ खोआबैत छी।

हमर एकटा मधुरनी के मित्र सं सूचना भेटैन जे शहरक आस पास जे डाबर-पोखैर सभ छल जै में से कतेको में शहरक नाना सेहो रहै छल, ओकरा सभ

के म्हॅवन क ओय जगह पर मकान-दोकान सभ बॅनाओल जा रहल अछि। जै कारण भूजल स्तर मे गिरावट के संगहि शहर मे जनहक निकासी के सेहो समस्या भ रहल अछि।

वापस घुरै काल ट्रेन मे जखन एकटा महिला के पंद्रह टाका एमआरपी बॅला पाउनहक बोतल के बीस टाका मे बेंचै बॅला वेंडर से ऐ बॉत के लेल जिरह करैत देखलहुं त ओ बॉत सबॅ एक-एक कय के मोन परै लागल। हम सोचै लगलहुं जे अपन देश मे जे हजारो-हजार के संख्या मे पोखैर-डाबॅर-दिग्घी सबॅ छल या अछि से अचानक से त नै प्रकट भ गेल हेतै। एकर पाछां निश्चितते जौं बॅनबॅबॅ बॅला के गकाओ छल हैत त बॅनाबॅ बॅला सभ के दहाओ छल हैत। आ ओ ओकाओ-दहाओ सभ मिल क सैंकडा-हजार बॅन गेल हेतै। पिछला किछु दस-बीस साल मे विकासहक नया पाठ पैढ गेल समाज ऐ गकाओ, दहाओ, सैंकडा, हजार के सोभे शून्य मे पहुंचाबॅ के काज कय रहल अछि। ऐ विकासत के सम्भाव के चिंता नै समाज के भ रहल अछि आ नै सरकार के । आ जौं कतौ भहओ रहल अछि त सरकार आ समाज मे सामन्जस्य नै बॅैस रहल अछि। हम ओहो सोचय लगलहुं जे जौं जिनगी मे भगरती अवसर आ सामर्थ्य देलखिन त गाम मे पाँच कट्ठा जमीन कीन क ओतय एकटा पोखैर खुनायबॅ आ ओहि मे माछ पोसबॅ। आबॅ ट्रेनक गति संगे हम यैह सभ योजनाहक खाका खीच रहल छी।

बॅस एतबॅे छल ओ खिस्सा ।

কল্পনা ঝা

বীহনি কথা– নির্হন

-- মায গে ! দাদী ত হাথে সঁ নপে – নপ তিন , চাউঁব পবসৈ ছনীহ, ঝদা তোঁ ত চম্মচ সঁ পবসে ছেঁ ?

-- ধ্ববববববববব !

তাহি সঁ কী হেতৈক ?

-- নহি হেতেক কী...... ?

হমৰো সভ কে নীক বস্তা ভেটৈন .

-- সে কী ?

-- যেহ জে ' নির্হন' মে সেহো 'চম্মচ' নগৌন জা সকৈছ

বীহনি কথা– নিকত্তব

-- মাএ গে , মাএ !

নক্ষ্মী কী হোগত ছথি ?

-- ধ'নক দেবী ,,

-- धनक देरी माने ?
-- जे सब़ के रूपैया - पाग, बौस्त - जात देखा.
-- तहन ब़्ची के जनम पर बाबा किएक
कहननि 'घर मे लक्ष्मी एलीह हए'
-- लबड़ ी नहितन चुप्प !
बेटी सेहो घरनागनि होगत छैक.
-- तहन ब़्ची के देखिते तोहर आँखि किए नोरा
गेलौ ?
"लक्ष्मी नहि सोहाग छौ की" ?
अविनाष ठाकुर

बीहनि कथा- साँठ गाँठ
बौआ - यै भौजी ऐना तमसैन किए छी।
भौजी- यौ बौआ की कहू अाब़ अहाँ के भैया फोन
केनाग सेहो बिसबि जाग छैथ, बूझि पड़ै़ए कोनो
ककरो सँ कोनो साँठ-गाँठ तऽ नहि।
बौआ- एना जुनि बाजू, हमर भैया बाम थिकाह अ ैब
अपन सीता छोड़ब साँठ-गाँठ असंभव।

बीहनि कथा- नोटबन्दी

लाल काका- मौ आग नमना बजै छल मोदीके कारने
बैंकमे प्वा दुपहरिया लाइनमे लाग् पड़ल आ गाग
एखन धरि ठुखले छल।
र्टेनट्रेनमा- हाहाहा कका यौ कारी धन जमेने हेतैथ।
लाल काका- धु्र ब़ुरबक।
र्टेनट्रेनमा- त ॥
लालकाका- फोचन बाबू कहलखिन 1000 हजार बेसी

দেয়ৌ গ থকী জমা কেনে আ তখন বৌতকা ভোজন সংগে।
সে প্ববা দিন সাঁঝ ভ গেনৈ আ ৰবকা রৌআ গাগ কঽ সানী নগেনক ॥
॥ পাগ কী নৈ কবাৰেঁ ॥

<u>ডॉ. রীণা কর্ণ</u>

<u>মৈথিনীক ধবোহব 'সীতা–শীন' (খড়্গৰল্লভ দাস 'স্বজন' জীক 'সীতা–শীন' মৈথিনী কাব্যক সাহিত্যিক রিরেচনা)</u>

মানরীয আদর্শ ও অধ্যামে চিন্তনক অভিব্যক্তিক নেন কাব্য অমৃত্বক কাজ কবৈত অছি। ভক্তিক ভাব্কতাসঁ ভবন মোনকেঁ কাব্য সৃজক প্রেবণা স্রাত কহৰ অনৃপযুক্ত নহি হোএত। এহি কাব্যক শব্দার্থ হোগত অছি কবি– কর্ম জকব কাব্য সম্পাদনমে বচনাকাবক কাব্য বচনাক প্ররৃত্তি ও অভ্যাস কার্যবত হোগত অছি আ অহি ব্যপেত্তি ও অভ্যাসক ৰনপব ও জে বচনা পাঠককেঁ সমর্পিত কবৈত ছথি সে কাব্য কহবৈত অছি। বস্তুত: কাব্যক বসানুভূতিসঁ হমব হৃতংত্রীমে জে তবংগ উপেন্ন নেগত অছি ওকব নয ও ছন্দমে বান্হন বহৰ আরশ্যক হোগত অছি জে শৈনীক আধাবপব ক্রমশ: তীন কোটিমে বাঁটৈন বহৈছ, যথা– গদ্য, পদ্য ও মিশ্র। মিশ্রকেঁ চম্পূ কাব্য সেহো কহন জাগত অছি। ছন্দবহিত কাব্য রিধানকেঁ

जँ गद्य तँ छन्द्युक्त रचनाकेँ पद्य कहल जाइत अछि। पुन: गद्यमे अनेकानेक विधा अछि, जेना- कथा, उपन्यास, संस्मरण, यात्रावृत्तांत , रिपोर्ताज, नाटक ,एकांकी आदि-आदि। ओहिना पद्यक सेहो दू भेद होइत अछि: प्रबंध ओ मुक्तक। प्रबन्ध काव्यक सेहो दू भेद होइत अछि – महाकाव्य ओ खण्डकाव्य। महाकाव्यमे जँ इतिहास प्रसिद्ध महापुरुष अथवा महीयशी नारीक सम्पूर्ण जीवनक इतिविधिक चारित्रिक लीला-गान कएल अछि तँ खण्डकाव्यक विषयवस्तु होइत अछि एहने महापुरुष अथवा महीयशी नारीक जीवनकप्रसिद्ध खण्डविशेषक घटनाक्रमक चित्रांकन।

प्रस्तुत कसौटीक आधारपर 'सीता-शील' केँ प्रबन्धकाव्यक कोटिमे राखल जा सकैत अछि सेहो महाकाव्यक कोटिमे। हँ, महाकाव्यक संज्ञासँ अभिहित करबाक क्रममे एहि रचनाक सन्दर्भमे किछु नियमकेँ शिथिल करए पड़त। एहि रचनाक महाकाव्यत्व सिद्ध करएमे मात्र दू टा तत्व,विविध छन्दक प्रयोग ओ सर्गबद्धताक अभावकेँ शिथिल करए पड़त। 'सीता-शील'क रचनाकार स्वयं एकटा साहित्यिक विधाक कोनो कोटिमे नहि राखि पद्य-रचना कएल छथि "सामान्य जन केँ ओ स्वग्रन्थक अर्थ समस्त पड़नि जेँ स्पष्ट स्वन्दर भाव समस्तै मे कठिनता होनि तेँ से जानि रचनहुँ मधुर भाषा मैथिली केँ पद्यमे लागत पड़ै मे पढ़ै बहल छी जाहि तरहेँ गद्य मे"

वस्तुत: रचना कोन कोटिक अछि से परिभाषित करब रचनाकारक नहि अपितु आलोचकक काज होइत छन्हि। ओ हमर सभक दायित्व अछि जे एहन महानतम रचनाक प्रति संवेदनशील भए एकर उपयोगिताकेँ

দেখৈত একবা প্রতি ন্যায কএ সকী। একবা খদ্রূ নেন খল্ডকার্য্য নহি কহন জা সকৈত খছি জে খল্ডকার্য্য তঁ মহাকার্য্যক শৈনীমে প্রধান পাত্রক জীরনক কোনো এক খল্ড রিশেষ কে নএ কএ নিখন জাগত খছি, কিন্তু এহি বচনামে ভগরতী সীতাক জন্মসঁ নএ কএ জীরনক খন্তমে ধবতী প্ররেশ ধবিক ঘটনা নিরঁহ্ম খছি। রাস্তরমে দেখরাঁক ঙা খছি জে প্ররঁহ্মকার্য্য নেন জে খারশ্যক খর্হতা হোগত খছি তকব সমাহাব এহি মহাকার্য্য মে ভেন খছি খথরা নহি।

প্ররঁহ্ম–কার্য্যমে সর্রপ্রথম কথানকক খনিরার্যতা হোগছ খা তকব প্রযোজন ওহি পাত্র রিশেষক ক্রিযাকনাপক কথা হোগত খছি জাহি কথাসঁ প্রভার গ্রহণ কএ ভারক খপন স্বচ্ছ চবিত্রক নির্মাণক দিশামে খগ্রসব ভএ নোক–কন্যাণক ভারনাকেঁ সরঁনতা প্রদান করৈত ছথি। এহি মহাকার্য্যক কথানক সেহো একটা মহত্ উঁদ্দেশ্যকেঁ নএ কএ সৃজিত ভেন খছি জাহিসঁ সমাজ স্বধাবক মাহ্ম প্রশস্ত ভএ সকএ। ভগরতী জানকীক জীরন–চবিতক প্রসংগমে বচনাকাবক জে ভারোক্তি ছন্হি তাহীসঁ একব কথানকক চযনক ঔচিত্য প্রতিপাদিত ভএ জাগত খছি। দেখূ জে মহাকরি স্বযঁ কী কহৈত ছথি – "ওহিঠাম প্রাতিজ্ঞারঁহ্ম ভ গেনহুঁ জে বামাযণ মে রর্ণিত জগত জননী জানকীক খাদর্শ চবিত্রক রর্ণন খপন মাতৃভাষা মৈথিনী মে পদ্য বচনা কএ প্স্তক প্রকাশিত করারী, তেঁ –

"খাদর্শ প্রুষক প্রেমিকা কেঁ চবিত শ্রভ নীখৈত ছী
উঁপদেশ নাবী নেন 'সীতা–শীন' মধ্য পরৈত ছী
খছি ধাবণা সীতাক প্রতি উঁব–মধ্য শ্রহ্মা–ভক্তি জে
পদ বচি প্রকট কs বহন ছী খছি যোগ্যতা খা শক্তি
জে"

একবা সংগহি এহি মহাকাব্যক কথানকক চযনমে বচনাকাব জে এহন সফনতা প্রাপ্ত কএনন্হি খছি সে খদ্ভ্ কাবণেঁ জে গ্রামীণ নিষ্কন্বষ রাতারবণমে বহি কঽ মহাকরি খড়্গবঁন্নভ দাস খপন একান্ত সাধনাসঁ স্বন্দব কথানকক চযন কএনন্হি খছি জাহিমে প্রেমক মধ্ব সংগীত খছি তঁ উঁদ্দাম উঁসোহ সেহো। মানরতাক ব্যাক্বন খাহ্বাহন খছি তঁ প্রগ্রতিক মধ্ব সৌন্দর্য খছি। সীতাক রৈভরক সংগ খাদব্শক খাকর্ষণ সেহো সশক্তা সঁ চিত্রিত ভেন খছি।

কহন জা সকৈত খছি জে একব কথানক সংযমিত ভারামেকতা ও সংযমিত কনামেকতাক সংগ সামংজস্য সঁ খনন্ত প্রভারোপোদক ভএ উঁঠন খছি। রাস্তরমে এহি মহত্ কাব্যক কথানকক মাধ্যম সঁ মানরীয মূন্যক খরমূন্যন কএনিহাব নোককেঁ মর্যাদা বক্ষাক পাঠ পঢ়এবাঁক খারশ্যকতা বূঝি এহন কথানক প্রস্তুত কএন গেন খছি জকব কথানক চযনক মাদেঁ পটনা রিশ্বরিদ্যানযক খরকাশপ্রাপ্ত মৈথিনী রিভাগাধ্যক্ষ প্রা। খানন্দ মিশ্র নিখৈত ছথি –"এহি পুস্তক দ্বাবা করি সাধাবণো ব্যক্তি কেঁ ওহি উঁদাত্ত চবিত্র সঁ পবিচয কবায নৈতিকতা এরং শানীনতাক পাঠ দএ বহন ছথি। নোকক চাবিত্রিক উঁথোনহি সঁ সমাজ এরং দেশক উঁথোন ভএ সকৈছ। সম্প্রতি নোক খাধুনিক চাকচিক্যক জান মে ফঁসন খপন সংস্কৃতি এরং সভ্যতা সঁ হঁটন জা বহন খছি। মানরীয মূন্যক খরমূন্যন ভএ গেন খছি। নোক খপন খাদর্শ চবিত্র সঁ খনভিজ্ঞ ভএ বহন খছি। রিনা সংস্কৃতিক উঁথোনহি খান প্রগতি খকর্মিক ভএ জাএত।" রস্তুত: এহি কাবণসঁ এহন খাদর্শ কথানকক চযন কএন গেন খছি।

মহাকাব্যক দোসর তত্ত্ব হোইত অছি নাযক। জেঁ কি পাত্রক মাধ্যম সঁ কবিকেঁ সমাজকল্যাণকারী মহত্ উদ্দেশ্যক প্রতিপাদন করবাক পড়ৈত ছৈন্হি তেঁ মহাকাব্যক পাত্রমে লোকনাযকত্ব ক্ষমতা রহব অত্যন্ত আবশ্যক হোইত অছি। সংগহি কথানকক প্রতিপাদনমে এহি লোকনাযকক উদ্দেশ্যক পূর্তিক লেল অন্য সহযোগী পাত্র সভক অনিবার্যতা সেহো ছৈক। 'সীতা-শীল'মে পাত্রক সুন্দর প্রযোগসঁ একর সফলতা সিদ্ধ ভেল অছি। ভগবত্ ভক্তিক প্রতি অনুরক্তিসঁ মনুষ্যকেঁ জাহি ব্রহ্মানন্দ সহোদরক প্রাপ্তি হোইত অছি সএহ জীবনক চরম উৎকর্ষ বুঝল জা সকৈত অছি। পরমাত্মাক অসীম সত্ত ও হুনক লোককল্যাণক ভাবনাক অজস্র ধারমে সরাবোর করবাক করুণ চিত্রণ মৈথিলী সীতারাম বিষয মহাকাব্যক বিষয বস্তু বনল অছি। মর্যাদা পুরুষোত্তম রাম ও অযোনিজা ভগবতী সীতাক চরিত্রক স্মরণ মাত্রসঁ এহি ভাবক বোধ হোইছ জে সংসারমে জে কিছু অছি সে অহী মহত্ চরিত্র পরমেশ্বর ও পরমেশ্বরীসঁ ওত প্রোত অছি আ অহী পরমাত্মা সীতা-রামক লীলা-গানকেঁ প্রস্তুত রচনামে স্থান দেল গেল অছি।
ভৌতিকতাক সীমাসঁ উপর উঠি কএ 'সীতা-শীল'ক রচনাকার ওহি পরম সত্তাক সংগ অপন চেতনাকেঁ একাকার করৈত অপন 'স্ব' কের উৎসর্গ কএ দেলে ছথি। পরমাত্মাক চারিত্রিক উৎকর্ষক প্রকাশ এহি রচনামে সর্বত্র পরিব্যাপ্ত অছি জে 'যাবচংদ্র দিবাকরৌ' হমরা সভক আচার বিচারকেঁ অনুশাসিত করৈত রহত। মানবীয মূল্য সংরক্ষণক জেহন ব্যবস্থা, ওহি ব্যবস্থাক প্রতি ব্যক্তিক উত্তরদাযিত্ব নির্বহন জেহন দিশা-নির্দেশ জাহি রূপেঁ এহি রচনা সঁ প্রাপ্ত হোইত অছি তকর সমাজকল্যাণক মাত্র

प्रशस्त कवएमे अन्तत पैघ भूमिका छैक तें एकर रचनाकार एहन पात्रक चयन कएनन्हि जिनक आदर्शक आलोकसँ समाजक मानसिकताकें प्रकाशित करबाक सद्प्रयासमे ओ कहैत छथि :-
"आदर्श पुरुषक प्रेमिका कें चरित श्रुत नीचैत छी
उपदेशे नारी नेन 'सीता-शील' मध्य परैत छी"

XXXXXXXXXX

आ पुन: -

"ओ चरित पढ़ि आदर्श जीवन कें बनौती नारि जे
बनतीह जग मे परम पूज्या पतिक परम पियारि से"

महाकाव्यक नेन सम्बद्धता अनिरायता कें स्वीकारल गेल अछि किन्तु एकर कथानककें विषयवस्तुक अनुरूप शीर्षक दए विषयकें विश्लेषित कएल गेल अछि। सम्बद्ध अनिरार्यताक स्थानपर एहन प्रयोग महाकविक भावुक मानसिकताक परिचायक तँ अछिए संगहि एहि दिशा मे सक्रिय रचनाकारक नेन ओ पोथी एकटा नव दृष्टिकोण सेहो प्रदान करैत अछि।
महाकाव्यमे विविध छन्दक प्रयोग हएब सेहो आवश्यक अछि। अगिना विषयक विश्लेषण नेन पछिने सम्बद्ध अन्तमे छन्द परिवर्तित कए देल जाइत अछि किन्तु एहि वृहत् रचनाक विषयवस्तुकें एकहि छन्दमे नियोजित कए कवि प्रवर चमत्कार उपेन्न कए देने छथि। महाकाव्यमे अनेक छन्दक प्रयोगसँ ओकर अनेक तरहक रसास्वादनक स्थानपर एकहि छन्द मे एकर नियोजनसँ

কোনো অন্তব নহি আএন অছি কিএক তঁ বসাস্বাদনক প্রবাহক গতিশীনতা কখনহ্ অববোধ উঁপেন্ন নহি কবৈছ। এহন ছন্দ প্রযোগক মাদেং করি স্বয়ং কহৈত ছথি :– "মাত্রা অঠাওস পাঁতি প্রতি নঘ্–গ্বক চবণ কেঁ অন্ত মে স্বন্দব শ্রেরণ– স্বখকব মধ্ব হবিগীতিকা কেঁ ছন্দ মে" আশচব্যক বাঁত তঁ ঙা জে মাত্র একহি ছন্দমে প্রযুক্ত কথানক ভেনোপব এহিমে কতহ্ বসহীনতাক অবসব নহি ভেটৈছ। কাব্যকনাক অন্তবংগ ও বাঁহিবংগ নবীনতা, ভারনাক মাধ্র্য ও বসরিদগ্চতাক কাবণ করিকেঁ অপন অন্তস্থন সাংস্কৃতিক চেতনাকেঁ সার্বজনিক কববাঁক স্বঅবসব প্রপ্ত ভেন ছন্হি।

বসকেঁ কাব্যক আমো মানন গেন অছি। সংস্কৃতক প্রায: সভ রিদ্বান বসক মহত্তাকেঁ স্বীকাব কেনে ছথি। পঁডিত বাজ জগন্নাথ বসেকেঁ কাব্যক আমো স্বীকাব কবৈত চাথি: –"বমণীযার্থ: প্রতিপাদক: শব্দ: কাব্যম" বসেমে ঙা শক্তি ছৈক জে কাব্যক বসাস্বাদনক সহ অর্থমে অবসব প্রদান কববৈত অছি। সহৃদযক হ্রদযমে আহ্লাদ এরং মনকেঁ তন্ময বঁনা দেবাঁক বসক ক্ষমতাসঁ রাণী গদ্গদ ও শবীব বোমাঁচিত কএ জাযত অছি। সাহিত্যমে একব স্বন্দব প্রযোগসঁ ব্রহ্মানংদক সহোদবক রূপমে পবমামোক সাক্ষাকোব হোএবাঁক অনুভূতি হোগত অছি। আধ্যাত্মিকতাক ভারভূমিপব বচন–বঁসন একব রিষযরস্তুক নির্রহনক নেন 'সীতা–শীন'মে শান্ত বসক প্রযোগ তঁ ভেনে অছি, এহিমে শৃংগাব বসক এহন প্রভারশানী ও উত্প্রেবক বর্ণন ভেন অছি জে কাব্যমে সাধাবণীকবণক উঁপযোগিতাকেঁ সার্থক সিদ্ধ কবৈত অছি। মহাকাব্যমে বসক উঁপস্থিতিক কেহন সশক্ত প্রভার পড় ৈত অছি, পাঠকক ভার্কতাকেঁ উদ্বুদ্ধ কবএমে

एकर की भूमिका छैक, एकर समालोचना एकवा कोन रूपें स्वीकार करैत छथि तकरा एहि महाकाव्यक प्रति कहल गेल विहार विश्वविद्यालयक भूतपूर्व राजनीति विज्ञानक अध्यक्ष प्रा.देवनारायण मल्लिकक शब्द मे देखल जा सकैत अछि- "रचनाकारक प्रावस्थिक विनयहाञ पद्य पर दृष्टि पवितहिं पढ़बाक उत्सुकता भेल। एके बैसक मे 'सीता-शील' कें आद्योपान्त पढ़ि गेलहुँ। एहि पाठ्यांतर मे कतेको बेर आँखि सँ नोर बहल अछि, कतेको बेर रोमांचित भए उठलहुँ अछि, कतेको बेर देवत्वक परिवेशे मे आमो कें विचरण करैत पौलहुँ।" काव्यमे जँ रसास्वादन करएबाक क्षमता नहि हो तँ ओकरा काव्यक कोटि मे राखल नहि जा सकैत अछि। काव्य सृजनक आधार होइत अछि रस। प्रबन्ध काव्यमे एकटा प्रधान रस होइत अछि जकरा अंगी रस कहल जाइत अछि आ अन्य रस सभ ओहि अंगी रसक सफलतामे सहयोगीक काज करैत अछि।

काव्यमे रसक अनिवार्यता प्राय: सभ विद्वान मानने छथि। हँ,ई बात फराक अछि जे केओ एकरे काव्यक आमो मानैत छथि तँ केओ अलंकार कें। केओ काव्यमे ध्वनिक समर्थक छथि तँ केओ छंदपर जोर दैत छथि किन्तु समग्र रूपसँ विद्वान सभक कथानक निचोड़ ई अछि जे रसोत्कर्षक सहायकक रूपमे अलंकार कें राखल जा सकैत अछि किन्तु एकरा काव्यमे सार्वभौम सत्ताक कारण नहि कहल जा सकैत अछि। अलंकार काव्यक सौंदर्यवृद्धिमे सहायक तँ होइत अछि किन्तु एकरा काव्यक आमो मानब अन्वयहाञ होएत। वस्तुत: रसेकेँ काव्यक आमो मानब उचित अछि से रस 'सीता-शील'क प्राणवन्तताक प्रमाण प्रस्तुत करैत अछि। जेँ कि प्रस्तुत

मिहाकाव्य भगवती सीताक स्वर्णीना स्वभावक दस्तावेज अछि, भारतीय संस्कृतिक प्रति करिक उँचादर्शक निरूपण अछि आ पोथीक प्रारम्भसँ लए कए अन्त धरि सीताक प्रति करुणाक अजस्र धार बहएबाक अवसर प्रदान करैत अछि तेँ एकरा करुण रस प्रधान महाकाव्य कहि सकैत छी अर्थात् करुण रस एहि महाकाव्यमे अंगी रसक रूपमे उपस्थित अछि आ अंगक रूपमे अन्य रस सभ सहयोगीक काज करैत एकर रसास्वादनक क्षेत्र विस्तार करैत अछि जेना – सीतारामक अपरिमित प्रेम प्रसंगमे संयोग ओ वियोग श्रृंगार, सूर्पनखाक विरूपित रूपमे हास्य रस, जानकीक जन्मक क्रममे शान्त्य, परशुराम–लक्ष्मण संवादमे रौद्र, राम–रावण युद्ध, बालि–वध, खरदूषण वध, मारीचवध आदिमे वीर रस, सीताक जनकपुरसँ विदाग ओ वनगमनक कान साम्य सभक उपदेश ओ सीतासँ विछोहमे करुण रस आदिक उपादेयताकेँ देखल जा सकैत अछि।

काव्यमे अलंकारक उपस्थितिसँ एकर सौंदर्यवृद्धि ठीक ओहिना होइत अछि जेना कोनो नारीक सौन्दर्य अलंकारक प्रयोगेँ द्विगुणित भए जाइत अछि। अलंकारसँ काव्यमे जे प्रभावोत्पादकता उत्पन्न होइत अछि से ओकर गएह शक्तिमत्ता अछि जाहिसँ काव्य सुकोमल ओ मधुर रूप ग्रहण कए पाठककेँ भाव–विभोर करैत अछि। एकरामे हृदयग्राह्यता ओ सुषमासृष्टि करबाक क्षमतासँ एकर प्रभावान्वितिक प्रवाह तीव्रतर भए पड़ैत अछि। अलंकार प्रयोगक दृष्टिएँ 'सीता–शील' अद्भुत उदाहरण अछि। एहिमे उपमा, रूपक, अनुप्रास, अप्रस्तुत प्रशंसा आदिक आधिक्य रहितहुँ यमक उत्प्रेक्षा, वक्रोक्ति आदि अधिकाधिक अलंकारक प्रयोगेँ

करिक कथ्यक मार्मिकता पाठककेँ साधारण स्तरसँ ऊपर उठाकए तन्मय कए दैत अछि।
अपन स्वकोमल भावनाक अभिव्यक्तिमे कवि प्रकृतिकेँ कखनहुँ बिसरल नहि छथि। काव्यमे प्रकृति चित्रणक कारण होगत अछि करिक सौन्दर्यबोध ओ प्रकृतिसँ हुनक साहचर्य से हिनक सौन्दर्योपासनाक प्रति हुनक साक्षी तँ प्रस्तुत रचना अछिए तखन ओहि सौन्दर्य के आमेसात कएनिहार महाकविक वैभवपूर्ण सौंदर्यक वर्णन कोना ने करितथि।
हिनक उँचस्थ प्रकृति प्रेमकेँ पोथीमे अनेको ठाम देखल जा सकैत अछि जेना मिथिलाक शोभा वर्णनक क्रममे कवि प्रवर कहैत छथि –
"हिमधवल पर्वत–पुञ्ज तल मे बसल मिथिला प्रान्त ओ
"सम्पूर्ण विश्वक देश एवं प्रान्त सँ शुभ शान्त ओ"
सीता हरणक पश्चात रामक विलापमे करिक प्रकृतिसँ साहचार्यक एहन अभिव्यक्ति भेल अछि से देखिते बनैत अछि। कखनो ओ अशोककेँ सम्बोधित करैत भगवती सीताक पता ज्ञात होएबाक जिज्ञासा करैत छथि तँ कखनो जाह्नवसँ पूछैत छथि। कखनहुँ शालसँ पूछैत छथि तँ कखनहुँ आम आ कटहरसँ। कखनो पीपरसँ पूछैत छथि तँ कखनो जूही, कनाओल, गेना, गुलाब, चम्पा, चन्दन, बर, कदम्ब, अनार, गूलरिसँ। कखनो कोमल हरिण, गजराज सिंह, बानर, भालू, सूर्य, राहु, चंद्र, धरती, वरूण, आकाश आदि जड़ हो अथवा चेतन, प्रकृतिक कण–कणसँ पूछैत छथि। कविकेँ प्रकृतिसँ आत्मीय सम्बन्ध छन्हि जे प्रकृतिक लेल रामक सम्बोधनमे देखल जा सकय अछि। प्रकृतिक मानवीकरणसँ कथ्यक विश्वसनीयता द्विगुणित भए जाइत अछि जकरा आनन्दनक

रूपमे ग्रहण कए महाकवि 'स्वजन' जी एहि महाकवि 'स्वजन' जी एहि महाकाव्य केँ चिरनूतन सौन्दर्य प्रदान कयलन्हि अछि ।
चित्ताकर्षक ओ प्रांजल भाषा मन-प्राणकेँ पुलकित कए दैत अछि से 'सीता-शील'क रचनाकार भाषाकेँ बोधगम्य, चित्रोपम एवं सम्प्रेषणीयताक भावुक प्रयास कएने छथि जाहि कारणेँ एकरा प्रति उद्दाम चित्ताकर्षण होइत अछि । कोनो साहित्यिक अपन रचनाकेँ चित्ताकर्षक बनएबाक लेल भाषा-प्रयोगक प्रति साकांक्ष रहैत छथि आ कथनकेँ भव्यतर बनएबाक लेल नै मात्र अपनहि मातृभाषाक प्रयोग करैत छथि अपितु तत्सम, तद्भव, देशज ओ विदेशज भाषाक चारू रूपक सान्नपातिक प्रयोगसँ रचनाक उत्कृष्ट बनएबाक सत्प्रयास करैत छथि । महाकवि 'स्वजन' जीक एहि रचनामे तत्सम, तद्भव आ देशज शब्द तँ एकर आधार स्तम्भ अछिए विदेशज शब्दक प्रयोगो सेहो रचनाकार अत्यन्त कुशल आ प्रबुद्ध छथि जाहि कारणेँ ठाम-ठाम ओकर स्वच्छन्द प्रयोगसँ वाक्य संगठनमे कतहु मोनकेँ अकच्छा देबाक अवसर नहि देने छथि । जेना औषधिक स्थान पर दवा, उत्कंठा देबाक स्थान पर उत्कंठा देब, घूरबाक स्थान पर वापस, लोकक स्थान पर लोग, पिताक स्थान पर बाप, नमस्कारक स्थान पर नमस्ते, कायरताक स्थान पर कायरपना आदि अनेको शब्दकेँ देखल जा सकैत अछि ।
वस्तुत: कवि 'स्वजन' जी जाहि कुशलतासँ एहि रचनामे सीता-शीलक महत्ताक निरूपणमे अपन संवेदना ओ विस्तारकेँ भाषाक कसौटीपर कसि कए भावनाकेँ अभिव्यक्ति देने छथि से निश्चित रूपेँ एहन महाकाव्यक लेल उपयुक्त, स्वच्छ भाषाक अनुरूप अछि जाहिसँ एहन

ভাষাক ভাব্কতা মহাকাব্যমে প্রযুক্ত রস ও অলংকার জকाँ धारदार, तीक्ष्ण ও प्रभाবোপোদক ভএ সকল অছি। কবি অপন অতুল শব্দ ভণ্ডাব সঁ সুন্দব, সুকোমল ও ভারাভিব্যংজক শব্দক চযন কএনে ছথি জাহিমে অপন হৃদযক বসরংগ রংগ ঢৌপি দেনে ছথি।

কোনহু বচনাকাবক ঙা দাযিত্ব হোএত ছন্হি জে ও অপন এহন বচনামে স্থানীয রিশেষতাকেঁ স্থান অবশ্য দেথি সে 'সীতা-শীন' মে মিথিলাক সৌন্দর্য ও সংস্কৃতিক বর্ণনক ক্রমমে মহাকবি অপন উঁদাত্ত পাত্রক মুঁহসঁ কী কহরৈত ছথি সে দেখূ –

"তিবহুতক তুলনা মে কোনো নহি দেশ-প্রান্ত পরৈত ছী
মিথিলা সদৃশ সৌন্দর্য হম সংসাব মে ন স্বলৈত ছী"

তহিনা রনক মনোবমতাকেঁ সীতা-বামক রনরাসক ক্রমমে ও বারণক ঐশ্চর্যকেঁ লংকাক রৈভব সম্পন্ন ক্ষেত্রমে দেখল জা সকৈত অছি।

প্রবন্ধ কাব্যক লেল কথোপকথন সেহো অত্যন্ত আরশ্যক তত্ব অছি কিএক তঁ একব এক পাত্ব দোসব পাত্রসঁ জাহি রাঁতক অপেক্ষা বথৈত ছথি সে রার্তালাপহিসঁ সম্ভব ভএ সকৈত অছি। বচনাকাব কথোপকথনক প্রযোগমে কেহল নিপুণ ছথি তকব সংগঠন 'সীতা-শীন'মে সরত্র দেখএমে অরৈত অছি খাস কএ পবশুবাম-লক্ষ্মণ সংরাদ, লংকামে বারণ ও সীতাক মধ্যক রার্তালাপ, অনুসূযা-সীতাক মধ্য রৈচাবিক আদান-প্রদান আদি প্রসংগ মে দেখল জা সকৈত অছি।

মহাকাব্যক মহত্ উঁদ্দেশ্য হোএত অছি আ বচনাকাব দ্বাবা ওকবা অপন বচনাক রিনা আলম্বন রনৌলে কোনহু বচনাক সার্থকতা সিদ্ধ নহি কএল জা সকৈত অছি সে অদ্ভু বচনাক পাছাঁ মহত্ উঁদ্দেশ্য ছৈক আ ও ছৈক সংসাবসঁ

आस्था शैक्षिक नारी, मानवताक उच्चस्थ भावनाकेँ सम्मानित करब आ भगवती सीताक शील केँ समक्ष राखि नारीक विश्वव्यापक माध्यमसँ जन-कल्याणक भावनाकेँ पल्लवित करब। अपन एहि महत् कार्य-सम्पादनमे महाकवि अनेक ठाम सटीक सूक्ति रचनक प्रयोग कए समाजस्वभावक कार्य सम्पादन करैत छथि जकरा देखबाक लोभए तँ 'सीता-शील'क अनेक प्रसंग एकर गवाही देत। नारीक आदर्शकेँ जीवनक अक्षयनिधि मानि ओकरा सम्मानित करब एहि रचनाक मुख्य उद्देश्य अछि जकरा एकर चरित्र-प्रधान शीर्षकमे देखल जा सकैत अछि। कहाकवि 'स्वजन' जी स्वयं कहैत छथि -

"सीखथु जगत मे नारिगण शिक्षा सियाक चरित्र सँ
स्वामी प्रसन्नक लेल सब किछु करथि हृदय पवित्र सँ"
आ पुन:-
"ई चरित पढ़ि आदर्श जीवन केँ बनौती नारि जे
बनतीह जग मे परमपूज्या पतिक परम पियारि से"

नारीक कर्त्तव्य ओ आदर्शक प्रति समाजकेँ साकांक्ष करबाक एहि उद्देश्य प्रतिपादनमे महाकवि श्रद्धवल्लभ दास जी अत्यन्त संवेदनशील छथि। भगवती सीताक शिव संकल्पयुक्त कर्त्तव्यपरायणता ओ पातिव्रत्य हिनका अत्यधिक भावुक बनौने छन्हि फलत: कवि कहि उठैत छथि -

"ई जौं पढ़थि सभ व्यक्ति 'सीता-शील' चित्त पवित्र सँ
पढ़ि नारि-नर आचार सीखथि जानकीक चरित्र सँ"

नारी चरित्रक सहिष्णुता, सच्चरित्रता, त्याग, क्षमाशीलता, ममता आदि गुण स्वस्थ समाज-निर्माणक दिशामे आवश्यक तत्व अछि जे लोककल्याणकारी विचारधाराकेँ सबल बनबैत अछि आ गएह अछि महाकवि श्रद्धवल्लभ दास 'स्वजन'क लोककल्याणकारी नारी जीवनक आदर्श आ ओहि

आदर्शक अक्षवस: पानन कवराँक पाठक सँ अपेक्षाक उँद्देश्य प्रतिपादन।

उँमेश मण्डन

'सगव बाति दीप जवय'क ९३म आ ९४ म आयोजन

१

25 मार्चक बाति, बतनसाबा गाममे जे 'सगव बाति दीप जवय'क 93म कथा–साहित्‍ गोष्ठी सम्पन्न भेन, तगमे रीतिन आ नघ् मिना दू दर्जनसँ बेसी कथाक पाठ भेन। सात पानीमे कथा सभकेँ मंचपव पठ़ न गेन आ तैपव समीक्षक नोकैन समीक्षा कबैत भवि बातिक समए केना बितौनैन से किनको नहि पता चनन। भोव नहि, भिनसव धवि गोष्ठी दनदनागत बहन। समीक्षक, आनोचक आ कथाकावक संग श्रोता सेहो सगव बाति जागि गोष्ठीक आनन्द नैत बहना। ओना तँ गोष्ठीक आवम्भ सामे, कवीब छबेँ बजे भेन मुदा कथा पाठक क्रम बातिक आठ बजेसँ, जेकवा दोसव साँझ सेहो कहि सकै छी–भेन। दीप प्रज्वननक पछाति स्वागत, स्वागत भाषण, पोथी नोकार्पण, नोकार्पित पोथी सभपव टिप्पणी गत्यादिमे कवीब दू घण्टा नागिए

जाएत। तक्रममे चारिटा पोथीक लोकार्पण भेल। जइमे पहिल छल श्री राजदेव मण्डल रचित उपन्यास– 'हमर टोल', दोसर– श्रीमती कामिनी कामतजीक काव्य संग्रह– 'स्वरित मन तरसल आँखि' आ तेसर तथा चारिम छल नवो कथा–संग्रह– 'रीतांगना' आ 'स्मृति शेष' जेकर रचियता छैथ– श्री जगदीश प्रसाद मण्डलजी। श्री मण्डलजी एवं डॉ योगेन्द्र पाठक वियोगी, प्रा. शिव कुमार प्रसाद तथा श्री नारायण यादवजीक अध्यक्षता एवं श्री दुर्गानन्द मण्डल, श्री उमेश पासवान तथा उमेश मण्डलक (अर्थात् अपने) संचालनमे सगर राति ऐ साहित्यिक कार्यक्रमकेँ मंचप सफल बनौल गेल, जइमे कथा सभ जे आएल छल तेकर शीर्षक निम्न अछि– 1. हैतै मनक जुड़ाउ, 2. घूरि गाम चलू, 3. देशक इतिहास, 4. हैत मन, 5. छोटकू दोस, 6. अछूत, 7. दादा, 8. स्टेशन, 9. हमर पत्नीक मनोरथ, 10. कर्म मुक्ति, 11. नौत, 12. गामक कटौत, 13. रौदा, 14. गोमुखी, 15. हिन्दू–मुस्लिम भाइ–भाइ, 16. ठिठर काका, 17. रोहानी, 18. मानर संग माछ, 19. शेखर संगे शेखरी, 20. दूध रेचनी चमेली, 21. तोरा बनल अंग्रेज, 22. नकबोरवा, 23. घरक बाँस, 24. अन्धविश्वास, 25. भितबिया चोट।
अखन तकोन अपनौं लोकैन निम्न कथाक आनन्द l el j a u

भितबिया चोट

चाहक दोकान नग किछु लोक ठाढ़ छल आ किछु बैसल छल। गप्पक छबक्का छुटि रहल छेलए। विषय छेलै– आग–काल्हिक लोक सभटा काज स्वार्थेक कारण करै छए।

ঋদা হম ঐ রাঁতপর খড়ন দেলৌঁ জে কিছু কাজ লোক ওহনো করৈত খছি জগমে কোনো স্বার্থ নগ বহৈ ছগ। জগ কাজকেঁ 'উঁপকার' কহন জাগ ছগ।

এম.এন.এ.ক চুনাউঁ হোগরঁনা ছেনগ। চুনাউঁক সমৈমে তঁ প্বনিসকেঁ জেনা পাঁখি নগনে বহৈ ছগ। তখৈনে ওগঠাম একটা প্বনিসিয়া গাড়ী রুকন। রুকন নহি রঁঙ্কি রোকএ পড়নৈ। কারণ ছেনৈ, একটা সাগকিন সড়কেপর ঠাঠ় ছেনৈ খা সাগকিনরঁনা কেতৌ চনি গেন ছন।

একটা সিপাহী গাড়ী সঁ উঁতৈরতে রাঁজন–

"কেকর সাগকিন ছিয়ৌ রৌ ? সাহৈরঁক গাড়ী রুকন ছগ। হটৈরেঁ জন্দী খাকি দেখরীহী।"

ঋদা কিয়ো সাগকিন হটৈরাঁক নেন নহি খাএন। সিপাহী পূরা তমসা গেন ছন। ওকর রৌদ্র রূপ দেখ হম জেনা ভীতরসঁ ডেরা গেন বহৌঁ। হম তেজীসঁ গেলৌঁ খা সাগকিনকেঁ হটৈরঁএ নগনৌঁ। কমজোর বহনে কনী খস্থিরসঁ হটৈরেঁ ছেনৌঁ। ডরেরঁর রাঁরম্বার হর্ন রঁজা বহন ছেনগ। সিপাহী ডন্টাসঁ হমরা পজরামে গোঁজী মারৈত রাঁজন–

"তোহর খতিয়ানী রোড ছিয়ৌ। টৈর মারৈত কেনা চনৈএ! দেখৈ নগ ছৈ জে সাহৈরঁকেঁ নেটৈ হোগ ছগ!"

হড়রঁড়ী গত খাগু রঁঠনৌঁ কি রোডক কাতমে সাগকিন নেনে খসি পড়নৌঁ।

চাহক দোকাপর লোক ঠিঠিয়া কঃ হঁসি দেনক। প্বনিসিয়া গাড়ী হর্ন দৈত চনি গেন।

এক গোরে টিটিকারী মারৈত রাঁজন–

"কী যৌ উঁপকারীজী, কী ভেন ?"

ডন্টাসঁ তঁ কমে চোটৈ নগন ছন ঋদা 'কী যৌ

উঁপকাবীজী, কী ভেন’ স্বনি ভিতবিযা চোষ্টে জেনা ক্ষহবা দেনক। নোক দিস তকনৌঁ তঁ নগন জেনা নঁগষ্টে ঠাঠ় ছী। নাজে ক্ষড় া গোঁতনে রিদা ভ২ গেনৌঁ।
কথাকাব– শ্রী বাজদের মল্ডন।
ষ্ট্টৈত মনক জ্ড় াউঁ
মন ষ্ট্টনে জহিনা খপনা সংগ দ্নিযাঁ ষ্ট্টএ নগৈ ছৈ তহিনা হমবো ভেন। হনাঁকী মনো সরঁহক একে কাবণে নগ ষ্ট্টৈ ছৈ, সরঁহক খপন–খপন–খপন–হ্ফবাক–হ্ফবাক কাবণ বহি ছৈ। হঁ, কিছু কাবণ এহেন জরূব খছি জে এক–দোসবসঁ মিনৈএ। তঁএ কাবণক মহত্ কেকবোসঁ কেকবো কম খছি সেহো নহিযেঁ কহন জা সকৈএ। জঁ সে বহিত তঁ খপনে চনিযো জাগত খা দ্নিযাসঁ সম্বন্ধ বখৈত রা দ্নিযেঁসঁ চনি জাগত খা খপনাসঁ বখৈত, সেহো তঁ নহিযেঁ খছি তঁএ সরঁহক মহত্বক মহত খছিএ। তহিনা নে জ্ড় াউঁ সেহো ছী। ওনা, ষ্ট্টরঁ খা জ্ড়র দ্নূ রিপবীত পাশাপব খছি, কিন্তু পাশাপব দ্নূ নগ খছি সেহো নহিযেঁ কহন জা সকৈএ। ভনেঁ এক প্রেম–স্বরূপ খা দোসব রিযোগে–স্বরূপ কিএ নে হ্খএ।
ওনা, ষ্ট্টৈত মনক ক্রিযা একবংগাহো হোগএ খা একবংগাহ নহিযোঁ হোগএ। ভনেঁ গাছ–গাছমে খন্তব বহনে হ্ফনো খা হ্ফনক স্বখাদোমে খন্তব কিএ নে হোগত মৌউঁ ক্ষদা হ্ফনাহ্ফন তঁ প্রায: একবংগাহে হোগএ। খর্থাত্ জিনগীক খন্ত রা এক দ্নিযাসঁ দোসব দ্নিযাঁ জাএরঁ তঁ একবংগাহে হোগএ। তঁএ নে কিযো খপন জান দগনে কনৈনক রীখা হোড় া খাগএ তঁ কিযো সম্পন্নতা বহিতো রাঁনো–রঁচা খা রিরাহিত সংগিযোঁ ছোড় া খান ঘব চনি জাগএ। তহিনা কিযো রেনগাড় ামে কষ্টৈনে পহিযা–তবমে গবদৈন দগএ তঁ কিযো গবদৈনমে হ্ফঁসবী নগা

ঘবক ধবৈনমে নষ্টৈক জাগএ, চাহে পংখামে ঝূনি জাগএ। ঝদা তঁএ কি সভ এক্কবংগ খছি, সেহো নহিযেঁ কহন জা সকৈএ। কিছু এহনো তঁ ঐছে জেকব খপন জ্ড় াউঁ খপনা সংগ খানোসঁ বহনে দ্নিযোঁক সংগ ঐছে জগসঁ খপন কোন ৰাত জে খানো–নে খপন জান গমৈৰতে খছি।

খস্তু খপনো খা খপন পবিরাবো খা দ্নিযোঁক সংগ মন ঠ্ষ্টৈক কাবণ খপন খপনে খছি। খাএব জে খছি সএহ খহাঁ সভকেঁ স্বনবৈঁ ছী।

রিদ্যার্থী–জীরনমে জখন বহী তখন বৃ্ঝিনিঐ জে খপনা–নে খোড়ে পঠ় ছী মাগযে–ৰাপ–নে পঠ় ছী, তেকব গরাহিযো ভেষ্টিযে জাগত বহএ। গরাহী ঙা ভেষ্ট জাগত বহএ জে জঁ খপনা–নে পঠ়ি তৌঁ তঁ খপনে মন নে তৈযাব হোগতগ, মাতা–পিতাকেঁ কিএ কহএ পড় ছৈন, হ্নকা সভকেঁ কোন খগতা ছৈন। জঁ খপন–খপনে হোগএ তখন হ্নকো সভকেঁ নে খপনে কাজ দগতৈন তগনে হমবা পাছূ কিএ পড় ছৈথ.. ? ৰচকানী মন দ্খাবে খাকি পঠ় সঁ দেহ চোবৰৈঁ দ্খাবে, সে নহি বৃ্ঝি পরিঐ, তঁএ স্কূন–কৌনেজক তঁ খানাপ্ববী কবৈত বহনৌঁ ঝদা প্ববী–খানা নগ বৃ্ঝি পরী। তঁএ স্তুসকৌনোসঁ স্তুসকৌন হোগত গেনৌঁ। ঙা তঁ বৃ্ঝূ কহ্না কহ জান ৰঁচন জে থর্ড ডিরীজনসঁ ৰী.এ. পাস কহ গেনৌঁ। নোকবী কবৈ–জোগব তঁ ৰনিযেঁ গেনৌঁ, তঁএ জেতবেঁ–তেতবেঁ দিন–নে মনমে সংতোখো ভাগএ গেন খা মাতো–পিতা খপন ৰেষ্টাক কর্জসঁ ঝঙ ভেনা, তঁএ হ্নকো সবৰহক মনমে খ্শী এরেঁ কেনৈন জগসঁ পিহু–সিনেহমে ৰঠ় াতবীএ ভেন জে কমন নহি। খপন দোসব ঋৃণ মাতা–পিতা ঙাহো চ্কা নেনৈন জে সমৈপব

রিখাহো কাগএ দেনৈন। ওগ সমযমে মাতা-পিতাপব খাশ্রিত জিনগী বহএ, তঁএ রিখাহকে রেঁসী রিচাব খপনো কিএ কবিতৌঁ, খ্শী-খ্শী রিখাহো কাগএ নেনৌঁ। রিখাহ হোগতে সাম্বব সন খভ্তা ভেটিযে গেন। খারাঁজাহীমে খানসঁ কনী রেঁসীএ প্রেম বহন।

রী.এ. পাস বহরেঁ কবী তঁএ মনমে খাশা ভবনে বহএ জে এতেটৌ দেশমে জখন ছী খা এতে নোককেঁ জখন নোকবী ভেরেঁ কেনৈ তঁ হমবা কিএ নে হএত। হ্মদা সময নিকনন জাগত বহগ। রিখাহকে পছাগত পনিযোঁ কহনৈন, খা সঁগিযোঁ-সাথী হ্থনক, তখন খখরাঁবমে পঠ়ি -পঠ়ি ভঁজিযা-ভঁজিযা নোকবীক দবখাস দিখ নগনৌঁ।

কেতৌ নিখিত পবীক্ষামে পাসো কবী তঁ মৌখিকমে ছঁটৌ জাগ, কিএ তঁ কিতারঁমে পঠ়ন বহৈত তখন নে রিসরাসক সঁগ ভবন-পূবন জরারঁ দেতৌঁ সে তঁ মনে থবথবা জাএ। জগসঁ রৌনীএ রন্ন ভহ জাএ, হেন কহ জাগ। খন্তা-খন্ত নোকবী নহিযেঁ ভেন।

জিনগীক খাশা ঠ্টএ নগন। ঠ্টৈত-ঠ্টৈত এতে ঠ্টি গেন জে জিনগীএ-সঁ ঘৃণা ভহ গেন। ঘৃণিত মন খপনাসঁ নহ কহ দ্নিযাঁ ধবিসঁ ঠ্টি গেন। জখন সভসঁ ঠ্টিযে গেন তখন মবরেঁ নীক ছন তঁএ সোচৈত-রিচাবৈত গবদৈনমে ফঁসবী নগা ধবৈনমে নটকএ নগনৌঁ। হ্মদা পনী দেখ নেনৈন। হনাঁকী ঘবক সঁগ খিড়কিযো রন্ন কহ দেনে বহিএ, পতা নহি, কেনা দেখ নেনৈন-নগৈএ খিড়কীক দোগ-দেনে দেখ নেনৈন।

গবদৈনমে ফঁসবী নগা জখন ফাঁসীপব চঠ়এ নগনৌঁ কি পনী হন্না কেনৈন। ওনা, জৌড়ক দোস ছোব দোসব দোসব খ্ঙ্গামে নগ রন্হনে ছেনৌঁ, তগ রিচমে হন্না

ভেল ! কেৱাড় তোড়ি গবদৈনমে জৌড় ৱান্হল সভ দেখলৈন। খপন মনে হেবা গেল জে কী কেনৌ তঁ কিছু নে !

হল্লা স্বনি জীবন কাকা সেহো এলা। খরিতে ৱজলা–

"ওাহ ৱ্ড়ি কহী কেঁ ! জেকবা হাথমে কখানে–ৱৈসলা নগ বহত ও গাম কমা গ্ৱজব কহ নেত।"

ওনা জীবনো কাকা তমসাএনে ৱ্মেলা, ক্ষদা খপনো মনমে মবৈক তামস চঠ়নে বহএ। ৱিধ্খাএল ক্ষহেঁ কী ৱজিতৌঁ, তেযো কহলযৈন–

"কাকা ৱড় গনতী ভেল।"

জীবন কাকা ৱজলা–

"ৱড় গনতী নগ ভেলহ, ভেলহ এতবেঁ জে জহিনা তূঁ সমৈযক মহত্ নগ দেলহক, তহিনা সমৈযো তোবা ছোড়ি দেলকহ।"

২

1990 গস্ত্রীমে খাবম্ভ ভেল মৈথিলী সাহিত্যক প্রক্ষখ কথা–সংগোষ্ঠী 'সগব বাতি দীপ জবয'ক 94ম খাযোজল জাম্পা মধ্য ৱিদ্যানয পবিসব– নৌফা (মধেপ্বব)মে 24 জূন 2017 সংধ্যা 6 ৱজেমে শ্বরু ভ' ভিলসব 6 ৱজেমে সম্পন্ন ভেল। ডॉ. যোগেন্দ্র পাঠক 'ৱিযোগী' (ৱৈজ্ঞানিকজী) কেব সংযোজকত্বমে খাযোজিত ঐ সগব বাতিক কথা সংগোষ্ঠীক উদ্বাটৈন কেনৈন মৈথিলী সাহিত্যক সর্বশ্রেষ্ঠ বচনকাব শ্রী জগদীশ প্রসাদ মন্ডল। শ্রী খবরিন্দ ঠাকুব, ডॉ যোগানন্দ ঝা, শ্রী কেদাব নাথ ঝা, ডॉ. শিৱ কুমাব প্রসাদ এৱম্ ডॉ. যোগেন্দ্র পাঠক 'ৱিযোগী'ক সংগ দীপ প্রজ্বলন কার্যক্রমকেঁ খাগাঁ ৱঢ় ৌল গেল। শ্রীমতী কুস্বমলতা ঝা, শ্রী হ্বনেন্দ্র পাঠক, বাম

सेरक ठाकुर एरम् श्री राम किशोर सिंह स्वागत गीत एरम् डॉ. योगेन्द्र पाठक 'वियोगी'क स्वागत भाषणक संग पोथी लोकार्पण सत्रमे प्रवेश भेल।
पाँच गोट पोथीक लोकार्पण भेल। जगमे पहिल पोथी छल डॉ. योगेन्द्र पाठक 'वियोगी'क द्वारा अनुदित– 'रोबो'। रोबो चेक भाषामे कारेल चापेक द्वारा लिखित 'RUR' नामक नाटक अछि, जेकर अंग्रेजी अनुवाद पॉल सेल्वर नामक लेखक केलैन। रोबोक लोकार्पण श्री अरविन्द ठाकुरजीक हाथे भेल। दोसर एरम् तेसर पोथी छल श्री जगदीश प्रसाद मण्डलक मौलिक कृति लघुकथा संग्रह– 'रैंठीक पैरुख' तथा 'क्रान्तियोग'। रैंठीक पैरुख'क लोकार्पण केलैन– डॉ. शिव कुमार प्रसाद एरम् 'क्रान्तियोग'क लोकार्पण कर्ता छला– श्री दुर्गानन्द मण्डलजी। चारिम पोथी छल श्री राम विलास साहुक रचित काव्य संग्रह– 'कोसीक कछेर', जेकर लोकार्पण केलैन– श्री राजदेव मण्डल आ पाँचम पोथी छल श्री बेचन ठाकुर द्वारा रचित नाटक संचयन– 'बड़घर'। 'बड़घर'क लोकार्पण केलैन डॉ. शिव कुमार प्रसाद।
लोकार्पित पाँचू पोथीक सन्दर्भमे लोकर्पण कर्ता अपन-अपन संक्षिप्त मनतव्य व्यक्त केलैन। 'रोबो'क सन्दर्भमे श्री अरविन्द ठाकुर कहलैन– आगसँ करीब साए बर्ख पूर्व ऐ पोथीकेँ चेक भाषामे लिखल गेल छल, जेकरा मैथिली साहित्यमे डॉ. 'वियोगी' द्वारा अनुवाद केलैन। 'रोबॉट'क कल्पना कारेल चापेक आगसँ साए बर्ख पूर्व केने छला जे आग अपना सबहक सोझा अछि। नाटकमे इहो देखौल गेल अछि जे केना रोबॉट मानवक संहार करैए...।

'ब्रैटीक पैकुख' कथा संग्रहक सन्दर्भमे डॉ. शिर कुमाव प्रसाद कहनैन- ब्रैटीक पैकुख संग्रहक सभटा कथा महिना सशक्तीकवणपव आधावित अछि। जँ पाठक आमेसात् कवैथ तँ स्वत: हुनकामे आमेनिर्भता केना जागि जेतैन यएह ऐ पोथीमे संकनित सभ कथाक उँषे अछि।
'भ्रान्तियोग' नघ् कथा संग्रहक सन्दर्भमे श्री दुर्गानिन्द मन्डन कहनैन- ब्रैकती अपने-आपमे अपन गुण-दोष केना चिन्हित कवता तथा दोष मुक्त केना हेता, समयक संग चनबाँक खगताकेँ केना बुझता तथा समयक संग मानवीय चेतनाकेँ जगबैत चनैने केना आ कोन बाटेपव चनता गत्यादि ऐ संग्रहमे कथाकाव अपन कथाक माध्यमे कहनैन अछि।
'कोसीक कछेब' काव्य संग्रहक सन्दर्भमे श्री बाजदेब मन्डनजी कहनैन- करि वाम रिनास साहुजी कोसी कातक वासी छैथ, कोसीक कछेबमे जीवन-यापन कवै छैथ, अपन जीवनक अनुभवकेँ श्री साहुजी अपन काव्य सभमे बिना कोनो छान-बाँन्हक एव धवी-धोखाक वखनैन अछि।
'नबँघव' पोथीक सन्दर्भमे डॉ. शिर कुमाव प्रसाद कहनैन- ऐ पोथीमे चावि गोटे नाटक/एकांकी अछि। चारू वचनामे वर्तमान समाजक दशा-दिशाकेँ नाटकवकाव देखबैत अछि।
नोकार्पण सत्रक पछाति कथा सत्रमे प्रवेश भेन। अध्यक्ष मन्डनक गठन भेन। श्री नावायण यादव, डॉ. योगानन्द झा, श्री अववरिन्द ठाकुव आ श्री जगदीश प्रसाद मन्डन चयनित भेना। एवम् मंच संचानन हेतु डॉ. योगेन्द्र पाठक 'बियोगी', श्री दुर्गानिन्द मन्डन, उमेश

मल्डन तथा श्री नन्द रिनास बाय।
ह्मन सात पानीमे प्राय: तीन–तीन गोटे कथा पाठ भेन
एरम् पठित कथा सभपब खालोचक नोकैन खालोचना
केनैन। रिरबण निम्न खछि–
पहिन पानीमे–
1. हमब भीतबका सियाना : खबरिन्द ठाकुब
2. खाशीर्बाद : बाम रिनास साह्
3. कौआ के रौआ : प्रीतम निषाद
प्रथम पानीक पठित कथापब खालोचना केनैन–
डॉ. शिर ह्मुमाब प्रसाद, नन्द रिनास बाय, डॉ.
योगानन्द ऋा।
दोसब पानी–
4. रिघटन : जगदीश प्रसाद मल्डन
5. दिनजान खाँटी : शम्भु सौबभ
6. धृतघ्न : खानन्द मोहन ऋा
खालोचना– कमनेश ऋा, नाबायण यादर, दुर्गानन्द
मल्डन।
तेसब पानी–
7. सबकाब हम पापी छी : नन्द रिनास बाय
8. संरेदनाक शबण : खानन्द ह्मुमाब ऋा
9. घबरानीक ऋिबकी : नक्ष्मी दास
खालोचना– बाजदेर मल्डन, खबरिन्द ठाकुब, बाम रिनास
साह् तथा दुर्गानन्द मल्डन।
चाबिम पानी–
10. जएह खपन सएह खान : खजय ह्मुमाब दास 'पिन्टू'
11. गामे रीबान भऽ गेन : कपिनेश्वब बाउँत
12. पथिक : रिद्याचन्द्र ऋा
खालोचना– गोरिन्दाचार्य, कमनेश ऋा, उँमेश मल्डन,

योगानन्द झा।
पाँचम पाली–
13. उपबाढ़ि जमीन : उमेश मण्डल
14. होली–अनहोली : नारायण यादव
15. स्वार्थक्षि : रौचन ठाकुर
आलोचना– योगेन्द्र पाठक 'वियोगी', राजदेव मण्डल, दुर्गानन्द मण्डल।
छठम पाली–
16. जड़ःशीतल : शारदा नन्द सिंह
17. निर्णय : योगेन्द्र पाठक 'वियोगी'
18. मानव आ माछ : राधाकान्त मण्डल
आलोचना– कपिलेश्वर राउत, प्रीतम निषाद, नन्द विलास राय।
सातम पाली–
19. स्वाभिमान : उमेश पासवान
20. विश्वास : आनन्द मोहन झा
21. होश छै गोसाय : शारदा नन्द सिंह
22. कर्मक फल : दुर्गानन्द मण्डल
आलोचना– कमलेश झा, आनन्द झा, संजीव कुमार 'शमा' डॉ. शिव कुमार प्रसाद।
ऐगला आयोजन अर्थात् सगर राति दीप जरय'क 95म खेपक आयोजन लेल माला उठौलैन श्री नारायण यादवजी। नारायण यादवजी अवकाश प्राप्त शिक्षक छैथ, कथाकार एवं आलोचक सेहो छैथ। जयनगरमे रहै छैथ, डुमरा घर छिऐन। श्री यादवजी दीप-पंजी हस्तगत करैत कहलैन– 'ओना तँ हम रहै छी जयनगरमे मुदा जहिना सगर राति दीप जरयक यात्रा किछु दिनसँ गाम दिस मुखर अछि तहिना हमहूँ गामेमे

অর্থাত্ জনসৈন ড্মবামে পনচানরেঁথম খাযোজন কবাএরঁ। ’
হর্নাকি ভারী সংযোজক খাযোজনক তিথি সেহো নির্ধাবিত ক’ নেনাহ ঋদা ও অখন দূমর্জা খছি তঁএ সংভারিত তিথি– সিতম্বঁব মাসক পহিন শনি।

1990 গস্নীসঁ খাগ ধবিক 'সগব বাতি দীপ জবয'ক খাযোজনক রিরবণ– (ক্রম সংখ্যা, স্থানক নাওঁ এরং তিথি সহিত– উঁমেশ মন্ডন)
1.
ঋজথফবপ্পব
21.01.1990
2.
ডেওঠ়
29.04.1990
3.
দবভংগা
07.07.1990
4.
পটৈনা
3.11.1990
5.
রেঁগ্বসবায
13.01.1991
6.
কটিহাব

22.04.1991
7.
নরানী
21.07.1991
8.
সকবী
22.10.1991
9.
নেহ্বা
11.10.1992
10.
রিবাটৈনগব
14.04.1992
11.
রাবাণসী
18.07.1992
12.
পটৈনা
19.10.1992
13.
স্বপৌন 1
18.10.1993
14.
রৌকাবো
24.04.1993
15.
পৌটৈঘাটৈ
10.07.1993

16.
জনকপ্পব
09.10.1994
17.
গসহপ্পব
06.02.1994
18.
সবহদ
23.04.1994
19.
ঝংঝাবপ্পব
09.07.1994
20.
ঘোঘবডীহা
22.10.1994
21.
রঁহেবা
21.01.1995
22.
স্বপৌন (দবভংগা)
08.04.1995
23.
কাঠমাঁডূ
23.09.1995
24.
বাজরিবাজ
24.01.1996
25.

কোনকাতা
বজত জযংতী
28.12.1996
26.
মহিষী
13.04.1997
ক্র.সং.
স্থান
তিথি
27.
তরৌনী
20.06.1997
28.
পটনা
18.07.1997
29.
রেঁগূসবায
13.09.1997
30.
খজৌনী
04.04.1998
31.
সহবসা
18.07.1998
32
পটনা
10.10.1998
33.

রঁনাগন; নাগদহ
08.01.1999
34.
ভরানীপুর
10.04.1999
35.
মধুরঁনী
24.07.1999
36.
খন্দীনী
20.10.1999
37.
জনকপুর
25.03.2000
38.
কাঠমাঁড়ূ
25.06.2000
39.
ধনরাঁদ
21.10.2000
40.
রিঁষ্ঠো
21.01.2001
41.
হষ্টনী(ঘোঘবডীহা)
19.05.2001
42.
রোঁকারো

25.08.2001

43.

পটনা (কিবণজযংতী)

01.12.2001

44.

বাঁচী

13.04.2002

45.

ভাগনপ্ব

24.08.2002

46.

রিদ্যাপতি ভরন পটনা

16.11.2002

এ্র.সং.

স্থান

তিথি

47.

কোনকাতা

22.01.2003

48.

খ্গৌনা

07.06.2003

49.

রেঁনীপ্ব

20.09.2003

50.

দবভংগা

21.02.2004

51.
জমশেদপুব
10.07.2004
52.
বাঁচী
02.10.2004
53.
দেৱঘব
08.01.2005
54.
ৰেঁগূসবায
09.04.2005
55.
পূর্ণিযাঁ
20.06.2005
56.
পটনা
03.11.2005
57.
জনকপুব (নেপান)
12.08.2006
58.
জযনগব
02.12.2006
59.
ৰেঁগূসবায
10.02.2007
60.

সহবসা
21.07.2007
61.
স্বপৌন–2
01.12.2007
62.
জমশেদপ্বব
03.05.2008
63.
বাঁচী
19.07.2008
64.
বহ্খা সংগ্রাম
08.11.2008
65.
পটনা কথা
গংগা–3
21.02.2009
66.
মধ্রঁনী
30.05.2009
67.
মানাবাযটৈন নবহন– সমস্তীপ্বব
05.09.2009
68.
স্বপৌন– 3
05.12.2009
69.

জনকপ্বব
03.04.2010
70.
কর্রিনপ্বব (দবভঁগা)
12.06.2010
71.
ৰেঁবমা (ঝঁঝাবপ্বব)
স্থান– মধ্য রিড্যানয পবিসব– ৰেঁবমা।
(সার্বজনিক স্থনপব)
02.10.2010
72.
স্বপৌন
04.12.2010
73.
মহিষী
কথা বাজকমন
05.03.2011
74.
হজাবীৰাঁগ
10.09.2011
75.
পটৈনা
হীবক জযন্তী
10.12.2011
76.
চেন্নৈ
14.07.2012
77.

दवभंगा
किवण जयन्ती
01.12.2012
क्र.सं.
स्थान
तिथि
78.
घनश्यामपुव
09.03.2013
79.
ओवहा
(नौकही)
(सार्वजनिक स्थनपव)
15.5.2013
80.
निर्मनी
(स्थान– मानिक वाम–वैजनाथ वजाज धर्मशाला, स्वभाष चौक, निर्मनी– स्वपौन)
30.11.2013
81.
देरघव
(स्थान– रिजनी कोठी, रम्पासटॉन, देरघव)
22.03.2014
82.
मेंहथ
(मंमावपुव)
कथा रौध सिह्र मेहथपा
31.05.2014

83.
सख्खा–ভপষ্টিযাগী
সার্বজনিক স্থান– উঁত্ত্রমিত মধ্য রিভ্যানযন পবিসব।
30.08.2014
84.
রেঁবমা
মধ্য রিভ্যানয
পবিসব
(রেঁবমা,মধ্‌রঁনী)
20.12.2014
85.
ভাগনপ্বব
'শ্যাম ফঁজ'
(দ্বাবিকাপ্ববী
ভাগনপ্বব)
04.04.2015
86.
নকসেনা
উঁনহ্মত্ত খাশ্রমক
গাঁধী সভা কক্ষ
জিনা– মধ্‌রঁনী
20.06.2015
87.
শ্যামা বেসিডেন্সী কॉম
রিরাহ হॉন
(এস.রী.খাগ. কেম্পস)
নির্মনী (স্বপৌন)
19.09.2015

88.
मध्य रिघ्यानय- डखवाम (रेनीप्वब)
30.01.2016
89.
नौकणी
स्थान: सूर्य प्रसाद उँच रिघ्यानय- नौकणी
26.03.2016
90.
नक्ष्मीनियाँ
(मध्‌रॅनी)
18.06.2016
91.
गोधनप्वब
(मिथिना दीपसँ उँत्तव) जिना- मध्‌रॅनी
24.9.2016
92.
नरानी
(मध्‌रॅनी)
31.12.2016
93.
बतनसाबा
(घोघबडीहा)
जिना- मध्‌रॅनी
25.03.2017
94.
नौफा
(मधेप्वब)
जिना- मध्‌रॅनी

24.06.2017

<u>𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒏 𑒪𑒼𑒏 𑒮𑓀𑒑𑒲𑒞/ 𑒪𑒼𑒏 𑒏𑒪𑒰- 𑒦𑒑𑒻𑒞 𑒑𑒥𑒻𑒿𑒨𑒰</u>

(𑒡𑒩𑓂𑒧𑒩𑒰𑒖, 𑒖𑓂𑒨𑒰𑒞𑒱𑒬𑒲 𑒧𑒯𑒩𑒰𑒖, 𑒐𑒳𑒿𑒠𑒴 𑒧𑒰𑒪𑒱, 𑒅𑒿𑒠𑒨 𑒮𑒰𑒯𑓂, 𑒯𑒩𑒱𑒨𑒰 𑒛𑒼𑒧, 𑒩𑒻𑒢𑒲, 𑒬𑒲𑒞𑒲 𑒐𑒩𑒢𑒰, 𑒏𑒰𑒏𑒩𑒥𑒰𑒥𑒰 𑒃𑒞𑓂𑒨𑒰𑒠𑒱 𑒦𑒑𑒻𑒞 𑒢𑒱𑒧𑓂𑒢𑒪𑒱𑒐𑒱𑒞 '𑒥𑒮𑓂𑒫𑒐𑒰𑒥-𑒦𑒑𑒻𑒞 𑒣𑒰𑒩𑓂𑒙𑒲' 1980 𑒄.𑒮𑒿 𑒑𑒥𑒻𑒿 𑒕𑒟𑒱।)

श्री शेम्भु प्रसाद मन्डल
स्वपुत्र स्व. नखन मन्डल
भगैत गायन सह खजरी रादन
उँमेर- 42 साल
1980 ई.सँ भगैत गरैं छथि।
पता- गाम- रँठियाघाट/बस्वखार, पोस्ट- म्ँगबाहा,
भाया- निर्मली, जिला- स्वपौल।
श्री गंगाराम मन्डल
स्वपुत्र श्री ख्शेर्फी मन्डल-
झानि रादक
उँमेर- 40
1980 ई.सँ झानि रँजरैं छथि।
पता- गाम- रँठियाघाट/बस्वखार, पोस्ट- म्ँगबाहा,
भाया- निर्मली, जिला- स्वपौल।
श्री जनक मन्डल
स्वपुत्र स्व. उँचित मन्डल
उँमेर- 60
बमझानि/ कठझानि/ करतान रादक
1975 ई.सँ बमझानि रँजरैं छथि।
पता- गाम- रँठियाघाट/बस्वखार, पोस्ट- म्ँगबाहा,
भाया- निर्मली, जिला- स्वपौल।
श्री बरिन्द्र मन्डल
स्वपुत्र श्री खङ्गर मन्डल
उँमेर- 32
नाल रादक
पता- गाम- रँठियाघाट/बस्वखार, पोस्ट- म्ँगबाहा,
भाया- निर्मली, जिला- स्वपौल।
श्री परमेश्वर मन्डल

स्वप्वत्र स्व. রিচাবী মল্ডন
উঁমেব– 41
গ্র্মরাঁজা/ গ্বমগ্বা মযাঁ
1980 ওা.সঁ গ্বমগ্বা মযাঁ রঁজরৈঁ ছথি।
পতা– গাম– রঁঠিযাঘাঁট/বস্বথাব, পোস্ট– ফ্নংগবাচা, ভাযা– f নর্মনী, জিনা– স্বপৌন।
শ্রী মচেন্দ্র প্রসাদ মল্ডন
স্বপ্বত্র স্ব. ছেদী মল্ডন
উঁমেব– 48
কঠঝানি রাদক
রঁচপনসঁ গেরোঁ করৈ ছথি থা বমঝানি/কঠঝানি রঁজেরোঁ করৈ ছথি।
পতা– গাম– বস্বথাব, পোস্ট– ফ্নংগবাচা, ভাযা– নির্মনী, জিনা– স্বপৌন।

<u>রেঁচন ঠাক্বক দূটা একাংকী</u>

<u>নীশা ফ্নক্তি থা রঁবচম রাঁরাঁ</u>

<u>নীশা ফ্নক্তি</u>

পাত্র পবিচয : নীশা ফ্নক্তি

1. शंकर : एकटा गरीब किसान
2. स्वर्णलता : शंकरक पत्नी
3. स्वप्नन : शंकरक बड़का बेटा
4. रमन : शंकरक छोटका बेटा
5. शान्ति : शंकरक बड़की बेटी
6. रानी : शंकरक छोटकी बेटी
7. रघुवीर : शंकरक दोस्त
8. मीना : सतमा कक्षाक छात्रा
9. वाजीद : मीनाक स्कूलक छात्र
10. रौशन : मीनाक स्कूलक छात्र
11. केदार सिंह : पहिल पुलिस
12. रुद्री सिंह : दोसर पुलिस
13. रघुनाथ : पहिल चौकीदार
14. देवनाथ : दोसर चौकीदार
15. मटेवा : स्थानीय किराना दोकानदार
16. रामनाथ : रेल यात्री
17. प्रभुदयाल : रेल यात्री
18. नन्द किशोर : रेल यात्री
19. प्रियंका : रेल यात्री
20. शशिकान्त : प्रधानाध्यापक
21. सोमदेव : सहायक शिक्षक
22. अनूप : सहायक शिक्षक
23. सोनी : सहायक शिक्षिका
24. चन्दन : मानव श्रृंखलाक विद्यार्थी
25. गुंजन : मानव श्रृंखलाक विद्यार्थी
26. रानी : मानव श्रृंखलाक विद्यार्थी
27. अमन : मानव श्रृंखलाक विद्यार्थी
28. महारानी : मानव श्रृंखलाक विद्यार्थी

29. কপিনদের : মানর শ্রৃঁখনাক রিদ্যার্থী
30. বামদের : মানর শ্রৃঁখনাক রিদ্যার্থী
31. হবিদের : মানর শ্রৃঁখনাক রিদ্যার্থী
32. ননিতা : মানর শ্রৃঁখনাক রিদ্যার্থী
33. করিতা : মানর শ্রৃঁখনাক রিদ্যার্থী
34. মহেশ্বের : মানর শ্রৃঁখনাক হাকিম
35. দিনেশ : ফোটোগ্রাফব
36. রঁচ্চন : একটা সমাজিক রেঁকতী
37. বাম শিবণ : রঁচ্চনক সহযোগী
38. বামনান : একটা সমাজিক রেঁকতী
39. বামরাঁরূঁ : চাহ দোকানদাব
40. ননন : বামরাঁরূঁক সহযোগী

দৃশ্য এক

(স্থান- শঁকবক ঘব। শঁকবক পনী স্বনৈনা। দূটা রেঁটা। স্বন্নব খা খখন তথা দূটা রেঁটী শান্তি খাব চানী মঁচপব উঁপস্থিত খছি। স্বনৈনা পবিরাবিক দযনীয স্থিতিক সম্রঁন্ধমে চিন্তামগ্ন খছি। শান্তি খাব চানী তীতী-তীতী খেনৈএ। স্বন্নব খাব খখন গ্বন্নী-ডন্টা খেনৈএ।)

শান্তি- তী থা।
চানী- তী থা।
শান্তি- তী তী তী তী তী তী তী তী তী তী তী

ती ती ती ती ती ती ती ती ती था। ओ हमर बाज
भेलौ। हमरा बाजमे पएर नै दीहें।
चानी- ती ती ती ती ती ती ती ती ती ती ती
ती ती ती ती ती ती ती ती ती था। ओ हमर बाज
भेलौं। तूँ छूँ हमरा बाजमे पएर नै दऽ सकै छें।
शान्ति- (चानीक बाजमे जा कऽ) हम एलौ तोरा
बाजमे। तूँ की करभिन ?
चानी- तूँ हमरा बाजमे सँ चलि जो। नै तँ
कोनो रॉप काज नै देतौ।
शान्ति- नै जेलौ गग, नै जेलौ।
चानी- एक दू तीन कहै छियौ मारलौ। नै तँ
हमरा बाजमे सँ अपना बाजमे चलि जो।
शान्ति- मारि कऽ देखही तँ। रॉपसँ भेँटै करा
दग छियौ।
(दुनूमे मारि फँसि गेल। दुनू उंठम-पटका
करैए। स्वनैना दौग कऽ थारि दुनूकेँ छोड़ ा दू दिस
केनक।)
स्वनैना- सबध्थाकेँ खानी जनमारेँ ने होग छग।
प्रतिपान करैमे करौथा नागन छग। दारू-ताड़ ी-
गाजा पीऐ ने होग छग। हड़ ी मचरूथाकेँ एकौटा
नीशा नै छूटैन छग। भाँग खागए। खैनी खागए,
बीड़ ी-सिकरेटै पीते थछि। जदर्रिना पान खागते
थछि। चाह पीरँते थछि। हे मैया सबसत्ती, एहेन
घबरँना सात घब दुश्मनोकेँ नै देरँग।
(स्वनैना हेव माथा-हाथ दऽ बैंस बहली।)
स्वन्नव- (ग्वन्नी फेंक कऽ) ओत्तैसँ पठ़ ेत था।
खखन- (एक टाँगपब) चैत-कर्रँड्डी, चैत कर्रँड्डी,
चैत कर्रँड्डी चैत कर्रँड्डीऽ ऽ ऽ ऽ ऽ ऽ ऽ।

(खखनकेँ बस्तेमे साँस ढ़्हि गेल।)
स्वन्नव- साब नै भेनौं, फेब पढ़ू।
खखन- (फेब जगहपब जा कऽ) चैत कबॅर्ही थ्योबॅए दे, तबॅना बॅजाबॅऽ दे। गीत-नाद गाबॅए दे, नट्टथ्या नचाबॅऽ दे ऽ ऽ ऽ ऽ ऽ ऽ ऽ। (खखन ठाढ़ भऽ हकैम बहलए।)
स्वन्नव- फेबो नै भेनौ साब। फेबो जो। पढ़ू गऽ।
खखन- (त्तबैछ कऽ) हम नै जेबौ साब। हम हकैम गेनौं हेन। (स्वन्नव खखनकेँ एक सटैका बॅंसा देनक। खखन चिचिथ्या कऽ कानऽ नागन थ्याब हाथ पएब पटैकऽ नागन।)
माए गै माए, बॅाप बौ बॅाप, साब सभ मावि देनक, जे साब हमबा मावनकै ओकबा माएके।
(स्वनैना उँठि कऽ दौगनी। दूनूकेँ एक एक चाटै मावि थ्यपना नग नऽ जा कऽ बॅंसेनी। दून् एक-दोसबपब कनह्थ्याजए।)
स्वनैना- तूँ सभ जसकून किए ने गेनहीन? घबपब थ्यन्नी-डन्टो खेनै छें थ्याब मावि-गावि कबै छें।
स्वन्नव- कॉपी छे नहिथें तँ जसकून केना जेबॅं?
खखन- हमबो पेन नगए तँ ऋड़ा नऽ कऽ जेबॅं जसकून?
स्वनैना- बॅापसँ पाग मांगए जाग गेनहीन?
स्वन्नव- मंगनिऐ तँ कहनक- पाग नै छौ। बॅ्ढ़ाबॅाकेँ दाब्ध-गाँजा पीऐ ने होग छै पाग थ्याब कॉपी ने नै होग छग।

খখন– হবদম বুঁ্ঠরাঁ খিসিযাএনে বহৈ ছগ। হম মংগনিঐ তঁ কহক–জো নে কহিঐঁ মাএকেঁ।
স্বনৈনা– হঁ হঁ, কিএ নে? হমবা থৈনী দেনে ছৈ বখৈ নে। খপনা নে নন খাব গোগঠা রাঁছ২ চন। খপনা দারু–তাড়ী, গাঁজা–ভাঁগ নে পাগএ নৈ হোগ ছৈ খাব হমবা বখৈ নে পাগ দগএ। এত্ত কেতৌ নীশাঁ কেনাগ হোগ ছগ। রাঁপ বে রাঁ, হবদম নীশেমে চূব। চকেঠরাঁ জেতে কহিযো চষ্টপষ্টমে। ঠ্নকীরাঁ কমাগ কম নৈ ছগ। ফ্দা পীঐ নে রেঁহান বহৈ ছগ। হম সভ খন্ন রেঁগৈব মবে ছী। ধিযা–প্বতা ফক্ষব–রাঁনব জকাঁ এমহব–ওমহব ঠহনাগএ। হে ভগরান, হে দাতা দিনকব, ওকব নেত স্বধাবহক। নৈ তঁ হমবা সভকেঁ মৌগৈত দ২ দএহ।
(স্বনৈনা কানএ নগনী।)
স্বন্নব– মাএ গগ, খাগ নে দে। রঁড় ভূখ নাগনএ।
খখন– (কনৈত) কেতএ সঁ দেরৌ। কী দেরৌ? ঘবমে কিচ্ছো নৈ ছৌ।
শান্তি– খাগনে দে ন২ মাএ। হমবা রঁড় ভূখ নাগনএ।
চানী– (কনৈত) খাগনে দে ন২ গগ। খাগ নে দে ন২ গগ।
স্বনৈনা– (খিসিযা ক২) খাগ জাগ জো ন২ হমব দেহ। নোচি নে হমব দেহ খাব খাগ জাগ জো।
(স্বনৈনা কান২ নগনী। ঝূমৈত–ঝামৈত শংকবক প্ররেশ।)
শংকব– কী ভেনৈ হন? স্বন্নব মাএ কিএ কনৈ ছেঁ? শান্তি, কী ভেনৌ হেন মাএকেঁ?

शान्ति- खाग ने मंगनिऐ तँ कानए लागल।
शंकर- स्वर्णा माए, तूँ कननें किए ? हमरा कहितें। खाएक जोगार हम करितिऐ।
स्वर्णा- खाएब की भेलै ? दहक पाग। कीन खालै छी।
शंकर- (जेबी- ठर्त्तामे ताकि कए) पाग कहाँ छौ जे देबौ ? पाग तँ छेलै हल। की भेलै ? लगैए केतौ खसि पड़लै। अच्छा जो, आग केकरोसँ उँधारी आनि लीहें।
स्वर्णा- जा नए तूँही। आनि दहक नए। हमरा कोए उँधारी नै दएए। सभकेँ धरने छिऐ। सभ खोंखिया कए दौगैए। तूँही आनि दहक।
शंकर- तूँही जो। हमरा तँ आओर कोए नै दएए। तूँही जो। तोरा दए देतौ। तूँ मौगी छिहीन।
स्वर्णा- हम नै जाएब, हम नै जाएब, हम नै जाएब। हम झँह लोचरैं ने जाउँ गए।
शंकर- (खिसिया कए) तोरा जाए पड़तौ। हमर कहल करए पड़तौ। नै तँ देखा देबौ।
स्वर्णा- हम नै जाएब। हमरा कोए उँधारी नै दएए। अपने जा।
शंकर- (खिसिया कए) हमर कहल नै करभिन तँ देखही हमर खेल।
(शंकर स्वर्णाकेँ अनधून मारए लागल चारू धिया-पुता कानए लागल। स्वर्णा आर शानति शंकरकेँ अपन-अपना दिस घीच कए छोड़ाबए लागल आकि सभ धियो-पुताकेँ अनधून मारए लागल। सभ किलो जोर-जोरसँ चिचियाए लागल- माए गै, बाप बौ। अन्तमे स्वर्णाकेँ मारए

नागन। स्वनैनाक ऋहसँ खून खसैत देख शंकव भागन।)

पटाक्षेप।

दृश्य दू

(स्थान– समूदायिक भवन। शंकव आव खङ्गव दारू पी बहनए। दुनू गोरे दोस छैथ। दुनू चखनो खा बहनए।)

शंकव– बौ बैंह खङ्गवा, ओकवा दारू बँड़ स्वखदगव छौ। आग भवि मन, भवि छाँक पीबौ।

खङ्गव– शंकव साव, आग मटेवाक दोकानक ताना तोड़ि के छग। छेनी, मवियां आव बीन्च नह नीकें।

शंकव– नै के कोन जरूवी छग। संगेमे छग।

(फाँड़सँ निकालि खङ्गवकें देखौनक।)

खङ्गव– साव, तूँ पहुँचल फकीव छें बौ।

शंकव– तवँ नह मनफे डँड़बैं छिऐ।

(एकटा तेवह बँर्खक स्वन्नव नड़ाकी मीना बँस्ता नह कह गुजबनी।)

खङ्गव– बौ साव शंकव, किछु देखबौ केनफी ?

शंकव– कथी बौ ?

खङ्गव– समान। चाबा।

शंकव– कथी कहै छिफीन बौ ? खोलि कह बाँज नह।

खङ्गव– एगो नड़की गसकून जाग छेनै। डँ छेनै कमान के।

शंकव– चन नह कनी देखिऐ। स्वनसान फेतै तँ देखबैं।

(शंकर आर खट्टर खन्दर गेल। मीना जोर-जोरसँ माए गै, बाँप रौ चिचिआ रहलए। कनीकालक पछातिये मीना दम तोड़ि देली।)
खट्टर- (खन्दरसँ) रौ सार शंकरबा, तोरा ब्रैते मरबौ।
शंकर- (खन्दरेसँ) रौ रौँह खट्टरा, तोरा ब्रैते मरबौ।
खट्टर- नइ चल एकरा। केतौ सड़क कातमे फेंक देबौँ।
शंकर- जल्दी चल। विद्यार्थी सभ अबैये छथ। पकड़ा जाएब जेबौँ।
(शंकर आर खट्टर मीनाकेँ उठौने प्रवेश केलक। शीघ्र दुनू गोरे मीनाकेँ मंचपर पटैक भागि जाएत गेल। बाजीर आर रौशनक प्रवेश। दुनू विद्यार्थी मीनाक लाश देख डरि कऽ चौंकल।)
बाजीर- रौ रौशन, उँ तँ मीना छै। अपने गसकूलमे पढ़ै छथ। गसकूलक डरेशो पहीरने छथ।
रौशन- बाजीर, हमरा बँड़ डर होएत छौ। भाग एतए सँ। जल्दी चल, गसकूलमे सबकेँ कहबौँ।
(बाजीर आर रौशनक तेजीसँ प्रस्थान। कनिखेँ कालक पछातिये दूटा प्वनिस केदार सिंहआ बँदरी सिंह अपन दूटा चौकीदार रघुनाथ आर देवनाथक संग प्रवेश केलैथ। चारू गोरे लाशकेँ देखलैथ।)
केदार सिंह- वेहे चौकीदार, लाश को नादो गाड़ी में।
बँदरी सिंह- सर, ओ लड़की गसकूल जा रही थी। रस्ता मं मौका पाकर कोएत दारूबाँज गसका जान ले

निया। साना निशेराज सभ, स्वामी रॅच्चा ऐ भोनी-भोनी रॅच्ची को नगत काम करके मारकर फेंक दिया।
केदार सिंह- बेसे चौकीदार सभ, सँह का देखता है? जल्दी नादो नाशे को गाड़ीमे।
(रघुनाथ आर देरनाथ नाशकें उठा कऽ अन्दर नऽ गेलैथ। दुनू प्रनिस सेहो पाछू-पाछू अन्दर गेलैथ। कनैत-कनैत मंटैवाक प्रवेश।)
मंटैवा- (छाती पीटैत) माए गे माए, बाप बौ बाप। जुल्म कऽ देलक चोरबा जनमन सभ। हमर बाल-बॅच्चा आबॅ केना जीयत? बाप बौ बाप। सार चोरबाकें पकैड़तिऐ तँ टैंगारीसँ कट्टी-कट्टी काटि दैतिऐ।
(रघुनाथक प्रवेश।)
रघुनाथ- की भेलह हन मंटैवा भाय?
मंटैवा- बाप बौ बाप, जुल्म भऽ गेलह यौ चौकीदार। डिल्लीसँ कमा कऽ एलौं। एक लाख पूजी लगेलौं। किराना दोकान खोललौं। महिनो नै कमेलौं। साला चोरबा ताला तोड़ि देलक। सभटा समान लऽ गेलऽ। आबॅ कथी हम रॅचबॅऽ? धिया-पूता कथी खेतऽ? आबॅ हम की करबॅ यौ चौकीदार? हमरा किछु नै फुराय छह यौ चौकीदार।
रघुनाथ- ई गप तूँ थानामे जनतब्री करा दहक।
मंटैवा- हमरा माहुरो खाएले पाय नै छह। तँ थानापर केना जेबॅ? तूँही मदैत करऽ ने?
रघुनाथ- छोड़ि दहक। हमही बाड़ा। बाबूकें कहि देबैन।
(रघुनाथक प्रस्थान)
मंटैवा- नगैए, शैंकरबा सार लऽ गेल समान।

ऋदा हम देखनिऐ तँ नहि। जौं पकैड़तिऐ तँ सावकेँ टँगावीसँ फक्की-फक्की काटि ओतै वाखि दैतिऐ।

पटाक्षेप।

दृश्‍य तीन

(स्थान- सामूदायिक भवन। शंकव ओाव खङ्गव द्‍नू दोस चखनाक संग ताड़ ी पी वहल अछि। द्‍नू मस्‍तीमे अछि।)
शंकव-साव खङ्गव, तूँ ओनाड़ ी छे। कनियेँ ने वातिमे वाँचि गेलेँ। नहि तँ द्‍नू गोवे धवा जैतेँ। चौकीदव अवैँ छेलै हल।
खङ्गव- साव शंकव, तूँही ओनाड़ ी छे। केहेन-केहेन प्‍वनिस हमवा पकैड़ नै सकल। ऐ चौकीदववाँ कोन मान-मे-मान छग। वँसी एमहव-ओमव कवतै तँ ओकवो घवमे चोवि कऽ नेवैं। नैत वहत गदहावॅना।
शंकव- ओकवका की प्राग्राम छौ से कह साव

खड़्बा।
खड़्ब- ओकरा हमर रिचाव ओ जे रहत परदेशी सभ फग्आमे गाम अरैत हेतै दिल्ली-पैंजार- इम्रसँ कमा कऽ सभ नग रहत-रहत पाग हेतग। गोशियाबीसँ सरहक जेरी मावि नेरै। चल आग टौशेनेपव।
शंकर- ठीक रिचाव छो। चल टौशेनेपव। जेरी नै स्वतवते तँ रैग-एटैची स्वतवते नऽ। इदा जागसँ पहिने गाँजा पी कऽ मूड रना ने।
सड़्ब- हमबो तँ सएह मन छेलौ। जेरी मावनाग आकि रैग-एटैची पाव केनाग भीड़मे रठि याँ गोग छग।
(दुनू गोटे गाँजा पीनक। फेर दुनू गोरे सिकरेट धवा कऽ पीरैत टौशेन दिस रिदा भेन।)
शंकर- बौ रैंह खड़्बा, टौशेनपव छौड़ी-मौगी सभ रड़ बहे छग। एक-पव-एक स्वन्नर सभ बहे छग। अपना सभकेँ जएह किछु तँ संतोख हेतग।
खड़्ब- शंकरराँ साव, हमबा ओत्त नै पठ़ा। हम अपने ओग सभसँ बिटौगव छी। भीड़मे केओकेँ हम की नै करै छी। चल, चल। जल्दी चल। गाड़ीक समए भऽ गेलै हन।
(दुनू गोरे टौशिन जा बहनए। दुनू गोरे क्षणिक समए ने अन्दव गेन। क्षणिक पटाक्षेप भेन। अन्दवमे बामनाथ, प्रभु दयान, नन्द किशोव आव प्रियंका ट्रेन पकड़ने तैयाबअछि। शंकव आव खड़्ब मंचपव आएन। शीघ्र पर्दा हटैन। यात्री चारू गोरे फवसीपव रैसनए। शंकव दुनू गोरे घूमि बहनए।)
शंकव- गाड़ी आबि बहन अछि। पाँकीटमाव

সঁ সারধান। (যাত্রী চাব্দ গোরে উঁঠনৈথ। প্রভুদযান জেরী টৈনেনৈথ। শংকবসহৈট কহ প্রভুদযান নগ খাব খঙ্কব প্রিয়ংকা নগ গেন। শংকব দ্নূ গোরে পাঁকেট মাবহ নাগন খাকি ধবা গেন। চাব্দ খাদমী শংকব খাব খঙ্কবকেঁ মাবি বহনএ। মাব সাব কে– মাব সাব কেঁ হন্না ভহ বহনএ। কেদাব সিংহ খাব রঁদবী সিংহ প্ররেশ কহ দ্নূকেঁ খনধ্ন মাবহ নাগন। শংকব দ্নূ গোরে ওংঘবা বহনএ। রঁদবী সিংহ শংকবকেঁ খাব কেদাব সিংহ খঙ্কবকেঁ মাবি বহন ছৈথ।)

খন্বরোধক– (খন্দবসঁ) যাত্রীগণ হৃপযা ধ্যান দেং। জযনগব সে চনকব নঙা দিন্নী কো জানেরানী গবীরঁ বথ এক্সপ্রেস প্নেটফার্মি নং. ১ পব খা বহী হৈ। (খন্বরোধক ঐ গপকেঁ দূ রেঁব কহনৈথ।) চাব্দ যাত্রী খন্দব গেন। দ্নূ প্বনিস শংকব দ্নূ গোরেকেঁ মাবনাগ ছোড়ি দেনৈথ। দ্নূ উঁঠি কহ হাথ–পএব ঝাড়নক।)

রঁদবী সিংহ– না সানা, মান–পানী।

শংকব– খাগ নৈ দেরঁ সব। খাগ রঁড় মাবনোং হন।

কেদাব সিংহ– তূঁ রঁড়ী চৌংসঠ রাঁ। রঁহোত মান মাবতা হৈ। নাউঁ এক হজাব।

খঙ্কব– খাগ কিন্নৌ নৈ দেরঁ। খহাঁ রঁড মাবনোং হন।

কেদাব সিংহ– না মাবী তঁ পর্ঁনিক কৈসে র্ঁঝী। পর্ঁনিক কে র্ঁঝানা হায জে হম প্বনিস হায। ঝণ্ড শো ভী কবনা পড়তা হায নহ। জো হী ঝণ্ড দেনা হৈ দে দহ।

খঙ্কব– খাগ হম কিন্নৌ নৈ দেরঁ। হমবা দরাগ

কবাৱঁ২ পড়্ত।
কেদাব সিংহ– জাউ সানা সভ, জাউ। থাজ ছোড় দেতে হঁ।
(শংকব থাব খঞ্জব নড়্খড়্ াগত–নড়্খড়্ াগত থন্দব গেন।)
ৱঁদবী সিংহ– কেদাব ভায, এগো গপ ৱুঁঝনিঐ হন কী নহি, দাৰুক সম্ৱঁন্ধমে ?
কেদাব সিংহ– নহি, কী ভেনৈ সে ?
ৱঁদবী সিংহ– দাৰু ৱঁন্ন ভ২ গেন। হম ভোবে পেপবমে পঠ্নৌঁ। হেনে সবকাব চাহি ছৈথ জে দেৱবাজ্যকেঁ নীশা হ্মক্ত কবী। কাবণ ঐ সঁ বাজ্যমে থনেক তবহক ঘটনা দুর্ঘটনা ভ২ বহনৈ হন। জেনা– চোবী–ডকৈতী, ছীনবপনী, ৱৈঁমানী, নূট–পাট, ৱঁনত্কাবী গত্যাদি। ঐ সভ তবহক শিকাগত সবকাবকেঁ ৱঁহ্ত ভেনৈ হন। তহী দ্থাবে সবকাব নীশাঁ হ্মক্তিক কবগব কদম উঠেনক হন। (দুনূ প্বনিস হ্মবসীপব ৱৈঁসনৈথ।)
কেদাব সিংহ– কদম জদী সফন ভ২ জেতৈন তঁ দেৱবাজ্য সবকাবকেঁ দ্নিযাঁমে নীক প্রতিষ্ঠা ভেটৈতৈন। হ্মদা ভায, থপনা সভকেঁ ৱঁড় দিক্কত ভ২ জাএত। কাবণ ওগ ৱেঁগৈব থপনা সভকেঁ একো দিন নৈ নিমহত। থপনা সভ নে সবকাব কিছু জোগাব কবতৈ, কী নহি ?
ৱঁদবী সিংহ– উম্মীদ কম থাব ভবোস জ্যাদে। ওনা পেপবমে দাৰু, তাড় ী, গাঁজা, ভাঁগ, খৈনী, ৱীড় ী, সিকবেট, পান গত্যাদিপব বোক নগাএন গেন হন। কাবণ সভ মে নীশা ছৈ থাব উ নীশা কোনো–নে–কোনো ৰূপমে দেহক নেন নোকসানদাযক থছি। জেনা খৈনীমে নিকোটীন পএন জাগএ জগসঁ কৈঁসবক সম্ভাৱনা বহৈএ। ওহী খৈনীসঁ ৱীড় ী, সিকবেট, পান মশানা গত্যাদি

रहैत। सोभाविक छै उ समान अपना सभकेँ नोकसान करत। दारूसँ फेफड़ा जरै छै, कीडनी फेल करै छै। गाँजासँ फेफड़ा जरै छै, दम्मा रोग हुअ। ऐ तरहेँ हम कहि सकै छी जे प्राय: सभ नीशाँवला पदार्थ देहक लेल खतरनाक अछि जेकरा तियागने स्वास्थ्यक रक्षा हएत।

केदार सिंह– भाय रहदरी, सरकारकेँ जे करबाक हो, से करौ। सदा हमरा ले दारूक जोगार सरकार करैत रहौ।

रहदरी सिंह– अहाँ रहताह जकाँ गप करै छी भाय। अहाँ आइ दारूसँ छातीपर सक्का मारि लिअ।

केदार सिंह– भाय, हमरा ओग रहैतैर नै रहत।

रहदरी सिंह– किए नै रहतै ? मनकेँ जेहो चसकेबै, मन ओतै चसकतै। मन जेते कार्यमे रहत, ओतै मानवतामे धनिक बनत। मनेँ सभ किछु छिऐ। कोनो शायर कहने छथिन– मन ही देवता, मन ही ईश्वर, मन से बड़ा न कोय। मन उजियारा जब जब फैले, जग उजियारा होए।

केदार सिंह– भाय, अहाँ केँ अध्यात्मिक ज्ञान बड़ अछि यौ।

रहदरी सिंह– हमरा अध्यात्मिक ज्ञान सुनयाक लोको रहबैब नै अछि। ओना, समए निकालि कखनो-कखनो कोनो-कोनो अध्यात्मिक पोथी पढ़ि नै छी। सरकारक नीशा सक्ति कदमक स्वागत करैत हम आग संकल्प नै छी जे हम कोनो नीशा नै करब, नै करब, नै करब।

पटाक्षेप।

दृश्य चारि

(स्थान- शंकरक घर। स्वर्णा सूपमे चाउर फटकैत रहैए। स्वर्णक आर शान्ति एक दिस तथा खखन आर चानी दोसर दिस भऽ करैड़ी खेल रहैए।)

स्वर्णक- करैड़ी, करैड़ी, करैड़ी, करैड़ी, करैड़ी ऽऽऽ।

खखन- चैत करैड़ी, चैत करैड़ी, चैत करैड़ी, चैत करैड़ीऽऽऽ।

शान्ति- करैड़ी करैड़ी, करैड़ी खेल।
घृणा त्यागि, राखू मेल।

चानी- चैत करैड़ी खड़ा, टाँग तोहर ठुट्ठा।
तोड़ि देबौ नेंगरी, टाँगो देबौ टोंगरी।

स्वर्णक- चैत करैड़ी एना, माए तोहर मैना।
टाँग तोहर मजबूत, तूँ टाँटा मखदूमऽऽऽऽ

(खखन आर चानी स्वर्णकेँ टाँग पकैड़ घीचैए अपना दिस आर स्वर्णक खड़ा दिस घीच कऽ लऽ जाइए। स्वर्णकेँ खड़ासँ पहिने साँस टुटि गेल। खखन आर चानी थोपड़ी बजा कऽ खूब हँसए लागल।)

खखन- करैड़ी करैड़ी, तोड़ि देबौ हड्डी।
निकालि देबौ पोंटा, मारबौ दू सोंटाऽऽऽ।

(खखन शान्तिकेँ घीचने-घीचने पड़ाइत-पड़ाइत अपना घर लऽ गेल। फेर खखन आर चानी थोपड़ी बजा कऽ हँसए लागल।)

খখন– (নচৈত–নচৈত) হবা দেনিযৌ, হবা দেনিযৌ।
চানী– (হাবি গেলৈ হৰূখা, খা নে গূঁহকে তৰূখা।) – 3
(চাৰূ ভাএ–ৰঁহিনমে মাবি ফঁসি গেন। স্বন্নব–খখন খাব শান্তি–চানী উঙ্কম–পঠকা কবৈএ। স্বনৈনা চাউব ফঠকনাগ ছোড়ি দৌগ কহ খাবি ঝগড়া ছোড়া বঁহ নগনী। চাৰূকেঁ দূ–দূ চাঠ দহ কহ স্বনৈনা খনগ–খনগ কেনী। চাৰূ হকমৈত এক–দোসবপব কন্হখা বহনএ।)
স্বনৈনা– তূঁ সভ ঝগড়া কিএ কবৈ জাগ গেলৈ ?
স্বন্নব– তোহব বঁঠী হমবা কিএ কহনকৌ– হাবি গেলৈ হৰূখা, খা নে গূঁহক তৰূখা ? তীন বঁব কহনকৌ।
স্বনৈনা– খাবঁ নৈ কহতৌ। ঝগড়া নৈ কবৈ জাগ জো। ভাএ–ৰঁহিনমে ঝগড়া কবৈ জাগ জেবঁহীন তঁ নোক বঁুড়বঁক কহতৌ।
খখন– মাএ গৈ, পাপা কেতএ বহ ছৈ ? কাএ দিনসঁ ঘব পব নৈ দেখৈ ছিঐ।
স্বনৈনা– কেতৌ বহৌ সবধ্খা। ওম্হবৈ মবি জাউ।
শান্তি– পাপাকেঁ গাবি কিএ দগ ছিহীন গৈ ?
স্বনৈনা– তোহব পাপা তাড়ী–দাৰূ–গাঁজা পী কহ বঁুচ বহ ছৌ। খপনা সবঁহক পেঠক জোগাব নৈ কবৈ ছৌ। হমবা মজূবী কহ পেঠক জোগাব কবএ পড়ৈএ। তোবা সবঁহক পঠক জোগাব নৈ কবৈ ছৌ। দোকানদাব সভকেঁ উধাবীবঁনা পাগ নৈ দৈ ছৌ।

अछी सभसँ दिन रँड दुखाएन अछि। तँए ओकरा गरियबैं छिऐ।
शान्ति- ओहेन पापाकेँ हमहूँ गरियेबैं। ओहेन पापाकेँस्वप्नेन धाबमे देबैं, गजहब गाछमे स्बतेबैं।
(शंकरकेँ पकड़ने खट्टर प्ररेश। खट्टर साधुक भेषमे अछि। शंकर एककातमे नीशामे ठाढ़ भऽ अरुथिबे-अरुथिबे हिनेऐ आर खट्टर ओकरा पकड़ने ठाढ़ अछि।)
खट्टर- दोसतीनी, दोसकेँ परसू साँझमे घुमैकाल एन.एच.पर एगो लाेनेबोरँना ठोकर मारि देनकै। हम उँठा-पुठा कऽ टेम्पूमे नादि होस्पीटैन नऽ गेनौं। डाक्टैर जाँच-परतानक पछाँगत कहनैन- हिनकर फेफड़ा जबन छैन आर किडनी सेहो फेन छैन। ओ रँहत सिरियस छैथ। ओ दू-चारि दिनक मेहमान बहि गेन छैथ। हिनका घरेपर नऽ जाउ।
स्वनैना- अहाँ तँ एकरा रँहसा कऽ तून कऽ देनिऐ। दारू पीआ-पीआ जान नऽ नेनिऐ निशैराजि कहाँ के।
खट्टर- दोस्तीनी, जहियासँ सरकार नीशा रँन्न केनकै तहियासँ हम नीशैराँजी छोड़ि देनिऐ। रँराँजी रँनि गेनौं हन। देखै छिऐ, हमर रँगे।
स्वनैना- झूठा नहितन। देखरैंने रँराँजी भऽ गेन हन।
खट्टर- (कण्ठी देखा छरैंत) हम कण्ठी छरैं छी। झूठ नै कहै छी। हम सभटा नीशा छोड़ि देनौं।
(शंकर रैस गेन। खट्टर ठाढ़े बहन।)
स्वनैना- तँ दोसोकेँ किए नै छोड़ा देनिऐ?
खट्टर- दोसकेँ हम कहनिऐ। कहा ओ नग माननैथ।

केना-ने-केना केतौ-ने-केतौसँ ऊपर कऽ कनी-मनी पीए नै छैथ।

स्वर्णा- अखनो तँ दोस पीनेए।

अंकुर- हमरो लगैए। हमरा आश्‍चर्य लगैए जे केना ऊपरा कऽ मारि दै छथिन।

स्वर्णा- (खिसिया कऽ) रौड़ पीयाक छै तँ भने ओम्हरे होस्पीटैलेमे मरि जइते से नहि।

शंकर- (खिसिया कऽ मुस्कैत) तोरा रौपक कमाइकेँ नै पीनौं हन। अपना कमा कऽ पीनौं हन। हमरा अपने रौड़ मन खराप अछि। तैपर खिसियबैए।

अंकुर- दोसतीनी, हम जाइ छी। सोसराइरमे साइरकेँ रिंगा छिऐ। दोसपर नीक जकाँ धियान देबैइ।

(अंकुरक प्रस्थान।)

स्वर्णा- दारू-गाँजा पीऐत-पीऐत मन खराप कऽ नेनक हन। परिवारपर कोनो धियाने नहि। नेरबमे खटि-खटि हम कौहना पेट चलबैं छी। एकरा एकर कोनो लाज नहि।

(शंकर टेंगि कऽ मरि गेल। स्वर्णा माए गै, रौप रौ चिचियाए लगल। चारू धिया-पुता सेहो खूम कानए लागल।)

केतए चलि गेलहक मौ स्वप्नर पापा। केतए चलि गेलहक मौ शान्ति पापा। आबँ केना बहरैं मौ चानी पापा।

पटाक्षेप।

दृश्‍य पाँच

(स्‍थान- एन.एच. । नीशा मुक्‍ति हेतु मानव श्रृंखलाक पूर्ण तैयारी भऽ चुकल अछि। प्रधानाध्‍यापक शशिकान्‍त आर सहायक शिक्षक सोमदेव नीशा मुक्‍तिक सम्‍बन्‍धमे गप-सप्‍प करै छैथ।)
शशिकान्‍त- सोमदेव बाबू, देवराज्‍य सरकारकेँ नीशाबन्‍दी कानून बड़ नीक बनेलैन। प्राय: सम्‍पूर्ण राज्‍य नीशा मुक्‍त भऽ गेल हन। दारू बाज सभ तँ छटपटागए। मुदा केतौ दारू नै भेटैए ओकरा सभकेँ। दारूए-टा नहि, ताड़ी, भाँग, गाँजा, खैनी, बीड़ी, पान, सिकरेट सेहो बन्न भऽ गेल।
सोमदेव- सर, देवराज्‍य सरकारक ई कदम बहुत

সবাহনীয বহন। হ্মদা কিছু হেহব, পতীত ঋখনো চোবা–ন্বকা কঽ দাৰু–তাড়ী–গাঁজা মাবিএ নৈ ছগ। ঋাখিব বজৰ্ঁধিসঁ চোবৰ্ঁধি ভাবী হোগ ছৈ কিনে।

শেশিকান্ত– সে জে মৌঙ। হ্মদা সবকাবক ঙা নীশাৰ্নন্দী নীশাহ্মক্তি কার্যক্রম 99 প্রতিশৈত সফন বহন। ঐ নে হম সবকাবকেঁ হার্দিক ধৈনরাদ দৈ ছিঐন। ঋহিনা জদী সবকাব ঋপবাধপব নির্যংত্রণ কবৈ তঁ দেরবাজ্য দেরনোক ৰঁনি জাএত।

সোমদের– সবকাবেক মন ছিঐ। ভঁহো ভঽ সকৈএ। সব, ঋখৈন ধবি রিদ্যার্থী সভ নৈ জ্টৈন হন। কহী চেকমে ঋপনা সভ পকড়া নৈ জাগ।

স্বনৈনা– পকড়ৈবৈঁ কিএ ? হাকিম নৈ ৰ্ঁনৌ ছথিন ঠঁঠাক সমএ ছগ। সভ রিদ্যার্থী খা–পীবঁ কঽ মজগূত ভঽ কঽ ঋাএত কিনে। কাবণ এন.এচ.পব বৌদমে ঠাঢ় হ্থ পড়তৈ। গাম–গামসঁ রিদ্যার্থীকেঁ পহুঁচৈমে কনী–মনী ঋবৈঁব–সবেঁব হেবৈঁ কবতৈ।

(সহাযক শিক্ষক ঋনূপক সংগ চন্দন, গ্বংজন, ঋমন, বানী ঋাব মহাবানী ঋন্দবমে নাবা নগা বহনএ।)

চন্দন– তাড়ী–দাৰু ৰঁন্ন কৰু। (শেশিকান্ত সোমদের ভঁঠি কঽ টৈন বহন ছৈথ।)

সভ কিযো– ৰঁন্ন কৰু, ৰঁন্ন কৰু।

(সভ কিযো প্ররেশ কেনৈথ। চন্দনক হাথমে ঝণ্ডা ছৈন। ঋনূপ সভসঁ পাছূ ছৈথ ঝংডাপব নীশাহ্মক্ত দেরবাজ্য নিখন ঋছি।)

চন্দন– গাঁজা–ভাঁগ ৰঁন্ন কৰু। (ঘ্মি–ঘ্মি কঽ)

সভ কিযো– ৰঁন্ন কৰু ৰঁন্ন কৰু।

চন্দন– খৈনী–ৰীড়ী ৰঁন্ন কৰু।

সভ কিযো– ৰঁন্ন কৰু, ৰঁন্ন কৰু।

चन्दन- सिकरेट-पान बन्न करू।
सभ कियो- बन्न करू, बन्न करू।
(अनूप सभ विद्यार्थीकेँ पतयानीमे लगेने‌थि। सहायक शिक्षिका- सोनीक संग कपिलदेव, बामदेव, रविदेव, ललिता आर करिता अन्दवमे नारा लगा रहलए। अनूप अपन टीम लग ठाढ़ छैथि।)
(शशिकान्त आर सोमदेवक प्रस्थान।)
कपिलदेव- ताड़ी-दारू, बन्न करू।
सभ कियो- नीरोग बनू, नीरोग बनू।
(सभ कियो प्रवेश केने‌थि। कपिलदवेक हाथमे झण्डा छैन। सोनी सभसँ पाछू छैथि। झण्डापर नीशा हटाउ, देशबाज्य बँचाउ लिखलए।)
कपिलदेव- गाँजा-भाँग बन्न करू। (घुमि-घुमि कऽ)
सभ कियो- बन्न करू, बन्न करू।
कपिलदेव- खैनी-बीड़ी बन्न करू।
सभ कियो- बन्न करू, बन्न करू।
कपिलदेव- सिकरेट-पान बन्न करू।
सभ कियो- बन्न करू, बन्न करू।
कपिलदेव- स्वपारी-गुटका बन्न करू।
सभ कियो- बन्न करू, बन्न करू।
(सोनी सभकेँ पतयानीमे लगेने‌थि। सोनी अपन टीम लग ठाढ़ छैथि।)
अनूप- (घुमि कऽ) सभ गोरे ठाढ़ रहू। उपरसँ हाकिम सभ एथिन। फोटै खीकैबना एथिन। फोटै खीका कऽ जाए जएतैन। सभ कियो सटि-सटि कऽ ठाढ़ रहू आर नारा लगबैत रहू।
सोनी- (घुमि कऽ) जखन तोरा सभकेँ टाँग दुखा जेतौ तँ बैस जाए जइहेँ। बिना फोटै खीकेने

কোণ নগ জাগ জগনে।
কপিনদের– নীশা হ্টাউ, নীশা হ্টাউ।
সন্ত কিযো– বাজ্য রঁচাউ, বাজ্য রঁচাউ।
চন্দন– নীশা ছোড়ূ, পায রঁচাউ।
সন্ত কিযো– ধিযা–প্বতা, পঠ় াউ–নিখাউ।
(একাএকী সন্ত গোরে রৈস গেন। বামশিবণ খাব রচ্চনক পানি নঽ কঽ প্ররেশ। সন্ত গোরে ঠাঠ় ভঽ জাগ গেন। বামশিবণ খা রচ্চন পানি রঁষ্টৈ ছৈথ। পানি রাঁষ্টি দ্নূ গোরে প্রস্থান কেনৈথ। বামনান রিস্ক্ষ্ট নঽ কঽ প্ররেশ কেনৈথ। বামনান রিস্ক্ষ্ট রঁষ্টৈ ছৈথ। রিস্ক্ষ্ট রাঁষ্টি বামনানক প্রস্থান। বাম রাবূ খাব নননক চাহ নঽ কঽ প্ররেশ। ওা দ্নূ গোরে চাহ রঁষ্টৈ ছৈথ। চাহ রাঁষ্টি দ্নূ গোরে প্রস্থান কেনৈথ।)
খনূপ– চন্দন, নীশাক্ষ্কতিপব জে ঙু গীত তৈযাব কেনে ছেনহীন সে, গারহী নে।
চন্দন– জী সব, গারৈ ছিঐ।
(চন্দন খাব বানী এক দিস ঝড়়নী নঽ কঽ তথা গ্বজন খাব ননিতা দোসব দিস ঝড়়নী নঽ কঽ গীত গারৈনে তৈযাব ভেন।)
চন্দন+বানী– হ্াঁএজীঽ ২ ২ ২, দারু–তাড়় ী রন্ন ভেনগ।
রন্ন ভাঁগ গাঁজা।
খৈনী রীড়় ী সিকবেষ্ট রন্ন ভেনৈজী।
গ্বজন+ননিতা– হাঁএজীঽ ২ ২ ২, গ্বষ্টকো পান স্বপাবী হ্টনৈ।
বোগী সন্ত নিবোগ ভেনগ।
বাজ্য নীশাক্ষ্কত ভেনৈজী।
চন্দন+ননিতা– হাঁএজীঽ ২ ২ ২, চোবী হ্টনৈ

डकैती घटैनै अपराध बढ़नत्कारी भगनै।
सङ्कुचित शिक्षा बढ़ैनै जी।
गुंजन+वानी- हाँएजी२ २ २ २, अनुशासन, शिष्टाचार एनै।
सुख-शान्ति बढ़ाब एनै।
सहानुभूति परेम बढ़ैनैजी।
चन्दन+वानी- हाँएजी२ २ २ २, आबे नै कहियो नीशा ओतै।
ओतै सत्यानाश हेतै।
सम्हरन घर बिगैड़ जेतैजी।
गुंजन+ललिता- हाँएजी२ २ २ २, चोरबुद्धी भारी बहनै।
बजर्बुद्धी हल्लुक।
चोर उँपरा क२ पीतैजी।
(थोपड़ कि रौछार भेल।)
अनूप- (फोन बिसिभ क२) हेल्लो, सर प्रणाम। जी जी। जी सर। हम सभ तैयार छी। (फोन कटि गेल)
सोनीजी, अहाँ एक-एक हाथपर लागल लगवा लिअ। हाकिम आर फोटैग्राफर आबि बहल छैथ।
सोनी- जी सर, हम लागल लगवा लै छी। सभ कोउ एक-एक हाथपर लागल लगबैं जाउ जो।
(सोनी एक-एक हाथपर सभ विद्यार्थीकें लागलमे लगेलैन।)
(शशिकान्त आर सोमदेरक प्रवेश।)
चन्दन- नीशैराजी बन्न करु।
सभ कियो- बन्न करु, बन्न करु।
कपिलदेर- नीशा भगाउँ, गज्जत बँचाउँ।

सभ कियो- गजजत रँचाउँ, गजजत रँचाउँ।
(नीशारॅन्दी कार्यक्रमक प्रखण्ड स्तवीय हाकिम रैचयक्त महेश्रिव आव फोटेग्राफाव दिनेशक प्रवेशे। महेश्रिव निबीक्षण कवै छैथ आव दिनेशे फोटे ल्लीकै छैथ।)
महेश्रिव- अनूपजी आव सोनीजी, हमबा दूनू गोटेके गेना पछागत अछूँ सभकेँछथ्ठी। सबकावक नीशाक्ष्कति कार्यक्रम पूर्ण सफल बहल।
(महेश्रिव आव दिनेशक प्रस्थान।)
अनूप- आरॅ सभ रिघ्यार्थी अपन-अपन घव ओबिया कऽ जाग जाग जो। एन.एच. नीक जकाँ पाव कविकें दूनू कात देख कऽ।
(सभ रिघ्यार्थीक प्रस्थान भेन। शशिकान्त, सोमदेव, अनूप आव सोनी हाथ जोड़ि प्रणाम कऽ क्ष्ड़ ी ल्लूका नेनैथ।)
पटाक्षेप। गति शुभम।

रॅवहम रॉरॉ

पात्र-पविचय

(1.) रौक्ष- एकटा गवीरॅ किसान

(2.) ह्रूनो- रौक्षक पनी

(3.) र्‌धन– रौक्क पड़ ासी
(4.) चानोदाग– पहिन कावणी
(5.) बामरॅती– दोसब कावणी
(6.) रॅदवी– पहिन दर्शक
(7.) काबी– दोसब दर्शक
(8.) भून्ना– तेसब दर्शक
(9.) ঋশিঋী– चाबिम दर्शक
(10.) बाम उँदगाब– प ॉ ंचिम दर्शक
(11.) ঋসনা– रौक्क दृ रॅर्थक रॅंटी
(12.) बाम ঋमाबी– रौक्क रॅड़की रॅंटी
(13.) बामपबी– रौक्क छोटकी रॅंटी

दृश्‌य– एक

(स्थान– रॅबहम रॉरॉक गहरॅब। समए–सौंझका रौक्क था फूनो रॅबहम रॉरॉक पूजा ने सभ श्रेमजानक संग उँपस्थित छैथ। फूनो गहरॅब साफ कঽ बहनी खिछि। तखने र्‌धन मृदंग था झानिक संग प्ररेशी करैए।)

ৰ্‌ধন–		ভৈযা, ৰবহেম ৰাৰাক মহিমা খগম খথাহ ছৈন। স্বননৌং, হ্‌নকে কিবপাসঁ তোবা ৰেৱৌ ভেনহ। মন ৰড়্‌ হৰ্ষিত ভেন। খাৰ ঠীক ছহ– দূগো ৰেৱী খা এগো ৰেৱৌ।

ৰৌক্ষ–		হ্‌নকাসঁ পৈঘ দ্‌নিযাঁ মে খাব কে? হিনকা শিবণমে জে কিযো এনা, হ্‌নকব কন্‌যাণ খাগ ধবি ভেন হন খা খগ্রিমো হেৱেঁ কবত। তঁএ নে হমব ক্ষসনা মাএ হ্‌নক পূজামে জী–জান নগৌনে বইএ।

ৰ্‌ধন–		ভৈযা, তূঁ কেতেক দিনসঁ ভীখ মাঁগৈ ছেনহ?

ৰৌক্ষ–		তীন পহিনাসঁ ৰেসীএ ৰ্‌মীন।

ৰ্‌ধন–		ঐ ৰেব ৰবদ নৈ নে ৰেচএ পড়্‌তহ?

ৰৌক্ষ–		সে নৈ পূছ। ওগ ৰেককা মাবন খখৈন ধবি ছী। হোশি নৈ ভেন হন। ওগ ৰেব পনবহ দিন ভীখ মাঁগনে বমী। ক্ষদা ঐৰেব দ্‌নূ পবানী তীন মহিনাসঁ ভীখ নে কোন–কোন গাম নৈ ৰৌখাকেঁ কোবামে নহ কহ ৰৌএনৌং। নগৈএ ঐ ৰেব নৈ ঘৱতৈ। ওমীসঁ পেৱে চনৈ ছেনএ কিনে। সাঁঝূ পহব ঘব চনি খৰেঁ ছেনিঐ।

ৰ্‌ধন–		খঁএ মৌ, পূজা নে ভীখ মাঁগৈ ছেনহক খা ওমীসঁ পেৱে চনৰেঁ ছেনহক? ওা নীক ৰাত নৈ ভেনহ। খগসঁ প্বন নৈ পাপে হেতহ।

ৰৌক্ষ–কী কবৰেঁ, হমবা তঁ ঔব কোনো জোগাব নৈ ছেনএ। ৰাৰা নৈ ৰ্‌মৌ ছথিন জে হমবা ভগতকেঁ পাঁচ খাদমীক পনিরাব ছগ।

(খপন–খপন ডানীক সংগ চানোদাগ খা বামৰতীক প্ররেশ। পূজাক সভ তৈযাবী হ্নূনো কহ নেনী খছি। ৰৌক্ষ মানি খা ৰ্‌ধন মৃদংগ ৰজৰৈত ভগৈত গাৰি বহন

थिछ। फूलो ध्यानस्थ भेली। बँदबी, काबी, भूलना, थिशर्फी था बाम उँदगाबक प्रवेशी। बाम ऊमाबी कोबामे ऊसनाकेँ नह कह प्रवेशी केनी। संगमे बँहीन-बामपबी सेहो थिछ।)

बौँऊ+बुँधन- बँबहम थँगनमामे, पीपबकेब गछिया हे।

तेँ पव देबी २, दे २ बता हे।

बँबहम थँगनमामे... ।

कौन फूल चठ़ै देबी, कौन फूल देबता हे।

कौने फूल चठ़ै बँबहम, बाँ२ बाँ२ हे।

बँबहम थँगनमामे... ।

थबहुल चठ़ै देबी, गेंदा फूल देबता हे।

गबनाबँ फूल चठ़ै बँबहम, बाँ२ बाँ हे।

बँबहम थँगनमामे... ।

फूल दीप मधुब देबी, नछूल पान देबता हे।

खीब पूड़ी बँबहम, बाँ२ बाँ हे।

बँबहम थँगनमामे... ।

(फूलोक देहपब बँबहम बाँबाँ थबैँ छथिन। मृदंग बँजनाग बँन्न भह जागए। सभ काबणी शान्त भह माथ जोड़ि नग छैथ।)

फूलो- बौँन जय गंगा।

बौँऊ- जय गंगा। सबकाब, के छियह तूँ ?

फूलो- बौँन जय गंगा। हम बँबहम छियह। बौँन जय गंगा।

बौँऊ- जय गंगा। बँड़ी कानसँ काबणी सभ बैँसन छग। कनी एकबो सभकेँ कन्याण कबहक।

फूलो- हम कोन जोकबक छी जे नोककेँ कन्याण कबबैँ। बौँन जय गंगा।

রৌক্ষ– জয গংগা। হম র্বুমৈ ছিঐ কিনে তূঁ কোন জোকবক ছহক সে। এত্ত দূবসঁ জে কাবণী খরৈঁ জাগ ছৈ সে রিন কন্যাণে খরৈঁ ছগ। তূঁ হীবা ছহক। হীবা খপন মোন নৈ রতরৈঁ ছগ।

ফূনো– রৌন জয গংগা। হমবা র্বুত্ত জে হেতহ তগমে হম নৈ চ্রহক। সএহ নে। রৌন জয গংগা।

রৌক্ষ–জয গংগা। হে, ঐ কাবণীকেঁ দেখহক।

ফূনো– (চানোদাগ দিস তাকি) হগ, তোহব ঘবরনা কমাগ রড় ছহ ক্ষদা ভাভংশ নৈ হোগ ছহ। পাঁচ খাদমীক পবিরাব ছহ। তীনি সাএ টৌকা বোজ কমাগ ছহ। কহিযো রৈঁসনো নৈ বহি ছহ। ক্ষদা পেটেপব খাফদ বহি ছহ। গএহ রাঁত ছৈ কী নে?

চানোদাগ– (ঘোঘ তবসঁ ক্ষড় া ডোনরৈঁত) হঁ।

ফূনো– হম জে কহরঁহ, সে কবরঁহক কী নে?

চানোদাগ– হঁ, কবরৈঁন।

ফূনো–সত্ত কবহ। রাঁজহ– 'এক সত্ত দূ সত্ত, ব্রহ্ম রিশ্রণ সত্ত খহাঁক কহন জে নৈ কবএ, খস্সী কোস নবকমে খস।

চানোদাগ– এক সত্ত দূ সত্ত, রহ্ম রিশ্রণ সত্ত
খহাঁক কহন জে নৈ কবএ, খস্সী কোস নবকমে খস।

ফূনো– রৌন জয গংগা।

রৌক্ষ– জয গংগা।

ফূনো– তোহব ঘবরনা দাব্ধ খা গাঁজা পীঐ ছহ। কাজো কবৈনে জাগ ছহ তঁ পীক২ র্বুচ্চ বহি ছহ। ওকবা কখৈন কী হেতহ, কোনো ঠেকান নহি। খঁএ হগ, তীন সাএ টৌকামে দূ সাএ–খঢ় াগ সাএক পীএ নেতহ তঁ রঁচন–খোঁচনসঁ কী ভাভংশ হেতহ?

তদ্দুমে মঁহগাগ খকাস ছূনে জা বহন খছি। ঘবরনাকেঁ কৌহ্না ঙা খাদৈত ছোড়্ারিঁহ। কহক– 'দাব্ধ–গ ঁাজাক রঁদনামে দূধ–দহী–ঘী খাউ। থকান নে হম সভ দিন মানিশী কহ দেরঁ।' খা কবরৌ কবহক। খগসঁ পহিনে তুঁ কহিযো মানিশী নৈ কবৈ ছেনহক। কী, রাঁত স ঁাচ ছিঐ, কী নগ ?

চানোদাগ– হঁ, স ঁাচে ছিঐ।

ফূনো– রৌন জয গংগা।

রৌকূ– জয গংগা।

ফূনো– ঘবরনাকেঁ হঁসা কহ খেনা কহ মানিশী কহ খা ওকবামে পৈস কহ বসে–বসে কড়্াগ কবরঁহক তঁ উঁ খরঁস্স চেত জেতহ। উঁ স্বধবতহ খা তোহেব সভটা দ্:খ ভাগি জেতহ। রাঁজহ হমব কহন কবরঁহক কী নে ?

চানোদাগ– হঁ, খরঁস্স কবরৈন।

ফূনো– জা, তোহেব কন্যাণ হেরেঁ কবতহ।

(হাথ জোড়্া প্রণাম কহ চানোদাগক প্রস্থান।)

রৌন জয গংগা। ওঁব কে ছহ ?

রৌক্ক– (বামরঁতী দিস গশাবা কবৈত) সবকাব, ঙা ছথিন।

ফূনো– রৌন জয গংগা। তোহেব দূটা রেঁটা খা এগো রেঁটী নৈ স্বধৈব বহন ছহ। হবদম নবহেব জকা এমহেব–ওহমব কবৈত বহি ছহ। তীনূক পাছূ তোবা রঁড়্পায খবচ হোগ ছহ। হ্মদা কোগ বস্তাপব নৈ খারিঁ বহন ছহ। তোবা খপন দিযাদনীপব শীক হোগ ছহ জে রএহ কিছ কহ দেনক হন। সএহ নে ?

বামরঁতী– (হ্মঁহ উঁধাবি) হঁ, রাঁরাঁ। খপনে খংতযামী

छथिन बाबा।

फूलो- बौन जय गंगा। हँ, दियादनीक कोनो दोख नै छहि। तोहर अपने दोख छहि। तीन साल पहिने परमानन्द मासाएरसँ छुछ महिना पठ़ा कऽ फील ने आाग-कान्हि, आाग-कान्हि करै छेलहक। एक दिन रैचावा खगने कनी जोरसँ पाय मॉंगलखुन तँ तूँ सभ हुनका सातू पुरखाकेँ उकटैनहक आ मारबौ करै जाग गेलहक। रैचावा कानि कऽ दुआबिपरसँ गेलहि। हुनके आाप छयहि। कहहि तँ रेचवा टैशिन कऽके गुजर-बसर करै छथिन। रैचावा बड़ अरसथीव लोक छथिन। हुनका संग हुनके बौनि ने एहेन खबाप बेरहाव! ओ बड़ पैघ गलती भेलहि। बौन जय गंगा।

बामवती- बाबा, आब ओकर कोन उपाए छग ?

फूलो- बौन जय गंगा। (कनीकाल किछु सोचि कऽ) दुनू परानी हुनका ऐठाम जा कऽ पएर पकैड़ क्षमा मॉंगहक। उ दयालु लोक छथिन अवस्स क्षमा कऽ देथुन। तेकर पछाागत हुनका बॉंकी फीसक दोबर फीस दऽ दिहौन आ हुनकासँ अनुनय-विनय करीहक। जे धिया-पुताकेँ फेर पठ़ा दियौ। अही बुते उ सभ सुधैर सकै छग। आब अहॉंकेँ नै छोड़ब आ ने अहॉं संग गलती करब। बौन जय गंगा। हँ, हमरा विसवास छह जे उ मानि जेतह। जा, अकुबौन जा। उ घरेपर छथिन।

(हाथ जोड़ि प्रणाम कऽ बामवतीक प्रस्थान।)

बौन जय गंगा।

बौकु- जय गंगा। सरकाव, हम जे सकनियह तगमे जी-जान लगा कऽ पूजा केनियह आ एहिना करैत रहबह।

फूलो– रौाल जय गंगा। हमर पूजा करै छह, नीक बात। म्दा हमरा पूजा खातिर तूँ रीकि जाह रा तकलीफ उंठाबह रा प्रतिष्ठा हलल करह, से बात हमरा एक्का बत्ती पसील लै छह्। हम तोरा पूजासँ एक्कखला प्रसन्न छिअ। तोहर पूजा पलबहखला बेकार भेलह। रौाल जय गंगा।

रौाफ– जय गंगा। हम तँ जी–जाल लगा पूजा केलियह जगसँ सबकार हमरापर सोलहल्ली खुशि बहथिल आ मलसँ अरिबराद देथिल। म्दा केतए की गलती भेलै, उँ तँ सबकार अपले कहबैं।

फूलो– हमरा पूजा खातिर तूँ बबद बेचलहक। से किए ? आ जँ बबद बहितह तँ हबो जोति ग्रजर–बसर करितह। कहह तँ, केते दिल कमेबह तँ बबद कीलबह ? तहूमे पेटैके सराल छग। गबीब किसाल छह। बबद तोहर हाथ–पएर छह। बबद खातिर तोरा तकलीफ भऽ बहल छह। ओगसँ हमरो तकलीफ छह।

तूँ भीख माँगि पूजा करै छह से किए ? अपल पसेलाक कमाओसँ पूजा करबहक तँ बेसी फल हेतह। भीख माँगि कऽ करैमे भीख देलिहार तोहर फल बाँटि लग छह। कली देवी रा बेसी देवी हेतै पूजामे, सएह ले ? तँ की भऽ जेतग ? हम तँ केतौ भागल लै जा बहल छी। तहूमे बेसी खरचा करबाक कोल खगता छग। हम खीरक भूखल लै छी। हम प्रेम–श्रद्धाक भूखल छी। प्रेमसँ जे किछु भेलै आ जेतबे भेलै, सएह बड़् भेलग। जी–जाल लगेबाक कोलो खगता लै छै। रौाल जय गंगा।

रौाफ– जय गंगा। सबकार, दोसर बेबसँ ऐ सभ

ৰাঁতকেঁ ধিযান বখৰেঁ। ঋখৈন ধবি জে কিছু ঘণ্টী-ক্ষঘণ্টী ভেন হো, ওকবা মাফ কবিহক।
ফূনো- জা, মাফ ছহ। ঋান ৰেঁবসঁ নগতী মাফ নৈ হেতহ। ঋাৰঁ জাগ ছিখ। কেসঠৈনীমে পূজা ঢাবন ছুগ। ৰোঁন জয গংগা।

(ফূনো ধবতীপব মাথ ঠৈকনৈথ। ৰৌক্ষ গংগাজন ছীঁটৈনৈথ। ফূনো উঁঠি দেহ-হাথ ঝাড়ি সম্হাবি কহ ৰৈঁসনী। দনূ পবানী দর্শককেঁ হাথ জোড়ি প্রণাম কেনৈথ। থোপড় াক ৰৌছাব ভেন।)

গতি শ্বভম্

পদ্য খণ্ড

<u>जगदीश चन्द्र ठाकुर 'अनिल'</u>

<u>प्रेम-चालीसा</u>

सभ क्या दुनियामे अपन, कतहु किछो नहि आन
गप्प सोचि सदिखन कवी, हम सबहक सम्मान ।
ई दुनिया भगवानक दुनिया
सूरज तरेगन चानक दुनिया

न'व दृष्टि नव युगकेर दुनिया
शांत सुखी सतयुगकेर दुनिया

वन पर्वत खग सिन्धु सरोवर
ई दुनिया सुन्दर-सुन्दर

भिन्न छटा सभ दृश्य
मनोहर
स'भ देशी सुन्दर-सुन्दर

পোখবি গাছী ৰাঁধ
বমনগব
স'ভ গাম স্বন্দব–স্বন্দব

স্বনূ পবাতী. নগনী.
সোহব
সভ নোক স্বন্দব–স্বন্দব

প্রেম ক্ষমা শ্রদ্ধা আ
আদব
সভক সোচ স্বন্দব–স্বন্দব

কমন ফূন সন নির্মন
শীতন
সভক ৰোঁন স্বন্দব–স্বন্দব

জাতি আতমা ধর্ম দিব্যতা
সভক দৃষ্ঠি স্বন্দব–স্বন্দব

তন–মন–ধন সভ সৎক পথপব
সভক সৃষ্ঠি স্বন্দব–স্বন্দব

চনয অহর্নিশি শান্তিক পূজা
সভক গ্লৎ স্বন্দব–স্বন্দব

বাগ ভৈবরী তান ভৈবরী
সভক নৃৎ স্বন্দব–স্বন্দব

হ’ম আতমা দিব্য আতমা
জ্যাতি রিন্দ্‌ চৈতন্য আতমা

জ্ঞান প্রেম স্বখ শান্তি রূপ হম
পরিত্রতা আনংদ শক্তি হম

সহনশীনতা অস্ত্র হমব অছি
দেহ হমব ওা রস্ত্র হমব অছি

পবম ধাম কেব বাঁসী ছী হম
অজব অমব অরিনাশী ছী হম

সভনে’ শুভ ভারনা নিবংতব
হমব সোচ স্বন্দব–স্বন্দব

সদা সৎ স্বন্দব কল্যাণী
হমব রৌঁন স্বন্দব–স্বন্দব

সরঁহক হিতমে সদিখন তপেব
হম্মব তন স্বন্দব–স্বন্দব

কাম ক্রাধ মদ নোভক রাঁহব
হম্মব মন স্বন্দব–স্বন্দব

সরঁহক ছী হম,সভ ছথি হম্মব
হমব দৃষ্ঠি স্বন্দব–স্বন্দব

হবিযব নমহব ঔব ননিতগব
হমব সৃষ্ঠি স্বন্দব–স্বন্দব

ধবতী আ আকাশী বমনগব
সভক ভাগ্য স্বন্দব–স্বন্দব

হম আনংদিত সৃজনক পথপব
হমব ভাগ্য স্বন্দব–স্বন্দব

হমব পিতা পতি রন্ধু সখা ও
পবম পিতা পবমাতমা ও

জ্যাতি রিন্দ্ করুণাসাগব ও
সকন কনা সভ গ্বণ আগব ও

সদিখন হমবা সংগ বহৈ ছথি
সহ প্রেম আনংদ ভবৈ ছথি

হম হ্নকে সভ কাজ কবৈ ছী
অপনা মনপব বাজ কবৈ ছী

সভনে' দেখী স্বন্দব সপনা
হম সভকেঁ স্বীকাব কবৈ ছী

হম পূজৈ ছী ধ্যানক প্রতিমা
জ্ঞান ঔব রিজ্ঞানক প্রতিমা

অপন শক্তিসং পবিচয ভেন

রিষয–রাসনা আ ভয গেল

দুখকের সাগর পার ভ' গেলৌं হম
সন্ত সংভর খচ্ছি জানি গেলৌं হম

শাঁতিক সীতা তাকি এলৌं হম
ঘ'র ঘূবিক' আরি গেলৌं হম

লোভক লংকা জরা–তবাক'
মন রারণকেঁ ডরা–হবাক'

পহুঁচি গেলৌं সুখধাম অপন হম
স্বযং পরনস্বত, বাম অপন হম

হম ভগবানক শক্তি পবৈঁ ছী
দুনিযামে সুখ–শান্তি বাঁটৈ ছী

হুনকে আশীর্বাদ বাঁটৈ ছী
আনংদক পবসাদ বাঁটৈ ছী

ন'ব দৃষ্টি নব সৃষ্টিক জয হো
সুখ–সমৃদ্ধি কের বৃষ্টিক জয হো

অংধ স্বার্থসং মুক্তিক জয হো
সংস্কৃতি কের ভক্তিক জয হো

পবিত্রতা কের জয হো জয হো
মানবতা কের জয হো জয হো ।

<u>গজল</u>

হ্নকা সোন্মাঁ নির্ব্বন নে ভেন
’প্রেম কবৈষ্ণী’ কহন নে ভেন

হমবা মোনক চৈন চোবেনৌঁ
হ্নদা খহাঁকেঁ জহন নে ভেন

ছনৈ খশীবফী ওত্ত গাডন
হমবা জৈঠাঁ বহন নে ভেন

কেশী মাথমে জতে,ততে দ্ঃখ
গন’ চাহনৌঁ গনন নে ভেন

ঠোহি পাড়া ক’কিযো কনৈ ছন
ঘ’ব রঁদ ক’ পডন নে ভেন

নোবহিসং নিখনে ছনীহ ও
চিঠ্ঠী হমবা পঠন নে ভেন

রিনা রঁহবকে পদ্য ‘খনিন’
করিতা ভেনৈ গজন নে ভেন

(সবন রার্ণিক রঁহব/রর্ণ–11)

<u>গজল</u>

যক্ষ্ম কব্ধ জ্নি শৌক কব্ধ

हे अर्जुन जुनि सोच करु

धर्मक्षेत्र कुरुक्षेत्रमे छी
पापक तीव्र विरोध करु

मित्र कियो नै शत्रु कियो नै
वुझियौ ओव संतोष करु

जीतू भोगू सुख धवतीक
अथवा स्वर्गक भोग करु

अहाँ आतमा अविनाशी छी
तन आ मोनक योग करु

सत ओव शांतिक जय हो
नूतन नित प्रयोग करु

जय हो जय हो परित्रता
आउ एखन उद्घोष करु

(सवन वार्णिक वॅहव/वर्ण–10)
<u>गजल</u>

वेद–प्रवाणक महिमा सभठॉ वूझन अछि
कदा नोक हमवे कवतवॅसं करुसन अछि

बाति आ दिन ओमवाएन वहै छी हम जेमे

গহো জান ত খপনহি হাথক ৱূনন খছি

ভূমি–ভরন গহনা–গ্বড়িযা এক্ষ ডী সভষ্টা
সোচি বহন ছী কী খবজন কী নূষ্টন খছি

দ্রূদয কহৈএ ঙা খন্মাব হষ্টতৈ একদিন
সপতা–রিপতাকেব কথা সভ সূনন খছি

জে জাগন খছি ওকবা খাতিব ভবি দ্নিযা
‘খনিন’ ওকব কী জে সপনেমে ডূৱন খছি

(সবন রার্ণকি ৱহেব/রর্ণ–17)

<u>গজন</u>

বারণকেব সংহাব কেনৌং খপনে মনমে
বামক হম দর্শন কযনে ছী জীরনমে

পঠৱা–নিখৱামে খানংদ খৱৈত বহন
মোন বমন নৈ কতৌ ওব কিছু খর্জনমে

দূব বহৈত এনৌং সভদিন চৌকা–ছক্কাসং

নাগন বহনৌং শৈঙ্কক সাগব-মংথনমে

মাএ বাঁবূঁ দাদী দাদা নানী নানা মামী মামা
সভ ক্যা ছথি হমবা সংগে শ্বভ চিংতনমে

কোনা রিসবরৈঁ বাতি দিসংরঁব সোনহকে
শাপ স্বনৈ ছী নিবভযাক ওগ এঁংদনমে
(সবন রার্শিক রঁহব/রর্ণ-16)

<u>গজন</u>

শৌর্য শীন খা ঘাম তকৈ ছী
হ'ম স্বযংমে বাম তকৈ ছী

গাম ছোড়ি ক' এনৌং পটৈনা
খাবঁ খদ্রুঠাঁ গাম তকৈ ছী

খহাঁ গীত ছী খহীঁ গজন
খহীঁমে চাব্দ ধাম তকৈ ছী

সভ পোথীমে সভ পন্নামে

खानी खपने नाम तकै छी

मैथिल छी मैथिल बस्तीमे
धोती ओब खबाम तकै छी
(सरल वार्णिक बहर/वर्ण-10)

<u>गजल</u>

कानमे तूर धेने अछि लोक गजल की कहतै
भोरेसं भांग खेने अछि लोक गजल की कहतै

बबियातीकें चाही माछ माउंस ओर रसगुल्ला
पियैने' जान देने अछि लोक गजल की कहतै

हो ब्लडप्रेशर डायबिटीज कि आन कोनो रोग
भोजने' मूंह बेने अछि लोक गजल की कहतै

खुट्टा त गडतै ओतीठाम जत' ह'म कहै छिऐ
एकेटा गीत गेने अछि लोक गजल की कहतै
ढेपाक जरार्र पाथरसं देबाक चलन गेल
हाथमे बम नेने अछि लोक गजल की कहतै

চত্তুর্থী মধ্শ্রারনী কোজগবা ঔব জবাডঁব
তিনকেঁ তাড় কেনে খছি নোক গজন কী কহরৈঁ

চাহিযৈ সভকেঁ জাডমে বৌদ খা গর্মীমে রঁসাত
খিড়কী রঁদ কেনে খছি নোক গজন কী কহরৈঁ

(সবন রার্শিক রঁহব/রর্ণ–18)

<u>গজন</u>

হ'ম কনৈছী হঁসৈএ নোক
পতা নে কী কী রঁজৈএ নোক

কন্যাদান খহাঁক ঘ'বমে
নেকিন রঁর্খ গনৈএ নোক

সযমে নৱ্বে ফ়ূসি রঁজৈএ
হবিশ্চংদ্র কহরৈঁএ নোক

পোনেপব ঠোকৈ ছী তরঁনা
খূরঁ খদ্দুঁকেঁ চিন্হৈএ নোক

কিযো রঁনৈএ ছত কোনোঠাঁ
সীঢ় ী জখন রঁনৈএ নোক

দেখূ ক্যা মবিযোক' জীরঁয

জিৰিতে কতৌ মৰৈএ নোক

(সবন ৰার্িকি ৰঁহব/ৰর্ণ–10)

<u>গজন</u>

থপন উঁপস্থিতি দর্জ কবাৰঁ' চাহি ছী ঐ সংসাবমে
তাকি বহন ছী ভোৰে–ভোৰে নাম থপন থয়্রৰাঁবমে

ছওণ্টা কন্যাদান কেনৌঁ থা ৰাঁবহণ্টা ৰবদান সেহো
এক পৈব ঘ'বমে বহি ছন দোসব হাণ্ট–ৰঁজাবমে

ভাব–দৌড় থা ভোজ–ভাতমে স'ভ দিন নগনে বহনৌঁ
স'ভ সান কর্জা পব কর্জা সণ্টনে বহন কপাবমে

উঁচিতন্বচিতক ধ্যান নৈ কেনৌঁ নৈ গেনৌঁ মতদানমে
থাৰঁ ৰৈসি ণ্টৈণ্টব গনৈত ছী ঐ চূনন সবকাবমে

এহি ধামসং ওহি ধাম কৰ্‌না–পাতী কবিতে বহনৌঁ
নৈ কেনৌঁ কোনো পবিৰবতন থপ্পন ত্তম্ভ ৰিচাবমে
ভাগি এনৌঁ মংদিব–মস্জিদ–গিবিজাঘব–গ্বকদ্বাবাসং
এখনো নোক তকৈএ হমবা ঋষিকেশ–হবিদ্বাবমে

(সবন ৰার্িকি ৰঁহব/ৰর্ণ–20)

<u>গজন</u>

সভ ঘব সভ খাঁগনমে দেখন চোবা–ন্বক্কী
পসবন জন–জীরনমে দেখন চোবা–ন্বক্কী

কখনো নাচয কখনো কানয সভ দ্নিযামে
সভতবি তন–মন–ধনমে দেখন চোবা–ন্বক্কী

পবরত–সন ভাবী খা হন্ন্ক তূরে–সন সভ
সভদিন সভ দবপনমে দেখন চোবা–ন্বক্কী

জহিনা খাৰঁয তহিনা জাগছ্ছ সবদী–গবমী
পন–পন পবিরবতনমে দেখন চোবা–ন্বক্কী

জে হেতৈ সে নীকে হেতৈ কহগছ্ছ গীতা
খন্তক খভিনন্দনমে দেখন চোবা–ন্বক্কী

(মাত্রা–ক্রম :222222–222222)

গজল

ভাত দানি তবকাবী না
মংগনী পৈঁচ ডঁধাবী না

সভ চাম্নী এখনে চাম্নী
রেঁচিক' ঘ'ব ঘবাবী না

ডঁপনযনক খর্থ কী
গহনা খা ধোতী সাডী না

পবম্পবামে পিসা গেনৌঁ
চন কোনো ব্ঁধিযাবী না

গুহো দ্ঃখ, থিক পাহ্ন
ঝঠৈদ' পান স্বপাবী না

রিঁযাহসং রিধিএ ভাবী
রঁদনরাঁক তৈযাবী না

বাম-বাজ হো দ্নিযামে
হ্নকে-সন ভৈযাবী না

(সবন রার্শিকি রঁহব, রর্ণ-৭)

গজল

ঐ ঠামক নোক ৰঁদনাম কিএ ছৈ
সভ বস্তাপব এক্ত জাম কিএ ছৈ

নে খা সকৈত ছী নে পীরিঁ সকৈত ছী
এহনো রস্ত্ক এতে দাম কিএ ছৈ

জকবা নৈ সোহাগ ছৈ ভাএক খ্র্শী
ওকবা ঠোবপব শ্রীবাম কিএ ছৈ

নৈ এনৈ মোডী টৌঁগৈনে' ডঁপনৈনমে
এহেন নিসোখ চাৰু মাম কিএ ছৈ

এ সী কাবমে ৰৈঁসন কিযো সোচৈএ
ওকবা নেন রিধাতা ৰাঁম কিএ ছৈ

(সবন রার্িকি ৰঁহব/ রর্ণ–13)

<u>গজন</u>

কখনো সাগব কখনো নিবঝব কখনো ফূন সমান গজন
কখনো নাগয ধধবা ধহ–ধহ কখনো তীব কমান গজন

কখনো খ্বপী ক্ষডহবি খংতী ঙঁখড়ি ঔব সমাঠ জকাঁ
কখনো ৰাঁড় ী কখনো গাম্ভী কখনো ভেন মচান গজন

কখনো খাঁগনমে খবিপন সন কখনো নাব-প্বখাব জকাঁ
কখনো চাননি কখনো ৰাঁঢ়নি কখনো পান মখান গজন

কখনো গামক চৌৰষ্টিযা নগ মঁদিব ঔব গনাব জকাঁ
খা কখনো সীমাপব নডগত দেশীক ৰীব জৰান গজন

কখনো মৌনী খা পৌতীমে সাঁঠন জীব-মবীচ জকাঁ
কখনো কোসীমে হনচন খা ছ্টপট্ট কোষ্টি পবান গজন

ককবো খাতিব ক্ষবমী-কচবী জাহ্মন খাম নতাম 'খনিন'
হমবা খাতিব দীযাৰাঁতী খখৰা দেৰ-উঁঠান গজন

(মাত্রা-এ্রম : 2222-2222-2221-12112)

<u>গজন</u>

কহনক জাহ্মন খাম সাঢ়
নৈ জা সকনৌঁ গাম সাঢ়

সভ বস্তাপব থান-কাদো
সভ বস্তাপব জাম সাঢ়

কিবদানী ছৈ ছোটৈ ওকব
জক্কব রঁড়কা নাম সাঢ়্

রাঁহব সভঠাঁ ভেন খাদব
ঘবমে ছী রঁদনাম সাঢ়্

সরঁহক মাথক পাগ ছনিযৈ
রঁননৌং খারঁ খবাম সাঢ়্

সোচী কণ্ঠ   ভেন বারণ
একে ভেনা   বাম সাঢ়্

(মাত্রা–ক্রম : 2222–2122)

<u>গজন</u>

সেরক ছী হম বাজা ছী হম
রৌখা রাঁরূঁ রাঁরাঁ ছী হম

ককবো খাতিব ছী গিবিজাঘব
কাশী ছী হম কারাঁ ছী হম

কোনোঠাঁ পাছাঁ ছী জগমে
খা কোনোঠাঁ খাগাঁ ছী হম

কহ্না ৱাঁচন ছী হমহুঁ সভ
খবিপন প্ৱবহব নাৱাঁ ছী হম

সৱঁহক ঘবমে হমবে চনতী
চকনা ৱেঁনন খাঁটী ছী হম

হমবে খাতিব হন্না–গ্ৱন্না
গহনা–গ্ৱড়িয়া কপড়া ছী হম

হম্মব দ্ঃখ জহিনা কে তহিনা
মাঁ সীতাকে মিথিনা ছী হম

(মাত্রা–ক্রম : 2222–2222)

<u>গজন</u>

ৱাঁজৱ ককবোসঁ সিখনৌঁ
কানৱ ককবোসঁ সিখনৌঁ

সিখনৌঁ ককবোসঁ ঝগড়া
মাবৱ ককবোসঁ সিখনৌঁ

সিখনৌঁ ককবোসং ছীনৱ
মাঁগৱ ককবোসঁ সিখনৌঁ

ফেকৱ ককবোসঁ সীখন
বাখৱ ককবোসঁ সিখনৌঁ

सोचबॅ देखबॅ क'बबॅ की
ठानबॅ ककबोसँ सिखलौं

हम के छी आ अ'हाँ के
जानबॅ ककबोसँ सिखलौं

हम भबसागबसँ निकलबॅ
फानबॅ ककबोसं सिखलौं

(मात्रा-क्रम : 2222-122)

गजल

सत्क पूजा घब-घब बहितै
दुनिया कत्त स्वन्दब बहितै

सबॅहक हिबदय बहितै नमहब
बाणी सबॅहक मिठगब बहितै

ककबो कीयो दुःख नै दीतै
सभकें सभले' आदब बहितै

माथापब डँघले चल अबितौं
मोटा कतबौ भबिगब बहितै

एत्त दुःख दीतै नै मनसा
यदि अपलो ओ थितगब बहितै

একে স্ববমে ৰঁজিতৈ সভক্যা
ভাবত সৰ্হক ঙুঁপব বহিতৈ

(মাত্রা-ক্রম : 2222-2222)

<u>গজন</u>

ৰাঁঘ জকাঁ নোক খা হ্বাড় জকাঁ নোক
গাম-গাম ভেঠৈতা সিযাব জকাঁ নোক

জহাঁ-তহাঁ পোখবি-গনাব জকাঁ নোক
সাগব নদী খাওব ধাব জকাঁ নোক

খাধি জকাঁ নোক কিছু খাবি জকাঁ নোক
দেখনে ছী নাব খা প্বখাব জকাঁ নোক

সভঠাঁ কবথি মোন-ভাব নাপ-তৌন
ভেটি জেতা হাঁঠ খা ৰঁজাব জকাঁ নোক

কসনকেঁ ৰৌঁসয ভূখনকেঁ নোতয
জাহ্মন নতাম কসিযাব জকাঁ নোক

গংগাক জ'ন-সন কিছু নোক ভেঠৈনা
ভেঠৈনা হিমানয পহাড় জকাঁ নোক

नोकेनेʼ जीरॅय था नोकेनेʼजान देत
गेंदा ग्वनारॅ हवसिंगाव जकां नोक

(सवन रार्गिक रॅहव/ रर्ग-14)

गजन

गीत नीखि-नीखिकʼ गजन नीखि-नीखिकʼ
हʼम मौन भेन छी नोबेमे भीजि-भीजिकʼ

नोकेकें देखि-देखि प्रेम हम कबैत छी
नोककें ठकैत छी नोकेकें देखि-देखिकʼ

संस्कृतिक डुँपव सभ्यता सराव भेन
स्नेर्ह हम किनैत छी खेत रेंचि-रेंचिकʼ

क्या ख़ृशीसं जान दैत थछि माहृभूमिनेʼ
क्या मगन बहए देशेकें नूर्टि-नूर्टिकʼ

सत्क पवाजय 'थसत्मेर जयतेʼ
घोषणा कबैछ किया तान ठोकि-ठोकिकʼ

एना किए ओना किए एहेन किये भेनै
बाति-दिन ऋकैत छी यैह सोचि-सोचिकʼ

(सवन रार्गिक रॅहव/ रर्ग-15)

গজল

খহংকাবমে সদিখন ছী
খহাঁ কংস ছী বারণ ছী

খহাঁ রাঁত সরঁহক কাণ্টী
খহীঁ রাঁউ দ্বজোধন ছী

মহারীব মনভারন ছী
খহাঁ বাম খা নছমন ছী

খহাঁ চ্প্প বহি জাগত ছী
মহাধীব মনমোহন ছী

জতে দৃশ্য খছি দ্নিযামে
মহাভাবতক জীরন ছী

হমব মোন নীপন খাংগন
খহাঁ ওহিমে খবিপন ছী

খরেঁ বাতি খা দিন খহিনা
কতে নীক খাযোজন ছী

(সভ পাঁতিমে মাত্রা ক্রম−1221−2222)

গজল

মন অতীতমে ভাগি চলৈএ   কখনো-কখনো
খীব কোরঁবক মোন পড়ৈএ   কখনো-কখনো

ননকা ধোতী   আঁখিমে কাজব পাগ মাথপব
গীত   মনোহব   নেহ   ভবৈএ   কখনো-কখনো

পাকন-পাকন আম গাছমে   কেহেন-কেহেন
মোনক গাছী গমকি উঁঠৈএ   কখনো-কখনো

ক্ষম্হবৌড় ী র'ডী সকবৌড় ী দ'হী আ বসগুল্লা
ভোজ   গামকেব   সোব   কবৈএ কখনো-কখনো

সভতবি সদিখন থান-কীচ নাঠী আ ভানা
মিঠগব ডংফা   ঢোন   রঁজৈএ   কখনো-কখনো

কখনো-কখনো বাম অবৈঁ ছথি   তন-মনমে
খেন জকাঁ রনরাঁস নগৈএ   কখনো-কখনো

জেঠক   বৌদজকাঁ   ঙা   জীরন-ডগব   'অনিন'
শীতন   মীঠ   রঁসাত   রঁহৈএ   কখনো-কখনো

(সবন রার্ণিক রঁহব/ রর্ণ-17)

<u>গজন</u>

ককবাসং   ঙা   কহী   হম   কহরাঁমে নাজ হোগএ
ন' ক' রিঁসবি গেলাহ ও মঙরাঁমে নাজ হোগএ

ठ्मबी ঙা স্বনি-স্বনিক' পরেশান ভেন ছী হম
ভাগৰ ত ও কী কহতা ভগৰাঁমে নাজ হোগএ

নব্বৈ ৰবখমে এখনো দনদনা বহন ছথি
হ্নকা সমক্ষ কাবসং চনৰাঁমে নাজ হোগএ

ফেস-ব্ৰক কে ঙা জমানা মোৰাঁগনকেব জমানা
খপনহি সিখা-সিখাক' ডংঠৰাঁমে নাজ হোগএ

এহি ঠাম মৈথিনী ছথি ওহি ঠাম মৈথিনী ছথি
হিন্দীমে হম নে ৰাঁজৰ ৰজৰাঁমে নাজ হোগএ

(সবন রার্িকি ৰহব / রর্ণ : 18)

<u>গজন</u>

ককবোনে' মজৰূবী করিতা
হমবানে' কস্তূবী করিতা

নাগয সৌঁসে দ্নিযা খপনে
গপ্পক ৰড়কা ধূবী করিতা

करि आ पाठक दूरे बहना
कम नै केनक दूरी करिता

ककरो खातिर रँनि-रँनि आरँय
सौन्दर टिक्ली चूड़ ी करिता

कहियो ककरो खातिर रँनती
तरकारी आ पूरी करिता

(मात्रा-क्रम : 22222222)

<u>गजल</u>

गरमी जाड़क खेल जिनगी
दिन आ रातिक मेल जिनगी

कखनो नागर फूल गाछक
कखनो नागर बेल जिनगी

कखनो पाकल आम जाम्हुन
कखनो काँचे रेल जिनगी

কখনো নাগয মাঁছ পানিক
কখনো নাগয জেন জিনগী

মেনা সভদিন পাপ প্ণ্যক
সংগম সন খছি ভেন জিনগী

ৰাঁজয তাধবি ঢোন উংফা
জা দীযামে তেন জিনগী

(মাত্রা–এ্রম : 2222–2122)

গজন

মৌন বহত ও
বাম জপত ও

জৈহ সিখেৰৈঁ
সৈহ কবত ও

তেজ চনেৰৈঁ
তেজ চনত ও

জৈহ কবত ও
সৈহ কহত ও

চোব কদ্রু জ্নি
চোব রঁনত ও

রাহ কহৈ ক্যা
খূরঁ হঁসত ও

পাগ রঁহ্ত ছৈ
ভোজ কবত ও

পাগ খসৈ নৈ
পৈব ধবত ও

খাগি হ্মতৈ ছন
খারঁ মবত ও

(মাত্রা ক্রম : 21-122)

গজল

নৈ খছি ত্তুস্সা নাব হমবা
খা রে রঁবদা মাব হমবা

তকরে পাছাঁ জৈরঁ হমদ্ধুঁ
জে দেনক ফসিযাব হমবা

জকবা সরঁদিন গোব নাগী
সে রূঁঝয রুঁধিযাব হমবা

কখনো সরঁকিছু ঠীক নাগয
খা কখনো রেঁকাব হমবা

নাবক তোশীক খাগি ঘূবক

মোনে ঋছি ও জাড হমবা

ঋনকব সাডী স্কুটি গাডী
কেনে ঋছি রীঁমাব হমবা

জক্কব খেরৈঁ গৈরঁ তকবে
এন্তু ঋছি ঋধিকাব হমবা

জেহন খেরৈঁ গৈরঁ তেহন
কহনে ঋছি সংসাব হমবা

জাধবি খেরৈঁ গৈরঁ তাধবি
সরঁ কেনক নাচাব হমবা

ভবি দ্‌নিযামে চোব ডাকূ
কহগত ঋছি ঋখবাব হমবা

সমনে' স্বখ ঋা শাঁতি তাকী
সয কোষ্টিক ঋছি ভাব হমবা

(মাত্রা ক্রম: 2222-2122)

গজন

ঘূমি এলৌং হম জহাঁ-তহাঁ ঐ দুনিযামে
কিযো নে ভেটৈন খহাঁ জকাঁ ঐ দুনিযামে

সূর্যক চান্দ কাত ঘুমথি ধবতী মৈযা
ছুনি জননীকেঁ চৈন কহাঁ ঐ দুনিযামে

পাপ থীক খনকামে তাকর় দোখহিষ্টৌ
সর়ঁসং র়ঁড়কা ধর্ম ক্ষমা ঐ দুনিযামে

জতেক সিকন্দব এনা খানী হাথ গেনা
খংতমে ঠূঁটৈ সভক নিশাঁ ঐ দুনিযামে

ও সম্পতি জে ঋগনো পব জাযত সংগে
জতেক মোন হো কন্দ জমা ঐ দুনিযামে

চনূ-চনূ ঐ দুনিযাসং হংসিতে-হংসিতে
জুনি ককবোসং কন্দ ঘৃণা ঐ দুনিযামে

(সবন রার্শিক র়ঁহব/ রর্ণ -15)

গজল

কাহি কহৈ ছী তোরে নে'
গীত গবৈঁ ছী তোরে নে'

মাটি হরা খা জন বঁনবৌং
খাগি বঁনৈ ছী তোরে নে'

চানক চোবী কেনৌং হম
ভোব খনৈ ছী তোরে নে'

বৌদ বঁহ্ত ছৈ দ্নিযামে
ছাঁহ তকৈ ছী তোরে নে'

বাঁত হমব ও বূঁঝত কে
হম কহবৈ ছী তোরে নে'

(মাত্রা–ক্রম : 21122– 222)

গজল

সভকেঁ কমন সামান বূঁঝূ

संगमे छथि भगवान बूँझू

बेटा पुतहु पौत्र ओ पौत्री
सभकें गगनक चान बूँझू

मोनक शान्ति खमोन होगए
एकबहि सोनक खान बूँझू

छना जे परैत खाधि बनना
समय कते बनवान बूँझू

बाढ़ि ओ भूकम्पक तांडव
छटपट कोटि पवान बूँझू

खनिन त्याग बिनु जिनगी की
बिनु धानक खबिहान बूँझू

(बर्ण- 11)

<u>गजल</u>

देखबामे नीक लागन स्वनबामे नीक लागन
शङ्खक ओनाव पोखबि खुनबामे नीक लागन

खायन पहाड जन्तु सभ तूब सन बुझायन

মনসং ধ্নৈত বহনৌং   ধ্নৰাঁমে নীক নাগন

ঋহাঁ ঋাঁখিসং জে কহনৌং সে ৰাঁত হম ৰ্ম্মনিযৈ
সভ ঠাম ফূন গাছক চ্নৰাঁমে নীক নাগন

কেনৌং কতেক মেহনতি ভবনৌং দ্খক   খজানা
ঋপনানে' জান ঋপনে   ৰ্নৰাঁমে নীক নাগন

কহিযো ৰব্ৰূব রনসং ভযভীত হম   নে   ভেনৌং
ৰীহবি কতেক সাঁপক   হ্মনৰাঁমে নীক নাগন

ৰর্ণ–18

<u>গজন</u>

করুণা ঋাদব প্রেম সিখরিযৌ ঐ ৰৌবহৰাঁ মোনকে
ৰঙ্ক কনেক কাৰ্ূমে বখিযৌ ঐ   ৰৌবহৰাঁ মোনকে

দেশক ঋাজাদীকে খাতিব ফাঁসী চঢনা ঘৰক কতে
ভগত সিংহকে কথা স্বনরিযৌ ঐ ৰৌবহৰাঁ মোনকে

জহাঁ–তহাঁসং মোড়ি –ঝাড়ি ক' মোবী ঋপ্পন ভবগত

छी
अयाचीक किछु पाठ पढ़रियौ ऐ रौबहरॅा मोनके

अपने खातिब कते हबानीसँ र्बुनैत छी जान अहाँ
सह,शाँतिकेब रॅाष्ट धबरियौ ऐ रौबहरॅा मोनके

नमन करू भावत माताकें, अपन संस्कृति,भाषाकें
सोन्न रॅाष्टपब निह चनरियौ ऐ रौबहरॅा मोनके

(रर्ण- 20)

<u>गजन</u>

पब-चिंतनसं क्षञ करबैए बाम-कथा
जीरनमे स्वख-शान्ति अनैए बाम-कथा

असनी धन की थीक भवतजीसं सीखू
मोनक सभटा र्व्याधि हरबैए बाम-कथा

सेरामे आनंद कते हनुमाने कहता
प्ररन आमे रिश्वास भरबैए बाम-कथा

बारणसं सीखू पविणाम श्रहंकावक
बाज स्नयंपव कक्ष कहैए बाम-कथा

सहनशीनता, पौरुषके संगम देखू
ভরসাগবনে' নার রঁনৈএ বাম-কথা

(রর্ণ-15)

<u>**श्राशीष श्रनचिन्हाब**</u>
<u>**किछ জোগীবা***</u>
জোগী জী সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা
সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা

কহানী ভেনৈ কাঁচ করিতা ভেনৈ তীত
প্ববস্কাব নেন জূবী নাগৈ রাঁপোসঁ মীঠ

জোগী জী সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা

পোথী নেনে ঘূমৈএ রৌথা কোনে কোন
জূবী কেব দর্শন ভেনৈ চানী ও সোন

জোগী জী সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা

খড়্হব দবহব সভ ছৈ বাড়্
দবভঁগা রঁনাকেঁ রঁচনৈ নে চাব

জোগী জী সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা

পঽনা রঁনা সূতন ছৈ নঃ কঃ নেপানী
সহবসা রঁনা রঁজারৈঁএ খূৰ্ব তানী

জোগী জী সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা

কথা কী করিতা নীখূ মগজক খেতমে
প্ববস্কাব তঁ জেতৈ দবভঁগিযে কে পেঽমে

জোগী জী সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা

দূ দুন্নী চাবি পঠ়্ি রঁননৈ চাবি সএ রীঁস
জূবী কে দবরঁজ্জাপব চবরৈঁ মহীঁস

জোগী জী সাবা বাবা বাবাবাবাবাবাবাবা জোগী জী সাবা বাবা

गोष्ठीमे गपष्ठीपर होइत छै चर्चा
तइ बाद भेटै छै चमचाकेँ खर्चा

जोगी जी सारा रारा रारारारारारारारा जोगी जी सारा
रारा

रोँतन कि सोँटैन कि चिक्कन मटैन
जूनी लोभारेँ देखा कह रँदन

जोगी जी सारा रारा रारारारारारारारा जोगी जी सारा
रारा

प्रवना लेखक लेल अनेरे रँरोँल
नरका हँसोथि गेल सभहँक माल
जोगी जी सारा रारा रारारारारारारारा जोगी जी सारा
रारा
* स्थानक नाम साहित्सँ संदर्भित अछि।

<u>कविता- फेर</u>

"चुप ठोरक अराज रँहत दूर धरि जाइ छै"
"सिक्कामे अराज होइत छै लोटै चुप्पा बनै छै"
एही विश्वासक संग ओ चुप बहला रँहत दिन
आ अंतिम समयमे जखन किछु रँजरोँक जरूरति
र्‌मेलनि
तखन कमजोर अंग संग नै देलकनि

<u>𑒏𑒩𑒰𑒿𑒑</u>

𑒁𑒣𑒢 𑒣𑒲𑒚 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒚𑒼𑒏𑒱 𑒪𑒹𑒪𑒱𑒨𑒻 𑒯𑒧
𑒁𑒣𑒢 𑒑𑒹𑓀𑒠 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒪𑒼𑒏𑒱 𑒪𑒹𑒪𑒱𑒨𑒻 𑒯𑒧
𑒂𑒢𑒏 𑒑𑒪𑒰 𑒒𑒼𑓀𑒙𑒪𑒰𑒮𑒿 𑒏𑒲 𑒤𑒰𑒨𑒠𑒰
𑒁𑒣𑒢 𑒏𑓀𑒚 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒧𑒼𑒏𑒱 𑒪𑒹𑒪𑒱𑒨𑒻 𑒯𑒧

<u>রাঁন গজন</u>

তীনে রণকি রঁনন মিঠাগ
তীনে রণকি রঁনন মনাগ

তীনে রণকি রঁনন কিতারঁ
তীনে রণকি রঁনন পঠ় াগ

তীনে রণকি রঁনন সনাহ
তীনে রণকি রঁনন নড় াগ

তীনে রণকি রঁনন ফচাঁড় ি
তীনে রণকি রঁনন পিঠাগ

তীনে রণকি রঁনন খকাস

তীনে র্ণকি রঁনন নটৌগ

তীনে র্ণকি রঁনন গজোত
তীনে র্ণকি রঁনন সনাগ

সভ পাঁতিমে 22-2212-121 মাত্রাক্রম খছি

<u>গজন</u>

জে খছি জযকাব রিবোধী
সে খছি দবরাঁব রিবোধী

ওা মানূ যা নৌ মানূ
সভ ছৈ খধিকাব রিবোধী

সংসাবে খাতিব দেখূ
ভেনৌ সংসাব রিবোধী

খানী সংগে ভবনাহা
রঁনতৈ খরতাব রিবোধী

চাৰু দিস রঁদূক ঝদা
কহনক হথিযাব রিবোধী

সভ পাঁতিমে 222-222-2 মাত্রাক্রম খছি, দূ টৌ

अनग-अनग नघ्कें दीर्घ मानबाँक छूट नेन गेन अछि

<u>गजन</u>

बस बंग साधना काम्य हमब
मध् सिञ्च रासना काम्य हमब

अछि हियमे बाखन नेह मध्ब
रिष बिञ्च भारना काम्य हमब

छोट छीन जीरन बहै क्षदा
सही प्रस्तारना काम्य हमब

अहाँ जपैत बद्ध रिनाशिकें
नीक संभारना काम्य हमब

संग बही स्वस्थ बही अतरेँ
छोट शुभकामना काम्य हमब

सभ पाँतिमे 22-22-22-22 मात्राक्रम अछि (बँहरे मीब),
दू टा अनग-अनग नघ्कें दीर्घ मानबाँक छूट नेन गेन अछि

<u>**গজল**</u>

কিযো হঁসনৈ কোনো রাঁতপব
কিযো কননৈ কোনো রাঁতপব

কিযো উঁঠি গেনৈ রঁড়় উঁচ খা
কিযো খসনৈ কোনো রাঁতপব

কিযো চ্প্পা বহনৈ দেব ধবি
কিযো রঁজনৈ কোনো রাঁতপব

কিযো পাথব রঁনি জিংদা বহন
কিযো গননৈ কোনো রাঁতপব

কিযো বহনৈ তহিখাএন সন
কিযো ভজনৈ কোনো রাঁতপব

সভ পাঁতিমে 1222-22-212 মাত্রাক্রম খছি

গজল

নৌকব রঁননৈ গবীরঁ রঁচা
হোষ্টন মোষ্টন ঙংষ্টা ভষ্ঠা

বসগব্ণ্ন সন কে জীরন ঋৈ
দ্গএ দিনমে খঙ্গা খঙ্গা

খপনা খপনী কেনহ্ঁ রঁড় াগ
খপনে কহনহ্ঁ খষ্ঠা খষ্ঠা

খগ নেহক মাবন হমহ্রুঁ ষ্ঠী
দ্নিযাঁ নাগৈ হিক্কা হিক্কা

কিষ্ঠ পবসাদী হমবো ভেষ্টন
হমহ্রুঁ খেনহ্ঁ হক্ক হক্কা

সভ পাঁতিমে 22-22-22-22 মাত্রাক্রম খষ্টি, দূ ষ্টৌ
খনগ-খনগ নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানরাঁক ছূষ্ট নেন গেন খষ্টি

গজন

ছৈ সভ কিযো খসগব
খপনে খপন সহচব

ঙা খাগি ও খাগি
দুন্নূ বহন মজগব

ৰ্ঁমৰেঁ খহাঁ সভ কিছু
এতৈ জখন খৰসব

জীৱন মনে ৰিঁজনস
বিস্কা বহত কসগব

সংৰেদনা ঠূঁঠৈন
খূনো বঠি পনিগব

সভ পাঁতিমে 2212-22 মাত্রাঞ্রম খছি
দোসব শৈবক পহিন পাঁতিক নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানৰাঁক ছূঠৈ নেন গেন খছি।

গজন

ছন ভবি কে পহিচান ছৈ
জীৱন ভবি অনুমান ছৈ

সোনা চানী ৱৈঁকমে
আঁচবমে দ্ভি ধান ছৈ

প্ৱবহিত আ জজমান সংগ
অপনে ও ভগৱান ছৈ

চ্প্পে বহনহুঁ দেখিতো
কেহন ঙা অভিমান ছৈ

স্বামী অনচিন্হাব জী
হমবে সন ৱঁগমান ছৈ

সভ পাঁতিমে 222+2212 মাত্রাক্রম অছি, তেসব শেবক পহিন পাঁতিক অংতিম নঘ্ ছূটৈক তৌবপব নেন গেন অছি, মকতামে হমবা জনৈত দোষ ছৈ। পহিন পাঁতিমে "জী" আদব সূচক ছৈ তঁ দোসব পাঁতিমে "ছৈ" ৱবাৱবী সূচক।

<u>গজন</u>

নূটক মংডীমে ৱৈসন ছী হম
ঝূঠক মংডীমে ৱৈসন ছী হম

ভেটৈএ বংগ রিবংগক সমাদ
দূতক মংডীমে রৈঁসন ছী হম

ছৈ হ্নকে থাবী সভহঁক হিস্সা
ভূখক মংডীমে রৈঁসন ছী হম

খরিযৌ কিনিযৌ হমরে দোকানসঁ
ছূটৈক মংডীমে রৈঁসন ছী হম

কোঠা রঁননৈ সৌংসে দ্নিযাঁমে
খেতক মংডীমে রৈঁসন ছী হম

সভ পাঁতিমে 222-222-222 মাত্রাক্রম খছি, দূ টৌ খনগ-খনগ নঘ্কেঁ নিযম শৈথিন্যক তহত একটৌ দীর্ঘ মানন গেন খছি

<u>গজন</u>

দিল্লী পটৈনা গাম নখন
কাজক মাবন বাম নখন

ঠ্ৈক ঠ্ৈক তাকৈ জেৱী সভ
কোনা চ্কতৈ দাম নখন

ঙা সভ ছৈ খগ্নিপবীক্ষা
ঠৈপ ঠৈপ চূৱৈঁ ঘাম নখন

সভহঁক ভীতব বাৱণ ছৈ
নাম ভনে মো বাম নখন

ৰঁনিযাঁ ৰৈঁসন ৰিচ্চ ঠাঁ
ৰেঁচৈ খপ্পন চাম নখন

সভ পাঁতিমে 22-22-22-2 মাত্রাঞম খছি

<u>গজন</u>

দেহ ৰঁসিযা গেন ছৈ
মোন মস্বখা গেন ছৈ

ৰাঁঠ় ি বৌদী সভ সহী
মেঘ খগড় া গেন ছৈ

ফাগনো সভ কহি বহন

কাজ খধিযা গেন ছৈ

খাগ হেবো হেতৈ কিছু
ৰাত ভজিযা গেন ছৈ

পানি চাহি ঠোবকেঁ
ধাব ডেবা গেন ছৈ

সভ পাঁতিমে 2122 + 212 মাত্রাক্রম খছি, চাবিম শেবক পহিন পাঁতিক একটা খঁতিম দীর্ঘকেঁ নঘু নিযম শৈথিন্যক তহত মানন গেন খছি

গজন

খাগ হেব নিঁদ নৈ খবৈঁএ খাগ হেব কিযো জাগন হেতৈ
খাগ হেব মোন নৈ নগৈএ খাগ হেব কিযো জাগন হেতৈ

খাগ হেব চোট নাগি গেনৈ খাগ হেব কিযো মনহম দেনক
খাগ হেব দর্দ ৰঁড়ঃ উঠৈএ খাগ হেব কিযো জাগন হেতৈ

আগ ফেব দেহ ছু কিযো চনি গেন ফেব কিযো বৈঁসন অছি
আগ ফেব সেজ সভ ব্ঁনৌএ আগ ফেব কিযো জাগন হেতৈ

আগ ফেব নোব আরিঁ গেনৈ আগ ফেব কিযো পোছত জন্দী
আগ ফেব আঁখি ওা বঁজৈএ আগ ফেব কিযো জাগন হেতৈ

আগ ফেব নোঠ়ি নেত হমবা আগ ফেব কিযো ছোড়ত হমবা
আগ ফেব নেহ কিছু কহৈএ আগ ফেব কিযো জাগন হেতৈ

গজন

জৈ ঠাঁ নিবাঁহ নৈ হেতৈ
তৈ ঠাঁ উঁছাহ নৈ হেতৈ

বহতৈ সক্ষদ্র ন্বনগব খা
পোখবি খথাহ নৈ হেতৈ

কেনা কহু জে কিছু বহনে
দ্‌নিযাঁ ৰতাহ নৈ হেতৈ

কিছু ঝূঠ নেন মবনো সন
সচ তোতবাহ নৈ হেতৈ

সভ সাধনাক একৈ ফন
জীৱন কঁচাহ নৈ হেতৈ

সভ পাঁতিমে 2212+1222 মাত্রাক্রম খছি, দোসব শেবক পহিন পাঁতিমে একটা দীর্ঘকেঁ নিযম শৈথিল্যক কাবণ নঘ্‌_মানন গেন খছি

গজন

ছৌ তোহব কেহন কবতূত সখী

দেখি জো কনী হমব সৱূত সখী

ছৈ কাঁচে জৌৱঁন কাঁচে জীৱঁন
নেহো হ্নকব কাঁচে সূত সখী

ৱঁহ্তে ঝ্কনা হ্‌ষ্টৈনাপব নাগন
দ্নিযাঁমে কিছু নৈ নিজগূত সখী

হ্নকব ঘিবনা সহি ৱ্ঁঝনহ্ঁ জে
হম্মব নেহ কতে মজৱূঁত সখী

নহিএ বহনৈ রিশ্বাসো নাযক
খনচিন্হবৱাঁ ছৈ খরধূত সখী

সভ পাঁতিমে 222-222-222 মাত্রাক্রম খছি, দূ টা খনগ-খনগ নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানৱাঁক ছূট নেন গেন খছি
<u>গজন</u>

কিযো চূসি গেনৈ ৱঁহ্ত
কিযো দূসি গেনৈ ৱঁহ্ত

কনী ৱাঁতপব জানি কঽ
কিযো ঢসি গেনৈ ৱঁহ্ত

ছনৈ মূঁহ ৱঁড় সান কে
কিযো দূসি গেনৈ ৱঁহ্ত

বহै ভূব কনিযেঁ ক্ষদা
কিযো ঘূসি গেনৈ ৰঁহ্ত

খহাঁ সন কি হমৰে সনক
সে মহসূসি গেনৈ ৰঁহ্ত

সভ পাঁতিমে 122-122-12 মাত্রাক্রম খছি, দোসব শৈবক পহিন পাঁতিক খঁতিম নঘ্ সংস্কৃতান্বসাব দীর্ঘ মানন গেন খছি, খঁতিম শৈবক দোসব পাঁতিমে একটা দীর্ঘকেঁ নঘ্ মানন গেন খছি

<u>**গজন**</u>

হবজাগ ছনৈ ও
কস্সাগ ছনৈ ও

ঘাটা ছথি খপনে
ভবপাগ ছনৈ ও

ভোবক ভূখন নগ
নষ্ঠাগ ছনৈ ও

নক্ষ্য জকব ৰঁহকন

ঋগ্বতাগ ছনৈ ও

দেখি কঽ ঋনচোক্ক
পছতাগ ছনৈ ও

ঋনচিন্হাবেপব
নিতবাগ ছনৈ ও

সভ পাঁতিমে 22-22-2 মাত্রাক্রম ঋছি, দূ টৌ ঋনগ-ঋনগ নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানবাঁক ছূটৈ নেন গেন ঋছি

গজন

হম্মব হক কেব বাঁত কে কবতৈ
ঋা গ্বড নক কেব বাঁত কে কবতৈ

ভাগন জে ছীনি ছানি মোনক নেহ
ওহন ঠক কেব বাঁত কে কবতৈ

চানূ ছৈ ঋান জান বঁহ্তে তঁগ
উঁপজন শক কেব বাঁত কে কবতৈ

হীবা মোতীক ভীড়মে ওকব
নাকক ছক কেব বাঁত কে কবতৈ

জাগন সূতন ঋহী ছিযৈ সবকাব

টূটৈন ভক কেব রাঁত কে কবতৈ

সভ পাঁতিমে 22-2212-1222, দোসব খা পাঁচম শৈবক পহিন পাঁতিক খঁতিম নঘ্ নিযম শৈথিন্য বূঁঝন জাএ

<u>গজন</u>

দেশীমে উঁফোন নরকা
দর্দ প্ববনে হান নরকা

ধাব জানৈ নেত সভহঁক
মাছু প্ববনে জান নরকা

কিছু চ্নৌতী ফেব এনৈ
নোক ঠোকৈ তান নরকা

ছৈ জন্ধবে খাদ ফেঁটৈন
খেত প্ববনে টৌন নরকা

দাগ নগনে গজ্জতে ছৈ
দেহ চাহি থান নরকা

सभ पाँतिमे 2122+2122 मात्राक्रम अछि (रुहरे बमन मोबर्वा सानिम रा रुहरे बमन सानिम चाबि कुल्ली)

गजल

बड़का बड़का धाबे भ्रा
सौंसे छै बुधियाबे भ्रा

कबदा सन के दुनियाँ छै
की कबता हथियाबे भ्रा

सूतन दुखिया मोन हमब
जागन रस संसाबे भ्रा

हमबा नग स्वखने स्वकथन
हुनका नग बसदाबे भ्रा

अगवअति धेने एकै दू
बड़ रैसन पछआबे भ्रा

সভ পাঁতিমে 222−222−2 মাত্রাক্রম অছি

<u>**গজন**</u>

কনিযেঁ দূব নরাঁরঁক গাম
রঁহ্তে দূব রিকাসক গাম

রীচো রীচ হ্ফসাদী ঠাঠ়
চাক্ল কাত নহাসক গাম

কিনকো নেন হজাবো নাথ
কিনকো নেন উঁধাবক গাম

রঁড় খ্শি রাঁজি কঃ নর নৌতাব
চ্প্পা চূপ প্ববানক গাম

খঁতিম ক্লপ দ্খক এহন ছৈ
দাহী মাঁগৈ স্বখাড়ক গাম

সভ পাঁতিমে 2221 + 12221 মাত্রাক্রম অছি

গজন

মংচ মানা খা গর্জনা ভেটৈত
ঘোষণা ছঙ্ক ঘোষণা ভেটৈত

মেহনতি হেড় া নে সকত কত্তৌ
সাধ্য ৱঁনি গেনে সাধনা ভেটৈত

প্রেম ছৈ দেহক নেহ ছৈ মোনক
রাসনা কেনে রাসনা ভেটৈত

বীত ছৈ সভহঁক এহনে এহন
মান কেনে খরমাননা ভেটৈত

জজ ৱঁনন খনচিন্মাব নগ খানী
এহনে সন সংভারনা ভেটৈত

সভ পাঁতিমে 212+22+212+22 মাত্রাঞ্রম খছি

গজন

সবকাব কেকৰো নৈ
দবৰাঁব কেকৰো নৈ

ৰঁকনেন জান দৈএ
ৰ্ঁধিযাব কেকৰো নৈ

জে ৰেঁচি দেত এহন
খধিকাব কেকৰো নৈ

জযকাব ছৈ ছিনাব
জযকাব কেকৰো নৈ

হঁটনে বন্ধু ৰঁহ্ত দূব
চিন্হাব কেকৰো নৈ

সভ পাঁতিমে 2212+122 মাত্ৰাক্ৰম খছি, তেসব শৈবক পহিন পাঁতিক খঁতিম নঘ্কেঁ সংস্কৃত পবংপবান্সাব দীর্ঘ মানন গেন খছি, চাবিম শৈবক পহিন পাঁতিক খঁতিম নঘ্কেঁ ছূটৈক তৌবপব নেন গেন খছি

<u>**গজন**</u>

নেহ নগাৰৈএ কিযো কিযো

ভাগ ৰঁনাৰৈঁএ কিযো কিযো

আঁখি ৰঁনা ভেঁটৈন ৰঁহ্ত ক্ষদা
নোব ন্বঁটৌৰৈঁএ কিযো কিযো

আৰঁ তঁ ছুঁ ৰেঁপাব চোটঁ কেব
দৰ্দ ন্বকাৰৈঁএ কিযো কিযো

ৰাঁত স্বনাৰৈঁএ সগব নগব
ৰাঁত ৰ্বুঝাৰৈঁএ কিযো কিযো

দেহ ছুআৰৈঁ আদমী ৰঁহ্ত
মোন ছুআৰৈঁএ কিযো কিযো

সভ পাঁতিমে 21-1222-12-12 মাত্রাক্রম অছি, তেসব শেবক পহিন পাঁতিক অঁতিম নঘ্ ছূটৈক তৌবপব অছি

<u>গজন</u>

একৈ বাতিমে ফকীব ভঃ গেনৈ
দ্গএ পাঁতিমে করীব ভঃ গেনৈ

ভবি দেনে বহৈ জৈ খাধি সমস্যাক
কনিযেং কানমে গঁহীব ভ২ গেনৈ

জে স্বংদব গজোবিযা ন২ ক২ নাচন
গ্রহণক নামপব ঋধীব ভ২ গেনৈ

পহিনে নাম রঁড় স্বননকৈ রিকাসক
ওকব রাঁদ সভ রঁহীব ভ২ গেনৈ

মেঠৗ দেনকৈ নিশান গবীরঁক
এনাহী তঁ সভ ঋমীব ভ২ গেনৈ

সভ পাঁতিমে 2221-212-1122 মাত্রাএ্রম ঋছি, দোসব শেবক পহিন পাঁতিক ঋঁতিম নঘ্ ছূটৈক তৌবপব ঋছি, কিন্তু দীর্ঘকেঁ নঘ্ মানরাঁক ছূটৈ নেন গেন ঋছি

<u>গজন</u>

প্রশ্না চ্প ছৈ
উঁতবো চ্প ছৈ

ঋাঁখিক দ্খপব
সপনো চ্প ছৈ

উঁঘড়◌ন রঁবতন
ঝঁপনো চ্প ষ্টৈ

মেন মিনাপো
ঝগড়◌ া চ্প ষ্টৈ

ত্থনকা সংগে
ত্থপনো চ্প ষ্টৈ

সভ পাঁতিমে 2222 মাত্রাধ্রম ত্থছি, দৃষ্টৗ ত্থনগ ত্থনগ নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানরাঁক ছূষ্টৈ নেন গেন ত্থছি

<u>গজন</u>

সৌংসে দারঁন ত্থছি ত্থাঁজ্ব ভবি সংঘর্ষ
কিছুএ রাঁচন ত্থছি ত্থাঁজ্ব ভবি সংঘর্ষ

ও ত্থননথি হীবা মোতী হ্নকা নেন
হমছূঁ ত্থানন ত্থছি ত্থাঁজ্ব ভবি সংঘর্ষ

নোষ্টক সংগে ভোষ্টক সংগে ঘ্মি ঘ্মি ক২
রঁহ্তে নাচন ত্থছি ত্থাঁজ্ব ভবি সংঘর্ষ

स्वंदव हाथें रिंच खाँगनमे खूर्
खविपन पाड़ न खछि खाँज्व भवि संघर्ष

चिन्हारो एतै खनचिन्हावक रॉाद
ता धवि वाखन खछि खाँज्व भवि संघर्ष

सभ पाँतिमे 22-22-22-22-221 मात्राक्रम खछि

गजन

कना कः पूछि हान जगत
रॉह्त पसारै जान जगत

खहींसँ भेनै दीन दखी
खहींसँ मानामान जगत

स्वतन स्वतन छै भ्राजरवे
खसन पड़ न तिवपान जगत

के के रॉठ न खछि खागू तकव
रॉह्त करै पड़ तान जगत

ह्नक जगत छनि सोन स्वर्गधि
हमव तँ कादो थान जगत

सभ पाँतिमे 12-122-21-12 मात्राक्रम अछि, तेसव शेवक पहिन पाँतिमे दीर्घकेँ नघ् मानवाँक छूटे नेन गेन अछि, अंतिम शेवक पहिन पाँतिक अंतिम नघ् छूटैक तौवपव नेन गेन अछि

<u>गजन</u>

आहि उँठरेँ कवतै गयाद एनापव
नोव खसरेँ कवतै गयाद एनापव

पानि खानी देहक मिथ्या सकैए रँस
मोन जवरेँ कवतै गयाद एनापव

हान केहन से अन्वभरेसँ वूँ्झि सकवैँ
फून झड़रेँ कवतै गयाद एनापव

मनहमो रेँकावे वूँ्झाणए हमवा
घाव वहरेँ कवतै गयाद एनापव

पड़ि वहवँ ओछाएनपव नै छै सूतवँ
आँखि जगरेँ कवतै गयाद एनापव

সভ পাঁতিমে 2122+2212+1222 মাত্ৰাক্ৰম অছি, অঁতিম শেৰক পহিল পাঁতিমে একটা দীৰ্ঘকেঁ লঘু মানৰাক ছুট লেল গেল অছি

গজল

খাব জিনেৰী পাব জিনেৰী
ৰঁড় স্বঁদৰ সংসাব জিনেৰী

কিছু নে কহৰেঁ চুপ্প বহৰেঁ
অপনে ছৈ বুঁধিযাব জিনেৰী

চাক কদ্রু চক্ৰ কদ্রু যা কিছু
সভ স্বনতৈ ফস্সাব জিনেৰী

ও সভ কহথিন ভোজন সাজন
হম কহৰেঁ হথিযাব জিনেৰী

बसगब्नना सभहँक संगतमे
रँनि गेलै ख्ंखाब जिनेरी

सभ पाँतिमे 22-22-22-22 मात्राक्रम अछि, दू टा
अलग-अलग लघुकेँ दीर्घ मानबाक छूट लेल गेल अछि

अशोक कुमार सहनी, ललान- ४ बघुनाथपुब , सिबहा, नेपाल, हाल- दोहा कतार

गजल

नहिं ऐलै बाति निन्द रँस निखैत गेलहुँ
अपन दर्द कागज पर लिखाबैत गेलहुँ

बही जमिनपर कोना छबँ सकबँ अकाशे
रँस तबेग्न बिँच, चाँन्द निहाबैत गेलहुँ

कमजोब बहिती तर कहिया टुटि जैतहुँ
छी लबम ठाँबि सभ आग्ब सक्कैत गेलहुँ

ओ जहिना-जहिना रँदलैत गेलै बसता
हम त जीनगीकेँ ओहिना पिसैत गेलहुँ

आयल अशोककेँ जीनगीमे हाबा रँनिक
ओंहे आँखिस् हम जीनगी सिखैत गेलहुँ

सबल बार्लिक रँहब--१६

डा जियाउँर रहमान जाफरी, माफ़ी, आस्थावा, नालंदा, बिहार 803107

क्षणिक

जिनगी अपन कम नहि अछि
आँखि हमर ते नम नहि अछि
बिल्कुल ठीकेन अछि प्रेमक संग
गोनी बाँधब हम नहि अछि

খাজাদ গজন

খহাঁ যদি উঁপকাব কবরঁ
হমহুঁ নীক ব্যরহাব কবরঁ

খুশী জিনগীমে নহি আযত
দুখ কে জরঁ রিস্তাব কবরঁ

ধর্ম জাত পে নাম পে আখিব
করঁ তক খত্যাচাব কবরঁ

চঠ কে রৌনত মিথ্যারাদী
সচ কে জরঁ গনকাব কবরঁ

গহে সোচি কে রিঁসবন সভ দিন
ভিনসব মে দীদাব কবরঁ
কেকবা খহাঁ কহৈ ভী নিযম
হমব খচ্চী সবকাব কবরঁ

হমব ভাখা মৈথিনী ভাখা
কোনা খকব গনকাব কবরঁ

ডাঁ॰ শশিধব ঝমব "রিদেহ"
৬ টা করিতা

हमर ई छओ गोट कविता मौलिक रूपसँ मैथिलीमे लिखित ओ अप्रकाशित अछि । ई कविता सभ तहिया लिखल गेल छल जहिया हम कॉलेज ऑफ आयुर्वेदमे (भारती विद्यापीठ, पूना) B.A.M.S. द्वितीय ओ तृतीय वर्षक (2nd & 3rd PROFESSIONAL YEAR) छात्र रही । ताहि समएमे महाविद्यालयक छात्र लोकनिमे EXTRA CO-CURRICULAR ACTIVITY केँ बढ़एबाक लेल "निर्मिती" नामक WALL MAGAZINE पर कविता आदि साहित्यिक कृति लगाओल जाइत छल जकर संयोजिका श्रीमति शर्दाप्रबकर मैडम (तत्कालीन लेक्चरर आ बादमे विभागाध्यक्ष - शारीर क्रिया विभाग) छलीह । हमहुँ मैथिली कविता लेल प्रस्ताव देल ज्ञदा पाठक आन कोओ नञि छलाह तेँ ओकर हिन्दी अनुवाद (स्वयं द्वारा अनुदित) देवँ स्वीकृत भेल । ताहि अनुदित रचना पर स्पष्ट उल्लेख रहैत छल कि मूल रचना "मैथिली" भाषामे अछि । - डॉ॰ शशिधर कुमर "विदेह"

१

कालचक्र (कविता)

পন্না পব পন্না উঁনর্ট বহুন,
হব পৃষ্ঠ নরন নিত্-নূতন ছী ।
জে রীতি চ্কন সে ছন খদ্ভুত,
খারঁএরাঁনা সেহো খন্বপম ছী । ।

ওা সময-সবিত্ খরিবন রঁহগুছ,
খপ্পন প্ররাহ - গতি ও নযমে ।
হম মূক ঠাঢ় ভ২ দেখি বহুন,
হব এক দৃশ্য খতিরিশ্ময়মে । ।

প্রাচীব কতেকহ্ ধ্বস্ত ভেন,
কতরাঁ তর্ষরঁন্হ ভেন করনিত ।
ফেব ওকবহি সনিন-স্বধা-বসসঁ,
কতরাঁ কোঁঢ় ী* ভেনছি রিকসিত । ।

একবহি প্রভাওসঁ ফেব খগিন,
পাথব মোতী রঁনি নিখবি গেন ।
খগনিত হীবা প্বনি ভেন মনিন,
খা সীসা - ট্কড় ী রঁদনি গেন । ।

জে শ্বেত প্রতীত হোগত ছন সে,
দেখন তঁ২ কাবী - গ্বজগ্বজ ছন ।
পাষাণ-প্রতিম ছন জে নগৈত,
খন মোম জেকাঁ দেখন পঘিনন । ।

কে ভেন এতএ জে কানচএসঁ,
রাঁচি সকন কহ্খন কহিযো ?

স্ববপ্বব – জঞো গন্দ্র নে ৰঁচা সকথি,
কী মানর কেব হস্তী – কহিযৌ ? ?
* এহি করিতামে "কোঁঠ় ী" শৰ্ঙ্কক প্রযোগ "প্বষ্প–কনিকা" খথরা খরিকসিত ফূন রা ফূন কেব ফ্নএৰাঁসঁ প্বর্ৰক খরস্থাক খর্থমে ভেন ভছি ।
রিমর্শঃ –
কোঁঠ় – ও শৰ্ঙ্ক মৌথিনীমে "খনেকার্থক শৰ্ঙ্ক" জেকাঁ প্রযঞ্জ হোগত খছি । একব একটা খর্থ "ক্ষ্ঠ্য রা মহাক্ষ্ঠ্য" (খংগ্রেজীক নেপ্রসী রা LEPROSY) নামক ৰোঁমাবীক সন্দর্ভমে হোগত খছি । দোসব প্রযোগ "ডাঁঠ়" (হিন্দীক "কমব" খা খংগ্রেজীক "রেস্ঠ রা WAIST") কেব সন্দর্ভমে হোগত খছি (যথা – কোঁঠ় তোড়ি দেনক ....গত্যাদি) । কন্যাণী কোশিকাব "কোঁঠ়গব" মানে "কনেজগব" ৰতওনন্হি খছি । ফ্দা মৌথিনীমে "কোঁঠ়–করেজ" দূনূ সংগহি–সংগ সেহো প্রযঞ্জ হোগত খছি (যথা – ওকবা কোঁঠ়–করেজ কাটি কঽ দঽ দিতিযৌ কী ? .... খাদি) জাহিসঁ ও ধ্বনিত হোগত খছি কি রিশিষ্ঠ খর্থমে "কোঁঠ়" খা "করেজ" দূনূ খনগ–খনগ খর্থ বখৈত খছি ।
কোঁঠ় ী – ওহো শৰ্ঙ্ক মৌথিনীমে "খনেকার্থক শৰ্ঙ্ক" জেকাঁ প্রযঞ্জ হোগত খছি । একব পহিন খর্থ প্বষ্প কনিকাক (হিন্দীক "কনী" খা খংগ্রেজীক "ফ্লাবন ৰড্ রাFLORAL BUD") কেব খর্থমে হোগত খছি । দোসব প্রযোগ "ক্ষ্ঠ্য–রোগী" কেব খর্থমে হোগত খছি ।
কোঠ়ি – একব উচাবণ মৌথিনীমে "কোগঠ়" হোগত খছি জকব মতনৰ খছি "খানসী" । যথা – কোঠ়ি খা ৰড়দ, কোঠ়ি খা মচান খাদি ।

কোঠ়ি – এা শব্দ সেহো দূ অর্থমে প্রযুক্ত অছি । পহিল "কোঠ়" বোগসঁ গ্রসিত ব্যক্তি আ দোসব এহেন তাড়়ক গাছ জাহিসঁ তাড়়ী নঞি গবৈত হো ।
কোঁঠ়ী আ কোঠ়ী – কিছু লেখক লোকনিক মানব ছন্হি জে "কোঁঠ়ী" শব্দ "পুষ্প–কনিকা" কেব পবিচাযক থিক জখনি কি "কোঠ়ী" শব্দ "বোগ বিশেষ"কেঁ নিরূপিত কবৈছ । এহি বাঁতক প্বঠি কিছু সীমা ধবি "কোঠ়ি যা কোগঠ়" শব্দসঁ হোগত অছি জকব নিষ্পত্তি সম্ভবতঃ "কোঠ় বা কোঠ়ী" শব্দসঁ ভেল অছি । আযুর্বেদমে কণ্ঠবোগক (কোঠ়ক) প্রমুখ কাবণ আনস্য আ আনস্যকাবী ভোজন (মধুব ও স্নিগ্ধ) বতাওল গেল অছি আ মৈথিলীমে "কোঠ়ি যা কোগঠ়" শব্দক অর্থ সেহো "আনসী" অছি । "কোঠ়ি" শব্দক উৎপত্তিক এহি আধাবকেঁ মাননাসঁ "কোঠ়" শব্দ কণ্ঠক পবিচাযক বুঝি পড়ৈছ আ "কোঠ়ী" শব্দ কণ্ঠ বোগীক পবিচাযক জখনি কি "কোঁঠ়ী" শব্দ পুষ্প কনিকাক রূপমে প্রযুক্ত বুঝল জাএত ।
পবন্তু সামান্য রূপেণ দেখবামে অবৈত অছি কি জে কেও জীবন ভবি গামহিমে বহলাহ (বা বহলীহ) আ হিন্দী নঞি কেব ববাবব জবৈত ছথি ও আনুনাসিকক প্রযোগ কবৈত পুষ্প–কনিকা ও বোগ–বিশেষ দুহুক লেল "কোঁঠ়ী" শব্দক প্রযোগ কবৈত ছথি । জখনি কি, বিশেষতঃ শহবমে বহনিহাব (বা বহনিহাবি) লোক জে হিন্দী নীক জেকাঁ জবৈত অছি সে আনুনাসিকক প্রযোগ নঞি কবৈছ আ উপবোক্ত দুহু অর্থমে "কোঠ়ী" শব্দক প্রযোগ কবৈছ ।

২

কাগত কেব ফূল (কবিতা)

হম ছোড়ি চলল হুনিকব নগবী,
জনিকব দুনিঞামে প্যাব নে ছল ।
ছল দ্বেষ – লোভ – ছল – কপট সগব,
নঞি ছল তঁহ কেরল প্যাব নে ছল । ।

রন – উঁপরন আ হুনরাঁড়ী ছল,
পব ডাঠি কোনহ্ নে হূল একহ্ ।
জে কিছু ছল, সরঁ কিছু কাগত কেব,
নঞি ছল স্বগন্ধি রা গমক কোনহ্ । ।

হম জনিকা নেন বহী পাগল,
নঞি হুনিকা ছল রিশ্বাস হমব ।
সরঁ নহগ বহথি রঁস কহরাঁ নএ,
কেও অপ্পন কহনিহাব নে ছল । ।

রিমর্শঃ –
গমক = স্বগন্ধি (মৈথিলীমে; যথা – হূল গমকি বহল অছি)
মহক = দুর্গন্ধি (মৈথিলীমে; যথা – আনূ সড়ি কহ মহকি বহল অছি) = গন্ধ (হিন্দীমে) (হিন্দীমে "মহক" যা "মেহক" শব্দ দুহ্ প্রকাবক গন্ধ মতলরঁ কি "স্বগন্ধি" ও "দুর্গন্ধি" কেব নেন প্রযুক্ত হোগত অছি) ।

গন্হ, গন্ধি আ গন্ধ – "গন্ধ" তসেম রূপ থিক, "গন্ধি" অর্ধতসেম ও "গন্হ" তদ্ভর রূপ । মৈথিলীমে তীনূক মতলরঁ এক্কহি থিক আ সে নাক/ঘ্রাণেন্দ্রিয (NOSE / OLFACTORY RECEPTORS) গ্রাহ্য রিষয থিক জকবা

अंग्रेजीमे "स्मेल" (SMELL / OLFACTION) कहल जाइत अछि । मैथिलीमे एहि शब्दसभक प्रयोग तीन अर्थमे होइत अछि –
(१) गन्ध केर स्वरूप अज्ञात भेला पर; यथा – ई कोन तरहक गन्ध/गन्धि/गन्ह अछि ?
(२) प्रायः दुर्गन्धि केर अर्थमे; यथा – ई की गन्ध करै(त) छै अथवा ई की गन्हाइत छै ?
(३) कोनहु आन विशेषण लगला पर अथवा परिस्थिति या भाव विशेषक अभिव्यक्तिक कारणेँ सुगन्धिक अर्थमे; यथा – महमह गन्ध, सुन्नर गन्ह, ग्रनार्इक मादक गन्ध, बाउक बानीक गन्ध, मीठ गन्ध आदि ।

३

दू शब्द – अहँक प्रति (कविता)

अहँ जाए छी तँए जाउ, अहँक मर्जी,
सप्पत हमरा, हम नञि रोकबै ।
हमरासँ दूर जँ खुशी अपने,

सम्पत हमरा, हम नञि रोकरँ । ।

अहँ केर जिनगी, अधिकार अहँक,
अहँ केर गच्छा, जे अहाँ करी ।
मधु - अमृत - पान करी या फेर,
हालाहल - घट केर ररण करी । ।

जाहि मृगतृष्णामे भटकि रहल छी,
गीरह राँन्हू, अहँ पछताएरँ ।
जाहि राँटसँ उँनटैहि पएर गेलहुँ,
आपिस ओहिठाँ घुरि फ्नि आएरँ । ।

जकरा पाछाँ छी भागि रहल,
से तँ२ रँस माया छी केरल ।
अप्पन मतिभ्रमकेँ थीर करू,
फ्नि सोचू की छूटैल - भेटैल । ।

४

हे आकांक्षे ! (करिता)

हम आपना प्रति उँत्तरदायी छी,
तोहर शुल्क तों२२हीं२ जानए ।
हम कएलहुँ जे से उँचित रहए,
तोहर औचित्य तोंही जानए । ।

अप्पन छरि अपनहि सोन्नाँमे,

কাবী–মনীন নঞি রঁনন বহএ ।
ঋপনহি সমক্ষ ঋপ্পন মাথা,
নাজেঁ রৌমিন নে ন্মূকন বহএ ।।

ঞ প্রীতি প্বনীত বহএ হম্মব,
হম তঁহ রঁস এতরঁহি ঌা রঁূমন ।
তোহব প্রদত্ত ঋপমান – গবন,
সেহো ঋমৃত সনি হম রঁূমন ।।

সভঌা রঁন্হন খারঁ ঢ়ৃষ্টি চ্কন,
ভ্রম মোহ ছোড়ি পাছাঁ ঋএনহুঁ ।
বহী দূব স্বযংসঁ ভঌকি গেন,
খাপিস ফেব ঋপনাকেঁ পওনহুঁ ।।

হে “খাকাংক্ষে” ! হম ফ্নঞ ভেনহুঁ,
তোহব এহি রিস্তৃত মাযাসঁ ।*
ফ্নগনহুঁ নে, তপি কহ নিখড়ন ছী,
ওহি হরনফল্ড কেব ছাযাসঁ ।।

* খাকাংক্ষা = ঞচ্ছা,
স্পৃহা = প্রাযঃ এহেন ঞচ্ছাসভ জে ককবহ্ ঋহং কেব তুষ্ঠি নেন হোঞচ্ছ ।

৩.

<u>দর্দ (কবিতা)</u>

এতবা ভেটৈন জে দর্দ কেব খণ্ডস্ত ভঽ গেনহুँ ।
নোবহিকেঁ প্রতি খাগ হম খাশীক্ত ভঽ গেনহুँ । ।

সোচনে বহী হম বৈসর, কোনহ্ প্রেম – খোহমে ।
দেখন জে প্রেম – বংগ তঁঽ রিবক্ত ভঽ গেনহুँ
। ।

নিকনন বহী হম চাহ নঽ ফূনহি কেব সোহমে ।
থাম্হন জে কাঁটৈ খাঁচব সংশীক্ত ভঽ গেনহুँ । ।

ভটকৈত বহী নিবন্তব গজোতহি কেব খোজমে ।
গজোতক চমকসঁ খাগ খনাশিক্ত ভঽ গেনহুँ । ।

स्वनगत छलहुँ अन्हार करए सेहो ओजमे ।
अन्हारेक शाँति पाबि कऽ सशंक भऽ गेलहुँ । ।

स्वनने बनी खड़ा रहि छै पड़ा हैं ने मोहमे
।
देखल जे ताहि सोचसँ विभक्त भऽ गेलहुँ । ।

६
अहम् / अहं (कविता)

हम देखि रहल छी सिन्धु-लहरि,
जे अछि उठैत ठेकबागत अछि ।
अम्बर छूबा केर आश लेने,
किछु दूर गगनमे जागत अछि । ।

किछु कान लागैतछि एहना जे,
ओ सिन्धु छाड़ा पाछाँ आएल ।
पर नभ असीम, अतिशान्त, शून्य,
के कहिया ओकरा अछि पाओल ? ?

एतबामे शैल-शिखर भेटैल, आ
लहरि ओतहि जा ठेकबाएल ।
फेर आँखि फूजल, झड़ा कऽ देखल,

প্ৱনি সিন্থ্ রীচ স্বকেঁ পাওন । ।

ও ক্ষ্র্ব্ব মনেঁ রৈঁসন কিছু ক্ষণ,
নঞি মাবি ক্ষদা তগযো মানন ।
শৈথিল্য বাগি কঽ সজগ ভেল,
প্ৱনি খাপিস জএরাঁ কেব ঠানন । ।

কিছু প্ৱনি রেঁসী, খাওবহ্ রেঁসী,
ও কসগব ফেব প্রযাস করৈছ ।
খম্লঁবসঁ নহবি ধবিক দূবী,
মূঁহ রঁওনে ওহিনা ঠাঠ় বহৈছ । ।

কতে দল্ড–পহন, ক্ষণ ও প্রতিক্ষণ,
রীতন কতরাঁ দিন – বাতি রঁবখ ।
ও তন – মন – ধনসঁ নাগন ছন,
শ্রম – সাফল্যক পব দূব দবস । ।

নিজ ৰূপ – খহং ও বাগি দেন,
এতরঁহিমে ওকবা কী ফূবন !
ঘনগৃহসঁ নীচাঁ তাকি বহন,
খম্লঁব পব খপনাকেঁ দেখন ! !

<u>১৪ টা বাঁন করিতা</u>

<u>১</u>

<u>কঠস্বগ্গী / কঠস্বগীযা</u>

হবিযব হবিযব চিড়ৈ ছৈ রৈসন ।
রঁ২ড়ক হ্ব২ড় ভখৈ ছৈ রৈসন ।
নঞি স্বগরা–সীকী নে হবিযন ।
নাম ওকব কহ রঁ্চী ! ! *১

নোন ওকব মজগূত নগৈ ছৈ ।
ঠক্ – ঠক্ গাছক কাঠ খোধৈ ছৈ ।
ঠোস নোন খাঁরাজ কবৈ ছৈ ।
ছৈ নে হ্নদা কঠখোহ্নী । । *২

সূর্যোদয খন রঁড় চহকৈ ছৈ ।
হ্নদা নে তকনাসঁ ভেটৈ ছৈ ।
জানি কতএ ও ন্বকা বহৈ ছৈ ।
হড়রঁড় াএ দেখি ন্বকথী । । *৩

রঁচা হবিযব বংগ গাত ছৈ ।
চেতন গর্দনি–মাথ নান ছৈ ।
জহিনা রঁ২ড়ক হ্ব২ড় – পাত ছৈ ।

नाम ओकर कठस्वग्गी । । *४
संकेत आ किछु रोचक तथ्य –
*१ – हरियर रंगक चिड़ै सभमे अपना दिशि सभसँ प्रशिक्षु अछि स्वग्गा आ हरियर । स्वगरा सीकी सेहो हरियर रंगक होइत अछि । एहि कवितामे वर्णित चिड़ै सेहो हरियर रंगक अछि मुदा एहिठाँ नामित चिड़ै सभमेसँ नञि अछि ।
*२ – एहि कवितामे वर्णित चिड़ैकेँ मजगूत लोल होइत छै जाहिसँ ओ गाछक काठकेँ खोधि अपना रहबाक लेल घ२र बनबैत अछि । सक्त लोलसँ काठ पर प्रहार करबाक कारणेँ ठक् – ठक् केर स्गष्ठ ध्वनि सेहो कर्णगोचर होइत अछि । मुदा तथापि ओ कठखोद्धी नामक चिड़ै नञि अछि ।
*३ – सूर्योदय खन सूर्य पहिल किरण पड़लाक लगभग एक घण्टा धरि ओा चिड़ै खूब जोर – जोरसँ चहचहाइत अछि मुदा गाछक नीचाँ ठाढ़ भए ऊपर तकला पर देखबामे नञि अबैत अछि वा बड्ड मोश्किलसँ गोटैक – दूटा देखाइ दैत अछि । एकर मुख्य कारण ओहि चिड़ै केर रंग अछि जे गाछक पात पर पड़ैत सूर्य किरणसँ हू–ब–हू मेल खाइत अछि ।
*४ – कठस्वग्गीक ऊपरका लोलक ठीक ऊपर कड़गर नम्मा केस सदृशे किछु संरचना होइत अछि जकरा अंग्रेजीमे बॉर्ब (BARB) कहल जाइत अछि । तेँ कठस्वग्गीकेँ अंग्रेजीमे बॉर्बेट (BARBET) नामक चिड़ै कहल जाइत अछि । कठस्वग्गीक कएक टा भेद – प्रभेद अछि जकरा जीवविज्ञानमे अलग–अलग जातिक (Species)रूपमे वर्गीकृत कएल गेल अछि ।

এহিমেসঁ একটা ভেদ জে অপনা দিশি খূব ভেটৈত অছি, সে অছি লাল মাথ বলা কঠস্বগ্গী (COPPERSMITH BARBET) জকর রযস্কারস্থামে মাথক ঊপব স্বন্নব লাল বংগক ক্ষক্ষট সনক সংবচনা বহৈত অছি । এহনে লাল বংগক সংবচনা গর্দনিপব অগিনা ভাগমে সেহো বহৈত অছি । এহি চিড়ৈ কেব বাঁন্যকানমে এহি তবহক কোনহ্ লাল সংবচনা নঞি বহৈত অছি । একব বংগ আ বাঁগএ – বাঁনী ভোককা বৌদ পড়ৈত বঁহড়ক পাতক ও ফহড়ক বংগসঁ তেনা নে মেন খাগত অছি কি সোন্নাঁ বহিতহুঁ মন্বকথক আঁখিকেঁ তা ধবি চিন্হবাঁমে নঞি আবৈত অছি জা ধবি ও কোনহ্ প্রকাবক হলচল নঞি কবৈছ ।

অপনা দিশি বেসী ভেটএ বলা কঠস্বগ্গীক দোসব প্রকাব অছি ভূবা যা মটিযাহী মাথ বলা কঠস্বগ্গী (BROWN HEADED BARBET) জকব জীরনকানক কোনহ্ অবস্থামে গর্দনি ও মাথ পব লাল বংগক কোনহ্ সংবচনা নঞি হোগত অছি । একব মাথ ও গর্দনিক বংগ ভূবা যা গাঢ় মটিযাহী বংগক হোগত অছি ।

২

ভগজোগনী

গে ভগজোগনী, ৰঁড় চমকৈ ছেঁ !
কতএসঁ ৰিজ্বী ছেঁ ।
ঘ্প্প খন্হবিযা, ৰাঁটৈক কাতেঁ,
চকমক চকমক কএনে ছেঁ । ।

খাৰি গেনেঁ হমবা সোন্মাঁ,
হমবা হাথক তবহথো পব ।
ৰিজ্বীসঁ নে হাথ জৰৈতছি,
ছৌ গজোত তোহব শীতন । । *১

পেটৈক নিচ্না ভাগ পতা নঞি,
কেহেন মাযা বচনে ছেঁ !
ডিৰিযা - ঢৈমী ৰিনা তোঁ সৌংসে,
ভুক্-ভুক্ ভুক্-ভুক্ কএনে ছেঁ । ।

পীচ সড়ক কেব কাতেঁ - কাতেঁ,
জমকন পানি খা গাছ ছৈ ।
তাহি গাছ পব সত্তা - সোড়ে ,
ভগজোগনী কেব ৰাঁস ছৈ । । *২

भावी रॅबखा आ ठेल्हीमे,
पतन्नकान नअ नैत छै ।
रॅबखक शेष समएमे ओ तँ२,
भुक् - भुक् - भुक् चमकैत छै । । *३

भगजोगनीकेँ पकड़ि - पकड़ि ,
रॅन्न कबैत छी शीशीमे ।
भूब छी कएने कन्नामे,
साँस नेरॉ नेन शीशीमे । । *४
संकेत आ किछु बोचक तथ्य -

*१ - भगजोगनीक उँदब भाग (VENTRAL SURFACE) केब नीचाँमे रिशिष्ठ, अरयरी संबचना होगत अछि जकबा प्रकाशि उँपोदक अंग (LIGHT EMITTING ORGANS) कहन जागत अछि । एहिमे न्यूसीफेबेज (LUCIFERASE) नामक एकटा किण्वक या एञ्जागम (ENZYME) होगत अछि जे ऑक्सीजन आ मैग्नेशियम आयनक (Mg++) उँपस्थितिमे न्यूसीफेबीन (LUCIFERIN) नामक बासायनिक पदार्थ पब क्रिया क२ क२ प्रकाशि या गजोत उँपेन्न कबैछ । एहि तबहेँ गजोतक उँपेत्ति जैब संदीप्ति (BIOLUMINESCENCE) केब उँदाहबण अछि । भगजोगनीक एहि गजोतकेँ शीत गजोत (COLD LIGHT) कहन जागत अछि । एहि गजोतमे पबाबैंगनी (ULTRA VIOLET) ओ अरबक्त (INFRA RED) किबण नञि बहैत अछि । अरबक्त किबणक अनुपस्थितिक काबणेँ एहिमे उँष्णता या गर्मी नञि बहैत अछि आ तेँ छुअबॉ (छूबॉ) पब हाथ नञि पाकैत अछि

। रिश्विमे ভগজোগনীক কবীৱঁ দূ (দ্গ) হজাব জাতি (SPECI ES) হোগত খছি । ভগজোগনীক রিভিন্ন জাতি–প্রজাতিক খন্বসাবেঁ এহি গজোতক বংগ পীযব, হবিযব যা পিরৌছি নান ভ২ সকৈত খছি ।
*২ – ভগজোগনী দনদনী খথরা পানি নাগন ও গাছ–রিবিছসঁ ঘাঞ্জ জগহ সৱঁ পব বহৈত খছি । এহি তবহক খারাস ক্ষেত্র (HABI TAT) খপনা দিশি পীচ (পক্কা) সড়কক কাতেঁ–কাতেঁ খাসানীসঁ ভেটি জাগত খছি কাবণ খছি ওহি সড়কক দূনূ কাত মাটি কটৈনাসঁ গঁহীব ভেন স্থানমে ৱঁবখ যা ৱাঁঠ়ি ক পানিক জমাৱ খা সংগহি – সংগ ভেন বৃক্ষাবোপণ ।
*৩ – খান সন্থিপাদ প্রাণী (Ar t hr opods) সৱঁ জেকাঁ ভগজোগনী সেহো শীতবঞীয প্রাণী (Col d bl ooded / Poi ki l ot her mal ani mal) খছি খা তেঁ ঠন্ডীক সমএমে ও পতন্বকান ন২ নৈত খছি খর্থাত্ শীতনিষ্ক্রিয খরস্থামে (Hi ber nat i ng St age) চনি জাগত খছি । কিছ তঁ২ রেঁস্ঠঁ খা ভেঁক জেকাঁ মাটিক ভীতব ন্বকাএ বহৈত খছি । তহিনা রেঁসী তেজ ৱঁবখা ভেনা পব সেহো ।
*৪ – ৱঁহ্তহ্ নোক খপন নেনপনমে ভগজোগনীকেঁ পকড়ি শিশীমে কিছ কান রা কিছ দিনক নেন ৱঁন্ন কএনে হোএতাহ খা এখনহ্ ধিযাপ্বতা সৱঁ কবৈত খছি ।

३

सतरँहिनी

मटियाही गात छै ।
दस – पाँच – सात छै ।
तेँ ओ कहाबत छै सतरँहिनी । । *१

छोटे छिन समाज छै ।
खाएत ओ खेनाज छै ।
दाना चुगि खाएत छै सतरँहिनी । ।

देखने जरूर छी ।
चिन्हबासँ दूर छी ।
गुण ने विशेष कोनहु सतरँहिनी । ।

मैथिली कि अंग्रेजी ।
बँगाली या हिन्दी ।
सभतरि कहाबैछ ओ सतरँहिनी । । *२

संकेत आ किछु रोचक तथ्य –

*१ – ई चिड़ै प्रायः पाँच सँ सात धरिक छोटे समूहमे रहैत अछि । तेँ एकर नाम सतरँहिनी (सप्त = सात; शत = सए) पड़ल ।

*२ – अंग्रेजीमे एकर नाम सेवेन सिस्टर्स (seven sisters) बँगाली भाषाक नाम "सातभाइ" सँ पड़ल

অছি — সে ৰতাওন জাগত অছি । ক্ষদা ধ্যাতব্য জে পহিনে মিথিনা সেহো অংগ্রজক অন্বসারেঁ ৰংগান প্ৰ◌ॅৰিন্সক ভাগ ছন আ গ্রিযর্শন মহোদযক কাজসঁ পহিনে মৈথিনীক স্বতন্ত্র অস্তিত্ব অংগ্রেজক ডাক্টারেঁসমে নঞি ছন । মিথিনামে ३, ৬, ৭, ১১ আদি ৰিষম সংখ্যাক কিছু অনগহি মহত্তর বহন অছি; জেনা কি – সতভৈঁযা, পঁচভৈঁযা আদি ।

४

हमहुँ पढ़बै मैथिली

हे ऐ बहिनजी, यौ मास्टरजी,
हमहुँ पढ़बै मैथिली ।
हिन्दी, अंग्रेजी, जर्मन सीखबै,
पर ने बिसरबै मैथिली । ।

मैथिली बाजथि दादा – दादी,
नाना – नानी मैथिली ।
बाबू जा कऽ मामा बिसरलाह,
मामी बिसरलीह मैथिली । ।

कक्का – काकी जखन बजै छथि,
हिन्दी फेंटैन मैथिली ।
बौआ – बुच्चीक मोन होइछ पर,
सीखितहुँ हमहुँ मैथिली । ।

तेँ टीचरजी हमरा पढ़बू,
हम्मर भाषा मैथिली ।
आनो भाषा नीक लगए, पर
मीठगर छी बड़ मैथिली । ।

गणित – ज्ञान – विज्ञानक भाषा,
जखनहि होयत मैथिली ।

𑒩𑒳𑒮𑒩𑒰𑒧𑒹 𑒦𑒰𑒿𑒚 𑒢𑒘𑒱 𑒯𑒼𑒨𑒞,
𑒁𑒣𑓂𑒣𑒢 𑒦𑒰𑒭𑒰 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 । ।

𑓇

𑒂𑒠 𑒕𑒻 𑒏𑒱 𑒯𑒼𑒢𑒲 𑒕𑒻

ওাদ ছৈ কি হোনী ছৈ ।
দ্গা - ছঠি - দিৱানী ছৈ ।
হমবা নএ হব দিন স্বন্নব, কাবণ গস্কৃনমে ছঙ্গী ছৈ । ।

কক্কব পারঁনি, কে মনরেঁ ছৈ ।
কহাঁ রাঁত সে এতেক ফ্রৈ ছৈ ।
হমসভ খ্শি ছী গএহ সোচি কহ, থারেঁ রঁনা ছঙ্গী ছৈ । ।

ককব জন্ম থা কক্কব রঁবষী ।
সভ্টা সবকাবক মনমর্জী ।
হম রঁচাসরঁ গএহ সোচৈ ছী, এক দিন হেবো ছঙ্গী ছৈ । ।

বৌদ ছৈ কড়ংগব, নূ২২ চনৈ ছৈ ।
রঁর্থা - র্ন্নী, শীতনহবী ছৈ ।
এতেক প্রখব হো হব মৌসিম জে, হোথএ ঘোষণা - ছঙ্গী ছৈ । ।

৬

খরোঁধ রঁচা

𑒙𑒳𑒏𑒳𑒩-𑒙𑒳𑒏𑒳𑒩 𑒍 𑒞𑒰𑒏𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱 ।
𑒂𑒿𑒐𑒱𑒮𑒿 𑒠𑒳𑒢𑒱𑒘𑒰 𑒢𑒰𑒣𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱 ।
𑒋𑒯𑒱 𑒖𑒑 𑒏𑒹𑒩 𑒖𑒑𑒧𑒑𑒏𑒹𑒿 𑒢𑒱𑒯𑒰𑒩𑒻𑒞, 𑒖𑒑 𑒏𑒹𑒩 𑒧𑒰𑒨𑒰 𑒗𑒰𑒿𑒣𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱। ।

𑒥𑒰𑒪-𑒑𑒼𑒣𑒰𑒪 𑒮𑓂𑒫𑒩𑒴𑒣 𑒕𑒲 𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰 ।
𑒮𑒵𑒭𑓂𑒙𑒱𑒏 𑒏𑒼𑒧𑒪 𑒩𑒴𑒣 𑒕𑒲 𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰 ।
𑒕𑒲 𑒁𑒥𑒼𑒡, 𑒣𑒩 𑒥𑒼𑒡 𑒏𑒩𑒰𑒥𑒻𑒕, 𑒦𑒑𑒫𑒰𑒢𑒏 𑒕𑒫𑒱-𑒩𑒴𑒣𑒏𑒹𑒿 𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰। ।

𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰 𑒢𑒘𑒱 𑒥𑒮 𑒁𑒑𑒥𑒯𑒱 𑒥𑒾𑒂 ।
𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰 𑒧𑒰𑒢𑒹 𑒥𑒳𑒔𑓂𑒔𑒲 𑒂 𑒥𑒾𑒂 ।
𑒢𑒹𑒢𑓂𑒢𑒰 𑒏𑒼𑒧𑒪, 𑒏𑒼𑒧𑒪 𑒢𑒹𑒢𑒣𑒢, 𑒠𑒹𑒐𑒱 𑒏𑓄 𑒥𑒱𑒯𑒳𑒿𑒮𑒋 𑒂𑒓𑓂𑒑𑒢 𑒏𑒾𑒂 । ।

𑓗

𑒧𑒢𑓂𑒞𑒩

दुनिञामे मनुक्खक आगमसँ,
बँड़ पहिनेसँ मच्छर अछि । *१
छोट जीव, सदा पैघ जीवकेँ,
कएने बँहुत उँच्छन्नर अछि । ।

मच्छर केर जे पुरुष रूप से,
पुष्प - परागकेँ चूसैत अछि ।
मच्छर केर स्त्रीन रूप सदा,
खून पीबि कऽ जीबैत अछि । । *२

मच्छर अपनहि छोट अछैतहुँ,
सूक्ष्मजीव केर आश्रय अछि ।
ओकर नेड़ - ग्रन्थिमे कएटा,
परजीवी केर प्रश्रय अछि । । *३

खून चूसबा काल नेड़ संग,
परजीवी प्रस्थान करैछ ।
जकर खून चूसन जा बहनए,
तकर काय स्थान धरैछ । ।

नरर कायमे ओ परजीवी,
रोगक अछि निर्माण करैत ।
संग मनुक्खक आनह् पशुमे,
नूतन ब्याधि-विधान करैछ । । *४

जापानी एनसिफेलाइटिस ओ,
डेङ्गू आओर मलेरिया ।

চিকেন গুনিএঞা সনক রেঁমাবী,
খথরা বোগ ফনেবিযা । । *৩

মঙ্ছব ছী রঁড় খসঞ্জাতি, ও
ফব যাঞ্জিক প্রতিবোধ গঠ়ৈছ ।
মশৈফবীক নঞিঁ তোড় কোনহ্ ছী,
মঙ্ছব কেব খরবোধ করৈছ । । *৬
সংকেত খা কিছু বোচক তথ্য –
*১ – এহি ধবতী পব জীরনক ক্রমরিকাশিমে (Organic Evolution) নরীন মতানুসাব মঙ্ছবক উঁদ্ভম কমসঁ কম 2 খবরঁ 30 করোড় রর্ষ পহিনে ভেন ছন জখনি কি খাধ্নিক রিজ্ঞানানুসাব মনুক্খ রংশক (Genus – Homo) উঁদ্ভর কবীরঁ 2 করোড় রর্ষ পহিনহি ভেন খছি । খাধ্নিক মানর (Homo sapiens) কেব উঁপেত্তি তঁহ মাত্র 2 নাখ 50 হজাব রর্ষ পহিনে রঁতাওন জাগত খছি ।
*২ – প্রুকষ রা নব মঙ্ছব প্রুষ্প পবাগ পীরিঁ (পিঁডরিঁ) কহ খপন জীরন নিমাহিত খছি জখনি কি স্ত্রী যা মাদা মঙ্ছব মনুক্খক খতিবিক্ত কিছু খান জন্তু সভক খূন পীরিঁ (পিঁডরিঁ) জীরন নিরাহি করৈছ । একব পোষক জন্তু সরঁমে (Host animals) কিছু বীঠ়ধাবী খা কিছু খান সন্ধিপাদ প্রাণী সভ বহৈত খছি । বীঠ়ধাবী প্রাণী সভমে স্তনপাযী (Mammals), চিড়ৈ (Birds), সবিসৃপ (Reptiles), উঁভযচব (Amphibians), মৎস্য (Fishes) খাদি রক্সাক প্রাণী সভ একব পোষক জন্তু (Host animals) ভহ সকৈত খছি ।
*৩ *৪ – স্ত্রী মঙ্ছবক নেব গ্রন্থিমে (Salivary gland) রঁহ্ত বাস খন্তঃ পবজীরী সভ (Internal

Parasites) निरास करैत अछि । जखन कोनहु पवजीवीसँ संक्रमित वा व्यापित स्त्री मच्छर (Infected or Infested Female Mosquito) कोनहु पोषक जन्तु केर खून चूसैत (चूषैत) अछि तँ ओ पवजीवी मच्छरक नेर(Saliva) केर संग ओहि पोषक जन्तुक रक्त परिसंचरण तन्त्रमे (Haemo Circulatory system) प्रवेश करैछ । तकर बाद अपन विशिष्ठ जीवन चक्रक (Specific Life Cycle) अनुसार ओहि पोषक जन्तुकेँ विभिन्न तरहक रोगसँ आक्रान्त करैछ ।

*३ – मनुक्खक मच्छर जनित रोगावी सवमे किछु प्रमुख अछि

· मलेरिया (Malaria)

· फलेरिया (Filariasis / Elephantiasis)

· जपानी मस्तिष्क शोथ (Japanese Encephalitis)

· डेङ्गू या डेङ्गी (Dengue)

· चिकनगुनिआ (Chickengunya)

· जिका वायरस रोखाव (Zika Virus Fever)

· पच्छिमी नील वायरस रोखाव (West Nile Fever) आदि ।

*६ – कोनहु प्रकारक मच्छरनाशी वा मच्छररोधी रसायनक प्रति मात्र किछुअहि सान वा महीनामे मच्छर प्रतिरोध (Resistance) उत्पन्न कऽ लैत अछि ओ ओकरा रोअसवि कऽ दैत अछि । मच्छरसँ बचबाक लेल मशीहवीक प्रयोग सस्ता आ वामवाण तवीक अछि ।

মৈথিনীমে “মঙ্কব” ও “মশহবী” দূনূ তদ্ভব শব্দ ভেন জকব মূন সংস্কৃত শব্দ ক্রমশঃ “মসেব” খা “মশকহবী” অছি ।

দের্ৱাড় যা দির্ৱাড় (র্ৱান করিতা)

কতর্ৱহ্ মো মজগূত মকান ।
চাহে মো পরোপঙ্কাক শান ।
ভূকম্প – র্ৱাঠ়ি – খন্হবরোধী ।
যা তড়ি তপাত – ঠনকাবোধী ।
পব তওযো নে খজব – খমব র্ৱ্নিঝযৌ, কাবণ এক্কব
ছী দির্ৱাড় । ।

ছী দির্ৱাড় র্ৱড় ঠীঠ জীর ।
র্ৱড় খসংজাগত নাশী ঙা জীর ।
ভীজন – ভূ ছাহবি একব ডীহ ।
নঞি স্বখনহ্মে ঙা করৈছ পীঠ ।
ও বক্ষিত নঞি স্থান কোনহ্, পহুঁচএ নঞি জাহি ঠাঁ ঙা
দির্ৱাড় । । *১

ছী ভাঁতি – ভাঁতি কেব বংগ রূপ ।
জন – থন সভঠাঁ ভেটৈ ঙা ভূপ ।
কিছু নাগৈ ঙঁজবা চ্ঙ্কী সনি ।
কিছু ঙঁড়ৈর্ৱানা কীড়ী সনি । *২
হব নির্মাণক ঠাহিছ খহং, জে ছোটৈ জীর করৈছ
দির্ৱাড় । ।

সংকেত খা কিছু বোচক তথ্য –
*১ – দির্ৱাড় যদ্যপি ভীজন (রা নম রা খার্দ্র) খা
ছাহবিহাঙ্গ স্থান পব র্ৱেসী ভেটৈত খছি হ্মদা সহী কহী
তঁ২ ধবতীক দূনূ ধ্রুরীয (খার্কটিক ও খন্টার্কটিক)
প্রদেশকেঁ ছোড়ি রিশ্বমে সভঠাঁ ভেটৈত খছি ।

*२ – दिबॉड़केँ अंग्रेजीमे व्हाइट आँन्ट (WHI TE ANT = उँजबा चुट्टी) कहल जाइत अछि । सम्भवतः तेँ कल्याणी कोशमे एकरा चुट्टीक एक प्रकार कहल गेल अछि यद्यपि जीव विज्ञानक अनुसारेँ ई चुट्टीक प्रकार नहि अछि अपितु जैविक क्रमविकाशमे चुट्टीसँ बहुत दूर अछि । उनटेहि दिबॉड़ जैविक क्रमविकाशमे सनकिड़बाँक बेसी नजदीक अछि ।

९

घोघन (बाँल कविता)

চ্ঙ্গী সনি ছী   রা চ্ঙ্গী ছী,
চ্ঙ্গীসঁ কিছ ভিন্নত্ ছী ।
চ্ঙ্গা সনি ছী ব্দপ ব্দদা,
সংতোনা বংগক ঙা ছী । । *১

খাম যা জাব্দন কেব গাছ পব,
বহুগছ প্রাযঃ সোহবন ।
জখনে কেও চঠ়ৈছ গাছ পব,
ওকবা দেহমে ন্বধকন । ।

খামক গাছক পাত সীরিং কহ,
গোন – গোন খোঁতা বঁনবঁএ ।
চ্ঙ্গা সনি ঙা জীর ছী ঘোবন,
খা "ঘোবন ছত্তা" বঁনবঁএ । । *২

খপনা দেশক রন্য ভাগমে,
জন – জাতিক খাহাব থিকৈ ।
স্তুজিযা চঠৈনী বঁহ্ত চহঠৈগব,
খম্মত খঠৈগব স্বাদ থিকৈ । । *৩

পাত সীরৈঁছ, তেঁ খংগ্রেজীমে,
 'রীরব আঁল্ঠ' ছৈ নাম ওকব ।
'গ্রীন' মানে জংগন সেহো হোগএ,
'গ্রীন আঁল্ঠ' সেহো নাম ওকব । । *৪

संकेत आ किछु रोचक तथ्य –

*१ – मोटा-मोटी जँ देखी तँ घोघन सेहो चुट्टीएक (चुट्टीअहिक) प्रभेद छी, मुदा तथापि अपन विशिष्ठताक कारणेँ ओ चुट्टीसँ फराक छी ।
*२ – आम, जामुन आदि गाछक स्वस्थ पातकेँ सीरि (सिउँरि) कऽ घोघन बहराँक नेन घऽर बनबैछ जकरा "घोघनक छत्ता" (COMB OF A WEAVER / GREEN ANT) कहल जाएत अछि । सिउँर = सीअर वा सीयर; सिउँरैछ = सीरैछ ।
*३ – अपना देशक जनजातिय भागमे आ विश्वमे आन कतहु ठाम घोघनकेँ भूजि कऽ वा चटनी बनाए कऽ वा आन तरहेँ खाएल जाएत अछि ।
*४ – पात सीरि कऽ छत्ता बनएबाँक कारण अंग्रेजीमे एकरा "वीवर अन्ट" (WEAVER ANT) आ गाछ पर बहराँक कारण "ग्रीन अन्ट" (GREEN ANT) कहल जाएत अछि । एहि ठाम ग्रीन (GREEN) केर मतलब हरियर रंग नहि अछि अपितु जंगल अछि ।

१०

आब आबए बला बिजलौ छै (बाल कविता)

आब आबए बला बिजलौ छै ।
आब दिन बड़ ी डिफिकल्ट छै ।

की कविपै – किछु ख्याा वहल ने,
आग ने कोनो विकल्प छै । ।

जएह निखनिपै, खूब निखनिपै ।
सभ पन्नाकें भवि – भवि देनिपै ।
तगयो आग बड़ डबब लगैए,
छपने केहेन विजल्ट छै ! !

कोनो चीजमे मोन ने नागए ।
कछमछ मोन उँताह्न भागए ।
गन्टवनेट खछि देखा वहल बस,
"आबए बना विजल्ट छै" । ।

कह्खन मोनें टॉप कबै छी ।
कह्खन सभसँ झ्रॉप कबै छी ।
आग तबाजू केब पनड़ा सनि,
डगमग दृढ़ संकल्प छै । ।

११

छोट माँछ, पैघ माँछ (बाल कविता)

छोट माँछ, पैघ माँछ, ताह्नसँ पैघ माँछ,
कक्कब आहाब के ? – बुझितेे छी भाग यौ ।
दुनिआक एह नियम, सदिखनसँ आबैए,
बैसी हम की कहू – बुझितेे छी भाग यौ । ।

জিনগী সংঘর্ষ ছিঐ, সএহ আদর্শ ছী,
বিশ্বক বিচিত্র সংকল্পনা ছী ভাগ যৌ ।
হব কণ নির্জীর জে, বা হো সজীর জে,
কবগছ সংঘর্ষ নিত, অস্তিত্বক, ভাগ যৌ । ।

মানী নে মানী অহঁ, সংঘর্ষে সহ ছী,
শান্তিক বিচাব বঁস সপনা ছী ভাগ যৌ ।
জতবাঁ প্রগুতিকেঁ, হমসবঁ জনৈত ছী,
অস্তিত্বক গএহ সংকল্পনা ছী ভাগ যৌ । ।

জন থন বঁসাত নভ, অস্তিত্ব নেন নিজ,
কবগছ প্রযনে নিত, বুঁঝনে ছী ভাগ যৌ ।
অপনা অস্তিত্বকেঁ জএো নঞি বঁচাএ সকী,
সহঅস্তিত্ব তখন সপনা ছী ভাগ যৌ । ।

১২

পটনা প্বস্তক মেনা (বাঁন করিতা)

আগ গেন ছনহুঁ প্বস্তক মেনা,
পটনাক গান্ধী মৈদানমে । *১
নঞি বিশেষ কিছ ছন তগযো,
নব পোথীক অন্বসন্ধানমে । ।

যাদ আবৈছ এখনহ্ ওহিনা,
পটনাক পহিন প্বস্তক মেনা ।
পোথী সভহক অম্বাব বৈস,

আ নোক সভক বেনা – ঠেনা । ।

মীব, বাদ্গা, প্রগতি প্রকাশন,
সোরিযতক প্বস্তক আগাব । *২
আঁক্সফোর্ড, প্রেন্টিস আ কৈম্ব্রিজ,
এন০বী০টী০, সী০এস০আগ০আব০ । । *৩

হবেক রিষয পব ছন প্বস্তক,
ভাষা, গতিহাস, ভূগোন বহএ ।
অভিযংত্রন, রাণিজ্য, চিকিসো,
জ্যাতিষ, ধর্ম, খগোন বহএ । ।

রঁহ্রিধ দেসী আওব রিদেসী,
প্বস্তক কেব স্টঁান বহএ ।
মৈথিনীক সেহো এক – দূ টৌ,
নীক ছোটৈ স্টঁান বহএ । ।

সোচন আগাঁ ধীবে – ধীবে,
মৈথিনীক স্টঁান রঁঢ়ত ।
ঞ তঁহ পহিন্বক রেঁব থিকৈ,
আগাঁ রঁঢ়ি এণ মাহৌন বহত । ।

এহনহ্ রঁবখ বহন জহিযা,
ছন নামহি কেব প্বস্তক মেনা ।
পাটনীপ্বত্র মৈদান ফিবন,
ভেন দূসন্না প্বস্তক মেনা । ।

কতোক প্রকাশন রঁন্ন ভেন,

অন্তর্জনিক ওা যগ আএন ।
থিক উঁদাসীন সবকাব সেহো,
বাজ্যক ভাষা সভ রৌআএন । ।

যরা ওা মেনা – চৌরীস রঁবখক,
বৃক্ষ সনক নাগৈত অছি ।
প্বস্তক মেনাক শিশ্ব অরস্থা,
যাদ রঁহ্ত আরৈঁত অছি । ।

*১ – পটৈনা প্বস্তক মেনা ২০১৭
*২ – বাদ্গা পর্রিনশৈর্স ম◌ঁস্কা, মীব পর্রিনশৈর্স ম◌ঁস্কা আ প্রগতি প্রকাশিন ম◌ঁস্কা – তাহি সমএ মে ভাবত মে উঁপনর্ব্ধ সোরিযত পোথীক প্রকাশিক সভ ।
*৩ – কিছু অমেবিকী' ব্রিঁটিশ আ ভাবতীয রিজ্ঞান রিষযক পোথীক প্রকাশিক সরঁ ।

১३

রॅবিযাতীক সমএ – ১

রৌখা !
সম্হবি কঽ চনিনেঁ রাঁৎি কাতমে,
রॅবিযাতীক সমএ ছৈ ।
ঙ্া কী কহনিযৈ ? রॅবিযাতিসঁ,
হমবা কী মতনরॅ ছৈ । ।

রॅড় রেঁমত্ত ছৈ চনরৈঁত ও সভ,
পী–পা কঽ র্ঁঙ্মূ মাতন ।
কী কহৈত ছী ? খপনা বাজ্যসঁ,
দাহ্ন খন্তুঽ ভাগন । ।

পিঁউনে হো রা নঞি পিঁউনে হ্নদা,
বহগঙ্ছ সভ রেঁমত্ত ।
রॅবিযাতী নঞি, সেনা যহ্নক,
তহিনা সভ উঁন্মত্ত । ।

জএরাঁক ছৈ রॅবিযাতী – স্বনিতহি,

ডুঁঠৈছ মোন ডঁজহিযা ।
রঁবিযাতী হ্হ্কাবা দৈছ, ড্রাগরব কেব
মোন ডঁছহিযা । ।

তহিনা সাঠা পব সাঠা, দিন - বাতি
ডঁঘৈতছি গাড় ী ।
জাগবণক জে নিশাঁ নগৈতছি,
ফীকা দাক-তাড় ী । ।

থপনে তঁং মবরেঁ কবৈত থছি,
রঁবিযাতীক থপগ্রহ ।
পএবে ছী রা সংগ দ্চকিযা,
সভহক নেন থরগ্রহ । ।

१४

रॅबियातीक समए - २

आजुक मिथिलाक रॅबियाति,
आहा ! रॅड़ दीर !
धूबा उड़रैत,
यातायातक सभ नियम तोड़ैत,
रोड पर सनसनाइत,
यन्त्रक घुड़सवारक काफिला सनि,
दूचकिया चारिचकियाक पाँति । ।

पाँति नञि,
अनियन्त्रित रेसम्याव काफिला ।
केकर मजाल छौ जे,
सड़क पर साइड बहितहुँ आगाँ रॅठ़ि जाए ।
केकर मजाल छौ जे,
क्रॉसिंगक लेल पास माँगए ।

रॅबियाती थोड़रॅहि ने छौ,
राष्ट्रपतिक काफिला छौ,
आगाँ-पाछाँ आ साइड खाली करॅ,
अहाँक जिम्मेवारी छौ । ।

साइड नञि अछि तँ२,
कूदि जाउ,
सड़क कातक धारमे,

সড়ক কাতক ৰাঁধমে,
রা নঞি তঁহ,
মবি জাঙঁ পিচা কহ,
ৰঁবিযাতীক কাহ্নিনা নঞি ঝকত,
ওকব বহ্নতাব নঞি থম্হত,
বাজশোমী ঠাঠ ছী ,
ওকব ৰাঁপক ৰাঁষ্ট ছী । ।

প্রস্থান ৰঁবিযাতীক কৰ্মাঁ ছী ?
প্রযাণ যহ্মক ছী !
কে কৈছ ৰঁবিযাতি ওকবা,
সেনা ছী ও কীৰ্তিসিংহ কেব,
ত্থথরা বাজা শিরসিংহ কেব,
কীৰ্ত্তিনতা নিখৰাঁ নেন ৰেঁহান !
কীৰ্ত্তিপতাকা ফহবএৰাঁ নেন ৰেঁহান ! !

সংকেত –
ৰঁবিযাতি (ঙঁচাবণ – ৰঁবিযাগত)
ৰঁবিযাতী (ঙঁচাবণ – ৰঁবিযাতী)

<u>কিছু সচিত্র ৰাঁন করিতা</u>

<u>কড়বিক সিত্তখা যা কড়বিক শিত্তখা যা জোঁকতী (ৰাঁন করিতা)</u>

मैथिली - कड़रिक सितुआ / कड़रिक शितुआ / जोंकती

हिन्दी - वनस्पति को नष्ट करनेवाला एक प्रकार का घोंघा *

संस्कृत - ....

अंग्रेजी - SLUG / LAND SLUG / GARDEN SLUG

जैववैज्ञा० नाम - *Limax* spp., *Ambigolimax* spp., *Tandonia* spp. etc
[a polyphylactic group of apparently shell-less terrestrial Gastropod molluscs]

(नोट - संस्कृत भाषामे आयल हरेक नाँओ या पर्यायी नाँओ स्वतः मैथिली भाषामे पर्यायी नाँओ भऽ जाइत अछि - तत्सम स्वरूपमे)

* किछु बिहारी पत्रकार लोकनि द्वारा हिन्दीमे एकरा लेल प्रयुक्त "सितुआ" शब्द वास्तवमे मैथिलीक शब्द थिक

एक प्रकारक कड़रिक सितुआ / कड़रिक शितुआ / जोंकती

(पृष्ठ भाग / DORSAL ASPECT)

एक प्रकारक कड़रिक सितुआ / कड़रिक शितुआ / जोंकती

(उदर भाग / VENTRAL ASPECT)

কড়্বিক ঙুঁপব সিত্তুআ চোখ । *[১]

কড়্বিক থম্হ পব সিত্তুআ চোখ । *[২]

কড়্বি – কদনি – কেবা ভেন ত্বর্থ,

কেবা পব কিএ সিত্তুআ চোখ ? ? *[৩]

কেবাক ফন্হড় নে, কেবাক থম্হ,

আশিয ছী – কেবা কেব গাছ । *২

তাহি কেবা কেব গাছক উঁপ ব,

খ্বচনি চনরঁয কেব কী কাজ ? ? *৩

খ্বচনি – সিত্তআ ধাব – নদীসঁ,

কেবা গাছ কোনা পহুঁচন ?

নঞি পহুঁচন তঁহ কোনা কড়বি পব,

দাঁত ওকব ভহ গেন ধাবগব ? ? *৪

খ্বচনি – সিত্তআ আন জীর আ

কড়বিক সিত্তআ আন থিকৈ । *৬

দ্হ্ জীরমে ছী রঁড় খন্ত
ব,

কী জঁ এক্কহি নাম ভেনৈ
? ?

কড়বিক সিত্তখাকেঁ বও রৌখা,

খ্বচনি – ঠাকন নঞি হোগ ছৈ
। *৬

ছাহবিঘঞ মাটি জে ভীজন,

তাহি ঠাঁ কড়বিক সিত্তখা ছৈ
। ।

ভাঁতি–ভাঁতি ছৈ কড়বিক
সিত্তখা,

এক্কব ছৈ সাম্রাজ্য রঁড় ী – টৗ
।

সভহক দেহ রঁহ্ত
ছৈ কোমন,

রৌদ – নূনসঁ ভাগয ডঁনটৗ
। ।

প্রাযঃ দে৮ একব ছৈ নম
গব,

মূড় ী পব ছৈ দৃ সংস্পর্শ
ক ।

কতোক জীর কেব ছৈ খাহাব
ঙা,

ক্ষদা মন্বকথ একব নে ভক্ষক
। । *৭

ছাহবিমে জে গাছ উগৈ
তছি,

তকব দেহমে পানি রঁহ্
ত ।

ওকবহি খা কহ খছি জিরৈঁত
ঙা,

করৈছ তকব তেঁ হানি রঁহ্ত
। । *+

এহনে গাছ ছী কেবা কেব
খা

नत्ती –
फत्ती सजमनि केब ।

स्वयं जीर कोमन ष्टी तग यो,

भक्षक कोमन तकगण केब
। । *९

तेँ कम्हरीमे केबा – कद्खा,

थरॅन – द्रॅन पर्याय रॅनन
। *९

रूदा ष्टग्वन्ता, कड़बि था ख्बचनि,

कोना एक पर्याय रॅनन
! ! *१०

जोंक जेकाँ नमबैत चनैत थष्टि,

रूदा ने जन्तुक खून च्सैत थष्टि
।

चनराँमे सादृश्य ष्टे किष्ठ तेँ,

"जोंकती" सेहो लोक कहैत
छथि । ।

<u>संकेत आ किछु रोचक तथ्य</u> –

*१ – मैथिलीक एकटा प्रचलित कहबी । **कड़ुरि = कदलि = केरा** ।

*२ – उपरोक्त कहबीक समानार्थी अपरूप । **"कड़ुरिक थम्ह"** संकेत करैछ जे एहि कहबीमे "कड़ुरि" माने केराक फड़ नहि अपितु केराक गाछ अभिप्रेत अछि ।

*३ – जँ एहि कहबीक "सितुआ"केँ ख्यूचलि मानैत छी तँ प्रश्न उठैत अछि जे कड़ुरिक थम्ह पर ख्यूचलि चढ़एबाक की प्रयोजन ?

*४ *५ – जँ जिबैत ख्यूचलि (अर्थात ख्यूचलि सितुआ) केर बात करी तँ ओ नदी वा धारक पेनीमे बहैत अछि । आ केररँनी वा केराबाड़ी धरि पहुँचबाक कोनहु सम्भावना नहि । आ जँ बाढ़िक पानिक संग ताहि ठाम पहुँचिओ गेल तँ केरा गाछकेँ नोकसान नहि पहुँचाए सकैछ । तेँ **"ख्यूचलि सितुआ"** आ **"कड़ुरिक सितुआ"**निश्चितहि दू अलग-अलग तरहक प्राणी वा प्राणी समूह थिक ।

*६ - **"ख्यूचलि सितुआ"** आ **"कड़ुरिक सितुआ"** दूनू मोलस्का समुदायक (Phylum – Mollusca / Molluska) प्राणी छी जदा दूनूमे रहैत अन्तर अछि

। **“स्वच्छ पानिक सितुआ”** (**FRESHWATER BIVALVE MOLLUSCS**) पानिमे रहएवला जीव अछि, पानिअहिसँ भोजन तथा ऑक्सीजन प्राप्त करैछ आ बाहरसँ दूटा ढाकन सदृश कठोर खरखरसँ बनल सम्पुटसँ आवृत्त रहैछ । जखन, **“कड़ुबिक सितुआ”** (**GASTROPOD / UNIVALVE PULMONATE MOLLUSCS**) जमीन पर रहएवला जीव अछि तथा ओ ऑक्सीजनकेँ सीधे वायुमण्डलसँ अपन **श्वसन छिद्र** वा **न्यूमोस्टोम** (**PNEUMOSTOME**) नामक अंग द्वारा ग्रहण करैछ । “कड़ुबिक सितुआ” जमीन पर छाहविहाड़ ओ नम स्थान पर रहैत अछि तथा ताहि ठामक वनस्पतिसभकेँ हवाशेंखहि जेकाँ बड़ क्षति करैछ । कड़ुबिक सितुआकेँ ऊपरसँ देखला पर ओकर शरीर पर प्रायः कोनह् करच (SHELL / EXOSKELETON) नञि रहैत अछि जखन ऊपरका चामक नीचाँमे एकटा छोट-क्षिण अन्तः करच(VESTIGIAL INTERNAL SHELL / EXOSKELETON) रहैत अछि जे कि ओकर शरीरकेँ पूर्ण रूपेँ नञि झाँपि सकैत अछि ।

कड़रिक सितुआ / कड़रिक शितुआ / जोंकती

*৭ – "কড়বিক সিত্তখা"ক ভক্ষণ প্রাযঃ মন্বক্থ নঞি করৈত খছি, জখনি কি মিথিনাক জনজাতীয সমূহক নোক সভ "খ্বচনি সিত্তখা"ক ভক্ষণ ডোকা খা ঘোঁঘবী খাদি সদৃশ করৈত খছি ।

*৮ – ছাহবির্না স্থান পব ঊগন কোমন গাছ–পাত, নত্তী–হত্তী খাদি কেব ভক্ষণ কএ কড়বিক সিত্তখা খপন পেট ভবৈত খছি ।

*৯ – ছহবির্না স্থান পব ঊগন কোমন গাছ–পাত, নত্তী–হত্তী খাদিকেঁ দ্বর্ন রা কমজোব মানন জাগত খছি কাবণ জে ওহি তবহক গাছ রিবিছমে পানিক মাত্রা র্হত রেসী বহৈত খছি খা মজগূত কাঠ নঞি বহৈত খছি । তেঁ মিথিনামে একটা কহবী খাওবহ্ খছি – "খর্ন দ্বর্ন পব সিত্তখা চোখ" ।

*১০ – এহি প্রকাবেঁ নিম্ন চাব্দ কহবী সমানার্থী খছি –

- কড়বিক ঙঁপব সিত্তথা চোখ
- কড়বিক থম্হ / গাছ্ত পব সিত্তথা চোখ
- থরঁন দ্রঁন পব সিত্তথা চোখ
- কদ্থা ঙঁপব সিত্তথা চোখ

<u>ঋদা থাশ্চর্যক রাঁত জে মিথিনাক জন-সামান্য ও রিদ্বত-নেখক রস্মামে সেহো দূনূ সিত্তথাকেঁ থ্বচনি রূঁস্নন জাগত থছি জখনি কি নোক সাহিত্যক সূক্ষ্ম থরনোকনসঁ স্পষ্ঠ, সংকেত ভেটৈছ জে দূহূ দূ প্রকাবক জীর থিক</u> ।

<u>**থ্বচনি সিত্তথা যা থ্বচনি শিত্তথা (রাঁন করিতা)**</u>

কড়বিক সিত্তখা র়্ঁম্নূ নে হমবা,

হম ছী খ্ুবচনি – সিত্তখা । *[১]

হম নে কেবা – সজমনি নাশিক,

নির্ধন কেব পেটভকখা

। । *[২]

सीप सनक हमवह् दू – ठाकन,
"ख्‌बचनि" तकवहि नाम ।
हम छी कोमन जीर, हमव छी
करचक "ख्‌बचनि" नाम । । *३

पोखवि – धाव – नदी – डरॅबा केव,
पेनीमे श्छि रॅास हमव ।
हम नञि धवती पव फिरैत छी,
पानिमे चनगछ साँस हमव । । *४

मन्वख जे निर्धन, नहि उँपाए किछु,
तकव प्राण–बक्षक हम छी ।
श्वाद्भुत रॅनि स्वयं, पेठ भवी हम,
नञि जजाति–भक्षक हम छी । । *२

खतड़ा देखितहिं श्पन करचमे,

ন্বকা বহৈত ছঃী হম রৈসন ।
জিরিঁতহি হমবা উঁসীনি দৈত ছঃী,
তওগযো হমবা নঞি চিন্হন । ।

কোনা কহৈত ছী কড়়বিক সিত্তথা,
খরঁন – দ্রঁন পব সিত্তথা চোখ ?
হম তঁং ছী নির্রঁন কেব বক্ষক,
তকবা পেটৈক খাগিক তোষ । । *৩

খান ঠাম দ্নিএঁাভবি সৌংসে,
হমব রঁহ্ত র্যঞ্জন খছি ।
খপন দেশী, নে জানি কিএ, পব
হমব রঁহ্ত গঞ্জন খছি । ।

হমব খোন খ্বচনি কেব জগমে,
রঁহ্তহি ছী উঁপযোগ ।

“रँङैन” रँगैत छन एहिसँ पहिने,

रँग्रिध थान प्रयोग ।।

दूध था घी केब डाठ़ी पहिने,

ख्रबचनिसँ खोखरैत छनहँ ।

बगड़ि –
भूब क२ रीच भागमे,

काँच थाम सोहैत छनहँ ।।

चित्रकाब ख्रबचनिमे पहिने,

बंगक कबथि मिनान ।

पएब – मँजना केब रूपमे सेहो,

हम्मब छन रँड़ माँग ।। *६

पएर (उज्जर रंगक) बाहर निकालने खुरचनि सितुआ / खुरचनि शितुआ

जलाशयक पेनीक माटिमे आधा गड़ल "खुरचनि सितुआ"
(खुरचनिक मुँह आंशिक रूपसँ फुजल अछि)

<u>संकेत आ किछु बोचक तथ्य</u> –

*१ – **"ख्र्बचनि सित्तआ"** आ **"कड़बिक सित्तआ"** दूनू **मोनस्का स्वदायक (Phylum – Mollusca / Molluska)** प्राणी छी ক্ষদা दूनूमे रॅह्त अन्तब अछि ।

*२ – **"ख्र्बचनि सित्तआ"** नत्ती, साग आ छाहविहाज्ञ जमीन पब उँपजएरॅना आन कोनह् तबहक /कोमनन गाछ–रिंबिछकेँ कोनह् ञिं पहुँचेरॅत अछि ।

*३ – **मोनस्का सक्षदाय (PHYLUM – MOLLUSCA)** केब एहेन समस्त प्राणी (चाहे सक्षद्रमे बहए किंरा नदी–धाब आदिमे) जे दू गोटे ठाकन सदृशे ठोसगब संबचनाक सम्पूटमे रॅन्न बहत अछि मैथिलीमे **"सीप" (BIVALVES / BIVALVE MOLLUSCS / BIVALVE MOLLUSKS)** कहरॅत अछि । सीपक दूनू ठाकन रा पटे एक कातसँ एकटा **स्नाय (LIGAMENT)** द्वाबा पबस्पब ज्‌ड़न बहत अछि जे **कब्जा (HINGE)** जेकाँ काज कबैछ । एहि कब्जाक कावणेँ सीपक दूनू ठाकन एक दिशिसँ पबस्पब ज्‌ड़न बहत अछि आ दोसब दिशिसँ जीरक गछानुसाब ख्जि सकैत अछि । एहि प्रकाबेँ **ख्र्बचनि सित्तआ (UNIOES)** सेहो ब्यापक रूपेँ एकटा सीपहि अछि जकब दूनू ठाकनकेँ मैथिलीमे **"ख्र्बचनि"** नाँओसँ जानन जाएत अछि ।

*४ – **"ख्र्बचनि सित्तआ"** नदी, धाब, पोखबि आदिक पेनीमे माटि रा बॉल्‌मे आधा धँसन बहत अछि ।

एकर शेरीरमे दूटा नली सदृश संरचना रहैत अछि जे करचसँ (ढाकनसँ) बाहर अलग-अलग छेदक रूपमे फुजैत अछि । एक छेदसँ पानि अन्दर जाइत अछि आ दोसरसँ बाहर आबैत अछि । पानिमे उपस्थित भोज्य पदार्थ आ आॅक्सीजनकेँ ई जीव अवशोषित कऽ लैत अछि आ उच्छिष्ठ व उत्सर्जी पदार्थकेँ पानिक संग पुनः आपिस जलाशयमे त्यागि दैछ । पानिसँ निकाललाक बाद किछु दिन धरि ई स्वप्नावस्थामे निष्क्रिय वा निस्चेष्ठ रहैत अछि मुदा बेसी दिन धरि नञि जीबि सकैत अछि ।

*३ - **कड़विक सितुआक रूपमे अबचनि सितुआकेँ उपस्थित करब एकटा बहुत पैघ साहित्यिक चूकि छी** । अबचनि सितुआ कोनहु प्रकारक मनुष्यापयोगी गाछ - बिरिछकेँ लोकशान नञि पहुँचबैत अछि । उनटेहि, मिथिलामे सामाजिक-आर्थिक रूपसँ कमजोर रहलाक आहार बनि ओकर क्षुधाकेँ शान्त करैछ ।

*६ - विश्वक विभिन्न भागमे भिन्न-भिन्न सम्प्रदायक लोकसभ द्वारा अबचनि सितुआ आहारक रूपमे लेल जाइत अछि । अबचनिसँ पहिने शेर्ट आदि केर बटन बनैत छल । गाम घरमे लोकसभ दूधक डाठ़ी खखोरबाक लेल, काँच आम आ खीरा आदि सोहबाक लेल, पएर मँजबाक लेल प्रयुक्त होइत छल । पहिने चित्रकार लोकनि विभिन्न रंगकेँ फेँटबाक लेल वा मिलान करबाक लेल अबचनिक प्रयोग करैत छलाह ।

গিবগিট (রাঁন করিতা)

मैथिली - गिरगिट

हिन्दी - गिरगिट

संस्कृत - कृकलास, कृकवाकु, शरण्ड, प्रतिसूर्य, प्रतिसूर्यशयान, गलगति (?)

अंग्रेजी - LIZARD (Including COMMON GARDEN LIZARD, CHAMELEON, IGUANA & OTHERS)

जैववैज्ञा० नाम - SAURIA SUPERGROUP of SUBORDER LACERTILIA

(नोट - संस्कृत भाषामे आयल हरेक नाँओ या पर्यायी नाँओ स्वतः मैथिली भाषामे पर्यायी नाँओ भऽ जाइत अछि - तत्सम स्वरूपमे)

𑒑𑒱𑒩𑒑𑒱𑒙 𑒕𑒻𑓀 𑒏𑒲 ?

𑒩𑓀𑒑 𑒥𑒠𑒪𑒻 𑒕𑒻𑓀 𑒐𑒢𑒹 – 𑒐𑒢𑒹 ।

गिबगिट्टे केहेन ? ?

सोचए बँचा मनें – मनें । । *[१]

रन–डँपरन बॉड़ ी–झाड़ ी, सभ ठाँ भेटैत अछि
।

ठँष्टीक भोवमे बैंसन, ओ बौदा सेकैत अछि ।

घ॰बमे भेटैछ,

भेटैछ संगहि बणे – बँने । *[२]

गिबगिट्टे छेँ की ?

बंग बँदनै छेँ खनें – खनें । ।

पहिने बंग बहए जे चामक, चट्टे द॰ बँदनन ।

या बंगक रिन्यास सकन, अामूनहि बँदनन ।

देखि अचंभित,

चकित आँखि छै कने–कने ! *[३]

गिबगिट्टे छेँ की ?

बंग बँदनै छेँ खनें – खनें । ।

গোহি খাওব সনগোহি, ভাএ ছী গিবগিষ্ট কেব ।

ঋদা পৈঘ নে, ওতেক কায ছী গিবগিষ্ট কেব ।

জীহ নিকানি কহ,

পকড়এ কীড় া ক্ষণে - ক্ষণে । *৪

গিবগিষ্ট ছেঁ কী ?

বংগ রঁদনৈ ছেঁ খনেং - খনেং । ।

बहुतहु गिरगिटक (खास कऽ CHAMELEON समूहक गिरगिटक) जीह सरिसृप वर्गक आन सदस्यक (यथा - साँप, गोहि आदि) जीह जेकाँ द्विभाजित (BIFID) नञि होइत अछि। ओकर सभक जीहक संरचना उभयचर वर्गक (AMPHIBIANS) बेङ्ग आदिक सदृश होइत अछि। एकर जीह शिकार पकड़बाक प्रमुख अंगक रूपमे रुपान्तरित रहैत अछि।

<u>সংকেত আ কিছু রোচক তথ্য</u> –

*১ – **"গিরগিট"** শব্দক অর্থ মৈথিলীমে বহুত ব্যাপক অছি জে অপনা আপমে সামান্য গিরগিট, ঠিকঠিকিআ / ঘরৈয়া গিরগিট, গোহি, সনগোহি, ড্রাগনোসাঁর আদি সভকেঁ সমাহিত করৈত অছি ।

মৌথিনীক গিবগিৼক ত্তননা খংগ্রেজীক **LIZARD** শৰ্দ্ধসঁ কএ সকৈত ছী জাহিমে **COMMON GARDEN LIZARD, CHAMELEON** খাদি সভ খারৈঁত খছি । গিবগিৼ শৰ্দ্ধসঁ খমেবিকী মহাদ্বীপক **IGUANA** নামক সবিসৃপক কেব সেহো রৌধ কহন জা সকৈত খছি, হনাঁকি ও সামান্য গিবগিৼসঁ ও রঁহ্তহ্ রাঁতমে ভিন্ন খছি । পবিরেশ রা গছান্বসাব চামক বংগ রঁদনরাঁক গ্বণ কমোরেঁশে হব গিবগিৼমে হোগত খছি ক্ষদা **চমেনিওনাগডী /কেমেনিওনাগডী ক্ষন (Family – Chamaeleonidae; Eng. – Chameleons)** কেব গিবগিৼ সভমে ঞা গ্বণ রঁহ্ত খধিক রিকসিত ভেন খছি । <u>চূঁকি, মৌথিনীমে ঠিকঠিকিখা, গোহি, সনগোহি খাদি শৰ্দ্ধ প্বৰ্ণতঃ পবিভাষিত খছি তেঁ একবা সভকেঁ ছোড়ি শৈষ সম্বন্ধিত প্রাণীক নেন হম এহি ঠাম **"গিবগিৼ"** শৰ্দ্ধক প্রযোগ কএন খছি</u> ।

*২ – সবিসৃপ রস্কাক প্রাণি হোএরাঁক কাবণেঁ গিবগিৼ সেহো শীতবঞীয প্রাণী খছি খা তেঁ ঠণ্ঢীক সমএমে ভোকুকা পহব রৌদ সেকৈত খাবামসঁ দেখন জা সকৈত খছি ।

*৩ – গিবগিৼ বংগ রঁদনরাঁমে মাহিব হোগত খছি । ও খপন চামক বংগ ও বংগক রিন্যাস খপনা খাস – পাসক পবিরেশক খন্বসাব ক্ষণ ভবিমে রঁদনি নৈত খছি । ওনা তঁহ রঁহ্ত বাস সক্ষদ্রী জীরমে ঞা গ্বণ পাওন জাগত খছি, ক্ষদা ধবতী পব খা ওহো মন্বক্থক খারাস ক্ষেত্র কেব খাস – পাস গিবগিৼহি এহিমে সভসঁ ক্ষশন হোগত খছি । জীর রিজ্ঞানমে

এহি তবহক ঘটনাকেঁ ছনারবণ যা ছদ্মারবণ (CAMOUFLAGE) কহন জাগত থছি । ওা ছদ্মারবণ দৃ তবহেঁ গিবগিটকেঁ স্ববক্ষা প্রদান কবেত হছি – পহিন তঁহ রাতারবণক বংগমে স্বযংকেঁ দৃশ্মনক নজবিসঁ ন্বকাএ নৈত থছি থা দোসব থাঞ্চামক বংগ পবিরর্তন কএ প্রতিদ্বন্দীকেঁ ডেবাএ দৈত থছি ।

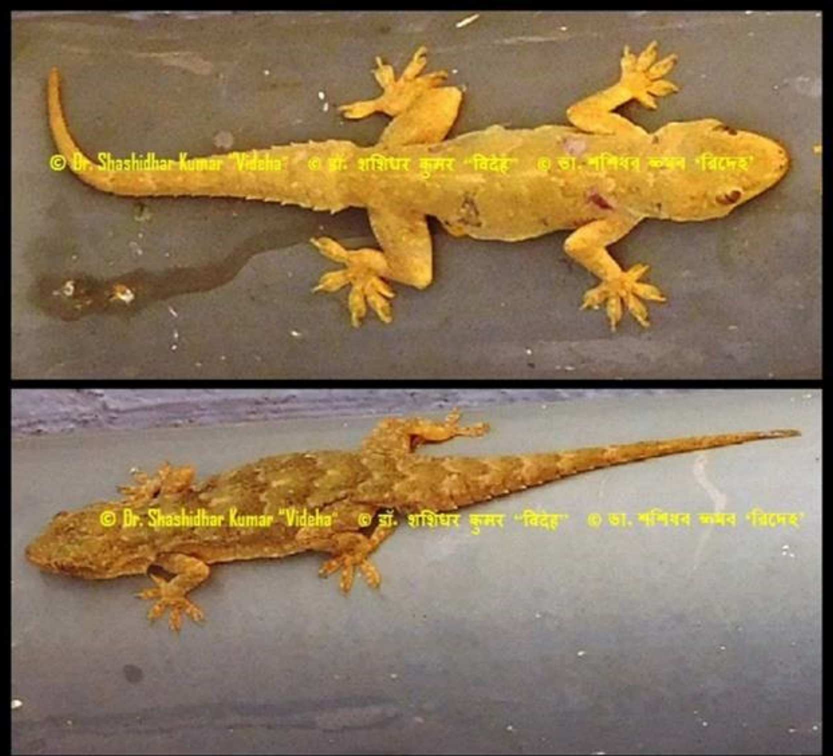
*৪ – গিবগিটক জীহ রেঁস্ক জেকাঁ হোগত থছি থা মূঁহসঁ রাঁহেব শিকাব পব দাগন জাগত থছি । জীহ কেব থগিনা ভাগ শিকাবকেঁ থপন নসনস নেবমে সটাএ ঝঁহক ভীতব নেনে জাগত থছি ।

ঞ০ সং০	**জীরক মৌথিনী নাম**	**থংগ্রেজী নাম**	**রিশিঠ্ঠ গ্বণ**
১	গিবগিট	LIZARDS (Including CHAMELEONS & IGUANAS & OTHERS)	বংগ রঁদনরাঁমে ক্ষশন রঁহ্তহ্ গিবগিটক জীহক সংবচনা ও কার্য–শৈনী

			ৱেঁস্হঁ জেকাঁ হোওছ
২	ঠিকঠিকিস্থা (ঠিকঠিকিযা) /ঘৱৈযা গিবগিষ্ঠ	COMMON HOUSE GECKOES / HOUSE LIZARDS	বং গ রঁদনরাঁমে ৱেঁসী ক্ষশৈন নত্রিঁ খ তবা পড়ো না পব নাস্হঁবিক পষ্ছিনা ভাগক ৼাগ কৱৈছ
३	গোহি	MONITOR LIZARDS / VARANUSES (Including KOMODO DRAGONS)	সাঁ প জেকাঁ দ্বিভাজিত জীহ গি বগিষ্ঠসঁ পৈঘ খাকাব বং গ রঁদনরাঁক গ্বণ নত্রিঁ
৪	সনগোহি	GOLDEN / YELLOW MONITOR LIZARD	গোহি কেব এক প্রকাব

			চা মক বংগ কিছু পীতাভ সনি হোওছু আ আপনা দিশি পাওন জাওছু

<u>ঠিকঠিকিআ / ঠিকঠিকিযা (ৰাঁন করিতা)</u>

मैथिली - ठिकठिकिआ / ठिकठिकिया / घरैया गिरगिट

हिन्दी - छिपकली संस्कृत - पलभी, गृहगोधिका, भित्तिका आदि

अंग्रेजी - HOUSE LIZARD / GEKKO

जैववैज्ञा० नाम - *Hemidactylus* spp., *Gekko* spp. (चित्रमे *Gekko gecko*)

(कुल 51 वंशक लगभग 950 जातिक सदस्यसभ)

(नोट - संस्कृत भाषामे आयल हरेक नाँओ या पर्यायी नाँओ स्वतः मैथिली भाषामे पर्यायी नाँओ भऽ जाइत अछि - तत्सम रूपमे)

গিবগিষ্ট ডী,

পব নঞি ছী গিবগিট,

যা ছী ঘরৈযা গিবগিট ।

“ঠিকঠিকিত্থা” সভ লোক কহৈএ, ছী সে “ঘরৈযা গিবগিট” । । *[১]

ঘবক ভীত – দেৱান খাদি পব সদিখন ভেটৈত ।

কোনহ্ গজোতক, নহগ – পাসমে, খন্বখন দেখৱ ।

কীড় া – ফতিঙ্গী নগীচ গজোতক, খাএ ঠিকঠিকিত্থা গিবগিট ।

“ঠিকঠিকিত্থা” সভ লোক কহৈএ, ছী সে “ঘরৈযা গিবগিট” । ।

ৰঁদনএ চামক বংগ, সহজ গ্বণ – সে একবামে ।

হ্মদা কনে কমতব, ৰঁড়কা গিবগিট ত্তননামে । *[২]

ৰঁহ্ত প্রকাবক রিশ্বিমে হোগএ, ওা ঠিকঠিকিত্থা গিবগিট ।

"ঠিকঠিকিআ" সভ লোক কহৈএ, ছী
সে "ঘরৈয়া গিবগিট" । ।

খতবা র্ঁমনে, পছিনা নাঙবি, চট দএ
ছোড়ৈছ ।

ছটৈপটৈাগত ও নাঙ্গবি, দ্শমনসরঁকেঁ
ধোখরৈছ ।

প্রাণ রঁচাএ ভাগৈছ রেঁচাবা, না
ঙ্গবিকঙ্গা গিবগিট । *[৩]

"ঠিকঠিকিআ" সভ লোক কহৈএ, ছী
সে "ঘরৈয়া গিবগিট" । ।

বাতিচব ঙা গিবগিট, তেঁ বাতিমে, রেঁসী
খভবৈছ ।

রা দিনহ্, খন্হাব দোগ দিশি, ভাগৈত
দেখরৈক ।

ঠিক–ঠিক–
ঠিক কেব ধ্বনিক কাবণেঁ, ছৈ ঠিকঠিকিআ
গিবগিট । *[৪]

"ঠিকঠিকিআ" সভ লোক কহৈএ, ছী
সে "ঘরৈয়া গিবগিট" । ।

<u>সংকেত আ কিছু রোচক তথ্য</u> –

*১ – সামান্য মৈথিলীমে একরা সেহো গিরগিট কহি দেল জাইত অছি, কিছু হদ ধরি সে ঠীকহু অছি, মুদা গলত সেহো । গিরগিটসঁ অলগহি কিছু বিশিষ্ট অন্তর অছি আ তেঁ গিরগিটসঁ পার্থক্য দেখএবাক লেল একরা **"ঘরৈয়া গিরগিট"** (**HOUSE LIZARD**) কহল জাইত অছি । গাম ঘরমে একরা **ঠিকঠিকিআ** বা **ঠিকঠিকিয়া**(**COMMON HOUSE GECKO**) সেহো কহল জাইত অছি ।

*২ – একর চামক রংগ মাটি বা গোরবসঁ নীপল ভীতক দেবালক রংগমে ছপএবামে লাগত অছি ।

একবহ্মে বংগ ৰঁদনৰাঁক ক্ষমতা বহৈত থ্ছি,
হ্মদা **গিবগিঠৈ (CHAMELEON)** কেব ত্তননামে এহি
তবহক সমাযোজনক ক্ষমতা ৰঁহ্ত কম হোগত থ্ছি
।

*३ – **গিবগিঠৈ (CHAMELEON)** থ্পনা স্ববক্ষাক নেন
চামক বংগ ৰঁদনি **ছনাৰবণ যা ছদ্মাৰবণ**
(CAMOUFLAGE) কেব সহাবা নৈত থ্ছি । জখনি
কি**ঠিকঠিকিথ্যা (HOUSE LIZARD / COMMON**
HOUSE GECKO) থ্যাৰথ্যকতা পড়না পব থ্পন
নাঙ্গুবিক পছিনা হিস্সাকেঁ থ্পন শবীবসঁ থ্যনগ কঽ
দৈত থ্ছি । ধঽবসঁ থ্যনগ ভেন নাঙ্গুবি কনে কান
ধবি ছটৈপটৈগত বহৈত থ্ছি জাহিসঁ ঠিকঠিকিথ্যাক
দ্শ্মন শিকাবী জীর ওহিমে ওমবাএ জাগত থ্ছি থ্যা
ঠিকঠিকিথ্যা থ্পন জান ৰঁচাএ ভাগি জাগত থ্ছি ।
ৰাঁদমে কিছ দিন বা মহীনামে ও কঠৈনাহা নাঙ্গুবি
প্বনঃ ৰঁঠ়ি পহিনে জেকাঁ ভঽ জাগত থ্ছি ।

*४ – ঞা বাতিচব প্রাণী থ্ছি থ্যা দিনমে থ্যন্হাব জগহ
পব কোণ-দোগমে ন্বকাএন বহৈত থ্ছি । তেঁ
থ্যংগ্রেজীমে একবা **"মূন নিজাউ / নিজউ" (MOON**
LIZARD) সেহো কহন জাগত থ্ছি । ঞা এক
প্রকাবক ধ্বনি নিকানৈত থ্ছি জে স্বনৰাঁমে
মৈথিনীক **"ঠিক-ঠিক-ঠিক"** ধ্বনি সন নগৈত থ্ছি ।
তেঁ মৈথিনীমে একব নাম **ঠিকঠিকিথ্যা (যা**
ঠিকঠিকিযা) পড়ন হোযত । মিথিনা সহিত প্বৰাঁবী
ও উঁতবৰাঁবী ভাবতক থ্যান ৰঁহ্ত বাস ক্ষেত্র সভক
জন সামান্যমে ঞা ধাবণা থ্ছি কি কোনহ্ ৰাঁতকেঁ
ৰঁজৰাঁ কান জঁ ঠিকঠিকিথ্যা **"ঠিক-ঠিক-ঠিক"** ধ্বনি

ৰ্হাব কৰৈত অছি তঁ ও ৰাঁত যা তঁহ সৎ অছি যা ভবিষ্যমে সৎ হোযত । ওনা এহি ধাবণাক কোনহ্ বৈজ্ঞানিক আধাব নহি অছি, এহি ঠাম ৰস প্ৰসংগৱশে উল্লেখ কএল গেল অছি । অংগ্ৰেজ আ যূৰোপীয লোক সভ ঠিকঠিকিআক ধ্বনিকেঁ **“Gecko,Gecko,Gecko”** সন বুঝৈত ছথি আ তেঁ একব নাম **GECKO / GEKKO** বাখি দেল ।

<u>গোহি (ৰাঁন করিতা)</u>

সংস্কৃতক জে “গোধিকা”,
তাহিসঁ নিকসনি “গোধি” ।
তাহি গোধি কেব রূপ ছী,
মিথিলাভাষাক “গোহি” । ।

পৈঘ-পৈঘ গিরগিটক নাঁও,
সাক্ষিক রূপসঁ গোহি ।
সংসারক হর-এক ভাগমে,
ভাঁতি-ভাঁতি কের গোহি । । *১

থলচর জীব ঞা গোহি ছী,
প্রায়ঃ বিলমে রহৈছ ।
বাঁঠ়ি খা বরখা কালমে,
বৈসী ও খভরৈছ । । *২

কিছু এহেনহ্ ছী গোহি জে,
পানিক কাত রহৈছ ।

গোঁতা মাবি শিকাব কবৈছ,

পানিমে খূৰঁ হেনৈছ । । *৩

ৰাঁধ – ৰোঁন কেব ৰীচসঁ,

সড়ক – ৰাঁটৈ জে জাগছ ।

তকবা পাব কবৈত ও,

ৰহ্ধা দেখন জাগছ । ।

গোহিমে কিছ রিষহীন ছী,

খা কিছ ছী রিষহাঞ ।

তেঁ জনমানস ধাবণা,

গোহি নেন ভযহাঞ । । *৪

গন্ডানেসিযাক গোহি এক,

নাম "কাঁমোডো ড্রেগন" ।

গোহিমে সভসঁ ছী রিশান,

"দৈত্য গোহি" ও ড্রেগন । । *৫

साभार सौजन्य - pixabay.com (free download)
"कॉमोडो ड्रेगन" - विश्वक सभसँ पैघ आ विषयुक्त गोहि,
मुदा मात्र इन्डोनेसियाक एकटा द्वीप पर पाओल जाइत अछि।
दैत्य गोहि = COMODO DRAGON = Varanus komodoensis

<u>সংকেত খা কিছু বোচক তথ্য</u> –

*১ – খাগ – কাল্হি ওনা তঁঽ
মৈথিলীমে **“গোহি”** খা **“সনগোহি”** পর্যাযরাচী শব্দ্ধ জেকাঁ প্রযাুক্ত হোগত খছি । কিছু নোকক নিজী ধাবণা গহো ছুন্হি জে সনগোহি গোহিসঁ রেঁসী রিষাহ হোগত খছি .... খাদি, খাদি । হ্মদা রাস্তরমে **“গোহি”** একটৌ র্যাপক শব্দ্ধ খছি খা রঁহ্তহ্ পৈঘ–পৈঘ গিবগিটৈসভক (জে সামান্য গিবগিটৈ সভসঁ রেঁস পৈঘ হোগত খছি) নেন সাহ্মহিক রূপসঁ মৈথিলীমে প্রযাুক্ত হোগত খছি । **গোহিকেঁ** খংগ্রেজীমে **মॉনীটৈব নিজাড্র্স** যা **রৈবানস** (**MONI TOR**

LIZARDS / VARANUSES) কহন জাগত খছি ।

*[২] – রিশ্বক রেঁসীতব গোহি **থনচব** **(TERRESTRIAL)** হোগত খছি, খা জমীন পব রিঁন (রিঁযবি) রঁনাএ খথরা প্রাগ্নতিক ৰূপসঁ রঁনন রিঁনমে খথরা খান প্রাণীসভ দ্বাবা রঁনাওন খা ছোড়ন রিঁনমে বহৈত খছি ।

*[৩] – কিছু গোহি **বৃক্ষাশ্রেযী (ARBOREAL)** ও খান কিছু **উঁভযচবী (AMPHIBIOUS)** খর্থাত্ থন ও জন দূনূমে রিচবণ কবএরঁনা হোগত খছি । উঁভযচবীগোহি সেহো জমীনহি পব রিঁন রঁনাএ বহৈত খছি, হ্মদা পানিমে হেনি শিকাব কবরাঁমে মাহিব হোগত খছি ।

*[৪] – রিশ্বক রেঁসীতব গোহি রিষহীন হোগত খছি, হ্মদা কিছু প্রজাতি রিষযুক্ত । হ্মদা মিথিনা সহিত পূবা ভাবতক জনমানসমে ঙা ধাবণা প্ররঁন খছি জে গোহি খতিশীয রিষযুক্ত ও রঁযানক প্রাণী খছি । জকব কাবণমেসঁ কিছু নিম্ন প্রকাবেঁ ভ২ সকৈত খছি –

- গোহি কেব হরামে নপনপাগত দ্বিভাজিত জীহ, সাঁপ সদৃশী ভযোপোদক নগৈছ
- গোহি কেব খাকাব গিবগিট্সেঁ রঁহ্ত পৈঘ হোযরঁ

- गोहि ओ साँपक खरास क्षेत्रमे समानता होयबाँ
- विषहीन ओ विषयुक्त गोहि केर पहिचान जन सामान्यक बीच नयि होयबाँ
- सम्भवतः ऐतिहासिक समयमे विषयुक्त गोहिक संख्या आजुक समयसँ बहुत बेसी होयबाँ, आदि ।

किछु लोकक कहबाँ अछि जे गोहि जँ मनुक्ख वा मृतक लेनाकेँ फूकि दैत अछि तँ ओहि मनुक्ख वा लेनाक शरीर फूलि जाइत अछि जाहिसँ बादमे ओकर मृत्यु भए जाइछ वा जँ जिउँतहु अछि तँ कोनहु काजक नहि रहि जाइछ । मुदा, यथार्थमे से नहि (अपवाद – दैत्य गोहि, मुदा भारतमे ओ ने तँ कहियो छल आ ने आइ अछि) होइत अछि ।

*३ – इन्डोनेसिया नामक देशक एक गोटे निर्जन द्वीप पर **"कॉमोडो ड्रेगन"** (**COMODO DRAGON**) नामक विशालकाय ओ महाविषयुक्त गोहि पाओल जाइत अछि जकरा मैथिलीमे "दैत्य गोहि" कहि सकैत छी । ई दुनिआँक सभसँ पैघ गोहि अछि मुदा ओहि तथाकथित द्वीपक अतिरिक्त दुनिआँमे आन कतहु नहि पाओल जाइत अछि ।

<u>সনগোহি (ৰাঁন করিতা)</u>

एखन फोटो उपलब्ध नञि अछि।

मैथिली - सनगोहि / सनगोहि साँप (उच्चा० - सनगोहि / सनगोइह)

हिन्दी - पीला गोह

संस्कृत - स्वर्णगोधिका

अंग्रेजी - YELLOW / GOLDEN MONITOR LIZARD

जैववैज्ञा० नाम - *Varanus flavescens* (Hardwick & Gray, 1827)

(नोट - संस्कृत भाषामे आयल हरेक नाँओ या पर्यायी नाँओ स्वतः मैथिली भाषामे पर्यायी नाँओ भऽ जाइत अछि - तत्सम रूपमे)

রॅह्रिध

পৌঘ – পৌঘ গিবগিঁৈসভ
,

কহন জাওছ মিথিনামে
গোহি ।

তাহি গোহিমে কিছু
পীযব সনি,

সএহ কহারৈঁত খছি
সনগোহি । । *১

থনচব জীর
ছী গোহি সমূহক,

পানিমে নঞিং ও হেনি
পারৈঁতছি ।

রাঁঠ়া খা রঁবখাক পানি
রিযবিমে,

তেঁ মন্বক্থ দিশি ও
ভাগৈতছি । । *২

গোহি সাঁপ দূনূ সবিসৃ
প খছি,

জীহ কঠৈন

अछि तेँ आगाँसँ ।

सएह देखि
कए लोक डेराएछ,

माबि दैछ रँबछी –
भागासँ । । *३

कओन जीह केव कावण
कए ठाँ,

"सनगोहि साँप" एकव छी
नाम ।

एखनहु
खूब भेटैतछि जाहि
ठाँ,

बाँध – बोन केव संग छी
गाम । । *४

<u>संकेत आ किछु रोचक तथ्य</u> –

*१ – आग – कान्हि ओना तँ२ मैथिलीमे "गोहि" आ "सनगोहि" पर्यायवाची शब्द जेकाँ प्रयुक्त होइत अछि । किछु लोकक निजी धारणा रहल छन्हि जे सनगोहि गोहिसँ बेसी विषाह होइत

অছি .... আদি, আদি । মুদা
বাস্তবমে **"গোহি"** একটা ব্যাপক শব্দ অছি আ বহুতত্
পৈঘ-পৈঘ গিবগিটসভক (জে সামান্য গিবগিট সভসঁ
বেস পৈঘ হোগত অছি) লেল সামূহিক রূপসঁ
মৈথিলীমে প্রযুক্ত হোগত অছি । **গোহিকেঁ**
অংগ্রেজীমে **মॉनीटব নিজাড্‌স** যা **বৈবানস (MONI TOR LI ZARDS / VARANUSES)** কহল জাগত অছি ।

এহি মে সঁ একটা বিশেষ
প্রকাবক গোহি জকব চামক বংগ কিছু পীযব সনি বা
সোনাক বংগ সনি হোগত অছি, সে সনগোহি কহবৈত
অছি । **সনগোহিকেঁ** অংগ্রেজীমে **যॅলো** যা **গোল্ডেন মॉनीटব নিজার্ড (YELLOW / GOLDEN MONI TOR LI ZARD)** কহল জাগত অছি । একব জৈব
বৈজ্ঞানিক নাঁও ***বৈবানস ফ্লॅবেস্সন্স (Varanus flavescens)*** অছি ।

*২ - ই থলচব প্রাণী অছি আ প্রায: নম (আর্দ্র) ও
ছাহবিযুক্ত জমীন পব বিঁযবি (বিঁল) বনাএ বহৈত অছি
। বাঁঢ়ি ক সময বিঁযবিমে পানি ভবি জএবাঁক
কাবণেঁ প্রায: মনুক্খক আরাস-ক্ষেত্র দিশি বৌআগত
ভেটৈত অছি ।

*৩ - সনগোহি সাঁপ জেকাঁ বিষযুক্ত নঞি হোগত অছি
মুদা সাঁপহি জেকাঁ ওকবহু জীহ আগাঁসঁ কটি দূ
ভাগমে বঁটৈল বহৈত অছি । তেঁ লোক বিশেষ
ডেবাগত অছি আ বহুধা ভালা, বড্ডীসঁ মাবি দৈত অছি
।

*৪ - দ্বিভাজিত জীহক (Bifid tongue) কাবণ

सनगोहिकेँ मिथिलाक किछु भागमे **"सनगोहि साँप"** सेहो कहल जाइत अछि ।

४ टा कविता

१

बाबू साहेब चौधरी

।। ०१ ।।

बाबू साहेब चौधरी ।
के छलाह ? .... हम नञि चिन्हैत छी ।
यौ ! अहीँक गाम - पंचायतक छलाह ।
.... हम नञि चिन्हैत छी ।
यौ ! ब्राह्मणहि छलाह ओहो ।
.... हम नञि चिन्हैत छी ।
आश्चर्य ! बड़ पैघ आश्चर्य ! !

ঋহাঁ হ্নিকা নঞি চিন্হিত ছী ! !

। । ০২ । ।

হাঁ ! হম চিন্হিত ছী ।
হম চিন্হিত ছী — মৈথিলীক ঋভিযানীকেঁ ।
হম চিন্হিত ছী — মিথিলাক সেনানীকেঁ ।
হাঁ ! হম চিন্হিত ছী — নেনপনহিসঁ চিন্হিত ছী ।
সাক্ষাত নঞি দেখন, ক্ষদা কাজহিসঁ চিন্হিত ছী ।

। । ০৩ । ।

হাঁ ! হম জানৈত ছী ।
হম জানৈত ছী,
মিথিলাক ওহি সশীক্ত ব্যক্তিত্বকেঁ ।
মৈথিলীক ওহি সশীক্ত হস্তাক্ষবকেঁ ।
মৈথিলীক ঋমব প্রকাশ পুঞ্জকেঁ ।
মিথিলাক ঋডিগ দৃঢ় স্তম্ভকেঁ ।

। । ০৪ । ।

হম চিন্হিত ছী ।
হাঁ ! হম হ্নিকা চিন্হিত ছী ।
জে সমস্ত মিথিলাক বহথি ।
প্রেবণাক শ্রাত বহথি,
হমবা নেন, হমব রূপ – পিত্তীক নেন ।
ঋা হমবহি সনি, ঋানহ্ সমস্ত মৈথিলী প্রেমীক নেন ।
সনস্ত মৈথিনক নেন ।

সমস্ত মিথিলাক নেন ।।

।। ০३ ।।

মিথিলাভাষা ।
মিথিলাক জন - জন কেব ভাষা ।
মিথিলাক জড়্া - চেতন কেব ভাষা ।
মিথিলাক হব জাতি - ধর্ম কেব ভাষা ।
মিথিলাক ব়াবহো র্ণ কেব ভাষা ।
ঋা তাহি ভাষা নেন জিনগী ঋর্পিত কএনিহাব,
ব়াব়্ সাহেব় চৌধবী ।
কোনা নঞি চিহ্নব়ন্হি হ্নিকা ।
কিএক নঞি চিহ্নব়ন্হি হ্নিকা ।।

ঋখিন ভাবতীয মিথিলা সংঘ কোনকাতাক সহযোগসঁ দ্নাবপ্ববমে (কচৌন-দ্নাবপ্বব) ০৮ জনব়বী ২০১৭ কঽ ঋাযোজিত ব়াব়্ সাহেব় চৌধবী জন্ম শতাব্দী সমাবোহক করি সম্মেননমে পঠিত ।

२

मैथिली दधीचि (कविता)

बाबू साहेब चौधरी – मैथिली दधीचि ।
हँहह ! हँहह ! ! थम्हू ! ! !
दधीचि छथि भोला लाल दासजी ।
नञि ! नञि ! ! से कोना ?
दधीचि छथि लक्ष्मण झाजी ।
अओ भाग लोकनि ! किएक लड़ै त छी ?
दधीचि माने की ?
दधीचि के ?
दधीचि जे अपन अस्थि दान देल ।
दान देल वृत्तासुरक संहार लेल ।
जीवितहि अस्थि दान – जिनगीक दान ।
मिथिलाक महायज्ञमे,
मैथिलीक महायज्ञमे,
नञि जानि एहने कतेको लोक,
लगा देल अपन जिनगी ।
आ कतेको लगओताह ।
ओ सभ मैथिली दधीचि छलाह ।
आ ओ सभ मैथिली दधीचि होएताह ।
यज्ञ एखन बाँकी अछि ।
हवन एखन बाँकी अछि ।

কতেকত্ দধীচি কেব,
অরতবণ রাঁকী অছি ।।

<u>৩</u>

<u>ফহেস (করিতা)</u>

ফহেস ।
এখনহ্ ধবি নগনহি অছি ।
হটি বহন শনৈঃ শনৈঃ ।
ফদা, এখনহ্ ধবি নগনহি অছি ।।

মৈথিনীক অস্তিত্ব পব নাগন ফহেস ।
মিথিনাক মানচিত্র পব নাগন ফহেস ।
মৈথিনক মৈথিন হোএবা পব নাগন ফহেস ।
ছঁটি বহন শনৈঃ শনৈঃ ।
ফদা, এখনহ্ ধবি নগনহি অছি ।।

রিকাস কএ বহন অছি ওা বাজ্য ।
রিকাশ কএ বহন অছি অপন দেশ ।
মিথিনাক উঁপব সবিপহ্ঁ ঘনগব ফহেস ।
ফাটি বহন শনৈঃ শনৈঃ ।
ফদা, এখনহ্ ধবি নগনহি অছি ।।

অগনিত পীঢ়ী সঁ চনি বহন ও প্রশ্ন ।
ওএহ ভাত - রোটী - ভুখমবীক প্রশ্ন ।
ওএহ উঁচতব নীক শিক্ষাক প্রশ্ন ।
সৃজন করৈছ নিত ফহেস ।
তেঁ, এখনহ্ ধবি নগনহি অছি ।।

<u>৪</u>

গীত

সাহিত্য বহিতহ্, সাহিত্যহি নেন তীত ছী ।
নাম ওকব গীত ছী ।
হবেক ঠোব পব সজন, স্বখ – দ্খ কেব মীত ছী ।
নাম ওকব গীত ছী । ।

কণ্ঠ – কণ্ঠ পসবএ, রৈঁসাখক খগিনগী সনি ।
মানস সবোরবমে, চতবএ জননত্তী সনি ।
শোভা হব মূঁহক ও, পতিত হ্নদা পীক ছী ।
হবেক ঠোব পব সজন, স্বখ – দ্খ কেব মীত ছী ।
নাম ওকব গীত ছী । ।

গীতসঁ ছী "গীতকাব", "করি"সঁ হবাকহি ছী ।
গদ্য নে ছী, পদ্য হ্নদা, তওযো তঁ২ কাতহি ছী ।
তোষিত হব কণ্ঠ, পাবিতোষক রিপবীত ছী ।
হবেক ঠোব পব সজন, স্বখ – দ্খ কেব মীত ছী ।
নাম ওকব গীত ছী । ।

নিখন জএগে গীত তঁ২, সাহিত্যক মান নঞি ।
শ্রোতা খড্ডেতহুঁ, সাহিত্যক সম্মান নঞি ।
পাঠ কব্ধ করিতা কহি, কহিযৌ নে — গীত ছী ।
হবেক ঠোব পব সজন, স্বখ – দ্খ কেব মীত ছী ।
নাম ওকব গীত ছী । ।

কতবহ্ উৎকৃষ্ঠ শব্দ, ভাব – খর্থ যাঙ ছী ।
কহি দেন জঁ গীত, বূঁম্মূ সবঁ গ্বণ রিন্নপ্ত ছী ।
করিতা জঁ কহি দেন তঁ২, কাজ বঁড় দীবঁ ছী ।

हरेक ठोर पर सजल, सुख – दुख केर मीत छी ।
नाम ओकर गीत छी । ।

रँगनहुँ जकाँ "गीतकार", साहित्यक काँटे छी ।
कवतन ध्वनि संग तेँ, साहित्यक भाँटे छी ।
साहित्यक मञ्च पर ने, पुरस्कृत गीत छी ।
हरेक ठोर पर सजल, सुख – दुख केर मीत छी ।
नाम ओकर गीत छी । ।

गीतक साम्राज्य कहाँ, तइयो थम्हेत छै ।
गीतक नञि सर्जना, तइयो रूकैत छै ।
मानल जे पद्य – मञ्च, तिरस्कृत गीत छी ।
हरेक ठोर पर सजल, सुख – दुख केर मीत छी ।
नाम ओकर गीत छी । ।

बाबा बैद्यनाथ, पूर्णियाँ
आजाद गजल

आउ सभ मैथिल माय जानकी पर एतबेहि उपकार करी
'मिथिला–राज्य' बनय आ कहुना सभ मिलि एकर विचार करी

সহিত বহুন ছী ঘোব উঁপেক্ষা সভদিনসঁ সভ নোক এতহ এতে সহবঁ নহি তেঁ সভ মিনি কহ জন-জন কেব হুঁকাব কবী

সহনশীন হোগতে ছী মৈথিন বূঁঝএ নহি ডবপোক কিযো জখন জেনা জে ভাষা বূঁঝয তহিনে সভ ব্যবহাব কবী

কতেক শক্তি এহি মাটি-পানিমে আবঁ সগব দুনিযাঁ দেখতৈ আবঁ কোনো অন্যায দেখিতহি তখনহি সভ প্রতিকাব কবী

এখন পনাযন সঁ সভ মৈথিন ভহৈকি বহুনা পূবে দুনিযাঁ কোনা ঘূবি কহ সভ ঘব আবঁথি মিনি খেতী বোজগাব কবী

বাজনীতি কেব চক্রচানিমে বাঁটৈত অছি সভকেঁ নেতা জাতি-পাতি কেব ভেদ বিঁসবি কহ কটুতা কেব সংহাব কবী

অপন কানমে তূব-তেন দএ স্বতনে আবঁ কোনা বহবৈঁ স্বপ্ন পড়ন জে সভকেব মনমে উঁর্জাক নব সংচাব কবী

শংখনাদ কববৈক জঁ মিনিকহ নেবৈক সভ অধিকাব অপন মাতৃভূমি কেব কর্জ উঁতাবী মিথিনাকেব উদ্ধাব কবী।

<u>𑒣𑓂𑒩𑒝𑒫 𑒗𑒰,</u> 𑒩𑒰𑒭𑓂𑒙𑓂𑒩𑒲𑒨 𑒣𑒩𑒲𑒏𑓂𑒭𑒰 𑒥𑒼𑒩𑓂𑒛, 𑒢𑒍 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲

<u>𑒖𑒢-𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒢𑒱𑒡𑒱</u>

𑒏𑒯𑒥𑒻𑒿 𑒕𑒲 𑒯𑒧 𑒖𑒢𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒢𑒱𑒡𑒱
𑒗𑒳𑒠𑒰 𑒦𑒹𑓀𑒙𑒻𑒫 𑒢𑒻 𑒯𑒧 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒫𑒱𑒡𑒱
𑒧𑒔𑒪 𑒩𑒯𑒻 𑒖𑒢𑒞𑒰 𑒧𑒹𑓀 𑒯𑒰𑒯𑒰𑒏𑒰𑒩
𑒩𑒯𑒱 𑒕𑒲 𑒞𑒻𑒨𑒼 𑒯𑒧 𑒢𑒱𑒩𑓂𑒫𑒱𑒏𑒰𑒩

कियेे सोचा कोना जीबैत निर्धन
निमग्न छि रॅठार्ॅ मेॅ हम खप्पन धन
नै मतनर्ॅ कतय भेन खन्याय
रॅस खप्पन पैब मेॅ नै स्फाटै रेॅमाय
सगव गाँर बगौ खन्डविया मेॅ
रॅनन बहि हम रॅस 'पारब हाउॅस'
छात्र सर्ॅ भने होएत बहै स्फेन
किएक नेरॅै हम ककरो टैब ?
ठप्प बहै बेन क याताघात
कहत ओ भेन कोन रॅड़का रॅात !
नड़ै छि रॅड़का ज्रॅानी जंग
रॅजरॅै छि ध्रीटैब पब ऱ्याओन मृदंग
भेटै खछि जोॅ किछ खानोचक नोक
ऱ्यटै द कबै छि ह्नका ब्र्नॅाकि
खायन कत्तेक स्वप्नब रॅबसात
करि निखृ खछ्यँ किछ बसगव रॅात
शेहब तन्हीन भेन नाना मेॅ
ब्यस्त छि हम घोटौना मेॅ
शिक्षा–स्वास्थ्य रॅनि गेन खछि ब्यापाब
घरा भ बहन खछि रेॅबोजगाब
स्दा हम मगन ओ खाशा मेॅ
रिधाता कबताह रेॅड़ । पाब
शुरू कबर्ॅ सभटौ खप्पन खेन
जखन खायत रोटै नेरॅा के रेॅब
नै छोड़ने छि कोनो रिकल्प
च्नत सर्ॅ हमबे रेॅबम रेॅब । ।

<u>बाड़ीत गजोबिया ताजक बहैत अछि</u>

बाड़ीत गजोबिया ताजक बहैत अछि
छौंड़ा सभ भक्खाइत बहैत अछि
फ़ेसबुक पर टिपिर-टिपिर
किन्छुन-कखनो सभ छाड़ैत बहैत अछि

न्यूज़ टॉक एना जुनि करू
रॉन्यू नै अखनो दिनजरू
राष्ट्रसंघ-फ़ेसबुक सं फ़्री बसात नय क
पोथी-पुस्तक सेहो धरू

रुची दाड़ कें शौख रहू भावी
चाहियैन हुनका रंग़का गाड़ी

পাপ, বৈপ খা ডিস্কা ক চক্কব মে
রিসবি গেন ও গোসাঙুনি খা নচাবী

রাঁবূ কহথিন পঠ গৈ ব্ঁচী
নৈ ত ভেঁষ্টৌ রব খ্বন্বচী
পঠি নিখি ক জৌঁ নোক রঁননৈঁ ত
শৌখ প্ববা হেতৌ সচী-হ্মচী
রৈদেহি রেঁষ্টী খছি রঁভ্ভ হোসগব
রৈঁস জাগু খছি ও পঠৈ নেন একসব
খাঁগন মে খান ধিযা-প্বতা সরঁ
খ্স্বব-ফ়্স্বব রঁতিযাগত বহন খছি
বাগুত গজোবিযা তাগক বহন খছি
ছৌঁডা সরঁ ভক্ষখাগত বহন খছি

কিযৌ কবৈথ গঁজিনিযবিংগ কে তৈযাবী
কিনকো মেডিকন ভেষ্টনে চাহী
সোশিন-মিডীযা কে ভ্রমজান মে,
হ্মদা সভ কিযৌ ওঝবায বহন খছি
বাগুত গজোবিযা তাগক বহন খছি
ছৌঁডা সরঁ ভক্ষখাগত বহন খছি

নেতা সরঁ হ্মস্কাগত বহন খছি
জনতা সরঁ হ্মঁহ তাগক বহন খছি
হবিযব-নান বংগ মে বংগিক
প্ববনে ভাষণ রাঁচি বহন খছি
বাগুত গজোবিযা তাগক বহন খছি
ছৌঁডা সরঁ ভক্ষখাগত বহন খছি

কহি 'প্রণর' খছি স্বন ছৌঁড়া সরঁ
কাজ নৈ খারঁয স্বখখন ভাষণ
জেকবা কব কে নক্ষ্য হাসিন ছৈ
কঠীন নিশানা সাঙাধ বহন খছি
বাঙাত গজোবিযা তাগক বহন খছি
ছৌঁড়া সরঁ ভক্ষখাগত বহন খছি

<u>বতন ক্ষমাব নান দাস</u>

<u>কোঙানী রাঁজী বহন খঙা</u>

কোঙানী রাঁজী বহন খঙা,
উঠ্ মিথনারাসী ভেয গেন ভোব,
জাতী-পাতী কে তাখ পব বাখ্,
চন্ব রিকাসক ওব ।

রঁউখা- রঁচা কিনোন কয বহন খঙা,
চন্ব পটনা কে ওব,
চাবউ দিশা মে নহব রঁনারঁ ,
কিসান কে নয চন্ব উন্নতি কে ওব ।

রঁড়কা-ছোটকা কয বহন খঙা দংগা শোব
চন্ব মিথনারাসী দিন্নী কে ওব,
খধৌগিক নেন রিজনী চাহী
এহী সঁ ভয জাযত মিথনা মে ভোব

রঁহিন -রেঁটী রিনখী বহন ছৈথ পোছৈথ খাঁখীক নোব,

দফেজেক খণ্ডা ৰ্ঁহ্ত ঘনঘোব
ৰ্ঁহিন– ৰ্ঁেষ্টী ক্ষমৈবে বহতী
ভেজ্ জেনক ওব ।

প্ৰদীপ প্ৰষ্প

ৰৈনেঁষ্টাগন স্পশেন... গজন

পীখাবক সীজন হিষ্ট ভ' গেন
পাগো ধোতীমে ফিষ্ট ভ' গেন

ৰ্ঁহনৈ সগবো নবমঘ ৰ্ঁসাত
দেসী কনচব একিজষ্ট ভ' গেন

ছোঁড় া ছোঁড় ী ৰ্ঁননৈ ভজাব
জে নগ সেহো পবমিষ্ট ভ' গেন

নৰ্ঁকা নৰ্ঁকা গিহ্ষ্টক নগান
টাকা ষ্টেষ্টন ডেরিষ্ট ভ' গেন

পীযো ফেঁকো ভেনৈ পিবীত
রিজনিস খজ্কা ডিহ্ফনিষ্ট ভ' গেন

(২২২২২২১২১ সৰ্ঁ পাঁতিমে|)

রৈনেংটৌগন স্পেশেন... গজন

কে কী কহনক কী কহু
কে কী ঠকনক কী কহু

হমবো উঁজরে বংগ ছ'ন
কে কী দগনক কী কহু

ভেনৈ সাধূ ঋারঁ সরঁ
কে কী চিখনক কী কহু

মাযা রঁড়কা পৈঘ ঙা
কে কী বচনক কী কহু

ঋখনো নৈ ছী পাস হম
কে কী জঁচনক কী কহু

(২২২২২১২ সরঁ পাঁতিমে)

গজন

গপ্প উঁঠতৈ ত' পহুঁচরেঁ কবতৈ
মেঘ নগতৈ ত' ৰবসরেঁ কবতৈ

ওকবা ৰোকি সকত নৈ কেও
গীত বচতৈ ত' পবসরেঁ কবতৈ

পাপ আ পুণ্য কথী নগ বূঝৈ
ভূখ নগতৈ ত' ভটকরেঁ কবতৈ

ছৈ অভিব্যক্তিক হক সবঁকেঁ তেঁ
দম্ভ ফুনতৈ ত' খখসরেঁ কবতৈ

ছৈ উঁমেবক গনতী চানিক নগ
ডাঁঠ হিনতৈ ত' নচকরেঁ কবতৈ

(2122 112222 সবঁ পাঁতিমে।)

<u>গজন</u>

অচকে ন' জায দূব গ্তা জিনগী
কেহেন ছৈ নিঠূব গ্তা জিনগী

তকিতে বহুত খসৌক নৈনা খা
সপনা ক' দেত চূব ঙা জিনগী

কেও খপন জঁ সংগ ছোড়ৈ ছৈ
জানক নগৈ জর্ঁব ঙা জিনগী

ককবা কহর্ঁ কঠোব কগুে ঙা
ছৈ নৈত সূদ মূড় ঙা জিনগী

সর্ঁকেঁ তহুস নহুস কবৈ পনমে
সর্ঁহুক র্ঁনন হুজূব ঙা জিনগী

(২২১২ ১২১২ ২২ সর্ঁ পাঁতিমে|)

গজন

হুতৌ জহিয়া গজোব হুম মোন পড়র্ঁৌ
নগতৌ ঠীকে র্ঁকোব হুম মোন পড়র্ঁৌ

তোবা পাছু চনৈত চ্প্পৈসঁ কেও
ধবতৌ জহুনে পছোড় হুম মোন পড়র্ঁৌ

ফেবো কেও নিহাবি চংদা জকাঁ ঋখ
নগতৌ তোহব চকোব হম মোন পড়ৱৌ

জে তোবা দেখি ভোজমে খূৱঁ বস ন'ক'
ৱঁনতৌ ডননা চঢ়ৈব হম মোন পড়ৱৌ

ৱেঁদীতব ৱৈঁসি মংত্র পঠ' নেন ৱঁহিনা
পহিবেতৌ জে পঢ়ৈব হম মোন পড়ৱৌ

(22221212 2122 সৱঁ পাঁতিমে)

<u>ৱূঁষেশ চন্দ্র নান, ২৬ মাঘ,২০৭৪</u>

<u>তপ ? !</u>

কহাঁদোন তপ !
কথীনেঁ ? !
খনেবে জান ভফাৱঁএনেন ?
ৱেঁসাহি খাওব পীডা
খপনাকেঁ উঁনাৱঁএনেন ? !
ব্রহ্ম কোনো ‘বাজ্য’ ছথি

জে চাণ্ট্কাবসঁ হ্নি জএতাহ ?
স্বনি স্তুতি খপন
মস্ত ভ' ও ম্নি জএতাহ ?
হাস্য খা রিনোদসঁ
প্রিয জকাঁ কী খ্নি জএতাহ ?
রা খহাঁক জীদ্দপব
মিসবী রঁনি ঘ্নি জএতাহ ? !
'জীরন' কোনো কৈদ নহি
জে 'মোক্ষ'নেন মবৈত হিবী !
'কর্ম'কেঁ কাত কএ
ন' নাম ধর্ম সবৈত হিবী ! !
তপ জৌঁ সংঘর্ষ খছি
তঁ খাড়ু খপন হফাঁড রাঁন্হূ,
নক্ষ্যকেব ভোগনেন
কর্মৈষ্টা খছি 'ধর্ম' মানূ !
রাঁহিঁ জখন কৈসি জাএত
স্বেদ শ্রমেঁ ঋবি জাএত
খমৃতেঁ গব তব হএত
'বহস্য'ক সে তথ্য জানূ ! !

ज्ञन्नी कामत

बाँल कविता– जतबा

बाबू थारि बहल
अछि जतबा
नेब अहाँसँ नब कपड़ ा
घुबैले जाएब
अहाँ संगे मेला
देखब ओतए
कठपुतलीक खेला
कीनब हम
एगो उड़ल जहाज
तैपब बैस
घुमब सगरे संसाब।

ৰাঁন করিতা- খংকক মেন

চন্ খেনৰ খাগ হম এগো খেন
জগমে এক সংগে কবৰ কেতেক খংকক মেন।
1-2-3-4-5-6-7-8-9-দস
খগসঁ খাগ্ চনত এগো ৰঁস।
ছক-ছক নহি
ঞা তেজ দৌড়ৈএ
এক-পব-এক এগ্যাবহ
ভহ জাগএ।
এক-পব-দ্ ৰৈঁস 12
এক-পব-তীন ৰৈঁস 13
এক-পব-চাবি ৰৈঁস 14
এক-পব-পাঁচ ৰৈঁস 15
এক-পব-ছখ ৰৈঁস 16
এক-পব-সাত ৰৈঁস 17
এক-পব-খাঠ ৰৈঁস 18
এক-পব-নখ ৰৈঁস 19
দ্পব ৰৈঁস জিৰো ৰীস ভহ গেন

পহিনে এক খসগব ছন
খাৰ্ উঁন্নীসটৌ ভ২ গেন !
খহিনা একতা খপন জীরন
মে খদ্ধুঁ নাউঁ
মিন ক২ খপন শক্তি ৰ্ঠ়ৗ াউঁ ।

<u>ৰ্বান করিতা– ৰ্হিন</u>

মাএ হমবা এগো
ৰ্হিন খানি দে ।

চন ৰ্জাব উঁ
ৰ্জৈৰ্না গ্বড়ৗ যা
কীনি দে ।

জে হমবা ভৈযা কহত
সভ সান হমবা হাথ
পব বাখী ৰ্বান্হত
উঁ চ্নৰ্ব্নিযা হ্মনিযা খানি দে ।

কিএ তূঁ হমবা
খসগব বখনে ছেঁ
হমবাসঁ ৰ্হিনক সিনেহ
ছীননে ছেঁ
তূঁ হমব কান্হাকেঁ
বাধা খানি দে
মাএ হমবা এগো ৰ্হিন খানি দে ।

কেকব ভয তোবা সতরেঁ ছডঁ
কোন রাঁত ছৈ জে তোহব
খাঁখি ভরৈ ছডঁ
তূহোঁ তঁ কেকবো রঁহিন ছী
তঁ ফেব কিএ হমবা
রঁহিন–নে কংশ রঁনন ছেঁ
হমবা তূঁ এগো মৌকা দঽ দে
মাএ হমবা রঁহিনক জিনগী রঁকৈস দে
ঙা সোন চিড়ৈযা চিড়া যাঁ খানি দে
মাএ হমবা এগো রঁহিন খানি দে।

राजेश मोहन झा 'गुंजन'

शिव भजन

ठुमकि चालि मे किए चलै छी
झटि झटि डेग बढ़ाबू ने,
ओढ़ब दानी पाब नगौथिन्ह
हे बम ! बोलबम गाबू ने।
आबि सूरूज कें झाँपल बादरि
बिजुरी बहि बहि चमकै हे
बाटे निहारथि फूल न' मानिन
मंदार सुमन भल गमकै हे,
शिव भक्ति मे गाबथि पूबरा
अहूँ संग गाबि सुनाबू ने।
ओढ़ब दानी.... ॥
केओ भूत के रूप धेने छथि
जोगिन बनि केओ नाचै हे
बढ़ि़ल चलल संगक कमबथुआ
अनुपम स्वांग बचाबै हे,
आशे पूबत दर्शन क' शिव कें
मोनहि ध्यान लगाबू ने।
ओढ़ब दानी...... ॥
नाचिते गाबिते आओल दर्शनियाँ
मंदिर गुम्बज बड़ि़ भाबै हे
नीलगगन केर भाल मे शिव ध्वज
केसर तिलक लगाबै है,
हे हब हमर अकाबथ जीवन
भव सँ पाब लगाबू ने।

ঔঠব দানী....... ॥
("সন্ত শিরভক্ত গণ কেঁ পবম পারন শিরপ্রিয সাওন মাসক মংগনকামনা। ")

মমতাক অনুভূতি (জূড়শীতন পব রিশেষ)

হৃদয হকাবন স্নেহ নীব সঁ
মাথ জুড় াওন জূড়শীতন মে,
মমতা কেব ছন ও অনুভূতি
নীন মে আওন জূড়শীতন মে,

চিব জ্যাতি রিনীন ভেনী জে
খাজ্ স্বপ্ন মে খারি গেনী জে
মাঁ মিথিনাক ধবি ক' ৰূপ
খারি উঁঠাওন জূড়শীতন মে,
সগব দাহ খা থাহ কতহ্ নহি
দামিনী কখনো ডবা বহন ছৈ
শীতন খাঁচবক দ' ক' ছাঁহ
প্বনি স্বতাওন জূড়শীতন মে,
কতেক দিন রীতি ছরি ভেন রিস্মৃত
পৈবক ধ্বনি টৌ মোন পড়ৈএ
বাত্তক খংত পহব ও ধ্বনি স্বনি
কান জ্ড় াওন জূড়শীতন মে ॥
(জূড়শীতন খা মৈথিনী নররর্ষক শ্বভকামনা।)

<u>সবস্বতী রংদনা</u>

নর নর পন্নর ঘৈট নর, গংগাজন ভবি হে
সখি হে ! খংগনা মে গারঁথি রসংত
মাঁ শাবদা পূজন রেঁবি হে।
এক কব রীণা সাজৈ, দোসব রেদ ভারথি হে
সখি হে ! স্বব সংগ রিদ্যাদাযিনী
রিনমহ্ং রাগীশ্বিবী হে।
শ্বেত রসন রীণাপাণী, হংস সরাবী হে

सखि हे ! केसब कमकम बोनी न'
माँ के चबण गही हे।
शेर्ष्ठ-बागक स्वामिनी, रागी कहारथि हे
सखि हे ! आज्क दिन घब आबॅथि
माँ शाबदा ज्ञानेश्वबी हे।
(सबस्वती पूजा आ रसंत पंचमीक श्भकामनाक संग।)

<u>रसंत गीत</u>
<u>(ध्न:- सूफ़ी याना)</u>

बाथि रसंतक मान बे, घब पिया मोब ऐथिन।
भोबे आंगन कजबय बॉयस,
मध्कब गाबॅथि गान बे, घब पिया मोब ऐथिन।
मह्आ बस मे डँपरन गमकय,
भेलै मध्मास ज्आन बे,घब पिया मोब ऐथिन।
रॉम नयन बहि बहि क' फड़कै,
नागन ह्नके धियान बे, घब पिया मोब ऐथिन।
स्वागत मे तों गाबॅह कोयनी,
गान रसंतक शान हे, घब पिया मोब ऐथिन।

বাখি রসংতক মান রে, ঘব পিযা মোব ঔথিন ॥

<u>ধন ৰূপ খা গ্বণ (দহেজক পসামী)</u>

গ্বণ দেখূ, নৈ ৰূপ নিহাৰু।
জখন সন্ত্য: নক্ষ্মী ঘব ঔতী
নাখ কোৰ্টি ধন কিএ রিঁচাৰু
ভূখ নোভ কেব কোনো খঁত নহি
মোন মন্বকখক হৃদয ওঁতাৰু,
গ্বণ দেখূ, নৈ ৰূপ নিহাৰু।
স্কঁহ স্ববসা সন রঁঠ়ি বহন
স্কবীতি বীতি পব চঠ়ি বহন
দহেজক মাযা কে ধূনি ওঁড়ৈএ
মান রঁচাবূঁ পাগ সম্হাৰু,
গ্বণ দেখূ, নৈ ৰূপ নিহাৰু।
গানিতে গ্বণিতে দিন রীতাওন
কতেক নগাওন পূত পব

নগা পসাগী দহেজক ব্যাপাব
ৰেঁচৰ মোন ৰিন্ব দাঁতক পৰ্ক,
গ্বণ দেখূ, নৈ ৰূপ নিহাৰু।
কাবী খাখব মহীষ ৰূঁনৌ ছথি
ঋদা কনিযাঁ ৰীএ এমএ চাহী
ৰাঁৰা দনানক পগহা ন' ঘূমথি
এহন ৰবদ কী মোন ৰিচাৰু,
গ্বণ দেখূ, নৈ ৰূপ নিহাৰু।
জে দহেজক পীঠৈ ছথি ডংকা
পবধন নোভক মহন ৰনা ক'
ঝঠিন ভাব ৰৈসন ছথি নংকা
ওহি নংকা কেঁ মিনি জবাৰূ,
গ্বণ দেখূ, নৈ ৰূপ নিহাৰু।

কাৰ্টি গেন জুল্ফী (হাস্য বস)

সাঁপ জেনা জুল্ফী কেঁ কাৰ্টি গেন চুড়ৈন,
কী কহু হে দৈযা।
গবদনি সঁ ডাঁড় ধবি সন্দিখন নহবায ছন
সতবংগী খাঁচব পব খারিঁ ক' ফহবায ছন
কাটৈনক নিবাসিন রঁনেনক চনৈন,
কী কহু হে দৈযা।
দেখথি 'ও' কহথি ঞা সাওন কেব ঘন হে
কেশক সিনেহ মে ডুরিঁ উঁমড়ৈন মোব মন হে
কাৰ্টি মধুনত্তী নগা গেন কবৈন,
কী কহু হে দৈযা।
পবরতিযা পূছনক মাঁ জুল্ফী কী ভেনৌ গে
মাঁঝ বাতি পহব কেও কাৰ্টি ন' গেনৌ গে
স্বন্নব স্ববামী ভেন কনফুল্ফা ঘৈন,
কী কহু হে দৈযা।
সঘন ঘন কেশ কাৰ্টি হিপ্পী রঁনা দেনক
পূনম কে গজোবিযা তবেগন দেখা দেনক
মাথ ছন মধুবন নগাওন কনৈন,
কী কহু হে দৈযা।
সাঁপ জেনা জুল্ফী কেঁ কাৰ্টি গেন চুড়ৈন,

की कहू हे दैया।
(ध्यान देल जाउ:–एहि रचनाक उद्देश्य मनोरंजन मात्र। वास्तविकतासँ कोनो संबंध नहि। ई चर्चित व्यक्तीकाँडक एकटा कारण सौतिया डाह भऽ सकैत छै। – राजेश मोहन झा 'गुंजन'॥)
राजीव रंजन झा, (जन्म तिथि: 12/01/1980), ग्राम+पो: भीठ भगवानपुर, भाया: मधेपुर, जिला : मधुबनी (बिहार), सम्प्रति: उच्च वर्गीय सहायक, भारतीय जीवन बीमा निगम, समस्तीपुर शाखा, समस्तीपुर, बिहार

फगुआ (रूबाइ)

फगुआ केर एहि पावन अवसर
आउ गाउ गुलाल मनी

आउ प्रेमक एहि अवसर पर
रंग एक दोसरक गाल मनी

आउ सभ केओ मिलिजुलि कें
रहा नी निज हिय केर धड़कन

आउ सभ केओ सजा नी स्वप्न
सात रंग सँ उर उपवन

आउ एहि बासंती क्षण मे
रहा नी किछु मन केर सिहरन

आउ गबा मिली सभ मिलिजुलि

রিসবি দ্বেষ জৌঁ বাখন মন

ৰ়বসয খ্শী খপাব খহাঁ পব
হৃনয নিত্তহি হর্ষ স্বমন

সাতো বংগক সপনা খহাঁ কেব
হ্খ' সজীর প্রতিপন প্রতিক্ষণ

জোগীবা

ফেংকূ ভৈয্যাক মাথ ট্নূট্টি গেল
সভা ন্বষ্টায়ল খাষ্ট
দব-দব ঠোকব খাগত থছি পপ্পূ
ফর্ত্তী গেলয ফাষ্ট...

জোগীবা সাবাবাবা...জোগীবা সাবাবাবা..

মনাযম কঠোব ভেল
চলল চাগল শিরপান
ৰাঁপহি কেব ৰাঁপ নিকলল
নেতাজীক নাল

জোগীবা সাবাবাবা...জোগীবা সাবাবাবা

ফেংকূ ভৈযা ঘব-ঘব ৰাঁষ্টয
পন্দবহ- পন্দবহ নাখ
সাহ ৰঁতাৰঁয জ্মনা ওকবা
তগযো নহি ট্নূষ্টল সাখ।

জোগীবা সাবাবাবা....জোগীবা সাবাবাবা

থখিলেশী ভৈযা সভা ৰঁজাৰঁথি
ভাষণ কবন্হি ন্বগাগ
ৰূঁঠবা ৰঁচা সৰঁহক ডিম্পল
ভ' গেলীহ ভৌজাগ

জোগীবা সাবাবাবা...জোগীবা সাবাবাবা...

মানামান ফেংকূ ভৈয়া
রাঁকী সভ কংগান
দীদী, রু্খা, পপ্পূ কানয
খাঁসথি খ্ুজনীরান

জোগীবা সাবাবাবা...জোগীবা সাবাবাবা

গজন

আঁগ্নব ত'ব মে রিশ্নৈ সগব ছৈ
আপনহি নাগয নোক দীগব ছৈ

যাবী হ্ফূসি হ্ফটৈক আছি সভটৌ
পূবন ভবন পড়ন আসগব ছৈ

ভারক ভার নৈঁ বহন কনিঞো
হ্মগন মিন্নাযন নযন নগব ছৈ

খাঁগ্বব পব নিরাঁহি বহন হ্মদা
দ্বাদযক ঙা নহি সবন ডগব ছৈ

শেত শেত মীত দেশী পবদেশীক
খপনহি রীচ জেনা ঝগড় ছৈ

রৈঁসন ঠাম খাহাব ভেঁটয
নেনে কাঠি ফেন খজগব ছৈ

জবি বহন খছি জড়ি গাছ্ক কেব
নাগয ডাবি সভ মোঁটগব ছৈ

গজন

জে কাজক খছি স্বনৈ ছী ততরেঁ
জে ভারঁয হিয গ্বনৈ ছী ততরেঁ

কেও কহয কিছু, মানী কোনা
জতরেঁ কঙা ধ্নৈ ছী ততরেঁ

সপনা দেখরঁ নহি খন্বচিত হ্মদা
জতরেঁ রীযা ব্র্নৈ ছী ততরেঁ

আঁখি বহৈত অছি হবদম ফূজন
জতরেঁ কাজক ঝনৈ ছী ততরেঁ

মজগূতী নীরঁক অছি জরুবী
জতরেঁ চাসী খূনৈ ছী ততরেঁ

গজল

ঝণ্ঠী ভবি নেহান ছৈ
রাঁকী সভ রেঁহান ছৈ

ককরো রোটী নোন নৈ
কেও মানামান ছৈ

সাধি বহন নিজ সাধ্য কিছু
নিজ তানে রেঁতান ছৈ

রেঁচি বহন নিজ মায কেঁ
ঘূমষ এহন দনান ছৈ

রেঁওমানক বাজ ওা
ঋ৫সচ সভ মোহান ছৈ

গড়য গড়ন খছি মাটি মে
ওচনা পোঠী জান ছৈ

ছৈ জতরেঁ ধ্ড়ফংদ জে
ততরেঁ গোটী নান ছৈ

বাজীর পতিত নীচ জে
রৈহ রঁজারঁয গান ছৈ
গজন

ককবো হোখ সবকাব যৌ
হমবা কোন দবকাব যৌ

ভোটৈক ভীখ দেন জকবা
ভেনয রৈহ চিন্হাব যৌ

কবতৈ কিএক চিংতা হমব
একবো ওএহ রেঁপাব যৌ

ঠকনক রেঁব রেঁব হমবা
ধূনৈ ছী হম কপাব যৌ

কৈঁচা জৈহ খবচত তকব
কবরেঁ ভাগ জযকাব যৌ

সভটা গঢন এক সাঁচ মে
সভটা এক্কহি ভজাব যৌ

ন্বটতে ফেব বৈহ কবোড়, তেঁ
ঝীটয ছী হম হজাব যৌ

ককবো ভোটে দেৱঁ কবতে
নেতা ভ্রষ্ঠ খাচাব যৌ

ককবো পব ভবোসা কবৱঁ
ভেনৈ খাগ বেঁকাব যৌ

সবঁহক পাব পাযবঁ খহাঁ
নেতাজীক নহি পাব যৌ

গিবগিটে সন বঁদনতাহ ওা
ঝ্ঙ্গা কেব সবদাব যৌ

বাঁবূঁ কহথি এক বেঁব ও
কবিযৌ ফেব সতকাব যৌ

পাঁচো বঁবখ দর্শন কহাঁ
দেতয ফেব ওা যাব যৌ

ফেবো ভএহ কববেঁ কবত
এহনে ভাগ খাচাব যৌ

হমহুঁ আগএ ঠনলহুঁ অছি
ঠৈনরেঁ সত্তরি হজার যৌ

চীন্হূ অপ্পন প্রতিনিধি কে
ঘেরু বীচ বাজার যৌ

অপ্পন সেহ অধিকার ছৈ
সৈঁসূ আর তৈয়ার যৌ

চোরিক মান জোঁ দৈছ ও
করু নহি আর বিচার যৌ

ওকর বাত স্বনিযৌ কনী
কনিযৌ জৈহ নেয়ার যৌ

দেখূ ছোটৈ জেকর উদর
মতক দিযৌক আধার যৌ

বাজির অপন সধানি নিয
জনতংত্রক হথিযারহিঁ হাব

<u>গজল</u>

ককবো হোথ সবকাব যৌ
হমবা কোন দবকাব যৌ

ভোটৈক ভীখ দেন জকবা
ভেনয বৈহ চিন্হাব যৌ

কবতৈ কিএক চিংতা হমব
একবো গএহ বেঁপাব যৌ

ঠকনক বেঁব বেঁব হমবা
ধূনৈ ছী হম কপাব যৌ

কৈঁচা জেঁহ খবচত তকব
কবরৈঁ ভাগ জযকাব যৌ

সভটা গঢন এক সাঁচ মে
সভটা এক্কহি ভজাব যৌ

ন্বটতৈ ফেব বৈহ কবোড়ৃ, তেঁ
যাটৈয ছী হম হজাব যৌ

ককবো ভোটৈ দেবঁ কবতৈ
নেতা ভ্রষ্ঠ খাচাব যৌ

ককবো পব ভবোসা কবৱঁ
ভেনৈ আগ ৰেকাব যৌ

সৰহক পাব পাযৰ খহাঁ
নেতাজীক নহি পাব যৌ

গিবগিটৈ সন ৰঁদনতাহ ওা
ঝণ্ডা কেব সবদাব যৌ

ৰাঁবূ কহথি এক ৰেব ও
কবিযৌ ফেব সতকাব যৌ

পাঁচো ৰবখ দর্শন কহাঁ
দেতয ফেব ওা যাব যৌ

ফেবো গএহ কবরেঁ কবত
এহনে ভাগ আচাব যৌ

হমহুঁ আগএ ঠনন্হুঁ খছি
ঠৈনবৈঁ সত্তবি হজাব যৌ

চীন্হূ অপ্পন প্রতিনিধি কে
ঘেকক ৰীচ ৰাঁজাব যৌ

অপ্পন যৌহ অধিকাব ছৈ
ৰৈসূ আৰ তৈযাব যৌ

চোবিক মান জোঁ দৈছ ও
করু নহি খার রিচাব যৌ

ওকব রাঁত স্বনিযৌ কনী
কবিযৌ জৈহ   নেযাব যৌ

দেখূ ছোৗ জেকব ডঁদব
মতক দিযৌক খাধাব যৌ

বাজির খপন সংধানি নিয
জনতংত্রক   হথিযাব যৌ

<u>গজন</u>

খহী হৃদয কেঁ ভারঁয ছী
কহু কিএক নহি রাঁজয ছী

সগব বাতি কছমছ কছমছ

ঋহীঁ যাদ মে জাগয ছী

ঋহীঁক সপনা মে ডূবিঁ কে
মধ্ুব প্রেম বস পাবঁয ছী

ঋহীঁ নেন ঋছি মন–ঋাসন
কিএক এতয নহি বাজয ছী

ক্স্বম স্নেহ ঋর্পিত ক সদিখন
কিএক নহি হিয সজাবঁয ছী

স্ন –ঋধবক সিন্ববিযা ঋাভা
কিএক নহি প্বনি পসাবয ছী

স্মিত ঋধব স্বধা বস ঋপ্পন
খনো নহি ত ছনকাবঁয ছী

চমকি বহন ঋছি দেহ গগন
নিজ নঁঘন কেঁ ছিতবাবঁয ছী

নহি এতেক ঋাবঁ জ্ন্বম কৰু
এতেক কিএক কনাবঁয ছী

ঋহীঁ সঁ হমব সবঁ মনোবথ
এতেক কিএক সতাবঁয ছী

হমব শপথ ঘূবি ক' তাকূ
কহ্ু প্বনি ঋহাঁ ঋাবঁয ছী

স্বনূ বাজির শপথ মানূ
খসী জিতন হম হাবয ছী ।

(মাত্রা ক্রম: 122 122 22)

গজল
বাজনীতি সবহংডী ভেল
ভোট ভাট কে মংডী ভেল

সগব দেশ কে সিস্টম খাগ
খৌনি বহল এক হংডী ভেল

লোকতংত্র কে সেরক খাগ
পতিত পৈঘ পাখংডী ভেল

জাতি পাতি মে বাঁটৈনিহাব
মাতৃভূমি কে দল্ডী ভেল

শাসন মদ মে নেতা চূর
সংতরী ধরি ঘমংডী ভেল

মানিক জনতংত্রক জে রঁদন
রৌহ নম্বর ফকংডী ভেল

নূষ্ট পাষ্ট তাঁডর খচ্ছি মচল
'রেপ' পীড়িতা চংডী ভেল

খল্ল খল্ল কেঁ কোষ্টি মরৈছ
বাজির শিক্ষিত শিখংডী ভেল ।
(মাত্রা ক্রম: 2121 222 21)
<u>মহেশ ডখরামী</u>

<u>মহেশ পস্যারলী– খল্লবোধ</u>

☆
মৈথিল মধ্য নহি সহজহি একা
ধরহি মান সির তজহি রিরেকা
☆
রিঁখহ রিষাদ রিশদ রঁখানা
মনহি মনন স্বসচির স্বজানা
☆
মৈথিল প্ররাসী সংগম একঠামা
সিযহি স্বভাষ জোগারঁহি বামা
☆
কাবন করঁন সরঁ রৌঁসি রিচারী

রিগত ত্রুটি খরঁ নেংহ্ সম্ভাবী
☆
সীতা সংততি জানি সরঁ হৃদয সিনেহ স্বজান
কহেঁও মহেশে হিত মৈথিনী তেজহ্ সরঁ খভিমান
☆
ভিন্ন প্বষ্প খরু গ্বণ প্রতিকূনা
মানা মধ্য মতি মংগন মূনা
☆
খন্তব প্রীতি মন সনেহ্ খন্ববাগে
তরঁহি প্রেম সরঁহি হিয জাগে
☆
মাত্ত এক খরু সংততি খনেকা
সরঁহি সহোদব সিংচিত একা
☆
ধবহুং ধীব শীত কোটি নিহাবী
চিংতন মনন খরঁ ত্তম্হবী রাঁবী
☆

ওম প্রকাশ ঝা

গজল

গমক' লাগলৈ বঁসংতী হৱা
চহক' লাগলৈ বঁসংতী হৱা

করেজাক টীস বঁঢ়বেঁ হমৱ
চমক' লাগলৈ বঁসংতী হৱা

চলল ঝূমি মস্ত হাথী জকাঁ
বঁহক' লাগলৈ বঁসংতী হৱা

অগিলবাঁণ মারলক বীচ হিয
দহক' লাগলৈ বঁসংতী হৱা

চিড়ৈ গীত গাবঁ' লাগল মধ্ুব
ঠহক' লাগলৈ বঁসংতী হৱা

মাত্রাক্রম (1-2-2, 1-2) দূ রেঁব প্রত্যেক পাঁতিমে।

সত্নাবাযণ ঝা

মোনক গীত

তখনহি ওকব যাদ খবৈঁত খছি ।
মোনক ইচ্ছা শান্ত হোযত খছি
নোক রেদ সভ নীন্দ নৈত খছি
পছরাঁ প্ববরাঁ রাঘ চনৈত খছি
হৃদযক খন্দব স্নেহ জগৈত খছি
তখনহি ওকব যাদ খবৈঁত খছি
জখন ওকব নোব দেখাগত খছি
খাগ্ব পাছূ কিছু নে সোহাগত খছি
খাঁখিক ভীতব সমা জাগত খছি
মবন মোন ফেব জাগি পড়ৈত খছি
তখনহি ওকব যাদ খবৈঁত খছি
ওকব কাযা হমব হীযা,
দুনূ মিনি কএ এক বঁনৈত খছি
খাধ পহব বাতিএ মে নিস দিন
মানস পটন হমব খুনৈত খছি
ভএ রিহ্বন হীয নাচি উঁঠৈত খছি
খপন তন মন ন্বপ্ত বহৈত খছি
তখনহি ওকব যাদ খবৈঁত খছি
স্বপ্ন নোক রিচবৈত রিচবৈত,
মোহন ঋবনী বাঁজি উঁঠৈত খছি

তন কএ স্বধি বহয নে কেখনো
মোনক গীত গরাঁয নগৈত খছি
স্বধা পীরি মোন ন্মি উঠৈত খছি
তখনহি ওকব যাদ খরৈত খছি ।

<u>গুফবান জীনানী</u>, -MANUU , দবভংগা

<u>ঝমটৈরাঁ গাছি</u>

খপন গামক
ঝমটৈরাঁ গাছি
স্বখি বহন খছি

খাদি দিযৌ
পানি দিযৌ
খা
খগোবরাঁহি করু
ভোবি ম'
দ্পহবি ম'
সাঝি ম'
খনহবিযা ম'
উঁজবিযা ম'
খনহব ম'
খা
রঁবখা ম'

তহন হেবি সঁ
খপন গামক
ঝমটৈরাঁ গাছি
হবিযব ভ' জাএত।
<u>খমবনাথ মিশ্র, ভটৈসিমবি</u>

<u>জ্ডা শীতন-গীত</u>

জ্ডা শীতনমে সভকেঁ জ্ড । দিযৌন যৌ-২

জ্ড়ি শীতনমে সভকেঁ। ।
সান নর মৈথিনীক শ্বভাগমন ভেনৈ,
নর-নর খন্ন-পানি খাঁগন-দনান ভেনৈ,
শীতন সত্তখাক সত্তখানি কবা দিযৌ যৌ,
জ্ড়ি শীতনমে সভকেঁ। ।
ঔঠৈকা খা রঁসিযাকেঁ খজগ্বত রিধান এনৈ,
ফেঁটি-ফেঁটি ঘাগঠক রঁড়-রঁড়ী খোঁটৈন গেনৈ,
খামক টিক্সনাসঁ চটৈনী রঁনরাঁ দিযৌন যৌ,
জ্ড়ি শীতনমে সভকেঁ। ।
পৌখবি-ঙনাব গাম-ঘবক সফাঙ্গ ভেনৈ,
ত্তবিযা-ভজাবমে থান-কাদো নেপাগ ভেনৈ,
প্রেম চাসৈত, সমাবৈত, গজাবি দিযৌ যৌ,
জ্ড়ি শীতনমে সভকেঁ। ।
রাঁসক দ্গ খ্স্তা পব রঁন্নী নঠৈকা দিযৌ,
ত্তনসী - চৌড়ামে পানি সন্না রঁনা দিযৌ,
দের-পিতব কেব প্যাসকেঁ মিংঝা দিযৌন যৌ,
জ্ড়ি শীতনমে সভকেঁ জ্ড়া দিযৌন যৌ,
জ্ড়ি শীতনমে সভকেঁ। ।
(জ্ড়ি শীতনক খনংত শ্বভকামনাক সংগ)

বশ্মি কিবণ ঝা

কিছু হাগকু

1)জাড মাঘ কে
দনপিণ্ডী রঁগিযা
বাল্ক কনিযা

2)ব্ঁড প্ববান
হুভ্রী পাঁজব কাঁপে
মাঘ ডেবারে

3)পৈন ন ছূরৌ
ওসবে রৈঁসন বে
মাঘ জায দে

4)গতিযা তৌব
খিস্সা কহরোঁ তোবা
ন্বন্ব ঐতে খ্বা

5) রিতনৈ মাঘ
গধা জন্ম ছডৈরোঁ
গংগা নহিরোঁ

<u>বাম রিনাস সাহ্</u>

<u>দিনক দবদ</u>

মন পড়্ন হে সখী
পিযা খ্বধবতিযা হে
মন্বখাঁ ঘরঁবাএন হমব
পিযা খহৈএ পবদেশ হে... ।

ক্ষণকহৈ ছগাএন জিনগী
যোরন রঁনন পহাড় হে

ঋাঁখিক নীন হেবাএন
বাতি কাটৈ ছী মন মহ্ড় াএন হে... ।

রীসম রবস দেহ রিষাএন
মনমে নগন খচ্ছি রাণ হে
পিযা পবদেশিযা সপনো নে দেখৈ ছী
নগৈএ তনসঁ ছুটৈত প্রাণ হে... ।

জহিযা এতৈ হমব পিযা
চবণ পখাবি নৈন মিনরৌঁ হে
পান–মখানসঁ স্বখাগত কবরৌঁ
প্রেমক রতিযা স্বনেরৌঁ হে... ।

নযনক নোব কেনা স্বখত
মনক ত্রাস কহিযা মেটৈত হে
দিনক দবদকেঁ কে হবত
কী পিযা রিন্ব তেজর প্রাণ হে... ।

–

<u>उँत्तम अन्न</u>

मकुआक मान अपवमपाव
बौदीक समय अमृत समान
सभकेँ रॅचरेॅए पवान
कनियेँ पानि ङुँच खेत उँपजै
कम मेहनत उँपजै कठमन
रिपैत समयमे बाखे मान
देखैमे काबी रॅड़ गुणकाबी
खाएयोमे स्वअदगव पियबगव
सभ अन्नमे रॅसी याव एकवे
नोन, तेन, मिवचाए, चटैनी
पियौज, कसौनी, अचावक संग
खाएतो मजेदाव अन्नक स्वरेॅदाव
अन्नमे उँत्तम स्ववो ने खाए
गवीरॅक मान मकुआ वखैए
सागक संगे खाए शान रॅठ़रेॅए

কফ–খাঁসী জনোদব বক্তচাপ
মধ্মেহ বোগকেঁ ভগবৈঁএ
পেটক বোগকেঁ কবৈএ কাত
জে মকুখাকেঁ দ্খমে স্বমিবন কবৈএ
তেকব বঁচবৈঁএ গজ্জত প্রাণ
মকুখাকেঁ নগএ কোনো গ্বমান
সভকেঁ দেখৈএ এক সমান।

–

<u>বঁদনন নজৈব</u>

সবঁহক নজৈব খছি বঁদনন
কেকবা কহবঁ কে পতিযাএত
সগবো বৈঁসন–এ বৈঁমানে–শৈতান
জেতএ জাগ ছী তেতগ ঠকাগ ছী
সগবে পসবন–এ ঠকক ঠীকেদাব
ধবতীসঁ খসমান ধবি
বাঁট নগৈএ খন্হাবে–খন্হাব
কে প্বছত কেনা জীবৈঁ ছী
সবঁহক স্বখন–এ ঝঁহ–গাত
খাগ খাতিব পেট পীটৈএ
জান বঁচবৈঁনে ভাগন ফিবৈএ
ঘব ছোড়ি পবদেশী খটৈএ
সমাজ ট্টি ছিড়ি যা গেন–এ
কে সম্হাবত এহেন সমাজকেঁ
বঁদনন নজৈবসঁ কবৈএ ঘাত
সংকটমে খছি খাজ্ক সমাজ
বৈঁবস্থাক ছৈ দূটা খাঁখি
একটা খকাস দোসব পতান

রীচনা কেকবাপব কবত রিসরাস
রঁদনন নজৈবসঁ কবৈএ রিনাশি।

—

<u>মিথিনাক খপমান</u>

যুগ-যুগসঁ প্রসিদ্ধ নাম খছি
ঐ ধবতীপব মিথিনাক নাম
কোন রিযাধি নগন জে ঙা ভেন হান
স্রস্মসন ধবতী নবক রঁনন-এ
কে কবত নব নির্মাণ, কে দেত প্রাণ
ভবন ধবতী মবন পড়ন খছি
রিন্ব সাধন নোক পড় া বহন-এ
জে মিথিনাকেঁ হোগএ খপমান
ধর্ম গ্রন্থ প্ববাণমে নিখএ
মোট্গব খক্ষবমে মিথিনা মহান
সভ কিছুসঁ সমপন্ন বহিতো
খাগ তেজ বহন-এ প্রাণ
মিথি রংশক বাজা জনককেঁ
ঘব-ঘবমে জপৈএ খমব নাম
জনক নন্দনী জানকী নাবীমে প্রধান
রঁড় দুখ সহি সীতা জগমে সতী মহান্
মিথিনাক সংস্কৃতিকেঁ রিশ্রমে মান
কেকব কস্ববসঁ খাগ ভেন রঁদনাম
কে কবত রঁনিদান, জে হএত কন্যাণ
কী নব সৃজনকর্তা বক্তহীন রঁনন-এ
জে মিথিনাক খপমান সহি মবি বহন-এ
উঁত্থানক রাঁত তঁ সভ কবৈএ হুদা

নগ ভেন শ্বখন ধবি কন্যাণ
রেঁব-রেঁব মিথিনা সহি বহন-এ শ্বপমান।

জাগ্ব গংসান

জাগ্ব-জাগ্ব গংসান
স্বতনসঁ হএত হানি
ধবতী ধধৈক বহন-এ
রঁবৈস বহন-এ শ্বগ্নিরাণ
শ্বারি গেন মহগী শৈতান
নগ কবত কিযো কন্যণ
রিধি রিধাতা দ্নূ রৈঁমান
জাগ্ব-জাগ্ব গংসান... ।

দূধ রিন্ব রঁচ্চা কনৈএ
রোগী কানৈএ গনাজক খাতিব
নগএ শ্বখনো কেকরো ধিযান
গজ্জত-শ্বারঁব্ধক নৈ ঠেকান
ভ্রষ্ট তংত্র ষডযংত্র বচৈএ
নৃষ্ট হত্যা বেপ শ্বপহবণক
উঁগ্যাগ রঁঠ়ন-এ ধবতী-শ্বসমান
জাগ্ব-জাগ্ব গংসান... ।

ঠকক কোনো কমী নৈ শ্বছি
ঠকি বহন-এ ছাতী তানি
ধর্মকি নামপব নৃষ্ট হোগএ
মানব রঁনৈএ দানব সমান
জাতি-পাতিমে ধ্বষ্টৈন গংসান
শিষ্টাচাবসঁ ভ্রষ্টাচাব রেঁসী

জেনা মবি গেন জগসঁ ওমান
জাগ্ব-জাগ্ব ওংসান... ।

—

<u>**জীরন পথ**</u>

চন বে ৰ্ঠৈহী চনৈত চন
জীরন পথপব ৰ্ঠ◌়ৈত চন

पाछू नहि आगू चलैत चल
बाट कठीन बाटी निर्भिक रहनि
अपन पथपर डेगैत चल
जिनगीक नाह डगमग चलैए
सही दिसा खेबैत पाब चल
चल रे बटोही चलैत चल
जीवन पथपर बढ़ैत चल... ।

जग स्वन्दर जीवन दुर्लभ
प्रकृति जीवक जीवन दाता
अपने कवनो भेल रेतवणी
मनुखे बनल-ए मनुखक दुखदाता
लोभ, मोह, मद असन्तोषमे फँसि
बाटे कुबाटे पकैड़ चलैए
नवकक द्वार खोलि बहन-ए
स्वर्गक बाटे कर्मयोगी चलैए
चल रे बटोही चलैत चल
जीवन पथपर बढ़ैत चल... ।

—

चंचल मन

चंचल मन चलैत चल
दुनियाँकेँ परखैत चल
सभकेँ सम नजैरसँ देख
समतल करैत बढ़ैत चल।

ভেদ–ভারক রিচাবি ছোড়ি
খভারমে ভার ভরৈত চন
ধীব রীব রঁনি চনৈত চন
জ্ঞানক প্রকাশি পসারৈত চন।

পনখৈত কম পহচান রেঁসী
সরঁহক উঁপকাব করৈত চন
দ্‌খ–স্বখ সহৈত জগক সংগ
সংজীরিনী ব্‌ঁটী বাঁটৈত চন।

সম ধাবা রঁনি রঁহৈত চন
বাগ–রিবাগ খটবাগ ছোড়ি
প্রেমক বাঁট পকৈড় রঁঠৈত চন
কর্মক পূজা করৈত চন।

মনক গতি সভসঁ রেঁসী
সদিখন পকৈড় কারূ কব
মাযাসঁ হটি কর্মসঁ সটি
দ্‌খ–স্বখ সংগে সম্‌হৈব চন
চংচন মন চনৈত চন
দ্‌নিযাঁকেঁ পবখৈত চন।

মাঘক জাড়

মাঘক জাড় হাড় ছরেঁএ
থব-থব কঁপৈএ করেজ
ঠিঠ্বন হাথ-পএব রেঁকাম নগৈএ
শিবদ ভঽ গেন সৌংসে দেহ
জেনা ছুটি জাএত তনসঁ প্রাণ
কোসী-কমনাক রীচ চাস-বাঁস
ঝনফাঁফী বঁনন ঠঁঠঁঘব
ওশী –হুহেসেসঁ ড্মন ধবতী
সৌন মেঘৌন সন পড়ৈএ হ্হাব
প্ববরাঁ-পছিযাক সম্রাজ্য
রিন্ব সাধন হম ছী নচাব

খাগনে ফ্টৈগো নে থছি
স্বতৈনে থছি কনিযেঁ নাব–প্বথাব
স্বরুজক দর্শন সেগো নে গোগএ
দিন–বাতি নগৈএ এক্ক সমান
ভসঠিযা নকড় ী ঠেংগক সংগে
ৰঁনগোগঠাক ঘূব জবা কঃ
কহ্না রঁচরৈঁ ছী প্রাণ
ক্ষদা নৈ মানত ঙা মাঘক জাড়
হাড়পব পীৈত নোহাক ফাড়
গবীৰঁকেঁ নগএ কোনো উঁপায
ৰ্ঁঠ় নোক জান মানকেঁ সতাএ
খা নেত স্বখা থচাব–ৰঁনা
তখনে কবত জান উঁৰঁবাস
মাঘক জাড় মাঘক জাড় ।

–

<u>**হকাব**</u>

জড়া গেন ৰাঁখা মবি গেন খেত
স্বখন ধবতী পড়তী পড়ন-এ
খবিহাঁন ৰঁনন-এ শ্মশান
মাথ ঠোকি কনৈএ কিসান
হড্ডী-পসনীমে নগএ জান
ত্তখন নেনা তেজৈএ প্রাণ
বক্ষক ভক্ষক ৰঁনি ৰৈঁসন-এ
নগ ছৈ খখনো কেকবো ধিযান
কেনা জীৰঁ মৌ ভগবান
কাজ ৰিঁন্ব হাথ ভেন ৰেঁকাম
দিন ভেন ৰাঁম ছুটৈত প্রাণ
পড়ন খকান গবীৰঁ ভেন কংগান
স্বখি গেন দেহ জেনা নব কংকান
কানক পহড়া নচৈএ জোগনী
শোণিত পীৰঁ বহন-এ সিযাব
মাথপব টৌটহী চিন্হোবিযা উড়ৈএ
গীদ্ধ-কৌখা মীনি মাঁস নোচৈএ
স্বখন হড্ডী ফ্ফব চিৰঁৰৈঁএ

নগএ কেকরো গবীরঁসঁ সরোকাব
রিধি রিধাতা রঁনন নচাব
ভ্তুখন নির্রঁন দঽ বহ্নন-এ হকাব
মচি বহ্নন-এ চহ্দিস হমোকাব
একে সিবমৌনে সভ হএরঁ পাব
হকাব, হকাব, হকাব... ।

কোসীক গতিহাস

খগম কোসী কেব
কোশি ভবিক পেষ্ট
খথাহ পানি ভবন
ভিত্তামে দবাগব ফষ্টন
কষ্টনিযাসঁ ধসনা গিবন
সরঁহক মোশি উঁড়ন
রঁহি গেন গামক-গাম
উঁজবন খেত-পথাব খবিহাঁন
উঁপজা-রাঁবীক থাহ নহি
সগবো পসবন রাঁন্বক ঢেব
চব-চাঁচব ষ্টপবামে
পষ্টেব, মৌখা, কাসক রোঁন
উঁপৈষ্ট গেন গাম-সমাজ
জে রঁচন গেন কোসী পেষ্ট
তেঁযো নহি ভেন সন্তোখ
খষ্টেতে ওঁকদে নেনক জান
রঁচন রেঁঘব রেঁঠেকান
কখনো জাএত সরঁহক প্রাণ
নগএ তেকব কোনো ঠেকান
কেনা ভেষ্টত ঐসঁ ত্রাণ

রেঁরস্থা খছি খখনো রেঁগমান
দৃ ভাগমে রঁটৈন সমাজ
কোসীকেঁ নগএ কোনো নাজ
রিকাস নহি হোগএ দ্রাস
কেনা রঁনত নর গতিহাস
কোসীক গতিহাস, কোসীক গতিহাস।

—

ঝকৃতি

হথিযা নক্ষত্রক ঝাঁটৈ
স্বতন ছী ঠ্টৈন খাটৈ
মঠৌত উঁজবন নটৈকন সোকরাঁ
ঠোপে–ঠোপ চ্রৈঁত পানি... ।

বহি–বহি ভিজৈএ দেহ
সিহৈব উঁঠনৌঁ খকচকাতি
সগরো খন্হবিযা বাতি
স্বঝএ নে কোনো রাঁটৈ... ।

কেহেন ভেন দিন রাঁম
ঝখ মাবৈ ছী নিষ্কাম
পেটৈমে খন্না নে খছি
দূ দিনসঁ উঁপাস পড়ন–এ.. ।

ভীখো জে দেনে বহএ
ফফব খা গেন রাঁটৈ
কঠজীর রঁনি জে জীরৈঁ ছী
মবৈ নগ ছী ওা খাটৈপব... ।

দিনক দোখ জে চ্কন ছী
জীরৈঁ ছী নে মবৈ ছী
খধমন্দ পড়ন ছী খাটৈ
কেতেক সহরঁ কেতেক কহরঁ দ্খক রাঁত... ।

হে ওশ্বিব ফাটৈহ ধবতী

दऽ दाए तीन हाथ पवती
केतेक कठ काष्टि मवरॅ
दऽ दाए ऐ तनसँ छुट्टी... ।

मृत्यु भूरनमे तन तवपैए
कवरॅ भक्ति दिय शक्ति
कवम-धवम देख-परेख कऽ
जनम-मवणसँ कऽ दाए म्क्ति... ।

—

<u>ॠत्तुवाज रसन्त</u>

आएन ॠत्तुवाज रसन्त
सजि गेन चह्ुव धवती
प्ष्पकक पवाग छिटैक गेन
मदमातन परन सिनहैव खेने

মধ্খাএন মহ্খো মহমহ করৈএ
খামক মংজ্জবসঁ খমঢৈকী রৌড় াএন
ভন-ভন করৈএ সগবো মধ্মাছী
কোগনী ক্ষহকৈএ মিশ্রী সমান
ফূনক বস পবাগ পীবঁ কহ
ভ্রমবা গবৈঁএ রসন্তক গান
তীসী, সেবসো, মঢৈবক ফূনসঁ
খেত সজন-এ দ্নহিন সমান
হঁসি চান নজৈব নগবৈঁএ
ছবিঁ ছঢৌ ধবতীকেঁ দেখ
খচবজমে পড়ি গেন ঋতুবাজ
পছিযা পরন মস্তী মাবৈএ
ধূন উঁড়ি চঢ়ি গেন খাসমান
ফাঁগুক বংগমে তনমন বংগাএন
বুঁঢ়াবাঁ, নরত্তবিযা ফগুখা গবৈঁএ
বংগ-খবীবমে সভ নহাএন
সভ সান খবৈঁএ নর উঁমংগ নহ কহ
হবিযব-পীখব মনোবথ পূর্ণ
খাএন ঋতুবাজ রসন্ত।

<u>খনমোন জিনগী</u>

তুঁ খমকখ খক্তানী খভিমানী
কিএ ঘ্মৈ ছঁহ ডেগে-ডেগ
ঠক বৈঁসন ছৌ গনী-গনীমে
নেতৌ প্রাণ ক্ষণেমে খমতী খেত
বঁড়া কঠিনসঁ মিনন ছৌ জিনগী
ধনে দেনে ছৌ বঁনৈনে দানী
সেরা খাতিব জগ মিনন ছৌ

কিএ রৈসন ছঁএ রঁনি নদানী
ত্তান-রিত্তানকেঁ খনখ জগরৈনে
ক্ষকর্ম ছোড়ি সদ্কর্ম করৈনে
জগ রঁনতে খদ্ভুত কন্যাণী
সহএ কষ্ট ছৈথ পণ্ডিতত্তানী
রে হ্মবখ তূঁ ধীবজ ধবিহেঁ
কর্ম পথ সত্যকেঁ পকড়ি হেঁ
তীন্লোকমে নাম কবিহেঁ
কর্মক হ্বন উঁত্তম মিনতৌ
নাওঁ খমব খমৃতবস পীরঁ
যমবাজো তোবাসঁ দূবে বহতো
স্রস্মাক রাঁষ্ঠ খ্জনে ভেষ্ঠতৌ
হবি নাম হবি কথা খনন্তা
জে জপত সে খমবত্র পারঁত
খমমোন জিনগী কিএ ঠকাএত
জীরন-মবণসঁ হ্মক্তি পাএত।

<u>মিথিনাক গ্বমান</u>

কোসী কমনাক বেঠান
তৈপব রঁনন রঁনানক দনান
রাঁন্বক রঁ্জা রঁনন
গাএ মহীসক রঁথান
দূধ-দহীক পেমৌজ হোগএ
ছান্হী ঘীকেঁ কিযো নে প্বছৈএ
ডাবহীকেঁ ক্ষক্ষবো নে খাগএ
খন্হ্খা হোগএ প্রাত জনপান
তিনকোবক পাতক তকখা প্রধান
মব্দখা বখনে গবীরঁক মান

मकग गह्मक ख्छि ছিগবীতান
খা স্বতৈএ ঙঁচগব মচান
গামে-গাম চাহক দোকান
নিঠ্ব দূধমে চাহ ৰঁনৈএ
ফিকা পড়ৈএ মেৰাঁ মিষ্ঠান
মাছ-মখান মহগ ভেন-এ
মধ্ ভেন-এ খমৃত সমান
খপন খেতী ছোড়ি কিসান
পবা বহন-এ জান-ৰেঁজান
ৰেঁৰস্থা খছি খখনো ৰেঁগমান
বাৰণ কংসক বাজ চনৈএ
কেনা ভেষ্টত ঐসঁ ত্ৰাণ
ঞা ছী মিথিনাক গ্বমান।

<u>হম কিছ নৈ কহৈ ছী</u>

হম কিছ নৈ কহৈ ছী
তৈযো কীএ হমবে প্বছৈ ছী
কী কহৰঁ কহৈত জনাগ ছী
সভ জনৈ ছী সভ দেখৈ ছী
ৰঁজৈনে কোগ নে চাহৈ ছী
নেতা খভিনেতাসঁ সভ তৰাহ ছী
ৰেঁষ্টাক নজৈবৰাঁপ খপবাধী ছী
নেতা খভিনেতা যাব ৰঁনন-এ
চোব সিপাহীপব ভাবী পড়ন-এ
দেশক খজানা খধিকাবী নূষ্টৈএ
সাধনক খভাৰমে খেত পড়ন-এ
ৰেঁবোজগাবীসঁ নোক ভূখে মবৈএ
জন্মেসঁ দেশমে গবীৰী ভেষ্টন-এ

प्वकुखा नगसँ शौगात मिनन–ए
ख्सन्तोषक रोॆखाबमे सभ रौखाागए
दिन–बाति स्वनि खचबज नगैए
की कहरॅ ङा द्खक रॅात
जहबक घोॅंर्ट पीरॅ मबै छी
हम किद नै कहे छी... ।

हमब र्टैन

हमब र्टैन
सभ दिन कबैत बहन किनोन
कोग ने स्वननक
खाग धबि हाकीम–हुक्म
नै देखक दिन द्खियाकेँ
ङश्राब सेहो रॅंम्रखे बहन
के कबत हमब सहयोग
रॅाठ़ा पानिसँ घेबाएन
नगैए नै रॅंचत हमब र्टैन
छाती पीर्ट–पीर्ट
रॅहरैँए खाँखिक नोब
भँसिया गेन मान–जान
किद् नै रॅंचन खन्न–पानि
धिया प्वत्ताक के कहैए
रॅ्ठ़रॅौ रॅ्ठ़ा या
ङँगड़्म कबैए

নরত্তবিযাসঁ জরনকা ধবি
হিম্মত জুটা কহ
মান-জানকেঁ রাঁচরৈমে ভীবন-এ
প্ববরা-পড়িযা ঝাঁটি-রিমাড়া
হমরে ছৈনকেঁ সতরৈএ
জেনা সভ দুখ সহৈনে
হমব ছৈন খগ্বখাএন-এ
নৈ কোনো বক্ষা, খন্বদান
তখন কেনা হএত
হমব ওনক উত্থান
সভ মিনি সংকল্প নেনৌং
খপন জন শ্রমদানসঁ
ছৈনক কবরঁ উঁচ নাম
সা মিনি দুখকেঁ ভগাএরঁ
ছৈনকেঁ সমৃদ্ধ রঁনাএরঁ
খপন কাজসঁ খাত্মনির্ভব হএরঁ।

খেতীক কাজ

ফাড◌় পীঠৈ খেত জোতি
বৈসাখক রৌদমে হাড◌় স্বখাএ
জেঠ মাস মক্অা রোপি করৈএ কমঠৌন
অখাবমে ধানক রঁহৈন পাড◌়ি
সৌন–ভাদো করৈএ কাদো
রিঁহৈন উঁপাড◌়ি বোপৈএ ধান
আসীন মাস ধানক কমৌনী
কাতিতমে করৈএ খেতক বখরাঁবি
অগহন–প্বসমেকঠৈনী–দৌনী
উঁপজন অন্ন তৈযাব করৈএ
সান ভবিক উঁপজাকেঁ
ভবৈএ কোঠী–বঁখাবী
অপনো খাগএ আনোকেঁ খীবৈএ
দাহী–বৌদী–নে বঁচা বাখৈএ
সময পারি অন্নদান কঽ
খ্শীমনসঁ ভণ্ক্তাব করৈএ
অপন পবিশ্রমপব ভবোষ বখি
নৈ কেকবোসঁ আশ করৈএ
চাস–বাঁসপব করৈএ বাজ
খেতীসঁ সবঁহক পেঠৈ ভবৈএ
সভ দিন তিযাগ শ্রম করৈএ
দেশীক বঁঠ◌়বৈএ মান–সম্মান

সোচি চন্দ্ৰ হে দেশক গঁসান
খেতীক কাজ ছী সভসঁ মহান
কিসান ছী দেশক অসল সন্তান।

মোহ-মায়া

সগরো মাহ–মাযা পসবন–এ
মাযাক রঁজাব সজন–এ
ঠগিনিযাঁ মাযা–জান পসাওব
সভকেঁ রাঁন্হি–ফঁসা বহন–এ
ঠামে–ঠাম ঠগিনিযাঁ রৈঁস
সভকেঁ ঠকি–ঠকি খা বহন–এ
সভকেঁ ঠকি... ।

সভ সজ্‌জনদ্‌র্জন নহি কোও
সাধ্ সন্ত মহংথ কহরৈঁএ
সজ্‌জন সাধ্ সন্ত মহংথ
মাযা ফঁসি ঘ্বিযা বহন–এ
ঠো–ঠাম ঠগিনিযাঁ রৈঁস
সভকেঁ ঠকি–ঠকি খা বহন–এ
সভকেঁ ঠকি... ।

নোভী সভ নিবনোভী নৈ কোও
ওমান রেঁচি ওংসান কহরৈঁএ
ক্ষকর্মকেঁ ধবম–কবম ব্ঁঝি
মোহ–মাযামে সভ ঘেবাএন–এ
ঠামে–ঠাম ঠগিনিযাঁ রৈঁস
সভকেঁ ঠকি–ঠকি খা বহন–এ
সভকেঁ ঠকি... ।

ঔ জগত কেনা কঃ চনতৈ
কে নেকী ওংসান কহেতৈ
কেনা সভকেঁ ভেঁটতৈ ত্রাণ
মাযা দেখ করি নোব রঁহরৈঁএ

ঠামে-ঠাম ঠগিনিযাঁ রৈস
ঠামে-ঠাম ঠগিনিযাঁ রৈস
সভকেঁ ঠকি-ঠকি খা বহন-এ
সভকেঁ ঠকি... ।

<u>সতঘটিযা রাঁট</u>

সাত ঘাট সাত রাঁট
পকৈড় কিএ চনৈ ছী
সাত সমুদ্র জকাঁ কিএ
উনৈট উধিযাগ বহৈ ছী
জিনগীক খসন রাঁট ছোড়ি কিএ
সতবংগী রঁনি জীরৈ ছী

সাত ঘাটৈ সাত বাঁটৈ
পকৈড়ঁ কিএ চলৈ ছী।

জিনগী কেনা সজি চলত
সে নৈ বাঁন্হি চলৈ ছী
পানি বাশি ছানি কঽ
জিনগী কিএ নে জীবৈঁ ছী
ঝূঠ-ফুসক খেল খেলা
হানি নকিহানি কবৈ ছী
সাত ঘাটৈ সাত বাঁটৈ
পকৈড়় কিএ চলৈ ছী।

স্বনভকেঁ দুবনভ বুঁঝি-বুঁঝি
ঙঁনটৈ নজৈব সদিখন বখৈ ছী
পথ্য, কুপথ্য খা-খা কঽ
নর-নর বোগ সৃজৈত বহি ছী
সাত ঘাটৈ সাত বাঁটৈ
পকৈড়় কিএ চলৈ ছী।

এক বাঁটৈ এক ঙঁদ্দেস
পকৈড়় চলৈত জীবৈত বহবঁ
মাতৃভূমিকেঁ কর্মভূমি বুঁঝি
কর্মক পথপব চলৈত বঁঠড়বঁ
সহী জ্ঞানক জ্যোতি জবা
জগতকেঁ জগমগ কবৈত বহবঁ
সাত ঘাটৈ সাত বাঁটৈ
পকৈড়় কিএ চলৈত বহবঁ।

<u>মিথিনা মহান পারন ধাম</u>

মিথিনা মহান পারন ধাম
হমব ছী খসন পহিচান
ধান, পান, মখানক খান
পান রঁঠ়রৈঁএ সরঁহক সম্মান
ফূন–ফড়কেঁ কে প্বষ্টৈএ
মাছক হোগএ নীত খান পান
পোখৈব, খন্তা ডেগ–ডেগপব
নদী রঁহিএ গামে গাম
জগতমে হোগএ খমব গ্বনগান
মিথিনা মহান পারন ধাম ।

স্রস্খাসঁ স্বন্দব জগতক মনোবম

মাটি–পানি হরা ঋমৃত সন
বাঁগ–বঁগীচা ফনবাড়ি মে
ফূন–ফড় নভধন বহিএ
বাঁড়ী–ঝাড়ী ফড়ন ভবন–এ
সভসঁ গ্নগব ফড় নতাম
চিড়ৈ–চুনঙ্গন চহৈক–চহৈক
কোগনী বঁজৈএ মধুবতান
জগতমে ঋছি বঁড় নাম
মিথিনা মহান পারন ধাম।

জড়ী–বুটীসঁ ভবন ঙা ধবতী
ঔষধীক খান ঋদৌসঁ ঋছি
ঘবে–ঘব পৈঘ–পৈঘ বৈদ্য
বঁনা বহন–এ উঁত্ত দরাগ
ঋৃষি ঙ্গনীকেঁ পহিনপপসীন
বহন মিথিনাক পারন ভূমি
জৈঠাম মনুজ ঋছি দের সমান
ঋপন জ্ঞান বাঁটি বাঁটি
জগতকেঁ কবৈএ কন্যাণ
মিথিনা মহান পারন ধাম।

সবস্রতী, নক্ষ্মী, ঋন্নপূর্ণা দেরী
সবঁবী সীতা ভাবতী সন নাবী
ঘব–ঘব, গামে–গাম বঁসৈএ
জ্ঞানী সন্ত রিদ্বান ভবন–এ
দুনিযাঁকেঁ দগএ জ্ঞক্তন–রিজ্ঞান
জেতএ জনতা কবৈএ শ্রমদান

ঘব–দনানমে ভবন–এ ধান
খতিথিক সেরা দের সমান
জগতমেখছি খমব নাম
মিথিনা মহান পারন ধাম ।

<u>চবণ পূজর</u>

চবণ পূজর হে জননী জন্মভূমি
স্বতি–উঁঠি চঠ় ।এবঁ চবণমে ফূন
জনম–কবম তঁ খহী দেনৌঁ
পানি–পোসি সপ্বত বঁনেনৌঁ
খহাঁক সেরা বঁঠ় খনমোন
কেনা সাধাএবঁ হম খহাঁক কর্জ
মনক ভূন নৈ কবৈএ কর্বুন
জ্ঞান বিজ্ঞান দগ ছী খদ্ভুত
সাএ জনম সেরা কববঁ হম
নৈ কববঁ জিনগীমে কহিযো ভূন
চবণ পূজর হে জননী জন্মভূমি
স্বতি উঁঠি চঠ় ।এবঁ চবণমে ফূন ।

জননী জন্মভূমি হমব ছী দাতা
দোসব নৈ খছি কোনো বিধাতা
খহাঁ ছোড়1ি হম কেকবা পূজবঁ
সভসঁ পৈঘ মাতা খন্নদাতা
খহাঁক ঋূণ কেনা চ্কাএবঁ হম

কোনো কসৈব বহুত হে মাতা
সাএ রেঁব হম সিব ম্যুকাএর্ঁ
খপন রনিদান দহ ঋূণ চ্ুকাএর্ঁ
সভ কসূব মাফ কবর্ঁ হে মাতা
হম ছী খহাঁক নদান সন্তান
চবণ পূজর হে জননী জন্মভূমি
স্বতি উঁঠি চঠ ়াএর্ঁ চবণমে ফূন।

ভজন

হবি দর্শন রিন্ব
ঋাঁখিযা তবসৈএ মোব
জন্মেসঁ সাগবমে সীপ
পিযাসন বঁহবৈঁএ নোব
স্রাতীক বূঁন নেন রিভোব
হবি দর্শন রিন্ব
ঋাঁখিযা... ।

হম ছী পিযাসন পক্ষী চকোব
চিত চংচন মন খরিচন
স্রাতীক বূঁন নেন ছী বৈঁকন
হবি দর্শন নেন
বস্তা তকৈ ছী বঁনি চকোব
হবি দর্শন রিন্ব
ঋাঁখিযা তবসৈএ মোব... ।

ধধকৈত ধবতী

धधेक-धधेक धवती
दिन-वाति धधकैत
जवि-जवि स्वकुज
थ्यागिक ज्रााना रॅनि
धवतीकेँ जवरैत
भीषण गर्मी रॅठ़ैत
धवतीसँ थ्यम्रॅव धवि
धधवाक धाह नगाए
के र्ब्नाएत धधवाकेँ
पानि स्वखि पतानमे
डवे न्वकाएन बहए
थ्यपन द्थकेँ मन्वथ
थ्यपने सृजन कवैए
गाछ वृक्ष काटि-काटि
जंगनकेँ उँजावैए
धवतीक स्रवरूप विगवन
जन-जीवन विगैव
वृष्टि थ्यनावृष्टि भेन
बौदी-दाही रॉठ़ि रॅठ़ैए
मन्वथक समस्या रॅठ़न
रॅठ़ैत सभ र्ब्विया बहन
धधकैत धवतीमे
जीव जवि मवि बहन-ए।

<u>थ्यग्निपथ</u>

केनए जाएवॅ, केनए छिपाएवॅ
केकवा-ने कानवॅ

কে হমব নোব পোছত
জেনগ জাগ ছী তেনগ
ডেগ–ডেগপব
বাবণ কংস দেখাগএ
স্বগম বাহ কোনো নে
সভ বাহ কাँটেসँ ভবন–এ
শ্বগ্নিপথপব চনৈত চনৈত
মঁজিন শ্বতিদূব নগৈএ
হাবি থাকি জোঁ উঁঠে ছী
ঋক্ষব রঁহ্ত ভুকৈএ
মনমে হোগএ ড্মি মবী
কোসী–কমনা স্বখাএন–এ
গংগাসন পরিত্র নী
খন্তা ডরঁবামে ন্বকাএন–এ
ভাগৈত পহুঁচনৌং ধাম
সভ ধাম দানরসঁ ভবন
মিথিনা ধামক ধবতী
ভেদ–ঋভেদসঁ ঘেবন
মানপব দানর ভাবী
ঐ দানরসঁ ঋক্তি নেন
জাধৈব জিনগী শ্বছি
হাবি কেনা মানরঁ
জীরঁনে কিছ কবএ পড়ত
শ্বগ্নিপথপব চনএ পড়ত ।

কিসান

জিনকা সভ কহৈ ছী খন্নদাতা
ভাগ্য রিধাতা মতদাতা
রএহ ছী দেশীক খসন রৈষ্টো
হ্নকে খছি ট্ুটৈন ঘব
তনপব নৈ নত্তা কপড় ।
দ্খমে ফঁসন হবিনাম জপৈএ
জিনকব কবৈএ সভ গ্ণগান
হ্নকে সমস্যা খছি মহান্

জিনগী স্বখন নড়কী সন
সংঘর্ষ কৰৈত জাগএ শ্‌মশান
তেযো সহঁএ দোসবত তান
ঋাগ ধবি নে কিযো স্বধি নেনক
ঋা নে দ্‌খমে নোব পোছনক
ঋদা ও কৰৈএ সৰঁহক কন্‌যাণ
ঋপনা ভূখন সৰঁহক পেঁট ভৰৈএ
সভ দিন কৰৈত বহন উঁপকাব
হ্নকে দ্‌খ ঋছি পহাড়
জেহেন দ্‌দশা ৰঁনন ছৈ
জীরন হাবি এক দিন
ঋন্ন নৈ উঁপজেতৈ তখন
সভ নোক ভূখনে মবতৈ
তাধৈব নৈ কিসানক
দিশা দশা স্বধবতৈ।

<u>দিন ভেন ৰাঁম</u>

খেতমে ফঁটন দবাগব
ঋাড়ি পব ৰৈঁসন সোগাএন কিসান
ছাতী পীঁট ৰঁপহাবি কঁটৈএ
কেনা কঁটত সানক দিন বাতি
কী খা জীযৰঁ হৌ ভগরান
খেত কী জবন, জবন তকদবীব
সভঁটৌ হমব ঋবমান জবন
ধিযাপতা ভঃ জাএত ৰীবান
পেঁট পীঁট–পীঁট দেত জান
ঁট্টন ধব ঁটন দনান
কেনা নিমহত মেহমান

খ্ঙ্খাপব গাএ মহীস হ্কবৈএ
কেনা ৰঁচাএৰ ওকব প্ৰাণ
খখড় া বোটী নূন দেখ
চিনকৌব কনৈএ সাঁঝ ৰিহান
মাথপব টীটী টৈহকৈএ
ৰঁগন ৰৈসন ফ্ফব কনৈএ
ৰিনাগ ছানহী ওনি খাগএ
সবকাব উঁড়ৰৈএ বা কেট যান
গবীৰক জিনগী ৰনন গ্বনাম
কিসান দগএ খেতমে জান
সবকাবক কোন ঠেকান
ফসীকেঁ ৰ্নৈএ ভগৱান
কেনা ৰঁচত কিসানক প্ৰাণ
দিন ভেন ৰাম... ।

<u>নশা</u>

জে নশা কবত
ওকব জিনগী নকব রঁনত
ও দিন দ্‌বদিন নহি
জখন রাঁটীমে ভীখ মাঁগএ পড়ত
দেখ জগত হঁসত
ঋপন পবাযা সভ ছ্টৈত
জিনগী দ্‌খমে ড্‌মন বহত
জে নশা কবত।

গাঁজা পীবঁ কঽ উঁড় াএত
ভঁগ খা ভক্ষখাএন বহত
দারু পীবঁ কঽ দ্‌বি ভেন
বীড় ী পীতে ব্‌ড় ি যাএন
ঘব উঁজবন পবিরাব রিগড়ন
সভ সম্পৈত রিনৈষ্ট গেন
তখনো কোনো স্ককর্ম নৈ রঁচন
রাঁটীমে ভীখ মাঁগএ পড়ত

जे नशा कवत ।

<u>भगरतीक गीत</u>

কোন ফূল নোঠ়রঁ হে মৈযা
কোন ফূল চঠ় াএরঁ হে
কোন ফূনক মালা রঁনাএরঁ
হমবা নৈ খছি ভক্তন হে
জগত জননী ছী হে মৈযা
সরঁহক করৈ ছী পতিরান হে
কোন কস্ববক চ্ক হমব ছী
গে হমবা দগ ছী সজা হে
রেঁনী চমেনীক গজবা রঁনেনৌঁ
চম্পা ফূল পৈব পূজন হে
গেনা ফূনক খাসন রঁনেনৌঁ
খবহ্ন ফূনক মালা হে
পান, ফূল, ফল, মধ্ব, মেরাঁ
সভ দিন চঠ় াএরঁ প্রসাদ হে
ছাগব–পাঠী রঁনি নৈ দেরঁ হম
খহিঁসাকেঁ মোগ ছৈ খত্যাচাব হে
খংজান খরোধকেঁ মাফ কবরৈঁ
হম ছী খহীক সন্তান হে
সভ জীরঁ পব দশ কবিযৌ
হেতৈ জগতক কন্যাণ হে
করি করৈত খছি রিনতী হে মৈযা

সভকেঁ দিযৌ সভ জ্ঞান হে
জগমগ হেতৈ অন্ধ জগতক
দিযো এহেন বরদান হে... ।

কেহেন মিথিলা

হমর মিথিলা হম ছী মৈথিল
কিএ বদৈল গেল কাযা স্বরূপ
কে অছি একর জিম্মেদার
কী নৈ বহল অসল বযার
দোষী ব্যবস্থা বঢ়ল সমস্যা
সংকীর্ণ সোচসঁ বঢ়ৈল সমাজ
তখৈন মঁগৈ ছী মিথিলা রাজ্য
কী মিথিলা মিথ্যা ছল
জে অসল মাঁগ করৈ ছী
হমর মিথিলা কেতএ হরা গেল
জে খোজৈমে আন্হর বনল ছী
কে দোষী ছৈথ কে জিম্মেদার
জে কেনৈল ভেদ অভেদ
জোগী কহি যোগী বনি গেল
কর্ম ভূলি পাখণ্ডী ভেল
অরসব দেখ রংগবাদী ভেল
জাতি পাঁতিক রাজনীতিক খেলমে
মিথিলামৈথিলী বদৈল গেল
জে মিথিলা অদৌসঁ স্বস্থ ছল
তেকর কিএক ঈ হাল ভেল
জাতি পরজাতিক বাত করৈ ছী
সভকেঁ বুঝৈ ছী অখনো অছোপ
তেযো নৈ অছি মনমে সন্তোখ

গবীৰ কমা কেতৌ গুজব কবত
তগনে নোক কিএ প্রাণ গমাএত
উঁঠত এক দিন সাএ-সাএ সৰান
কেকব মিথিনা কেহেন স্ৰক্প
কিনকা মিনত ঐসঁ স্বখ
ভূখনে পেট জে কবতৈ কাজ
সে কিএ মাঁগত মিথিনা বাজ
নৈ ছৈথ জনক নৈ ছৈথ সীতা
কে ভোগতৈ ঙা মিথিনা বাজ।

<u>দীন হীন</u>

দীন-হীন জখনে ভেনৌং
সভ দ্খ সম্হিব পড়ন

খাপৈত-রিপৈতমে ফঁসি
সভ নেকবম কবৈত এনৌং
খাৰ কী কবৰ নৈ হ্বাগএ
তখনে কেনৌং হবিক প্বকাব
হবিক মহিমা খপবমপাব
দেনৈন সাহস ভেন এহসাস
কহনৈথ কর্মপব কৰু রিসরাস
কর্ম-ধর্মসঁ রঠ়া কিছু নগএ
তেকবে দগ ছী হমহুঁ সাথ
দ্খক দবিযা পাব নগা
স্বখ সাগবমে দগ ছী পহুঁচা
দ্খ-স্বখক রীচ জীর জীরৈএ
সে বহস্য কিযা নে জানৈএ
ঋৃষি-মুনী, দেরী-দেরতা
সরহক রিধাতা হবি খনন্তা
হবি হবণ দ্খ হবতা
দীন-হীন দ্খ সহিতো
স্রস্ত্র জগতমে স্বখ পরৈএ
দ্খ দেখি জে খধিব হোগএ
সে নব স্বখ কহিযো নে পরৈএ
কর্ম প্রধান রিশ্রক মাঁগ
জে খপনারএ রএহ মহান্।

<u>হম গবীর</u>

হম গবীর
কেতেক কবীর
সরহক কাজ
করৈত জীরৈ ছী

রঁহ্তো কাজ
নহি ছৗ রাঁজ
ফ্ৰসত পারি
খপন রীবান
সরঁহক প্ৰবরেঁ ছৗ
কাজ নেন
বোরঁ দেখা
নজৈব রঁদৈন
কাজ কবরেঁএ
প্রেম-ভার নহি
খপমান ভবন
রেঁরহাব কবৈএ
তৈযো দ্খে-ভুখে
জবৈত5 মবৈত
কবৈত বহনৌঁ
সভ দিন কাজ
রোঁন ভরোসক
নৈ ভেঁটৈন শৌগাত
বুঁ্ঠ় াড় ী দেহ
জখন ভেনৌঁ রেঁকাম
নৈ কিযো প্ৰছৈএ
নাম ঠেকান
খারঁ কী কবরঁ
ঘবেমে মবরঁ
জপৈত হবি নাম
বাম-বাম ।

কিবানীক কিবদানী

দেখনৌं কিবানীক কিবদানী
মবদে নহি মৌগিযাহে ৰ্ন্মি পড়ন
জএহ কহতা রএহ নৈ কবতা
তীন পেখন বোজ ঘ্মৌতা
তখন কহতা পবসূ খাএর্
জঁ পবসূ জাএর্ তঁ ও নৈ বহতা
রেঁসী ঘ্মেতা ফিবিসান কবতা
তখন কহতা খর্চা কবএ পড়তহ
হম কহনৌं কাজ তঁ নগএ ভীবগব
স্বনিতে ক্ষক্ষব জকাঁ ভূমি ভগৌতা

ডবি হাবি জঁ পবাএ নগনৌं
তখন ৰ়নব ভূনকিযো দেতা
সাহস কবি কহ হম ডঁনে বহনৌं
জখন নির্ভিক হমবা দেখনৈন
গশাবা দহ নগ ৰ়জৌনৈন
কানমে কনফ্সকী দৈত ৰ়জনা-
মোঁগব বকম খর্চ কবএ পড়তহ
জঁ নৈ কবৰ় খর্চা-ৰ়র্চা তঁ
অ্যাফিস খৰ়ৈত জাগত পএব ঢ্টি জেতহ
হাবি থাকি হমহুঁ ৰ়জনৌं-
মোঁগব তঁ নহি দহ সকৰ় হম
ঋদা পাতবেসঁ চনাউঁ কাজ
নির্জজ ৰ়নি ৰ়ঠ়ৈনক হাথ
তখনে মনমে ভেন খাশি
কাজ ভহ জাএত হাথো-হাথ।

ফূনক নচাবী

মানি পঠৈবৈএ
কিযাবী ফ্নরাড় ী
হঁসি ফূন কহৈএ–
ভেদ কভেদ নৈ হমবা মনমে
সবঁহক ছী প্রেমী
বংগ রূপ স্বরূপ ভিন্ন বহিতো
মিনি বহৈ ছী কিযাবী
নগএ বংগভেদ, রর্ভেদ
কেকবোসঁ নৈ ছবাঁগ ছী
এক বৈরহাব খপন স্ববাস
সভ মিনি বঁহৈত বহৈ ছী
বাজাহ্খএ খাকি বংগ
সবঁহক ছী হম প্বজাবী
নহি কনেশে খা নে ডঁপবাগ
সবঁহক দিনমে কবৈ ছী বাঁস
প্রগ্রতিকেঁ স্বন্দব বঁনবৈঁ ছী

রাতারবণকেঁ কবৈ ছী সাফ
ধবতী, পরন, গগনকেঁ
গমকারৈঁ ছী চাব্দকাত
হ্মদা, মন্বখ নৈ কবৈএ
হমবা রীচ গঁসাফ
জাতি ভেদ, রর্ণ ভেদ বংগভেদ
রাঁষ্টি কবৈএ রিসরাসঘাত
সৃংগাব র্ন্নি সজা দণএ
রৈঁচৈএ হমবা মাষ্ট রজাব
কী কস্বব খষ্টি হমব
জে কবৈ ছী এহেন খত্যাচাব
দযা বখি কব্দ রিচাব
খহাঁক রীচ হম স্নৃকি
কবৈ ছী রিনতী, ছী নচাব
কে কবত হমব গঁসাফ ?

নোকতংত্রক খূন

নির্বন জনতা, দাগী পহনরান
জনতা নচাব, রদনাক সবকাব
জংগন বাজ,খন্ধা কানূন
রিন্ব ঘূস নৈ কাজ চনৈএ
ন্যায রিকাগএ পসেবী ভার
গংসানক গমানকেঁ কে প্বছৈএ
তবজূ তৌন রেঁচৈএ রেঁমান
ভ্রষ্ঠ তংত্র রীকি গেন
জনতা নফড় ামে পড় া গেন
নোকতংত্রক খূন হোগএ
হংস স্বগ্গা ভূখে মবৈএ
গিদ্ধ, কৌখা চিন্হোবিযা
মাস্ব নোচি খা বহন–এ
শেব, রাঁঘ খা মোটা গেন
নঠ় া যা খিখিব মংত্রী রঁনন
ক্ষক্ষব রিনাগ বখরাঁবি কবৈএ
হত্যা খপহবণক উঁদ্যাগ রঁঠ়ন
জনতাক খূনসঁ দেশ চনৈএ
জিনগী নকব কংগান রঁনন–এ
হিংসক হিংসাক রীচ
নির্দোষিক ফাঁসী পড় া বহন–এ
বাম বাজ্যক সপনা সপনে বহি গেন

ৰ্হ্ক গাঁধীজীক ৰাঁষ্ট রিঁসৈব গেল।

<u>সপনা</u>

সপনা হ্মসপনা দেখ-দেখ
ভ্রমমে ভবৈম ভবমৈত বহল
খমব খমৃত ছোড়ি -ছোড়ি
রিষ রিষহা নৃষ্টৈত বহল
ভেদ-হ্মভেদ রাগ-ঙঁরাগি দেখ
হংস কৌখা নড়ৈত বহল
দেশ সমাজ দহি ভঁসিযাগএ
রিঁন্ব পতরাব চনৈত বহল
মন্বখ হ্মমন্বখক রীচমে
খনহাবা ডীঠবা দেখ বহল-এ
জনতাক স্বখ ভঁপবকে নৃষ্টি-নৃষ্টি
ধবতী খম্ৰব রীচ ঙঁড়ৈত বহল
দেশ মান খজানা খানী
কানাধনমে ৰঁদৈন গেল
মহগী মাবি জনতা সহি
পাতব ৰঁনি পতবাগত বহল
নেতা খহসব মোষ্ট-মোষ্ট ৰঁনি
ভবিগব ভাবসঁ ভবিযা গেল
ভাবী ভাবসঁ দো দরিঁ কঃ
চিন্তামে শোগা গেল
ভেদ-হ্মভেদক রীচ ভেদিযা
নহ্ম পীৰঁ জীৰৈত বহল
বাগ, তান, স্বব খলাপ খলগে
নাচ নবখেল কবৈত বহল
দেশক গজজিত নৃষ্টি-নৃষ্টি

রাঁচ রঁজাবমে রেঁচৈত বহন
স্বতন ছেনৌঁ নীবন ভেব কী
দেখ সপনা নীন ৫্ষৈন।

রঁটিযা খেতী

রঁড় া জতনসঁ
রঁটিযা খেতীকেনৌঁ
বৌদী খারি রিষাএন

খেতমে ফটৈন দাবাগব
ফসন জবি ডঁসৈব গেন
গিবত গিবহকঙ্কা
দৃ-চাবি কথা রেঁথা
স্বনরেঁ সাঁঝ রিহান
খপজশৈ মাথ চঢ়ন
ডুঁপবসঁ ভূখমবী রঁঢ়ন
মেহনত নাগত দ্বি গেন
মঁহ স্বখন পেটৈ ধঁসন
পবিরাবক চিন্তামে ফঁসন
কী খাএরঁ কেনা জীযরঁ
ভূখে মবত ধিযাপ্বতা
জঁ কমাগ-নে জাএরঁ
দিন্নী, পঁজারঁ, কনকত্তা
ধিযাপ্বতা রিনৈটৈ জাএত
কে রঁনত ভাগ্য রিধাতা
হাবি থাকি ঠীকৌতী খেত
নেনৌঁ দস কঙ্কা
খেত জোতি ক্ষগয়াঁ খ্নি
তবকাবীক খেতীকেনৌঁ
বংগ-রিবংগক রীযা বোপি
দিন-বাতি মেহনত করৈত বহনৌঁ
খোপড়ী রাঁন্হি কেনৌঁ বখরাবি
মনসম্হে তবকাবী ডঁপজন
হাটৈ-রঁজাব রেঁচ ভেনৌঁ নেহান
খা-পীরঁ ঠীকৌতী দহ
নফা ভেন হজাবক হজাব
পাঁচ কঙ্কা খেত কীনি

জোড়ি া ভবি হব–ৰবদ সংগে
ৰঁটিযা ছোড়ি খপন খেতী কেনৌং
চাস–ৰাঁসপব কবৈ ছী বাজ
নে কেকবোসঁ খছি খাশি
ৰঁটিযো খেতী জঁ কবত বহী
পপদেশিক কাজসঁ ঘবে নীক।

ডাঁ. কৈনাশি ক্মাব মিশ্রে
গামক কচোটৈ

ৰঁূঢ় ী খা ৰঁূঢ়ক ভুককৰা পবাতী
মস্তী কবৈত পোখবি খা নহবি মেঁ হেনৰ
ফ্নৰাবী মেঁ কনৈন, খড়হ্ন, চম্পা, ফূন নোঢ়ৰ
হাথ সঁ মাটিক মহাদেৰ– হড়় াব, নখবাম ৰনাএৰ
মঁদিব, ত্তনসী চৌবা, ভগরতী ঘব কে নিপৰ খা পূজাক
ঠাম
শািনীগ্রামক পূজা, ভগৰতীক পাতবি, ভগরানক ভোগ
কৰন্ডী, ঝিঠকী, ন্বকা–চৌড় ী, ঝিঝিযা খেনাযেৰ

খন্হবিযা বাতি মেং পানিক ঝঙ্কক কে সঙ্কী খাম রিছুরঁ
খাম ঝ্রসোবী সাগ, খডবনেরা কে ঝখহা
কংসাব রানী সঁ ভুজরৈঁত চাউঁব, গহ্রুম, চ্বা, রঁদাম
মড়্ খা কে বোঠী মেং পোঠী মছবিযা
রঁকেন মহিসক দূধ-দহী, ছানী
নরঁ রিঁযাযন মহিসক খিড়সা
উঁদাসী, সোহব, সমদাউঁন, জোগ, খেনোনা নোকগীত
চৈতারঁব, রঁসন্ত, তিবহ্ত, রাঁবহমাসা, ছৌমাসা সজনী
গীত
মহেশৈরাঁনী, নচাবী, ব্রাঁহ্মণ, ভগরঁতী, রিঞ্ছুক ভজন
হবিযব কচোব পোখবিক পানি
নির্মন জন গনাবক জে কবৈত ছন পিযাস কেব শাঁত
নহ-নহ কবৈত রঁহৈত নদিক খছিন্জন জন
কাদো মেং ভীজন খা কদিযান গৃহস্থক দেহ খা রস্ত্র
মাবকীন কে ন্বখা মেং প্রঙ্গতি স্বন্নবি রঁনন গামক হ্বরতী
নতাম, কেবা, কঠহব, রঁবহব, খাতা, সবিফা, টৌভ নেরোঁ
মহ-মহ গমকৈত বংগ-রিবংগক ফন
ঝাঁগা, গচনা, রঁ্খাবী, বহ্, গৌঁচা, কররঁগ, পোঠী, মাবা
সিংঘী, মাঁগ্বব, দবহী, ছহী মাছ
ডোকা খা কাঁকোড কে তীমন
রাঁড় ীক পঙ্খা, ঝাড়ি ক তিনকোবা খা কন্না পাতক
তরুখা
ঝ্মীবী নেরোঁ দেন ওনক সন্না
ঘ্বক পাকন সোন্হগব খানূ খা খল্খা
তবন কদিমাক হূন খা খমহারু
মায-পিতিযৌন কেব রিঁনা নোভক খশীরাঁদিক সঁগ নীক
রোঁন
খা নে জানি কী কী সরঁ সমাপ্ত ভ গেন ? ? ?

শহেব মেং খারি ভ গেল মন্বখ ঘড়া ক স্বগ্ত পব নচনিযা নীক রস্ত্র, ঘব, গাড় ী, A. C. সৰ স্বরিধা মেং বহৈত খছি
হ্মদা জীরন মে এনা নগৈত ছৈক জেনা নানা তবহক মিষ্ঠান্ন পবসন হো
নেকিন মধ্‌মেহ সঁ গ্রসিত বোগী হো মন্বখ ?
জে সৰ রস্তুক উঁপনৰ্ব্ধতা কে ৰাঁদো ওকব উঁপযোগ সঁ ৰঁচিত হো ! ! !
ওহ গাম ! খপ্পন গাম ! মিথিনাক গাম ! ! !

<u>বাজেশ রর্মা 'ভরাদিহ'</u>, পৈৈবী (পষ্ণবাবি ৈৈন), পঁচগছিযা, সহবসা

<u>নরগীত</u>

জাহি চান সে গুদ তোহব ছৌ,
ওহি চান সে হমবো চৌবচন !
খহী বাষ্ট্র কেব তূ পৈগৰ্ম্বব,
খহী বাষ্ট্র কেব হম প্রজাবী।
খহী ব্যাম মে তোব খজান ছৌ,

ঋহী মে গাওন হম নচাবী।
জাহি বাঁটে গ্রদগাহেক তোহেব,
ওহি বাঁটে মে হমবো তর্পণ!
ঋহী ধবা সে হমবো জিনগী,
ঋহী ধবা সে তোবো জিনগী।
ফূসি ফটেক্কব চক্কব খাতিব,
কিএ পজাবী দ্রাহেক চিনগী।
শোণিত হমব আ ঘাম তোহেব নয,
বচী স্নেহ সৌহার্দক ঋবিপন!
আ সোচী ওঁথোনক মাদে,
ঋষি-কর্ম রিক্তানক মাদে।
জে ঋখনো ছৈ ওঁজড়ন রিনটৈন,
তিনকব কিছু কন্যাণক মাদে।
আ মিনী জুনি কে আয শপথ নী,
মাতৃভূমি হিত পূর্ণ সমর্পণ!

বৃষেশ চন্দ্র নান

২ টা বাঁনগীত

১
সোন চিরৈযা
নানা, নানা !
দেখূ নানা ।
সোন চিরৈযা
চুগএ দানা । ।
ফুর্ব-ফুর্ব ওঁড়এ
খূবঁ চক্ষআএ ।

নাচি–নাচি ফেব
রিষ্টি–রিষ্টি খাএ । ।
চী–চী করৈত ঙা
গরৈঁখ গানা ।
সোন চিরৈযা
দেখিযৌ নানা । ।

২
চৌবচন চৌবচন উঁগন চান
ঝটৈ দএ পূবী দহী খান
মবড় ভাঙি খূরঁ খাএরঁ পূবী
সভ ভাঙা সভও খাঙন ঘূবী
মীঠ পিককিখা খা খষ্টি খীব
নারঁহ জন্দী ছূটৈন ধীব
তোড়রঁ তকখা খাহ তিনকোব
ভৈযা জো তোঁ নবিখন ফোব
তৈপব দেরৈঁ মীঠগব পান
রৌখা ক্ষদএ দেখরঁতি শান !

३

<u>হমব পোতী</u>

হমব পোতী
খেনএ খেন
রিঁর রঁনন ঋছি
মীত ঋা মেন ।
ঋনুপম দর্পণ
নিষ্ছন ছাযা
মিনন বংগ এক
মন ঋা কাযা ।
খিনকৈত খুশী
স্পর্শ ঋা শৌব
দেখূ দর্পণ
স্বযং রিভোব ।
রিস্মৃত নেনপন
প্রস্তুত ভেন
হমবি পোতী জে

খেনএ খেন ।

<u>কমনেশ প্রমেন্দ্র, দামোদবপ্বব রেঁনীপঞ্জী</u>

<u>জবন কপাব</u>

একটা নড়কা সজন দেখনিযৈ,
সূষ্ট–বুঁষ্ট মে বহ তৈযাব।
সভ নগন পবদেস সঁ খবৈঁ,
একহ্ বেঁব নহি ভেনহি জোগাব।
চিকন চ্নহ্মন সাফ় দবরাঁজা,
নরঁকা চাদবি চৌকী পব।
তীন বংগক চাবিটা হ্মর্সী,
মহগ পর্দা সঁ সজন ঘব।
খাগ ঘষ্টক খারি বহন ছৈ,
চহন–পহন পূবা পবিরাব।
সভ নগন.............
জে সময নির্ধাবিত ছন,
ভেন ঘষ্টক কেঁ খারঁ মেঁ নেষ্ট।
নড়কা কে হ্মঁহ ফিহ্মবী পবৈ,
খদ্ব নগন নহি কষ্টা জে ঘেঁষ্ট।
তখনে গাড় ীক পিপহী রঁজনৈ,
ঘবক খাগা নাগন মাকতী কাব।

সভ নগন.............
পহিনে ঠঁডা তখন রিগজী,
চাহ-পান চননৈ তারঁব তোড় ।
নাম-গাম নড়কা সঁ পূছন,
কী সভ চাহী সে খোনূ ঠোব ।
সতর্ক রাঁপ ঘঠ সঁ রঁজনাহ,
রিযাহ বাত্তক ভঁঠরিযৌ ভাব ।
সভ নগন পবদেস ....
রিযাহ ভেন ফাগনন মোন ভেন গদ্গদ,
নড়কা নগনক সভকেঁ গোব ।
আশীর্বাদি সংগ টৌকা হাথ এনৈ,
নড়কা-নড়কী কেঁ জোড় ী রেঁজোব ।
মোনেমোন নড়কা সোচনক,
কহ্না নাগন রেঁড় াপাব ।
সভ নগন............
সিধ্যাঁত নেন কন্যাগত নেনা পবিচয,
আহি বে রাঁ জ্নূম ভ' গেন ।
কোনা আরঁ গ রিযাহ হেতৈ,
নড়কা-নড়কী কেঁ গোত্র মিন গেন ।
দেরেঁ-শেরেঁ রিযাহ ঠীক ভেন,
খভগনা কে ছৈ জবন কপাব ।
অগিনো সান আরঁ রিযাহ নহি হেতৈ,
পবৈ ছৈ কঠিন অতিচাব ।
সভ নগন পবদেস সঁ খবৈঁ,
একহ্ রেঁব নহি ভেনৈ জোগাব ।

খ্ষিকেশ কুমাব মিশ্র, গ্রাম+পোস্ট–সতঘবা (রাজনগব), মধুবনী

স্বতাক

রৌরা বহল ˋ স্বতাক
কার্টি বহল ˋ খহ্বিযা
খপন' স্বার্থক পূর্তি নয'
রিধ্খাযন খামো খা হ◌ॅসৈত হ্মঁহস'
দরৈঁত ˋ হাথ–গোব
ছাতিমেঁ নূন খা হ্মঁহ মেঁ চিন্নী ধবনে
রাসনা,নোভ,ঘৃণাস' ভবন'
ভজিযা বহল ˋ কোনো ছাহ
উঁদবপূর্তিক পশ্চাত
ডকবিক' খনকব সপনা খা শ্রৃংগাব
দিনক' গজোত' মেঁ চাটি বহল' খছি
গন্ধাগত রিগ্না নাগন যোনি
চূসৈ নয তপেব খছি
মৃতস' ভবন স্তন
কংঠ মোকনে রাসনাক' ভূত

জৈর প্রক্রিযামেং মস্ত
হঁসি বহন ৗ খপন রীবতাপব
দ্নিযাক সরঁসঁ পৈঘ তনাশাহক
সরঁসঁ দ্দাঁতি হঁসি
গারি বহন ৗ খপন রীবতাক' গীত
সঙ্ক খন্হবা গেন ৗ স্বার্থী

মিথিনাক খাহ

কানি বহন ছথি মাsএ মিথিনা
হনধব জননী দ্ঃখমেং খরঁনা,
দিন–দ্র্দিন হানত ছনি খস্তা
খপনে পূত নপারৈন বস্তা।

কানি বহল ছথি খপন ব্যথাপব
ওঁঘবা বহলী জথা–পথাপব,
আঁখি নোব নেব ঝঁহ বঁহকন
বস–বস ত্তষদহ মোনো নহকন।

গোচব ডাষ্টি পাএব ফ্নারৈন
মার্কিল্ডয নহ পীঠ জবারৈন,
রিন কাবা খংতড় ী ছনি সষ্টকন
ঝঁহ পীযব প্রেম রিন নষ্টকন।

তন ঋচি খাঙা সৈকত সন হহবন
রযন মসৃণ নোন নৈ ঠহবন,
মহীপংকে খাঙা রাবি রিখাবী
নিশা ভেব গারৈ ছথি নচাবী।

চাব' মকঙা জকবা নএ খোঁসন
জকবা ডঁবমেং সাষ্টি ক' পোসন,
খাঙা ও বঁনন খান কেব পষ্ঠা
একবা স' নিক হাথক' নষ্ঠা।

<u>মৌগিযাহা নৈগতন</u>

গামপব বহি জাবঁত
স্বনি বাঁবূঁজীকs তানা–ফজ্জতি
গ্রেজ্এশেন ভs গেনৈ
দৃ পাঙা কমাযত সেনৈ
ঘ্সিযাযন বহৈত খছি ঘবমেং
জেনা সেবঁনে হোগ সৌবি
মৌগিযাহা নৈগতন।

দৃ দিন ভেন শহব ঐনা
গামপব কনৈত খছি মায
পছতাওা ছথি ৱাঁৰূজী
ফোন কা কহৈত ৺ মs এ
ৱঁউরা তমশা গেনহি কি.................
নৈ মাঁ ....
দাওা কহৈ ৱম্ভ ৱওামান ভs গেনএ ৱঁউরা
খাৱঁ তs ফোনো নৈ কবৈছ........|

দিল্লী

ওা শহব ছী,দিল্লী ...
হাঁ ! দিন ৱনাকs শহব
দিন ?
দিন জতs ভবন খছি
সপনা খা ৱচনাহা জগহমেঁ ধ্ৱাঁ সঁ
ওা বাজধানী ছী ধূৱাঁকs
জকব শহংশাহ ৺ কাৰ্রনমোনোআঁক্সাগড|
ওা শহব ছী হাথমেঁ সিগবেটৈ
খা পেটৈমেঁ ধূৱাঁকs

ঋতয নাকসঁ নিকনৈত ঐ ক্ষিণ হোঙাত
ঋাযক প্রতিশ্রুতি
ঋা ডঁড়া যাঙাতs চনি জাযত ঋছি
ওজোন পবততক
গন্তজাবমেঁ ঐ শিহব কখন খসতs ওজোন
ঋা বঁঢ়া জাযত মকানকs ভাড় া ঋাব বেঁসি
বঁঢ়া জাযত জেঁকেঁঠকs রিঞ্রী গর্মীমেঁ
বনে–বঁনে ভগত নোকs
ঋপনাকে বঁচাবেঁ নয স্বকজক
পবাবৈঁগনী কিবণ সs
তখন একটা ছত্তা বেঁচর
দৃ সৈয কপৈযে
কণ্ড নিক !

<u>ক্ষমাব বরি</u>

<u>রর্ষা মেঘক সংগ এনৈয</u>

রর্ষা মেঘক সংগ এনৈয
তকনী কাষ্টৈত চবখা চননৈয
ঋাষ কবৈত রিস্তাব
পোখৈব স খাঙা কে দেখী
নাগৈয ছৈ কেহন পোখৈব বঁহাব
রর্ষা মেঘক সংগ এনৈয

হৈব গেন ও পীঠ দেখা ক
ভ্রমব সংগ কেনক রিঁচাব
মকড় া জান ক ব্রঁনি কে

কস্তী ড্রেঁনক মাঁঅধাব
রর্ষা মেঘক সংগ এনৌয

গাঁম ঘব উঁজৈড় া কে
রিঁহব ঘব রঁসেনক
মাঁথক তৌনা ফোবী ক
পনঘষ্ট খ্নগ রঁনেনক
রর্ষা মেঘক সংগ এনৌয

নকশা চৌহদ্দী উঁনষ্টা ক
ছোড়া বরি কে সংগ
খপন ঢোন ত্তহী রঁজা
খৃরঁ পি ক ভংগ
রর্ষা মেঘক সংগ এনৌয

দীপ জবেনৃং বৈত ম
দিরস ভেন হেবান
দ্ চৈব ষ্টা সিক্কা বৌহি গেন
রাঁকী গিবন স্বনসান
রর্ষা মেঘক সংগ এনৌয

নীলমাধব চৌধরী

বিদেহ দ্বারা সংচালিত "আমংত্রিত রচনাপর আমংত্রিত আলোচকক টিপ্পণী" শৃংখলাক দোসর ভাগক ঘোষণা বিদেহক 218 অংকমে ভেল ছল জাহিমে আমংত্রিত কবি ছলাহ নীলমাধব চৌধরীজী এবং আমংত্রিত আলোচক ছলাহ কৈলাশ কুমার মিশ্রজী। কবিতা আবি গেল মুদা টিপ্পণী কিছু কারণবশ নহি আএল। অংততঃ কবিক 56 টা কবিতা দেল জা রহল অছি। নীলমাধবজীক কবিতা যদা-কদা প্রকাশিত হোইত রহল অছি জখন কি লিখৈ ছথি বহুত দিনসঁ। মৈথিলীমে ঈ এহন রেবাজ রহলৈক অছি জে জঁ পরিবারমে কিয়ো সাহিত্যকার ভঽ গেল ঈ পূরা পরিবার অন্বচিত রূপেঁ ঠপ্পা লাগল সাহিত্যকার ভঽ জাইত অছি। ওনা এহি রেবাজকেঁ তোড়বাক সেহো প্রয়াস ভেল অছি জকর দৃষ্টাংত প্রো. হরিমোহন ঝা পুত্র জনার্দন ঝা জনসীদন আ রাজমোহন ঝা পুত্র প্রো. হরিমোহন ঝা কের উদাহরণমে ভেটৈত। জঁ নব উদাহরণ দেখী ঈ রেবাজ তোড়বাক সাহস নীলমাধব চৌধরী পুত্র রাজকমল চৌধরী কেলাহ অছি। আ সে অপনী বাতসঁ বুঝা জাইত অছি জে রাজকমল চৌধরীজীক ঘর দেখবাক বহন্ন সংস্মরণ লিখএ বলা আ রাজকমলজীক পোথীক সংপাদন কএ কঽ সংপাদক বনল লোক সভ সেহো নীলমাধবজীকেঁ আগূ অনবামে অসফল ভঽ গেলা আরঁ সে একর কারণ জে হো মুদা একটা পাঠকক

তৌবপব ঙা ক্রেডিট হম নীনেমাধরজীকেঁ দেবঁনি জে ও মাত্র বাজকমনজীক প্বত্র হেবাঁক কাবণে খন্বচিত নাভ নেবাঁসঁ খপনাকেঁ কাত কহ নেনাহ। এহিঠাম নীনমাধরজীক 56 টা করিতা প্রস্তুত করৈত ঙাহো হম কহবঁ জে পহিন বেঁব এহি করিক এতেক বাস করিতা একৈ সংগে প্রকাশিত ভহ বহন খছি। এহিসঁ পাঠক খা সমীক্ষক দূনূকেঁ স্বভীতা হেতনি। পাঠক খা সমীক্ষক দূনূ নগ এহি বাঁবন করিক করিতাক প্ররৃতি ও প্রগ্নতি একৈ বেঁবমে বুঁঝবাঁমে এতনি। তঁ খাউঁ বসাস্বাদন কবী এহি করিতা সবঁহক- (প্রস্তুতি খাশীষ খনচিন্হাব)

1
ঙা উঁপবাগ কে স্বনত ?

হম সবঁ কতেক খভাগন ছী
খন্তিম দর্শন তক নহি কহ সকনহুঁ
ওহি দাদী কে জে নহি জানি
কতেক বাতি রিনা নীদ রীতা দেনে হোযতীহ
এতবঁহি নেন কি হমব নীদমে রিঘ্ন নহি হো
ঙা দর্দ হমবে নহি
খাজ্ক সভ পোতা -পোতীক দর্দ খছি
হ্মদা কএন কী জায
দাদী বহৈত ছথি কোনো কস্বাঁ কোনো গাঁবমে
কোনো খপন -কোনো খানক ছাঁবমে
পোতা-পোতী এডীনেড,রিসবেঁন,বাঁশিংগটন,স্বিট্জবনৈঁড
বঁড্ড হ্মশিকন ঘ্বি খাযবঁ খপ্পন নৈঁড
কএক টা কাজ জে ছন্হি বঁড্ড জরুবী
নহি করতা তহ জেতনি ঙা নৌকবী
কেহেন ঙা মংদা কে যগ ছৈ সে সভ বুঁঝনে ছন্হি

পুনঃ কহাঁ খারি হেতনি,সভ স্বস্নে ছন্হি
রঁউখা খা র্াঁরী কে পঠ় াএ সাফ ভঽ জযতন্হি
শিক্ষক কে রাঁত কি রিদ্যার্থিযো রোঁকিযতন্হি
এক তঽ ওনাহিযে এতয নিম্ন রঁ্সন জাগত ছথি
জে খরৈঁত বহৈত ছন্হি সেহো কহএমে ধকাগত ছথি
পতা নহি কহিযা ধবি এ ধাক ছুটৈতন্হি
কাশি এ কাবী চমড় া হিনকো উঁজ্জব হোগতন্হি
দাদী কে নেন কোনা ধিযা পুতা ক জীরন রঁবরাঁদ কবী
রীতন কান্হি নেন খারঁ' রঁনা কান্হি কোনা খবারঁ কবী
হ্দা একটা সংশয জীরএ নহি দৈত ছন্হি
দাদী ওহো রঁনতিহ সে সোচি ডব হোগত ছন্হি
দাদী কে তঁ সরঁ খপনে ছনন্হি দেশমে
হম্মব কি হোযত নহি জানি এহি রিদেশমে |

2
জঁ ভেনহুঁ পথভ্রষ্ঠ

সৱঁ তবি ৰাঁত খধিকাব কে
কর্তব্য নষ্ঠ নির্মূল
ন্যাযক খাস তঁ
সৱঁ কৱৈত খছি
কানূন ৱঁনন খছি শূন
সৎ ন্যায কে ৰাঁষ্টপব চনৱঁ
কখনহুঁ কর্মা বহন খাসান
জঁ ভেনহুঁ পথভ্রষ্ঠ তঁ
ফেব সমাজক কত২ কন্যাণ
সৱঁ ধর্ম কেব মূনমে
এক মাত্র পৱোপকাব
এক দোসবসঁ জ্ড়ন বর্মী
হোগত বহয সপনা সাকাব
ক্ষদা এহি ৱৈচাবিক
খকান খন্ধাবমে
ধিযা প্বতাক পঠ় াগ কি
নূন বোষ্টীক জোগাবমে
নোক-ৱেদ , গাম ঘব
দ্নিযাঁ সমাজ ৱিসবন ছী
উঁচিত খন্বচিতক বিচাব নাগি
ধর্মক মাষ্কসঁ উঁতবন ছী

এহনমে জিনগীক মর্ম
কোনা রাঁচন বহত
রিনা সঽ ন্যাযকেঁ
ধর্ম কোনা রাঁচন বহত

3
হম তঽ ঠীকে ছী:সন্ত ?

হম সবঁ এতেক
কোনা রঁদনি সকৈত ছী
জেনা রঁদনি গেল ছী
কোনো আকর্ষণ নহি
কোনো প্রতিরোধ নহি
জে জেহন কবতা
সে তেহন ভোগতা
রঁড্ড সংতুষ্ঠ,রঁড্ড সহজ
রাঁপ- ভায মীনি কঽ
রঁহিন- রেঁগী সংগ
নৌ রর্ষ তক
অস্সী সানক সংত
সোনহ সান কঽ কন্যা
ঝদা হমব খূন
নহি খৌনৈত অছি
অপনাপব নজব দৌড়ৈত ছী
পহিনেসঁ রেঁসী
সশঙ্ক ভঽ গেল ছী
রেঁসী বুদ্ধিমান
(সময আ অন্বভরকেঁ দেখৈত, ওনা তঁ)
আ রেঁসী গ্বদকব
ঝদা পহিনেসঁ রেঁসী
অসংতুষ্ঠ
অস্ববক্ষিত
অপমানিত
নহি ফবছাগত অছি
প্রগতিক পথপব ছী

কি খরনতিক পথপব ?

4
ঘনঘোব খন্হবিযা

জে রীতি বহন
তাহিপব তঁ কোনে গবে নহি
দিন রীতনকেঁ কোনা
রঁজা নৈত ছী
সজন খছি মহন

বংগ রিবংগক প্রকাশেসঁ
চন্দ্রমা অচংভিত ছথি
মন্বক্থক প্রযাসসঁ
আঁখিক পর্দা নহি কিএ
হটা নৈত ছী
বাতি ঘনঘোব অন্হবিযা
নোক সজা নৈত অছি
স্বখ দ্খ রিসবি
দীরানীক মজা নৈত অছি
দূব কত২ অহাঁ অপনাক
রঁন্না নৈত ছী
হএত তঁ রএহ
জে এখন তক ভেনৈ
স্বরুজ ড্রঁন বাতি ভেন
স্বরুজ উগনৈ ভোব ভেনৈ
বাতি দিনমে এনা কিএ
মিনা দৈত ছী ।
5
সংযোগ

ককবাসঁ প্রেম
ও কহেন রিযোগ অছি
হমব জিনগীক
ও কেহন সংযোগ অছি
জকবাসঁ স্নেহ কবী
ওকরেসঁ নোগত সংহাব অছি
জকবাসঁ বহন রিদ্ধখ
ওকরেসঁ উদ্ধাব অছি

6
𑒂𑒥 𑒏𑒞𑒹𑒏 𑒠𑒴𑒩

𑒦𑓄 𑒮𑒏𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒥𑒰𑒯𑒩𑒏 𑒯𑒫𑒰 𑒏𑒱𑒕𑒳
𑒠𑒴𑒭𑒱𑒞 𑒯𑒼𑒧𑒨
𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒪𑒼𑒏 𑒁𑒣𑒢
𑒮𑓂𑒫𑒰𑒩𑓂𑒟 𑒪𑒹𑒪 𑒫𑓂𑒨𑒟𑒱𑒞 𑒯𑒼𑒧𑒨
𑒬𑒠𑒰 𑒥𑒱𑒢 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒰𑒮𑒹 𑒏𑒲
𑒏𑒱𑒕𑒳𑒍 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒞
𑒖𑒹 𑒁𑒕𑒱 𑒏𑒱 𑒮𑒹𑒯𑒼
𑒥𑒰𑒿𑒔𑒪 𑒩𑒯𑒞
𑒌𑒢𑒰 𑒖𑒹 𑒐𑒱𑒛𑓃𑒏𑒲 𑒏𑒹𑒫𑒰𑒛𑓃
𑒥𑒿𑒠 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒥

হরা খা বোশনীপব
পৌরঁন্দ নগেনে বহরঁ
কহুঁ কতেক দিন
হম সরঁ সহী সকৈত ছী
খাব কতেক দূব তক
বহী সকৈত ছী ?
কী গছ্ছা খছি
কতয ছী উঁনমন
জাগন ছী   কি
ছী খহাঁ স্বতন
কতয জেরাঁক খছি
কতয জা বহন ছী
মোনমে কী খছি
কী স্বনা বহন ছী
খহাঁ দৈত ছী জ্ঞান পোথীকেঁ
জে পোথী হম ফাড়◌ি চুকন ছী
সংস্কাবক পাঠ পঢা কঽ
হমবা কিএ খহাঁ মাবি বহন ছী
হম মৈথিন খারঁ কিছু নহি বুঝরঁ
খপ্পন মিথিনা নেন হম জন্মরঁ
রঁহু চুপ বহনহুঁ খারঁ নহিঁ বহরঁ
রঁহু দিন সহনহু খারঁ নহিঁ সহরঁ

7

নর এহিনা পনপত

থছি তঁ সর্ব থংগ
স্ববক্ষিত
এনা কিএক
থপংগ ভেন ছী
ভবনহুঁ তঁ কতেক বংগ
জিনগীমে
এনা কিএক
রেঁবংগ ভেন ছী
কী হিত কী রেঁজায
কহাঁ কিছু স্পষ্ঠ
তকৈত বহনহুঁ
মৃগ মবিচিকা
ভগৈত বহনহুঁ সবপষ্ঠ
থার্ব দেশ দুনিযাঁক
হান দেখি
এনা কিএক
দংগ ভেন ছী

নর এহিনা পনপত
প্ৰবানকেঁ ঝবএ পড়ৈতে
ঝহবি কঽ জেহন
ৰীযা খসত
তেহনে নে পৌধ ৰঁনত
খপনে বোপন গাছ খছি
তখন এহি ছাঁহসঁ
এনা কিএক
তঁগ ভেন ছী

৪

নর পবিভাষা গঠ়ি সকয

নিখন তঁ জাগত খছি
ঋদা এহন কহাঁ
জে নোককেঁ
পঠ়ৰঁ সিখরিতগ
জে পঠ়ন ছৈ
তাহিপব দৃঠ নিশ্চয
বহৰঁ সিখরিতগ
সৰকেঁ নেন সৰঁ
এনা কিএ ঝক্কব ৰাঁনব
খপনে ৰেঁগবতে খছি
ভেন রিশ্বি খান্হব
সামনে কী পবোক্ষ
নোকক সম্মান কহাঁ
জে ভংগঠি গেন তকব
কতহুঁ নিদান কহাঁ
নিখন গেন
নোক নেন কি খপনা নেন
নহি হমব প্রশ্ন
ঋদা ঞা নেখনী
নহি বোকি সকন
সমাজক পতন
নিশ্চিতে জে নোক নহি
কিছুও পঢ়ি সকন

নিজ স্বার্থক পবিধিসঁ
ৰাঁহব নহি নিকনি সকন
চনূ হোয প্রযাস জে
ৰেঁসীসঁ ৰেঁসী
নোক পঠ়ি সকয
জিনগীক স্বঁদব সন
নব পবিভাষা গঠ়ি সকয ।

9
মোনক হঙ্কা

নগাতাব চাবি দিনসঁ

ৰ্বসৗত পানি
খকষ্ঠ ভ২ গেন খষ্টি মোন
ওনা ৰ্াবিসক মনভারন দ্ ৃখ্
ৰ্ভ্ত নীক নগৈত ষৈক
ক্ষদা কখন
জখন পেটৈক ভূখসঁ
মোন ব্যথিত নহি হো
জখন কোনো ঘারসঁ
দেহ পীড়িত নহি হো
জখন নর তরুণি সংগ
যৌরন উঁমড়ন হো
মোনমে উঁন্নাস হোময
জের্ ভবন হো
ক্ষদা এখন
খহি খকনর্েনামে
জতয নূন বোটী জ্টৈৰ্াক
সমস্যামে
প্রতিভাক এক–এক টৌ কাঠী
জড়ৰ্এ পড়ৈত ষৈক
জতয বোজ ৰ্াপক ৰীমাবী
মাযক ফাটৈন সাড়ী
ৰ্হিন–ৰ্েটৗক ৰ্ঠৈত উঁম্র
চাক কাতসঁ ঘেবনে বহৈত হো
কোনা নিখী সকৈত ষ্টী
খপন প্রেযসী পনীক
হৃদয সাগবক খথাহ প্রেম বর্ণন
জীরন–খানংদ কে সূক্ষ্ম পরিত্র দর্শন
জতয ফূন ৰ্নৰ্াসঁ পহিনে

সহবি জাগত অছি
কোমন–কোমন কোঠী
র্ৃক্ষ র্নর্াসঁ পহিনে
স্বখা জাগত অছি প্রেমক গাছ
কোনা নীখি সকৈত ছী
শ্রৃংগাবক করিতা, প্রেমক গীত
ওনা জাড়্ক উন্মুক্ত বাতি
র্ঙ্ভ প্রিযগব
দেহক পোব পোবমে জাগৃত করৈত অছি
কামোরাসনাক আগি
জগা দৈত অছি
অংতর্মনমে ন্বকাযন
মননগ্ন দৈহকেঁ
ক্ষুদা ভরনাক নহবি তোড়্া দৈত অছি
যথার্থক ধ্রূব র্োধ
কাঁপী কনম হাথসঁ ছুটি জাগত অছি
যথার্থ করিক কল্পনাক সীমা
নাঁঘি জাগত অছি
চাবি জোড়্া আঁখি
টুকুব টুকুব হমবে দেখি বহন ছন
হম চুপ– চাপ ঘবসঁ র্হবা জাগত ছী
কোনো জোগাব, কোনো ব্যরস্থামে
ভীজন তীতন অরস্থামে
অপূর্ণ করিতা অপূর্ণে বহি জাগত অছি
মোন ক ইচ্ছা প্যাসন, হাবন, থাকন, নিবাশী
মোনহিমে দর্ি জাগত অছি ।

10
এখন তক তঁ খছি

ওা দরাওা খছি
কি গবন
ওা তঁ সময ৰঁতাএত
ক্ষদা ওা নিশ্চিত জে
দিন ৰীতন
নহি নৌটি পাএত
এখন তক তঁ ছী
নাওনমে নাগন
ডব খছি জে
নাওন নহি ৰিগড়ি জায

এখন তক তঁ খছি
ভূখ প্যাস জাগন
ডব খছি জে
ভূখ প্যাসে নহি মবি জায

11
সএহ টা ৰাত কোনা ভঽ সকৈত

হম সৰ ৰস্তু নীচাঁ ধসি গেন ছী
খা ভগৱান ৰস্তু ঙঁপব চনি গেনাহ
নহি ভজন স্বনৈত ছথি
নহি খাঁথিক নোব দেখৈত ছথি
ঠীকে কনঘগমে খাৰি
ভগৱানো ৰঁদনি গেনাহ ,
ততেক জন্দী ৰাতাৱৰণ
কি প্ৰযোজন ৰঁদনি জাগত খছি
ঙঁপবাগ দৈত–দৈত
গাবি, প্ৰাৰ্থনামে ৰঁদনি জাগত খছি
তখন কথি নেন এতেক ব্যগ্ৰতা
তখন কথিক এতেক প্ৰসন্নতা
তঁ কী হম সভ মাষ্টিক হ্মকত ৰঁনি

পড়ৈন বহী
ৰঁন্দ কিছু হোওক দুনিয়াঁমে
কম্বঁন ওঠি স্বতন বহী
ভগৱান দূব নহি ৰঁছু নগ খাৰি গেল ছথি
ক্রিয়া কলাপক ফল তুবংত দঽ দৈত ছথি
কহাঁ কোনো এহন নীক কর্ম ছল
জে নীক ভাগ্য ভঽ সকৈত
হমৰে জে জে নীক লাগয
সএহ টা ৰাঁত কোনা ভঽ সকৈত |
12
কতে কম খছি

ভ্রমমে খছি
জিনগী
কি জিনগিযে
ভ্রম খছি
সৰঁ তবি
পসবন খছি
খনর্থ কেব
ঠহাকাক গূঁজ
দেখ নিখ
সৰঁহক খাঁখি
ক্ষদা নোবাএন খছি
কতেক দিন
ৰীত গেল
এক ছনক
ক্ষস্কী নেন
হঁসীক নেন

ठीके ओ जिनगी
कते कम अछि

13
<u>रॅजट्ठ के स्थ्र् की</u>
ओ सारन के घट्ठो
ओ मन भारन छट्ठो
रिंह्सि रिंह्सि डाबि–पात
गाछकेँ डोना बहन
गाछक ब्याक्हन मोन
ऋसनाधाव रॅबसात देखि
जड़ि केँ आजमा बहन
डाँड़ भवि ड्रॅन गाछ !
फन–फूनसँ भबन गाछ ।
कहियासँ नान किना
ओहिना ठाड़ अछि
देखनक कतेको प्रधानमंत्री
कतेको प्रधानमंत्रीक
अनेकानेक रॅब रॅदनन रूप
परिस्थितिजनक रूप
कहियो कोनो बाज्य ऋख्य ऋद्धा
तँ कहियो कोनो ,
कहियो साउंथक चर्चा
तँ कहियो सिर्फ नोर्थ ओस्ट्ठ
कहियो शिक्षा कहियो ब्यापाब

কহিযো কনাধন কহিযো ভ্রষ্ঠাচাব
ৰাত তঁ কহনহুঁ ৰম্ভ নীক
ছোট মোট নৌকবীক নেন গন্টবন্নৃ কী ?
জখন পবীক্ষা গংটবন্নৃ নেৰহে পড়ত
তখন শিক্ষা কে ৰজট কে স্থি কী ?
শিক্ষা থা স্বাস্থ্য
ও দুনূ সেবা সির্ফ সবকাবী হো
নহি কোনো জাতি ধর্মক ভেদ
নহি গবীৰী থমীবীক ফর্ক
নহি কোর্সেমে কতহুঁ কোনো রিরিধতা
শিক্ষা ব্যাপাব নহি
নহি শিক্ষক ব্যাপাবী হো
নহি ডাক্টব সাক্ষাত যমবাজ
নহি বোগ কোনো মহামাবী হো
শিক্ষাক থর্থ পাগ কমাৰয নৈ
ৰনৰ সংস্কাবী হো
মোদী জী এহি শাপিত শহবী জীরনমে
চমক দমক মাঁনমেণ্ট্রাক কৃত্রিম তিনস্মমে
ওঝবা গেন থছি মনুকথ
তাহিপব ও এহন ঝমঠগব ৰবসাত
বাজীর গাঁধীক "কবেংগে, কবেংগে"
এখন তক বেংগিতে থছি
ও থাশ্বাসনক
হবিযবী তঁ ঠীক ক্ষুদা
এতেক নহি জে গনি জায
উঁকেঁঠা উঁসেরক রীচ
দেখৰ কর্তব্য মর্যাদা
নহি রিসবি জায ।

14
दीपसँ अन्हार

दीपसँ दीप
नेसल जा सकैत अछि
दीपसँ अन्हार
मिझाओल जा सकैत अछि
दीपसँ इजोत
आनल जा सकैत अछि
सदा ओ अन्हारसँ
दीप जड़ेबाक कोशिशे
ओ अन्हारसँ अन्हार
भगेबाक कोशिशे
एहि धरतीमे तँ
दीवालीक इजोतो रहैत
दीया तँ नेसलहुँ
आँखि खुजतै नय कहाँ देवार ।
मोनमे लोभे नहि
सजल अछि घर संसार
जेहमे खिद्दी नहि
बिदा भेलहुँ माटि बाजार
बिना धुआँ सीमापर
निज शहीद लोगक जवान
हवामे प्रदूषण
झलकैत अछि रचनाय प्राण ।
15
नहि बहल हँसतै, कनबाक समय

কহিযা খ্নিক হঁসন বহী
নহি যাদ খছি
খূর্ব জোব দৈত ছী দিমাগপব
কহাঁ যাদ খবৈত খছি
কোনো খ্শীক বাঁত
ভেনে নহি হো, সে তঁ নহি
সরা করোড় নোকক দেশ
তীন সৌ পৈসঠ দিনমে
তীন সএসঁ রেঁসি পার্বনি–তিহাব
সমাজ পবিরাব সেহো কম ঝমটগব নহি
বাষ্ট্রীয কি সামাজিক কি ব্যবসাযিক
কতেক তবহক মনমোহক কার্যক্রম
কতেক ব্যাহ দান, জন্মদিনক স্বখরসব
কহাঁ খ্নিক হঁসি পযনহুঁ
মোনমে ঙা রিচাব চনিতে ছন কি
তখনে মোনমে নর প্রশ্ন উঠন
খ্নিক কানন কহিযা বহী
কএক টা এহেন ঘটনা ভেন জে
হৃদযকেঁ খহধিক চোট দেনক
জ্খান, বঁচা, হিত–পবিচিতক মৃত্যু
দেখবা, ভোগবা নেন রিরশ ভেনহুঁ
বোজ সীমাপব জরান তঁ
খেত দেখি কিসান
শহীদ হোগত দেখি স্বনি
মোন খাক্রাশিত ভেন
দূ–চাবি বূঁদ নোবো টপকন
খ্নি কহ কানি কহাঁ সকনহুঁ
ব্যাগএ খার্ব নহি বহন

হঁসরৗ, কনরৗক সময
খ্যারॅ নহি বহন কোনো রৗতক
হর্ষ-রিষাদ, চিংতা কি রিস্ময

16
মোন ছোট কঽ দৈত খছি

জহিনা জহিনা বংগ
চঢৈত ছৈ
তহিনা তহিনা উংতবয ছৈ
ওা দ্নিযাঁমে সিদ্ধ রাঁত জে
জে ফড়য সে ম্নহবয ছৈ
তখন ওা বস্তা তঁ

অপনে চুনন অছি
আর গড়ন কাঁটে তহ
মাঁ মোন পড়ৈত অছি
নহি গাউ ফগ্বখা
নহি কোনো বংগ নগাউ
এহি গীত এহি বংগসঁ
গামক গমক অবৈত অছি
নহি জানি কিএক
ও পাবনি তিহাবি
মোন ছোটে কহ দৈত অছি
খুশীক এহন সন মৌকাপব
মোন বেদনাসঁ ভবি দৈত অছি
অসগবে বুঝাগত ছী
অছি ভবন ঘব আঁগন
আর কী হর্ষ বিষাদ
নহি বংগ কোনো এহি আনন
অছি বুঝন নহি ছৈ কত্তা খুশী
হ্নদা ছী হম প্রতীক্ষামে
পবিণাম তঁ বুঝন অছি
নাগন ছী পবীক্ষামে

17
माँ किछु नहि रहजन

मोन होइत अछि
पड़ ा जाइ , भागि जाइ
सदा कतए आ किएक
एहने सन स्थितिमे
मायक कोरासँ प्रिय
कहाँ किछु बहैत छैक
एखनो याद अछि
एक-एक शब्द
एहिना रहप भागैत भागैत
चलिये गेलखिन
तहुँ भागि जेबहि तँ भागि जा
हमब की

জকব দেহবিপব বহৰঁয
ঘিসিযাক ফেকিএ দেত
যাদ খরৈত খচ্চি
কহিযো মাঁক জেরব নঃ কঃ
ভাগি গেল ছলহুঁ রঁম্লঁঙ
ফদা নহি সাহস ভেল
দেখরিতখগ
কোনো সোনাবকেঁ
প্রাতে ভেনে নৌটি কঃ খারি গেল বহী
মাঁ কিছু নহি রাঁজল
নহি তমসাযল
নহি কনিযো খাঁখি নোবেনৈ
দুনিযাঁক সাতম খাশ্চর্যসঁ
কম নহি
মাঁ হমব এহনে ছল |

18
গাম গাম থিক

ভাবতক কোনো গাম হো
এক দিন এহিনা পহুঁচি গেন বহী
গাজিযাবাঁদক সমীপ
বারণক গাম রিশবখ খ্যা
বাজেশ পাযনষ্টক গাম রেদপ্ববা
কম্পনেন ভিজিষ্ট ছুন
সংগমে কম্পনীক গঁজিনীযব,
ড্রাগরব, গাডী
শর্মা জী জতরেঁ ক্ষশীন কিসান
ততরেঁ ক্ষশীন র‍্যাপাবী
রাঁত হবিযনে নহি হবিযরঁয
কনেম পচাস কে
পাঁচো হ্মনাসিরঁ নহি
শর্মা জীক মৃদ্‌ন স্বভার ,
সকোব স্বাগত দেখি
ওা তঁ নিশ্চিত জে
শর্মাজীক ন্বকসান নহি হোওন
হ্মদা খপন প্রতিজ্ঞা

আ কম্পনীক প্রতি নিষ্ঠা
সেহো দেখনায জরূরী ছল
অংতত: সভ ৱাত ঠীকে বহল
ফদা জে মূলতা: আকর্ষিত কযলক
ও ছল গ্রামীণ সমাজ
এখনো গ্রামীণ সমাজমে
পর্দা অছি প্রেম অছি
অক্ষর ৱোধ ভলে নহী হোয
ফদা ৱঁচল সংস্কার অছি
জ ৱিঁগড়ল অছি কিছুও তঁ
ও সরকারী সংস্থা কি
সরকার অছি
চারি পাঁচ ঘংটাক বীচ
জাহি তরহক পরিবেশ দেখলহুঁ
গাম ঘরসঁ হজারো মীল দূর
মিথিলে সল কোলো দেশ দেখলহুঁ
কিছু ৱাত জরূর অজগ্রত জে
গঁজিনিযর সিন্হা জীকেঁ পসিন্ন নৈ
ফমার-রার ছথি
এতনি বাতিমে নিন্ন নৈ
মৌগী সভ ফঁহ তঁ ঝপলে ছল
ফদা ছাতী উঁঘার ছলৈক
ব্যরহারমে শালীনতা
ৱোলী লঙ্গমার ছলৈক
ৱহুত কিছু অন্তর হোগতহুঁ
মিথিলেক কোলো গাম সল
লাল কাকীক অঁগলা
ফহুঁআ কাকাক মচাল সল

কএক রেঁব কদীমা সার্‌ত কি
কদীমাক ফূন
তকথা নেন নঃ গেন ছী
যাদ খারৈঁত ছন স্কূন
ওা তঁ ছন উঁজড়ন প্রদেশক
উঁজড়ন কোনো গাম
খপন মিথিলা তঁ স্বস্থ খছি
ওহিনা নে কহাগত খছি
ওা মিথিলা ধাম
তখন রাঁত পহিন্বকা
খারঁ কহুঁ কোনা বহত
গাম কী শহব খপনে নহি
পেঁট বহৈত খছি
পেঁটক সংগ কএক টৌ জ্‌ড়ন
ঘেঁট বহৈত খছি

19

বহন খছি বৌদী–দাগী

খন্হাব খা গজোত
জরুরী তঁ দুনূ   খছি
জখন জকব প্রযোজন
তখন সে ভেটৈত কোনা
বাতি কেব দিন কেনহুঁ
দিন কেব বাতি
খার সমযানুসাব
স্বরূজ চান উগত কোনা
খেত–খবিহান ছুটৈন
কনম রাঁগ নিপত্তা
খঁগনা দনান ছুটৈন
খমে ভেন পোখবি খত্তা
খার হরা পানিকেঁ
সংবক্ষণ, শ্বক্সিকবণ চাহী
দুনিযাঁ তঁ ওহিনা কে ওহিনা খছি
সর দিনে বহন খছি বৌদী–দাহী
তখন এনা কিএক
একো রেঁব ঝঁহপব
ঝস্কী নহি খরৈত খছি
ছোটৈ ছোটৈ রাতপব
নোক কতে পৈঘ পৈঘ
নড় াগ নড় ৈত খছি ।
20
মাঁ মনে মহিষী

জখন জখন
ঠেস নগৈত খছি

𑒧𑒼𑒢 𑒣𑒛𑓃𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒧𑒰𑒿
𑒧𑒰𑒿 𑒧𑒢𑒹 𑒧𑒯𑒱𑒭𑒲
𑒧𑒰𑒿 𑒧𑒢𑒹 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰
𑒧𑒰𑒿 𑒧𑒰𑒢𑒹 𑒞𑒰𑒩𑒰
𑒧𑒰𑒿 𑒧𑒢𑒹 𑒬𑒲𑒞𑒪𑒰
𑒧𑒰𑒿 𑒧𑒢𑒹 𑒑𑓀𑒑𑒰
𑒧𑒼𑒢 𑒦𑒹𑒪 𑒔𑓀𑒑𑒰
𑒧𑒰𑒿 𑒏𑒹 𑒔𑒩𑒝𑒮𑒿 𑒣𑒫𑒱𑒞𑓂𑒩
𑒂𑒥 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒏𑒯𑒰𑒿
𑒧𑒰𑒿 𑒫𑒱𑒢 𑒠𑒳𑒢𑒱𑒨𑒰𑒿𑒧𑒹
𑒮𑒳𑒐 𑒏𑒞𑒯𑒳𑒿 𑒏𑒯𑒰𑒿 ।

21
𑒣𑒻𑒒-𑒣𑒻𑒒 𑒪𑒏𑓂𑒭𑓂𑒨 𑒁𑒕𑒱

𑒖𑒹 𑒏𑒝𑓂𑒚 𑒕𑒪
𑒮𑒹 𑒞𑒿 𑒥𑒯𑒱𑒨𑒹 𑒑𑒹𑒪
𑒢𑒳𑒚𑓂𑒚𑒳 𑒤𑒳𑒮𑒪𑒹𑒫𑒰𑒏
𑒏𑒼𑒬𑒱𑒬 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒏𑒐𑒢𑒯𑒳𑒿 𑒋𑒧𑓂𑒯𑒩

তঁ কখনহুঁ ওস্হব
ঠৈহনেনে থিক্ষ
থনেবে থজমেরাঁক
কোশিশি কবৈত থিক্ষ
জংগ নাগন ছৈ সত্তা
জর্জব ছৈ ভেন তন্ত্র
চাহী পাবদর্শিতা
ডেগে-ডেগ ভবন ষড্যংত্র
সরঁ চোব সংসদমে
ঝন্বব-ঝন্বব তকৈত থিক্ষ
শাহক শাহ জোড় া কি
কিযো থানে ফসৈত থিক্ষ
পৈঘ নক্ষ্য ছৈ
কনে কঠ্ঠ রঁবদাশ্ত কব্ধ
ঙুঁচ-নীচ ছোড়ূ
একতাক রাঁত কব্ধ
মামনা গংভীব ছৈ
নিহ বৃ্ঁমেরাঁক
কোশিশি কবৈত থিক্ষ

22
নমন করু সংস্কৃতি সংস্কাবকেঁ

খাজ্‌ক নেনা নেনপন রিসবন
মায রাঁপসঁ বহত ছিটৈকন-ছিটৈকন
রজন রবারব রস্তা উঁঘয
মধ্য বাত্রি তক তৈযো নহি না উঁঘয
ডব মৈডমক করেজমে পসবন
নহি বহয জাগন নহি বহয সূতন
রঁদ করু এহি শিক্ষা র‍্যাপাবকেঁ
নমন করু সংসস্থতি সংস্কাবকেঁ

23

ককব দোষ ?

অন্হবিযা বাতিক এহি শূন্য রেঁনামে
কহিযো জন্ম নেনে ছনাহ
কাবী গ্নপা নিধান গ্নঞ্চ
পাছা দেখৈত ছী
রঁস হমব পদচিহ্নক স্নব
কতেক আগূ আরিঁ গেন ছী
কি নৌটেঁরঁ সংভর ?
আগূ অথাহ দুস্কাম রাঁটে
হমাবা অসগবে পাব কবএ পড়ত
এহি গঁহীব সাগবকেঁ
একটা আমক গাছপব নজব জাগত অছি
আহ কেহন মধুগংধ রঁবসা বহন ছন
পন–ছিন নেন মোন ভারবিহ্নেন ভঽ গেন
পবন্তু হরাক তীব্র মোঁখাসঁ খসি পড়ন

रॅह्त बास आम्र मज्जब
आह रএह खसन मज्जब तँ नहि हम
सभ्ड कते এूब अछि প্রগ্নতি
না না নাহি নাহি ?
ककब दोष ?
ওकব রান্যপন কে কী ও হরাক মোঁখা কে
নহি সোচি পরৈত ছী হম
হমব দোষ কী যগক প্রবাহকেঁ ?
24
দীপ চাহে কতহুঁ জবয

জিনগী ককবা কইছ
জিনগীক মানে কী
নোক উঁজড়ন সভ ঠামসঁ
হমহী অহাঁ নহি উঁজড়ন ছী
ফদা ফর্ক অছি
জেনা হম সরঁ রঁসন বহী
কী তহিনা আনো আন
রঁসন ছন ?
পবিরর্তন
জীরনক মূন অছি
সামর্থ্যরানক নেন
সময সদৈর অন্বকূন অছি
ফদা ও সামর্থ্য
ককবো সংগ কতেক দিন
রাঁনপন,জ্আনী আ বৃদ্ধারস্থা
জহিনা সহ
তহিনা ধ্রুরসহ জে

𑒁𑒢𑓂𑒞𑒱𑒧 𑒮𑒰𑒿𑒮 𑒞𑒏
𑒁𑒣𑓂𑒣𑒢 𑒦𑒰𑒭𑒰 , 𑒁𑒣𑓂𑒣𑒢 𑒧𑒰𑒿𑒙𑒱 𑒣𑒰𑒢𑒱
𑒁𑒣𑓂𑒣𑒢 𑒪𑒼𑒏-𑒫𑒹𑒠 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱
𑒯𑒰𑒿 𑒋𑒞𑒥𑒰 𑒖𑒩𑒴𑒩 𑒖𑒹
𑒫𑒱𑒏𑒰𑒮𑒏 𑒦𑒲𑒭𑒝 𑒕𑒠𑓂𑒧
𑒧𑒰𑒢𑒫𑒞𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒗𑒰𑒿𑒣𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱
𑒯𑒼𑒋𑒏 𑒮𑒧𑓂𑒧𑒱𑒪𑒱𑒞 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒰𑒮 𑒖𑒹
𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒥𑒰𑒿𑒔𑒪 𑒩𑒯𑒨
𑒃𑒖𑒼𑒞 𑒮𑒥 𑒞𑒩𑒱 𑒯𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒔𑒰𑒯𑒲
𑒠𑒲𑒣 𑒔𑒰𑒯𑒹 𑒏𑒞𑒯𑒳𑒿 𑒖𑒩𑒨 ।

25

ওকব জীরন

বাতি খন্হাব খছি
মাযাক সংচাবসঁ
সর্বত্র ও প্রচাব খছি
নোকনাজসঁ রংচিত
হমব ও ব্যাপাব খছি
নোক জে কহয
হমব জীরাঁক খাধাব খছি
নগ চাহিত করৈত ছী
নিহ পাপ
খছি জীরন হমব
রঁনন খভিশাপ
নহি জানি ককব ও
পড়়ন শ্রাপ
যৈহ জীরন খছি
যৈহ দ্খ:সংতাপ

26

ৰীচ ক্ষণান ছোড়ি ক২

আঁখি নগনে ছন
ও কহননি
ভোব ভ২ গেন
নাম স্বনতহি ভোবক
মোন ঘোব ভ২ গেন
এনা কিএক
জে বাতিএ বাতি
নীক নগৈত অছি
ৰীচ ক্ষণান ছোড়ি ক
কোন কাত
ঠীক নগৈত অছি
সৰঁ তবি
পসবি বহন অছি আগি
আ মোম
ভেন জা বহন ছী
আকাংক্ষাক ৰঁজাব গবম
জেৰঁ নবম
ধকৰঁ কি ঝূকৰঁ
কহাঁ ককবো মংজূব
পাছূ নাগন আগি অছি
ৰঁস উঁড়ন
জা বহন ছী ।
27
নহি অপ্পন নহি আন কব্ধ

এখন তক তঁ

রাঁত, মাত্র
জোড়এ কেব কএন গেন
তখন তঁ গুা হান
ঘরোমে রিনাযন ছী*
খা তোড়রঁ
তঁ তোড়রঁ কী
নোক খপনে
টৃটৈন খছি
রীনো কেব রাঁটৈমে
নহি কতহ্ ব্রাম্নণ
ভূখন খছি
উঁনটৈ নিমংত্রণ ভেন
পবাভর ছয
ছুষ্টীক রাঁত মানে
নৌকবী তাকরঁ ছৈ
খংশী ভবি ওহি
যোগদানক সম্মান কন্ধ
মাঁ মৌথিনী রঁসথি হৃদযমে
নহি খপ্পন নহী খান কন্ধ
(*দবভংগো, সহবসামে নোক মৌথিনী নহী রঁজৈত খছি)

28
কিছ এহিনা রীতৈত খছি

কিএক নহি রঁ্নৌত ছী
মধ্শ্রীরাণী, পংচমী
কিএক নহি রঁ্নৌত ছী
ছোড়ি কিছ নক্ষ্মী

𑒏𑒱𑒉𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒛𑒩
𑒥𑒰𑒜𑓃𑒱 , 𑒦𑒴𑒏𑓀𑒣𑒮𑒿
𑒏𑒱𑒉𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒛𑒩
𑒦𑒨 , 𑒂𑒞𑓀𑒏𑒮𑒿
𑒏𑒱𑒉𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒛𑒩
𑒂𑒏 𑒡𑒡𑒴𑒩𑒮𑒿
𑒏𑒱𑒉𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒛𑒩
𑒠𑒹𑒫𑒞𑒰 𑒣𑒱𑒞𑒩𑒮𑒿
𑒏𑒱𑒉𑒏 𑒞𑒿 𑒯𑒧𑒩𑒰
𑒤𑒳𑒩𑒮𑒞𑒱 𑒢𑒯𑒱
𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒏 𑒥𑒫𑒰𑒪𑒮𑒿
𑒖𑒲𑒫𑒱𑒏𑒰 𑒏𑒲 𑒔𑒏𑒰𑒩𑒲
𑒏𑒲 𑒣𑒰𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩𑒱𑒏 𑒖𑓀𑒖𑒰𑒪𑒮𑒿
𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒉𑒯𑒢 𑒮𑒢
𑒖𑒱𑒢𑒑𑒱𑒏 𑒯𑒱𑒮𑒰𑒥-𑒏𑒱𑒞𑒰𑒥
𑒫𑓂𑒨𑒩𑓂𑒟𑒧𑒹 𑒫𑓂𑒨𑒮𑓂𑒞 𑒥𑒢𑓂𑒡𑒳
𑒖𑒥𑒩𑒠𑒮𑓂𑒞 𑒞𑒢𑒰𑒫𑒑𑓂𑒩𑒮𑓂𑒞 𑒥𑒢𑓂𑒡𑒳
𑒠𑒱𑒢 𑒩𑒞𑒱 𑒉𑒏 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒕𑒲
𑒐𑒳𑒠𑒰 𑒥𑒱𑒢 𑒏𑒏𑒩𑒼 𑒮𑒹 𑒪𑒹𑒢𑒹
𑒢𑒯𑒱 𑒏𑒼𑒢𑒼
𑒧𑒯𑒲𑒢𑒰 𑒥𑒲𑒞𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒕𑒼𑒛𑓃𑒴 𑒏𑒲 𑒮𑒳𑒢𑓂𑒠𑒩
𑒥𑒯𑒳𑒞 𑒪𑒼𑒏𑒏 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲
𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒉𑒯𑒱𑒢𑒰 𑒥𑒲𑒞𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 ।

29
নহি পড়াড়া সকনহুঁ নিন্ন ভূখকেঁ

খূৰ বুন্নৈত ছী
কিএক নিত দিন
ৰঠৈত জাগত খছি চপনতা ,
কিএক নহি পূর্ণ ভেন
হমব সেহন্তা
কহাঁ কহিযো খুনি কঽ
জিনগীক ভাব
সম্হাবি সকনহুঁ
নিন্নমে সৰ স্বপ্ন
জবি কঽ খাক ভেন ,

খূজন অাঁখিযো কহাঁ
কনিযোঁ নিহাবি সকনহুঁ ।
জিনগীক অসংখ্য রূপ
নোকো বংগ রিবংগকেঁ
কোনো বংগমে নহি
রূদা অপনাকেঁ
নিখাবি সকনহুঁ
জে ভেটৈন সে রূচন নহি
জে রূচন সে পচন নহি
অপনে নিন্ন ভূখকেঁ
নহি পছাড়ি সকনহুঁ

30

মাঁ মৈথিনী অহাঁকেঁ

কোনা রিঁসবি সকৈত ছী
মাঁ মৈথিনী অহাঁকেঁ
কতহুঁ জে কিযো ভেটৈএ
অহাঁকেঁ
নহি গেন দেখন
ছৌড়া ভূখন
ভাগি এনহুঁ পবদেশ
ভেট গেন নমহব মোবা
জে নহি ভবৈত অছি কহিযো
হম গদহা ঘোড়া
রূদা তঁগ কি, মাঁ মৈথিনী
অহাঁকেঁ রিঁসবহঁ

কতএ জাএর্ ফেব কহু মাঁ
জঁ ফেব হম খসর্
মাঁ দ্ঃখ অছি জে ভেটৈন হমবা
শিক্ষা সংস্কাব
নহি ভেটি বহন ধিযা প্বতাকেঁ
ও স্বদৃঢ় আধাব
নহি র্বুঝি বহন অছি ও
অহাঁক মহিমা উদ্গাব
নহি জানি কিএক নহি ভেন
অহাঁক প্রচাব প্রসাব
এহি দোষক প্রাযশ্চিত
কহু মাঁ
কোনা কী কএন জায
জে জেনা জাহি মজর্বূবী
রিসবি অহাঁকেঁ রৈসন ছথি
হ্নকা ঘব র্জাযন জায ।

31
নোক পৰেশানে ছৌ ভেষ্টৈত

তীব্র গতিসঁ
ভাগন জা বহন খছি সময
নহি পকড়ি পবৈত ছী
জীরনক স্বব তান নয
পবিরর্তন তঁ সংসাবক
শাশ্বিত নিযম খছি
ওা কৃকত সে তঁ সংভর নহি
স্ফদা সার্থক রীতয
সে কিএ নহি ভ বহন খছি
বাত খন্ধাব দিন খন্ধাব
ভোব সাঁঝ কর্মাঁ ভঽ বহন খছি
কিএক মোনমে রাঁত জে
মাত্র ন্বকসানে ছৌ ভেষ্টৈত
জিস্ফবে কদম রঁঠ়ি াএরঁ
নোক পৰেশান ছৌ ভেষ্টৈত
কিএক নহি মোনমে খাস
জে সভ রিহুঁসৈত ভেষ্টৈত
কিএক নহি ওা রিশ্বাস
জে নোক রাঁষ্টৈ তকিতে ভেষ্টৈত

নোক নির্মন খছি
মিথিনাক
প্রেম সকোব রঁচন খছি
মাঁ মৈথিনী কে গ্নপাসঁ
নোক নাজ রঁচন খছি
মূন ক্ষদ্দা ক্ষদা জে
পনাযন বোকরঁ কোনা
জে রিঁসবন ছথি ক্ষন–শীন
হ্নকা ঠৈকরঁ কোনা
ছঠৈতহি কহতা
কহ্ন কিছ খপবাধ ভেন
জীরিঁ বহন ছী
কী ঞা নহি রিশ্বাস ভেন
কোনা র্ঁস্নতা কী কহিযনি
কিএক
নোযডা সন রঁজব জমীন
সোন ভেন খছি
খর্থতঁত্রক চঞ্রব্যূহমে ফঁসি
প্রতিভা মোন ভেন খছি

32

মোন পবতাবি বহন ছী

রাঁত এতরেঁ সত্ত

জে সভ স্বপ্ন

ঘূমি বহন খছি

নীক কি রেঁজায

জে বুঁঝাযন খপ্পন

তকরে চূমি বহন ছী

ঋদা এহি ছন

কিছু ভেন পবিরর্তন

রঁভু জন্দী রঁদনি গেন

খান খা খপ্পন

কতেক সম্বঁন্ধ ন্বপ্ত ভেন

কতেক নর গঠন গেন

ওহি ন্বপ্ত সম্বঁন্ধকেঁ

এহি গঠ়ন নর রূপসঁ

জিনগী সম্ভাবি বহন ছী

হবিযব পীখব রাঁতসঁ

মোনকেঁ পবতাবি বহন ছী ।

33

গপ্প

থন্হাবমে থন্হাবক গপ্প
হমব থন্হাবসঁ
হ্নকব থন্হাব
ৱেঁসি ঘনগব
ৱেঁসি প্রিযগব
থন্হাবমে হোগত থছি
নানা তবহক ঘটনাক্রম
থন্হাবমে হোগত থছি
পৈঘসঁ পৈঘ পবাক্রম
এহন উঁদাবতা
এহন সমানতা
কতহুঁ নহি
কেহনো প্ৱবান গ্ৱক্ত
কেহনো নব শিষ্য
সবঁহক সামনে
একে বংগক দৃশ্থ
সবঁকে একেটা দ্ঃখ
কোনা এহি থন্হাবমে
মাত্র থপনে নেন
থপনে টা নেন
গজোত থানন জায
গশ্লিবসঁ কি সৃষ্টিসঁ
থপন স্ৱবক্ষা
মাত্র থপনে টা স্ৱবক্ষা
মাঁগন জায
কোনো দধিচি ,কোনো কর্ণ
কোনো ভীষ্মক থবাধনামে
নাগন থছি রিশ্লি

কোনো ন কোনো সাধনামে
ঋদা খারॅ ও দধিচি কি
দানরীব কর্ণ কহাঁ
মানর ধর্মমে রিশ্বাস হোয
খারॅ সে রর্ণ কহাঁ ?

34
কহৈত তঁ ছনৈএ ঙা রিশ্ব খপ্পন

খাখিব ঙা হান কিএক
পিছনা কিছু সমযমে
জহিনা ঘৃণিত নোকক
সংখ্যা রॅঠ়ন খছি
তহিনা নীক নোক
ধন প্রতিষ্ঠাক নোভমে

খবারঁ রঁনরাঁ নেন রেঁচৈন
ভেন ছথি
ঠীঠপন তঁ দেখিযৌন
জে সরঁকেঁ র্ব্মন রাঁত
পবিণাম কোনো হানে নীক নহি
সেহো রিকাসক নামপব
নীক ভহ জাগত খছি
জাতী ধর্মক রাঁত ছোড়
সরঁ ঘব রাঁটৈন খছি
মন্দিব–মস্জিদ তঁ
চমকি দমকি বহন
গীতা–কুবান নাথন খছি
ভূকংপ ত্রাসদীসঁ পাব পেরাঁক
কোশিশিমে নেপান
ওহ, তাহিপব খারঁ ঙা রঁরাঁন
মোন ভেন উদ্বিনিত খছি
এহন জ্ঞান , এহন প্রগতি
কহু কতএ কেব বহি গেনহুঁ
কহৈত তঁ ছনৈএ ঙা রিশ্ব খপ্পন
ঘবক তঁ নহি খপ্পন বহি সকনহুঁ ?

35

ভরোসপব জীরি নীখ

স্বাদ জিনগীক
দেখূ খারঁ রঁদনি গেন খছি
মাউঁস ছোড়ি দিযৌ
খাব সোনিত পীরঁ নীখ
মহীনা দূ মহীনামে
এক দিন রঁনত বোঠী ভাত
রাঁকী দিন গোনীক
ভরোসপব জীরঁ নীখ
জঁ চাহী মঁ ান মৈত্রা
পিজ্জা রঁস্থবক জিনগী
তঁ রেঁসী নহি এতরাঁ কন্ধ
মোনকেঁ মাবি নীখ

মূঁহকেঁ সীরি নীখ

36

পাথবপব রঁসংত

ঋাযন রঁসংত ক্ষদা
ভেন কর্হাঁ কণ্ঠ কেব ঋংত
ছিড়ি ঋাযন ডেগ ডেগপব
ওহিনা ঋছি রাঁধা ঋনন্ত
কোনো রাঁতক ঋসবি নহি
এহনো কতহ্ঁ ভেনৈএ
পাথবপব কহুঁ
রঁসংত এনৈএ
জ্ঞান-রোঁধ ক্ষংঠিত
তাকি বহন ছী মেরা
সরঁ তবি তকৈত ছী মাঁকেঁ
ঋছি রিঁসবি গেন সেরা
এহি মানমে ককরো
সংপূর্ণ স্বখ ভেটনৈএ
পাথবপব কহুঁ

রসংত কতহুঁ এনৈএ
ফূন রনরাক কহাঁ
সেহন্তা রচন থ্ছি
গাছ কাটি প্রগতিক সড়ক রনৈ
সভক গছা রনন থ্ছি
কল্পনাক সাগবমে
নর নর কমন ফুনাগএ
পাথবপব কছুঁ
রসংত কতহুঁ এনৈএ
থ্ছি উঁপজন মধুরন
রস কাঁটি কুস ভাবী
কান কোঠবীমে রঁদ
গবীরক সোহাবী
কহাঁ ওকব চূল্হিসঁ
এখন ধধবা উঁঠনৈএ
পাথবপব কছুঁ
কতহুঁ রসংত এনৈএ
চাহী রসংত তঁ ভায
গাছ ফূন রন পডত
রিসবি ফড়হবি ঢেঁগাবী
মজ্জবসঁ দেহ ভবএ পড়ত
ফূনক জিনগীমে কছুঁ
কতহুঁ কাল্হি ভেনৈএ
পাথবপব কছুঁ
কতহুঁ রসংত এনৈএ

37
𑒏𑒯𑒰𑒿 𑒍 𑒧𑒢𑒳𑒏𑓂𑒐

𑒏𑒱𑒕𑒳𑒋 𑒠𑒴𑒩 𑒞𑒏
𑒖𑒹𑒯𑒹𑒢 𑒔𑒰𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒞𑒹𑒯𑒹𑒢 𑒥𑒰𑒙 𑒔𑒪𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒏𑒱𑒕𑒳𑒋 𑒠𑒴𑒩 𑒞𑒏
𑒤𑒹𑒩 𑒏𑒯𑒰𑒿
𑒥𑒰𑒙 𑒏𑒱 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲
𑒁𑒣𑓂𑒣𑒢 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒮𑒼𑒢 𑒥𑒹𑒔𑒱
𑒧𑒰𑒙𑒱 𑒐𑒨𑒥𑒰 𑒢𑒹𑒢
𑒯𑒼𑒃𑒕 𑒥𑒱𑒥𑒬
𑒤𑒹𑒩 𑒏𑒯𑒰𑒿 𑒍 𑒧𑒢𑒳𑒏𑓂𑒐
𑒏𑒯𑒳𑒿 𑒧𑒢𑒳𑒏𑓂𑒐 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱

৩৪
খাঁচব তব সহেজ

ঝঁডে ঝঁডে মতির্বভিন্না
দিন বাতি খাফত ভেন দূনা
খাৰ খাফতে কে
ভাগ্য মানি ৰৈসন ছী
কোবো তক জাড় কঽ
খএৰামে নহি সংকোচ
হান স্বধবত সে
নিশ্চয জানি ৰৈসন ছী
ৰিহাবক নামপব
মিথিনাক ৰঙ্ক ভেন
মৈথিন সৰ নেতা ভেনা
নোক কবৰঙ্ক ভেন
সেংগ্রেনমে ননিত ৰাৰূক
ছবি ছন মহান
ছনন গেনা খপনেসঁ
ৰিধিক ছন ৰিধান
ঝখ্য মন্ত্রী মিশ্রাজী
মৈথিনসঁ ভবন ৰিধান সভা
মধ্ৰনী দবভংগা ছটি গেন
ৰিসবি গেন নোক সৌবাঠ সভা
তকব ৰাদক তঁ ফেব পূছু নৈ
কেহেন নে কেহেন কাঁড ভেন
ৰিকায নাগন পটনা স্টেশন
শ্বেতনিশা ডঁর্ফ ৰাঁৰী হত্যাকাঁড ভেন

ননিত রাঁর়ূ ছোড়ি
নহি কিযো দেননি মিথিনাপব ধ্যান
ভোষ্ট নেন রঁস মিথিনা প্রেম
পাগ পহবি শ্বব্ধ কবথি খভিযান
মিথিনাকেঁ খষ্টি মৈথিনে রিসবন
নহি খানকেঁ মিথিনাসঁ পবহেজ
রেষ্টৈ লাগথি বূঁঠ মাযকেঁ
জে বখননি খাঁচব তব সহেজ ।

39
কাজব ভবন নযনকেঁ দেখূ

কাজব ভবন নযনকেঁ দেখূ
কি দেখূ পূর্ণিমাক চন্দা

দেখরঁ পীঠ পাছু কিযো কবয নে নিন্দা
কাবণ ঐখন দেশক গবামে নাগন ছৈক
ফাঁসীক ফন্দা
ঝংডা ফহবাবৈঁত দেশক বাজনেতা
বাষ্ট্র-গান গবৈঁত ভুখন প্যাসন জনতা
ব্লুনৈত নহি প্ববন স্বতংত্রতাক সেহংতা
নেতাজীক সংগ তঁ দেবঁহে পড়ত
দেশ সমাজক তঁ
বএহ ছথি ভাগ্য নিযংতা
তিবংগা জে প্রতীক থছি স্বাধীনতাকেঁ
ওকব হবিযব থা কেসবিযা বংগ তঁ
ওহিনা গাঢ় থছি
ঝদা উঁজ্জব বংগক থাগূ
জেনা কিযো ঠাঢ় থছি
সগু গৌব কবিযৌ বএহ ভ্রষ্ঠাচাব থছি
জতৈক দবঁবৈঁত ছী
ততবেঁ বঁঠ্ন জাগএ
মৌনমে উঁঠৈত থছি রিচাব
দেশক নেন কবী কিছু কাজ স্বীকাব
ঝদা ধবমক সেবক ছী
কব্ধ কোনা খল্যাচাব
ঝদা থাবঁ জংগমে থাবঁয পড়ত
স্বতন ধবতীকেঁ জগাবঁএ পড়ত
দুষ্ঠ দানবক পবাজয নেন
উঁঠবঁএ পড়ত কঠোব
পাবঁয নেন নিজ থধিকাব

40
খপনে খপন হঁতা

সহজতাসঁ নহি
কিএক
কিছুও মোন
স্বীকাব করৈত খচ্ছি
কিএক ব্রঁহ্মাণ্ডএ
সরঁকে সংগ
সরঁ, রঁস
র‍্যাপাব করৈত খচ্ছি

রাঁত
এক এক টা গম্ভীব
ঝঁহপব
গজরঁ কেব চিন্তা
হৃদয ততরেঁ রাঁহীব
খছি রঁনন
খপনে খপন হঁতা
কবত ঙা কনম কী
জঁ সামনে
তকখাবি খছি
নিযম তঁ সরঁ নীকে
কহুঁ কে
মানএ নয তৈযাব খছি
খড়সঠ সান পহিনে
কিছ এহন সন
সংবচনা ভেন
রিদ্বান, ভদ্র-জন ভেনা কাত
মূর্খ নঠৈতক
রন্দনা ভেন
কর্তব্যক মাত্র
রাঁত বহন
খধিকাব ভেন নিপত্তা
কে ছথি ঙা খন্বেষক
ঙা কেহেন খভিযংতা
খপ্পন কে খপনে
সংহাব কবৈত খছি
সহজতাসঁ নহি
কিএক

কিছুও মোন
স্বীকাব করৈত ঋছি

41
দোসব গান বঁঢ় াযবঁ

দ্ঃখ নহি হোগত ঋছি
জখন কোনো খাত্তা এ এস কি
খাত্তা পী এস
কোনো বেঁত্তমান ভ্রষ্ঠ দেশদ্রোহী
নেতা–মংত্রীসঁ
থাপব খাগত ঋছি
দ্ঃখ নহি হোগত ঋছি
জখন কোনো
কর্নন নেফিষ্টনেংষ্ট
কোনো জরানকেঁ হিস্সা
খা পচা নৈত ঋছি
দ্ঃখ নহি হোগত ঋছি
জখন কোনো
দেশদ্রোহী নেতা, কৈরিনষ্ট মংত্রী

রাষ্ট্রপিতা গাঁধীকেঁ
গরিযবৈত অছি
কারণ হম সভ গাঁধীকেঁ
মোন নহি
রাখ চাহৈত ছী
গাঁধী জীক মৃত্যু
আজাদ ভারতক
পহিল হিংসা ছল তঁ
শাস্ত্রী জীক মৃত্যু
পহিল ষডযংত্র
ইন্দিরা তক অবৈত অবৈত
তঁ গাঁধী জী বস
বোট কী নোট নেন
কহাঁ হুনক মাল্যপর
চলবাক ভেল প্রযাস
গাঁধীজীক চশ্মা
কিযো লঽ সকৈত অছি
গাঁধীজীক চরখা
কিযো লঽ সকৈত অছি
মুদা গাঁধীজীকেঁ গাল পাযব
আসান নহি
এক গাল পর লাগল চোট
ছলমে রিসবি
দোসর গাল বঢ়াযব
আসান নহি।

42

𑒕𑒳𑒙𑒱 𑒔𑒳𑒏𑒪 𑒕𑒲

𑒯𑒧 𑒮𑒥
𑒕𑒳𑒙𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒲
𑒕𑒳𑒙𑒱 𑒔𑒳𑒏𑒪 𑒕𑒲
𑒫𑒻𑒯 𑒙𑒰 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒕𑒲
𑒖𑒹 𑒮𑒩𑒏𑒰𑒩 𑒔𑒰𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒑𑒰𑒧 𑒒𑒩 𑒠𑒳𑒢𑒱𑒨𑒰 𑒮𑒧𑒰𑒖
𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧-𑒒𑒵𑒝𑒰, 𑒪𑒼𑒏-𑒪𑒰𑒖
𑒪𑒼𑒏 𑒫𑒹𑒠 𑒕𑒻𑒢 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩
𑒩𑒲𑒞𑒱 𑒩𑒱𑒫𑒰𑒖 𑒣𑒩𑓂𑒫 𑒞𑒱𑒯𑒰𑒩
𑒮𑒥 𑒕𑒳𑒙𑒱 𑒔𑒳𑒏𑒪 𑒁𑒕𑒱
𑒮𑒞𑓂𑒞𑒰 𑒩𑒏𑓂𑒭𑒰 𑒥𑒳𑒗𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒯𑒧 𑒮𑒥 𑒏𑒱𑒕𑒳
𑒋𑒯𑒹𑒢 𑒥𑒢𑓂𑒯𑒢𑒧𑒹
𑒥𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒖𑒰𑒑𑒞 𑒕𑒲
𑒖𑒹 𑒞𑒼𑒛𑓃𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒞 𑒕𑒲
𑒧𑒼𑒯-𑒧𑒰𑒨𑒰 𑒯𑒱𑒞-𑒁𑒯𑒱𑒞
𑒪𑒼𑒏-𑒣𑒩𑒪𑒼𑒏 𑒫𑒰𑒨-𑒣𑒱𑒞𑓂𑒞
𑒕𑒼𑒛𑓃𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒞 𑒕𑒲
𑒋𑒯𑒹𑒢 𑒄 𑒬𑒰𑒮𑒢 𑒮𑒞𑓂𑒞𑒰𑒏
𑒑𑒳𑒣𑓂𑒞 𑒭𑒛𑓃𑒨𑓀𑒞𑓂𑒩 𑒏𑒱

হম সৱ খানাসী , স্বার্থী
নপ্বংসক ভেল জা বহল ছী
কতহুঁ কোনো
প্রতিবোধক খারজ নহি
জঁ খগছো তঁ সমরেত নহি
হজারো ,নাখো , করোড়াক ভীড়মে
সৱ এসকব
খা এসকব তঁ বৃহস্পতিয়ো ঝূঠ ।

अहाँ नहि बुझि सकब

नहि जनैत छी अपन अधिकार
नहि माँगैत छी हम अहाँसँ न्याय
बस एतबे प्रार्थना अछि
हमर दोष बतौने जाउ
जिनगी बड्ड छोट मोगत ठेक
सेहो नहि निश्चय
कखन मौत आमेसात कऽ नेत
किछु बुझन नहि किछु देखन नहि
ओना तँ जीबाक गछा
तहियेँ मरि गेल
जहिया अस्वीकारलक अहाँक हृदय
हमर प्रेमातुर मोनकेँ
सदा उम्मीद अछि अहाँ लौटि आयब
समय नहि अछि
किछु छन रुकि कऽ
पाछु सड़ि कऽ देखबाक
अहाँ व्यस्त छी
हमरा संग जिनगी बेकार
नहि कबए चाहैत छी
हम बुझैत छी
नहि बुझैत अछि
जिनगीक पिपासा
लोक दुनियाँ समाज
हमर अहाँक विवशता
अहाँ नहि बुझि सकब
सजबा के तानपब

𑒥𑒹𑒬𑓂𑒨𑒰𑒏 𑒑𑒰𑒢𑒣𑒩
𑒬𑒩𑒰𑒥𑒏 𑒠𑒳𑒏𑒰𑒢𑒣𑒩
𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒢𑒾𑒙 𑒐𑒰𑒨𑒥
𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒏 𑒐𑒰𑒢𑒣𑒩
𑒋𑒯𑒱 𑒙𑒳𑒙𑒪 𑒧𑒔𑒰𑒢𑒣𑒩
𑒚𑒪𑒰𑒢 𑒪𑒻𑒞 𑒠𑒪𑒰𑒢𑒣𑒩
𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒮𑒲𑒧𑒰𑒢𑒣𑒩।

44
𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒔𑒰𑒯𑒲 𑒁𑒢𑒰𑒖

𑒏𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒨𑒥𑒰 𑒩𑒰𑒭𑓂𑒙𑓂𑒩𑒏𑒹𑒿
𑒥𑒱𑒑𑒛𑓃𑒪 𑒪𑒼𑒏𑒞𑓀𑒞𑓂𑒩
𑒨𑒾 𑒢𑒹𑒞𑒰𑒖𑒲
𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏𑒹 𑒔𑒰𑒯𑒲 𑒏𑒰𑒖

হমবা চাহী গনাজ
ৰাঁত কহ্ন
ৰঁনত তঁ ৰঁনত কোনা
খহাঁকেঁ চাহী স্ববাজ
হমব খছি সর্বসমাজ
ৰাঁত কহ্ন
নিভত তঁ নিভত কোনা
ভেন ছনহ্ঁ জখন স্বতংত্র
ভেঁন ছনৈ জনতাকেঁ
উঁত্তম শিক্ষা স্বাস্থ্যক
নি:শ্বঙ্ক স্ববিধা
জীৱন তহিযো কঠিন ছন
ছন তখনো দ্বিধা
হ্মদা খাস্থা খা বিশ্বাস
প্রেম, খপনত্ব ৰঁনন ছন
দূব বহিতো নোক গাম–ঘব
নোক–বেদসঁ জ্ড়ন ছন
গ্রামীণ কী শহবী
শিক্ষিত নোক
সংস্কাবী হোগত ছন
খাম জনতাকেঁ নেন
প্রতিষ্ঠিত নোক
সবকাবী হোগত ছন
কিছএ দিন ৰাঁদ হ্মদা
ৰঁজাব তেনা হাৱী ভ২ গেন
শিক্ষা, স্বাস্থ্য কী
নোকক জিনাগ ভাবী ভ২ গেন
সত্তাকেঁ বোকৰাঁক চাহী

𑒖𑒠𑒰 𑒮𑒹 𑒏𑒯𑒰𑒿 𑒦𑒹𑒪
𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒮𑒥𑒯𑒏 𑒔𑒩𑒱𑒞𑓂𑒩𑒯𑒲𑒢𑒞𑒰𑒮𑒿
𑒮𑒞𑓂𑒞𑒰 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒐𑒹𑒪 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪

45
𑒨𑒞𑓂𑒩 𑒞𑒞𑓂𑒩 𑒮𑒩𑓂𑒥𑒞𑓂𑒩

𑒏𑒭𑓂𑒚 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒕𑒻𑒏
𑒏𑒏𑒩𑒰
𑒂 𑒏𑒱𑒋 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒕𑒻𑒏
𑒏𑒏𑒩𑒰
𑒥𑒳𑒗𑒥𑒰𑒏 𑒔𑒰𑒯𑒲
𑒂 𑒮𑒧𑒨 𑒏𑒏𑒩𑒰
𑒏𑒏𑒩𑒰 𑒥𑒳𑒗𑒰 𑒠𑒻𑒞 𑒕𑒻𑒏
𑒂𑒠𑒧𑒲 𑒂 𑒂𑒠𑒧𑒲𑒧𑒹
𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒤𑒩𑓂𑒏 𑒏𑒱𑒋
𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒢𑒴𑒙𑒻 𑒕𑒻 𑒠𑒳𑒢𑒱𑒨𑒰𑒿

একটা ন্বটা দৈত ছৈক
চ্‌প বৈত ছী তঁ
খামো
কানি জাগত খছি
কিছু রঁজা গেন তঁ
জিনগী রিপবীত
ভহ জাগত খছি
রিঁন রাঁতেক নোক
রাঁত রঁনা দৈত ছৈক
খারঁ নহি সাহস
নহি ও পৈরুখ খছি রাঁচন
যত্র তত্র সর্ত্র
চিংতাক রঁচ্ছী খছি গাঁথন
হান ঐহনমে
কোনো গছা র্যথা
হোগত ছৈক
নহি ভরোস করু
কনিযো
নহি রিরোধ করু
কনিযো
জিনগীক কিছু
এহনে সন কথা
হোগত ছৈক

46

<u>জ্নি কৰ্ধ খৰ্ষ্ট–পৰ্ষ্ট মোন ভবিযাগত থছি</u>

জতৈক সোচৈত ছী মোন ওতরেঁ রৌখাগত থছি
কনম ৰুকি জাগত থছি
করিতাক নীক ষ্টেঁষ্টি জাগত থছি
মোনমে ঙঁঠন ভারনা কঽ
নহব–গতি ৰুকি জাগত থছি
জ্নি কৰ্ধ খৰ্ষ্ট–পৰ্ষ্ট মোন ভবিযাগত থছি
কতেক জতনসঁ নিখন দৃ পাঁতি খাগ
দৃনৃ পাঁতি রিযোগক দৃ পোথী রুঁঝাগত থছি
খহাঁক শৃংগাবমে ছনহুঁ কখন নীন হম
ওহি সমযকেঁ তাকমে বাতি রীতি জাগত থছি
জ্নি কৰ্ধ খৰ্ষ্ট–পৰ্ষ্ট মোন ভবিযাগত থছি
খাপসক ঝংঝষ্ট ছন খপনহি সম্ভাবি নীতহুঁ
কোনা মোন মাননক সভ ছোড়ি চন জাগত ছী
ছনহিমে তোড়ি মান –মর্যাদাক সভ ধন্বষ
রিরেক ছোড়ি রিনা পূঁছ পশ্ব রঁনি জাগত ছী
হমব খশ্রু–পূর্ণ খাঁখি রাঁষ্ট তকিতে বহি জাগত থছি
জ্নি কৰ্ধ খৰ্ষ্ট–পৰ্ষ্ট মোন ভবিযাগত থছি

দেখূ ঔ জীরন ছৈ স্বখ দ্ঃখ কেব সংগম
স্বখক খন্বভূতি রিনা দ্ঃখকেঁ নহি হোগত খছি
এনা জে মানর দ্ঃখসঁ পড়ৃ াগত ঘূবত
জিনগীক রঁহৃতে ক্তান ওকবা কর্হাঁ হোগত খছি
ভীজেরেঁ তখন না সূখত , সূখন তঁ ঠৌগত খছি
জ্নি কব্ধ খঠ-পঠ মোন ভবিযাগত খছি
47
নোকে রঁদনৈ

সান রঁদনন
হান রঁদনত
সোচৈত তঁ
সর সান ছী
হম কি রঁদনরঁ
নোকে রঁদনৈ
ততরেঁ নেন
রেঁহান ছী
নিযমে নিহ
ধঁসি বহন ছী
ডেগ ডেগপব
ফঁসি বহন ছী
রঁঠন খছি বদেষ
ভেটৈত খছি উঁপদেশ
সরঁ কহৈত খছি
হম কী কবরেঁ
খপনে ওঝবাএন
মহাজান ছী
বামকেঁ পঠনহুঁ

𑒑𑓂𑒩𑒢𑓂𑒟 𑒏𑒹 𑒣𑒜𑒪𑒯𑒳𑓀
𑒑𑒲𑒞𑒰 𑒫𑒰𑓀𑒔𑒫𑒱𑒪
𑒖𑓂𑒘𑒰𑒢 𑒅𑒪𑒙𑒻𑒪𑒯𑒳𑓀
𑒮𑒥𑒞𑒩𑒱 𑒪𑒲𑒐𑒪
𑒋𑒏𑓂𑒏 𑒦𑒰𑒭𑒰
𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒏𑒱 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒵𑒞𑒱
𑒄𑒬𑓂𑒫𑒩𑒏 𑒠𑒹𑒪
𑒁𑒧𑒴𑒪𑓂𑒨 𑒡𑒢
𑒢𑒭𑓂𑒙 𑒏𑒩𑒥𑒰 𑒪𑒹𑒪
𑒯𑒧 𑒮𑒥 𑒮𑓂𑒫𑒨𑓁
𑒥𑒢𑒪 𑒧𑒯𑒰𑒏𑒰𑒪 𑒕𑒲

48
মর্ম রিঁসবি গেন ছী

রোজ কিছু নে কিছু
হেড়ৢ াগত খছি
রোজ কিছু নে কিছু
ভেটৈত খছি
জে হেড়ৢ াএন
সেহো নহি খপ্পন
জে ভেটৈন
ওহো নহি খপ্পন
ঋদা এহি হেড়ৢ েনাগ
খা ভেটৈনাগমে
জে সময রীতৈত খছি
সে নিতাঁত খপ্পন
ঋদা ওহো কতেক খপ্পন
নীক রীতয
এহি সে রেঁসী কী চাহরঁ
সহেজরঁ কী খা
সহেজি কঽ বাখরঁ কী
তখন, নহি কনিযো নহি
নহি ভসিযান ছী ?
নহি হেবাযন ছী ?
নহি ভুতিযান ছী ?
কহি কর্মক প্রতিফন
কর্ম রিঁসবি গেন ছী
সাঁস তঁ চনৈত খছি
জীরনক

মর্ম রিঁসবি গেন ষ্ঠী
জতেক সহন করবঁ
তকেক কণ্ঠ ভোগরঁ
জনতা জনার্দন জাগৃ
প্রতিরোধ প্রতিকার করু
ব্যর্থক নহি ব্যর্থ কে
জয় জয়কার করু
ইতিহাস কলংকিত হৈত
জঁ আরঁহুঁ মৌন রহবঁ
দুনিয়াঁ নহি পুছত জঁ
অপনে ঘরমে গৌণ রহবঁ
মিথিলা কী মৈথিল
তাধবি রঁচল রহত
জাঁগত জীবঁত রহতী
ভাষা অপপ্ন মৈথিলী
এতবাঁ প্রযাস হোয জে
মাতৃভাষাক জ্যোতি
নহি ক্ষীণ হোয
হবেক মৈথিল নেনা বুঁঝয
কি হোগছ টিকলা কোগলী ।

49
এতবেঁ অন্বসংধান চাহী

ছুরি কহ দেখিযৌ
ওা পাথর,পাথরে রহত
রিবহ, দুখ, চিংতা কি

স্বখ শান্তি সেহংতাক
আখব নহি ভঽ সকত
আৱ নহি কোনো অহিল্যা
বাম অহাঁক প্রতীক্ষামে
আৱ নহি কোনো সীতাক ৰুচি রনরাস কি
অগ্নি পবীক্ষামে
আৱ নহি এহি দ্নিযাঁকেঁ
উঁচিত–অনুচিতক জ্ঞান চাহী
কোনো প্রযন্নে পৈসা ঝহবৈ
ৰঁস এতৱেঁ অনুসংধান চাহী ।

50
আজ্‌ক দিনচর্যা

আগ নিখূ তঁ নিখূ কি মোন অছি উঁদাস
ভোবসঁ সাঁঝ ধবি বহন অছি উঁপাস
ভোবে ভোব রো কহননি ঝনিযাঁ পবন অছি রীমাব
দেখেৱৈঁয নৈ ড◌াঁক্টৈবসঁ কবৱৈঁয নৈ কোনো উঁপচাব
মনোহবকেঁ সেহো দেনকনি স্কূনসঁ নিকানি
পোথি নহি ছন্হি, জেহো ছনন্হি সেহো নেনা ফাড◌়ি

ধিযা –প্বতা কে নহি খছি খহাঁকেঁ কোনো পবরাহি
ঞ্চদা ভবি দিনমে পীযরঁ দস রেঁব কঽ চাহ
খহাঁক সংগ ঞ্চশিকন খছি খারঁ হমব নিরহি
সম্হাব্ধ খপ্পন ঘব দ্বাব রঁব্ধ কঽ দিযৌ স্বভ্ভাহ
কহনিযনি হ্নকা জে এতেক জ্নি তমসাঙঁ খহাঁ
ভগরানপব ভবোস কঽ ভোজন–ভাত রঁনাঙঁ খহাঁ
ড়াঁকিষ্টব সাহরঁকেঁ ছী হম
তারত চূল্হাপব এক রেঁব চায চঠাউঁ খহাঁ
কহনন্হি ও, হমবা সংগ জ্নি কব্ধ রঁকরাস
রঁ্ঝনহুঁ চননহুঁ খেনেযরাঁ নেন তাশি
রঁভ্ভ ধর্ম কেনে ছনহুঁ, জে ভেষ্টন খহাঁক সংগ
হে ভগরান ডঁঠা নিখ প্বি গেন জিনগীক সরঁ খাস
হম কহনিযন্হি যথার্থ ঞ্চদা
রঁ্ঝনযন্হি ও র্যংগ্য একবা
ডেহবী পব ঠাঠ় ভঽ কবএ নগনী ঝগড় ।
হান হমব দেখি মিত্র সভ ঞ্চস্কাগত ছন
কিছ নে রঁ্ঝাগত ছন
স্থিতি খপ্পন কহরঁ ককবা
সভ্ভ হমবা সন নোকক
ঔ কেহেন মজরূঁবী ছৈক
এক টৌ পায নহি
হজাব টৌ জব্ধবী ছৈক

51
পসবন রৌদন

দেহক দর্দ,মোন নহি বুঝন
বহন মোহমে ডুবন
সদিখন ব্যাকুন
সদিখন উঁনমন
খাব কহাঁ কিছু সূঝন
অপনে করেজকেঁ ভুজি-ভুজি খায
কী সীঝন কী পাকন
নোব নযনকেঁ ঘোবি ঘোবি পীবী
বহন আমো প্যাসন
এসগব স্বতন বহী পনংগপব
দেখনহ্ সবঁ কিছু ভীজন
দূব ছিটৈকি গেন চান গগনসঁ

সৰ্ তবি পসবন ৰাঁদন

52
ঔঘাব

চিনৱাবসঁ
ঔঘবন পিঠাবক
ঔঘাব
জখন খূনক ধাব
ৰ্‍ন্নাএ নাগয
পডোসীক
খামেঘাতী ৰ্যৱহাবসঁ
সাকাব
জখন খপ্পন হাব
ৰ্‍ন্নায নাগয
ৰজাবসঁ
কীনন উঁধাবক
হথিযাব
জখন খপ্প কপাব
ৰ্‍ন্নাএ নাগয

ৱুঝি নীখয
ধর্ম বিন্দপ্ত
ভং বহুন খচ্চি
বিনা ধর্ম
বগদাদী কি ওসামা তঁ সংভৱ
মুদা খসংভৱ খচ্চি
বিবেকানংদ কি টৈগোৱ ভেটৈবে ।
53
থাহ জিনগীক

ঢূঁঢৈন উঠৌক কপমে
বাখন দূ ঘোঁটৈ চাহ
নহি জানি কখনসঁ
সেবা বহুন ছুন
জেনা হমব জিনগী
এক ঘোঁটৈ চাহ
জিনগীক থাহ

54
খামোক হলন

রঁসাত প্ববরঁা রঁহয
কি পছরঁা রঁহয
ওা ককি ককি চলয কি
নিবংতব চলয
ঘব হমব খহাঁ তক
পহুঁচৈত কহাঁ খছি
বোকি নৈত খছি
রাঁগ্তৈমে
রঁড়কা রঁড়কা মহন
জাহিমে
ওমহবসঁ উঁমহব
ঘ্মবৈত বহৈত খছি
কদ্দু কবরঁ কী
নহ কহ ওা ভোব
জে বাত্তক খন্হাবসঁ
খছি রেঁসী কঠোব
নহি গাএন জাএত প্রাতী
নাগন খছি দাঁতী
রৌক রঁতাহ রঁনন
রঁস হ্রৈক হ্রৈক তকৈত ছী
হঁসি নিখয রাঁউঁ

আগ দেখি সমব স্থিতি
সম অহাঁক ভবিষ্য দেখি
কানিযো নহি পবৈঁত ছী ।
যৌ উঁঠি কহ ঠাঢ হোউঁ
দেখিযৌ কেহন এজোত ছৈ
আরি বহন অছি
কেকটা স্বকজ চান অকাস
ও আওত অপনে আঁগন
অপনে মিথিনামে
দেখবঁ নিখত নব এতিহাস
নব নির্মাণ ক রূপ রেখা
অছি বঁনি বহন সবঁহক মোনমে
জে এখন তক বঁনৈত ছন বাঁধ বঁন কোনো
কোনমে
পবদেশীক দংশ
কতেক দিন সহন কবত
পেটক জ্ঞানাক শাঁতি নেন
কতেক দিন
আমোক হনন কবত ।

55
শাঁতি বঁনন হাহাকাব অছি

প্রীত তঁ সৱঁ দিনসঁ
স্বার্থক প্রতীক থিক ,
কী নিক কী বেঁজায
সৱঁ ভাগ্যক ত্রিক থিক
সমযক সংগ সৱঁ কিছু
সৱঁ দিন ৱঁদনৈত বহন
বীতি-বিরাজ,পাপ -ধর্ম
সমযান্বক্ষন ৱঁদনৈত বহন
সৱঁ দিন নিখন গেন
নিক-নিক গ্রন্থ
সৱঁ দিন হোগত বহনা
একসঁ এক মহান সংত
তখন পাপ কোনা
এতেক ৱঁঢ়ি গেন
সৎ চঢ়ন ফাঁসী
ঝূঠ গদ্দী চঢ়ি গেন
অর্থতংত্রক চক্রৱ্যূহমে
হতাশ আদমী
বেঁহিসাৱঁ ফঁসৈত গেন
সুখ , সংতুষ্ঠি
আ সুবক্ষাক আসমে
মৌনক শাঁতি রিসবি গেন
সুখ কতহ,সুখ কথি কে ?
দেহকেঁ ,পেটকেঁ কী মোনকেঁ
কী ক্ষণিক সুখ কী সর্বকানিক
কী ধার্মিক কী চমকোবিক
সংতুষ্ঠি , ওহ

জরূরীসঁ জরূরী কাজ
নহি ক পড়ৈত ছী
কহাঁ ছলো ভবি নয
অপ্পন আকলন করৈত ছী
স্বরক্ষাক রাঁত তঁ
কেনায আর রেঁকার অছি
ঘর রাহর আতংক মচল
শাঁতি রনল হাহাকার অছি |

56
হমরা লেল : হম্মর গাম

গাঁর আর হমরা লেল
জীবান ভঽ গেল
হম্মর গাম হমরা লেল
মরি গেল
রাঁরা ঝগরা ভেল সর কাজ

গামেমে
পিতা ঝগনা ভেন সরঁ কাজ
গামেমে
ঝদা দাদী খা মাঁকেঁ নহি গাম
দেখা সকনহুঁ
গামক মাঁটি পানিকেঁ নহি
কর্জ চুকা সকনহুঁ
নহি রুঁঝি
সকনহুঁ কোনা কী ভেন
ঝদা সবিপহুঁ গাম হম্মব
রঁহুত দূব ছুটি গেন